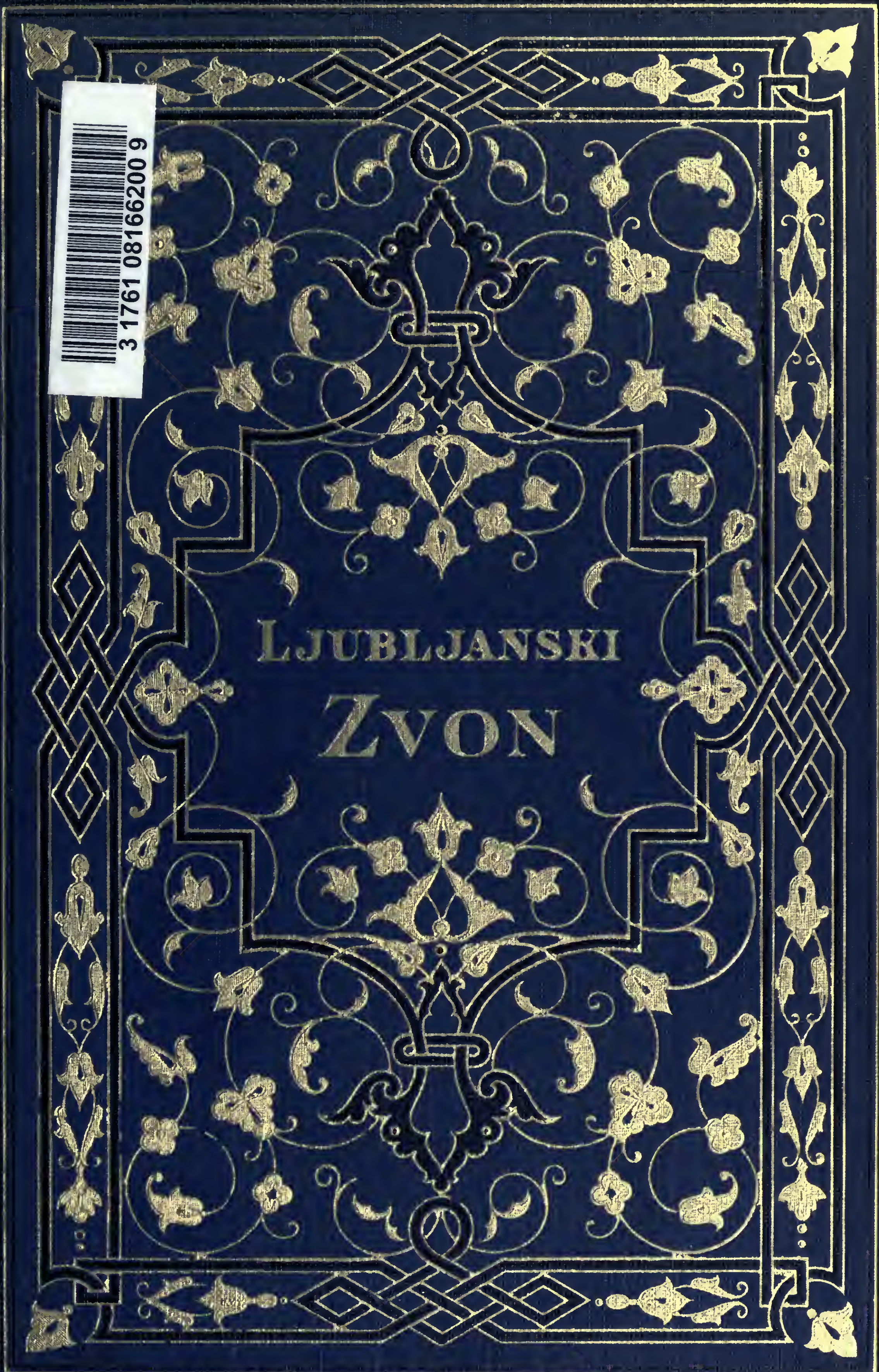

LJUBLJANSKI
ZVON

3 1761 08166200 9

LJUBLJANSKI

ZVON.

LEPOSLOVEN IN ZNANSTVEN LIST.

IZDATELJI IN ZALOŽNIKI:
J. KERSNIK, FR. LEVEC, DR. IVAN TAVČAR IN JOS. STRITAR.

ODGOVORNI UREDNIK:
FRAN LEVEC.

II. LETO.
1882.

V LJUBLJANI.

TISK „NARODNE TISKARNE“.

AP
58
L5
leto 2

LIBRARY
JUL 22 [illegible]
UNIVERSITY OF TORONTO

914530

Imenik

dozdanjih gg. sotrudnikov „Ljubljanskega Zvona“.

1. Belec Ivan, kaplan v Žiréh.
2. Bezenšek Anton, ravnatelj birou narodnega zbranja v Sredci.
3. Bogomil na Dunaji.
4. Brencè M., pravnik na Dunaji.
5. Bric Simon, notarski kandidat v Logatci.
6. —b—
7. Cimperman Josip, pisatelj v Ljubljani.
8. Cvetnič L., c. kr. poštni uradnik na Dunaji.
9. Dr. Fr. Detela, c. kr. gimn. profesor v Dunajskem Novem Mestu.
10. Dr. Dolenec Hinko, c. kr. dež. sod. adjunkt v Ljubljani.
11. Dolenec Rihard, ravnatelj deželne vinarske šole na Slapu.
12. Erjavec Fr., c. kr velike realke profesor v Gorici.
13. Eržen Viktor †, pisatelj v Ljubljani.
14. Frankè Ivan, c. kr. gimn. profesor v Kranji.
15. Gregorčič Simon, vikar na Gradišči.
16. Gorazd.
17. Hlavka Fran †, pisatelj v Ljubljani.
18. Hribar Ivan, načelnik banke „Slavije“ in mestni odbornik v Ljubljani.
19. Jenko Ivan, c. kr. gimn. profesor v Gorici.
20. Jesenko Janez, c. kr. gimn prof. v Trstu.
21. Jurčič Josip †, pisatelj v Ljubljani.
22. Karlin Martin, c. kr gimn. profesor v Kranji.
23. Kermavner Valentin, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
24. Kersnik Janko, c. kr. notar na Brdu.
25. Dr Klemenčič Ignacij, vseučiliški docent v Gradci.
26. Koblar Anton, knezoškofijski kaplan in arhivar v Ljubljani.
27. Koder Anton, c. kr. poštni uradnik v Innsbrucku.
28. Dr. Kos Fran, gimn. prof. v Gorici.
29. Kragulj Andrej, gimn. prof. v Ljubljani.
30. Kuralt Fran v Karlovci.
31. Lah Evgen, cand. prof. v Ljubljani.
32. Lazar Mihael, c. kr. gimn prof. v Kranji.
33. Levec Fr., urednik „Ljubljanskemu Zvonu“ v Ljubljani.
34. Levstik Fran, scriptor v c. kr. licejalni knjižnici v Ljubljani.
35. Malovrh Miroslav, modroslovec v Gradci.
36. Dr. Mencinger Janez, advokat na Krškem.
37. Pagliaruzzi Josip, pravnik v Gorici.
38. Al O'Patrik v Wabashi v Severni Ameriki.
39. Pirec A. A., modroslovec na Dunaji.
40. Pleteršnik Maks, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
41. Podgoršek Josip, kr. velike realke profesor v Rakovci.
42. Pogačnik Ivan, pravnik na Dunaji.
43. Posavski v Ljubljani.
44. Poznik Radivoj, c. kr. inženir v Kremsu.
45. Rahnè Janko, pravnik na Dunaji.
46. Remec Fr., c. kr. brzojavni uradnik v Ljubljani.
47. Resman Ivan, južne železnice uradnik na Rakeku.
48. Rutar Simon, c. kr. gimn. profesor v Spletu.
49. Senekovič Andrej, c. kr. velike realke profesor v Ljubljani.

*

50. Dr. Sernec Janko, advokat v Mariboru.
51. Dr. Simonič Fr., c. kr. ammanuensis v vseučiliški knjižnici na Dunaji.
52. Solnce Ivan, bogoslovec v St. Franciscu v Severni Ameriki.
53. Stare Josip, kr. velike realke profesor v Zagrebu.
54. Stegnar Feliks, c. kr. učitelj v Ljubljani.
55. Strekelj Karl, cand. prof. na Dunaji.
56. Stritar Josip, c. kr. gimn. profesor na Dunaji.
57. Šubic Ivan, realčni prof. v Ljubljani.
58. Šubic Jurij, slikar v Parizu.
59. Šuman Josip, c. kr. gimn. profesor na Dunaji.
60. Šumi Fran, urednik zborniku „Archiv für Heimatkunde“ v Ljubljani.
61. Dr. Tavčar Ivan, advokaturski kandidat v Ljubljani.
62. Tomšič Fran, inženir v Imstu na Tirolskem.
63. Tonejec Matej Samostal †, meščanski učitelj na Dunaji.
64. Trdina Janez, kr. umirovljeni gimn. profesor v Novem Mestu.
65. Ukmar Anton, c. kr. pomorstveni adjunkt v Trstu.
66. Ullrich Vojteh †, modroslovec v Kranji.
67. Valenta Vojteh, mestne blagajnice kontrolor v Ljubljani.
68. Vesel Josip, slikarski akademik na Dunaji.
69. Vodušek Matej, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
70. Dr. Vošnjak Josip, primarij, deželni in državni poslanec v Ljubljani.
71. Wiesthaler Fran, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
72. Dr. Zarnik Valentin, advokat, mestni odbornik in deželni poslanec v Ljubljani.
73. Zbašnik Fr., konceptni praktikant pri c. kr. dež. vladi v Ljubljani.
74. Zorn H. v Kamnjah.
75. Zupan Tomo, c. kr. gimn. prof. in ravnatelj knezoškofijskemu zavodu „Collegium Aloysianum“ v Ljubljani.
76. Železnikar Ivan, urednik „Slov. Narodu“ v Ljubljani.
77. Žnidaršič Jakob, c. kr. gimn. profesor v Sarajevu.
78. Žumer Andrej, mestni učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani.
79. Žvab Lovro, učitelj v Trstu.

KAZALO.

I. Pesni.

Na strani
Angelj ljubezni. *—b—* . . . 736.
Bolnik. *Gorazd* . . . 409.
Brez doma. *Gorazd* . . . 642.
Brez hiše. *S. Bric* . . . 290.
Črni trn. *S. Gregorčič* . . . 409.
Dekliška tožba. *P.* . . . 226.
Dež. *Gorazd* . . . 610.
Drobiž. *Jos. Stritar* . . . 155.
Glas vetrov. *Gorazd* . . . 724.
Godec. *A. A. P.* . . . 665.
Izgubljena mladost. *Nis Vodoran* . . . 669.
Jurčiču v spomin. *Jos. Stritar* . . . 25.
Kamneni hram. *—b—* . . . 450.
Knjiga življenja. *—b—* . . . 547.
Kupčija vzpomladi. *Dr. Janko Sernec* . . . 354.
Lobanja. *Jos. Cimperman* . . . 450.
Madonna. *Gorazd* . . . 513.
Mlademu prijatelju. *T. Zupan* . . . 449.
Mojemu grajalcu. *S. Gregorčič* . . . 356.
Na bojišči. *Krilan* . . . 1.
Na domu. *Gorazd* . . . 355.
Najljubša želja. *Krilan* . . . 546.
Na potu. *—b—* . . . 602.
Narodov grob. *—b—* . . . 479.
Naša pesen. *Janko Kersnik* . . . 129.
Na tuji zemlji 1—4. *—b—* . . . 322.
Nazaj! *Jos. Stritar* . . . 104.
Negodni ptičici. *S. Gregorčič* . . . 321.
Nemanič. *S. Bric* . . . 612.
Oddihljaji 1—3. *M. Posavski* . . . 736.
Oljki. *S Gregorčič* . . . 227.
Pesen Slovenca v Amerikancih. *Al O' Patrik* . . . 560.
Pogreta mladost. *S. Bric* . . . 754.
Po krivici. *—b—* . . . 657.
Pomladanski dan. *—b—* . . . 229.
Poslednji brat. *—b—* . . . 577.
Po slovesu. 1. 2. *—b—* . . . 611.
Pri jezu. *S. Gregorčič* . . . 387.

Na strani
Pri križi. *—b—* . . . . 547.
Pri mrtvaškem sprevodu. *S. Gregorčič* . . . . 641.
Pri pogrebu. *S. Gregorčič* . . . . 642.
Pri Sotli. *Gorazd* . . . . 745.
Prvi sneg. *—b—* . . . . 94.
Samostanski zvon. *—b—* . . . . 161.
Spomladi. I—IV. *Jos. Stritar* . . . . 193.
Tolažba. *Jos. Stritar* . . . . 166.
Trioleti I—VI. *Fr. Zbašnik* . . . . 257.
Vaška lipa. *Gorazd* . . . . 705.
V cerkvi. *—b—* . . . . 228.
Večna luč. *Gorazd* . . . . 291.
Vihar. *—b—* . . . . 514.
V obrambo I.—XV. *S. Gregorčič* . . . . 120., 494.
V Valvasorjevem gradu. I., II. *—b—* . . . . 675.
Zaljubljeno morje. *Krilan* . . . . 385.
Zakaj? *—b—* . . . . 726.
Zapuščen. *—b—* . . . . 258.
Znamenje. *S. Gregorčič* . . . . 65.
Znamenje ljubezni. *Jos. Cimperman* . . . . 2.
Zvečer. *Gorazd* . . . . 194.
Želje. *Gorazd* . . . . 674.
Življenja cvet. *—b—* . . . . 479.

II. Pripovedni spisi.

Bajke in povesti o Gorjancih 1—12. *Janez Trdina* 38., 178., 241., 302., 357., 410., 483., 542., 620., 670., 727.
Izza mladih let. *Dr. H. Dolenec* . . . . 145., 209., 270., 337., 593., 658., 719.
Kuzovci. Slika iz naroda. *Dr. Ivan Tavčar* . . . . . 776 ~~667~~., 738.
Luterski ljudje. Povest. *Janko Kersnik* . . 99., 162., 229., 291. 413., 474., 548., 613.
Malo življenje. Povest. *Dr. Fr. Detela* . 3., 66., 131., 195., 259., 324., 388., 451., 515., 578., 643., 706.
Med gorami. *Dr. Ivan Tavčar.* I. Tržačan . . . . 33.
II. Kako se mi ženimo . . . . 167.
III. Kočarjev gospod . . . . . 276.
Mrtvaški ljubec. *R. Poznik* . . . . 609.
Najdražja kupica vode na svetu. *Dr. Fr. Simonič* . . . . 273.
O prikaznih in duhovih. *Dr. Jos. Vošnjak* . . . . 340.
Ponkerčev oča. *Janko Kersnik* . . . . 18.
Po velikem požaru. Slika iz življenja dunajskega *Jos. Stritar* . 213.
Slike iz gorenskih planin. *Tonejec-Samostal.* I. V snegu . 89., 150.
Slovenska Lenora, ali mrtvi pride po ljubico. *S. Rutar* . . . 402.

Na strani
Slovenski Faust. *S. Rutar* 535.
Tiberius Pannonicus. *Dr. Ivan Tavčar* 404., 537.

III. Književno-zgodovinske vesti.

Anastazij Grün o Preširnu 381.
Andrej Einšpieler. *Fr. Levec* 755.
Anton Nědved 60.
Ave sancta chrisma! (V. Vodnik) 332.
Daničič Gjuro † *F. Levec* 770.
Dramatično društvo 251.
Dva verza Preširnova. *V. Kermavner* 696.
Dve uri pri slovenskem pesniku (Jos. Virku). *Fr. Levec* 13.
Dr. Šembera Alojz † 253.
Hlavka Fran † *Fr. Levec* 369.
Iz odbora za Wolfov slovar 518.
Iz Preširnovega življenja: III. Preširen, student na Dunaji. *T. Zupan* 464.
Jeran Luka 767.
Jurij Dobrila † 123.
Langus in Preširen I—II. *Dr. Fr. Kos* in *Fr. Levec* 567.
Matej Tonejec-Samostal †. *And. Žumer* 365.
Matica Slovenska 61., 186., 444., 507.
Miklošič 639.
Nov slovensk rokopis (vinogradski zakon) 251.
Občni zbor „Glasbene Matice“. *F. Stegnar* 445.
Od kod so Podmiljščaki? *Fr. Šumi* 630.
Pisma iz Zagreba V. (Avg. Šenoa). *Jos. Starè* 79.
Poslednji „Kranjski Čebelar“ (dr. Jarnej Levičnik) 574.
Preširen v furlanščini. *S. Rutar* 769.
Preširnov napis na Šentjoškem zvonu 253.
Preširen v češkem prevodu. *Ivan Hribar* 376.
Prilogi k Preširnovemu životopisu. *Fr. Levec.* I. Dva lista Preširnova Čelakovskemu 49., 110.
Rihar ali Richter. *Fr. Levstik* 253.
Rihar Josip. *A. Koblar* 316.
Rokopis Jenkovih poezij. *M. Lazar* 504.
Slovenska elegija iz preteklega veka (P. Paškal Škrbinec) *Fr. Wiesthaler* 603., 666.
Spominski list (Jurčič Erženu). *Jos. Cimperman* 703.
Spominski list (dra. L. Tomana). *Fr. Levec* 377.
Svetoivanski evangelij. *S. Rutar* 471.
Šenoa Avgust † 63.
Šenoa v Italijanih 770.
Vuk Vrčevič †. *M. Malovrh* 631.
Zadnji sošolec Preširnov (Jurij Gabrijan †) 508.
Zlata knjiga I. II. (Gregorčičeve poezije). *Fr. Levec* 312., 436.

Na strani

IV. Jezikoslovni spisi.

Velésalo, subst. n., a ne Velésovo, adj. poss. n. *Fr. Levstik* . 480.
Zbirka slovenskih pregovorov iz leta 1592. *Fr. Levstik* . . . 562.

V. Zemljepisni, statistični, zgodovinski in prirodoznanski spisi.

Ali so Slovenci zares Hrvatje? . . . . 253.
Bičarji in skakači na Slovenskem. *S. Rutar* . . . . 684.
Bosenski grobovi. *S. Rutar* . . . . 725., 768.
Dva kranjska prirodopisca. *Ivan Šubic* . . . . 305.
Jedinstvo slovenskih dežel. *S. Rutar.* 26., 94., 157., 218., 284., 350.
Josipina pl. Kwiatkowska. *Ivan Šubic* . . . . 761.
Napis na husarskem spomeniku v Logu. *Rih. Dolenec* . . . 384.
Nekoliko o kranjskih jezerih. *E. Lah* . . . . .746.
O starosti človeškega rodu. *Ivan Šubic* . . . . 751.
Slovenci za Karola Velikega. *Dr. Fr. Kos* 395., 460., 528., 598., 625.
Solnčni mrak 17. maja 1882. *M. Vodušek* . . . . 317.
Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski. *Ant. Bezenšek* 246., 309., 370., 564., 635.
Statistične črtice o kranjskem prebivalstvu l. 1881. *Evgen Lah* 173., 424., 625., 687.
Venerino prehajanje mimo solnca 6. dec. 1882. *M. Vodušek* . 759.
Zemeljski potresi XXI—XXX. *Janez Jesenko* 43., 106., 236., 297., 418., 488., 553.

VI. Književne ocene, naznanila in raznovrstne novice.

Accademia Adamo Mickiewicz. *Ivan Hribar* . . . . 127.
Alphabetum Sclavorum. *M. Malovrh* . . . . 509.
Ami Boué † . . . . 63.
„Archiv für Heimatkunde“ . . . . 62., 187., 640.
„Archiv f. slav. Philologie“. *Fr. Levec* . . . . . 187., 432., 700.
Bleiweisov spomenik . . . . 702.
Celestinov „France Preširen“ . . . . 125.
Čeh o Ljubljani . . . . 188.
Dalmatinova biblija . . . . 769.
Davorin Jenkova opereta: „Vračara ili Baba Hrka.“ *Fr. Levec* . 435.
Divič. *I. Ž.* in *L. Žvab* . . . . 318., 381.
Dizionario biografico da Angelo de Gubernatis. *Dr. V. Zarnik* . 63.
Dva narodna praznika (spomenik Tonejcu in Jurčiču) . . . . 572.
Erženov spomenik . . . . 702.
Gotiški zlog v Hrvatski . . . . 770.
Gregorčičeve „Poezije“ . . . . 256., 315., 381., 441., 703.
Hrvatska književnost. *M. Malovrh* 125., 189., 254., 318., 383., 509., 575., 773.

Na strani
Izmišljena tiskarnica v Kranji. *Fr. Levstik* . . . . 187.
Jagičeva: Specimina linguae palaeoslovenicae. *Fr. Levec* . . . . 429.
Jankovičeva „Vrtnica“. *V. Valenta* . . . . 702.
Jan Matejko . . . . 704.
Jos. Jurčiča zbrani spisi I. Deseti brat . . . . 380.
Jurčičeva slavnost . . . . 62., 509., 573.
Knjige „Matice Slovenske“ l. 1882.:
  I. Lavtarjeva „Geometrija.“ *A. Senekovič* . . . . 373.
  II. Erjavčeva „Somatologija“. *I. Šubic* . . . . 430.
Lavrenčičev „Anton Alojz Wolf“ . . . . 380.
Leskienov „Stari srbsko-cirilski rokopis . . . . . . 690., 762.
Literarno-zabavni klub ljubljanski . 62., 123., 253., 317., 702., 767.
Literarno-zabavni klub v Kranji . . . . 447.
Matičin poziv slovenskim pisateljem. (Inserati str. 22.)
Munkacsy. *Jos. Vesel* . . . . 182.
„Narodni Dom“ . . . . 186., 191.
Nicola Tomaseo. *M. Malovrh* . . . . 318.
Nova česka opera (Dvořakov Dimitrij). *Dr. V. Zarnik* . . . . 760.
Odbor za Bleiweisov spomenik (poziv njegov na zavitku IV. zvezka).
Pogovori I. *Negoda* . . . . 361.
Poziv slovenskim pisateljem (Matica Slov.) . . . . 776.
Preširnova ura. *Fr. Levec* . . . . 574.
Prvi slovenski narodni roman (Ciglarjev Svetin) . . . . . . 570.
Ruska književnost. *Fr. Remec* in *—n.* . . . . 64., 447., 511., 775.
Rutarjeva „Zgodovina Tolminska“ . . . . 442.
Singerjevi „Beiträge zur kroat. Volkspoesie. *M. Malovrh* . . 126.
Slovanský Sborník. *I. Hribar* in *Fr. Levec* . . . . . 127., 768.
Slovenska književnost. *Fr. Levec* 123., 184., 250., 315., 380., 442., 507., 570., 637., 701., 767.
Slovenska Talija . . . . 250.
Slovenske muzikalije. *Fr. Hlavka* . . . . 58., 120.
Slovenski glasnik. *Fr. Levec* 60., 122., 184., 250., 315., 380., 442., 507., 570., 637., 701., 767.
Slovansko življenje v Parizu . . . . 771.
Srbska književnost. *M. Malovrh* . . . . 190., 510., 575., 774.
„Sub rosa“ *I. Ž.* . . . . 318.
Šumanova knjiga „Die Slovenen“. *S. Rutar* . . . . . . 53., 113.
Valjavčev „Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku“ . . . 319.
Volkovega „Delo sv. Cirila in Metoda“ . . . . 122.
Uganke (na zavitku VI., VII., VIII., IX., X. in XI. zvezka).

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.
Leto II. V Ljubljani, 1. januvarja 1882. Štev. 1.

Na bojíšči.

Balada.

Začénja se bítva, topóvi grmé,
V grménje gredó mi junáci trijé.

Na mláde obraze jim légel je mrák,
Ter kamen pritíska jim srca težák.

Potegne čez čêlo se prvi z rokó,
Skriváj iz očésa otáre solzó:

„Ostavil sem drágo nevésto domá;
Ljubíla sva z njó se, kot angeljca dvá.

Že drúgič oklícal je naju vikár,
Nedéljo prihôdnjo bi šla pred oltár.

Srcé po devíci vzdihúje mi zdàj;
Bog vé, če domóv se povrnem še kdàj!“

Potegne čez čêlo se drugi z rokó,
Skriváj iz očésa otáre solzó:

„Pri materi stari na dômu živím,
Ter zánjo se trúdim, lepó jo gojím.

Vse druge nesréčni pokôpal je čàs,
Jedíni ostàl jej v zaslómbo sem jàz.

Po máteri srce vzdihúje mi zdàj;
Bog vé, če domóv se povrnem še kdàj!“

Potegne čez čêlo se tretji z rokó,
Skriváj iz očésa otáre solzó:

„Otrók neodraslih jaz tróje imám;
Umrla je žena, odréjam jih sám.

Kdo jésti jim bode ter píti dajál?
In kdó jim v obrámbo z ljubéznijo stál?

Siróte uboge! kam pójdejo zdàj?
Bog vé, če domóv se povrnem še kdàj!“

Čez rávno se pólje molčé poženó,
In v sečo krvàvo nogé jih nesó.

Ko zvezde nad póljem zvečér zagoré,
Junáci na zémlji vsi tríje ležé.

Porázil jih ljuti je bôjni vihar,
Kaj mati, nevesta in déca mu mar!

Krilàn.

Znamenje ljubezni.

Da z menój si bolj prijazna,
Kakor z drugimi ljudmí;
Kádar kupa mi je prazna,
Da jo polniš sama tí,
Znamenje še ní,
Da me ljubiš!

Rada sédaš poleg mêne,
Šala tvoja sméh budí
In iz duše skrb prežêne;
Vender vse, golóbče tí,
Znamenje še ní,
Da me ljubiš!

Róž si mi v spomín dajala.
Druge tudi že darí,
Srce je vriskálo: hvala!
Toda vse, verjêmi tí,
Znamenje še ní,
Da me ljubiš!

Le kadàr očí se moje
V lépe ti ozró očí,
Bêrem v njih vse čustvo tvoje,
In ko me poljúbljaš tí,
Čutim prevesél,
Da me ljubiš!

Jos. Cimperman.

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

I.

Blizu štajerske meje leži v zelenem zatišji vas Dolina. Malo ravnino, sem ter tjà vzbočeno po hribih in gričih, obdaje visoko in obrasteno gorovje, ki se le na jedni strani nekoliko znižuje. Čez to sedlo drži glavna cesta dolinska, ki veže skriti kraj z drugim svetom. Kako po pravici nosi vas svoje ime, vidi se iz te leže, in če pogledaš z gore sv. Florijana, ki se dviga najviše nad Dolino, vidiš pod seboj majhen kotel, čegar dno je nekoliko pokvečeno in pri katerem pogrešaš nekaj obrobka. V znožji sv. Florijana izvira potoček Dolinščica, ki se zvedavo vije po dolini, kakor bi nerada zapuščala svoj rojstni kraj, naposled pa zgine v soteski in kaže ljudem, kod se tudi pride do velike ceste, če se ravno komu ne mudi. Tu in tam stoji na kakem griči bela cerkvica, okrog in okrog pa je raztresenih mnogo vasij, obstoječih iz treh, štirih, časi tudi jedne same hiše. Uljudni prebivalci štejejo se zdaj med Gorenjce, zdaj med Dolenjce, kakor druščina nanese. Za to, kar se godi za gorami, ne menijo se dosti in sploh potrebuje kaka novica četrt leta, da doseže to dolino; kajti da bi ljudje verjeli besedam stare Mete, ki vozi vsako sredo samotež v Ljubljano, tega še misliti ni. „Ženska je stara,“ pravijo, „rada govori in več pripoveduje, kakor je res.“ Tudi birič, ki ob nedeljah pred cerkvijo oklicuje, pripoveduje jim razen davkov malo novega. Jedina priložnost nekoliko sveta si ogledati, ponudi se Dolincu, kadar je kje kak semenj, da žene živino na prodaj. Kadar se vrne domov, pa pravi: „Lepo je tam v onih krajih, lepo; pri nas je pa še lepše.“ Ker Dolinci niso zapravljivi in radi delajo, ne godi se jim slabo, in lehko in dobro od njih kupujejo kupci, ki jih obiskujejo na jesen in po zimi. Dolinski župniki učakajo sive starosti, kajti zdrav je zrak in dolinske duše pasti je prava igrača. Če zaide katerikrat kakšen kozel v škodo, par besedij ga poboljša.

Dasiravno je Dolina — v ožjem zmislu besede — glavna vas vse doline, vender ne šteje mnogo številk. Hiše so s častnimi izjemami neznatne. Sredi vasi stoji cerkev sv. Jurija, Dolincem priljubljenega patrona; na jedni strani cerkve ima župnik svoje stanovanje, staro nerodno stavbo z debelim zidovjem in malimi okni, na drugi pa je šola, kjer se vaški mladini s šibo um bistri. Pred cerkvijo pa se košati mogočen kostanj in zbira vsako nedeljo pred službo božjo in po njej v svojo senco može in fante, da se kaj pogovore in pokratkočasijo. Druge hiše stoje, kakor bi jih bil veter nanesel: ta tu, ona tam, ne dve na jedno stran obrneni, okrog cerkve in ob cesti, ki drži po mnogih klanjcih in ovinkih, zdaj navkreber, zdaj navzdol, čez hrib do okraja dolinskega, na drugo plat pa ob potoku skoz sotesko do velike ceste.

Dolinci so sicer tihi ljudje; a kadar mislijo, da imajo kaj uzroka za to, pa zašume tem bolj. In teh mislij so bili menda ta dan, ko se začenja naša povest.

Bilo je meseca avgusta leta 1858., ko je stari Primož, ki ima majheno hišo pod cerkvijo, omožil svojo hčer Franico na dom. Vsa vas je bila po konci. Iz Primoževe hiše se je razlegala glasna harmonika, sladko veselje vaškim ušesom, ki so s tako malim zadovoljna. Okrog olepšane hiše je oglarila mladina, ki je bila še premlada za plesišče, in po svoji moči povzdigovala svatovski hrup. Zdaj pa zdaj prikazalo se je na pragu kako nališpano dekle ali kak praznično oblečen moški, ki je zaukal po vasi doli v dokaz, da se mu dobro godi.

Bogatin nima po navadi pol toliko svatov, kadar se ženi, kakor reven kmet; bodi si, da ima ta res več prijateljev kakor oni: ali pa da se bolj boji katerega razžaliti s tem, da bi ga ne vabil; ali pa hoče nemara vsaj jedenkrat pozabiti svoje reve in se prav oblastno veseliti. Nekaj mu gre se ve da tudi za čast, ravno tako kakor ubogi vdovi, ki potrosi svoje zadnje krajcarje, da pogosti pogrebce, ki so jej odnesli ljubega moža.

Pri Primoži je bila vsa hiša polna. Za dolgo mizo so sedeli svatje, v sredi med njima starešina in zraven njega priletni župnik. Ana, Primoževa žena, skrbno je gledala, da duhovni gospod ni trpel lakote.

„Oh, gospod župnik, še to, pa še to,“ govorila je in polnila v jedno mer gospodu kupico in krožnik.

Težko se je branil gospod silnim prošnjam. Od druge strani pa mu je pripovedoval starešina počasi in dostojno, da pojde dež, ker se vreme tako kislo drži, da pa ne bo nič odveč, ker zemlja je suha in kako dobro znamenje je to, če dežuje na ženitovanjski dan.

Ženin France je govoril zdaj s tem možem, zdaj z onim, kajti nov gospodar je stopil v jedno vrsto z njimi.

„Nevesta je pa v izbici z družicama,“ dejala je mati, kadar so povpraševali po njej.

„Malo se mora pojokati, ker je že taka navada,“ menil je Rožanec, posestnik iz bližnje vasi Gorice. „Saj se je še Mina jokala, ki je mene dobila.“

„Jaz sem že vedela, zakaj!“ oglasi se hitro ženica od one strani, „Franici pa ni treba.“

„Ali ste iztaknili, oča Rožanec?“ smeje se župnik.

Najveselejši izmed vseh pa je stari Premec, ženinov oče in sosed Rožančev. Po sredi sobe se vrti in klobuk, ves pokrit s pisanim papirjem, s šopki in traki, visi mu po strani, kakor bi se smijal belim lasem, kako pridejo v njegovo družbo.

„Primojdunaj!“ vpije sivi mož in ploska z rokama. „Ana, midva greva polko plesat, naj že bo, kar hoče.“

„Za stare ljudi, ki se opotekajo,“ opomina žena, „je tu premalo prostora.“

„Malo prostora imaš res, Primož, primojdunaj, malo! Kadar bo zopet kaka reč, prinesem ga s seboj od doma, ker prostora imam jaz dosti. Toda, Ana, kar pojdi! Smrt se te bo zbala, če vidi, da plešeš. Hojó! po konci, primojdunaj!“

„Pojdi s kako mlajšo, mene pa pusti!“ brani se Ana; in poluglasno pristavlja: „Kaj pa preklinjaš tako v pričo gospoda župnika?“

„Ha, kaj, primojdunaj, Ana!“ odvrača Premec. „Ali misliš, da je to greh? — Gospod župnik!“ ogovarja duhovnega gospoda, „vi imate vse grehe zapisane, velike in male: ali je ‚primojdunaj‘ greh? Kaj?“

„Posebno lepo ni,“ smeje se župnik, „beseda odveč!“

„Kar nič odveč!“ ugovarja mož. „Dobro delo je, pravim jaz, dobro delo! Le poslušajte! Če bi jaz rekel: pri moji duši, kar me pa Bog varuj in sveti Florijan, to bi bil greh! Kar je greh, to je pa greh, to je kakor amen in temu se ne ustavljam nič. A jaz ne pravim tako; jaz zavpijem: primojdu —, hudoba me že sliši. Alo! pa pero v kremplje in piše: „Stari Premec se priduša.“ Jaz pa pravim: dunaj! Tri sto medvedov, zdaj je treba pa brisati! Tako zvijem hudobo, da se jezi, in hudiča jeziti je ravno tako dobro delo, mislim, kakor če bi svetnika častil, primojdunaj! He, Ana pojdi plesat!“

In z urnimi nogami stopa starec v stransko sobo, kjer plešejo mlajši svatje.

V kotu na klopi sedi Premčev Miha, ženinov brat, in neutrudno vleče harmoniko. Kupico vina, ki jo ima zraven sebe, polnijo mu pridno svatje, on kima z razmršeno glavo in potrkava z nogo h godbi. Kadar se naveličajo plesalci, ali pa kadar mu žeja pride na misel, pa preneha, ter pove kakšno veselo, da se mu smejejo in ponorčuje se zdaj s tem, zdaj z onim. On pozna vse ljudi, ki prebivajo po dolini okrog in povsod ga imajo radi in ne more se naslušati mladina njegovih šal. Sicer pa dolgi Miha s svojim razpraskanim obrazom ni posebno mikavna osobnost.

„Hoj, Miha, kaj počivaš!“ zavpije Premec med vrati. „Nategni zdaj svojo ‚neduho‘, pa zagodi polko stare sorte, primojdunaj!“

In starec vrti v jedni roci klobuk, z drugo pa pelje staro Ano na ples in glasen smeh se vzbudi med svati.

Zdaj se odpro duri in notri stopi mož visoke postave. Vseh oči se takoj obrnejo nanj in čudna dovolj je prikazen. Bledi, upadli obraz je zarasten, in črne kodraste lase pokriva oguljena vojaška kapica. Slaba in raztrgana je vsa obleka, a tako divje se svetijo oči pod gostimi obrvmi, da bi lehko kdo sumil: ta človek je hudodelec, pa je kakemu beraču obleko pobral.

Molčé sede tujec za malo mizo pri durih in reče na pol proseče, na pol osorno: „Jesti mi dajte!“

„Sveti križ božji, Jurij!“ vzklikne pri teh besedah mati Ana: kolena se jej pošibé in seséde se na prag. Premec jo spravlja po konci, svatje pa se vsujejo okrog tujca. Mati je prva spoznala svojega sina in ko se vzdrami iz strahu in veselja, hiti k njemu in ga objema s solznimi očmi. „O Jurče, Jurče, kako si reven, kako si shujšan!“ tarna ženica in donaša jedil in pijače.

„Odkod prihajaš? Ali ostaneš doma?“ tako ga vsi navskriž izprašujejo.

Stari Primož pa prime sina za roko in reče: „Ali so te izpustili?“

„Ne!“ odgovori mu oni nejevoljno.

„I, kako pa? Pa vender nisi ušel?“ govori skrbljivo oče, nesrečo sluteč.

„E. kaj!“ vpije Premec. „Prav je, da si prišel! Nič se ne boj! Ti si fant, primojdunaj! Kaj bi prodajal svojo kožo za tuje ljudi. Na, pij!“

A komaj je Jurij, od vseh stranij izpraševan, použil košček kruha, stopita v sobo dva žandarja. Po patroli hodé slišala sta godbo in ukanje v Primoževi hiši in prišla pogledat, če je vse v redu. Kakor obstane pes, kadar okrog ogla zavije in na mačka zadene, tako je ostrmel žandar, ko je zagledal Jurija. Le jeden trenutek ujele so se njijine oči, Jurij pa skoči po konci, kakor bi ga pičil gad, pretrga krog svatov, ki ga je obdal, in dere skoz drugo sobo in kuhinjo na dvorišče.

„Stoj! Držite ga!“ kriči žandar, ki je stopil v sobo, zgrabi puško in steče za ubežnikom. Nemara ga je že na povelje iskal in takoj spoznal za uhajača, vsakako pa je moral onega beg izdati.

Ko vidi drugi žandar, kaj se godi, obrne se urno in hiti pred vrata na dvorišče, da bi Jurija prestregel, a kakor blisk šine ta mimo njega, sune ga na stran in zgine v hlevu, preganjalca pa sta mu za petami. — Začudeni so se spogledali svatje pri tem dogodku; zdaj še le jim je bilo jasno, kaj vse to pomeni in obče veselje umaknilo se je hipoma veliki žalosti. Oče Primož zdihuje, mati pa in nevesta, ki je hitro vse zvedela in pritekla, jakata na ves glas. Žene in dekleta skušajo ji tolažiti, a vsem je tako tesno pri srci, da ne morejo najti prave besede.

Mnogo je prestopkov, katere prosto ljudstvo vse drugače sodi, kakor pa sodnik, ki se drži zakona. Naj nastane kje kakšen poboj in naj se zgodi nesreča, da koga ubijejo, ljudje bodo ubijalca skoro ravno tako milovali kakor ubitega. Oba sta nesrečna, pravijo, a kazen, ki prvega zadene, zdi se jim vselej preostra. Vprašaj pa kmeta, zakaj je toliko tatvine na svetu, rekel ti bo: „Zato, ker tako lepo ravnajo s tatmi; po zimi jih redé, po leti pa izpuščajo, da hodijo krast. Obesiti tata, pa ne bo več kradel.“ In ne morejo se prečuditi ljudje, zakaj je prepovedano na mestu ubiti požigalca, če ga zasačijo.

V Primoževi hiši pač nikomur ni prišlo na misel, da bi pomagal zakonu, katerega zastopata žandarja, marsikomu pa se je vzbudila tiha želja, da bi vender Jurij ušel.

„Predrta reč!“ huduje se Rožanec, „človek se nikjer ne more veseliti; za vsakim oglom tiči birič, da poštene ljudi zasleduje kakor lovski pes. Zakaj smo ja pustili notri! Mi ne potrebujemo žandarjev med seboj!“

„Bodi tiho!“ prigovarja mu žena Mina. „Naj te kdo sliši!“

„Prav imaš, sosed Rožanec,“ vpije Premec, „primojdunaj! Po meni vse zagomezi, kadar žandarja vidim. Našega Jurčka pa ne bodo vzeli, primojdunaj da ne! O Jurček, le počakaj, še bodeva okrog hodila po gozdih, pa ribe lovila in rake, primojdunaj, pa žabe tudi. Nimajo te še!“

Pri tej priči pripeljeta žandarja Jurija uklenenega v sobo. Iz nova začnó ženske jokati; župnik pa stopi k ujetemu in ga opomina, naj krščansko prenaša svojo pokoro, da bo zopet srečen in zdrav videl svoje roditelje in svoj dom.

„Jesti mi dajte!“ prosi jetnik in prošnji župnikovi rad ustreže žandar in razklene zvezani roki.

V hlevu sta ujela Jurija. K nesreči lestva na svisli ni bila pristavljena; hitro skoči Jurij na žleb, od žleba na gare, z rokami pa zgrabi rob line, ki drži na hlev in skuša se gori zavihteti: a kar se mu je prej tolikrat posrečilo, zdaj mu je nemogoče, zastonj se trudi, moči mu odpovedo, pred očmi se mu stemni in doli pade na tla, žandarja pa nanj in brez upora ga zvežeta.

Zdaj pa mu streže mati, žalostna tako, da jo mora sin tolažiti. Ženin in nevesta sedita nema poleg njega. Premec pa se je obrnil na žandarja, ki sta mu oba znana in se razgovarja ž njima in ponuja jima pijače.

Miha je bil od druge strani prisedel k Juriju in tolažilne besede mu govori. „Nič ne maraj!“ mu pravi. „Če te malo pretepó, to pa nič! Jaz jih doma za prazen nič toliko prenašam, da bi bil že lehko svetnik, če bi jih dobro obrnil. Poglej moja usta: denes teden so mi dva zoba izbili, kar zastonj. Pri Mrčunu smo pili. Tomažetova dva sta pa na pragu stala in pogovarjala se. Jaz ja primem za lase — tako-le — jednega s to roko, drugega pa sto, in potrkam dvakrat z glavama vkup, v tretje sta se pa trda naredila: jaz izpustim in vsak na jedno stran sta odletela kakor snopa s polnega voza. Potlej sta pa segla po meni; vidiš, zavolj take neumnosti!“

Jurij pa ni bil pri volji poslušati ga.

„Pusti me. Miha,“ mu pravi in ga odrine. Miha pa se pridruži Rožancu. ki se tiho pomenkuje z njegovim očetom; harmonika je bila pač obmolknila.

„Zdaj gremo.“ reče žandar in uklene Jurija; jedenkrat se ta še ozre na svoje drage in tiho ga odpeljeta stražnika, katerima je tudi težko délo jokanje.

Povedali smo, kako primerno ime ima Dolina, ki leži v dolini, zaprti od vseh stranij. Stari ljudje trdé, da je ves dol pokrivalo svoje dni jezero in na Rebri so našli baje železen, v skalo udelan obod, kamor so gotovo v starih časih privezavali čolne in ladije, in če slišijo — po navadi stari možje in žene — pod goro sv. Florijana nekaj bobneti. kaj more to pač biti. če ne voda. katere je ves hrib poln in ki čaka le duška, da se razlije po nižini? Cesta. ki drži čez hrib, vije se kakor bela kača sem ter tjà. gori in doli, in vaški geometri vedó dobro. da je prema črta čez sedlo ravno petkrat krajša, kakor okrajna pot: in ker Dolinci niso posebni prijatelji dolgih potov, shodili so čez hrib mnogo. mnogo stranskih stezá. ki se več ali menj ujemajo s premo črto in tu in tam cesto križajo. Peš ljudij vidiš malo po cesti hoditi. razen če je deževno in blatno: le kak popotnik, ki teh bližnjic ne pozna, mora poslušati. kako ga vaščani pomilujejo. da je storil toliko pota. Pol ure od vasi izgublja se cesta v lesu in klanjec se prične. Od kraja borovec. više gori pokriva bukev večji del gore. sem ter tjà pretrga kaka golina gosti gozd. Takšno golino naletiš. če greš kake četrt ure po gozdu. Reven spašnik obrasten je z robidami in malinjem. na konci goline pa stoji na pol skrito malo Podrto Znamenje in jedna tistih dolinskih bližnjic pelje tu čez okrajno cesto. Podrto Znamenje. zidan spomenik. ki že od starosti in ker nikdo zanj ne skrbi. na kup leze. Slika Kristovega trpljenja se komaj še razločuje. Kar je pa ostalega zidovja, to je vse počečkano in popisano, kajti mladina. ki tod hodi in pase, poveličnje se tukaj in riše brez usmiljenja z barbarsko roko hodna svoja imena na zid. Kdo bi se ne spominal znanega začetka perzijskih spomenikov: „Tako govori kralj Darjavuš.“ če bere na znamenji: „To pišem jaz Jaka Robovec: to pa Jože!“ A noben Jaka in Jože bi ne šel po noči mimo znamenja. kajti tu straši. Pred štiridesetimi leti se je tam ubil, ali kakor drugi pravijo, ubili so tam graščinskega gospoda iz Prapreč in od tedaj se ljudje radi ogibljejo po noči tega kraja. Globoke jame okrog zidovja tudi pričajo, da so lehkoverni ljudje že zakladov tod iskali. Kdo pa je znamenje postavil in zakaj, to se ne ve; kajti da bi bil kdo pokopan pri spomeniku, ne smemo še sklepati iz napisa: „Tukaj počiva Janez Kos, kadar nese v malin.“

Precej pozno je že bilo, ko sta žandarja odgnala svojega jetnika, dež je začel gosteje padati in tema se je bila storila. Trdo za Jurijem korakata stražnika, puško z bajonetom na rami, roko na jermenu. Komaj se čuje stopinja v dežji in medlo se svetita čeladi. Po noči se vsaka pot daljša zdi, bodi si, da se kesneje hodi v temi, ali da smo menj razmišljeni, ker ne zadeva toliko utiskov ušes in očij. Mlajšemu žandarju se je zdelo, da se pot vleče.

„Dolga bo,“ pravi tovarišu, ko prideta pod klanjec.

„Dolga,“ odgovori oni, a videlo se mu je, da se mu ne ljubi govoriti, in molčala sta oba. Hoditi sta pač morala po cesti, prvič zavolj slabega vremena in potem, tema je tema in zapelje tudi izkušenega potnika. — Težko je dalje časa zvesto paziti na jedno in isto reč, če se nam usiljuje misel, da je pozornost nepotrebna.

Žandarja sta izprva pazno gledala okrog sebe, kajti bala sta se nekoliko, da ne bi ljudje kaj poskušali; a ko sta prišla tako daleč od Doline, brezskrbno sta se udala vsak svojim mislim. O vodniku Križanu so ljudje govorili, da po noči bolje vidi ko po dnevu, toda najostrejši čut časi zmoti človeka, ki se preveč nanj zanaša.

Komaj sta žandarja mimo Podrtega Znamenja, skočijo trije možje izza zidovja. V jednem trenutku zvijeta dva žandarjema puške iz rok, tretji pa potegne Jurija v stran pod cesto.

„Hudič, stoj!“ vpije Križan in dere v hosto za ubežniki, a komaj je storil deset korakov, tresk! pade na tla. Nekdo je bil srobota napeljal od jednega debla do drugega in ta mu je izpodnesel noge. Predno se je pobral, bili so že óni, Bog ve kje. Tako nepričakovano se je zgodilo, da se je brez vsega boja in čudno naglo izvršil napad. O preganjanji po noči in po gozdu, ko so bila tla po dežji že spolzka, še misliti ni bilo.

„Pri moji veri!“ roti se Križan. „Tega pa še ne! Da mi tak proklet smrkovec uide! — Ti tudi nič ne vidiš!“

„Jaz nimam mačjih očij,“ odvrača mlajši. „Kaj morem jaz, če so naju napadli!“

„Jezik za zobmi!“ kriči oni. „Govori, kar te vprašam. Ali si videl katerega v obraz?“

„Kaj bom videl!“ pravi tovariš, „saj še svoje roke ne vidim. To vem, da je bil ves črn.“

„Poberi puško, pa nazaj!“ ukaže Križan in urno se vrneta proti Dolini. Križan je klel in se pridušal, da ga že pozna, da bo že dobil tega, ki jima je to napravil, tovariš je bil pa nejevoljen, da morata zopet nazaj, v tem času, pa v tem vremenu. —

„Primojdunaj!“ kričal je Premec pred Primoževo hišo. „Dobre volje bodite, ljudje božji! Kaj pa to, če katerega cesarski mož odpelje! To se dan denes vsakemu poštenjaku lehko primeri. Zavoljo tega ni treba tuliti pa vekati, primojdunaj!“

Zraven njega stoji Miha s harmoniko in par fantov, ki se čudijo, zakaj stoje vsi na dežji.

„He, fante,“ pravi Premec, „saj nisi iz soli. Ta dežek je tako dober, da bi se mu morali odkriti. No, Rožanec, kaj praviš ti? Stopiva tjà k Nacetu na en polič, ker je tukaj vse navskriž.“

„E, kaj bi hodil,“ odgovarja mu ta. „Notri je še vsega dosti, hvala Bogu, jedi in pijače; kaj bi zapravljal!“

„O ti stiskač!“ jezi se Premec. „Ali ne čutiš, da se je vino vse skisalo od samih kislih obrazov. Miha, zagodi kako okroglo, da ne bomo slišali joka.“

Kar prisopihata žandarja.

„Hentaj, gospod Križan!“ rije se Premec naprej. „Ali ste že oddali svojega ptička? Zdaj pa le še pijmo, primojdunaj!“

Žandar se niti ne ozre v „starega bedaka,“ ampak hiti naravnost v sobo. „Kdo je zapustil hišo, ko smo mi odšli?“ izprašuje Križan.

„Kdo je hišo zapustil?“ odgovarja Primož. „Gospod, ker pa ne vem. Več jih je šlo, več. Gospod župnik so že tudi šli; potlej pa njih sestra, veste, tista, ki jim kuha. Vse se je razkropilo. Fantini so še ostali pa Premec, mislim. O ti božja milost, kje pa se je še kaj takega slišalo! Pa na denašnji dan! O Bog se usmili!“

„Kje je gospodar France?“ vpraša žandar.

„Tudi ne vem povedati, gospod,“ pravi Primož. „Nič ne vem, kje bi bil.“

„Kaj je že to!“ oglasi se zdaj Ana. „Ali hočete še njega odgnati? Kar naju dva zvežita, midva sva najmenj potrebna na svetu, jaz pa Primož. Naju ne bo treba nič slediti pa zalezovati.“

In jezno stopi stara žena pred žandarja; vsi svatje jej pritrjujejo in začno glasno mrmrati in ne bilo bi treba dosti več kresati in ogenj bi se bil zanetil. Zdaj pride Premec zraven. Vsi so mislili, ta bo prvi začel prepir, kajti nagle jeze je bil stari mož in nobenega fanta se ni ustrašil, a z neko neumno radostjo otrese dedec svoj klobuk.

„Dosti je dežja!“ pravi. „Gospoda, vidva sta tudi mokra, zato ga pa pijmo pa pomenimo se lepo, ker nam ni sile.“

„Kje je vaš sin France,“ vpraša ga žandar.

„Ha, ha, ha!“ krohoče se Premec. „Vprašajte rajši, kje je Franica, pa bomo takoj vedeli.“ O pravem času stopi France v sobo in ostro ga začne Križan izpraševati, kje je bil, kod hodil in koliko časa je izostal, toda oni dokaže, da je samo župnika spremil na dom, sicer pa da se ni ganil iz hiše. Žandarja se zopet napotita, med vrati pa se še obrne Križan na Premca, ki se je smijal na ves glas.

„Premec,“ pravi mu, „midva bova imela jedenkrat še dolg račun, le zapomnite si.“

„Kdor ima čisto vest,“ odgovarja oni, „ta je, primojdunaj, zmerom pripravljen.“

„Zakaj ste vsi mokri?“ vpraša na jedenkrat starca, ker se mu je precej sumnjiv zdel.

„Zato, ker gre dež,“ mu odgovarja.

„V sobi ne gre,“ pravi oni.

„Mislite, da bom jaz v sobi tičal, ko vse vpije in kriči?“

„Ali ste bili ves čas tukaj?“ vpraša zopet žandar in se obrne na vso družbo, kakor bi njemu samemu ne verjel.

„I, kje pa!“ odgovarja Premec in Rožanec mu pritrjuje in mnogo drugih, ki ga niso pogrešili. „Primojdunaj!“ postavi se Premec na noge. „Tukaj sem bil in bodem še, dokler bo kaj pijače.“

Žandarja se obrneta in odideta. Kaj se je bilo pa zgodilo, znano je bilo že vsem in razen starega Primoža ni bil nobeden žalosten zaradi tega. Najbolj živ je bil se ve da Premec, ki je trdil, da ga bolj veseli, če jeden tak revež uide, kakor če bi bilo devetindevetdeset drugih ujetih. Kmalu pa je pobral Miha svojo ‚neduho‘ in v temi sta tavala z očetom proti domu. Drugi dan pa se je mnogo govorilo o svatovanji, o Juriji in o drugih dogodkih včerajšnjega dné.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Dve uri pri slovenskem pesniku.

Spisal Fr. Levec.

Leta 1879. bival sem o velikih počitnicah s tovarišem, vrlim mladim Srbom, ki se je te dni v daljnem Egiptu ulegel k večnemu počitku v hladni grob. nekoliko dnij pri gostoljubnem g. Davorinu Trstenjaku na južnoštajerski Ponikvi. Ko sem se spet odpravljal k svoji obitelji v Konjiških goricah, reče mi g. Trstenjak: „Veste kaj? Potrpite še jeden dan! Jutri moji konji ne bodo imeli poljskega dela, velim jih upreči in moj hlapec Vas potegne do Loč. Tam je župnik moj prijatelj, Vaš kranjski rojak Jožef Virk, znani pesnik slovenski. Gospod Virk je jako blag in prijazen mož in gotovo ga bode veselilo, ako ga obiščete, osobito ker ste Kranjec kakor on.“

Ker sem bil od nekdaj rad tudi po obrazu poznati tiste vrle može, ki so se, kadar koli si bodi, vestno brigali za splošno omiko naroda slovenskega ter s svojimi proizvodi bogatili slovstvo naše, ni me bilo treba dolgo pregovarjati, da sem na Ponikvi počakal še jeden dan.

Drugo jutro po zájterku spremi naju gospod Trstenjak do zelenega gozdiča konec vasi; posloviva se s tovarišem od prijaznega gospoda in učenega pisatelja slovenskega ter sedeva na voz, ki naju je ondu čakal. Hlapec požene in konjiči zdirjajo z nama proti Ločam. Cesta od Ponikve do Loč sicer ni, da bi jo človek hvalil; izvóžena je, polna globokih kolovozov, peska in blata, klanjcev in ovinkov. A prelepo poletno jutro s svojim prijetnim hladom in rumenim solncem; lepi zeleni logi in travniki ob cesti s svojim živim ptičjim petjem in sreberno roso; neznan kraj, po katerem, sva se vozila in neznani ljudje, katere sva srečavala: vse to zanimalo naju je toliko, da nisva mnogo mislila na slabi pot in stresajoči voz. Kmalu smo bili na ravni veliki cesti ob Dravini in ob 9. uri ustavili smo se v Ločah, v prijazni, malemu trgu podobni vasi z lepimi belimi hišami, za katerimi se na desno razprostira rodovitno polje, a na levo dvigajo krasne vinorodne gorice.

Prvi pot nama je bil v farovž, staro, precej neznatno poslopje. V visokem parteru potrkam na vrata ter na prijazni „Ave!“ stopim s tovarišem v sobo, kjer najdem pri knjigi jako visokega, suhega, prijazno naju pozdravljajočega moža z modrimi očmi in lasmi kostanjeve barve. Zdel se mi je, da ima kakih 60 let ali pa še čez. Povem, kdo sem, kaj sem ter predstavim tudi svojega mlajšega tovariša. Potem pravim, da potujoč čez Loče, nisem mogel in hotel zamuditi prilike, da ne bi se oglasil pri znanem pesniku slovenskem, katerega bi bil že zdavna rad tudi po obrazu poznal. Komaj to izgovorim, nasmeje se Virk ljubeznivo ter s prstom pokaže na mizico, stoječo sredi sobe rekoč: „Glejte, tukaj so moje pesmi, kakih 4000 jih bode. Vedno imam polno naročil za pesni. Ravno zdaj-le sem jedno zložil in malokakšen dan mine, da bi katere ne vrgel na papir.“

Res je na mizi ležalo XXIII zvezkov pesnij, zloženih in spisanih v raznih časih. Vsak zvezek je bil zaznamenovan z razločno rimsko števiko.

Pohvalim njegove pesni v obče, a osobito njegovo, zdaj že narodno:

Venček na glavi se
Bliska ti iz kitice
Rožic zelenih,
Slovensko dekle!

Omenim dalje pesni: „Naj viharja moč razsaja“, „Slovenija mila, moj ljubljeni dom“, „Kdor koli pod milim nebom živi“ itd., katere so postale prava narodna svojina in katere slovenski narod po vseh pokrajinah naše domovine s slastjo prepeva.

Mož se prijazno nasmehne ter pravi: „Da, časih se mi je kakšna posrečila, a bolj ko te posvetne, slové zdaj moje „Marijine“. Tukaj okolo samo moje „Marijine“ pojó in za vsak Marijin praznik zložim posebno pesen.“

Potem naju v sosedno sobo povabi na kozarec vina. Jaz ugovarjam, da je še malo zgodaj za vino. „E, kaj! odreže se Virk, Kranjec ste in vsi Kranjci obrajtajo vinsko kapljo. Vrhu tega ste zdaj v vinorodnem kraji in tu se mora piti!“

Zoper take temeljite razloge se mi res ni bilo možno dalje protiviti. Tudi se mi je čestiti gospod na prvi hip tako prikupil, da sem vsaj kratek čas želel prebiti v njegovi druščini.

Sedemo okolo bokala in kmalu smo v živem pogovoru. Slučajno omenim, da sem svoje mladostne dni prebil v Radomlji blizu Doba.

„Vidite, tudi jaz sem v tistem kraji doma.“ pravi Virk. „Bog Vas živi! Moji predniki so bili na Viru nekdaj bogati ljudje. Gospodarili so Virkovemu domu ter tovorili so, ker takrat še ni bilo velike ceste, blagó, osobito zlato vinsko kapljo s Štajerskega na Kranjsko. Imeli so nad trideset konj in Virkova hiša je bila shajališče kranjskim in štajerskim tovornikom. Med Celjem in Ljubljano takrat ni bilo bolj sloveče krčme.“

„A prišle so turške vojske in druge nezgode in jeden mojih prednikov je vso imovino zadejal. Potem so ga še v vojake vzeli. Bil je s princem Evgnom 1717. leta pred Belim Gradom. Pri naskoku na trdnjavo se je tako hrabro vêdel, da mu je prinec Evgen podaril 300 cekinov ter ga vrhu tega ižpustil od vojakov. S temi novci si kupi posestvo na Količevem nad Virom. Videl sem v svoji mladosti še čelado, katero je ta moj prednik od vojakov prinesel in katero so na njegovem novem domu od roda do roda hranili.“

„S Količevega priženi se moj déd na Podreče k Pogorelcu, in tam sem se jaz rodil 16. marca 1810. leta. Roditelji moji so bili ubožni ljudje. Jedini sin pustil sem malo domačijo svoji starejši sestri ter šel v šolo v Ljubljano, kjer me je podpirala teta moja in blaga rodovina pokojnega kirurgije profesorja Melcerja. Bili so takrat hudi časi. V prvi šoli bilo nas je 1825. leta 232 učencev. Cesar Franc I. je prišel jeden pot v šolo ter je rekel, da jih zdaj vse preveč študira, da naj kmet dela, ne pa v šolo hodi in da se mora študiranje mnogim zabraniti. Da-si sem bil dober dijak, vender sem z veliko silo in težavo zlezel v drugo šolo. V peti šoli l. 1828. in 29. bil mi je učitelj slavni Matija Čop, in od tega časa izvira moje veselje do pesništva in do slovenščine.

Čop nam je dal jedenkrat nalogo, da naj snov narodne pesni „Pegam in Lambergar“ vsak učenec na svoj način in v katerem koli si bodi jeziku obdela. Jaz sem po tej narodni zložil slovensko pesen. Čop je moje verze jako pohvalil ter s tem obudil mi veselje do slovenskega pesništva. V logiki in fiziki smo bili dijaki takrat jako veseli ptički. Hodili smo v Šiško ter se ondu večkrat s šišenskimi fanti do dobrega stepli. Tisti moj sošolec Artelj, ki je pozneje pri Vas v Radomlji duhoven v pokoji umrl pred kakimi dvajsetimi leti, bil je silno močan človek. Jedenkrat smo vse iz krčme pometali in tudi kri je tekla. Stvar se je ovadila policiji, a ker je bil naš součenec baron Sch., sin tedanjega guvernerja ilirskemu kraljevstvu, jeden najhujših pretepalcev, ni se nam zgodilo nič.“

„Po dovršenih latinskih šolah hotel sem postati duhoven in bil bi rad prišel v Ljubljansko semenišče, a bilo jih je preveč in niso me vzprejeli. Dobil sem pa štipendijo lavantinske škofije, a študiral sem še dve leti bogoslovje v Ljubljani, l. 1833. jeseni pa preselil se v Celovec. Takrat je Kranjska tri dežele preskrbovala z duhovni, Štajerska z graščinskimi oskrbniki, Koroška pa z biriči. V Celovci mi je bil špirituval Slomšek. Ne morem Vam povedati, kako nas je Slomšek bogoslovce vedno vzpodbujal ter nagovarjal, da bi kaj slovenskega pisali. Osobito meni ni dal mirú, da sem vedno kakšno pesen zložil in to je napósled delalo meni in Slomšku veliko veselja. Da pa takrat še nisem bil poseben „pisatelj“ slovenski, vidite lehko iz tega, da sem bogoslovec prvo pridigo svojo tako začel: „Kam vandraš, vandrovec moj?“ Kaj ne, koliko lepše bi se bilo glasilo: „Kam si namenjen, popotnik moj?“

„31. julija 1836. bil sem posvečen in potem sem služil za duhovnega pomočnika v raznih krajih: v Grebénu in Doberli Vasi na Koroškem; na Štajerskem pa v Vozenici, kjer sem bil tedanjega nadžupnika Slomška kaplan, dalje v Grižah in v Gornjem Gradu. Takrat sem bil silno vesel človek. Kamor sem prišel, moralo se je vse smijati — in péti. Ljudje so trdili: „Kjer ni gospoda Jožefa, tam ni veselja.“ Vsaki družbi sem bil dobro došel, vse me je ljubilo. Tudi sam sem rad pel, in še pojem, dasi nobenega sluha nimam. A v Gornjem Gradu imel sem toliko dela, da sem začel kri bruhati. Pišem Slomšku, takrat že škofu: „Ako me hočete še pri življenji ohraniti, prestavite me!“ Res sem bil prestavljen najprej v Spodnjo Polskavo, potem v Črešnjevec in naposled v Olimje pri Podčetrtku, od koder sem posebno rad na Slatino zahajal. Iz Olimja sem l. 1850. prišel za fajmoštra na Kalobje in od ondot l. 1861. v Loče, kjer zdaj bivam že 18 let.“ —

Tako mi je zgovorni gospod v kratkem opisal svoje življenje ter pojasnil je z obilimi zanimljivimi epizodami, katerih pa tukaj ne morem navajati.

Govor se je potem zasukal na politiko, na šolske, cerkvene in narodno-gospodarske razmere med Slovenci. In iz vseh besed, katere je govoril Virk, videla se je brezkončna ljubezen njegova do naroda slovenskega in prva dolžnost njegova zdela se mu je najprej dostojno služiti vsemogočnemu Bogu, a potem koristiti svojemu narodu, kjer koli je mogel: v cerkvi, v šoli, v občini, na političnem borišči. „Moje največje veselje bilo je od nekdaj med šolskimi otroki. V Vozenici smo bili takrat vsi učitelji: Slomšek, njegov prvi in drugi kaplan in v Olimji sem imel ob nedeljah šolarje po 30, 40 in 50 let stare; jedna šolarica imela je celo 52 let.“

Kako se je brigal za gmotno izboljšanje slovenskega naroda, vidimo iz tega, da je bil v Ločah občinski svetovalec, šolski nadzornik, odbornik kmetske posojilnice loške in hranilnice konjiške.

V prijaznem pogovoru sta nam kmalu minuli dvé uri in odpravila sva se s tovarišem na pot proti Konjicam; a ljubeznivi Virk naju o hudi poludanski vročini spremi še jedno uro daleč do sv. Duha. Pri slovesu moral sem mu podati desnico ter mu obljubiti, da ga še jedenkrat obiščem. Razne neprilike so mi branile, da svoje obljube nisem izpolnil. A kadar sem slišal prepevati lepe Virkove pesni, živo sem se domišljal blagega, veselega sedemdesetletnega pesnika. Srčno sem želel, da bi ga še jeden pot videl. Ali ko nekega zimskega dné pri zájtrku vzamem v roko „Slovenski Narod“, čitam med domačimi stvarmi, da je ljubeznivi pesnik po kratki plučni bolezni izdihnil svojo blago dušo 4. januvarja 1880. leta ob 1. uri zjutraj. Ne bodem pripovedoval, kako silno me je pretresla ta žalostna novica.

* * *

Virk sicer ni jeden prvih, a vender jeden najljubeznivejših in priprostemu narodu najpriljubljenejših pesnikov naših. On ni poznal pesniške tehnike, ter se ni ravnal po njej, a imel je ta prirojeni dar, da je v svojih pesnih navadno ubral pravi glas, ter z njim udaril v narodovem srci na pravo struno. Njegove pesni se tako rekoč samé pojó.

Zatorej so se te pesni priprostemu narodu tako priljubile ter postale prava narodna svojina. In s tem je Virk občnemu napredku našemu morebiti ravno toliko koristil, kakor bi bil pél najumetnejše pesni, kajti pravi sin svojega naroda, pel je tako, kakor je ugajalo tedanji občni omiki narodovi in baš zategadelj je ta narod njegove pesni tako hitro si osvojil. Preširen n. pr. bil je preumeten za svoj čas in za tega delj spoznal ga je narod naš še le trideset let po smrti njegovi, ko je v omiki že jako napredoval. Slovenske hvaležnosti vredno delo bi bilo te lepe pesni zbrati ter na svitlo dati. Morebiti se loti tega koristnega posla g. Lendovšek, ki nam je že v ličnih izdavah podal Orožna in Slomška; še Virk poleg teh dveh, to bi bila čestita družba!

In kadar v veseli družbi slišim prepevati „Slovensko dekle“, pesen, katera mi je od nekdaj posebno v srce sezala, zamislim se ter v spominu ponovita se mi tisti srečni dve uri, kateri sem prebil pred dobrima dvema letoma v prijaznih Ločah pri ljubeznivem Virku.

„Dokler človeški rod
Ima po zemlji hod,
Bode slovelo
Slovensko deklo“

poje Virkova pesen; a jaz završujem ter o njenem pesniku Virku pravim:

„Dokler slovenski rod
Ima po zemlji hod,
Bode slovelo
Tvoje imé.“

Ponkerčèv oča.

Spisal Janko Kersnik.

Tam doli pod Kompoljskim gradom v zatišji dveh malih dolin, raztezajočih se na sever in na vzhod, delala je soseskina cesta mal klanjec.

Preko ceste vrhu klanjca pa sta držali dve ozki stezi.

Vsi grajski in kmetski lovci pripovedovali so, da je tamkaj na razpotji izvrsten stan za vsakovrstno divjačino.

Zajec, gnan in pojan od tulečih psov, pripihati mora, kakor so pravili lovci, kar po cesti, bodisi od desne ali leve; lisica priplazi in privleče se po ozki spodnji stezi, in nje je treba posebno paziti. Srnjak pa prilomi skozi gosto, z robidovjem prerasteno grmovje; že na dve sto korakov ga lahko čuješ, in na cesto pred puško mora priti.

Izvrsten stan je bil to! Tudi za srnice, lehkonoge, živooke srnice!

A po teh streljati bilo je strogo prepovedano: grajski gospodarji so varovali svojo divjačino.

Bilo je septembra meseca, ko se je že zgodaj, v hladni rosi, odpravilo nekoliko lovcev iz Kompoljskega grada na lov doli v zatišje.

Bilo jih je malo krdelce. Grajski gospodar je hotel imeti par zajcev, a sam ni utegnil iti nánje. Poslal je svoje lovske čuvaje, štirji so bili, in pridružil se jim je grajski učitelj, odgojevalec gospodarjevih sinov. Vedel je, da bosta mlada dva barončka spala do desetih, in do tedaj hoteli so se vsi vrniti. Pozneje se je pač rosa posušila in sled se je izgubil.

Učitelj bil je po svojem službenem stanu med denašnjimi najodličnejši lovec; postavili so ga torej na najboljše mesto, tja na soseskino cesto na razpotje.

Nič ne dé, če tudi ne zadene vsakega zajca; dovolj jih je tam po brežinah in čuvaji imajo bistre oči, da paznouhca ugledajo lehko že na ležišči.

Tam na obrobku vzhodne doline žarilo se je malo, ko je grajski učitelj prikorakal tjà na svoj stan.

Lep mož je bil ta učitelj, in še mlad.

Dolgo še ni bil v gradu in tudi ostati ni hotel dolgo, kajti študirati je mislil še dalje záse, in le počitnice svoje in morda še par mesecev več hotel je prebiti tukaj. In kaj! Saj je bilo tudi dolgočasno v tem gradu; v mestu je pač druga zabava.

Lov, to je bilo še jedino, to je bilo še nekaj tu v teh hribih. Ta še pomaga pozabiti nekoliko teh baronovih paglavcev.

Grenák kruh je to učiteljevanje pri visokih ljudeh — hvala Bogu, da se lehko osladi, dokler smo v mestih. Pa na deželi!

Dobro uro že je stal učitelj tam na svojem stanu, in ustrelil je bil res jednega zajca, a po dveh je bil krivo pomeril. Ubitega pa je ponosno obesil na suho vejo v bližnjem borovci.

Gonjači so se bili s psi obrnili v drugo stran in učitelj je moral čakati, da se vrnejo okrog griča zopet proti njemu.

Sédel je torej kraj ceste na odrušen kamen.

Kar ga opozorijo lahke stopinje, katere so prihajale po soseskinem potu navzgor.

Mlada kmetska deklica prišla je mimo. Bila je pa tudi vredna, da si jo je človek, in če tudi ni bil tako mlad, ko grajski učitelj, ogledal in ogovoril.

A zadnjega ni bilo treba, kajti dekle je samo postalo pred zajcem in radovedno vprašalo:

„Ali ste ga tukaj ustrelili?“

Učitelja še pogledala ni bolj nego površno.

„Tukaj, tukaj!“ reče oni, ki ni mogel z očesom od nje; „kam pa greš ti?“ pristavlja, ker ona ga je že bolj zanimala, nego zajec.

Zdaj uprla je tudi deklica pogled svoj v lovca.

Zarudela je malo.

„Na polje!“ dejala je hitro in hotela dalje po cesti.

„Čakaj malo, čakaj!“ reče oni in stopi sredi pota pred njo. „Kako ti je pa imé?“

Govoreč hotel jo je prijeti čez pas.

A ona se mu izmuzne.

„Vsak dan Uršika!“ reče smeje se, in hiti navzdol.

A on je naglo zopet pri njej, ter jo pridrži za roko.

„Uršika? Čegava Uršika si?“ dejal je.

„Pustite me, meni se mudi!“ reče ona malo nejevoljna, a vender silil jej je smeh v zarudelo lice.

„Povej mi, čegava si, potem te izpustim, prej ne!“

Govoril je to z resnim naglasom, tako da se je videlo, da misli v istini izpolniti svoj namen.

Deklica je vila sem in tja svojo roko, katero je on krepko držal, ter pogledala po cesti gori in doli, da-li nikdo ne prihaja.

Sramovala se je.

„Ker ste že tako sitni,“ pravi naposled, „Tolstovršnikova sem. Zdaj me pa pustite v miru!“

In on jo je res izpustil.

Samo prej je še prijel jo hitro čez pas, in jo bliskoma poljubil na mala rudeča ustna.

Odrinila ga je nejevoljno, in roko svojo na ustnih držeč stekla po cesti.

Kmalu je bila za ovinkom, a učitelj je še vedno stal na mestu in gledal za njo.

„Tolstovršnikova Uršika!“ dejal je sam pri sebi, „to si bomo zapomnili; nisem videl še lepšega dekletca; malo zabave bode morda vender v teh hribih!“

Kakih štirinajst dnij pozneje jel je učitelj pogostoma hoditi zvečer na sprehod, kakor je sam dejal, in pozno se je vračal.

Baron se ni menil mnogo zanj, ker večere je imel oni proste; tudi drugi posli se niso brigali za učitelja: in če je tudi ta ali oni hlapec kako sumnjo izrekel o teh ponočnih učiteljevih sprehodih, gotovega nihče ni vedel povedati.

Znalo se je le, da hodi grajski učitelj navadno tja po dolini, na katere spodnjem konci, dobre pol ure daleč, je stala samotna Tolstovršnikova hiša.

Čez dva meseca pa so baronovi odšli v mesto, in učitelj z njimi. Odslej se tudi med posli ni govorilo več o njem.

II.

Kričal je in drl se na vse pretége, ko so ga nesli h krstu. V cerkvi pa so mladi župnik gospod Janez grdo gledali, ko so ga oblivali z vodo, in ko so mu polagali peščico soli na jeziček.

„Ponkrèc naj bo, Ponkrèc!“ dejali so potem gospod Janez, „saj níma očeta, da bi mu imena izbiral; danes je pa svetega Ponkercà god!“ —

Ni boter, ni botrinja nista hotela ugovarjati, čeravno je bil boter že zinil, da bi bil nasvetoval drugo ime; tako je bil krščen fantič za Ponkercà.

In gospod Janez so v novič grdo pogledali vprašajoči malo pozneje v farovži botra: „Koga bom pa za očeta zapisal?“

„I, se bo že oglasil, če se bo hotel!“ dejal je boter, in potem so gospod Janez pustili prazno tisto vrsto v krstni knjigi, kamor se ima zapisati očetovo ime, priimek in dostojanstvo.

Kričečega Ponkercà pa so odnesli domov.

Tamkaj tudi ni bil vesel dan. Stari Tolstovršnik je že od jutra sem klel in hudoval se okrog hiše, in ko se mu je zdelo dovolj, zadel je sekiro na ramo, ter odšel v gozd smrečje klestit. Čakati ni hotel da prinesó malega vnuka iz cerkve. Želel in prorokoval mu je vse, samo dobrega nič.

Stara Tolstovršnica pa je brisala na tihem solze in kuhala juho za bolno hčerko. Tej je bilo slabo, silno slabo.

„Na, Uršika,“ dejala je mati, prišed z malim loncem v izbo: „to-le juho izpij; Anžiška mi je kokoš poslala, tako lepo kokoš, da jo je bilo škoda klati; le pij, Uršika, dobro ti bo délo.“

V tem sta prinesla botra mladega krščenca. Položili so ga v zibel, in gugali jo sem ter tja, kajti kričal je še vedno.

„Ali so gospod kaj rekli?“ vpraša stara mati potihoma botra.

„Dosti niso rekli,“ reče isti; „pa krstili so ga na denašnjega svetnika!“

„Kako pravite?“ oglasi se bolno dekle, „kako so ga krstili?“

„Ponkrèc je, Ponkrèc; denes je njegov god! Gospod Janez so tako hoteli!“

„Oh, moj Bog!“ zaihti mlada mati na glas in solze jo oblijó.

„I, kaj boš jokala! V nebesa lahko pride, naj bo že Jože ali Jurij, ali pa to, kar je; z gospodom se nismo mogli kregati!“ reče botra, ter ziblje v jedno mer otroka.

Tudi stara mati je brisala solze, a rekla ni nič.

„Očeta so tudi hoteli vedeti!“ pristavlja boter, ter ogleduje svoje umetno na kveder šivane čevlje.

„Oh, ti ljubi Bog!“ vzdihne Tolstovršnica.

Dekle v postelji pa je zakrilo obraz. Tako slabo jej je bilo, in tudi tako hudo pri srci.

Botra sta kmalu odšla, in okolo poludne vrnil se je tudi stari Tolstovršnik domov. Sekiro je zasadil na tnalo pred hlevom in potem ogledaval pod kozolcem voz in nekaj borovih plohov, ki so se tam sušili. Naposled je šel v hišo, a po bolni hčerki ni vprašal.

Pri kosilu so vsi molčali: gospodar, hlapec in dekla: matere ni bilo.

Drugi dan pa je pri farni cerkvi zvonilo mrliču. Tolstovršnikova Uršika je bila umrla.

Ko so jo pokopavali, bil je tudi stari Tolstovršnik med pogrebci in si je parkrat potegnil z desnim rokavom čez obraz.

Stara mati pa je doma sedela in vzdihovala in jokala ter zibala malega Ponkercà.

III.

Minulo je trideset let.

Na Tolstovršnikovem domu gospodaril je Ponkrèc.

Za starim očetom, ki je prvi šel s tega sveta, gospodinjila je stara mati, a ta je pred nekoliko leti izročila vse vnuku. Umrla pa je leto pozneje, ko se je oženil Ponkrèc.

Ta je sedaj kmetoval tukaj, kakor so kmetovali drugi pred njim. Ves teden je bilo dela in truda dovolj, ob nedeljah pa si je časi rad privoščil kozarec vina, če je bilo toliko okroglega pri hiši, da se oni krajcarji niso poznali: kajti bil je priden in varčen mož.

Posestvo njegovo stalo je bolj na samoti, tako da je malokedaj oglasil se kakšen popoten človek tu; a če je kdo prišel, Ponkrèc nikogar ni podil od hiše: še jesti mu je dal in prenočil ga pod kozolcem, po zimi pa v hlevu. In vse to za dobro besedo.

Bilo je okolo božiča, in mraz, da je škripal sneg pod nogo.

Pri Tolstovršnikovih so odvečerjali, kar pride hlapec pravit gospodarju, da na konci hleva sloni človek ob zidu, ki prosi prenočišča, ker je tako oslabel, da ne more dalje.

„Kdo pa je?“ vpraša gospodar.

„E, kakšen capin mora biti: raztrgan je in skoro bos,“ meni hlapec nejevoljno.

„Naj bo, kar hoče, v hlev na slamo mu pokaži!“

Čez nekoliko časa odloži Ponkrèc svojo kratko pipo, in reče ženi, ki je otroke spat spravljala:

„Pogledal bom pa vender, kakov capin je tam v hlevu; če je pravi, mi še kravo ukrade“.

V hlevu, tam v zadnjem kotu je na slami zleknen stokal star mož. Hlapec je bil vrgel raztrgan kožuh nanj, in v tega se je zavijal stari capin, kajti tak je bil v istini po svoji vnanjosti. Iz čevljev, katere je kazal izpod kožuha, lezli so poleg palcev tudi drugi prsti.

Rudeči njegov nos je kazal, da ni od samega mraza rudeč; na glavi je imel le malo las, in ti so bili sivi.

„Ta ne bo krave kradel!“ mislil si je Ponkrèc, ko je bil ogledal starca.

„Ali Vas zebe?“ vpraša potem glasno.

„Zdaj je že bolje!“ reče oni, „pa lačen sem, lačen!“

„Pojdi k materi, Bolt,“ veli gospodar hlapcu; „nekaj večerje je ostalo!“

„Ali ste Vi gospodar?“ vpraša zdaj oni na slami.

„Sem!“

„Ali ste doma tukaj?“

„Kaj pak!“ deje Ponkrèc, ki je gledal, ali je živini dobro nastlano.

„Kje pa je tista Tolstovršnikova Uršika?“ vpraša zopet oni počasi in ječé.

„Uršika?“ odgovarja Ponkrèc osupneno, kajti ni se mogel takoj domisliti; „jaz ne poznam, — a Uršika! Tako je bilo moji materi ime.“ —

Čudno se mu je zdelo, kaj povprašuje tujec.

„Ali je že, ali so že umrli mati?“ izprašuje zopet oni.

„Takrat, ko sem se jaz rodil!“

Tujec je malo premolknil in vzdihnil; potem prične zopet:

„Kje je pa Vaš — oča?“

„Kaj hudirja povprašujete to?“ zaropoče Ponkrèc.

A v tem je prišel hlapec, in prinesel nekaj ričeta v skledi.

Tujec se je sklonil kvišku in zajel parkrat, pa potem zopet odložil žlico, ter legel nazaj.

„Ne morem, slabo mi je!“ reče ječé.

„Umrl bo!“ krikne hlapec.

Ponkrèc se skloni čez starca.

„Po gospoda teci,“ reče hlapcu, „saj bo res umrl!“

Bolt je zaklel med zobmi; v vas k fari je bilo daleč in debel sneg je ležal zunaj. Pa šel je vender urno.

Čez nekoliko časa odleglo je onemu tako, da je zopet pričel:

„Kje pa Vaš — oča?“

Ponkrèc se ni mogel več jeziti. Prisedel je na korito poleg bolnika in dejal:

„Saj ga nismo poznali, — ne jaz in ne stara mati! Trideset let je tega.“

Capin se je po teh besedah vzpel na pol kvišku in zaječal:

„Jaz sem tvoj oča!“

Ponkrèc je odskočil k zidu, te besede so ga preplašile; mislil je, da se starcu blede.

Stari capin pa mu je jel pripovedovati počasi, pretrgano, in ječé v jedno mer dolgo, dolgo povest, in Ponkrèc je le poslušal, zinil ni besede. Vsega — vse lehkomiselnosti in nesreče — vsega tudi ni umel.

In ko je končal starec, šel je Ponkrèc molče ven iz hleva v hišo in je poklical ženo.

Postlala sta v hiši posteljo, in z velikim trudom privlekla bolnika iz hleva.

Ženi je Ponkrèc le par besed rekel, potem ona ni več povpraševala.

Ko so prišli gospod Janez, — saj so še vedno duše pasli v tej fari, — ležal je tujec že v čedni postelji v hiši.

Hlapec Bolt je debelo gledal to izpremembo.

Proti jutru je res umrl — Ponkerčèv oča.

Pogreb je oskrbel in plačal sin. Nekoliko dnij pozneje pa je prišel še k župniku, h gospodu Janezu, položil križavec na mizo, ter rekel:

„Za jedno sveto mašo, gospod fajmošter, za mater in pa za — onega; saj veste za katerega!“

Jurčiču v spomin.

In zdaj še ti! — Slovenec nima sreče.
Kar dá mu, hitro spet mu vzame čas,
Za tábo zró nam zdaj oči roseče,
Ki si tako prerano šel od nas! —
Prisojeno je naši domovini:
Kar boš ljubila, naglo ti izgini!

A tebe ne milujemo: — usoda
Prijazna ni ti bila žive dni;
Ubožen sin ubožnega naroda
Bridkosti mnogo si okusil ti:
S pogledom mračnim si po svetu hodil,
In svet te mnogokrat je krivo sodil.

Cvetic veselja nisi bral kraj pota,
Nemiren potnik tí — *deseti brat!*
Ti nisi tihega iskal si kota,
Kamòr ne pridi te nemir iskàt:
Ljubežen žene ni te grela — lica
Ni gládila otročja ti ročica.

In vender ljubil si: ljubezen tvoja
Slovenski narod dragi bil je sam;
Zanj nisi bal se truda niti boja,
Prid njega bil je breme tvojih ram;
Slovanstva srčno ljubil vse sinove,
Sovražil si sovražnike njegove.

Slovan si bil po duhu in telesi:
V jeklenih prsih srce premehkó,
Žar svetega navdušenja v očesi,
Na čelu skromnost, pónos združen z njo:
Bil redkih besedij si, brez zvijače,
Svetinje niso bile ti igrače!

Ne tebe, nas nesreča je zadéla,
Ti srečno si dospèl v pokoja kraj;
Nam dolgo bo še rana krvavéla.
Kedó na mesto tvoje pride naj?
Izguba tvoja nam je prevelika,
Slovenske zemlje pónos ti in dika!

Tvoj duh nam stvaril je podobe jasne,
Kedó jih med Slovenci ne pozná
In ljubi? — Njim življenje ne ugasne.
Krví so zdrave, zdravega duhá.
Ti mnogo nam si dal, še več bi radi,
A bil si nam odvzet v najlepši nadi!

In vender tvoj spomin nikdar ne mine,
Hvaležen bode večno ti Slovén;
Zapisan v zlato knjigo domovine
Ti svetiš poleg prvih se imén;
Nevénljiv venec glávo ti obdava,
In mi hvaležno te slavimo: Slava!

Boris Miran.

Jedinstvo slovenskih dežel od VII. do XIII. stoletja.

Spisal Simon Rutar.

I.

Nasprotniki našega naroda trdé — in marsikateri Slovenec jim verjame — da Slovenci nimajo zgodovine, ker niso imeli jedinstvene, vse Slovence obsezajoče države. Se vé da, ako razumevamo pod zgodovino samo gola poročila, doklej je ta ali oni narod vladal, s kom se je ženil, katere politike se je držal in s kom se je moral vojskovati, tedaj pač Slovenci nimajo jedinstvene zgodovine. Ali poleg te dinastiške zgodovine imamo še drugo, pravo narodno zgodovino, ki pripoveda, kako se je ljudstvo na podlagi starih pravnih svojih običajev samo iz sebe razvijalo; po katerih zakonih se je vršilo njegovo napredovanje; kakšne zapreke, zavirajoče morda za sto let njegov razvoj, moralo je premagovati; koliko je obstoječa vlada pospeševala ali ovirala narodni razvitek; kako so pri tem druga, zlasti sorodna ljudstva uplivala in s svojim vzgledom zaostalega soseda navduševala.

Tako zgodovino imajo izvestno tudi Slovenci.

Ní pa tako lahko vselej najti vodilno misel slovenski zgodovini. Mi znamo, da vsa zgodovina obstoji samo v borjenji različnih idej. Ali ideje ne delujejo zunaj nas in brez nas, niti absolutno nas sileče. Da-li se zgodovina po idejah razvija, da-li se ideje v življenji uresničujejo, to je zavisno od tega, kako in koliko so te ideje med narodom razširjene, razjasnjene in tolmačene ter vzprijete in razumene. To širjenje idej zahteva mnogo truda in boja z neštevilnimi protivniki. Ideja sicer mora konečno zmagati, ali le tedaj, ako so njeni zagovorniki prešineni od luči in naudani s hrabrostjo ideje same.

Zato naj si dobro zapomni naša mladina: V resnici bogat je samo tisti narod, ki je bogat na idejah; velik in plemenit je samo tisti, ki ima visoko in plemenito mišljenje: zapovedovati more le óni narod, ki zapoveduje z duhom: ljudstvo brez narodnega duha ne gospodari nad drugimi, nego jim služi (n. pr. Huni, Mongoli, Turki itd.).

Žal, pri Slovencih ideje niso bile vedno zadostno razširjene med množico delajočih ljudij. Narod v svoji celokupnosti ní bil zadosta prešinen od idej in zato ideje med Slovenci niso imele pravega življenja. Zato tudi boj za ideje ní bil vselej zmagonosen in boriteljem ostala je sama tolažba, da so se bojevali iz blagih namer za pravično stvar.

V zgodovini Slovencev nahajamo torej le pojedine momente, ki nam pričajo o narodni samosvesti vsega ljudstva. V teku stoletij prikazujejo se nam le pojedine bistrejše glave, ki so poskušale boj za slovensko idejo. Ali ti momenti in te osobe dokazujejo kakor nehoté, da so se v toliko atomov razdeljeni Slovenci vender-le smatrali kakor jedna skupina. Oni dajejo zgodovini slovenskih dežel neko posebno, od sosednih različno podobo in napotujejo nas govoriti o zgodovini Slovencev. Taki skupni dogodki, ki se kakor rudeča nit vlečejo skozi vse posamezne zgodovine slovenskih dežel, pričajo, da so se Slovenci po svoje razvijali: take dogodke hočemo v sledeči razpravi posebno poudarjati.

Ali, ako hočemo vodilne ideje v naši zgodovini zaslediti, ne smemo misliti na male njene oddelke, nego pregledati jo moramo v velikih, dolgotrajnih dobah. Saj je že Gervinus prav dobro opomnil (Geschichte des XIX. Jahrhundertes, Einleitung): „Vsaka zgodovina v malih časovnih oddelkih premišljevana kaže nam jednakovrstni značaj, katerega stvarja jeden gospodujoč upliv. V večjih oddelkih pregledana zdi se nam, kakor neprestano omahovanje med nasprotnimi nagoni, ki se protivijo vsaki pretezi jedne ideje ali jedne vodilne sile. Ako pa pregledamo zgodovino v razvoji stoletij, opazujemo v onem vednem plimanji vender neprestano napredovanje v določeni meri in napredek jedne vladajoče ideje prikaže se nam jasno pred očmi.“

Tudi v zgodovini slovenskih dežel pokazala se nam bode ta vladajoča ideja, kakor mogočen protest proti tolikemu razkosanju naše Slovenije.

Zgodovina vsake zemlje spojena je pretesno z njenim naličjem. Peschel pravi (Abhandlungen zur Erd- und Völkerkunde I. 409): „Izobrazba zemeljske površine pospešuje (časi tudi posiljuje) ali pa zakasnuje razvoj njenih prebivalcev, kakor ugodni odnošaji prirodnih pojavov činijo, da nekateri sadovi prej zore. nego drugi.“ Slovenske dežele ležijo sicer jako srečno na meji med severoiztočno in južnozapadno Evropo in so natorno poklicane spajati dva nasprotna dela, kakor je že Vodnik Ilirijo „prstan Evropin“ imenoval. Ali na drugi strani naličje naših dežel ne pospešuje, nego ovira izobraženje jedinstvene države z natornim središčem in lepo okroženimi mejami. Naša zemlja namreč ní geologiška in zemljepisna celota, kakor n. pr. Česka ali Ogerska. Pri nas nimamo jedne osrednje glavne doline ali kotline, v katero bi se od stranij več drugih stekalo. Zato se pri nas ní mogla izcimiti jedna sama politiška skupina, nego v vsaki dolini postala je večja ali manjša državica. S tem se prav dobro ujema značaj slovanskega ustava in nagnenje vseh Slovanov do demokratiškega življenja, kakor ga Procopios zove. Pojedine neodvisne župe združile so se namreč le redkoma in le siljene priznavale so nadvlado jednega kneza.

Kljubu tem neugodnim okolnostim stale so vender slovenske zemlje vedno v najtesnejši zvezi med seboj in če so tudi bile le mali del velike države, smatrale so se vender kakor jednovrstna skupina. Da je bilo to mogoče, zahvaljevati se imamo jedino ideji narodnosti. Prve države bile so gotovo narodne, t. j. v okrožji jedne same narodnosti utemeljene. Zato so bile narodne meje ob jednem tudi politiške meje. Zato so tudi Franko-Nemci, ko so podjarmili slovenske dežele, postavili vse pod jedno vrhovno upravo. Jedino tako si moremo tolmačiti, zakaj je Istra v X.—XIII. stoletji spadala h Koroški, a ne k bliže ležeči Italiji. Čeravno torej ideja narodnosti v tistem času še nikakor ní bila razvita, vender so baš slovenske in samo slovenske zemlje sestavljale staroslavno Karantanijo. Prav tiste zemlje bile so tudi pozneje, ko so prišle pod Avstrijo, med seboj združene po imenom „Notranja Avstrija“ (Inneroesterreich), ki je imela svojo jedinstveno vlado v Gradci vse do centralizujočih reform Jožefa II. In skoro ravno tiste slovenske zemlje združili so Francozi, priznavajoč njih historiško in strategiško važnost, v prerojeno Ilirijo, katera je tudi pod Avstrijo nadalje trajala celo do l. 1848.

II.

Izvestno je, da so Slovenci jeden del tistega slovanskega plemena, ki se je bilo v V. stoletji naselilo na desni strani dolenjega Dunava in se od tod širilo deloma proti jugu v Mezijo, Tracijo in

Macedonijo; deloma pa proti zapadu ob Dunavu in njegovih pritokih navzgor. (Glej Matičin letopis za l. 1880 str. 95). To širjenje godilo se je počasno, malo po malem, kakor so odhajala ali omagovala poprej v Panoniji in Noriku naseljena ljudstva. Zlasti po odhodu Langobardov v Italijo (spomladi l. 569.) imeli so Slovenci zadosti prostora razširiti se ob Dravi in Savi. Način tega širjenja si lahko mislimo. Slovenci so poprej vedno stanovali v ravnini ali po nizkih brdih. Takega zemljišča so bili navajeni in za to jim je tudi v novi domovini najbolj ugajalo. Gorovitih predelov so se ogibali, dokler je bilo mogoče, kakor tudi Čehi niso hoteli posesti okrajnih gor svoje zemlje. Le kjer so se doline tako polagano vzdigale, kakor n. pr. ob Dravi in Savi, prodrli so Slovenci daleč v nje in tako jih nahajamo že l. 592. na toplaškem polji v Tirolski. Natančnejših podatkov za naseljevanje Slovencev nimamo. Samo to je gotovo, da so v letih 569.—592. posedli vso zemljo na zapadu in jugu srednjega Dunava pa tjà notri v Istro. Na Grajski koncil l. 579., katerega so se bajè udeležili tudi škofje iz Tiburnije. Celeje in Emone, ne moremo se sklicevati, ker sta Muratori in Rubeis dotično listino že davno priznala za nepristno in podvrženo.

Ali v VI. in VII. stoletji razširili so se bili Slovenci daleč čez svoje denašnje meje proti zapadu in severu. Na Furlanskem posedli so vso dolino Bele (Fella) ter na južni strani Vidma vso zemljo okolo velike ceste iz Palmenove v Kodrojp tjà do Taljamenta. Pa tudi še na desni strani te reke nahajamo čisto slovenska krajevna imena, n. pr. Gradisca pod Spilimbergom, Sclavons pri Pordenonu, Carnizai in Brische (Brišče) blizu izliva Medune itd. Zdi se mi tudi, da so se bili nekateri Slovenci naselili celo v okolici Feltre, od koder so se posamezni pomaknili v Primiero in Valsugano v južni Tirolski. (Bidermann, Slavenreste in Tirol, Lukšič Slavische Blätter 1865 pg. 79—82.) V obče Slovenci v Tirolski niso zavzeli samo vse Bistriške doline (Pusterthal ob gorenji Dravi in Rienci z bližnjimi postranskimi dolinami), nego tudi dolino Eisacke (okolo Briksna in Sterzinga); prekoračili so na dalje Brenner, naselili se v wipperski, dolnjeinski, zillerski in achenski dolini ter zlasti okolo Kitzbüchla. Tudi v gornji inski dolini okolo Imsta nahajejo se sledovi staroslovenskih naselbin. Ravno tako so morali Slovenci stanovati tudi okolo samostana Šarnice tik bavarske meje, ker je vojvoda Tassilo l. 770. baš iz tega samostana vzel menihe za novo utemeljeni samostan Innichen, da bi med poganskimi Slovenci širili krščanstvo v jeziku, katerega so se v Šarnici naučili. (Biedermann o. c. pg. 14—15; dalje Mitterrutzner, Slovani v Tirolih.)

Tako so posedli Slovenci tudi skoro vse Salcburško, zlasti pa nekdaj h Koroški spadajoči Lungau, nadalje Pongau in Pinzgau (Winkelhofer, Slaven in Lungau, Carinthia 1820, Nr. 15; Kürsinger, Lungau 755—64; Vierthaler, Wanderungen durch Salzburg I. 164—166). Celo zunaj Avstrije, v južnovzhodni Bavarski, naselili so se bili Slovenci ob Innu in okolo chiemskega jezera. (Hoch-Sternfeld, Ueber den Wendepunckt der slavischen Macht im südlichen Bojarien, Passau 1825, pg. 161—254). V gorenjo Avstrijo prišli so Slovenci izvestno iz Štajerske (preko Rottenmanna-Cirminach, t. j. Cervena) ter se naselili okolo Aniže, Štire (Stodor, Windischgarsten), Kremze, ter v Traungauu in Salzkammergutu. (Pritz, Geschichte des Landes ob der Enns, zv. I. 164—165). V dolenjo Avstrijo naselili so se slovenski rodovi iz Panonije. Več historiških in topografiških dokazov nam priča, da je imela jedenkrat dežela pod Anižo mnogo slovenskih prebivalcev. Zlasti nahajamo slovenske naselbine ob rekah Orlava (Erlaf), Ips, Url, Bielach, Traisen, Piesting itd. (Czörnig, Ethnographie der oest. Monarchie, I. pg. 94—97. in novo temeljito delo: Kämmel, Die Anfänge des deutschen Lebens in Niederösterreich während des IX. Jahrht.). Šafařik misli (Slav. Alterthümer II. 341), da so bili slovenskega plemena tudi oni Slovani, ki so se bili naselili v gorenji Avstriji na levem bregu Dunava, med rekama Aist in Narn. Kako veliko število Slovencev je prebivalo v pokrajini Avstriji, vidi se iz tega, da se Karla Velikega iztočna marka ni imenovala samo Avaria ali Hunnia, nego tudi Sclavinia-Slovenija! (Wiener Jahrbücher der Literatur 1825. Bd. XXXI. pg. 45; Bd. XL. pg. 3—4.)

Da so bili Slovenci celo denašnjo Štajersko in Koroško posedli in obdržali do druge polovice X. stoletja, to je obče priznana resnica. O njej dvomijo le tisti nemški učenjaki, ki izvajajo ime Požárnica od nemškega puzzo-pfütze in Bistrica od keltiško-grške besede τρίζω ali στρίζω — strido, murmuro (Eichhorn, Beiträge zur ältern Geschichte und Topographie in Kärnten II. pg. 98.) O slovenskih spomenikih in starinah na Koroškem nahaja se premnogo spisov v raznih listih starejših tečajev celovške „Carinthije“. Kar se pa dokazov za slovenstvo gorenje Štajerske tiče, pokazal je prof. Krones, da je vsako starejše ime na Štajerskem slovenskega izvira. (Die Ortsnamen Steiermarks, ter v popolnoma predelanem in razširjenem spisu: „Zur Geschichte der ältesten, insbesondere deutschen Ansiedelung des steiermärkischen Oberlandes, Graz 1879“.) Iz njegovih preiskavanj vidi se, da so celo na videz polnoma nemška imena slovenskega izvora, kakor n. p. Aussee - v Jelšah, Wildon-Vy dolu itd.

Ali več nego polovica nekdaj od Slovencev posedene zemlje je dan denes ponemčena. To ponemčevanje začelo se je bilo že hitro po osvojenji slovenskih dežel po Karlovem sinu Pipinu l. 788. Previdni Franki (kakor tudi nekdaj Rimljani) sicer niso najedenkrat uvedli svojih zakonov in ustanov v novo podjarmljene zemlje, nego pustili so jim stare običaje in staro upravo, dokler se niso nekoliko privadili običajev in ustav svojih zmagalcev. Ali vender so kmalu zamenili domače kneze in poglavarje s svojimi zapovedniki. Ti so pripeljali s seboj vojake in vedno za boj pripravljene naselnike, ki so postali prvi živelj asimilacije Nemcev in Slovencev. To pa niso bile stalne vojske, kakor pod Rimljani, nego samo naselniki, katerim so frankovski kralji darovali zemljišča brez gospodarjev, smatrajoč sebe za prave gospodarje teh zemljišč. Ker so ležale slovenske zemlje na vzhodni meji frankovske države, bile so vedno v nevarnosti pred navalom od sosednih narodov. Zato je bilo treba mnogo naselnikov v obrambo granic, ki so bile oddaljene od državnega središča. Tako so se zlasti Bavarci počeli seliti v velikem številu med Slovenci.

Ali za slabotne vlade Karlovih naslednikov, ob času prepira med Nemško in Veliko Moravsko ter v dobi napadanja Nemčije in Italije od strani Madjarov, v tem času prenehalo je bilo nemško siljenje proti jugovzhodu. Še le po usodepolni bitki na leškem polji pri Avgsburgu 955. l. odprle so se na novo zavore nemški kolonizaciji med Slovenci. Kralji in škofje nemški pospeševali so na vso moč germanizacijo. Naselnikom so obečali obširna zemljišča, osvobojenje davka in vojniške dolžnosti. Iz vseh delov Nemške, zlasti pa iz Bavarske. hiteli so naselniki kupoma v iztočne alpske zemlje. Slovenske dežele so bile takrat nada vseh Nemcev, kakor dan denes Amerika vseh Evrope sitih nezadovoljnežev. Samostani so vzeli v posest svojevoljno plodovita zemljišča, katera so jim še le vnuki zmagovalcev pravno potrdili. To je bil najprvotnejši in najpriljubljenejši način kolonizacije. Mnogokrat se naselnikom niti ní zdelo potrebno iskati potrjenja svoje nove posesti (Roth, Beneficialwesen, pg. 69 sq.)

Zemljo so nemški kralji ali popolnoma darovali, ali pa kot beneficije razdelili. Zlasti salcburška in pasovska cerkev dobili sta premnogo zemljišča ali v lastnino, ali v beneficij. Kar ní kralj izrečno in stalno razdelil ali podaril, to je ostalo tudi nadalje njegova lastnina. V X. stoletji napravili so cel kup ponarejenih listin, češ, da izvirajo od Karlovičev, v katerih so pomešane prave daritve z izmišljenimi. Salcburški in pasovski škof množila sta svojo moč tako, da sta pomagala svojim prijateljem in pristašem dobivati kraljevska zemljišča. Kadar je kdo dobil svoj kos, odpeljal je s seboj (časi na kraljevo povelje) cel roj naselnikov, da so mu pomagali obdelovati zemljo in braniti jo. V ta namen so sezidali na njej več trdnjavic in gradov. Kakor so bili sploh po celi državi vsi za orožje sposobni možje dolžni v vojsko hoditi, tako je bila ta dolžnost še večja in strožja v mejnih deželah. Po teh je bila vojniška in stražarska služba urejena s posebnimi naredbami, ki nam pa sedaj niso več znane. (Büdinger, Oest. Geschichte I. 159.) Kadar je bila jedna stran dežele germanizovana, tedaj so se obrnili na drugo in nadaljevali v njej svoje delo ter širili meje nemške oblasti proti jugovzhodu.

Prvotni naselniki Slovenci postali so kmetje in robi nemških vazalov. Kakor povsod, tako se je uresničil tudi med Slovenci pregovor: „Vae victis!“ Nemec je skušal svoj jezik širiti, da bi podjarmljence tem ože s seboj spojil. Tako se je ponemčila brez prelivanja krvi, kakor v severni Nemški, in brezi hrupa v XII. in XIII. stoletji vsa periferija od Slovencev posedene zemlje, zlasti tudi zato, ker Slovenci ondu niso bili tako gosto naseljeni, kakor v sredini okolo središča svoje nove domovine. Kako hudo se je godilo Slovencem, vidi se najbolje iz tega, da je njih plemensko ime kmalu toliko pomenilo, kakor rob, suženj (slav-sclav.) Že l. 828. nalazimo v listini Ljudevita Pobožnega za samostan Kremsmünster ime Sclavi v pomenu kmetje, hlapci: „Territorium, quod usque modo servi vel Sclavi ejusdem monasterii ad censum tenuerunt“. (Urkundenbuch des Landes ob der Enns II. 11.) In še v XII. stoletji beremo o prodávanji slovenskih robov. Vsled križarskih vojsk počela se je bila živahna kupčija na Dunavu med Nemško in iztokom. V arhivu spodnjeavstrijskega mesta Stein ohranile so se zelo važne listine o tej kupčiji in med drugim tudi dve colni tarifi od l. 1177. in 1178., v katerih se imenujejo kot izvožnje blago („eksportartikel“) tudi „wendisch-slavische Mädchen“ (Kanitz, Serbien, pg. 391.). Slovan — trpin!

V središči, kjer ni bila kolonizacija in germanizacija tako silna, godilo se je Slovencem sicer nekoliko bolje in njih narodna samosvest živela je še na dalje. Ali tudi tu je postajala njih zavisnost od nemškega življa vedno večja. Kakor pri drugih narodih, tako se je tudi pri Slovencih opetovalo postopno zatiranje slabejšega: od nezavisnih kneževin prišlo je do reunije in spojenja z veliko državo, od slobodnih posestev do uživanja in plačevanja najemnine, od trpeče pokornosti do robstva.

(Dalje prihodnjič.)

Med gorami.

Podobe iz l— pogorja.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

I.

Tržáčan.

Vsa vas je dobro vedela, da ga na svetu ni hudobnejšega človeka od Vrbarjevega Matevža. V mladosti je bil pretepač. Pri neki priložnosti, ko je hotel Romovševemu Martinu nož v trebuh poriniti, spodrsnilo se mu je. in zvrnil se je po zemlji. Martin pa je tedaj tudi potegnil svoj nož in onemu na tleh odrezal je desno uhó, da ga je od bridkih bolečin takoj zapustila življenja zavest.

„Uho si pridržim, dejal je Martin veselo, sicer si ga Matevž zopet na sencè prišije, ter se obvaruje vsake škode!“

Od tedaj je Vrbarjev Matevž hodil brez desnega ušesa, kakor svetopisemski hlapec, kateremu je apostol Peter odsekal pregrešno uhó.

Nekedaj sta se Tinče Muha, znan pijanček, in pa Matevž prepirala zavoljo poti do studenca. In ko je bil Muha Matevžu že vse povedal, kar se mu je hudega in grdega povedati dalo, postavil se je ponosno pred njega, pogledal ga temno, ter zakričal z globokim zaničevanjem:

„Brez ušesa ne boš šel v nebesa!“ Od takrat so te sicer nedolžne besedice Matevžu na plečih obvisele in ni ga bilo dneva, da bi jih slišal ne bil. Če smo ga vaški otročaji opazili, ko je hosto pobiral po gošči, razdelili smo se hipoma, ter se poskrili za drevesi. In kadar se je naš brezušesnik priplazil v naše središče, tedaj pričelo se je izza dreves, tu tanko, tam debelo, tu visoko, tam nežno, tu rahlo, tam razburjeno: brez ušesa ne boš šel v nebesa!

In Matevž se je srdil in Martina je klel. A še tedaj mu ni odpustil, ko mu je ta na smrtni postelji z vsemi božjimi prisegami zagotavljal, da je odrezano uho zakopal v sveto zemljo na pokopališči, „da človeško meso ni segnilo v posvetni prsti.“

Ker je bil Matevž okrog ušes tako čuden, hotelo ga v vasi ni nobeno dekle. In ko je Tratarjevo Rotijo, kateri so gledali krivo izpod čeljusti zobje in je bila najgrša ženska v devetih farah na okrog, povprašal, če ga hoče v zakon, odgovorila je zbadljivo: „Ko bi ti že bili odrezali jedno nogo, ali jedno roko, potem bi te vzela. Ali brez ušesa! Ne morem!“

Konečno jo je Matevž urezal na Žirovsko. A obraz si je obvezal z ruto, kakor da bi ga zobjé boleli, tako, da se mu ni videlo uho, — ki se mu tudi brez rute ni videlo! V istini se ga je prijela že bolj priletna žirovska ježica, s katero je stopil pred oltar. Ali zobje so ga boleli toliko časa, dokler ni gospod Andrej dovršil svetega obreda. Potem pa si je Matevž sredi cerkve odvezal robec, pokazal ženi golo svojo desno stran, ter dejal hudobno:

„Marušica, tega ušesa pa nimam!“ Ona pa mu je tudi sredi cerkve hladno krvno odgovorila:

„No, če bi te bila zavoljo lepote jemala, bi te tako ne bila vzela! A vzela sem te zavoljo koče, in zavoljo tiste kravice, ki jo imaš pri jaslih!“

In oba sta bila zadovoljna!

* * *

Da tak zakon ni imel božjega blagoslova, to se vé. Mati gospodinja bila je lena in najrajša je ležala na peči. Matevž je moral še celo zakuriti, če se je hotela skuhati južina ali večerja. Mnogokrat, ko smo stopali mimo veže njegove, videli smo ga, kako je molíl svoje noge iz peči, ter čuli, kako je pihal v njej. Kadar pa je zanetil ogenj, zlezel je vzdihujé z ognjišča, popadel srdito že močno obrabljeno polence ter hitel v hišo, kjer je ležala „ona“ na peči. In s polenčkom jej je preštel kosti — a ženska pustila se je tepsti ter prespavala je dan za dnevom na peči. —

„To ni nič!“ dejal je Matevž nekega dne, „to ni nič! Človek ne vé, čemu je oženjen! Jaz si bom sam napravil otroka!“

Oprtil si je tisti košek, s katerim je zahajal spomladi prešičke kupovat po pogorji in odšel je v Trst, kjer so tedaj še otroke prodajali. Čez teden dnij prinesel je v resnici v koši otroče, šibko, slabotno, katero je potem raslo, kakor trava na zemlji razsušeni. Tega otroka je Matevž ulačil okrog, izkazoval mu ljubezen, kakor rodnemu otroku, ter ga pital na vse kriplje, da se nam je že preveč zdelo te ljubezni.

„Tomažek! Moj Tomažek!“ bila mu je vsaka druga beseda, kadar je govoril z nami. Otrok je rasel; a bil je tenak kakor bilka na njivi in bledih lic. S seboj pa je nosil dve lepi očesi, ki sta mu izpod rumenih las zrli v svet, kakor zre modro cvetje iz rumene pšenice.

Že tedaj, ko je Matevž še rad imel otroka, že tedaj smilil se je nam ta otrok prav močno. In dejali smo, da ga bode umoril.

A umoril ga je tudi!

Morda v petem letu svojega zakona, Bog ve, kako se je primerila ta nesreča, dobila je mati Vrbarjeva otroka, ali nekaj tacega, kar je ona otroka imenovala. Če vam povem, da je bilo to otroče podobno — materi in očetu, potem mi ni treba še posebej naglašati, da je bilo to otroče prav grda stvar. Okrog ogla domače hiše je letalo v raztrgani, umazani srajci in z razritimi lasmi. Kričalo je pri vsaki sapici in se silno drlo, če smo mi vaški otročaji tu in tam, mimo hodeč, to grdobo „malo udarili“. In ko je bilo staro komaj šest let, klelo je že kakor voznik na cesti. No, pa smo ga tepli, če smo ga le mogli.

Matevž je rad imel tega svojega otroka in če je malo zakričal zunaj, planil je iz hiše, razvnet in plašan, ter skrbno povpraševal:

„Kaj ti je Tinče? Tinče! moj Tinče!“ Od tistega časa, kar se je bil pri Vrbarjevih rodil domači otrok, postal je tržaški Tomažek velik revež. Brezušesni Matevž hipoma zgubil je vso ljubezen, katero je poprej gojil do tega otroka. Zavidal mu je vsak grižljaj, ter ga redil in pasel bolj s palico nego s kruhom. Gotovo ni zatonil dan, da bi ga ne bil pretepel jedenkrat ali dvakrat. Oblačil ga je skoro na isti način, kakor se oblači lilija na polji, ki nima nikake obleke.

Šibko otroče moralo je trdo delati, ter prenašati bremena, da so kar pokale kosti v njem. Kar je ostalo brez udarca pod Matevževo řoko, to pretepla sta potem mati gospodinja in pa Tinče, moj Tinče! Jednega dne prinesel je domači sinček novo brezovko domov. Poskusiti jo je hotel na Tomažkovi koži. A ta je stekel, ter hotel rešiti svoje meso, kakor je tako navada pri človeških bitjih. Tedaj bi vi morali videti Matevža, kako je planil za otrokom, ujel ga, potisnil med kriva svoja kolena, ter dejal rahlo:

„Tinče, zdaj ga pa le!“

In Tinče je tepel. Mati Žirovka mimo prišedši pa je tudi zagodla:

„Le ga! le ga! le ga!“

Samo dva dneva bila sta v letu, v katerih se je smel Tomažek do sitega najesti. To sta bila tista dneva, ko je Matevž pri gospodu Andreji prejemal tržaške denarje.

Tedaj utaknil je otroka v nedeljsko Tinčetevo obleko, ter ga vlekel v vas h gospodu Andreju. Med potjo pa mu je stokrat povedal, da ne sme imeti solz v očeh, kadar bodeta stala pred gospodom.

Stopivši v gospodovo sobo, nagnil je Matevž glavo, razlil si po obrazu rahlo milobo, prijel otroka za roko in govoril takole:

„Gospod duhovni oča, otročička sem pripeljal! To ubogo otroče, iz krščanskega usmiljenja sam je vzel k sebi, in sedaj je redim in pasem! (Tomažek poljubi gospodu roko!) Gospod duhovni oča, tako ga imam rad, prav tako, kakor bi bil moj! In koliko sne, gospod čestiti oča! Letošnjo zimo pozobal mi je dva mernika suhih hrušek, tistih sladkih repnic, ki se kakor led tajajo pod zobmi. (No, tista hruška, ki rase takoj za hišo in se naslanja na streho!) In potrl mi je dve četrtnici orehov! Kaj se hoče, kaj se hoče, otrok rad je — in človek ima dobro srce! Tomažek poljubi gospodu roko!“

Komaj pa sta prišla od gospoda, premenil je Matevž takoj svoj obraz. Otroka spodil je osorno domov, sam pa jo vsekal v gostilno, ter ondu zapil polovico tistih tržaških denarjev. Zvečer prilomil se je vinjen pod svojo streho, metal denarje, kar mu jih je še ostalo bilo, po mizi, proklinjal vse „Tržačane“, ter konečno prilomastil v temno, mokro sobo, kjer je spal Tomažek na plesnjivi slami. Z udarci je probudil spečega otroka, ter ga pretepel, da je vedel, „kako se jé kruh zastonj“.

In na peči oglasila se je „ona“, ter kričala:

„Le ga! le ga!

A tudi Tinče dvignil se je v postelji, in raztegnil široka svoja usta:

„Oča, le ga! le ga!“

To je bilo življenje! In to leto za letom!

* * *

Konečno je v istini pričel umirati. V deželo se je bila povrnila spomlad. Po dolini žarilo se je vse pod solnčnimi žarki: modra voda vila se je med zeleno livado. po cesti. snežnobeli, podili so vozniki svoje vozove, kričali ter čutili v svojih žilah novo življenje.

Na rebri poleg Vrbarjeve hiše pa je ležal Tomažek in same kosti so ga bile. Oslabel je bil tako, da ga noge več niso nosile. Obsevali so ga solnčni žarki, ter mu razgrevali tisto malo krvi, ki se mu je pretakala po bolnem telesu. Koperneče oziral se je v dolino, kjer smo skakali zdravi mi otročaji, lovili ribe po potoku, ter iskali ščinkovčevih gnezd po vejah. Nikdo se ni menil za njega. Pod hruško je ležal, in stradal. in pričakoval zadnjega trenutka. Bog ve, ali se je kedaj zavedela uboga ta stvar. kako grozno krivico so mu napravili tisti, ki so ga v pregrešni ljubezni rodili v življenje?

Hodile so mimo vaške ženice.

„Ali te kaj notri boli?“ povpraševala je Maruša Repulja. „Če te kaj notri boli, potem vzemi zdaj pa zdaj šop trave v usta in zveči. Tisto pomaga!“

In šla je mimo.

„Kaj pa glava?“ vzdihovala je Mica Zdihovalka. „Tudi ni dobra? Hov! hov! najbolje bo pač, če umrješ, sirota uboga!“

In šla je mimo.

„Kaj pa želodec?“ hotela je vedeti Marjeta Togotulja. „Ali moreš kaj jesti?“

Ko jej je bolnik povedal. da bi rad, prav rad jedel, če bi kaj imel, odgovorila je dobrovoljno: „No, no, potlej pa še ni tako slabo! Če še ješ, potem še nisi pri konci!“

In šla je mimo!

Tako prišlo jih je mnogo. vsem se je smilil. a nikdo mu ni prinesel koščeka kruha. da bi mu potolažil sestradani želodec.

Napočila je jesen in dozorel je sad po vejevji. Nekega dne sem prišel na Vrbárjev vrt, „gledat, kako umira Tržačan“. Solnce je močno pripekalo. Zastokal je pod hruško, da je žejen. Ko je pil iz lončka, uprlo se mu je oko na vejo. kjer je visela rumena hruška.

„Ves dan jo že gledam! Ali pasti neče!“ je vzdihnil. V tistem hipu potegnil je piš in rumen sad — je cepnil na zeleno travo.

„Daj jo meni! daj jo meni!“ Proseče je sklenil tanki ročici. Prinesel sem mu hruško. S prestrastno slastjo zasadil je zobe v njo. Tedaj prisopel je po rebri navzdol Matevž, ter imel oprtan koš otave. Takoj je posadil koš na zemljo, planil k bolniku in se zatogotil: „Kaj? Ti mi boš sadje pojedal, lenoba lenobasta!“

Že ga je hotel pretepsti. Takrat pa je prinesl slučaj od nekod čevljarčka Sadarjevega Korla. Kakor sapa bil je pri starem grešniku, podrl ga na tla, ter ga po vseh pravilih poštenih pretepov do dobrega premlatil. Potem pa je odšel z zavestjo, da je izvršil zaslužno delo.

Matevž se je ječé vzdignil, ter si brisal kri z obraza. Ondu na njivi kopal je Zavratarjev Mihola.

„Miholca!“ zastokal je, „ali si videl?“

„Vidiš, Matevž,“ odgovoril je oni, „kadar nečem, da bi videl tedaj ne vidim. Denes ne vidim! Ničesar nisem videl!“

„Pa si vender kaj slišal?“

„Vidiš, Matevž, kadar nečem, da bi slišal, tedaj tudi ne slišim ne! Denes ne slišim! Prav ničesar nisem slišal!“

In tako Vrbárjev Matevž še tožiti ni mogel, ker Zavratarjev Mihola tisti dan ničesar ni videl, niti slišal.

Po noči potem pa je umrl Tržaški Tomažek.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

1. Cvetnik.

Nekje visoko gori na Gorjancih kipi črno pečevje. Med pečevjem pa se širi cvetnik, prav majhen vrtec, ves poln najlepših in najblagodušnejših rožic. To pečevje se težko najde, še teže pa se pride čezenj v čudoviti vrtec. In to je dobro. Kdor koli je še zablodel v cvetnik, zamaknila in prevzela ga je krasota in dišava rožic tako neskončno, da je nehal misliti na jed in pijačo, na spanje in tudi na povratek in je poginil ne čuteč nobene boli od predolgega bdenja in stradanja. Blagor pa si ga tistemu, ki dobi po sreči ali naključji kak cvet teh plemenitih rožic. Ako se ženi, naj ga dene svoji nevesti v venec in živel bo z njo v krščanski spravi in ljubezni do groba. Že jedno samo peresce utolaži zakonsko zdražbo, ako se položi razprtima zakoncema pod zglavje. Kdor nosi tak cvet s seboj, ne obhaja ga nobena jeza in nobena žalost, ne premaga ga noben sovražnik, ne predere nobena krogla. Zdaj pa čujmo kratko povest o tem gorjanskem cvetniku, ko mu ne najdemo para pod božjim solncem!

Vlah Elija bil je jako pošten in bogoslužen mož. Ko je sinove pooženil, hčere poomožil, dolgove poplačal in vse zamere poravnal, pustil je domačijo in se preselil na Gorjance, da bi brez zmotnjave Boga častil in se pripravljal za srečno smrt. Med črnim pečevjem sredi trnja, osata in kopriv postavil si je hišico, ki je imela ravno dosti prostora zanj in za prijazno kozo, katero je vzel s seboj za tovaršijo in da ga hrani s svojim mlekom. Razen mleka užival je zdrave gorjanske zeli in korenine, žejo pa si gasil z mrzlo studenčino izvirajočo izpod pečevja. O tej hrani in pijači živel je pobožni puščavnik veliko let v vednem zdravji in veselji. V samoti ga ni motil nihče. Kraj ni mogel človeka mikati: bil je tako odljuden, gol in pust, da se ga je popotnik že od daleč ustrašil. Pa niti Eliji se ni po ljudeh nič tožilo. Trikrat v letu: pred božičem, pred velikonočjo in pred sv. Elijo prišel je k njemu sin in mu prinesel čutaro sladkega vivodinca. Razen njega ni videl nikoli žive duše, pozabil je svet, kakor je svet pozabil njega.

V viharni noči, ko se je ravno ulegel, potrkala sta na vrata dva popotnika, dva bolna romarja. Elija jima je odprl in ja peljal v tesno kočico. Prelepo sta ga prosila, da bi jima dal prenočišče in tudi, če mu je moči, kako dobro jed in pijačo, da ne pogineta od truda, glada in bolezni. Mlajši popotnik še veli z otožnim glasom: „Romarjem se godi dan denašnji slabo. Prihajava iz svete dežele iz Nazareta in sva zdaj na potu v Marija-Celje ali moči naju zapuščajo, morala bova tukaj umreti, ako se naju ne usmilita Bog in ti, častiti starec! Po morji sva se vozila srečno. Mornarji so dobri ljudje, dali so nama drage volje vse, kar so sami imeli. Zapustivši ladijo hodila sva več dnij po primorji. Primorci so bogati trgovci, ali skope duše. Brez plačila naju niso hoteli ne nasititi, ne voziti. Lačna in trudna prišla sva v Brod. Brojanci so dobri ljudje, ali sirote. Pomagali bi nama bili radi, ali niso imeli kruha niti zase, nikar za druge. Bog jim stokrat povrni blago voljo! Onemogla od lakote in bolna od hudega pota dospela sva bolj mrtva nego živa v Kočevje. Kočevska gospoda je hudobna in beraška. Siromaku ne bi dala ni skorjice kruha, ko bi kruha tudi kaj imela. Ali udarila jo bo strašno šiba božja in takrat se bode pokesala, pa bo prepozno. Sam Bog je storil čudež in nama podaril toliko jakosti, da sva priromala do tvojega stanovanja.“

Pobožnemu Eliji se udero solze, ko sliši toliko bridkost in revščino. Postregel je popotnikoma bolje nego sam sebi o največjih praznikih. Spekel jima je svojo preljubo kozo in postavil prednja tudi čutaro sladkega vivodinca, ki jo je bil komaj načel. Romarja sta jedla in pila in ko sta se okrepčala, zahvalila sta prelepo svojega dobrotnika in sladko v njegovi postelji zaspala. Tudi puščavnik je spal sladko in dolgo na trdih tleh, kakor še nikoli ne, od kar je prebival na Gorjancih. V sanjah sta mu se prikazala sam Bog Jezus Kristus in njegov premili učenec sv. Peter. Kristus ga je prijel za roko in mu rekel: „Pogostil si svojega stvarnika in odrešenika in z njim velikega apostola sv. Petra. Za to dobroto ti ne bodeva dala denarjev, ki jih niti ne želiš niti ne potrebuješ. Dajeva ti boljše povračilo; za ta svet svoj blagoslov, za oni svet svoj nebeški raj.“

Ko se Elija prebudi, bila sta popotnika že odšla, pustivši mu ves svoj božji blagoslov. Zdaj se ni čutil več starega in slabega: bil je zopet mlad in krepak, kakor kak štirindvajsetleten mladenič. Grda kočica je izginila in se izpremenila v prijazno belo kapelico. Puščavniku ni bilo treba žalovati ne po kozi, ne po vinu. Ko je izpil svojo skledico mleka, napolnila mu se je precej z drugim, mnogo slajšim mlekom, nego mu ga je dajala koza in tako je živel odslej brez truda in brige, kako bi jo prehranil v svoji nerodoviti puščavi. Ko je prizdignil čutaro, bila je polna, in kakor v skledi mleka tudi v njej nikdar ni zmanjkalo vina in to vino je bilo še mnogo, mnogo bolj prijetno in dišeče nego tolikanj sloveči vivodinec. Okolo žalostne kolibe gonili so se poprej grabljivi kragulji in jastrebi, zdaj pa so prepevali okolo vesele kapelice neznani ptički s tako milim glasom, da se jih Elija ni mogel naslušati. Trnje, osat in koprive so se nekamo izgubile iz obližja puščavnikovega doma, mesto njih narastel je po noči cvetnik, kakeršnega noben grad ni imel, ves obsajen z nebeškimi rožicami, da takega čuda še nobeno človeško oko ni videlo. V studenci pod pečevjem je tekla bistra voda kakor prej, ali zdaj so mrgolele in se igrale po njih zlate ribice, ki so pozdravljale puščavnika z radostnim pluskanjem in celó s človeškim glasom. V tem prekrasnem zemeljskem raji živel je pomlajen Vlah Elija v sveti molitvi in radosti še celih sto let. Nadlegovala ga ni nikoli več ne bolezen, ne starost. Umrl je lahko in sladko, ker je vedel, da ga čaka na onem svetu še veliko večje veselje, nego ga je užival po Kristusovem blagoslovu že na zemlji, ki ni bila zanj kakor za druge dolina solz. Bela kapelica, ki je toliko let v njej prebival in Bogu služil, se je zdavna porušila; tudi neznane ptice in zlate ribice so brez sledu izginile; jedini cvetnik je ostal in spričuje še dan denašnji božje povračilo, ki pride dobremu človeku časi že na tem svetu, gotovo pa onkraj groba.

2. Velikani.

Podgorec je šel polhe lovit. Prenočišča si je poiskal vrhu Gorjancev. Vzel je iz torbe večerjo in ko je odvečerjal, se je ulegel in zaspal. Ni dolgo spal, ko ga prebudé debeli glasovi neznanih mož. Čudni glasovi so bobneli, kakor če trkaš na prazen sod. Možje so bili štirje jednake velikosti, kakor najvišje smereke. Svetil je mesec in tako se je moglo lahko vse videti, kakovi so in kaj delajo. Velikani sedejo na trato in velé: Kamenčkajmo se, da se zabavimo. Pobrali so mlinske kamene in se z njimi kamenčkali. Naveličavši se igre velé: Napolnimo si pipe in kadimo! Iz žepov privlečejo pipe, velike za zelno kad in jih napolnijo s tabakom. Zdaj pa se domislijo, da nimajo ognja. Jeden pravi: sklatimo si ga z neba! Velikani skočijo na noge in začno metati proti nebu mlinske kamene. Vsak si sklati zvezdo. Z zvezdami si prižgo tabak in zdajci zapuhajo z dimom vse Gorjance, kakor da bi jih bil pokril črn oblak. Ko pokade, pravi jeden: Čas je, da si pripravimo večerjo! Velikani se dvignejo in skočijo v globok prepad. Iz prepada privale štiri sode vina. Vsak sod jemal je deset veder, še rajši kak bokal več. Iz prepada si priženo tudi svojo večerjo, čredo srditih volkov. Volkov je bilo osemindvajset, na vsakega sedem. Velikani narede velik ogenj, nataknejo volkove na velike ražnje in jih pekó. Ob jednem pa so tulili nekako pesen, kakor da se grom razlega in poskakovali okrog ognja, da se je kar zemlja tresla. Podgorec, ki je te strahote gledal in poslušal, priporočal je svojo dušo Bogu in vsem svetnikom v neskončnem strahu, da ga pošasti ne bi zavohale in dejale na ražnj morda tudi njega. Stisnil se je v klopčič kakor jež in se drznil komaj dihati. Poleg njega stala je čutara vina, ki jo je bil prinesel s seboj. Podgorec se domisli, da daje vino srčnost še babi in začne vleči. Ker je bil srčnosti tako krvavo potreben, ni čudo, da je pil dolgo in veliko. Brž se je preveril, da je v takih zadregah vino res najboljši tolažnik in pomočnik. Bokal ga je bil zvrnil že za večerjo. Ali taka malenkost Podgorca ne ujunači, zato se je velikanov tako bal in tresel. Zdaj pa je vrgel v globočino svojega želodca dva bokala na jedenkrat in ta obilni požirek mu je srce tako pridvignil in razvnel, da bi se bil šel metat s samim peklenskim rogatcem, kaj ne s takimi nerodnimi rogovilami, kakor so bili ti velikani! Zdeli mu se niso nič več tako grozoviti kakor od konca, jel se je skoraj sramovati, da se jih je bil ustrašil. Predrzno jim se je grozil za grmom s pestjo in jim kazal osle in pomaljal fige. Ko pa so volkove spekli in se usedli k večerji, zagodrnjal je skoraj na glas: Se pač vidi, da ste zarobljeni hribovci. ki me še na volčjo pečenko ne povabite. Velikani so raztrgali in pohrustali volkove kakor kak lakomnik svoje cipe in težke založke zamakali so z ogromnimi curki vina. Ali njihovo vino je moralo biti precej cvičkasto, kajti držali so se strašno kislo in čmerno. Jeden njih veli: Bratci, treba bo udariti spet v kak hram in si napolniti posodo s sladko, človeško kapljico. Te naše čobodre sem tako sit, da sam ne vem, kaj bi dal tistemu, ki bi mi prinesel par dobrih požirkov starega Šentjarnejčana. Podgorec, to čuvši, plane kvišku, ponudi velikanu čutaro in veli: Jeden bokal ga je še notri. Nuj ga izpiti! Bog ti ga blagoslovi! Komaj pa je izustil božje ime, zaslišal se je udar, kakor da je kje blizu treščilo. Tisti hip ugasnil je tudi ogenj, pri katerem so velikani sedeli in vse obližje pokril je najgostejši dim. da se dolgo časa ni moglo nič razločiti. Ko se je dim zopet razkadil in razšel, ni videl Podgorec nikjer več ne mlinskih kamenov. ne žarjavice, ne ražnjev in vinskih sodov, pa tudi velikanov ne. Noč in gora jih je dala, noč in gora jih je vzela.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

XXI.

Potres v Zagrebu 9. novembra 1880.

Predno razne sunke potresov pregledamo in sistematično razvrstimo, prijavimo še par popisov teh strahovitih pojavov. Pač primerno bode, da začnemo z ondanjim potresom v Zagrebu (9. novembra 1880).

Bilo je 9. novembra ob poluosmih zjutraj, ko je silovita nesreča zadela hrvatsko stolico. Močen potres, katerega valovito gibanje je prihajalo od jugozahodne strani, poškodoval je bolj ali menj vse zidane stavbe do temeljnih njih podstav in mnogo jih celoma porušil. Že po prvem sunku so se podirali dimniki, zidani opaži in okrajniki ter udirali skozi strehe, pokončavali strope in pokrivali ulice s sipom in grobljo. Vsled tega pokončavanja se je ulegel na celo mesto gost prah, podoben sivemu oblaku, ki je očem branil od daleč opazovati nepričakovano podiranje. To se je vekšalo po vsakem sunku skrivnostne sile v podzemeljska rebra. V globoko grmenje in bučanje, ki se je slišalo izpod zemlje, mešalo se je pokanje in razdiranje podirajočega se zidovja in vikanje in vpitje silno prestrašenih ljudij. Tu se stanovalci v gručah valé iz vrat pokajočih hiš, med njimi mnogo na pol opravljenih, kajti potres jih je nenadoma pregnal iz postelje. Tam hité cele družine, matere in očetje z otroki v naróčaji iz nevarnih poslopij. Vsi bežé v gnečah na široke ulice in velike trge, da bi oteli življenje ter obvarovali se poškodovanja od podirajočega se zidovja. Iz Kukovičeve hiše je skočil neki lovec iz prvega nadstropja na dvorišče ter si je nogo izpahnil.

Pet minut po prvem potresu se je ponavljal drugi in malo pred poludevetimi tretji, a oba sta bila slabejša od prvega in tudi nista tako dolgo trajala. To v največjo srečo Zagrebčanom; kajti ko bi bila tako močna, kakor je bil prvi, zadela bi bila hrvatske Atene žalostna usoda, ki je nekdaj pokončala starodavni Dubrovnik, tedanje središče jugoslovanskega slovstva. A že tako je bilo mesto po nekaterih straneh opustošeno, da je bilo podobno veliki razvalini. Reči se more, da nobeno količkaj visoko poslopje ni ostalo celo, a več hiš se je tako razpokalo, da so jih morali stanovalci precej zapustiti, ker se je bilo bati, da se bodo porušile. Veliko škodo je poseben odbor na drobno preiskal. Po tem je župan Mrazović poročal praškemu županu Skramliku: „nobena hiša v mestu ni popolnoma cela, dve tretjini jih je pa bolj ali menj močno poškodovanih; posebno veliko so trpela vsa javna poslopja in cerkve. Štiristo družin je brez stanovališč.“

V gorňjem mestu se je udrl pri cerkvi sv. Marka zgornji del zapadne nje vrhne stene ter padajoč je razdrobil oder pri uhodih in ranil štiri delavce, ki so tam delali. Na zapadni strani je cerkev tudi počila od strehe do tal in glavna stena je popolnoma ločena od drugega zidovja; jednako je počilo njeno svetišče. V sv. Katarine cerkvi se je udrl večji del strehe in visoki zid je zasul Jezuvitske ulice. Na stolni cerkvi se je odtrgal v drugem nastropji pod uro srednji steber okna in velik del oboka ter je poškodoval dragoceni veliki oltar. Rake v njej so se razpokale, tako da se je popolnoma videla krsta leta 1855. umrlega korarja Viznarja. Na nadškofovi palači so utrli padajoči dimniki streho in krov steklenih hiš in nenadejana nesreča je iz njega pregnala nadškofa in njegova gosta hrvatskega ministra Bedekoviča in senjskega škofa Posilovića. Zidovje se je močno napokalo, dvorišče in cerkev pa sta polni razdrobljene opeke in sipa. Hiša kanonika Mikoviča je tako oškodovana, da se bode morala do tal porušiti. V Dolgi ulici se je podrl zidani opaž na severni strani novozidane hrvatske hranilnice in padel na streho Kukovičeve hiše ter jo razbil. Na Zrinjskem trgu je med drugimi poslopji najbolj poškodovana krasna palača Vraničanijeva. Nasloni in podobe nad vrhnim okrajkom so se odtrgali ter popadali daleč v stran. Zvonik frančiskanske cerkve se je razpočil na vseh štirih straneh od vrha do tal. Jednako poškodovan je starodavni stolp sv. Štefana in nekoliko nakrivljen. A odveč bi bilo naštevati še druga poslopja, javne zavode in zasobne hiše, ki so trpele premnogo škode. Čudimo se le, da je bilo razmerno malo ljudij poškodovanih in ubitih; po omenjenem poročilu Mrazovičevem bila sta namreč 2 ubita, 23 pa jih je bilo več ali menj ranjenih.

Koliko škode je potres storil po raznih hišah in zavodih, po stanovališčih in prodajalnicah (zlasti s steklom, lončenino, porcelanino, raznimi tekočinami: vinom in vinskim cvetom, žganjem v steklenicah), ne da se popisati. V kemiškem laboratoriji se je večina dragocenega orodja, velikega in malega, pobila in polomila. Močno je potres poškodoval tudi druge zbirke n. pr. prirodoslovni kabinet in prirodopisno zbirko. Razsajal je tudi v muzeji narodnih starin, ki je v poslopji znanstvene akademije na Zrinjskem trgu. Koliko je trpelo to poslopje in zbirke v njem, poročajo Zagrebške novine tako le: „Prežalostno je pogledati notranje dele prekrasne te palače, kajti v celem poslopji ne najdeš sobe, katere stene bi ne bile močno razpokane. Največ škode je trpel krasni stolpovnik na dvorišči velike palače. Zidovi okrog njega so se večinoma razdrli, da posamezni stebri prav v zraku visé in se porušiti preté. Tam se je podrl visok dimnik ter je streho raztrl, tu je padel drugi dimnik na dvorišče ter je razdrobil velik del steklene strehe, ki je pokriva. Še žalostneje je pogledati preddvor, ki je z razvalinami popolnoma pokrit. Izmed raznih zbirk imenitnih starin je najbolj poškodovana zbirka starogrških posod, med katerimi je mnogo jako dragocenih popolnoma pobitih in razdrobljenih. Razbite so tudi vse starorimske steklene posode iz primorskega Bakra. Jednako razbite so neštevilne starorimske lončene posode.. Na dvorišči stoji imenitni starodavni Apolon iz palače Dijoklecijanove v Saloni: prvi potres je odbil marmornemu kipu glavo ter jo zalučil sredi dvora, a k sreči se ni nikakor poškodovala. Težki kameni s starorimskimi in drugimi napisi na dvoru narodnega muzeja so bili skoro vsi pomakneni s svojega stališča. S sten je padlo več zgodovinskih slik, zbirka starih in novih denarjev je bila vsa pomešana in razne zbirke popolnoma pokrite z ometom, ki je s sten in stropov popadal.

Tudi po okolici Zagrebški je potres močno razsajal ter jo silno razdejal. Vse večje zidane stavbe so na pol porušene. Lepa gotiška cerkev v Remetah in stara cerkev v Čučerji je toliko oškodovana, da se je morala zapreti, isto tako še več drugih božjih hramov. Sv. Ivan je močno poškodovan. Stari grad grofa Draškovića je v vseh delih razpokan. Krasni grad sv. Helena g. Mikšića ni več za stanovanje, a stolpi so se sesedli. Močno je trpel tudi grad grofa Kulmerja in grad Jelačićev. Zelo poškodovana je nova cerkev in šola v Stenjevci, isto tako blaznica, na katere nesrečne prebivalce je potres kaj žalostno uplival. Lupoglav ima kaznilnico v močnih zidovih starega Pavlinskega samostana, a potres je raztrgal močni svod prehodni vsaj 40 metrov na dolgo in zidovi kažejo neštevilno razpok, ki pričajo o strahovitem pokončevanji podzemeljske sile. Tudi drugodi po Hrvatskem je učinil potres mnogo škode, razkrival je strehe, podiral dimnike, razdiral zidove, in razdrobil okna in razno posodje, tako v Gradčanih, na Zelini, v Vrabčih, Berckovljanu, Karlovci, Sisku, Martinski vasi, Križevcih itd.

Odveč bi bilo opisovati, kako je potres pehal ljudi, razburjeval njih domišljivost in razdraževal njih živce. Nikjer in nikdar pokoja; kamor so se obrnili, povsodi so gledali le znamenja pretečega pokončevanja. Ali se bi čudili, če je med odrastlimi bilo malo tako hladnokrvnih, ki so sredi strahu in groze ohranili mir svojega duha. V tej splošni revi in nadlogi je nesrečne hrvatske naše brate lehko tolažila ljubezen, s katero so jim Slovenci hiteli na pomoč. Celó priprosti ljudje so izraževali globoko sočutje z nesrečnimi Zagrebčani, a izraževali so to sočutje ne le z besedami, ampak tudi z dejanji. „Bili smo, rekel je dopuščen vojščak ljubljanskega polka, daleč tam v gozdu ter smo delali. Povedali so nam, kolika nesreča je zadela naše brate in blago mesto Zagrebško, ki je nas na potu v Bosno tako srčno vzprejelo in dobro pogostilo. Povedali so nam, da pogrešate krepkih rok. Nemudoma smo popustili svoja dela ter sem prihiteli. Pošteno in pridno vam hočemo delati in v vaši nesreči pomoči, da bodete gotovo zadovoljni z nami.“ Tako je govoril priprosti tesar, ki je bil s 50 tovariši na prvi klic prihitel v Zagreb.

XXII.

Lizbonski potres 1. novembra 1755.

Za tem popisom sestavljenim po raznih časniških poročilih, navajam popis največjega potresa, katerega ljudje pametijo, namreč potresa Lizbonskega od 1. novembra 1755. Angleški zdravnik Wolfall, kaj bistroumen in učen mož, ki je sam bil dolgo časa v Lizboni ter je prebil oni dogodek, poročal je precej obširno o njem kraljevi družbi vednostij v Londonu. To učeno društvo je v svojih obravnavah prijavilo ono pismo poleg drugih poročil.

Po primernem uvodu piše Wolfall: ,,Morebiti bi pred vsem moral opomniti, da je bilo od leta 1750. tako malo dežja, kakor ga ljudje ne pametijo; razen zadnje spomladi, ko je zopet obilo deževalo.

Poletje je bilo hladnejše ko navadno; zadnjih 40 dnij smo imeli lepo jasno vreme, kar ni nič posebnega. Prvi dan tega meseca okolo 40 minut po devetih dopoludne smo čutili zelo močen potres; trpel je okolo 6 trenutkov. H kratu so se v mestu podrle vse cerkve in vsi samostani, podrla se je tudi kraljeva palača, krasno gledališče za opere, s kratka, v vsem mestu ni bilo nobenega večjega poslopja, ki bi se ne bilo podrlo. Dobra četrtina vseh hiš se je porušila in pod njih razvalinami je poginilo najmenj 30.000 ljudij. Le kdor je bil póleg, dobro ve, kaka groza obhaja človeka, ki zagleduje ubita telesa ter zaslišava kričanje in vikanje onih nesrečnikov, ki so pod razvalinami na pol pokopani. To se ne da nikakor opisovati, kajti strah in zmešnjava sta bila tolika, da se celó najpogumnejši niso upali malo trenutkov muditi se in odvaliti malo kamenov raz svojih najljubših prijateljev. Marsikateri bi bil rešen, ko bi se bilo to zgodilo. A vsakdo je mislil le na svoje rešenje. Bežati na prostorne trge in široke ulice bilo je najvarneje. Stanovalci v gornjih nadstropjih so bili v obče srečnejši od onih, ki so mislili bežati skozi vežna vrata, zakaj ti so bili z večino peščev pokopani pod razvalinami. Oni v vozeh so najlaže ušli, če prav so bili vozniki in živali močno poškodovani. Vender jih je poginilo po ulicah in hišah veliko menj kot pod razvalinami velikih cerkev. Bil je namreč ravno velik praznik (Vseh Svetnikov dan) in čas velikega opravila božjega. Natlačene so bile vse cerkve; cerkvá pa je v tem mestu mnogo več nego v Londonu in Westminstru. Ker so bili tukaj zvoniki vsi zeló visoki, popadali so večinoma na cerkve ter se s streho udrli na tla. Tako je le malo ljudij ušlo izpod njih razvalin.

Ko bi bila s tem ponehala škoda, dala bi se bila vsaj nekoliko popraviti. Res da pobitih ljudij ni bilo mogoče oživiti, a izpod razvalin bi bili večinoma izkopali neizmerne zaklade. Pa vse te nade so po večjem izginile, kajti dve uri po potresu je jelo na treh raznih krajih mesto goreti; vnelo se je bilo, ker je potres ogenj z ognjišč in pohišno opravo vse skup zmetal. O istem času je vstal veter, pihal precej močno ter ogenj tako razpihal, da je konec tretjega dne bilo upepeljeno celo mesto.

Res podoba je bila, kakor bi se bile zarotile vse prirodine sile, da nas hočejo pokončati. Kmalu po potresu, ki je bil nastal o času najbolj napete vode, naraslo je v trenutku morje 13 metrov više kot pri najvišji plimi ter je ravno tako hipoma upadlo. Ko bi se ne bilo zgodilo zadnje, poplavila bi bila voda vse mesto. Komaj smo se dobro zavedeli, kazala se je okrog nas smrt, sama smrt.

Prvič nas je mučila strašna misel, da v občni zmešnjavi ne bode dovolj ljudij, ki bi mrtvece pokopali; tako bode veliko število trupel pouzročilo kugo. A ogenj jih je použil ter je zabranil ono zlo.

Drugič smo se močno bali velike lakote; zakaj Lizbona je žitnica vsej pokrajini 50 milj (angleških t. j. 80 kilometrov) na okrog. Vender k sreči so se ohranile nekatere založnice. Res je prve tri dni po potresu stala rez (četrtina kilograma) kruha 10 goldinarjev v zlatu, a pozneje smo kmalu imeli obilo živeža ter smo bili srečno rešeni hude lakote.

Tretjič smo se močno bali, da bi najzanikernejši del nizkega ljudstva ne iskal v občni zmešnjavi svojega dobička ter ne pomoril in oropal onih redkih ljudij, ki so kaj oteli si. Res se je to pripetilo sem ter tjà. A kralj je nemudoma ukazal okrog mesta postaviti vislice. Ko so obesili okolo 100 teh zanikernežev (med njimi tudi nekaj angleških pomorščakov), ponehalo je tudi to zlo.

Živimo pa še zmerom v največji nevarnosti in zmešnjavi, kajti po prvem močnem potresu smo čutili še 22 sunkov podzemeljske sile, vender ni bil nobeden toliko močen, da bi bil podiral hiše v onih krajih mesta, ki so bile prvi potres srečno prebile. Zato se še nobeden ne upa bivati v hišah; po večjem živimo pod milim nebom, ker nimamo potrebne tkanine, da bi si napravili šatore. Če prav nas je razne noči močil dež, vender sem opazoval, da so te težave in nadloge brez vse škode prenašali najnežnejši in naslabotnejši kakor najmočnejši in najzdravejši. Z nami je vse še v največji zmešnjavi, nimamo niti oblek, niti drugih ugodnih priprav, tudi ne denarjev, da bi jih kupili iz drugih krajev. Vsa Evropa je pri tej nezgodi izgubila preveliko denarjev in blaga, a toliko ni izgubil nobeden narod kakor naš, ki je izgubil vse, kar je tukaj imel. Angležev je poginilo le malo v razmeri z drugimi narodi, a kaj mnogo jih je ranjenih; nesreča je tem večja, ker smo tukaj sicer trije angleški zdravniki, a nimamo niti orodja, niti obezil, niti oblačil, da bi jim pomagali.

(Dalje prihodnjič.)

Prilogi k Preširnovemu životopisu.

Priobčuje Fr. Levec.

Ko sem pred dvema letoma pisal v Stritarjevem „Zvonu“ životopis Preširnov, bil mi je odmerjen tako tesen prostor, da nisem mogel porabiti vsega v ta namen nabranega gradiva, ali pa sem ga mnogo porabil samo v kratkih izpisih. Našel sem tudi pozneje po raznih arhivih še marsikatero listino, ki pojasnjuje to ali óno interesantno dobo iz življenja slavnega pesnika našega. Priobčiti hočem letos v „Ljubljanskem Zvonu“ te priloge k životopisu Preširnovemu, nadejé se, da bodo zanimali vse, ki se brigajo za književno zgodovino slovensko.

I.

Dva lista Preširnova Čelakovskemu.

Ta dva lista je g. Patera našel v Českem muzeji, a v Ljubljano prepisana prinesel pokojni Aleksander Aleksandrovič Kotljarevkij 1874. leta g. Levstiku, s čegar dovoljenjem sta tukaj natisnena.

1.

Wohlgeborner Herr und Freund!

Sie werden schon aus der Ihnen mitgetheilten wie auch gegenwärtig mitfolgenden Antikritik der Kranjska Zhebeliza ersehen haben, dass die Beschränktheit unserer Jansenisten in derselben „der Sittlichkeit anstössige Gedichte“ gefunden hat. Seitdem Ihre wohlwollende Recension unser Unternehmen auch bei Leuten, die kein eigenes Urtheil haben, in etwas akkreditirt hat, nehmen sich die Herrn alle erdenkliche Mühe, das weitere Erscheinen unseres Bienchens zu vereiteln. Wir haben schon in voraus gehört, dass sie eine Protestation gegen die Drucklegung des 4ten Bändchens durch das Bücherrevisionsamt einleiten wollen. Um ihnen hiezu keinen Anlass zu geben, hat der Bibliothekar Zhóp den Kasteliz bewogen, einige unschuldigen Volkslieder, die gerade die letzten in dem der Censursbehörde vorgelegten Cahier waren, herauszureissen, und hat nun, um ein Beispiel seiner Strenge zu geben, eine meiner Balladen wegen ein Paar derber Ausdrücke damnirt. Das hiesige Gubernium hat über den Bericht des Censors nach seinem Antrage das Imprimatur ertheilt

und das Heft dem Revisionsamte zur Vormerkung zugefertigt. Der hiesige Bücherrevisor, Namens Pavſhek (zugleich Professor der Philosophie, übrigens der bornirteste Jansenist) hat aber statt sein Amt zu handeln, einen in seiner Art einzigen Bericht an das Gubernium erstattet und im solchen um Suspendirung des Imprimatur und Recenserirung der Zhebeliza gebeten „indem sich in Dr. Preſhérn's Gedichten noch eine Menge der Sittlichkeit anstössige Stellen befinden, die dem Censor Zhóp entgangen zu sein scheinen, überhaupt die Phantasie dieses Dichters (— trotz einer wohlgemeinten Warnung des Wienercensors —) einen bedauerungswürdigen moralischen Stoss erlitten hat, da er von seinem Lieblingsstoffe, sit venia verbo! dem Sauglockenläuten trotz der wohlgemeinten Warnung des Wienercensors nicht ablässt.“ (Diese wohlgemeinte Warnung betraf folgende nur in einigen Exemplaren des 2ten Heftes, Seite 36 vorkommende, gerade wider den Pavſhek gerichtete Stelle:

Saréſ bi ſhkoda blo, sdaj od nedelje
Do druge, kolkrat ſe ſerzé jim vname!
In ſhêga je, kdor pride pred, pred melje,

bei der Kopitar, ohne sie jedoch zu streichen, die Bemerkung machte, dass sich die Krainerinnen über diesen Anwurf mit Recht beklagen dürften. Ich habe diese Stelle mit einer minder passenden vertauscht,*) weil der Professor Supan sonst seine von Ihnen für versificirte Prosa erklärten Gedichte zurücknehmen wollte, indem er behauptete, seine geistliche Würde erlaubt ihm nicht, mit Leuten gemeinschaftliche Sache zu machen, die sich nicht scheuen, ein solches Scandalum zu geben. Unterdessen sind, weil ich auch nicht ganz nachgiebig gewesen, bei 10 Exemplare mit dieser scandalosen Stelle gedruckt worden (wovon gegenwärtig 1 mitfolgt).

Einen ferneren noch grösseren Anstoss, als mein angebliches Sauglockenläuten gab eine gelungene Uebersetzung der Ballade: Der Abt und der Kaiser von Dr. Tuſhek, einem neuangeworbenen Jünger. Der Bibliothekar Zhóp hat schon in seinem Berichte dem Skandale vorzubeugen gesucht, und das Gubernium darauf aufmerksam gemacht, dass dieser Schwank schon mehrere saecula alt und die Bearbeitung desselben von Bürger nirgends verboten sei, auch davon bereits eine von einem geistlichen Herrn, dem Görzer Canonicus Stanizh gemachte krainische Uebersetzung existire, übrigens das Ansehen unserer Geistlichkeit zu wohl begründet sei, als dass es durch einen so unschuldigen Spass gefährdet werden könnte; allein dadurch hat sich unser jansenistische Zelot nicht irre leiten lassen und dagegen sehr geistreich bemerkt, dass zwar allerdings, wie männiglich im In- und Auslande bekannt, ein glückliches Band zwischen Hirt und Schafen bestehe, dass man aber desswegen um so weniger jungen Trotzköpfen erlauben soll, es zu trennen. „Man weiss, was in Frankreich Voltairs Satyre bewirkt hat!“ (Voltairs Satyre = Bürgers Ballade: der Kaiser und der Abt!) Und schloss beiläufig mit den Worten: das Gubernium möge nicht erlauben ein Werk zu drucken, dessen Lesung die Geistlichkeit von ihrem Standpunkte aus verbieten, wenn nicht gar verbrennen (scilicet die Lesung) müsste. Auch hat er das Gubernium darauf aufmerksam gemacht, dass man den Zhóp nie mehr zum Censor, höchstens nur zum Mitcensor aufstellen könnte. Dieses merkwürdige Aktenstücke, dessen Deutsch ich Ihnen nicht wörtlich mittheilen konnte, aber nach der Versicherung derjenigen, die es gelesen, mehrere noch frappantere Wendungen als die „die Lesungen verbrennen“ enthalten soll, hatte einen theilweisen Erfolg. Der Mann Gottes hat noch den Pfiff gebraucht, dass er den Bischof avertirte, man wolle etwas ohne jedoch sich darüber genauer auszulassen, was, gegen die Geistlichkeit drucken lassen. Dieser gieng darüber zum Gouverneur, der bei dem Umstande, dass beim ganzen Gubernium ein einziger Gubernialrath krainisch kann, den Antrag machte, das corpus delicti, jedoch ohne Anschluss des Pauschekischen Berichtes nach Wien vorzulegen; und so ist unser Bienchen am 16. d. M. nach Wien geflogen, woher wir es vor 1 Monate nicht erwarten.

---

*) Kdor po-nje pride, jih k poroki pelje. Kr. Čeb. II, 36, 13. Ured.

Diess zur Entschuldigung, dass wir unser Versprechen, Ihnen die Zhebeliza binnen 6 Wochen zukommen zu lassen, nicht zugehalten.

Damit Sie jedoch unseren guten Willen sehen, so überschicken wir Ihnen den von Ihnen angezündeten Abz-Krieg für Sie und Ihre Freunde.

Die kärntnischen Volkslieder sind noch nicht erschienen. Nun noch eine sehr grosse Bitte:

Smolè wünscht die von ihm und Vodnik gesammelten Volkslieder herauszugeben. Sie wurden von mir redigirt und sind bereits ins Reine geschrieben. Aus dem Vorausgesagten werden Sie begreiflich finden, dass wir solche hier nicht können drucken lassen, wenn wir uns nicht zahllosen Intriguen der hiesigen Obscuranten aussetzen wollen. Nachdem wir aber aus der Sammlung der von Ihnen herausgegebenen Volkslieder sehen, dass die Prager Censur gegen die hiesige sehr liberal ist, so wünschten wir, die Volkslieder in Prag drucken zu lassen, was jedoch nur mit Ihrer Beihülfe möglich wäre. Wir wagen Sie daher, da Sie schon einmal das Protectorat der krainischen Muse angenommen, zu bitten, auch die krainische Volksspoesie unter Ihren Schutz zu nehmen. Die Sammlung würde zwischen 6 bis 7 Druckbogen geben, wovon 1 Bogen kürzere, die übrigen aber alle längere Lieder enthalten würden. Wir haben alles Zottenhafte möglichst vermieden, so dass die Lieder die Censur passiren dürften, wenn sie auch strenger geworden sein sollte, als sie zur Zeit war, da Sie Ihre Sammlung veranstalteten. Wollten Sie die Mühe zur Vorlage derselben an die Censurbehörde, zur Ausfindung eines Druckers übernehmen und zugleich die Correctur besorgen und nur das Honorar, das Sie dafür verlangen würden, bestimmen; oder wüssten Sie sonst jemanden, an den man sich diesfalls verwenden könnte, so würden Sie uns sich zu sehr grossem Danke verpflichten. Wir würden Sie bitten, mit einem Buchdrucker, der schöne Lettern hat, zu sprechen, was er für den Druck 1 Bogens verlange, wie auch, was Sie für Ihre Mühewaltung begehren und Smolè würde Ihnen zugleich mit dem Manuscripte in duplo, den Betrag bar oder in einer Anweisung an ein dort akkreditirtes Handlungshaus mit grösstem Vergnügen und Danke übermitteln. Das Papier denkt er von Wien aus dem Drucker zuschicken zu lassen. Ueberhaupt wünscht er die Auflage so nett als möglich ausstatten zu lassen und beabsichtigt dabei keinen Gewinn. Die Auflage müsste wenigstens zwölfhundert Exemplare betragen, indem wir darauf gefasst sein müssen, dass unsere Geistlichkeit einige davon verbrennen werde, wie sie es theilweise mit der Zhebeliza thut. Sollten in Ihren Druckereien keine langen Hacken für das krainische ſ aufzutreiben sein, so würde sich Smolè nichts daraus machen, wenn der Buchdrucker die nöthige Quantität schneiden und giessen liesse; nur würde er bitten, ihm vorläufig den diesfälligen Kostenanschlag bekannt zu geben. Auf das Ş würden wir verzichten, indem es ohnedies weniger beachtet wird und von Vodnik gar nicht gebraucht wurde. Auch würden wir Sie ersuchen uns bekannt zu geben, binnen welcher Zeit der Druck fertig sein könnte, wenn Sie sich der Sache annehmen wollten. Der Dienst, den Sie dadurch der krainischen Literatur erweisen würden, wäre um so wesentlicher, als der Opposition unserer jansenistischen Obscuranten auf keine andere Art beizukommen ist, als dass man ihr zeigt, dass sie ganz vergebens sei.

Ich beschäftige mich gegenwärtig mit der Uebersetzung der Byronischen Parisina, die auch in Krain vermuthlich nicht wird gedruckt werden können, mit der ich mich auch aus diesem Grunde nicht besonders beeile. Kasteliz wartet auf den Beschluss der Censurhofstelle rücksichtlich seiner Zhebeliza. Zhóp hat einen wackern Strauss mit dem Abz- oder vielmehr

Abd-Messias Metelko und dessen Propheten Burger begonnen, von dessen Fortgange und Ende Sie seiner Zeit einen nähern Bericht erhalten werden. Indem ich Sie die Zumuthung, dass Sie der krainischen Volkspoesie ein solches Opfer bringen werden, durch den Drang der Umstände zu entschuldigen und Sie auch für den Fall, dass Sie dies nicht thun könnten, um eine baldige Beantwortung meines gegenwärtigen Briefes bitte, verharre ich mit Achtung

Ihr
Freund und bereitwilligster Diener
Dr. Franz Xav. Preſhérn m. p.

Laibach am 29. April 1833.

Zhóp und Kasteliz empfehlen sich bestens.

* * *

„Die Slovenen."

Tako se zove knjiga, katero je spisal profesor akademične gimnazije na Dunaji g. Josip Šuman s pomočjo gg. Fr. Faschinga, Fr. Hubada in Dr. Fr. Simoniča, a na svitlo dal Karol Prochaska v Tešnu. Takšno knjigo (samo nekoliko točnejšo) morali bi bili Slovenci oskrbeti že l. 1848. Tako bi si bili prihranili mnogo nepotrebnega borjenja z zaslepljenimi sovražniki, ki nečejo niti očitnih naših pravic, sposobnostij in zahtev priznati in kateri nam celo zanekujejo opravičenost samostalnega osobnega razvoja. Z druge strani bil bi svet mnogo bolje o nas poučen in ne veroval bi strastnim strankarskim lažem, kar se sedaj ne da več popraviti, ker zaslepljena strast neče resnice slišati. Zato moramo sedaj trpeti sramoto, da svet o nas to misli, kar piše Schachtova geografija še v najnovejši izdavi o Slovencih (na str. 258): „Die Slovenen sind mistrauisch und feindselig gegen ihre deutschen Landsleute, denen sie an Betriebsamkeit und Reinlichkeit, überhaupt an höherer Kultur nachstehen, träumen aber dessungeachtet von der Errichtung eines Zukunftsreiches Slovenien. — Ein gefeierter Mann aus Krain hat erklärt, dass man die ganze slovenische Literatur in einem Schnupftuch davontragen könne." — Da svet res to veruje in da se naši nasprotniki sedaj ne dajo več poučiti, to dokazuje najbolje trditev „Neue freie Presse," ki v oceni ranjkega Bleiweisa zaslug za slovensko slovstvo svojim vernim čitateljem pripoveda, da je Anastazij Grün v resnici vse slovensko slovstvo v robci prinesel v deželno zbornico kranjsko!

Vender ne bodimo tako pesimistični in upajmo, da bode Šumanova knjiga še marsikaterega sovražnika Slovencem izpokorila in sčasoma boljše nazore o naših težnjah razširila. Zato pa z radostnim srcem pozdravljamo profesorja Šumana delo in hvaležni smo tudi založniku Prochaski, da je to delo med ljudi poslal, čeravno bode imel že lep materijalen dobiček od tega.

Ali naše veselje ní popolno. Kalé ga neke občutne nedostatnosti knjige, katera ne podaje svetu popolne slike o našem narodu. In to moramo z bridkim srcem potožiti brez ozira na osobe visokoučenih gospodov pisateljev, ki so izvestno svojega posla lotili se z najboljšo voljo Slovencem koristiti. Da svoje naloge niso popolnoma izvršili, tega niso oni sami toliko krivi, kolikor nedostatek dotičnih pripravljajočih in pomožnih del. Tu pa moramo zopet vsi literarno naobraženi Slovenci na svoje prsi trkniti in reči: „mea culpa!“

Dva sta glavna nedostatka, katera moramo Šumanovi knjigi očitati: prvi, da ne podaje načrta zgodovine Slovencev, nego samo dežel, po katerih stanujejo Slovenci; drugi, da se v njej tako malo in na kratko omenja narodno slovstvo slovensko.

Po tem, kar se tujec nauči iz g. Faschingovega pregleda zgodovine slovenskih dežel, mora pač pritrjevati stari „Pressi“, ki je o ranjkem Bleiweisu pisala, da je še le on „ustvaril slovenski narod“, ter da so Slovenci „narod brez preteklosti, kakor tudi najbrž brez bodočnosti.“ Kako za Boga hočete, da bode Nemec veroval v starodavno preteklost Slovencev, ki ni bila brez vse slave, ako v tako strokovnjaški knjigi, ki jedino more v pravi svitlosti pokazati našo zgodovino, ne nahaja nikjer povedanega, da so se Slovenci kedaj čutili in vedli kakor jeden narod; da so stanovali v deželah, ki so bile nekdaj tudi politično združene, in da, ko se je ta vez pozneje pretrgala, ostali so vender še skupni odnošaji med temi deželami do novejšega časa!

Nemci (in tudi mnogi Slovenci) ne vedó, da so bile vse slovenske dežele tudi po osvojenji od strani Frankov in Nemcev združene v samo jedno administrativno celoto, v staroslavno vojvodino Koroško, ki je imela na vzhodu, jugovzhodu in vsem jugu (čez vse Frijulsko celo do Verone) svoje marke, torej dežele, ki so imele le gledé varstva mêj samostalne zapovednike (mejne grofe), ki so pa bile v vsem ostalem popolnoma podréjene koroškemu vojvodi. Kdor ve, kako samostalna so bila vojvodstva nemškega cesarstva, kolikokrat so se cesarjem upirala ter jih navadno samo po imenu priznavala za svoje gospodarje, ta bode tudi razumel, da Koroška vojvodina tudi po svojem združenji z Nemčijo ni bila nikakor ž njo spojena v jednotno državo z jednakimi zakoni in isto upravo; nego da so slovenske dežele obdržale svoje stare pravne običaje in celó svojo mero in denar („lira sclavonesca“ se na Frijulskem omenja še v XIV. stoletji). Za nemške naseljence med Slovenci veljali so pač nemški (t. j. bavarski) zakoni. Še le ko se je med seboj pomešalo in deloma spojilo slovensko, bavarsko in rimsko pravo, nastali so iz tega deželni zakoni in pravilniki, ki so ostali v veljavi celo do sodnijske reforme Jožefa II., torej do pred komaj sto let.

Ko je bila Koroška vojvodina l. 1077. razpadla ter so se od nje odcepile vse marke, in ko so bili skoro v vsaki večji dolini mogočnejši dinasti utemeljili svoje gospostvo, ki je navadno obsezalo tudi knežjo oblast (kakor n. pr. pri Goričanih, Ortenburžanih, Heunburžanih in Celjanih), takrat je bila pač prenehala celokupnost slovenskih dežel, čeravno se dajo še celo v tem času skupni odnošaji dokazati.

To je trajalo tako dolgo, dokler niso prišle vse slovenske dežele v oblast Habsburžanov (od XIII. do XV. stoletja). Tedaj pa je njih previdnost in politiška modrost zopet združila vse slovenske in le slovenske dežele (čeravno nekatere že deloma ponemčene) v jedno politično celoto in jim ustvarila v Gradci skupno „notranje-avstrijsko“ vlado, pri kateri so imele vse slovenske dežele svoje zastopnike. Ta skupina slovenskih dežel ostala je vse do centralizacije Jožefa II., ko je ta cesar ustanovil nova namestništva in jih podredil dvorni kanceliji na Dunaji.

Kaj more torej škodovati narodnostni ideji slovenski to, da so bile njih dežele od l. 1783. do 1809. ter od 1813. do 1848. razkosane, brez vsake zveze med seboj in da so Slovenci vedno bolj pozabljali svoje celokupnosti, dokler jih ni 1848. leto k novemu navdušenju in novemu življenju probudilo? Ali so s tem izginile vse narodne pravice, da se nekoliko let niso vršile, da so zunanje okolnosti narodu branile posluževati se jih? Ali so Slovenci torej res še le l. 1848. poseben narod postali? —

Iz zgorej v kratkem navedenega mislim, da se vsakdo o nasprotnem prepriča.

Ne bodimo torej bojazljivi zajci in ne bežimo sami pred svojo preteklostjo! Vzprejmimo in držimo vsaj toliko, kolikor so nam vestni nemški zgodovinarji sami priznali, kakor so Büdinger, Dümmler in Krones. Po preiskavanjih teh mož ne smel bi nikdo več slovenske zgodovine tako pisati, kakor je to storil g. Fasching, ter dajati nasprotniku nož v roke, s katerim bi nas rad zaklal.

Ravno tako obžalovanja je vredno, da se gg. pisatelji „Slovencev“ niso potrudili v posebnem oddelku obširno in dostojno oceniti naše narodno slovstvo. Pod naslovom „Sitten und Gebräuche der Slovenen“ omenja pač g. Hubad tudi mnogo slovenskih pripovedij, ki ne spadajo prav za prav v ta oddelek. Tako nima krasna, z nemških planin k nam zanesena pravljica o Zlatorogu nič opraviti s slovenskimi šegami in običaji. Tudi g. Simonič omenja v oddelku „Slovenische Literatur“ na str. 166. ob kratkem (na dveh straneh) slovensko narodno pesništvo, spominaje se Zakotnika, Zupančiča, Korytka in Grüna, ter laskave pohvale nemškega lista („Ostdeusche Post, 1850, list 282) o priliki, ko je bil Grün izdal nemški prevod slovenskih narodnih pesnij. V knjigi „Die Slovenen“ spomina se torej naše narodno slovstvo jedva nekoliko bolje, nego v Matičinem „Slovanstvu“ l. 1874.

In vender smo vsi jedini v tem, da je tradicijonalno slovstvo cvet narodovega življenja, da v njem odseva narodov značaj, njegove prednosti in napake, ter sploh vsa njegova individualnost, ki se razlikuje od posebnostij drugih, tudi najbližnjih in najsorodnejših narodov. „V narodni literaturi — piše Ferd. Kočevar v Novicah 1868. l. 31. — leži tisočletna tradicija našega naroda, ki se ní nikoli pretrgala. In kdor hoče razvideti preteklost našega naroda do jedra, ta mora premozgati vso njegovo ustno tradicijo, ki jo je v tolikem izobilji ohranil od roda do roda notri do naših dnij.“

Tradicijonalno slovstvo je v najtesnejši zvezi z notranjim in zunanjim životom dotičnega naroda, ter njegov razvitek je odvisen od narodove zgodovine in dušnega napredka. Čim znatnejše je torej narodno slovstvo, tem večjo veljavo in zanimljivejšo zgodovino moral je ta narod prebiti. Zato je tradicijonalno slovstvo najizvestnejše merilo za kulturno stanje vsakega naroda, ki še le stopa v kolo na vrhunci omike stoječih narodov.

Kje pa hoče dobrohotni tujec to merilo najti, ako v knjigi, samo o Slovencih govoreči, ne nahaja nič drugega, nego sledove našega tradicijonalnega slovstva? Ali je bilo tako težko spisati zistematični njegov pregled ter našteti vsa mitologiška bitja, o katerih narod še vedno pripoveda; razdeliti naše pravljice in pripovedi na njih natorne skupine; oceniti narodne vraže, zagovore, pregovore in uganjke; za tem poudariti važnost naših narodnih pesnij, razbistriti njih mitologiški, historiški, epiški in liriški značaj ter slednjič povedati, kako se slovensko tradicijonalno slovstvo na jedni strani dotika ne le ostalih slovanskih, nego sploh arijskih narodnih slovstev; a na drugi strani pa vender razlikuje od vseh teh, tudi nam najbližnjega hrvatskega pesništva, tako da se Slovenci po pravici smatrajo kot samostalen narod s svojo posebno zgodovino in svojim posebnim slovstvom.

Pisatelj te ocene misli, da to ni bilo nikakor tako težko po tem, ko se nahaja v Krekovi pohvaljeni knjigi „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ izvrsten pregled in znanstveno razdeljenje za vse tradicijonalno slovstvo; potem ko je Trstenjak toliko v „Glasniku“ in „Novicah“ pisal o mitologiških bitjih med Slovenci, ter Krek v knjigi: „Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie“; potem ko imamo že precejšnje natisnene zbirke narodnega blaga od Valjavca, Trdine, Križnika itd.; potem ko je Urbas pisal o pregovorih in prilikah slovenskih („Novice“ 1869 in 1870) ter potem ko so že o vrednosti in teoriji slovenskega narodnega pesništva pisali: Grün (v predgovoru k svoji prestavi), Pajk (Zbrani spisi), Urbas („Die Slovenen“ v programu tržaške državne realke 1873), Žolgar („Slovensko narodno pesništvo“ v programu celjske gimnazije l. 1873.), in Krek v spisu „Nekoliko opazek o izdaji slovenskih narodnih pesnij („Slovenski Narod“ 1873.)

Narodno slovstvo, to je prav naše, jedino naše premoženje, katerega nam ne more nihče oporekati, niti njegove vrednosti kratiti. Zato pa je bilo treba to našo imovino svetu javno pokazati ter udariti ob svojo torbo in reči: „To je naše!“ To storiti bilo je v knjigi, o kateri govorimo, tem nujneje, ker iz narodnega slovstva bilo bi se lahko in pravično sklepalo, da narod, ki ima toliko svojega, ne more biti brez svoje zgodovine, brez svojih junakov in slavne preteklosti. Tako pa sta izostali iz omenjene knjige ravno dve najvažnejši poglavji in posledice te nemarnosti ne bodo izostale.

(Konec prihodnjič.)

* * *

Slovenske muzikalije.

Spisal Fr. Hlavka.

I.

„Glasbena Matica“ slovenska izdala je 1881. leta naslednje muzikalije: 1. Transkripcijo narodne pesni „Luna sije“, za glasovir zložil in visokorodni gospici Mariji Winklerjevi udano poklonil Danilo Fajgelj. 2. Zbirko slovenskih napevov, ubranih za četvero ali petero moških glasov. Zvezek IX. 3. Lavorike II. del. — Zbirka slovenskih napevov obseza: Fr. Hlavka: Ukazi, četverospev in tenorsolo; p. A. Hribar: Nagrobnica, zbor; Gj. Eisenhut: San, zbor in baritonsolo; Dr. Gust. Ipavic: Večernica, zbor in tenorsolo; Dan. Fajgelj: Gorska cvetica, četverospev; Kam. Mašek: Za Hrvate in Kranjska dežela, zbora; K. Knitl: Žežulinka, zbor; Iv. pl. Zajc: U boj, zbor; N. Stoos: Mojemu narodu, četverospev; Dan. Fajgelj: Ljubezen do doma, zbor.

Slovenci smo imeli doslé, če se prav spominam, jedno samo transkripcijo narodne pesni in sicer prekrasno „Po jezeru“, katero je zložil g. A. Foerster. A v tej transkripciji nahajejo se po gostem take tehnične zapreke, da je nepristopna vsakemu, kdor ni že nad dve tretjini umetnik na klavirji. Prav uradostila nas je tedaj Fajgljeva transkripcija narodne pesni „Luna sije“ zategadelj, ker komponist ni iskal zaslug v tem, da bi zložil transkripcijo kolikor mogoče v zvezi z neprebavljivimi tehničnimi ovirami in ker bodo ravno zavoljo tega, ker je transkripcija lahko umevna, vsi slovenski glasbeniki in vse slovenske rodbine, ki se bavijo z glasbo, prav radi sezali po njej. Transkripcija „Luna sije“ ima uvod, potem arijo Preširnove pesni ali thema in štiri varijacije te arije. G. Fajgelj je pokazal s to kompozicijo, da se z glasbo resno bavi in v njej močno napreduje.

Zbirke slovenskih napevov zvezek IX. ima večinoma lirične napeve, katerih, mimogrede bodi rečeno, Slovenci še najbolj pogrešamo. Želeti bilo bi samo, da bi „Glasbene Matice“ odbor bolj strogo presojal vsak napev, katerega misli uvrstiti v to zbirko, da bi prečital pazljivo besede napevom in gledal na to, da se tiska pravilen slovensk jezik, kakor ga pišemo zdaj. Prav zadovoljni pa smo s tem, da nam zbirka slovenskih napevov podaje i hrvatskih pesnij in sicer napeve prvih hrvatskih glasbenikov. O Fajgljevih napevih, kolikor jih vidimo v tej zbirki, ne moremo tako pohvalno govoriti, kakor o njega transkripciji. Pred vsem bode moral opustiti ono liričnim pesnim neprikladno se zvijanje posamičnih glasov, ki le preveč spomina na cerkev, in ki je petju in značaju pevanja našega naroda največji sovražnik. Mislimo, da vsak skladatelj želi samo to, da bi njega kompozicije narod vzprejel za svoje. Zaman to želiš, ako ne znaš ubrati tudi narodove strune. G. Danilo Fajgelj, kakor se iz vseh njegovih umotvorov vidi, veščak v glasbi, zaljubil se je nekako preveč v takozvani Palestrinijev — ali kakor bi ga bilo denašnjim razmeram bolj prikladno imenovati — v Wittov zlog — in tako se mu dogaja, da je vsaka njegova lirična skladba popolnoma podobna kakemu Wittovemu „Tantum ergo“. Se ve, da so to umetno sestavljene kompozicije, a naš narod ne mora za ta zlog, ker je truplo brez duše. Zakaj pa so Jenko, brata Ipavca, Nedved in drugi postali res narodovi ljubljenci? —

„Lavorike“ je izšlo doslé osem zvezkov, namreč po dva in dva za jeden glas. Kar je „Glasbena Matica“ dala na svitlo v svojih zbirkah napevov v partiturah, te in druge priljubljene napeve prinaša „Lavorika“ v posamičnih glasovih. „Lavorika“ podaje zdaj slovenskemu pevcu osemdeset večinoma izvirnih slovanskih napevov. Koliko dragega časa je doslé slovenski pevec potrosil prepisujé nóte! Ta nedostatek popolnoma odpravlja „Lavorika“, katera bodi sploh živo priporočana. Vse delo stane 4 gld. ter se dobiva pri „Gl. M.“ blagajniku g. F. Stegnarji.

II.

26 Tantum ergo, ad IV. voces inaequales composuit et collegit P. Angelicus Hribar. O. S. F. Labaci. 1881. Sumtibus & typis haeredum Blasnik. — Cerkvena glasba je zdaj ravno v dobi svojega razvijanja. Kakor ni drugače mogoče, ločili so se i naši muziki v dve stranki, na jedni strani stojé oni možje, ki se do zadnjega trudijo, da bi se v cerkev uvedla sama latinščina, a da bi se iz cerkve pahnil narodni jezik, hoteči v cerkvi imeti ono staro cerkveno petje, kakeršno so odobrili in določili razni papeži in cerkveni shodi. Vse pa bi moralo iti kar na hip. Kjer so še ravnokar peli Schiedermayerja, tam bi se morali precej poprijeti Witta ali kakega drugega novega glasbenega proroka. Pristašem

tega programa nasproti stojé bolj hladno misleči naši glasbeniki; imajo povse isti program: tudi ti zahtevajo, da se v cerkvi uvede dostojnejša oblika petja, a polagano, počasi, od lahkega do težjega, da se poslušalcu s časom ukus ublaži. Prvi točki tega programa so pa odločni protivniki in tu spremljajo te značajne boritelje vse naše simpatije, kajti boré se za obstanek slovenskega jezika v cerkvi. Prva stranka pravi: Pri slovesnih obredih v cerkvi bodi vse latinsko, ker samo ta jezik je liturgični jezik. To je pa očitna pomota, kajti slovenski jezik je tudi liturgični jezik, potrjen od papežev, smejo se tedaj v njem opravljati obredi celó pred oltarjem. Na zadnjem stališči stoji tudi naš izvrstni in marljivi cerkveni skladatelj g. p. A. Hribar. In zato, da se bode njega trud razumel in prav sodil, umestno je bilo zapisati spredaj stoječe uvodne opazke. G. A. Hribar vidi svoj nalog v tem, polagano ublažiti v ljudstvu ukus ter je privesti do razumenja pravega cerkvenega petja; a če mu bodeš v tujem jeziku pel, ne boš tega nikdar dosegel. To uvidevši, krenil je g. A. Hribar sicer svoj, a pravi pot. On podaje slovenskim korom lehkó umevnih, v srce in posluh sezajočih, pri vsem tem pa dostojnih, pravih cerkvenih napevov ali v domačem slovenskem ali latinskem jeziku, kakor ravno potreba nanaša. Zlasti o tej zbirki „Tantum ergo“ moramo se brezpogojno pohvalno izreči. Naj bi g. p. A. Hribar vztrajal v svojem blagem trudu, naj pišejo nekateri listi slovenski o njem, kar hočejo.

Slovenski glasnik.

G. Anton Nedved, c. kr. učitelj godbe na ljubljanskem učiteljišči in godbeni vodja tukajšnjemu filharmoničnemu društvu je meseca novembra ravno minulega leta slavil petindvajsetletnico svojega muzikalnega delovanja v Ljubljani. Milostni cesar naš je g. Antona Nedvěda o tej priliki odličil z zlatim križcem za zasluge, a vsak naobraženec, ki vé, kaj je Nedvěd Ljubljani, čutil je ob tem odlikovanji s slavnim godcem vred nekako zadovoljnost v sebi. In tudi narod slovenski, kateremu je Anton Nedvěd poklonil najkrasnejše cvetove svoje muze, kateremu je slavni umetnik tako rekoč še le ustvaril ono pévanje, katerega se zdaj drži z vso svojo dušo, narod slovenski se iskreno raduje tega zasluženega odlikovanja. Kdo ne pozna divne Nedvědove „Popotnikove“? Ta pesen, v katerej je združena največja umetnost naravnega zlaganja glasov z najglobšim čutstvom, ki je našemu narodu iz duše vrezana: koga ni še očarala, koga ni s svojimi burnimi valovi popolnoma omamila? V spomin se nam vriva dolga vrsta drugih Nedvědovih slovenskih skladb, ki so postale že skoro národne tako n. pr. njegova prekrasna ,,Domovina, mili kraj!“ Kje se po priliki ne poje njegova „Tam, kjer beli so snežniki?“ Kdo še ni slišal prepevati nežne „Moji rožici“ s prekrasnim bariton-samospevom? Kako navdušeno so bili vzprejeti vselej Nedvědovi samospevi s spremljevanjem na glasovirji! A Nedvěd je skrbel, da narod slovenski dobi tudi lepih cerkvenih pesnij. Njegove slovenske maše so doslej nedosežene in po Kranjskej se je takoj cerkvenim pevskim zborom priljubilo njegovih „Osem cerkvenih spevov za mešane zbore,“ katere je g. Nedvěd že pred kakimi desetimi leti izdal v Pragi. Nedvěd je po pravici postal ljubljenec slovenskih pevcev, a narodu slovenskemu je dober genij, ki mu na ljubezniv način blaži ukus do petja. Iz vsega srca tedaj kličemo tudi mi umetniku Antonu Nedvědu: slava! ter spremljamo ta vzklic z iskreno željo: mila usoda ohrani nam še mnogo let skladatelja in umetnika g. Antona Nedvěda! Res, da g. Nedvěd je pevovodja filharmoniškega društva, ki žal! goji samo nemško petje, a poleg tega g. Nedvěd vender nikoli ni pozabil, da je českoslovanske krvi. Zatorej ga pri nas časti in spoštuje Nemec in Slovenec.

„Matica Slovenska“. Šumanova „Slovenska slovnica“ je uže dotiskana. Obsezala bode, kakor se nam pripoveduje, kakih 22 tiskanih pol. Tudi Lavtarjeva „Geometrija za učiteljišča“ bode gotova po novem letu, kajti te 12 tiskanih pol obsežne knjige je dotiskane uže 7 pol. A kaj je s „Somatologijo?“ — Ko je proti koncu meseca maja vlada pozvala „Matico Slovensko“, da naj da na svitlo „Somatologijo,“ mislil je vsak človek, kdor pozna naše šolske in književne razmere, da se bode Matičin odbor zaradi te knjige obrnil do pisatelja, ki je do sedaj spisal že več izvrstnih slovenskih šolskih knjig prirodopisne vsebine, do profesorja Erjavca v Gorici. To bi se bilo tako rekoč spodobilo in delo bilo bi izročeno najboljšim rokam, kajti prof. E. ni samo v svojem predmetu strokovnjak na glasu, nego tudi slovenski jezik ima tako v svoji oblasti kakor malokdo. A s praznim in prečudnim izgovorom „da jezik pri šolski knjigi ni glavna stvar (!!)“, naložil je Matičin odbor Woldřichovo „Somatologijo“ posloveniti gospodu, katerega sicer čisla in spoštuje ves narod slovenski, ki pa šolskih razmer ne pozna toliko, da bi mogel pisati šolske knjige; kajti ravno pri teh je glavna stvar lep, lahko razumen, pravilen, a vender domač jezik ter točna in dovršena pisava, da se dijakom polajšuje učenje sicer težkega predmeta. Omenjeni gospod dovršil je tudi o pravem času svoj rokopis, a ko je bila postavljena prva pola, bilo je treba toliko poprav, da se jih je ustrašil korektor Matičinih knjig ter je iskal svéta in pomoči pri profesorjih Vodušku, Pleteršniku Rajči, Levci in Kermavnarji itd., a nihče ni hotel, ni mogel prevzeti korekture, ki bi bila bolj zamudna nego vso knjigo na novo prelágati. Zatorej je odbor daljni tisk „Somatologije“ ustavil, spet s praznim in ničevim izgovorom, da je Woldřichova „Somatologija“ prišla v novem natisu na svitlo, po katerem bode treba slovenski prevod popraviti. — Ako se pa somatologija, za katero je vlada že z začetkom tega šolskega leta hotela uvesti slovenski učni jezik, še jedno celo leto ne bode učila slovenski, tega ni kriv nobeden deželni šolski nadzornik, nobeden deželni predsednik, nobeden naučni minister, nego samo Matičin odbor, ki si je v svoji trmoglavosti oči zavezal in ušesa zamašil, da ni videl niti slišal, kar so mu drugi s prstom kazali in na glas pripovedovali. —

Še jedno moramo denes povedati Matičinemu odboru. Književni odsek ukrenil je 15. decembra, da naj „Matica Slovenska“ to leto na svitlo dá neko slovnico — **italijansko!** Takó? — Tedaj vlaški uradi, vlaške šole, vlaška cerkev še ne povlašujejo dovolj naroda slovenskega po Primorskem, pomagati mu mora pri tem raznarodovanji in potujčevanji še prvi slovenski književni zavod, „Matica slovenska!“ Izgovor, da je italijanska slovnica našemu narodu potrebna za tega delj, ker trži s Trstom in Reko, ničev je in otročij! Narod naš trži tudi z nemškim Gradcem, Lincem in Dunajem; trži tudi s Kanižo in vso zahodno Ogersko. Po tem kosmopolitičnem načelu dala bode Matica naša najbrž bodoče leto na svitlo slovnico nemško in magjarsko! Quousque tandem, Matica, abutere patientia nostra? — Potem naj pa odbor z Matičine hiše v Zvezdi sname bahačasti zlati napis „Matica Slovenska“ ter zapiše naj nanjo s črnimi črkami: Zavod za potujčevanje naroda slovenskega.

„Mir“ imenuje se nov, slovenskemu narodu po Koroškem namenjen list, katerega bode po novem letu vsakega meseca 10. in 25. dan izdavala tiskarnica družbe sv. Mohorja. List stane za vse leto 1 gld. Izvrstna misel!

V literarnem in zabavnem klubu Ljubljanskem govorili so dné 3. decembra prof. Levec o Preširnu in Čelakovskem, dné 10. decembra g. Grasselli in g. dr. Zarnik o klasicizmu in realizmu po naših, ruskih in amerikanskih srednjih šolah; dné 17. decembra cand. prof. g. Trtnik o rokopisu kraljedvorskem in dné 29. decembra prof. Levec o umrših narodnjakih leta 1880. in 1881. — Dalje se je na klubovo prošnjo obrnil g. Grasselli do Brockhausa v Lipsku, da bi v novi natis svojega konverzacijskega slovarja vzprejel nekoliko životopisov pisateljev slovenskih. Brockhaus je obljubil to prošnjo izpolniti, kolikor bode možno. Klub mu bode zatorej poslal životopis Trubarjev, Vodnikov, Preširnov, Janežičev, Bleiweisov in Jurčičev ter razpravo o slovenskem slovstvu.

„Anastasius Grün's Lehrer, France Preširen, als deutscher Dichter“ imenuje se razprava Petra pl. Radiča, katero je priobčila dunajska „Heimat“ v 8. številki t. l. Takó poznanje našega Preširna prodira v vedno širše kroge. O tej priliki opozarjamo naše pisatelje, da naj pišoči o pesnikih naših ne rabijo národne, nego pisno obliko krstnih imen. Kdor piše France Preširen, moral bi dosledno pisati tudi Tine Vodnik, Šimen Jenko, Martinec (Davorin) Jenko, Jurčič Joža itd. Izgovor, da se je Preširen sam imenoval Franceta, ne velja, kajti tudi Vodnik se je podpisaval časi: Balant; a vender bi se dan denes ves slovenski svet smijal tistemu, kdor bi govoril o Balantu Vodniku.

Archiv für Heimatkunde von Franz Schumi (sic!) I. Bd., 1. Bg. December 1881. Erscheint zwangslos. Tako se imenuje list, posvečen znanstvenemu raziskavanju slovenske, osobito kranjske zgodovine. Prva številka prinaša sedem izvirnih latinskih listin o najstarejšem slovenskem županu (l. 777.), o raznih krajih kranjskih, o Burhardu, mejnem grofu isterskem itd.; objavlja tudi do sedaj nikjer ne natisneno izvirno pismo Trubarjevo, katero je 5. maja 1575. leta iz Derendingena pisal v nemškem jeziku deželnim stanovom kranjskim. Oziraje se na to, da zdaj skoro nihče ne raziskuje starejše zgodovine slovenske, veseli pozdravljamo podjetje g. Šumija ter list njegov toplo priporočamo vsem prijateljem lepe domovine naše. Posamezne pole stanejo po 30 kr. Naročnino — za 6 pol 1 gld. 80 kr. — prejema gospod Fr. Šumi v Ljubljani, na Narodnem trgu 13.

Dunajska „Slovenija“ priredila je 6. decembra m. l. na Dunaji akademijo v spomin Josipa Jurčiča in v korist ustanove njegove. Sloveči pesnik slovenski

g. Jos. Stritar zložil je za to slovesnost krasno pesen „Jurčiču v spomin“, katera je z njegovim dovoljenjem ponatisnena denes v našem listu, a prof. A. Turkuš „Slavospev Jurčiču“, katerega je uglasbil pravnik Stanko Pirnat. G. drž. poslanec dr. Jos. Vošnjak govoril je slavnostni govor, opisujoč življenje, značaj, literarno in politično delovanje pokojnikovo. Udeležili so se tega velikega praznika slovenskega na Dunaji zastopniki vseh narodov slovanskih.

Avgust Šenoa † sloveči pesnik in prvi romanopisec hrvatski, umrl je po desetmesečni hudi bolezni dné 13. decembra m. l. v Zagrebu, kjer je bil posebno slovesno pokopan 15. decembra. Pogreba se je udeležilo tudi deset zastopnikov naroda slovenskega iz Ljubljane. Obširno razpravo o življenji in o spisih slavnega pisatelja obljubil nam je za 2. št. „Ljubljanskega Zvona“ pokojnega večletni prijatelj, g. ravnatelj Josip Starè v Belovaru.

Ami Boué † porojen 1794. leta v Hamburku, znamenit prirodoznanec, osobito sloveč geolog, pravi član dunajske akademije znanostij, umrl je pred nekoliko tedni na Dunaji. Ami Boué je bil prvi učenjak, ki je balkanski poluotok znanstveno raziskal ter v mnogih knjigah in spisih nevedni Evropa dokazal, da najštevilnejši narod na tem poluotoku so Slovani, a ne Grki in Turki, kakor se je do tedaj splošno mislilo. Njegove studije sta potem Hilferding in Kanitz nadaljevala ter tako evropsko Turčijo krščanskemu in slovanskemu svetu osvojila. In še le na podstavi teh studij in njih vpliva na zahodno Evropo bilo je Rusiji možno z orožjem osvoboditi balkanske kristijane. Brez Bouéjevih, Hilferdingovih in Kanitzovih knjig, ki so osobito na Angleškem in Francoskem Slovanom sovražno občno mnenje izpreobrnile v Slovanom in kristijanom prijazno sočutstvo, zdihovali bi še dan denes Srbi in Bolgari pod turškim jarmom.

„Osveta“, najboljši česki mesečnik, ki prinaša samo dovršene znanstvene razprave in beletristične spise, objavlja v 1 zvezku t. l. tudi lep nekrolog „dr. Jan Bleiweis“ od Jana Hudca. „Osvěta“ izhaja na elegantnem papirji v zvezkih po 6 tiskanih pol obsežnih v Pragi (ve Vinohradech, v Puchmajerově ulici č. 5) ter stane vse leto 7 gld. 20 kr., pol leta 3 gld. 60 kr. Letos nastopa „Osvěta“ svoje XII. leto.

Grof Aleksander Fedro, znani dramaturg poljski, napisal je spet dve novi igri in sicer dramatično sliko v verzih „Poginil je od glada“ in burko v jednem aktu „Smrt in žena“. — Slavni poljski romanopisec I. I. Kraszewski dal je spet na svitlo roman „Szalona“ v dveh knjigah. Roman je tendenčne vsebine ter slika temne strani ženske emancipacije v Ruski.

Dizionario biografico degli scrittori contemporanei diretto da Angelo de Gubernatis. Firenze coi tipi dei successori Le Monnier 1879—1880, 1276 stranij, 344 portrêtov, med temi tudi podobo ruske pisateljice Olge Novikove. De Gubernatis je profesor in italijanski senator ter slovi posebno za učenega orijentalista. Spisal je tudi imenitno delo o primerjajoči mitologiji. Nemci nimajo nobenega takega dela, da bi se moglo primerjati s tem životopisnim slovarjem. Nekoliko ima sličnosti s tem delom francoski „Dictionaire universel des contemporains,“ ki ga je na svitlo dal Vapereau.

De Gubernatisov slovar je izšel v trinajstih sešitkih in obseza dva zvezka. V njem so životopisi: 1842 italijanskih, 523 nemških, 487 francoskih, 264 angleških, 243 ruskih, 221 poljskih, 119 španijolskih 161 amerikanskih, 91 českih, 85 magjarskih, 71 švicarskih, 59 švedskih, 59 novogrških, 45 holandskih, 41 norveških, 40 rumunskih, 39 portugalskih, 36 belgijskih, 33 danskih, 59 jugoslovanskih (t. j. hrvatskih), 14 finskih, 9 srbskih pisateljev. Dalje obseza slovar: 2 Arbanasa, 1 Islandca, 1 Turka, 4 Žide, 3 Jermence in 3 Bulgare. De Gubernatis je jeden najbolj slovečih sedanjih italijanskih znanstvenih pisateljev in član akademije „della Crusca“. Literarno-zabavni klub v Ljubljani poslal je g. de Gubernatisu Šumanovo knjigo „Die Slovenen“ ter ga naprosil, da bode v svoj slovar vzprejel tudi nekoliko pisateljev slovenskih, katerih životopise mu hoče oskrbeti klub sam. Dr. V. Z.

Rusko slovstvo. Tolkovyj slovar živago velikoruskago jazyka. Vladimir Dalj. Drugi popravljeni in pomnoženi natis. Spt. 1882, izdanje M. O. Volfa. To delo važno je vsakako ne samo za Ruse, temveč za vse, ki se ruskega jezika uče. Odlikuje se od drugih razlagajočih slovarjev posebno v tem, da se pisatelj Dalj ne zadovoljuje samo s prostim razlaganjem in navajanjem posameznih besedij v raznih oblikah in pomenih, ampak da ob jednem tudi skoro pri vsakem izrazu navaja cel red zanimljivih podrobnostij iz življenja narodnega, razne bajke, vraže, običaje itd. Zarad tega je že samo prebiranja tega slovnika ne samo poučno, ampak tudi zabavno. Sedaj prišel je na svitlo 3. zvezek obsezajoč 576 stranij do črke P. Kritika izraža se o marljivem delu pisatelja Dalja in o knjigi sami posebno pohvalno in jo toplo priporoča.

„Detskij Vêstnik“ zove se zabavni list s podobami za mladino, ki je v mesečnih zvezkih jel izhajati l. 1881. v Moskvi; ureduje ga N. A. Istomin. Posebno pozornost obrača ta list nase s svojim od drugih ruskih listov za mladino razlikujočim se določnim programom. V tem ko drugi listi prinašajo spise vsakojake vsebine, odlomke iz raznovrstnih del in sploh niso preveč izbirčni v predmetih, postavil si je „Detskij Vêstnik“ za svoj nalog objavljati samo spise iz ruske zgodovine in narodnega življenja ter na tej podlagi vzbujati v mladini ljubezen do domovine, uvaženje do ruske zgodovine in narodnega življa. Tem potem hoče on najpoprej mlada srca ublažiti, in prepušča učenje realnih predmetov zrelejši starosti.

V Moskvi jel bode izdavati citrist profesor muzike F. Bauer po jedenkrat na mesec muzikalni list pod nazvanjem „Russkij Citrist“. V tem listu prijavljale se bodo note za igro na cítrah in druga muzikalna naznanila.

V Kijevu izdaval bode g. Lebedincev nov zgodovinsk list pod naslovom: „Kijevskaja Starina“ in v Harkovu sklenili so izdavati strokovnašk list „Veterinarnyj Vêstnik“. R.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**

Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto II. V Ljubljani, 1. februvarja 1882. Štev. 2.

Znamenje.

Na polji znamenje stojí,
Podoba krasna v njem žarí;
Ni slika blažene Device,
Svetnika ne in ne svetnice.

Čeprav obràz svetnika ní,
Čeprav svetníce slika ní,
Podoba ta je meni sveta,
Častí jo moja duša vneta.

Pred njó presvetlo luč gojím,
Lepó, zvestó za njó skrbim,
Naj sveti solnce, zvezde jasne,
Pred sliko moja luč ne vgasne.

In cvetek, ki lepó cvetó,
S pobožno berem jej rokó,
Pred njo pokladam kite krasne
In zraven pevam pesni glásne. —

Ni znamenje na polji tó,
To moje je srcé gorkó,
In ta obraz, prepoln miline,
Je slika — moje domovíne.

Ta svetla luč —, moj srčni žar,
Le njej plamtí in bo vsikdár,
In z duše cvetjem plemenitim
Njo kitil bom kot zdaj jo kitim.

Njo prvi spev je moj slavíl,
Poslednji njej se bo glasíl,
In zadnji glasi ti mi bojo:
Bog čúvaj domovino mojo!

X.

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

II.

Pod Rožančevo hišo na Gorici drži po ravnem kolovozna pot do Premca. Po obeh straneh jo obdaje visok gozd, ki se odtod razprostira čez vse pogorje; le sem ter tjà ga nekoliko pretrgajo plodne njive in samotne koče. Gozd je dolinski zaklad in vanj se zatekajo, kadar je treba davek plačevati ali hčer možiti ali cerkev popravljati. Na jednem kraji griča stoji Rožančeva hiša, na drugem Premčeva in od te drži pot zopet navzdol do zadnje goriške hiše, do Šimnovega málina, ki melje, kadar Bog hoče; kajti potoček, ob katerem leži, je velik del leta komaj moker; kadar pa začne deževati, pobrati hoče málinu vsa kolesa.

Najslabša hiša je Premčeva in zato jo je menda v gozd skril. Trideset let jo gospodar že zida, a ni še dodelana. Samo jeden konec, kjer je stanovališče, je popolnoma obzidan in opažen, druga plat pa je odprta vsem vetrovom in le na oglih sta zidana stebra, ki nosita ostrešje, obito na tej strani z deskami. Vsa hiša je podobna trdnemu sklepu mehkega človeka, ki se od začetka krepko zaleti, a kmalu mu pogum upade in moči opešajo. Jedno večjo in jedno malo sobo ima Premec; ognjišče pa je v veži, če se sme to veža imenovati, kar je prav za prav le velik napušč. Iz take kuhinje gre dim se ve da nerad skozi dimnik, kajti kamor si bodi mu je bolj na roke; ni torej čuda, če je vse okajeno, kar je lesa v Premčevi hiši.

V nedeljo po teh dogodkih, ki so vznemirili vso Dolino, bil je lep vroč dan. V Premčevi hiši je ležal na klopi zraven velike peči Jurij in si podpiral glavo s komolcem, pri mizi pa je sedel Miha in piskal na klarinet.

„Jaz pa res hitro vsak napev poberem,“ pravi Miha in odloži instrument. „Jedenkrat ga slišim, drugo pot ga pa že znam.“

„A, pusti!“ odvrača Jurij. „Kaj bi vedno cvilil! Pojdiva rajši na solnce, ker je tak lep dan!“

Zdaj stopi v sobo Premec.

„Dobro se vama godi v senci,“ pravi in prisede k Juriju.

„Ali je že poludne?“ čudi se ta in pogleda leno na stoječo uro.

„Vsak čas bo zazvonilo. Jurij, primojdunaj! zakaj nisi šel k deseti maši! Ti ne veš, kaj je oklicával birič. Dejal je, da se neki Jurij Kos, po domače Primožev, todi okolo klati, nevaren človek, uhajač; kdor ga vzame pod streho, bode ostro kaznovan; kdor ga pa prime in izroči gosposki, dobi trideset goldinarjev, kakor Judež.“

„Lehko jih zaslužite, oča,“ smeje se Jurij.

„Veš, takoj te še ne mislim prodati. Shranil te bom za hudo silo; kadar bo pa trdo za denar, potlej te pa zamenjam. — No, Miha, kaj pa ti? Kaj gledaš kakor muren iz luknje! Kosila na mizo!“

„Kruha ni več, oča,“ opomina Miha in stopi v ‚kuhinjo‘.

„E, kaj!“ odvrača stari, „kdo pa vpraša po kruhu, če ima druzega dosti!“

Miha prinese jedi na mizo. On je človek, ki vse zna in za vsako delo prime. Doma oskrbuje kravico in kozo, pospravlja po hiši in kuha, kar ima. Samo stanoviten ni pri delu: malo cepec, malo harmoniko, to mu ugaja.

„Pa molimo no,“ pravi Premec in naredi velik križ. Potlej se pa vsedejo k priprostemu kosilu.

„Samo premalo beliš,“ meni Premec. „Menda si tak kakor Tomažkova Meta, ki je slanino na cedilu cvrla in se čudila, da nima nič masti.“

Po kosilu si nabaše starec pipo in ponudi tudi Juriju tabaka, ki pa reče, da ne kadi.

„Saj je menda res pametneje žvečiti ga,“ meni mož. „Menj ga gre v nič in več zaleže.“

„A jaz ga tudi ne žvečim,“ omenja Jurij.

„Pa ga še boš!“ odvrača Premec, in vsi trije gredo na travo pred hišo, da se v senci kaj pomenijo.

Krasen dan je bil. Modro nebo se je razpenjalo nad temnimi smrekami in širokimi gabri in bukvami. Tiho je bilo vse in molčali so glasni prebivalci zelene ledine, zaspani po obilem kosilu. Na pol ležé, na pol sedé vleče Premec z neizrekljivo zadovoljnostjo dim iz kratke pipe; mlada tovariša pa postopata po gozdu.

„Kako je to,“ izpregovori Miha, „da te ni trpelo pri vojacih? Menda ni take sile tam. Koliko jih prestoji in vsak pride zdrav domov.“

„To je že tako, Miha,“ odgovarja oni. „Jaz ti ne morem povedati kako. Dela nisem imel skoro nič, pokorščine sem se bil tudi navadil; toda domač kraj je le domač kraj.“

„Kaj bo to hribovje, pa ti rovi! Drugod je vender lepši svet. Že proti Ljubljani mi bolj dopada; kaj še le po Hrvatskem in Ogerskem! Saj veš, da sem bil šel ono leto z drvarji. To je zemlja, pravim, kakor po mizi in jedno brazdo imaš dosti dve uri orati. To je svet!“

„No, in zakaj nisi doli ostal?“

„Ker imam očeta tu, pa domačijo. Drugače bi se pa ne menil dosti.“

„Zdaj tako praviš, Miha; če bi pa šlo jedenkrat za res in ne bi videl celo leto svojih krajev, potlej bi se ti pa zdehalo po zelenih travnikih in sanjalo bi se ti vse noči naprej in naprej o rakitah, ki ob Dolinščici rasto in o Šimnovem malinu, ki tu doli ropoče.“

„Jutri bo že zopet stal,“ pravi Miha in iztrka pepel iz pipe.

„V Dolini celo mrtvi lepše stanujejo kakor drugod,“ nadaljuje Jurij. „Tako lepo imajo obrneno pokopališče, da zmerom lehko vidijo, kako gospodarijo njih mladi po dolini.“

„Fanta, ali gresta z menoj?“ oglasi se Premec in se zravna po konci. „Pojdimo malo v vas k Nacetu! Jaz sem žejen.“

„Veste kaj, oča?“ pravi Jurij. „Jaz Vas ne bom dalje nadlegoval; stopil bom v službo. Mlatit grem in košnja bo kmalu tu.“

„Jurij!“ odvrača Premec, „ti ne smeš misliti, primojdunaj! da sem te kakor si bodi sit, pa da te proč gonim. Toda če greš za par tednov, le pojdi, da dobiš kaj za obleko, ker zdaj si kar za v turšico. Ampak drugo vprašanje je, če te bo vzel kdo v službo. Nekoliko se te bodo bali. Kam pa si se namenil?“

„Na Pógled k Pozniču.“

„Ha, ha, ki ima tisto zalo hčer. Primojdunaj, ta služba je pa dobra. — Ali roke te še kaj bolé?“

„Nič več, čeravno ste z menoj ravnali kakor konjedirci.“

„Če bi bili bolj gledali náte, bi že denes zopet stopal za bobnom. Z zvezanimi rokami se ne da teči, kamor bi hotel. Srobot pa smo bili lepo napeljali, primojdunaj, kakor pajek mrežo.“

„Jaz bi se bil pa tudi kmalu ubil,“ omenja Jurij.

„Ha, ha,“ smeje se starec, „ti čakaš rajši, da te ustrelé!“ Jurija je neprijetno genilo to govorjenje in Premec menda to upazivši potolaži ga. „Smrt je smrt,“ pravi, „naj bo, kakeršna koli. Kratka smrt, dolgo življenje je pa najboljše in ti še lehko petdeset let žandarje okrog pojaš. — Miha, pojdi pa ti z menoj, da boš zagodel. Dolinke že pete srbé.“

A Miha hoče rajši spremiti Jurija. Ravno pride po kolovozu proti njim Rožanec s puško na rami.

„S tem tudi ne bo nič,“ mrmra Premec. „Ti pa na zajce?“ ogovori soseda in skoči po konci.

„Malo jih mislim preplašiti, da mi ne bodo v zelnik zahajali,“ odgovori mož in se ustavi.

„Pojdi rajši z menoj v Dolino pogledat, kaj Francè dela. In ne čutiš v grlu nič suše?“

„Kar sam pojdi!“ brani se oni. „Jaz ne grem. Zdaj tudi ne dobiš več tako dobrega vina, kakor ga je točil Nace časih.“

„Takrat, ko ti še nisi tako na kup spravljal. Kaj ne?“ norčuje se Premec.

„Kaj boš spravljal!“ vzdihne Rožanec, „ko pa nimaš kaj in ti davki vse požró.“ Tako potoži mož in se pridruži Juriju in Mihu, ki je bil skočil po harmoniko, in kmalu izginejo vsi trije v gozdu.

Rožanec, gospodar prve hiše na Gorici, je nekoliko mlajši od Premca. Nemirne njegove oči gledajo premeteno v božji svet; lasje, zakrivljeni ob sencih, osiveli so precej in suho lice bi ne bilo neprijetno, če bi se usta ne bila obesila na levo stran, kamor je bila vedno obrnena njegova pipa. Živel je Rožanec kakor mnogo drugih: delal v delovnik, molil v praznik, kadil pa vedno. Duhovske in deželske gosposke se je ogibal, kolikor je bilo moči. Kradel ni, slepari ne; kako bi ne bil pošten! Na lov je pa rad zahajal, na lov. In zakaj bi ne hodil, po zimi, ko ni druzega dela in pa ob nedeljah? Ljudje so govorili, da on več zajcev použije kakor prapreški gospod, ki ima lov v najemu; in prigodilo se je že, da je ta graščak v gozdu zadel na kako struno, ki ni bila njemu nastavljena in neznansko je klel in razsajal, a zvedel ni nikoli, kdo nastavlja. Ljudje pa so ugibali, da bi jo bil blêz Rožanec izgubil. Ce se zajci na kaj tacega lové, naj si pač sami sebi pripisujejo. Zakaj pa je ta zverjad okrog Doline tako neumna! Če je Rožanec sem ter tjà kacega dolgouhega jetnika rešil, kdo bi mu zamerjal! Pravični se tudi živine usmili. Puško je nosil le za strah in pa zaradi roparjev; kaj pa! Hiša stoji na samem in dobro je, če je človek pripravljen. Dolinska fara je sicer mirna, Rožanec pa je pogumen mož in iskat jih hodi s puško in Premec večkrat vidi, kako vleče po dva za ušesa s seboj: zelja sta mislila naropati, slaba vest ja je izdala in bežala sta; Rožanec pa — ali jima je trikrat zavpil „stoj!“ kakor je zakon, ali ne, tega ne vemo — poiskal in prestregel ja je s svincem. Kožice je pa nosil v Ljubljano prodajat. Za živež mu ni šlo trdo, tožil je pa vedno in vzdihoval o slabih časih, po vsem nasproten vedno veselemu Premcu, ki vender marsikrat ni imel cesarske podobe pod streho. Da je Premec sosedu rad nagajal zavoljo njegove varčnosti, to je naravno; najbolj pa ga je menil razžaliti, če mu je očital, da ni na Gorici doma, da je prihajač; kajti priženil se je bil mož k Rožančevi Mini, ki je bila že vdova takrat, ko se je on še s fantini pretepaval. Rožanec pa se je hudoval večkrat nad Premcem, da čez mejo kosí, da mu njegova krava v deteljo zahaja itd. Tako sta se sprla zdaj pa zdaj, a ker Premec ni imel žene, ki bi mu jezo netila, nista ostajala dolgo sovražna in živela sta v oboroženem miru. Otrók pa Rožanec ni imel, in če so mu rekali oča, to je pač časten pridevnik, kakor ga daje mladina starejšim.

Tiho so korakali naši znanci po gozdu, govoriti se ni ljubilo nobenemu. Miha je sem ter tjà potipal svojo občutljivo tovarišico, pa kamor je pritisnil, je zavpilo; Rožanec je gledal po goščavi, Jurij pa je premišljeval svoje stanje. Veselila ga je prostost v domačem kraji, a veselje mu je grenila zavest, da ne more med ljudi, da se mora skrivati in bati vsakega sovražnika; zdelo se mu je, kakor bi bil zmerom še uklenen. Prvi izpregovori Rožanec: „No, Jurij, ali se ti še sanja o žandarjih? Danes mi je pravila stara, kaj ženske o tebi govore.“

„Kaj pa, oča Rožanec?“ vpraša Jurij.

„Moji Mini je pravila Rmanova Katra, da je zvedela od gluhe Lize, ki je sestra tiste Neže, ki kuha žandarjem, in tej je pripovedoval sam Križan, kako jih je strašilo. Štirje brez glav so prinesli rakev izza znamenja in jo položili pred vas sredi ceste, vihar pa je nastal tak, da ste kar popadali kakor muhe. A ko sta se žandarja vzdignila, tebe že nikjer ni bilo. Tako pravijo ženske.“

„In blizu tako je tudi bilo,“ nasmehne se Jurij. „Samo da ste bili le trije in ne brez glav. In kaj pravite Vi k takim govoricam?“

„Jaz pravim ženskam, da je to vse mogoče in prav verjetno. Bog ne zadeni, da bi moja stara kaj slutila! Nobena živa reč jej ne udrži jezika in z najboljšim namenom bi me spravila notri. Zatorej, fanta, le tiho!“

Potem se začne razgovor o lovu, kako je slab po leti: po zimi pa se poboljša, posebno če ima kdo srečo kakor Rožanec, kajti k njemu zver kar tišči. Saj je jedenkrat po nevedoma, ko je po zimi vrata zapiral, dva zajca za ušesa pridurnil!

„Tacega pa še ne!“ smeje se Miha. „To si moram pa zapomniti, da bom na kakem ženitovanji povedal.“

„Le povej, pa ti ne bodo verjeli,“ ugovarja Rožanec.

„O saj jaz Vam tudi ne!“

Pogovor se zasuče na poljsko delo; Rožanec toži o slabih časih, pohvali Jurija, ker gre dela iskat in ga opomina, da naj bo priden v mladih letih, da si kaj prihrani za stare zobe. Potem jima želi srečen pot in zavije na stran.

„Temu gre menda denar nerad izpod palca,“ omenja Jurij, ko je Rožanec odšel.

„Večjega lakomnika ni,“ odgovarja Miha. „Počakaj, da ti jedno povem, kako sem ga ujezil. Veš, pred tremi leti sem mlatil pri njem, pa še dva druga. O poludne pa se posedemo okrog sklede štrukljev, dobri so bili. Mi jemo tako tjà v en dan, kar vrže na jedenkrat Rožanec žlico po mizi, pa naredi križ. Kdor je božji, ta je sit, pravi, če hočete, pa pustimo to-le, bomo imeli pa za večerjo. Rajši počim, pravim jaz in kar naprej smo segali. Stari nas gleda nekaj časa, pobere žlico pa pravi: Če boste pa vi, bom pa še jaz. Skleda je bila kmalu prazna, mene pa ne vzame za mlatiča nič več.“

Mladeniča zapustita zdaj gozd in krasen razgled se jima odpre. Stala sta ob robu lesa in pod njima je ležala pisana dolina. Njive pripravljene tu za setev, tam za žetev, vrstijo se z zelenimi travniki, po sredi pa se vije in lesketa bistra Dolinščica. Senca se je bila razgrnila čez velik del doline, druga stran pa je solnčna in svetlo gledajo iz temne gošče bele cerkvice po gorah in hribih. Njima nasproti vzdiguje se ponosno onstran vode grad Prapreče. Gost drevored košatih kostanjev drži do obširnega poslopja, čegar brezštevilna okna goré v solnčni svetlobi. Vas Dolina se ne vidi, ker jo zakriva grič, a prijetno doné po dolu ubrani glasovi večernega zvonjenja. Jurij je bil ves zamaknen. Dolgo časa je kar gledal in poslušal, Miha pa je ravno tako dolgo malíne obiral po meji.

„Vidiš, Miha!“ izpregovori naposled Jurij. „Mene so daleč gnali in veliko sveta sem videl; pa takih krajev ne dobiš nikjer. Drugod imajo tudi hribe, pa previsoke ali pa prenizke, in vode ali nič, ali pa táko, da jim zemljo trga. A tu kamor stopiš, vse ti kliče, da nikar ne hodi proč. Poglej! jaz tukaj okrog skoro vsacega človeka poznam, pa se malo pomenimo in kako hitro mine dan in kako mora iti delo izpod rok.“

„Delo?“ začudi se Miha. „Meni se kar nič ne uspeši, naj začnem, kar hočem; samo orglje, te me ubogajo. Pa ti misliš res dela se poprijeti?“

„Res. Zdaj sem ves drugačen, zdaj sem pravo veselje dobil in komaj čakam službe, naj bo kakeršna hoče, samo v domačem kraji.“

„Ostani vender rajši pri nas; boš pa nama pomagal.“

„Saj še sama nimata kaj opraviti. Ali hočeš, da ti mehove gonim?“

„Veš, Jurij, jaz bi tudi kar s teboj šel; tako nerad se ločim od tebe; ali očeta pa tudi ne morem puščati.“

„In pa orgelj ne,“ pristavlja Jurij.

„Kar je tebi Dolina, to je meni harmonika.“

„In poglej, Miha, kako si ti srečen: harmoniko lehko povsod s seboj nosiš, Dolina pa ne gre za menoj. Zato moram pa jaz za njo hoditi.“ —

Pógled je majhena vas in ima hiše po griči raztresene, tako da leži prva v dolini ob cesti, ki spremlja Dolinščico skoz sotesko, zadnja pa stoji visoko nad njo; in tako strma pot ji veže, da se ne more po njej voziti. Ker sta naša znanca hodila po bregu, prideta na Pógled ravno pri zadnji hiši, ki je last veljavnega gospodarja Pozniča. Veliko ima Poznič polja, čeravno ne leži vse po ravnem, veliko lepe živine redi njegov hlev in prostorna gospodarska poslopja stojé poleg čedne hiše. Velik hrast raste na trati pred hišo in pod hrastom je kamenita miza in okrog nje sedé možje iz Pógleda in pijejo bokal reznega tolkovca. Krčme ni na Pógledu, zató je tudi vas mirna in hiše denarne. A starost se rada razgovarja in pri Pozniči se menijo možje, kako je bilo časih; če pridejo še boljši časi, ali pa če pride še vse slabše za nami.

Jurij se obrne naravnost proti kameniti mizi ter stopi h gospodarju, ki mu prijazno roko poda, in ga ogovori: „Ali ste že omlatili, oča? Vam je pšenica kaj navrgla?“

„Nismo še pri kraji z njo, nismo. Zmeril pa še tudi nisem. E, pa pri nas rada trga; menda premajhene snope delamo. Ne bo iz vsacega nasada mernik, ne. Ti bi bil pa dober mlatič, pridi no pomagat!“

„I, zakaj pa ne?“ pravi Jurij. „Začnete takoj jutri?“

„O še danes,“ smeje se oni; „naj ga le Micika še jeden bokal prinese.“

„Ne tako, oča! Jaz mislim za res, če potrebujete koga. Pri košnji Vam tudi ostanem, če hočete; vi imate lepo otavo, kakor sem videl. Kar zdaj-le se pogovoriva, pa še domov ne grem nocoj!“

„A! jaz sem se le šalil,“ pravi Poznič. „Saj ne potrebujem delovca; tisto malo, kar še imamo, bomo že sami počasi oklestili. S košnjo se nam pa še ne mudi. — Ampak Javornik tukaj išče hlapca. — Javornik! Če hočeš kacega delovca,“ obrne se Poznič na soseda, „zdaj-le ga dobiš.“

„Res? kje pa?“ pristopi oni hitro, a ko mu Poznič pove, da bi Primožev Jurij šel služit za hlapca ali pa za najetega, začne se Javornik za ušesi praskati. „Kaj! Jurij? Ali res?“ pravi. „Glejte! dober delovec je, o nič reči! Jaz ga poznam. Veš, Jurij, prav rad bi te vzel; po pravici povem, da prav rad. Pa škoda, da se nisi malo prej ponudil; zdaj mi je pa že jeden aro dal, veš, oné, tisti dolgi Janez. Prav škoda!“ In več drugih mož, ki so prišli zraven, reklo je tako, da škoda, da niso prej vedeli, zdaj ga pa ne morejo več vzeti. Juriju pa se je vse zdelo, da se ga le ogibljejo in zelo potrlo ga je to spoznanje.

Kmalu korakata zopet mladeniča molčé po rebri domov: Jurij je slabe volje in ves zamišljen, Miha pa bi tako rad govoril. Dolgo časa se premaguje, da ne bi motil svojega prijatelja, nazadnje pa le začne. „Jurij, ti si norec,“ tolaži svojega prijatelja. „Bodi vesel, da te ni vzel Poznič, da ti ne bo treba soka pa nezabeljenega kislega zelja jesti. Kar pri nas bodi! Poglej, kako te imava z očetom rada! — Saj tudi delaš pri nas; to malo, kar dobiš, to si že zaslužiš. Kar ostani!“

„No saj menda bom res moral,“ pravi žalostno Jurij, „ker se me vsak boji.“

„Tako je prav. In kaj bolj varen si pri nas kakor pa drugod, kjer bi nikdo náte ne gledal! Jaz te pa lehko nekoliko varujem. Le poglej: Če hodim jaz prav ves dan brez dela okrog, nobeden se ne bo čudil, ker sem len pa poreden in moja harmonika je dober potni list. Tako jaz vse vidim in vse zvem.“

„A, kaj bi se trudil záme!“ reče Jurij ne posebno prijazno.

„Misliš, da se trudim? Jaz se še menda v svojem življenji nisem trudil. Ampak ti si denes malo pust pa siten. Toda to nič ne dé, prijatelja sva še vedno. — Kako sva se časi rada imela. Ali se še spominaš? Jedenkrat si se bil zame potegnil, pa ne bom jaz nikdar pozabil. Takrat, ko je bil moj oča zaprt — ne vem. zakaj, in kaj meni mari! — pa je v šoli vstal tista griža, tisti Stojčev Jože. pa se je ustil, da mu je oča prepovedal zraven Premčevega Miha sedeti, ker je njegov stari zaprt; takrat si pa ti vstal in sedel k meni, ki smo te najrajši imeli.“

„Jaz se ne spominam več,“ pravi Jurij.

„O jaz pa dobro, in zato te imam še zmerom rad in ti ostaneš pri nas. Veš kaj? Spat iti je še prezgodaj, stopiva tu doli do Šimna, pa lehko naloviva rakov, kolikor hočeva. Dobri bodo za jutri in ti ne boš mogel reči, da nič ne zaslužiš; zdaj se moraš našega dela poprijeti.“

III.

Po tem, kar se je Juriju čez dan pripetilo, res ni bil zaspan. Brez prave volje hodi z Mihom, ki je zavil navzdol, v globel pod Gorico. Tam notri se skriva pohlevni in mirni málin starega Šimna, ki mora kolesa vedno z vodo polivati, da se ne razsuše, kajti če tri dni ostane brez dežja, potaji se málin. Počasi se je motalo jedno kolo, ko prideta mladeniča do malina.

„Sanja se mu,“ pravi Miha, „ali je pa rosa nanj padla, pa misli, da je naliv. Cvili pa, kakor bi je drl. — Hoj, Šimen!“ zavpije in potrka s kladivom, ki visi na vratih. „Odprite, Šimen! kolo Vam bo odneslo, tako se suče.“

Dolgo časa preteče, predno se prikaže pri vratih suh, sključen starček z gorečo trsko v roki. Mihu posveti pod nos in zmaje z glavo.

„Ha, Miha, ali si ti?“ pravi Šimen, golorok in gologlav. „Kaj pa kolovratiš okrog po noči! Kdo pa je s teboj?“

„Nobeden drugi,“ odgovori Jurij in stopi bliže.

„Ha, ti si!“ pravi starec. „Kaj pa iščeta in pa brodita tod. Žganja pa nimam nič več.“

„Kaj se midva meniva za žganje,“ ponese se Miha, „pojte z nama na ráke!“

„Rake? Da bi rake šli lovit? Pozno je že, pozno in žito moram vsipati.“

„Vrzite ga perišče vkup notri, da bo mir; pojuteršnjem bo pa mleno,“ prigovarja Miha. „Pa če sami ne greste, dajte nama sake!“

„Hem,“ premišljuje stari, „pa mi bosta vse potrgala, vse potrgala.“ In po dolgem govorjenji sklene rajši sam z njima iti, kakor pa da bi jima prepustil svojo pripravo. Za malinom v hosti je majhen ribnik, skozi katerega teče nestanovitna Rača; prepražen je ves z vodnimi rastlinami; trstje in ločje ga pokriva. Po tem vodnjaku nastavijo svoje sake, v katere so polže za vado dejali. Miha nabere po hosti drv in naredi ogenj, kajti pri ognji se raki veliko rajši lové. Okrog ognja pa se poležejo vsi trije. Temna noč je bila, ker ni svetil mesec; skozi drevje pa so lesketale zvezde. Miha popravlja z gorjačo ogenj, Šimen pa zažiga svojo pipico.

„Žandarjem si pa lepo ušel, žandarjem,“ ogovori starec mladeniča.

Starec bi bil rad kaj natančnega zvedel o tej stvari; a Jurij ni bil pri volji govoriti.

„Pri Podrtem Znamenji si jih preslepil, kali?“ začne zopet radovedni mož.

„Pri znamenji,“ odgovori Jurij.

„Ti presneta reč,“ premišljuje Šimen. „Kako govoré ljudje okrog, pa kako pravijo! No, pa Bog ve, če je vse res ali ne. Toda straši pa res gori, straši! Kaj, Jurij?“

„Tega Vam pa res ne vem povedati, oča!“ odvrne trdovratno Jurij.

„Kakor hočeš! Ti že veš, zakaj molčiš.“ Starec obmolkne, ker vidi, da Jurij neče govoriti, in prižiga z nova pipo, ki mu je med govorjenjem ugasnila. Miha pa je sklical sovo, ki se je pridno oglašala v gozdu njegovemu žvižganju.

„Pa veš ti,“ povzame zopet starec „od kedaj straši gori pri znamenji?“

„Ne, oča,“ odgovori Jurij.

„In veš, zakaj je znamenje zmerom na pol podrto?“

„Zato, ker ga nobeden ne popravlja,“ odgovori Miha. „Naša hiša je tudi taka.“

„Tako misliš ti,“ reče starec, „ki še mlečnih zob nisi izgubil. Ali ga ni popravljal župnik? In Vrban je kamenje skup vozil, da je končal konja. In koliko je že veljalo prapreškega gospoda. Pa je še zmerom tako, kakor sem je za mladih dnij videl. — No, da po pravici povem, spominam se še, da je bilo jedenkrat celo.“

In Miha ga začne prositi, naj jima vender kaj pove, zakaj je znamenje táko in od kedaj straši in Šimen začne pripovedovati o ranjkem prapreškem gospodu, ki je bil hud kakor sama zverina; da je grdo ravnal s kmeti in da se ga je vse balo kakor živega vraga; srečo pa je imel povsod, toča mu ni nikdar pobila in nobeno živinče mu ni poginilo. Veden prepir pa je imel gospod z občino, katere hosta se je graščinskega gozda držala tako, da se ni vedelo, ali stoji znamenje na graščinskem ali na občinskem. Na jedenkrat pa pride gospodu na misel znamenje podreti; a kolikorkrat so prišli hlapci podirat, vselej so jih bili kmetje pretepli. Gospod pa se razsrdi in pride sam z rovnico nad znamenje; a skupil je bil: težak kamen se zvali nanj in mu ulomi hrbet. Rjul je kakor obstreljen medved, o duhovnem gospodu pa ni hotel nič slišati: samo toliko je baje povedal, da je bil hudiču zapisan trideset let in da mu je zlodej ukazal podreti to znamenje, ki je pa hudo blagoslovljeno; malo zidu je razrušil, a popolnoma ga pa razdreti ni bilo moči. Gospodova duša še zdaj ne more najti počitka, znamenja pa tudi ne morejo popraviti.

„Ali je Vas že tudi katerikrat gori strašilo?“ vpraša Miha.

„Le počakaj,“ pravi Šimen, „naj parkrat potegnem.“ Ogenj mu je bil zopet pošel; uprla se mu je pipa; kar ne vleče pa ne vleče. „Miha, daj mi svojo!“ reče starček, „boš pa ti jutri kadil.“

Miha mu jo nabaše in prižge in počasi in premišljeno uživa Šimen njegov dar.

„Ali če me je strašilo?“ začne z nova. „Kaj je bilo prav za prav, tega ne vem, ampak naj dá kdo deset goldinarjev pa reče, da naj grem po noči mimo znamenja, pa jih ne pogledam. Kar sem videl, to sem videl. Bilo je pa tako: Pri sinu sem bil še na domu, pa smo imeli burkljastega vola, ki ni bil nikamor par, sicer pa dobra živina. Pa sem ga gnal na prodaj v Kamnik in prodal sem ga. Vesel sem bil in menda sem še malo pel, lanec mi je pa rožljal po hrbtu. Pa pridem do znamenja in se odkrijem. Bog se usmili duš v vicah, pravim, pogledam proti znamenju pa vidim, da psiček zraven mene teče, majhen, črn in kodrast. Psa jaz še nisem nikoli imel, pa si mislim, da je komu ušel, bo že našel pot domov; pokličem ga k sebi: Parizelj, na; parizelj, na! Nič. Podim ga, nič; poberem kamen, takrat me pa pogleda. In kake oči je imel! Kakor dva velika tolarja, gorele so pa kakor špirit, če ga zažgeš. Bog in sveti božji križ, nad mano nima nobene moči! dejal sem pa tekel proti Dolini, da še nikdar ne tako. Pogledal nisem nič nazaj, zdelo se mi je pa, da je vedno na moji strani. Vroče mi je bilo, da sem bil moker, kakor bi me bil iz vode potegnil, ustavil se pa nisem prej kakor pri Nacetu v Dolini; tisto noč nisem šel več domov, tako hitro pa še nikdar nisem prišel čez klanjec. Tiste oči sem pa ves teden videl; koder sem hodil in kamor sem se obrnil, vedno so gledale váme, kakor tisti svetnik v desnem oltarji, ki tudi zmerom v človeka gleda.“

„Star mora človek biti in vero mora imeti,“ pravi Miha, „potlej pa marsikaj vidi.“

„Fant!“ posvari ga Šimen „ti govoriš tja v en dan pa ne veš, kaj praviš. Ali sem jaz sam kaj videl? Kaj pa je mladi Srep povedal, ki je tudi tod hodil. Zelena miza, tako je dejal, stala je v gozdu, za njo pa je sedelo devet gospodov pa goreče vino so pili. Tu je bil komisar, ki je pred tremi leti umrl, hud gospod je bil in veliko so ljudje prebili pod njim, potem oskrbnik iz Prapreč, tisti, ki so pravili, da je po krivem prisegel, potem fajmošter, tu doli iz Loga, tisti bogati, in še več drugih bogatinov, ki jih pa ni hotel povedati.“

„Za reveža pa menda še hudič ne mara,“ opomni Miha in dregne z gorjačo v ogenj, da so iskre zletele kvišku.

„Veš, Jurij,“ posmehuje se Miha, „ta oča znajo čarati; prihodnost ti povedó, če hočeš; če te trese mrzlica, kar prosi jih, pa ti jo zagovore in če ti kdo kaj ukrade, pokažejo ti tatu v zrkalu.“

„Le norčuj se!“ jezi se Šimen. „Sam bodeš ostal norec. Ti misliš, da kaj veš, pa nič ne veš. Iz bukev si se naučil malo brati, iz bukev; a tistih črk pa, ki jih Bog piše, ne zbereš, ne ti ne drugi. Kako je Bog dejal? On je rekel, da v mojem imenu boste bolnike zdravili pa hude duhove izganjali. Tega ti ne veš, zato pa kvasiš neumnosti pa preklinjaš. Kadar prideš v moja leta, boš pa drugače govoril.“

„E, ne vem, oča. Menda sem že prestar, da bi se poboljšal.“

„Kak preklinjavec je bil čevljar Polde pod Orehom! Ni veroval ne v Boga, ne v hudiča. Kakšen je pa zdaj? Vsej fari v vzgled. In kdo ga je bil izpreobrnil? Nobeden drugi kakor domači maček.“

„Hentaj, oča, to morate pa povedati; nemara si še sam jednega oskrbim.“

„Le poslušaj, potlej se pa smej! Ni še dolgo tega; onega leta je bilo, ko je zapadel tisti veliki sneg. Na sveti večer je bil posebno hud mraz pa burja je brila; pa pravi Polde svoji ženi pa hčeri: „Le napravita se, pravi, pa pojdita v cerkev, jaz bom pa čul doma.“ Pa gresta. Poldetu je bilo pa dolg čas; brati ni znal, moliti ni hotel, dasi je bil sveti večer. Pa mu pride na misel pa pravi: Bom pa te-le čevlje vkup stegnil. Vsede se na stolček in začne razbijati; maček se pa smuče okrog njega, črn maček, jaz sem ga bil šel potlej gledát. Maček se smuče pa voha po klopi okolo; na klopi je pa ležala svinjska krača.“

„Ahà,“ nasmeje se Miha.

„Žena mu jo je bila pripravila pa je dejala: Kadar bo polunoči proč, Polde, takrat si pa odreži. Polde šiva tako dalje, večer se mu je pa zdel dolg, dolg, kakor večni kraj. Če je bolj šlo na polunoči, bolj se je oziral na uro; pa kakor bi bili kazalci otrpneli, čas ni šel dalje. Takrat pa poide Poldetu potrpežljivost, zgrabi kračo pa nož in zakriči: Ura bij! če ne bom rezal. Maček se pa oglasi zraven njega: Jaz bom pa jedel! pa tako čudno je zarežal, da so Poldetu lasje po konci stopili. Vse vrže od sebe, pa klobuk na glavo pa kožuh náse, pa teče v cerkev in za noben denar ne ostane več na sveti večer doma.“

„O ti sneden maček,“ pravi Miha, „da ni privoščil Poldetu krače.“ Jurij se je muzal na tihem vražnemu starcu, a žaliti ga ni hotel kakor Miha in da bi pokazal, kako mu vse verjame, prosi ga, če sme jedenkrat priti, da bi mu povedal, kaj ga čaka. Šimen se izgovarja nekaj časa, češ, da se hoče norčevati, a na resno prigovarjanje se vender uda.

„Zdaj pa poglejmo, kaj smo nalovili,“ pravi Šimen in vsi gredo po sake k ribniku. Precej rakov je bilo v njih.

„Kar je lepših, dajta meni,“ dejal je Šimen, „druge pa vzemita!“ Fanta jih povežeta v rute, pogasita ogenj, da ne bi trpele duše v vicah, kakor je menil Šimen. „Zato je toliko požarov,“ dejal je, „ker ljudje ognja ne spoštujejo.“

Pozno po noči je bilo, ko lezeta fanta navkreber proti domu; od Rožanca sem se je slišalo hripavo petje starega Premca; dočakata ga in vsi se poležejo po slami. Jurij pa ni mogel spati, toliko mislij podilo se mu je po glavi. Skrivati se mora in pošteni ljudje se ga ogibljejo. Kako se ga je branil Poznič, kako je Javornik besedo izprevrgel! In kdaj se bode to predrugačilo? Nikdar. Do smrti ga bodo lovili in preganjali kakor sivega volka. Ali ni nobene pomoči zanj? — Pač, sam naj se naznani. Toda kaznovali ga bodo, zaprt bo in dolgo bo moral gotovo služiti. A jedenkrat bo vender prost, jedenkrat bo vender mirno mogel živeti v domačem kraji. Drugače pa išče zastonj pokoja. „Naj se zgodi, kar hoče,“ sklene Jurij, „takoj jutri se grem oglasit.“ Težak kamen se mu odvali s tem sklepom od srca in sladek spanec ga objame.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

V.

Trideset let! Kaj je to v zgodovini narodov? In vender, koliko se je zadnjih trideset let v narodnem našem razvoji zgodilo! Mladostno navdušenje ilirske dobe je nas, Slovence in Hrvate, zopet vzdramilo ter nas spomnilo, da smo si bratje jedne krvi, katere ne loči nič druzega. nego deželna meja. Vzbujena zavest je to mejo podrla, in „Ilirci“ iz Kranjske in Štajerske, iz Slavonije in Dalmacije hiteli so v Zagreb, kjer je vsem zasijalo solnce lepše prihodnosti. Zagreb se takrat ni mogel ponašati s takšnimi palačami, kakor dan danes, ali prijazni griči z zelenimi gozdiči in lepimi vinogradi obdajali so ga ravno tako, kakor zdaj. Za starodavno prestolno cerkvijo, ki že osem sto let s hrvatskim narodom deli vse zgode in nezgode ter ga vzbuja k stanovitnosti, vzdiguje se po malem holmec, ki mu že od starodavnih časov pravijo „Mirogoj“. Tu so se v večernem hladu zbirali „Ilirci“ okolo svojega očeta Gaja, ki je ondu imel svoj letni dvorec, ter se posvetovali o narodnih stvareh; tu je čarobni pogled na Zagreb, na Posavje ter na zagrebške gore in gorice marsikaterega mladega „Ilirca“ navdušil, da je zapel pesnico, polno prelepih domoljubnih občutkov.

Vse to je minilo. Nekoliko ličnih stezic te še spomina, da so tu nekdaj bili gosposki nasadi, ali večji del tega „Gajevega gaja“ je posekan, kajti tam, kjer so se nekdaj zbirali živi, da bi obudili narod k novemu življenju, tam je zdaj zbirališče mrtvih. „Mirogoj“ je zdaj skupno groblje zagrebškega mesta. Nove gomile, novi spomeniki ti pričajo, da še ni davno, kar so Zagrebčani ta lepi kraj odločili ljubljenim svojim pokojnim v dostojno počivališče, ali še bolj te bode pretreslo, ko bodeš na tem novem groblji našel že toliko število dobro znanih, slavnih mož, in žalostno se bodeš prepričal, da ista smrt le prerada seza po najlepšem cvetji.

Stopivši na to sveto mesto, ozrl se bodeš nehoté na začeto zidanje od rudečih opek in belega kamenja. To so ti tako zvane „arkade“, ki se bodo vsako leto dozidavale, dokler ne bodo zagradile vsega groblja. Če tudi nisi umetnik, vender bode pravilna stavbena oblika dobro déla tvojemu očesu in takoj bodeš spoznal, da je to osnovo izdelal prav dovršen umetnik. Še bolj bodeš osupnil, ko bodeš pod obokom, ki ga drže lični, kamnitni stebri, ugledal belo ženo v narodni hrvatski opravi, ki s solznimi očmi polaga venec na kamenitni grob. To je spomenik najslavnejšega hrvatskega pesnika Petra Preradovića. Usoda mu ni dala, da bi živel v ljubljeni domovini, zatorej je želel, da bi vsaj po smrti počival v domačih tleh. To željo razodel je v pesni, v kateri prosi svojo domovino:

„U tvom polju daj mi groba,
Tvojim cvietjem grob mi kiti.“

Hvaležni narod mu je željo izpolnil, a domači rezbarski umetnik Rendić jo je v kamen izklesal. Ona bela žena na grobu je hrvatska dežela, ki pesniku polaga na grob venec od domačih cvetlic. Ne moreš se ločiti od prelepe podobe, kajti delj ko jo gledaš, lepša je.

Toda danes se ne utegneva muditi pri tem redkem plodu hrvatskega uma in hrvatske roke. Pojdiva na drugo gomilo. Brez števila vencev nam priča, da se še niso posušile solze, ki jih je hrvatski narod rosil na tem najnovejšem grobu. Tu počiva August Šenoa, ki je v tolikih in tolikih pripovedkah neprenehoma oživljal preteklost hrvatskega naroda ter v sedanjem rodu budil narodni ponos. dokler mu nemila usoda ni v najlepših letih pretrgala níti življenja. Dovoli nam, spoštovani čitatelj, da se na tem preranem grobu malo delj pomudimo ter da vernemu prijatelju spletemo „venec spomina“; saj je plemenito njegovo srce vsacega Slovenca ljubilo kot najbližjega mu brata, a lepih slovenskih krajev se je vedno spominal s pesniškim navdušenjem. Ko ga je po lanskem potresu huda bolezen vrgla na postelj in mu nobeno zdravilo ni olajšalo velikih bolečin, tolažil se je, da bode na spomlad bolje. Takrat mislil je iti v Italijo, a potem v Preširnovo domovino, da bi se v dobrem gorenjskem zraku popolnem okrepil. Ali zastonj je upal. Ni več okreval, in danes že leži v hladni zemlji.

Avgust Šenoa se je dné 14. novembra 1838. porodil v Zagrebu, kjer je njegov oča bil slaščičar pri tedanjem kardinalu Juriju Hauliku. Po dovršenih glavnih šolah je leta 1850. prestopil na zagrebško gimnazijo, na kateri se je kmalu potem začelo ono zloglasno ponemčevanje, ki je hrvatsko mladino imelo izpreobrniti v trde Nemce. Pesniške duše Šenoine to nikakor ni motilo, ampak le še bolj je v mladem njegovem srci raznetilo domoljubni ogenj, ki ni več ugasnil do zadnjega trenutka njegovega življenja. Saj ni pozabil burnih dogodeb ilirske dobe. ki so se globoko utisnile v otročji njegov spomin: saj je poznal moža, ki je z lepo donečim svojim glasom in z bistrim svojim pogledom tako čarobno deloval na hrvatsko mladino. Tudi njega je neka tajna moč vlekla k temu možu, ali bil je še nezrelo dete. V tem se je marsikaj izpremenilo: ilirski ogenj se je utrnil, Ljudevit Gaj je utihnil ter se zaril med svoje knjige, bistroumni naš Avgust pa je rastel ter od dne do dne bolj razvijal prelepe svoje darove. Lahko se je učil in ostajalo mu je časa. Tedaj je hlastno prebiral vsako knjigo, ki mu je došla v roke, ali le malokatera mu je ugajala. Dobro je vedel, kdo ima lepih knjig, ali kako priti do njega? Večkrat je šel mimo hiše, ali ni se upal čez prag. Nekega dne pa se ohrabri, hitro stopa po stopnicah, plane na vrata in stal je pred — Gajem. Prijazen pogled slavnega moža je mlademu Avgustu dal nove moči, in z navdušeno besedo razkril mu je vse svoje domoljubno srce. Zdaj mu je odleglo. Gaj je takoj izprevidel prelepe mladeničeve darove, dal mu je knjig ter mu rekel, da naj zopet po nje pride, in časih dal mu je tudi kak moder svèt.

V šoli se je bil Šenoa sprijaznil s sinom slovenskega uradnika, akoprem se nista ujemala v nazorih o narodnih stvareh. V tem ko je Adolf vedno povzdigoval nemške pesnike in se navduševal za nemško literaturo, potegoval se je Avgust s tem večjim ognjem za slavne hrvatske pisatelje iz Dubrovnika ter razlagal, kar se je bil naučil iz Gajevih knjig. A vender sta prepirajoča se prijatelja o šolskih počitnicah šla skupaj na Gorenjsko, kjer je Šenoa prvikrat videl krasote alpinskih krajev. V Kranji se je na „Stari pošti“ seznanil z deklico, ki je dobro poznala Preširna ter hranila zvezek njegovih poezij, katere jej je naš veliki pesnik sam podaril. Ta knjižica je zdaj imela neko tajno moč za občutljivo pesniško dušo Šenoino, in ni odjenjal, dokler mu deklica ni prepustila dragocenega spomina. Presrečen šel je na Preširnov grob, odtrgal ondu karanfil (nagelj) ter ga dejal v knjigo, katero je ves čas svojega življenja čuval kakor najdražji biser. Nikdar ni pozabil lepih dnij na Gorenjskem in pred nekoliko leti je o tem svojem potovanji napisal krasno pripovedko „Karanfil s pesnikova groba“.

Ko je Šenoa l. 1858. s sjajnim uspehom končal gimnazijo, slušal je na tedanji juridični akademiji v Zagrebu pravoslovne nauke, katere je potem nadaljeval v Pragi. Takrat je pesniške svoje prvence priobčeval v „Naše gore listu“ in v „Slavonci“ ter se podpisoval z izmišljenim imenom „Veljko Rabačević“. S pravim imenom se je prvikrat oglasil v podlistku „Pozora“, kjer je vso svojo jezo na nemške birokrate izlil v „Večnem židu“ ter pokazal ostro svojo satirično žilo. Prišedši leta 1860. v Prago prebiral je marljivo razne slovanske knjige ter vse svoje sile posvetil estetičnim studijam. Kmalu se je bil seznanil s českimi prvaki in književniki in zahajal je tudi med Poljake, katerih je takrat mnogo bilo na českem vseučilišči, a drugi so v Pragi živeli v prognanstvu. Česki se je bil v kratkem času tako dobro naučil, da je pisal prelepe članke v „Narodne liste“ in v „Zlato Praho“, in zložil je časih tudi kako česko pesen. Kakor čitanje klasikov in občevanje z veljavnimi možmi, tako je tudi gledališče obrazovalno delovalo na ukaželjnega Šenoo. Kadarkoli si prišel v česko gledališče, vselej si na levi strani pod ložami videl sloneti visokega plavolasega mladeniča v rudeče obšiti surki, s širokim posavskim klobukom, po katerem si takoj spoznal Hrvata. Kakor hitro se je zagrinjalo odgrnilo, pazil je Šenoa, da ne bi pregledal najmanjšega gibanja, niti preslišal najmanjše besedice predstavljajočih umetnikov. Kar se je tu naučil, vse to je pozneje dobro došlo hrvatskemu gledališču v Zagrebu.

Marsikdo se je že predrznil Šenoi očitati, da je v Pragi tratil čas ter zanemaril juridične nauke. Toda delal bi mu veliko krivico, kdor bi ga tako sodil. Da se je Šenoa pečal samo s pravoslovjem, kakor drugi navadni učenci, dandanes bi bil imeniten gospod z veliko plačo in še mnogo let bi lahko srečno živel v krogu ljubljene svoje rodovine; a ravno zato, ker tega ni storil ter je slušal, kar mu je srce velevalo, postal je slaven in koristen pisatelj, za katerim danes ves narod žaluje. Karkoli je Šenoa v svojem burnem življenji kdaj videl, slišal ali izkusil, vse je znal upotrebiti za neumrle svoje književne plodove.

V Pragi bilo nas je tedaj več Slovencev, a med nami je tudi bil učeni, ali nesrečni naš rojak Lovro Mahnič. Šenoa se nam je pridružil, kadarkoli je utegnil, in rad se je udeleževal naših razprav ter pazno poslušal naše pogovore. Toda nihče ga ni toliko zanimal, kolikor Mahnič, ki je govoril skoro vse evropske jezike ter je v kratkem svojem življenji že mnogo bridkega skusil. Šenoa se je naposled preselil k njemu v stan in kar ni že prej vedel o domačem in kulturnem življenji Slovencev, to mu je zdaj razodel novi njegov prijatelj Lovro. Sad te tovaršije bil je lepi roman „Prijan Lovro“, ki ga je Šenoa spisal po žalostni Mahničevi smrti v Spletu. V tem romanu je Šenoa usodo slovenskega dijaka tako dobro načrtal, da je nobeden slovenski pisatelj ne bi mogel bolje; a kar nam v njem pripoveduje, vse je gola resnica, kajti „Prijan Lovro“ je natančen životopis Mahničev. Tako je bistroumni Šenoa iz resničnih dogodeb znal napisati najlepše pripovedke, in ravno zato, ker je vse značaje svojim romanom jemal iz vsakdanjega življenja ali iz domače zgodovine, prikupili so se njegovi književni plodovi narodu takó, kakor še nobednega druzega pisatelja ne.

V Pragi se je torej Šenoa mnogo učil in mnogo delal, kajti da bi se pri slabi podpori od doma mogel laže preživiti, pisal je prav pridno v češke in hrvatske časopise. Pri tolikem naporu je večkrat bolehal, prsi so ga bolele in jel je pokašljevati. V tem ga Abel Lukšić pozove k sebi na Dunaj, da bi mu uredoval „Glasonošo“ in „Slawische Blätter“. Šenoa je šel, ali naprtil si je še večje breme, kajti za oba lista moral je malo da ne čisto sam pisati vse članke. Dela je bilo preveč za jednega moža, plačila pa tudi ne toliko, da bi si opomogel. Vkljub temu je Šenoa častno izpolnoval težko nalogo ter že takrat pokazal obširno svoje znanje; a kakor hitro je on odstopil od uredništva, omenjena lista nista mogla dalje izhajati.

Leta 1865. vrnil se je Šenoa zopet domov v Zagreb ter postal sodelavec tedanjega „Pozora“, a dve leti potem dobil je pri mestnem poglavarstvu stalno službo. Zdaj se je v njegovem življenji začela nova doba. Srečen v zakonu z ženo, v kateri je v vsakem oziru našel svoj ideal ženstva, in rešen skrbij za vsakdanje potrebe, posvetil je vse svoje lepe darove beletristiki, v kateri se je v kratkem času tako oslavil, kakor pred njim še nikdar nobeden pisatelj na slovanskem jugu. Kar so nenavadne prikazni v naravi, to je Šenoa v hrvatski književnosti: kakor fenomén se je na hrvatskem obzorji pokazal in izginil, in Bog ve, kdaj se nam bode zopet rodil mož, ki bode s svojim peresom znal tako lepo oživljati minule čase hrvatskega naroda ter tako resnično risati vesele in žalostne zgodbe ljudskega življenja. Šenoa je hrvatski roman, zlasti historični, tako rekoč še le ustvaril in ga tudi dovršil. Osnovo in razvoj dejanj je dobro izmišljeval, a značaje je tako izvrstno risal, da so ga hvalili isti Nemci, ki Slovenom ne priznavajo radi kake veljave. Poleg tega pa se skozi vse njegove pripovedke in pesni kakor rudeča nit vleče najčistejše domoljubje. Malo je mož, ki bi narod svoj tako ljubili, kakor Šenoa, ki je narodu posvetil vse svoje moči ter mu naposled celó žrtoval — svoje življenje; kajti da je on mirno živel, kakor drugi vsakdanji ljudje, prebolel bi bil tudi to bolezen; ali naporno duševno delovanje oslabilo mu je telesne moči tako, da ga je prva nevihta potrla. Ko se je po dovršenih službenih opravilih ves utrujen vrnil v krog ljubljenih svojih, ni mu bilo sojeno, da bi mirno počival, marveč se je pravo delo zdaj še le začelo. Okolo devete ure zvečer se je navadno umaknil v svojo sobo in pisal je dan za dnevom do dveh ali treh čez polunoči. Takrat torej, ko je ves svet počival, ustvarjal je Šenoa najlepše svoje duševne plodove, od katerih so nekateri preloženi na slovenski, česki, poljski, nemški, francoski, italijanski in celo madjarski jezik.

Stopivši v zakon in v stalno javno službo dal je slovo politiškim pisarijam ter je odslej s svojim peresom podpiral le beletristične liste „Dragoljub“ in „Vienac“, dokler ni po smrti prezgodaj umrlega dr. Ivana Dežmana sam prevzel (1874) uredništvo „Vienca“, kateremu je ostal zvest do zadnjega vzdihljaja. V „Vienci“ je leta 1869. priobčil prvi svoj večji historiški roman „Zlatarovo zlato“, v katerem nam kaže hrvatsko, zlasti zagrebško življenje v šestnajstem stoletji. V romanu „Seljačka buna“ nam je na tanko opisal vse dogodbe, ki so bile uzrok, da so se hrvatski in slovenski kmetje konec šestnajstega stoletja vzdignili na nečloveške graščake, in povedal je tudi žalosten konec tega pravičnega boja. Hrvatsko gospodo osemnajstega stoletja nam prav dobro riše v svojem „Diogenu“, v katerem tudi vidimo, kako je čarobna moč francoskih idej sezala celó na Hrvatsko. Veliki boj hrvatskega naroda proti koncu XIV. in v začetku XV. stoletja pripoveduje nam v zadnjem velikem romanu „Kletvi“. katerega je nadaljeval ves čas hude svoje bolezni: in mislil ga je do božiča leta 1881. dovršiti. da mu ni grozna usoda nekoliko tednov prej prestrigla življenja. Manjši roman „Čuvaj se senjske ruke“ kaže nam razmere med Hrvati in Benečani ter nam pravično in resnično opisuje hrabre senjske Uskoke, katere so lažnjivi beneški poročevalci svetu razkričali za napoludivje ljudi. Kdor se dandanes hoče brez truda seznaniti s hrvatsko preteklostjo, naj poleg Smičiklasove zgodovine čita Šenoine historične romane, in na tanko bo vedel. kako je nekdaj bilo na Hrvatskem.

Ravno tako lepi in zanimljivi so tudi Šenoini socijalni romani, katerih tu ne moremo vseh navajati. Največji od teh je „Mladi gospodin“, nekaka trilogija, ki nam opisuje hrvatskega kmeta, duhovnika in plemenitaša. Kako je fevdalna in mestna gosposka nekdaj ravnala z ubogim kmetom in kako so gospoda kmete zapeljevali ob času volitev, vidimo v „Baronu Ivici“ in v „Prosjaku Luki.“ V tem ko nam je „Vladimir“ prava živa podoba mladega „Ilirca“, nam je pisatelj v pripovedki „Turci idu“ pokazal starega krajiškega častnika, ki je vsak ukaz po besedi izpolnoval ter tako večkrat napravil največje zmešnjave. Spomin na slovensko Doberno (Neuhaus), kamor je večkrat s svojo soprogo hodil krepit oslabelo zdravje, zapustil nam je v prav lični pripovedki „Akvarium“. Tako je Šenoa o vsaki stvari znal napisati roman, a posebno rad je v manjših pripovedkah z živimi črtami risal socijalne in domače razmere starega Zagreba.

Šenoini spisi se gladko beró, a Slovenec jih še zlasti zato lahko umeje. ker v njih ne nahaja turških besed. katerih v nekih starejših pisateljih kar mrgoli; razen tega imajo nekatere njegovih pripovedk, kakor n. p. „Mladi gospodin“ bolj kajkavski kolorit; sploh pa spoznavamo v Šenoi takoj pisatelja svetsko izobraženega, ki razen domačega hrvatskega jezika dobro poznava tudi druga slovanska narečja ter mu niso tuji književni izdelki vseh glavnih kulturnih narodov.

Kakor pripovedke, tako so tudi njegove pesni po obliki in po vsebini dovršeni književni plodovi ter polni domoljubnega ognja. Da-si Šenoa v vezani besedi ni toliko pisal, kolikor v nevezani, vender je ob raznih prilikah zložil lep šopek pesnij, katere je ravno nameraval zbrati ter jih izdati vse skupaj v jedni knjigi. V mlajših letih peval je lirične pesni, katere je pod že omenjenim pseudonimom „Veljko Rabačević“ priobčil v raznih časopisih in koledarjih; toda v liriki se nikdar ni povzdignil do one visočine, kakor pozneje v svojih baladah, ki so pravi biseri hrvatske poezije. Že leta 1871. je v „Opatu i żetelici“ pokazal, da bode v baladi postal klasično dovršen pesnik. Kakor svojim pripovedkam, jemal je tudi baladam rad predmete iz hrvatske preteklosti ter jih navdahnil z največjim domoljubnim ognjem. Pevca Hrvata boli srce zarad krivic, ki se gode njegovemu narodu, ali on ne obupa, ampak za gotovo se nadeje, da bode trpečemu narodu kmalu zasijalo solnce lepše in srečnejše prihodnosti. Šenoine balade omilile so se že zdaj vsakemu Hrvatu, zlasti mladini. Od leta 1874., ko je Šenoa prevzel uredništvo „Vienca,“ množile so se od dne do dne njegove balade, druga lepša od druge. V veličanstveni „Prokleti klieti“ riše nam nadloge hrvatskih kmetov in grozovitosti krvoloka Tahija, katere je leto potem opisal v romanu „Seljačka buna“. V prelepi „Munji od Gabele“ kaže nam tožno-ironički, kako Evropi ni mari trpljenje balkanskih slovanskih narodov. V „Pokladni noči“ strastno riše nasprotje med idealnim pesniškim življenjem in materijalističnim, vsakdanjim svetom. Od drugih omenjamo samo še „Zmijsko kraljico“, ki je največja in umetno najbolj dovršena balada Šenoina. Ob raznih prilikah izpeval je Šenoa „Pesem v slavo Zvonimira“, „Himno Preradovićevo“, „Smrt Petra Svačića“, „Klevetnikom Hrvatske“. „Hrvat Bosni“, „Stanku Vrazu“ i. d. Tudi pesni za pevanje znal je Šenoa prav umetno zlagati, kar nam najbolj priča to, da jih po vsem Hrvatskem radi popevajo. Kakor njegove izvirne pesni, tako so tudi njegovi prevodi pravi klasični umotvori. Ni čuda torej, da Hrvati Šenoo prištevajo svojim največjim pesnikom ter ga postavljajo v jedno vrsto z lirikom Preradovićem in epikom Mažuranićem. Za dunajsko razstavo leta 1873. sestavil je antologijo hrvatskega pesništva in dodal jej je kratek navod o teoriji pesništva, ki je za praktično in šolsko porabo za zdaj še zmerom najboljša knjižica.

Malokatero ime bode v kulturni zgodovini Hrvatov tako lepo sijalo, kakor ime pesnika in romanopisca Avgusta Šenoe. Toda krivo bi poročali, ko bi zamolčali, kako je Šenoa še drugače koristil svojemu narodu. Da so tako izobraženega in navdušenega domoljuba razna narodna društva volila v svoje odbore, tega nam niti ne treba posebno poudarjati. Šenoi takšna odlikovanja nikakor niso bila po volji, kajti dobro je vedel, da ne more vsem kaj. Le dvema odboroma ni odtegnil svoje podpore, namreč odboru „Hrvatske Matice“ in hrvatskega gledališča. Da je bil predsednik literarnega odseka „Hrvatske Matice“, znano je Zvonovim čitateljem že iz I. našega pisma, iz katerega se tudi vidi, koliko je v tej svoji časti mogel koristiti razvoju Matičinemu. Še večje zasluge pa si je pridobil za razvoj hrvatskega gledališča, za katero je prestavljal najlepše klasične igre drugih narodov, dajal nasvete v gledališkem odboru ter pisal ostre in duhovite kritike v „Vienci“. Teh kritik bomo po njegovi smrti ravno tako pogrešali, kakor njegovih romanov, kajti ravno njegove kritike so mnogo pripomogle, da se je hrvatsko gledališče tako lepo razcvelo ter povzdignilo na stališče prave dramatične umetnosti, kar je prvi pogoj vsacega narodnega gledališča. Marsikaj bi bilo časih drugače, ko se ne bi bili ravnatelji in igralci bali Šenoe, ki je z malimi, večkrat celó drastičnimi besedami jedenkrat na teden v „Vienci“ več povedal, nego dnevni listi v obširnih razpravah. Kakor je torej predstavljalcem bilo največ ležeče na „Viençevi“ sodbi, tako je tudi občinstvo radovedno čakalo, kaj bo o tej ali onej predstavi povedal „Vienac“, v katerem mnogi niso druzega čitali, nego Šenoine gledališke kritike. Sicer pa je Šenoa zadnjih deset let toliko povedal, da si bode hrvatsko gledališče tudi v prihodnje ohranilo svoj dobri glas, če bode hodilo po potih, ki jih je on nasvetoval. Z vso silo svojega estetično izobraženega duha boril se je zoper operete, ki v občinstvu samo pačijo dober ukus in etična načela, a zato se je na vso moč poganjal za narodno opero, ki nam je razen večje svoje umetniške vrednosti tudi porok za čim daljši tem večji razvoj hrvatske glasbe sploh. Ravno tako Šenoa ni zadnji, kateremu gre hvala, da se je utemeljil penzijski zaklad za ude hrvatske dramatične družbe in da se bode zidalo novo hrvatsko gledališče.

Šenoa bil je tudi dober govornik, ali on ni govoril ne na saborih, ne na taborih, ampak samo na shodih, ki so bili zgolj književno-kulturnega pomena. O takšnih prilikah vzkipelo je domoljubno njegovo srce do najvišjega vrha navdušenosti, a besede njegove sezale so globoko v dušo poslušalcem, kakor so došle iz globočine plemenite, idealne duše. Od Bleiweisove in Vrazove svečanosti Slovencem gotovo še prijetno zvoni zvonek glas našega Šenoe, ki je ves čas svojega življenja delal na to, da bi iskrena ljubezen in književno jedinstvo postali narazdruživi vezi med Hrvati in Slovenci.

V mestni službi moral je Šenoa po lanskem potresu voditi poverjeništva od hiše do hiše ter pregledavati vse kote od podzemeljske kleti do podstrehe. Pogostoma je iz vroče sobe stopil med razpokano zidovje in v razdejano podstrešje, kjer je mrzla zimska sapa prepihavala ter mu zadavala smrtne udarce. V strašnih bolečinah mučil se je skoro léto dnij. Jedina tolažba bila mu je blaga, skrbna soproga z nadepolnimi otročiči, pri katerih je večkrat pozabil težke muke ter pisal dva romana. „Branka“ je dovršil, „Kletva“ pa se bode po dani osnovi mogla dodelati. Večkrat se je veliki njegov duh mogočno povzdignil nad oslabele fizične moči in ako mu je roka omagala, narekoval je lepe duševne plodove svoji soprogi, ki mu jih je zapisovala. Dobrega prijatelja, zlasti tovariša iz mlajših let, bil je zmerom vesel, in v bolezni mu je celó odleglo, če se je mogel s kom pogovarjati o narodnih stvareh ali o svojih osnovah, katerih je imel še za kakih petdeset romanov in manjših pripovedk. Tako je delal in snoval še tisti dan pred smrtjo, dokler ni dne 13. decembra leta 1881. izdihnil velike svoje duše. —

„Venec spomina“ je spleten; položimo ga k tolikim drugim kot malo znamenje velikega spoštovanja in iskrene prijateljske ljubezni. A kadar ti, čestiti čitatelj, prideš v Zagreb, pojdi na groblje in poišči gomilo, pod katero počiva prijatelj Slovencev, Avgust Šenoa; saj je tudi on, kadar je bival na slovenski zemlji, rad zahajal na grobe slavnih naših prednikov ter jim tako skazoval zasluženo čast.

Slike iz gorenjskih planin.

Spisal Samostal.

I.

V snegu.

1.

Nisem te več pričakoval, Jože, mislil sem, da te je kaka nesreča zadela, zelo sem se tega bal. Ne bil bi vedel, kam bi te šel iskat, ko bi te zdaj noč ne bila dala,“ pravi v leseni kolibi na dolgi klopi sedeč plečast drvar, ko stopi pred vratca močan korenjak s puško pod pazduho.

„Dosti sem imel opraviti, da sem zopet tu, ker grdo je, kjer sem hodil, prav grdo,“ odgovori poslednji. Potrka si sneg s škorenj in stopi s pripognenim hrbtom skozi nizka vrata v kolibo, ter utakne puško na levo stran pod slamo v pógrad.

Človek, ki je v kolibi sedel, na ogenj popravljal, tabak puhal in gledal, kako sneg gre izpod neba, bil je že zelo v letih in neobrit. Sivo brado je imel in precej veliko plešo na glavi. Da se ni toliko videla, branili so lasje, ki so bili na vrhu čepine skupaj zviti in zvozlani. To, kar je še rastlo na zadnjem delu glave nad vratom, pustil je drvar tako, kakor je samo hotelo rasti; samo toliko si je gojil še lasene ostanke, da jih je zavozlal na temenu: menda za to, da ga ni zeblo v glavo, ali pa morebiti zato, da se je pleša nekoliko pokrila. Brado je nosil, kakor mu je rastla, česal je ni, samo njegovi koščeni prsti so večkrat pogladili po njej.

Starec je marsikaj doživel, a vedel je večinoma le sam, kaj in koliko je prebil, od kar je jel po svojih nogah hoditi. Svojih ljudij že v mladih letih ni več imel, samo dve teti sta bili še živi, ko se je jel zarad vojaščine prikrivati. Umrli sta mu tudi oni dve, a revež jima še k pogrebu ni mogel priti z gore; morebiti še vedel ni, ako je slišal mrtvaško zvonjenje, da to njegovi sorodnici velja. Ime mu je bilo Gašper.

Mlajši, ki je prišel s strelnim orožjem o večernem mraku pred kolibo, bil je drvar in ropnik na divjačino. Prišel je z lova, toda prinesel ni drugega s sábo kot lačen želodec in belega planinskega zajca, ki ga je tjà na klop pred starca položil rekoč: „Pa ga omaji, da ne boš rekel, da ti ničesa ne prinesem.“

„Kje si ga počil, Jože?“

„Ravno gori nad starimi kopišči, ko sem se hotel s hriba na plan zaviti, priskakal je sem preko roba; že zdaj na večer je padel. Mislil sem, da si pok slišal.“

„Nobenega razlega nisem čul, saj veš, da mi ušesa ne dajo več, kakor časih. Človeka pač vse zapušča na stare dni; ko bi tega ne bilo, ne sedel bi tukaj; gotovo bi bila prinesla kaj več, kakor tole živalco. Tako me je mikalo, ko si odhajal danes, da sem se prav težko premagal in ostal doma. Ne bil bi ostal tu, ali ta bedra šentana nečejo več storiti svoje dolžnosti, so pač leta in pa menda je tudi tisti drob, ki so mi ga nasuli jedenkrat v noge, ko sem bežal. kar so me mogle noge nesti. Bog ve, da so bili hudi časi! Ne želel bi si jih več, tistih let, ko sem bil noč in dan v strahu, da me zasačijo lovači in me tirajo od doma, čeravno nisem imel tako rekoč nikogar več svojih. Bal sem se vojaščine, ker le slabo so pripovedovali dosluženi vojaki, ki so prihajali domov, nekateri še le, ko so služili po štirinajst, šestnajst in šé več let. Le malo kdo se je otel, nekateri so si prste posekali, drugi so si zobe iz čeljusti izbili, a večina se je vender morala podati. Čim dalje pa so se skrivali, tem slabeje je bilo za nje.“

„Ravno preteklo soboto, ko smo sedeli pri Rantarji in pili, pravil je Stenovec, da te je jedenkrat dobil nad jezom za fužino, ko si strelni drob rezal si iz meč in si krvave noge izpiral, ker so te lovači obstrelili.“

„Ravno ta drob je, ki mi še zdaj na stare dni ne da miru: še bolj pa čutim tu zgoraj nad kolenom, kamor me je srnjakovec zadel. Vsako slabo vreme mi bolečina v nogi že nekoliko prej naznanja, predno pride. To sem čutil tudi zdaj že dva dni sèm, in vidiš nocoj imamo sneg. Menda ga bode padlo dovolj; dobro da imava hrane za potrebo, vsaj bati se nama ni, da bi morala od lakote poginiti, ko bi jelo zametati in bi nam poti zapadlo, da bi ne mogli ljudje ne v goro, ne z gore.“

„Saj ne bo kaj tacega; dolgo bi moralo snežiti, da bi nama vse zaprlo; in ko bi ga tudi debelo padlo, saj imam krplje. Navezal bi si jih na noge in šel bi naravnost proti domu, ko bi sila bila.“

„Zima je zima, in v gorah še vsa druga, kot v nižavah. Ti ne veš, kaj se pravi zapadenemu biti in stradati v snegu. Že nekaterekrati sem skusil to v gorah in ne želim si več kaj tacega. Povedati ti hočem samo jeden tak dogodek in pripričan sem, da ga boš dosti imel.“

„Veš kaj, Gašper, povej mi rajši, kako je bilo tačas, ko si se s sekiro branil in boril zoper lovače in kako so te obstrelili. Pravil je sicer oni večer Stenovec, ko smo bil v gostilni, ali veselilo bi me, ko bi mi ti sam kaj povedal.“

„To ti je pač čudno, da sem jim jo upihal. Saj pravim, če pomislim nekoliko nazaj, moje delovanje res ni bilo druzega, kakor boj na življenje in smrt. Ko sem bil še mlad, bojeval sem se z lovači; pozneje so me zalezovali lovci kakor divjino v skalovji, ti in oni so streljali name in čuda je, da nisem obležal. Srečo sem imel, tega ne smem tajiti, in morebiti ravno zato, ker sem se tudi vselej branil kot divja zver, ako mi je šlo za kožo. Tega sicer ne obžalujem, da sem se bojeval, ker drugače ni bilo mogoče: ali se tepi in brani, ali pa se udaj, ko sem se jedenkrat na to življenje podal; vender mislim, da ni bilo pametno, da sem se jel skrivati. Toda časi so bili zopet taki, da je človeka, ki ni mislil dalje, kakor od danes do jutri, kaj lahko zapeljalo in ga spravilo na mojo pot. Šlo jih je veliko po nji, že pred mano in za mano, a le malo se jih je rešilo. V zadregi bi bil, ko bi ti jih moral naštevati, kateri so dosegli, česar so želeli. Večina se je morala vender udati, dosti pa jih je prišlo po nesreči v smrt; nekaj se jih je rešilo, toda s pohabljenimi udi. Trpeli pa smo vsi dovolj. Kar ti povem iz svojega življenja, vse je le boj ali trpljenje. Res da sem ostal prost, ali taka prostost je komaj prostosti podobna. To je prostost, ki jo ima divja koza tudi; še tolika ne!“

„Rad ti verujem, da bi te to zdaj več ne veselilo, ali dokler je človek mlad —“

„In zdrav, moraš pristaviti. Dà, dokler je človek mlad in zdrav, se ve, kaj hoče bolan, tak je časih, da bi se z vsem svetom roval. Se ve je tak, da mu nobena neumnost ni prevelika. Tak sem bil tudi jaz. Pa da ti povem, kako je bilo tačas, ko sem si rane izpiral in si strelni drob rezal iz nog. Pri Stojanu za Bregom sem bil. Tedaj nisem imel več prejšnjih tovarišev, kajti večina jih je bilo že polovljenih, drugi so se sami naveličali skrivanja, in nekateri so se pogubili, da sam ne vem, kam in kako. Vse drugo bi bil laže mislil, kakor da je nevarnost tako blizu kot je ravno bila. Nisem še dolgo sedel v hiši, ko pogleda dekla skozi vrata in pove, da lovači gredo sem čez polje in gori proti hiši. Kaj vraga! Kakor bi trenil, treščim skozi vrata, zavijem jo okrog hiše, bežim za hišo nekoliko v zavetji in naravnost proti vodi. Ali opazili so me; ko bi bežal in tekel ne bil, ne bil bi se jim izdal. Da bi mi le do Radovine ne prišli za hrbet, jim jo bom že upihal, mislim si, in res niso me dotekli. Ko pridem do vode, puhnem naravnost v njo, a predno sem bil čez, bili so lovači tudi že na obrežji. Onkraj, na levem bregu, kjer sem iz vode zlezel, moker precej čez kolena, hočem se malo otresti, toda ni bilo časa. Teči pa ravno tako ni bilo mogoče, ker je breg in hosta. Ta me je še nekoliko prikrivala. Kar poči puška, in speklo me je po nogah gori: notri v meča sem dobil strel. Bil je drob, kakeršnega imamo za zajce in srnje. Dva sta me prijela nad kolenom v stegno, ta dva sta šla najbolj globoko. Druge so menda škornji nekoliko odbili, sicer bi mi bili prišli notri do kosti, nad koleni pa ni bilo več usnja, in same prtene hlače niso dosti varovati mogle. Kakor bi mi bil podkuril, tako me je spravilo zopet na noge. Bežal sem po grmovji; čeravno je bilo v breg, šel sem vender, kakor bi še le bežati začel. Mislil sem si, da čez vodo ne pojdejo vsi za menoj, jeden sam bi pa dosti opravil ne bil, ko bi bil prišel, čeravno sem bil ranjen. Meril sem za Srednji Vrh, ker tam je bilo najbolj pripravno se skriti in opazovati, ali gredo za máno ali ne. Jeden je res skočil v vodo, bredel je; a ko je videl, da sem zbežal v hrib, vrnil se je. Toliko sem opazoval, ko sem bil dovolj daleč, da sem videl, kam so se obrnili. Za máno niso šli, vrnili so se, jaz pa sem šel čez Srednji Vrh, da sem videl doli na Točino v Radovino. Precej dolgo sem tu sedel. Škornje sem si sezul, polni so bili vode in krvi. Precej sem jel drob izpod kože jemati z nožem. Prokleto me je začelo skleti in peči. To ne bode nič, k vodi moraš!“

„Grem torej zopet po vrhu in gledam še vedno v dolino, kjer Radovina teče; ko sem bil pripričan, da ni več nevarnosti bati se, spustil sem se po hribu doli skozi goščo bos, škornje sem v rokah nesel. V dolini sem se vsedel za grmom k vodi, noge sem utaknil v njo in izrezal sem svinjec iz mesa, kolikor sem ga doseči mogel. Le nad koleni s tem so bili križi, ni ga bilo mogoče izpod kože dobiti. To sem trpel z njim! Ko so bile rane izprane, šel sem k planšarici na rovt pod Gabrije, tam sem dobil toliko platnenih ovojev, da so se noge obezati mogle. Precej dolgo sem nosil rane, vender se je vse lepo zacelilo. A bolečine še dandanes čutim, predno se vreme premení in vsako leto je slabeje.“

„Toliko je bilo vedno sreče, da jim nisem prišel v roke, čeravno so me nekaterekrati prav hudo nasukanega imeli. Ne morem reči drugače, kakor da sem srečo imel, in ravno zaradi tega, ker so me večkrat prav zelo nabranega in celo že zavarovanega imeli, ujeli me pa vender niso, začeli so se me nekako bati. Posamezen bi me ne bil nobeden prijel, tudi po dva ne, ker raznesla se je govorica, da sem Bog vedi kako nevaren in neustrašljiv, ter da ni upati, da bi se podal. Dostikrat so ljudje, ako so z lovači govorili, trdili, da Gašperja ne bode nikdo živega prijel, da se ga je treba bati, ker je kakor živina, če mu gre za kožo in bi mu ne bilo nič, če bi jednega ali dva posekal. Ko sem videl, da sami nimajo pravega zaupanja v sebe, postal sem toliko bolj strašen in naredil sem se, kakor bi mi res prav nič ne bilo, ako bi jednega ali dva do mrtvega nabrisal. To jim je delalo tak strah, da se niso upali blizu mene, ako so videli orožje v mojih rokah. Da sem se, ko mi je bilo to znano, lahko in tem bolj pogumno branil, lahko si misliš.“

„Povedal ti bom jedenkrat, kar si omenil, kako sem se prebil s samo sekiro skozi štiri pomagače in dva biriča. Za nocoj naj bode dosti. Vidiš, kakor pravim, snega je vedno več in ni nemogoče, da naju zapade“, sklene Gašper govorjenje, ko pogleda skozi kolibina vrata.

Res, sneg je šel, da so se jele veje šibiti in podajati pod njegovo težo. Nobene zvezde ni bilo videti, le bela odeja po tleh in nekoliko svetlobe, kamor so lučni žarki z ognjišča zadevali, sicer pa trda tema in popolnoma vse tiho okrog in okrog.

(Konec prihodnjič.)

* * *

Prvi sneg.

Nocoj vetrovi vzeli so
Poslednjim rožam cvet
In sneg prinesli beli so,
Kristale déli v led.

Raván popréj krasnà takó
Mrtvaški nosi prt
In vse, kar cvélo je lepó,
Uničila je smrt! . . .

O saj to snéžna ni raván,
To moje je srcé!
O saj to róž ni cvet požgán,
To náde so mojé!

A jeden hip jih strl je
Kot tam vetrovi cvet,
V temán jih grob zaprl je,
Da ni jih več med svet.

Le en korak v življenja ples:
Vse pade v prah zemljé,
Kar zidalo je do nebes
Poprej mlado srcé!

—b—

⁂

Jedinstvo slovenskih dežel od VII. do XIII. stoletja.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

III.

Natura človekova je taka, da se rad drži starih ustanov, starih od pradedov izročenih mu običajev. To se godi tem več tedaj, ako so te ustanove utemeljene na prirodne razmere, ako je njih obstanek opravičen. Tako se stare, od prirode zaznamenovane meje le malo izpreminjajo, akoravno se prebivalstvo dotičnih zemelj mnogokrat menja. Na tak način ostala je razlika med Panonijo in Norikom tudi potem, ko se je po obeh naselilo isto slovensko pleme. Meja med tema pokrajinama ni bila nikoli natančno določena. Le toliko se more reči, da je bila Norik visoka gorata, a Panonija nizka, ravna dežela. Zato je spadala Celeja še k Noriku, a Poetovio k Panoniji; Kranjska pa okolo Ljubljane in Dolenjska prištevala se je sedaj jedni, sedaj drugi pokrajini.

Da je bila velika razlika med Norikom in Panonijo, dokazuje najbolje slovenski jezik. Že v IX. stoletji razdelil se je namreč slovenski jezik na dve narečji: na panonsko in karantansko. Razlika obeh narečij bila je po spričevanji Miklošičevem (Altslov. Formenlehre, Einleitung pg. VIII. X.) že takrat znatna. Meja med obema narečjema pozna se še dandanes prav dobro na štajerski zemlji in je ravno ista, kakor med Panonijo in Norikom (Karantanijo). Ta drži od gore Hocheck pri Feldbachu naravnost proti jugu do Mure, nekoliko vztočneje od Cmureka, in od tod preko Slovenskih goric do Sv. Martina na Dravi. Od tod se vleče čez Ptujsko polje blizu do Pragerskega in potem blizu Monšperka do Donaške gore. Nadaljna meja bila je Sotla, kakor še dandanes med Slovenci in Hrvati. Štajerski Slovenci panonskega narečja stanujejo torej v sedemnajsterih farah dekanij Velika nedelja, Ljutomer, Ptuj in Zavrče, ter v farah Sv. Andrej, Sv. Anton in Sv. Bolfenk. Že v obleki in običajih razlikujejo se ti Slovenci od svojih zapadnih sosedov. (Rudolf Puff, Die Slaven in Steiermark, Carinthia 1843, Nr. 2 & 3.) Štajerska iztočna meja bila je v prvi polovici srednjega veka precej nedoločena. Še le okolo 1205. l. pomaknili so jo bolj proti vzhodu, potem ko je bil ptujski grof Friderik I. l. 1099. Madjare potolkel in jim vzel okolico ormožko, ljutomersko in središko. Tako je postala deželna meja različna od meje narečij.

Tudi na vzhodni strani Sotle in na južni Gorjancev stanovali so Slovenci. Denašnjo narodnostno mejo med Sloveno-Hrvati in pravimi Hrvati dela ravna črta od Reke do Siska in od tod dalje Sava. Ako pomislimo na način razširjevanja Slovencev od dolenjega Dunava in na mer njih potovanja, prepričamo se lahko, da so se nekatera krdela obrnila tudi ob Kolpi in Uni navzgor. Kjer se je katera večja reka izlivala v Savo, našli so Slovenci priložnost razširiti se kakor mahalica. Dümmlerju se zelo verjetno zdi (Die älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien, Sitzungsberichte der Wiener-Akademie der Wissenschaften Bd. XX. pg. 363), da so se Slovani že v drugi polovici VI. stoletja v Dalmacijo naselili, tedaj dolgo pred prihodom Hrvatov in Srbov. Tudi slavni hrvatski zgodovinar Rački je tega mnenja (Arkiv za povjestnicu jugoslavensku sv. 1857. pg. 253—255). On trdi, da so predniki denašnjih Čakavcev že v drugi polovici VI. stoletja svoje denašnje zemlje zasedli. Ali moti se v mnenji, da so ti Slovani došli iz zakarpatskih dežel, od koder so vsi zgodovinarji (po Šafařikovem vzgledu) izvajali tudi karantanske Slovence. O Istri vemo izvestno, da so jo Slovenci že okolo l. 600. napadali. Ti napadi mogli so biti obrneni samo proti primorskim mestom, ki so še do l. 775. ostala v bizantinski oblasti, a notranjost zemlje zavzeli so Slovenci, ki so se s pozneje došlimi Hrvati pomešali. Tako so se tudi dalmatinski Slovenci pomešali s Hrvati in Srbi, in možno je, da se je baš na ta način izcimila čakavščina.

Hrvatje trde, da je njih narod že s početka VII. stoletja posedel zemljo med Dravo in Savo ter v njej utemeljil „posavsko Hrvatsko“, opiraje se na K. Porfirogenetove besede „At a Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaedam secessit et Illyricum atque Pannoniam occupavit“. Ali ko bi se smeli na to zanašati, morali bi misliti, da so Hrvatje ves Ilirik in vso Panonijo posedli, kar pa vender ní mogoče. Zdi se, da je Porfirogenet tu zamenjal Slovence in Hrvate, kar je bilo prav lahko mogoče zaradi podobnosti jezika. Pač so zavzeli Hrvatje razen Dalmacije še vso zemljo na južni strani črte Senj-Sluin-Gradiška. Ali na severni strani te črte ne ve zgodovina nič o kaki hrvatski državi, ker Ljudevit Posavski bil je Slovenec, kakor bomo skoro videli. Tudi Rački, ki je v hrvatskem zgodovinstvu avktoriteta, prepričal se je (Rad akademije jugosl. Ll. 205), da hrvatska država nikoli ní tako daleko sezala, kakor stoji zapisano v registru Sv. Petra pri Solinu, in kakor je on sam poprej trdil (v Radu kn. XXVII. 101.). Očitno priznava, da so bili Obri (t. j. z njimi združeni Slovenci še v VIII. stoletji „svedjer gospodari Panonije, i da za drugu državu hrvatsku u Panoniji, o kojoj umie sam Constantin pripoviedati, ne ima ni prostora, ní vremena“. (Rad LI. pg. 173.)

Treba je torej popraviti Šafařikovo mnenje (II. 279, 283, 294) o panonsko-hrvatski ali mezirjetski državi v Panoniji Saviji. Ta zemlja je bila slovenska. Njeni veliki župan ali knez stoloval je v staroslavnem Sisku in bil pozneje odvisen od frankovskega rektorja. Da so siščanski župani priznavali nadvlado koroških vojvod, vidi se iz pripovesti Valvasorja o uporu Avrelija in Droga proti Vladuhu okolo l. 770. (Ehre d. H. Krain II. pg. 385). Čeravno utegne ta povest obsezati mnogo nehistoriškega, vender se iz nje vidi, da je bil Sisek jedno najvažnejših mest v koroško-slovenski vojvodini. In ravno v Sisku, oddaljenem od tujih uplivov, obdržala se je najdalje slovenska narodna zavest. Kajti ko so začeli Franki za naslednikov Karola Velikega Slovence stiskati in tlačiti, uprl se je siščanski župan Ljudevit Posavski proti frankovskemu nasilstvu l. 819. V kratkem so bili pregnani tuji uradniki in njihovi pomočniki, vojaški naseljenci. Ali Ljudevit je vedel, da bodo Franki hitro poslali večjo vojsko proti njemu, in da tej se ne bode mogel sam upirati. Treba je bilo torej iskati pomoči in zaveznikov. Teh pa ní iskal pri dalmatinskih Hrvatih, nego pri Kranjcih in Koroščih (kakor tudi pri bolgarskih Timočanih, ki so se bili l. 819. v Srem preselili). Da, Hrvati pokazali so se očítne sovražnike Ljudevitu. Zvezali so se namreč s Franki proti upornikom in poslali jim v pomoč svoje dobre strelce. Ali kljubu silnemu navalu Frankov, Sasov, Bavarcev, Italijanov in Hrvatov, branil se je Ljudevit hrabro tri leta. Skrbel je tudi za utrjenje svojih mest in gradov. V ta namen je dobil od Grajskega nadškofa Fortunata, „patrijarha Istre in Venecije“, zidarjev in rokodelcev. Zdí se torej, da so bili Ljudevitovemu podjetju prijazni tudi Bizantinci in njim udani patrijarh Fortunat, ki je moral pozneje zbežati v Carigrad pred frankovskim zasledovanjem. Še le 823. leta, ko je veliki župan hrvatski Borna ali Porin pripeljal izdatnejše pomoči, izgubil je Ljudevit svojo vojsko ter moral zbežati in sicer ne k Hrvatom, nego k Srbom. Kasneje ga ubije strijc Borne, ki je bil poginil v bitki proti Ljudevitu. Tako je končalo veliko podjetje, ki je imelo namen osvoboditi Slovence od frankovskega jarma. (Einhardi annales ad a. 820, M. G. I. 207.)

Že Dümmler je trdil (Aelteste Geschichte der Slaven in Dalmatien pg. 373—374), da, kolikor je iz zgodovine znano, stanovali so vedno Slovenci v Slavoniji in tako imenovani provincijalni Hrvatski. Slavonija je izvestno dobila svoje ime po Slovencih, ker vse dežele, kjer so se Slovenci naselili, imenovale so se Sclavinia, Sclavonia = Slovenija. Pokrajina Slavonija obsezala je do XVI. stoletja tudi županije Zagreb, Križ, Varaždin, Sv. Juraj in obe banski granični polkovniji (med Kolpo, Savo in Uno), ter za njenega največjega obsega tudi polovico tako imenovane turške

Hrvatske. Po razpadu velikomoravske države (905) prišla je bila Slavonija Ogrom v oblast in ti so jo smatrali kakor svoji kroni pridruženo vojvodino. Iz nje so razširili svoj upliv čez dalmatinsko-bosansko Hrvatsko (do l. 1102.). Hrvatska imenovala se je še v XVI. stoletji tako imenovana Visoka Hrvatska (Gačka, Lika in Krbava), večji del hrvatskega Primorja, ostala polovica turške Hrvatske in nebenečanski del severne Dalmacije (Gyurikovich, Illustratio critica situs et ambitus Slavoniae et Croatiae). Severni del vojaške krajine nad Lonjo in Ilovo imenoval se je za Ferdinanda I. „slovenska“ (vindiška) ali varaždinska krajina, in samo južni del hrvatska. V tem oziru je vredno opomniti, da najstarejši narodni pisatelji provincijalne Hrvatske niso svojega jezika nikoli imenovali hrvatski, nego zmerom le „slovenski jezik“. Trubarju so Hrvati Čakavci, kateri so slušali sv. mašo v slovenskem jeziku in rabili glagolitske knjige. (Nemški predgovor k 1. delu Novega testamenta v hrvatskem jeziku l. 1562.). Njegov „crobatischer“ prevoditelj je bil Istran, in prevod so pregledali ter popravili rodoljubi v Metliki. Zagrebški škof Nikolaj Zelniczi piše l. 1599.: „Da Zagreb v Slavoniji leži, tega ne dvomi nobeden. Vem, da nekateri imajo ta predel gorenje Slavonije za Hrvatsko, ali pogreška in pomota ne more nobenemu vzkratiti njegovega prava.“ Tako piše tudi Valvasor (XII. 42): „Die Banische Grentz (sedaj županija Petrinjska) erstrecket sich zwölff Meilen in Crabaten und in das Windische Land (Slavonija), welches alles öffters nur mit dem gemeinen Namen Krabaten (Hrvatska) genannt wird: weil die Einwohner in Windisch- und Banischer Sprach und Tracht mit denen Crabaten übereinkommen.“

Ko so namreč Turki v letih 1463.—1528. zavzeli skoro vse zemlje prave Hrvatske in ko se je mnogo Hrvatov pred turško silo z juga proti severu pomaknilo ter v Slavoniji in Primorji naselilo, dobile so te zemlje ime Hrvatska. Tej premeni celo slično je menjavanje imena najimenitnejše hrvatske obitelji Subić-Zrinj. Ta obitelj se je imenovala v severni Dalmaciji grofi bribirski (trogirski, šibeniški, skradinski, omiški itd.), ter ban hrvatski in grof ali knez dalmatinski. Ko je pa izgubila svoja dalmatinska posestva, preselila se je v Posavje ter pridobila posestva v Visoki Hrvatski in severni nižini ter po svojem gradu Zrinju imenovali so se grofi zrinjski. Iz pomešanja prvotnih Slovencev in novo prišlih Hrvatov postalo je tako imenovano slovenskohrvatsko ali provincijalnohrvatsko narečje, ki seza proti jugu do Kolpe, a proti iztoku do Siska, Ivanića in Pitomače, ter še dalje v Slavonijo.

Ali tudi ti hrvatski Slovenci na južnoiztočni strani od Sotle in Gorjancev morali so že v IX. stoletji govoriti nekoliko različen dijalekt od Slovencev v Karantaniji. Zato in zaradi različnosti zemljišča počel se je pri njih politiški život drugače razvijati, nego v Karantaniji. Iz tega uzroka moramo tudi te, kakor sploh vse panonske Slovence izpustiti iz okvira naše razprave.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

> Und mancher liest's und denkt dabei
> Wo dieser jetzt, wo jener sei?
> Doch kommt der Meister Schreiner,
> So bleibt von allen keiner!
>
> Pfizer.

Na steni nad menoj visi mala slika. Suhoparen opazovalec, ki pozna zgodovino slikarstva in umotvore raznih časov, dejal bode takoj, da je slika stara blizu petdeset let in da je umotvor novejše vlaške šole: rekel pa bode tudi, da mojstra ne pozná, in da je v sliki nekaj posebnega, neopisljivega, — ter ločil se bode morda težko od nje, ne spoznavši, kaj daje podobi tako čarobno moč.

Mala, na prvi pogled neznatna slika kaže deklico, recimo, sedemnajstletno, v opravi, ki je bila navadna v boljših stanovih sredi prve polovice tega stoletja. Podoba njena je dopersna in sloni v visokem oknu: oko njeno hiti živo, s čarovitim svitom mimo opazovalca v daljavo. Barve so sicer zatemnele, in ona „svitla tema“, katera znači dela slavnih, starih vlaških mojstrov, Correggija, bratov Carraccijev in drugih, slabo pristuje podobi, katera nehoté zahteva svitlih, ognjenih barv. Tako bi človek sodil; — pa morda ravno to daje sliki ono posebnost, katere ne morem opisati. Mnogokrat sem že zrl v njo, in tudi sedaj, ko pišem te vrstice, sili mi oko vedno gori k njej; dozdeva se mi, da jo je dihnil poseben genij na mrtvo platno.

O deklici, katere obrazek je naslikan tu gori nad menoj, in o njem, ki ga je slikal, govori moja povest.

Kako je prišla podoba v mojo last, to ne more biti nikomur zanimljivo in ni nikakor v dotiki z dogodki, katere bom pripovedoval: — pa ko sem jo dobil, prejel sem tudi nekaj starih listin in pisem, in te mrtve priče nekdanje sreče in nesreče pripovedovale in razodele so mi, kar podajam tu bralcu.

Pravih imen ne bom imenoval in ko bi jih tudi, malokdo bi se jih spominal. Čemu pa še ta spomin!

Slika na moji steni je ostala: ona pa, katero tako čarobno predstavlja, in oni duhoviti mož, oni genij, ki jo je ustvaril, in vsi njihovi, — oba, vsi so se pogubili, potopili v nemirnih valovih burnega svetá.

I.

Goré spet gledam zaželjene,
Veselje mi rosi okó;
Oh, bo še kdo se spomnil mene?
Saj sem spremenil se močnó.
Boris Miran.

Na Gorenjskem blizu večje vasi stoji ob postranskem potu kateri zavije kake pol ure pozneje na veliko cesto, na nizkem holmu prijazen gradič. Zidan ni redno, nego vidi se mu, kako sta stari oča in vnuk, praded in pravnuk, drug za drugim kot gospodarja prezidavala in rila po stenah in obokih; tu je jeden nekoliko odstranil in podrl, tam zopet drugi nekaj pridejal in prislonil; še okna, obrnena proti cesti, niso v ravni vrsti stavljena. Zadnjim gospodarjem pa tudi ni bilo veliko mari, kako je zidan gradič, pustili so ga večinoma v miru, tu in tam so ga zdaj pa zdaj ometali ali pobelili, ako je čas razoral po zidu prenevarne ali previdne rane, in tudi opeka na strehi kaže v svojih raznih barvah delovanje takih površnih ranocelnikov.

Okrog gradiča nasajen je na treh straneh mal vrtič, po katerem stare tepke in stari orehi pričajo, da je podoba tega posestva že dolgo, dolgo jednaka.

Za gradom pa se vzdiguje svet, in ob polagoma dvigajočem se hribu kaže se gost les; pa ta je mlad, in le tu in tam svedoči kaka redka, velika hoja, da je bilo jedenkrat mnogo jednakih njenih sester tukaj, katere pak je podrla sekira.

Tako je sedaj okrog gradiča, in v blizu petdesetih letih se ni mnogo izpremenilo; vrt in grad sta bila tedaj skoro taka, ko danes;

samo visok in gost les ja je senčal na zadnji strani, in kadar je pihal močan jesensk veter, vršale so nad robom grajske, zadnjestranske strehe veličastne smreke v jednakomernem otožnem glasu.

Bilo je zjutraj lepega poletnega dné, ko je ropotal po veliki cesarski cesti težki poštni voz; postiljon se je bil ravno vzdramil, ker se je bližal globokemu klanjcu; moral je z voza stopiti in kolesu podložiti cokljo. Ko je dospel na ravno, nastavil je svoj rog in trobil veselo v jasno jutro.

Voz je bil poln potnikov, kar je bilo tedaj navadno, ko še ni prepregala železna cesta naših krajev.

Ko priropoče voz do mesta, kjer se je ločil širok stransk kolovoz od velike ceste, potrka jeden potnikov postiljonu na ramo.

Isti ustavi konje.

„A, Vi pojdete tu gori proti Rodici,“ reče izstopivšemu, kateri mu je pomolil nekaj grošev.

„Da!“ pravi kratko oni in molčé pozdravi k slovesu ostalo družbo v vozu, ter krene peš na stranski kolovoz.

Bil je mlad, visokorasten mož, lepega, malo zarujavelega obraza; gosti kodrasti lasje kipeli so mu izpod širokega klobuka na rame, in duhovite oči ozirale so se z nekakim radostnim izrazom po lepi okolici. Zakaj bi se tudi ne? Pred njim v daljavi dvigale so se visoke planine, v podnožji pa venčali so jih po nižjih goricah gosti lesovi. Solnce lesketalo se je v tisočerih rosnih kapljah po visoki obpotni travi, in hladna jutranja sapa prinašala je potniku zadnje glasove postiljonovega rogu.

Urno je korakal po kolovozu, in ko dospè čez mali griček, ugleda pod seboj veliko vas — Rodico jo je imenoval postiljon — in za njo kake četrt ure oddaljeni grad, o katerem smo govorili.

Videlo se je, da je bil potovalcu kraj znan, kajti poiskal je tu, kjer je cesta storila več ovinkov, kakor domač človek, vsako stransko stezo, katera je krajšala pot, in ravno sedaj je bil zopet krenil na tako stezico, ko mu udari klopot konjskih kopit na uho. Obrnivši se ugleda za seboj jezdeca v gosposki opravi, kateri je hitel mimo njega. Potniku dozdeval se je jezdec najbrž jako nenavadna prikazen v tem kraji, in nehoté je obstal ter pogledoval za jahačem.

A ta je takoj še bolj vzbudil pozornost gledalčevo.

Kakih sto korakov pred njim igral se je mal deček ob cesti pred leseno kmetsko kočo, in ta se jezdecu menda ni povoljno hitro ognil, kajti izpustivši konja dečku v bližino udari ga z bičem čez pleča, da je isti od bolesti na glas zaviknil.

„Kaj stojiš pri cesti, osel neumni? Drugič dobiš še jedno.“ vpije jezdec raz sedla ter odhaja, dečku še jedenkrat z bičem zažugavši.

Na otrokov vik in krik prihiti kmetska žena iz koče.

„Za Kriščevo voljo, kaj pa je?“

„Oni me je udaril,“ toži fantič in kaže za jezdecem.

„Ta grdoba te je? Oh, ta ni zastonj „luterš“. Pa nič ne jokaj, Tine; čemu pa tudi laziš po cesti, po prahu; v hiši bodi, slišiš; sem pojdi v hišo, če ne, te bo še večkrat udaril, ta škrijc luterski.“ Rekši hoče kmetica otroka odvesti v vežo.

„Kdo pa je ta škrijc luterski, kakor mu praviš, Neža?“ oglasi se naš potnik, ki je bil z jeznim obrazom gledal surovi čin jezdečev, in sedaj stopil pred vežo.

Kmetica ga je osupneno pogledala; poznala ga ni, in kako more to biti, da ta tujec vé, da je bila ona krščena za Nežo.

Tujec se nasmehne.

„Kaj me gledaš tako, kakor bi se žive dni ne bila srečala, ali kakor bi najini materi nikdar ne imeli jednega in istega očeta?“

Zdajci se tudi kmetici lice razjasni in prišlecu roko podavši vzklikne: „Oh, France, glej no, France, ti si! Pa kdo bi te spoznal precej; vzrastel si, in lase imaš tako dolge, glej take, kakor Bog na križevem potu. Ostriži jih, ostriži; pol gorši boš, če jih ostrižeš.“

France, kakor ga je imenovala kmetica, je z dobrovoljnim smehom poslušal prijateljski svet svoje sestričine.

„Kaj pa mati moja; ali so zdravi?“ povpraša.

„Zdravi, zdravi; sinoči sem šla čez laz, ko so ravno pšenico doželi; taka lepa pšenica, France! Pa stopi vender v hišo, kaj boš tu stal.“

„Ne, zdaj ne! Domov grem, pa ostanem nekaj dnij, in bom prišel pogledat k vam. Janeza ni doma?“

„Ni ga; pri grajskih na Potoku kosi trdino. Nič kaj mi ni po volji, da hodi gori tem luterskim delat, pa saj veš, kako težko se kaj zasluži.“

„Kakovi luterski so to? Je li stari gospod umrl?“

„Ni umrl; prodal je vse, grad, živino in tlačane in šel na Dunaj — ka-li! Vse to so pa kupili neki ljudje z Nemškega, pa luterski so.“

„In ta, ki je prej tvojega Tineta udaril, je li ta gospodar?“

„Oh, ta grdoba! Ta ni; ta je sin gospodarjev?“

Mali Tine, katerega je bil prihod tujčev tako osupnil, da je bil bolečine in solze pozabil, domislil se je v tem trenutku, da ga hrbet še peče, in ker se je pozornost govorečih obrnila nanj, jel se je zopet kremžiti.

Mati ga odvede v hišo in France odide, glavni del vaških poslopij na levi pustivši, proti gornjemu koncu vasi.

Šest let je bilo minulo, odkar je bil zadnjikrat v domači rojstni vasi, in če se je bil tudi izpremenil on, da ga sestričina ni spoznala, ni se izpremenil domači kraj. Samo grad Potok dobil je druge gospodarje. In ti so ga jeli zanimati.

France Kosan, naš znanec, bil je najmlajši sin ne posebno imovitega kmeta v Rodici. Oče mu je umrl, ko je bil France še otrok, in potem je mati sama gospodinjila in kmetovala s pomočjo dveh starejših hčerá. Franceta pa je dal materin brat. duhovnik na Goriškem, v šole. Podpiral ga je, kolikor je mogel, in ko je opazil, da ima netjak njegov poseben talent za slikarstvo, poslal ga je v Benetke in v Rim. Mladi mož — imel je sedaj štiri in dvajset let — izdelal je bil tam že par lepih slik. katere so vzbudile pozornost večjih krogov, in vsi prorokovali so mu najslavnejšo prihodnost.

Kdo je bil tega bolj vesel, nego stari strijc duhovnik? Doma tega se ve da niso umeli. Kaj jim je bil najslavnejši slikar več, nego vaški umetnik, ki je znamenja po križpotih belil in potem rudeče mazal. Pa ker je bilo strijcu duhovniku tako prav, bilo je tudi materi prav, zlasti ko je zvedela, da sin s svojimi podobami veliko zasluži.

Nekako čudno jo je pa vender spreletelo, ko je stopil danes sin čez prag ter njej, ki je ravno polena v peči pripravljala, pomolil roko srčno rekoč: „Dober dan, mati!“

Spoznala ga je takoj.

„France, ti si! Kaj tak si!“ vzkliknila je, potem pa se ga oklenila z obema rokama in solze so jo polile.

In tudi sinu je bilo gorko postalo pri srci.

Ko je sedel nekoliko pozneje v hiši pri beli javorjevi mizi, in sta ga bili pozdravili že obe sestri, pripovedoval jim je o strijci, o Rimu in o vsem, o čemer je sodil, da jih zanima.

(Dalje prihodnjič.)

Nazaj!

Nazaj, nazaj, moj duh, v deželo sveto,
V deželo mislij mojih in željâ;
Kjer vedno jasno je nebo razpeto,
Kjer mir in pôkoj, sreča je domá.
Kraj rojstni moj je, prava domovina
Dežela ta, to čutim zdaj, jedina!

Odkar zapustil tiho njeno krilo,
Zašel sem v tuji mi viharni svet;
Srcé nikjer se ni upokojilo,
Sadú nobén mi ni obródil cvet;
Zaman okusil sem življenja slasti,
Nič želj srcá ni moglo mi napasti.

Vse ničevo, vse votlo, puhle péne,
Le prazna paša srca in očî;
Če se trenutje ti smehljá — preméne,
Nesreče boj se, ki polèg preží.
Nesreča sama nam je zvesta — sreča
Na bilki rosa jutranja blesteča! —

Blagá posvetnega me blesk ne mika,
Naj noč in dan se trudijo za njim;
Vsi molijo naj zlatega malika,
Od daleč jaz jih gledam in molčim.
Človeku rado bléšči se od zláta,
Da več trpečega ne vidi brata.

Najboljših móž oči sijajna slava
Obrača, vleče silno za sebó;
Ponosno dviga venčana se glava,
Ko druge vse se klanjajo pred njo:
Vse to priklánjanje in praznovanje
Otročje meni vidi se igranje.

V svetišče pribežim prijazne koče,
Za máno hrup je tržni in prepir:
Otroka lice zorno mi cvetoče
Zasije, blagi me objame mir.
A ko naj se radujem tihe sreče,
V skrbéh in strahu srce mi trepeče.

Ko čujem smeh nedolžnega otroka
In mislim: Bog mu zdravje, srečo dàj;
Na sténo piše mi nevidna roka:
Gorjé ti, srečni! v sreči trepetàj!
Kedor imá, on more izgubiti, —
Kako se moreš sreče veseliti? — —

Kakó sem sam! Na vsem širocem sveti
Nihče, da moje bi umel srcé;
In jaz zastonj se silim nje umeti,
Tuj mi je jezik, ki ga govoré;
Po tuji zemlji kot prognanec tavam,
Bridkostim vsem v oblasti in težavam!

Ko sam sedim zamišljen v tihi koči,
Kaj poje, vabi, čuj! tako ljubó?
O jaz poznám ta glas! V božični noči
Zvonovi mili vabijo takó.
Okó se mi rosí, srcé se taja,
In domotožje sládko me obhaja.

Po domu zapuščenem se mi toži,
Po njem nemirno hrepeni srcé;
Spominov broj se bolj in bolj mi množi,
Podobe jasne dvigajo glavé:
Sè znanim glasom govorijo meni:
Domóv se vrni, brat nam izgubljeni!

In jaz se vračam. K vam, podobe vzorne,
Resnice svete vé. moj duh hiti;
K vam, kjer vse sile rade so pokorne
Lepoti večni, meni se mudí:
V deželo, kjer ljubezen je kraljica,
Kjer solza bledega ne moči lica.

Že vidi jo okó, deželo svéto,
Deželo mislij mojih in željâ;
Kjer vedno jasno je nebó razpéto,
Kjer mir in pôkoj, sreča je domá.
Moj duh peróti čile že razvija,
Tvoj, tvoj sem zopet, sveta poezija!

Boris Miran.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

XXII.

Lizbonski potres 1. novembra 1755.

(Dalje.)

Dva dni po prvem potresu so razglasili ukaz, naj prekopavajo razvaline in iščejo zasutih; res so jih izkopali kaj mnogo, ki so se zopet opomogli. Lehko bi vam poročal, kakó čudovito so bili nekateri rešeni; a še bolj čuditi se moramo, da nismo vsi poginili. Jaz sem bival v hiši, ki je imela 38 stanovalcev, izmed teh so se le štirje rešili. V mestni ječarni je poginilo 800 ljudij, 1200 v veliki bólnici; porušenih je mnogo velikih samostanov, ki so imeli po 400 prebivalcev, a vsi so poginili; poginil je tudi španjski poslanec s 35 postrežniki in uradniki. Premučno bi bilo naštevati druge podrobnosti. kajti dobil sem ta papir prav slučajno ter pišem to na nekem vrtnem zidu. Če hočete svoji družbi prijaviti to poročilo, prosim vas, naj bi je blagovoljno prej nekoliko olikali.

K sreči je bil o potresu kralj s svojo rodovino v Belemu, veliki palači, jedno miljo daleč od mesta. Kraljevi dvor v mestu se je porušil precej pri prvem potresu, sicer meščani tukaj trdijo, da je bila hiša inkvizicije prvo poslopje; ki se je podrlo. Potres so čutili po vsem kraljestvu, vender najmočneje ob morski strani. Faro, Sv. Ubals in nekoja velika trgovišča so če mogoče še več trpela kot mi, Porto pa je popolnoma nepoškodovan.

Mogoče je, da je ta nezgoda izvirala izpod globočine zapadnega oceana. Ravnokar sem se razgovarjal z ladijskim poveljnikom, ki se mi zdi kaj razumen mož. Ta mi je pripovedoval, da je bil na morji 50 milj od mesta potres tako močen, da mu je zeló poškodoval krov ladije. Pri nepričakovanem dogodku mu je bila prišla misel. da je napačno določil točko morja, kje je, ter da je močno zadel v skalovje v vodi. Nemudoma so v morje izpustili najdaljši čoln, da bi se oteli; potem so vender z ladijo, če prav močno poškodovano. pripluli srečno v luko“. Tako Wolfall.

Ko bi tu sem postavili zanimljivi Hamiltonov popis o dolgem in silovitem potresu Kalabrijskem (leta 1783.), pojasnoval bi pač najočitneje raznovrstne učinke takih prirodnih pojavov. Ta učeni angleški poslanec v Neapolji (ki je bil tudi člen kraljeve družbe v Londonu) pečal se je leta in leta neumorno z ognjeniškimi pojavi v Italiji ter je sam prehodil, pregledal in preiskal vse kraje pretresene Kalabrije: z bistrim očesom in še bistrejšim razumom je pojasnil vse učinke ter o njih na drobno poročal kraljevi družbi v Londonu. A ta preobširni popis od 23. maja 1783. bi obsezal skoro célo polo „Ljubljanskega Zvona“; toliko prostora bi mu pač urednik njegov gotovo ne privolil. Zato naj tu sledi le krajši popis potresa, ki je leta 1812. Karakas v Venezueli uničil.

XXIII.

Potres v Karakasu 26. marca 1812.

„Po vsej deželi v Venezueli so ta čas imeli veliko sušo. V Karakasu in 70 mirijametrov na okrog ni padlo kapljice dežja pet mesecev pred potresom, ki je pokončal glavno mesto. 26. dan marca je napočil kot izredno vroč dan, ozračje je bilo mirno in nebo čisto kot ribje oko. Bil je Veliki četrtek in ljudje se bili večinoma po cerkvah. Nič ni naznanjalo preteče nesreče. Sedem minut po štirih popoludne so začutili prvo tresenje. Močno je bilo toliko, da so jeli zvonovi v zvonikih zvoniti: trpelo je le 5 do 6 sekund. Precej potem je prišlo drugo tresenje, ki je trpelo 10 do 12 trenutkov: v tem se je neprestano gibala zemlja kot vrela voda v kotlu. Že so mislili, da je minila nevarnost, kar zaslišijo močno bobnenje izpod zemlje. Primerno je bilo grmenju, a bilo je močnejše ter je dalje trpelo, kakor trpi na vročem pasu grmenje o letnem času hudega vremena. Podzemeljskemu grmenju je precej sledil tretji potres, ki je trpel 3 ali 4 trenutke. Zemlja se je tresla navpik gori in doli, a ob jednem se je nekoliko dalje valovito zibala. Sunki so se čutili od nasprotnih stranij od severa proti jugu in od vzhoda proti zahodu.

Temu tresenju od spod navzgor in temu križajočemu se gibanju se ni moglo nič ubraniti. Mesto Karakas je bilo popolnoma porušeno. Tisoč prebivalcev (10 do 12 tisoč) je bilo h kratu pokopanih pod razvalinami cerkvá in hiš. Sprevod (procesija) se še ni bil začel; a ljudje so drli tako zeló v cerkve, da jih je bilo okolo 4000 pod utrtim oboki pobitih. Cerkev sv. Trojice in cerkev Velike milosti (alta gracia) sta bili zelo 50 metrov visoki in njijini oboki so bili oprti na 4 do 5 metrov debele stebre, a potres jih je tako porušil, da so razvaline delale le komaj dva metra visok kup, tudi so bile tako razdrobljene, da skoro ni bilo sledu ni opori ni stebrom. Skoro popolnoma je izginila vojašnica el cuartel de san Carlos (stanišče sv. Karla), ki je stala na severni strani od cerkve svete Trojice ob cesti k mitnici de la Pastora. V njej je bil zbran cel polk pešcev z orožjem ter je ravno imel iti k sprevodu. Razen nekaterih mož so bili vsi pokopani pod razvalinami velikega poslopja.

Devet desetin lepega mesta Karakasa je bilo popolnoma podrtega. Katere hiše se niso podrle kot one ob ulici sv. Ivana (san Juan) pri kapucinskem samostanu, razdrte in razpokane so bile tako močno, da niso smeli več v njih bivati. Nekoliko menj opustošen je bil južni in zahodni del mesta med velikim trgom in klanjcem Karasurliskim. Tu se je ohranila celó stolna cerkev z velikanskimi opornimi stebri.

Če so v mestu Karakasu našteli 9 do 10 tisoč ubitih, med te še niso uvrstili onih nesrečnežev, ki so bili težko ranjeni ter so naslednje mesece poginili zarad nedostatnega živeža in slabe postrežbe. Noč od Velikega četrtka do Velikega petka kazala je neizrekljivo tugo in nezgodo. Polegel se je bil gosti prah, ki se je kadil nad razvalinami ter ozračje zamračil kot gosta megla. Tresenje je bilo nehalo in noč je bila tako svetla in tiha kot kdaj poprej. Skoro polna luna je razsvetljevala okrožene kope Silske, a mirno nebo je bilo v stahovitem nasprotji z zemljo pokrito z razvalinami in človeškimi trupli. Matere so nosile ubite otroke v naročaji ter se varale z nádejo, da jih bodo znova oživile. Tugujoče rodbine so pohajale po mestu, da bi našle brata ali očeta ali prijatelja, zakaj neznana jim je bila njegova usoda in mislili so, da so ga v gneči izgubili. Gnetli so se po ulicah, katere so se poznale le po dolgih vrstah razvalin.

V Karakasu se je tega groznega dne 26. marca 1812. ponovila vsa nesreča, ki so jo o jednakih dogodkih skusili Lizbonjani, Mesinjani, Limljani in Riobambljani. Pod razvalinami pokopani ranjenci so klicali in tužno prosili pomoči; res so jih nad dve tisoč izkopali in oteli. Usmiljenje se pač nikdar ni kazalo tako ginljivo, rekli bi tako iznajdljivo kot pri teh ljudeh, ki so se napenjali, da bi rešili nesrečnike, katere so slišali pod razvalinami vzdihovati in ječati. Ker niso imeli nikakeršnega orodja, s katerim bi bili sip prekopavali in odmetavali, delali so z rokami, da bile žive nesrečnike odkopali. Ranjenike in iz bolnice otete bolnike so prinašali k bregu male reke Guayari ter jih tu pokladali na tla, kjer jih je vsaj listnato drevje nekoliko branilo. Pod razvalinami so namreč bile pokopane postelje, platno za obezanje ran, ranocelsko orodje, zdravila in vse najimenitnejše potrebščine. Prve dni po potresu je pomanjkovalo vsega, celó najpotrebnejšega živeža. Tudi voda je v notranjem mestu skoro vsa pošla, kajti potres je bil deloma razdrl napeljane pretoke, deloma pa je bil razrušil zemljo, da se je vsedla in studence zamašila. Po vodo so morali hoditi k reki Guayari, kjer pa niso imeli zajemál. Bogaboječnost in skrb, da bi se ne vnela kaka kužna bolezen, velevali sta, naj mrtvecem izkažejo zadnjo ljubezen. Ker pa ni bilo mogoče redoma pokopati toliko tisoč, deloma pod razvalinami zasutih trupel, ustanovili so se posebni odbori, ki so mrtvece sežigali. Napravljali so grmade med razvalinami ter jih zažigali. To so opravljali več dnij zaporedoma.

Sredi občne tuge in žalosti je opravljalo ljudstvo verske obrede, s katerimi je upalo najprej potolažiti jezo božjo. Nekateri so hodili s slovesnimi sprevodi ter popevali kot pri pogrebih, nekateri so se pa popolnoma zmešane glave glasno spovedovali na ulicah. Prigodilo se je v tem mestu takrat to, kar se je bilo zgodilo v pokrajini Kvitski (Quito) po strahovitem potresu 4. februvarja 1797.; mnogo zakonov se je sklenilo med osobami, ki so doslej skupaj živele brez cerkvenega blagoslova; otroci so sedaj dobili roditelje, ki jih doslej niso hoteli za svoje spoznati; blago povrniti so obečale osobe, ki jih kraje nikdo ni krivil; spravile in sprijateljile so se rodovine, ki so doslej živele v dolgem največjem sovraštvu med seboj. A če je čut o skupni nesreči nekaterim ublažil življenje in srce odklenil usmiljenju, imel je pri drugih ravno nasprotne nasledke: postali so trdosrčnejši in neusmiljenejši.“ Tako piše Aleksander Humboldt.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Prilogi k Preširnovemu životopisu.

Priobčuje Fr. Levec.

2.

Schätzbarster Freund!

Der Grund, warum ich Ihnen bis nun nicht geschrieben habe, liegt nicht so sehr in meiner Faulheit, die mir gewöhnlich zur Last gelegt zu werden pflegt, als darin, dass ich Ihnen nichts Interessantes und selbst von dem Uninteressanten nichts Erfreuliches zu melden hatte. Wir bleiben noch immer in dem Zustande, in welchem uns die Kolarische Muse gefunden hat. Die leeren Tafeln warten noch immer auf einen Griffel; ich meinerseits fürchte, dass uns nicht so ergehen würde, wie dem Babyloner Könige. Wenn wir gewogen und gezählt werden sollten, so dürften wir zu leicht befunden werden. Kasteliz hat die Erfahrung gemacht, dass ihm die ledendigen Bienen mehr eintragen als die literärische Zhebeliza; es ist ihm daher nicht zu verargen, dass er sich lieber mit dem Bienen- und Honighandel abgibt, als mit der Redaction der Zhebeliza. Zhóp, den die Fülle seines Wissens doch endlich genöthigt hätte, sich eines Theiles seiner Schätze zu entladen, ist uns leider, ehevor als die Stunde der Geburt erschienen, entrissen worden. Ich als das schwankendste Rohr in der Wüste der krainischen Literatur würde ein zweiter Johannes die Stimme erheben, und den Messias verkündigen; allein die Pharisäer und Schriftgelehrten lassen mich nicht zu Worte kommen, auch behagt mir die Wurzel- und Heuschreckenkost nicht. Mein neuestes Produkt: Kerſt per Savizi, das beiläufig Ende März erschienen ist, bitte ich als eine metrische Aufgabe zu beurtheilen, mit deren Lösung der Zweck in Verbindung stand, mir die Gunst der Geistlichkeit zu erwerben. Der Uebersetzer des heiligen Augustinus wird hoffentlich über die Tendenz der wenigen Strophen kein Verdammungsurtheil fällen. Die geistlichen Herrn waren diessmal mit mir zufrieden und wollen mir auch meine vorigen Sünden vergeben; übrigens wäre es mir lieber, wenn sie meine Poesien kaufen als loben würden; für diessmal bin ich für meine Kosten bereits gedeckt, indem nahe an 200 Exemplare veräussert worden sind und ich nicht mehr als 600 habe auflegen lassen.

Um wenigstens einen Vorzug vor den übrigen krainischen Scribenten zu haben, habe ich alle Exemplare auf Velinpapier drucken lassen. Eins der mitgehenden Exemplare bitte ich dem Herrn Maha und die übrigen zwei nach Ihrem Gutdünken an allfällige Kranjizophilen abzugeben.

Die bis nun gesammelten Volkslieder sind zu unkorrekt, als dass man sie an's Tageslicht befördern könnte. Kasteliz hat mich aufgefordert mit ihm künftigen Herbst Krain zu bereisen und sie aus dem Munde des Volkes niederzuschreiben; ich glaube aber kaum, dass es geschehen wird. Murko hat sich durch die Herausgabe der Volkmerischen Lieder (Volkmerjove peſni in fabule) blamirt. Das Zeug ist sowohl in sprachlicher als auch in ästhetischer Rücksicht unverdaulich. Ein gewisser Zherovnik, der eine Vorrede zu einer schlechten Uebersetzung von sehr kindischen Erzählungen des Aegidias Jays geschrieben hat, verspricht uns steiermärkische Volkslieder zu ediren; wir wollen hoffen, dass er nicht in die Fusstapfen des Slomſhek- (Ahazel) treten werde. Sollte Ihnen die Zeit zulassen, uns was weniges über den Aufschwung der čechischen Literatur mitzutheilen, so werden Sie uns recht sehr verpflichten. Wir leben in Betreff dessen, was bei unsern slavischen Brüdern geschieht, wie Ihnen H. Dr. Amerling näher auseinandersetzen wird, in gänzlicher Unwissenheit. Er hat uns einige Bögen vor einer vergleichenden slavischen Grammatik mitgebracht, die uns höchst willkommen sind; allein das Unternehmen kommt mir vor, als ein Anfang von einem Anfange. Die Dialekte, die der Herr Verfasser mit dem generischen Namen illyrisch benennt, sind zu wenig von einander geschieden und unterschieden. Der unsrige ist offenbar zu oberflächlich behandelt worden. Bei solchen Gelegenheiten wäre meines Erachtens immer ein Landeskind zu Rathe zu ziehen. Die Vollendung des Jungmanischen Wörterbuches erwarten wir mit Ungeduld. Der Patriarch Kopitar hat die slavische Welt mit dem Glagolita Clotzianus beschenkt. Wir haben gehofft, er werde der vaterländischen Bibliothek ein Präsent mit einem Exemplare machen, da es doch nicht geschehen ist, so hat Kasteliz ein Exemplar bestellt. Er zürnt uns noch immer, oder um mich richtiger auszudrücken, er hat von uns sein gnädiges Antlitz abgewendet. Er meint, es sei nur in seinem Namen das Heil zu finden. Wir glauben zwar an ihn und seine Sendung, sind jedoch der Ansicht, dass es der Apostel mehrere gibt. Der rege Eifer, der bei den Čechen nach den Berichten des Herrn Professor Pressel, H. Maha, Dr. Amerling herrscht, erfüllt uns mit Freude und Hoffnung auf eine bessere Zukunft für die Slaven;

wir fürchten nur, dass nicht eher unsere Nazionalität zu Grunde geht. Mich freut es, dass sich die Notiz, die wir über Sie in der allgemeinen Zeitung gelesen haben, nicht bestätigt hat, ich habe ihr auch gleich anfangs keinen Glauben geschenkt. (Da pojde Č. na Rusko. Ured.)

Was für einen Fortgang hat ihre Opicula? Was macht der Letterschmied Hanka? Hat Ihre Muse seitdem kein grösseres selbstständiges Werk zu Tage gefördert?

Ich trage mich gegenwätig mit einer Erzählung in dem Style der Zerrissenen herum. Wenn über Jahr und Tag keine Zhebeliza erscheint, so dürfte ich eine Sammlung meiner peſme herausgegeben. Indem ich Sie bei Gelegenheit eine Empfehlung an Herrn Prof. Pressel und einen Gruss an Herrn Maha und seinen Reisegefährten auszurichten bitte, und Ihnen eine Empfehlung vom H. Kasteliz vermelde, verharre ich

Ihr aufrichtiger Freund

Dr. Franz Preſhérn m. p.

Laibach am 22. August 1836.

Seiner Wohlgeboren
dem Herrn Herrn Franz Ladislaus Čelakowsky
Prag.

Dostavek. Rekel sem zadnjič, da sta bila tu natisnena lista Preširnova najdena v Českem muzeji. Vsaj Kotljarevskij je tako pripovedoval. No, misleč, da se morebiti v tem slovečem zavodu še kaj več Preširnovih listov nahaja, pisal sem lansko leto slovenskemu rojaku gosp. J. R—u v Prago, da naj pogleda, kako je s to stvarjo. G. R. mi je kmalu odgovoril, da ni našel ničesar.

Te dni mi je pa poslal ta obširni odgovor:

„Ko sem vzprejel lani Vaše pismo šel sem takoj v knjižnico Českega muzeja in povedal svojo željo gospodu Páteri. Dolgo je iskal in slednjič se vrnil rekoč, da ni mogel ničesa najti, da baš ne utegne, pa da bode o priliki vse pregledal. Nato sem pokazal g. Legu Vaše pismo in ono št. „Zvonovo“, v kateri Vi pišete o teh pismih. On je bil sevéda ves po konci in mi je obljubil poiskati ta pisma. No, čez teden dnij mi je povedal, da sta z g. Vrtatkom preobrnila vso knjižnico, pa brez vspeha. G. Vrtatko sploh ni mogel verjeti, da je Kotljarevskij ta pisma tukaj čital, kajti on, dejal je, da pozna vso knjižnico, a tacih pisem ni še videl.

Tudi imajo navado, kakor sem se sam prepričal, da mora vsakdo vsako knjigo, katero čita v knjižnici, posebej sam zapisati v zapisnik in uradnik potem zabeleži natanko, kdaj se je njemu vrnila knjiga zopet v roke. In poiskali so oni zapisnik in tu so bile zapisane vse knjige in vsi manuskripti, katere je čital in kdaj jih je čital Kotljarevskij, a Preširnovih pisem ni bilo zabeleženih v zapisniku. Če so torej ta pisma sploh bila v knjižnici. osvojil si jih je morebiti pokojni Kotljarevskij; zbiral je namreč s posebno strastjo rokopise slavnih mož ter jih baje že takrat imel blizu tisoč.“

„Če pa teh pisem v muzejalni knjižnici sploh nikdar bilo ni, kar se mi po mnenji g. Vrtatka zdi kaj verjetno, možno je, da jih je čital Kotljarevskij pri sinu pesnikovem, pri vseučiliščnem profesorji Čelakovskem. Naprosil sem g. Lega, da naj povpraša g. profesorja Čelakovskega. Ta je pa odgovoril blizu takole:

„V veliki omari, katera je stala že od nekdaj pod streho, bilo je med drugo šaro tudi mnogo starih knjig in korespondence mojega očeta. Ko grem jedenkrat iskat tjà gori neke knjige, opazim, da je omara prazna. Premišljujem in povprašujem, kam bi bilo vse to prešlo in zvém po sosedih, da so delovci, ki so streho popravljali, hodili vsak večer vsi nabasani s starim papirjem k — sosednemu branjevcu! Brž ko ne so bila Preširnova pisma tudi med tem nesrečnim papirjem.“ —

◆

„Die Slovenen.“

(Konec.)

Razen teh splošnih razmišljevanj imamo pa o knjigi „Die Slovenen“ še nekaj posameznostij opaziti. Prvi oddelek uvoda „Die Wohnsitze der Slovenen“ zdi se nam jako nedostaten, ker ne opisuje natančno mej, med katerimi Slovenci stanujejo, kar bi se bilo po Kozlerji in Czörnigu vender prav lahko storilo. Naše narodnostne meje točno opisati je zlasti dan danes tem važneje, ker se nasprotni pisatelji vsak dan trudijo, naše meje skrčiti in nas na kolikor mogoče majhen prostor stisniti.

V drugem oddelku „Die Namen der Slovenen“ moralo bi se bilo razložiti tudi značenje imena Sloven in poudarjati, da povsodi, kjer so se Slovenci naselili, imenovali so svojo zemljo Slovenijo (Sclavinia), tako v vlaški nižini, tako v Slavoniji in tako v dunajski kotlini. Iz tega se vidi, da to ime ni novo, še le l. 1848. izumljeno, kakor se nam tolikrat očita. Najstarejša brezdvojbena oblika „Sclaveni“ se ne nahaja še le pri Jordanu l. 552., nego že v Cezarji iz Nazijanca l. 525. (Jagić, Slav. Archiv I. 294). Da se je specijalno ime „Sloven“ razširilo tudi na druge slovanske narode in postalo splošno ime za vse slovansko pleme po uplivu ruskega letopisca Nestorja in po slovenskih liturgičnih knjigah, to je tudi že Zeuss dokazal (Die Deutschen und ihre Nachbarstämme pg. 603 ff.).

V tretjem oddelku „Alter und Ursitze der Slovenen“ bilo bi dobro raztolmačiti tudi madjarsko poznamovanje za Slovene, t. j. „Toth“. Ta izraz je isto kakor „Goth“ in Madjari (kakor njih predniki Huni) imenovali so zato Slovene ž njim, ker so jih našli zmerom blizu Gotov naseljene. Zdi se nam tudi, da bi se bilo moralo v tem oddelku marsikaj o Šafarikovi hipotezi izpustiti. Sličnost imen baltiških in jadranskih Venetov ne more nikakor dokazati njih sorodnosti, ako se ne pridružijo jezikoslovni dokazi; drugače bi morali tudi egipčanski Mameluccos sorodni biti brazilskim XVI. stoletja in genfskim l. 1526. Pri Venetih je pa treba še to pomišljati, da so baltiške Venete drugi, tujci, tako imenovali, a jadranski so si sami pridévali to ime.

V drugem poglavji „Einwanderung der Slovenen in die heutigen Wohnsitze“· pogrešamo letnico odhoda Langobardov iz Panonije v Italijo, t. j. 569, ker ta je prevažna za določitev časa, kedaj so se Slovenci začeli seliti v svojo denašnjo domovino. — Šafarikovo mnenje, da so Slovenci tudi onstran Karpatov skupno stanovali s Hrvati in Srbi, bode najbrž resnično. Ob tem pogorji pa so se razdelili tako, da so se Sloveni obrnili južno, a Srbohrvati severno okolo Karpatov. Zato se mora zavreči Šafarikovo mnenje, ki misli, da so tudi Slovenci prišli iz denašnje Galicije. — V ogersko nižino so se naselili Slovenci že pred Obri, kakor svedoči Prokop, ko pripoveda (Bellum Gothicum IV) o Langobardu Ildisgu, ki je iskal pri Slovencih pomoči zoper svojega tekmeca. To isto sledi tudi iz Jordana, ki piše, da so Slovenci l. 552. že v okolici Vinkovcev stanovali. (Glej Matičin letopis 1880, str. 93 in 94).

Dalje pogrešamo v tem poglavji omembe, kako so Slovenci tudi v Italijo silili, kako daleč so se bili posamezno naselili celo čez Taljament, in kateri kraji v Frijulski nižini so bili še v srednjem veku slovenski. Tudi o slovenskih naselbinah v Tirolski se nič ne omenja, dasiravno sta Biedermann in Mitterrutzner dosta o tem pisala. Kar se slovenskih naselbin v dolnji Avstriji tiče, ki so bile tako goste, da se je ta zemlja časih tudi „Sclavinia“ imenovala, dajeta mnogo važnih pojasnil Czörnig (Ethnographie I.94—97) in Kämmel (Anfänge deutschen Lebens in Oester.). — „Pagus Chrouat“ je zavzemal porečje gorenje Glane do Št. Vida na Koroškem, a ne Pomurja med Ljubnim in Knittelfeldom, kakor je Felicetti prejasno dokazal (Beiträge zur steiermärk. Gesch. 1868). Iz tega krajevnega imena pa ne smemo sklepati, da je bila tam naselbina Hrvatov, kakor je to Šafarik mislil. — Središče Samove „zvezne države“ moralo je ležati ob Dunavu, kjer so Slovenci stanovali, in zato imenuje Anonymus Salisburgensis Sama Karantanca, t. j. Slovenca.

V pododdelku „Culturzustände der heidnischen Slovenen“ želeli bi, da bi se bila bolj natanko opisala važnejša mitologiška bitja, kakor so Vile, Sojenice, Škrat, Povodnji mož, Volkodlak i. t. d. — O „kresu“ praznovali so poganski Sloveni nekako krščenje, (kakor je že Ravnikar-Poženčan dokazal) in zato imenujejo Slovenci sv. Janeza Krstitelja tudi „Kresnika“. — V tem oddelku bi se bilo moralo ne le o zadrugah, nego tudi o župah in njenih ustavah kaj izpregovoriti. Župani so imeli veliko oblast med Slovenci in mogočnejši so mnogokrat združili po več žup v jedno državico. Vsaka župa bila je za se nezavisna, tako da je vsa slovenska zemlja razpadala na same župe.

V poglavji „Christianisierung der Slovenen“ čuje se le malo o prizadevanji oglejskih patrijarhov za izpreobrnenje Slovencev. Saj so vender ti pokristijanili večino Slovencev in so v tem celo na Koroškem tekmovali s saligradskimi višjimi pastirji, tako da so bili nastali veliki prepiri, kaj spada pod saligradsko, kaj pod oglejsko nadškofijo. Te prepire je razsodil Karol Veliki l. 811. (a ne l. 810.) s tem, da je postavil Dravo za mejo med obema nadškofijama. — Poleg brižinskih spomenikov imelo bi se bilo omeniti tudi evangelje sv. Marka iz samostana sv. Ivana pri Devinu (sedaj v kapitelskem arhivu v Čedadu). To evangelje smatralo se je v IX. in X. stoletji kot autographon sv. Marka in spoštovalo se je torej kot velika svetinja. Iz daljnih krajev potovali so celo knezi in kralji k sv. Ivanu poklanjat se tej svetinji in napisavat (ali dajat napisavati) svoje ime na prazne krajevce Markovega evangelja. Med temi nahaja se veliko število prekrasnih slovenskih imen, ki bi nam še zdaj v marsičem prav dobro služila. Čudim se le, da se slovenski jezikoslovci še čisto nič niso zmenili za ta imena in da se ta prevažni jezikovni spomenik po naših slovstvenih zgodovinah nikjer nikoli ne omenja. To prevažno evangelje opisal je natančno in naznanil pripisana imena Bethmann v knjigi „Neues Archiv f. ältere deutsche Geschichte II. 113 ff.“.

Zgodovina velikomoravskega kraljestva, njegovi odnošaji in njega važnost za karantanske Slovence ne bode tako dolgo jasna, dokler si ne zabičimo, da središče te epohalne države ní ležalo v denašnji Moravski, nego na izlivu Morave v Dunav in da je obsezalo po priliki vso takoimenovano „malo ogersko nižino“, z dunajsko kotlino in moravskim poljem. Na južno stran sezalo je torej najmenj do Bakonjske šume in severnega roba Blatnega jezera (časi pa izvestno celo do Drave), a na sever do podnožja Karpatov in k večjemu do južne denašnje Moravske, nikakor pa čez vso to deželo, (primeri: Krones, Grundriss der oest. Gesch. I. pg. 168.). Iz Constantina Porphyrogeneta (de administr. imp. cp. 13, 40 in 42, editio Bonn. III. 81, 173, 177) sledi jasno, da je Velika Moravska ležala na desnem bregu Dunava in da je sezala do izliva Drave v Savo. S tem se ujemajo tudi Annales Fuldenses, kateri imenujejo l. 901. Panonijo „južni del moravske države“ (Pertz M. G. I. ad a. 901). Za ležo Velike Moravske je odločilna naredba nemških cesarjev, da vsa zemlja na južnovztočni strani Golovca naj spada pod saligradsko nadškofijo, a na severovztočni pod pasavsko. Znano je, da denašnja Moravska ne leži na južnovztočni strani Golovca in da se je samo saligradska nadškofija utikala v velikomoravske posle ter zahtevala, naj bode ta država v cerkvenem oziru od Saligrada zavisna. Glavno mesto Velike Moravske bilo je Devin (Dovina,) dan danes Theben, v ogerskem okljuku med Moravo in Dunavom, blizu denašnjega Požuna (to ime je napačno, madjarsko, ker mesto se je s početka zvalo „Bračislavo's-Burg“ — Pressburg). Glej: Krones, Grundriss 164.

Ako velikomoravsko državo na ta način omejimo in pomislimo, da so v njej Slovenci stanovali, tedaj nam ne bode težko razumeti, zakaj sta ss. brata Ciril in Metod pisala panonsko-slovenski, a ne česko-moravski. Zato pa nam ni treba misliti, da so Slovenci stanovali tudi v denašnji Moravski ali v gorenjem porečji Vage (med pravimi Slovaki). Izvestno pa je, da so bili južni Slovaki Slovenci in da so se še le pozneje nekoliko počešili. — Vse to vprašanje zdi se nam tako jasno, kakor beli dan in zato ne moremo umeti, zakaj g. Šuman imenuje Miklošičev nauk „hypothezo“ (na str. 57.), ko so vender že celo Nemci (Dümmler, Büdinger) temu pritrdili.

V pododdelku „glagolitische und cyrilische Schrift“ želeli bi, da bi se poudarjalo, da so tudi pravi (karantanski) Slovenci zelo z glagolico in morda tudi s cirilico pisali, predno je bil Trubar udomačil latinico. To mnenje se od nekaterih stranij sicer pobija, ali izvestno je, da je bila glagolica med primorskimi Slovenci jako v rabi. Razen obilih pisanih dokazov za to imamo tudi v kamen udolbene spomenike, tako n. pr. glagoliški nadpis na zvoniku v Dornbergu. Na rojstni hiši pisalčevi (v Krnu nad Tolminom. Ured.) stalo je na kamen udolbeno glagolsko slovo *l* in ko sem svojega roditelja povprašal, kaj to pomeni, odgovoril mi je, da število 50. kar je po glagolski azbuki tudi res. Na gradu Gorenja Sevnica (Oberlichtenwald) nahaja se glagolki nadpis in v samostanu Olimje stoji v vseh važnejših jezikih napisano „Bog“, med temi tudi slovenski s cirilskimi črkami.

O četrtem poglavji: „Skizzierte Geschichte der von Slovenen bewohnten Länder“ izrekli smo že svojo splošno obsodbo. K temu pa bi se morala še marsikatera posameznost opomniti. Tako Kranjsko ni bilo še le po letu 976. ozko s Koroškim zvezano, nego že pod narodnimi vojvodami Koroškimi, ker Kranjsko bilo je takrat le denašnje Gorenjsko. Poleg Istre, t. j. pravega poluotoka med morjem in Slavnikovim pogorjem razlikovala se je še pokrajina Carsia, t. j. Kras s Pivko in bistriško dolino. Ta je bila do l. 1374. goriška, potem je pripadla Avstriji. — Patrijarhi in goriški grofi si niso med seboj delili goriške grofije, katero jim je bil cesar Oton III. skupno daroval, nego patrijarhi so jo popolnoma prepustili goriškim grofom za njih odvetništvo oglejske cerkve. (To krivo mnenje je razširil Czörnig v svoji goriški zgodovini.) — Idrija je spadala le mimogredé (v XV. stoletji) pod goriške grofe in to le kot del Tolminskega. Idrija pa ni bila do l. 1783. s Tolminskim združena, nego že na Florijančičevi karti od l. 1744. prišteva se Kranjskemu. (Tudi to je Czörnigova napaka.) Tolminsko po l. 1508. ni več menjavalo svojih gospodarjev (izimši čas francoskih vojen), ker različni grofi tolminski so bili le avstrijski glavarji te deželice. Gradišče utrdili so bili Benečani na goriških tleh in zatorej je to natorno pripadlo Avstriji po l. 1500. Ali iz oblasti Benečanov osvojili so ga Avstrijci 19. septembra 1511. (in ne še le 1516. l.).

V petem poglavji „Sitten und Gebräuche der Slovenen“ opisuje prof. Hubad z veščim peresom značaj Slovencev, njih prednosti in napake, njih domače življenje in pripovedovanje ob zimskih večerih, njih nazore o natornih dogodkih in s temi združene ljudske vraže; potem običaje in navade ob različnih letnih dobah in praznikih ter domačih svečanostih. Pri tem je marsikaj upleteno o naših narodnih pripovedkah in pravljicah, toda vse to nikakor ne zadostuje za vredno oceno slovenskega tradicijonalnega slovstva.

V šestem poglavji „Die slovenische Sprache und ihre Geschicke“ govori g. Šuman o svojstvih slovenskega jezika, potem o priljubljenosti in razširjenosti slovenščine ter slednjič o njenem uvedenji v šole, urade in javno življenje. V tem dobro sestavljenem oddelku pogrešamo samo ozir na historiški razvoj našega jezika, kako se je karantanska slovenščina ločila od panonske, kako se je potem izpreminjala od brižinskih spomenikov do Trubarja in od Trubarja do naših časov. Redki jezikovni spomini, časi le pojedina osobna ali krajevna imena, katera se nahajajo po zgodovinskih listinah raztresena, dajo nam za tako razpravo zelo važna pojasnila. V potrjenje tega naj sledijo tu samo nekateri vzgledi. Naš denašnji *v* moral se je še X. stoletji glasiti kakor nemški *f* (ff), ker nahajamo v listinah (in tudi v Štivanskem evangelji) naš *v* z *f*-om namesten, n. pr. Sclaf mesto Sclav. Neka vas pri štajerskem Belci (Wöls) imenovala se je l. 1160. R*u*dnich, l. 1316. pa že R*ü*denek. Ime R*o*swein priča, da so Slovenci nekdaj izgovarjali *roz* mesto *raz*. L. 1342. pisali so še Cholmitz (sedaj Humac) in v srednjem veku še Kulska t. j. Kolsko (sedaj Kojsko), kar priča, da se je takrat *ol* še čisto izgovarjal. L. 1467. bere se v listinah L*uo*gar, torej se je takrat že staroslovenski nosnik ą izgovarjal kot *uo*.

Najobširneje v Šumanovi knjigi je sedmo poglavje „Die slovenische Literatur“ (sp. dr. Fr. Simonič), ker obseza več nego četrtino vse knjige. Iz tega se že vidi, da je ta oddelek nekoliko preobilen, zlasti ako se pomišlja, da je ta sestavek Nemcem in sploh tujcem namenjen, katere ne more zanimati vsaka podrobnost, kakor nas domačine. Zato bi se bilo moralo mnogo mnogo navedenih pisateljev izpustiti, mestu tega pa naše važnejše literate natančneje opisati. To velja zlasti o Preširnu (in nekaterih novejših pisateljih), kateri bi bili lahko vsakemu narodu v ponos. Njega je zato treba mnogo dostojneje oceniti in poudarjati njegovo genijalnost, kakor tudi važnost za Slovence. Mislim, da bi bilo tudi na mestu kakor za vzgled podati katero nemških Preširnovih pesnij, da bi se vsak čitatelj, ki slovenski ne ume, lahko sam prepričal o pesniški sposobnosti in vrednosti našega prvega pesnika.

Pravi slovenski literaturi pridal je g. dr. Simonič tudi pregled književnosti kajkavskih Hrvatov. To je hudo razžalilo hrvatski „Vienac“, češ, da so tudi Kajkavci pravi Hrvatje, ker se od nekdaj tako imenujejo in ker so Hrvatje po raznih deželah različna narečja govorili in pisali. Iz tega pa tudi natorno sledi, da so i karantanski Slovenci Hrvatje, kar vsa denašnja hrvatska mladež veruje. Ako je pa to res, tedaj bi se tudi književnost „karantanskih“ Slovencev ne smela imenovati slovenska, nego hrvatska. To izvestno ne žali toliko Slovencev, ki se ne prepirajo za ime, kakor žali Hrvate, ako jim Kajkavce jemlješ. Zato mislim, da bi bilo najbolje kajkavsko literaturo izpuščati iz prave slovenske, kajti da-si so bili Kajkavci nekdaj Slovenci, imenujejo in smatrajo se zdaj vender Hrvate.

Ósmo in zadnje (precej kratko) poglavje govori o gojitvi umetnostij in znanostij med Slovenci. V oddelku o glasbi in o slikarstvu morali bi se bili naši moderni umetniki malo bolje oceniti in njih obče priznana dela poudarjati. Več pa nego v umetnosti, storili so Slovenci v znanosti. In glede tega oddelka Šumanove knjige imamo opaziti, da bi se bile morale zasluge Slovencev za splošno znanost malo bolje opisati. Poleg Vege bilo je potrebno vsaj še o Popoviči, Kopitarji in Miklošiči natančneje govoriti, ker to so zares „dike“ našega naroda, ki so bolj razširile slovensko ime med omikanim svetom, kakor vsi drugi možje naše literature. Neizrečeno težko pa pogrešamo med imeni slovenskih učenjakov one, od katerih se navadno misli, da so bili Nemci, a vender so se porodili v sredini našega naroda in so torej pravi naši rojaki. Tu sem spada v prvi vrsti učeni zgodovinar jezuit Marko Hanžič (Hansiz, roj. 1683 v Žrnovnici, škocijanske fare v Junski dolini), ki je vsemu učenemu svetu poznan kot spisatelj „Germaniae sacrae“ in še mnogo drugih zgodovinskih sestavkov (Prim: Drobtinice za l. 1853. str. 133—139). — Tudi pogrešamo med profesorji graškega vseučilišča Slovenca Rojka (1744—1819, učenega cerkvenega zgodovinarja) in Gmeinerja (roj. v Studenci 1752, † 1824, profesorja kanoničnega prava in cerkvene zgodovine).

Toliko se nam je zdelo po vesti potrebno opomniti o knjigi „Die Slovenen“. Pisatelju teh vrstic bilo bi najljubše, ko bi bil mogel knjigo vseskozi le hvaliti, in ne omenjati tudi njenih nedostatkov. Ali ker to ni bilo mogoče, izrekel je odkrito svoje mnenje o njej.

S. Rutar.

Slovenske muzikalije.

Spisal Fr. Hlavka.

III.

„Slovanska Jeka“, moški in ženski četverospevi in zbori. Slavnemu gospodu dru. Janezu Bleiweisu, očetu slovenskega naroda, posvetil skladatelj Fran Gerbić. Op. 15. Tiskala Klein in Kovač. — Pod tem naslovom je znani slovenski pevec — umetnik in skladatelj izdal lansko poletje tri in štirideset stranij obsežen zvezek napevov za moške in ženske glasove. Četverospevi so: „Pred slovesom“, besede Resmanove; „Ljubici pod oknom“, besede dr. Jos. Vošnjakove; „Najlepša rožica“, besede Kurnikove; „Ukazi“, besede Preširnove; „Želja Slovenca na tujem“, besede Urbasove; „Lahko noč“, besede Resmanove; „Pod prozorom“, spjevao Iv. Zahar; „Mila si mi“, spjevao I. Sundečić; „Na lipici zeleni“, besede Resmanove; četverospevi za ženske glasove: „Slavčku“, besede Janžkove; „Bčelar“, iz Razlagove pesmarice; „Na vysosti hvezdy svíti“, basen od Bol. Jablonského. Zbori: „Zdravljica“, besede Preširnove; „Zdravijca“, besede Tomanove; „Kolo“, spjevao Gj. Kovačević; „Zagrebu“, spjevao Avg. Šenoa; „Kdo mekkym je“, z kosmickych pisni od J. Nerudy; „Dijaška“, besede Volčičeve; „Slovanski brod“, besede skladateljeve. Kakor je videti, gradiva je g. skladatelj tu podal mnogo in svojim skladbam podložil ne samo slovenske besede, nego tudi hrvatske in češke. Posebe hvaliti Grbićevih skladb ni umestno, kajti ima dosti zaslug na slovenskem glasbenem polji. Vender nam je omenjati, da je bil Grbićev veliki zbor „Slovanski brod“ na koncertu meseca novembra m. l. v ljubljanski čitalnici sprejet izredno ugodno in z nenavadno pohvalo. — „Slovansko Jeko“ prodaja g. skladatelj sam.

IV.

„Čuti v napevih“. Uglasbil in neomahljivemu narodnjaku gospodu Ignaciju Gruntarju, c. kr. beležniku, posvetil Josip Kocijančič. V Ljubljani. Tiskala Klein in Kovač. 1881. — Poročati nam je o glasbenem delu slovenskega pevca, katerega je božja volja zgodaj, prezgodaj položila v hladni grob. Kocijančič je slovenskemu svetu znan kot dober skladatelj. V zbirki „Čuti v napevih“ so pa zbrani njega najboljši proizvodi. tu so istinito izraženi skladatelja najrahlejši čuti. V svojih izvirnih napevih ima Kocijančič nekaj posebnega, kar človeka takoj zanj pridobi. Omenjamo po priliki njegove „Popotne pesni“, ki je v tej zbirki zadnja natisnena. Kratki stavki in odločni, harmonizovanje povse originalno. živ duh in pogum. ki vejeta iz tega napeva. to so prednosti te pesni, ki je že dolgo ljubljenka ljubljanskemu občinstvu. Posebe omenjati je tudi te zbirke predzadnje skladbe, nazvane „Oblačku“, ki spričuje. da je Kocijančič popuščal že diletantovstvo. Ta dva napeva se v zbirki posebno odlikujeta, a ostale napeve moramo pohvaliti tudi še za tega delj. ker se posamični glasovi razvijajo naravno ter so prav lehko zloženi. Res je, da Kocijančiča ne smemo ocenjevati niti z umetniškega niti s tega stališča, da so njegove pesni zložene v narodnem duhu. K. je bil samouk, muzika mu je delala sem in tja še težave. a v „Čutih v napevih“ vzpel se je više, nego preje kedaj v svojih pesnih, — vse jedno pa mu je bilo tedaj težko vrhu tega paziti še na to, da bi zlagal v narodnem duhu, česar niti komponisti naši, stoječi na višji stopinji glasbene izobraženosti. o svojih kompozicijah, ki še le pridejo na svitlo, ne trdé. In sploh je to tudi težko. Kakor je naš narod silno trpel v obče od potujčevanja, tako se je spremenil. potujčil v teku časa tudi našega naroda pravi značaj pevanja. katerega moreš dan danes najti deloma samo še pri najstarših mamicah. To sem zato omenil. ker je neznani poročevalec o „Čutih v napevih“ v nekem tukajšnjem listu v jedni sapi tako modro trdil, da so K. spevi zloženi v narodnem duhu. a je vender v njih našel sem in tjà kako tujo misel in ker se je predrznil K. izišle napeve primerjati z nekimi še nenatisnenimi ter na podlagi take nedovoljene primere Kocijančiču očitati, da je prepisaval. Razen navedenih dveh skladeb obsezajo „Čuti v napevih“ še: „Slovo“, poluzbor, „Majnik“, zbor, „Spoved“, zbor, „Vabilo“, zbor, „Lahko noč“, poluzbor, in „Njega ni“, zbor. Besede so večinoma Stritarjeve. Vnanja oblika te zbirke je prav lepa. tisk jako razločen. „Čuti v napevih“ dobivajo se po 1 gld. v „Narodni Tiskarni“ v Ljubljani in je čisti dohodek odločen Jurčičevi ustanovi. Blagi namen. v kateri se bode porabil čisti dohodek in res lepe kompozicije, nekatere tudi velike vrednosti, to, nadejamo se, zadostuje. da bodo slovenski pevci in naše čitalnice brzo sezali po tej zbirki.

Slovenski glasnik.

Prof. Jos. Stritar pridružil se je kot solastnik izdajateljem „Ljubljanskega Zvona“, katerega bode odslej redno s svojimi spisi podpiral.

Slovensko slovstvo. Delo sv. Cirila i Metoda. V spomin 5. julija 1881. z ozirom na denašnje razmere. Spisal Jaromir Volkov. Založil pisatelj. Tiskal Franc Huala v Trstu 1881., v 8 ki, 88 str. Ponatis iz „Edinosti“. Cena 45 kr. — Tako se imenuje jako lepo, popularno in s patrijotičnim ognjem pisana knjiga, katera razpravlja v štirih oddelkih: 1. slovansko delo sv. bratov do Cirilove smrti, 2. dobo do Metodove smrti, 3. usodo slovanskega dela naših blagovestnikov na cerkvenem in slovstvenem polji po Metodovi smrti, 4. zakaj in iz katerih uzrokov nam se je treba neprestano potezati za naš obredni jezik. Iz vsega srca želimo, da bi se ta lepa, potrebna in poučna knjiga med našim narodom jako razširila.

Jezičnik. Spisal J. Marn. XIX. leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic 1881., v vel. 8ki, 62 str. Cena 60 kr. Prinaša nam letos prezanimljive životopise naslednjih slovenskih pesnikov in pisateljev: Jožefa Žemlje, Brnarda Tomšiča, Franca Malavašiča, dr. S. Klančnika, dr. Jožefa Rogača, Janeza Bonača, Matevža Lotriča, Leona Engelmana Nožarjevega in Franca Svetličiča. V Jezičniku je spet letos nabranega toliko novega književno-zgodovinskega gradiva, da ga bode vsak prijatelj našega slovstva z veseljem čital.

„Jurčiču v spomin“ imenuje se na posebnem listu natisnena in dve strani obsezajoča pesen Borisa Mirana, katero je pesnik podaril dunajski „Sloveniji“, da jo v prid Jurčičevi ustanovi prodaja po 10 kr. iztis. Založil in natisnil jo je A. Keis na Dunaji.

„Pedagogični letnik“ bodo v letu 1882. izdali gg. učitelji Fr. Jamšek, I. Lapajne, J. Ravnikar in B. Valenta. Knjiga kakih 200 str. obsežna obsezala bode v teoretičnem delu temeljite spise iz šolskega in učiteljskega življenja sploh, razprave o raznih važnih šolskih in učiteljskih vprašanjih, razmotravanja pedagogičnih in didaktičnih načel; a v praktičnem delu izborne članke o splošni in posebni metodiki in razprave o vseh predmetih sedanje ljudske šole. Pridejan mu bode tudi imenik slovenskih učiteljev in šol z dotičnimi plačami. Naročnino (1 gld. za iztis) prejema do 1. aprila 1882. leta g. Božidar Valenta, nadučitelj v Krškem, a spise namenjene „Pedagogičnemu letniku“ do 1. junija g. J. Lapajne, ravnatelj meščanske šole v Krškem.

Kratko poročilo o delovanji in stanji „podpiralne zaloge slovanskih vseučiliščnikov v Gradci“ od leta 1872. do 1881. po zapiskih blagajnikovih in tajnikovih sestavil Jos. Lendovšek t. č. tajnik. V Gradci, 1881. Založil odbor. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci, v 8ki, 15 str. Vrhu zgodovinskih novic o početku in dosedanjem delovanji podpiralne zaloge pripoveduje nam knjižica, da ima sedanja založna glavnica imovine 3300 gld. v vrednostnih papirjih in 48 gld. v gotovini. To je pač malo, in premožnejši izmed slovenskih rodoljubov bi lehko nekoliko več storili za uboge slovenske dijake v Gradci.

Društvo „Narodni Dom“ osnovalo se je te dni v Ljubljani. Namen mu je vsem narodnim društvom v Ljubljani, ki se pečajo z umetnostjo in znanstvom ali gojé družbinsko zabavo, sezidati in vzdržavati lep dom ter na tak način pospeševati narodno omiko in zabavo. O priliki bodemo o tej velevažni stvari kaj več izpregovorili.

V literarnem in zabavnem klubu ljubljanskem govorili so zadnje tedne: g. dr. J. Drč o zadušenji, g. Ivan Šubic o najnavadnejšem parasitu človeškem, g. I. Hribar o slovanski akademiji na vseučilišči Bolonjskem. G. Evgen Lah predaval je dvakrat o statistiki prebivalstva po Kranjskem (spis izide v „Ljublj. Zvonu“) in o Izraelitih po avstrijsko-ogerski državi.

Prof. Ivan Frankè razstavil je te dni v Kohnanovi prodajalnici v Ljubljani portret malega dečka, sina g. Fr. X. Sovana ml. Slika, v vsakem ozíru dovršeno delo, odlikuje se osobito pa točnem risanji in krasnem koloritu. — Rezbar g. Fr. Zajec, ki je pred kratkim dovršil lepo podobo sv. Vincencija Pavlanskega, namenjeno rakvi usmiljenih sester ljubljanskih pri sv. Krištofu, izdeluje zdaj iz kararskega marmorja doprsno podobo pokojnega škofa Legata, katero misli stolni kapitel tržaški nekdanjemu svojemu vladiki postaviti v stolni cerkvi sv. Justa v Trstu.

Dr. Jurij Dobrila, vladika tržaško-koperski, plemeniti rodoljub in požrtvovalni podornik slovanskega življa po tužni Istri, umrl je 13. januvarja t. l. ob polnsedmih zvečer v Trstu. Pokojnik, sin ubogih roditeljev, bil je porojen 16. aprila 1812. leta v Tinjanu v Istri. Početne in prve štiri latinske šole dovršil je v Pazinu, peto in šesto šolo v Karlovci, sedmo in osmo, kakor tudi bogoslovje v Gorici. V duhovnika je bil posvečen 11. sept. 1837. l. Bil je pozneje katehet na ženskih šolah, potem profesor in vodja v semenišči in naposled kanonik in župnik stolne cerkve sv. Justa v Trstu. Od leta 1857. do 1875. bil je škof poreško-puljski, od l. 1875. dalje tržaško-koperski. Njegova presrčna želja je bila povzdigniti in pomnožiti slovansko duhovščino po Istri in v ta namen podpiral je uboge, a nadepolne gimnazijalce ter nabiral in iz svojega premoženja množil doneske, da bi v Pazinu osnoval slovanskim dijakom semenišče. Prejšnja leta spisal je molitveno knjigo „Otče, budi tvoja volja!“, katera je hrvatskemu narodu v Istri zlata dušna hrana; ne pogrešaš je v nobeni hiši, in tudi ne na najmanjši ladiji hrvatski.

Prof. Viljem Urbas čital je ne davno v nemškem in avstrijskem planinskem društvu v Trstu razpravo o Čičariji in Čičih.

Prof. S. Rutar v Spletu dovršil je „Tolminsko zgodovino“, katera v kratkem izide na stroške znanega rodoljuba Tolminskega. Ker je g. pisatelj za svoje delo vrhu znanih in tiskanih virov porabil tudi mnogo do zdaj še nikjer objavljenih listin iz raznih arhivov primorskih, nadejati se nam je v vsakem ozíru zanimljive knjige. — Že delj časa ima prof. Rutar v rokopisu zgotovljen tudi „Domovinski nauk o avstrijskem Primorji“. Ta knjiga je namenjena osobito učiteljiščema v Gorici in v Kopru.

Prof. Janez Jesenko v Trstu piše šolsko knjigo „Nauk o avstrijsko-ogerski državi“, katero menda bode še to leto izdala „Matica Slovenska“. Knjiga bode našim srednjim učiliščem kakor tudi slovenskemu slovstvu v obče gotovo dobro došla. Isti neumorni pisatelj ima za tisk pripravljen „Zemljepis za prvi razred srednjih šol“, katerega je dogovorno s šolskimi oblastvi osnoval po novem učnem načrtu.

„Pobožni vzdihi“, maša za sopran, alt, tenor in bas, uglasbil Avgust Leban, 30. maja 1879. v Gorici umrli c. kr. učitelj. Tako bode naslov latinski maši, katera izide v Avgsburgu na Bavarskem, ako dobode ondotnji založnik povoljno število naročnikov. Maša le-ta, katero so glasbeni strokovnjaki pohvalili, imela bode tudi nemšk in lašk naslov in bode stala za naročnike s partituro in glasovi vred 1 gld. 20 kr. Pozneje se bode dobivala v bukvarnicah po 2 gld. Gospodje, ki se mislijo na to glasbeno delo naročiti, naj se z listnico kmalu oglasijo pri bratu skladateljevem, g. Janku Lebanu, učitelji v Lokvi (Corgnale), via Divača.

Učiteljski Tovariš izhaja po novem letu v nekoliko večji obliki. Ureduje ga zdaj spet njegov utemeljitelj, g. ravnatelj Andrej Praprotnik. Cena mu je za vse leto 3 gld. Toplo priporočamo ta prvi slovenski pedagogijski list, v katerem letos prof. Marn opisuje književne zasluge pokojnega dra. J. Bleiweisa. O tej priliki opozarjamo svoje čitatelje na „Vrtec“, časopis s podobami za slovensko mladino. Ta v vsakem oziru izvrstni list izhaja po jeden pot na mesec ter stane po 2 gld. 60 kr. za vse leto.

Jurčičevi zbrani spisi začeli so se te dni tiskati v „Narodni Tiskarni“.

Odbor za Jurčičev spomenik razglaša danes v našem listu račun o nabranih novcih in stroških, kolikor jih je imel za spomenik. Novcev je bilo nabranih 1840 gld. 92 kr.; stroškov je imel odbor 814 gld. 12 kr. S prebitkom znašajočim 1026 gld. 80 kr. založili se bodo Jurčičevi zbrani spisi.

Sliko dr. J. vit. Bleiweisa-Trsteniškega po portretu prof. Franketa v Kranji, v oljnato-barvenem tisku izdelano v Parizu, dal bode na svitlo meseca marcija trgovec Peregrin Kajzel v Ljubljani. Podoba, 63 cm široka in 79 cm visoka, stala bode brez okvirja 4 gld. Ker se bode izdelalo samo gotovo število slik, prošeni so rodoljubi, da bi se že zdaj naročili nánjo pri g. Kajzelu.

„Cvetje z vrtov sv. Frančiška“ imenuje se list, katerega v mesečnih, po dve poli v veliki osmerki obsežnih zvezkih letos že tretje leto daje na svitlo P. Evstahij Ozimek, frančiškan na Kostanjevici blizu Gorice. Celoletna naročnina mu je — po 70 kr.! Ne omenjamo tega mesečnika, da bi ga priporočali, kajti ni mu treba nobenega priporočila, ker ima, kakor čujemo, že nad 5000 naročnikov! A omenjamo ga za tega delj, da bi slovenske jezikoslovce opozorili na „opazke, literarne, jezikoslovne in druge“, katere na zavitku tega časopisa objavlja prof. otec Stanislav Škrabec in katere so pisane tako korenito, da se jih je celo Jagićev „Archiv“ že nekaterekrati spominal. Posebnega pozora vredne zdé se nam razprave o naglaševanji velevnega naklona v naši slovenščini, o besedah z dvema poudarjenima zlogoma, o hijatu v naši poeziji, o naglasnih in drugih diakritičnih znamenjih v znanstveni pisavi naše slovenščine, o jambih in trohejih v naši poeziji, o svojilnih zaimkih in še o nekaterih drugih manjših gramatikalnih in etimologiških stvareh.

Iz Zagreba se nam piše 18. januvarja: Hrvatska književnost lepo napreduje; zdaj izhajajo štirje leposlovni listi in sicer: „Vienac“, — „Hrvatska Vila“, — „Slovinac“, in „Hrvatski zabavnik“. — „Vienac“ je najimenitnejši list, ker so se zdaj v njem zopet oglasili: otec hrvatske metrike Ivan Trnski in najboljši stilist Josip Miškatović. — Trnski izdaje zdaj tudi zbrane svoje spise, katere vsem Slovencem, hrvatskega jezika zmožnim, toplo priporočamo. Prva knjiga izšla je te dni ter velja 80 kr. Vseh knjig bòde baje deset. — Fr. Š. Kuhač izdal je zadnja dva zvezka četrte knjige jugoslovanskih narodnih popevk. Gospod Kuhač izdal bode še peto knjigo monumentalne te zbirke, za katero je skoro vse svoje premoženje potrošil. Koliko naročnikov ima njegova zbirka v Slovencih?! — Slavische Volkslieder aus dem Süden. Gesammelt von Fr. Š. Kuhač. Uebersetzt von Georg Graf Jellačić. Cena 60 kr. To knjižico moramo vsem onim prav toplo priporočati, ki niso hrvatskega jezika zmožni, kajti prevod je izvrsten; jezik je jako lep in verzi dovršeni. — Jelkin bosiljak, izvirna pripoviest Jenia Sisolskoga. Cena 80 kr. — Na doborskijem razvalinam, pripoviest M. Vodopića. Ponatis iz „Slovinca“. Cena 1 gld. — Prvo uzdarje rodu: Pjesme Miloljuba Zagorskoga (I. Čebular). Cena 40 kr. Pesni svedočijo o gospoda zlagatelja lepem talentu, ali — jako mlad je še! — Obćina Družbovac i njezini usrećitelji ili primjeri, kako se može ukresati, uzgojiti, učvrstiti i razširiti sviest narodu i živo pregnuće za napredkom, ako se hrani vidljivimi djeli iskrenih rodoljuba. Napisao I. Stepanek. Nagradila je to delo „Matica Hrvatska“. Cena 70 kr. Jednako delo je tudi nam Slovencem krvava potreba; naj bi se slovensko društvo za Štirsko zató pobrinilo! — Gjuro Deželić spisal je „Obućevnik za dobrovoljne vatrogasce“. Cena 2 for. —

Znanstveni književnosti v Hrvatih je središče jugoslovanska akademija. V seji matematično-prirodoslovnega odseka v 4. dan t. m. čital je pravi član vseuč. prof. dr. Karlo Zahradnik „o krivuljah te vlastitosti, da je udaljenost koje god tangente njezine od neke čvrste točke stanovitom funkcijom njezinoga smjera“, a vseuč. prof. dr. G. Janeček kot gost „o opredieljivanju atomne težine iz specifične topline“. — Pravi član vseuč. prof. dr. Gj. Pilar izročil je odseku dve razpravi in sicer dr. M. Kišpatićevo o „Trahitih Fruške gore“ in M. Sekulićevo „O ledenoj dobi sjeverne polutke“. — V seji zgodovinsko-jezikoslovnega odseka v 18. dan t. m. čital je vseuč. prof. dr. F. Maixner kot gost razpravo: „Izvori razgovorom pastirskim u Katančićevih fructus auctumnales“, a izročila se je odseku razprava dop. člana prof. L. Zoreta: „Gradja za ocjenu Gundulićeve Arijadne“. — Vse te razprave se bodo tiskale v „Radu“. — Kroatische Revue. Herausgegeben von Dr. Ivan Bojničić. Zakaj se ne imenuje časnik „Südslavische Revue“, nam ni znano. Članek „Der slovenische Lyriker X. und seine Vorgänger“ pisal bi se bil lehko bolje in temeljiteje. M. M.

France Preširen. Napisao dr. Fr. Celestin. S Preširnovom slikom. Preštampano iz „Vienca“ god. 1881. U Zagrebu. Nakladom piščevom. Tisak Dioničke Tiskare 1882., v 8^{ki}, 75 str. Knjižica obseza najprej natančen, po vseh dosedanjih virih vestno sestavljen životopis Preširnov, a potem pregled in oceno vseh posameznih pesnij njegovih. Prvi del nas je od konca do kraja jako zanimal, v drugem delu se nam pa zdi, da je g. pisatelj po znani učenjaški navadi nekoliko predaleč zašel v minucijozne podrobnosti, za katere bodo g. pisatelju sicer hvaležni književni zgodovinarji, a ne veliko občinstvo v obče, kateremu je napósled vender le knjiga namenjena. Sploh pa smo veseli knjige, ki Hrvate korenito seznanja s prvim pesnikom našim, a priporočamo jo tudi Slovencem, osobito ónim, ki se še le učé hrvatskega jezika, kajti igraje bodo čitali hrvatski pisano knjigo, razpravljajočo znano jim gradivo. Cena knjigi je po 50 kr. in prodaja jo g. pisatelj v Zagrebu.

„Slovinac“, ilustrovani leposlovni list, ki po trikrat na mesec izhaja v Dubrovniku, prinaša v svoji 24. št. l. l. obširnejši nekrolog o pokojnem dr. Jan. vit. Bleiweisu Trsteniškem. „Slovinac“ objavlja izvrstne članke beletristične in znanstvene vsebine, tiskan je z latinico in cirilico ter stane vse leto 5 gld.

Poviest Bosne do propasti kraljevstva. Napisao ju po prvih virih V. Klaić. U Zagrebu. Troškom piščevim, a tiskom Dioničke Tiskare 1882. 8⁰, 352 str. Ciena 2 for. — Učeni pisatelj, profesor hrvatske zgodovine na vseučilišči zagrebškem, pripoveduje nam v tej knjigi z mirno, objektivno besedo, vedno opiraje se na prve zgodovinske vire, politično povest tužne Bosne od najstarejše dobe do propasti bosenskega kraljevstva l. 1463. Toplo jo priporočamo vsem, ki se hoté poučiti o Bosni, kakeršna je bila pred turškim osvojenjem. Knjigo prodaja „Dionička Tiskara“ v Zagrebu in g. pisatelj sam (Nikolićeva ulica br. 14).

Beiträge zur Literatur der kroatischen Volkspoesie. Von S. Singer. Agram. Verlag von L. Hartman 1881. 8⁰. 111. Takšen je naslov te dni mej ljúdi dane in bivšemu zagrebškemu profesorju dr. I. l. Hanělu posvečene knjižice. Ti prilogi tiskani so bili v podlistku „Agramer Zeitung“; g. pisatelj pak tega na knjigi ni označil, kar se mi jako čudno zdi. Snov, po g. Singerji razpravljana je za polipolitičnih novin podlistek jako primerna in zanimljiva, a ponatisa ni vredna G. Singer sicer meni, „dass er über diesen Zweig der literarischen Geschichte eine Leistung geschaffen, welche als eine neue Etappe in der spärlichen Literatur über diesen Gegenstand betrachtet zu werden verdient“, a meni se to ne vidi.

V predgovoru ponavlja g. pisatelj staro, a pravično tožbo, da imajo tujci o Slovanih čudne, časih strašno bedaste nazore. Naši pradedje priborili so si naslov „antemuralis christianitatis“; oni prelivali so za vso Evropo svojo krv, ko so drugi evropski narodi mirno napredovali. Da se je v oni dobi večnega boja mogla v Dalmaciji poroditi književnost, to je res fenomen; a da se ta književnost tako v zvezde kuje, kakor so to delali stari Ilirci, to je nespametno. Povsem neumevno nam je torej, kako more g. Singer te fraze ponavljati. Prof. Pavić, katerega g. Singer, kakor je iz „Beiträgov“ razvidno, visoko čisla, izrekel je že često svoje jedino pravo mnenje o tej stvari.

Prva polovica g. Singerjeve knjižice (1—65) izpisana je iz Jagićeve razprave „Gradja za slovinsku narodnu poeziju“ (Rad XXXVII), česar pa nikder povedano ni. Jako čudno pa je, kako ima potem g. Singer pogum o moži, kakeršen je Jagić, na 46. str. v opomnji tako nesramno govoriti. — V drugi polovici teh „Beiträgov“ (65—111) govori g. Singer o nemških, italijanskih, francoskih, angleških, slovanskih in madjarskih prelagateljih srbskih ali hrvatskih narodnih pesnij. — Tudi ta oddelek nima nobene absolutne vrednosti. Gospod Singer mnogo pripoveduje, a ničesar ne pové. O vsakem prelagatelji nam vestno poroča, kdaj se je rodil, kdaj se je oženil in koliko otrok je imel, samo o vrednosti njihovih prevodov nič ne vé. — Pag. 80. golčí g. Singer, da je Miklošič pisal v „Oesterreichische Revue“ o hrvatskem narodnem pesništvu; to ni istina, Miklošič pisal je o srbskem narodnem pesništvu, a ne o hrvatskem. Sploh se pa ta gospod povsod zadeva ob ime „Srb“ ali „Slovenec“. Čemu to? Na isti strani čitam ta nezmisel: Ein... deutscher Dichter, kein geringerer als Anastasius Grün, hat ein.... reiches Interesse für die Volkspoesie der Kroaten in den Bergländern Oesterreichs an den Tag gelegt. .... Grün publicirte eine hübsche Anzahl kroatischer Volkslieder in Uebersetzung.“ In potem govorite o slovensko-hrvatski vzajemnosti! M. Malovrh.

V Novem Sadu predstavljala se je v 26. dan decembra meseca nova tragedija v petih dejanjih od Mite Popoviča „Car Jovan“, a 27. dan istega meseca nova vesela igra v treh dejanjih od I. S. Popoviča „Pokondi pena tikva“.

„Accademia Adamo Mickiewicz di storia e letteratura polacca e slava“ imenuje se društvo, katero so dijaki vseučilišča Bolonjskega po inicijativi profesorja Domenika Santagate ustanovili maja meseca 1879. l. Namen temu društvu je ustanoviti slovansko knjižnico ter prirejevati vsako nedeljo članom sestanke, v katerih se imajo vršiti predavanja o slovanskih razmerah, razen tega pa prirediti vsako leto javno predavanje o slovanstvu za širše občinstvo.

Društvo šteje jako mnogo članov med vseučiliščno mladino ter je zanimanje zanje tudi pri ostalem izobraženem občinstvu italijanskem veliko, kar dokazuje okoliščina, da je prostorna dvorana, v kateri se prirejajo letna javna predavanja, vedno do zadnjega prostora polna.

Prvi znamenitejši čin občnega zbora akademije pa je bil, da je poslal ministerstvu za prosveto v Rim prošnjo, naj se na Bolonjskem vseučilišči ustanovi stolica za slovansko zgodovino in literaturo. In res smo čitali baš te dni po novinah, da se je ondu osnovala stolica hrvatskemu (?) jeziku.

Tako so se torej tudi Italijani, kateri so doslej o slovanstvu vedeli le jako malo ter so ga kot kulturno-nenapreden element prezirali, začeli zanimati za nas, prišedši do spoznanja, da Slovanom pripada znamenita kulturna misija, katero so čedalje bolje začeli izvrševati.

Sbornik Slovansky. Da bi se med českim narodom razširilo poznanje slovanskih razmer, sklenilo je literarno društvo „Slavija“ v Pragi skrbeti za to, da izide vsako leto obširnejša knjiga, v kateri naj bi bili tiskani članki narodopisni, kulturno- in literarno-zgodovinski ter spisi tikajoči se družbenega življenja pri posameznih narodih slovanskih. Prvi obširni zvezek, ki je pod gornjim naslovom izšel pod uredništvom Edvarda Jelinka, leži pred nami in priznati moramo, da obseza mnogo zanimljivega, ne le za spoznavanje slovanskih razmer, temveč tudi za slovansko vednost znamenitega gradiva.

Le sem spada prvi članek „hroby a mohyly předhistorické v Polsce, na Litvě a Rusi“, v katerem učeni pisatelj A. H. Kirkor, profesor krakovskega vseučilišča in neutrudljivi preiskovalec starih grobov in gomil po Poljskem, Litvi in Rusiji, opisuje svoja preiskovanja v teh deželah in objavlja mnogo za slovansko arheologijo znamenitega gradiva.

Drugi članek „Dvoboj Marka Miljanova s Pekom Pavlovićem“ od Jos. Holečka je krasna v obliki pripovedke predočena nam slika o črnogorskem junaštvu in veliki ljubezni, katera veže posamezne junake, in zaradi katere je nepremagljiva kneževina podobna zložni rodbini.

V tretjem članku „poljske gospe in gospodične“ govori pisatelj Edvard Jelínek o onih plemenitih lastnostih poljskega ženstva, katere so mu pridobile spoštovanje in občudovanje vsega izobraženega sveta ter oboževanje vsacega pravega rodoljuba poljskega: o nežnosti, plemenitosti duha in mišljenja, odločnosti in neusahljivem rodoljubji. Ob jednem nam predočuje življenje in delovanje nekaterih znamenitejših in slavnejših zastopnic poljskega krasnega spola.

Izmed ostalih člankov omenjamo temeljite spise Josipa Koublega „literarno gibanje na Hrvatskem leta 1880.“, Mih. Hórnika „o poslednjem petiletji pri lužiških Srbih“, J. K. Stanka „V carski javni knjižnici v Petrogradu“ in razpravo „Istra in isterski Hrvatje“, ki je bila izvirno natisnena v hrvatskem dijaškem almanahu „Velebit“, katerega je pa pisatelj — sedaj profesor v nekem isterskem mestu — predno se je prestavil v češki jezik, izdatno pomnožil in odstranil iz njega nedostatke, ki so se prvi izdavi po pravici očitali.

Razen teh večjih člankov podaja nam pa „Slovansky Sbornik“ še celo vrsto manjših spisov o vseh znamenitejših kulturnih pojavih med Slovani ter nas seznanja tudi s tem, kako so se neslovanski narodi začenjali zanimati za slovanstvo in njegov vedno rastoči napredek, tako da smelo rečemo, da je urednik g. E. Jelinek jako spretno rešil nalogo, ki jo je prejel od društva „Slavije“, ter českemu narodu v resnici podal knjigo, ki ga temeljito more poučevati o vseh razmerah sorodnih mu narodov slovanskih ter o vseh znamenitejših novejših dogodkih med njimi. Prvemu zvezku „Slovanskega Sbornika“ pa želimo še mnogo naslednikov. I. H.

„Lužica“. Měsačnik za zabawu a powučenje. Zhromadny organ serbskich towarstwow. Tako se zove list, ki je pričel izhajati začetkom tega leta v Budišinu pod uredništvom dr. phil. Ernesta Muke. List našteva v „předslowu“ mnogo znanih pisateljev, ki so obljubili svoje sodelovanje. Prvi list prinaša mnogo jako zanimljivega berila, več sestavkov od znanega političnega in literarnega voditelja lužičkih Srbov, M. Hórnika. M. B.

„Niva“, prvi ilustrovani ruski list, ki na leto prinaša do 2000 slik ter šteje med svojimi sodelavci prve ruske pesnike in pisatelje, imela je lansko leto 60.000 naročnikov. „Niva“, ima vsak mesec modno prilogo s 500 in več modnimi načrti ter svojim naročnikom daje vsako leto za nagrado lepo izvirno rusko sliko, delo kakega imenitnega ruskega slikarja. Za to leto odbrana je slika „Dragi gost“ od prof. J. Jakobija. „Niva“ stane po 8 rubljev na leto in naročnina se pošilja v Peterburg (bolšaja morskaja ulica d. br. 9.).

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**

Leto II. V Ljubljani, 1. marcija 1882. Štev. 3.

Naša pesen.

Cekínov ste cesarskih sto
Za pesen obljubili,
Ki naj potoži vaše zlo,
Izmišljeno po sili;
In našla se je v kratkem res
Popevka vam po gódi;
„Odslej,“ tako kričite vmes,
„To naša pesen bodi!“

Bilò je treba v roke stó
Cesarskih zlatov šteti,
Da mogel je popevko to
Vaš nemški pevec peti.
To pač ni gorka, čista kri,
Ki v vaših žilah teče:
Za zlat rumen še lé vzkipí,
Za zlat še le kaj reče!

To pesen boste večkrat zdaj
Po naših peli krajih;
Češ, ta s strahoto jih navdàj! —
A taka ne navdá jih! —
Po naših žilah gorka kri
Krepkó ima rodbino;
Žal! — ž njo, oh, ž njo pisali mi
Smo vašo zgodovino!

Kdo je dajál rosé glavé
Pod Lipskim, Belim Gradom?
Polabsko branil kdo poljé,
Ustavljal se napadom?

Kdo nemški Dunaj je otel,
Porazil vam Madjara?
Kdo Turku ljuto moč je vzel,
Ubranil vas Tatara?

Za vašo vero in zemljó
Mi kri smo prelivali,
A vi bolest in kri vso tó
Za svojo ste prodali.
Slovane v boj podili ste
Za svojo domovino,
Slovansko kri svojili ste
Za nemško zgodovino.

Oh, tuje, tuje nam zemlje
S krvjo smo mi gnojili;
Domá, domá pa smo polje
S solzami si rosili.
In po rudečih brazdah tam
Moč vaša je zorela,
Doma, doma pa rosna nam
Le pesen je cvetela.

Oh Bela Gora, Kosovo!
To še pri nas odmeva
Tako bridkó, — tako mehkó!
Srdí nas in — ogreva.
In te ne plača ni cekin,
Ni tisočerih hvala
Ne plača pesni te spomin —
Le krí jo je plačala!

Ko vam napoči reve čas,
Bo sama se rodila
Popevka, ki bo vsako vas,
Deželo vso dramila.
Sedaj pa jasno se nebó
Nad rodom vašim spenja;
Po drugih stopate trdó,
Pri vas pa ni trpljenja.

Slobodno pojte jo glasnó
To pesen vašo, — zlato;
Pri nas, pri vas, povsod vedó,
Da plačan je, kdor zná to.
Mi vrnemo vam svoj „Naprej!“
Poznat do zadnje koče;
Potem pa še „Slovani, hej!“ —
V dnu srca vam bo vroče.

Janko Kersnik.

* * *

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

IV.

Solnce je že visoko stalo, ko se Jurij prebudi. Premec in Miha sta bila zunaj po malih domačih opravkih. Vesel pozdravi starec Jurija. „Od danes,“ pravi, „boš pri meni za vélicega, hlapca pa za kočijaža, primojdunaj! Zdaj kar gremo tjà v bukovje, cepcev sekat. Nace mi jih je bil naročil, zvečer bo pa pijača; pa rake bomo luščili.“

Šli so, in tako vesel je bil starec in Miha take volje, da jima Jurij ni mogel razodeti svojega namena. Ko pa je stal v temnem gozdu sredi zelenja in poslušal radostno petje ptičje, zavriskal je tudi on iz prostih prsij in trdni njegov sklep se je stopil kakor sneg na gorkem solnci. Neroden iz prva navadil se je hitro novega dela in kmalu je bilo cepcev nasekanih cela reč; nabrali so potem še gob in malinov, zase in za naprodaj, kajti v Dolini se je vse prodalo pri župniku, pri zdravniku in štacunarji, in denar se je dobil, katerega je Premec vedno potreboval. Tako odkritosrčno se je veselil Premec, da Jurij pri njem ostane, in tako presrčno je govoril Miha s svojim prijateljem, da je bil ta kar ginen; zdelo se mu je, da je našel nov dom in na domu zvestega brata. Pred kosilom obsekajo kosmati les, popoludne odpravi se Miha z očetom v Dolino, Jurij se pa še ne upa pokazati pri belem dnevu in krene v gozd.

Ko se tako zamišljen sprehaja po gostem lesu, vzbudijo se mu zopet neprijetni spomini. Človek pač nikdar ni sam, misli spremljajo ga vedno kot zveste tovarišice, neprijetne so mu večkrat, nezveste nikdar; če jih hočeš odgnati, v druščino pojdi med hrumeči svet, iznebiš se jih za nekaj časa: a kadar bodeš sam, boste pa zopet vkup. obstopile te bodo zopet. Na samoti si najmenj sam. Če hočeš ubežati spominom, ki te preganjajo, ne hodi v samoto; menj varni so tatje na deželi kakor v velicih mestih. Tudi Jurij beži pred svojimi spomini in premišljuje, kam bi šel, da bi bil krajši čas. Spomni se starega Šimna in njegovih vraž in naravnost proti malinu se napoti.

Kolo je bilo že obstalo in Šimen je na solnci pest pšenice sušil.

„Oča, to boste pa morali v možnarji stleči,“ pravi Jurij in pokaže na pšenico.

„E, bo že Bog zopet dežja dal!“ tolaži se stari. „Kaj pa ti?“

„Kaj ste mi pa včeraj obljubili? Jaz nisem še pozabil. Danes mi morate povedati srečo.“

„Fant, kaj ti to pomaga, če pa ne verjameš!“

„Kdo pravi to?“ opravičuje se Jurij. „Le kaj prida povejte, boste videli, če bom verjel ali ne.“

Šimen se upira, upira, a na zadnje odvede Jurija v hišo. Tam odpre veliko pobarvano skrinjo, katere pokrov je ves pokrit s svetimi podobicami. Iz skrinje izvleče majhno ponev, trinogat stolček in v rudečo ruto zavite debele bukve s črnimi platnicami.

„To so črne bukve?“ vpraša Jurij.

„To so svete bukve,“ odgovori oni in pove, kako jih je skrival njegov oča in ded pred duhovnimi gospodi in kako je tudi njega župnik jedenkrat vprašal po njih.

„Malo sem se bil zagovoril,“ pravi, „pa so me začeli poprijemati in komaj sem utajil. Ti gospodje bi najrajši sami vse vedeli in znali.“ Potem pove o stolci, da je iz devet vrst lesa narejen, les pa se je sekal na sveti večer. Šimen dene potem mnogovrstnega kadila v ponev in kadi in moli po kuhinji sem ter tja.

„Kaj pa to, oča?“ vpraša Jurij.

„Kadilo prežene hude duhove, da nam ne morejo škodovati.“

„Torej mislite, da se v Vaši kuhinji tudi taki dobivajo?“

„Z božjim dopuščenjem, fant, hodi hudoba okrog in išče, koga bi požrl.“

Kaj bi se pač dalo v Šimnovi kuhinji požreti, mislil si je Jurij in smeh ga je silil, a molčal je; stari pa vzame škarje in odreže Juriju tri šopke las, od temena in od senc, potem pa mu reče iz hiše iti in vrata se zapró za njim. Jurij je slišal kako je starec godrnjal in molil in da je velike bukve prebiral. Bog ve, če zna brati, mislil je Jurij, a ni se upal vprašati. Čez nekaj časa pride Šimen ven in pravi: „Fant, ti boš dolgo živel na svetu. Če misliš, da je to sreča, pa zahvali Boga.“

Potem se pogovarjata z Jurijem o tem in onem, in ponosno omenja starec, kaj je že temu in onemu naprej povedal in kako se je natanko izpolnilo.

„Kaj sem Vam pa zdaj dolžen, oča?“ vpraša Jurij odhajaje.

„E kaj boš dolžen! Pojdi pomagat, da kolo urediva, nekam se je zagozdilo, pa ne teče.“

„Oča, vode mu manjka, vode.“

„Za jedno kolo bi je moralo vender še dosti biti; to se je kam ujelo. Pojdi, da je vzdigneva in žleb malo iztrebiva! Ti si še mlad in krepak, meni pa se že kolena opletajo.“

A naj se Jurij upira, kolikor hoče, hudomušno kolo se ne gane pa se ne gane, tako da se na zadnje sam Šimen uveri, da je nemara res vode premalo.

Mračilo se je, ko pride Jurij na svoj novi dom, tovariša sta bila že doma in prinesla sta s seboj vina, kruha in mesa.

„Hej, primojdunaj, Jurček,“ kriči Premec, „danes bomo pa večerjali, kakor sam gospod župnik.“

Tako je ostal Jurij pri Premci, pomagal je in delal, kar je bilo okrog hiše in na malem posestvu treba. Kadar ni bilo druzega dela, pa je vzel puško in prinesel sem ter tja kacega zajca ali pa veverico domov, po noči pa je šel časi v potok po rake. Metle vezati ni posebno umetno delo, a Premec ga je tudi naučil koše, jerbase in korbice plesti. Posebno fine robe se ve da Premčeva fabrika ni izdelovala, a v dolinski fari se je vse razpečalo. Kje in kdaj se je bil Premec sam tega navadil, to se natanko ne ve, a ljudje so ugibali, da bržčas takrat, ko je bil zaprt. Miha je hodil z muziko po veselicah in bratovsko delil svoj zaslužek; celo Premec je postal nekoliko boljši, da ni posedal toliko časa po krčmah; posebno rad je imel Jurija, bodi si da mu je dopadel od nekdaj drzni deček, ali pa ga je imel posebno zdaj za domačega, ko je njegov sin gospodaril na Primoževini. Na večer obiskaval je Jurij tudi svoje roditelje, se ve da so bili takrat v vednem strahu in vsak trenutek je hodil Primož ven gledat, če je vse varno. Jedi, pijače in obleke je dobil doma, da pa po dnevi ni smel hoditi po vasi, to ga ni žalilo. Prost je bil in na svoj položaj in na vojaščino ni mislil več; tako se človek tudi nevarnosti privadi, če je moral delj časa v njej živeti. Brezskrbno in zadovoljno je živel v veseli družbi. Kje navadno biva, tega sploh ljudje natanko niso vedeli in tudi povpraševali niso: tako so govorili, da se okrog Gorice potika; ne izdal bi ga pa nihče, in če bi bila tudi večja nagrada razpisana. Da bi pa kacemu vohunu sled zmešal, Jurij ni vedno pri Premci prenočeval, ampak sem ter tja si je izbral za ležišče kak kozolec, katerih je stalo mnogo od vasi sem po polji.

V.

Tako je prešlo poletje, prešla jesen in zima je trkala na duri. Lehko je bil pospravil Premec pridelek svojega polja; žito je bil prodal in denar je pod njegovimi rokami hitro ginil. V samotni koči pa je bilo mraz in Premec svojega gozda ni imel razen par smrek okrog hiše. Sproti si je nosil suhih drv iz gozda; na zimo pa vesel človek po leti ne misli. Zdaj so se vrstili vsi trije in hodili vsak svoj dan po suhljad. Prijetno se ve da ni izpod snega vleči primrzneno vejevje in večkrat so ležali okrog mrzle peči in celo šal zbijati se jim ni ljubilo.

„Primojdunaj, drugo bi vse bilo,“ dejal je časi Premec, „samo denarja ni.“

In trdo je res šlo zanj, zaslužek je po zimi redek, ko ljudje za živež radi delajo in Mihova muzika je tudi marsikak teden počivala. Dolga je pot do Primoža v grdem vremenu in večkrat je Juriju, kadar jo je hodil, prišlo na misel doli ostati čez zimo; a če je premislil, kakih sitnostij bi utegnil nakopati svoji rodovini, zbal se je.

„Veste kaj?“ pravi nekega dne Jurij k svojima tovarišema. „Jaz grem doli do Rožanca, pa si izposodim par goldinarjev. Po leti mu jih bom vrnil in če mu prav kaj obresti plačam.“

„Ha, ha! primojdunaj,“ zasmeje se Premec. „Vidi se, da ti moža ne poznaš. Če ga sam Bog poprosi na posodo, brez poroka mu on ne da nič. On bi bil Kristusa za pol menj prodal kakor Judež.“

„O za pol več, oča,“ oglasi se Miha. „Dober kup pa Rožanec ne da nič.“

„Jaz pojdem vender; saj sva prijatelja in saj veste, kaj je storil zame.“

„O kaj pa!“ pravi Premec. „To je kaj posebnega! Reci staremu, naj se obesi mestu tebe, rajši bo storil, kakor da bi ti kaj dal na posodo. Če bi mu bil jaz rekel: daj deset krajcarjev, da rešiva Jurija, ki ga hočejo umoriti, misliš, da bi bil dobil? Nikoli ne.“

Tako je govoril Premec, a Jurija ni pregovoril. Napoti se k Rožancu in dobi gospodarja na dvorišči, ko je ravno butare delal.

„Dober dan, oča Rožanec!“ ga nagovori. „Vi pa butare?“

„Butare,“ mu odgovori. „Od kod pa ti?“

„E, od vseh krajev, oča.“

„Največ si pri Premci, kali?“

„Zdaj tu zdaj tam; tako se klatim po svetu.“

„Prav imaš! Malo moraš počakati, da te ljudje pozabijo, potlej si pa dober: nobena živa duša ne bo več po tebi vprašala. Če hočeš, pojdiva v hišo! Kos kruha pa malo pijače imam zmerom pri rokah.“

„Ne, oča; saj se tukaj lehko pomeniva. Veste, jaz sem po nekaj k Vam prišel.“

„No, kaj bo dobrega?“

„Oča takole je: Jaz nisem slab delovec, kaj?“

„O dober, dober; jaz te že poznam.“

„Po leti, glejte, bom lehko dobil dela, kolikor ga bom hotel, če me prav letos še niso hoteli tako jemati. S časom ljudje vse pozabijo, jelite!“

„Tako je: noben človek ne bo več mislil na to, da si uhajač.“

„Vidite, zdaj pa dela ni in kdo me bo na zimo vzel? Po leti si bom pa kaj prislužil, po leti: in če boste kacega delovca potrebovali, kar imate me.“

„To je že prav.“

„In delal Vam bom pridneje in tudi ceneje kakor vsak drugi. Mlatit Vam pojdem in kosit po tri groše na dan.“

„Kar v roko udari!“ pravi mož veselo in iztegne svojo desnico.

„Samo plačajte mi nekaj naprej!“ —

Osupnen ga pogleda Rožanec in pridna sekirica mu zastane. —

„Veste,“ nadaljuje Jurij, „potlej ne bom tako potreboval, zdaj sem pa res potreben in Vam je pač vše jedno, če daste zdaj ali ozi je.“

„Fant, ti praviš: vse jedno? Kako more kmet, ubogi kmet, kaj denarja dati od sebe, če ni še prodal svojih pridelkov in svoje živine!“

„Saj ste oni teden žita prodali!“

„Kaj prodal! Se ve da sem prodal; toda, kako sem prodal! V izgubo sem moral dati, v čisto izgubo. Ej, potreba, potreba, pa skrb! Fant, ti nimaš še nič skrbij, ker si sam, kdor ima pa svojo zemljo, ta pa ni nikoli brez skrbij.“

„No, takih skrbij bi se jaz ne bal,“ omeni Jurij.

„Zato, ker jih ne poznaš. Ti še nisi nikdar plačeval davka in ne veš, kaj se to pravi: hiša brez denarja, rubežen pa pred durmi.“

„Vaše posestvo vender lepe denarce nese.“

„Lehko bi jih, lehko; Bog ve, da lehko! Toda kaj ti pomaga, če vidiš lepo drevje v gozdu, da se ti ga srce veseli; pa prideš drugič pogledat, pa vidiš, da je drugi posekal! In kak krompir je bil zrasel na njivi! Debel kakor repa in kar usulo se ti ga je pod steblom; ko sem pa začel kopati, takrat sem pa videl, da je boljši že pobran. Potlej naj pa nese denarce kmetija! Koliko sem zložil žita v kozolec! Na tesno sem je dejal, snop pri snopu, samo lepo pšenico, trdo kakor jeklo in svetlo kakor led. Ko pa pridem z vozom nakladat, bilo je pa vse narahljano, skoro vsak drug snop je izginil!“

„Kaj, da tako kradejo po Gorici!“ začudi se Jurij.

„Tako in pa še bolj! Toda nekaj jih poznam in ker si ravno tu in menda večkrat Premca vidiš, reci staremu: če ga jaz jedenkrat dobim v moji hosti, da bo drva sekal in škodo delal, ali pa okrog mojega kozolca kaj iskal, česar ni izgubil, posvetil mu bom z dvocevko, da bo imel za nekaj časa dosti. Da moram ravno jaz tako tatinsko soseščino imeti!“

„Oča, Premca menda po krivem dolžite,“ zagovarja Jurij svojega dobrotnika.

„O kaj pa, po krivem! Le govori zanj! Meni so ljudje pravili, ki se ne lažejo in dolgo sem že potrpežljivo gledal, kako se ta nesnaga na moje stroške pase.“

Jurij se je bal, da bo starec zdaj, ko mu je najljubši predmet prišel na misel, o tem govoril brez konca in kraja, in zasukal je govor zopet na svojo prošnjo. „Hudo je, oča, hudo!“ pravi. „Pa veste kaj? Zavolj tega bi mi vender lehko par goldinarjev posodili. Čez pol leta Vam jih pa odslužim.“

„Oh, ljuba duša,“ vzdihne Rožanec. „Čez pol leta! Kje je še to! Bog ve, če boš takrat še pri volji izpolniti svojo obljubo!“

„Saj sem Vam segel v roko.“

„In Bog ve, če boš še mogel to storiti. Žandarji še vedno okrog lazijo in če te dobé, kdo mi bo povrnil?“

„Bodo pa oča dali, ali pa France.“

„Ha, ha,“ nasmeje se bridko Rožanec; „oča ali pa France! Saj poznam oba dobro! Od teh pa denarja ne dobiš; trda sta kakor gabrova grča. Ha, ha! da bi ta dva kaj plačala, na to še misliti ni!“

„Pa jaz imam še nekaj dote!“

„No, pa Bog ve, kedaj jo dobiš, ali pa nikoli! Tvoj oča lehko še dalje živi kakor jaz.“

„Da bi le Bog dal!“

„Ej, zlodja, Jurij! kaj pa meni potlej vsa ta barantija pomaga? Jurček, kar pustiva te neumne marnje, pa pojdi z máno, da ga spijeva vsak jedno kupico hruševca, tacega, kakor ga ti še nisi pil.“

„Zahvaljujem, oča, res ne bom! — Vi mi torej nečete pomagati?“

„Kaj, pomagati!“ jezi se Rožanec. „Pomagam ti že, kjer hočeš; ali če pa ne morem, pa ne morem. — Toda počakaj, zdaj-le sem se nekaj domislil.“

In stari vleče ponižnega Jurija čez dvorišče. Pod hišo v zemlji bila je prostorna klet, to Rožanec odklene in porine mladeniča notri.

„No, Jurij, kaj vidiš tu notri?“ ga vpraša.

„Dve kadi zelja.“

„Ha, ha,“ smeje se oni, „to je tudi notri, tudi. Pa poglej sem! Ob steni, kaj pa tu visi?“

„Zajčje kože.“

„No vidiš! Same lepe, suhe zajčje kožice. Petnajst jih je, in poglej ljuba duša: v ponedeljek je v Ljubljani semenj, jaz ne morem iti, ker imam dela doma; ti pa lehko tjà stopiš, pa vzameš to-le s sábo. Če skriješ pod suknjo, noben človek ne bo vedel, kaj neseš. Klobučarji se bodo pa kar stepli zanje, tako lepe kožice so to. Recimo, da dobiš za vsako štiri groše — dobil boš pa lehko več, primaruha! tako blago, le poglej jih — no, pa recimo, da štiri groše, in petnajst kožic, to je že blizu štirih goldinarjev.“

„Ne vem, če bo toliko, oča,“ ustavi ga Jurij in začne računiti. „To je menda samo tri goldinarje.“

„Ni mogoče!“ zavpije Rožanec, „le štejva! Če bi jih bilo samo pet, že te bi znesle jeden goldinar; zdaj jih je pa petnajst, pomisli; petnajst!“

„No, in to je trikrat pet.“

„Hentaj! menda res. Toda ti jih boš veliko draže prodal; ne smeš takoj prvemu dati; poskusi malo, kakšen je kup in barantaj na žive in mrtve!“

Jurij ni vedel, ali bi se smijal dedcu ali bi se jezil; toda kaj bi bil mogel storiti? Če odreče, ne dobi denarja nič, jeden dan ali dva se pa že roma po svetu, in kdo ga pozna v mestu!

„Kar se bo dalo, bom storil,“ pravi. „Zanašajte se name!“

„Tako je prav! Kaj bi dobro robo zametaval! Pot te skoro nič ne velja; zapravljati se ve da ni treba. Čez Savo se prepelješ na prvem brodu; po čolnu; na ladijo ti ni treba hoditi, ker je predrago. Sem in tjà boš plačal štiri krajcarje. V Ljubljani imaš pa petnajst krajcarjev čez in čez dosti.“

„Petnajst krajcarjev, oča! Kaj pa mislite! Toliko me stane če grem v Dolino.“

„Ha! Ali hočeš po svetu hoditi pijan kakor muha? Glej, da se mi v Savo prebrneš! — No pa vzemimo dvajset krajcarjev, ker si že tako razvajen; potlej boš pa živel kakor prapreški gospod. — Kar ti ostane, pa lepo domov prinesi, pa glej, da kaj ne izgubiš in da ti na semnji kdo kaj ne izmakne. Mestni ljudje so vsi vražji in na tujca kar gledajo, kako bi ga osleparili. Poldrugi goldinar, polovico skupička, boš potlej meni dal, drugo polovico ti pa jaz posodim tjà do sv. Jurija, tvojega patrona. Obrestij pa ne maram nič, ker jaz sem kerščansk človek. — Tako, Jurij! Kadar odrineš, pa mi pridi povedat, da ti blago izročim!“

Kar tepel bi skopuha kakor ajdovo slamo, mislil si je Jurij, če bi ne bil ravno Rožanec. Toda le počakaj!

VI.

Grd dan je bil ljubljanski semanji dan; deževalo je in sneg je vmes naletaval, tako da so tla od mnogih nog razteptana kar plavala. Množica ljudij valila se je sem pa tjà; jedni hité po gotovih opravkih, drugi ogledujejo štacune in krame in premišljujejo, ali bi še kaj kupili; ti iščejo svojih znancev, oni so jih našli in glasno se razgovarjajo z njimi; vmes pa ropočejo vozovi in bega živina.

Pri klobučarji na trgu je že dolgo kmetski fant od strani gledal in čakal, da se odmaknejo kupci. Zdaj se približa, a ne pogumno in moško, kakor fantje njegovih let, ampak plašno in urno, kakor bi se bal, da se skesa, ako bi hodil počasi.

„Jaz imam zajčjih kož na prodaj,“ reče poluglasno Jurij, kajti on se je obrnil na prodajalca.

Klobučar ga nekaj časa pazno gleda, pa reče: „Pokaži!“

Jurij razveže culico in razloži svojo robo. Dolgo jo ogleduje oni, vse predolgo za Jurija, naposled pa vpraša: „Po čem?“

„Po štiri groše.“

„Fant, ali si znorel?“ pravi oni. „Po dva ti dam, če hočeš; pa kar pusti tukaj!“

„Ne, ne morem dati.“

„Kaj ne moreš dati, ko si vse zastonj dobil! Dva groša dobiš še po vrhu, pa nič več.“ In klobučar seže po ruti.

„Res ne morem,“ reče Jurij in prime za drugi konec.

„Stoj, fant!“ pravi zdaj oni na glas. „Pridejo žandarji mimo, potlej boš pa lehko dal.“

A tako srpo ga pogleda Jurij in tako krepko mu stisne pest, s katero je robec držal, da je takoj izpustil. Jurij povije svoje blago in izgine med ljudmi. Malo so bili za njim pogledali, ko je klobučar zadnje besede rekel, a kdo se meni za tuje ljudi?

Poludne je zazvonilo; vse ljudstvo se odkrije in kjer je tropa skupaj, začne jeden glasno naprej moliti. Najglasneje pa moli tam na trgu star štacunar, ki klobuke prodaja. Po vsem trgu se razlega njegov glas in nehoté tudi Jurij za njim moli in se počasi bliža. To mora biti dober človek, ki je tako pobožen, misli si in čaka, kdaj bo molitve konec. Zdavna je že odzvonilo, a rejeni klobučar še vedno našteva svetnike in svetnice, kakeršnih Jurij še nikdar ni slišal, in neutrudno odgovarjajo ljudje okrog njega. Na zadnje pride vender „čast bodi“ in velik križ sklene molitev. „Ta je bila pa dolga,“ meni nekateri, „prav za deževen dan.“ Ljudje se začno razgubljati po krčmah in trg se prazni. Zdaj se Juriju zdi čas ugoden. Urno stopi k možu in ga nagovori:

„Oča, jaz sem tudi za Vami molil,“ pravi. „Zdaj bova pa kupčijo naredila.“

„Prav je; jaz imam pa tudi najboljše blago.“

„Jaz bi Vam nekaj prodal,“ seže mu Jurij v besedo, „zajčjih kožic, če jih potrebujete.“

„Kaj pa, da jih potrebujem. Le sem z njimi!“ In zopet razgrne Jurij svoje blago in boječe gleda kupcu v obraz, kaj poreče.

„Koliko hočeš imeti?“ vpraša oni.

„Ne veliko,“ odgovori Jurij. „Po štiri groše Vam jih pa dam.“

Mož premetava kože, mane jih s prsti, ogleduje od vseh stranij, potlej pa izvleče mošnjo. Aha! veseli se Jurij, nisem se varal, to je pravičen in pošten mož. Štacunar našteje in pomakne denar Juriju: „Tu imaš, fant!“

Jurij pregleda pa vidi, da je samo dva goldinarja in dvajset krajcarjev naštel.

„Oča, vi ste se zmotili,“ pravi Jurij. „Tukaj manjka šestnajst grošev, za štiri kože ste mi utrgali.“

„Prijatelj, te boš pa navrgel!“ reče oni in grdo se zasmeje. „Tukaj je denar, vidiš? Zdaj pa tjà-le poglej!“

Jurij se ozre.

„Tam so pa žandarji! Take ptiče, kakor si ti, jaz poznam.“

Jurij se je ves tresel od jeze, zdaj je bil rudeč zdaj bled in prva misel mu je bila, da bi v dedca skočil in mu kosti premèl, a vedno bliže prihajata dva bajoneta.

„Vzemi; če ne, vzamem jaz,“ pravi štacunar in iztegne roko: Jurij pa pobere hitro denar in odide.

„Bog bodi zahvaljen za dobro kupčijo,“ vzdihne klobučar in se odpravi h kosilu.

VII.

V predmestni krčmi se je vse trlo pivcev in glasen pogovor so imeli med sábo. Možje so pili po storjeni kupčiji ali pa so jo nadaljevali, ženice so ogledavale in primerjale nakupljeno blago in dekleta so materam svete dajale, kaj bi se še prav dobro kupilo zdaj, ko so že v mestu. Pri jedni mizi pa je sedela tropa preširnih fantov, ki so po vinu razgreti šale zbijali na vse pretege. — V kotu pri peči sedel je Jurij in rezal svoj ogel belega kruha, ter pil kozarec vina. Prisedel je bil k njemu star mož, in poleg njega mlado dekle, in položila sta svoji culi na klop k peči. Iz starčeve moleli so težki novi usnjati podplati, dekličina pa je bila skrbno povita in zvezana, da ni bilo moči soditi in uganiti, kaj je v njej.

Sedeli so nekoliko časa molče drug poleg drugega.

„Odkod si pa ti doma?“ povzame naposled starec besedo in se obrne k Juriju.

„Tam pri Dolini, če veste,“ mu on odgovori.

„Hentaj, pri Dolini? Potlej imava pa jedno faro sv. Jurija. Jaz sem pa s Strme Peči pri sv. Florijanu. Ali si že bil katerikrat pri sv. Florijanu?“

„Bil,“ odgovori Jurij, „pa ne velikrat. Torej je Vaša tista hiša na samem, vrhu roba?“

„Moja, in pri nas se pravi pri Pečárji. Kdaj greš pa domov?“

„Ne bom čakal dolgo.“

„Vidiš! nekaj opravka imam jaz še, potlej pa tudi odrinem in lehko gremo vkup proti domu; tvoj brod je samo pol ure bliže, kali? Nad Hotičem se prepeljujete Dolinci, jeli!“

„Da!“

„No in do tja te spremiva z Lenčiko, ker imava tudi to pot. — To je moja hči tukaj, pa še ni bila prej nikoli v Ljubljani in ker me je tako prosila, sem jo pa vzel s sabo, zdaj jo pa noge bole.“

„Oh, oča!“ izgovarja se dekle in zarudi, „saj me nič ne.“

„Bodo te pa jutri, le počakaj!“ tolaži jo oča. Pogovoré se še potem, kakor je navada, o letini; Pečar potoži, kako ljudij za delo primanjkuje, ker neče nikdo več doma za drevo držati pa cepec sukati. ampak vse hiti železnice delat, premog kopat ali pa jih vzame vojaščina: kadar so bolni pa stari, vračajo se domov. „Pri nas bi tudi potrebovali jednega delovca,“ pravi, „toda kaj, ker so tako dragi. Jaz sem že star, da se težko ukvarjam, zemlje imam pa dosti; samo v hribih je, v hribih.“

„Da, v hribih,“ pritrdi Jurij.

„Take sile pa tudi ni, oča“ brani se dekle. „Kako pa Mala Loka lepo leži in Kratka Njiva!“

Juriju je prišlo na misel, kaj, ko bi v to službo stopil. Mir bi imel nemara; toda v kake hribe bi prišel, in v kako zimo! Od svojih krajev bi bil vender ločen, in druščine bi ne bilo nobene. Ne, v ta dolg čas pa ne!

Pečar se je bil poslovil s svojo hčerjo in tudi Jurij odide. Zamišljen hodi nekoliko časa po mestu, a vsega je že naveličan. On ne pozna nikogar in nihče ga ne pozdravi in vender se mu zdi, kakor bi ljudje za njim se spogledavali, kakor bi kazali nanj; če dva vkupaj obstaneta, prepričan je, da govorita o njem. Proč, proč, ljudem izpred očij! Jurij pozabi Pečarja in svoje obljube in hiti, kar more, proti Zalogu in odtod dalje za hribom ob Savi. Tacega dne še ni imel za seboj. Kaj ko bi ga tukaj v neznanem kraji kdo izpazil! Kam bi se obrnil in kje bi dobil zavetja?

Zimski dan ne traje dolgo, zlasti če je oblačen; in temno je že postajalo, ko dospè Jurij do broda. Čim bliže je prihajal, tem hitreje je hodil oziraje se pogostoma nazaj, kajti vedno se mu je zdelo, da hiti kdo za njim. A megla se je bila razgrnila in komaj je razločil ribičevo hišico onstran Save. Zanesljivejša pa so ušesa po noči in vedno glasneje se slišijo in vedno bolj se bližajo koraki brzih nog. Temu človeku se mudi, misli si Jurij. Morda hodi za mano, ker sem mu sum vzbudil. Na pol v teku doseže Jurij breg. Čoln je bil k sreči pri tem kraji, kajti ribičev fant je bil ravno neko žensko prepeljal in že odriva, ko priteče Jurij. Na njegov klic primakne se zopet čoln in Jurij skoči vanj.

„He! počasi!“ vpije fant. „Če ne, bova zajela ali pa se prebrneva oba.“

„Tiho bodi, pa vozi urno!“ ukaže Jurij. Krepko se upre brodnik v drog in odrine čoln od kraja.

Kmalu se začuje od brega sem močan glas: „He, ribič! stoj, vozi nazaj!“

„Takoj pridem, takoj,“ zavpije fant in vozi dalje.

„Nazaj, hudič! Če ne ustrelim,“ sliši se v drugo.

„Žandar je,“ šepne brodnik in obrne svoj drog, kajti dobro znani pok petelina na puški je pričal, da se mož ne šali. Jurij se ni motil, hodil je nekdo za njim, bodi si nanj opozorjen, ali pa je plaha njegova osoba sama ob sebi obrnila sum nase.

Zdaj ni bilo časa premišljevati; Jurij stopi k brodniku in mu zamolklo reče:

„Fant, če ne voziš dalje, zadavim te,“ in mu položi roko na ramo; a fant ni bil strašljiv.

„Kaj ti mene, ti, drvar!“ zavpije in ga sune v obraz. Komaj se je bil Jurij umaknil. Zdaj pa zgrabi brodnika za prsi in ga potlači v čolu. Čoln pa se prevaga in oba se zvrneta v Savo. Kakor bi trenil, razpustita se v hladnem elementu skušaje se rešiti; čoln pa plava mirno po Savi doli. Dasi je znal Jurij dobro plavati in ni imel daleč do brega, vender izleze le z največjim trudom ves otrpel iz vode: tacega mraza še ni užil in obleka ga še nikdar ni tako težila. Na krik je bil prihitel stari ribič. „Oho, oho!“ vpije in razprostre roki proti Juriju, kakor bi ga hotel udržati, a niti mu je bila resnica, niti bi ga bil premogel in več mu je bilo na tem, da sinu iz vode pomaga. Daleč je bil že Jurij, ko prikolne fant iz Save.

„Da bi vse biriče zlodej vzel,“ huduje se. „Kje bomo pa zdaj čoln iskali?“ —

„Ah, čoln!“ tolaži ga stari. „Doli h Krivcu bom stopil in na ovinku ga bomo dobili v dračji; ti pa glej, da se posušiš!“

Jurij pa je bežal v hrib, kakor obstreljena zver, ne oziraje se ne na desno ne na levo. Ves je bil moker in zeblo ga je; ko pa je lezel dobre pol uro navkreber po spolzki stezi, tekel mu je že vroč pot od čela doli. Tako hodi dolgo dolgo po poti, ki se je komaj poznala, nikdar se mu hrib še ni zdel tako visok, nikdar tako strm: komaj prekorači jeden vrh, že stoji drugi nad tem in zadaj zopet tretji brez konca in kraja. Kakor bi ga zel duh v krogu vodil, tako blodi sem ni tja po temoti. Naposled ugleda visoko nad sábo berlečo luč. Hvala Bogu! vzdihne, vender pridem do ljudij, in poskusi pot naravnost proti luči, a kmalu se prepriča, da je tod svet zaprt: skoro navpik dviga se skala mnogo sežnjev visoko in nikjer ni nobene steze. Tu ne pomaga nobeno premišljevanje, obiti se mora strmina: Jurij se upira in upira na vso moč in prileze slednjič na vrh. Kar nič ni vedel, kje je; razgled mu je vzela temna noč, in ne more se spomniti, da bi bil že katerikrat videl ta kraj in to hišo. Komaj stori par korakov proti zaželjenemu prenočišču, kar zarjove nad njim velik pes in ga ustavi.

„He, ljudje božji!“ vpije Jurij. „Ali ni nobenega doma?“

Čez nekaj časa se vrata nekoliko odpro, in kakor se dozdeva Juriju, vpraša póstarna ženica: „Matija, ali si ti?“

„Ne, jaz sem, jaz,“ odgovori Jurij.

„Kdo pa je to?“

„Nekdo, ki je pot zgrešil, pa prosi, da bi ga prenočili.“

„E, ljubi moj!“ odvrne oni glas. „Pri nas te ne moremo prenočiti; pojdi tukaj-le doli do Šimóna, četrt ure daleč, tam te bodo vzeli pod streho; pa glej, da v brezdno ne padeš, pot je nevarna.“

„He, mati, prenočite me, mraz je,“ prosi Jurij.

„Ravno danes ne morem; kar pojdi tu doli, boš kmalu tam.“

„Toda psa pokličite k sebi! Ta zverina me ne pusti mimo.“ A tega ni bilo treba, kajti na jedenkrat pes glasno zalaja in steče na nasprotno stran in laja, priteče zopet k hiši in zopet izgine.

„To sta pa naša dva,“ pravi žena, in kmalu se pokažeta dve osobi, moška in ženska.

„Dober večer, Matija, dolgo vaju ni bilo,“ pozdravlja starka stopivši iz hiše. „Tukaj je nekdo, če ga hočeš prenočiti.“

„Dober večer, oča!“ izpregovori Jurij, a pes skoči zopet proti njemu in ga ne pusti dalje, dokler ga gospodar ne odžene.

„Kdo pa si ti?“ vpraša mož, ki se mu je reklo Matija. „Pojdi no bliže!“

„Oča, tisti je, ki je zraven naju sedel,“ šepne dekle, ki je spoznalo Jurija.

K Pečarju je bil prišel Jurij na Starmo Peč.

„Glej ga, saj res!“ pravi Pečar in poda Juriju roko. „Kod pa hodiš in kako prihajaš sem?“

„Zašel sem bil.“

„No to pa ni nič čudno pri takem vremenu. Še jaz sem moral paziti, ko sem že sto in stokrat to pot hodil. Sneg vse zmede. Zdaj pa kar hitro stopimo v hišo, da se ogrejemo.“

Tople izbe še nikdar ni znal Jurij tako ceniti kakor zdaj. Mati prinese malo večerjo in tudi on mora prisesti.

„Kakšen si pa, fant?“ vpraša Matija. „Saj se te vse drži. Tako hude megle pa vendar ni.“

Jurij pove svojo nesrečo, opravičuje se, zakaj ju ni počakal in Matija prinese dva otepa slame v izbo, da se mu naredi postelja.

„Lenčika, kaj si pa vse nakupila?“ vpraša zdaj mati in Lenčika odpre korbico in razkaže svoje zaklade. Vsakemu je nekaj kupila. „To je za mater, to za očeta, to za Šimonovega Štefana, to pa za Anico.“

„Ali si tudi Štefanu kaj kupila?“ nasmehne se mati.

„Saj moram, ker je tako siten,“ odvrne Lenčika.

„Za našega gosta tukaj pa nimaš nič, Lenčika?“ vpraša oča.

Malo osupne deklica, kajti nenadoma je prišlo vprašanje; ko pa Jurij začne dokazovati, da se tudi njemu spodobi majhen „odpustek“ za spomin, odvrne pogumno: „Bom pa tega dala, ki sem ga namenila Štefanu.“

„Kaj bo pa Štefan dejal?“ vpraša mati.

„Saj ne bo vedel. Dobo pa druzega," reče Lenčika in odide z materjo v drugo sobo k počitku, trudnega Jurija pa je že tudi spanec nepotrpežljivo čakal na slamnati postelji.

Ko razsvetli drugo jutro solnce snežne vrhove, najde Jurija že na nogah. Obleka je posušena in gospodar mu natoči kupico brinjevca domačega pridelka k odhodu.

„Ta ogreje dušo," pravi mož, „in po zimi ni boljšega zdravila." Potem mu pokaže najboljšo pot v Dolino in prijateljsko se poslovita. „Če še katerikrat tod prideš," pravi Matija, „pa se še oglasi!"

Mož odide živini klast, Jurij pa stopa urno proti domu. Da je skoro ves denar izgubil v vodi ali na potu, to mu ne dela mnogo skrbij; da je le zopet doma. Celo nekaka škodoželjnost se ga loti, ko pomisli, kako bo lakomni Rožanec skakal, kadar to zve. Ta Pečar je pa dober mož, misli si, da bi le ne bil v taki puščavi! Če bi bilo le malo niže doli, pa kar ostanem pri njem. Toda, hu! nikjer nobene vode; sam kamen pa sama skala! Sneg menda leži vse leto tukaj. Škoda tako dobrih ljudij za tako pust kraj! — Tako je premišljeval Jurij na svojem potu in hvalil Boga, da ni tukaj gori v tem mrazu doma.

(Dalje prihodnjič.)

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

I.

Gospod Spectabilis, ki je nas „Zvonove" pisatelje koncem leta v „Slovenskem Narodu" z razbeljeno mastjo polil, da smo se svetili kakor najbolj ukusni žganjci, zaželel si je, da bi mu jaz letos takoj jel praviti, kako je bilo takrat, ko sva se prvikrat z medvedom srečala. To opisovati bi ne bila težavno in v kratkem povedano, a s tem bi mu samo po jedni strani ustregel, kajti njega zanimajo, kakor pravi, tudi naši domači originali kakor n. pr. Miha pa Vragov boter; a takih, in po moji sodbi še bolj besede vrednih, spoznal sem dosta, predno sem v medvedje kraje zašel ter iz njih ust marsikateri dober nauk poslušal in si ga moral zapomniti, da sem dozorel za medvedarja in stal ko zid, ko je bilo skoro gotovo, da se bodeva s tem mogočnjakom naših gozdov na ozki poti srečala.

Da ga torej seznanim s temi učenjaki svojega predmeta in se jim hvaležnega pokažem, — kajti njim gre zasluga, da je Spectabilis zame posebe še ponvico pogrel in debel ocvirk name stresel, — jel bom praviti od kraja. Ne bojte se pa, čitatelji, da bode to kaka zistematična razprava pričenjajoča s kemično analizo strelnega prahu in dinamično razpravo zajčjega skoka, ne, to ne! Bodo to pripovedke za nas in pri kozarci vina. Možje, katere vam bom predstavljal, bili so ali pa so še poštenjaki, ki so pili, peli in zelen gozd ljubili ter živalsko sled po snegu rajši gledali ko svilnat lišp med zidovi in drobne črke na papirji. —

Začel sem s samo torbico; na puško sem moral še dolgo čakati. Torbico so mi obesili, ko sem smel prvikrat spremljati očeta, ki je šel prepelice streljat. Bog ve kolikokrat mi je bilo rečeno: zmerom zadaj hodi in nikdar pred puško ne stopaj! Dokler nismo torej na polje prišli, hodila sva zadaj jaz in Paksel, tako je bilo psu ime: ko smo do pravih njiv dospeli, zapustil me je Paksel na očetovo povelje in sam sem zadaj ostal. V ožjo dotiko sva zopet s Pakslom prišla, ko so jele prepelice padati, kajti vselej sva se jeden pred drugim zapodila, kdo jo bode prej pobral in posebno me je jezilo, da Paksel ni hotel nikdar pobrane prepelice meni podati, ampak vselej sem jo še le iz očetovih rok dobil, da sem jo potem v torbico dejal. Kadar so prepelice pogostoma padale, posmehoval se nama je oča, posebno Paksel si je dosti hvale pridobil; kadar je pa zastonj pokalo in ni bilo kaj pobirati, takrat se nama je pa hudo godilo, kajti vselej sva bila vsega midva kriva. Jaz nisem prav hodil, ali brez potrebe kaj govoril, Paksel pa ni prav iskal in predaleč odhajal in kadar je začelo naopak biti, postajalo je to zmerom huje, tako da jaz in Paksel že v resnici nisva vedela, kam bi se dejala in kako bi hodila. — Prav za prav sem najine grehe še le takrat spoznal, ko sem imel že sam psa in puško ter se prepričal, da taisti, ki strelja, ni nikdar kriv, ako zgreši, ampak vselej pes ali pa kak spremljevalec. Vsaj to so navadni izgovori, sicer jih je pa še dosti druzih, tudi navadnih, ali pa takih, ki jih ravno prilika nanese; gotovo je, da lovec in jetnik nista nikdar kriva, prvi ne, da ni kaj pobrati, drugi ne, da so drugi njega pobrali.

Kadar je bil že nesrečen dan, hitro sem se kesal, da sem šel na lov. Solnce je pripekalo, žeja in lakota sta me stiskali in še tako kislih in griževih jabolk sem se razveselil kakor Izraelci mane v puščavi.

Še od tistih časov imam češplje v visoki časti, zrele in tudi take, katerih se je komaj še moka prijela. Težko sem čakal, da je bilo kaj v torbico dejati, ali s časom in po vročini je postala torbica jako nadležna. Zadaj sem začel ostajati ter v vsaki senci počivati, a žal! moral sem potem hitreje stopati za očetom. Pritožiti se pa lovec nikdar ne sme, da bi bil truden, še menj pa, da težko nosi in zatorej sem se premagaval in trdil, da nisem truden, akoravno sem zmerom bolj zadaj ostajal. Najhuje je pa bilo po cesti proti domu koračiti, in kakor nebeško prikazen sem pozdravil še tako reven voziček, da je le še za fantiča prostora imel. Doma je bila pa zopet velika korajža. Kazal in razkladal sem, kaj smo ubili in še posebno poudarjal, da nisem nič truden, a za lakoto sem se pač takoj udal in se tudi skazal potem, da sem resnico govoril.

Tudi med prepelicami je že marsikateri zajček se potočil, vender prav za prav je zajec še le kasneje na vrsto prišel, in to je bila vse druga reč. Milo sem gledal za njimi, kadar je šlo več lovcev in tudi več psov z njimi na lov. Želel in težko pričakoval sem časa, ko bodem smel tudi jaz z njimi.

To se je zgodilo potem, ko sem prvič iz šole na velike počitnice prišel.

Mestu puše sem dobil palico ali pa dežnik, kakor je vreme kazalo in izročen sem bil tistemu, ki je pse gonjače vodil. To je bil takrat pri nas stari Janez, mož, ki je dober kos lovske zgodovine na Notranjskem in torej vreden, da se z njim dobro seznanimo, posebno tudi zato, ker pod njim sem si pridobil največ nauka in veselja do lova ter do dvaindvajsetega leta skoro le z njim na lov hodil. Ko sem pod Janeza prišel, imel je mož 65 let in služil je že jedno in petdeseto leto pri naši hiši. Janez je bil bolj majhne postave; bil je — kakor je sam, Bog ve kolikokrat, pripovedoval — ravno tako velik kakor Napoleon. Pravil je namreč, da se je Napoleon, ko je skozi našo vas prišel, ravno pri mitnici ustavil in s konja stopil; da se je pa takrat on zraven njega postavil ter se prepričal, da sta bila oba jednako velika. Janez ni trpel ugovora ter je ta dogodek vselej za pravo istino trdil, dasiravno jaz še dan danes nisem prepričan, da bi bil Napoleon kedaj skozi našo vas jahal; vozil pa se je jedenkrat. Že to kaže, da Janez je bil francoske dobe mož in omenjam že sedaj, da je med vsemi narodi Francoze in Angleže najbolj spoštoval.

Francozi so se mu za vselej prikupili že prvikrat, ko so v naše kraje prišli. Zgodilo se je to tako:

„Vedeli smo, pravil je Janez, da za malo dnij bodo Francozi pri nas. Naši so bili sicer še nastavljeni pod Nanosom in po Golem Vrhu, ali da Francoza ne bodo ustavili, to je bilo gotovo. Veleli so mi torej pokojni stari gospod upreči veliko kočijo, da sem odvêdel potem gospo in četvero otrok na Škol, grad pri Vremski dolini. Drugi dan potem, ko se povrnem, jelo je na vse jutro pokati, toda le malo časa je trajalo streljanje, in naši umaknili so se hitro proti Postojini. V hiši smo ostali samo gospod, jaz pa dve dekli. Bal sem se, kaj bode, in tudi dekli sta se tresli, ali gospod so nas okarali ter nam zabičili, da moramo proti sovražnikom prijazni in postrežljivi biti. Komaj se prikažejo Francozi čez Žingarico, prijahajo pred hišo poveljnik in spremljevalci njegovi. Gospod jih pozdravijo in poveljnik jim reče, da za malo časa se ustavijo ter da želé jesti in piti. Gospod reko, da jed, kakor je bila tudi resnica, je že pripravljena. Oficirji poskačejo s konj in gredó v hišo. Posedejo okolo mize, naš gospod med njimi; jaz sem pa stregel. Zmerom najboljšega sem nosil iz hrama, in za malo časa je društvo oživelo in gospod so bili med njimi kakor že stari znanec. Jaz sicer nisem nič razumel, ali po obrazih in po vsem veselem vedenji sem spoznal, da so ti Francozi prijazni ljudje. Da se jim ni mudilo dalje, Bog ve, doklej bi bili še dobre volje, toda vstal je poveljnik in vsi za njim. Zahvalil se je gospodu in vprašal za račun. Gospod so povedali, da pri nas ni gostilne, da pa vsakemu radi postrežejo in nikakor nečejo nobenega povračila. Odpravijo se; jaz sem stal pred odprtimi vrati, in ko gredo ven, poveljnik prvi, stisne mi vsak po vrsti cekin v roko in jeden od njih je še kuharici v kuhinjo dar nesel. Hitro so bili na konjih in hajdi proti Postojini! Jaz sem pa preštel 8 cekinov na roki. Nikdar prej in nikdar potem je ni bilo take zame pri hiši. Gospodu je bilo potem žal, da so gospo in otroke na Škol poslali. Francoze smo pa potem zmerom radi imeli.“

Z Angleži se je pa Janez seznanil, ko so hodili iz Trsta lovit. Največ je vedel praviti o Hebornu, ki se je gotovo vsako nedeljo ob lovskem času iz Trsta pripeljal, ostajal pa tudi ves teden pri nas, kakor je pravil Janez. Imel je posebno lepe konje in do 60 psov; na jedenkrat so jih izpustili in kadar so zajca zagnali, drvili so gospodje na konjih za njim, in ako le zajec ni v goščo zašel, dognali so ga.

„Jaz sem vselej tistemu pomagal, ki je imel pse pod seboj in tolarjev sem dobival kar na pare. Po menj ko po tolar ni tak gospod nikdar v žep segnil. Takih gospodov ne bode več pri nas!“ tako je vselej nehal Janez.

Lahko si mislite, kako smo mi mladina Janeza z odprtimi usti poslušali, kadar nam je take pripovedoval. Izpraševali smo ga, kakšni so ti psi bili, in on nam je pravil, da vsi jednaki, kakor toliko krajcarjev, beli s temnimi lisami in tako izučeni, da, kadar je tisti gospod, ki je prišel prvi za njimi do ujete živali, z bičem počil, polegli so vsi na mah in čakali, dokler nista on in tisti, ki je imel pse pod seboj, na mesto prijahala. Najbolje pa da je znal jahati moj strijc Matija z Orehka; temu da ni bil nobeden jarek preširok in nobena preseka previsoka. Da, sam gospod Heborn — Janez je izgovarjal Eborn — in drugi Angleži so rekli, da tacega jahača še na Angleškem ni, kakor so gospod Matija. No vidite, gospod Spectabilis, ali ni bil stari Janez original? Že samo okolo njegove velikosti se veže in plete toliko in celo zgodovinske tvarine!

Da si je bil Janez majhne postave, delal je vender strašanske korake. Ako si ga le opazil in še tako daleč, spoznal si ga po hoji in ako bi ga po hoji ne bil, moral bi ga po velikem dimu, kajti mogočna pipa Janezova se nikoli drugače po dnevi ni ohladila nego med mašo in jedjo; po noči pa ne vselej, kajti ako je Janez vstal in šel na vreme gledat, kar se je večkrat zgodilo, vselej si je zažgal svojo veliko pipo. Čevlje je pa Janez take imel, da razen strojarjev take malo kdo nosi. Podplatov je bilo za dober palec, zadaj potkove, cvekov pa po tri vrste, kakor topov na fregati. Janez je bil tudi nekakšno okorn, ako mu je bilo poteči; ampak v korak je pa stopal, kakor bi ga bili že omajeni čevlji za seboj vlekli. Postali so ti čevlji med nami za pregovor in najbolj zasloveli so, ko smo z Janezom ptiče lovili.

Janez se za senice, cipe in take ptice ni menil, ampak poznal je le belorepce in čuka. Komur ni znano, pripovednjem, da belorepci se nahajajo po vsem Krasu in posebno dosti njih po Nanosu, koder ni gozda, torej zmerom med kamenjem. Nastavili smo brgone, čuk je bil na „krocoli“ in mladina in Janez za kako steno. Janez je imel vrvico v rokah, da je čuka vlekel in prvi pred nami klečal na jedni nogi. Gorje nam, ako se je kdo genil, ko so se začeli belorepci bližati, in jeziti na čuka. Strašen pogled nas je zadel in pomignil je Janez, da bode brcnil. Bog obvaruj, da bi bil kdo nas prej vstal in skočil pobirat, kakor je to Janez storil, in zgodilo se je to potem vselej s tem, da je Janez strašno ob steno ali kak kamen s čevljem škravsnil. To škravs in pa Janezov okoren tek je nas vselej toliko zanimal ko ves lov. Večkrat se je prigodilo, je da oblepljen ptič z brgona padel in potem skakal in da se je potem Janez za takim ptičem izpustil, in za njim škravsal prihuljen in s klobukom v roki; to je bilo za nas čez vse. Ali misliš, da smo se Janezu na glas in vidno smejali? Tega ne, bali smo se ga in v strahu nas je imel, kakor kragulj piščeta. Ali ravno Janezova strogost in naša otročja spasenost sta bila kamen in kresalo za veden smeh. Kdo ve, kolikokrat smo Janezu prešteli cveke na čevlji, katerega je nazaj molil!

* * *

Slike iz gorenjskih planin.

Spisal M. Tonejec.

I.

V snegu.

(Konec.)

2.

Nastopilo je jutro; ne samo hribje, temveč vsa okolica je bila s snegom, novim snegom debelo pokrita. Koliba se je komaj videla iz njega. Nobena pot se ni več sledila, ne h kradam, v katerih so bila drva poravnana, ne kam drugam. Okrog in okrog je bilo vse zapadeno, in videlo se je, da v nižavah še vedno sneg gre. Gašper je trdil, da bode tudi v gorah še jelo snežiti. Ni bilo videti živali razen nekaterih ptic. Oreščck ali stržek je prifrčal in se skril pod ostrešje, a zopet se je izgubil, gorske senice so skakale po smrekovih vejah ter iskale si živeža, skozi zamušnice pa se je kadilo iz kolibe; drvarja sta kurila. Dan je minul naglo, ker kratek je bil že. Proti večeru je bilo res vse podobno, da bode začelo zopet snežiti, ker ni se hotelo v mraz izpreobrniti. Drvarja sta si napravila pot, da sta mogla do dela. Vender drugo jutro je bilo zopet zapadeno. Štiri dni se je tako ponavljalo, čeravno ga ni nobeno noč posebne sile več padlo, vender vselej ga je bilo zjutraj nekoliko novega.

„Zdaj nama pa res lehko še dosti naredi,“ pravi Gašper peti večer tovarišu, ko sta zopet sedela pri ognji in pušila. Vidiš, da ga mora v nižavah debelo ležati, ker ni nobenega človeka sem gori. Gotovo ne morejo poti napraviti. Treba je skrbeti in tako gospodariti z živežem, da nama ne poide. Razdeliti ga morava na več dnij in ne več, kakor toliko, kolikor pride na dan, smela bodeva porabiti.“

Kakor je Gašper nasvetoval, tako se je storilo, celo tabaka se ni smelo več pokaditi na dan, kakor toliko, kar se ga je odločilo. Jela sta pot delati, in naredila sta je vsak dan nekoliko. Jože je navezal krplje na noge, pa je gazil. Čeravno ni šel vsak dan sneg, padlo ga je vender že toliko, da ga je bilo dosti. Hribje, doline, kotli, drevje, vse je bilo pod snegom: ko je prišel deseti dan, ni se videlo izpod kolibe nikamor, kakor naravnost kvišku. Bil je pa to lep dan, prikazalo se je solnce in tako prijetno je sijalo; jasno je bilo in krasno podnebje!

Ko je bilo delo dokončano, zakuri Jože na ognjišči in pravi: „Veš kaj, Gašper, zdaj bi ga pa imelo dosti biti, če ne, nama bode vse pošlo. Moke ni več kot za petkrat skuhati, zabele še toliko ne, kruh nama je potekel, tabaka imava ravno še za dva dni, treba je in zadnji čas, da se kako obrne na bolje. Čeravno sva vsak dan gazila in pot delala, vender nimava več narejenega in pregaženega, kot tri četrt ure hodá. Do doma, do prvih vasij je pač le daleč v tem času.“

„Zdaj mislim, pravi Gašper, da se bode popolnoma zvedrilo. Nocoj je že dokaj bolj mraz, kakor je bilo do zdaj. Obnebje je bilo danes prav podobno, da ostane lepo vreme in moje noge mi tudi upanje dajó. Ni se bati hudega, ne bova od lakote poginila. Ni me pogreblo, ko sem bil jedenkrat sam štirinajst dnij zapaden, pa naju tudi zdaj ne bo. Takrat mi je že vse poteklo, ko sem prišel zopet z ljudmi v dotiko. Vsak dan sem gazil in delal pot, pa nikamor nisem mogel, vedno sem se tako utrudil, da sem padel zvečer na slamo, kakor snop in sem spal kakor klada, čeravno nisem vedel, kaj bode prinesel prihodnji dan. Nobene stvari nisem več imel, ko sem bredel petnajsti dan v snegu; že prejšnji dan nisem več užil kot zadnjo peščico turščinih žganjcev, nezabeljenih, neosoljenih. Slab sem bil, kot otrok, ko so me dobili štirje delovci v snegu. Prišli so, ker so vedeli, da sem zapaden. Že noč se je delala, ko smo se naleteli. Trudni so bili, kakor jaz, vender lačni ne in ne tako premrtih udov kot jaz. Prinesli so živeža s sábo. To bi bil moral videti, kako mi je šel v slast črni ovseni kruh in brinjevec, ki so ga imeli s sábo! Pa kako dolg je bil tisti čas! Zvečer sem prve dni žlice delal, dokler še nisem pričakoval slabega, zadnji čas pa se mi ni več ljubilo strgáti in obrezovati, ker dan me je utrudil. Ako tedaj nisem poginil, tudi zdaj ne bova. V dveh dneh gotovo pridejo in nama prinesó moke pa druzega s sábo.“

Jože je bil utolažen.

3.

Stari drvar se je nekoliko zmotil. Tisti dan, ko je mislil, da morajo ljudje iz nižave priti, padel je zopet sneg, vender samo v gorah, a nikogar ni bilo. Drvarja nista vedela, kako je niže doli, ker jima je svet zaprlo. Ko sta sedela brez večerje in brez tabaka, jame Gašper zopet pripovedovati prigodbo iz preteklih dnij.

„Jedenkrat,“ pravi, „ko so me imeli prav hudo zavarovanega in nabranega, otel sem se prav čudno. Bilo je to že poznejša leta mojega skrivanja. Tedaj se je že govorilo in reklo, da sem kakor divja zver v nevarnosti. Lovači so mislili, kakor sem ti že pravil, da mi ni nič za človeka, ako bi ga tudi ubil. Bog vedi, kako se je zanesla ta govorica med ljudi. Res je bilo samo to, da sem se vselej branil, kolikor sem se mogel, ako mi je prišla nevarnost za hrbet, toda vedno sem se bal, da bi koga nesrečnega ne storil. Bežal sem, če sem mogel, ako je pa prišlo, da sem moral moč rabiti, se ve, ni bilo drugače, kakor na ta način se rešiti. Marsikrat sem katerega lovača podrl na tla, pa sem izginil. Da mora človeka na zadnje tako na pol divje življenje mrzeti, to si lahko misliš. Dostikrat mi ni bilo več mari, če bi jim tudi prišel v roke: zato sem se držal, kakor brez vse skrbi pri kmetih. Ljudje pa so mislili, da nima nikdo več toliko srčnosti, da bi me ugrabil. Jeli so mi, kakor sem rekel, posebno moč pripisovati; te vere jim nisem hotel jemati. Čim neumnejši so bili in nevednejši v tej stvari, toliko bolje je bilo za me. Ako je vam prav, meni tudi, mislil sem si; in res mi ni škodovalo, da so imeli biriči in lovači nekak strah pred mano. Ko bi tega ne bilo in one prazne vere v neko posebno moč, katere pa jaz nikdar imel nisem, in prepričanja, da bi jaz biriča ali lovača tudi usmrtil, ko bi se drugače rešiti ne mogel, ujeli bi me bili. Ravno takrat, ko sem se s sekiro branil, bi me bili zvezali in peljali uklenenéga, ako bi me ne bila samo njih neumna vera rešila. In kako lahko bi me bili dobili v klešče! Le poslušaj, kako je bilo.“

„Znano mi je nekoliko,“ pravi Jože, „ako meniš tisto, na kar sem te oni večer opomnil. Otrok sem še bil, igrali smo se biriče, lovače in skrivače, in tedaj sem nekje slišal, kako jo je Gašper upihal, ko so ga ravno mislili zgrabiti. Pa le povej, take reči pa rad sliši nas jeden, če tudi po dvakrat in še po večkrat.“

„Pri Podkritu sem bil v najemu,“ začenja Gašper. „Drva sem presekoval in cepil pred drvarnico. Kakor veš, Podkrit ni imel nikdar hlapca, za polje se ni posebno brigal, vozaril je, in ona je imela tako rekoč vse gospodarstvo v rokah. Njega ni bilo doma tisti dan, peljal je nekam, kaj vem kam, čreslo. Proti noči je bilo; sam sem bil na dvorišči, ona je v kuhinji imela delo, dekla pa v hlevu. Z dvorišča se ne more na več krajev bežati, kakor ti je znano. Ravno predno se je noč naredila, prileti deklica, jedna Potkritovih otrok, iz vasi in beži k materi v kuhinjo. Pravi jej, da je prišlo več možakov na vas. Ženi se je čudno zdelo, da na večer dekletu neznani ljudje prihajajo. Otroci pač vsacega domačega človeka poznajo. Prileti k meni in mi pove neprijazno novico. Ko se ozrem komaj dobro na to in ono stran, kam bi bilo bolje skočiti, vidim jih že na dvorišče prihajati. Sekiro sem še v rokah držal, nisem je dejal iz rok. Kakor bi me bilo nekaj pognalo, naravnost med možakarje sem jo udaril, sam nisem vedel, zakaj. Menda mi drugam ni kazalo skočiti, ker je bilo prepozno. Na obe strani sem mahal s sekiro, kakor bi hotel vse pobiti; lovači pa so stali in nobeden ni imel toliko srčnosti, da bi me bil zgrabil ali da bi bil udaril po meni. Kogar bi bil zadel, to je res, ta bi bil dosti dobil, in tega se je menda vsak bal. Prišel sem skozi vse, kolikor jih je bilo, da se me ni nobeden dotaknil. Ko sem bil nekoliko od njih, sem pa kar izginil. Oni so si očitali jeden drugemu, da ti pa ti bi ga bil lahko prijel. Če si tak, bi ga bil pa ti, rekel je zopet oni, ki se mu je reklo, da me ni. Ljudem domačim se je pa dobro in tudi čudno zdelo, kako je bilo mogoče uiti. Tako ga ne bodo več imeli, dejali so, dobro, da je ubežal. Jaz sem jo potegnil naravnost na rovte, in nikdo ni vedel, kam me je dalo, noč me je prikrila. Slišal sem pozneje, da še za mano niso šli. Ko sem se zakopal na nekih svislih v seno, jele so mi rojiti čudne misli po glavi. Skoro sam nisem mogel verjeti, kaj se je zgodilo, da je bilo to sploh mogoče. Strah me je preletel pri mislih, da bi bil lahko katerega presekal, ko bi ga bil zadel, in zelo sem bil vesel, da se kaj tacega ni zgodilo. Nikdar več bi ne bil imel mirne vesti, ko bi bil kriv, da sem koga nesrečnega storil. Od tistega časa pa se mi zdi, da lovačem ni bilo več toliko mari za me, kot prej. Zdelo se mi je in nisem se motil, da rajši vidijo, ako ne nalete náme, kakor ko bi se imeli trgati z mano. Pravili so mi tudi dobri prijatelji in znanci, da je tako in da mi ni treba drugega storiti, kakor toliko ogibati se, da jim ne pridem ravno pod nos. Tako ima človek časih srečo, ker to ni bilo drugega kakor moja posebna sreča, da se je takrat vse tako izšlo.“

4.

Še dva dni sta minula, dvanajstikrat se je noč naredila; v kolibi ni bilo več živeža. Vse je pošlo.

„Kaj bode jutri, Gašper!“ pravi Jože.

„Sneg bova zopet gazila,“ odgovori oni.

„Samo, če ga bova mogla! Jaz sem že zdaj sestradan, da se komaj po konci držim, v usta pa nimava kaj nesti. Tega ne morem umeti, kako naju morejo toliko časa pustiti, saj jim mora pamet dati, da ni drugače, kakor da pogineva, ako nama ne pomagajo iz tega zapora.“

„Res je, ali stvar je taka. Ko je začel sneg iti, nikdo ni mislil, da bi ga toliko padlo. Midva sama, kakor veš, tudi ne. Zdaj zadnje dni sem, ko se ga je toliko nabralo, mu človek več kos ni. Gotovo že pot delajo, ali dalje ne morejo, kakor midva ne; vender zaradi tega nama obupati še ni. Če ga je ravno včeraj in danes zopet dokaj padlo, vender zdaj ne gre več. Morebiti so bili že danes ljudje blizu naju, da pa niso več mogli dalje. Ako se tako vzdrži, kakor je zdaj, gotovo jutri ne bova več sama spala. Vodo pristavi in tisti planinski mah, kar ga je tu pod klopjo, da se bode skuhal. Ker drugega ni, mora to dobro biti; vsaj želodec se bode nekoliko ogrel, če več ne. Jutri zjutraj pa precej s svitom vred na noge.“

„Škoda, da sva zajčje kosti požgala, zdaj bi se lehko juha naredila iz njih, ko bi bile. Ali ko bi se vsaj kaka žival prikazala, da bi jo puhnil, naj bi že bilo, kar si bodi!“

„To se ve, dobro bi bilo, ali ker ni, pa ni.“

Nekdo je poleti jedenkrat nekaj planinskega mahu prinesel in ga pustil pod klopjo. Zdaj je bil dober. Jože ga je skuhal in popila sta drvarja grenko pijačo. Trinajsti dan sta bila že v snegu in slabo se jima je godilo. Hud mraz je nastopil: prazen želodec ni mogel greti telesa, tudi moči ni bilo, kolikor bi se je bilo potrebovalo. Od lakoti je hotelo telo opešati. Kmalu popoludne pa se je vse preobrnilo. Prigazili so nekateri možje do tja, do kamor je bilo prehojeno, do kamor sta drvarja gaz imela narejeno. Ti so povedali, da v nižavah še ne hodi dolgo tako hudo sneg, samo zadnje dni ga padlo debelo: poprej je sicer šel, vender le po malo. Prej ni nikdo mislil na Gašperja in Jožeta, zdaj pa jim ni bilo mogoče pregaziti. Že včeraj so bili trije zelo daleč, a vrniti so se morali, ker jih je noč hotela prehiteti. Tudi ni nikdo mislil, da bi bilo v gorah tako zapadeno, kakor je, sicer pa ni nikdo poskušal iti v goro: vsak je odlašal, da drugi pot napravijo. Jedino to, ker se je raznesla vest, da so nekateri drvarji zapadeni, in da jim živež gotovo poteče, prisililo je župana, da je ukazal naglo iti pot delat. Razdelili so se ljudje, ker na več krajih so bili zapadenci, zato jih je moralo na vse strani nekaj gaziti, in sicer kakor je bila daljava po trije, po pet in po več.

* * *

Drobiž.

1.

Po konci vrat in kvišku oči,
Srcé plemenito pa glava bistra!
Takó, prijatelj, pravimo mi,
„S trebuhom za kruhom!“ je gaslo filistra.

2.

Ko dobro napasen vznak ležiš,
Krepák, brez skrbi in v dobri volji,
Svetá se božjega veseliš. —
On izmed vseh se ti vidi nabolji.

3.

Preumno in modro vam se zdi
To naše ubogo telo narejeno.
Kakó? tri sto bolezni dobí
Lahko, a zdravje imá le eno!

4.

Po logih cvetóčih, po gajih nekdàj
Iskali smo mi mladí poezije;
Po blatu, močvirji je iščejo zdàj,
Iz luže, gnojníce najlepše jim sije.

5.

Življenje vam kažem, kakor je res,
Umetnik, samó že dosti je čudno, —
A prosimo tudi kaj lepega vmés,
Vse ni hudobno, grdó in ostudno.

6.

Pisatelj, naróda malega sin,
Kaj moreš velicega ti spisati?
Tu ni imenitnih vprašanj, bolečin,
Ki mogle bi ti gradiva dajati.

7.

A nekaj slovenski pisatelj tí
Pa vender imaš gotovega v roki:
Za slavo boj pretežák ti ní,
„Med samimi slepci je kralj enooki.“

8.

Roké in obraz umije si kmet,
Lepó se napravi, ko ide k maši;
Svét tudi je vaš opravek, za vzgled
Vzemite si kmeta, pisatelji naši!

9.

Slovenci smo kaj učeni možjé,
Z jezikom se vkvarjamo korenito;
Srp brusimo vedno, kedaj pa užé
Začnemo žeti rumeno žito?

10.

Pustimo že tiste starinske smetí,
Nič pravega v njih ne najdemo záse;
Recimo: Slovenije bilo ni,
Slovenija bodi! — Na večne čase!

Boris Miran.

Jedinstvo slovenskih dežel od VII. do XIII. stoletja.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

IV.

Kakor smo že rekli, stopila je bila po prihodu Slovencev na mesto starega Norika Karantanija (Carentania, Carinthia, Karentriche, Korutane, Gorotan). Čeravno se navadno trdi, da to ime izvira od keltskega car = pečina, ali caran = pokrajina, vender je čudno, zakaj je to ime postalo baš po prihodu Slovencev, torej v dobi, v kateri se ne more več govoriti o keltskih prebivalcih Norika. In zakaj se je staro, poprej veljavno ime Norik tako najedenkrat pozabilo ter zamenilo s čisto drugačnim, ako niso bili temu uzrok novo prišli Slovenci? Iz Pavla Dijakona vsaj vemo, da njemu, za njegovo dobo dosta izobraženemu, ní bil znan izvir tega imena in da ga je izvajal od imena staronoriškega mesta Carnuntum blizu denašnjega Petronella v dolenji Avstriji: „in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum.“ (De gestis Langobardorum V. 22). Torej keltsko izvajanje tega imena nikakor ne more biti stalno.

Meje slovenske Karantanije pa niso bile prav tako obširne, kakor one rimskega Norika. Na zapadu zavzemala je pač vzhodni del Tirolske skoro do Eisacka. Ali na severu pripadal jej je od denašnje Salcburške le Lungau in vsa gorenja Štajerska (brez okrožja Aussee). Vztočne meje Karantaniji bile so iste, kakor Noriku, in tako tudi južne, le da je tu vse Gorenjsko in Dolenjsko stalno pripadalo Karantaniji. Južni del Notranjskega prišteval se je Japydiji ali Carsiji (Kras), severni pa Carniji, pozneje goriški grofiji. Primorska in srednja Istra, Goriško in Frijulsko, te se sicer níso smatrale za karantanske zemlje, ali bile so vender upravno s Koroško združene, ker so tudi po njih Slovenci stanovali.

V tem zmislu ohranil se je nam stari popis Karantanije na pergamentu v Bernu: „Carinthia provincia est modica Germaniae in

Europa. Habens Pannoniam ab oriente. Ab occidente Italiam. Danubium a Septemtrione. Dalmaciam et Salmoniam (Sclavoniam) a meridie. Montibus in una parte cingitur et in alia mari adriatico terminatur et est terra fertilis in multis locis habundans feris pecundibus et jumentis,“ etc. („Sl. Glasnik“ V. 90.)

V okrožji teh granic osnovali so bili Slovenci avtonomne županije, ki so bile pa le časih in malo odvisne od velikega župana ali vojvode. Obri jih pri tem niso čisto nič ovirali, akopram so jim dali mnogokrat občutiti svojo surovo silo in nadsilsko okrutnost. Kakor nobeno nomadsko ljudstvo, tako tudi Obri niso uredili svojega gospostva pravno, stalno in povsodi jednako, nego zapovedovali so Slovencem le faktično, kakor n. pr. Skiti Medijancem, ali Mongoli ruskim velikim knezom. Obri so bili torej zadovoljni, da so dobivali od Slovencev davek in vojnikov. Ali še tega jim niso dajali prostovoljno, nego Obri so si morali siloma poiskati in sami vzeti, česar so potrebovali. V ostalem pa so si bili Slovenci in Obri še celo prijatelji ter so se mnogokrat vkupno bojevali. Tako se Obri tudi niso utikali v avtonomne posle slovenskih županij. Kadar so se Slovenci ojačili in združili, odleglo je obersko gospostvo, ali časih popolnoma prenehalo. (Muchar, Geschichte Steiermarks IV. pag. 277.)

Nekaj takega se je dogodilo za vlade mogočnega Samona (623 — 662). O tem junaku imamo dva zelo različna vira: istočasni ali tuji Chronicon Francorum Fredegara in domači, dve sto let mlajši spis salcburškega anonyma „De conversione Bajoariorum et Carentanorum“. Prvi imenuje Samona „frankovskega kupca“, ali kakor razlaga Palacky njegove besede, „oboroženega gosta“, morda doma iz polabskih Veletov. Anonymus pa imenuje Samona „karantanskega Slovenca, doma iz Karantanije“. Da Samo ni mogel biti Frank, ne priča le njegovo slovansko ime, nego tudi njegova osobna neodvisnost od frankovskih vladarjev. Da je bil Samo frankovski vazál ali državljan, izvestno bi ga bil Dagobert reklamoval in zahteval, da prizna njegovo nadvlado iz tega uzroka, a ne iz tistega, katerega navaja Fredegar. Tudi bi bili Slovani težko zaupali tujcu vodstvo svoje usode.

Samo torej osvobodi Slovane od oberskega jarma, kar priča, da njih moč ni bila tako strašna in neužugljiva, kakor se splošno misli. Ali katere Slovane je osvobodil Samo? Po vzgledu čeških zgodovinopiscev smatra se dan danes Samova država kakor zveza slovanskih zemelj na severni in južni strani Dunava (Krones, Oester.

Gesch. I. 252). Ali vsi Slovani niso potrebovali jednako Samove pomoči. Že Šafařik poudarja (II. 331, 341), da so Obri najbolj stiskali Slovene ob Dunavu in da so morali ti vse one grozovitnosti prebiti, o katerih pripoveda Fredegar. Te Slovene v doljni Avstriji in zapadni Ogerski osvobodil je torej Samo in nad temi je tudi gospodoval. Morda je bilo središče Samove države ravno tam, kjer poznejše Velikemoravske, t. j. v Devinu (Theben) blizu Požuna. To mnenje pa nikakor ne izključuje možnosti, da je Samo razširil svojo oblast tudi nad češkimi in karantanskimi Sloveni. Da je Samo tudi Slovencem zapovedoval, vidi se iz tega, ker so Franki tudi Langobarde naščuvali proti Samonu. Ali kaj velikega niso mogli Longobardi opraviti, ker njih zgodovinar Pavel Dijakon o tem popolnoma molči. Tudi je treba pomisliti, da so slovenske župe navzlic Samovi nadvladi in navzlic njegovemu varstvu ostale svobodne kakor poprej in da se torej o Samovi vladi ni nič čutilo na slovensko-langobardski meji, kar bi bil Pavel izvestno zabeležil. Ker so bili podunavski Slovenci najbližji sorodniki karantanskih Slovencev, in ker je Samo tudi Slovencem zapovedoval, imel je Anonymus pravico imenovati Samona „karantanskega kneza“.

Da Samova vlada nad Slovenci ni bila trdna, stalno urejena, priča nam najbolje to, da je z njegovo smrtjo izginila tudi njegova zvezna država. Ob Dunavu dobili so Obri zopet svojo prevago in postavili celo ob reki Kampi svoj utrjeni „hring“. Ali zaradi njih zveze z Bavarci zavojščil je na nje Karol Veliki uspešno ter jih potisnil nazaj do Rabe (780). Kmalu potem uniči Karol popolnoma njih moč 795—798. Tega popolnega uničenja niso bile krive le Karlove vojske, nego bržkone tudi kuga, ki se je bila med Obri porodila. Zato pravi Nestor o njih: „Vsi so poumrli in nijeden Ober ni ostal“, ter v Rusiji je navaden pregovor: „Poginili so, kakor Obri“. Nekateri Obri so izvestno tudi čez Tiso k Bolgarom pobegnili. („Hunnis trans Tizam fluvium fugatis“, Einhardi annales ad an. 796.)

Malo pred poginom Obrov izgubili so tudi Slovenci svojo svobodo. L. 774. uniči Karol langobardsko kraljevstvo v Italiji in razširi meje svoje velike države do Slovencev. Vsakdo je lahko izprevidel, da ne bode tudi njim dolgo prizanašal. Ravno ob istem času pozove akvilejski patrijarh Paulin II. svojega dobrotnika kralja Karola, naj si podvrže še Slovence, da jih bo mogoče pridobiti za Kriščevo vero, kakor poprej nemške Sase. Karolu je ta misel dopadla in l. 788. pošlje svojega sina Pipina na Slovence. Ti se niso znali složno in skupno braniti proti tako mogočnemu sovražniku. Po kratkem boji bile so pojedine čete premagane in razkropljene ter do l. 789. vsi Slovenci podjarmljeni. Pri tej priliki podvrže si Pipin tudi vso Istro, Liburnijo, severno Dalmacijo in Panonijo (vso še le l. 796). Tako so izgubili Slovenci svojo svobodo in morali zamenjati svoje stare poganske običaje za nove krščanske. Ves njih život se je izpremenil in njih narodna samosvest je bila v veliki nevarnosti.

Mnogo srečnejši so bili panonski Slovenci. Akopram so bili Franki l. 796. tudi Panonijo svoji državi priklopili, vender se njih moč v njej ni bila nikoli utrdila. Le v severozapadnem kotu stare Panonije in v vzhodnem delu pobrežnega Norika ugnezdili so se bili Franki stalneje, ker tu je osnoval Karol Veliki Vztočno marko in izročil v upravo posebnim krajinskim grofom. Toda tudi njih moč je pešala za Ljudevita Pobožnega, zlasti ko se njegov sin Ljudevit Nemec po l. 830. ní toliko pečal za Bavarsko in z njo združene vztočne dežele, nego začel više hrepeneče naklepe gojiti. Od tega časa dalje imel je knez Mojmir dosta prilike svojo deželo utrditi in razširiti. Središče njegove države moralo je ležati blizu izliva Morave, ker je po njej dobila ime Velika Moravska. Glavni grad te države imenujejo fuldski letopisi l. 869 in 871: „Urbem antiquam Rastizi“ (Rastislav, naslednik Mojmira 846—870); ter „illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem“. Isti letopisi povedo nam l. 864. tudi ime grada: „Donina (Děvin), id est puella“. Českí (Šafařik II. 461) in nemški zgodovinarji iščejo navadno ta Devin v denašnji Moravski, dasiravno leži pri roci misliti na še danes obstoječe mesto Devin (Theben) blizu Požuna, kajti prav tu je bilo središče Velike Moravske (prim: Krones, Grundriss der österr. Geschichte I. 164 in nasl.) Saj imamo dosta dokazov, da je ta država ležala v severni Panoniji (n. pr. Constantin Porphyrogenet in bijograf škofa Klementa iz X. stol.). Sploh se priznava (Krones l. c.), da je bila severna meja Velike Moravske Dija (Thaya) in južna Drava. Najlaže si torej mislimo njen obseg, ako rečemo, da je ležala v mali ogerski nižini, torej zavzemala tudi dunajsko kotlino.

V Veliki Moravski započelo je bilo ne le samostalno političko življenje, nego tudi lastna duševna izobraženost, ki dela čast slovanskemu in zlasti slovenskemu imenu, in katero je uničila nemška zavidnost ter madjarska surovost (900—906). Koliko je to tudi na karantanske Slovence vplivalo, ne da se nikakor določiti, ker nimamo nikakeršnih virov. Gotovo je le toliko, da se je tudi med Slovenci po nekaterih krajih v slovanskem jeziku sv. maša brala (in to še do XV. stoletja) in mnogi slovenski nadpisi z glagolico (n. pr. v gradu Sevnici, v Dornbergu, Kamnjih i. t. d.) pričajo, da so bili tudi Slovenci vzprejeli od sv. Cirila izumljeno (ali popravljeno) pismo. Toda italijanski in nemški vpliv bil je premočen in ni pustil glagolici do razvitka ter obče veljave. Počasi so pozabili težko glagolsko pismo in poprijeli se latinice, ali s tem tudi latinščine in nemščine, tako da je Trubar mislil, da pred njim ni noben človek slovenski pisal.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Samostanski zvon.

Nocoj pa samostanski spet
Zapel je zvon bridkó,
In pel je v sneg in pel je v led
Takó otožno in glasnó!

Pač glas njegov je resen bil
In žalostno temán,
Kot pel bi smrtno pesen bil
In nosil jo čez plán!

Pred mnogim časom zadnjikràt
Takó je tožno pel,
Ko od sveta poslednji bràt
Slovó je tiho vzel!

Od tákrat pa se zmajal je
Zvoniku trdni zid,
In mraz in dež uhajal je
Podirat ga, kropit!

In javljat mu usodni hip,
Ko mesto teh zidín
Zavladal bode prah in sip —
Minulih dnij spomin!

Zamán se mu upirali
Stebri mogočni so,
O saj se prej podirali
V tihoti nočni so!

In z njimi pal je v mrzlo noč
Iz stolpa zvon nocoj
In si zvonil je padajoč
Otožno konec svoj!

—b—

* * *

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

II.

> Mädchen mit dem rothen Mündchen,
> Mit den Aeuglein süss und klar,
> Du mein liebes, kleines Mädchen,
> Deiner denk ich immerdar.
>
> Heine.

Bilo je prejšnje leto konec junija, ko se je naš slikar sprehajal nekega lepega popoludneva po senčnatih vrtovih krasnih vil, katere se vrste na široko okrog Rima od mestnih vrat „Porta del popolo“ do mostú „Ponte molle“.

Delal je bil že mnogo časa neutrudljivo ter pripravljal večjo sliko, s katero je mislil stopiti v prvič pred širše kroge. Slika je bila skoro dovršena; duševno in telesno utrujen iskal je slikar danes v krasni, cvetoči prirodi novih močij.

Zašel je na sprehodu v goste, umetno nasajene loge, kateri se vrste za vilami, in dospel daleč od mesta na mali grič, od koder je oko neslo pogled do daljnih modro bliščečih se sabinskih gorá. Dolgo je stal pred košato pinijo, in misli hitele so mu daleč, daleč preko planin.

Koraki po mali stezi iz doline navzgor vzbudili so njegovo pozornost, in kako se začudi, ko ugleda deklico, spehano in razburjeno, hitečo po stezi proti njemu.

Tudi ona je osupnila ugledavši tujca slonečega ob piniji.

Pa le prvi trenutek.

Osoba mladega moža ni bila, da bi se je ustrašil človek, in če je tudi mlado dekle.

Obstala je par korakov pred njim, ki jo je uljudno pozdravil, ter ga ogovorila:

„Gospod, zgrešila sem pravi pot v gozdu; povejte mi, prosim, kodi pridem najhitreje do vile Borghese?“

Slikarja je nenavadno srečanje prijetno iznenadilo. Deklica imela je komaj šestnajst let, in čeravno je bila drobnega, skoro otroškega življenja, kazalo je njeno vedenje vender nekakovo samosvestno sigurnost. Govorila je v čisti vlaščini, a slikar, zaradi mnogoletnega bivanja na Vlaškem in občevanja z mnogimi tujci dobro znajoč glasove vlaškega jezika, sodil je takoj, da je tujka.

„Dovolite, da Vam sam pokažem pot; prosim, idiva tu doli!“ dejal jej je, in stopil na njeno stran.

Šla sta nekoliko korakov molčé drug poleg drugega; ona nekako v zadregi, hoče li pričeti razgovor, ali ne, on vesel te izpremembe na sprehodu. — Opazoval je od strani lepi, sedaj malo spehani obrazek dekličin, in potem zopet naglo pogledavši elegantno njeno opravo, sodil je, da vsaj kaka markesa ali kontesa tiči v njej.

Naposled vender ona, čuteča, da ne gre tako dolgo molčé stopati jeden tik druzega, povpraša:

„Je-li še daleč do vile?“

„Skoro pol ure, gospodična! Kako ste zašli tako daleč?“

„Sprehajala sem se popoludne po parku in potem šla v gozd. Našla sem krasno, staro manjolijo, in to sem risala, in potem, ko se naveličam in se ozrem okolo. nisem znala več pota. Gozd je tako gost!“

„A, Vi risate?“

„Da, za kratek čas!“ dejala je ona otročje.

„Oprostite moje usiljevanje,“ meni on: ker naivno odkritosrčno pripovedovanje storilo ga je pogumnega, „in dovolite mi, da vidim Vašo lepo manjolijo!“

Jeden trenutek šinila je nekova svojeglavna poteza deklici čez ustni; a le za trenutek.

„Mordà Vi tudi risati ali slikate?“ reče ter ponudi radovednemu slikarju svojo risalno knjižico, katero je nosila v roki.

„Tudi, pa ne za kratek čas!“ pravi on smejé.

Deklica se ozre vanj; dozdevalo se jej je, da se tujec norčuje. A ta je pregledoval knjižico.

„Drevo je lepo risano, gospodična. pa glejte tu doli ta veja ne pristuje vsej podobi; če je morda tudi v prirodi taka, tukaj vender kazi podobo.“

Obstala sta za trenutek.

„Dovolite,“ reče slikar. ter zbriše ono vejo in v kratkih potezah dá risani manjoliji drugo podobo.

„Gledite, ali ne čutite, da je tako pravilneje?“

Deklica pogleda risanje in potem slikarja, ki je z resnim obrazom stal pred njo.

„Da, res je,“ reče, a potem jej šine misel v glavo: kaj ima ta človek moje risanje popravljati, in mala rudečica jo oblije. Skoro je bila razžaljena.

Slikar zapre knjigo; opazil je utis na dekličinem lici in povpraša:

„Ali sem Vas razžalil?“

„Ne!“ méni ona, in ko takoj potem obrne oko v mladega moža, tudi ni bilo več sledu o prejšnji misli.

„Idiva dalje, gospodična, že sva blizu Vaše vile!“

„Ali že!“ reče ona; skoro bi bila pristavila: „škoda!“

Molčé sta stopala dalje; na ovinku se je pokazalo ozidje lepe vile.

Slikar je med potom že večkrat pobijal misel, da pozve, kdo je njegova spremljevalka; prišla mu je nehoté ta misel, a zavrnil jo je sam; zanimalo ga je bolj, pustiti v svoji domišljiji večji krog kombinacijam; srečanje je bilo nenavadno, prijetno in je imelo nekaj romantične barve, če tudi malo; čemu torej še to odbijati: „naj mislim, da je vsaj pricesinja, katero spremljam,“ dejal je Kosan sam pri sebi. Čudil se je skoro, da je tako domač ž njo.

„Tukaj je vila Borghese,“ reče on, ko sta bila dospela malo ne do vhoda v park.

Tiho in mirno je bilo okolo; granati in girandole cvele so po vrtni meji, in tihoto je dramil le časi lahki večerni piš, ki je zazibal košate pinije onkraj pota.

Deklica ni odgovorila.

Obstala sta pri železnih vrtnih vratih in ona mu poda roko ter reče z mehkim, prijáznim glasom:

„Hvala Vam, gospod!“

Hotela je še nekaj pristaviti, a ko je dvignila oči in so se srečale s slikarjevimi, omolknila je in zarudela.

Slikar je v prvič polno videl njene oči. Pregrelo ga je nekaj, sam si ni bil v svesti, kaj. Držal je njeno ročico in hotel se posloviti z daljšim stavkom, a dejal je le: „Z Bogom!“ In potem, — ali je bilo to posledica misli: saj je več ne vidim, in ne poznava se tudi ne; ali pak je hotel mladi mož res nekoliko več poezije za denašnjo srečanje, ali morda celo sam ni vedel, zakaj in kako se je zgodilo: — objel je drobno stvarco z levico in ustna njijina so se srečala jeden trenutek.

Rudeča kot roža izvila se mu je deklica, in ne več ozrši se stekla po peščeni poti proti vili.

Kosan je stal prvi trenutek kakor v sanjah za gosto mejo.

Vzdrami ga ženski glas, ki je prihajal iz veže, do katere je dospela deklica.

„Kje si bila tako dolgo. Olga?“

Bili so domači, slovenski glasi, kateri so udarili poslušalcu na uho. Dvignilo ga je kvišku, kakor bi hotel mejo preskočiti, in v prvem hipu bi bil kmalu na glas zakričal: „Čakajte, gospodična, jaz tudi govorim slovenski!“

A storil tega vender ni; ob čelo se je udaril ter dejal: „Glej ga, bedaka; kaj se nisem mogel predstaviti!“

Tako so ga bile te slovenske besede osupnile — saj skoro pet let ni nobene slišal, — da še dekličinega odgovora ni bil čul. V tem pak sta odšli obe v hišo.

Uveril se je, da je zdaj prepozno iskati novega znanstva in vrnil se je proti mestu. —

Sklenil je med potom, da vsakako pozve, kdo in od kodi so ti ljudje, ki slovenski govoré v vili Borghese. Da je njegova znanka princesinja. tega si ni več domišljeval, a koliko ljubša in zanimljivejša mu je bila zdaj!

Nekaj dnij je imel Kosan toliko opravila, da ni mogel izvršiti svojega namena ter povprašati in pozvediti po svojih rojakih, in ko je teden pozneje pozno popoludné, — kajti ves dan je lazil po gozdih in parkih okolo vile Borghese, da bi našel svojo znanko — ko je pozno popoludne stopil z malo tesnim srcem v vilo in dobil hišnika samega, razodel mu je ta uljudno, a ne tako obširno, kakor si je želel slikar, — da so stanovali tukaj nekaj dnij Nemci, „Tedeschi“ dejal je mož, a da so že odpotovali proti domu. Imena pak je bil Vlah že pozabil.

Nejevoljen vrnil se je Kosan. Mnogokrat obšel ga je spomin onega sprehoda. in tudi pozneje, ko je lepi vspeh prve njegove slike na razstavi prinesel mu mnogo, mnogo lepih dnij, — onega lepega popoludneva pri vili Borghese ni mogel pozabiti.

(Dalje prihodnjič.)

Tolažba.

Oj tiho, tiho, sladko dete moje,
Bolezen grda vzela je slovó;
Žarí se zopet bledo lice tvoje,
Jasní se kálno, mračno ti okó.
Razvédri si obràz,
Moj sinek, v kratek čas
Pri postelji sedé ti mati poje.

Le molči! Zima zunaj še razsaja,
Goló je drevje, gôlo je poljé;
A led se že v svečana solnci taja,
Po vrtih sneg je ves izkopnel že.
Za starko zimo zád
Že skriva se pomlád,
In čaka, da pobegne že iz kraja.

Ko pride ona trosit svoje cvetje,
Tedaj pa, hajdi, s skočno ven nogô!
Na polje, v gozd, kjer kosovo se petje
Razlega, kjer vijolice cvetô.
Vse zemeljske stvari,
Kar koli jih živi,
Razveseljuje zlato mladoletje!

I midva bodeva se veselila,
Po mehki mladi travi létala;
Metulje bova pisane lovila,
Cvetice brala, vence splétala.
Tedaj, nič se ne boj,
Presrčni sinek moj,
Pozabljeno bo vse, kar sva prebila!

Boris Miran.

Med gorami.

Podobe iz l— pogorja.

Spisal dr. **Ivan Tavčar.**

II.

Kako se mi ženimo!

Kobalov Toma je ležal na travniku ter poslušal brenčanje muh in bučel, katere so se obešale po cvetji okrog njega.

Ko pa je Kobalov Toma obrnil svoj pogled proti tako zvanim slepim linam na vaškem stolpu, obletavala je ravno mnogobrojna tolpa črnih kavk cerkveni ta stolp. In potem so se vsedale kričeče ptice na stolpovo streho, na „rože“ okrog lin, na jabolko nad linami, na križ nad jabolkom in še celo na petelina nad križem. Tu sedeč izpuščale so tožne svoje glasove proti sinjemu nebu, sedele jedna pri drugi, ter se pritiskavale jedna k drugi. Časih poleteli sta dve pa dve v zrak, zibali se v modri višini ter konečno kakor kamen izpustili se v globočino med čebljajoče krdelo na stolpa svetli strehi.

„Ženijo se!“ vzdihnil je Toma.

In iz slepih lin zavila sta jo v istem hipu dva vitka sokoliča, šinila v ozračje ter se ondu kakor streli podila tjà in sem.

„Ženita se tudi!“ vzdihnil je Toma.

Tako vzdihujoč imel je prepričanje, da bi morda ne bilo napačno, če bi se ženil tudi sam, kakor se ženijo kavke in sokoliči po zraku. Bil je jedini sin, dolga niso imeli, ali oča je bil star, in gotovo se ne bode branil odložiti bremena, katero je že tako težko prenašal na svojih plečih! Star mož in hud mož je bil in dobri naš Toma tresel se je pred njegovo besedo, kakor se trese pri najmanjši sapici trepetlika v prosu. Pa ženitev je konečno potrebna vsakemu človeku, kdor hoče pustiti kaj otrok za seboj, kadar umrje. V tistem trenutku je našemu Tomi nehoté prešinila prijetna misel možgane (ki niso bili prebistri!), da ima Primoževa Rezika lepše oči kakor katero koli dekle v vasi. In bolj ko je premišljeval, bolj se mu je videlo potrebno, da mora ravno Reziko vzeti. Dote ne bode imela, ali kdo pri naši hiši po tej vpraša! V hladno mehko travo položil je kodrasto svojo glavo, zatisnil oči in v tej stvari se mu je vse tako naravno zdelo, da je pričel glasno govoriti.

„Vzeti jo moram! Sedaj že ne morem drugače, da jo vzamem! Kaj pa, da jo bom vzel! Nespameten bi bil, če bi je ne! Že njena usta so mi všeč, kadar jih pogledam. Prav taka so, kakor grah, cvetoč spomladi. Bog ve, kje je dobila te oči! No, pač jo moram vzeti!“

Tedaj je prihajal nekdo po stezi. Ko se je Toma z zadovoljnim, širokim svojim obrazom vzdignil, stala je ravno tik njega — Primoževa Rezika, z belim predpasnikom in belimi rokavci, lepa in rudeča kakor cvetoči mak! Tomi pa se je raztopil ves pogum, v lase je šinil s široko svojo roko ter zastokal nerodno:

„Vroče je, Reza, vroče!“

Obstala je pred njim. In če je imel količkaj razuma v zapuščenih svojih možganih, moral bi bil iz bliščečega njenega pogleda soditi na to ali ono.

„Ni mraz, ne!“ dejala je sladko.

„To bode rastlo žito, če malo dežja porosi!“ In zopet si je mešal z roko po gostih laséh.

„Dober, bi bil dež, dober!“

Debelo je gledal in ni vedel, kaj bi govoril.

„Če dežja ne bo, bo pa — suša!“

„Že mogoče!“ odgovorila je tiho.

Oni skoro jezno pravi:

„Kaj te kavke počenjajo okrog cerkve? Včeraj je naša mavra storila telička in isto tako črn je, kot ona sama! Pa saj vem, da se ti mudi! No jaz bom pa še malo poležal tu v travi. Mehko je in dobro mi dé!“

In zopet se je vlegel v travo in jezen je bil sam na sé in solze so mu stopile v oči, ko je gledal za dekletom, katero je počasi odhajalo po travniku.

Ali nikar ne mislite, da je bil naš Toma vedno tak. Prišlo je poletje. Neko nedeljo napil se je v gostilni, pretepel Polonovčevega Matijčka, opraskal lica Kovačevemu Pavlihi, konečno pa zlezel na skladovnico pri Primoževih ter Reziki povedal, da jo hoče vzeti. In deklè se ni ustavljalo in prepričana sta bila oba, da se morata vzeti. —

* * *

Drugo jutro je Tomo prav zelo glava bolela. Klaverno je sedel tik mize in še jesti ni mogel. Stari Kobal pa se je grdo držal.

„Lepega otroka imava, Neža!“ dejal je srdito, pretepača, ponočnjaka, in grdega malopridneža! No, pa tako se ne bo živelo več, če ne sva berača, preden prideva v grob, Neža!“

In hlastno je zajemal iz sklede ter gledal kakor osat.

„Po jedi se praznično napravi! Lazarjev Jakopè pride takoj in potem gresta k Zakobiljekarju pod Gôro. Včeraj sem govoril s starim in dejal je, da ti da svojo Fránico. Imela bo dvanajst sto dote. Hotel sem imeti še dva letna voliča, a o teh se še nisva dogovorila. Dal jih bo tudi!“

„Zakobiljekarjevo Franico! To naj vzamem?“ zaječal je Toma. „Kozé so jej razrile obraz in grda je tudi!“

„Ali bodeš z njenim obrazom davke plačeval?“ zatogotil se je oča. „Grde so vse, kadar so stare! O lepoti se nihče ne redi!“

„In tudi rasena ni, kakor . . .“

„A meniš, da jo boš zavolje njene rasti jemal? Vzel jo boš zavoljo tistih dvanajst sto in zavoljo letnih voličev, ki ti jih bo pripeljala pod streho. Zdaj je konec besedij: glej, da zlezeš v praznično obleko!“

In Toma je tiho odšel, mehák kakor poparjen kruh ter zlezel v praznično obleko. Kmalu potem prišel je tudi Lazarjev Jakopè. Bila je to dolga, koščena prikazen, z zvitim obrazom. V mladosti je godel, a sedaj so mu bili izpadli zobje, tako da več gosti ni mogel. Po vsej fari slovel je za imenitnega snubača. Kjer sta se hotela dva vzeti, utaknil je Lazarjev Jakopè gotovo svoje kosti vmes, ter porahljal pot, vodečo do cerkvenega oltarja.

Tudi danes je bil prišel, in kmalu sta jo rezala z našim Tomo po dolini proti Zakobiljekarju pod Goró. Po poljih dozorela je bila ravno pšenica, in v dolgih vrstah žele so vaška dekleta zlato klasje. Stopivši iz vasi dejal si je Jakopè klobuček „po strani“. tlesknil z dlanjo ob dlan ter izpustil iz svojega grla ponižen poskus skrhanega ukanja.

„Tako, zdaj vsak vé, da se ženiva, Toma!“

Ravno tik pota želi so na farovški njivi. Med žnjicami opazil je Toma z bistrim svojim očesom po svetlobelih rokavcih Primoževo Reziko. Hotel je hitro mimo. Ali Jakopè, ki je imel slabo navado, da je rad burke uganjal na račun svojih „ženinov“, postal je pri njivi.

„Hoj, dekleta!“ vzkliknil je, „predzadnje leto svojega življenja rad izgubim, če bi vas smel takole gledati do sodnega dne! Toma, sem glej in bodi svojemu očetu pokoren! Dekleta poglejte ga, danes je tak, jutri bo pa — tak! Ženiva se in zala sva oba! Pod Goró nama raste rožmarin, in midva sva pa taka, da ga utrgava, kaj ne, Toma! No k Zakobiljekarju greva po lepo Franico in v adventu smo doma! Juú!“

In kolovratil je dalje. V tistem trenutku se je pa Primoževa Rezika prav globoko s srpom urezala. In ko je držala prstek kvišku, kapala je rudeča kri od njega in obrazek postal jej je tako bled, da so tovarišice menile, zdaj pa zdaj zapustiti jo mora zavest.

* * *

Kadar pridejo snubači v pogorji v hišo, tedaj se dela vse, kakor bi nikdo ne vedel, čemu so prišli. Z resnim obrazom govoré se najnespametnejše laži.

Dospevši pod Zakobiljekarjevo na holmu stoječo hišo, postalo je resno obličje Jakopetovo. Na njivi pod vrtom želi so Zakobiljekarjevi. Ko sta naša znanca mimo prišla, dejal je Jakopè važno:

„Noó!“

In mati Zakobiljekarica vzdignila je suhotni svoj obraz iz klasja, ter je nedolžno pogledala.

„Kam pa?“ vprašala je.

„Na Ščetino!“ odgovoril je Jakopé. „Menda greva prav?“

„Prav gresta, prav!“ In sklonila se jo zopet v klasje in pridno žela, kakor da sta to dva tujca, ki jej ne napravljata nikakih skrbij. In vse drugo je tudi želo in se delalo, kakor bi ničesar ne vedelo, dasi je prejšnji večer oča Zakobiljekar glasno povedal, da pride jutri Kobalov „našo Franico snubit.“

V nizki sobi čepel je Zakobiljekar. Pri oknu je prežal, kdaj prideta snubača. Ko ja je videl prihajati, izvlekel je izza podobe na steni staro Blaznikovo pratiko in prebiral jo s tako pazljivostjo, da niti ni čul, ko sta onadva vstopila. Že v veži kričal je Jakopè svoj „noò“ in stopivši v sobo dejal je še jedenkrat: „Noò!“

Na to je pa Zakobiljekar tudi dejal: „Noò!“

K mizi sta se vsedla, Tomi oblil je pot čelo in lice. Hišni gospodar pa je ročno odhitel iz sobe ter izostal dolgo časa. Končno je zopet prišel in prinesel je veliko skledo suhega mesa in mogočen hleb belega kruha. In to vse postavil je pred naša znanca ter ja potem resno vprašal:

„Kam pa vender gresta?“

Povedati moramo tudi, da se je bil v tem preoblekel, in da je nosil sedaj praznično belo srajco.

„Kam greva?“ odgovoril je Jakopè. „Pogledat sva prišla, kako pri vas solnce sije.“

Na to pa je z resnim obrazom pričel:

„In živina? Ali se Vam dobro ravna?“

„Bo že!“

„In letina? (Tu si je Jakopè odrezal velik kos kruha.) „Ali ste zadovoljni ž njo?“

„Bo že!“

„Kaj pa zdravje pri hiši?“

„Bo že!“

„Od hiše se ve da ničesar ne prodaste?“

„Ne vem.“

Tedaj so se vrata odprla in Franica pogledala je sramežljivo v sobo.

„Oča, zakurila bom!“ rekla je tiho.

„Le zakuri, le!“ —

In zginila je zopet.

V tistem trenutku pa je Jakopè izprevidel, da se ima pripraviti k napadu. Brez vsacega uvoda zakričal je hipoma:

„Oča, dvanajst sto bo premalo! Voliči morajo biti!“

„Ne vem!“

„Kaj?“ — in Jakopè se je delal strašno srditega — „Vi jih ne daste? Toma, pojdi sem! Vi jih ne daste? Toma, pojdi ven!“

In Toma je odšel in stopil v vežo. Ondu se je vsedel na ognjišče. Dekle nalivalo je lonce ter sedaj pa sedaj obračalo dopadljive poglede k njemu. Toma je bojazljivi svoj obraz sukal proti okajenemu, sajastemu stropu.

„Pravijo, da bi se vzela!“ vzdihnil je in pot mu je stopil na čelo.

„Se pa!“ odgovorila je ona sladko ter izlila korec vode v velik lonec pred sábo.

„Ali bo za krave!“ vprašal je tesno.

„Junico imamo in tej vsak dan kaj skuhamo!“

„Tako, tako! Moj oča imel bi rad pri doti še dva letna voliča! A tvoj jih dati neče!“

„Kaj! Dati neče!“

„Pravi, da ju ne da!“

„Bomo videli!“ In dekle vrže togotno korec v škaf ter srdito odide v sobo.

„Ali je res, da jih ne daste, voličev, oča?“ Potem pa se jej vlije studenec hitrih besed iz ust in naštevala je, koliko mu je vsako leto prislužila, koliko poslov mu prihranila, koliko je trpela, koliko vode prenesla, krav pomolzla, rezanice pripravila: kako je kopala, žela, stradala, slabo obleko nosila, in Bog ve, kaj še vse prebila! Svoj dokaz pa je sklepala s solzami, ki so se jej kot lešnik debele vsule po licih, tako da je stari konečno vender dejal:

„Naj bo, naj gresta še voliča!“

Pred adventom potem praznovalo se je glasno ženitovanje in zakon privezal je Kobalovega Tomo za večno k Zakobiljekarjevi Franici! —

* * *

Dve leti kasneje stala sva jaz in Toma na vrtu pod našo hišo ter zrla v vas, kjer se je zopet praznovalo šumeče ženitovanje. Piskali so godci in vse je hitelo k cerkvi, kjer se je poročevala Primožova Rezika z Brentačevim Janezom. Bogat ženin je bil to, nevesta pa revna, in prav ničesar mu ni prinesla k hiši. Govorilo se je, da že več let ni bilo tako zale neveste. Med svati je bil tudi Lazarjev Jakopè; ukal je in bil dobre volje. Vtikal je piščal med svoje čeljusti, da bi kaj zagodel — a tudi danes se mu ni hotelo posrečiti. Ukal je in pravil vsakemu, kdor je hotel slišati, da je tudi to ženitev „napravil“.

„Ali si zadovoljen v zakonu?“ vprašal sem Tomo.

Gledal je k cerkvi v dolino. Ko pa se je k meni obrnil, prilezla mu je debela solza iz očesa.

„Kaj hočem? Franica res ni najgorših jedna. Ali če pogledam otroka, ki ga imava, ima ravno taka lica kot drugi ljudje!“

Obrisal si je oči ter odšel. Gospod Bog pa se ga je usmilil in obsul ga je s celo tolpo lepih, dobro rejenih otrok, katerim se čisto nič ne vidi, kakšno lice ima mati, ki jih je rodila. —

Statistične črtice o kranjskem prebivalstvu 1881. leta.

Spisal Evgen Lah.

Geografična leža kacega kraja in okolica, ki ga obdaje, sta za njegove prebivalce velike pomembe in skoro ravno tiste važnosti kot za vsacega posameznega človeka leža in soseska njegovega posestva. Obe prouzročujeta, da ima njegovo posestvo večjo ali manjšo vrednost, od obeh je odvisen mnogovrsten vspeh, ki ga ima človek na različnih krajih z jednim in istim trudom, z jedno in isto delavnostjo; obe slednjič podajata večjo ali manjšo gotovost v lasti. Kakor ni vse jedno, če leži hiša na živahnem trgu velikega mesta, ali pa na samem v zapuščenem kotu, ravno tako ni vse jedno, če obdajejo stanovanje celega ljudstva bogato obljudene dežele, ali pa če je kako ljudstvo osamljeno in okrog in okrog obdano od zapuščenih krajev. Kaj druzega je, če obdaje kako deželo visoko gorovje, kaj druzega, če je s sosednimi deželami po ravninah v neposredni dotiki. —

Važen faktor je tudi omika. Čim omikanejši je namreč narod, tem bolj obljudena je po navadi dežela, v kateri prebiva. To je tudi naravno. Zelo omikani francoski narod n. pr., pri katerem so že vse vede in umetnosti bogato razvite, pri katerem lepo cveteta industrija in poljedelstvo, gotovo lahko preskrbuje več ljudij z delom, kakor pa narod, ki stoji na nizki stopinji omike. Tega nas prepriča tudi statistika. Akoravno imata n. pr. Francoska in dežela donskih Kozakov jednako daljavo od ekvatorja, torej tudi precej jednake klimatične pogoje, prebiva vender na Francoskem 69 ljudij na 1 kv. km., pri donskih Kozakih pa samo 7. — Zadnja številka, akoravno primeroma že zelo majhna, se vender pri jednaki širini na sibirskem vzhodu še tako zmanjša, da prebivata tam največ po dva človeka na 1 kv. km.

Kako je s prebivalstvom na Kranjskem?

Kranjska, ki zavzema s svojimi 10.000 kv. km. štirinajsto mesto od sedemnajstih provincij avstroogerske monarhije, stoji glede absolutne populacije 481.200 ljudij tudi na 14. mestu. Samo Dalmacija s svojimi 476.000, Koroška s 348.000 in Solnograška s 163.000 dušami zaostajejo za njo.

Veliko zanimljivejša je relativna populacija. Tu zavzema Kranjska 11. mesto v celi vrsti. Menj obljudene kot Kranjska s svojimi 48 ljudmi na kv. km. so le še: Hrvatska, Sedmograška, Dalmacija, Koroška, Tirolska in slednjič Solnograška. Nadnormalno relativno populacijo, to je več kot 59 ljudij na kv. km. imajo v Avstriji le: Dólenja Avstrija, Šlezija, Česka, Moravska, Primorska, Gališka in Górenja Avstrijska. Vse druge provincije, med njimi tudi Kranjska, imajo podnormalno relativno populacijo.

Kako je prebivalstvo Kranjske po različnih okrajih razdeljeno? Če ne uštevamo Ljubljane, kjer prebiva na 1 kv. km. skoro 1000 ljudij, je najbolj obljuden Kamniški (politični) okraj s 64 ljudmi na kv. km.; za njim sta jednako obljudena okraja Krško in Ljubljanska okolica z 59, potem Črnomelj s 55, Litija z 52, Kranj z 51, Novomesto z 49, Postojina s 46, Kočevje s 36, Logatec z 32 ljudmi na 1 kv. km. Najmenj obljuden, s 24 ljudmi na kv. km., je najgorovitejši Radovljiški okraj.

V primeri s povprečno številko vse Avstrije vidimo torej, da je nadnormalno obljuden samo Kamniški okraj, normalno Krški in okraj Ljubljanske okolice, podnormalno pa vsi drugi.

V primeri s predzadnjim štetjem ima največji narastaj Ljubljanska okolica, namreč za 4 ljudi na 1 kv. km. Za 3 ljudi na kv. km. so narastli: Kočevski, Litijski in Logatski okraj; za 2 Novomeški in Kamniški, za 1 Krški in Črnomaljski, jednak je ostal Postojinski, zmanjšala sta se pa Kranjski in Radovljiški, vsak za 1 človeka na kv. km.

Ker število rojenih povsod na Kranjskem prevladuje nad številom umrlih v letu, nam je uzroka temu zmanjšanju iskati le v izseljevanji. Sploh pa kaže Kranjska narastaj nekoliko več kot 2 ljudij na kv. km.

V primeri z narastajem druzih avstrijskih provincij je Kranjska na 10. mestu. Največji narastaj, 20 ljudij na kv. km., kaže zopet Dólenja Avstrijska. Manjši narastaj kot Kranjska, to je po 2 ali

1 človeka na kv. km. imajo: Dalmacija, Hrvatska, Sedmograška, Solnograška, Koroška, Tirolska in Ogerska.

Razloček med najbolj obljudenim Kamniškim in najmenj obljudenim Radovljiškim okrajem še ni tolik v primeri z razločkom v druzih provincijah. Tako živi na Tirolskem v najbolj obljudenem okraji osemkrat, na Českem sedemkrat, v Bukovini in na Solnograškem šestkrat, v Dólenji Avstriji brez Dunaja, v Gališki, Šleziji in Štajerski petkrat, v Dalmaciji in Górenji Avstriji trikrat, v Moravski in Kranjski pa še ne prav trikrat toliko ljudij, kot v najmenj obljudenem kraji. — Kranjsko prebivalstvo je torej precej jednakomerno razdeljeno. —

Še večji je razloček med najbolj in najmenj obljudenim okrajem v Avstriji sploh. Najbolj obljudene okraje imamo v Avstriji v industrijalnih, najmenj obljudene v gorovitih planinskih provincijah. Najbolj so obljudeni česki in šlezki okraji: Rumburg, Gablonz, Reichenberg in Freistadt s 366, oziroma 269, 254 in 250 ljudmi na kv. km; najmenj pa solnograški, tirolski in gorenještajerski okraji: Zell am See, Tamsweg, Imst, Landeck, Lienz in Lietzen z 12, oziroma 13 in 15 ljudmi na kv. km. Najbolj obljudeni rumburški okraj ima torej relativno skoro 31krat toliko ljudij, kot najmenj obljudeni solnograški okraj Zell am See.

Zanimljiva je razmera med številom moškega in ženskega prebivalstva. Na Kranjskem prebiva 231.000 moških in 250.000 žensk, na 1000 moških pride torej 1081 žensk. Ta razmera ni posebno ekstremna, če pomišljamo, da pride v Šleziji na 1000 moških 1109, v Moravski 1107 žensk, na drugi strani pa v Sedmograški 994, v Slavoniji le 992 žensk na 1000 moških.

Na Kranjskem prevladuje ženstvo najmočneje na Kočevskem, namreč za 5000, ti se ve da najmenj 3000 Kočevarjev nima zaradi kupčije stalnega bivališča. Sicer največji razloček, namreč za več kot 3000, je v Kranjskem okraji; nad 2000 znaša še zmerom v Ljubljanskem, Kamniškem in Črnomaljskem okraji, nad 1000 v Krškem, Novomeškem, Logatskem in Radovljiškem okraji, pod 1000 le v Litijskem okraji. Več moških kot žensk, namreč za kakih 400, je samo v Postojinskem okraji.

Porók je bilo lani na Kranjskem 3259, in sicer razen 3 protestantovskih in 3 pravoslavnih vse rimskokatoliške; židovske ni bilo nobene. Največ porók, namreč 850 je bilo, kakor naravno, pred pustom februvarja meseca, najmenj, namreč nobena, v postnem marciji in le 4 v adventnem decembru. Največkrat, namreč v 80%, vzela sta se fant in deklè, potem vdovec in dekle v 13%, potem fant in vdova v 5%, najmenjkrat pa, namreč v 2%, vdovec in vdova.

Največ porok je bilo v okraji Ljubljanske okolice, namreč 392, torej vsak dan še po več, ko po jedna; potem zelo jednako, še zmerom pa nad 300, v Krškem, Kočevskem, Novomeškem in Kranjskem okraji; nad 200 pa jih je bilo potem še v vsakem drugem okraji, razen Ljubljanskega mesta in Radovljiškega okraja, kjer pride na vsak drugi dan po jedna poroka. —

Rojenih je bilo lani na Kranjskem 17.827 otrok, med temi 52% moškega in 48% ženskega spola. Nezakonskih otrok je bilo od teh le 8%, in sicer dobri 4% moškega, slabi 4% pa ženskega spola. Mrtva na svet prišla sta samo 2%. —

Največ otrok je bilo rojenih v okraji Ljubljanske okolice, najmenj v ljubljanskem mestu.

Največ, namreč 1733 otrok ali skoro 10%, je bilo rojenih meseca marcija, najmenj namreč 1315 ali le nekaj nad 7%, meseca avgusta. Več otrok ženskega kot moškega spola je bilo rojenih samo v juliji.

Izmed novorojenih otrok so bili 404, to je dobra 2%, dvojčki. Izmed teh 202 slučajev sta bila v 59 dvojčka oba moškega, v 82 slučajih jeden moškega, jeden ženskega, v 61 slučajih pa oba ženskega spola. Trojčki lani na Kranjskem niso bili nikjer rojeni.

Umrlo je lani na Kranjskem 13.281 ljudij, torej za 4546 menj, kot jih je bilo rojenih, imed teh dobrih 51% moškega, in slabih 49% ženskega spola.

Največ ljudij, namreč 44%, umrje v starosti do 5 let. Izmed teh jih je 60% moškega in le 40% ženskega spola. Od petega do dvajsetega leta jih umrje 10%; v tej starosti prevladuje sploh, posebno pa od 15.—20. leta, število žensk. V starosti od 20.—34. leta umrje skoro vsako leto več moških kot žensk; od 34.—54. leta je število precej jednako; od 54.—64. leta prevladuje močno število žensk, od tod dalje pa ves čas moški spol. Vender je bil lani najstarši kranjski ženski mrlič 97 leten.

Največ ljudij je umrlo lani januvarja meseca, namreč 1310 ali pa 10%; najmenj, 900 ali še ne prav 7%, pa junija meseca. Več žensk kot moških umrlo je samo v novembru.

Največ ljudij je umrlo v okraji Ljubljanske okolice, najmenj v Radovljiškem okraji. Število umrlih je bilo pa sploh po vseh okrajih manjše, kot število rojenih. Le ljubljansko mesto dela zarad občne bolnice v tem obziru izjemo. —

Na Kranjskem jih je umrlo lani navadne smrti 88 %, vsled epidemij 10 %, silovite smrti pa slaba 2 %, izmed zadnjih trikrat več moških, kot žensk. — Od teh je bilo 32 samomorov in sicer pri 25 moških in pri 7 ženskah. —

Lani je bilo rojenih 3·8 % vsega prebivalstva, umrlo jih je pa 2.8 % torej je narastlo prebivalstvo za 1 %, kar je zelo dosti, če pomišljamo, da je sicer narastlo prebivalstvo od predzadnje do zadnje štetve, to je v teku jednajstih let, še ne prav za 4 %.

Ako primerjamo dosedaj omenjene številke rojenih in umrlih na Kranjskem s povprečnimi številkami lanskega leta v Cizlajtaniji sploh, dobimo sledeče razmere: Dobra 2 % rojenih Cizlajtancev sta bila kranjska, ravno tako dobra 2 % umrlih. Vsaki jednointrideseti, ki umre v Cislajtaniji silovite smrti, je Kranjec, in ravno tako vsaka jednoinštirdeseta Kranjica. Vsaki devetinosemdeseti cizlajtanski samomorilec je Kranjec, in vsaka jednoinsedemdeseta samomorilka Kranjica.

Vsakih 30 minut je rojen in vsakih 40 minut umre kak Kranjec. Ker je v Avstriji sploh vsakih 22 sekund kdo rojen in vsakih 32 sekund kdo umrje, je torej vsaki dvainosemdeseti rojeni in vsaki petinsedemdeseti umrli Avstrijanec Kranjec.

Od 26 cizlajtanskih velikih mest z več kot 20.000 prebivalci, pripada Kranjski samo jedno namreč Ljubljana, — s 24.613 prebivalci. Po 6 tacih mest imata Gališka in Česka, po 3 Moravska, po 2 nižja Avstrija in Primorska, vse druge provincije po 1, jedina Koroška nobenega. Translajtanija ima 20 tacih mest, od katerih jih pripada 17 Ogrski, 2 Hrvatski, 1 pa Erdeljski.

Razen Ljubljane ima Kranjska še 13 manjših mest, in sicer 7 na Dolenjskem, 4 na Gorenjskem in 2 na Notranjskem, nad 20 trgov in 3263 vasij. Vsi ti kraji se delé v 345 občin, od katerih je samo 5 takozvanih „velikih občin“ z več kot 5000 prebivalci: Ljubljana, Sv. Mihael-Stopiče pri Novem Mestu, Vrhnika, Žužemberk in Krško.

V primeri s sosednimi deželami je to število majhno imenovati, ker ima po prebivalstvu veliko manjša Koroška 4, Štajarska 7 in Primorska celo 21 velicih občin.

Na Kranjskem imamo blizu 80.000 hiš v katerih stanuje blizu 100.000 strank. Na vsako hišo pride torej po 6 osob in na vsako stranko po 5 glav — kakor v Avstriji sploh.

Razen malega števila protestantov, grških orijentalcev in židov, vseh skupaj komaj kakih 300, so vsi Kranjci rimski katoliki. V tem obziru jih samo še Tirolci presezajo, s Solnogradčani so pa skoro jednaki.

* * *

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

3. Gospodična.

Mihovski grad je spadal med največje in najmogočnejše v deželi. Grajski gospod je peljal svojo gospo k oknu in jej rekel: Veseli se, ves svet, kar ga od tod vidiš, je božji in najin. Gospa veli: Dobro vem, da je vse to božje in najino, ali se veseliti vender le ne morem. Molila sem doma, hodila sem dosti tudi po božjih potih, ali Bog ni hotel uslišati najine želje, da bi nama podaril ali hčer ali sina. Jaz sem se zdaj že postarala in le predobro čutim, da bom nevarno zbolela.

Gospa se je kmalu po tem ulegla in je ležala sedem let in sedem mesecev. Vsi sloveči zdravniki so hodili jo zdravit ali je niso mogli ozdraviti.

Gospa pogleda skozi okno na zeleni hrib in veli: Nekaj mi pravi, da bi bila gotovo srečna, če bi se sprehodila po naših prelepih Gorjancih.

Gospod pa jej odgovori žalostno: Preljuba moja sirotica, kako se boš sprehajala po Gorjancih, ko se ne moreš sama niti na postelji obrniti!

V grad pride star gobav berač. Hlapci zakriče: Poberi se hitro od tod, da ne nalezejo gob naša bolna gospa.

Gospa pa se oglasi: Ne gonite mi od hiše reveža. Ali ne veste, da so reveži božji prijatelji in naši zagovorniki pri Bogu? Dajte mu pečenke in vina in pripravite mu tudi gosposko posteljo.

Berač se v gradu najé, napoji in naspi. Predno odide dalje, dobro gospo prelepo zahvali in veli: Náte za slabo povračilo gorjanski koren. Rastel je sedemdeset in sédem sežnjev pod zemljo. Pomogel je do zdaj še vsakemu, kdorkoli si ga je na život privezal. Zdravemu da moč, da ga noben junak ne more premagati. Komur je umreti, živi od njega tri dni dalje, nego mu je namenjeno. Bolniku odžene bolezen, nekateremu za zmerom, nekateremu vsaj za sedem let. Ta koren Vam bo dal jakost, da se pojdete, ako Vas bo volja, lahko še danes na Gorjance sprehajat.

Gospa poskusi čudni koren, skoči zdrava na noge in gre na Gorjance. Pride do studenca in zajame vode.

Kupica se počrni.

Gospa izlije strupeno vodo in koraka dalje. Pride do druzega studenca in zajame vode.

Kupica se zakrvavi.

Gospa izlije ukleto vodo in koraka dalje. Pride do tretjega studenca in zajame vode.

Kupica se zasveti in zacvete. Na vodi naredi se rudeč nagelj in bela lilija. Gospa pije in pijača zdi se jej slajša od medu in malvazije. Popije prvo kupico, čuti se bolj zdravo nego je bila pred boleznijo. Popije drugo kupico, čuti se bolj močno nego je bila pred boleznijo. Popije tretjo kupico, čuti se mlado, kakor je bila takrat, ko je šla s svojim gospodom k poroki.

Kupico položi v zeleno travo pa si zaviha rokave in si umije roke in obraz. Roke se jej pobelijo ko sneg, lica pa zarude ko poljski mak, in v vodi je sama videla, da jej je povrnil Bog vso lepoto prve mladosti. Skakljaje in prepevaje teče protu domu nazaj.

Gospod je stal pri vratih in vprašal služabnico, če ve, kdo je ta krasna gospodična, ki gre proti gradu?

Gospa je te besede slišala in se ga oklenila in rekla: Kaj me gledaš tako čudno, kakor da ne bi poznal svoje gospe? Saj sem vedela, da bom gotovo srečna, če se sprehodim po Gorjancih. Zdaj pa mi nekaj pravi, da nama bo podaril Bog tudi še sinove in hčere.

Gospod od samega veselja ni vedel, kaj bi počel. Napravil je velik obed in povabil nanj tudi svoje podgorske kmete. Podgorci so jedli in pili tako dolgo, da so nekateri še zdaj siti in pijani.

Bistri studenec, ki je pomladil grajsko gospo, pa se imenuje v spomin te prigodbe še dan denašnji Gospodična.

4. Ukleti grad.

Sinu je zbolela mati. Šel jej je iskat zdravilskih zelij na Gorjance. Ko izdere iz zemlje sladko koreninico, zagleda miško.

Fant pozdravi miško: Dobro jutro, ne bodi kaj huda, da te nadlegujem. Zboleli so mi mati pa iščem jim zdravilskih zelij. Miška mu veli prijazno: Ti si dober sin in zato ti je dal Bog, da si tako dobro pogodil. Predno preteče štiriindvajset ur, bodo ti mati od te korenine tako ozdraveli, kakor da ne bi bili nikoli nič bolni.

Fant se začudi takim besedam in vpraša miško: Kdo pa si, da mi prerokuješ tako srečo in s pravim človeškim glasom?

Miška pravi: Jaz služim svoji gospé. Bog jo je kaznil, meni pa ni dalo srce, da bi jo bila zapustila. Ker pod zemljo ne bi mogla prebiti v človeškem telesu, prestvaril me je Bog v miško.

Fant se začudi še bolj in veli: Jaz te ne razumem. Razloži mi to skrivnost bolj na tanko!

Miška odgovori: „Prav rada. Poslušaj pazljivo, kako in kaj je bilo, pa me boš, mislim, lahko razumel in z menoj vred mojo gospo omiloval. Jaz sirota sem izgubila mater že za otročjih let. Usmilila se me je dobra gospa in me vzela k sebi. Ni me imela za podložno deklo, ampak kakor za svojo sestro. Moja gospa je govorila vse drugo po pameti, delala je vse po pravici, ali berače je na vso moč sovražila in jih gonila iz hiše z najgršimi besedami in pridevki. V hišo jej je prišel imeniten berač, sam Jezus Kristus. Kristus prosi gospo za dar božji. Gospa pa se zadere samopašno in veli: Misliš, da te ne poznam. Kaj skušaš uboge ljudi? Celi svet je tvoj pa te ni sram, da prosiš za kos kruha! Dobil ga boš takrat, ko bodo prebirali sv. pismo gorjanski pastirji, kar pa se tako brž ne bo zgodilo. To, vidiš, je bilo že pred več sto leti, ko ni znal še noben človek brati razen škofov in se ni učil sv. pisma še noben duhoven razen jedinega papeža. Zdaj lahko sam presodiš, kaj je moja gospa mislila. Hotela je Kristusu dati na pomen, da mu ne bo dala nikoli nič. Kristus je preklel predrzno gospo in rekel: Prekleta bodi ti in preklet bodi tvoj grad, dokler ne bodo začeli gorjanski pastirji prebirati in se učiti sv. pisma. Samo tak pastir bo utolažil božjo jezo in te rešil. O teh strašnih besedah se je zemlja potresla in požrla gospo in nje grad. Jaz sem to grozo od daleč videla in moja blaga gospa se mi je smilila. Tekla sem za Kristusom in ga lepo prosila, da bi smela pri njej ostati tudi pod zemljo. Kristus me je pohvalil za to zvestobo in mi dovolil, da smem ostati pri gospi in da ne zadahnem, prestvaril me je, kakor sam vidiš, v miško. Jaz štrkam svobodno sem ter tja in ne trpim nobene sile. Moja uboga gospa pa dremlje na postelji. Po glavi jej rojijo strašne sanje, da neprenehoma ječi. Prebudila pa se bo še le takrat, ko pride nje rešnik: gorjansk pastir, ki bo tako učen, da bo prebiral sv. pismo. Strah me je, daj jej bo treba še dolgo čakati.“

Čuvši take novice začel je fant od veselja vriskati in skakati in je rekel miški: Potolaži se. Sv. pismo se nahaja že v marsikateri podgorski kolibi in prebiramo ga tudi že mi pastirji. Kolikokrat sem ga bral ali sam za se na paši ali pa doma pri bolni materi. Povej mi torej, kaj mi je še storiti, da rešim tebe in tvojo dobro gospo!

Miška se začudi in veli: Hvaljen bodi usmiljeni Bog, ki nama je poslal odrešenika. Ali vedi, da boš pomogel ne samo meni in njej, ampak tudi sebi. Moja gospa je samica in te bo vzela za moža in z njo dobiš tudi graščino in neizmerne zaklade, ki se v njej nahajajo. Kaj ti je še storiti, da prekletstvo od naju odstraniš, mi natanko ni znano. Pojdi z mano v grad, na mizi leže bukve, v teh bukvah boš našel — vsako skrivnost in tudi to, kako naju boš rešil.

Miška mahne z repom po ključku, ki je tičal v skali in skala se odpre na stežaj, kakor velika cerkvena vrata. Fant gre za miško, ki ga pelje skozi tako krasne izbe in dvorane, da po njegovi misli ni lepših niti v nebesih. Od zlata in srebra se je vse lesketalo in bliščalo, da mu je kar vid jemalo. Nikjer ni zapazil nič lesa, nič železa: vse pohištvo in orodje bilo je ulito iz najžlahtnejših rud in izdelano po vseh pravilih najvišje umetnosti. Fant je strmel in zijal; ves osupnen in omamljen po tolikih dragocenostih ni mogel nič govoriti, in skoro še dihati ne. Ko pa ga dovede miška v spalnico in zagleda na postelji spečo gospo, ga nje čudovita lepota tako prevzame, da je obstal, kakor da bi okamenel in se zamaknil, kakor da se nahaja v nebesih in zamika v božje obličje. S silo ga potegne miška v drugo izbo, kjer so ležale na mizi skrivnostne bukve.

Fant začne brati, ali komaj prebere pol strani, zruši se na tla in zajoka tako bridko, da si začne tudi miška solze brisati in ga vpraša, kaj ga je tako strašno zabolelo.

Fant pove miški, da ne more rešiti uklete gospe. Bukve govore, da mora biti odrešenik nedolžen, on pa je zapravil svojo nedolžnost na paši že v dvanajstem letu.

Miški se je milo storilo, ko je videla, da bota morali z gospo še na dalje ostati pod zemljo, vender jo je tolažilo upanje, da utegne priti v kratkem kak drug podgorsk pastir, ki ne bo prebiral samo sv. pisma, ampak nosil še tudi angelsko oblačilo nedolžnosti. Fantu je rekla: Prav rada bi te dobro obdarila, ali zlato in srebro, ki ga povsod vidiš, ni moje, sama pa ti ne morem veliko dati. Razglejva smeti, ki jih je vrgla na dvorišče še moja gospa. Kar se najde v njih, se sme pobrati in odnesti brez greha. To pravico sem imela pri gospé zmerom.

Miška in fant prebrskala sta smeti in našla v njih bisérov in dragih kamenčkov za več tisoč goldinarjev vrednosti. Vse kar sta našla, vzel je fant s seboj domov.

S sladko koreninico ozdravil je še tisti dan bolno mater, bisere in drage kamenčke pa je prodal in si kupil gosposko pristavo in veliko kmetijo. Oženiti se ni hotel nikoli, ker ni mogel pozabiti svoje uklete, zanj za vekomaj izgubljene ljubice.

Munkacsy.

V malem ogerskem mesteci Munkács porodil se je 10. oktobra leta 1846. sin ubogim roditeljem, ki gotovo tedaj še niso mislili, kako imeniten bo še ta njih sin nekdaj na umetniškem polji. A roditelje mu je vzela revolucija 1848. leta in sirote se je usmilil strijc; vzredil je dečka in dal ga mizarstva učit. Srce mladega dečka pa so mikale druge stvari, kakor mizarstvo. Vedno je v prostih urah risal in slikal in prihranivši si nekaj novcev, odšel je na Dunaj na slikarsko akademijo. Toda strogi akademični nazori mu niso nič kaj ugajali, sprl se je s profesorji in šel v Monakovo. Tam se je pri slikarji Franu Adamu kaj naglo izuril. Pozneje je šel v Düsseldorf, kjer sta na njega vplivala Vautier in Knaus, da se je poprijel slik iz vsakdanjega življenja. Leta 1869. zgotovil je sliko „Zadnje ure k smrti obsojenega“. Ta je bila tako izvrstna, da je umetniku prinesla mnogo slave. Dobil je za njo v Parizu zlato svetinjo.

To sliko je kaj dobro prodal in z denarjem odšel je leta 1872. v Pariz. Sreča mu je bila mila. Imel je vedno mnogo dela, bogato se je oženil in sedaj je jeden najbolj čislanih umetnikov v Parizu, akopram je tujec. Francoska republika počastila ga je s tem, da ga je leta 1878. imenovala za oficirja častne legije.

Te dni je na Dunaji razstava nekaterih njegovih del. Malokedaj se primeri, da bi bila razstava tako ugodna za razsodbo umetnikovo, kakor je ta. Kaže nam razvoj umetnika ne samo kot historijskega slikarja, nego tudi kot odličnega slikarja portretov, slik iz vsakdanjega življenja in iz raznih pokrajin. Obžalovati je le, da je nesrečna konkurenca med društvom umetnostij (Kunstverein) in društvom dunajskih umetnikov (Künstlergenossenschaft) prouzročila delitev razstave, kajti podoba „Krist pred Pilatom", razstavljena je v umetniškem domu, druga dela pa v Schönbrunnski hiši v notranjem mestu. Kdor hoče n. pr. študirati samo zadnjo njegovo podobo „Krist pred Pilatom," mora obe razstavi ogledati si, kajti skice in študije k tej podobi niso razstavljene tam, kakor podoba sama. „Krist pred Pilatom" je podoba 2 sežnja visoka, 3—4 dolga; skupine figur so jako ukretne, razsvetljava fina, karakterizacija posamnih figur izborna. Slika se nikakor ne more prištevati bibličnim: strogo historična je, kajti Krista je umetnik karakterizoval čisto izvirno; ni se držal kanona, ki so ga postavili umetniki renaisance. Munkacsyjev Krist je bolj blag človek, ki iz prepričanja trpi, kakor pa Bog: tudi nima konvencijonalne svetlobe okolo glave in ne one božje lepote, kakor jo ima n. pr. Krist Tizianov. Vsa slika je bolj realistična, podobe farizejev so izvrstno individualno karakterizovane. Jedna najboljših podob je Pilat. Vidi se kako delajo možgani prebrisanega Rimljana, ki se trudi, da bi z razsodbo zadovolil vlado in vpijočo množico. Tehnično je podoba izborno slikana; ko bi človek ne videl mnogih skic in študij, ki jih je napravil umetnik za to podobo in ki nam kažejo njegov trud, menil bi, da je igraje ustvaril to izvrstno umetniško delo.*)

Druge podobe razstavljene so v Schönbrunnski hiši. Posebno dopada skica za podobo „Milton in njegove hčere", ker ima skoro finejši kolorit, kakor velika podoba, ki jo je umetnik po tej skici napravil. Tudi podoba „Zadnje ure k smrti obsojenega" se jako občuduje; kaže nam, kako izvrsten umetnik je Munkacsy že bil, ko se je še vadil. V obče pa moram omenjati, da Munkacsy nikakor ne dela take senzacije, kakor Vereščagin, kar je pač lahko umevno. Vereščagin je zanimal vsacega, Munkacsy pa le bolj strokovnjake. Tudi je tvarina, ki jo obdeluje Vereščagin, preveč razločna od Munkacsyjeve, da bi se ta dva mogla lahko primerjati.

Jos. Vesel.

---

*) Primeri, kaj Jurij Šubic piše o tej sliki v „Ljub. Zvonu" I. 513. Ured.

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Zbirka ljubimskih in ženitovanjskih(!) pisem. Po raznih izgledih sestavil F. H(aderlap). V Ljubljani. Založil in prodaja Janez Giontini. 1882, v m. 8ki, 80 str. Cena 30 kr. Natisnila Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani. Potrebnost svoje knjige g. pisatelj opravičuje tako: „nauk za spisovanje ljubimskih in ženitovanjskih pisem je iz dveh ozirov potreben, prvič za take, ki ne najdejo sami pravih besedij za svoje občutke, drugič za take, ki ne znajo popolnem pravilne slovenščine pisati ter iz tega vzroka iščejo izgledov. — Tak nauk ni pohujšljiv, kajti ženitovanjske pisma so same na sebi potrebne, ljubimske pisma pa so se pisale in se bodo tudi brez tega nauka, samo da bodo vsled tega nauka morda lepši in nravnejši sestavljene, ko brez njega.“ — Knjiga ima v I delu začetne ljubimske pisma, v II. pisma srečne ljubezni, v III. pisma nesrečne ljubezni, v IV. ženitovanjske pisma, v V. pisma o raznih prilikah in v VI. pesmi ljubezni (Preširnove, Jenkove, Vrazove, Orožnove, I. Zupanove, dr. Vošnjakove, Kastelčeve, Cegnarjeve in narodne), med katere je g. pisatelj prav po nepotrebnem največ svojih uvrstil; kajti kdor dan danes poje:

Kaj nuca mi pušelc,
K' se hitro posuši . . . .
ali
V manirah ste takih zrejena,
Ko bla bi princez'nja rojena itd.

ta naj ne hodi med slovenske pesnike, ampak med kmetske fante, ki pod vaško lipo ukajo in pojó. V obče je knjižica dobro sestavljena in lepó natisnena. Spredaj jo lepša v barvanem tisku lična podoba kranjske Slovenke v peči.

G. Filip Haderlap dal je nedavno na svetlo vrhu te „Zbirke“ še naslednje tri knjižice:

Eno leto med Indijanci. Povest. V Ljubljani 1882, v m. 8ki, 80 str. Cena 20 kr.

Pod Turškim jarmom. Povest iz vojske Grkov zoper Turke. V Ljubljani 1882, v m. 8ki, 82 str. Cena 20 kr.

Črni bratje. Povest. V Ljubljani 1882, v m. 8ki. 80 str. Cena 20 kr.

Vse tri priprostemu narodu slovenskemu namenjene povesti poslovenjene so prav po domače; Kleinmayrjev tisk je lep in razločen; vsaka knjižica okrašena je spredaj s čedno barvano naslovno podobo. Sploh smo z veseljem opazili, da Giontinijeva knjigarna, ki je tudi te tri knjige založila, zadnje čase vselej skrbi za to, da je vnanja oblika njenim knjigam prijetna. Tedaj napredek tudi v tem oziru!

Navod o hmeljariji. Spisal Janez Hausenbichler. Tiskala „Narodna Tiskarna“. — Založil pisatelj. — Ljubljana 1882, v 8ki, 20 str. Tej priprosto, a zanimljivo pisani knjigi je namen, našega poljedelca pridobiti za hmeljarstvo ter poučiti ga, kako je ravnati s to kulturno rastlino. In kdo bi ne sadil hmelja, ki prebere to knjižico? G. Hausenbichler trdi, da hmelj v slabih letih trikrat toliko vrže kakor pšenica v dobrih! V Savinski dolini pričel je l. 1865. knez Salm z malim hmeljiščem, a zdaj obdeluje že 14 oral. Vsi slovenski hmeljarji v Savinski dolini prideljujejo na leto do 200 metričnih centov hmelja, za katerega skupijo do po 30.000 gld. in še več. Za našo okolico (Žalec), pravi g. H., je to lep denar, kateri ne koristi le posestniku, tudi ubozega prebivalca doleti marsikateri krajcar. Že otroci in ženstvo si pri obiranji prislužijo v 14 dneh skupno do 2000 gld., ker jim od mernika plačujemo po 6 kr. G. pisatelj trdi, da Dravsko in Savske polje, Kranjska in Goriška imata tej rastlini ugodno ležo. Kdor hoče o hmeljarstvu kaj več zvedeti, obrne naj se do „Južnoštajerskega hmeljarskega društva“ v Žalci nad Celjem (Sachsenfeld bei Cilli).

Avstrijsko Primorje. Prestava (Jos. Cimpermana) iz nemškega: „das österreichische Küstenland“ od Karla Coroninija. Hilarijanska tiskarna v Gorici v 8^{ki}, 4 str. Čisti dohodek je namenjen bolnišnici v Gradu. Cena 5 kr. Lepa pesen, ki slavi avstrijsko Primorje, prišla je tudi v italijanskem in furlanskem prevodu na svetlo.

Postni list Janeza Krizostoma, knezoškofa Ljubljanskega itd. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1882, 4, 8 str. List govori o posvečevanji nedelj in praznikov ter priobčuje navadno postno postavo.

Postni list Jakoba Maksimiljana, kneza in škofa Lavantinskega itd. Tisk J. Leona v Mariboru 1882, v 4^{ki}, 7 str. Ta pastirski list govori o položaji, v katerem se vidni poglavar kat. sv. cerkve v rimskem mestu nahaja; razlaga zgodovinski postanek dedščine sv. Petra, opomina vernike k stanovitnosti v darežljivosti do sv. Očeta, „dokler se apostoljski stolici oropani časni dohodki ne povrnejo“.

Nove stenske table za prvi pouk v branji, o katerih smo že v lanskem „Zvonu“ (I. 8. 510) govorili, dodelala sta ravno kàr ljudska učitelja v Ljubljani gg. A. Razinger in A. Žnmer. Od starih stenskih tabel se posebno odlikujejo po velikosti črk. Črke so tolike, da jih vsi otroci tudi iz zadnjih klopij lahko beró. Za vsako črko je posebna tabla. Na vsaki tabli je polovica pisane, druga polovica tiskane tvarine. Da si otroci laže zapomnijo glas črke, je na vsaki tabli upodobljena kaka stvar, ki se začenja z dotično črko. Tega do sedaj na stenskih tablah še nikjer ne nahajamo. Pisana tvarina je postavljena med črte (liniaturo), kar je jako ugodno za prepisovanje. Pisava črk in njih razvrstitev je vzeta iz Razinger-Žumerjevega „Abecednika“. Papir je jako močan in bel. Glede na te navedene prednosti te table priporočamo vsem slovenskim ljudskim šolam, da jih uvedo, ker so od visokega naučnega ministerstva za rabo v ljudski šoli že potrjene. Tudi cena je jako nizka, kajti vseh 25 tabel (po 76 $^{\mathrm{cm}}$ visokih in 55 $^{\mathrm{cm}}$ širokih) stane samo 2 gld. 50 kr. (pred kratkim v Pragi pri Tempskem na svetlo danih 18 nemških stenskih tabel velja 4 gld.). Dobivajo se pri gg. A. Razingerji in A. Žumerji v Ljubljani, Cojzova cesta, šolsko poslopje. Kdor bi pa želel imeti te table na debel papir napete, naj se ravno tam oglasi in dobi jih za 7 gld. (Tempskega veljajo 10 gld.)

„Naša pesen“. Nemšk list na Dunaji razpisal je meseca oktobra m. l. 100 cekinov nagrade pesniku za himno, iz katere bi avstrijski Nemci „in ihrer heutigen bedrängten Lage“ zajemali moč in tolažilo. Nagrada, za katero se je oglasilo 1570 pesnikov, bila je prisojena stud. med. Jos. Winterju za njegov „Lied der Deutschen in Oesterreich“, za pesen polno nemške rabulistike in zgodovinske neresnice. Ravno tisti list razpisal je z nova 100 cekinov nagrade najboljšemu napevu tej pesni. „Naša pesen“ v denašnjem listu je slovenskega pesnika odgovor k Winterjevi pesni; složena je v tisti meri kakor „Lied der Deutschen in Oesterreich“. Kakor se je našel slovenski pesnik, da je Nemcu možato odgovoril, tako se morebiti najde tudi slovenski skladatelj, ki „Naši pesni“ složi primeren napev.

„Narodni dom“. To društvo je imelo 5. februvarja v Ljubljani svoj prvi občni zbor. G. dr. A. Moschè je bil izvoljen za predsednika, v odbor pa gospodje: dr. Fr. Papež, advokat; Josip Kušar, trgovec in trg. zbornice predsednik; dr. V. Zarnik, advokat in dež. poslanec; dr. Karol vitez Bleiweis, primarij; Fr. Fortuna, trgovec in mestnega župana namestnik; P. Grasselli, dež. glavarja namestnik; J. Hribar, zastopa banke „Slavije“ načelnik; J. Murnik, trg. zbornice tajnik; V. Petričič, trgovec in mestni odbornik; prošt dr. A. Jarec; Ferd. Sovan, trgovec; dr. J. Starè, posestnik in c. kr. fin. prok. adjunkt. — V nadzorni odsek so bili izvoljeni gospodje: advokat dr. Munda, notar dr. Zupanec, trgovec Fr. Sovan ml., Janez Knez, in dr. Ivan Tavčar. Odbor je potem izmed sebe izvolil še posebni pravni in agitacijski odsek. — Društveni odbor namerava okolo 100.000 gld. nabrati z loterijo in s prostovoljnimi doneski, a še potrebnih drugih 100.000 na deleže vzeti na posodo, kateri bi se v 31. letih poplačali tako, da bi bil „Narodni dom“ potem lastnina „Matice Slovenske“. A da odbor doseže veliko in težko nalogo, katero si je postavil, treba bode vztrajne delavnosti in požrtvovalnosti po vseh pokrajinah slovenskih. „Narodni dom“ nam je potreben v Ljubljani, kakor ribi voda; brez njega se naše socijalno, književno in umetnostno življenje, ki je zdaj stisneno v tako tesne stene, nikakor ne more razviti, kakor bi se gotovo razvilo, ako sodimo po zdanjih početkih. Slovenci v Ljubljani nimamo niti jedne hiše, v kateri bi se mogli dostojno postavljati, ter tudi na zunaj kazati, da smo vredni zastopniki naroda slovenskega. Najlepša narodna slovesnost v Ljubljani zaradi nedostatnih prostorov ostaje brez posebnega in tudi v političnem oziru koristnega efekta, kateri bi gotovo dobrodejno vplival na ves narod slovenski. „Narodni dom“ bi ne prerodil samo Ljubljane, poživljal bi vso Slovenijo. Bil bi prvo vidno znamenje našega jedinstva. Zatorej: Bog daj srečo!

Matica Slovenska. Društveni odbor imel je te dni sejo, v kateri je ukrenil, da se družabnikom za leto 1881. dasta Šumanova „Slovnica slovenska“ in „Letopis“. — Vrhu tega bode izdala za letos še dve šolski knjigi: Lavtarjevo „Geometrijo,“ ki je že natisnena in „Somatologijo“, katere prevod bode prof. Erjavec v kratkem dovršil. — O Križmanovi „Italijanski slovnici“ se je ukrenilo, da jo Matica samo na svoje stroške založi ter potem prodaje, a družabnikom je ne bode razpošiljala. — Uredništvo „Letopisa“ za l. 1882. izroči se gospodu Grasselliju, kateremu naj gg. pisatelji pošiljajo primerne spise. Razen letopisa dala bode Matica na svetlo še životopis dr. viteza Janeza Bleiweisa v posebni knjigi; pisatelj, ki bi ga hotel spisati, oglasi naj se do 15. t. m. pri g. Grassellijn. Prof. Šuklje obeta slavnostni spis o združenji Kranjske s Habsburško dinastijo. — Za Bleiweisov spomenik določi se 200 gld. — Volila sta se tudi dva odseka, jedni, da preišče, kako naj bi se prenaredila Matičina pravila, drugi da stopi v dogovor z društvom „Narodni dom“. — Knjigar J. Giontini prevzame sam trgovino z Matičnimi knjigami.

Prof. Fr. Celestina v Ljubljani sloveni Močnikovo aritmetiko in algebro za nižje gimnazije in realke. „Matica Slovenska“ obljubila je to potrebno šolsko knjigo založiti. — Prof. L. Lavtar v Mariboru, ki je ravnokar zgotovil „Geometrijo“ za učiteljišča, poroča nam, da sestavlja Prirodoslovje (fiziko) za nižje gimnazije, realke in učiteljišča. — Profesorji ljubljanske gimnazije gg. Kermavner, Pleteršnik, Wiesthaler, Vodušek in Žakelj bodo v kratkem dovršili prestavo Rožkovega latinskega slovarja za „Historiae antiquae“ in Julija Caesarja. Ta vesela delavnost med našimi slovenskimi profesorji mora vsakega domoljnba presrčno veseliti. S tem, da se oskrbimo z vsemi potrebnimi šolskimi knjigami vsaj za nižje razrede naših gimnazij in realk — in to bi nam morala zdaj pred vsem drugim biti prva briga! — izbili bodemo svojim neprijateljem iz rok najostrejše orožje zoper uvedenje slovenskega jezika v srednja učilišča. Zatorej: vivat sequens!

Slikar g. Jurij Šubic v Parizu (Place Pigalle 11) slika zdaj v atelierji svetovno znanega ogerskega slikarja Munkacsyja.

Izmišljena tiskarnica v Kranji ni zapisana samó na Knobljevih „pesnih“, nego tudi še na neki drugačni knjižici, zvani: „Ena Lepa lubezniva inu brania vredna Hiztoria od te po nadoužno ven izgnane zvete Grafne Genofefe iz tega mezta Pfalc. Je iz nemžkiga na krajnzki jezik preobernena. Zkuz povelje vikši gospozki (sic!). V' Krainju per Ignac Kremžarj“. (Brez létnice) v 8^{ki}, 79 str.

Archiv für Heimatkunde. I. Bd. 3 Bg. Tega zanimljivega časopisa prišel je te dni 3. zvezek na svetlo. Vsebina mu je ta: 1. Laibach in der Windischen Mark gelegen; 2. Eine Brautwerbung des Dr. Franz Prešern; 3. Pfarre Kerstetten in Ostoberkrain; 4. Urkunden zur Geschichte Krains III. Folge. (Windische Mark. — Mark Istrien. — Friaul, Istrien, Krain. — Landstrass, Sichelburg, Ortenburg). Vsem prijateljem slovenske zgodovine bodi ta „Archiv“ lepo priporočen. Naročnina — po 30 kr. za vsak zvezek — pošiljaj se g. izdavatelju Fr. Šnmiju v Ljubljano.

Archiv für slavische Philologie. Tega izvrstnega zbornika, na katerega smo že večkrat obračali svojih čitateljev pozornost, prišel je zadnje tedne na svetlo šeste knjige prvi zvezek, ki prinaša korenito pisane razprave iz različnih strok slovanskega jezikoslovja od Hanusza, Semenoviča, Wesselofskega, Jagiča, Ogonowskega, Brücknerja, Pierlinga, Vetterja, Nehringa, Peiskerja in Sirknja. Dasi je Jagićev zbornik v prvi vrsti namenjen strokovnjakom, vender so njega posamezni oddelki n. pr. „Kleine Mittheilungen“, in osobito „Bibliographischer Bericht“, v katerem prof. Jagić poroča o vseh imenitnih novih knjigah slovanskih, pisani toli zanimljivo in poučno, da bi jih z velikim pridom mogli čitati tudi tisti omikani rojaki naši, katerim jezikoslovje ni glavni poklic. Ta zvezek stane po po 6 mark = 3 gld. 60 kr.

Trst — na Hrvatskem! Zagrebški „Vienac“ (!) prinaša v 6. št. sliko priproste kmetske Slovenke iz tržaške okolice z napisom „Hrvatica iz okolice trščanske“. Ako bode Starčevičev evangelij na Hrvatskem tako prodiral, kakor se kaže zadnje čase, čitali bodemo v kratkem po hrvatskih novinah: Sinoči so Hrvatice iz Spodnje Šiške v ljubljanski čitalnici krasno prepevale. Prof. Šuman je spisal „Hrvatsko slovnico“, katero je dala na svetlo „Hrvatska Matica“ v Ljubljani. Prof. Miklošič letos na dunajskem vseučilišči tolmači sintakso starohrvatskega jezika. Sinoči je bil v Ljubljani dnevnik „Hrvatski Narod“ zasežen.... Est modus in rebus!

Čeh o Ljubljani. Cesta do Rima a dále do Neapole a Pompeje. Sepsal Bohumil Hakl, farař v Hořicích. Nakladem Děd. ss. Cyrilla a Methoděje na r. 1881. V Brně 1881, 8⁰, 480. Z zgovorno besedo in poštenim slovanskim srcem pripoveduje župnik Hakl v tej knjigi, kaj je videl in prebil na svojem potovanji l. 1877. od doma do Neapola. Nas je zanimal osobito njegove knjige tisti del (str. 35—62), ki govori o narodu slovenskem in o naši Ljubljani. G. pisatelj ne more prehvaliti, kako divno lepa je okolica ljubljanska. Slovenci so mu visok, lep, zdrav narod; pohvalno omenja tudi naših žensk, da so velike, lepo rastene in čednega obraza ter da se nosijo po konci; posebno dopadale so mu naše peče, v katerih je dekleta videl birmo vezovati; hvali prekrasni razgled z ljubljanskega grada ter posebno poudarja, koliko je Ljubljana v narodnem oziru napredovala od zadnjih 20 let sem, ko je našo stolico zadnjič videl. Veseli ga, da priprosti narod in srednji stan tudi po ulicah govori slovenski, da imajo trgovci in ulice slovenske napise in da ima v obče naše glavno mesto naroden značaj. Nadalje opisuje presrčni sprejem v čitalnici ter na kratko omenja tudi nekaterih umrlih pisateljev slovenskih (Vodnika, Preširna) ter tistih domoljubov naših, s katerimi se je v kratkem času svojega bivanja Ljubljani seznanil. Iz vsake vrste veje slovanska dobrosrčnost; vender se je poštenemu možu nekoliko prav smešnih primerilo; tako n. pr. naredil je g. Regalija za upokojenega c. kr. stavbnega svetovalca, a g. Potočnika za mizarja in voditelja ljubljanskih delavcev in socijalistov; v Ljubljani je našel ulice „Contrada Signori“ in Narodni (?) muzej, za katerega si je mnogo zaslug pridobil še Vodnik (a ta je umrl 10 let prej, nego je Hohenwart osnoval zdanji deželni muzej); najbolj se je pa spekel mož s svojo etimologijo: „Pod Trančo“ pravi, da je spomin na francosko okupacijo ter da to ime zaznamenjuje: „Gasse unter den Tranchéen“. Kaj pa še! „Pod Trančo“ narod po kranjskih mestih (n. pr. v Ljubljani, Škofji Loki) imenuje kraje, kjer so nekdaj stale mestne ječe in beseda je pošteno slovanska, pr. stsl. trạtъ, custodia. Naša lepa Šmarna Gora (t. j. Šmárijina Gora, Marienberg), pravi g. Hakl, da je Sramna Gora, „tolik co hora hanby, Galgenberg, sramota — hanba (!).“ —

Prof. dr. Fr. Miklosich dal je nedavno na svetlo zanimljivo razpravo „Rumunische Untersuchungen.“ I. Istro- und macedo-rumunische Sprachdenkmäler, Wien, 1881, 4, 92 str. Cena 2 gld. Učeni rojak naš v tej knjigi razpravlja jezik isterskih Rumuncev ali Čiribircev, kateri so se, kakor je že poprej v svoji knjigi „über die Wanderungen der Rumunen in den dalmatinischen Alpen und den Karpaten“ do dobra dokazal, z Bolgarskega naselili po Istri ter v svoj jezik vzprejeli mnogo bolgarskih, srbskih, hrvatskih in novoslovenskih besed.

Med 1300 tolmačenimi rumunskimi besedami isterskih Čiribircev je 300 neposredno iz slovanskih jezikov vzetih. Leta 1850. bilo je po uradnih poročilih v Istri še 2953 Rumuncev, ki so pa že vsi kolikor toliko slovanski govorili. — Dalje je prof. Miklosich dal na svetlo razpravo: Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialecte. Vocalismus I. Wien 1881, 34 str. Cena 30 kr. V tej knjigi tolmači korenito glasoslovje macedo-, istro- in dako-rumunskega narečja.

Iz Zagreba se nam piše 15. februvarja: V „Ljubljanskega Zvona“ poslednjem broji sem rekel, da je „Vienac“ najlepši hrvatski leposlovni list; zdaj se mi to več ne zdi. Na Sušaku poleg Reke začela sta namreč gg. Gavro Grünhut in Avgust Harambašić izdavati nov, „Hrvatska Vila“ imenovan list, katerega prva številka je te dni prišla med ljúdi. Vnanjost novega podjetja je sijajna, zadržaj izboren. „Hrvatska Vila“ je velika ko nemški list „Ueber Land und Meer“. Prvega sešitka vsebina je sledeča: „Pozdrav Hrvatskoj Vili“ od Avgusta Harambašića; — „Pavao i Virginija“ od I. Hranilovića; — „Hrvatica Jelka“ od I. K. O; — „Sitne pjesme“ Tugomilove; — „Uspavanka“ od B. K. — V prozi pisani so ti-le članki: „Primorci“, roman Jenija Sisolskega, ki je že zdaj na glasu izvrstnega romanopisca; — „O teoriji novele“ od J. Hranilovića; — „Kuće broj 12“ od N. Kokotovića; – „Nekrolog Avgusta Šenoe“ od A. Harambašića; — „Literarni pokret italijanski godine 1881“ od Fr. Afrića; — „Rieka“ od D. Hirca (s slikami). — Glasba: „Prva ljubav“ od Fr. S. Koch-Kuhača. — Literarno i modino poročilo. Vrhu tega prinašala bode vsaka številka po jedno sliko iz biblijske zgodovine kakšnega slavnega slikarja. Prvi številki pridejano je na trdem papirji lepo izvedeno, $45^{1}/_{2}$ cm visoko $35^{1}/_{2}$ cm široko „Uzačašće Kristovo“ od Rafaela. Za premijo prejmo naročniki znani dve Čermakovi sliki „Ranjeni Črnogorac“ in „Bašibozuci vode Hercegovke na Pazar“. Iz vsebine je razvidno, da je novemu podjetju duševne podpore v obilosti na razpolaganje; da se je pak v nekaterih dneh ves prvi natis (2000 eksemplarov) razprodal, to je dokaz, da mu tudi materijalne ne nedostaje. Želim, da ostane „Vila“ vedno takšna, kakeršna je. — Kako silno se je pa začelo hrvatsko občinstvo za literaturo zanimati, razvidno je iz tega, da se bode vsaka knjiga „Matice Hrvatske“ letos tiskala v 6000 iztisih! Za tega delj so se tudi knjige za 1881 malo zakasnile. Kakor hrvatske novine poročajo, kani Matica svojim društvenikom sledeče knjige dati: Dr. Boguslav Šulek: „Popularna kemija“ s slikami, (22 tiskanih pol veliko delo); — Durruy: „Grška zgodovina“ preložil in dopolnil dr. Peter Tomić; — J. Jurković: „Sabrane pripoviesti“ (drugi zvezek) in F. Miler: „Cvieta i Miljenko. Tragedija iz dubrovačke prošlosti“. — Temu spisu dosodila je „Hrv. Matica“ Koturjevo nagrado od 300 gld. — Najlepši dar pak bodo gotovo „Izabrane pjesme Augusta Šenoe“ z uvodom prof. dr. Frana Markovića. Izdava bode tako sijajna kakor ona Vrazovih pesnij. — Te knjige dobode vsak društvenik. Matica je pa ukrenila tudi zalagati prevode latinskih in grških klasikov. To leto izidó „Djela Sallustija“ od A. Veberja in „Homerova Odysseja“ od Tomislava Maretića. — Kakor je iz teh vrstic razvidno, izpolnjuje „Hrv. Matica“ svoje obljube da bi jih lepše ne mogla. Samo prvega dela Smičiklasove „Hrvatske poviesti“ še letos ne bode na svetlo, ker je g. pisatelj še ni utegnil dovršiti. Ako pa tudi še ni izšla celokupna zgodovina hrvatskega naroda, to moramo vender reči, da se gradivo za njo silno marljivo nabira. „Družtvo za poviestnicu jugoslavensko“, ki je izdalo 11 knjig „Arkiva“, a potem za več let nič, prerodilo se je l. 1878. Zdaj se zove „Hrvatsko arkeologičko družtvo“; predsednik mu je Ivan Kukuljević Sakcinski, podpredsednik in urednik društvenega časopisa S. Ljubić. — „Viestnika“, ki ga društvo izdaje, izšli so trije tečaji; té dni zagledal je beli dan četrtega tečaja prvi zvezek, ki je še bolj zanimljiv ko prejšnji. — Zgodovinska knjiga je nadalje delo Fra Mije Batinića: Djelovanje Franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka (1235—1517.) I. Cena je 80 kr. Ta knjiga dopolnjuje in izpravlja najnovejše delo prof. Vj. Klaića: Poviest Bosne. — Hrvatsko Društvo sv. Jeronima izdalo je tega pisatelja „Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati“. To je že drugi zvezek tega, ljudstvu namenjenega dela. V tej knjigi opisuje se dična Dalmacija osobito lepo.

V „Ljublj. Zvonu“ omenil sem že novega, v Zagrebu izhajajočega, nemškim jezikom pisanega „Kroatische Revue“ zvanega časopisa. Namen temu listu je, tujce, v prvej vrsti Nemce z našimi odnašaji, literarnimi in socijalnimi, upoznati. — Izdavatelj in urednik listu, dr. Ivan pl. Bojničić oznanil je nedavno, da bode izdaval list „Südslavische Revue“ ter da so mu najboljši pisatelji „jugoslovanski“ svoje sodelovanje obljubili. A kako tó, da se imenuje list „Kroatische Revue“? Meni se vidi, da si je čestiti gospod doktor hotel samo naročnikov v Slovencih in Srbih dobiti, da bode potem ideje proroka Starčevića prodajal. — Zadržaj prvega sešitka je sledeći: dr. I Frank: „Kroatien im Gefüge des modernen Rechtsstaates; — Fr. Selák: Der slovenische Lyriker X und seine Vorgänger (Cf. Zvon II. 2. 125.); — Die Karsterscheinungen im westlichen Theile des Agramer Gebirges von dr. Dragutin Kramberger. — Zur geistigen Kultur in Bosnien von S. Singer. — Der Buchdruck in Kroatien im XVI. und XVII. Jahrhundert von Ivan v. Kukuljević. — Na tó slede iz druzih listov pretiskane ali preložene „kritike“ in literarne vesti. — S 50 naročniki, ki jih do zdaj list ima, ne bode se menda vzdržal. — Predno svoje poročilo končam, naj bode še povedano, da je dobro znani hrvatski pisatelj gospod Josip Evgen Tomić našemu rojaku g Josipu Géclju dovolil preložiti na slovenski jezik svoj ljudski igrokaz „Baron Franjo Trenk“. Gospod Gecelj je delo že zgotovil ter te dni Dramatičnemu društvu v porabo poslal. Onega istega pisatelja nova igra „Matijaš Grabancijaš, djak“ (napisana po stari slovensko-hrvatski igri istega imena) predstavljala se je dne 12. febr. 1882 v Zagrebu. Jedna osoba v tej igri je „Kranjac“ in govori „kranjski“ in sicer tako brutalno „krajnštinu“, da se človeku gnjusi. Nadejemo se, da bode g. Tomić pred tiskom stvar predrugačil.

V 7. dan meseca marcija slavil bode Adam Mandrović, velezaslužni ravnatelj hrv. narodnega gledališča svojo petindvajsetletnico. Hrvatje prirejajo mnogo slavnostij njemu na čast.

Andrija Palmović, bivši župnik v Komarevu pri Sisku, jeden najgenijalnejših pesnikov hrvatskih, umrl je v Zagrebu v 10. dan meseca februvarja 1882. v krepki moški dobi.

Srbska književnost. Srbska knjigarna „braće Jovanovića u Pančevu“ zbira narodne pesni ter jih urejene po pojedenih junacih ali dogodbah, kakor je to prof. Stojan Novakovič v „Kosovu“ svetoval, v zvezkih po 15 kr. izdaje. Do sedaj so izšli sledeči sešitki: Miloš Obilić, Car Lazar, Banović Strahinja, Serdar Janković, Visoki Stevan, Sibinjanin Janko, Car Dušan, Starina Novak, Ljutica Bogdan, Car Konstantin i Carica Jelena, Jakšići i Propast carstva srbskoga.

„Niz srpskih pripovijedaka, većinom o narodnom sudjenju po Boki, Crnoj Gori i Hercegovini“ zove se knjiga ki jo je izdal znani srbski novelist Vuk vitez Vrčević. Srbska kritika to delo močno hvali. (Cf. Zvon I. 12. 788.)

Iz St. Francis, Milwaukee, Wis. v Severni Ameriki piše nam slovensk rojak: Med tukajšnjimi Slovani, osobito Čehi, veje še čvrstejši duh nego med našimi rojaki „in the Old Country“. Samo Čehi vzdržavajo v Severni Ameriki 10 časopisov in pošiljam Vam tukaj česki tednik „Slovan Americky“, kí že 13. leto izhaja v Jowa City, Jowa. (Format listu ima 55 cm dolgosti ín 35 cm širokosti. Ured.) — Ravno zdaj se skladajo novci za višje česko učilišče v Jowa City, Jowa in za česki samostan, združen z učiliščem v Nebraski. Višje česko učilišče v Jowa City bode stalo 21.000 tolarjev. Profesorjev bode najmenj pet, ki bodo učili: 1. česki jezik, česko književnost in zgodovino, slovansko zgodovino in slovanski narodopis; 2. grški in latinski jezik; 3. angleški jezik in njega literaturo, amerikansko in občno zgodovino; 4. in 5. razne realne predmete. V prostih dneh (v četrtek in soboto popoludne) se bodo razen teh predmetov dijaki še učili gimnastike, plesa, plavanja, deklamacije, godbe. Počitnice bodo meseca junija in decembra. Učitelji bodo stali na leto 8500 tolarjev; dijakov mislijo, da bode vsaj 170, ki bodo plačevali po 50 tolarjev šolnine.

◆

Slovenskemu narodu!

Ni ga z lepo naroda, ki bi živel v tako neugodnih okoliščinah, ko narod naš. Razdeljen na več upravnih teles in dotikajoč se narodov, kateri so bili od nekedaj najhujši sovražniki njegovemu razvitku, mora se z vsemi svojimi močmi in sicer mnogokrat nevspešno boriti za one naravne pravice, katere srečnejši narodi uživajo brez ugovora.

In vender v tem vednem boji narod naš ni omagal in tudi omagal ne bode Porok zato nam je okoliščina, da se vrste narodnih naših boriteljev od leta do leta množe, in da si naša narodna ideja pridobiva vedno več tal.

Dasi se z ozirom na to moremo nekako potolaženi ozirati v prihodnost, vender je dolžnost naša skrbeti za to, da bode ta napredek trajen in da se vzbudi in utrdi pri nas čedalje več narodnega ponosa.

To pa se more doseči s tem, da se v našem središči — v beli Ljubljani — ustanovi zavod, iz katerega bi se sveže narodno življenje razširjalo po vseh krajih mile naše domovine.

In v ta namen ustanovili smo podpisani društvo „Narodni dom“ ter si postavili za nalog sezidati in vzdrževati poslopje, v katerem bi imela vsa narodna društva ljubljanska stalno in dostojno bivališče.

Poslopje to preiti ima v nekoliko letih v lastnino „Slovenske Matice“, postane torej lastnina vsega slovenskega naroda, kateri bo razen druzih imel od njega tudi te koristi, da se bode polovica njegovih dohodkov porabila za literarne svrhe, polovica pa za ustanove slovenskim pisateljem, umetnikom in dijakom.

Zidanje narodnega doma nima tedaj lokalnega, temveč splošno slovensk pomen, zato se obračamo do vsega slovenskega naroda, da nas pri našem domoljubnem podjetji podpira, da nam pomaga postaviti ta sijajni spomenik domoljubja, zavednosti in požrtovalnosti svoje.

Narodni dom, ki se bode v Ljubljani mogočno dvigal v zrak in navdajal s ponosom vsacega Slovenca, naj bode vidni dokaz celokupnosti našega naroda.

Pozivljamo torej vse domoljube po domovini slovenski, naj našo namero podpirajo s tem, da nabirajo prostovoljne doneske za zidanje narodnega doma.

Naj ne bode na celem Slovenskem hiše, katera ne bi po svoji mogočnosti pospeševala tega vzvišenega namena; naj ne bode Slovenca, ki ne bi svojega daru položil na žrtvenik domovine!

Pač je med nami mnogo tacih, ki ne morejo veliko darovati, a ti naj se ne izgovarjajo s tem, da bi njihovi darovi bili preneznatni; vsak še tako majhen dar, in naj bi bil le krajcar, bode se z veseljem sprejel in sicer s tem večjim veseljem, čim težje ga je dotičnik daroval.

Povsod pa naj se osnujejo društbe, katerih členi se bodo obvezali vsak dan, vsak teden ali vsak mesec darovati gotov znesek. Tak prostovoljen davek pač ne bode nikogar težil, splošno narodno podjetje pa bode znamenito pospeševal.

Na delo torej, rojaci! Pokažimo, da smo napreden narod; pokažimo, da nam ni požrtovalnost tuja! Delajmo, zbirajmo, dokler ne bode stalo poslopje, katero bode na pročelji imelo ponosni napis

Narodni dom!

V Ljubljani, februvarja 1882.

Upravni odbor društva „Narodni dom“:

Dr. Alfonz Mosche, odvetnik,
predsednik.

Dr. Karol Bleiweis vitez Trsteniški,
podpredsednik.

Fran Fortuna, županov namestnik in veletržec; Peter Grasselli, deželnega glavarja namestnik in hišni posestnik: Ivan Hribar, glavni zastopnik banke „Slavije“: Dr. Anton Jarc, stolni prošt; Josip Kušar, predsednik trgovinsko-obrtnijske zbornice in hišni posestnik; Ivan Murnik, vitez Fran-Josipovega reda, tajnik trgovinsko-obrtnijske zbornice; Dr. Fran Papež, odvetnik; Vaso Petričič; mestni odbornik, hišni posestnik, in trgovec; Ferdinand Souvan, veletržec; Dr. Josip Staré, c. kr. finančne prokurature adjunkt in hišni posestnik; Dr. Valentin Zarnik, odvetnik, deželni poslanec in mestni odbornik;
odborniki.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**

Leto II. V Ljubljani, 1. aprila 1882. Štev. 4.

Spomladi.

I.

Prvi cvetici.

Drobna res si ti, cvetica,
Še imena ti ne vem;
Vender si mi vseh kraljica,
Če tako ti reči smem.

Prva ti razveselila
Željno moje si okó;
Prva si mi oznanila:
Zima vzela je slovó.

Glej, čebelica marljiva
Tudi bliža se ti že;
Po osrčji ti razriva,
Išče si jedi sladké.

Malo res je še zaspana,
Nekam hripavo brenči;
Ali krepka tvoja hrana,
Spet jo skoro poživí.

II.

Potoku.

Je-li, to ti je po volji,
Da več nisi v led vkován;
Prost sedaj hitiš po polji,
Potok, bister in glasán.

Ribice po tebi tudi
Že vesel imajo ples;
Čas i njim minil je hudi,
Príšla je pomlad z nebés.

Tecí, teci, ti vodica,
Dalje tu ne múdi se;
Mnoga pisana cvetica
Poleg tebe zbúdi se!

III.

O zakaj ne tudi ti?

Veselé se drobne ptice,
Slavec poje in strnád;
V solnci plešejo mušice,
Ker prišla je spet pomlád.

Jaz po polji se sprehajam,
Ki veselo zeleni;
Z rádostjo okó napajam,
Ki navdaje vse stvari.

V srce tudi naj posije
Radosti mi žar gorák;
Notri v srce, ki ga krije
Žalosti temán oblák!

Je-li to pregrešna želja:
Enkrat še naj bom vesél!
Rad vesoljnega veselja
Mali del bi svoj prejél. —

Žalost, žena gubolica,
Ali skrb te zovem nàj?
Pústi, zvesta me družica,
Le za malo časa zdàj!

Ti ne ganeš se od mene,
Kakor senca greš z menój;
Vse veselje dih prežene,
Dih strupéni, smrtni tvoj!

Kamor tí si le stopila,
Tam cvetice vse zvenô;
Kadar ti si jih splašila,
Ptice več ne zapojô.

Čas beži, življenje gine,
In živi se le enkrat;
Predno v večne grem temine,
Kdaj vesél bi bil še rad!

Glej, vse giblje se in poje,
Veseli se, kar živi;
Srce moje, srce moje,
O zakaj ne tudi tí?

IV.

Pomlad v pomladi.

Vse je mladó, oj vse je lepó,
Vender takó nič, dete ljubó,
Kakor je tvoje obličje cvetoče.
Kar tu cvetic ob vodi cvetè
Lépe so vse, a katera pač se
Tvojim očem le primerjati hoče?

Dnevi mladí prenaglo bežé,
Sreče, otrok, raduj se mladé,
Skači, igràj po otročji navadi!
S čela oblak mi gine temán,
Vender še lep doživel sem dan,
Prava pomlád si mi, sinek, v pomladi!

B. M.

Zvečér.

Glej! kmalu bode solnce pot
Po nebu dokončálo;
En hip — in več ne bo ga tod,
Za gôro tam bo palo.

O, naj le pade za goró,
Očém naj trudnim zgine!
Ko kratka noč minila bó,
Saj spet, saj spet zasine.

A ko življenja pa večér,
Prijatelj, náju loči —
Kdó vé, kdó vé, če še kater
Svidénja dan napoči?

Gorázd.

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

VIII.

Bil je večer; nad mizo Premčevo brlela je svetilnica in razsipala več dima okrog sebe nego luči. Za mizo si je podpiral glavo Premec; Jurij in Miha pa sta sedela pri peči, ki se je ravno tako uspešno branila dajati gorkote od sebe kakor luč svitlobe.

„Mokra drva nerada gore,“ pravi starec. „Pojdi, Miha, pa obrni štor!“

Miha uboga očeta in Jurij se tudi vzdigne. „Jaz pa prinesem,“ pravi, „par storžev turšice, da se posuše.“

„Ni treba!“ brani Premec. „Saj se še mi ne moremo. Poliček vina bi nas pač drugače razgrel. — Kaj pravita, fanta,“ vpraša, ko je Miha zopet zasedel svoj prostor, „kako bi uganili, da bi prišlo kaj denarja k hiši; pomislita!“

„Sinoči sem bil doma,“ reče Jurij in gleda k tlom.

„Aha, si pa starega po doti vprašal, — kali?“ smeje se Premec; „tu si jo pa zavozil! Zakaj nisi meni prej povedal, da greš domov po denar, jaz bi ti bil povedal, kaj tvoj stari misli!“

„Kaj?“ reče Jurij.

„Da ti bo dal doto takrat, ko bo umrl! Tako je bilo tudi dogovorjeno, ko se je naš France ženil doli pri vas! Stari si je toliko izgovoril, da bo dal lehko tebi sam, kar ti gre; in on ima še nekaj šmarnih petic skritih, da še domače miši za nje ne vedó!“

Jurij je molčé zrl pred se.

„Kaj pa si vender zvedel doma?“ vpraša čez nekoliko časa Premec.

„I — blizu toliko, kolikor ste mi Vi zdaj povedali!“

„No, vidiš!“ reče zadovoljno Premec; „se ve da, ko bi bil tvoj ranjki brat Luka jedno leto prej umrl, potem bi te ne bili v vojake jemali, in ti bi lehko zdaj doma gospodaril: naš France bi pa nama z Mihom kuhal tu gori, — in primojdunaj, tudi nama bi bilo bolje!“

„Se ve da,“ godrnja Miha nejevoljno, „jaz bi le rad vedel, s čim bi Vam bil France sok belil!“

„Ti ga pa še ne soliš ne!“ zavrne Premec.

„Da, da, ko bi bil Luka prej umrl!“ vzdihne poluglasno Jurij.

„E, kaj boš govoril!“ oglasi se stari zopet izza mize, „ko bi si bil Poravnétov Tomaž prej doma nogó zlomil, ne bili bi mu sinoči pri Nacetu treh zob izbili! Kar je, to je; namenjeno ti je bilo! Sedaj rajši pomisli, kako bi drugod kaj denarja dobili; domača dota ti ne bo ušla — čakal jo pa boš, čakal! — Tvoj stari je trden kakor črni gaber!“

„Trije pari so na oklici,“ izpregovori Miha. „Dva sta iz hribov, tam ne bo nič; tretji je pa tudi tak, da bi kar na vrbovo piščal godel.“

„To ni vič,“ pravi stari in se zamisli. — „Sam ljubi Bog ti meni pomagaj pa mamka Božja!“ reče čez nekaj časa, „kako bi prevarili pa zvili tega Rožanca! Primojdunaj, to bi bilo veselje! Ta skopuh mi očita, da mu po gozdu kradem in iz kozolca jemljem, ko ima vsa grmovja sešteta. Za vsako vejo ve in snope ima v kozolci vse zapečatene. O ti vrag požrtni! Na svete Višarje se obljubim, in pa še tebe, Miha, če bi ga mogli kako prekaniti.“

„Oča, to si pa le izbijte iz glave!“ pravi Miha. „Starega lisjaka pa ne boste ujeli, posebno zdaj, ko se je Jurijeva kupčija tako slabo obnesla. Náte je hud, Jurij, kaj?“

„Kakor sam pajek,“ odgovori Jurij. „Toliko da se nisva stepla, ko sem mu povedal o tistih krajcarjih. Hudo sem se moral premagovati, ko me je ošteval. To pa še zmerom misli, da se mu lažem, da sem denar kar utajil.“

„Ne vem, kaj bi dal,“ pravi Miha, „da bi bil njegov obraz takrat videl, ko si mu ti povedal to strašno izgubo dveh grošev. Ali so se mu pa usta pobesila, kaj?“

„Jezi me, kadar se spominam,“ reče Jurij, „pa smejati se moram. Tega bi ne bil nikoli verjel, da je res tako lakomen. Kakor bi mu bil dušo jemal, tako hudo mu je bilo. Veš, od konca ni bil nič jezen, dokler je imel še kaj upanja. Oh, Jurček, dejal je, ljuba duša, ti se misliš malo ponorčevati z mano; pa to ni lepo. Jaz sem star, ti si pa mladenič; daj mi denar nazaj, saj ti nisem zdaj zadnjikrat pomagal! — Jaz trdim, da sem denar izgubil. pridušim se; on pa nič ni hotel verjeti, pa ni hotel. Kadar se pa jaz obrnem, da bi odšel, takrat pa skoči kvišku, skače sem ter tjà kakor obseden, lasje so mu pri ušesih stopili po konci in tako je pihal, kakor pisan gad. Ti nehvaležnež. vpil je, jaz sem te rešil, in ti mi tako plačuješ? Poberi se izpred mojih očij! — Na to pa pravim jaz: Oča! nikar se ne jezite! Kar je, to je; štirinajst dnij Vam bom delal zastonj, kadar boste hoteli. — Malo je odnehal dedec, mislil si je menda, bolje nekaj kot nič. Potlej je pa spet začel. Vpil je in klel tjà v en dan, jaz sem se pa izmuznil. Streljal bi me bil, če bi bil imel puško pri rokah; rekel mi je pa vse, kar je priimkov na svetu.“

„In ti si ga poslušal?“

„Poslušal. zvesto, kakor dekleta zakonske oklice. Trdo sem se držal, pa neumnega sem se naredil. da-si me je pest srbela, kakor ne vem kaj. Pa kaj sem hotel? Saj veste, kako je!“

„Nič greha bi ne bilo,“ meni Premec. „če bi ga bil malo pretisnil. Le premisli. kak je ta cigan — človek mu ne more dobro reči! V kako nevarnost te je poslal s tisto tatinsko robo! Sam ni hotel iti. poštenjak: pa si je mislil: naj ta mladič záme gada ujame; če tega primejo, ni take škode. Ali je to lepo? Potlej te pa še dolži, da si mu denarje ukradel in tatu te imenuje! Oh, Jurij, ti ne veš, kako neznansko rad bi ga jaz ujel. Toda, kakó, kakó!“

Dedec se zamisli in vleče počasi dim iz pipe: čez nekaj časa vzame jo iz ust in pravi: „He, Miha, pod kozolcem je vozič ajde naložen, kaj?“

„Naložen,“ odgovori sin, „kadar hočete, pa potegnemo na pod, pa omlatimo.“

„Ta človek je tako lakomen, tako samogolten,“ razlaga Premec, „da mi je pol voza vem da že v mislih požrl. Oni dan je vohal okrog kozolca, pa sem ga hitro odpravil. No, in kaj mi reče! Ajde imaš pa res toliko, pravi. da je morala kar druga vrh druge rasti; kaj ne, prodal je boš pa še več? — Sekiro sem vrgel za njim. pa hudirja ne zadeneš nikoli. — Ti, Jurij, moraš k njemu!“

„Da me iz nova zapodi, ka-li?“ ugovarja Jurij. „Kaj hočem jaz?“

„Nič, ti moraš! Jeza se mu je že razkadila in zdaj on kar premišljuje, kako te bo priganjal k delu. Nič se ga ne boj! Kar pojdi! Ti ga moraš spraviti, da se bo moje ajde lotil.“

„Oh, kaj Vam prihaja na misel!“ odvrne Jurij. „Da bi slepáril pa legal okrog; ne, tega ne storim; kar pustite me!“

„Ti moraš! Ni drugače. Jaz hočem tega lisjaka zviti in ti, Jurček, mi boš pomagal. Pomisli, kako te je on izpeljal na ta somenj, kako te je zmerjal in da ne bo nič druzega pri vsem tem kakor smeh. Reci mu samo, da je pri meni naložen voz ajde, velik voz in priročen, kakor bi se ponujal; drugo bo vse sam storil, ker misli, da je najmenj pol voza njegovega. Potlej ga pa dobimo. Jurij, če me imaš kaj rad, Jurček, sin moj, pojdi! Videl boš, kako se bomo smijali.“

„Saj to ni nič tacega,“ pristavi Miha, „to že lehko storiš.“

„Jurček, če sem že katerikrat kaj záte storil,“ prigovarja Premec, „ubogaj me! Zmerom sva bila prijatelja.“

Dolgo se ustavlja Jurij, kajti zoperno mu je bilo sleparstvo in upiralo se mu je posebno zato, ker je proti Rožancu namerjeno moralo mu nakopati krivnjo nehvaležnosti; slednjič ga vender zmaga skupna prošnja očeta in sina, ki sta mu bila dala že toliko dokazov zveste udanosti.

IX.

V tem, ko se je ta naklep koval, sedel je Rožanec doma na čelešniku, kadil iz svoje pipe in pluval po izbi. Govoril pa je mož oblastno, in kaj bi ne, ko ima pred sábo samo žensko poslušalstvo? Njegova hiša je namreč zbirališče, in njegova žena mogočna pokroviteljica póstarnih samic, ki so po leti na delo hodile, po zimi pa kite pleto za slamnike in ljudi opravljajo. Duhovne gospode in mlada dekleta, zakonske može in vasujoče fante, vse prerešetajo in obdelajo ženice pri Rožanci. Popolno svobodo govorjenja pa imajo se ve da le bolj čez 'dan, ko Rožanca v hiši ni, kajti zvečer tudi on sam katero reče, ne da bi vedno poslušal. In zlato jedro je, kar on pravi: kajti vsekdar govori on z višjega stališča. Njegove obravnave se ne dotikajo nikoli posameznih osob, to tukaj z veseljem zabeležujemo; postave in naredbe, šege in navade, te on presoja in popravlja in prenareja, kajti takemu možu ni, da bi ugajalo vse vprek.

„Ha, pravica!“ tako modruje iznad čelešnika. „Za bogatina je dobra reč ta pravica: kaj hoče pa revež ž njo? Bogatina pravica varuje na vse strani, reveže pa pritiska na vseh plateh. Kamor se ganeš, — stoj! zavpije kdo, tu je moja pravica; obrneš se proč, ustavi te že drugi: tu je zopet tega pravica, tam onega: tvoja pa nikjer!“

„Oh, kaj pa, revež je revež!“ tarnajo žene kakor kor v grški tragediji.

„Goveja živina gre na pašo,“ nadaljuje Rožanec, „pastir pa za njo. In če vprašaš: čegava je ta telica? pravi ti: Rožančeva, in: čegava ona maroga? Potokarjeva, odgovarja se ti. In ta liska? Vrbanova. Vsaka ima svojega gospodarja, ki skrbi zanjo in jo pod streho jemlje. Hudiman!“ plune Rožanec po izbi. „Pa pojdi v gozd, pa vprašaj: ali ga vidiš, zajca? Čegav je? — Vsak se ti bo smijal. Pa pojdi doli k potoku, pa vprašaj: čegava je ta riba? Pa oni rak? — Kdo ti bo odgovoril? Noben živ človek ne!“

„Kaj bi pa tudi odgovarjal?“ čudi se Mina za kolovratom.

„Zlodeja bi odgovarjal!“ huduje se mož na čelešniku. „Molčati mora, ko nima nič odgovarjati. — Bog,“ pravi Rožanec dalje, „izpustil je ribo pa raka v vodo, da plavata in lezeta sem ter tja, češ, kdor vaji dobi, tega sta pa. Zajca je zapodil v gozd. Kdor te ujame, tako je dejal, ta te pa ima. Gospoda je pa vse pozaprla. Medveda le ubij pa volka, ki graščaku škodo dela; zajca pa pusti, ki ti zelje krade pa drevje lupi. Revščina, ta je dan danes največji greh; čudo, da nas še ne zapirajo zavoljo nje.“

„Oh, oh, siromaka vse tare!“ zdihujejo žene in pijo hruševko, ki je po večerji ostala.

„Sveti Miklavž,“ govori Rožanec, ne meneč se za ženske vzdihljaje, „ta je najboljši svetnik za kmetskega človeka: on je bogatim jemal, pa revežem dajal.“

Rožanec bi bil še obširneje in temeljiteje razvijal svoje nazore, da ni v tem trenutji potrkal nekdo na hišna vrata.

„Janez, pojdi gledat, kdo je!“ pravi žena, in Rožanec stopi počasi ven. Ženice pa staknejo porabivši prosti čas glave skupaj in ugibljejo, kdo bi to bil. — V izbo stopi Jurij.

„Dober večer! vsem vkup,“ pozdravlja družbo. „Oča, tukaj Vam vrnem smodnika, ki ste mi ga oni mesec posodili.“

„E, saj ga ne potrebujem. Imam ga še, imam,“ meni mož in iztegne roko po zavitku. „Če pa ni drugače, daj ga sem, da ne boš nalašč hodil.“

„Ali ste še kaj hudi náme?“

„Grdo si me bil oslepariI, grdo! To veš, da meni ni za tiste krajcarje, da-si bi jih bil lehko bolje obrnil, ampak da si me imel tako za norca!“

„Vi ste še zmerom nejeveren Tomaž. Počakajte! Drugače boste govorili, ko bova v logu kosila.“

Ženice so skrivnostno pogledovale fanta in si kimale, Mina pa izpregovori in pravi: „Jurij, če se ti ljubi hrušek, kuhanih, tukaj le je skleda!“

Juriju se sicer ni ljubilo posebno, vender se vsede in pokusi.

„Mraz je zunaj, mraz!“ meni stara Jera zraven njega.

„Mraz,“ pravi Jurij.

„E, pa bo še bolj,“ opomni Rožanec, ki je zopet zlezel na peč, „danes imamo komaj prvi krajec. — Kje si pa ti bil?“

„Doli pri Šimnu v malinu,“ odgovori Jurij.

„Okrog Premca te ženske večkrat vidijo, kaj?“

„No, časi se tudi tam oglasim.“

„Veš, kaj ti jaz povem? Jedenkrat sem ti bil menda že rekel, pa še ti rečem: Varuj se tega človeka! Nič ga ni prida. Vse ječe je že odrgal in če bi šlo po pravici, še bi sedel. Starega grajskega gospoda, Bog mu daj nebesa! kdo drugi ga je ubil kot Premec? Se ve da pravijo ljudje: vrag ga je vzel, vrag. Kaj pa da! Hudoben človek je tudi vrag, le meni verjemi, Jurij! — Ej, Bog ve, koliko žita bi jaz imel v kašči in koliko sena na hlevih, če bi ne bil Premec moj sosed.“

„Kako pa grdo preklinja!“ vzdihne jedna ženica, „kar strah obide človeka! Ali se mu ni že jedenkrat hudoba prikazala?“

„Kaj jedna!“ popravlja drugo ženišče. „Sto in tisoč hudob je videl, ko je kosil doli pri studenci. Zaklel je, pa se mu je zavalilo pod noge, kakor velik zelen kuščar. Pa je udaril s koso, pa jih je bilo na jedenkrat vse zeleno, poln travnik, Bog nas varuj! Potlej je pa znal moliti, potlej!“

„To naj bo, kakor hoče!“ reče moško Rožanec. „Naj se mu prikaže, kdor hoče in kjer hoče, samo moje posestvo naj pri miru pušča!“

„Saj ima sam tudi dosti polja, ka-li,“ opomni Jurij, „da bi mu ne bilo treba jemati.“

„Dosti polja, se ve da! Kaj ima? Toliko, kar se krava obrne; če pa žene par volov vštric, mora pa jeden že po tujem stopati. Nič nima; pridelal bo pa, kakor vsak drugi.“

„Morebiti je pa zemlja njegova posebno rodovitna.“

„Zato, ker jo ptiči gnojé, ka-li?“

„Kako bi mogel imeti tak grešnik kaj božjega blagoslova, to jaz vprašam,“ čivka jedna ženica.

„No in zdaj sem šel pod njegovim kozolcem,“ pravi Jurij, „in lep voz ajde ima naložene.“

„Ti strela! meni jo je ukradel!“ huduje se Rožanec. „Skoro vsa je moja. Pa da jaz te strele ne morem nikdar zalesti!“

„Če bi bil jaz na Vašem mestu,“ pravi Jurij, „pa da bi vedel, kaj je mojega, jaz bi se pa kar sam odškodoval; kaj?“

Rožanec misli in misli in svèt mu dopade, da-si je precej nevaren.

„Tako bi jaz naredil,“ povzame zopet Jurij, „Vi pa storite, kakor hočete. Toda kar je Vaše, mislim jaz, to je Vaše in naj ima, kdor hoče. Menite, da je to greh, če jaz komu nazaj vzamem, kar mi je ukradel?“

„Ha! kaj bo greh!“ pravi Rožanec. „Zgolj pravica je to, vender“, — mož premišljuje zopet — „vender so sitnosti zraven.“

„Vi mislite,“ opomni Jurij, „da Vam pa nemara ni kradel. Da ste ga samo obdolžili in da ne veste za gotovo.“

„Ne, tega pa ne!“ razvname se mož. „Da mi je kradel, na to pa prisezam, kadar kdo hoče; samo videl ga nisem.“

„Kaj se pa potlej bojite? Pojdiva, jaz Vam pomagam! Vsak naj dobi svoje.“

„To je prav in pa Bogu všeč,“ odgovori Rožanec in skoči s čelešnika. „Samo počakajva malo, prezgodaj je še!“

Ni trajalo dolgo, in Jurij in Rožanec peljeta male sení po škripajočem snegu. Nobeden ne izpregovori besede; Rožanec se veseli na tihem, da bo staremu zoperniku jedenkrat dolg poplačal; Jurij se pa sramuje, da je tako povrnil svojemu nekdanjemu dobrotniku. Vest ga peče, rad bi zopet vse poravnal.

„Oča!“ šepne Rožancu, „počakajte!“ —

„Tiho, tiho, zdaj ni časa,“ odvrne oni in hiti dalje.

Jurij misli, kaj bi storil, a pot je kratka: že sta pod kozolcem.

„Veste kaj, oča!“ izpregovori zopet, a oni hiti na svoj voz nakladat. „Oh! pojva proč, pojva!“ pravi Jurij.

„Takoj, takoj!“ šepne starec, „še dva snopa!“ in ne more se ločiti od tujega blaga.

Na jedenkrat se zasliši od hiše sem krik: „Tatje, tatje! Pomagajte!“ in Premec in Miha pritečeta vsak od jedne strani. Rožanec je kar obstal in še na misel mu ni prišlo, da bi bežal.

„Ha, ti peklenski tat!“ vpije Premec in ga prime. „Ti mi krádeš pridelke mojih žuljev. Počakaj, pred sodnijo se vidiva, zdaj pa z mano!“

„Ti pojdeš pa z mano, nisi nič boljši!“ reče Miha Juriju in se nasmeje na ves glas. V srce je zbodel Rožanca ta smeh, na jedenkrat mu je vsa zvijača jasna. Če bi bil Jurij vedel, kak pogled je nanj obrnil, mislil bi, da ga sam peklenščak meri, taka zloba in toliko sovraštva je bliskalo iz očesa.

„Ahà, tako!“ reče med zobmi. „Čakaj, to si zapomnim, dokler živim.“

Nič se ni branil, ko so ga peljali v hišo. Premec se vsede široko za mizo, Miha pa stoji z Rožancem in Jurijem sredi izbe.

„Cesarska kraljeva sodnija,“ govori Premec, „začenja zdaj preiskovanje. Pripeljite prvič starejšega hudodelca! — Kako ti je ime?“ vpraša porogljivo.

Rožanec molči in se trese od same togote.

„Če ne boš odgovarjal, kakor se pred gosposko spodobi,“ nadaljuje Premec, „velim te biriču odpeljati. Hoj, povej, koliko let imaš, grešnik sivi!“

„Molči, molči! norec stari!“ reče zamolklò Rožanec. „Saj vem, da vsi trije od lakote cerkate in da vam je samo za denar. Povej, koliko potrebujete, da bo konec teh norostij!“

„Oho, le počasi!“ ustavlja ga Premec. „Kaka sodnija bi bila to, ki bi tako imenitno reč tako hitro presodila. Počasi pa zložno, tako je sodnijska navada, če še ne veš. Povej ti, Miha, kaj je zakrivil ta človek, ki tukaj stoji.“

„Kradel je,“ pravi Miha. „Ajdo je jemal s tujega voza in tajiti ne more, ker smo ga zasačili.“

„Koliko je škode storjene po tvojem mnenji, Miha?“

„V okroglem številu in po kerščansko zračunjeno deset goldinarjev; rajši pa več!“

„Koliko priznavaš ti, zatoženec?“

Rožanec molči.

„He, boš govoril, grdoba, če te sodnija vpraša!“

Rožanec ne odgovori nič.

„Če bi ne bil jaz tako milostiv, kakor sem, moral bi plačati in še zaprl bi te, posebno ker si tega mladega, neizkušenega človeka k tatvini zapeljal.“

„Koliko hočeš, hudič? Povej!“ zavpije Rožanec togoten in tudi Juriju se je čedalje neznosneje videlo vse počenjanje.

„Končajta!“ reče tako, da se je znalo, da mu je resnica.

„Ta kazen torej teh desetih goldinarjev,“ govori Premec, „se bo med zatoženca razdelila, kakor zahteva pravica. Vsak plača polovico. Rožanec, ti boš dal pet goldinarjev, in ker si starejši, še tri hlebe belega kruha in tri bokale vina. To se ima do jutri večer sem v to hišo postaviti. Toliko časa ostane voz tukaj. Zdaj pojdi! Zapomni si pa, da ne sme nobeden drugim očitati tatvine, kdor sam krade.“

Rožanec omahuje iz sobe, ne pogleda nikogar in zaloputne duri za sabo; glasen krohot nastane, ko je odšel.

„Bolje se mi zdi,“ pravi Premec, „da smo tega jazbeca ujeli, kakor da bi mi kdo sto goldinarjev odštel, primojdunaj!“

Samo Jurij se ne smeje; srce mu pravi, da je grdo ravnal, in hudo ga teži zavest, da je on ponosnega moža tako ponižal in potrl.

„Ti se bojiš tega pretenja?“ vpraša ga Miha. „To je prazen strah, verjemi mi.“

„Neumnost!“ pravi Premec, „nič druzega. Dobrega ti še nikoli nič ni storil in kaj ti more škodovati? Meniš, da te bo izdal? Da bo sam sebi past nastavil? O, tako nespameten pa ni.“

„Jaz se nič ne bojim, naj me ovadi ali ne,“ pravi Jurij, „ampak žal mi je, v srce mi je žal, da sem to storil; po pravici povem. Kaj bi dal, da bi mi on ne bil pri Znamenji pomagal, da bi ne bil nič zavezan!“

„Potlej bi ti bil pa res nevaren, potlej,“ pravi Premec. „Toda zdaj je, kar je.“

Tako žalostne noči pa Jurij še ni imel. Trdo sta že spala njegova tovariša, on pa je premišljeval in skušal zagovarjati svoje ravnanje. A ni se dalo, ni se dalo in solze so mu silile iz očij.

X.

Tiha noč se je bila razgrnila po zemlji. Doli v Dolini brlé skozi zamrzla okna medle lučice; okrog pečij pa se stiskajo ljudje in si kraté dolgi večer. Moški koljejo polena v treske in režejo zeljne štore, ženske predejo in pletó, otroci pa si igrajo sredi izbe in poslušajo stare pripovedke o razbojnikih in zmajih, o steklenih gradovih in zakletih kraljičinah, najrajši pa o divjem moži, ki je hodil pred mnogo mnogo leti v Prapreče. Hud je bil in kosmat in drva je hodil krast v graščino; toda graščinski gospod mu je posvetil! Medveda je priklenil k skladalnici in sprijela sta se z divjim možem in vrgla. Ni ga sicer zmogel medved, a divji mož tudi ni hodil več krast; samo v malinu pod gradom se je še parkrat oglasil in vprašal, če imajo gori še tisto hudo muco. — Zvedavo povprašujejo otroci, če še živi divji mož in kje biva in strahoma se ozirajo po oknih, če bi se ne prikazal, kar na jedenkrat s kolom na rami. A ni ga; pregrda mu je cesta, kajti goro in dol pokriva sneg, ki pa vedno še naletava. Dolgočasna je taka noč, če te zasači pod milim nebom, ko ne vidiš druzega ko zimo in sneg in slišiš le jednolično skovikanje sove in sem ter tja kak pok, če ulomi sneg kako vejo v gozdu. Kdor le more, drži se dóma in peči, popotnik pa podviza svoje korake, da bi prej dospel do zaželjenega cilja.

Tacega zaželjenega cilja pa menda ni imel Jurij, ko je počasi stopal proti Gorici. Mudilo se mu je tako malo, da je celo daljšo pot ob gozdu ubral, mestu navadne po polji.

Dolgo se je bil mudil na očetovem domu in natanko je moral vse dopovedati o Rožančevi lakomnosti in o zvijači starega Premca, kajti hitro se je bila raznesla ta vest po okolici. Mnogo smeha so vzbudile Jurijeve besede in sam se je tudi smijal, in čedalje smešnejši se mu je videl ves dogodek, kakor ima človek sploh mnogo boljši spomin za vesele kakor pa za žalostne strani svojega življenja.

Zadovoljno so živeli Jurijevi roditelji poleg novega gospodarja, in ker si je vsa hiša na roke šla, šlo je tudi delo vrlo izpod rok. Veselili so se vselej, kadar jih je obiskal Jurij in prigovarjali so mu večkrat, naj vedno pri njih ostane, in on je tudi že premišljeval, če bi ne bilo najbolje kar doma ostati. Dela bi imel sicer več kakor pa na Gorici, a tudi jesti bi dobil več in nadlege take bi ne delal doma, kakor pa pri tujih. Vender ga je zadrževal pomislek, da bi s tem nemara svojo družino spravil v sitnosti; in nekako nerad bi tudi zapustil veselega Premca in kratkočasnega Miha, katerih se je bil že dobro privadil; vse drugo bi bilo doma, a dolgčas bi bil pa tudi.

Spoznilo se je bilo, ko se je vračal Jurij na Gorico. Brezskrbno je korakal svoj pot in mislil ni menda na nič, ko mu zadoni na ušesa oster glas klarinetov. Kaj pomeni to? misli si Jurij in obstane. Zopet zapoje piščal. To je Miha, pravi Jurij, kaj neki dela ob tem času? Glas je prišel s poljskega pota, ki pelje iz Doline, in Jurija žene radovednost pogledat, kaj bi to bilo.

„Miha, ali si ti?“ zavpije, ko je prišel blizu pota.

„Kaj pa, kaj pa,“ odgovori znani glas. „Čakaj, pridem takoj k tebi.“

Kmalu se snideta prijatelja.

„Danes ne smeš k nam.“ pravi Miha in vleče onega s sabo proti gozdu.

„Zakaj ne?“ vpraša Jurij.

„Žandarji so prišli. Ali so sami izvohali, da pri nas prebivaš, ali pa jim je kdo povedal.“

„Da bi se bil Rožanec tako hitro znosil?“ pravi Jurij zamišljen. „Glejte, glejte!“

„Trije so bili,“ nadaljuje Miha. „Vrata so hoteli podreti, tako razbijanje je bilo. Oča gre odpirat, jaz sem se pa skril. Peč je pri nas tako narejena, da brez truda kako pečnico izmakneš in zopet nazaj vstaviš. To je časih dobro, in jaz sem bil kar hitro v peči. Da mi ni bilo posebno vroče, to si lehko misliš. V izbi pa kriči žandar nad očetom: Kje je uhajač? kam ste ga skrili. Po vseh kotih je šel: pod streho, v hlev in celo na kozolec. druga dva sta pa stražila okrog. Oča se je menda tresel v izbi. jaz pa v peči od samega strahu; pa ne zavoljo sebe, ampak zavoljo tebe. Kaj bi bilo, če bi ti ob tem času v taki temi prišel domov! Sam angelj varuh te je pridržal! Saj ne vidiš človeka, predno se zadeneš óbenj. Povedal nisi nič, kam greš. zdelo se mi je pa, da si šel domov v vas. Kako rad bi te bil posvaril: varuj se, pa ti zlodeji so bili povsod. Vender sem se pa srečno izmuznil v temi in piščal je bila tudi dobra, ki sem jo imel v žepu, ker po noči ušesa dalje neso kakor oči. Če ti je namenjeno, dejal sem, slišal me boš in razumel; če ne, je pa tako vse zastonj.“

„Kaj praviš, kam bi šla zdaj?“ vpraša Jurij.

„K nam nikakor ne; v Dolino pa tudi ne, tam je še bolj nevarno. Zunaj je pa tudi mraz, hu!“

„Veš kaj?“ izpregovori Jurij. „Pojdi ti domu. jaz bom pa že tod kje prenočil. Jutri mi pa prideš povedat, kako in kaj.“

„Toda kam?“

„Bodi brez skrbi! Kar piščal vzemi, zapišči, pa se bova dobila.“

„Ne, jaz te ne zapustim,“ pravi Miha, „in oča bi bil gotovo hud, če bi to zvedel.“

„Zmrznil boš,“ svari ga Jurij.

„Že vem, kaj storiva,“ odgovori Miha. „Jaz stopim doli k Francetu, da dobim kako plahto, da si bova mraz preganjala in nemara tudi kaj za zobe; ti pa pojdi tu doli do Rače v tisto jamo, ki sem ti jo bil jeseni pokazal. Tam je najmenj mraz in noben človek te ne najde.“

S temi besedami se ločita. Jurij zavije v gozd, Miha pa proti vasi. Oprezno stopa prvi proti omenjenemu kraju; večkrat se ustavi in nategne uho, če se ne sliši kaka hoja; vsak šum ga preplaši, da skoči v goščavo in sapo náse vleče. Potem gre zopet dalje in se smeje sam sebi, ker je tako strašljiv. Tako pride do globocega jarka, ki deli strmo brežino v dva dela. V tej s smrekami in borovci gosto zarasli grapi izvira majhena Rača. Nekdaj je držala do studenca po gozdu steza in trhla brv nad jarkom je pričala, da so ljudje časi tod hodili, a opuščena pot se je hitro izgubila in hosta je zakrila nerodno brv. Juriju pa je bil kraj znan. Urno se izpusti po jarku doli do brvi, tam se prime za smreko, ki raste ob kraji in se zavihti pod brv. Globoko je šlo še do studenca doli in gosto drevje je skrivalo po leti prepad; zdaj pa se usuje težek sneg Juriju po ramah in upogneno vejevje strne se zopet nad njim. Na dnu šumlja studenec, ki ne zamrzne nikdar in o katerem Premec trdi, da je po leti hladen, po zimi pa gorak. Kaka dva čevlja nad vodo pa moli velika korenina iz zemlje. Na to se vstopi Jurij izpustivši se polagoma ob meji in izgine v prostorni jami nad korenino. Več sežnjev daleč je zemlja razpočena in trda skala varuje od zgoraj, da se prst ne osiplje. Vhod je zametan s snegom, otlina pa je suha, in ker je ne doseže nobena sapica, tudi primerno topla in bivalo bi se za silo notri, da ni nekoliko prenizka. Premec je bil našel to jamo, ko je hodil po vodo iz hoste in tako mu je dopadla, da se je večkrat hladil v njej, kadar je solnce hudo pripekalo, zdaj pa je Juriju prav prišla. Dolg čas mu je pač samemu na samem in neprijetne misli ga oblegajo. Spomina se razkačenega Rožanca in reči si mora, da je vseh neprijetnostij sam kriv. Dolgo dolgo ni Miha, naposled se vender pokažejo njegove noge in za njimi ostalo telo.

„Dolgo me ni bilo, kaj?“ pravi Miha.

„Dolgo,“ odgovori Jurij.

„Oh, kaka zmešnjava je doli!“ pripoveduje zasopen godec. „Žandarji so prišli in po vsej sili te hočejo dobiti. Tvoje ljudi sem malo potolažil, ker so bili v velikem strahu zavoljo tebe. Vraga! da jim je ravno po zimi to prišlo v glavo! Gotovo te je kdo ovadil.“

„Le meni verjemi,“ pravi Jurij, „da nihče drug kakor Rožanec.“

„Nemara da res,“ potrdi Miha. „In prav za prav je bilo res neumno, da smo ga tako izpeljali. Pa kdo misli na vse!“

Zavijeta se v odejo, ki jo je bil Miha prinesel s sabo in kmalu ja objame trden spanec. Ko se je začelo daniti, vzdrami ja mraz. Po kratkem preudarku skleneta, da Jurij ostane v svojem zavetji, Miha pa ide gledat, kaj se godi. Komaj je bil Miha odšel, že se vrne in pokliče tovariša. Ko prideta na odprt prostor, ustavi ga in pokaže s prstom proti Gorici.

„Ali jih vidiš?“ pravi.

„Vidim,“ odgovori Jurij zagledavši žandarje, ki so šli proti Gorici.

„Nič ne bo hudega,“ meni Miha. „Zdaj gredo zopet k nam, čeravno niso vso noč dali miru. Ti kar hitro domov pojdi, da se malo okrepčaš in ogreješ, jaz grem pa za onimi, da bom videl, kam pojdejo. Če bo treba, poklicala te bo moja piščal.“

Zelo je razveselil Jurij vse domače, ko je prišel k njim, in Miha je tudi kmalu prinesel poročilo, da so žandarji odšli. Vender pa Jurij ni bil več tako brezskrben, kakor poprej in strah mu je ostal, da bi ga katerikrat vender utegnili dobiti in ni se upal več prenočiti ne doma, ne pri Premci. Čez dan se mu pač ni bilo bati, naj je bil tu ali tam, tak čuvaj mu je bil Miha, ki je zvesto pazil na vsako nevarnost, a kadar se je zmračilo, zapustil je druščino in poiskal svoje samotno ležišče. Zdaj je spal na kakem skednji, zdaj na kakem kozolci, a tako varen, kakor v gozdni jami, ni bil nikjer in dost strahu je prebil, kadar so hodili žandarji po patroli. Kakor bi jih bil nase vlekel, iskali so ga vselej v tistem kraji, kjer se je skrival, in prepričan je bil, da ga nekdo zalezuje in ovaja in da ta ne more biti drug kakor Rožanec. A prestreči ga ni mogel nikoli. Nekaj časa je hodil na Rožančev kozolec leč mislé, da ga tu ne bodo iskali, če je njegova sumnja opravičena, ín res je imel dolgo časa mir. A ko je nekega dne zlezel iz svojega kota, zapazil ga je Rožanec. Rekel mu ni nič, a nasmijal se je tako grdo, da si Jurij ni več iskal ondu prenočišča. In ko je jedenkrat na domačem kozolci ležal, rešilo ga je samo to, da žandar gori ni mogel, kajti tramovje je bilo polzko od moče in kolikorkrat se je pognal mož, da bi prekoračil vprečni tram, vselej mu je izpodletelo, iz česar je sklepal, da nikdo ne pride gori brez lestve, in da torej ubežnik tu ne more biti. Mrzel pot je

Jurija oblival, ko je čul, da nekdo žandarju ugovarja trdé, da vajen človek lehko gori zleze. A tudi tej nevarnosti je odšel in hitro je zapustil svoje zavetje ter poiskal si svoje podzemeljsko prebivališče.

Tako se je bilo shujšalo življenje Juriju in ni ga več zapustila neprijetna zavest, da ga preganja sovražnik, kateremu ne more do živega. Miha ga je tolažil, da se bodo s časoma vender naveličali, a vse predolgo je trajala gonja, in da je bila zima pri kraji, pobegnil bi bil v goro. Kakor divja žival potikal se je po gozdu in še ognja se ni upal narejati iz strahu, da bi se ne izdal. Da bi bil brez Mihove pomoči že ujet, to je dobro vedel in sram ga je bilo večkrat videti, kako Miha zavoljo njega lakoto trpi, mraz prebiva in pičli svoj zaslužek popušča. Prosil ga je, naj skrbi bolj záse, a pregovoril ga ni, da-si so se bili žandarji hudo zagrozili Mihu in očetu, naj se varujeta uhajača. Premca je to se ve da hudo užalilo, da kdo misli, da bi on kakor si bodi podpiral take ljudi, katere zakon preganja in gospôda lové.

„Jaz tega ne trpim, kratko in malo ne,“ dejal je, „da se tako o meni govori. Povejte mi obrekovalca, ki je te laži raztrosil, gospod Križan, jaz ga tožim na krvav pêčat. In če bi bil jaz tak gospod, kakor ste Vi, jaz bi lažnivih govoric še poslušal ne.“

Tako je branil Premec svojo čast, in da ni preveril žandarja, ni bila njegova krivnja.

„Premec!“ pravi mu Križan, „če boste menj govorili, bolje bode za Vas.“

„Za pravico se jaz zmerom potegnem,“ jezi se dedec, „naj stoji pred mano, kdor hoče.“

„Pustiva pravico, pri Vas nima dosti opravka,“ zavrne ga žandar. „Ampak nekaj Vam bom povedal, kar ni treba nikomur praviti. Premec! meni se časi sanja, da ste Vi jedenkrat pri nekem znamenji nekemu uhajaču pomagali uteči. Kaj pravite Vi?“

„Ha, ha, ha!“ smeje se Premec; njega bi pač nobena reč ne spravila več v zadrego. „Primojdunaj, to so pa res smešne sanje: takih pa še ne! Na te pa ne boste nič zadeli, stavite, kamor hočete!“

„E, Premec!“ pravi Križan odhajaje. „Stavil ne bom nanje, ampak če mi jih le jeden sam človek razloži, videla se bova še!“

(Dalje prihodnjič.)

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

II.

A da dopolnim Janezovo podobo, povedati mi je še, da je bil mož suhljat, a vender širokih pleč; imel je velik zakrivljen nos, zoba nobenega in desno roko prestreljeno, tako da je srednji prst na njej bil v dlan pripognen. Ta izprijena roka ni nikdar mirovala, ako ni tudi Janez počival; kajti ako ni služila v podporo veliki pipi, ampak jo je v tem nadomestovala levica, tedaj je pa Janez z njo agiral; živahen kakor je bil, ni mu bilo skoro mogoče pripovedovati, da bi ne bil tudi z roko zamahoval. Dostikrat je moral pripovedovati, kako je lovec postal in k naši hiši prišel in pravil je tako:

„Ranjki stari gospod so bili dober pijatelj z duhovnim gospodom na Ubeljskem, ki je bil hud lovec. Ko se je lov pričel, prišli so gospod večkrat na Ubeljsko; lovec je pripeljal pse s seboj in sama s tem lovcem sta hodila gospoda pod goro na zajce in lisice.

Oča moj so bili čevljar in tudi jaz sem bil namenjen temu rokodelstvu, kar pa meni nikakor ni prijalo. Vselej sem milo pogledoval za gospodoma, kadar sta šla mimo naše hiše in za njima tropica lovskih psov. Gospod naš so sem ter tjà kakega cveka ali kake krpe pri čevljih potrebovali in o takovi priliki sem jim razodel, kako bi me veselilo z njimi na lov hoditi. Gospod so se nasmehnili, in pri tem je ostalo. A nekega dne pridejo stari gospod sami s psi in brez lovca na Ubeljsko in povedo gospodu, da lovca niso mogli s seboj vzeti. Duhovni gospod so póme poslali in peljal sem prvikrat pse z njima. Povedala sta mi, kje mi je pse izpustiti in kod in kako potem hoditi in kako pse klicati. Gotovo sem jima dobro ustregel; štiri zajce sta pobila in od takrat na dalje sem vselej jaz pse vodil. Iz početka mi je to zadostovalo; ali ko se je večkrat pripetilo, da so mi psi zajca prav pod noge prignali, polotila se me je nehoté želja do puške, katero sem gospodu o dobri priliki tudi razodel. Gospod so se smijali, čez nekoliko časa sem pa vender le dobil stari štokovnik, katerega sem bil posebno vesel.

Gospod so mi ga vselej nabili, ali streljal sem pa zmerom le zastonj in gospoda sta imela z menoj velik smeh, kajti kakor sem kasneje zvedel, svinca ni bilo nikdar v puši. Hotelo se je jedenkrat, da so gospod prah raztresli in pustili, kar ni bilo lahko pobrati: to sem jaz kasneje pobral in hranil. Pušo sem pa vselej prazno smel domov jemati in ko jedenkrat pri oknu šivam, skakala je senica ravno pred oknom po češplji; spomnim se hranjenega prahu, vzamem pušo, nabijem jo, ali vrhu prahu mestu svinca, katerega nisem imel, denem suhega graha, pomerim skozi okno, ustrelim in senica pade. Vsi pohišniki v hišo priteko, oča s palico; jaz jo potegnem skozi okno in tečem z mrtvo senico naravnost h gospodu. Toda tukaj sem bil slabo naletel! Ali sklep je bil pa ta moj trden, da puše ne popustim več. Rajši sem pohajal, ko šival, gospodoma sem ustrezal kakor sem le mogel in ko sem imel šestnajst let, vzeli so me stari gospod s seboj na Razdrto in ostal sem pri hiši.“

Kakor je to že navadno, Janez ni bil samo lovec; postal je tudi kočijaž in poredni svet, ki je Janezu zavidal, očital mu je dostikrat, da njemu ni bilo nikdar slabo na svetu. Janez je pa take besede hudo zavračal in poudarjal, da, ako bi ne bil dosti trpel in ne imel velikih zaslug, ne bi ga že tretji rod pri hiši redil. Janez si je tudi svojo hišo napravil in se oženil, in kakor nam je mati dostikrat pripovedovala, izbral si je bil najlepše dekle vse okolice za ženo. Jaz je pa ne pomnim drugačne, kakor da je vedno na ognjišči čepela, kavo kuhala in se zmerom z Janezom prepirala; v naši hiši je nisem nikdar videl. Tudi Janezova ljubezen je takrat že ugasnila; kajti omenil ni žene drugače, kakor kadar je zajca izgrešil in potem babo preklel, ki ga je že na vse zgodaj razdražila, da gotovo ni sreče tak dan.

Janez je posebno dobro streljal na tekočo žival, slabše na letečevino. Da si je veliko zverij pobil, vedel je naštevati vse; pozabil sem pa število jelenov in košut in volkov; samo to še vem, da je ubil tudi dva risa in med jeleni največjega, kar se jih je pomnilo. Rogovi tega jelena so še zdaj nad vrati Senožeškega gradu nabiti in imajo 19 odrastkov.

Janez je poznal do malega vse gozdove Kranjske. Bil je namreč strijc naš, Čeh Březina, za francoskih časov nadzornik gozdom vse Ilirije. In tega je Janez spremljal po njegovih uradnih potih. Pravil je, da časi po 14 dnij nista pod streho spala in posebno poudarjal strogost tega gospoda o gozdnih pregreških. Od mnogih pripovedek ostala mi je v spominu ta:

Pod Francozom je bilo strogo prepovedano koze po gozdu pasti. Že prej jedenkrat smo zasačili Postojinskega kozarja s kozami v gozdu in že takrat so mu gospod zagrozili, da, ako se to še jedenkrat zgodi, bode ob vse koze. In ko smo neki dan zopet v tem gozdu prehajali in se približávali vrhu Javornika, začujemo že znano zvončljanje. Prestrašil sem se, kajti prepričan sem bil, da to pot kozarju in kozam ne bode prizaneseno. Spremljala sva gospoda jaz pa neki Postojinski logar Urban. Ko pridemo že blizu čede, zaslutili so nas psi in kozar, kakor bi vedel, kdo se bliža, skušal je čedo odgnati. Toda dohiteli smo ga in gospod so mu ukazali čedo ustaviti. Kozar je kar na kolena padel pred grozečim gospodom, ki je bil tem bolj razjarjen, ker je moral, težak in velik kakor je bil, toliko časa za čedo hiteti. Proti meni se obrne gospod in mi veli: „Janez, streljaj tuto kozu!“ ter mi s prstom pokaže jedno kóz. Jaz se nisem ganil, toda gospod je k meni pristopil in tako zavpil náme, da sem bil přepričan, da se ni ubraniti, in torej sem napel in kozo podrl.

Na to gospod zavpije Urbanu: „Urban, streljaj tuto kozu!“ in s prstom pokaže drugo. Urban je ubogal in potem sem moral zopet jaz „tuto kozu“ streljati in tako sva vsak tri pobila. V tem so psi strašno tulili in kozar je prosil in se veril, da nikdar več ne bode po gozdu pasel.

Nam se je kozar smilil in očitali smo Janezu, zakaj se je udal in koze streljal, on pa nas je hudo zavrnil, da ne vemo, kaj je strah in pokorščina; tudi je navadno pristavljal, da, ako bi bil še kakšen Březina v deželi, ne bi kazali rebra že skoro vsi vrhovi in bilo bi še dosti jelenov po gozdih.

Janezu torej sem bil izročen, ko sem smel prvikrat in potem večkrat na zajčji lov. Dober napredek je bil zame, ko sem smel tudi pse voditi. V tem ko so se drugi nastavljali, prigovarjal mi je Janez še vedno, da naj mirno stojim in se ne ganem, kadar bodo psi zagnali; jaz sem zvesto poslušal, ali težko pričakoval trenutka, ko je bilo pse odvezati. Pomagal sem jih odvezavati in ko so vsi odskakali, oglasil se je Janez. Kdor je glas slišal in njega ni videl morda nikdar, ne bi bil verjel, da je temu bolj malemu starčku mogoče tako zavpiti. S hriba v hrib je donelo in ko so bili gostje na lovu, čudili so se vselej in hvalili Janezov glas, kadar smo se po gonji sešli. In to ne, da bi bili samo posamezni klici, Janez je znal celo vrsto pasjih in lovskih klicajev iz raznih jezikov sestavljenih, med te je pomešal še imena vseh psov in finale je bil strašanski: „—ú—tana!“ Ko hitro so psi zagnali, potisnil sem se za Janeza, Janez me je pa še jedenkrat ostro pogledal in mignil, da tiho. Oh, kako mi je srce bilo, kadar se je zajec proti nama pokazal; kako veselje, kadar ga je Janez izpodnesel! Psi so pridrveli, zajca sem jim kazal, da so se pristavili, Janez je pa zavpil: „Šuvija, po druzega!“

Kadar so bili večji lovi in tudi fantiči za gonjače najeti, imel je Janez pa v resnici težaven posel. Fantiči taki so navadno cvet malopridnosti in le prehitro so se na to navrgli, da so med svojim poslom tudi Janeza jezili. Večjih lovov se je udeleževalo tudi po več gostov, navadno so bili taki lovi gostom na ljubo; gostje so bili tudi po lovu darežljivi in Janez, ki je bil na vse strani previden, umel je tudi dobro, da dober dar je treba tudi vredno zaslužiti in torej se že iz začetka pravega pokazati. Vreden začetek je bil Janezov nagovor na fantiče. Vsi smo ta trenutek težko pričakovali. Fantiči, ki so moža že poznali, skrivali so se za novince, kajti gorje neresnobnemu, in mi smo se tudi tako nastavili, da nam ni bilo v obraz videti.

Navaden začetek je bil: „Da vam zdaj povem v pričo gospodov, da, kdor ne misli prav storiti, naj gre rajši zdaj domov, kasneje bo šel bolj težko, zato ker bo nosil svinec v zadnji oplati! Nobeden iz vrste, rajši skozi steno! Kjer bom videl dva skupaj, bom médnja ustrelil. Tebe, Žrjavov (to je bil jeden najmalopridnejših), si je sam vrag izmislil, ti boš gotovo na vešalih visel, ako te ne bom jaz danes ustrelil“ itd.

Janez se ni veselil šolskih počitnic in komaj je čakal, da „otroci“, in to smo še bili, ko so nam že jele brke poganjati, zopet v šolo odidejo.

Naj mu bode prizaneseno, on tega zla ni skušal in torej ni vedel, da nam želi najhuje. Prave zamere med nami vender ni bilo: pred odhodom smo vselej še Janezu tobaka kupili in na počitnice je vselej jeden ali drugi Janezu novo pipo prinesel. Ko smo pa še bolj dorasli in postali že bolj spretni lovci, po lovu tudi radi za vino dajali in še kako zraven zapeli, tedaj nas je bil Janez celo vesel in jel je tudi on popevati; mi smo ga pa okrožili in mu napili in Janezu so se solze vlile; čule so se besede: „tretji rod“, in tudi nam je zašlo do srca. Vedno krepák doživel je Janez sedem in sedemdeseto leto. Žena mu je bila že poprej umrla; prepustil je bil domovanje sinu in se k nam preselil, in kadar ni bil čas za lov, nadzoroval je delovce, miroval pa nikdar. Tisti dan, ko je umrl, bil je še z delovci na polji, vrnil se pa domov ter še šel hlapcem povedat, kam naj seno spravljajo, potem pa je legel na posteljo. Ne deset minut potem pride hlapec za njim povpraševat ga za neko delo, a našel je Janeza mrtvega. Jaz sem bil na poti z Ubeljskega proti naši vasi, ko zapojó mrtvaški zvonovi. Na deželi to človeka vselej prešine; ugibal sem še, komu bi zvonilo, ko zagledam kmeta, ki je šel po seno; že od daleč mi naznani, da je „stari Janez“ umrl. Plah in prestrašen sem hitel domov in našel Janeza mirno spečega za vselej.

Po vélikem požaru.

Slika iz življenja dunajskega.

Jerica. Pavle. Starka. Gospa. Siromaška soba. Noč.

Jerica (svetilnico popravljaje). Olje je pri kraji. O da bilo že vse pri kraji, vse, vse! — Koliko je? — Ura stoji; oča je niso navili sinoči, kakor po navadi. — Oča! — (K oknu gré.) Nebo je svetlo; dani se. Ali je pa še od ognja! Zdaj je že vse v jeden kúp. — O Bog! — (V zibelko pogleda.) Kako mirno spi siróťišče! Slednjič se je vender utešilo in od truda zaspalo. Najbolje bi bilo, ko bi se nikdar več ne vzbudilo.

Pavle (premetava se nemirno po postelji).

Jerica (bridko). Le premetávaj se le in valjaj, zdaj imaš dovolj prostora!

Pavle (grabi po postelji, kakor bi kaj iskal). Mati!

Jerica. Zastonj grabiš in kličeš; sam si v postelji in sam ostaneš pač tudi na dalje. — — Ali morda je pa vender še mogoče. Saj pravijo, da človek ne sme nikoli obupati, naj mu bo še tako hudo.

Ljudje imajo vsa usta polna tolažbe in lepih beséd, kadar se jim samim dobro godi. — Ali je res kako mogoče na svetu, da bi se bila rešila? — Kako pa je že bilo? O glava, glava! — Sinoči, ob sedmih méroma je bilo. Za mizo smo sedeli pri večerji. To je: Pavle je glodal neko suho skorjo; jaz bi ne bila mogla jesti, ko bi bila tudi imela kàj. Molčé sem sedela, pa otroka zibala z nogo. In pa mislila sem; dobro vem, kaj sem mislila. Dejala sem sama pri sebi: Prava sila je vama v gledališče hoditi; stara mati in otroci pa stradajo doma! Ta misel je bila greh, vem; vsaj ljudje tako pravijo, in tudi v šoli smo se nekdaj tako učili. Ali lepo učiti je lahko in lahko je človek pobožen in dober in Bog vé kaj še vse, ko ima vsega zadosti. Ali je bila tista moja misel pregrešna ali ne, jaz se je nisem mogla iznebiti. Morebiti sem se z njo pregrešila, in tako bi bila jaz vse té nesreče kriva! — Ko tako premišljam, kar se nekaj posveti, kakor bi se bilo zabliskalo. Pogledam skozi okno. Groza! Vse nebo rudeče! Ogenj, velik ogenj! Čez nekaj časa potem že vse vé: Novo gledališče gori, ravno tisto, v katerem sta naš oča in mati! — Novica za novico: Vse rešeno! Hvala Bogu! — Na to: Vse zgorelo, kar jih je bilo notri; vse zadušeno, strto, poteptano! Pet sto, sedem sto, tisoč mrtvih! — Bodi jih milijon; vse naj —! Vender čakamo, od ure do ure. Nič, nič! — Zdaj pa človek tolaži in teši in pogovarjaj, ko nimaš sam nič upanja! Ali mordà pa vender! Kàj ni mogoče, da sta se rešila, pa zdaj gledata, pomagata? — Otroci pa v strahu in trepetu doma? Ne, vsaj oča bi ne bili tega storili. To ni že več lahkomiselnost. Divja zver v gozdu bi kaj takega ne mogla. Ali res je pa tudi, da človek more marsikaj, česar zvér ne more. — —

Hišna vrata se odpirajo. — Govori se. — Stopinje je čuti. — Ne k nam! —

Zdaj bo vsaj mir, strahú in upanja konec. — In zopet mi roji misel po glavi: Ali je bilo tega treba? Ali je bilo to prav? „Spoštúj očeta in mater!“ Lepa zapoved, ali težka časi, strašno težka! Očetu še nič ne pravim, ali mati, mati! Ne mati, hvala Bogú, samo mačeha, pisana mati! O ko so še mati živeli! —

Starka (vzbudivši se za pečjo): No, zdaj si vender spoznala, kako prav jaz govorim. Sinoči nisi hotela nič slišati, ti si še vedno nekako premekužnega srca, dasi bi si je bila že lahko malo utrdila; prilike si imela dosti, dosti trdo se ti je že godilo. To si pač iz šole prinesla, kjer sedaj otrokom tako plemenite, gosposke nauke vcepljajo, s katerimi otroci potem v življenji ne vedó kàj početi. Ubožnih otroci pravim, bogatim niso na poti. In pa v tiste boljše družbe, kakor pravijo, si zahajala. Vse nič za nas; vsak po svojem stanu in vrabec ni slavec! — Jaz pa pravim, da imamo jezik za to, da govorimo: in kar je res, to se tudi reči smé. Zato govorim, kakor mislim in še jedenkrat pravim: Šiba božja! Res je strašna ta šiba in zadela je tudi, najhuje zadela, vas, ki ste nedolžni. Ali tako je na svetu! Kolikokrat sem pravila, opominala in svarila. To ne bo imelo dobrega konca. Bob v steno! Dà, prav praviš, ko je bila še ranjka tvoja mati živa, moja Reza, Bog jej daj dobro! to se je še izhajalo. Martin je bil sicer od nekdaj na láhko stran, vedno klobuk na úho, ali ona ga je vedela v strah prijeti, kadar je bilo treba. Pameten je bil in spoznal je, da le njemu in otrokom na dóbro, zato je mirno trpel, rad ali nerad, da je največ žena hlače nosila. Priden, uren in umetalen delavec je bil; malo takega ključaničarja v našem okraji. In tako je bilo zaslužka vedno dovolj.

Jerica. O z veseljem se vedno spominam tistega srečnega časa!

Starka. In ko jo je Bog k sebi vzel, saj nisem zahtevala od njega, da naj tako ostane. Treba je bilo hiši gospodinje, matere otrokom. Ali le tiste razgaljene vabljenke ne, s tistimi postranskimi pogledi iz onih debelih žarečih očij! Kako jih je znala obračati in sukati za njim, da ga je vsega omamila, kakor pravijo, da omami gad žabo, predno jo pogoltne. Jaz sem ga svarila in svarila, vse zastonj! Deklet je imel na izbiro, ali ravno ta je morala biti, nobene druge! — In — ona v hišo, sreča iz hiše. Zdaj je bil vsak dan semenj. In on jej ni mogel ničesa odreči, svoji lepi, mladi ženici, ki se je znala tako sladko na smeh držati! Kar je čez dan pridelal, hajdidé! zvečer pa skozi grlo, z njo, svojo lepo, mlado ženico! Po krčmah, po plesih, po gledališčih večer za večerom! Vse je moralo njeno biti! Slednjič mu tudi delo ni več dišalo. Začel je čez dan pohajkovati, začel je v žganjarije zahajati, ker ni bilo več denarja za vino. In začeli so se dolgovi, na up se je jemalo, kjer je bilo moči; zastavljalo, prodajalo, dokler je bilo kaj. Potem toliko časa čisto brez dela. Slednjič se mu še jedenkrat posreči; dela dobi, dobrega dela za več časa. Zdaj so bili pa zopet vsi križi doli; zdaj je bil zopet vrabec v prosu! Ni mu dala miru: za zadnje krajcarje, ki sta jih še skupaj spravila, morala sta v gledališče. Zdaj pa imata! — —

Jerica. O Bog, o Bog!

Starka. Zdaj pa imata, pravim! O, njima ni nič hudega. Preskrbljena sta, stradati jima ne bo več potreba, in noben zob ne bo več bolel ne njega ne nje. Ali kaj bo ž vami? Kaj bo ubogi paglavec, ki ne vé še prav, koliko ima prstov na roki? Kaj bo ubogi mladič v zibeli, ki ne zna še druzega, nego usta odpirati, da se mu kaj vanje vtakne? Ti si že nekoliko godna, ti bi si utegnila že vender za silo sama pomagati; ali kako boš za zapuščene sirote skrbela?

Jerica. In Vi, mati, kaj boste pa Vi začeli?

Starka. Kaj jaz! Ta peščica starih kostij, ki jih sama koža še skupaj drži, če se danes ali jutri razsujejo, ni me skrb, poberó jih že, da jim ne bodo na poti, ter spravijo tjà, kjer bodo imele mir in pokoj za naprej. Bolje danes, nego jutri. Vsaj ne bodem videla vašega siromaštva. Dosti dobrega nisem užila na svetu, ali roke nisem nikoli še pomolila, da bi se mi kaj stisnilo vanjo. In predno vidim koga izmed vas, da berači, rajša pod zemljo!

Pavle (vzbudivši se). Ali še ni očeta in matere? Ali so pa že šli zopet z doma? Prav za gotovo se mi je zdelo, da mati poleg mene ležé, da sem slišal očeta govoriti! O kako sem bil vesel! Zdaj pa vidim, da so bile le sanje, ker se tako žalostno držiš, Jerica! (Joka.)

Jerica. Le jokaj, ali pa ne jokaj, na tem svetu jih ne boš več videla, sirota! (Začujejo se stopinje, čez nekaj časa se vrata odpro in vstopi:)

Gospa. Bog vas tolaži, ljubi moji. Strašna nesreča vas je zadela, kaj bi vam jo prikrivala? Bolje, da na jeden hip zveste vso grozno resnico.

Jerica. O, saj jo že tako vemo! Vender, kaj bi tajila, malo upanja sem vender še imela; zdaj torej je vsega konec!

Gospa. Bogu bodi potoženo! Sama sem bila priča, na svoje oči sem ja videla, ko so ja ven nesli iz gorečega poslopja. Strašen pogled! Vse moje žive dni mi ne izgine iz spomina. — In ko pomislim, da bi se bilo meni in mojemu možu ravno tako godilo, da naju ni sam nebeški oča rešil v svoji neskončni milosti! Midva nimava navade v gledališča hoditi, ali včeraj je bil mojega moža god, in dolgo prej sem že premišljala, káko veselje bi mu napravila. Kar mi šine nesrečna misel po glavi, naj kupim, da ne bo nič vedel, dva sedeža za tisto novo igro, ki dela zdaj toliko hrupa po mestu. Človeka je skoro sram, ko mora reči v kaki družbi, da je ni še videl. Res je bil moj mož prav vesel, ko mu pokažem vstopnici. Hitro se napraviva. Voz je že čakal pred hišo. Zadnji čas je bilo, ko sva sedala v voz. Voznik požene, kakor blisk zdrčimo. Ali hipoma se voz močno potrese in potem ustavi. Kaj je bilo? Kolo se je bilo strlo. Izstopiti je bilo treba iz voza in peš dalje do gledališča! Ko tako greva, kar zaslišiva, da gori in to ravno v tistem kraji, kamor sva bila namenjena. Meni šine misel po glavi, ko bi bilo gledališče! Hipoma je bilo vse nebo rudeče, ravno tam, kjer gledališče stoji. Vse je drlo proti tisti strani. Gledališče gori! šlo je od ust do ust. Ko pridemo na mesto, vidimo vse poslopje v ognji. Ali kaj poslopje, ljudje, ljudje! Ura je že skoro sedem, in gledališče je moralo biti že malo ne polno, ko je začelo goreti. Vsakemu izmed nas se je kamen od srca odvalil, ko se hipoma začuje glas: Vse rešeno! Hvala Bogu, da so le ljudje oteti, poslopje naj že gori v božjem imenu! Tako smo mislili in mirno stali ter gledali grozno lepo prikazen. Jaz bi se kar ne bila mogla geniti z mesta. Kaj takega nisem videla nikoli prej. Ko tako stojimo, kakor zamakneni, kar se začne neko gibanje, nek čuden šum med množico. „Mrtvega človeka so prinesli iz gorečega poslopja.“ Torej vender ni vse rešeno! „Še jednega! Tretjega, četrtega! Cela vrsta jih je!“ Groza! Čez nekaj časa razdelí se množica, in kaj vidimo? Dva moža neseta človeka, ravno pred nama; vse črn je bil in roke so mu doli visele. In za tem druzega, tretjega. Strah, in vender nisem mogla pogledati v stran. Zdaj prinesó dva, ki sta se še v smrti objemala; mož in žena! In ta dva poznam! V tem hipu me potegne moj mož siloma v stran. Dovolj groze! Črno se mi stori pred očmi. Čez nekaj časa se zavém in najdem v neki kavarni, kamor so me bili prinesli, ko sem bila omedlela. Zdelo se mi je, kakor da sem se vzbudila iz težkih sanj. Ko sem se bila nekoliko okrepčala, napotiva se z možem proti domu. Doma ležem na posteljo opravljena, zaspati mi ni bilo moči. Hvalila sem Boga, ki naju je tako čudovito rešil, in mislila sem na vas, uboge sirote. Moj sklep je bil storjen. Kako bi mogla bolje Bogu svojo hvaležnost pokazati nego če storiva za vas sirote, kolikor je v najini moči. Očeta in mater res vam ne moreva dati, ali skrbeti moreva za vas, biti vam moreva na mestu očeta in matere. Tudi midva sva izkusila, kaj je potreba; ali s pridnostjo in božjo pomočjo sva si pridobila toliko, da na stare dni lahko brez skrbi živiva, in tudi za koga druzega še lahko kaj storiva. Otrók nama Bog ni dal; bodite torej vi nama otroci. Moj ljubi mož me je od veselja objel, ko sem mu razodela svoj sklep. Rad vam bo za očeta, kakor jaz za mater. In Vi, žena — soseda, ostanete, to se vé da, pri svojih, kakor do sedaj, in naša bo skrb, da se Vam ne bo slabo godilo. — Tolažila vas ne bom; jokajte in žalujte, ali v vsi svoji žalosti ne pozabite, da niste zapuščeni na svetu.

Jerica. Gospá! Jaz ne znam lepo govoriti: samo to Vam pravim: Če Vam je hvaležnost ubozih sirot dovolj plačila, nikdar Vam ne bode žal tega, kar ste za nas storili.

Gospa. Dovolj! Zdaj grem, ali skoro se bomo videli zopet.

Boris Miran.

* * *

Jedinstvo slovenskih dežel od VII. do XIII. stoletja.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

V.

Vrnimo se zopet h Karantaniji. Svoje novo pridobljene dežele razdelil je Karol l. 803. v Salcburgu, kjer je uredil tudi cerkvene razmere alpskih dežel. Podlaga tej razdelitvi bila je čisto zemljepisna, ki se je oslanjala nekoliko na prirodne razmere podjarmljene zemlje, nekoliko pa na zgodovinsko izročilo. (Dümmler, Die südlichen Marken des fränkischen Reiches, Archiv f. oest. Geschichtsquellen X. 10). Vsled tega ostala je Karantaniji ista vzhodna meja, kakor jo je imel poprej Norik. Severno pa je postavil Karol po gorah, ki ločijo še dan danes Štajersko od obeh Avstrij, samo da je okrožje Aussee pripadalo Avstriji, a grofija Pütten (na južni strani dunajskega Novega Mesta) k Štajerski. To je bila tudi cerkvena meja med škofijo pasavsko in salcburško, ker so se takrat zaradi tesne zveze med državo in cerkvijo navadno strinjale politiške meje s cerkvenimi. (Felicetti, Steiermark im Zeitraum vom VIII.—XII. Jhdt. Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsq. IX.)

Popolnoma drugačnega mnenja o severni meji Karantanije pa je prvi avstrijski zgodovinar Krones. V svoji knjigi „Handbuch der Geschichte Oesterreichs“ I. 274 jemlje za južno mejo Iztočne marke Dravo, opiraje se na cerkveno razdelitev l. 811., ko je Karol postavil Dravo za mejo med salcburško in oglejsko nadškofijo. Po Kronesovem mnenji je bila Karantanija središče, „das Kernland“, Iztočne marke! (Primeri tudi njegovo najnovejše delo: Grundriss der oest. Geschichte I. pg. 161 in 162). Ali ako je bila Karantanija središče Iztočne marke, zakaj se ní imenovala ta rajša Karantanija? Mi vemo, da je Karantanija sezala tudi na južno stran Drave, da je zavzemala tudi Gorenjsko in Slovenjegraško okolico. Karantanija je imela na vzhodu, jugovzhodu in jugu svoje marke. Kako bi bilo to mogoče, ako bi bila Karantanija le del Iztočne marke? Kakor nam je znano, stanovali so grofi Iztočne marke ravno v tej zemlji, a ne v Karantaniji in nič nam ni znano, da bi bil kateri krajinski grof ob jednem tudi na Koroškem zapovedoval. Iz vsega tega se vidi, da Karantanija ni pripadala Iztočni marki in da ta poslednja ni mogla sezati na jugu do Drave. Nekateri nemški zgodovinarji (n. pr. Meiler, Denkschriften der Wiener Akademie 1868) so skušali dokazati, da se ni nikoli pretrgala vrsta mejnih grofov v Iztočni marki tudi po navalu Madjarov ne, temveč da so neprestano vladali od 907. do 955. l. Ali to je temeljito pobil kritični Lorenz: „Ueber die sagenhafte Geschichtsschreibung des XII.—XIV. Jahrh. in Oesterreich“. (Drei Bücher Geschichte und Politik.) Po razrušenji velikomoravske države propadla je namreč tudi Iztočna marka in Madjari so poplavili vso ono važno kupčijsko cesto, ki je vodila ob Dunavu iz Nemške proti iztoku. V Karantaniji se pa nič ne ve o madjarski vladi (razen mimogredočih navalov). Ako bi bila Karantanija res kos Iztočne marke, mogli bi se bili torej v njej rešiti in ohraniti kraiinski grofi, kar se pa ni zgodilo, nego v Koroški nahajamo v tej dobi same domače kneze.

Karantanija bila je torej poleg Iztočne marke samostalna pokrajina in onacerkvena razdelitev od 811. l. ni imela vpliva na političko. Tudi se je Karantanija navadno zemljepisno ločila od Bavarske. Dümmler celo trdi (Südoestl. Marken pg. 17), da je bila vez Karantanije in njenih mark z Bavarsko v prvi četrtinki IX. stoletja popolnoma pretrgana. Da bi podjarmljenega ljudstva ne razdražil, Karol iz početka ni ustanovil v Karantaniji posebnih okrožnih grofij.

(Gaugrafschaften). Da, za Karlovičev ni bila nikoli vsa Koroška razdeljena na take grofije, nego le tu pa tam podelili so kako posebno okrožje posameznemu grofu. Ali s tem uradniški okraji še niso bili stalno urejeni. Previdni Karol pustil je iz početka Slovencem njih domače kneze, samo da so se morali dati krstiti in obljubiti kralju zvestobo. Tako se je po jedni strani laže krščanstvo širilo, po drugi pa se je ljudstvo vedno bolj privajalo frankovski oblasti. Taki domači knezi so bili na Koroškem: Ingo (koncem VIII. stoletja; pozneje) Pribislav, Cemikas, Stojmir, Etgar i. t. d. Tudi oni Zvonimir (Wonimir), ki je bil l. 796. šel na Avare v družbi s frijulskim vojvodom Erichom, bil je tak domač knez v Karantaniji, le da se ne more določiti, v katerem delu slovenske zemlje je vladal. Pač pa so Karloviči na vso moč podpirali naseljevanje Nemcev med Slovenci ter tako počasi iz njih napravili odvisne podložnike in na pósled robe. To pa se je dogajalo le polagoma, ne povsodi jednako in zlasti s pripomočjo cerkve. Kako so oglejski patrijarhi med Slovenci sveto vero širili, tega ne vemo; ali misliti si moremo, da počasi, ker je Alkuin svojega prijatelja Pavlina, oglejskega patrijarha, nujno opominati moral, da se pobrine za pokrščenje Slovencev. Ali temu je bila izvestno velika ovira to, da tujci misijonarji niso znali zadosta slovenščine. Latinščina veljala je za jedini cerkveni jezik in poleg te smatrali so slovenščino, kakor tudi nemščino, za veliko zlo. Koncil v Mogunci 813. l. ukazal je, naj duhovniki tudi očenaš in vero latinski moliti učijo, „et qui aliter non potuerit, vel in sua lingua discat“. Ali istega leta je določil koncil v Turu, da naj se narodu v domačem jeziku pridiguje, da se morajo škofove homilije v narodni jezik pretolmačevati. Tako se je opravljala tudi izpoved po domače in ocitno izpoved molilo je vse ljudstvo po pridigi v svojem jeziku. Take slovenske molitve ohranile so se nam v slavnih Brižinskih spomenikih.

Ako so v središči Karantanije (denašnji Koroški) domači knezi še dolgo gospodarili brez posebnega vtikanja frankovskih kraljev, ne velja to tudi o iztočnih in južnih mejnih deželah Karantanije. Te so potrebovale previdne, krepke roke v obrambo proti sovražnim navalom. Slovenski knezi niso imeli zadosti izkušenosti za toliko vojaško nalogo in zdeli so se Frankom tudi prenevarni, da bi jim mogli zaupati tako važno mesto. Zato je postavil Karol Veliki vse mejne dežele Karantanije pod oblast frijulskega vojvode ki je upravljal tudi trevižansko (veroneško) marko. Na državnem zboru v Ratisboni l. 788. izročil je Karol obrambo vseh jugoiztočnih mej svoje kraljevine grofu Markaru. Njemu je sledil l. 795. Erik (Erich) in temu l. 799. Cadalaus (Cadolach), ki je l. 819. za mrzlico umrl. Njegov naslednik Balderich moral se je boriti zoper upornega Ljudevita Posavskega. Najprej je upokoril „Karnijole ob Soči in Savi“ (t. j. tolminske in gorenjske Slovence), ki so se predali hitro potem, ko je Balderich Ljudevita dvakrat potolkel (Einhardi annales ad an. 820, Pertz M. G. I. 207). Tudi pozneje bila je Balderichu sreča mila, tako da je l. 822. upokoril vso deželo med Savo in Dravo ter zagotovil v njej frankovsko oblast. Ti dogodki so imeli velike posledice za slovenski narod. Vsled Ljudevitovega upora izgubili so Slovenci svoje domače vojvode in dobili za vladarje frankovske grofe. Tudi je skušal Ljudevit Pobožni Karantanijo in Panonijo tesneje spojiti z Bavarsko.

Ali Balderich ni srečno končal. Mestu Ljudevita počeli so nadlegovati njegove marke Bolgari. Ti so se bili razširili tudi v ogersko nižino, prekoračili Dunav in naseljevali se ob dolenji Dravi in Savi. Njihovih navalov Balderich ni mogel odbiti in zato ga cesar odstavi l. 828. Njegovo marko razdeli na štiri grofije, katerih imena pa nam letopisci niso zapisali. Tako nam ne ostane nič drugega, nego ugibanje. Prva je marala biti Frijulska sama (z Oglejem in Verono), druga Istra s Krasom, Notranjskim in Reko; tretja pa takoimenovana „Slovenska marka“ ob Savi. Ta marka je obsezala na Štajerskem vse celjsko okrožje, na Kranjskem pa vse Dolenjsko do Snežnika (t. j. razen novomeškega okrožja še: Št. Vid, Šmarije, Lož in Obloke). Ta marka je imela različna imena: Marica Vinidorum, Marcha juxta Souvam (Savina), Saunia (Savinija) in morda tudi Savia. L. 838. se imenuje nje grof Salacho, zavisen od koroškega vojvode, posredovalec med Privino in Franki. On je bival „in arce Richenburg“ (Reichenburg, Rihenberk ali Liberca ob Savi) in ta grad je bil središče Slovenske marke.

Ali kje je bila četrta marka Karantanije? Krones misli (Handbuch I. 339; Grundriss I. 163), da je utegnila biti to Kranjska, t. j. denašnje Gorenjsko. Res je, da se ta zemlja časi imenuje tudi „marka“ (Chreina-Marche), ali navadno je v listinah govor le o „pagus Carniola“ (Gau-Krain) z glavnim gradom Kranj (Krainaburg). V primeri z drugimi tremi markami bila bi ta „Kranjska marka“ mnogo premajhna. Tudi ona ne leži na meji Karantanije, nego njej na jugu imamo Istersko in Slovensko marko. Na Gorenjskem torej ni bilo potrebà utemeljevati posebne marke in zato si moramo misliti, da je ostala ta zemlja še vse IX. in prvo polovico X. stoletja v zvezi s Koroško, kakor posebna župa te pokrajine. Četrto marko Karantanije moramo torej drugodi iskati. Mi znamo, dá so imeli Franki l. 828. še lep kos Panonije v svoji oblasti. Ali niso morali tudi te zemlje nekam uvrstiti? Kar se tiče dežele med Savo in Dravo, kjer se je pa frankovska oblast hitro krčila, dá se misliti, da je spadala v področje slovenskega mejnega grofa. Ali kaj je bilo s Panonijo med Dravo in Rabo? Saj je ta zemlja tudi potrebovala obrane proti Bolgarom in malo za tem proti Veliki Moravski. Mi znamo, da so Franki l. 848. dali zemljo okolo Blatnega jezera Privini († 860), ki si je sezidal v močvirnatem kraji svoj Blatni grad (Moosburg blizu Szalavara). Privinina kneževina sezala je proti zapadu daleč v denašnjo Štajersko, prav do nekdanje noriško-panonske meje, in zavzemala torej tudi okolico ptujsko. Severna meja te kneževine je bila Repica in Raba, ki sta ob jednem delali mejo izmed pasavske in salcburške škofije. Ta iztočna stran Karantanije imenuje se tu pa tam v listinah „Iztočna marka Karantanska“. Tako beremo, da je škof Adalvin posvetil l. 874. cerkev pri Ptuji „in orientali Carinthiae termino“. Da Ptuj ni pripadal Slovenski marki, je natorno, ker leži izven porečja Save. Ako vzamemo, da so Franki l. 828. tudi iztočno marko Karantanije ustanovili, tedaj ne bomo mogli več dvomiti, kam je spadala srednja Štajerska in ne omahovati, kakor Krones, Handbuch I. str. 323 in 333. Res je pa, da je ta iztočna Karantanska marka po Kocelovi smrti izginila in da so jo skoro potem Madjari zavzeli. Še le l. 982. bili so Madjari potisneni čes Labnico in od takrat pa do danes je ta reka iztočna meja Štajerske.

VI.

Rekli smo že, da so Franki l. 828. pridružili Karantanijo in njene marke bavarski vojvodini. Takrat torej izgubila je stara slovenska vojvodina za nekoliko časa svojo samostalnost. Bavarsko pa (in torej tudi Karantanijo z markami) podelil je bil Ljudevit Pobožni avgusta meseca 825. svojemu sinu Ljudevitu Nemcu (po delilnem načrtu iz l. 817.). Ko so se pa začeli l. 830. proti Ljudevitu Pobožnemu puntati njegovi sinovi, pozabljal je tudi Ljudevit Nemec vedno bolj svojega bavarskega kraljestva hrepeneč po višjih smotrih. Mestu njega vladali so Koroško palatinski grofje v Karnskem in Blatnem gradu na severni strani Celovca. Ti vojvodini namestniki izvrševali so svojo kneževsko oblast po vsej Karantaniji in njenih markah. V teh poslednjih imeli so mejni grofi svojo posebno upravo in večjo vojaško oblast, kakor je že bilo omenjeno. Vsa dežela pa je razpadala malo po malem na več okrožnih grofij, katerih načelniki so namestovali kralja, pobirali davek, upravljali kraljevska posestva, zapovedovali vojski in predsedovali rednim (vsak mesec), kakor izrednim sodnijam. Da niso prekoračili ali zlorabili svoje oblasti, nadzirali so jih strogo „kraljevi poslanci“ (missi regis).

Ljudevita Nemca sin Karlman spunta se l. 861. proti svojemu očetu s pomočjo velikomoravskega kneza Rastislava. Ljudevit je bil dal že l. 856. Iztočno marko (avstrijsko) Karlmanu in zdaj je ta hrepenel tudi po Karantaniji in bavarskem kraljestvu. Ali Ljudevit prisili hitro sina na pokorščino in tako tudi dve leti pozneje, ko se je bil Karlman drugikrat spuntal. Tedaj (863) poda se Ljudevit na Koroško, potolče upornega sina in ga premaga s pomočjo grofa Gundakara, ki je iz početka moral ubogati Karlmanu kakor svojemu gospodarju. Temu Gundakaru preda Ljudevit v zahvalo Koroško vojvodstvo. Ali že naslednjega leta pomiri se kralj s svojim sinom, povrne mu njegovo oblast in l. 865. zagotovi tudi Bavarsko z vsemi iztočnimi zemljami. Slovencem prijazni Gundakar je nameraval svojo moč na Koroškem utrditi in morda Karantanijo odcepiti od Bavarske. Zato ga Ljudevit l. 866. odstavi in Gundakar, da ne bi bil kaznovan, pobegne na dvor moravskega kneza Rastislava, kojega odpor proti Nemcem bil je prav tedaj najsilnejši. Po Dümmlerjevem mnenji dobi že tedaj Koroško Karlmanov nezakonski sin Arnulf. Ta se je mnogo mudil na Koroškem, stoloval v Blatnem gradu in imel več nezakonskih sinov od postranskih žen slovenskega rodú. Bil je krepke postave, neupogljive volje in poln častilakomnosti. Hrepenel je, čim preje sesti na prestol svojega očeta in zato se je skrivaje pogovarjal z moravskim knezom Svetopolkom, s katerim je moral Ljudevit Nemec l. 874. skleniti neugodni mir v Forchheimu. Po Ljudevitovi smrti 876. dobi bavarsko kraljestvo njegov sin Karlman, ali Koroško s svojimi markami ostalo je kot posebni del Bavarske Arnulfu, ki je vedno deloval na oslabljenje nemške oblasti v vzhodnih zemljah (zlasti Iztočni marki). Njegova zveza s Svetopolkom postajala je vedno ožja in z njegovo pomočjo spuntal se je proti svojemu strijcu Karolu Debelemu, ki je bil zjedinil ne le vso nemško državo svojega očeta, nego za nekoliko časa celo vse frankovsko kraljevstvo in prejel tudi cesarsko krono v Rimu. Arnulf zbere vojsko Bavarcev in Slovencev ter prisili Karola, da se mu preda l. 887. Naslednje leto priznajo vsa nemška plemena Arnulfa za svojega kralja. Ali kot tak, spoznal je nevarnost, koja je pretila Nemški od strani Velike Moravske in zato se je obrnil proti svojemu prejšnjemu zavezniku Svetopolku. Pridobil je najprej na svojo stran slovenskega kneza Braclava, ki je vladal nekdanjo Privinino kneževino, ali pa verjetneje zemljo med Savo in Dravo. Še hujšega neprijatelja Velike Moravske pa je našel Arnulf v Madjarih, ki so bili prav tedaj prodrli v ogersko nižino. Tako je morala pasti najslavnejša slovenska kneževina (l. 905.—906.), zlasti ker so se bile po smrti Svetopolkovi (894) porodile razprtije med njegovimi nasledniki.

Ko je Arnulf zasedel bavarski in nemški prestol, izročil je Koroško grofu Rudpertu, ki je umrl 893. leta. Njegov naslednik je postal Luitpold, nečak ali morebiti bratranec Arnulfov in njegov veliki jubimec, ki je utemeljil vladarsko rodovino Scheiern-Wittelsbach. Ta je bil ne samo vojvoda koroški, nego tudi vrhovni oskrbnik Iztočne marke in upravitelj cele Bavarske. Njegova naloga bila je braniti Nemčijo od navalov madjarskih. Ali v veliki bitki ob Dunavu (mesto ni točno določeno) l. 905. poginili so „skoro vsi Bavarci“ in ž njimi tudi Luitpold. Nasledil ga je v njegovi časti najstarejši sin Arnulf, ohol in častiželjen mož, ki je dobro skrbel za učvrstenje svoje vojvodske oblasti in zraven se tudi hrabro vojskoval proti Madjarom, katere je večkrat potolkel. V zavesti svoje moči protivil se je novoizbranemu nemškemu kralju Konradu I. (911—918) in tako tudi njegovemu nasledniku Henriku I. (918—936). Ta je bil prisiljen z Arnulfom pomiriti se (v Reznu 921) ter prepustiti mu v Bavarski in južnoiztočnih zemljah vse knežje pravice brez kraljevega vpliva. V Arnulfovem imenu vladal je Koroško njegov mlajši brat Berthold, ki je postal po bratovi smrti (937) vladar Bavarske. Mestu njega dobil je Koroško z markami po imenu nepoznan grof.

Ko je Berthold l. 945. umrl, porabil je kralj Oto I. to priliko, da bi pridobil vojvodstvo bavarsko svoji rodovini in tako utrdil svoj vpliv tudi v tem delu nemške države. Izključil je torej Luitpoldove naslednike od vojvodstva in podelil Bavarsko s Koroško in markami svojemu častihlepnemu polubratu Henriku Saksonskemu (23. decembra l. 945.). Ta se ni le proti Madjarom hrabro bojeval, nego razširil je svojo oblast tudi proti jugu s tem, da je podvrgel svoji vladi Oglejski patrijarhat. Ali proti njegovi krepki vladi dvignila se je velika buna pod vodstvom odstavljenih Luitpoldovičev. Tudi oglejski patrijarh Engilfried in salcburški nadškof Heriold uprla sta se prevladi Bavarske (953—955). Ali Henrik premaga z bratovo pomočjo svoje sovražnike in maščuje se nad njimi nečloveško. Vsled tega spoji Karantanijo in njene marke ože nego poprej z bavarsko vojvodino. Ali to uničenje karantanske samostalnosti trajalo je le malo časa. Po Henrikovi smrti (955) namreč prevzame vlado Bavarske njegov sin Henrik II. Prepirljivi. Ta se je uprl Otonovemu mladoletnemu sinu Otonu II. (973—983) in nameraval s pomočjo českih in poljskih vojvod pridobiti si nemško kraljevsko krono. Ali mladi kralj ukroti svojega protivnika in ga prekliče z mnogimi njegovimi prijatelji (v Reznu 975). Da bi se Bavarska ne mogla več protiviti nemški kraljevski oblasti, sklenil je Oto II. razdeliti jo in tako njeno moč uničiti. Pred vsem so Babenbergovci vzprejeli cesarsko milost. Prejeli so namreč od Otona „Nordgau“ ob češki meji in „Iztočno marko“ na meji proti Madjarom. S to poslednjo podelitvijo postavil je Oto II. temelj naši Avstrijski državi. Razen tega pa je odločil cesar Karantanijo od Bavarske in to vojvodino podelil drugi rodovini.

Skoro poldrugo sto let (od 828. do 976.) bila je Karantanija več ali menj združena z Bavarsko. Ali tudi v tem času imela je Koroška zmerom svoje upravitelje, le malo odvisne od bavarskih vladarjev. Še bolj neodvisni pa so bili krajinski grofi v Frijulski, Isterski in Slovenski marki, po posebni ureditvi mejnih pokrajin. Vrhu tega počenjala je (v IX. in X. stol.) na Frijulskem nova neodvisna kneževina, t. j. Oglejski patrijarhat. Že Karol Veliki je bil podelil (l. 801. ali 802.) oglejski cerkvi mnogo imunitet ter nasledniki njegovi pomnožili so svoboščine in oproščenja oglejskim patrijarhom (tako n. pr. Karlman l. 879., da ima patrijarh pravico pobirati vse one davščine, katere so se poprej cesarju plačevale). Res, da so te imunitete veljale le za posestva cerkve oglejske in da ta posestva takrat še niso bila obširna. Ali ipak postavljen je bil temelj pozneje tako mogočnemu patrijarhatu, ki ni zavzemal samo Frijulske in Goriške, temveč nekoliko časa tudi Istro in Kranjsko. Patrijarhova neodvisnost ni bila po volji bavarskemu vojvodi Henriku, zato ga je z vojsko prisilil, da je priznal vojvodo za svojega kneza. Ali nemški kralji so vedno podpirali cerkvene kneze in pospeševali njih moč, da bi jim ti pomagali krotiti preoblastne vojvode. Iz tega uzroka podelil je cesar Oto I. l. 962. vsem italijanskim škofom imuniteto in tiste pravice, katere so izvrševali poprej le grofje kot kraljevski uradniki. Nezavisnost Ogleja bila je tedaj zopet potrjena in od tega časa je vrlo hitro narastala patrijarška država. Na jednak način izcimila se je na severni strani Karantanije nadškofijska kneževina Salcburška, ki je obstajala celo do Lünevillskega miru 1801. l.

Tako vidimo, da, akoprem je bila Karantanija s svojimi markami nekoliko časa upravno spojena z Bavarsko, vender je tudi v tem času ohranila svojo samostalnost, svoje posebne vladarje in svoje stare ustanove. Le za vlade Henrika Saskega pretila je nevarnost, da se slovenske dežele stopíjo z Nemčijo, ali to ni imelo trajnega obstanka. Kakor smo poprej videli, niti nemška kolonizacija med Slovenci do l. 955. ni bila posebno napredovala, nego da se je prav za prav še le po tem letu začela. Tako je ostalo do l. 976. tudi narodno življenje slovensko precej nedotakneno in Slovenci so se še dobro zavedali razlike med seboj in Nemci. Njih imena bila so čisto slovenska, pomenljiva in lepoglaseča, kakor nam najbolje pričajo zapiski na Štivanskem evangeliji. (Glej podlistek „Soče“ 1880, list 17.) Do l. 976. torej slovenska samosvest ni bila še ni malo upešala.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Dekliška tožba.

Tik mêne na klopico sél je,
In nisem mu rekla: nikar!
Za róke me ráhlo prijél je,
Braniti ni bilo mi mar.

Govoril sladkó mi je némi,
In zrl tako mílo je v mé,
Besede so segle v srcé mi,
Pogledi prebôli srcé.

Pritisnil na prsi me svoje,
Poljubil na usta gorkó.
Ni svóbodno srce več moje —
Kaj morem sirota zató!

P.

Oljki.

Drevó, rastoče v vinskem bregu,
Lepó zelêno v belem snegu.
Oj, drago oljkovo drevó,
Pozdravljam te srčnó, srčnó!
Kot ôtok travnat u puščavi
Prijazno tukaj zeleníš;
Vojak ponôsen se mi zdíš
Stoječ po bitvi na planjavi:
Le njega bojni grom ni strl,
Tovariše je vse podrl!
Čemú je têbi smrtna sila
Življenja moč in kras pustíla?
Da živ nagroben spomenik
Iz mrtvih tal štrliš navpik?
Nikakor! marveč to zelenje,
Oznanja nôvo nam življenje,
Ko spet pomládil bo se svet,
Ko nov razvíl se bo nam cvet!
Na té iz gôlih tam grmičev
Zletava roj krilatih ptičev,
Ter glásno v vejah žvrgolí
Menèč, da svet se že mladí,
In, oh, kakó mudí radó
Na têbi moje se okó! —
Prijazno oljkovo drevó,
Pomník nekdanjih dnij cvetočih,
Proròk prekrasnih dnij bodočih,
Pozdravljam te,
Proslavljam te!
Ti v rano vlívaš nam zdravíla,
Svetóstna nam delíš mazíla,
Oživljaš nam telesno moč,
Proganjaš z lučjo temno noč, —
Proslavljam te!
Mirú podoba ljuba ti
Ljudem si že iz davnih dnij!
Naš rod se ves je bil pokváril
In modri Bog se je kesàl,
Da je človeško bitje vstváril!
Tedaj pa ves naš rod končàl
V vesoljnem, groznem je potôpu,
Zanésel malemu le trôpu!
Ves rešeni človeški rod
Tačas en sam je nôsil brod,
Kdo vé, če ta vbeží pokôpu?
Nad njim mračnó. temnó nebó,
In krog in krog brezdanja voda,
A rešnega nikjeri proda, —
Strašnó, strašnó!
Kdaj to brezmejno morje splahne?
Kdaj srd nebá se pomirí?
Duh božji v vode tôplo dahne,
In voda gine, pada, sahne,
Kakor pred solncem sneg kopní.
In, glej, iz vode se sušeče
Drevó priraste zeleneče,
Golobček bel se nanj spustí;
Na drevu kljuva, kljuva, pika,
In ko z drevésa odletí
V rudečem kljunu zelení
Mu — oljkova mladíka!
Kakó je pač brodár vesél
Golóba z vejico vzprejél!
To vejo z oljčnega drevesa
So do člové̌škega rodú
Poslala vblažena nebesa
V poroštvo sprave in mirú. —
Mirú simból si tudi nam!
Glej, oljčna prišla je nedelja,
In polne srčnega veselja
Vrvíjo trume v bôžji hram.
Odrasle zreš in otročíče

Nesóče oljkove snopíče,
Če ne, mladíke oljčne vsaj,
Svetíšče zdí se — oljkov gaj!
Skoz ôkna solnce božje lije
V ta gaj svoj zlati žar z nebés,
A bolj še sreče solnce sije
Otrokom z lica in očés
Skoz senco oljkovih perés.
Pristopi starček sivolás,
In blagoslov nebeški kliče
Njegov srčnó moleči glas
Na oljčne veje in snopiče:
„O, naj te oljke, kjer bi bile,
Bi blagoslóv in mir delile!“
Dà, oljkove mladíke té
Mir bodo in blagóst rodíle,
Ko hišo, vrte in poljé
Blagoslovljaje poškropé.
Glej po kropljenji njivo, trato,
Kakó razvija nje se kras!
Kako se dviga žíto zlato,
Kakó je poln pšeníčni klás,
Pod srp že sili, sili v pas
In drevje to, kakó bogáto!
Oj srečni kmetje, srečna vas!
Pa, oh, kaj se temní nebó?
Pod njim se megle temnosive
Valé čez vrte, trate, njive,
Grmeč groznó, preteč strašnó.
Pred selsko kočico klečé
Otroci, starčki in žené,
Z boječim, sólznatim očesom
K oblačnim, mračnim zró nebesom
Glasnó ihtèč,
K Bogú molèč.
A hiše skrbni poglavár
Mladíke oljkove sežíga,
Da strašni vpokoji vihár;
In sveti dim se k nebu dviga,
In, glej, grozeči prej oblák
Na polja vlije dèž kroták! —
O, da bi tí, mladíka míla,
Nevihto tudi vtolažíla,
Ki burno hruje med ljudmí,
Ki v srci strastno nam besni,
Da moje vsàj bi vpokojíla!
Srcé mi pravi, da ga boš,
Če prej ne, ko me boš kropíla!
Pred duhom vidim nizko sôbo,
A v sôbi blédo svéč svitlôbo.
Med svéčami pa spava móž,
Bled móž, ogrnen s plaščem črnim,
Ki s trakom je našít srebernim;
On trdno spí, nevzdramno spí,
Strudíla ga je težka hôja;
Možá pa mnóžica ljudij
Z mladíko oljkovo kropí,
Želèč mu večnega pokôja.
Oj, bratje, ko se to zgodí,
Tedàj končana pot bo môja,
In konec bo težáv in bôja,
Tedàj potíhne za vsekdár
Srcá mi in svetá vihár!

X.

V cerkvi.

Pred božjim oltarjem svetilke goré,
Tam zunaj pa zvezde blesté se;
V svitlobni temini molilke klečé,
A z njimi družé i možjé se

Različne starósti, različnih oprav
Klečé tu v Gospodovem hrami;
Premnogo je bolnih, slabotnih postav,
Premnogo očij sè solzámi!

Tu prósi mirú si prebledo deklè,
In támkaj za sina ženica,
Kakó jej okó to obupano zrè,
Kakó v njem blestí se solzica!

In tukaj vzdihuje za zdravje možák
S tresočimi prosi rokámi;
Tam mater bolehno mladenič krepák
Bogu priporoča s solzami!

„Milósten nam bodi, stvaritelj nebes,
Ki čuješ nad nami v ljubavi!
Otêri pekoče solzé nam z očes
In zemskih nadlog nas ozdravi!“

Ne molijo glasno, le tiho kipé
Ponižne želje jim v nebesa,
Da večni stvaritelj nebá in zemljé
Ozdravi jim dušo, telesa!

In čuvstva vzkipé mi za mili moj rod
In družim s prosilci se temi:
„Oj varuj ga, varuj nebeški Gospod
K pokoju in sreči ga spremi!...“

—b—

Pomladanski dan.

Priroda praznuje dan véliki svoj
In zmago nad zime vetróvi;
In kamor le pôgled obrne se moj,
Povsod klijó mi cvetóvi.

Oživlja se vse — in uničeno je
Odurne te zime vladarstvo;
Kar gôlo bilò je, odičeno je,
Pomladi postavljeno varstvo.

A kaj mi vse to, da zunaj se dan
Prostira čez hribe, doline,
Če meni pa jasen tako in krasán
V obupano dušo ne sine?

—b—

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

III.

Spolnile so se vroče želje,
Spet zrejo srečne te očí;
Pa kaj ni čisto mi veselje,
Kaj bridka kaplja ga greni?
Boris Miran.

Tri dni prebil je mladi slikar doma, obiskal v tem vso bližnjo rodbino, pozvedel vse novosti, bodi si zanimljive mu ali ne, in po opoludanskem obedu četrtega dne stal je v vežnjih vratih rojstvene hiše, ter pogledoval na desno in levo in gori v jasno poletno nebó: vedel ni, kaj bi pričel. Domači so odhajali na polje, in kaj bi tudi ž njimi? Govoril je bil z materjo in sestrama skoro že o vsem svojem in njihovem življenji — novega ni nihče več vedel; o dobri letini, o sosedovi telici in o najnovejši zaroki nekdanje farovške kuharice Marijane z mežnarjevim Jurijem govoriti pak se mu ni ljubilo. Znanca ni imel blizu nobenega, s katerim bi se bil lehko pomenil tako, kakor si je želel, in kakor se je bil v zadnjih letih svojega skoro nemirnega življenja navadil.

Tam gori v zakotji svetila se je sprednja stena Potoškega gradu, in nekoliko odprtih oken, v katerih so se zibala zelena zagrinjala; dajala so priliko slutnji, da tam morda biva nekaj ljudij, s katerimi bi se občevalo tako, kakor zunaj po svetu, po mestih. Slikar se je ozrl nekolikokrat tja, in v mislih mu je bilo, da bi šel gori v grad.

„Pa kaj!“ dejal je sam pri sebi, „kdo vé, kakovi ljudje so! In čemu znanstva iskati, ko kmalu odidem?“

Stopil je nazaj v vežo, in šel potem po ozkih lesenih stopnjicah v svojo malo podstrešno sobico ter legel na postelj.

Pa tudi spati ni mogel.

Vstal je zopet ter jel premetavati v omarici male svoje stvari.

„Najbolje bo, da grem; jutri ali pojutranjem! Kaj bi se človek sušil v tem dolgem času?“

Vrnil se je zopet pred vežo. Še jedenkrat pogledal je gori proti Potoku in zamrmral: „Neumno bi bilo res, hoditi tja, ko človek ne pozna ljudij!“

Obrnil se je na nasprotno stran in korakal počasi po ulicah v vas.

Sredi Rodice, malo potisnena v levi breg, kateri se je polagoma izgubljeval v spodnjem ravnem polji, stala je jedina vaška krčma; „pri Petru“ imenovali so jo kmetje, in slovela je zaradi dobrega vina po vsej okolici.

Na desnem konci lepo pobeljene hiše rastel je star, košat oreh, in v njegovi senci stala je mala z deskami obočena lopa. Po leti obedovala je tam družina, in sedali so tja pivci; redki so bili se ve da v delavnik, zlasti v tem času, pa zato jih je bilo ob praznikih in nedeljah več.

Kosan je to že vedel; zato se je tudi skoro začudil, ko je, zavivši okrog ogla videl, da nese dekla vino in kruha iz hiše tja proti lopi. Postal je pred vežo in čakal, da se vrne dekla. Rad bi bil sedel tja v lopo, kajti v hiši — to je tudi vedel — bila je peč zakurjena, kakor po zimi.

„Kdo je tam pod orehom?“ vpraša deklo, ko se je bila vrnila.

„Grajski so tamkaj!“ reče ona.

„Grajski?“ ponavlja slikar.

„Ali prinesem vina?“ vpraša dekla.

„Da, da, vina!“ ukaže oni ter stopi proti orehu.

V lopi sta sedela dva gospoda v lovski opravi; slekla sta bila suknji in odložila klobuka; jeden je ukazoval psu, ki je sopihal pod mizo, naj leže v kot pod klop. Vroče je bilo vsem.

Slikar pri vstopu v lopo uljudno pozdravi, in ko zapazi začudene poglede, s katerimi sta ga pri odzdravu merila ona dva, pristavi hladno:

„Slikar Kosan.“

„Nadlajtnant Werner,“ reče jeden izmed onih dveh, ter potem pokazavši starejšega tovariša nadaljuje: „to je pa moj prijatelj pl. Berg, zasebnik iz Lipskega.“

Kosan je sédel na klop poleg nadlajtnanta ter obrnil pogled še jedenkrat vanj.

„A, Vas sem pred nekoliko dnevi menda že videl?“ reče veselo oni.

„Da, jahali ste tam gori proti vasi,“ odgovori slikar.

„Tam bi bil kmalu s konjem pohodil tistega fantalina sredi ceste, če bi ga ne bil odgnal z bičem,“ smeje se oni, ter jame pripovedovati tovarišu, ki je v jednomer z robcem brisal svoje potnò čelo, kako je udaril malega dečka.

Kosan je molčal ter natočil si vina, katerega je bila donesla dekla.

„Pa kako prihajate Vi v te zapuščene kraje?“ vpraša nadlajtnant.

„Domá sem tukaj!“

„A, domá!“ meni zategneno oni.

„Pa ne ostanem dolgo!“ reče zopet slikar, katerega se je bilo pri zadnjih besedah nadlajtnantovih polastilo nekaj, kakor sramovanje, da je tukaj domá.

„Saj res ni, da bi človek ostal dolgo!“ pritrdi oni, „kaj ne Berg, mi dva tudi odideva zopet v mesto, — kamor hočeš?“

„Morda!“ reče hladno ogovorjeni ter položi svoj mokri robec na klop in obleče zopet suknjo. „Mladih rac pač ne bom več iskal s teboj, — rajši ležim doma in štejem pajke in muhe po stropu!“

„Haha! Jedenkrat sva šla, pa imaš že dovolj! Glejte, gospod,“ obrne se nadlajtnant k slikarju, „to Vam je lovec, ta moj prijatelj!

Par ur sva hodila po Zalokah, in uničen je. In kaj hočete druzega tu početi, nego stikati po močvirji za divjačino, ko nimate niti najmanjše zabave v tej puščavi?“ Slikar je bil malo prej tožil sam o dolgem času, a sedaj ga je vender jezilo, da ta tujec govori tako zaničevalno o rojstvenem njegovem kraji.

Hotel je ziniti nekaj o prirodni krasoti kraja — druzega posebnega mu ni bilo tako hitro v mislih, ker se mu je govornik jako navaden človek dozdeval, kar zavrne Berg:

„Meni tega mnenja ne smeš podtikati, prijatelj, — meni jako dopada tu!“

„Se ve da, domá,“ smeje se Werner, „pa ne na polji, v gozdu; prijatelj je ženin moje sestre, in prišel nas je obiskat,“ obrne se oni k slikarju.

„Čestitam,“ odgovori ta malomarno.

Pogovor se je zasukal, — kajti vodil ga je nadlajtnant, — na mestno življenje in mestne zabave, in pri tem je slikar zvedel, da je Werner sedaj le za kratek čas na dopustu pri očetu, in da je bodoči svak njegov porabil priliko, ter tudi zapustil mesto, da obišče nevesto svojo. Bival je sicer v Lipskem, ali pak v bližnjem obmejnem českem mesteci, kjer je imel večja posestva, in kjer je bil sedaj Werner v garniziji.

Vse to je zvedel v kratkem slikar, in po vrhu še, da je Wernerjeva rodbina nemška — Saksonska, a da je njegov oča že zdavna na Kranjskem, kjer je imel pred malo leti še posestvo na Dolenjskem, pa ga je bil prodal, ko se mu je ponudila prilika kupiti Potok.

Nadlajtnant je bil silno zgovoren, tovariš njegov pa molčeč; pristavil je le tu in tam kako besedo. Tudi Kosan je večji del poslušal, ker mu, kakor je dejal sam pri sebi, nobeden teh dveh gospodov ni bil posebno po volji.

Dan se je bil nagnil, ko opomni Berg, da bode treba domov. Ona dva se odpravita in tudi Kosan, ki pač ni vedel boljšega pričeti, pridružil se je njima. Ovinek do doma ni bil tako velik, ako bi ja tudi dalje spremil, nego samo do grajske meje.

Slikar je imel stoprav sedaj priliko ogledati si svoja znanca, ko so stopali drug poleg druzega po širokem kolovozu. Bili sta to dve krepki veliki postavi, obe lepo rasteni. Nadlajtnant jako gibčen in živ, oni pa zmeren in premišljen; pa dvoma ni bilo: Berg je nadvladal. Obraz Wernerjev ni kazal nobene posebne lastnosti, samo iz vodenih očij sevala je neka malomarnost; tovariševega lica pa si slikar ni mogel tolmačiti; imelo je nekaj odurnega okrog usten — bodi si ono cinično brezozirnost, ki vidi le svoj egoističen smoter, — bodi si — slikar sam ni vedel kaj, a prvo je bila tudi prva njegova misel. Berg je bil videti kakih deset let starejši od svojega tovariša, ki je bil morda tridesetleten.

Dospeli so kmalu do holma, kjer je dober streljaj nad njimi stal grad Potok.

„Obiščite nas vender!“ dejal je pri slovesu nadlajtnant.

Berg je stal na strani.

„Hvala Vam, a ne vem, bom li še dolgo tu, morda že odidem jutri,“ reče slikar.

„Pa vender, če še ostanete!“ —

Berg pozdravi mirno mladega moža in potem se razidejo.

Kosan je krenil na desno čez malo brdo, ki se je izgubljalo v nizkem borovem gozdiči; tja skozi vodila je steza v ovinku zopet nazaj v četrt ure oddaljeno vas.

Novo znanstvo ga ni posebno zanimalo. Starejši mu je bil do sedaj tako rekoč zastavica, in on ni imel posebnega ali sploh nobenega razloga, reševati jo. Nadlajtnant pa je bil navaden človek, lahkomiseln, brez trdnih nazorov, individuum, ki živi, ker je v življenje posajen. Tako ja je naglo razsodil Kosan, ko je stopal čez goste korenine, ki so preprezale stezo.

„In pa ženin je oni!“ nasmehne se sam pri sebi; „kakšna je pač nevesta, — ha!“

Ob stezi je rastel gost drenov grm, in lepa, ravna šibina v njem zvabila je slikarja, da jo je odrezal. Režoč in gledajoč grče postal jo za trenutek na bližnjem razpotji.

Lehki koraki pred njim od levice sem ga opozoré, in ko pogleda tja, poneha z rezljanjem za trenutek, trd in nem, kakor okamenel, z nožem v desnici, in z drenovo palico v levici!

„Signora — —!“ vzkliknil je v prvem trenutku, — a več ni mogel izpregovoriti. Pred njim pa je stala njegova znanka iz vile Borghese.

Ugledala ga ni bila prej, stoprav glas njegov jo je opozoril, da se je ozrla k višku; kajti steza je bila prepržena s koreninami in treba je bilo paziti, kam stopi noga.

Deklica je obledela malo, a takoj jej je kri zalila obraz.

Pozdravila je na lahko in molčé ter hotela mimo slikarja.

Sedaj še le se je ta vzdramil.

„Kakov slučaj!“ dejal je; in potem se ga je polastil vesel smehljaj. „Kdo bi bil mislil, gospica, — da se tukaj srečava?“

In tudi ona se je nasmijala.

„Zares — čudno! Pa kako prihajate Vi semkaj?“

„Doma sem tukaj!“ rekel je hitro slikar, a skoro mu je bilo žal, kajti spominal se je, da je danes že jedenkrat jednako odgovoril in da bi se bil tedaj kmalu opravičeval zaradi tega domovja.

Pa tega sedaj ni bilo treba!

„A, to je lepo!“ dejala je deklica, „tudi jaz sem tukaj doma.“

Slikar se je domislil, da bi bilo sedaj vender umestno predstaviti se, in storil je to na kratko.

„Mi stanujemo tu gori v gradu, na Potoku,“ reče potem ona.

Obrnila sta se pri tem oba po stezi navzgor, in slikar je spremljal deklico, kakor bi se to samo ob sebi umelo.

„Seznanil sem se danes z dvema gospodoma iz grada,“ omenil je Kosan, — „nadlajtnant Werner —“

„Ta je moj brat!“ reče ona hlastno, „dolg čas mu je tu, in on vedno sili nazaj v mesto. Meni ni dolg čas, ako le morem ven v gozd, na polje; — ali ni lepo tukaj pri nas?“

„Da, lepo je!“ odgovòri on mehanično.

„Lansko leto smo bili na Vlaškem, — letos pa smo ostali doma, in meni vender ni žal, da nismo šli nikamor. Ali ste Vi že dolgo v tem kraji?“

„Nekoliko dnij,“ pravi slikar zamišljen.

„In blizu?“

„Tu doli v vasi!“

„Obiščite nas!“ reče zopet ona; „očeta jako veseli, ako kdo pride k nam. Tu nimamo nobenega znanca.“

Stala sta sedaj na istem mestu, kjer je pred malo časom poslovil se slikar od onih dveh gospodov.

Kosanu je nekaj težilo prsi, in tudi deklica ni bila tako vesela, ko početkom.

„Če mi bode le mogoče, obiskal Vas bom: pa sedaj sam ne vem, kako bode z mojim odhodom od doma.“

Slikar je dejal to, da je v obče kaj rekel. Sedaj mu še v mislih ni bilo, odpotovati — niti jutri, niti pozneje.

Njej pa se je nekako mudilo. Podala je spremljevalcu roko in s kratkim „Na svidenje pri nas!“ odšla je proti gradu.

Slikar se je vrnil po prejšnji poti. Kako drugače mu je bilo sedaj pri srci, nego četrt ure prej, ko je bil šel ravno tod. Smijal se je bil prej sam pri sebi puhlosti nadlajtnantovi, — „in pa ženin je oni drugi!“ dejal je tedaj porogljivo. Jeden trenutek samo, in potem si je bil začel rezati drenovo šibino.

Sedaj pa je šel hitro, razburjen po stezi skozi gozdič; ni se smijal niti žvižgal pred se; v tla je zrl, in čudno, — one porogljive besede spremljale so ga: bile so mu v možganih in na jeziku.

„Ženin, ženin!“ mrmral je pred se; „in nevesta? Morda je še katera druga v gradu? Da bi bila ta? — Ne, ne, ne! Ni mogoče! Bedak, zakaj nisi vprašal?“

In vender se je spominal, da je hotel vprašati, a da se mu je ustavljal jezik, da ni hotelo čez ustna to vprašanje. Ko je tako prihitel na razpotje, kjer sta se bila srečala prej z deklico, krenil je na stran, od koder je bila prišla ona. Steza je vodila daleč po gozdu in se je naposled izgubila.

Slikar je taval tam po gošči in vrnil se je stoprav o trdem mraku. Bil je zopet dobre volje, in pri večerji izpraševal je sestri svoji o grajskih ljudeh.

„Saj si ž njimi pil danes pri Petru!“ reče mlajša.

„Tam sta bila le dva!“ odgovori on; „pa koliko jih je vender na Potoku?“

„I, le čakaj — gospodar, potem sin njegov in hči in jedna teta. Sedaj pa še jednega tujca vidim časi.“

„In ta teta, — kakšna je ta teta? Ali je stara?“

„Kakor zemlja!“ nasmehne se dekle.

Slikarju se ni ljubilo več povpraševati.

Malo pozneje je zopet v svoji omari premetaval obleko in perilo ter gledal, v kakem stanu je vse, kakor mladenič, ki hoče prvikrat na ples.

Ko je ležal potem v postelji, poskušal je dolgo brezuspešno, da bi zaspal, in še skoro tja v prve sanje so mu zvenele sestrine besede: „Stara kakor zemlja!“

(Dalje prihodnjič.)

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

XXIV.

Razni učinki zemljskih potresov. Razpoke, razdori in brezdna v zemeljski skorji.

(Dalje.)

Najočitnejši stanovitni učinki zemeljskih potresov so razne razpoke zemljske skorje. Tresenje, bodi si navpično, bodi si valovito, ima največjo moč na skupnost zemeljske skorje, tako da se tu razpoči, tam se pa na široko razdere. Razpoke so po velikosti kaj različne: tu so komaj znatne, tam pa nam zevajo nasproti razdori, ki so več sto ali tisoč metrov dolgi, več metrov široki in primerno globoki. Razpoke in razdori navadno držé v jedno mer, časih so pa kljukasti, prav v rezkavico razviti in le redkoma krivočrtni. Če je razpočena zemlja iz kamenitih skladov ali iz zmesnega kamenja, ohranijo se one razpoke ter kot brezdna, propadi ali zijavke sem ter tja močno ovirajo promet med ljudmi. Koder so pa razdori nastali v rahlem kamenji ali mehki zemlji, zasujejo se kmalu. Prej ali poslej se od strani vsadi zemlja vanje ter jih napolni. Jednako deluje na nje tudi dež in zmrzav, voda in veter.

Ker se podzemeljski sunki ponavljajo, ponavljajo se tudi one razpoke. Časih so se prvi razdori zopet sklenili ali zaprli, a pri tretjem sunku iz nova odprli ter se pri četrtem, petem sunku še bolj razširili. Skoro pri vseh močnih potresih so opazovali mnogo takih razpok in razdorov, ki so sem ter tja bili tako široki, da so se vanje pogreznili slučajno nad njimi stoječi ljudje in živali, hiše in drevesa ter se popolnoma zmečkali, če so se pri naslednjih sunkih razdori zaklopnili.

Pogostoma tudi močni potresi naklanjajo in vzdigujejo poprej vodoravne in skupne sklade zemeljske skorje. Ker z veliko močjo potisnejo na kakov oddelek kamenene skladbe, pretrgajo skladbo, vzdignejo oni oddelek ter napravijo tako imenovane premete zemeljskih skladov. Ob razpoki se očitno vidi, kateri skladi so se prej držali vkup: vsled potresa so se pa skladi na jedni strani znižali ali pa na drugi strani zvišali ali vzdignili.

Jednaki, če prav neznatni učinki potresa so se videli v okolici Zagrebški. Dr. Kramberger je blizu Resnika opazoval 19 stopinj dolgo razpoko, ki pa je bila komaj 3 centimetre široka ter je držala od zahoda jugozahoda proti vzhodu severovzhodu. To razpoko so križale manjše. Isto je opazoval v grmovji Dubskem, le da je bilo manjših razpok mnogo več, ki so križale glavno ter so držale proti jugu do vasi Zvanja Reka. Isti samovidec tudi poroča, kako se je 9. novembra zjutraj pri prvem močnem potresu zemlja na jednem kraji vzdignila. Kmet Filipovič je ves začuden rekel svojemu sosedu Pirinu, kako to, da sedaj po potresu stoji Pirinova hiša tako visoko, njegova pa nizko, ko sta prej obe stali ravno na planem. Kdo se ne spomina, kak krik so zagnali ljudje o teh razpokah in onem nedolžnem blatu, ki ga je potres skozi razpoke zmetal ali potisnil na vrh: „Zagreba bode konec! Mesto stoji na podzemeljskem ognjeniku, ki se ima odpreti in nam jugoslovansko središče požreti!“ A hladnokrvno preiskavanje je precej pokazalo, da je ono blato iz bolj vršnih plastij zemeljske skorje in da nima v sebi nobene ognjeniške tvarine, še žveplenega smradu ne, ki so ga prej ob razpokah pri Resniku, Drenji in Nartu vohali. Gola mehanična sila podzemeljskega gibanja ga je potisnila na vrh. Potres je najbrž raztrgal prodnato zemljo še pod gladino bližnje Save; po tej še tako neznatni razpoki je prišla voda v prodnato podlago; pri daljnem gibanji pa je pritisnilo z zemljo na vodo ter jo z glenom in grezom, prav močnatim blatom, po razpoki pognalo na površje zemlje. Po potresu se je voda v prodnato podlago zopet odtekla ter na površji zapustila one okrogle luknjaste kupce, katere je proglasila razjarjena domišljija in nedolžna nevednost za kaj pomenljive in nevarne blatobljuvne ognjenike!

Že v najstarejših vekih so ljudje opazovali take učinke močnih potresov; po raznih krajih so se na nje oprte razvile lepe bajke, ki gotovo niso po vsem izmišljene, ampak imajo nekaj resnice v sebi. Kdo se ne spomina starodavnega bajnega poročila, da je močen potres odtrgal Sicilijo od Kalabrije, ki sta se prej držali druga druge. Jednako bajno pripovedko so izročili Pelazgi svojim naslednikom

Bojotjanom, da je potres za nekaj časa bil odprl podzemeljsko pretoko iz Kopajskega jezera v bližnje morje. Starodavni Grki so si tudi pripovedovali, da je močen potres pretrgal gorovje na severovzhodni strani Tesalije ter napravil mnogo opevano cvetočo dolino Tempe. A prepuščajmo te in jednake starogrške in starorimske bajke našim jezikoslovcem, naj oni preiščejo in določijo, koliko so oprte na dejanske razmere.

Tu naj navedemo le nekaj natanko opazovanih in dobro poverjenih učinkov zemeljskih potresov iz zadnjih dveh stoletij. Ko se je leta 1692. Jamajka tako strahovito tresla, da se je njeno površje zibalo kot močno razburkano morje, naredilo se je pogostoma po sto razpok in razdorov h kratu, katerih se je nekoliko nagloma zopet zaklopilo in potem zopet odprlo. Vanje se je pogreznilo mnogo ljudij, nekateri popolnoma, nekateri le na pol, še drugi so gledali le z glavo iz razpok. Ko so se razdori zaklopnili, zmečkali so ljudi, ko so se pa iznova odprli, izmetali so jih iz sebe z veliko množino vode. Jednako se je zemlja razdrla na otoku Hajiti pri potresu 1770. O potresu v Riobambi (4. febr. 1797.) pa po poročilu imenitnega rastlinoslovca Don José Cavanillesa piše A. Humboldt (Kosmos IV. str. 221): „Razpoke so sedaj se odprle, sedaj se zopet zaklopnile. Nekateri ljudje so se rešili, da so nagloma raztegnili roke, da se niso vanje pogreznili. Cele vrste ježcev in obloženih mezgov (recuas) so nenadoma se pogreznile in izginile v širokih poprečnih razpokah. Najbližnji deli zemlje so se tako močno sedaj zniževali, sedaj vzdigovali, da so ljudje na 4 metre visokem koru v cerkvi stopili naravnost na ulični tlak. Cele močno zidane hiše so se pogreznile; stanovalci v njih so lehko odprli notranje duri, hodili sem ter tja iz sobe v sobo, prižgali luč in dva dni se hranili z živežem, ki so ga slučajno našli, ter se med seboj pričkali, ali jih bodo rešili ali ne.“ Pri močnem potresu Čilskem (l. 1822.) se je ondotno primorje iz golega granita raztrgalo v vzporedne razpoke, ki so na notranjo stran držale 3 kilometre daleč. Nekatere prikazni pri potresu v porečji Misisipija (leta 1812.) nas očitno spominajo na prej omenjene učinke pri Zagrebškem potresu. Zemlja se je vzdigovala v dolgih valovih, ki so se na vrhu razpočili. Iz razpok je mehanična sila izmetavala vodo, pesek in premogov drobiž. Flint je še čez 7 let opazoval mnogo zevajočih razdorov. Po nekodi so se ljudje rešili smrti, da so velika drevesa pokladali poprek čez razdore ter se na njih držali, da se niso pogreznili. Angleški prirodoznanec Lyell (Principles of Geolog. 445) je še leta 1846. opazoval mnogo takih razpok, če prav so jih v teku 34 let nekoliko zasuli dež, zmrzav in povodenj; tudi veter je listja vanje nanosil ter jih precej napolnil.

Hamilton, Grimaldi, Spalanzani in Dolomieu so na drobno opazovali in preiskavali jednake učinke silovitega potresa, ki je leta 1783. Kalabrijo razdejal. V pokrajini San Fili je opazoval Grimaldi 4 kilometre dolgo razpoko, ki je bila 80 centimetrov široka pa 8 metrov globoka. Jednako je meril pri Rozarni. V pokraji Plaisanski pa se je naredilo popolno debro, ki je bilo skoro 2 uri hoda dolgo pa 34 metrov široko. Druga razpoka pri Cerzulli je bila 6 kilometrov dolga, skoro 50 metrov široka in 30 globoka. Na južnem oglu Kalabrije se je celó neka gora Zefirio iz apnenca prek srede razpočila. Blizu mesta Oppida, potresnega središča, požrli so široki razdori mnogo hiš tako popolnoma, da so izginile brez sledu. Isto se je zgodilo tudi pri Cannamariji, Terranuovi, Sv. Kristini in Sinopoli. V pokrajini Jerocarnski so razpoke od neke srednje točke držale stremenasto na vse strani, kot drže razpoke na močni oknici, ki si jo z jednim sunkom ubil. V Kalabriji so opazovali tudi zemeljske premete. V Terranuovi je potres močno vzdignil nekatere hiše, poleg njih stoječe pa so se močno znižale. V nekaterih ulicah se je zemlja ob hišnem zidu kvišku vzdignila, da, neki kaj močno zidan stolp se je razpočil po sredi in jedno polovico je potres porinil za 5 metrov visoko.

Kakor okrog Zagreba, pokala se je zemlja tudi v Valahiji pri potresu leta 1838. Nekatere razpoke so bile po 500 do več tisoč metrov dolge, a komaj 20 do 30 centimetrov široke. Pri vasi Babeni blizu Slan Rimnika so se te ozke razpoke razširjale od dne do dne, kako da je njih širokost nazadnje merila po 5 in več metrov. Po nekodi so nastali tudi zemeljski premeti, vsled katerih so se nekatere hiše premaknile ali raztrgale ali popolnoma porušile.

XXV.

Razpoke med potresom bljujejo vodo, pesek, blato in razne pare.

Luknje, razpoke in razdori, ki se pri potresih narede, pogostem bljujejo vodo, pesek in blato, razne pare in plinove. Temu se ni čuditi, kajti močni potresi prenarejajo ali premikajo zemeljske sklade ter tako pritiskajo na vodo v otlinah in žilah in jo po razpokah siloma kvišku poganjajo. To nam dovoljno pojasnjuje, zakaj pri potresih v Kumani vodnjaki bljujejo vodo, pesek in blato. Jednake učinke opazovali so kaj pogostoma tudi drugodi. Pri zadnjem potresu Zagrebškem se je v gozdu Stubici pri Oroslavji udrla zemlja skoro 4 metre poprek in 6 metrov globoko. Ta globina se je nemudoma napolnila s toplo vodo. Drugi jednaki vsed so ondu opazovali 10. novembra 1880., katerega premer je pa meril le dobro $1^1/_3$ metra. Ii kratu je bil poln tople vode. Podzemeljska sila je pritisnila na vodne žile, ki napajajo bližnje kopeli Oroslavske, ter je po rahli zemlji nekoliko vode pognala v omenjeni brezdni ali okrogli razpoki. Na take silovite premembe v podzemeljskih vodnih žilah in pretokah kaže tudi poročilo iz Oroslavja. Po tem so dan potresa bili topli vrelci kopeli večinoma neprimerno kalni ali motni ter so kaj nemirno iz lukenj vreli.

Med Kalabrijskim potresom je pri Seminari iz razpoke prišlo toliko vode, da je naredila malo jezero (lago del Tolfilo), ki je bilo skoro 600 metrov dolgo, 300 široko in 17 globoko. Pri potresu v Valahiji so razpoke bljuvale vodo s sivim in črnikastim peskom in grezom. Pri potresu v Kataniji (1818) se je pred prvim sunkom v mestu odprlo, prav za prav naredilo 14 vodometov; silno je vreščala voda iz njih. Leta 1702. in 1703. je potres silno razsajal v Abruzih ter mesto Aquilo skoro popolnem pokončal. Pri rečenem mestu se je odprlo več brezden, ki so nabljuvala toliko vode in kamenja, da bližnjega polja niso mogli več obdelovati. Iz sosednjih hribov so pa puhteli gosti sopari in plinovi, ki so se na zraku zažigali. Jednako puhtenje plinov so na Armenskem opazovali pri potresu leta 1840. (zlasti pri razpokah ob Araksesu in Karasu). Tudi pri potresu Lizbonskem (1755) so iz novih razpok v skalovji Alvidras puhteli plinovi, ki so se na vzračji zažigali; poleg njih se je iz razpok valil dim, ki je prihajal tem gostejši, čim močnejše je bilo podzemeljsko bobnenje. O jednakih opazbah so večkrat poročali iz Nove Granade in Venezuele.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

5. Rajska ptica.

Bil je imeniten grof. Ta grof šel je v Gorjance na lov. Velika družba prijateljev in lovcev ga je spremila. Grof ugleda medveda in skoči za njim. Medved šine v goščavo, grof za njim. Medveda zmanjka in grof vidi, da se nahaja v neznanem kraji, po katerem še nikoli ni hodil. Ta kraj bil je najlepši gaj, kakeršnega ni videl ne v domači, ne v tujih deželah. Z dreves visela so zlata jabolka, iz debel cedil se je iz nekaterih med, iz nekaterih dišeče kadilo; prelepo dišalo je v tem gaji vse: trava, cvetice in celo listje na drevji. In če je pogledal grof na zemljo, lesketalo se je okolo njega brez števila bistrih studencev, v katerih se je pretakala srebropena voda po zlatopeski glini. V senci krasnega gaja bilo je tiho, za čudo tiho. Poskakovala je od veje do veje samo jedna ptičica. Nihče ne bi bil rekel, da je ptičica lepa, ko ne bi bila imela zlatega kljuna. Ali še lepši, stokrat lepši od zlatega kljuna bil je nje mili, sladki glas, katerega se grof ni mogel naslušati. Ker se je bil utrudil, sedel je na klop, da se nekoliko odpočine, ob jednem pa kratkočasi z rajsko divnim petjem zlatokljune ptice. Tako je sedel in poslušal, kakor je mislil, dobro četrt, morebiti tudi pol ure. Prav nerad se je dvignil, ali se je dvigniti moral, da ga lovska družba ne bi pogrešila in se zanj bala. Iz prijetnega gaja prišel je kmalu nazaj v goščavo in iz goščave na plan. Oziraje se na vse strani klical je prijatelje in lovce, ali nikjer ni bilo žive duše: lovska družba je izginila, kakor da bi se bila pogreznila v zemljo. Grof se je naveličal klicati in iskati, in šel domov. Ali silno se je čudil, da potov ni skoro več poznal. Koder je rasla poprej hosta, sprehajali so se po vinogradih veseli gorniki in koder so pasli pastirji drobnico, trudili so se zdaj pridni oratarji. Grof je strmel in si mel oči, ne vedoč, kaj bi si mislil, da se mu je pripetilo. Vprašal je gornike, če niso videli njegove družbe? Gorniki so se mu začudili in dejali: kakove družbe? Kdo pa ste? Mi Vas ne poznamo, ker Vas nismo še nikoli videli. Vprašal je tudi oratarje, kdaj so šli domov grajski gosti in lovci? Oratarji so se začudili in dejali: kaki gosti in lovci? Naš graščak ne lovi zverij, on lovi nas uboge kmete. Dokler je živel rajnki grof, nismo vedeli, kaj je hudo. O slabih letinah dajal nam je živež zastonj. Na tlako nas ni nikoli silil. Desetino nosili smo mu v grad, kolikor smo sami hoteli. Od revežev ne bi bil vzel ne jednega klasa. V krčmah smo pili z njim in se gostili na njegov račun. Z našimi otroki se je šalil in igral in jih ljubil kakor svoje, da bi bil dal zanje svojo krščeno dušo. Blagi gospod šel je v Gorjance na lov in tamo ga je raztrgal medved. Zdaj se veseli v nebesih, katera je tudi pošteno zaslužil. Njegovega praznega gradu polastil se je hmeljniški baron. Baron delal je s kmeti grje, nego s črno živino. Vole je prodal, mestu njih orali smo mu polje mi, naše žene in otroci. Za nami pa so hodili njegovi biriči in nas priganjali na delo z biči. Biči pa niso bili spleteni iz govejskih jarmenov, ampak iz kože, katero je urezal baron iz naših hrbtov. Desetino zahteval je od vsega, kar raste na polji in v vinogradu in od vsega, kar se pita in krmi v hlevu in v svinjaku. Zahteval jo je od revežev, kakor od bogatinov, o slabih letinah ravno tako, kakor o dobrih. Ljudje so strašno godrnjali in preklinjali. Baron pa je rekel zabavljivo: Naj se zgodi po vaši volji! Če nečete dajati desetine vi meni, dajal jo bom jaz vam. In začel je jemati kmetom ves pridelek in priredek, puščal jim je samo borno desetino. Mi smo poginjali od lakote in se jeli puntati. Baron pa je nabral krdelo žolnirjev in šel na lov. To je bil čuden lov, da svet še ni takega videl. Volkov, zajcev in druge živali se ni dotaknil, streljal in pobijal je samo kmete. Kadar so mu prišli prijatelji v gostí, napravil jim je tako igro, da so se je gotovo vsi hudiči veselili. Igral je z njimi s kmetskimi glavami za kmetska dekleta. To grozo in silo trpimo zdaj že veliko, veliko let. Ravno danes je trideset let, kar nam je vzel Bog dobrega grofa in z njim vred ves mir in vso srečo našega življenja. — Pazljivo je poslušal grof bridke tožbe ubogih oratarjev in se uveril, da ga je zadrževalo sladko petje zlatokljune ptice ne dobro četrt ali pol ure, ampak celih trideset let. Ko se je razodel oratarjem, spoznali so ga najstarejši med njimi in vsi so popadali pred njim na kolena in glasno zahvalili Boga za neskončno milost, da jim je povrnil dragega dobrotnika in odrešenika. Grof jim je rekel: Vstanite in poiščite si orožja! V moj grad gre iz goščave pod zemljo skrivna pot, ki sem jo izdolbel s svojimi rokami in nisem povedal nikomur za njo. Jaz pojdem pred vami; predno preteče 24 ur, bomo grad pridobili in vaše in moje sovražnike zasačili. Hmeljniški baron napravil je tisti dan veliko gostbo, na katero je povabil vse svoje prijatelje in biriče. Po pojedini začel se je z njimi igrati, ne s kvartami in za denar, kakor drugi, ampak po svoji stari navadi s kmetskimi glavami za kmetska dekleta. Iz grada pride na igrališče oznanilo, da se je odprla zemlja in bruhnila iz sebe druhal oboroženih kmetov in ranjkega grofa. Baron se je zakrohotal: Ta šala je vredna, da igramo na dalje vsak pot za dve dekleti, in ne le za jedno, kakor do zdaj. Grofovi kmetje ujeli so brez boja njega in vse njegove prijatelje in biriče. Grof jih je upregel v pluge in brane in je oral in vlačil z njimi celo leto do zime. Na delo priganjal jih je z biči, ki niso bili spleteni iz govejskih jarmenov, ampak iz kože, katero je izrezal iz njihovih hrbtov. Ko je nastopila zima, povabil je vse svoje kmete in jim napravil veselico, da take še nikdar niso uživali, niti zanjo čuli. Po veselici pa se je napotil z njimi na igrališče. Igrali so skupaj cel dan in celo noč z glavami hmeljniškega barona in njegovih prijateljev in biričev in igrali bogme niso za svoje, ampak za graščine, denar in dekleta svojih mrtvih sovražnikov in krvnikov.

6. Ptica Zlatoper.

Na Gorjancih so se nahajale tri prečudne reči. V skriti dolini je stalo drevo, ki je bilo spodaj mogočna bukev, v sredi silen hrast, zgoraj pa visoka in tanka breza. Brezo je pokrivala bela meglica, da se od zdolaj ni mogla videti. Okolo velikanskega debla ovijala se je od tal do vrha vinska trta. Ta trta je bila debela kakor žrd, listje jej ni nikdar usahnilo in grozdje dozorevalo je na njej brez razločka letne dobe, po zimi kakor po leti. Tretje in največje čudo pa je bila ptica Zlatoper, ki si je naredila gnezdo v beli meglici med najtanšimi vejicami visoke breze. Ta ptica ni zobala zrnja in pila vode kakor druge ptice, živela je samo o rumenem grozdji, ki jej je viselo okrog gnezda in o nebeški rosi, ki je padala na brezo. Zlatoper imenovali so jo za to, ker je imela v desni peruti zlato pero. Čudna moč je bila v tem peresu. Kdor bi napisal z njim tri prošnje, morale bi se mu izpolniti vse tri, in ko bi jih poslal tudi cesarju ali papežu ali pa svojemu najhujšemu sovražniku. Veliko junakov je poskusilo priti na brezo, da bi izpukali ptici dragoceno pero, ali do gnezda ni priplezal nobeden. Vsi so zdrknili s polzke breze, popadali na hrastove in bukove veje in se pobili. V tisti dolini je prebival svet puščavnik, ki je poznal vsako skrivnost. Ljudje so ga hodili povpraševat, kako bi se dobilo zlato pero. On se jim je smijal in rekel: S koso in s tremi svetniki. Ljudje teh besed niso razumeli in so mislili, da jim se sveti mož roga. To je čul podgorec Mikec. Mikec je bil, kakor so sploh podgorci, časi prav razumen fant, da malo takih, časi pa prav neumen, da tudi malo takih. To se pravi, Bog je dal Mikcu dosti pameti, ali je bil ta križ, da ni svoje pameti vselej za svèt vprašal in je poslušal. Ta pot uganil je precèj dobro, kaj mu je storiti. Dejal je: Bedakom se prav godi! Srečo naj skuša tisti, ki zna plezati, kakor jaz in ki razume puščavnika, kakor jaz. Mikec vzame koso in gre v Gorjance. Ko je ugledal čudno drevo in nad njim belo meglico, začel je kositi in kosil je noč in dan, dokler je pokosil vse senožeti po dolini in tudi nad dolino. Mrvo je navalil k drevesu, da je sezala čez bukev in hrast gori do breze in do bele meglice. Sedemkrat je plezal v brezo in sedemkrat se mu je spodrknilo. Ker je padel vselej na mehko seno, storil si ni nič žalega, ali začelo ga je vender močno skrbeti, da utegne tudi njegov trud ostati prazen. Zdaj se je domislil, da je izpolnil puščavnikov svet samo na pol. Koso je dobro rabil, tri svetnike pa zanemaril. Mikec poklekne in se priporoči svetnikom, ki varujejo Gorjance: sv. Eliji, sv. Miklavu in sv. Jederti. Po molitvi začne plezati osmikrat in dospè brez truda do zaželjenega gnezda ptice Zlatoperja. Ptica ga je počakala in si dala brez straha izpukati zlato pero. Mikec ves vesel in srečen vzame pero in odide domov. Od same sreče se mu je tako v glavi vrtilo, da ni vedel, kaj bi počel. V tej omotici mu še mari ni bilo, da bi se posvetoval najprej s pametjo. In tako je ukrenil na zadnje zgolj po svoji priprosti podgorski glavi, pa ni čudo, da je tako slabo pogodil. Šel je vprašat učenjake, kateri cesar je na svetu najbolj mogočen. Ko so mu učenjaki povedali, napisal je do tistega cesarja prošnjo, naj mu da svojo hčer za ženo. Cesar se je silno začudil, ali se ni mogel braniti. Poklical je hčer in jej vse razložil, kaj in kako in da mora biti Mikčeva. Cesaričina se hudo razjezi in zagrozi Mikcu, da se bo kesal. Pokorna očetovi zapovedi odide v podgorje in se z Mikcem poroči. Bila je grda kakor strah, nagajiva kakor škrat, ob jednem pa uboga kakor beračica in vender poželjiva vsake dobrote in zapravljiva, kakor da jej ne more nikoli nič zmanjkati. Mikec je dobil po očetu dve kmetiji. Jedno je pridržal sam, drugo je zaženil cesaričini. Razsipna baba je svoje zemljišče kmalu zadejala in jela potem zakopavati v dolg tudi njegovo. Take potrate se je Mikec ustrašil, in je vzel v roko zlato pero in napisal do cesarja drugo prošnjo, naj da hčeri cesarsko doto, da bo mogla živeti po svoji navadi, imenitno po cesarsko in za svoje. Cesar mu je prošnjo precej uslišal in poslal hčeri silno bogato doto, več voz zlata in srebra, in najlepše obleke toliko, da se je lahko preoblekla vsak dan v drugo. Cesaričina plačala je svoje dolgove, ali Mikcu ni dala ne krajcarja. Zasmehovala in zasramovala ga je kar očitno. Ona se jo vozila v dragoceni kočiji, on pa je moral capljati za njo peš. In ko je tekel ves upehan za kočijo, vpila je na vse strani: Podgorski možje in fantje! odkrivajte se! Ali ne vidite, da me spremlja moj mož, slavni Mikec, cesarjev zet? Ta sramota je pekla Mikca bolj, nego vse drugo. Spet je vzel v roko zlato pero in napisal do cesarja svojo tretjo in poslednjo prošnjo, naj vzame svojo hčer nazaj. Cesar se je zasmijal in mu izpolnil iz srca rad tudi tretjo in poslednjo prošnjo. Bridko je žaloval Mikec po svoji lepi, tako brezumno zaženjeni in zapravljeni kmetiji, še veliko, veliko bolj pa se je veselil in Boga hvalil, da se je znebil samopašne in grde cesaričine. Odslej ni zametaval v nobeni reči več svetov svoje dobre podgorske pameti. Našel si je med domačimi dekleti drugo ženo, ki je bila lepa in pridna in je prinesla k hiši tudi precej dobro doto. Živel je z njo mirno, zadovoljno in srečno do smrti. Ker so mu sosedje preveč zabavljali in ga dražili s cesaričino, zapustil je podgorje in se preselil med Bele Kranjce, ki ga niso dosti poznali. Zlato pero je nesel s sabo in ga na vso moč skrbno varoval. Pokazal in dal ga je sinu še le v sivi starosti, ko mu je izročil gospodarstvo. Rekel mu je: Na, sin! tu ti dajem tvojo srečo ali nesrečo, tvojo čast ali sramoto, kakor si boš sam izvolil. Meni je prineslo to pero nesrečo in sramoto, ker je nisem znal rabiti. Bodi ti pametnejši od mene! Ne prosi z njim nikogar za ženo ali blago ali za posvetno čast! Če hočeš poslušati svet svojega starega očeta, napiši prošnjo do našega cerkvenega poglavarja, rimskega papeža, naj bi bral zate sveto mašo, da te Bog razsvetli, da ti podeli svoj dar modrosti, s katerim ti bo lahko pridobiti večno izveličanje pa tudi časno blagostanje. Sin je poslušal starca in napisal prošnjo do papeža, kakor se mu je svetovalo. Papež mu je drage volje izpolnil pobožno prošnjo in bral zanj sveto mašo. Bog ga je obdaril potem s toliko modrostjo in pametjo, da si je prigospodaril jako veliko premoženje, po smrti pa je sprejet bil med svetnike. Tudi njegovi otroci in vnuki so sloveli radi svoje odlične poštenosti in bistroumnosti. Čudodelno zlato pero se nahaja še zdaj shranjeno nekje na Belokranjskem in govorica trdi, da se rabi še zmerom prav marljivo in uspešno. Poznam staro, jako čestito ženico, ki bi, če bi trebalo, stokrat na to prisegla, da so prejeli Beli Kranjci svojo veliko razumnost, možatost in spretnost za vsako delo po blagodatni moči Zlatoperjevega peresa.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski.

Po službenih poročilih naučnega ministerstva sestavil A. Bezenšek.

Novo ustrojena bolgarska kneževina more se sedaj svobodno zanimati s svojim obrazovanjem ali oliko; in za to ima občno narodno razvitje v sedanji dobi veliko važnost za Bolgare ter je zanimljivo za druge posebno bratske narode videti, kako se je do sedaj razvijalo obrazovanje naroda, in v kakem razvitji se nahaja sedaj.

Dal sem si torej truda, svojim rojakom slovenskim opisati v sledečih člankih, kolikor mogoče točno, pregled denašnjega stanja narodne prosvete v kneževini Bolgariji.

Odpiranje učilišč in skrb za njihovo napredovanje ni kaj novega v Bolgariji. Cela zgodovina bolgarskega narodnega prerojenja, s čimer se je opozorila Evropa na bolgarski narod, in kar je dalo na konci povod osvobojenju Bolgarije, zajedno je tudi zgodovina bolgarskih šol. V dolgih in težkih časih turškega gospodarstva ni se nikdar pozabila slovanska knjiga v Bolgariji; samostani in cerkve so vso to dobo zvesto varovali tradicije starobolgarske pismenosti.

Prva učilišča po novovekovnem zapadoevropskem primeru, ki so se odprla v Bolgariji, bila se sicer grška, osnovana pod vplivom bizantske cerkovne oblasti, koja si je bila tačas razširila svoje duhovno vladarstvo po vsem balkanskem poluotoku. A skoro so se pojavila tudi učilišča čisto bolgarska. Prvo odpre O. Neofit Rilec l. 1835. v Gabrovu. Deset let potem, l. 1845., oživelo je v raznih pokrajinah bolgarske domovine že 53 šol; a od tega časa dalje do početka poslednje vojske množile so se té neprestano vsako leto. Skrb za šole bil je najglavnejši del vsega bolgarskega pokreta, in Bolgarom se je zdela obćna omika, osnovana na narodnem temelji, jedino sredstvo, katero jih more rešiti in najsigurnejši pot do srečnejše bodočnosti. Naravno, da se to učiliško gibanje ni razvijalo sistematično, ker je izviralo od privatnega potíka, od dela pojedinih osob, društev ali občin, in ker se je imelo boriti z mnogobrojnimi in različnimi težavami od strani tedanjih cerkovnih in svetskih gospósk. In tako je prišlo, da so nekoji okrogi, katerim je bilo laže občevati z vnanjim svetom, in kateri so se dalje vadili v obče narodnem razvitji, brzo napredovali, v tem ko so druga planinska in nedostopna mesta bila še čisto nepripravljena in neokretna v omiki, ko jih je obsejala zora nove svobodne dobe.

Po vojski in osnovanji bolgarske države promenile so se te okolnosti popolnoma. Zapreke, ki so do tačas bile na potu svobodnemu razvitku in razširjenju obrazovanja v domačem jeziku in v narodnem duhu, odstranile so se, in mnoge reči, ki so se do tačas smatrale kot dobrovoljne izjave rodoljubja in narodne samosvesti, postale so občne dolžnosti. Zajedno z bolgarsko državo napravi se (junija 1878.) tudi vrhovna uprava šolska, in v narodno prosveto se začne prvikrat uvajati zistem in ravnomernost. Od druge strani ni čudno, da se je po ogromnih proménah v vseh okolnostih, stanovništvo počelo zanimati z mnogimi novimi vprašanji, koja so mu do tačas bila še nepoznana; in tako so šole, ki so bile pred osvobojenjem Bolgarije zajedno s cerkovnimi stvarmi najvažnejši predmet narodnega negovanja, ostale za drugimi važnejšimi nujnimi predmeti občne pažnje. A vsled tega došle so stvari tikajoče se narodne omike v prehoden položaj, iz katerega ne bodo mogle tako skoro iziti; kajti učiliško ustrojstvo je samo jeden del občnega državnega organizma, kateri je v Bolgariji še nov, in kateri treba časa, da se razvije in ukrepi, kakor bi bilo želeti.

Prvi dve leti obstanka bolgarske kneževine, minili sta med neprestanimi in skoro perijodičnimi promenami v državni upravi. Naučno ministerstvo imelo je tečajem dveh let sedem ministrov, a ni jeden od teh ni bil na svojem mestu niti jedno šolsko leto. Ta nestalnost in goste promene osob in uredb, pa tudi nedostatek zistematične zakonodateljnosti, imelo je neugoden vpliv na organizacijo učilišč. No pri vsem tem šole so napredovale in še napredujo, ker v Bolgariji narodna prosveta ni umetniški napravljena stvar, koja bi se nalagala narodu od vlade, nego narod sam želi si obrazovanja in se očividno briga za svojo omiko in svoj napredek. Ta napredek bodo najbolje pokazala statistiška števila.

1. Občinske šole.

1. Šolski okrogi in nadzorniki.

Začnimo s početnimi šolami. Po vseh prosvetljenih državah je obvezno početno učenje za vse stanovnike. Zakoni teh držav nalagajo, da trebajo učiti se vsi otroci v opredeljeni dobi najglavnejših predmetov, kakor so čitati, pisati, računati, materin jezik itd. To načelo vzprejeto je tudi v osnovnem zakonu (konstituciji §. 78.) bolgarske kneževine.

Da se uspešneje uredi početno učenje po celi državi, za to se ta deli na nekoliko šolskih okrogov s po jednim nadzornikom, kateri nadzira obstoječe šole po mestih in vaséh in nagovarja narod, da bi si odpiral nove šole v onih krajih, kjer jih še ni, ali pa jih je premalo. Prej za časa ruske okupacije bilo je 5 takih nadzornikov, pozneje 9, a sedaj jih je 16; in to po sledečih mestih: Sofija, Trn, Kjistendil, Vidin, Lompolanka, Rahova, Orhanije, Pleven, Loveč, Svištov, Trnovo, Ruščuk, Razgrad, Silistra, Šumen in Varna.

Pri malem številu bolgarske inteligencije, katera jedva zadostuje, da se za silo popolnjavajo državne službe, težko se nahajajo za nadzornike sposobne osobe. Sedanje ministerstvo narodne prosvete gleda, da dobi za to službo posebno izkušene učitelje, kateri imajo mnogoletno praktiko in občni ugled, in kateri znajo vzbujati v narodu veselje do šole in spoznanje važnosti, ki jo ima omika za vsak narod.

Plača inspektorjeva je po 4800 frankov na leto.

2. Početne šole pred vojsko in posle nje.

Delavnost nadzornikov in občni napredek početnih šol bodemo razvideli najbolje iz statističnih dat, katerih tukaj nekoliko priobčujem. Da začnemo z zapadnimi krajevi, kateri so bili v turških časih najbolj zaostali.

V Kjistendilski okolici (49.706 stanovnikov) bilo je do vojske samo 8 bolgarskih šol, od katerih so bile samo 3 nekako urejene, a vse druge proste „kilije“, kjer se je predavalo cerkveno pismo po najstarejši metodi.

Šolskega l. 1879/80. odprlo se je že 23 moških in 1 ženska šola s 26 učitelji, 2 učiteljicama, s 743 učenci in 69 učenkami. A prošlega

1880/1. šolskega leta bilo je 33 moških šol s 35 učitelji in 1 ženska šola z 2 učiteljicama, s skupno 1246 učenci in 104 učenkami.

Sosedna Izvorska okolica (24.371 stanovnikov), nahajajoča se v planinah, kjer se stičejo tri meje: bolgarska, srbska in turška, bila je pred poslednjo rusko-turško vojsko čisto zapuščena ter je imela samo 4 najpočetnejše šole. V tej okolici, ki ima 3220 hiš, zna samo 111 odraslih ljudij malo čitati in pisati, tako da je mnogo vasij, kjer ne nahajaš niti jednega človeka, ki bi bil vešč pisanju ali čitanju. — A koncem 1879/80. šolskega leta bilo je tam, akoprem je bila slaba letina, že 8 šol z ravno toliko učitelji in 287 učencev; a l. 1880/1. narasel je spet ta broj na 15 šol s 35 učitelji, 515 učenci in samo 4 učenkami; a zmerom je še 2095 otrok v letih šolske dolžnosti, ki ne hodijo v šolo.

V Trnskem okrogu na srbski meji (64.680 stanovnikov) bilo je, ko se je prevzel pod bolgarsko upravo l. 1879., v vsem 16 šol z 18 učitelji, 375 učenci in 12 učenkami. L. 1870/80. bilo je že 48 šol moških in 2 ženski s 54 učitelji, 3 učiteljicami, 1844 učenci in 176 učenkami. L. 1880/1. bilo je v tem okrogu 50 moških in 2 ženski šoli, 55 učiteljev, 3 učiteljice, 1605 učencev in 208 učenk.

V Lovčanskem okrogu bilo je

1878/9.	l. 14	moških,	2	ženski	šoli.
1879/80.	„ 49	„	2	„	„
1880/1.	„ 62	„	4	„	„

V Trnovskem okrogu (216.713 stanovnikov), kateri je jeden od največjih in najrazvitejših, bilo je

1878/79.	l. 148	moških,	16	ženskih	šol.
1880/81.	„ 157	„	19	„	„

Učiteljev 170 in učiteljic 42.

V Varnenski okolici bilo je

1878.	l. 13	moških,	2	ženski	bolg.	šoli.
1880/1.	„ 31	„	4	„	„	„

Ti podatki dobivajo več svetline, ako se primerjajo z redkim statističnim materijalom, ki ga imamo o učililiščih v turških časih:

V mestu Šumen (Šumla) bilo je

l.	1875/6:	11	učit.	6	učiteljic, plače vkupno	68.200	groš.*)	859	uč.	418	učenk.
„	1878/9:	11	„	9	„ „ „	83.200	„	568	„	382	„
„	1879/80:	13	„	10	„ „ „	111.500	„	895	„	561	„
„	1880/1:	17	„	12	„ „ „	129.640	„	1041	„	671	„

---

*) 1 groš (piaster) = 8 kr. a. v.

V sedanjem Vidinskem okrogu bilo je l. 1874: 51 šol, 50 učiteljev, 1256 učencev, 93 učenk. A šest let pozneje šolskega leta 1880/1: 89 šol, 97 učiteljev, 3587 učencev, 439 učenk.

3. Občni broj početnih šol.

V vsej kneževini bilo je, kakor pokazuje jedna dosta točna štetev l. 1878/9., vkupno 1088 bolgarskih občinskih šol (zajedno z glavnimi učilišči), med temi 1027 moških in 61 ženskih, s 1247 učitelji, 132 učiteljicami, 48.404 učenci in 8451 učenkami. .

Učitelji so dobivali vkupno 735.533 frankov 40 sant. plače v denarjih, a v hrani 71.332 ok žita.

Vsi troškovi občin v šolske in učiteljske svrhe znašali so 827.774 fran., 156.290 fr. bil je prihod od cerkev, 80.561 fr. 60 sant. od nepokretnin, 34.210 od učiliških kapitalov (ki predstavljajo ceno 263.354 frankov), in 556.712 fr. 40 sant. od šolskih nalogov (davkov), ki so se razdelili med davkoplačevalci.

L. 1879/80. bilo je 1271 moških in 83 ženskih bolgarskih početnih šol, in razen teh 55 občinskih glavnih šol, t. j. 44 moških in 11 ženskih; torej v vsem 1409 bolgarskih občinskih učevnih zavodov, t. j. 321 več, nego jih je bilo pred dvema letoma. Učiteljev je bilo okolo 1580, učiteljic pa 180.

(Dalje prihodnjič.)

⁂

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. — Slovenska Talija. Zbirka dramatičnih del in iger, 50. zvezek. Na svetlo daje „Dramatično društvo“ v Ljubljani 1881, 16, 459 str. Ta osobito debeli zvezek prinaša nam naslednje igre: 1. Precijoza. Igrokaz v 4 dejanjih. Nemški spisal Pij Aleksander Wolf, preložil Jos. Cimperman. 2. Žila. Veseloigra v dveh dejanjih. Spisal Josip Marij Babo, preložil Jos. Cimperman. 3. Ujetniki carevne. Veseloigra v dveh dejanjih. Po Bayardu preložil Jos. Cimperman. 4. Zapirajte vrata! Italijanski spisal G. P. Cesenate, preložil V. E(ržen). 5. Dragocena ovratnica. Po italijanski „Il vezzo d' opali“ preložil Viktor Eržen. 6. Pol vina, pol vode. Vesela igra v jednem dejanji. Spisal Kosta Trifkovič, preložil Viktor Eržen. 7. Jedno uro doktor. Burka v jednem dejanji. Poslovenil J. Alešovec. 8. Srečno novo leto! Šaljiva igra v jednem dejanji. Po srbski igri Koste Trifkovića „Čestitam“ poslovenil P. — Iz te vsebine vidijo čestiti čitatelji, da je „Slovenske Talije“ 50. zvezek izdatno pomnožil repertoar našega gledališča. Igre so večinoma pisane v lepem, čistem jeziku. Posebno moramo pa odobravati, da je „Dram. društvo“ začelo prelagati v slovenščino lepe vesele igre, katere je srbski spisal pokojni Kosta Trifković, brez ugovora najboljši dramatiški pisatelj na slovanskem jugu. Sploh bi želeli, da bi se naši prelagatelji nekoliko bolj ozirali na priznano dobre slovanske, osobito poljske vesele igre in ako prelagajo iz neslovanskih slovstev, da bi rajši po Mandelčevem vzgledu slovenili nam krasne francoske, nego okorne nemške igre.

Truplo sv. Agapita mučenika v Novi Cerkvi. Spisal Jarnej Voh, kaplan pri Novi Cerkvi. Ponatis iz „Slovenskega Gospodarja“. V Mariboru 1882, 8, 24 str. Tiskal Janez Leon. Založil pisatelj, pri katerem se knjižica dobiva po 8 kr. G. Voh nam opisuje, kdo je bil sv. Agapit in kako je njegovo truplo prišlo iz rimskih katakomb k sv. Ani v Konjicah in od ondot l. 1793. k Novi Cerkvi in kakšnih duhovnih milostij se udeleže tisti, ki časté truplo sv. Agapita. Knjižico je zanimljivo čitati zaradi mnogih pridejanih zgodovinskih in biografičnih črtic o razmerah novocerkevske dekanije koncem minulega in v začetku sedanjega stoletja.

Postni list Andreja, nadškofa Goriškega. Založila nadškofija. Hilarijanska tiskarnica v Gorici 1882, 4, 4 str. List govori o češčenji D. Marije ter razglaša navadno postno postavo.

Nov slovensk rokopis. Ljubljanska c. k. licealna knjižnica hrani, kakor je znano, slovensko prelogo štirskega vinogradskega zakona, izdelano 1644. l. Te dni našel je g. Deschmann v neki knjigi bivšega Dolskega arkíva (kateri je zdaj v kranjskem muzeji) tega istega zakona starejšo, do zdaj povsem neznano prelogo, ki je osobito zaradi jezika zanimljiva, kajti v njej se nahajajo i starinske, še Trubarju neznane oblike i mnoge besede, dosedaj pogrešane, n. pr. . . . wie es in der Landshandvest begriffen ist . . . sloveni se tu: kakur je Vdeſhelſkim rozhinu (ročinu) sapopadenú . . . (pag 14. cap. XX.) Naslov dragocenemu temu spomeniku, pisanemu na 27 listih fol. je sledeči: „GORNIH BVQVI od krailaue Suetlosti offen innu poterien general inu Priuilegium Is Nou u Slauenſki Jeſigk ſstulmazhan skuſi Andrea Rezla Farmostra na Rakj. Anno M: D: LXXXII. — G. Deschmann je ta v formalnem in leksikalnem oziru preimenitni rokopis slovenski izročil g. Levstiku, da ga znanstveno preišče.

„Dramatiško društro“ razpošilja te dni s svojimi knjigami za l. 1881. tudi tajnikovo poročilo o društvenem delovanji in blagajnikovo poročilo o društvenih dohodkih in stroških za čas od 1. oktobra 1880. do 1. oktobra 1882. leta. Iz prvega posnemljemo, da je društvo v tej dobi priredilo štiri javne predstave ter da z novčno pomočjo dež. odbora kranjskega namerava na svetlo dati obširno „Slovensko poetiko“. Blagajnik nam poroča, da je imelo društvo v zgoraj imenovanem društvenem letu 1696 gld. 40 kr. dohodkov, a 1649 gld. 12 kr. stroškov; prebitka je tedaj 47 gld. 28 kr. Vkupne imovine ima društvo 5940 gld. 35 kr. Mandelčev spomenik stal je 297 gld. 11 kr. Ker je društvo v ta namen nabralo samo 180 gld. 15 kr., ostaje še 116 gld. 96 kr. dolgá, katerega misli društvo poplačati z dohodki od javnih beril. Imenik nam kaže 220 družabnikov; med njimi žal! pogrešamo dolge dolge vrste obče znanih in imovitih domoljubov. A kakor je videti iz računov, niti ta mala peščica družabnikov ne plačuje redno

letnih doneskov! — Da si prihrani nekoliko stroškov, izdalo je letos društvo vseh osem iger v jednem zvezku, a društvo prodaje tudi posamezne igre. Čitalnicam in narodnim društvom sploh priporočamo, da si od vsake igre omislijo celo garnituro, t. j. toliko knjižic, kolikor jih je igralcem treba o provajanji. Cele tiskane igre učečim se igralcem mnogo bolje ustrezajo, nego samo izpisane naloge, vrhu tega so pa še cenejše. Kdor od društva vsaj za 4 gld. knjig za jedenkrat naroči, popusti mu društvo 20% navadne cene, ki je naznačena na zavitkih vsacega zvezka.

Nove šolske knjige. Ne prof. Lavtar (kakor smo zadnjič poročali), ampak prof. Andrej Senekovič piše fiziko ali prirodoslovje za nižje gimnazije in realke. Knjiga bode v rokopisu v kratkem dovršena. V terminologiškem delu se bode popolnem ujemala s prof. Celestinovo aritmetiko. — Naučno ministerstvo je odobrilo rokopis šolske knjige „Domoznanstvo“, katero je o avstrijskem Primorji spisal prof. Simon Rutar. Knjiga je namenjena učiteljiščema v Gorici in Kopru.

„Politik“ objavila je v 53. listu t. l članek „Ein neuer slovenischer Dichter“, v katerem g. Fr. Selak jako pohvalno govori o našem pesniku X—u.

Rihar ali Richter? Ocenjáje gospoda Julija pl. Kleinmayra „Zgodovino slovenskega slovstva“ v „Ljubljanskem Zvonu“ lanskega léta govorím na 771. stráni „v ‚Zgodovini slovenskega slovstva‘ na 72. str. mej presojevalci Japljevega in Kumerdejevega sv. pisma čitamo tudi J. Riharja. Ali ta župnik se je imenoval Josip Richter, a ne Rihar itd.“ — To je treba razreči; kajti na oménjenega sv. pisma III. délu (pars tertia), v katerem so bukve obeh kronik in drugo, (Labaci, typis Theres. Eger, viduae 1801.), nahajamo dva prelagatelja tega svetopisemskega kósa, imenovana takó: „per Josephum Richer, Parochum ad S. Petri in Commenda, et Modestum Schrey, Cap. Loc. ad S. Jacobi penes Savum“. Na tega sv. pisma ónem délu, v katerem so Mali Proroki (Labaci 1800.), zopet čitamo: „per Josephum Schkriner, c. r. Par. ad Annunc. B. V. Lab., et Josephum Richer, Par. ad S. Petri in Commenda“. Potem rečenega sv. pisma I. dél (evangelisti), drugič natisnen (editio secunda) v Ljubljani 1800. l., (v Japljevem predgovoru) našega pisatelja zôve: „D. Josephus Richer, Carniolus Pillichgraecensis.“ — Richterja nikder ní najti, in zatorej tudi Miklošičevo „Slovensko berilo za 8. gimn. razred“ prav učí, kà tega duhovnika imenuje Riharja, o katerem jaz ne vém, kdaj se je porodil, kdaj li umrl. Izmej starih imeníkov naše duhovščine (catalogus cleri) licejska knjižnica Ljubljanska hrani jednega s 1797. l. Iz njega vidimo, da je Richer Josephus to léto v Ljubljani kaplanôval pri sv. Jakobu ter z njim vred poleg druzih i Valentin Vodník (Vodnig Marcell Valent. Franc. Benef. Demscher.) Duhovniški imeníki te dôbe še ne pripovedujo, katerega léta se je kdo porodil. Neokretna pisava Richer je kriva, da se je Čop zmotil in zapisal Richter, namesto Rihar, česar potlej ní zapazil niti sam Kopitar, skozi katerega roke je 1831. l. šel Čopov rokopis o slovenski književnosti v Novi Sad k Šafařiku. (J. Jireček na IV. str. svojega predgovora k Šafařikovi knjigi „Geschichte der südslawischen Literatur,“ I., Prag 1864.) Takó je prišlo, da to Šafařikovo délo na 35., 109. in 192. str. imenuje našega pisatelja vedno Jožefa (Jos.) Richterja. Mislil sem tudi jaz, da je učenemu Čopu, tedánjemu biblijotekarju Ljubljanske knjižnice, iz katere je največ prepisal, kar je dobil Šafařik od njega, in Riharjevemu vrstniku, Slovénu Kopitarju, velicemu slavistu, ter za njima i Šafařiku trdno verjeti; a

vender se je tukaj pokazalo drugače. Ali zopet sodim, da bi ta slučaj utegnil biti jedini, v katerem je proti Šafařiku obveljalo Janežičevo mnénje, povedano v „Pregledu slovenskega slovstva,“ kateri je bil natisnen 1854. l. v njega slovnici.
Fr. Levstik.

Jarno predavanje osnovali so v korist Mandelčevemu spomeniku gg. dr. Ivan Tavčar, dr. V. Zarnik in Ivan Hribar v ljubljanski čitalnici. Dné 19. marcija govoril je g. dr. Tavčar o poezijah Simona Jenka: dne 26. marcija g. dr. Zarnik o svojem potovanji od Pontebe do Vezuva in dne 2. aprila g. Hribar o Puškinu in njegovih poezijah.

V zabavnem in literarnem klubu Ljubljanskem govorili so zadnje tedne: g. Železnikar o nekem zanimljivem kazenskem dogodku na južnem Štajerskem; g. Potočnik o poljskih razmerah po Galiciji l. 1863.; g. Hribar o Puškinu in o Koseskega prevodih Puškinovih poezij: g. Šubic o kranjskih prirodopiscih Skopoliji in Plemlji; g. Bežek jeden večer o Madagaskarcih in drug večer o Turgenjevu in njega spisih.

Dr. Alojzij Vojteh Šembera †, profesor českega jezika in češke književnosti na vseučilišči dunajskem, c. kr. ministerski tajnik in urednik českega državnega zakonika, znamenit učenjak in pisatelj češki, umrl je 23. marcija na Dunaji. Porojen je bil Šembera 21. marcija 1807. leta v Visokem Mytu na Českem; gimnazijo je dovršil v Litomyšlu, modroslovne in pravoslovne studije v Pragi. Potem je služil najprej za avskultanta pri magistratu brnskem, potem za profesorja na stanovski akademiji v Olomuci in v Brni, od koder je bil l. 1848. poklican za učitelja českemu jeziku na vseučilišči dunajskem. Od leta 1857. dalje uredoval je tudi državnega zakonika česko izdavo. Šembera bil je jako rodoviten pisatelj češki. V svojih mladih letih pisal je v mnogo časopisov českih, pozneje je izdal več znamenitih zgodovinskih in krajepisnih monografij. Izmed najznamenitejših knjig njegovih so te: Vpad Mongolov v Moravsko (1841), Slovani v Dolnji Avstriji (1844), Ortografija Husova (1857), Zgodovina českega jezika in česke literature (1858, tretje izdanje 1869), Zapadni Slovani v praveku (1868). V novejšem času dal je na svetlo dve knjigi, v katerih je pobijal pristnost rokopisa Kraljedvorskega ter se z njimi zapletel v hud literaren boj, ki je pospešil smrt slavnega moža.

Preširnov napis, ki se nahaja na velikem zvonu pri Sv. Joštu in katerega je v „Slov.“ lani objavil g. Žlogar in za njim „Ljublj. Zvon“ (I. 2. 127), bil je prvič natisnen že v H. Costovih „Reiseerinnerungen aus Krain“ (Laibach 1848, pag. 246). A ta knjiga ne pripoveduje, čegav je napis. G. Žlogarju gre zasluga, da je korenito dokazal, da je napis res Preširnov.

Ali so Slovenci zares Hrvatje? Znano je, da je Starčevićeva stranka v Hrvatski Slovence že davno za „planinske Hrvate“ proglasila po gaslu „Hrvati svi i svuda.“ Ta nauk se je na Hrvatskem že popolnoma udomačil in prvi broj mesečnika „Kroatische Revue“ piše na str. 57., da se je „še v XVI. stoletji v Ljubljani hrvatski govorilo in da so l. 1559. našega Trubarja uradno za Hrvata oklicali.“ Proti tej trditvi so brezuspešni vsi zgodovinski dokazi in glasovi vseh narodopisnih avktoritet. Kadar jim te navajaš, naredé se Hrvatje gluhi in slepi ter ti k večjemu odgovarjajo, da so vsi učenjaki, na čelu jim prof. Miklošič, nasprotniki Hrvatom in da kot tujci niso sposobni soditi o hrvatskih razmerah.

Ali tudi domači, hrvatski učenjaki ne morejo pritrjevati starčevićjanski pretiranosti. Za vzgled podajemo danes svojim čitateljem mnenje prvega hrvatskega jezikoslovca in učenjaka, po vsem svetu znanega slavista prof. Jagića na univerzi v Peterburgu. Ta je ocenil v svojem „Archivu für slav. Philologie“ VI. zv. pag. 148. Florjanskega delo „Konstantin Porfirodnyj kak pisatel o južnih Slavjanah.“ — V tej oceni zametava Jagić najpoprej razdeljenje Slovanov v sami dve veji, kar je že davno kot napačno dokazano, a vender se po naših šolah še vedno tako uči. Potem razlaga Jagić, da so vsa slovanska plemena po svoji jezikovni sorodnosti jedno poleg druzega razvrščena, samo Hrvatosrbi zagozdili so se kot klin med druge južne Slovane. Prav lahko je dokazati, da Hrvatosrbi ne posredujejo med Slovenci in Bolgari kakor kakšen jezikovni most med njimi, (kakor posredujejo n. pr. Lužičani med Poljaki in Čehi). Iz tega sledi torej, da Hrvatosrbov še ni bilo na južni strani Dunava, ko so se Slovenci in Bolgari v svojo denašnjo domovino selili. Resnično pa je, da je hrvaščina izmed vseh slovanskih jezikov najbližja slovenščini (in bolgarščini) in da sta si morali té dve plemeni sosedni biti že v stari pradomovini slovanski.

Nadalje se tudi Jagić popolnoma ujema z vsemi učenjaki, ki prištevajo zagrebške Hrvate Slovencem in ne Srbohrvatom. Jagić piše namreč od besede do besede tako-le: „Zu den westlichen Südslaven (nach der heutigen Benennung Slovenen) rechne ich die Bewohner Kärntens, Krains, der Steiermark, Westungarns und des nordwestlichen Kroatiens.“

Za nas je torej stvar določena in jasna kot beli dan. Nečemo se prepirati, a toliko se nam je vender potrebno zdelo omeniti o tem vprašanji oziraje se na grobe besede, s katerimi je nedavno neki odlični list hrvatski zgrabil našega prof. Šumana zaradi njegove knjige „die Slovenen“, katera o tej kočljivi stvari tako sodi kakor Miklošič in — Hrvat Jagič!.

Iz Zagreba se nam piše 15. marcija: Ta mesec sicer ne morem poročati o Bog si zna koliko književnih novostih, ali to, kar kanim povedati, vsekako je zanimanja vredno — Najprej naj bode povedano, da je g. Fran Folnegović sedanji urednik „Vienca“ izdal „Poziv k predbrojki na pjesme Andrije Palmovića“, o katerega pesnika prerani smrti je „Ljublj. Zvon“ že poročal. Ves dobitek te izdaje namenjen je spomeniku, ki bi se imel postaviti na njegov grob. — Palmović bil je pravi pesnik, pesnik po milosti božji in za tega delj priporočamo vsem prijateljem hrvatske književnosti toplo to podjetje g. Fr. Folnegovića. — „Hrvatske Vile“, velikega ilustrovanega časopisa hrvatskega, prišel je drugi sešitek med ljudi. Zadržaj mu je sledeči: Pesni: Zagorju — A. Kovačić; Vienac — A. H.; Sitne pjesme — Tugomil; Turobnice — I. M. Proza: Primorci — Jenio Sisolski; Može li se tako živit? — Lukjanov-Milarov; O teoriji novele — J. Hranilović; Ovjekovjenčana stranica — D. K.; Juraj Dobrila; Trst — V. S.; Čovjek i priroda — V. K.; Hrvatsko kazalište; Listek. Slike: Juraj Dobrila; — Vienac; — Trst; — Skadarsko jezero; — Prediel iz Črnogore; — Dubovac kod Karlovca; — Nošnje za gospodje i djecu; — Hristovo krštenje (fotografski svetlotisek kot priloga) in Bašibozuci vode hercegovačke djevojke na pazar (na zavitku).

Leta 1871. osnovali so si rodoljubni hrvatski učitelji pedagogijsko književno društvo, kateremu bi bila svrha, širiti strokovno znanje in občo izobraženost hrvatskih ljudskih učiteljev in zastopati interese domačih ljudskih šol brez razlike vere. Da se ta namen doseže, jelo je društvo izdavati šolski list „Napredak“ in časopis za mladež „Smilje“; vrhu tega izdalo je 14 knjig za učitelje in 7 za mladež. Iz začetka imelo je društvo mnogo protivnikov, no zdaj šteje že 25 častnih, 65 pravih, 11 dopisujočih članov, 320 utemeljiteljev in 1005 podpirateljev, a imetka ima 7927 gld. 27 kr. — Hrabro naprej!

Jugoslovanske akademije filologično-zgodovinski odsek imel je v 16. dan februvarja méseca sejo, v kateri je čital prvosednik dr Fran Rački nekrolog dopisujočega člana in kijevskega vseučiliščnega profesorja A. A. Kotljarevskega, ki je lani 44 let star v Pisi umrl. — V sednici matematično-prirodoslovnega razreda, dne 1. marca čital je pravi člau J. Torbar izvadek večjega za tisek namenjenega poročila o potresu 9. novembra 1880. Poročilo razpada v štiri dele. V prvem najobsežnejšem delu navedeni so potresni pojavi, ki jih je, ali komisija po akademiji sestavljena nabrala, ali ki so jih zanesljivi možje prijavili ali so v časopisih tiskani. Slednji so najmenj zanesljivi. V drugem delu razpravlja akademik posebne pri velikem potresu opazovane prikazni. V tretjem delu razlaga teoretične zaključke na temelji opazovanih pojavov. Iz vsega tega ukrepa akademik, da je ognjišče potresa med Kraljevim Vrhom in Zelino okolo Planine v globini 12·4 km. V četrtem delu navaja akademik škodo, ki znaša po vsej Hrvatski 3,276.130 gld.

Zadnje dní izložene so bile v prodajalnici Bothejevi v Ilici slike dobro znanega hrvatskega umetnika Mašića. Občinstvo se je zanje zelo zanimalo in kritika strokovnjaška jih je močno hvalila. Najboljša vseh slik je „Vrt v solnci“; Mašić obljubil je zagrebškemu „Viencu“ nekoliko originalnih slik ter potuje v tó svrho po Slavoniji, da začne v slikah zbirati narodne kostume.

S Slovenskega prihajajo často naročila za hrvatske knjige, za tega delj menim, da je tu na mestu, ako priporočam knjigarno L. Hartmana (Kugli i Deutsch) v Zagrebu. Ta knjigarna, ne samo da je do zdaj založila največ hrvatskih knjig, izdaje tudi vsak mesec „Viestnik“, v katerem se navajajo vse nove hrvatske (srbske) in slovanske knjige. M. M.

Iz Prage se nam piše 18. marcija: Česke književnosti silno napredovanje more le tá presojati, ki ima priliko bivati v književnem središči českega naroda, v zlati Pragi. Ker v „Ljub. Zvonu“ že dolgo nobenega dopisa ni bilo, mislim, da bodem bralcem ustregel, ako črhnem katero o česki literaturi slednjih tednov. Kar se beletristike tiče, mora vsak razboren človek priznati, da se divno razcvita. — „Matice lidu“ šestnajstega tečaja broj izšel je nedavno ter prinesel „Levo-hradecká povidka od Vaclava Beneše Třebizského.“ Tega pisatelja so že prej močno hvalili, toda vsi česki kritiki so zložni v tém, da je nova ta „povidka“ njega najboljši dušni proizvod. Beneš Třebizsky slika v tej povesti tožno, pretožno dobo česke povestnice, dobo belogorske bitke. Zato je pa dobro, da je izšla povest v „Matice lidu“; tem potem prišla bode v narod in ga vzbujala in navduševala. — „Dvě povidky od A. Jiraska“. Salonni biblioteky č. 21. Prva povest v tej knjižici opisuje dijaško življenje, a to tako lepo, verno in naravno, da mora dopasti. To isto velja tudi o drugi pripovedki. Pisatelj ima bujno fantazijo, ali se vender ne vzdiguje preveč raz realnega sveta, vrhu tega je pa njegov zlog tako lep, tako eleganten, da ga česke novine ne morejo prehvaliti. — „Josef Kajetan Tyl. Obraz z našeho života ve třech odděleních. Napsal Ferdinand Šamberk. — Hudbu složil Ant. Dvořák.“ — To je igra napisana v spomin slavnega českega pisatelja in igralca J. K. Tyla. Šamberkovo delo je krasno, ali Dvořákova glasba — divna! — Adolf Heyduk izdal je epično pesen „Dřevorubec“, katero je imenoval pesnik sam „Kresbou ze Šumavy“. V njej opisuje dogodbo priprostega drvarja, a to je prava tragedija iz življenja!

Nestor českih zgodovinarjev, Vacslav Vladivoj Tomek, izdal je V. knjigo svojega dela, zvanega „Dějepis města Prahy“. Koliko znanja in koliko truda je slavni ta učenjak v to monumentalno delo uložil, razvidno je iz tega, da se primerja s Palackega zgodovino česko in Šafařikovimi slovanskimi starožitnostimi.

Omenjati mi je konečno tudi nekaterih posebno izvrstnih literarnih časopisov českih. Že v 1. številki „Ljubljanskega Zvona“ priporočali ste mesečnik „Osvěto“, katera v obliki znanih francoskih „Revue“ prinaša samo po obliki in vsebini dovršene znanstvene in leposlovne razprave prvih českih pisateljev in učenjakov. — Danes se mi je spominati „Světezora“. Ta v obliki ilustrovanih nemških, francoskih in angleških novin izhajajoči, vselej po tri velike tiskane pole obsežni tednik prinaša lepe raznovrstne slike in imenitnih slovanskih mož portrete ter raznovrstne izvirne ali iz slovanskih jezikov preložene razprave znanstvene in leposlovne vsebine. Zanimljiv je dobro sestavljani kratki pregled o književnem napredku in umetnostnih proizvodih vseh narodov slovanskih. „Světozor“ stane za celo leto po 9 gld. 50 kr. — „Květy. Listy pro zabavu a poučení s časovymi rozhledy“ imenuje se mesečnik z ilustracijami, katerega v zvezkih po 8 tiskanih pol obsežnih uredujeta Svetopluk Čech in dr. Servac Heller, a na svitlo daje Vladimir Čech. Četrtletna naročnina mu je po 2 gld. 50. kr. Tisk, papir, ilustracije prikupijo človeku list na prvi pogled, a vse hvale vredni so tudi mnogovrstni znanstveni in leposlovni spisi, katere „Kvety“ objavljajo. V prvi številki letošnjega leta priobčil je J. J. Toužímsky primeren nekrolog o dr. J. Bleiweisu. — Tretji češki beletristični list je „Lumir“, ki po trikrat na teden in vselej po dve poli obsežen izhaja v Pragi letos že deseto leto. Urednik mu je J. V. Sladek. Tudi ta list, okolo katerega so se zbrali mlajši češki pisatelji, zdi se mi v vsakem oziru priporočila vreden.

—u—

Krasne piruhe prejme slovenski narod za letošnjo Veliko noč. Sloveči naš pesnik X. izdal bode namreč te dni prvi, deset tiskanih pol obsežni zvezek svojih divnih poezij. Knjigo sta prekrasno natisnila Klein in Kovač.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**

Leto II. V Ljubljani, 1. maja 1882. Štev. 5.

Trioleti.

I.

Kaj morem revež jaz za tó,
Če tebe ljubim, lepa deva!
Mojè srcé takó zahteva,
Kaj morem revež jaz za tó!
Ko tvôje me okó obseva,
Takó miló, tako ljubó —
Kaj morem revež jaz za tó,
Če tebe ljubim, lepa deva!

Če tudi stokrat mi veliš,
Da tebe jaz ne smem ljubiti,
Tegà ne morem ti spolniti,
Če tudi stokrat mi veliš!
O, saj bi htel ti vse storiti,
Le tega ne, kar zdaj želiš,
Če tudi stokrat mi veliš,
Da tebe jaz ne smem ljubiti!

II.

Po svetu tvoje bo imé slovelo,
Ko jaz bom davno v tihi jami spal;
Ko mojega nihčè ne bo poznal,
Po svetu tvoje bo ime slovelo!
Glej. s slavo Julije ga bom obdal,
V otožni pesni sladko bo donelo —
Po svetu tvoje bo imé slovelo,
Ko jaz bom davno v tihi jami spal!

Ko bom pozabljen jaz in moje rane,
Bo nepozabljen živel tvoj spomin;
Glasíl se v sredi poznih bo rodbín,
Ko bom pozabljen jaz in moje rane! —
Pel pesni sem iz srca bolečin,
V plačilo sladka nada mi ostane:
Ko bom pozabljen jaz in moje rane,
Bo nepozabljen živel tvoj spomin!

III.

Kakó pa češ, da srečen boš,
Ko žêlj srcá ne znaš krotíti,
Ne znaš se zoper strast boriti,
Kakó pa češ, da srečen boš?
Na svetu moraš boje biti,
In v boji bodi hraber mož! —
Kakó pa češ, da srečen boš,
Ko žêlj srcá ne znaš krotiti!

Po nedosežnem zrè srcé!
In to je vir nam vse nesreče,
Da bolj in bolj nam hrepeneče
Po nedosežnem zrè srcé!
Če srečo ímaš, češ še veče,
Takó množí se ti gorjé . . .
Po nedosežnem zrè srcé,
In to je vir nam vse nesreče!

IV.

Odkàr je drug čez té dobil pravico,
Umira tvoje lice in bledí;
Tvojè okó, plamteče prej, temní,
Odkàr je drug čez té dobil pravico!
Ko roža, ki jo slana zamorí,
Takó povešaš ti sedaj glavico —
Odkàr je drug čez té dobil pravico,
Umira tvoje lice in bledí!

Ko strastno in goreče te objema,
Drugjé so tvoje misli in željé;
In večkrat sólze ti obraz rosé,
Ko strastno in goreče te objema! —
Mrtvó je, mrzlo zanj tvojè srcé,
Zastonj ljubezni ogenj v tebi vnéma —
Ko strastno in goreče te objema,
Drugjé so tvoje misli in željé!

V.

Oditi nisem mogel brez slovésa,
Mogočno sèm me gnalo je srcé!
Še enkrat, draga, moram zreti v té,
Oditi nisem mogel brez slovésa!
O té naj te ne žálijo solzé,
Ki siloma kipé mi iz očesa —
Oditi nisem mogel brez slovesa,
Mogočno sèm me gnalo je srcé!

V slovó le rôko mi podaj še belo,
Potem ostáni zdrava vekomàj!
Pozábi, kar biló je nekedàj —
V slovó le rôko mi podaj še bélo!
Da te ne motim, ta zapuščam kràj,
Na tujem moje bo srcé trohnelo . . .
V slovó le rôko mi podaj še belo,
Po tem ostani zdrava vekomàj! —

VI.

Kedor za strune prav ne zná prijéti,
Ta naj pri miru rajši jih pustí!
Le neprijetne glase nam budi,
Kedor za strune prav ne zná prijéti!
Naj pomnili to pesniki bi vsí,
Ki nam ponašajo se s trioleti:
Kedor za strune prav ne zná prijeti,
Ta naj pri miru rajši jih pustí! —

Ko vbranih strun sladkodoneči glasi,
Takó doní naj vselej triolét;
Zdaj burno in glasnó, zdaj mirno spet,
Ko vbranih strun sladkodoneči glasi!
Veselje, rádost nosi naj med svet,
A žalost, tiho hrepenenje časi —
Ko vbranih strun sladkodoneči glasi,
Takó doní naj vselej triolet!

Fr. Zbašnik.

Zapuščen.

Pogrebcev trop pred máno gré
Čez rožnato raván —
Pokopat nêsejo možjé
Očeta v grob hladán.

Za rakvo pa tako bridkó
Sirote jokajo
In srca jim, težkà takó
Od toge pókajo.

Oj srečni mož, ki ti čez grob
Spomin krasán cvetè
In ves ta trop, pogrebcev trop
V bolesti silni mrè.

Po meni pa solzá ne bo,
Ne bo spomina mi,
In spal bom sam, oj spal težkó
Pod razvalinami!

In grob moj bode zapuščen
Ko sem v življenji jaz
In močil bo ga dež studèn
In razdejal ga čas!

—b—

* * *

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

XI.

Zopet je preteklo nekoliko časa, da Jurija niso iskali, in prosteje je dihal upaje, da je vsaj za zdaj konec; pozneje se bode pa že kako napravilo. Obiskoval je zopet redno svojo rodovino in pomagal pri domačem delu tako, da se ljudem ni preveč kazal, ali pa je živel v svojem starem stanovanji pri Premci. Z Mihom sta pa ukrepala tako, da odrineta takoj vzpomladi na Hrvatsko ali na Ogersko. Potni list bi se že dobil na kako ime, dela se pa nahaja doli dosti in denarja dosti.

„Vi še ne veste, kaj se pravi živeti,“ reče nekega popoludne Miha oblastno očetu in Juriju. „Če se najeste soka pa zabeljene kaše, pa že mislite, da se vam dobro godi; kaj ne? Doli pa na Hrvatskem, najslabše, kar smo jedli, bili so žganci. In kaki žganci! Kar plavali so v masti. A tam jih malo drugače delajo, kakor pri nas. Tukaj jih kuhate kakor krompir in na skledo za osem mlatičev prideta dva ocvirka: tam pa kar kotel na ogenj, noter pa masla cel lonec, v maslo pa žgancev namečejo. Kadar so ocvrti, pa na mizo, gledajo pa tako lepo iz maščobe kakor žabe iz mlake.“

„Kakor žabe, praviš?“ čudi se Premec.

„Naj me vzame, kdor hoče,“ zatrjuje Miha, „če jih nismo ravno tako iz sklede lovili kakor žabe. Pa to je samo jed; a denarja, Jurij, tega smo pa imeli! Da se ne bom nič legal, do krajcarja ne vem povedati, razumeš, ampak v okroglem številu: kakor rezanice ga je bilo.“

„Koliko si pa prinesel domov?“ vpraša oča.

„Kako ste čudni!“ pravi Miha. „Kaj bom nosil?“

„Nič se ne boj, Miha,“ pravi Premec, „pa povej, koliko je bilo, da bo Jurij tudi slišal.“

„E, kaj bi to govorili," brani se Miha. „Doli sem imel denarja, oča, doli!"

„Veš, Jurij, ko je prišel domov, stresel sem vse iz njega in koliko je bilo, ugani!"

„Kaj bi ugibal!" ugovarja Miha.

„Jurij, ugani!" zapove Premec ne meneč se za sinov ugovor.

„Ne vem, koliko bi rekel," pravi Jurij. „Recimo, deset goldinarjev."

„Ha, ha!" smeje se starec. „Ali si znorel? Naš Miha pa deset goldinarjev! Kako moreš kaj tacega vkup spraviti!"

„Morebiti dva goldinarja," ugiblje Jurij.

„Ne uganeš," pravi Premec, „že vidim. Jaz ne bom nič okroglega števila povedal, kar naravnost pa natanko. Petnajst krajcarjev je bilo vsega skupaj, pa nič več in nič menj. Ali ni res, Miha?"

„Naj bo, kolikor hoče," izgovarja se Miha, kateremu se je to preiskovanje malo sitno zdelo, „doli smo pa le rožljali ob nedeljah. Samega srebra sem imel, da so se mi žepi trgali."

„To je pa res," opomni oča. „Ves raztrgan je prišel domov."

„Za božji čas!" vzklikne na jedenkrat Miha in skoči po konci. „Jurij, beži!" Komaj je izgovoril Miha te besede, že je nekdo trdo trkal na vrata, katera je previdni Premec zaklepal, kadar je imel Jurija pod streho. Žandarji so prišli.

„Kaj pa je?" povprašuje starec.

„Zopet so tu," odvrne Miha, ki je bil skozi okno žandarje zagledal. Zunaj pa je že razbijal Križan po zaklenenih vratih in kričal, naj se mu odpre.

„Takoj, takoj, možje pravice!" vpije Premec in leze počasi izza mize. A vrata, snéta iz stežajev, padejo predenj in Križan prilomasti v sobo. Po bliskovo mu šinejo oči po vseh kotih, toda Jurija ni. Ravno je bil Miha nazaj zavalil pečnico, ki je odprla pot prijatelju.

„He, tukaj je!" zakriči žandar, ki je stražil zunaj hiše, in kliče Križana. Jurij je bil izlezel iz peči in skušal uiti v gozd, a ko zagleda izhod po straži zastavljen, plane nazaj in izgine pod streho, kamor je peljala prislonjena lestva. Ko pritečeta žandarja zraven, ležala je lestva že na tleh in težka skrinja je zapirala vsaj za nekaj časa vhod pod streho. Žandarja se posvetujeta, kaj je storiti.

„Počakajva, da sam doli pride," meni jeden.

„Lehko dolgo čakava,“ godrnja drugi in ogleduje, kod bi se najlaže prišlo ubežniku do živega. Da podstrešje na drugem konci ni z deskami obito, ampak da je hiša do vrha opažena, vedel je Križan, a še jedenkrat gre pregledat vse zidanje, ki ga prepriča, da more Jurij iz hiše le skozi streho ali pa po istej poti nazaj, koder je bil ušel.

„Da se mi nobeden ne gane iz sobe!“ zapreti Premcu in Mihu; potem odkaže tovarišu mesto, kje ima stražiti, vzame lestvo in jo prisloni na spodnji strani hiše k strehi. Urno zleze žandar na streho in jo začne odkrivati, da bi „jazbeca izkopal“. Opeka za opeko leti na tla in nič ne pomaga kletev Premčeva, ki je bil iz sobe pritekel jezit se, da mu bodo vso streho raztrgali.

Jurij pa je pod streho premišljeval, kako bi se rešil. Od začetka je mislil, da ga hočeta žandarja z gladom prisiliti, da se uda in sklenil je mirno čakati do noči, a Križanova namera izpremeni hitro njegov sklep.

Da je Premčeva hiša malo razmršena in razpraskana, temu se še nikdo ni čudil in tudi Križanu se je jako naravno zdelo in zaradi tega ni zapazil, da se nekam prepravilno pod vrhom dve vzporedni poki z drugima dvema križata. Ali je kak potres ali kaka druga zemeljska sila hišo tako poškodovala, tega ne vemo, a verjetno bi bilo, kajti razpočen je zid po teh črtah skozi in skozi in kadar bi bilo Premcu prišlo na misel vetriti svoje podstrešje, brez truda bil bi si lehko lino odprl. Ta hišina slabost pa je bila Juriju tudi znana, in ko je začul, da se lestva pristavlja, zavihti se na strešni tram, priveže zanj staro vrv in odvali kamen iz zida. Toliko je bil pomolil Križan glavo pod streho, da je videl, kako leze oni skozi odprtino iz svoje ječe. Urno skoči z lestve doli in zakriči tovarišu: a v naglici se človek ob vsako reč zadene in stari Premec je povsod na poti, tako da se je bil Jurij že skril med drevjem, ko je počila puška. Kaj pomaga zdaj Križanova jeza!

„Zakaj puščate tega sumnjivega človeka iz sobe!“ vpije nad tovarišem, ki se izgovarja, da mu je Premec pot zastavil.

„Ha, stari grešnik!“ obrne se na Premca. „Prazen ne pojdem danes od Vaše hiše. Pripravita se na pot, z nama!“

„Zakaj pa, primojdunaj!“ huduje se stari. „To bi rad vedel. Onega pojta lovit, ki je ušel, onega!“

„Kaj pa naša kravica?“ opomni mirno Miha, vesel, da se je Jurij rešil.

„Izročita jo, komur hočeta!“ odvrne Križan in kmalu ja odženo žandarji. Kdor jih je srečal, radoveden se je ozrl za njimi. „Zopet sta se kje tepla,“ dejal je marsikdo. „Da se starcu le ljubi pretepavati se s fantini!“ Ko so pa zvedeli, zakaj ju kazen čaka, milovali so ja, češ, dobrega srca sta pa le.

XII.

Izmed gorá, ki obdajejo Dolino, najvišja je gora sv. Florijana. Proti Dolini je lepo obrastena; vznožje jej krije borovec, više gori raste smreka in sem ter tja tudi macesen; vmes pa se nahajajo veliki kosi košatih kostanjev. Na drugo stran pa je hribovje pusto in skalnato in globoko pod njim teče zelena Sava. V nedeljo po binkoštih bere se maša pri sv. Florijanu, ki je najbolj oddaljena podružnica Dolinske fare in takrat pride pač tudi Dolinska mladina gori, da si ogleda cerkvico, katero je stari mežnar Ožbè, jedini sosed sv. Florijana, tako lepo opral in osnažil in po kateri tako ponosno sveče prižiga. Če pride količkaj takih romarjev, ne laže se Ožbè trdeč, da je bila cerkev natlačeno polna in da je pol ljudij še zunaj stalo. In kako oblastno razkazuje po svetem opravilu cerkev duhovnemu gospodu ali kakemu drugemu veljaku in ne pozabi povedati, kako čudo se je bilo ondu dogodilo pred nekaj leti. „Krovca smo imeli,“ pravi, „tistega Tineta, ki po strani hodi. Ko je bil cerkev pokril, pa pravim, naj še zvonik malo pomaši, ki je tudi potreben. Pa grem v hišo po vrv, da bi ga privezal; toda Tine je že tak, srčan, da malo takih in v glavi se mu nikdar ne zvrti. O, pravi, oča! saj ni treba vrvi; tako pripravnega zvonika še nisem naletel; ves je pri tleh. Lop! prileti doli iz gornjih lin. Ali si videl, pri tleh? bilo mi je na jeziku; a premagal sem se in zaklical: sv. Florijan, pomagaj! in Tine je zopet vstal. Malo bolj je še po strani hodil, a kmalu je bil dober.“ Tako pripoveduje Ožbè in potrkava na mala dva zvona, oh! tako genljivo, da njemu samemu solze stopajo v oči. In kaj se je zvonoma pripetilo! Na goro sta prišla, tako pravijo ljudje, dva tujca, malovredna človeka; in kje se takih ne dobó? Ogledala sta si cerkev in odšla. Ko pa je Ožbè o poludne hotel zvoniti, zvonov ni bilo nikjer. Hajdi! za potepuhoma; pri Litiji so ja dobili in zvonova pri njih. V taki družbi izgubila sta zvonova se ve da vse blagoslove. V koših sta ja nesla Ožbè in njegova žena Meta v Ljubljano zopet blagoslovit.

Sama zase ne stoji gora sv. Florijana, ampak po obeh plateh se vrste drugi hribi, komaj manjši od nje; in če zaviješ od cerkve proti vzhodu, pelje te steza malo navzdol, potem pa po ravnem skozi prijeten gozdič, katerega pretrgajo čez pol ure hoda njive in pašniki po širnem gorskem vrhu. Tu stoji na lepi trati prijazna hiša Pečarjeva. Skrilnata streha se vidi po zimi iz Doline, po leti pa je skrita za drevjem, ki je nasajeno po vrtu. Hišica ni visoka, a široka je in dolga. Vrata ima od Doline obrnena in pred njimi stoje štiri visoke smreke. Kraj se imenuje Strma peč, kajti kacih sto korakov od hiše je svet pretrgan proti savski strani in globoko doli zija velik prepad, čegar rob je na vrhu obdan s kameneno ograjo, pravim ciklopičnim zidom, brez malte sestavljenim. Kraj prepada so v skalo vsekane priproste stopnjice, po katerih hodijo ljudje po dnevi, kadar ne polzi, in če ne utegnejo daljšega in varnejšega pota ubrati. Posebno varno ni hoditi med skalovjem, kajti prigodi se večkrat, da se kaka skala odtrga in zvali v prepad in pred nekaj leti je bilo ubilo ondu — lesen križ sredi pota spričuje — malo deklico pastarico, ki je pred dežjem iskala zavetja pod skalo. Če pa se skala nad tabo sproži in jo slišiš bobneti po pečevji, Bog ne zadeni, da bi nazaj skočil ali pa stekel naprej, obstani ali pa korakaj mirno svoj pot, tako pravijo ljudje, ki morajo to vedeti. Kdor se pa ne more zanašati na svoje noge in na svojo glavo, ta naj se drži kolovoza, ki pelje mimo hiše po ravnem in se potem polagoma zavije doli proti zeleni Savi. Na tej poti stoji pod vrhom še jedna hiša, Šimónova. Šimón je Pečarju najbližji sosed, a dasi stojita hiši komaj četrt ure narazen, vender ne spadata obe pod jedno faro. Vrhu hriba je meja fare Dolinske, kateri se Pečar prišteva, in fare sv. Andreja, ki obsega Šimónov dom.

Tako lepe leže nima Šimonova hiša kakor pa Pečarjeva. Zidana je v breg, tako da je stanovanje na jedno stran pri tleh, na drugo pa v prvem nadstropji z vhodom po stopnjicah. Zemlja okrog je pusta: povsod moli skala iz tal in izpodriva rastlinstvo in kar je polja pri hiši, težko se obdeluje, kajti vse visi kakor streha in kamenje ovira košnjo in oranje.

Mraz je še svečana meseca zlasti po hribih, kjer oster veter piše in prileže se človeku gorka izba. Stopimo torej malo v Šimonovo hišo, da se seznanimo z njenimi prebivalci. Za majhne ljudi je narejena prostorna izba in ponižnosti je vajena, prikloni se tedaj, ko vstopiš, da se ne zadeneš ob strop. Pri veliki peči sedi mati

Šimonovka in vije prejo, zraven nje pa vleče sin Štefan tobak na vse pretege iz kratke pipe. Mladenič ima kacih pet in dvajset let in ni prav zdrav videti; bledi obraz in gosto pokašljevanje kaže, da se je fantu plučne bolezni bati.

„Anica!“ ogovori Štefan svojo sestro, mlado dekle, ki je šivalo za mizo. „Ali veš, kaj je pri Pečarji novega?“

„Nič ne vem,“ odgovori dekle in šiva dalje.

„Ali hočeš, da ti povem?“ nadaljuje Štefan.

„Le povej!“

„Pa saj vidim, da me ne poslušaš. — Če mi kupiš v nedeljo tobaka, pa ti povem.“

„O Štefan, Štefan!“ oglasi se zdaj mati, „pusti kajenje in tobak! Jetiko boš dobil, boš videl.“

„Kaj jaz jetiko!“ ponese se Štefan, skoči po konci in se potrka na prsi. „Le poslušajte, mati, kako to grmi! Jaz imam dvojne prsi.“ Kašelj mu ustavi te moške besede. „Nekaj imam v grlu,“ pravi, ko se je odkašljal, „pa sam ne vem, kaj.“

„Varuj se, varuj se!“ svari mati. „In pri vsem tem ta razvada tudi dosti stane.“

„Kaj bo to, teh par krajcarjev, to in pa nič!“

Zdaj se odpro vrata in noter stopi dekle, katero že nekoliko poznamo.

„O dober dan, Lenčika!“ vzklikne Anica, vstane izza mize in jej hiti naproti. „Kaj si pa ti prinesla?“

„Dober dan, mati!“ pozdravlja Pečarjeva hči Šimonovko. „Vi ste pa vedno tako pridni. Nekaj kolin vam pošiljajo naši.“

„Dolgo te že ni bilo k nam, Lenčika,“ kara jo žena.

„Saj tudi Anica ne pride nič k nam v vas.“

„Jaz imam ravno zdaj precej šivanja,“ izgovarja se ta, „kakor bo pa to zgotovljeno, videli se bodeva večkrat, če bo malo manj mraz.“

„Danes pa res prav nič mraz ni,“ smeje se Lenčika, dasi jej lica žaré od mrzlega vetra. „Ti si preveč zmrzla.“

„Tako rado me res zebe,“ pravi Anica, drobno bledolično dekle, ki se zraven krepke rudeče Lenčike še šibkejša vidi in mislil bi človek, da je ta čeden obrazek z velikimi modrimi očmi kake preoblečene gospodične, a ne v pustih hribih doma.

„Lenčika!“ pristopi zdaj Štefan. „Mene pa nič ne vidiš?“

„O, glej ga!“ pravi Lenčika. „Ali se ti tudi greješ? Ali te ni sram na tak lep popoludan za pečjo?“

„Kaj pa, da me je,“ pravi Štefan. „Mene pa ne boš povabila v vas?“

„O ne, saj vem, da sam prideš.“

„Pa res,“ pravi mati. „Doma mu je hitro mraz, gori pa vsak dan leze. Saj se ga morate že naveličati.“

„O, zakaj? Še krajši čas nam je; ampak doma ga pogrešate. Zato bi bilo najbolje, da jedenkrat vi vsi gori pridete, potlej pa mi doli.“

„Kaj pa, kaj pa!“ smeje se mati. „Hišo pa kar zaklenemo.“

„Počakaj, Štefan!“ pravi zdaj Anica. „Meni bo pa Lenčika sama povedala, kaj imajo gori novega.“

„Novega?“ premišljuje Lenčika. „Ne vem, kaj bi imeli. Kaj misliš, Štefan?“

„No, ali niste včeraj hlapca dobili?“

„A, tako? Saj res! Včeraj se nam je prišel nekdo ponujat in vzeli smo ga. Oče so že stari in potrebujejo pomagača in fant bo menda priden.“

„Odkod pa je?“ vpraša mati Šimónovka.

„Od Doline doli.“

„Ha, Dolinec!“ zasmeje se Štefan. „Ne vem, če bo kaj prida. Doli so ljudje mehki, razvajeni, tukaj mora biti pa človek trd, železen, da ga ne prevrne vsaka sapica.“

„Tak kakor ti!“ pravi mati.

„Ho, mati, kaj pa mislite?“ poreče Štefan in se potrka na prsi. „Jaz se le zdim tako slab, pa sem trden in bolen še nisem bil nikoli. Česa pa pogrešam, mati? Nič. K večjemu denarja, pa dekleta.“

„Boš tiho!“ posvari ga žena. „Kako pa govoriš!“

„Nič hudega, mati. Ampak, Lenčika, kadar bo začela burja briti, boš pa morala hlapcu kamilic kuhati.“

„O ne vem; prečvrst je in priden pa tudi, tako da bomo prav zadovoljni, če ostane zmerom tak. Toda zdaj moram pa iti. Z Bogom, mati! Anica, skusi vender, da nas kaj obiščeš.“

„Počakaj, Lenčika,“ pravi Štefan, „jaz te spremim nekaj časa.“

„O ni treba,“ pravi ta. „Zunaj je mraz, le ostani doma!“

„He! kaj se pa jaz menim! Golorok grem s tabo, če ni drugače.“

„Nikar ne nori!“ opomina ga mati a Štefan vrže suknjo nase in hiti za dekletom.

„Lenčika, Lenčika, kaj pa tako tečeš?“ vpije za njo in jo skuša dohiteti.

„Zato, ker se mi mudi,“ odgovori ona.

„Saj boš še prišla domov. Malo nò počakaj, nekaj lepega ti bom povedal!“

„Kar gredoč povej!“

„Lenčika, kaj praviš? kako ti misliš? kaj bi ti dejala, če bi ti jaz povedal, kako te imam rad?“

„Smijala bi se ti,“ pravi Lenčika. „Zato pa rajši tiho bodi! In to si mi že večkrat pravil in ni nič posebno lepega.“

„Ti mi nikoli ne verjameš!“ toži Štefan in jo skuša uloviti za roko, a ne posreči se mu.

„Kar pusti mojo roko!“ pravi Lenčika. „Najbolje je, če ostane pri meni.“

„Oh, kako si hudobna!“

„Štefan, pusti vender te neumnosti,“ jezi se deklica. „Povej mi kaj pametnega, potem te bom rajša imela.“

„Ali me boš res rada imela?“

„Res, če ti rečem.“

„I, kaj bi ti pa povedal,“ premišljuje Štefan, „ko nič ne vem, čisto nič posebnega; samo nekaj vem, Lenčika, da me ti nimaš nič rada.“

V takem pogovoru prišla sta daleč od Šimonove hiše. Skoro sredi pota od Pečárja sem je velik studenec, iz katerega je napeljana voda na korito. Ta studenec tudi o največji suši ne usahne, in Pečar in Šimon gonita sem živino na vodo. Ravno je napajal Primožev Jurij Pečarjevo govedo, ko pride Lenčika s Štefanom.

„Štefan, zdaj pa le pojdi domov!“ pravi dekle, „da ne bodo rekli tako pa tako, da pri belem dnevu okrog postopava.“

„Kdo bo rekel! A, tam je vaš novi hlapec, ali se tega bojiš?“

„Prav tega. Bog ve, kak človek je; morebiti rad ljudi opravlja. Kar pojdi, z Bogom!“

„Nič se ne boj, Lenčika! Če bo kaj rekel, jaz mu bom že pokazal!“

„Če ne greš, jaz bom huda!“ zažuga mu deklica in Štefan se poslovi. „Drevi pridem kmalu; slišiš?“ vpije še za njo, a ona je bila že daleč in hitro je došla Jurija, ki je tiral rogate svoje podložnike domov.

XIII.

Jurij služi na Strmi peči za hlapca. Večkrat mu je bilo prišlo na misel, zlasti ko so ga začeli loviti, da bi gori poskusil svojo srečo, kajti da ga Pečar vzame v službo, to je vedel. A na zimo vender ni hotel hoditi in malo ga je tudi strašil samotni kraj. Najbolj ga je pa odvračal od te misli stari Premec.

„Oh, Jurček!“ dejal je časi, „bridke solze me hočejo obliti, kadar tako govoriš. Kaj hočeš, ljubi moj, po onih puščavah! Ljudje sami nimajo kaj jesti, in ti hočeš pri njih kruha iskati? In kaki ljudje so gori! Dve besedi izpregovori vsak teden in odgovora ne dobiš od takega štora drugače, kakor če vanj skočiš. O dolg čas, dolg čas, da se Bogu smili. In mraz je gori, mraz, da vse poka; Miha, daj mi kožuh s peči! Veter pa tak, Jurij! le počakaj, da ti povem. Samo jedenkrat sem bil zadnja leta gori, pa Bog me varuj še katerikrat! Ko grem tako po bregu, živ! mi vzame veter klobuk pa ga nese doli v graben; jaz pa za njim. Pa sem ga iskal, primojdunaj, Jurij! in tri druge klobuke sem dobil v hosti, svojega pa ne.“

Tako je pregovarjal dedec Jurija; ko so bili pa Premca žandarji odgnali, potikal se je Jurij celo noč in skoro ves drugi dan po gozdu. Z nočjo se je pa približal varno Premčevi hiši; gledal je okrog sebe in pazil; vse je bilo tiho in mirno. Splazi se bliže, nikjer nič živega! Iz izbe ne vidi luči, ne sliši Mihovih orgel in vrata so zaklenena. Jurij pogleda v hlev, a tudi tu ni stare kravice, ki se je sicer dolgočasila pri jaslih. Dasi ni bil strahopet, groza vender obide Jurija v tej samoti in grenek čut zapuščenosti se ga polasti. Na naglem ostavi Premčevino in hiti proti domu. Tam zve, kaj se je zgodilo, kako so odgnali Premca in sina njegovega. Prva misel njegova je, da bi se sam žandarjem podal in rešil svoja dobrotnika, ki trpita zanj. A poučé ga, da bi to onima pač nič ne pomagalo, ko je dokazano, da sta ga imela pod streho. Po večerji odide in krene nehoté proti Gorici. V Rožančevi hiši zagleda luč in to mu vzbudi silen srd, Premec je zaprt, on se mora tako skrivati okrog in vse zavoljo tega Iškarijota. Hišo mu zažgem, misli si v svoji jezi. A kmalu se spomni svoje nehvaležnosti, kako je svojega rešitelja prevaril in osramotil pred vsemi ljudmi. Po pravici trpim, pravi sam pri sebi in se obrne, prav se mi godi. Premec tudi ni nedolžen in vrhu tega, Bog ve, če nas je res izdal Rožanec. Če se me ljudje ogibljejo kot uhajača, ali naj me še kot požigalca črté in zaničujejo? Ker Jurij ni bil hudobnega srca, lehko ga je odvrnil ta pomislek od nesrečnega sklepa. A zdaj še le, ko nima ne Miha ne očeta njegovega, zdaj še le čuti, kako je sam, kako je izpahnen iz človeške družbe. Zadnjega prijatelja je izgubil in ves drugačen se mu vidi zdaj rojstni kraj. Živo mu stopi pred oči hiša na Strmi peči in prijazni njeni prebivalci. Tja pojdem, reče si, domačo vas zmerom lehko vidim, nesreča pa me nemara ne bo dosegla. Zadnjič prenoči doma, svojega sklepa ne razodene nikomur in predno se dan zazna, vzame slovo od očetove hiše in mirne vasi, kjer je užil toliko veselja, prebil toliko žalosti.

Ko dospè vrhu gore, obriše si pot s čela in se ozre nazaj. Solnce je bilo razlilo svoje žarke čez vso majhno dolino, tisoč in tisoč drobnih biserov je lesketalo po ravnini, po kateri se vije Dolinščica kakor srebern pas po belem krilu. Drugačen prizor pa se mu pokaže na drugi strani. Gosta megla stoji do vrha gore in on stoji na meji solnčne zemlje, kakor na obrežji temnega morja. Torej v tej megli bomo živeli, misli Jurij in se obrne otožen proti domačemu kraju. Na jedenkrat pa zalaja nad njim Pečarjev pes in privabi gospodarja pogledat, kaj je. Vesel pozdravi Matija svojega znanca in ga pelje v hišo, kjer je Lenčika z materjo pripravljala zajutrek. Po jedi se hitro pogodé. Obleke si je največ izgovoril Jurij, kajti te je bil najbolj potreben in pa mirnega bivališča. Da je od Doline doma, to so vedeli, in da mu je Jurij ime. Materi se je čudno zdelo, da nima nič skrinje in da je vse v ruti s sabo prinesel, a Matija si je mislil, da je fant pač izbirčen v službah in goste službe redke suknje. Lenčika ni rekla nič, ne da jej je po godu in ne narobe.

Gospodar odkaže Juriju potem vsakdanje delo, pelje ga prvi dan po svojem posestvu, da mu razkaže meje in pove, kaj je tu, kaj tam nasajeno. Mnogo zemlje ima Pečar, a po ravnem je leži malo: gozdi so lepi in mnogo bi bili vredni, ako ne bi bilo tako težko les izpravljati iz njih; zraven nekaj njiv in travnikov razprostirajo se veliki pašniki ob gozdu in po hosti doli, kajti ovčarstvo je glavni zaslužek Pečarjev. Zraven hiše stoji dvoje prostornih poslopij; hlev za ovce in govedo in pa skedenj s shrambami kmetskega orodja. Vmes je vodnjak, iz katerega se napaja živina, kadar ne more iz hleva. Trikrat na dan je bilo treba nakrmiti živino. Delo na polji se še ni bilo pričelo in če druzega opravila ni bilo, popravljal je Jurij orodje: drevo, brano, voz itd., kajti spreten je bil za to reč in marsikaj ga je bil naučil Premec, ki še zase ni imel denarja, nikar da bi ga dajal rokodelcem. Od vseh stranij je bil ogledal svoje novo domovje. Kod pa je prišel gori tisto noč, ko je hodil iz Ljubljane, ni si mogel razložiti. Rad je šel pogledat v domačo vas, kadar jo je obsijalo vzhajajoče solnce, ali pa ko se je na večer v senco zavijala, toda čedalje menj se mu je tožilo po njej. Čez dan ni utegnil niti ni hotel postopati, zvečer pa, ko je bilo delo opravljeno, shajala se je vsa družina v hiši in med prijaznimi razgovori je hitro tekel čas. Gospodar Matija ni bil gostobeseden, a iz vsake besede gledala je odkritosrčnost in dobrohotnost, ki se hitro prikupi. Zgovornejša je pa bila gospodinja Neža, in čisto materine nravi je jedini otrok, vedno vesela Lenčika. Ko je bil Jurij prvi večer v tej družbi, zdelo se mu je, da je zopet doma, da vidi poleg sebe očeta in mater, in da sliši zopet ljubi smeh svoje sestre. Premčeve druščine vajen prišel je na jedenkrat na ves drugačen svet. Od začetka je mislil, da ne bo mogel pogrešati Premca in njegovega sina, a kmalu mu je bil pogovor s temi ljudmi toliko dražji in lepši, da se je z nekako neprijetnim čutom spominal zdaj svoje prejšnje zabave. Svet se mu je zdel ta pomenek proti onemu praznemu besedovanju in tem hitreje se mu je priljubilo redno in zdravo življenje, ker je bil do grla sit nečimernega pohajkovanja. Od mladih nog vedno k dobremu napeljevan ohranil je bil še krepostno podstavo in hudo ga je časih peklo, ko je videl, kako malo je razvit pri Premci čut pravičnosti. Nehoté je primerjal Premca Pečarju in kako neugodna je bila ta primerjatev za njegovega rešitelja in dobrotnika, ki mora celo ječo zanj trpeti! Žalilo je to Jurija, kakor boli vsacega človeka, če more biti hvaležen komu, kogar ne more čestiti.

Pečarjevi so pa tudi skrbeli zanj, kakor bi bil domač. Mati je takoj videla, da Jurij perila pogreša in brž je naročila, kar je bilo treba, in Matija je poskrbel, da se mu je izgovorjena obleka hitro zgotovila, „da se fant ne bo sramoval.“ Šentflorijanski cerkovnik, ki je obiskoval ob nedeljah Pečarjeve, bil je krojač in šival ljudem daleč po pogorji in posebno so ga cenili za irhovino; nanj se je obrnil Matija. Klobuk mu je kupil, ko je imel opravek pri komisiji in dal mu je svoje široke škornje, ker so možu prizadevale preveč sitnosti pri obuvanji. Tako je bil Jurij kmalu nov od vrha do tal.

(Dalje prihodnjič.)

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

III.

Puško dobil sem prvikrat v roke, ko sem dovršil prvo latinsko šolo. Bila je to mala pušica, lastnina strijca Poldeta, ki je vse otroke rad imel in marsikaterega s to puško razveselil. Šla sva z Janezom na lov; on je streljal prepelice jaz pa navadne ptiče. Toda ni jednega nisem mogel ustreliti. Janez se je temu čudil, jaz sem bil pa žalosten. Prideva skoro do vasi in ugledava na mali lesniki celo tolpo vrabcev. Prisilim Janeza, da mi nabije še jedenkrat puško in bližam se drevesu. Vrabci odletijo in le mladiček obsedi na veji.

„No, tega boš vender le sklatil!“

Jaz pomerim, merim in sprožim, a dasiravno ni bil vrabec tri sežnje od puše, prebil je vender srečno nevarnost ter odletel. Obstojim. Zdaj Janez hud pristopi in mi veli pomeriti na kamen. Storim to, Janez pogleda za menoj po puši in potem meni v obraz in jame se na vsa usta smijati. Jaz gledam, kaj bi to pomenilo, in še le, ko se Janez do sitega nasmeje, reče mi:

„Kaj ne pomežiš na jedno oko, kadar pomeriš?“

Jaz debelo gledam Janeza in povem, da ne, Janez pa da pomižati moram, drugače da ni mogoče prav pomeriti. Skušal sem, ali ni šlo, in gotovo smešni so bili obrazi, ki sem jih napravljal s tem, da sem se trudil zamižati na jedno oko, kajti Janeza je kar vilo od smeha. Bila je to huda zavest, ustrašil sem se in bal, da morda nikdar se temu ne bodem mogel privaditi. Ali že za malo dnij sem prvo to težavo premagal in ptičem postal nevaren. Tri leta kasneje, ko pridem zopet na počitnice, popeljal sem se z očetom v Trst in prinesel sem s seboj lepo jednocevko, katero mi je oča kupil. Takoj drugi dan sva jo z Janezom poskušavala in Janez jo pohvali, da bode prava. Dobil sem tudi rožiček za prah in mošnico za šibre in še tiste počitnice pobil sem pet zajcev.

Ako ni bilo večje družbe, hodila sva z Janezom sama na lov. Nekega dne greva zopet pod Nanos; imela sva s seboj par izvrstnih istrskih gonjačev. Jaz sem silil, da pojdiva prav pod goro, Janez pa da ne, ker zajci so le še bolj nizko, in da, ako psa v goro zaideta, bodeta lisico zagnala in ta jih bode odpeljala, Bog ve kam. Se ve, da sem se moral Janezu upokoriti, ali malo potem, ko je Janez pse izpustil, bila sta pri meni in jaz sem šel z njima naravnost pod goro in psa sta v gori tudi kmalu zagnala. Gonila sta v skalovje in proti vrhu. Janez je prisopihal do mene in me takoj dobro oštel ter pristavil, da lova je konec za danes in da Bog obvari, ako bi psa, ki še kraju nista dobro privajena, kam prešla. Molčé sem poslušal hudega Janeza, ali zaslišim tudi psa in opozorim Janeza, da nazaj doli gonita. Tudi Janez ja zasliši in oba zreva v goro, kje bodeva žival in pse ugledala. Jaz prvi zapazim zajca, naravnost doli proti nama je kinkal po strugi med visokim skalovjem. Pokažem ga Janezu in ta takoj pošepeta, da doli do naju ne more priti, kajti kakor je bilo videti, ravno konec struge bil je velik prepad. Umolkneva in oba premišljujeva, kaj bode, ako psa po strugi zajca doideta. Ali vse hitreje, nego je mogoče to povedati, ugledava psa po strugi doli goneča in ob jednem velikanskega orla, ki se je iz visočine na zajca spustil. Ali zajec je zaskočil proti steni in se potajil. Orel se jame nizko krožiti, psa priženeta do mesta, kamor se je zajec potajil, in se zaletita še do konca struge, vrneta se in orel se začne na psa spuščati. Jaz sem bil ves zamaknen v ta prizor in le želel si biti na mestu, kjer sta bila psa, da bi orla streljal, Janez je pa jezusal pri meni, kaj bode, ako orel psa pobere ali ga pa čez prepad loputne. Psa se pristavita in začneta na orla lajati, ki se je krožil ne dva sežnja nad njima, in še zdaj bi ne vedel reči, ali si je hotel zajca ubraniti ali je v resnici mislil si ga z jednim izmed psov nadomestiti.

Ker se je tudi mene polotil strah za pse, zmislim se, rečem to Janezu in ustrelim proti gori. Orel ni zmaknil in Janez se mi smijal, vender je pa orel jel se zmerom bolj prizdigovati in se je naposled odpeljal. Psa počneta zopet po sledu stikati, na jedenpot se pristavita tik mesta, kamor je zajec se potajil, gotovo sta ga zapazila, jeden skoči proti njemu, zajec pa doli po strugi, pes za njim, konec struge zajcu tál zmanjka in v velikim kolobaru se prevrne v nižino. Pes prileti do kraja, oba z Janezom ob jednim vzdahneva, toda vender se je še ustavil, dasi komaj, da ni pal za zajcem v globino. Janez je jel psa klicati in ob jednem je mene ošteval in mi očital, kaj bi bilo doma, ko bi se bil pes ubil in Bog ve, kolikokrat sem moral slišati, da otroci niso za lov. Psa prideta, Janez ja priveže, jaz mu rečem, da pojdiva gledat pod stene za zajca, a on mi odgovori, da naj grem, kamor hočem, on pa da gre domov. In to je storil in jaz sem šel za njim. Da bi bilo psov, ki sta tudi nas dosti stala, res škoda, bodi v dokaz to, da je leto kasneje bila psica kupljena in odpeljana na Dunaj v cesarski pasji hlev.

Največ sem hodil na lov z že omenjenim strijcem Poldetom in njegovim lovcem Posežcem. Strijc je imel najboljše pse gonjače, sloveli so ne samo po Notranjskem in po sosednem Krasu, ampak rekel bi, skoro po vsej Kranjski, in Posežec je bil najbolj vstrajen in vešč brakir. Bil je Janezov bratranec, štiri leta mlajši od njega, ampak bolj krepak in postaven mož; jako miren, dober in posebno dovtípen. Še otroci smo bili prepričani, da Matevž, to mu je bilo ime, zna tudi čarati. Noč ali dan, to je bilo Matevžu vse jedno. Ko smo ves dan lovili in bili vsi utrujeni, šel je Matevž še po noči na Nanos k svoji ogljenici pogledat in na vse zgodaj, ako je bilo treba, skliceval nas je zopet na lov. Gotovo tretjino svojih dnij je Matevž pod milim nebom prenočeval; pri sedemdesetih letih ni imel še sivega lasu na glavi. zobe pa še vse take, kakor bi bili iz slonove kosti izrezani. Kadar smo na lovu počivali, sedeli in ležali, pil in jel je Matevž stojé, in ko smo na večer na voz poseli in Matevža poklicali, ni bilo nenavadno, da nam je velel odpeljati se rekoč: „Bom že za vami prišel.“

Bog ve, kolikokrat nam je Janez pravil in tudi Matevž sam, da je jedenkrat zajca ves dan po snegu poganjal in na večer živega ujel. Janez se je rad pohvalil, Matevž nikdar; tudi se ni nikdar jezil, znal je pa Janeza ujeziti kakor nobeden. Matevž je po solnci vedel za vsako uro dneva, ravno tako po luni in zvezdah za ponočni čas;

za vsako vreme je imel svoja posebna znamenja in skoro vsaka skala in vsak vrh po Nanosu je bil poseben pripomoček k vsej tej vednosti. Ako je Matevža noga bolela, rekel je, da ga je krota brcnila, po obrazu ga je sova opraskala, hlače raztrgane mu je krt preril. Nam mladini se je to vse kaj čudno zdelo, Janeza je pa jezilo, in dostikrat ga je zavrnil, zakaj tako pravi, kar ni nič; Posežec je pa Janezu odgovoril, da naj miruje, kajti sicer mu bode tako naredil, da nikdar več ne bode zajca ubil.

Ali Matevž je imel naglavni lovski greh nad seboj in ko ni druzega nič pomagalo, rešil se je Janez vselej s tem, da jo je na ta greh zasukal. Matevž je namreč jedenkrat pri Čenčkovih dolgo v noč vasoval in potem po ulici šel proti Ubeljskemu. Ravno tisto jesen je hodil tudi medved z Nanosa na polje in ko Matevž pride do srede ulice med veliko cesto in ubeljsko potjo, skoči medved skozi preseko in ravno pred njega. Matevž hitro naproži, pomeri, ustreli in dobro zadene, kajti že onkraj ulice je padla in poginila Valavsova krava, ki je čez noč na paši ostala in v temni ulici Matevža premotila in v nesrečo spravila. Ta madež je obvisel na sicer previdnem Matevži in zlobni Janez je le prerad Matevžev dovtip s tem zavrnil, da je povedal, kako je Matevž že rogatega medveda ubil. Nesreča je bila to za Matevža, ki se je takrat pogumnega pokazal, v tem ko bi se bil marsikdo drug tako prestrašil, da bi bil celo še puško pozabil in potem pa pravil, da je medveda videl, pa da je bil predaleč ali pa da je le prehitro čez ulico skočil. Prave sreče Matevž že itak ni imel, sicer bi bil tudi zlato svetinjo nosil, tako jo je pa samo zaslužil; nosil jo je pa nekdo drug. To se je dogodilo tako:

Najdražja kupica vode na svetu.

Spisal dr Fr. Simonič.

Pred dvesto leti razprostirala se je velika Rusija samo na severu do morskih obal z jedinim pristaniščem Arhangelskim, ki je le par mesecev v celem letu ladijam pristopno, ves drug čas pa je krije ledena odeja. Na jugu in zapadu zapirala sta Rusu pot v tuji svet mogočna soseda: ob Črnem morji čili Tatar pod vlado silnega Turka, k baltiškim zalivom pa severni velemožnik Šved. Veleumni car Peter Veliki premotril je z bistrim duhom svojim to neugodnost ter težil z vso močjo za pripravno morsko potjo v svojo prostrano deželo. Na jugu si je pridobil Azov, v severo-zapadu po dolgoletnih vojskah obale finskega zaliva. Blizu ustja široke reke Neve, ki se steka v rečeni zaliv, izbral si je car mali otok ter ga utrdil. Na tem otoku še zdaj stoji trdnjava Petrogradska. Po nizkih obrežjih se zdaj razprostira imenitna prestolnica mogočnega carstva.

Velikanski so bili napori, na teh močvirnatih tleh pozidati varno selo, ker je mogočna reka vzpomladi redoma poplavljala nizki obrežji. Iz silnih daljav notranje Rusije zvažala je tema „črnega naroda“ — kakor Rus ubogo trpeče ljudstvo svoje zove — prst in kamenje. Ali v kratki dobi povzdignila se je najmlajša prestolnica evropska, v kar jo je že Peter Viliki sam v 25. letu svojega vladanja 1713. leta odbral — v blizu najponosnejše mesto evropsko, polno velikanskih palač, kakor jih v tako ogromnih razmerah nima nobeno drugo mesto na svetu. Imenitni popotnik J. G. Kohl trdi, da marsikaterega zasobnika palača Petrogradska ni menj obsežna in veličastna, kakor staroslavni prestolni grad cesarski na Dunaji.

Reka Neva je veličastnemu Petrogradu ne le vse, kar so drugim mestom njihove reke, nego še veliko več. Nevina voda je čista, temno zelena, kakor so le gorske vode, ker se je v velikem Ladoginem jezeru do dobrega očistila. Po Petrogradu se razliva v množini strug in strugic, kojih največje: Velika in Mala Neva, Velika in Mala Nevka, so dovolj globoke za silne parobrode. Po otokih — med njim največji Vasiljski in Petrogradska stran, Kameni, Petrovski in Krestovski ostrov itd. — razširja se mesto, a levo obrežje zvano velika stran, tik Neve osredje celega mesta z admiraliteto in „zimnim dvorcem“ — pretekajo umetni vodotoki, kakor Mojka, Fontanka, Ligovka in drugi. Petrograd nima nobenega studenca, ker vlažna tla dajejo le grdo skvarjeno vodo; nima pa tudi vode po hramih napeljane, kakor je navadno po velikih mestih. Za vodo jim služijo posebni vozovi, ki v jednomer dovažajo čisto rečnico v poslopja. Ker je Nevina voda tako čista in zdrava, veseli se je vsak Petrogradčan prišedši s pota domov, ako ne ceni še više narodnega „kvasa“ — umetne, pivu podobne domače pijače. Za carom Aleksandrom I.

so jo na vseh potovanjih v steklenicah dovažali, kakor za našo cesarico v grad Gödöllö na Ogersko lepo studenčnico Schönbrunsko!

Petrogradski letni čas je zelo kratek, ker silna zima traje tam celih 6 mesecev. V vročem poletji posebno meseca junija in julija zibljejo se noč in dan nebrojni čolniči in ladijice pod najjasnejšim modrim nebom. Vešči popotniki nam zatrjujejo, da razkoš takih petrogradskih večerov preseza ono slavnoznanih beneških nočij in da kaj jednacega zastonj iščeš križem sveta. V ugodnem milem zraku uživaš tam dražestva prirode in umeteljnosti. Vsi na morji mogočni narodi so v izbornih čolničkih zastopani. Veseli ruski brodar rahlo speva svojo miloglasno pesen, z bogataških ladijic pa se glasé umetno zbrani pevski zbori, najslajša godba, čarobni rog presvira divne zvuke svoje v prekrasno noč . . . Hitro minejo ugodni dnevi in Neva se zavije v ledeni plašč. Nekako v sredi novembra zmrzne reka in ostane zamrznena do letnic, nekako do prve polovice aprila. Radi hude zime je led ves čas tako močen, da ni treba mostov, ki so zatorej čez široke struge na ladije stavljeni, da jih pred ledom lehko razderejo, le jedini veliki Nikolajev železni most je stalno razpet čez Veliko Nevo na Vasiljev ostrov, da veže one strani z osredjem mesta tudi v nevarnih časih tajajočega se ledu. Vzpomladi vse željno pričakuje odplavo ledú. Dan za dnevom stavijo se visoke svote, kdaj bode led odplul, tako se vse zanima. Dokler ni bilo železnic, čakal je še željneje vsakdo rešenja, vsakdo novosti iz zapadnega sveta; vender še zdaj je odhajanje ledú, ki žuga mestu s poplavo, dovolj zanimljivo. Če voda nenavadno in preteče narasta, naznanjajo topovi na Vasiljskem ostrovu nevarnost prebivalstvu, kakor postavim tudi na Dunaji, ako poplava preti nižjim ležam ob Dunavu, posebno Leopoldovemu mestu. Kakor hitro pa se je Neva ledene odeje znebila, zagrmijo topovi v trdnjavi, poveljnik nastopi ladijo in se prepelje v kljub posameznim pločam ledu na nasprotno stran k zimnemu dvorcu, to je prestolni palači carski. V reci zajame kristalno čašo čiste vode ter jo nese carju poročat veseli dogodek kazaje mu labud-ladijo svojo, ki je prva preplula oproščeno reko. Car vzame kupo in jo izpije na zdravje Petrogradu ter jo vrne običajno s suhim zlatom napolnjeno poveljniku, ki je od leta do leta z večjo kupo dohajal, dokler ni vladar daru določil na 200 (reci: dve sto) zlatov, kar je vsekako še carski dar in gotovo najdražja kupica vode na svetu!

* * *

Med gorami.

Podoba iz l- pogorja.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

III.

Kočarjev gospod.

Vsako leto je prihajal domov. Po grmovji in po hosti je lazil ter iskal polžev in druge take lezečine, trgal zeleno travo in pobiral mah po drevesih. Časih je slekel gosposko svojo sukno, vzel v roko koso in kosil, kakor najboljši hlapec, ki je bil kedaj v službi pod Kočarjevo streho. Kadar je bil v mestu, učil je otroke po šolah ter vlekel za to mnogo denarjev. Žensk ni hotel, in doma so si méli roké ter menili, da se ne bode oženil in da bode lahko kaj domov dajal. Ker tudi pri gospôskih je taka, da otroci in otročaji vse pojedó, kar si človek zasluži in pridela!

Prihajal je torej domov, in mi smo se ga skoro tako privadili, da ga nismo pogrešali, kadar je odšel in da se nismo začudili, kadar je zopet prišel. Da govorim resnico, moram povedati, da ni bil zal človek. Ker se ni bril, rastla mu je okrog obraza svetla, zmedena brada, da je bil grd, kakor so grdi čuvaji pri božjem grobu. Pa imel je še drugo slabo lastnost! Ali mi skoro ne verujemo. da bi bila resnica! Pravili so, da si daje kuhati polže — in da jih jé potem! Sedaj bi pa jaz hotel v naši vasi poznati dekleta, katero bi vzelo moža, ki bi prinesel v zakon grdo, zmedeno brado okrog ust, ter bi jedel polževo meso! Dosti je grdobij na svetu! Ali kuhani polž v žlici je pa vender grdobija vseh grdobij! No, pa Kočarjev gospod jih je menda le jedel!

Pozneje ni več prihajal v vas. Kako se je stvar prigodila, ne vemo. Toliko pa vemo, da je stopal lepega jutra Vinharjev Matevžè iz L— po prašni cesti. Premišljeval je, kake številke bi se z najboljšim vspehom staviti dale. Ko je v „Kotu“ zavil okrog robovja, obrnil se je s svojimi pogledi po vodi, peneči se med skalovjem. In ko je bolj ostro pogledal med tisto skalovje, opazil je človeško truplo, ki se je bilo za skalo ujelo. Bledi obraz pa se je sedaj iz vode prikazal, kakor da bi bilo še življenje v njem. Matevžeta polomila je groza, privzdignil je svoje podplate, pričel dirjati ter glasno moliti. Prihrumel je v vas. Na mestu pa smo dobili v vodi Romovševo Lenče, dobro, mehko in rahlo dekletce, ki je imelo v življenji dušo kot golobica in dve očesi, kakor dva oglja na ognjišči. Mnogo smo ugibali, čemu da je skočila v vodo, ali pravega nismo mogli uganiti! —

* * *

Kdaj sta prišla skupaj, ne vem. Sadarjev Korlè je pač pravil, da je videl, ko je neslo nekdaj Lenče južino koscem na-travnik. Med potjo iztaknila je Kočarjevega gospoda. Pri tistem hrastu tik ceste, ki se je ono leto podrl na voz ter polomil konja in voznika, pulil je nekaj iz zemlje. Takoj je pristopil k mimo prišedšemu dekletu, ter pojal belo svojo roko okrog njenega lica! Ali je pri tem kaj govoril, ni mogel Korle umeti, ker je bil preveč oddaljen. Dobro je pa videl, da si je oni potem gladil svetlo svojo brado ter neprestano, tik ceste stoječ, zrl za njo, ki je odhajala. Ali to še ni bilo tako čudno. Začudil pa se je Korle še le tedaj, ko je tudi dekle obračalo obraz proti onemu, ki je metal črne poglede za njo. Mi smo dejali, da je to otročarija, in Korletu tudi prav verjeli nismo, ker je vsakdo dobro vedel, da rad laže. Ali tačas ni lagal!

Nekaj dnij potem slonel je Koščakov Jurče na Županovem mostu, in ostre svoje poglede je tiščal na vodo. Ondu pod mostom v solnčno obsejani hitri vodi zvijal se je sulec. V čisti tekočini opazovalo se je prav lahko, kako je povodni ta velikan sedaj kakor kamen mirno obstajal, sedaj pa zopet bliskoma švigal za plenom tja in sem. In ko se je nasitil, zavil je tolsto svoje telo, napravil mogočen kolobar, pokazal Jurčetu črno pikasto svojo stran ter potem odplul proti tolmunu nekoliko korakov od mosta oddaljenemu, in se končno izgubil v črni njega globočini. Jurčetu se je zbirala voda v ustih in vzdihovaje se je oziral po reki. Bil je v treh farah najimenitnejši ribič in najhujši sovražnik povodni živali! Ravno tedaj prišel je mimo Bolantačev Štefan, ki je bil tudi ribič. Da se z Jurčetom nista ljubila, ni treba pripovedovati!

„Kaj gledaš?“ vprašal je prijazno.

„E, nič!“ odgovoril je Jurče mrzlo.

„Tu doli se časih še kak sulček dobi!“ menil je Štefan.

„E, nič se ne dobi!“

„Kaj tisto! V Kotlu (tako pravimo tolmunu pod mostom) je zmerom sulec. Ko je še moj oča živel, videli so časih tacega, da je bil velik kakor tele, ter imel velike krvave oči in kot jabolko debele pike ob strani!“

„E, nič!“ končal je Jurče razgovor. „Kako mrenè je noter in kakšen barbonček, ki ni vreden, da bi človek prste zmočil zanj! V taki luži boš sulca iskal! Ti boš na vse zadnje še pod strešnim kapom sulce lovil!“

Ponosno-zaničljivo odšel je po travnikih ob vodi. Kadar svojega nasprotnika ni več videl, zavil jo je med olšje, ujel ondu v potoku malo postrv, osnažil jo čedno ter jo zavil v listje zeleno.

Okrog jednajste ure po noči stopil je Jurče iz svoje koče ter pazno lezel iz vasi, da bi ga pač nihče ne videl. Tihotapil je čez Županov most ter zlezel tik Kotla na staro vrbo, ki je razprostirala svoje gosto vejevje nad vodo.

Med tem vejevjem je obtičal ter spustil vervico s trnikom v vodo in sedel kakor lesena podoba, da bi ga ne čutila riba, katero je hotel po noči ujeti. S prečudno potrpežljivostjo vlačil je vrvico gori in doli. Luna je prilezla izza goré ter obsejala vodo in most. Jurčeta je bilo skoro malo strah, ker, kakor vsa vas, veroval je tudi Koščakov Jurče, da prihaja v tihi noči pekla gospodar na Županov most in da šiva na držaji sedeč peklensko svojo obleko. Kadar je kdo mimo prišel, čuli so ga pogostoma, da je štrbunknil v vodo. Jurčeta je bilo torej strah in prav v resnici zaježili so se mu lasje na glavi, ko je ozrši se proti mostu tik držaja opazil slonečo črno osobo.

„Hudič!“ je zastokal.

A potolažil se je takoj. Z bistrimi svojimi pogledi prepričal se je, da to ni hudič, nego samo Kočarjev gospod. Tedaj pa je Jurče hudo zaklel.

„Sulca mi bo snedel! Kaj ga moti vrag sedaj po mostu!“

Ali Jurčetu dana je bila kmalu priložnost opaziti, kako stoji stvar. Po stezi od Romovša prihitela je tenka osoba, zavita v ruto ter boječe stopila na most in pred Kočarjevim sramežljivo obstala.

„Kako, da te tako dolgo ni?“ vprašal je črnobradati. Povedala mu je, da ni mati hotela spat iti, in da ni mogla prej uiti. Hodila sta po mostu in Jurče je poslušal in čul vsako besedico. Čul je, kako jej je pravil, da jo bo vzel v mesto, da jej bo dajal gosposko obleko ter napravil iz nje, ne vem že kaj.

Dekle se je smijalo vmes, da se je čutilo, kako jej dobro dejo te laži.

„Ta revica mu res vse verjame!“ mislil si je Jurče ter jezno ovil trnikovo vrvico okrog roke, da bi mu ne odpadla med tem, ko je poslušal. Pri nas ni navada, da si dva pritiskata usta na lice, kadar se imata rada. Ali Kočarjev gospod je tisti večer vender izrekel željo, da naj mu Lenče pusti, da bi položil obrastla svoja usta na njeno lice. To se je pa Jurčetu tako nespametno in smešno zdelo, da je hotel to „lizanje“ bolj natanko opazovati. Sklonil se je iz vejevja nad vódo, — ali v istem trenutku zasadil se je v globočini sulec na vabo, ter, čuteč železo v svojem žrelu, butil po vodi navzdol. Vrvica se je napela, in Jurče je popotoval z glavo naprej v Kotla vrtinec. Na vrbi se je lomila suhljad in valovi so se sklenili nad ubogim ribičem. Takoj vrglo ga je zopet na vršino in dobro je čul, kako je Lenče v istem hipu vzkliknilo: Jezus, Marija!

Ko je Jurče zlezel na suho, izginila sta že bila ona dva z mosta. Ali pozabil je njiju ter počasi vlekel vrvico k sebi. Pri tem pa je čutil, kako se je metal jetnik tja in sem. Privlekel ga je k produ. Bil je velik, jako velik, in z repom je tolkel po vodi, da se je čulo, kakor bi tleskala široka deska po njej. To je bil zadnji sulec, ki se je ujel po naših vodah, da je kaj tehtal! Sedaj pa ti ribiči in ribarji že vse polove, vsaka šivanka je dobra, če se le dobi. In potlej naj se sulci vzrede, če se morejo!

* * *

Nimm dieses Leben nicht so ernst!
Recht spasshaft ist's im Allgemeinen . . .
Je besser du es kennen lernst,
Je muntrer wird es dir erscheinen.
Kein Drama ist's im grossen Stil —
Wie du dir denkst — mit Schuld und Sühne,
Es ist ein derbes Possenspiel
Auf einer Dilettantenbühne. Leuthold.

Tivoli! beseda sladkega pomena! Kraj umazanega sladkorja, rumene kave in starega kruha, kdo te ne pozna v beli Ljubljani kdo si ne hrepeni po prijazni tvoji senci in po vitkih tvojih drevesih? Ali — bilo je pred dvajsetimi leti! Po Latermanovem drevoredu sprehajala se je množica ljubljanske gospode. Po kostanjih oglašali so se vrabiči, ter grdo kričali. Pod kostanji pa so sloneli raztrgani berači, kazali hrome svoje ude, ter grdo kričali. Po peščeni poti hodile so ljubljanske gospice, streljale z očmi po topničarskih uniformah, ter govorile o plesih, o oblekah, o klavirjih in o solnčnikih štirioglatih, katere je bila ravno tedaj privlekla neukusna moda v naše drevorede! Govorile so nemško, nekatere še celo angleško! Samo slovenska beseda se ni čula nikjer, — ker pred dvajsetimi leti bila je pri nas angleščina mnogo potrebnejša od slovenščine!

Pod Švicarijo tik grada godli so vojaki. Po bregu sedelo je zaljubljeno dijaštvo ter se kipeče oziralo po mladih dekletcih, ki so še skoro v otročjih oblekah tičala. Ali z očmi je ta drobiž že koketno bliskal, kakor površno oblečena, svojemu možu nezvesta gospa v salonu! Okrog godbe stali so častniki, mladi uradniki, učitelji in druge neoženjene take stvari. Vmes pa so se pojali psi. klali se ter grdo tulili.

Visoka, zelo zgovorična gospica stopala je z mladim plemenitažem gori in doli. Ves čas sta se smijala ter metala roké po zraku, kakor da bi ja razgovor čez vse mere navduševal. Pristopil sem bliže, ter lazil za njima, da bi vsaj vedel, o čem taka dvojica govori.

„Jaz rajša počasi hodim kakor hitro!“ dejala je ona goreče.

„„Jaz tudi, jaz tudi!““ odgovoril je gospod vitez.

„Jaz le malokedaj hitro hodim!“

„„Jaz tudi, jaz tudi!““

„Samo, kadar sem v družbi, tedaj pa zopet rajša hitro hodim!“

„„Jaz tudi, jaz tudi!““

Vrglo me je na stran. Ali ona dva sta se še vedno smijala, in še vedno sta bila navdušena pri svojem razgovoru!

Za gradom pod grmičevjem stala je družba prav moderno opravljenih gospodov in nekaj vitkih dam, katere so opazovale mimohodeče. Dva velika psa slonela sta ob strani ter od golega dolzega časa odpirala žrelo. Družba letá bila je prav glasna. Kar so si imeli povedati, kričali so si na ušesa, da se je čulo tisoč korakov daleč. To je bilo ljubljansko plemenitaštvo!

Nekoliko streljajev od aristokracije stalo je drugo krdelce lično opravljenih gospodičev. Tudi ti so glasno kričali ter z redko predrznostjo gledali v obraze mimohodečemu ženstvu. Videti je bilo, da so hoteli po vsem posnemati sosedno plemenitaško družbo. Kakor je prestavljal nogo ta ali oni baron, prepričan si bil lahko, da jo bode po ravno istem vzgledu takoj prestavil ta ali oni iz te glasne družbe. Velikanske šestice krog ušes pričale so, da je bil to aristokratični zarastaj bogatih ljubljanskih meščanov, ali pa nemških ljubljanskih uradnikov! —

Tedaj prikazal se je okrog ogla moj prijatelj Janez Zimovič. Žareče svoje oči metal je po ženstvu, kakor ris z veje, če se mu približuje srna. Skoro vsak mesec rodila se je v njem nova ljubezen, in srce njegovo bilo je kakor travnik, na katerem se je ljubezni cvetje na leto vsaj štirikrat kosilo. Prijel sem ga za suho podpazduho in počasi sva odšla po poti navzgor proti Švicariji, da bi si ondu pokvarila želodce s slabim in kalnim pivom. Vsedla sva se k mizi. Pred nama dvigalo se je zeleno drevje in zapadajoče solnce skušalo je tu in tam s svojimi žarki predreti vejevje. Časih prilezel je kakov žarek do najine mize ter se vsilil v kupo grenke pijače. Ali takoj je izginil, kakor bi se bil ustrašil tekočine, v kateri se je hotel razširiti. Iz globočine prihajali so godbe zamolkli glasovi in občinstvo okrog naju je šumelo, kakor šumé bučele v panji. Tik naju pri sosedni mizi sedela je že bolj jesenska gospa in kup različnolasih otrok okrog nje. Pri njej pa je sedel stari soprog, sladko se smijal ter v jednomer govoril in silil v njo. Ali ona se je sedaj obrnila v stran, odprla rudeča usta ter iz dna svoje duše prav odkritosrčno vzdihnila, kakor bi hotela reči, da pač ni dolgočasnejše družbe od starega svojega zakonskega moža.

„Kaj ti je?“ vprašal je skrbno zakonski ta nesrečnež.

„„Ne vem. Skoro sem se malo prehladila!““

„Prehladila! Čaj moraš piti! čaj!“ In takoj je letel v kuhinjo ter naročil gorke pijače. Povrnivši se, opazil je pri svoji ženici mladega kavalírja: njej pa je sijalo solnce raz obraza.

„Ni treba čaja, predragi! sedaj mi je bolje!“ šepetala je veselo. In zopet je odhitel v kuhinjo, da niso pripravljali čaja za njo, ki jo je ozdravil mladi kavalir. Ali to vse godilo se je pred dvajsetimi leti! —

Prisedla sta k nama tudi Franjo Smola in pa Anžè Kovačev: prvi je pel pri vsaki priliki in nepriliki: hej! juhej! na planinici fletno je! — drugi pa je neizmerno slabo tarokiral, a vender bil prepričan, da ga na svetu ni spretnejšega kvartopirca od njega. Prišel je tudi Tonče Digo, tisti, ki so ga vedno zobje boleli, in ki je za tega delj vedno tako grdo gledal, kot zmaj pod svetim Mihelom! Konečno prilezel je tudi profesor . . . . Kočarjev gospod. Leta je sedaj že davno mrtev. Oženil se je v Nemcih, in njega otroci letajo okrog in niti besedice slovenske ne umejo! Tako je bilo pred dvajsetimi leti! Sedeli smo, pili kavo in pivo, ter sodili o ženskah: koliko bode imela le-tá dote; kako se oni slabo poda klobuk; kako je le-tá grozovito prevezana čez pas; kako veliko nogo ima ona; kako srdito gleda ona „gospica z dežele,“ če se jej malo pogleda v obraz itd. —

„Kako, da ne zahajaš več domov, Tine?“ vprašal sem Kočarjevega.

„„Zakaj ne zahajam več domov?““ odgovoril je kislo. „„Vidite, nekdaj sem pogladil lice mlademu dekletu in sedaj mi visi na vratu ter hoče po vsej sili, da naj jo vzamem! ha! ha!““

Tudi družba se je smijala.

„„Sedaj mi še v mestu ne privošči miru! Pisari mi!““

„Piše ti!“ vpil je Janez Zimovič. „Na dan s pismom!“

„Pokaži! pokaži!“ kričal je tudi Franjo Smola. Oni privlekel je iz žepa zamazano pismo ter je oddal kričečemu Smoli. Le-tá pa je pričel ironično-patetično čitati:

„Preljubeznivi moj! Z žalostnim srcem vzamem pero v svojo roko, da Ti par besedic o svoji ljubezni napišem. S peresom mi ni mogoče popisati! Ali tudi besedic nimam, da Ti povem ljubezen, ki za té gori v meni. Ker srce mi tako pravi, da ni druzega ljubega za mé na tem svetu! Polna sem veselja, kadar se spominam Tvojega glasú in umreti bi morala, če bi me Ti več rad imeti ne hotel. Nikar me ne varaj! Ako bi me pa hotel, povej mi poprej, da bom vsaj malo pripravljena! Prosim Te, odpiši hitro, da bolj natanko vem, če me še rad imaš. Prosim Te, da naj skrito ostane, ker nihče ne ve, da jaz Tebi pismo pišem. Sedaj Te pa presrčno pozdravljam ter Ti podajem roko čez hribe in doline, in želim biti — ako je mogoče in ako je Tebi ljubo — Tvoja zvesta L. S. — Prosim Te še, ako je Tvoja volja, pošlji mi tiste bukve, ki se imenujejo „Glasnik“. Tvoja zvesta L. S.“ —

„„Vidite, take težave imam!““ In Kočarjev Tine naslonil je glavo na roko ter se zaspano oziral po šumeči družbi okrog sebe.

Med nami pa je bil smeh hipoma potihnil in občutke smo imeli, kakor bi čuli zadnje vzdihe umirajočega človeškega srca!

*
* *

Sad je bil dozorel na veji in rumena pšenica bila je že tudi davno spravljena v shrambe. Časih smo opazovali visoko pod nebom žerjave, ki so svoj triogelnik potiskali proti jugu. Po deblih lazil je drobni plezavček ter gonil svoj jesensko-tožni čerí, čerí!

Tiste jesenske dni se je bil zopet pripeljal v vas Kočarjev gospod. S sabo je vodil, tenko žensko v gosposki obleki. In če je hotela govoriti s Kočarjevimi, ni mogla, ker ni umela našega domačega jezika. Po vsej dolini sta lazila ter pregledavala kraj in kraje. Prišla sta nekdaj tudi pred Romovša, od koder se vidi po dolgi dolini, in daleč po vodi, ki teče po naši dolini.

Lenče se je bilo nekako čudno posušilo, kakor roža, če jej vode ne priliva š. Na klopi pred hišo je presedavala solnčnate dneve in bila tako slabotna, da ni več delati mogla. Izpred Romovša gledal je torej s tujko, ki jo je bil vzel za svojo ženo, v domači svet pod sabo. Opazivši dekleta na klopi, šinilo mu je nekoliko krvi v lice. Povesila je bledi obraz ter mečkala beli predpasnik med koščenimi svojimi prsti.

„Lenče!“ izpregovoril je hladno, „zopet sem doma!“

Počasi je dvignila trepalnice ter obrnila proti njemu solzno oko.

„ „Ali res!“ “ vzdihnila je.

„Poglej, to je moja žena!“

Obrnila je solzni pogled proti gosposki ženski, ki je z zadovoljnim obrazom pri strani ostala.

„ „Ali res!“ “

„Pred šestimi meseci sva se vzela.“

„ „Ali res!“ “

Ko sta se potem ona dva skrila za ogel hiše, pretresla se je, in sklonila se po klopi, ter točila solze, ki so kakor srčna kri izvirale iz nesrečnega srca. Zvečer zavrela jej je kri po telesu, in bledla je in kričala, da jej glava gori! Proti jutru, ko so zaspali domači, vstala je iz postelje ter ušla iz hiše. Potem pa so jo dobili v vodi!

Nikdo ni prav vedel, kaj jo je gnalo v smrt. Šimen Godec, ki je zagovarjal bolno živino po pogorji, izpregovoril je v nedeljo pred deseto mašo, ko smo stali pred cerkvijo, tako-le:

„Ha! Kaj jej je bilo? Kaj jej je bilo! To je lahka stvar! Jaz pa dobro vem, kaj jej je bilo. Slaba kri v spodnjem telesu se jej je strdila; iz zgorejšnjega telesa pa je udarila mrzlica. Pri tem pa jej je gotovo tudi srčna mrenica nekoliko zatekla in žolč se jej je izlil po vseh žilah in tudi jetra so se ga napila. Da so se pluča vnela, in da je potem vse vrelo po njej, kakor v lonci, stoječem celi dan pri ognji, to vse je tako gotovo, kot amen v očenaši! Vidite, to jej je bilo! Da so mene poklicali, zvrnil bi bil na njo kake štiri škafe vode (ki bi bili pogasili ogenj v njej), ali bi jej pa bil zagovoril, kar časih prav dobro pomaga. No, pa takrat, kadar je sila, se ne spomninate človeka! Za tega delj pa umirate, kakor muhe pred zimo! Prav vam je!“ —

Jedinstvo slovenskih dežel od VII. do XIII. stoletja.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

VI.

Leta 976. odločil je tedaj cesar Oton II. Karantanijo v njenem starem obsegu od Bavarske in podelil kot neodvisno vojvodino sinu l. 945. umršega Bertholda, t. j. Henriku Mlajšemu Luitpoldovcu. Od takrat bila je Karantanija le še dvakrat mimogrede pridružena Bavarski, ali bolje rečeno: njena vlada združena v roki bavarskega vojvode, t. j. od l. 982. do 985. in od 989. do 995. Henrik mlajši bil se je namreč že l. 977. spuntal proti Otonu v nadi, da če pridobiti tudi Bavarko in tako združiti vso dedovino svojega očeta. Ali pri Pasavu je bil potolčen in lišen njegove vojvodine. Koroško je dobil mestu njega Oto Franko-Lotarinški, sorodnik cesarjev. Ali pozneje se je Henrik s cesarjem pomiril in udobil od njega ne le Koroško, nego tudi Bavarsko l. 982. Oto pa se je moral umakniti in obdržavši svoj vojvodski naslov prevzeti vlado frijulsko-veroneške marke (982—995). Tudi Henrik se je moral skoro odpovedati Bavarski (l. 985.), tako da mu je ostala le vojvodina Koroška. Po smrti tega zadnjega Luitpoldovca l. 989. padla je

Koroška zopet v roke Henrika Prepirljivega, ki je vladal Bavarsko že od l. 985. Toda že 995. umre ta Henrik in cesar loči zadnjikrat Koroško od Bavarske ter jo podeli zopet Otonu Frankolotarinškemu. Ne zna se, kako dolgo je ta vladal Koroško in kedaj je izročil vlado svojemu sinu Konradu I., ki je pa že v v prvem desetletji XI. veka (l. 1011.) odstopil z zgodovinskega prizorišča.

Od l. 976. pa do 1077. prikazuje se nam Karantanija zopet kot jedinstvena in celokupna država. Pripadale so jej še vse marke, kakor nekdaj: Štajerska (kar je niso Ogri osvojili), Slovenska, Isterska in Frijulsko-Veroneška. Ta poslednja se je pač rada prištevala Italiji, zlasti primorje jadransko, kjer je italijanski jezik in živelj prevagoval. Tako vemo, da je Lotar kralj italijanski postavil Trst pod vlado njegovih škofov l. 948. Ali cesar Oton I. je l. 952. odločno odcepil od Italije Frijulsko, Akvilejo in Verono ter konečno pridružil vojvodini Koroški. Tako je bil tudi ta del Karantije obvarovan svoji materi zemlji. Zveza med Koroško in njenimi markami bila je prav v tej dobi najkrepkejša. One marke, ki so se zdele najnevarnejše in so pretile odcepiti se od Koroške, te so vojvode navadno sami upravljali, ali pa jih poverjavali svojim najbližjim sorodnikom, bratom ali sinom. To se je gajalo zlasti glede Istre, kjer je bil italijanski živelj na obrežji vedno močen in kjer so bili začeli Benečani svoj vpliv širiti. Da so dobili isterski krajinski grofje večji odpor proti tem protivnim nameram, pomnožili so Koroški vojvode njih oblast ter jim podredili tudi Kranjsko (Gorenjsko), ki je bilo v XI. stoletji navadno združeno v isti roki, kakor Istra. Temu nasproti razdelila se je bila „marka ob Savi“ na dva kosa, na pravo slovensko ali metliško marko (Dolenjsko) ter na savinsko marko (Saunia, dolenje Štajersko). Tudi metliško marko vladali so navadno isterski krajinski grofje in to iz jednacega uzroka, kakor Kranjsko.

Ali čeravno je bila Karantanija popolnoma ločena od Bavarske in njena celokupnost bolj priznana, kakor kedaj koli poprej, vender je bila slovenska narodnost in ljudska samosvest baš v letih 976 — 1077 bolj v nevarnosti, kakor l. 828. Uzrok tej nevarnosti je bila prvič nemška kolonizacija in drugič germanska fevdalna ustava ter iz nje izvirajoče posledice. O prvi smo že govorili na svojem mestu, ostaje nam torej že drugi uzrok pojasniti. V XI. stoletji razpadla je namreč Karlova okrožna ustava in fevdi postali so kmalu dedni. Vsled tega so izginila ona mala, sama zase šibka okrožja in združila se v jedni roki ter skupila se v večje pokrajine. Med temi imamo v prvi vrsti cerkvene kneževine. O oglejskem patrijarhatu smo že govorili. Tu moramo le še omenjati, da je obsezal v XI. stoletji ne le večji del Frijulske, nego tudi vse Goriško (od leta 1001.), ves Kras in Notranjsko (od l. 1028.). Natorno je, da so vsi ti deli postali skoro neodvisni od Koroške vojvodine (l. 1028.). Trst in njegova okolica tri kilometre daleč bil je mala republika pod vlado svojih škofov. Druge isterske škofije so imele le bolj neznatna posestva. Samo puljski škof je vladal v takoimenovani puljski grofiji ali Polesani.

Razen teh domačih škofij imele so pa tudi tuje (zlasti bavarske) mnogo posestev na Slovenskem, katere so jim bili nemški cesarji malo po malem porazdelili. Tu moramo v prvi vrsti omenjati škofijo brižinsko, ki je bila v tem času najmarljivejša prisvojevalka zemljišča po vseh iztočnih Alpah. Na Kranjskem si je bila pridobila (974—1011) lep del Gorenjskega okolo Škofje Loke, središča teh pridobitev. Na Koroškem je bila brižinska okolica vrbskega jezera, na Štajerskem pa okrožje „Chatra“ v gorenjem Pomurji (okolo Belca = Wölz). Naravno je, da je na Štajerskem največ posedovala nadškofija salcburška. Vsa dolina Aniže, Balte, gornje Mure, Murice, Rabe ter okolica ptujska in breška bila je v njenih rokah, tako tudi Krško na Kranjskem. Bamberška škofija imela je na Koroškem okolico beljaško do goriške in frijulske meje, za tem skoro celo labodsko dolino (okolo Wolfsberga); na Štajerskem pa zemljišča v baltski in admontski dolini. Sebenska (Brixen) škofija pridobila si je na Kranjskem najsevernejši del Gorenjskega, Bohinj, Bled in Podkoren; na Štajerskem pa Podčetrtek. L. 1075. utemeljena Krška škofija dobila je od sv. Heme bogato posestvo v dolini koroške Krke ter na Štajerskem okolo Kozjega, Podsrede, Planine in Vitanja.

Premnogo posestev bilo je v rokah domačih in tujih samostanov. Koroški sv. Pavel (v labodski dolini), Št. Jurij (am Lengsee) in osojski samostan (v Žibah); Štajerski Admont, Goess, St. Lambert, Runa, pozneje tudi Žiški Klošter in Gorenji Grad; kranjska Zatičina, Kostanjevica in Bistra; goriški Rozač in kolegijatna cerkev v Čedadu niso imeli le v dotičnih zemljah svojih posestev, nego ta so bila raztresena po vsem Slovenskem. Mnogo od teh podelitev prejeli so samostani še le v XII. in XIII. stoletji. Akoprem naši samostani niso imeli nikoli knežje oblasti, kakor škofije, vender so uživali na svojih posestvih popolno imuniteto, tako da ni imel ni kralj ni vojvoda ničesa opraviti na samostanskih zemljah. Tudi ta posestva torej lahko smatramo kakor toliko neodvisnih državic.

Ozrimo se zdaj na posestva svetnega plemstva. Tu opazujemo najprej stare, domače plemiče, kateri so se bili radovoljno podvrgli Frankom Nemcem in dobili potrjenje za njih posestva. Tak plemič je bil Negomir, ki je dobil l. 965. Poreče (Virozach, sedaj Pörtschach) ob celovškem jezeru, in tako tudi tisti „Karantanec“, ki je posedoval tretjino Ptuja, ali jo moral odstopiti salcburškemu nadškofu, bržkone zaradi nelojalnega ponašanja proti Nemcem. L. 898. podeli cesar Arnulf svojemu nezakonskemu sinu Svetopolku (Zwentiboch) okrožje Breže (Friesach) ali Krško grofijo z glavnim gradom Seliče (Zeltschach) blizu Brež. S tem je postavil temelj preimenitni slovenski dinastiji Seliče-Breže, kateri ni pripadalo samo to okrožje, nego pridobila si je tudi bogata posestva v savinski dolini. Že l. 895. daroval je bil namreč cesar Arnulf „Karantancu“ Valhunu (Waltun) razen trušenjske doline (Triexen) na Koroškem tudi okolico rihenburško in krško ob Savi. Ta Valhun moral je biti bližnji sorodnik Svetopolka Seliškega, morda njegov brat in tudi nezakonski sin Arnulfov. To sledi iz tega, ker sta po smrti Valhuna in Svetoploka prišli Krška in Savinska grofija v iste roke, t. j. Vilhelma I. Ne zna se, ali je bil ta sin Valhunov ali Svetopolkov. Vilhelma I. istoimenski sin nahaja se v listinah X. stoletja kakor grof trušenjski in savinski ter imenujeta se njegova sina Vilhelm in Luitold (Hormayr, Beiträge zur Lösung der Preisfrage II. Heft pg. 181). Morda temu Vilhelmu III. je daroval cesar Oton II. l. 980. posestva okolo Vitanja. Izvestno pa je naš Vilhelm III. tisti, kateremu je daroval Henrik II. leta 1015. mnogo kmetij okolo Kozjega, za tem ob Sotli, Mirni in Savini; ter cesar Konrad II. l. 1025. (in 1028.) zopet trideset kmetij v dolinah Koprivnice, Hodinje in Voglajine (Felicetti etc. pag. 40). Po vsej pravici sklepajo zgodovinarji, da so Valhun in njegovi nasledniki izvrševali grofovsko oblast v Savinski marki. (Tangl. Ueber den angeblichen Markgrafen Popo Starchand von Soune, Mitth. d. hist. Ver. f. Steiermark IV.) Žena Vilhelma III. je bila pobožna Hema iz rodovine traungauskih (štajerskih) grofov, katero so pozneje za svetnico razglasili. Kakor se zdi, je njen mož zgodaj umrl in zapustil dva sina: Vilhelma IV. in Hartvika.

Starejši sin je poginil l. 1036. v boji proti Eppensteincu Adalberu, ki se je hotel v drugo polastiti koroškega vojvodstva, mlajši pa je moral še mlad umreti (pripoved priča, da je oba sina ubil neki rudokop). Zato je darovala vdova Hema vsa svoja posestva cerkvi ter utemeljila samostan Krka (1042—1044), iz katerega je postala kasneje Krška škofija. Druga posestva Seličanov pripadla so njih sorodnikom. Med temi so bili najvažnejši grofi huenburški (razvaline tega grada Huenburg ali Heunburg, slov. Obri, vide se še vedno nad Velikovcem), kateri niso podedovali le vso trušenjsko grofijo, nego tudi večino seličkih posestev v Saviniji s Celjem vred. Nekoliko teh posestev so darovali samostanu Št. Pavel, vse drugo pa je pripadlo po izumrtji Huenburgov (l. 1322.) njih sorodnikom Celjanom.

Razen te slavne slovenske dinastije bilo je gotovo še drugih, ki so si znale s svojim modrim ponašanjem pridobiti naklonjenost nemških vladarjev ter tako utemeljiti večjo ali manjšo kneževino na Slovenskem. Tako je vladal okolo l. 1025. grofijo Muriško (Mürzthal) grof Turdegowo (Terdigoj?). Ali vselej ni mogoče določiti, katera dinastija je bila slovenska, katera ne, ker viri nam tega ne poročajo, po imenu samem pa ni mogoče sklepati, odkar so prišla v rabo nemška imena tudi pri slovenskem plemstvu. Izvestno je tudi, da so v drugi polovici XI. stoletja vedno bolj nemške dinastije stopale na mesto slovenskih.

Taka nemška dinastija je Sempt-Ebersberg in njej sorodna Weimar-Orlamünde, ki je vladala v Istri in na Kranjskem. Na Štajerskem so se ukoreninili Playn-Peilsteinci okolo Gradca, Lipnice, Ščavnice in Pilštanja. Severni del Štajerske prihajal je vedno bolj v roke traungauskih ali štirskih grofov, južno marko pa so vladali do l. 1149. Andechs-Hohenwarti. Zelo važna je dinastija Eppensteinska, ki je iz doline Murice in Jablonice razrazširila svoja posestva ob gorenji Muri (zlasti okolo Judenburga) in noter v Koroško. Ta rodovina vladala je dvakrat vojvodino Koroško, od 1012—1035 in od 1073—1122, ter davala Istri krajinske grofe. Za Eppensteinci dobila je to vojvodstvo dinastija Sponheim-Ortenburg 1122—1269. Ta je posedovala na Štajerskem okolico mariborško in laško ter pridobila l. 1091 posestva labodskih grofov v jednakoimenski dolini. Na Kranjskem so imeli Sponheimci skoro vse Gorenjsko. Mlajša je dinastija Ortenburgov, ki je bila naseljena okolo Špitala, Paterniona, Zabrdca (Afritz), Weissensteina itd. Na

Kranjskem je bilo ortenburško vse zemljišče med Soro in Kranjem, stolp v Kranji, grad Kamnik, grad Wallenburg pri Radovljici, na Dolenjskem pa gospostvo Ribnica, ki je sezalo na jugu preko Kočevja do Kolpe. Sosedje Ortenburžanov na Koroškem bili so lurnsko-bistriški grofje. Ti so imeli skoro vso gorenjedravsko dolino na Koroškem ter bistriško na Tirolskem. L. 1090. dobili so od svojega sorodnika Henrika Eppensteinskega grofijo goriško. Na Goriškem je ta dinastija skoro razširila svoja posestva okolo Gorice, po Krasu, Notranjskem in Istri, a imela je razen tega tudi večji del južne Frijulske.

To so le večji dinasti po Slovenskem. Razen teh bilo je še mnogo mnogo manjših, in tudi tuje vladajoče rodovine imele so posestva na Slovenskem n. pr. tirolski Andechs-Merani v Istri in Kranjski. To je zadosta jasen dokaz, kako razkosana je bila naša domovina in kako oslabljena vojvodska oblast. Pač nam kaže zgodovina te dobe moža, ki je čutil tako sramoto ter skušal staro karantansko vojvodino zopet ojačiti in okrepiti, ali njegovo prizadevanje se je razbilo ob odporu tujega plemstva. Ta mož je bil koroški vojvoda Adalbero, sin Markvarda Eppensteinskega. Adalbero znal si je pridobiti vojvodstvo Koroško l. 1012. in začel krepko vladati. Njegov vpliv se ni poznal le na Koroškem, nego po vseh markah te vojvodine, da celo v oddaljeni veroneški marki. Znal je upokoriti po neodvisnosti hrepeneče grofe in tako si je pridobil med njimi mnogo sovražnikov. Da je Adalbero gojil visoke namere, priča nam to, da je vzel za ženo sestro nemške kraljice, soproge Konrada II. Mislil se je tako zadosta močnega odcepiti Karantanijo od nemške države. Ali spominivši se usode Ljudevita Posavskega hotel si je pridobiti prijateljstvo njegove južne sosede, baš v tisti dobi mogočne hrvatske države. Iz nemških letopisov se da posnemati, da je bil Adalbero sklenil zvezo s Hrvatsko. Toda nemški plemiči so skoro izpregledali namere Adalberove in jih poročili Konradu II. Tudi Vilhelm III. Seliški zavidal je Adalberu srečo. Ni mogel prenašati njegove krepke vlade ter šuntal Konrada proti koroškemu vojvodi. Kralj omeji Adalberovo oblast najpoprej s tem, da osvobodi l. 1028. oglejskega patrijarha in tridentinskega škofa popolnoma od vojvodske jurisdikcije. Za tem pregovori v Bambergu zbrane nemške kneze, da izrečejo prokletstvo in progonstvo nad koroškim vojvodo. Sedaj se vzdigne vse nemško plemstvo proti Adalberu in ta mora zbežati iz zemlje l. 1035. Ali kmalu se je zbrala njegova stranka ter že naslednjega leta se vrne Adalbero na Koroško. Tu se maščuje nad Vilhelmom III. s tem, da ga da ubiti. Ali cesar ga z novega prekolne in Adalbero mora drugikrat v prognanstvo. Še le po smrti Konrada II. l. 1039. poskuša Adalbero tretjikrat svojo srečo in se vrne na Koroško. Toda njegovi protivniki so bili tudi zdaj močnejši in Adalbero pogine v brezvspešnem boji in ž njim celokupnost Karantanije.

Posledice Adalberovega upora bile so žalostne za državno idejo Slovencev. Da bi moč Karantanije oslabila in vsako upornost uničila, začela je nemška cesarska politika ločiti marke od matere zemlje ter povzdigati jih do samostojnih kneževin. Najprej je ločil Konrad II. gorenjekarantansko marko (gorenjo Štajersko) od Koroške, odvzel njeno upravo Eppensteincem, ter jo predal grofom Wels-Lambach, od katerih so jo dobili l. 1055. grofje traungauski ali štajerski. Tudi južne marke ločile so se skoro od Koroške ter počele svoje samostalno življenje.

(Konec prihodnjić.)

Brez hiše.

Naša je prosila mati:
„Simon, slišiš, pojdi spat!
Ni lepó, če fant se klati
V noči preko tujih vrat.“ —
Dober sin sem mater slušal,
Voljno sem k pokoju šel,
A zastonj sem spati skušal,
Ker sem ljubico imel.
Skrivna moč me je gonila,
Tihotapil sem do nje,
Ki je moja zvezda bila,
Moje solnce, moje vse! —
In kako me je sprejela!
Rekla mi je: „Nič ne bo!
Drugega si bodem vzela,
Fanta s hišo in zemljó.
Hiše nimaš in študiraš.
S časom stopiš pred oltar.
Čemu znanja mi podiraš?
Nisi sam svoj gospodar!“
— — — — — — — —
Dobro me je ohladila.
Tihotapil sem od nje,
Ki je moja zvezda bila,
Moje solnce, moje vse.
Mati mi sedaj ne pravi:
„Simon, slišiš, pojdi spat!“
Ker se sam po svoji glavi
Rad ogibljem tujih vrat

Simon Bric.

Večna luč.

Na polji širnem, glej ga tam!
Stojí samoten božji hram.
Svetílka zlata v njem gorí,
Gorí vse dní in vse noči.

Naj hram ogrinja mrak temán,
Naj krog divjá vihár strašán,
Od znotraj luč ne vgasne mu,
Obseva stene jasne mu. —

Li nisem jaz tá božji hram
V življenja širnem polji sam?
A srce svitel je oltar —
Kaj mrak, nevihta njemu mar?

Gorázd.

* * *

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

IV.

> Alles das Neigen
> Von Herz zu Herzen,
> Ach, wie so eigen!
> Nemška narodna.

Druzega popoludne sedel je Kosan že v prostorni grajski sobani, in zabaval se z dokaj obilo družbo v živahnem razgovoru.

Ko se je bil zjutraj probudil, bil je sklep njegov gotov, da mora odriniti od doma; del je tudi večino svojih stvarij v red ter vprašal sestro, kje bi se dobil voznik, da ga potegne v najkrajšem času do mesta. Proti poludne pa je sklenil, da še ne odide danes ali jutri; — čemu tudi, ko nima gotovih opravil zunaj na tujem.

Po opoludanskem obedu stal je pa zopet nekoliko časa na vežnem pragu ter zrl gori proti Potoku in doli po vaški ulici. A kmalu vrnil se je v svojo sobico, opravil se v najboljšo obleko, katero je prinesel s seboj in pol ure pozneje sedel je v gradu v veliki prostorni sobani poleg starega grajskega gospodarja Wernerja.

Vzprejel ga je bil isti gostoljubno, skoro presrčno, in tudi nadlajtnant oveselil se je jako slikarjevega prihoda; Berg pa se je vedel tako, kakor prejšnjega dne. Teta, svakinja gospodarjeva, bila je res stara skoro „kakor zemlja,“ a vender živa, gibčna in vesela. Govorila je največ od vseh navzočnih.

„Vi ste tu doma!“ dejala je slikarju; „to sem že zvedela pred par dnevi; včeraj pa mi je Olga pripovedovala, da Vas je srečala, to se pravi, jaz sem uganila, da ste morda Vi bili; dejala je, da ste jo spremili iz gozda do tu doli pod grad; pa kje je vender Olga?“

„Na vrtu je,“ reče hladno Berg.

Kosan se je bil malo zarudel pri opomnji stare tete o včerajšnjem srečanji z Olgo. A pri slednjih njenih besedah prepričal se je, da teta ne ve ničesa o prvem srečanji njegovem z Olgo. In to spoznanje gnalo mu je skoro zopet kri v obraz. Pa premagal se je.

„Res je!“ reče naglo, „srečala sva se včeraj z gospodično, in jaz sem bil tako iznenadejan, kakor ona; kajti, kdo bi bil mislil srečati tu doli v gošči druzega človeka, nego kmetskega!“

„Da, da, tako osamljeni smo tukaj,“ omeni gospodar, „da se sovrstnikov skoro strašimo, ako jih nenadoma ugledamo! Ha, ha, res je tako!“

„Pa Vi vender ne bivate vedno tu?“ vpraša slikar površno.

„Časih potujemo v poletnem času,“ odgovori graščak; „letos smo ostali doma; prijetna družba na deželi je tudi več, nego nemirno vozarjenje po svetu.“ — Obrnil se je pri teh besedah proti Bergu.

Kosan, ki si je bil zunaj med svetom pridobil že doberšen kos one lastnosti, ki daje človeku hitro spoznati v govoru druzega videz in resnico, čutil je nehoté, da za zadnjimi besedami gospodarjevimi tiči nekaj pikrega, njemu vender neumljivega.

Berg pak se je mirno priklonil, a preko usten mu je šinil kratek zasmeh.

„Gospod pl. Berg je ženin moje hčere Olge,“ reče sedaj Werner, ki se je bil domislil, da onega v tej lastnosti še ni bil predstavil slikarju.

„O!“ smeje se nadlajtnant, „gospod Kosan je že o vsem poučen; storili smo to že včeraj!“

„Da, da, res je,“ reče Kosan ter se obrne k staremu gospodu; „čestitam, čestitam!“

Dejal je to uljudno, kakor včeraj: samo ne tako mirno, nego skoro hlastno in gorko.

Hotel je še nekaj pristaviti, kar vstopi Olga. Po prvih pozdravih pripovedovala je, da je bila na vrtu, a da vročina postaje neznosna. Lice jej je v istini gorelo. Sedla je na prazen stol poleg slikarja, in pogovor vse družbe vil se je potem okolo raznih nepomenljivih predmetov.

Kosan se je hotel kmalu posloviti, a stari gospod ga je pridržal, vabeč ga, naj ostane do večera; saj na deželi ni tako, kakor v mestih. — In slikar je ostal.

Berg in nadlajtnant sta odšla; prvi je hotel pisati domov, drugi je govoril o nujnih opravilih, in tudi gospodar obrnil se je naposled h Kosanu, rekoč: „Ogledite si malo grad in vrtove! Pa kaj pravim, Vam je bilo vse že prej znano, nego meni. Vender bode sedaj zunaj prijetneje, nego tu; solnce se je nagnilo. Olga in teta Mara Vam radi pokažeta naše kraljevstvo!“ dostavi smejé se.

Vsem je bilo prav tako, in šli so na vrt; Werner je hotel priti pozneje za njimi.

Po kratkem sprehodu ostali so v lopi naslonjeni konec vrta ob stari zid. Teta je odšla za nekoliko časa po poslih, in tako sta ostala Olga in Kosan sama. Ona je zrla na pletenje v rokah in on je bil za trenutek v zadregi, o čem bi pričel govoriti. Menili so se bili o prejšnjem gospodarji Potoškem. in teta Mara pravila je o dolenjskem gradu, kateri je bil prej lastnina Wernerjeva.

„Vi pač ne ostanete dolgo več v tem kraji,“ povzel je slikar po kratkem molku; „in potem Bog zna, kdaj se bodete zopet vrnili. Tako daleč pojdete, na Saksonsko, kakor sem čul!“

Ona se je malo zarudela; o tem predmetu do sedaj še nista govorila.

„Ah kaj!“ reče potem živo ter upre svoje temno oko v mladega moža; „sedaj še ne mislim mnogo o tem. To je še daleč! Oča in — in — gospod Berg pravita: prihodnjo pomlad ali jesen; — in jaz — jaz pa v istini nisem mnogo mislila o tem.“

Slikarju se je nekaj posvetilo v možganih. Naravna, skoro najivna odkritosrčnost dekličina, in oni pikri odmev v graščakovih besedah, na katerega je bil prej pozoren postal, podala sta mu v trenutji ves položaj. Skoró bi bil jedno neumno zinil. Hotel je namreč reči: „In Vi ne ljubite svojega ženina?“ Pa zadušil je ta vzklik še o pravem času ter dejal:

„Gospod Berg je pač že dolgo časa znanec v Vaši hiši?“

„Brat moj seznanil ga je z očetom našim! To še ni tako dolgo.“ Molčala sta jeden trenutek.

„Ali se bodete Vi vrnili na Vlaško?“ vpraša potem naglo ona.

„Da, vrnil se bom!“

„In kaj slikate sedaj?

„Dela posebnega sedaj nimam; vrnil se bom morda v Rim, in tam daje prilika delo.“

„Jaz tudi še vedno risam, kadar imam kaj časa; očetu sem naš grad narisala.“

„To mi bodete vender pokazali?“

„Ne vem!“ reče ona ter povesi oči na pletenje; „morda Vam zopet —“

„Ne bode kaj po volji? Mislite?“ smeje se Kosan; „odpustite, gospica, ali sem Vas tedaj žalil?“ nadaljuje resno.

„Ne, ne!“ reče ona; potem se ozre po vrtni stezi proti gradu. „Pa kam je šla teta, da je ni nazaj? Opraviti ima res mnogo. Ali Vaši starši še živé?“ vpraša zopet naglo slikarja.

„Mati, — očeta nimam več!“ Ljubo mu ni bilo, da se je pogovor zasukal; rajši bi bil govoril še o lanskem letu, in o vili Borghese.

V tem je prišel Berg na vrt.

„Tu je prijetneje sedeti, nego v opoludanskem solnci doli po močvirnih travnikih hoditi, — li ne?“ vprašal je dobre volje.

„Se ve da!“ deje Kosan; „miloval sem Vas včeraj skoro; pravijo pa, da lovske težave tem bolj služijo, čim silnejše so; jaz nisem lovec.“

„Jaz tudi ne pravi lovec!“ smeje se Berg; „ako delo ni presilno, grem rad s puško na rami ven v gozd; in družbe je treba, družbe!“

Sédel je pri teh besedah poleg svoje neveste, katera je molčé zrla v pletenje.

„Tukaj tudi ni pravega lova; pri nas v Nemcih je druga. Tam vsakdo čuva svojo divjačino, a tu je mnogo zanemarjenega, in kakor Albert pripoveduje, ima tu vsak kmet svojo puško v podstrešji skrito!“

„No, tako hudo pač ni,“ deje Kosan.

Pojdite vender,“ oglasi se Olga, „moj brat vso svojo lovsko nezgodo pripisuje vplivu lovskih tatov, ne da bi se samega dolžil! Ako ničesar ne ustreli, pa pripoveduje, da so tatje pred njim vse iztrebili!“

„Tu je morda nekoliko resnice; škoda, da ga ni tu, da bi se opravičeval,“ smeje se Berg; „naj že bode lov tak ali jednak, to morate vender priznavati, da imamo pri nas te razmere bolje urejene. In tudi ljudstvo! Kakov razloček med našim kmetom in tukajšnjim!“

„Kakšen razloček menite?“ vpraša pozorno slikar.

„Gledé duševnih zmožnostij in glede olike nemški kmet preseza vender silno tukajšnjega slovenskega!“

„Nikakor ne, gospod pl. Berg!“ oporeka resno Kosan.

„Vi se šalite! Pomislite vender, pri nas imamo mnogo kmetov, ki so se naučili pisati in brati. A tukaj ljudstvo, ko bi tudi umelo to, nima knjig, da bi porabilo to skromno vednost. Tako so mi pripovedovali.“

„Žal, da je nekoliko resnice v tem. Kar je še najti v tem oziru, pustili so nam Francozje; — a kar se tiče zmožnosti našega ljudstva — jaz dvojim, da imate gori na Saksonskem primeroma toliko ljudij, ki bi se bili naučili v tako kratkem času francoskega jezika, nego tu pri nas. In Francoz je vender tudi vam gospodoval.“

„Jaz umem, da se potezate za to ljudstvo,“ reče skoro porogljivo Berg: „Vi ste tudi iz njega — a kdo Vas je izobrazil nego nemška vednost?“

„Res je to, toda le deloma, učil sem se tudi od drugih; toda ko bi se bil tudi samo od Nemcev, — to vender Nemcu ne daje pravice, da postane moj gospodar, ali da je meni zabranjeno, biti njegov sovrstnik! Je li učenec vedno nižji od učitelja?“

Berg je mignil z ramami.

„Jaz tudi mislim, da ni lehko najti boljšega in razumnejšega kmeta, nego je naš!“ oglasi se Olga, ki je do sedaj pazno poslušala. „Govori, občuje se lahko ž njimi, in kako dovtipni so ti ljudje, in prijazni, odkriti!“

Kosan je veselo uprl pogled v njo; Berg je to zapazil.

„Jaz se nadejem,“ dejal je obrnivši se k svoji nevesti, „da Vam bodo naši še bolje ugajali; živela bodeva vender večinoma na deželi!“

Kosan je s paličico brskal po pesku, in tudi Olga ni takoj odgovorila, a pri tem je prišel grajski gospodar k njim v lopo.

„Ah,“ klical je že pri vhodu stoječ, „krasno misel imam, ako jo bode naš mladi znanec uresničiti hotel!“

Vsi so uprli pozorne poglede vanj.

„Kaj pravite, gospod Kosan, in ti Olga? O Vaši naklonenosti ne dvojim, gospod Berg! Vi nam hočete odpeljati hčerko, a sedaj je prilika, da vsaj nekaj nje obdržimo tukaj — ako je namreč gospôdi po volji?“ — Stari gospod je govoril to z dobrovoljnim smehom.

„Kaj mislite, oča?“ vpraša Olga radovedno.

„Kaj druzega, nego prositi gospoda Kosana, da tebe naslika. Ne mudi se Vam nikamor sedaj v vročem poletnem času, in če blagovolite.“

„Izvrstno!“ vzklikne Olga, „jutri že lehko pričnemo.“

„Vi me predobro sodite, gospod Werner,“ reče slikar, „izpovedati moram, da sem še malo jednacega delal! Ako Vam je pa po volji, — iz srca rad se lotim te poskušnje!“

Sam pri sebi pak si je v prvem trenutku mislil, da bode starega gospoda objel za to ponudbo. — Berg je smehljaje pritrdil. „Tako hitro vender ne bode mogoče pričeti,“ dejal je potem, „kajti gospod Kosan potrebne priprave gotovo nima doma, ker je prišel samo za nekoliko dnij.“

„To se hitro preskrbi!“ zavrnil je ta, in potem so določili, da bode grajski hlapec, ki ima iti drugega dne v mesto, prinesel vse s seboj, česar bode slikar naročil.

Pozno je bilo, in mesec je svetil jasno na peščeno, med kolesnicami malo zarastlo pot, ko se je po njem vračal slikar iz grada. Hladno je bilo, kajti sever je drobil na nebu lehke meglice, in trnjevo grmičevje, ki je stalo tu in tam na bregu nad potom, zibalo in gugalo se je na lahko v sapi. V stari tepki nad vaškim pašnikom je žvižgal čuk, pod kolovozom v deteljišči pa je zapel časih prepeljak.

Kosan ni čutil, da je hladno. Snel je klobuk z glave ter korakal hitro navzdol po potu.

O denašnjih dogodkih ni premišljeval, niti o tem, bi li odpotoval ali ne, niti o Bergu — ženinu; jedino to mu je brodilo po mislih, da bo slikal njo, Olgo! In v grad pojde sleherni dan, in sleherni dan jo bo videl. In kaj potem? Kaj potem? Tega ni vprašal, niti samega sebe, niti kar tako tja v jeden dan. — Kaj mu je bilo mari do tega!

Tam na nasprotnem griči, onkraj Rodice ukali so fantje. Kosan postal je malo na ovinku nad domačo hišo in poslušal; zaukal bi bil skoro tudi on!

(Dalje prihodnjič.)

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

XXVI.

Vpliv zemeljskih potresov na stúdence, reke, jezera in morja.

Preveliko vpliva imajo potresi in od njih prouzročene premembe na vodo, na studence, reke in morje. Tresenje ali gibanje površnih zemeljskih plasti prenareja podzemeljske pretoke. tu jih razdira, tam razširja in razteguje ter tako močno vpliva na vrelce ali studence. Ti začnó časih bolj močno teči, časih se pa tudi zmanjšajo ali pa popolnoma usahnejo. Časih se zmešajo z vodo pod zemljo razne tvarine, prsti (glina) in okisi. in vrelci se potem skalé, različno pobarvajo ali dobé tudi poseben ukus. Radi menjajo tudi temperaturo ali toplino, gorki studenci namreč postanejo časih hladni, hladni pa časih gorki.

Ko je v juniji 1660. potres potresal Pireneje, razhladili so se h kratu vrelci v Bagnèresu (katerih navadna toplina je 51° C.), da so kopalci morali nagloma iti iz vode. Nasprotno so opazovali v južni Italiji. Grimaldi poroča, da so topli vrelci pri sv. Evfemiji pri potresu Kalabrijskem postali še toplejši, isto tako vrelci na otoku Ischia pri Neapolji pri potresu leta 1818. O potresu Lizbonskem so se skalili razni studenci v francoski pokrajini Provenci in nekateri so celó prenehali teči; takrat so se h kratu skalili gorski vrelci v českih Toplicah, potem za nekaj časa usahnili, a kmalu so jeli od železnega okisa porudečeni nenavadno močno hobotati. tako da so poplavili vsa kopališča in celó del predmestja. Jednako so se porudečili topli vrelci v Bristolu. Ob močnem potresu na Armenskem (l. 1840.) se je premenila žila imenitnega studenca sv. Jakoba, tako da sedaj izvira na drugem mestu; studenec pri Arguréi se je skalil ter dobil ukus po vodenčevem žveplenci; v okraji Nahičevanu pa je za nekaj časa usahnilo okolo 30 vrelcev. Po Halaški se je po potresu na Českem (1. do 10. januvarja 1824.) napela voda v studencih in vodnjakih, v Algeriji so pa naslednje leto po potresu usahnili vrelci in vodnjaki. Že rečeno je bilo, da so po potresu v Zagrebu 9. novembra celi dan bili kalni topli vrelci v kopeli Oroslavski in da so kaj nemirno hobotali izpod zemlje.

Začasne ali pa stanovitne premembe zemeljske skorje na površji in v njenih površnjih plasteh vplivajo močno na potoke in reke, prenarejajo njih pretoko, zdaj h kratu pomnožujejo ali pa zmanjšujejo množino tekoče vode, zdaj jo pa nenavadno kalé ali barvajo. Mnogokrat obračajo potresi pretoko v drugo stran, časih jo celó zagrade in tekoča voda se nabira v večje ali manjše jezero. Če je tresenje pretrgalo razne vodne žile, pomnožuje podzemeljska voda reke in potoke; če pa v pretoki nastanejo razpoke in brezdna ali požiralniki, požirajo ti tekočo vodo, tako da reke in potoki časih nehajo teči, časih se pa le zeló zmanjšajo. Da se tekoča voda vsled potresov sedaj bolj, sedaj menj skali in raznovrstno pobarva, pač ni treba posebno poudárjati. Ko so leta 1511. razsajali močni potresi po Kranjskem (poročilo v ohranjeni knjigi Biblia sacra), udrl se je vsled hudega gibanja blizu Ljubljane hrib iz rudeče zemlje, tako da je 6. junija zjutraj bila Ljubljanica popolnoma porudečena. — Po hudem potresu na Angleškem leta 1158. je prenehala teči reka Temsa in leta 1833. se je isto zgodilo reki Motali pri Linköpingu na južnem Švedskem; ljudje so lehko šli prek pretoke s suhimi nogami. Hamilton je poročal, kako je v Teranovi kalabrijski potres odtrgal velikanske kosove nasproti si stoječih hribov. Zemlja je zdrsnila v dol in je reki pot zaprla; nad zagrado se je nabralo jezero. „O potresu je zginila reka kot pri Rozarni, a kmalu, nadaljuje Hamilton, prikazala se je zopet ter vso dolino poplavila dober meter visoko.“

Ker se pri potresih tresejo ali gibljejo tla jezerom, vznemiriti se mora tudi voda ter se ali le potresa in ob bregovih sedaj napenja sedaj pa upada, ali pa se v valovih giblje in čez bregove vali. če niso previsoki. Tako so bila med potresom v Lizboni silno vznemirjena vsa jezera po zahodni Evropi ter so sedaj se napenjala, sedaj pa upadala. Tako se je močno napelo Neufchatelsko jezero ter poplavilo bregove; bližnje Murtensko jezero pa je bilo upadlo za 2 metra. Močno vznemirilo se je tudi Komsko jezero v severni Italiji; isto so opazovali pri Templirskem jezeru na Prusovskem in pri Wenerskem na Švedskem. Zeló napela so se tudi škotska jezera; Lomondsko in Nesko jezero sta segali celo meter visoko nad bregove.

Ker podzemeljska sila potresa morska tla, trese se vsled tega tudi morje ter dela valove, ali se pa samo napenja in upada kakor voda v posodi, ki si jo na jedni strani nagloma prizdignil ali pa od spodaj v dno močno sunil. V zadnjem slučaji se morje navadno le močno potrese, nikakor se pa posebno ne vznemiri njegova gladina. Fizika prav naravno pojasnuje, da se to potresanje morsko čuti tudi na ladiji, ki ravno plava po potreseni vodi. Tako poroča Caldcleugh, da so med potresom Čilskem (20. febr. 1835. l.) močni sunki čutili se na ladijah, ki so plavale 160 kilometrov (100 angl. milj) daleč od bregov. Kar je o jednakih sunkih v ladijo pravil prebrisani kapitan Wolfallu, omenil je ta v svojem popisu Lizbonskega potresa. A tudi pri sv. Lukarji se je zdelo pomorščakom, da so njih ladije nenadoma zadele na tla ali podmorsko skalovje. Le Gentil se je jedenkrat peljal po Moluškem morji, kar je močni potres tako potresal morje ter suval v ladijo, da so težki topovi na njej odletovali in raztrgali lestvice iz vrvi. Leta 1837. (7. novembra) je potres Valdivijski našel kitolovca blizu otoka Ciloe in tako močno je suval v ladijo kitolovnico, da so iz lukenj odleteli jadrniki ter se izgubili. Ker morje pokriva večino zemeljskega obla, mora se pač kaj pogostoma potresati in gibati, zakaj ni ga uzroka, da bi se morska tla potresala bolj po redkem kot suha zemlja. Gotovo se trese zeló pogostem, a navadno ondu ne plava nobena ladija, da bi zapazila ono tresenje.

Drugače je to ob morskih bregovih, kjer morje vsled potresov upada in se napenja ter v strahovitih valovih vali čez bližnjo suho zemljo. Njegova sila poplavi bregove, razruši razne stavbe, zanese jih daleč v suho zemljo ali jih pa odstopaje vrže daleč v morje. Wolfall je popisal, kako so štirje nenavadno visoki morski valovi pri potresu razsajali v Lizboni. Španec don Antonio d' Ulloa je popisal, kako je morje takrat divjalo v Cadixu. Ob jednajstih dopoludne se je privalil val, ki je molil 20 metrov nad navadno morsko gladino ter je poplavil vse zidove ob morji in jih silno razrušil, skale kot male in velike koče je premikal po 50 stopinj daleč. Pri potresu v Limi (1746) je planil 26 metrov visok morski val čez bližnje pristanišče Callao in pokončal mesto in skoro vse prebivalce; od 23 ladij jih je 19 precej ugonobil, 4 pa je iz luke zanesel jedno uro daleč na suho. Jednako se je godilo pri potresu na Jamajki; morje je toliko narastlo, da je težko vojno ladijo iz luke v Port Royalu odneslo čez hiše ter jo sredi mesta postavilo na ravno streho neke hiše. Darwin (Voyages of the Adventure and Beagle, III, 370) poroča, kako je leta 1835. potres porušil Valdivijo in Conception ter mesto Talcahuano do temeljnih zidov skoro popolnoma odplavil; vse ondotno obrežje je bilo čez in čez pokrito z bruni in hišnim orodjem in posodjem, kot bi bilo tam ob breg trčilo in razbilo se tisoč velikih ladij. O zadnjem hudem potresu na Peruvanskem (13. avgusta 1868) poroča neki prebivalec iz mesta Iquique ter posebno živo popisuje pogubno morsko valovanje. „Ko se je zemlja nekoliko umirila, šel sem doli po stopnjicah ter pred cerkvijo našel vse zbegane ženske naše družine. Skušal sem jih pomiriti, a zastonj. Bale so se, da nevarnost še ni minila. Zato sem jih peljal na most, s katerega se zahaja na ladije, ter jim zagotavljal, da so tu popolnoma varne, ko bi se podrla tudi vsa hiša. Da bi se ogenj ne vnel, ukazal sem postaviti dimnik, ki se je bil zvrnil. Nato sem šel v hišo pogledat škodo. Tu je bilo vse vprek. Po tleh so ležali kozarci, steklenice, benčini (lonci za cvetlice) in razna hišna oprava. Iz hiše prišedši na ogel, od katerega drži kratka pot do morja, zagledal sem strahoma, da je mali val morski ravno dosegel vrata kupčijske pisarne. Ob jednem so s prej omenjenega mosta privpile ženske ter z drugimi tekle v bližnje gore.

Nehote sem se zmislil na Callao in sv. Tomaža. Ves prestrašen sem zapazil, kako je morje odstopalo, ne počasi kot se je prej napenjalo, ampak siloma, da je človeka kar groza obhajala. Obrežje se je vzdigovalo, tako da morja tja do otoka ni bilo več videti. Nekateri trdijo, da se je tu bilo popolnoma izgubilo. Kar sem ne daleč za otokom zagledal visok morsk val, ki se je nagloma valil proti suhemu. Nemudoma sem poklical prijatelja iz hiše ter jima pokazal pretečo nevarnost. A prijatelja sta mislila, da se bo val razbil na otoku. Zato smo toliko še čakali ter strmèč gledali, kako je siloma drlo morje prek otoka ter vodo v nebo sikalo. Prišel je zadnji trenutek, če smo se hoteli rešiti. Strahovito je bučala voda, ko se je bolj bližala suhi zemlji. Sedaj smo začeli bežati. Za zadnjega, deset stopinj za nama, bilo je že prepozno, kajti voda ga je ugrabila in naprej pognala. Ko je ostal sredi razvalin na desni in levi podirajočih se hiš ter hotel si pomoči, zgrabila ga je voda znova ter dalje vrgla. Ko se je nazadnje umirilo morje, ostal je na suhem ne vedoč kako. Res sem se zavedal nevarnosti, a kljubu temu sem po kratkem teku se ustavil, da bi videl, kako je morski val razsajal. Pač bi tega ne bil storil, ko bi bil slutil silovito njegovo moč. Zato se tako živo spominam trenutka, ko je val dospel do suhe zemlje. Val ves umazan (črn) od peska in blata, ki ga je na dnu razril, bil je dobro 10 metrov visok (po drugih poročilih 13 metrov). Sezal je do pomola hišnega, a vodo in pene je sikal še čez hišo.

Prej sem se nadejal, da se bodo močne hiše ubranile silovite vode, a kako sem se varal. V jednem samem trenutku je izginila cela ulica de la Pantilla z najstrašnejšim ropotanjem podirajočih se hiš, vender silovito morje ni izgubilo kar nič svoje moči; če prav je pred seboj valilo cele hribe lesa in razvalin, odplavilo je tudi naslednje hiše kot bi jih bilo odpihalo. Le ko je val dalje drl gori v napeto zemljo, pojemala je redoma njegova visokost in njegova sila. Tekel sem, kolikor sem mogel. Prišedši 200 stopinj dalje sem zagledal na desni strani, kako je morje ob celem bregu odplavilo vse hiše ter z njih razvalinami neprestano dalje drlo. Sedaj sem ves onemogel tudi obupal. Ker mi je bilo morje za petami ter mi je tudi od strani pretilo, mislil sem, da sem izgubljen, ter sem se ustavil. A komaj dve stopinji od mene pustilo mi je življenje. Ko sem se ozrl, že je bilo upadlo do navadne gladine. Izginile so bile vse hiše in stavbe od mitnice do skrajnega konca ulice Pantilske; rešil se je le višji del mesta okrog cerkve.“

To nenadno upadanje in napenjanje morja ob bregovih so kaj različno pojasnovali. Mitchell je mislil, da so pod morjem velikanske jame, katerih stropje se pri potresih podere. Nato h kratu požró toliko morske vode, da se morje z bregov za nekaj časa umakne, a potem val prišedši iz nasprotne strani plane čez nje. — Ker se pri potresu nenadoma vzdignejo bregovi in bližnja morska tla, mislili so drugi, da se vsled tega mora morje umakniti; ko se pa zopet znižajo bregovi in morska tla, mora morje z največjo silo planiti čez nje. — James Hall je mislil, da potres h kratu prizdigne del morskih tal ter ž njimi nagloma kvišku požene na njih stoječe morje; to sprva potegne vodo od bližnjih bregov, čez malo časa se pa ta siloma nazaj k suhi zemljí vali. Le malo drugače je Darwin pojasnoval to prikazen. — Najbrže je Mallet jedini tu zadel pravo. Kadar se potresajo morska tla, pravi Mallet, narejajo se dvojni valovi. Potresni valovi v trdi zemeljski skorji (v morskih tleh) prehité potresne valove v morski vodi; zadnji dospé do suhe zemlje (bregov), ko se je ta že bila potresla. To teorijo je Mallet ustanovil na podlagi raznih primorskih in morskih potresov ter je ž njo pojasnil vse dotične prikazni. Ž njo se ujemajo raznovrstne opazbe, da je morski val pridrl še le potem do suhe zemlje, ko se je ta že nehala tresti.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

7. Vila.

Na Gorjancih so prebivale v stare čase Vile. Vile so bile prelepe, mlade deklice, ki niso poznale ne matere, ne očeta. Ljubiti in možiti se niso smele. Oblačile so se v belo tančico, ki jim je pokrivala vse truplo do gležnjev. Vlas si niso spletale, padali so jim prosto do kolen z gostimi, zlatorumenimi kodri. Vender pa so se jako marljivo česale in to vselej o zarji. Takrat jih je človek najlaglje videl, ker so bile tako zamaknene v to opravilo, da niso zapazile, ali se nahajajo same ali ne. Človeške družbe so se bale in ogibale, dasiravno ljudij niso sovražile, ampak jim še dobro svetovale in jim o priliki rade tudi kaj dobrega storile. Peti so znale tako lepo, da se jih človek nikoli ni naveličal poslušati, toda ni jim bilo po všeči, da jih kdo čuje. Tudi ples so ljubile, ali gorje si ga tistemu, ki je prišel iz zvedavosti gledat njihovo kólo. Živele so ob sadji, grozdji in gorskih zelih. Po navadi so samo večerjale, po dnevu pa niso drugače nič uživale, razen če jih je povabil kak junak in poštenjak, ki ni vedel, kdo so. Kdor jih je videl na plesu ali pri jedi in jih poznal, kaznovale so ga brez milosti.

Ustrelile so ga v roko ali v nogo, časih tudi v obe roki in nogi: če so se pa prav hudo ujezile, tudi v srce, da je kar precej umrl. Pod zemljo so imele spravljene silne zaklade zlata, srebra in biserja in so jih varovale tako skrbno, da jih ni mogel nihče zaslediti in dvigniti. Če jih je našel kdo po naključji, niso mu prinesle sreče. ampak kvar in pogubo. Pravico se z njimi okoristiti, imela je samo nedolžna mladež. Sploh ni ubranila človeka vilinske jeze nobena druga reč, kakor neoskrunjena nedolžnost. Večkrat so Vile vzele svoje dragotine iz podzemeljskih kletij in jázbin in so jih sušile na kakem prisojnem kraji. Če se je nameril nanje nedolžen otrok, smel je ugrabiti brez kazni, kolikor je hotel, grešnika pa so gotovo umorile. Kmetje so se Vil po jedni plati močnó bali, po drugi pa tudi veselili. Kadar so se oglasile: Sejte! sejte! šli so sejat in seme jim je takrat vselej dobro obrodilo. Kadar so svetovale: Režite! koljite! vežite! kopljite! berite! napotili so se še tisto uro v vinograde in pridelali so vina, da jim je zmanjkovalo posode. Najrajše so imele junake, ki so se borili s Turki in prelivali svojo kri za krščansko vero. Dokler so hodili Uskoki v boj samo na Turke, prikazovale so se med njimi prav pogostoma. Velevale so jim, kaj jim je delati, česa se ogibati. Pomagale so jim v vsaki sili, sosebno brižljivo pa so ozdravljevale rane iz vojne vrnivših se junakov. Dajale so jim piti vodo planinskih zelij ali pa so jim obezovale rane z dolgo, neznano travo in ubogi bolnik je najkasneje v treh dneh gotovo okreval. Ko pa so se Uskoki podložili Švabi in se po njegovem ukazu jeli vojskovati tudi s kristijani, pobegnile so srdite Vile za vselej z Gorjancev in zapuščeni vojaki umirali so od teh dob tudi za neznatnimi ranami. Samo jedna Vila je ostala na gori, da pazi na zaklade, ali niti ona ni hotela ljudem nič več svetovati, kedaj in kako naj pričnó kak posel, tudi bolniki so jo klicali zastonj na pomoč.

Med Uskoki je živel slavni junak Petrovič, ki si ni ogrdil rok nikdar s krščansko krvjo. Kadar je pridivjal besni Turčin, padel je nanj kakor ognjena strela; zadržati ga ni moglo nobeno število sovražnikov in nobeno število krvavih ran. Če pa ga je klical Švaba na boj proti kristijanom, potulil se je prekanjeni junak in legel v posteljo. Kakor za smrt bolan, ležal in javkal je v postelji po dve in tudi po tri leta, dokler ni pregrešna vojska minila. Lepa Vila je to vedela in se v Petroviča zaljubila. Hodila je pogostoma mimo malega hrama, v katerem je popival s pobratimi sladko vivodino.

Petrovič jo je ugledal in povabil v hram, ne vede, kdo je in od kod. Pogovarjala sta se o marsikaki reči. Junak ni čul še iz nobenih ust tako modrih besed kakor iz njenih in na nobenem obrazu ni opazil še toliko cvetja in žive lepote kakor na njenem. Čudno se mu je zdelo samo grlo mlade deklice. Bilo je tanko in prezorno, da se je razločila vsaka kapljica vina, ki je po njem pritekla. Po daljšem pomenku začel je Petrovič Vilo izpraševati, kdo je in kod. Ona pa mu je velela, da naj je nikar po tem ne povprašuje, če mu je kaj mari, da bi še kdaj z njo govoril. Junak ni vedel, kaj bi o njej mislil, ali ta reč ga je tudi malo skrbela. V Vilo se je tako zaveroval, da bi mu bila ostala ljubša od vseh deklet tega sveta, ko bi bil tudi zvedel, da je hči najsirotnejše beračice. Jednako ljubezen čutila je do njega tudi ona. Samó dve reči jej nista bili všeč: da ga ni mogla najti nikoli brez društva, še veliko menj pa to, da so vse deklice tako zaljubljeno svoje oči vanj upirale in mu tako zmotljivo namigovale. — Zgodilo se je, da je privihral v deželo zopet krvavi Turčin. Petrovič je po svoji junaški šegi udaril nanj in pobil veliko nevernikov, ali dobil je tudi veliko grdih in nevarnih ran. Na pol mrtvega prinesli so tovariši domov. Vila je hodila ljubimca zdravit. Prišla je vselej takrat, ko je spal, da je ni mogel videti. Lahko bi ga bila ozdravila v treh dneh, ali ni hotela. Veselilo jo je, da ga more brez priče gledati, božati in obezovati. Še bolj pa jo je veselilo, da ni bilo več zraven drugih deklet, ki so mu pred tako sladko namigovala. Imela ga je rajša bolnega v postelji, nego zdravega v hramu. Tako je preteklo več tednov in mesecev. Junak je zgubil bolečine že prve dni, ali vstati ni mogel, ker ga slabost ni hotela nikakor zapustiti. Petrovičeva mati je imela dosti opravil zunaj hiše, da Vile nikoli ni zapazila. Junak pa je dobro vedel, da ga nekdo zdravi, ker je našel po spanji na ranah vselej nove obeze. Dolgo je premišljeval, kako bi spoznal svojega zdravnika in slednjič se je domislil. Ko je prišel čas, da bi zaspal, premagal se je, ali je zatisnil oči, kakor da spi. Vila stopi v izbo tiho kakor duh in ga pogleda. Ker je mislila, da trdno spi, izprala mu je rane in mu položila nanje nove obeze, potem pa se usedla k njemu in ga začela premilo gledati in božati.

Petrovič je vse to dobro videl in čutil. Uveril se je, da ga zdravi deklica, katero je gostil v hramu in ljubil. Spreletela ga je groza. Jelo mu se je dozdevati, da je ta deklica gorska Vila. Pol življenja bi rad dal, ko bi mogel zvedeti resnico. Postelje se je bil že strašno naveličal. Ko ga je prišla Vila zopet obezovat, rekel je, kakor da govori v sanjah: Še tri dni bom trpel: če mi ne odleže, da bi lahko vstal, vzel bom puško in se ustrelil. Vila je to čula in se prestrašila. Obezala mu je rane z dolgo, neznano travo, ki je junaka še tisti dan ozdravila. Petrovič je bil zdrav, ali ni hotel vstati. Vila prišla je drugi dan gledat, kako mu je: on pa se je zopet potajil, kakor da bi spal. Ran mu ta pot ni več izpirala in obezovala, ampak ga je delj časa samo milo gledala in božala, potem pa tiho zopet odšla. Petrovič skoči iz postelje in hiti za njo, ali tako pazljivo, da ga ni mogla videti. Šel je za njo najpred v vinograde, potem v goščavo. Na kraji goščave je obstal in se skril. Vila je tekla k bistremu studencu, slekla se in skopala, potem pa se zopet oblekla, ulegla pod lipo na zeleno travo in zaspala. Petrovič prikoraka zlahkoma k njej in jo gleda. Tako krasna mu se ni zdela še ńikoli. Junaku začne srce utripati, rad bi se premagal, ali ni mogoče. Nagne se hrepeneče do nje in jo poljubi in objame. Vila se predrami, skoči kvišku in ustreli Petroviča v srce. Mrtvi junak leži pred njo, ona zaplače in ustreli v srce tudi sebe. Ležala sta jeden poleg druzega kakor speči ženin poleg speče neveste. Ljudje so iskali Petroviča noč in dan. Našli so ga še le čez nekoliko tednov daleč gori na Gorjancih pri bistrem studenci pod košato lipo vsega gnjilega in razjedenega. Poleg njega ležala je kepica snega. Ljudje so se začudili, ko so videli sneg o svetem Jakobu. Nihče ni pogodil, kaj pomeni ta bela kepica; nihče in vedel, da je ta sneg zadnji ostanek nesrečne Vile.

* * *

Dva kranjska prirodopisca.

Spisal Ivan Šubic.

Prof. Viljem Voss na ljubljanski realki, ki se je v novejšem času mnogo pečal z rastlinskimi razmerami naše dežele in ki je znan med učenjaki za izvrstnega poznavalca kranjskih tajnocvetk (gliv), podal je pretečeno leto znanstvenemu svetu životopise in oceno dveh slavnih kranjskih prirodopiscev, Scopolija in Plemla; prvi je opisan v „Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, 1881,“ a ves sestavek je izšel tudi v posebni knjižici, ki ima naslov: „**Ioannes Antonius Scopoli.** Lebensbild eines öster. Naturforschers und dessen Kenntnisse der Pilze Krains. Wien 1881.“

Iz te brošure posnemamo tu nekatere zanimivosti o tem slavnem moži, ki je toliko let deloval v naši deželi in ki jo je bolje poznal, kakor vsak drug pred njim.

Scopoli se je porodil leta 1723. v mesteci Cavalese na Tirolskem; roditelji njegovi so bili omikanega in precej imenitnega stanu. V 17. letu šel je na inomoško univerzo, kjer je postal čez tri leta doktor zdravništva. A da bi smel svojo prakso izvrševati po vseh avstrijskih deželah, delal je l. 1753. vnovič izpit iz vsega zdravništva na dunajski visoki šoli. Slavni van Swieten predsedoval je izpraševalni komisiji in ker je videl, da je Scopoli izvrstna glava, podpiral ga je tedaj, kjer koli ga je mogel. Kmalu po izpitu podelili so Scopoliju novo ustanovljeni fizikat v Idriji — in tu se začenja njegovo delovanje na Kranjskem. Po raznih nezgodah dospel je mož v našo domovino l. 1754. — (med drugim bi bil kmalu s svojo družino utonil v reki Innu), ter je šel skozi Ljubljano v Idrijo. O njej piše sam: „Ta kraj, ki je dobil ime od bližnjega lijaka, obstoji iz jako revnih, tja v hribe postavljenih koč rudarskih. Ko sem ga od daleč zagledal, polastila se je mojega srca slutnja vseh nezgod, ki sem jih potem skoro 16 let prebivati moral v tej ječi. Mesto plače je imel zdravnik samotrštvo z vinom (Weinmonopol); jezik kranjskega ljudstva mi je bil popolnoma neznan; želje rudarskega vodstva o zdravniku zatorej niso bile izpolnene z dvorno odločbo . . .“ Take so čakale Scopolija same neprijetnosti; vrhu tega je dvakrat pogorel, ženko in dete je kmalu v Idriji pokopal — ni se torej čuditi, da je bil jako nesrečen. V tej bedi gnalo ga je prirodi v naročaj; že od mladih nog velik prijatelj prirodopisja, jel je popotovati sedaj okolo po deželi in nabirati rastline in živali. Obhodil je idrijski, ljubljanski, loški in kranjski okraj, splezal na Storžič, šel na Nanos, ter prelazil gozde med Ljubljano in Kočevjem; preiskal je Cirkniško jezero, Planino in Kras, poznal je natanko bohinjske hribe in tudi obale jadranskega morja je obhodil, samo notranjskega Snežnika se je ogibal, ker so tam gospodovale mnogobrojne roparske čete. Pri teh izletih spal je mnogokrat pod milim nebom, ker ni bilo cest in gostilen; živel je cele dni ob kruhu in mleku .... Kar je našel in videl — in gradiva je bilo dovolj — pridno je opisoval in izdal je mnogo knjig, ki so kmalu zaslovele po učeni Evropi ter raznesle ime naše domovine na vse kraje. Sčasoma so se tudi Scopolijeve razmere nekoliko izboljšale; vlada mu je dala 400 gld. letne doklade, a on je moral za to imeti rudninoslovska predavanja za rudarske učence v Idriji; oženil se je v drugič v Ljubljani s Katarino pl. Frauchenfeldsko in si tako ustvaril zopet prijetnejše življenje.

Ker se je njegovo ime med znanstvenim svetom jelo tako častno imenovati, dobil je razne ponudbe na druge službe. L. 1766. so ga klicali na stolico mineralogije v Peterburg, kamor pa ni hotel iti; pač pa je prevzel rad l. 1767. profesuro na rudarski akademiji v Ščavnici (Schemnitz), ter se je preselil na Ogrsko še tisto leto. Tu je imel silno mnogo opravkov, ženka mu je umrla in njegovo življenje zopet ni bilo srečno. Pozneje stopil je tretjič v zakon in čeravno se mu je materijalno dobro godilo, želel si je vender proč iz dežele. Ponudili so mu l. 1776. stolico kemije in botanike v Paviji in Scopoli je radostno pozdravil ta poziv ter je odpotoval na Vlaško. Tu je živel do smrti. vedno priden in knjige izdavajoč. Vsled dolgih mikroskopičnih del oslepel je mož konečno na desnem očesu, a že leto dnij po tej nesreči zatisnil je na veke oči (8. maja 1788), slavljen in obžalovan od znanstvenih svojih vrstnikov. —

Scopoli je bil jako delaven in izvrsten opazovalec. Najlepša njegova dela tičejo se domovine naše; pisal je po navadi tiste dobe latinsko in izdal je 21 samostojnih znanstvenih knjig; potem pa imamo od njega še več manjših spisov po raznih časnikih. Bil je ud petnajsterih znanstvenih društev v Evropi in dopisoval si je prijateljski z vsemi slavnimi možmi svojega časa L. 1760. izšla je na Dunaji imenitna njegova knjiga: Flora Carniolica, kateri je potem l. 1773. preskrbel drugo izdavo. V tej knjigi opisuje Scopoli 1251 javnocvetk in 383 tajnocvetk kranjskih, med temi 141 takih vrst, katerih še celo njegov prijatelj in dopisovalec, preslavni Linné ni poznal — kar je velikansko pozornost vzbudilo in slavo krasne naše domovine po vsej Evropi razneslo. To delo je klasično in še vedno jedini vestni vir za kranjske rastlinske razmere; mnogo od Scopolija opisanih vrst nosi še sedaj njegovo avtoriteto po vseh znanstvenih knjigah.

L. 1763. dal je med ljudi knjigo: Entomologia Carniolica exhibens insecta Carniolae etc. Vindobonae. Pozneje jel je izhajati k tej knjigi atlant s podobami, a Scopoli ga je kmalu ustavil, ker mu menda slike niso dopadle. Popisal je v tem delu čez tisoč kranjskih žuželk z nenavadno bistroumnostjo in natančnostjo. Linné je poročal Scopoliju, da je iz te kranjske entomologije „ki jo je dobil z velikim trudom iz Belgije in dal za same podobe 3 cekine, zajemal več veselja, nego iz sto cekinov“. . . Čuditi se moramo, da se niso novejši dipterologi bolj ozirali na to tehtno in popolno delo; Angleži so v sedanjem času zopet obrnili pozornost nanj in je spravili v veljavo.

Ko je Scopoli bival v Idriji, izdal je še drugo, za našo domovino znamenito latinsko knjigo: O idrijskem živem srebru, idrijskem vitrijolu in o boleznih rudokopov v Idriji. Naslov tej knjigi se glasi: De Hydrargyra Idriensi, Venetiae 1761. Nadalje je v Idriji deloma dokončal zbirko manjših natoroznanskih sestavkov: Annus historico-naturalis, kjer nahajamo več za našo deželo važnih spisov, na pr. o razširjevanji gozdov, nasvete o kranjskem poljedeljstvu, potem o bučeli in njenem varstvu. Posebno zadnji ta članek je zaslovel in bil je pač glavni uzrok, da se je bučelarstvo jelo tako lepo razvijati na Kranjskem.

Razen teh del, ki se tičejo ožje naše domovine, izdal je Scopoli še mnogo drugih knjig. A predaleč bi zašli, ko bi hoteli našteti in opisati tudi druge znanstvene sestavke tega slavnega moža. Ob svojem času so vzbudile Scopolijeve knjige občno priznanje in hvalo, bile so klasične za tisto dobo in še sedaj so učenjaku bogat, neobhodno potreben vir, posebno za poznavanje natornih bogastev kranjske dežele. Scopoli pa je bil oni, ki je že pred več nego sto leti ta natorna čuda razkrival v klasični obliki strmeči Evropi, ki je vzbudil že takrat občno pozornost za neusahljive natorne lepote in posebnosti krasne te zemlje. Zato moramo biti hvaležni Scopoliju in ako „Ljubljanski Zvon“ prinaša svojim čitateljem kratke te vrstice o slavnem, a pri nas skoro nepoznanem moži, poplača s tem vsaj po svoji moči nekoliko hvaležnosti, ki jo je dolžna vsa naša domovina nekdanjemu idrijskemu zdravniku, velikemu učenjaku evropskemu.

Drugi članek prof. Vossa izšel je v „Oesterr. botan. Zeitschrift“. Jahrg. 1881. Nr. 9, ter se hvaležno spomina znanega botanika župnika Plemla. Pod naslovom: Reliquae Plemelianae podaje Voss kratek životopis tega moža in omenja njegovih zbirk. Valentin Plemel se je porodil 7. januvarja 1820. na Rečici pri Bledu na Gorenjskem. V 23. letu postal je duhovnik in potem je služboval po raznih krajih naše domovine. Konečno je bil lokalist na Koroški Beli v vznožji gorenjskih planin. Na večer 1. jun. 1875. je mož molil v svoji cerkvici — in tedaj je prijatelja natore in njenih prikaznij zadela smrtno najveličastnejša natorna prikazen — udarila je strela v cerkev in župnika tako ranila, da je vsled opekline umrl 9. junija.

Kjerkoli je Plemel pastiroval, delal je vedno izlete in z nenavadno marljivostjo nabiral rastline. Tako si je sestavil v teku let krasen herbarij in našel mnogo vrst, ki jih do tedaj niso poznali v deželi. L. 1862. izdal je v 3. letnem zvezku kranjskega muzealnega društva spisek 664 zelo redkih cvetic pod naslovom: Beiträge zur Flora Krains, pozneje pa menda ni več pisaril. Na dunajski svetovni izložbi razstavil je lepo zbirko rastlin in dobil je vsled tega svetinjo napredka v priznanje njegovega truda za pospeševanje kranjske cvetane. Zanimljivi ta herbarij hrani sedaj nadgozdnar Micklitz v Radovljici.

Plemel ni toliko znan med znanstvenimi botaniki, a vender si je postavil kot priden in vesten nabiralec lep spomenik med prijatelji deželne naše flore, in kdor bode hotel opisati poslednjo, temu bode žnanje Plemlove zbirke pač neobhodno potrebno.

Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski.

Po službenih poročilih naučnega ministerstva sestavil A. Bezenšek.

(Dalje.)

4. Stanje narodnih šol po okrogih.

Ako pogledamo v obče na te za mlado državo dosta mnogobrojne šole, videli bomo, da mnoge še ne odgovarjajo zahtevam, ki se stavljajo dandanes na narodno šolo po naprednih deželah evropskih. No, ne smem pozabiti, da so stvari še v samem početku svojega razvitka, a vsaki početek je težek. Pri vseh teh nedostatkih moremo vender reči brez sumnje to, da se v teh skromnih okolnostih očividno razvija med narodom povsod omika i književnost.

Kar se tiče notranjega stanja početnih šol, dajo nam statistiški podatki jako poučno gradivo o nejednomernem položaji učenja v raznih krajih Bolgarske kneževine. V Trnskem in Kjistendilskem okrogu (ki ležita najzapadneje na srbski meji) imamo jednega učenca med 35 stanovniki, v Vidinskem med 25, v Vračanskem med 22, v Trnovskem med 17, v Svištovskem med 13, a v Šumenskem med 75 samo jednega. Poslednji okrog je namreč jako s Turki pomešan, in zarad tega tako neugoden položaj obraževanja pri tamošnjih Bolgarih.

V obče vidimo iz gornjih številk, da se iztočni okrogi jako razločujo od zapadnih. Zapadne strani, bivša gubernija Sofijska i Vidinska, koje so ležale prej skoro v sredini evropejskih provincij, pripadajočih Turkom, bile so odstranjene od važnejših cest in izključene od občevanja z venšnjim svetom, zaostale so zarad tega na najdolnji stopinji omike. Jedinstveno ognjišče za prosveto v teh predelih bil je Rilskij samostan, kateri je imel jako blagodejen vpliv na bližnje stanovnike. Sicer pa še le sedaj ljudje teh okrogov počasi začenjajo razumevati, kako korist ima človek od tega, ako zna čitati i pisati. Niso redki slučaji, da seljaci v teh predelih izbegavajo učilišča in misle, da so ona škodljiva, ker jim jemljo otroke od domačih in poljskih opravkov.

V tem najzapadnejšem kotu bolgarske kneževine tudi nahajamo to posebnost, da roditelji nečejo na nobeden način svojih otrok ženskega spola v šolo pošiljati. V vsem Kjistendilskem okrogu, ki ima 143.365 stanovnikov, hodi samo 321 deklic v šolo, in to skoro samo po mestih.

No pri vseh teh težkočah omika v navedenih predelih po lehko napreduje, kakor je videti iz gori navedenih statističnih dat. V Kjistendilskem okrogu hodi v šolo sedaj 4.084 otrok, a 10.504 ne, torej 28% od vseh otrok se uči. Razume se, da so to še jako malki odstotki, a vender so dosta znatni, ako pomišljamo, kako je bilo tam učenje pred poslednjo rusko-turško vojsko, in ako jemljemo v poštev, da v vsem okrogu, ki ima 18.570 hiš, ni več nego 2.005 odrastlih ljudij, ki bi znali čitati in pisati (a med temi je 326 Židov in 86 Turkov); in od vseh teh živi jih 1.464 po mestih, a 541 po selih. Tedaj v tem okrogu na 71 stanovnikov pride jeden človek, ki zna čitati in pisati; a ako vzamemo mesta posebej in sela posebej, to pride v mestih jeden takov na 13 stanovnikov, a po selih celo na 229 stanovnikov.

Slabo je tudi razširjeno znanje čitanja in pisanja v Sofijskem okrogu. Tukaj je naseljenje gosto, ljudje so dosta premožni, a čisto ravnodušni za šolstvo. Kjer šole obstoje, jako slabo so še urejene, a 72 vasij še nema šol.

Bolje je v tem obziru v Vidinskem okrogu (ob Dunavu). Tam po vaséh na 121 ljudij pride jeden, ki je vešč čitanju in pisanju. V Rahovskem je še bolje; tam 56 % otrok hodi v šolo, a od odrastlih ljudij po vaséh jeden zna čitati in pisati med 91. V Vračanskem, ob Balkanu, kjer so kraji planinski, a ljudje siromašnejši, vender 50 % hodi v šolo, a na 212 ljudij po vaséh nahaja se po jeden znajoč čitati. Okolo Plevne in Loveča, kjer živi tudi nekoliko poturčenih Bolgarov (Pomaki), bilo je ob turških časih izven mest učenje slabo, a turški natisek velik; a posle vojske umnožilo se je tudi tam število šol v veliki razmeri.

V tej zapadni polovici kneževine bode trebalo sploh še mnogo truda, posebno od strani ministerstva in inspektorjev, dokler se bode narod prodbudil in navdušil za šolstvo, kakor treba. Istina je, da narod je za učenje, samo še treba neprestane vzpodbuje.

A drugače je v iztočni polovici kneževine Bolgarije. Tam je ljubezen do učenja že od nekdaj zakorenjena, i šola je postala v vsakem selu neobhodno potrebna reč, katero narod povsod sam dobro občuti in ocenjuje. Tam ljudje misle tudi brez mnogih vzpodbuj na svoje šole in skrbe za učenje otrok, ter se ponašajo z dobrim vspehom šolanja. V Ruščuskem okraju hodi v šolo 58 % otrok, v Trnovskem 60 %, v Svištovskem 64 %, v Provadijskem 69 %, a v Šumnenskem celo 82 %. Od odrastlih ljudij nahajamo v Trnovskem okrogu med 14. jednega, ki zna čitati in pisati, po mestih in trgih med 3. jednega, a po vaséh med 68. jednega. V Svištovskem okrogu imamo po vaséh jednega med 95. stanovniki, v Šumnenskem med 50. jednega. V teh okrogih tudi sama šolska poslopja spominajo na šole drugih naprednih držav, i učitelji so bolje naobraženi, nego v zapadnih krajih kneževine.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Zlata knjiga.

Poezije. Zložil S. Gregorčič. I. Založil Ig. Gruntar; tiskala Klein in Kovač v Ljubljani 1882, 8⁰, 158 str. Cena po 1 gld.

I.

Sedel sem nekega zimskega večera l. 1870. poleg črne kave v Tropperjevi kavarni na Dunaji ter čakal urednika baš tiste tedne novo porojenega „Zvona“.

„Kaj je novega?“ vprašam g. Stritarja, ko vstopivši sede k moji mizi.

„Pesnika sem našel!“ pravi nekako vesel.

Ker sem znal strogo njegovo sodbo v takih stvareh ter spominal se večkratnih najinih poprejšnjih pogovorov o tedanji liriški suši slovenski, moral sem se nejeverno posmehniti.

„Ne verjamete? — Res! Post nubila Phoebus! Ta mož nekaj obeta!“

Vprašam ga, kdo je, kaj je; a Stritar se izgovarja z uredniško tajnostjo ter daljni razgovor pretrga rekoč: „Kmalu boste brali in sami lahko sodili, imam li prav, ali ne?“

In kmalu smo brali v „Zvonu“ kôpo kratkih, otožno-donečih, krasnih pesnij, kažočih izreden lirišk talent. Ugibali smo, kdo bi mogel ta „R. G.“ ali „Gorski“ biti, ter napósled s pomočjo goriških svojih rojakov na Dunaji pogodili, da ta neznani pesnik slovenski je najbrž — Simon Gregorčič, tedaj kaplan v Kobaridu. . . .

Minulo je nekoliko let. G. Stritar je znova začel izdavati svoj „Zvon“ in znova se je oglasil v njem s svojimi pesnimi naš neznani znanec. A kako se je izpremenil v teh petih letih! Kako se mu je razširil njegov duševni obzor, kako so se uglobili filozofiški njegovi nazori o svetu in o človeštvu in kako je v tem času napredoval v — obliki! Ta čudovita dikcija, kako ti seza v dušo; ti polni verzi, kako ti pretresajo srce in ti doneči stiki, kako ti polneč uho objemajo vse tvoje čuvstvo! Ni čuda tedaj, da je naš pesnik, naj se je že imenoval „X.“ ali „Bojan“ v kratkem osvojil si vse omikano občinstvo slovensko, katero um bode gotovo iz vsega srca hvaležno, da mu je te dni v lepi knjigi podal prvi zvezek divnih svojih poezij.

Ako skromni naš pesnik v „Uvodu“ pravi, da je

„Poet, le malo komu znan,“

nikakor ne more to veljati v pesnih njegovih, ki so že pred skupnim izdanjem postale prava narodova svojina, nego te besede se morejo ozirati samo na vnanje življenje njegovo. Ker pa vem, kako rad vsakdo duševnega svojega ljubljenca tudi po lici pozna, zatorej mislim, da ustrežem čitateljem „Ljubljanskega Zvona“, ako jim najprej, predno o njegovih poezijah izpregovorim kako besedo, podam kratek obris tihega, a plodovitega njegovega življenja. Kar tukaj pripovedujem, zvedel sem največ od čestitega gospoda Fr. Smrekarja, vikarja na Libušnjem, prijatelja in sošolca našemu pesniku.

Simon Gregorčič je bil porojen 15. oktobra 1844. leta na Vrsnem h. št. 17., pol ure nad Libušnjem, v prijazni pogorski vasi, ležeči pod starim sivim Krnom na levem bregu bistre Soče. Lep je ta planinski svet med Kobaridom in Tolminom, med Krnom in Matajurjem in lepo ga opeva naš pesnik v najkrasnejših pesnih svojih:

„Oj pašniki solnčni, lesovje temnó
Vi viri, potoki studeni,
Ti slap moj grmeči, ti selo mirnó,
Pri srci ko nekdaj ste meni!“

Tudi zdaj, ko živi v solnčni vinorodni planjavi goriški, sili mu srcé „nazaj v planinski raj“. Ne mikajo ga vinorodne gorice, niti južni cvet in sad, kajti mladostnih dnij spomin ga vleče na planine, nánje mu omedleva srcé, nánje obrača oko:

Saj jaz planin sem sin!

Našemu pesniku oča Jarnej Gregorčič gospodaril je srednjevelikemu posestvu; a bil je razumen, občespoštovan mož. Dokler je Vrsno spadalo k tolminskemu županstvu, bil je Jarnej Gregorčič dolgo vrsto let zaporedoma Vrsenski starešina in občinski zastopnik pri županstvu v Tolminu, kjer so ga vsi njegovi tovariši zaradi njegove odločnosti in bistroumnosti jako spoštovali in še dandanes se Vrsenci o vseh važnejših občinskih stvareh posvetujejo ž njim ter ga vselej volijo za svojega pooblaščenca, kadar je treba pri uradih ali kję drugje zagovarjati občinsko stvar.

Jarnej Gregorčič je imel več otrok; zatorej pošlje svojega drugorojenega sina Simona, ko ga je bil domači kaplan g. Anton Gregorčič (sedanji vikar v Št. Florjanu v Brdih) naučil nekoliko brati in pisati, v Gorico v nemške šole, iz katerih prestopi na gimnazijo, kjer leta 1857. z izvrstnim vspehom dovrši prvo latinsko šolo. Slovenščina takrat v tem razredu še ni bila učni predmet.

Sreča je hotela, da je Gregorčič v drugem razredu dobil za učitelja moža, po svojem znanji odličnega, po svojem značaji vzglednega Ivana Šolarja, sedaj c. kr. dež. šolskega nadzornika v Zadru. Šolar svojih učencev ni samo temeljito učil, ampak tudi korenito jih vzgajal ter po očetovsko vodil in pripravljal za ozbiljno življenje. „Glejte, da boste prvaki v vseh predmetih! Pridno se učite, da boste možje mogli pomagati svojemu narodu, kajti brez znanja vam ne bode mogoče koristiti svoji domovini!“ Kako so se taki in jednaki nauki prijeli rahločutnega Gregorčiča, o tem na več mestih pričajo njegove pesni. Osobito pa Gregorčič pripoveduje svojim prijateljem, da mu je Šolar odkril čudovito lepoto jezika slovenskega ter pokazal mu bogastvo njegovo, poleg tega pa tudi vcepil mu ljubezen do starih klasikov grških in latinskih.

V tretji šoli prišel je Gregorčič v tedaj osnovano malo semenišče ter ondu poleg več drugih vrlih dijakov našel tudi duhovitega in plemenitega Ivana Stresa. Kaj mu je bil ta zdaj že pokojni prijatelj, pripoveduje Gregorčič sam v „Grobnem spomeniku“ (103):

„Ti bil mi nisi brat po krvi,
A več si bil mi tisočkrat:
Bil meni si prijatelj prvi,
Po srci in po duhu brat.“

Ž njim in drugimi jednakomislečimi prijatelji vadil se je Gregorčič v slovenskem spisovanji, učil se srbskega in českega jezika, navduševal se je za klasične pesnike raznih narodov, a osobito prebiral Preširna. V tistih letih začel je zlagati svoje prve pesni in prvenci njegove Muze natisneni so v Janežičevem „Glasniku“. Tako je prišlo leto 1864. in ž njim matura, katero je izvrstno prebil.

Po dovršenih latinskih šolah šel je v semenišče. In kakor na gimnaziji prof. Šolarja, tako je tukaj čislal blagega doktorja Hrasta, vodjo osrednjemu semenišču goriškemu. „V velikem semenišči — piše mi č. gosp. vikar Smrekar — smo Gregorčiča ljubili vsi: Vlahi, Hrvatje in Slovenci; vsem se je prikupil in vsak je želel ž njim občevati. Bil je vselej čistega, možatega značaja; vsako reč je znal s svojim bistrim umom dobro presoditi ter v vsakem slučaji pravo pogoditi“. Jednako izvrstno kakor gimnazijo dokončal je tudi bogoslovske studije. Posvečen je bil 20. oktobra 1867. leta. Novo mašo je pel pri sv. Duhu na Libušnjem 27. oktobra 1867., a potem ostal še jedno leto v semenišči.

Prva služba mu je bila v Kobaridu. „Prestrašil se je sicer velike cerkve in težavnega katekizovanja v dverazredni šoli, toda udal se je ter bil v Kobaridu prav zadovoljen, Kobaridci pa ž njim še bolj. Bodi si v cerkvi, bodi si zunaj cerkve, pokazal se je tam pravega moža na pravem mestu. Slišali so ljudje tačas v cerkvi krasne govore njegove. Sam ga sicer nikoli nisem čul, a pravile so mi druge verjetne in razumne priče, kako poetično pridiguje. Za izvrstnega govornika pohvalil ga je sam nadškof, ko je l. 1872. v Kobaridu birmoval ter slišal Gregorčiča pridigujoč. Kako je bil in je še v tukajšnjih krajih priljubljen govornik in duhovnik, dokazuje tudi to. V Kobarid zahajajo ljudje k službi božji iz vseh bližnjih duhovnij vsega Kota. Kadarkoli je v kateri teh duhovnij izpraznjena duhovniška služba, takoj si ljudje želijo g. Gregorčiča. — In kaj je bil on Kobaridu v narodnem oziru! Bil mu je buditelj narodne zavednosti in osnovatelj narodne čitalnice, katera ga je nedavno iz hvaležnosti imenovala za častnega člana svojega. Pod njegovim vodstvom priréjala je ta čitalnica krasne besede za priprosto ljudstvo. Večkrat je sam prevzel kakšen šaljiv ali poučen govor. Sam ima dober pevsk sluh in prijeten bariton, a izuril je tudi priproste pevce, da so dobro peli. Pri teh besedah se je ljudstvo res kaj naučilo.“

Vzpomladi l. 1873. pride za kaplana v prijazni Rifenberg v vinorodni vipavski dolini, kjer občeljubljen in spoštovan ostane do lanjskega Božiča, tedaj nad osem let. Slabotno zdravje prisililo ga je začasno iti v pokoj; a hvala Bogu, kmalu se mu je spet toliko ukrepilo, da je mogel prevzeti lahko službo, vikarijat v neznatnem Gradišči poleg Prvačine. Ginljivo je bilo slovo od Rifenberga prve dni aprila meseca. Ves Rifenberg je bil na nogah, šolska mladina in odrastli ljudje in marsikateremu se je solza utrinjala v očesu, ko je videl odhajajočega predragega mu gospoda. Starešinstvo izvolilo ga je o tej priliki za častnega svojega občana in župan Robič, z vsemi občinskimi svetovalci in mnogimi odličnimi možmi spremil ga je do Dornberga, kjer so novega svojega vikarja slovesno vzprejeli Gradiščani.

To je kratek obris pesnikovega vnanjega življenja; kakšno je njegovo notranje, to pripovedujejo njegove poezije in o teh prihodnjič. L.

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Poezije. Zložil S. Gregorčič. I. V Ljubljani. Založil Ig. Gruntar; tiskala Klein in Kovač 1882, 8⁰, 158 str. Cena 1 gld. To krasno knjigo, o kateri obširneje govorimo na drugem mestu, prodaje jedini založnik g. Ignacij Gruntar, c. kr. notar v Logatci (Loitsch), kar tu posebno pondarjamo, ker se mnogi poštni naročniki zánjo oglašajo tudi pri uredništvu „Ljublj. Zvona“.

Pesmaričica po številkah za nežno mladino. Sestavil Anton Förster. Založil in natisnil Rudolf Milic v Ljubljani 1882, 8⁰, 64 str. Cena 15 kr. Na vsakih 12 iztisov prilaga se po 1 iztis brezplačno. Razen teoretičnega dela obseza ta knjižica 64 najnavadnejših in najlepših šolskih pesnij. — Gospod skladatelj piše v predgovoru: Razmere prostorov med raznimi toni so mladini pri petji bolj jasne po številkah nego po notah; zatórej imajo številke to prednost pred notami, da morejo učenci brez teoretičnih težav takoj peti. Akoravno nežna mladina poje navadno po posluhu, t. j. brez not, vender številke učencem petje zeló polajšujejo, ker se le po posluhu in brez vsake naslombe naučene pesni lahko pozabijo. K temu se mlad pevec igraje pripravlja za petje po notah, ker si že v prvih začetkih ne vadi samo uho, ampak tudi oko, kar mu je pozneje neobhodno potrebno. Petje po številkah, metoda trojice Galin-Paris-Chevé, je kot najlažji pouk v petji zeló razširjen po Francoskem in Nemškem. Posebno se priporoča ta metoda za ljudske šole, ker se uči učenec pri njej misliti, na predmet paziti, ter se prihrani učitelju in učencu veliko truda in časa, kolikor ga je treba poučujé v petji le po posluhu.

Venec Mariji Kraljici, zavetnici treh redov sv. Frančiška, v spomin 700letnice njegovega rojstva. Zložil in sestavil P Angelik Hribar O. S. F. Z dovoljenjem vis. čast. knezoškofijstva in redovnega prednika. I. snopič. V tej zbirki je 24 raznih Marijinih pesnij, med drugimi je tudi slavna sv. Kazimira „Srčna hvala vedno gnala“ (Omni die). — Cena 75 kr. pri Blazniku, po pošti 5 kr. več.

Slovenske učne knjige. Ker nekateri gg. odborniki „Matice Slovenske“ delajo tako kisle obraze, kadar jim v misel vzameš kako slovensko učno knjigo, dasi imajo za razne nepotrebne slovnice (neslovenske) novcev na izobilje, pogodili so se nekateri slovenski gg. profesorji z ljubljanskim knigarjem g. Otomarjem Bambergom, da bode založil najpotrebnejše učne knjige slovenske. Tako n. pr. začel se je že staviti „Latinsko-slovenski slovar“ za 3. in 4. gimn. razred in v kratkem pojde v tiskarno Senekovičevo „Prirodoslovje za male gimnazije in male realke“. Da to podjetje ne more biti tako nehvaležno, kakor si nekateri domišljajo, sodimo po tem, ker je g. Bamberg pisateljem obljubil lepe nagrade. Za tega delj vse gospode, ki za tisk pripravljajo kako učno knjigo slovensko, opozarjamo na založnika O. Bamberga. Bis dat, qui cito dat!

Josip Rihar. Gospod Levstik pravi v zadnjem zvezku „Ljublj. Zvona“ na str. 252. da o Jos. Riharji ne ve, kdaj se je porodil, kdaj li umrl. Priobčim naj tedaj o njem sledečo črtico, pobrano v knezoškofijskem arhivu ljubljanskem.

Josip Rihar se je porodil l. 1759. v Polhovem Gradci. Studiral je deloma v Ljubljani, deloma v Nemškem Gradci, kjer je dovršil po modroslovnih šolah bogoslovne v glavnem semenišči. Leta 1782 16. marcija, dobil je v škofovi domači kapeli v Ljubljani prvo tonzuro. Blagoslovov pa ni prejel v Ljubljani, temveč prej ko ne v Gradci, kjer je imel v semenišči cesarsk „titulum mensae“. Posvečen je bil v duhovna l. 1787. Tega leta pa v Ljubljani ni bil nihče ordiniran, ker je bil prvo polovico leta škof Karol pl. grof Herberstein že bolehen in po njega smrti škofovski sedež izpraznjen od 7. oktobra 1787. do 23. aprila

1788. leta. — Prva služba Riharjeva (v zapisnikih stoji „Richer“ in „Richar“) bila je v Šent-Jarneji na Dolenjskem. Bil je on todi poldrugo leto subsidijarij in katehet, na to pa drugi duhovski pomočnik.

Značaj in vedenje 29letnega Riharja nahajamo tako-le opisana: „Ingenii videtur esse boni, sed tardi et anxii; corpore non est omnimode sanus; in concionibus plus aequo longus, gratiam dicendi non habet. Amans est literarum, nec est dubium de sufficienti scientia. Mores videtur habere constanter laudabiles. Amat vitam solitariam. Vitia nulla habet. Apparet in suis officiis scrupulosus. De nullo scandalo constat, nunquam fuit adhuc correptus.“

L. 1792. prišel je Rihar za kaplana k sv. Jakobu v Ljubljano in nakazala se mu je plača 250 gld. Tukaj je on lehko pomagal prelagati sv. pismo na jezik slovenski, ker je tu, tovariš Vodnikov, bival 7 let; koncem l. 1799. je pa dobil župnijo sv. Petra v Komendi. Župnikoval je Rihar v Komendi do svoje smrti. Poprosil je l. 1802. za župnijo svojega rojstnega kraja, a ni je dobil. 25. novembra l. 1807. si je spisal oporoko (katere prepis se nahaja v arhivu) in tri dni pozneje se je preselil v večnost. A. K.

Literarni in zabavni klub ljubljanski sklenil je 21. aprila svoj zimski tečaj, v katerem je bilo 26 klubovih večerov, od teh razen jednega vsi pri Tavčarji. — Dva teh večerov imela sta po dve berili, devetnajst pa po jedno; trije so bili brez berila. — Od beril, katerih naslovi in bralci so bili v „Zvonu“ vselej objavljeni, bilo jih je 8 literarnega, 15 pa zabavnopoučnega obsega. Snov literarnih beril je bila vselej slovanska Od 15 zabavnopoučnih beril bilo je 5 popisov; po 2 sta bili humoristične, prirodopisne in statistične snovi, po jedno pa juristične, psihologične, medicinične in meteorologične. — Od članov brali so trije po trikrat (Bežek, Lah, Levec), dva po dvakrat (dr. Dolenec in Šubic) in deset po jedenkrat (Brencè, dr. Drč, Grasselli, Hribar, Potočnik, Trtnik, Vrhovec, dr. Vošnjak, dr. Zarnik, Železnikar). — Obiskovani so bili večeri večinoma dobro, časih še celo prav dobro. Obiskovalcev so imeli povprek po 35 do 40; največ, namreč 60, imel jih je prvi, za njim po 56 dvajseti in zadnji; 52 tretji, katerega so se udeležili v mnogobrojnem številu tudi gg. deželni poslanci, povodom sklepa deželnega zbora. Najmenj obiskovalcev so imeli, kar je naravno: dvanajsti večer (sveti večer) namreč le 15, sedemnajsti in osemnajsti večer v zadnji tretjini predpusta po 24. Predsedovali so klubovim zborom: 1. Potočnik. 2. dr. Vošnjak, 3. Murnik, 4. dr. Mošè, 5. dr. Drč, 6. Zabukovec, 7. dr. Ambrožič, 8. Vodušek, 9. Hribar, 10. dr. Tavčar, 11. dr. Rojic, 12. Republika, 13. dr. Dolenec 14. Valentinčič, 15. Železnikar, 16. E. Lah, 17. Republika, 18. Láponja, 19. Pleteršnik, 20. dr. Bleiweiss, 21. Levec, 22. dr. Štor, 23. Simčič, 24. Gogala, 25. Republika, 26. Kragelj. E. L.

Solnčni mrak dne 17. maja t. l. Tukaj podajemo častitim bralcem, ki se za astronomijo zanimajo, posameznosti solnčnega mraka dne 17. maja t. l., kakor se bode v Ljubljani videl, in sicer mesec se dotakne solnca

prvikrat (začetek ali vstop) ob 6. uri 47 min. zjutraj
drugikrat (konec ali izstop) „ 8. „ 33 „ „

V sredi mraka, t. j. ob 7. uri 40 min. ko je mrknenje največje, je 0.39 solnčnega premera ali 4·7 palcev pokritih; mrak traja tedaj 1 uro 46 min. in če tudi ni za Ljubljano toliko znamenit, poznal se bode vender na solnčni svetlobi precej. Mesec se približuje solncu na spodnji desni strani in zadene vanj blizu tam, kjer stoji petka na naših urah (natančneje 143°), ako si namreč mislimo solnce kot sprednjo ploščo ure, kjer so številke zaznamenovane in številko 12 kot severno piko na solnci, kjer se števanje pričenja. M. V.

Divič. S to besedo zaznamenujejo prebivalci okolo Pulja staro-rimski amfiteater, tako zvano „aréno“. Pustil sem kola kod „diviča“, govore Istrani. To je pravi slovanski izraz namestu besede „gledališče“. I. Ž.

„Sub rosa“. Marsikdo je čul in rabil ta izrek, ne vedoč, od kod mu je izvor. V graščini v Račjem (Kranichsfeld) pri Mariboru nahaja se soba, na katere stropu naslikana je velika rožа. V tej sobi shajali so se Ivan Erazem Tatenbach, tedanji lastnik graščini in njegovi drugovi ter tajno posvetovali se o svoji zaroti. l. 1670. Vsak sestanek naznanil se je s tem, da pridejo „sub rosa“ vkupe, in kar se je v imenovani sobi ukrepalo, moralo je ostati skrivnost, ker je bilo povedano „sub rosa“. In tako se je od latinsko govorečih zarotnikov zaplodil ta izrek med svet. I. Ž.

Nicola Tomaseo. V 22. dan marcija meseca razkril se je v Benedkah spomenik slavoznanega dalmatinskega Hrvata in italijanskega pisatelja Nikole Tomasea. Sloveči ta mož porodil se je 1802. v Šibeniku. Gramatične in retorične svoje studije završíl je Tomaseo bajè domá v Šibeniku, akoprem nekateri drugi pisatelji trdé, da v Spletu; potem odšel je na Italijansko. — Kot pisatelj je bil Tomaseo vrlo plodovit; najslavnejša dela so njegov slovnik italijanskih sinonim, in komentar Dantejeve nebeške komedije in njegova v Parizu izdana povest „Il duca d' Atena“. — Tomaseo bavil se je tudi s politiko. V 18. dan januvarja meseca 1848. zaprli so v Benedkah njega in agitatorja Maninija, ker sta zahtevala tiskovno svobodo za Lombardijo in Venecijo; osvobodil ja je iz temnice 17. marcija vzdignivši se upor proti Avstriji, a v 22. dan istega meseca bil je Tomaseo poklican v ministerstvo, katero so beneški uporniki osnovali. Po prevratu v 11. avgusta 1848. postal je Tomaseo še jedenkrat naučni minister in dvakrat je popotoval v Pariz pomôči prosit. — Vkljub temu čutil se je Tomaseo vedno Slovana in tudi v hrvatskem jeziku napisal je malo delce „Iskrice“ ki svedoči o njega ljubezni do ožje domovine Dalmatinske in do naroda hrvatskega. Osobito lepó izrazil se je tu Tomaseo o narodnih pesnih srbskih, katerih je tudi nekoliko na italijanski jezik preložil. Umrl je 1. majnika 1874. in pokopan je v Firenci. — Svečanost v Benedkah bila je prekrasna. M. M.

Iz Zagreba se nam piše 17. aprila: Dobili smo v roke vabilo na naročbo novega hrvatskega lista „Svjetlo“, ki ga nameravajo nekateri mladi pisatelji v Zagrebu izdavati. — List prinašal bode članke iz vseh delov društvenega in književnega žitja ter gojil domačo beletristiko in bode ozbiljen, resen tolmač vseh društvenih in književnih pojavov. Posebno oziral se bode list na razvoj prirodnih in druzih pozitivnih in ekonomskih znanostij ter imel posebno rubriko za društveno, literarno in gledališko kritiko. V vseh spisih in razpravah se hoče držati — „realističkoga pravca“. Kakor iz tega programa razvidno, hočejo nekateri nadarjeni ljudje s tém listom ugladiti pot — tistemu francoskemu realizmu, ki ga goji Emile Zola. Po našem mnenji je to neumestno in škodljivo „Svjetlo“ izhajalo bode po jedenkrat na mesec v osmini po 5 tiskanih pol in bode veljalo do konca tega leta 3 gld. 60 kr. Naročnina naj se pošilja gosp.

Miji Tkalčiću, odvetniku v Zagrebu. Dodajem samo iskreno željo, naj bi se Hrvatje zadovoljili s svojima krasnima listoma „Viencem“ i „Hrv. Vilo“ ter naj bi ne cepili preveč svojih močij. — Kakor se čuje, zgotovil je dalmatinski Hrvat dr. Jakob Chiudina v Spletu obširno italijanski spisano zgodovinsko delo: „Storia sul Montenegro“. O tém predmetu pisali so že Sir G. Wilkinson, Yriarte in Brunialti; toda vsa ta dela niso po virih izdelana in za tega delj nas veseli, da se je tega lotil dr. Chiudina, ki sluje v Italijanih za izvrstnega pisatelja. — „Milan Dragojević, pedagogijska pripoviest. Priredio Mijat Stojanović, s predgovorom Stjepana Basarička“. Knjiga X. „knjižnice za učitelje“, ki jo izdava hrvatski pedagogijsko-književni zbor. Cena 50 kr. V svojem žanru izvrstna povest, vredna da jo vsak učitelj vestno čita. — „Hrvatsko društvo umetnostij“ imelo je 19. marcija občni zbor. Podpredsednik dr. Fran Rački, prvomestnik jugoslovanske akademije, poročal je o delovanji ter poudarjal kolike znamenitosti je izložba domačih obrtnin, katero je lansko leto društvo priredilo. Ta izložba bila je verna slika tekstilnega obrta v Hrvatih. — Posebno zaslugo za tó razstavo pridobil si je društveni tajnik, vseučiliški profesor dr. Izidor Kršnjavi, kateremu je zbor zahvalo izrekel. — Iz srbske književnosti zabeležim naj sledeči dve knjigi: „Uspomena dr. Dane Medakovića držao u Matici Srpskoj na sv. Savu 1882, Emil Čakra, član književnog odelenja Matice Srpske. — V tej brošuri priobčil je g. E. Čakra nekoliko vrlo zanimivih vestij iz življenja pokojnega si prijatelja in srbskega pisatelja, lani v Zagrebu umršega dr. D. Medakovića. (Cf. Zvon. I. 787.) — V Belemgradu izšla je iz tiskarne delavske zadruge nova knjiga: „Celokupna dela Svetozara Markovića, kniga prva.“ V tej knjigi ponatisneni so članki pokojnega Markovića; nekoliko je tudi novih. Ta izdaja, ki jo preskrbuje uredništvo „Rada“, urejena je kronologično. Zadnjemu, to je 24. ali 25. zvezku dodan bode pokojnikov životopis in njegova slika. V prvem zvezku natisneni so sledeči članki: „Srpskoj omladini. — Literarni večer. — Kako su nas vaspitali. — Pevanje in mišljenje“. Cena 50 kr. — Na zagrebškem vseučilišči predavali bodo v poletnem semestru 1882: dr. L. Geitler: a) Tumač triebnika i psaltira glagolskih spomenika brda Sinaj. b) Vježbe litavske na temelju Schleicherove čitanke. c) Igor, pjesma staroruska, tumač i uvod. — prof. A. Pavić: a) Korieni i osnove hrvatskoga jezika. b) Historija hrv. književnosti. c) Čitanje najstarijih hrvatskih spomenika. — dr. Fr. J. Celestin: a) Glavna pravila o ruskom akcentu. b) Osobitosti skladnje ruskog jezika. c) Oboje uz čitanje odabranih ruskih štiva.

M. M.

„Kosovka djevojka“ imenuje se slika, katero je po znani srbski narodni pesni naslikal hrvatski umetnik F. Kikerec. To 58 cm visoko in 79 cm široko sliko izdala je firma Kočonda i Nikolič v oljnatem tisku ter jo prodaje z okvirom vred po 25 gld. in na mesečne obroke po 28 gld.

Prinos k naglasu u novoslovskom jeziku. Naglas u supstantiva ženskoga roda. ь-deklinacija. Napisao M. Valjavec. Prestampano iz LX. knj. Rada jugoslavenske akademije znanosti i umetnosti. V Zagrebu 1882, 8, 116 str. Tisak dioničke tiskare. Kakor je učeni gospod pisatelj v svojih poprejšnjih razpravah pojasnil naglas pri moškega spola substantivih in pri ženski a-deklinaciji, tako nam tukaj opiraje se na mnogoštevilne vire korenito tolmači naglás pri substantivih ženske ь-deklinacije. Knjiga bode vsem, ki se pečajo s tem teškim in temnim predmetom, gotovo dobro došla.

Srpske Ilustrovane Novine. Omenjali smo že jedenpot v „Ljubljanskem Zvonu“ tega izvrstnega lista srbskega. „Ilustrovane Novine“ izhajajo v obliki največjih ilustrovanih listov na jako finem papirji vsakega meseca 15. in 30. dan, vselej po dve tiskani poli obsežne ter prinašajo v svojem zabavno-poučnem delu pesni, povesti, romane, potopise iz srbskih krajev, prevode iz različnih slovanskih književnostij, poučne članke iz vseh delov nauke in umetnosti. Vsaka številka je olepšana s 4 do 5 umetniški izdelanimi slikami iz srbskega in občeslovanskega života. Iz dozdanjih listov smo se uverili, da „Srpsko Ilustrovane Novine“ podpira lepo število prvih književnikov srbskih. List izvrstno ureduje Stevan V. Popović, zalaga pa tiskarna A. Pajevića v Novem Sadu. Naročnina mu je po 4 gld. na pol leta.

Slovansky katalog bibliograficky za rok 1880. Redakci Jos. Hovorky a Jos Zaruby, vydal Spolek česko-slovanskych knihkupeckych účetnich v Praze. Ročnik IV. Četrto leto izhaja že ta zanimljiva knjiga, katero izdava društvo českih knjigotržnih vodij z namenom, da s tem vzbude splošno zanimanje za vseh slovanskih narodov literaturo. Ta IV. ročnik obseza 7 slovanskih literatur: I. Česka biblijografija (sestavil Gustav Francl v Pragi); II. Poljska (z ruske, pruske in avstrijske Poljske sestavil je Jurij Kuttala v Tešnu); III. Slovenska biblijografija (sestavil Ivan Tomšič v Ljubljani in B. Šmilauer v Pragi); IV. Maloruska (sestavil A. N. Czerban v Lvovu); V. Srbska in VI. Hrvatska (sestavil obe A. Michálek v Preravi) in VII. Srbsko lužiška biblijografija (sestavil M. Hornik v Budišinu). Razen tega so pri česki, poljski, rutenski in slovenski biblijografiji znastveni pregledi, tako da se lehko primerja, koliko je storila in napredovala katera literatura v posamnih strokah (teologiji, jurisprudenci, medicini, prirodoznanstvu, jezikoslovji itd.)

M. B.

„Album malarzy Polskich“. Pod tem naslovom začele so v založništvu M. Robiczka v Varšavi izhajati fotografične reprodukcije vseh znamenitejših slik poljskih slikarjev. Prvi zvezek, ki je izšel v elegantnih platnicah, obseza slike A. Kowalskega, A. Ajdukiewicza, M. Gottlieba, I. Brodowskega, I. Pruzskowskega, H. Siemiradzkega, I. Brandta, I. Lessera, I. Simmlera, I. Maszynskega in I. Kozakiewicza. Ker imajo Poljaki mnogo in slavnih slikarjev, bode ta album gotovo najsijajnejši spomenik poljske umetnosti. I. H.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**
Leto II. V Ljubljani, 1. junija 1882. Štev. 6.

Negodni ptičici.

Zakaj, zakaj, oj ptica mila,
Med trdi svet se že podáš.
Ko šibka še krijó te krila,
Iskati hrane še ne znáš?

Glej, deček zlôbni že je prežal,
Da z róko kruto bi te vjél.
Le mêne vzrši plah je zbežal. —
Življenje s tem sem ti otel.

Odslej pa vsem nezgodam skrita
Tu v izbi boš ko v gnézdu prej.
Skrbnó te róka môja pita.
Ni môgla mati te skrbnéj.

A ko ti róka hrane daja,
Oj drôbna môja ptica ti,
Mi v duši misel tóžna vstaja,
In tóžne čute mi budí.

Oh, kaj sirót od majk odtrže
Usoda že za mladih let,
Iz toplega zavétja vrže
Ko têbe jih med mrzli svet!

Po tuji zêmlji tóžna tavá
Ta zapuščêna sirotčád,
Srcé bolést jej razoráva,
Trè skrb in strah jo, jad in glad!

Kdo brídke jej obríše srage?
Kdo réši rev jo in nadlog?
Izróčam vam jo, duše blage,
Izróčam têbi jo, moj Bog!

Ti vsliši jo, ko vróče vzdiše,
Otrì jej z lic gorke solzé.
Odprì jej duri dôbre hiše,
Odprì jej blágo v njej srcè!

S. Gregorčič.

Na tuji zemlji.

1. Slovó.

Ko tukaj še enkràt stojím,
Z očesom mokrim te motrím,
Vzkipí srcé mi: „Z Bogom, dom.
Ne vem, kdaj spet te videl bom!“

Vrší med tratami potòk,
Kot da glasán bi slišal jok,
Kot da bi videl te solzé,
Ki lijem jih, oj dom, za té.

Vrší, vrší mi na uhó:
„Naj daljni pot ti srečen bó
Pa vrni se, pa pridi spet,
Ko širni boš preméril svet!“

Oj pôtok moj srebernopén,
Kakó mi je pogled meglén
Kakó motrím — oh, zadnji pot
Predragi dom, gredóč od tod!

S seboj pa nesel bom spomín
Na daljno pot slovenski sín
In mislil bom, o dom, na té
In jokal záte bom solzé!...

2. Mrák.

Sè stólpa sèm mi zvon doní,
Ko vlega mrák se po vasí —
Le doni, zvon, iz temnih lin,
Le vzbujaj mi na dom spomín!

Le zvôni mi, takó glasán,
In milo poj čez tujo plan —
Dasì srcé mi trga jad,
Zvonjenje tvoje slušam rad!

Pri glasih teh zazdí se mi,
Da v daljni svoji sem vasi,
Kjer ni mi tuj noben obràz
Pozná me vsak, vsakóga jàz!

Zató pa, zvon, le zvôni mi,
Na tuji zemlji dôni mi,
Ti zvon večerni, zvon iz lin
Le vzbujaj mi na dom spomín!

3. Jutro.

Za gôrami dan svita se
Mogočen in krasán,
In zôra zmagovita se
Prostrla bo čez plan!

In drámila iz spanja bo
Prirodine stvarí
In brez mirú, nehánja bo
Morila mrák nočí. —

S solzámi gleda jo okó
Na daljnih tujih tléh,
Krog usten pa igrá bridkó
In rezno mi posméh!...

Le sijaj, sijaj zôra mi
In srce grej težkó,
Saj tudi tam za gôrami
Si grela je gorkó!

To nič ne dé, če drug je kraj,
Ki zdaj stojim na njém,
Le svéti mi, le mi smehljàj.
Dasì bolésti mrèm!...

Oj daleč tam zdaj oče bo
Probudil se iz sanj,
Ko sklenil pa tresoče bo
Roké, tí sini nanj!

In pravi mu, kakó zamán
Po njem želí srcé
In pa kakó na tujo plán
Bridkó rosím solzé!

In dvignil sivo glávo bo —
Oj zrém ga pred sebó, —
In se ozrl v višavo bo
Prosèč lepó, gorkó:

„Nebeški Oča, vodi ga,
Kjer hodi vrh zemljé,
Oj spremljaj tí povsodi ga
In čuvaj mu srcé!…“

Uteši se, preskrbni mož,
Jaz sem, ko prej sem bil,
Le jasnih mislij, divnih rož,
Le téh je cvet minil!

Pa krasno spet razcvèl se bo,
Ko bom domá, domá,
In zôre svit blestèl se bo,
Kot nekdaj do srcá!…

4. Ob reki.

Oj voda globôka, zelena takó,
Mogočna takó in vršeča!
Na tebe upira se trudno okó,
Ki solza rosí je blesteča!

Povsodi je tiho — nihčè ne bedí,
Zapahnene trdno so duri,
Nikjeri, nikjeri ležišča pa ni
Za mene o pólnočni uri!

Oj voda globoka, zelena takó,
Mogočna takó in vršeča,
Naj pésen mi tvôja doní na uhó,
Da mine mi žalost pereča!

O národu pesen mi milo zapój,
Ki daleč od tukaj prebiva,
Ki národ slovenski, ki národ je moj,
Ki kakor jaz solze preliva!

Rosila si polja mu, trate lepé,
Oj, reka, povej mi, kaj dela,
Povej mi, povej mi besede sladké,
Da moja bo duša vesela!

Na bregu zelenem poslušal te bom,
Oj voda zelena, vršeča!
In v mislih na národ, na ljubljeni dom
Minila bo žalost skeleča!…

—b—

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

XIV.

Z mnogimi ljudmi ni imel Pečar znanja, največ pa je občeval s sosedom Šimonom, čegar sin Štefan je skoro vsak dan prišel v vas. Prvi dan ga je Jurij le malo videl in samo povedali so mu, kdo je. Komaj pa so druzega dne odvečerjali, že je prikadil Štefan moško k Pečarjevim. Poznalo se je mladeniču, da je tukaj domač, po vsem obnašanji; saj tudi pravijo, da je petelin na domačem dvorišči najpogumnejši in da pes okrog domače hiše najhuje laja. Z neko ponosno dostojnostjo ogovori Jurija. „Kako ti je pa ime, fant?“ ga vpraša.

Ko mu Jurij pové svoje ime, zasmeje se Štefan na ves glas. „Presneta reč!“ pravi, „Dolinci pa menda res ne poznate druzega svetnika kakor sv. Jurija.“

„Sveti Jurij je patron kmetskega stanu, Štefan, če še ne veš,“ razlaga mati.

„E, pa ga slabo varuje,“ ugovarja Štefan, „in če ne bo drugače, morali si bomo druzega izbrati. Komu pa se slabše godi kakor kmetu na zemlji?“

„Dokler nam ni večje sile,“ meni gospodar, „hvalimo Boga pa ljubega zdravja ga prosimo!“

„Zdravja, oča?“ povzame Štefan. „Presneto! kje pa bodo ljudje zdravi, če ne po gorah, kjer veter zrak čisti in bolezen odnaša. Le poglejte, kaki ljudje so po dolini!“ In Štefan pogleda Jurija po strani. „Velik je pač, pa širok, a znotraj je otel in vsako težje delo ga užene. Z jedno roko ga suneš, pa pade. Kratek človek pa dobro podstavljen, tak je za v goro, ali ne res?“ Pomilovalno obrne se Štefan k visokemu, suhemu Juriju, ki kolje pri peči polena.

„E, kjer sence ni, tudi grma ni,“ opomni Matija. „Toda pustimo to govorjenje, ki ne velja nič. Povej rajši, če pojdeta z očetom na semenj k sv. Andreju tja drugi teden!“

„Ne vem še, mislim pa, da pojdeva.“

„Jaz ne bom mogel iti, morebiti bosta imela pa priliko zame kupiti par voličkov, mladih, da bi jih vzpomladi učil delati. Časi se je ondu dobro kupilo.“

„Bom že povedal očetu,“ pravi Štefan in se obrne k Lenčiki. „No, Lenčika, ti pa nič ne govoriš!“

„I, saj ne morem vmes,“ odgovori dekle, „ker si ti tako zgovoren.“

„Zakaj pa bi ne bil, dokler sem mlad? — Jurij, kaj pa je v Dolini novega?“

„Jaz ne vem nič posebnega,“ odgovori Jurij.

„Kaj pa je s tistim fantom — čegav je že bil? Ti ga moraš poznati. Od vojakov je ušel. Ali je doma?“

Jurij se skloni po poleno, da bi skril rudečico, ki ga je oblila, čeravno bi je pri slabi luči ne bil zapazil nikdo.

„Nič ne vedo,“ pravi, „kje je sedaj.“

„Taki so fantini,“ modruje Štefan. „Kaj pa? Tepó se še kaj po noči?“

„Po malem še zmerom.“

„Da se ta navada ne da odpraviti!“ pravi Matija. „Koliko nesreč se zgodi po tej neumnosti!“

„E, kaj se bo zgodilo! Nič!“ ponese se Štefan. „Človek ima trdo butico, da še sam ne ve, kako.“

„Zdravje se zapravlja,“ nadaljuje Matija. „In koliko pa je vredno delo tacega človeka, ki celo noč okrog oglari, čez dan pa dremlje? Če bi imeli starši pa gospodarji resno voljo, bilo bi tega kmalu konec.“

„To mora biti, oča, pa mora biti!“ brani se Štefan. „Kar svet stoji, hodili so mladi ljudje v vas pa pretepavali se.“

„Oh, Štefan“, smeje se Lenčika, „kaj bi rekli oča, če bi ti začel najedenkrat rjuti okrog hiše po noči? To je že bolje, da si modrejši.“

„I, presneta reč!“ pravi Štefan, „naj bi kdo drug poskušal kaj tod okrog, postavil bi se pa tudi po robu.“

„Torej bi se?“ vpraša Lenčika.

„No in pa kako!“ baha se Štefan. „Poštenemu človeku bi ne privoščil, da mi pride v pest. Ne bi se hitro pobral, če bi ga vrgel jaz ob tla.“

„Štefan, Štefan,“ smeje se dekle. „Ne smeš biti tako neusmiljen! Kar nečeš, da bi ti drugi storili, tudi ti njim ne stori. Ali bi ti rad, da bi te kdo tako stresel?“

„Naj me, če me more! Nič mu ne branim, ampak svetovati pa ni nikomur. — Smijati se moram, kadar se spomnim, kako sem bil ongavega Florijana, ki je tudi tak kakor žrd, lepo na tla položil. S tistimi dolgimi rokami je začel mahati, kakor bi orehe klatil, jaz pa se mu zakadim pod noge in prec je ležal.“

Ura je odbila devet in materi se je že zdehalo za kolovratom pri teh važnih pogovorih. Jurij je dokončal svoje delo in položil naklane treske na peč, da se posušé in tudi Štefan se odpravlja.

„Še jeden šopek mi daj, Lenčika,“ pravi pri odhodu, „da bom bolj moški in da se bo vedelo, da sem bil v vasi!“

„Kar zunaj si ga natrgaj,“ odvrne Lenčika. „V meji menda koprive niso pozeble. — Pozdravi Anico in ona naj pride tudi kaj gori!“

Jurij vošči vsem lehko noč in odide s Štefanom, Lenčika pa ja spremi do vrat.

„Znaš ti zaukati, Jurij?“ pravi Štefan in zavriska tako žalostno, da je Jurija smeh silil. „Zaukaj še ti!“ pravi Juriju.

„Ne, jaz ne znam,“ brani se Jurij. „In kaj bi ljudi budil iz spanja!“

„Nikdo še ne spi; kar zaukaj! Kaj ne, Lenčika, da mora zaukati?“

„No, Jurij, pa zaukaj še ti!“ pravi Lenčika, „da bomo vedeli, če znate doli bolje.“ In Jurij zavriska iz krepkih prsij, da zadoni Štefanu po ušesih in daleč po pogorji se razlega v tihi noči.

„Vriskati pa znaš,“ pravi Štefan, „to me moraš navaditi!“

Od hleva sem pride počasi sultan, maha s kodrastim repom, povoha Jurija in Štefana in koraka za njima. Jurij zleze v svojo spalnico nad hlevom. Štefan pa uka proti domu, dasiravno se mu skazi vsak poskus. Revež Štefan, mislil si je Jurij, kako je vender močen! Lenčika pa se je smijala Štefanu še bolj, zdaj ko ga je primerjala z Jurijem.

Minil je dan za dnevom. Sobotni večer se je osnažilo vse pohištvo in pospravilo vse, kar bi preveč spominalo delavnika. Ob nedeljah pa je bila navada, da je šel jeden del prebivalcev na vse zgodaj k službi božji k sv. Andreju, drugi pa v Dolino k maši ob desetih. Juriju je bilo dano na izbiro, iti. kadar bi hotel, izvolil pa si je zjutraj k sv. Andreju, kar je posebno dopadlo gospodarju. Tako je prav, dejal je, mlad se mora navaditi človek zgodaj vstajati. Poklicati ni bilo treba Jurija nikoli. Preden je bil dan, kladel je veselo žvižgaje svoji čedi. In ko je to opravil, opravi tudi sebe, potem pa se napotita z gospodarjem proti sv. Andreju. Ko prideta do hiše Šimonove, oglasita se malo, če bi šel nemara kdo z njima: Šimon in žena njegova se jima pridružita. Tma je še bila, ko začnó iti navzdol: kmalu pa more oko proti vzhodu razločevati gorske vrhove od neba in kakor svetlosiv trak razpne se po obzoru. Ozka pot pelje po hribu doli, čez nekaj časa pa se razširi, postaje menj strma in kmalu se vzdigne na drugi strani griček, ki tem bolj raste, čim niže prideš doli: in na jedenkrat si v tesnem grabnu in izgine svetli pas jutranje zarje. Na desno se potem zavije pot okrog griča in pokaže se ti mala dolinica in sredi nje bela cerkvica, obdana od nekaj malega priprostih hiš. Tu je pri sv. Andreji. Krasno se je nebo žarilo, ko so dospeli potniki do svojega cilja in kmalu jih povabi zvon v cerkev. Jurij še ni bil nikdar tukaj in storilo se mu je inako, ko je slišal tuji zvon in se domislil, da dolinski njemu ne poje več in da ne bo več stal med znano mladino v domači cerkvi.

Maša je minila in dan se je naredil. Možje so stopili skupaj, da se pomenijo o domačih stvareh, in sivi župnik nagovarja iz cerkve gredoč tega pa onega.

„Ho, ho, oča!“ pravi smeje se Pečarju. „Ali Vam nisem že rekel, da nikar ne hodite iz svoje fare?“

„Gospod župnik,“ izgovarja se mož, „drugi pa v našo hodijo, in Vi ste tako dobri, gotovo tudi za nas molite.“

„O, moji farmani so sami preveč potrebni,“ pravi župnik in odzdravi Šimonu in Juriju. „Kacega čvrstega sina ima Šimon“, mrmra sam pri sebi odhajaje; zamenil je bil Jurija s Štefanom.

V lepem jutru vrnejo se domov in če so prej tiho med sabo korakali, odvezal je bil svetli dan jezik posebno Šimonu in njegovi ženi. Radovedno sta izpraševala Jurija o vsakovrstnih rečeh, da jima je komaj proti odgovarjal. Govorili so o zimi, da letos ni bila posebno huda, o vremenu, da bo vzpomlad skoro tu, o kupčiji, da se bo dobro prodajalo in o tem in onem, dokler niso prišli domov, kjer jih je čakal zajutrek. Lenčika in mati sta bili pripravljeni na odhod in ko so izpregovorili par besedic, pride ji Štefan s svojo sestro klicat.

„Lenčika, danes pa moraš dati kitico rožmarina,“ prosi Štefan.

„O, kadar se gre na božjo pot,“ meni deklica, „spodobi se bolj brinje.“

„Jurij ga je tudi bolj zaslužil,“ pravi mati, „ker je bil tako priden in zgoden.“

„Vsak trud je svojega plačila vreden,“ opomni Štefan, „in koliko se jaz trudim, ko vaji spremljam pa varujem.“

„Ali pa me tebe,“ odgovori Anica, „da ne obtičiš v Dolini.“

„O kaj pa! Mislita, če posedim malo pri kupici vina, da ne znam več domov.“

„Znaš že, a predolgo hodiš,“ smeje se Lenčika. „Da boš pa videl, da sem boljšega srca, kakor ti misliš, dobiš jedno kitico. Jurij pa tudi jedno.“

„Jurij, zakaj pa ti nečeš hoditi z nami?“ vpraša Anica.

„Ne utegnem prav,“ odgovori Jurij. „Preveč bi se zamudil doli in jaz tudi lehko vstajam.“

Lenčika prinese dva šopka in da jednega Štefanu.

„Juriju ga pripnem pa jaz,“ pravi Anica in olepša njegov klobuk.

„Le urno, le urno, da ne zamudimo!“ priganja mati in moško odide Štefan s svojimi varovanci.

Jurij gre po svojih opravkih, in ko pride čez nekaj časa v hišo, najde Matija pri ognjišči.

„Danes pa Vi kuhate, oča?“ nagovori ga.

„Jaz,“ mu reče. „Ob nedeljah je že tako in vse zadene človeka v življenji. Mati je bila pripravila kosilo in jaz je pristavljam k ognju.“ Kakor skušen kuhar je prestavljal lonce, popravljal drva in prižigal svojo pipo. Jurij mu je donašal vode in pomagal pri tem in onem, pred vežo pa se je solnčil sultan in pomežikoval s svojimi dobrodušnimi očmi. — —

Popoludne pa je solnce gorko sijalo in vidno se je tajal sneg pod njegovimi žarki. Mati in Lenčika bili sta se že vrnili iz Doline in sedeli pred hišo, Jurij pa je ogledaval z Matijem kamenitno grajo, ko pride v vas cerkovnik od sv. Florijana. Ožbe, majhen možiček prijaznega obraza, bratranec je Pečarjeve žene in rad hodi ob nedeljah obiskavat svojega soseda.

„Dober dan vam Bog daj vsem vkup!“ pozdravlja Ožbe. „Očetu pa še posebej par volov, materi nov kolovrat, Lenčiki pa brhkega ženina. — Kje pa imate fanta, ki sem mu moral tako neutegoma obleko delati?“

„Ravno gre z očetom sem,“ odgovori Lenčika.

„Ha, fant!“ pravi Ožbe in ogleduje Jurija od vseh stranij, kako mu stoji njegov umotvor. „Veš kaj, ti si pa na dobri zemlji vzrastel; visoko si se vzpel.“

„Na Vašem zvoniku bi Jurij lehko od tal uro navijal,“ meni Lenčika.

„Ne, tega bi pa sam sveti Krištof ne mogel, Lenčika,“ odvrne Ožbe.

„E, Ožbe!“ pravi mati. „Kako da bi ne mogel, če je pa pisano, da je bil dvanajst komolcev visok?“

„Vse zastonj!“ razlaga Ožbe. „Na našem zvoniku bi ne mogel naviti ure, zató ker nobene ni.“

„Ah, na to pa nisem mislila,“ pravi smeje se mati in povabi Ožbeta v hišo, da bi pokusil kolin.

„No, Jurij,“ vpraša Ožbe, „— saj za Jurija sem te slišal klicati — kako si zadovoljen z obleko?“

„Na vso moč!“ pravi Jurij. „Bolje bi ne mogla biti narejena.“

„Prav imaš!“ reče Ožbe vesel in seže Juriju v roko. „Tako se mora govoriti, naravnost pa po pravici. Kar se tiče irhovine, skusim se jaz z vsakim, naj bode, kdor hoče in če tudi cesarju šiva. Le poglej, kako si ti polega!“

„Veste, oča,“ podraži ga Lenčika, „Juriju menda vse dobro stoji, če je le količkaj narejeno.“

„Dekle, dekle!“ žuga Ožbe. „Ali si to že tudi zapazila?“

„Kaj bom zapazila!“ pravi Lenčika in steče v hišo. Kmalu za njo pride Ožbe, in izprazni svoje žepe. Lenčiki je bil prinesel lepih jabolk, očetu polič borovničevca in materi vsakovrstnih domačih zdravil, kakeršnih je nabiral po gori. Kajti Ožbe ni samo cerkovnik, ampak tudi sloveč zdravnik. Daleč ga kličejo ljudje k bolnikom in rad on pomaga, kolikor more. Zob izdere Ožbe bolje kakor vsak drug, ljudje baje kar zadremljejo, kadar jim škrbine puli. Zdravi pa on živino ravno tako dobro kakor ljudi. Večkrat se prigodi, da prinese kako živinče otekel gobec s paše, ker je je gad pičil, Ožbe pa pride, pa je namaže s škorpijonovim oljem in takoj mu mora odleči.

Arnike, trepotčevega semena, stolčenih sladkih koreninic in druzih lekov zoper vsako bolezen se pri njem vedno dobi. — Kar on mežnari, kadila še tudi ni kupil. Ampak smole si nabere, prave smole, ki teče iz ranjene smreke; to zakoplje potem v mravljišča in pusti delj časa ležati. Kadar jo pa izkoplje, ima duh lepši in močnejši kakor katero si bodi kadilo in Ožbe trdi, da sami sveti Trije Kralji niso prinesli boljšega v dar.

„Ožbe!“ kara mati svojega gosta. „Zakaj ne pripelješ žene s seboj?“

„Veš, Neža,“ opravičuje se Ožbe, „jeden mora biti vender doma, da hišo varuje. In žene ne smem preveč razvaditi, če ne, bo zmerom za mano tiščala.“

„Glej ga, glej ga! Le počakaj, jedenkrat ti jo izpeljem, da bo pri nas nekaj časa; potlej jo boš pa rad prišel iskat in bolj jo boš imel v čislih!“

„Moja Meta bi mi še ne privoščila ne, da bi malo posamoval.“

„Kaki so vender ti moški!“ huduje se Lenčika. „Le hvala Bogu, da nimam še tega križa!“

„Lenčika, nikar se ne pregreši!“ svari Ožbe. „Na jedenkrat pridejo snubci in po tebi bo. Ali že kaj prida hodijo?“

„Nič kaj ne, oča! Pripeljite vender Vi katerega, če veste za koga!“

„Kaj pa Šimonov Štefan? Ali je že zdrav?“

„Zdrav pa zdrav,“ se ta oglasi in vstopi moško s sestro Anico. Za njima pride tudi Matija z Jurijem. Ženske so se usedle skupaj in šepetanja in smeha ni bilo ne konca ne kraja.

„Zdaj jih pa le pri miru pustimo, da se nas ne lotijo!“ meni Ožbe in prisede k moškim. Kmalu se vname živ pogovor, kajti rad je govoril Ožbe in zdaj je bila prilika razprodati vse, kar se mu je nabralo skozi cel teden, ko ni imel poslušalcev.

„Vi ste dosti doživeli, oča,“ pravi Jurij, ki ga je rad poslušal, „povejte nam kaj, kako je bilo v prejšnjih časih!“

„O, veliko sem skusil, veliko,“ meni Ožbe in hvaležno pogleda Jurija, ki mu je tako po srci izpregovoril. To se mu je pač malokrat posrečilo, da bi ga bil prosil kdo, naj pripoveduje. Kar objel bi bil fanta. Popraska se za ušesi in po dolgem uvodu, v katerem je vse razložil, kar je mislil, da bi bilo v pojasnjenje treba, pride na svoja vojaška leta. Oh, kako so ga lovili in kako bi ga bili radi imeli! Koliko časa se je moral skrivati in kako srečno je naposled pobegnil na Koroško, kajti takrat se je to še dalo, takrat, a dan danes je drugače.

„He, kaj!“ vtakne se Štefan vmes. „Jaz se le čudim, da ste se časih tako bali vojaščine. Jaz bi se pa nič ne menil. Bi saj po lepi priliki kaj sveta ugledal. Jaz se kar nič ne bojim!“

„Vem, da ne, dokler si za pečjo. Če bi šlo pa za rės, bi pa drugače piskal,“ zavrne ga Ožbe in pripoveduje dalje, kako se mu je godilo po Koroškem, kako se je zopet povrnil domov in služil za hlapca ranjkemu šentandrejskemu župniku.

„Še to vam moram povedati.“ pravi. „kako sem bil tam odvadil psa meso jemati z vilic. Pa so imeli gospod,“ pravi. „Bog jim daj večni mir in pokoj! — psa, majheno žival kakor podlasica, a premeteno in zvito, da nič tacega. Vse je znal belinček, samo govoril še ni in gospod so ga nad vse radi imeli; jaz pa nič. zato ker se je pošast vedno v me zaganjala in vpila. kadar sem bil pri gospodu. Dobro se je psičku godilo, ko je z gospodom za mizo sedel; najrašji so ga pa imeli zato, ker je znal meso z vilic snemati tako lepo, kakor najimenitnejši gospod. Kadar je gospoda kdo obiskal, vselej so kazali to psetovo posebnost in vsak se je čudil. Da te vender, meni pa ni bilo povšeči, da bi pes jedel kakor človek, toda bil sem kar tiho. No, in tako je prišel gospodov god in od vseh krajev so se zbrali župniki in kaplanje gospoda vezovat. Poln hlev sem imel konj in velika pojedina je bila pripravljena. Na, Ožbe, pravi kuharica med mašo, tukaj imaš kosilo, potlej ne bo časa! To je že prav, pravim in se usedem, pse se pa k meni spravi, saj pri mesu je vsak pes sleden. Čakaj, belinček, pravim, danes boš moral kazati svojo učenost, kaj, ko bi midva prej poskusila? Na, rečem in mu ponudim mesa na vilicah. On lepo vzame, jaz ga pa dregnem v gobec, da je zacvilil. Ko ga pokličem drugič, že ni tako rad ubogal. Kličem ga, kličem in počasi vender prileze. Meso je le meso, mislil si je, in zopet mi vzame kos. Jaz ga pa zopet zbodem, da odskoči. V tretje ga pa nisem več spravil. Kar po kotih se je plazil in rep stiskal med noge, pa cvilil, če sem mu pokazal vilice. O poludne je bila pa gostija in jaz sem nosil vino na mizo. Beseda prinese besedo in tako vzamejo v misel tudi učenega psa. Gospod se hočejo izkazati in nabodó mesa. Pes je pa zraven njih sedel. Na, belinček, pravijo in mu pomolé vilice. Kakor jih pa pes zagleda, pa zacvili in skoči s stola in zbeži. Gospod ga kličejo in kličejo, da zopet pride. Zopet se usédе k njim, a ko mu pokažejo vilice, pa popihne spet, kakor bi bil obseden. Za nobeno reč ni hotel več vzeti mesa z vilic. Gospôda so se komaj smeha vzdržali, župnik so bili pa hudi kakor sam sršen in nikoli več ni belinček z njimi pri mizi jedel."

„Če bi bili pa zvedeli, kdo jim psa tako lepo uči," pravi Matija, „kaj bi bilo potlej?"

„Hentaj, potlej bi bila huda ura. Kajti gospod so bili dobri, še predobri, a nagli so bili pa tudi, če jih je kaj ujezilo. Toda hitro spet dobri, in veseli so bili in zapeli so, da je bilo kaj. Pridiga jim je šla od rok, da nikoli tega in dasi so bili stari, zasukali so se na peti kakor vrtalka. Drugače kakor pa zdaj nekateri dolgočasneži, ki jim za vsako besedo sapa uhaja in ki premišljujejo, ali bi prestavili jedno nogo za drugo ali obe na jedenkrat. Moj sivec doma je ravno tak: kadar ga izpustim na pašo, skače srborito okrog kakor mlad kozel; kakor pa deneš jarm nauj, ne spraviš ga nikamor več." —

Ožbe je končal in Anica, ki je bila tudi poslušala, poprosi ga, naj še kaj pove.

„Pa še drugič!" pravi Ožbe in se poslovi s povabilom, naj oni pridejo jedenkrat k njemu. Jurij ga spremi nekoliko časa in tako se je bil možu prikupil, da mu še posebno naroči, naj ga gotovo obišče.

„Imam hruševca," pravi, „boljšega kakor dolenjsko žganje in orehov in medu." In ko gresta dalje, potrka ga na ramo. „No, fant," pravi, „kako ti dopade Lenčika? Ali ni kakor jagoda? Le glej, da se ne zagledaš!"

„Nikar se ne bojte, oča!" odgovori Jurij resno.

„In kaj bi pa tudi bilo?" reče zopet Ožbe, ko je molčal nekaj časa. „Ali nisi zal fant? In kaj bo ta revež, ta Štefan! Na smrt naj misli, nikar na ženitev! O jaz spoznam hitro človeka. V očeh mu berem bolezen in le pomni me, on ne bo tlačil dolgo zemlje. — Tukaj sva pa na polu pota; torej srečno!"

In starec se izgubi v gozdu.

XV.

Prismijala se je bila lahkoživa hčerka čmerne mamke zime, ljuba vzpomlad. Sneg je ginil pod njenimi nožicami in beli zvonček je zapel pod grmovjem in klical s sestro trobentico zaspane tovariše iz postelj. Teloh je odgrnil svojo odejo in bršlin je krepkeje objel svojega podpornika in se vzpel po hrastovem deblu. Celo po žilah stare vrbe začel se je urneje pretakati sok in komaj je starka proti odpirala vrata radovednemu cvetju, ki je sililo na dan in hotelo vedeti, kaj vrabci tako kričé. Ti pa so imeli velik prepir in gnali silen hrušč in trušč. Nekaj tujcev se je mislilo naseliti in lastovka je letala okrog Pečarjeve hiše in terjala nazaj svoje gnezdo, v katerem so se košatili kričavi vrabci. Glejte si no! vpili so ti domačini, zdaj pridejo požeruhi, ko je vsega dosti; po zimi jih pa ni bilo! Kar pojte, od koder ste prišli!

Delo na polji se je bilo pričelo. Kadar je bilo lepo gorko, izgnal je Jurij ovce razen mladičev, da se izprehodijo in popasoval je tudi ozimino, če je prehitro rastla in se je bilo bati, da bo polegla. Tešče pa ni izpuščal drobnice na pašo, dokler je bilo hladno in držal jo je tudi v hlevu, kadar je bila zemlja po deževnem vremenu premočena, kajti pašniki se kvarijo in živina si naleze bolezni. Za jaro setev je oral njive in z Matijem sta delati vadila mlade voličke, ki jih je bil gospodar kupil. Po vrtu pa je obrezaval drevje in je čistil mahu in gosenic. Za vsako delo je imel spretno roko, sem ter tja je pa tudi nasvetoval kaj novega, ki se je bilo v Dolini že izkazalo, o čemer pa v hribih še ničesar vedeli niso. Tako je izprosil, da si je Matija mestu nerodnega lesenega drevesa omislil železen plug. Veliko prizadev je bilo treba: ko pa je poskusil gospodar pripravno orodje, ni mogel prehvaliti ne pluga ne Jurija.

Veliko truda je tudi stalo vode iz vodnjaka s škafi donašati v hlev, kadar je ostajala živina cel dan doma, kajti posebno po zimi se je večkrat zgodilo, da je ni mogoče zunaj napajati. Jurij pa je iz hrasta, ki ga je podrl vihar, izdolbel korito, postavil je v hlev in vanj, napeljal od vodnjaka sem leseno cev in več ni bilo treba škafov.

„Hentaj!“ dejal je Matija, „vse pride temu fantu na misel in kar mu pride na misel, vse naredi.“

V čislih so imeli Jurija pri Pečarji, kakor tudi pri Šimonu, kamor je prišel po kakem opravku.

„Od nepotrebnih besed pa Jurij ne bo dajal odgovora,“ menil je zgovorni Štefan, „saj skoro nič ne govori. Trikrat na dan reče: „o ne“, in „kaj pa“, potlej je pa v kraji“.

„Jurij je pridnejši z rokami kakor z jezikom,“ dejal je Šimon in tudi Anica se je potegnila zánj trdé, da govori umneje kakor pa Štefan.

„Oh, jaz pojdem tudi rajša zjutraj k maši k sv. Andreju,“ dejala je neko soboto zvečer Anica materi. „Dan je tako kratek, če pridemo še le proti dvema domov.“

„I, le pojdi,“ rekla je mati, „pojdem pa jaz k deseti maši.“

Ko sta pa druzega dne na poti moža pretresovala važne denarne zadeve, pomenkovala se je Anica z Jurijem o tisoč rečeh. Ni jej pošlo nikdar vprašanj; vse je hotela zvedeti, če ima veliko dela, če mu je kaj dolg čas, če je rad na gori itd. Zdaj je govorila resno, zdaj šaljivo, da si je Jurij mislil: s tem dekletom se je pa lehko meniti. In res mu je prišlo toliko besedij na jezik, da se je sam sebi čudil. Do zdaj je bil teh mislij, da zabavati se more prav za prav le med moškimi, in da ženska prijetno druščino le kazi; zdaj se mu je pa zdelo, da je Aničina družba skoro prijetnejša kakor Premčevega Miha. Tako domače je govoril ž njo, kakor le kedaj s svojim prijateljem in če je primerjal Anico z Lenčiko, zdela se mu je le-ta nekoliko prevesela in preživa in mislil si je, da bi Anica ne zasmehovala tako hudo revnega Štefana, ker je boljšega srca. — In dobrega srca je res Anica: njemu je podarila šopek za klobuk in po poti je nabirala gredoč cvetic in spletala venček; ko sta šla pa narazen, naročila mu je, naj ga nese Lenčiki. A Lenčika ni bila nič posebno vesela, ko jej ga je prinesel. „Anica je šla za rana pa meni ni nič povedala. Zdaj bomo morali pa sami iti,“ dejala je in usteca so se jej zakrivila navzdol, da je bilo žalostno in smešno videti. „No Jurij,“ ogovorila ga je, „ti imaš pa tak šopek za klobukom kakor metlo, da ga komaj nosiš. Ali ga je tudi Anica naredila?“

„Tudi,“ dejal je Jurij, Lenčika pa je odšla pripravljat se za cerkev. „Kar pojmo, kar pojmo!“ priganjala je mater, kar sicer ni bila njena navada.

„Počakaj no! saj ne gori voda. Vidiš, ravno gre Šimonovka in Štefan,“ zadržavala jo je mati.

Ko so pa prišli popoludne domov, bila je Lenčika slabe volje. „Oh, kako je pust ta Štefan, mati!“ tožila je. „Vedno sili v človeka in tako neslano govori.“

„Pa se mu zmerom smeješ in režiš,“ pravi mati; „in potlej pa misli, da ti dopade.“

„Oh, mati, kaj pa hočem? Ali naj ga z grdo odženem?“

„Ne, ni treba! Pa pogovôri se kaj pametnega z njim! Saj ni, da bi se v jedno mer smijala.“

„Oh, veste, mati? Jaz bi šla tudi rajša k prvi maši. Zdaj že ni več mraza in taka lepa pot je proti sv. Andreju.“

„To pa res! Po samem grabnu, kjer se ne vidi ne na desno, ne na levo. Pri vsaki stopinji si lehko zlomiš nogo; v Dolino pa z vozom prideš, če je treba. Toda stori, kakor hočeš!“

Drugo nedeljo pa sta že sami dve mamki romali v Dolino, kadar je mladi svet došel vesel in glasen od sv. Andreja: kajti tudi Štefanu se ni ljubilo več postavljati se pri veliki maši, ker ni vedel komu.

„Ti reč, ti!“ dejal je stari Šimon. „Naj bi jaz klical Štefana s palico, ne vzbudim ga v delavnik: v nedeljo pa kar sam vstane, predno zapoje petelin.“ Mladi družbi zdela se je pot vedno kratka: Jurij pa jo je še drugače obračal: nabiral je, kadar so šli proti domu, vrbovih šib in naganjal tudi Štefana, da mu jih je rezal; deklici sta pa pomagali nositi.

„Ti že zopet nekaj nameravaš,“ dejal je Štefan. „Kaj pa misliš narediti?“

„Boš že videl,“ odvrne Jurij. Ko pride domov, pa posuši šibe na solnci in si jih prireže za svojo rabo. Ko so pa zvečer vsi skupaj sedeli v izbi, razgrne svojo kramo in jo razvrsti; potem se usede k njej in začne plesti. Dno je kmalu gotovo in delo gre hitro izpod rok. Še malo je treba počakati in Jurij podari materi trden jerbas in drugikrat Lenčiki lično korbico.

„Jurij vse zna,“ tako so dejali.

„Mene moraš tudi naučiti,“ prosil je Štefan in rad mu je Jurij pokazal, kar je sam znal in kolikor se je bil navadil pri Premci.

Štefan pa ga je imel čedalje rajši in vse mu je zaupal. Povedal mu je, da je Lenčika njegova izvoljena in da jo bo morebiti še letos vzel; kajti da bi ga ne marala, tega še misliti ni mogel. „Kaj bi pa mogla imeti zoper mene?“ dejal je. „Nič. Zdrav sem in krepak tudi. Ti si malo večji; pa če bi se poskusila za moč, ne vem, kako bi ti izhajal. Veš, jaz sem koščen in v rokah sem posebno hud.“

Jurij pa je dejal: „Midva se ne bova nikdar skušala pa tepla, Štefan.“

„Zato, ker sva iz jednega kraja; kaj ne da? Toda naj kak drug gori pride! Kaj?“

„Gorje mu!“ dejal je Jurij in Štefan se je potrkal na prsi.

Kakor domačega so imeli Jurija pri obeh družinah in nobena važnejša reč se ni zgodila, da ne bi tudi on dobil prilike izreči svoje misli. Oba gospodarja sta bila pravična in nista hlepela po tujem blagu, niti zavidala sreče sosedu. Živela sta vedno zložno in se podpirala drug druzega v vseh rečeh. Če se je mudilo kako delo, pomagali so vsi skupaj in če je jeden katerikrat kam šel, oskrbel je tudi sosedove stvari. Tako je imel Jurij tudi pri Simonu vedno kaj dela. Anica bi neizrečeno rada imela lopico pred hišo, kjer bi šivala o lepem vremenu ali pa zapela z Lenčiko kako pesen.

„Kadar Jurij utegne, naj ti jo naredi!“ dejal je Matija in čeravno je Jurij ugovarjal, da ne zna takih rečij delati, nič mu ni pomagalo. Poskusil je torej in ni se mu izkazilo.

„Strehe še nikoli nisem kril,“ dejal je Šimonu, ko ga je prosil, naj mu jo pride popravit. A ni mu dal miru, dokler ni bilo delo zgotovljeno.

Potlej si je pa mèl Matija roke. „No, Šimon,“ dejal je, „ali nisem rekel, da on vse zna, če le hoče. — Jurij!“ pristavil je, „pameten bodi pa moder, kakor si bil dosihmal, pa se ti bo še dobro godilo!“

Štefan je bil dobrega srca in veselil se je, da so Jurija tako čislali. Skušal ga je posnemati v vseh rečeh in starši so bili teh mislij, da Štefan še nikdar ni bil tako priden kakor zdaj, ko z Jurijem skupaj delata. Samo jedenkrat se je bil Jurij malo zameril svojim prijateljem. Uzrok je bil kaj malenkosten. Šimon je nekaj zidal in ker je rabil vode, da bi apno gasil, naloži polovnjak na voz in gre z voli na studenec. Tam natoči in hoče peljati domov. Ko pa vola speljeta, steče zadnje kolo čez velik kamen, voz se nagne in polovnjak, ki je bil menda slabo zadelan, zvali se z voza. Hentaj, kako je bilo težko naložiti ga zopet. Šimon pokliče Štefana. Oba vzdigujeta in vzdigujeta, a polovnjak se ne gane.

„He, Matija!“ kliče Šimon, „pridi pomagat, pridi, da naložimo!“

Matija pride, a polovnjak neče na voz, dasi je še Anica prišla zraven in pritisnila. Kaj je storiti? Možje si brišejo pot in ogledujejo nesrečen polovnjak.

„Oh, skoči jeden, skoči po Jurija!“ pravi Matija.

Hitro steče Anica ponj in ga kmalu pripelje.

„Oh, Jurij,“ pravi mu, „ti si še jedina naša tolažba, pomagaj nam!“ —

Jurij gre okrog polovnjaka pa pravi: „Kar domov pojte! V polu ure pa vam postavim sam polovnjak vode pred hišo.“

„Ti sam?“ zavzame se Štefan, moža sta pa molčala in nevoljna sta bila na tako prevzetno govorjenje.

Jurij pa odbije polovnjaku veho. da voda izteče, naloži potem prazno posodo brez truda na voz in hitro zopet nalije vode.

„Tako bi bil pa tudi jaz znal narediti!“ odreže se Štefan. Možev pa je bilo malo sram, kar pa nista hotela pokazati.

„Dobra misel pride vselej prepozno!“ pokima Matija in se nasmeje in za njim se smejó tudi drugi. a nobeden tako iz srca kakor Anica.

(Dalje prihodnjič.)

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

IV.

Mlad mož lazil je Matevž. kakor mu je bila navada, nekega dne pod Nanosom okolo. kar ugleda štiri jezdece, avstrijske huzarje. Zašli so bili in gotovo bi bili prišli v roke Francozom, kateri so takrat še ves naš okraj v rokah imeli; ali Matevž se približa huzarjem in jim dopove, da so v silni nevarnosti. Kaj storiti? Nazaj niso vedeli kam, dalje niso smeli. Matevž si izmisli in odvede huzarje in konje v cerkev svetega Brica. ki stoji sredi gore. Sam revež je Matevž potem znašal in hranil več dnij huzarje in konje in ko si ni vedel več pomagati. potožil je svoje težave glasovitemu muzikantu in larmarju Bravincu z Ubeljskega. Nosila in skrbela sta potem skupno, saj se ve. da kar najbolj skrivaj: kajti Francozi niso marali za dolge sodbe in bala sta se tej kratki sodbi priti v roke. Nekdo domačih je pa vender njiju skrivno prehajanje opazil in sicer največ po tem, ker sta moža le predosti kruha in vina kupovala. Prijel ja je ostro in udala sta se, da imata skrite huzarje in kje. In Bog ve, kako bi se bila reč izšla, da se niso ravno ob tistem času jeli Francozi iz naših dežel proti Vlaškemu odmikati.

Komaj so bili Francozi čez Žingarico, šel je Matevž po huzarje in ti veseli in dobro spočiti odjašejo za Francozi. Po Vipavski dolini so jih ljudje kakor prvence naših čudno gledali, tem bolj ker Francozi so ravno pred njimi odhajali in že v Vipavskem trgu so huzarji Francoze došli. Strah se je Francozov polotil in bežali so popustivši lonce pri ognjih; kajti mislili so, da je cel oddelek naših že za njimi. Huzarjem so Vipavci napivali in osrčeni se poženó za bežečimi Francozi. Ko ti huzarje za seboj zapazijo, poskačejo s ceste na njive z vinsko trto zaprežene. Huzarji skušajo za njimi, toda trte jih ovirajo in Francozi začnò od vseh stranij nanje streljati in jednega res kakih 150 korakov od Marijine cerkve v Logu ustrele. Bil je to slavljeni Pavl Rostas, kateremu so kasneje lep spomenik postavili, ki ga še zdaj vidiš pred cerkvijo v Logu.

Matevž in Bravinec sta za huzarje pri krčmarji račun plačevala, mož pa, kateri jima je na sled prišel, vedel si je za svoje zasluge zlato svetinjo pridobiti.

Mene je Matevž posebno rad imel in imenoval me Anžek; jaz in sploh mladina smo pa tudi Posežiča rajši imeli ko Janeza, kateri nas je le bolj v strahu držal. Posežič se je radoval, kadar smo mi kaj pobili, Janez pa, posebno ako ni bila tudi njemu sreča ugodna, očital nam, da se nam le primeri, kakor slepi kuri zrno.

Le jedenkrat pomnim, da sva se z Matevžem grdo pogledala in tudi to le za trenutek. Bilo je proti jeseni in medved je hodil z gore v stranske pašnike na hruške. Nekdo iz naše vasi, imenujmo ga Kolar, ki se je tudi s puško bavil in po noči s psom jazbece lovil, pove mi, da medved v pašnike zahaja, da on se je s Stranci že menil in tudi ti da mislijo, da pri polni luni in jasni noči bi bilo mogoče medveda dobiti. Jaz sem se te misli takoj poprijel. Kolarja pošljem v Stráne, da se z dotičnimi možmi domeni, sploh pa je bila tajnost med nami dogovorjena; prvič zato, da bi svet ne ne imel prilike šaliti se, ako se človek na medveda odpravlja in potem še zajca ne prinese; drugič in posebno zato, da ne bi moja mati o tem pozvedela, kajti ta bi gotovo ne bila dovolila v to ponočno ekspedicijo.

Kolar se vrne in pove, da še za tisti večer je vse domenjeno: šest da nas bode, o polunoči da se bomo nastavili štirje od Rjave stene dalje proti gozdu, on in še jeden da bodeta pa šla s psi s pašnikov preganjat medveda, ki bode preplašen po navadni poti v goro silil. Jaz sem bil razburjen. Bilo je prvikrat, da sem se na medveda odpravljal in to še po noči. A človek obrača, Bog pa obrne: že pred polndnem je mati pozvedela za našo s toliko previdnostjo domenjeno nakano: pozove me ter mi odločno reče, da ponoči in na medveda ne smem. Vse moje prizadevanja ni nič izdalo. Mati mi ni dovolila iti na medveda. Mene je to tem bolj peklo, ker mi je šlo za lovsko čast. Mladenič osemnajstih let ima še poseben občutek za take in jednake časti. Sklenil sem pri sebi, da grem in, ako bi dovoljenja ne dobil, tudi brez tega. Pri obedu sem skušal mater še pregovoriti ali zastonj; še le popoludne se je mati premislila, čemur sem se jaz skoro čudil.

Že ob 9. uri zvečer smo bili v Stranah zbrani. Vseh šest nas je sedelo v nasprotnem konci podolgate nizke sobe; pred seboj smo imeli polne kupice, na sredi mize je stal bokal, lojeva sveča je slabo svetila in kadilo se je iz šesterih pip. Z vsakim bokalom smo bili še bolj gotovi, da nocoj bode medved naš. Posebno Kolar je poudarjal zaslužke, katere bodeta on in njegov pes pri tem delu imela. Mahoma se vrata odpro, nekdo vstopi, obstane in tanko, ostro zazvižga. Vsi smo zrli proti vratom, da bi ga spoznali, pa ga nismo, dokler se ni oglasil in rekel: „Ne boste ga sami drli, ne!“

Zdaj še le smo spoznali Posežiča in ga k mizi pozvali. Pri ogljenici je imel ta dan opraviti, kajti ves črn je bil po obrazu. Skušali smo pozvedeti, kako je zaznal za našo nakano, Matevž pa pokaže bele zobe, nasmehne se in reče, da je to po krokarjih zvedel, ki so se nad ogljenico pogovarjali, da medveda nocoj zadnja ura čaka. Smijali smo se Matevževemu odgovoru, bil je dobro vzprijet in njemu na čast smo ga še par bokalov izpili, potem pa šli pod goro in proti gozdu.

Mene so nastavili ravno pod Rjavo steno na malo planoto; pri hruški sem slonel.

Ne bom rekel in trdil, da se kar nič nisem bal, ampak trden sklep je pa bil, da umaknem se ne. Začujem znamenje, da so se psi odvezali in ob jednem tudi stopinje po poti in proti meni. Pride do mene — Matevž.

Silno ga vprašam, kaj pohaja in išče. On se za mano ustavi in reče: „Tukaj bom stal.“

Takrat Matevža grdo pogledam in ostro rečem, da pri sebi nobenega ne potrebujem.

Matevž na to prav mirno reče: „Mati so tako ukazali!“

Jaz se potolažim in konec je bil besed.

Medved nam je po strani in proti Suhi žagi ušel. Drug dan sem zvedel, da nas je Posežič ovadil; kako nam je on na sled prišel, še dan danes ne vem.

Mati, ki je previdela, da mi ni skoro ubraniti, da bi ne šel na ponočni lov, sporočila je Matevžu, da me samega ne sme pustiti.

Še le po noči je Matevž z gore prišel in se potem odpravil za nami v Strane. — —

Dasiravno na videz nasprotnika, vender sta se Janez in Matevž rada imela. Ko je Janeza smrt pokosila, bil je Matevž potrt in pogostem je ponavljal besede, da zdaj je tudi on na vrsti. Le za jedno leto ga je preživel, jele so mu noge otekati in tudi on je lahko umrl. Toda med nami, ki smo pod njima začeli loviti in lovci dorastli, ostala sta tudi na dalje in ostaneta v spominu, dokler nam zadnja ne bije. Med lovom in po lovu vselej sta bila v pogovoru. Kadar je bilo med nami različno mnenje, kako bi pognali in kako bi se nastavljali, vselej smo se nánja sklicavali, vselej smo poudarjali: tako je Janez nastavljal v tem hribu in tod je Posežic s psi prehajal. Preobširno bi bilo, ako bi hotel navajati vse dogodke in lovske posameznosti, katere smo s tema starostama doživeli in o katerih smo se potem Bog ve kolikokrat zopet menili. Sem ter tja bom kako povedal, ko bo to ravno prilika nanesla.

* * *

O prikaznih in duhovih.

Spisal in v literarno-zabavnem klubu ljubljanskem čital dne 5. nov. 1881. l.

Dr. Jos. Vošnjak.

I.

Pregledujé te dni svoje stare listine, našel sem rokopis, katerega sem bil pred 25 leti spisal, a ga potem založil. Ko ga spet preberem, stopi mi živo pred oči dogodbica, katero sem tačas doživel in po prvem mogočnem utisu zabeležil.

Ogromna večina človeštva je verovala, veruje še zdaj in bode menda verovala na netelesna, navadno nevidna bitja in na neko tajno zvezo živečih z mrtvimi, vsled katere se v izrednih, redkih slučajih mrtvi živečim prikazujejo — na prikazni in duhove. In temu se ni čuditi. Dasi so vse znanosti in vednosti velikansko napredovale in dasi so odkriti glavni zakoni, po katerih se godé izpremembe v prirodi, ostalo je vender nerešeno najimenitnejše vprašanje o pričetku in konci vsega, kar je; in človeški um se zastonj trudi umeti pomen besede: večnost. Z daljnogledom in drobnogledom preiskujemo vse stvari, kemično jih krojimo ter s fizikalnimi poskusi odkrivamo njih lastnosti, a vsa znanost je omejena po nepopolnosti preiskovalnih organov in sredstev in postane ravno tam, kjer želimo gotovosti, dvomljiva hipoteza.

Človeški um ničesar ne priznava, kar se ne da razlagati po znanih naravnih zakonih, njemu ne ekzistujejo duhovi in strahovi, ubogo srcé pa le začne trepetati, kadar se kaj nenavadnega, umu nerazumljivega pripeti in mnogo je zeló omikanih ljudij, kateri trdno verujejo v tako krepko zvezo med živečimi, da je celó smrt ne pretrga ter da se umrši prikazujejo živečim.

In tako dogodbo hočem tu pripovedovati.

Pred pet in dvajsetimi leti — bil sem tačas dovršil četrto leto medicinskih študij — mudil sem se jeseni 1856. leta domá na počitnicah. Bili so krasni jesenski dnevi, ko mi pride na misel, obiskati svojega strijca, tačas župnika pri sv. Martinu na Pohorji. Necega jutra za rana uprežem voz in drdram iz Šoštanja po Skalski dolini skozi Doberno in Konjice proti Slovenski Bistrici. Na višini med Konjicami in Bistrico vidim pred seboj obširno Pohorje, jedino v vseh Alpah granitno gorovje, na obnožji obrasteno z žlahtno vinsko trto, do grebena pokrito z gostim zelenim gozdom, v katerem se lesketajo bele cerkve z nizkimi stolpi.

Proti večeru dospem v Slovensko Bistrico, kjer pustim voz in konja ter jo krenem na Pohorje. Skoro dve uri hoda je od mesta do sv. Martina. Temno je že bilo, ko pridem na vrh in zagledam od daleč svetiti se prijazno vabljivo luč v oknih farovških. Utrujen, prepihan od burje, ki je na vrhu silno razsajala, žejen in lačen komaj pričakujem, da vstopim v prijetno zavetje pri gostoljubnem župniku. Psi zalajajo, moj strijc pride sam hišna vrata odpirat in se srčno zveseli mojega prihoda.

Imel je tačas kacih petdeset let, bil je visoke, krepke postave, dobrorejenega rudečega lica, rad dobre volje in, kakor se bere na nekem z metelčico pisanem spomeniku ljubljanskega pokopališča,

„prijatelj slovenščini in homeopatiji.“ Toliko časa mi pusti miru, da si okrepčam teló z obilno jedjó in dušo privežem z zlato kapljico ritoznojsko, potem me izprašuje o tem in onem, kakor je že navada pri tacih pohodih, zlasti o mojih medicinskih študijah. Čas nama hitro poteka . . . in zdaj naj dalje govori omenjeni moj stari rokopis.

II.

Bližalo se je polunoči. Župnik opomina, da je čas za spanje. Prižge svečo in me spremi skozi vežo po stopnicah v zgornje nadstropje. Po prostornem mostovži prideva v večjo sobo, spalnico župnikovo in skozi to v manjšo, za mene pripravljeno. Župnik postavi svečo na mizo. Soba podolgasta, visoka in obokana dobivala je svetlobo skozi dve z železnim okrižjem prepreženi okni. Nasproti dverim, skozi katere sva vstopila, vidim druge manjše dveri, z obešenico zaprte.

— Kam peljajo te dveri? vprašam župnika.

— V kapelico. Po zimi, kadar sneg zamete cesto do cerkve, sme župnik v tej kapeli maševati.

Opomniti moram, da farovž več streljajev proč od cerkve in prav samoten stoji.

— Tudi Vi časi tukaj mašujete?

— Zdaj nikoli in ne bodem, dokler sem čvrst in zdrav. Pa lansko zimo se mi je jedenkrat huda godila, zdrknil sem v globok, s snegom zasut jarek zraven ceste in ko bi na moje vpitje možjé ne bili prihiteli in me ne izvlekli na cesto, moral bi se bil zadušiti v snegu. Grda smrt, bolje je utopiti se v vinu, kakor pravijo o necem angleškem princi.

Župnik zamišljeno gleda na zaprte dveri in čez nekoliko časa dostavi:

— Jaz teh dveric nisem nikdar odpiral in vender se mi je ravno tu nekaj čudnega pripetilo.

— Kaj pa? vprašam zvedavo.

— Ti si prirodoslovec. Tebi se mogoče zdi samo to, kar vidiš in kar se ujema z dozdaj znanimi zakoni vseh prirodinih prikaznij. Torej se ti bo neverjetno in nemogoče zdelo, kar ti bom pripovedal, dasi sem vse to videl s svojimi očmi, slišal na svoje uho.

Župnik se vstopi pred mene.

— Povej mi, kaj misliš o prikaznih? O dušnem raportu? Ali se ti mogoče dozdeva, da je človek v jednem in istem trenutku tukaj in na drugem mestu, naj si bode to drugo mesto samo nekaj stopinj ali na stotine milj oddaljeno?

— Čudno vprašanje! Kako bi verjel na prikazni, ker se meni še nikoli ni nobena prikazala.

— Hočeš tedaj vse sam videti in skušati, ter ti nič ne veljá spričevanje zanesljivih, verjetnih mož? In vender, koliko stvarij si se učil in imaš jih za resnične, če prav jih nisi niti kedaj videl niti skušal.

— Pa vse te stvari se dadó videti ali neovrgljivo dokazati, ako se je komu volja prepričati, da so istinite. Prikazni pa — prikazujejo se posameznemu človeku in temu, da bi verjeli mi vsi drugi, katerim se nikoli nič ni prikazalo? Dušni raport, odizem, spiritizem je samo iznajdba spekulativnih magnetizêrjev, kateri s tem humbugom sleparijo lehkoverno ljudstvo.

Župnik nevoljno maje z glavo.

— In magnetizem ali elektrika, odkod izvira? Delovanje človeških čutnic in možjanov, je-li to menj skrivnostno, kakor prikazni, katerih izvira ravno tako malo ali nič ne poznamo?

— A vse delovanje magnetizma, elektrike, vseh telesnih delov, odgovarjam, vrši se po gotovih stalnih zakonih, kateri so natanko znani. Prikazni duhov se pa ne dado samovoljno ustvarjati, niso vezane na nobene prirodine zakone in so po mojem in po mnenji vsega izobraženega sveta samo produkt razburjene fantazije.

— Če ti sam nisi bil v dušnem raportu, če sam nisi nikdar videl nobene prikazni, pa si gotovo slišal od druzih, ki so se jim pripetili taki, pripoznavam, za zdaj še nerazjasnjeni dogodki? vpraša me župnik.

— Da, čital sem jednake stvari iz starodavnih in novejših časov, pa vse so največ predmet pesnikom, a ne prirodoslovcem. Če se je Brutu pred bitko pri Filipih prikazal duh umorjenega Julija Cezarja, zdi se mi to toliko verjetno, kakor Banquov duh v Shakespearjevem Macbetu, ali kraljev duh v Hamletu, ali duhovi, kateri plašijo kralja Riharda III. Bela žena Grillparzerjeva straši po mnogih gradovih, pa le take ljudi, ki na strahove verujejo. Neumna vzgoja, pripovedovanje otrokom o čarobijah, strahovanje z divjim možem itd., vse to močno vpliva na otroško mišljenje in zakrivi, da se tudi odrastli ne morejo znebiti prazne vere v nadprirodine prikazni. Zviti ljudje pa sebi v prid obračajo človeško lehkovernost. Cagliostro, od kralja Friderika II. iz Berolina izgnan, peljal se je ob jèdni in isti uri iz vseh štirih vrat berolinskega mesta z jedno in isto ekvipažo in znani mistik grof Svedenborg je videl Stokholm goreti, dasi je sto milj bil oddaljen od mesta.

— In je res gorelo mesto, ko se je njemu požar pokazal?

— Istina, pogorelo je par hiš, a hudobni svet si je pripovedoval, da je to bila aranžirana komedija in hiše nalašč v to uro zapaljene. Ravno zdaj na dvoru Napoleonovem v Parizu Amerikanec Hume čudesa dela, cituje duhove, premika mize in stole, piše z nevidnim prstom na strop, rožlja z verigami, tolče na steno, izgine in se spet prikaže.

— To so glumaške sleparije, seže mi župnik v besedo. Ne, ne, na kaj tacega ne mislim, ampak na take prikazni, katere v redkih slučajih celó zgodovina spričuje. Meni se vsaj dokazano zdi, da se je duh Cesarjev prikazal bil Brutu. Gotovo si tudi ti že bral ali slišal o jednacih dogodkih.

— Ne tajim, pa dokazov za resničnost ni in jih ne bode. Ne davno sem čital v necem časniku o dveh prijateljih, ki sta si prisegla, da, kdor bo prvi umrl, bode se prikazal še živemu ter mu povedal, kaj je našel po smrti.

— In se je res vrnil po smrti? vpraša naglo župnik.

— Vrnil se je, vsaj bral sem tako. Umrl je jeden njiju naglo po noči in isti trenutek se je prikazal prijatelju ter žalostno vzkliknil: Ne skušaj pozvedavati skrivnostij po smrti, prestrašne so!

Župnik posluša s široko odprtimi očmi.

— In ti tega ne verjameš?

— Kako bi verjel, saj se ni meni prikazal ta duh.

— Jaz sem prepričan, da je vse to resnično, da, resnično! Jaz sam sem doživel čudno, prečudno dogodbo, ravno tukaj v tej sobi. verjemi ali ne verjemi. Poslušaj in sodi!

Jaz se usedem na konec postelje, župnik se vstopi k visoki zeleni peči ter po kratkem premišljevanji začne pripovedavati.

III.

Imel sem prijatelja, jedinega, do katerega so me vezali spomini mladosti, jednako mišljenje moških let. Bernard je bil moj sošolec v latinskih šolah. skupaj sva stopila v seminar in ko sva bila posvečena, posrečilo se je nama, da sva bivala na sosednih kaplanijah. Ko sem jaz dobil to faro, bil je malo časa potem Bernard imenovan za župnika sosedne župnije. Odslej sva se obiskovala drug druzega, kadar so nama opravila dopuščala. Že v mladostnih letih sva se čutila najbolj nesrečna, kadar sva si domišljevala, da bo jeden naju pred drugim umrl in že tačas sva si sveto obljubila, da se bo umirajoči v smrtni uri prikazal živemu, naznanil mu svojo smrt ter mu povedal, kedaj bo še živi za njim šel pod zemljo.

Minilo je več let. Pogostem sva se shajala in se vselej ločila s srčno željo, da se kmalu spet vidiva. Lansko leto začne Bernard bolehati in vidno pojemati, da me je zabolelo v srce, ko vidim starega prijatelja huje in huje pešati. V svoji bolehnosti se je Bernard večkrat spominal najine mladeniške obljube ter mi žugal, da bode on tisti, ki se bo meni prikazal po smrti.

Ob praznovanji mojega godovanja počaste me mnogi sosedje in tudi Bernard, katerega že več tednov ni bilo do mene, prišel je na goro. Hitro nam poteče čas in že se je mračilo, ko se po odhodu drugih gostov tudi Bernard odpravi. Tedaj poprimem kupico, da še jedenkrat skupaj trčiva za slovo. Imela pa sva od nekdaj navado. da je vsak imel pri prijatelji svojo posebno kupico, katera se nikoli ni komu drugemu na mizo dajala. Bernard trči z menoj in — kupica mu poči v roki ter se razbije na tleh v drobne kose.

— Ne bova ga več skupaj pila, reče žalostno.

Jaz ga skušam tolažiti: za dva prijatelja jedna kupica zadostuje. A on ostane resen in otožen in ko se ločiva, poda mi še jedenkrat roko, stisne jo trdno in reče po znani pesni: „Bilo je poslednjikrat, da sva ga skupaj pila.“

Odide. Skrbelo me je, da se mu med potom kaka nesreča ne prigodi. Nemiren stopam po hiši, dasi je že pozno po noči bilo in je že vsa družina šla k počitku. Pregledujem časnike, potem vzamem luč in grem iz svoje spalnice v to sobo po brevir. Pihala in brila pa je tisto noč silna burja, še viharnejša kakor nocoj. Odprem vrata in vstopim.

V tem hipu zapiše burja, da se je vsa hiša tresla. Iste duri tam pa se kakor od vetra potisnene naglo odpró in meni nasproti stoji Bernard, kakeršnega sem videl še pred malo urami, le malo bledejši . . .

Župnik potihne, globoko vzdihne in strmo upira oči v duri, kakor da bi vsak čas pričakoval, da se zopet odpró. Čez nekoliko časa nadaljuje:

— Da, bil je Bernard, v obleki, v kateri me je bil zapustil, samo brez suknje in gologlav. Obrača v mé svoje žalostne oči, da tega tugepolnega pogleda nikdar ne bom pozabil ter reče s tresočim se, otožnim glasom: „Moli za me, moli, moli!“ —

Bernard! zakričim v svoji strašni muki in hitim proti njemu. On pa vzdigne roki, ter zašepeta: „Čez tri leta . . .“ ostalih besed nisem slišal in duri se spet z ropotom zapró. Skušam jih odpreti, a zastonj jih tresem, kakor zdaj, visela je obešenica na njih, zarjavela. s pajčevino pokrita.

Najedenkrat čujem vpiti v spodnji sobi, kjer je spala kuharica. Hitim na mostovž in vprašam, kaj se je zgodilo. Ona pravi vsa tresoča se od strahu, da jo je iz spanja vzbudilo škripanje vrat in ko je izpregledala, da so sredi hiše stali gospod Bernard, a izginili, ko je zakričala.

Da nisem očesa stisnil tisto noč, misliš si lahko. Prepričan sem bil, da Bernarda ni več in da mi je zvest najini obljubi sam naznanjat prišel svojo smrt.

— In je res umrl tisto noč? vprašam radovedno.

— Umrl je! Ko se je svitalo, pride njegov cerkovnik in mi naznani, da je Bernard kmalu po svojem prihodu na dom začel tožiti, da mu slabo prihaja. Slekel si je suknjo, usedel se v naslonjač še klical besede: „Moli! moli!“ Najedenkrat se mu glava nasloni na prsi in mrtev je bil. Ob jednajsti uri po noči umrl je Bernard in ob ravno istem času je hodil tukaj po hiši. — In zdaj mi reši uganjko, kako je mogoče, da je človek v jednem in istem trenutku na dveh različnih mestih. Ne ugovarjaj mi, da nisem v resnici videl Bernarda, ampak da mi je samo moja fantazija predstavila njegovo podobo. Kaj pa kuharica? A čemu druzih prič? Ali mi niso zadostne in najverjetnejše priče moje oči, moje uho? . . . „Moli za me! V treh letih“ — dostavi poluglasno župnik, da, da, v treh letih pridem za teboj.

Župnik ne pričakuje mojega odgovora, vzame svečo in gre v svojo spalnico.

Jaz ostanem sam.

Dasi po svojem znastvenem prepričanji si še misliti nisem mogel, da bi na prikazni bilo kaj bistvenega, vender se ni dalo tajiti, da je župnik resen, resnicoljuben mož in da je vso to čudno prigodbo tako živo opisal, da se mu je v istini nekaj nenavadnega moralo pripetiti. In konečno, kdo sme reči: To ni mogoče, tedaj ni! Še zmerom velja Hamletov izrek: Med zemeljo in nebom je dosti stvarij, o katerih se človeškemu umu še ne sanja. Če magnetizem dejstvuje na tisoč milj, če iskra električna izprožena na druzem konci sveta prešine moje telo, ako sklenem kolo, zakaj bi ne mogla biti dva človeka v taki duševni zvezi — imenujemo jo simpatijo, dušni raport, odizem, živalski magnetizem, drugi vid *) — da čuti drug z drugim, če je še tako oddaljen, kadar se vtopi, samovoljno vtopi v tako mišljenje. In k temu morebiti ni druzega treba, nego odločne trdne volje.

Spominam se, da sem nedavno čital v necem medicinskem časniku prigodbo, ki se je blizu New-Yorka pripetila in kakor je trdil časnik, bila po zanesljivih svedokih izpričana. Neki kapitan je odjadral s svojo ladijo iz New-Yorka, tam zapustivši mlado ženo. Obljubil jej je za gotovo, da se najdalje v polu leta vrne; pa mine šest mesecev, mine celo leto in ni ga bilo nazaj. Žena v svoji žalosti gre k necemu možu, o katerem je slišala praviti, da ve od oddaljenih osob naznaniti, kje so in kaj delajo. Žena prosi tega moža, pa on se brani rekoč, da ga tako zvedovanje silno muči. Naposled se udá. Žena mu mora natanko opisati podobo kapitanovo. Potem gre v drugo sobo. Čez pol ure, ker vedeža še ni nazaj, pogleda radovedna žena skozi ključavnico in vidi na tleh ležati vedeža z zaprtimi očmi, kakor da bi bil mrtev. Še le jedno uro pozneje pride vedež nazaj in pove ženi, da nje mož živi, da ga je našel v Londonu v krčmi med znanci, da ga je nagovoril in mu povedal, naj se kmalu vrne, ker žena silno po njem žaluje. Kapitan obljubi, da bode v malo dnevih domov

---

*) Nemci pravijo: das zweite Gesicht. — Göthe pripoveduje (Aus meinem Leben. Wahrheit u. Dichtung) o takem drugem vidu, ki ga je opazoval, ko je l. 1771. meseca avgusta jezdil iz Sesenheima od svoje Friderike: „Nun ritt ich auf dem Fusspfade gegen Drusenheim, und da überfiel mich eine der sonderbarsten Ahnungen. Ich sah nämlich, nicht mit den Augen des Leibes, sondern des Geistes, mich mir selbst, denselben Weg, zu Pferde wieder entgegen kommen, und zwar in einem Kleide, wie ich es nie getragen: es war hechtgrau mit etwas Gold. Sobald ich mich aus diesem Traum aufschüttelte, war die Gestalt ganz hinweg. Sonderbar ist es jedoch, dass ich nach acht Jahren in dem Kleide, das mir geträumt hatte, und das ich nicht aus Wahl, sondern aus Zufall gerade trug, mich auf demselben Wege fand, um Friederiken noch einmal zu besuchen.“

odjadral. Čez nekoliko tednov se res srečno vrne in začuden sliši od žene, da je že vedela o njegovem prihodu. Kapitan gre potem sam k tistemu možu in ko ga ugleda, prestraši se močno, ker se spomni, da je ob istem času, ko je žena bila pri vedeži, v krčmi v Londonu k njemu stopil njemu neznan mož ter ga vprašal, zakaj se tako dolgo ne vrne domov k svoji ženi.

Te in jednake pripovedke so mi rojile po glavi, ko sem luč ugasnivši skušal zadremati. Burja je rjovela okolo hiše in tresla okna in duri, da me je vriš in šum vedno spet dramil in sem nekako plašno pričakoval, da se duri odpró ter kakšen duh prikaže. A ničesar se ni prikazalo. Slišal pa sem med vrišem glasove harmonično ubrane. kakor od orgelj prihajajoče, zdaj močneje zdaj rahleje doneče.

— Ta hiša je res začarana, nejevoljno mrmram, potegnem si odejo čez glavo in truden od prigodeb tega dneva trno zaspim.

Drugo jutro se pozno prebudim. Solnce je že obsevalo vse Pohorje, po dolini pa je ležala bela megla in samo tu pa tam se je nad meglenim morjem svetila kaka cerkvica ali hiša na griči stoječa. Ko me župnik zagleda, vpraša: Ali si se dobro naspal?

— Še precej, odvrnem, čeravno so me motili neki čudni glasovi. Ko bi ne vedel, da ni duhov in prikaznij, v tej hiši bi se res zbal, da se mi ne prikažejo.

— Ne šali se, človeški um ni in nikdar ne bode vsega vedel in uganil.

V tem hipu zapiše burja in jaz čujem nad seboj pri oknu tiste ponočne glasove. Pogledam in vidim zraven okna vzidano veliko ustno harmoniko.

— To je tedaj izvir ponočne godbe, vzkliknem veselo, da sem našel naravni povod.

Župnik se smehljá, o prikazni pa ni bilo več govora med nama.

Ko se drugi dan od njega poslovim, stisne mi nekako otožno roko: Z Bogom, ne bodeva se več videla! . . .

IV.

A videla sva se potem še dostikrat. Naselivši se l. 1860. v Slovenski Bistrici, našel sem svojega strijca župnika čilega, zdravega in zmerom pri najboljšem humorji. Kadar sem po opravkih moral na Pohorje, vselej sem se pri njem oglasil in marsikatero veselo uro v njegovi družbi preživel. O čudni prikazni ni nikdar besede omenil in vsaj jaz sem popolnem pozabil vso dogodbico.

Leta 1864. sredi julija pošlje po mene, naj ga pridem pogledat, ker se že več dnij bolnega čuti. Hitro grem. Župnika najdem v sobi in ko ga preiskujem, spoznam, da nima nobene nevarne bolezni, ampak samo neznatno vnetico v grlu.

— To so kuščarji, deje župnik, odpravil jih bom že brez vaših zdravil.

Jaz mu svetujem mrzle ohlapke okolo vratu, a on se mi smeje:

— Kakor časi s toploto, zdaj vse z mrzloto zdravite. Za kuščarje ni boljšega in gotovejšega zdravila, kakor kuščarji, ujeti v mesečnem svitu.

Mislil sem, da se župnik le šali, zapišem neka zdravila in odidem.

Čez tri dni — 19. julija — spet póme pošlje. Ko pridem, najdem ga z ovitim vratom in na moje vprašanje, ali so mu dobro deli mrzli ohlapki, odvije si zavezo in mi pokaže v njej zavita dva zelena kuščarja.

— Moji Pohorci so res dobri ljudje in močno za mene skrbé. Ko so slišali, da imam kuščarje, precej so mi teh živalic na izbero poslali. Pomagalo pa mi je, nobenih bolečin več ne čutim.

Ukazal je vina prinesti, usedeva se in tudi on si da svojo kupico na mizo postaviti in pije po svoji navadi vino pomešano s koroško preblavsko vodo, češ, da s tem vinu moč jemlje.

— Iz te kupice ste že mnogo božjih kapljic užili.

Župnik se zamisli.

— Res stara je že in spomina me na prijatelja . . . Omolkne. — Jaz nisem babjeveren, pa ko bi se ta le kupica potrla —

— Si boste pa drugo omislili, ta je že močno škrbinasta, zob časa jo je močno oglodal.

— Kakor mene. No, povej mi, kaj meniš o slutnjah?

— S slutnjami je, kakor s proroki. Kadar se je kaj prigodilo, potem se bahajo, da so vse to naprej vedeli in povedali, govoré pa v tacih temnih izrazih, da lehko izvijajo iz njih belo ali črno. Kdor je kaj slutil, pove to vselej še le post festum.

— S teboj se o tacih stvareh ne da govoriti. Ti hočeš, kakor nejeverni Tomaž vse sam videti, skušati in tipati. Vprašaj vojake, ki so bili v bitkah in vsak ti bo vedel za slučaje, v katerih so posamezni vojaki slutili, da dneva ne bodo preživeli.

— Ker večino, če ne vseh, pred začetkom bitke smrtni strah obhaja. Kdor potem pade, pravijo, da je to že poprej slutil.

Proti večeru začne župnik tožiti, da ga na prsih tišči, pa se ni hotel vleči, ampak ostal je po konci in usedel se k mizi, ko se je prinesla večerja. Kuharica gre potem še po vino in postavi dva kozarca na mizo. Župnik hoče meni in sebi natočiti, pa začudeno pogleda, ko vidi pred seboj namestu svoje navadne kupice drug kozarec. Pokliče kuharico, ta se izgovarja, a konečno izpove, da je kupico našla v omari počeno, dasi se je ni bil nihče doteknil.

Župnik jo veli prinesti. Ko jo zagleda na dve polovici razpočeno, prebledi, vstane in tiho reče: „Bernard, Ti me kličeš.“

Ukaže poslati po kaplana, da ga previdi. Jaz ga skušam tolažiti, pa spoznal sem, da je nastopila kriza, ker je začel težko dihati in so se prikazala znamenja plučnega êdema.

Kaplan prihiti in po storjenem sv. obhajilu molita skupaj z župnikom molitve za umirajoče in potem v pričo vse družine očanaš. Pri poslednjih besedah obrne župnik glavo k zidu in neha dihati.

Sosednji kmetjé so kmalu prihiteli in ko so videli svojega mrtvega župnika, dejali so: „Škoda za Njé! Bili so časi hudi, res hudi, pa radi so nam piti dali! Škoda za Njé!“

* * *

Jedinstvo slovenskih dežel od VII. do XIII. stoletja.

Spisal Simon Rutar.

(Konec.)

VII.

XII. in XIII. stoletje je čas postanka malih dinastičnih kneževin v okrožju stare Karantanije. Začetek tem samostalnim državnim stvorbam postavil je patrijarhat oglejski. Ta je zadobil svojo samostalnost v veliki borbi izmed rimske cerkve in nemške države poradi investiture. V tej borbi skupljal je cesar Henrik IV. vse elemente okolo sebe, ki so bili količkaj v stanji podpreti njegovo stranko. Na Koroškem n. pr. podpiral je slovensko svečenstvo proti nemškemu. Posadil je na škofijski prestol v Krki slovenskega plemiča Bertolda iz Selič in tako je dal tudi proti salcburškemu nadškofu izbrati Slovenca Bertolda iz Blatnega gradu za protiškofa in ta se je tudi obdržal na prestolu do l. 1106. (Hirn. Kirchliche und rechtliche Verhältnisse des Bisthums Gurk, Programm des Obergymnasiums zu Krems 1872, pag. 11.)

Druga sredstva je upotreboval Henrik v Ogleji. Tu je vladal takrat patrijarh Sieghard, grof Plaien-Peilsteinski (1068—1077). Ta je bil sicer prijatelj papežu Gregoriju VII., ali vezali so ga mnogi obziri tudi na nemškega kralja. Zlasti po dogodkih v Canossi začel se je približevati Henriku. Cesar je potreboval silne pomoči proti svojemu protikralju Rudolfu Švabskemu. Henrikovi protivniki zaprli so bili l. 1076 vse poti izmed Italije in Nemčije. Da bi imel vsaj jeden prehod čez iztočne Alpe, obrnil se je cesar do Sieghardu, v čegar rokah so bili klanci Kadorskih in Karnskih Alp. Prikupiti hotel se je patrijarhu s tem, da mu je podelil l. 1077 marko Frijulsko kot vojvodino in jo tako popolno ločil od Koroške. Ob jednem hotel je pa tudi oslabiti moč koroških vojvod, da bi se ne mogli protiviti neomejeni državni oblasti cesarjevi. Iz ravno tega uzroka odcepil je tudi Istro in Kranjsko od Koroške vojvodine ter podelil še istega leta Sieghardu. S tem je izgubila Koroška vse svoje južne marke.

Nasledniku Sieghardovemu, patrijarhu Henriku (1077—1084) odvzel je sicer cesar Istro in Kranjsko ter izročil drugim rokam. Ali Frijulska je ostala patrijarhom, ki so jo kmalu tako razširili, da je segala od Plave do Logatca in Cerknice. Kranjsko in Metliško marko dal je bil cesar Henrik še jedenkrat patrijarhu Ulriku l. 1093. Ali v obče more se reči, da so ipak vladali Eppensteinci tudi to zemljo do njih izumrtja l. 1122. Pozneje pa se je smatrala Kranjska vedno bolj kakor posebna pokrajina in ker je bila s početka del Koroške vojvodine, ostal je tudi njej ta naslov. Istra bila je tudi še do l. 1122. večinoma spojena s Koroško. Eppensteinci so jo davali svojim drugorojenim sinovom kot apanažo. Po letu 1122. pa vladali so Istro razni krajinski grofje, dokler ne pride l. 1173. v roke tirolskih Andechs-Meranov. Patrijarhi so mnogokrat zahtevali Istro za se in leta 1209. povrnil jo je Otto IV. patrijarhu Wolfgeru. Toda patrijarhi so imeli bolj le naslov vladarjev isterskih, kakor pa pravo vlado, katera je malo po malem prišla v roke Benečanov. Le grofija Istra — to ime je dobila l. 1112 okolica pazenska — obranila se je pred Benečani. Vladali so jo s početka Andechs-Merani, potem pa Goričani, dokler ni prišla po dedovini v roke Habsburžanov l. 1374.

L. 1122. bila je tudi Veroneška marka popolnoma ločena od Koroške. Tako je ostala ta vojvodina kakor od vetra oguljeno drevo skrčena malo ne na svoje denašnje meje. Le slovenjegradska in murauska okolica na Štajerskem ter bistriška dolina na Tirolskem spadale so takrat še h Koroški. Tudi Štajerska je postala v istem času samostalna. Traungausko-štajerski grofje so namreč malo po malem širili svoja posestva proti jugu njihove marke ter dobili l. 1149. tudi „dolenjo marko“ (južno Štajersko) in tako do leta 1158. združili skoro vse današnje Štajersko v svojih rokah. Ko je cesar Friderik I. leta 1180 odvzel Bavarsko Henriku Levu ter izročil jo Otonu Wittelsbachu, ločil je od Bavarske Traungau in štirsko okolico ter jih spojil s štajerskimi posestvi traungauskih grofov v novo vojvodino Štajersko. Tako je postala druga neodvisna kneževina v okrožji stare Karantanije. Ali ker je štajerski vojvoda Otokar VIII. umrl brez naslednikov, sporočil je s privoljenjem stanov svojo vojvodino Leopoldu Babenberškemu in tako je bila Štajerska spojena z Avstrijo l. 1192.

Kmalu so se povzdignile še nove kneževine okolo Koroške. Kralj Henrik, sin Friderika II. Hohenstaufskega vzprejel je l. 1231 zakon, da more vsak knez svoje predpravice, sodstva, grofijstva in dekanijstva mirno uživati po starih šegah dotične dežele. Ta zakon zaznamenuje prvikrat kneze kot deželske oblastnike, priznava njih vlado kot jedino veljavno ter izključuje cesarsko oblast na onih zemljiščih, ki so bila knezom podložna.

Vsled tega zakona počeli so se smatrati in vesti kot neodvisni deželski knezi najprej goriški grofije. Ta lurnsko-bistriška rodovina znala je v XII. stoletji znatno razširiti svoja posestva po Frijulskem. Goriškem in Istri. Odkar je bil postal patrijarh vojvoda frijulski. bili so goriški grofje prav za prav od patrijarhov odvisni, morali so iz njih rok vzprejemati svoja posestva. Ali ker so bili goriški grofje ob jednem tudi odvetniki oglejske cerkve in nje posesti. dobili so Goričani dosta prilike zdaj to, zdaj ono posestvo patrijarhov prisvojiti si. Že l. 1202. priznal je patrijarh neodvisnost Goriške (t. j. okrajnega glavarstva Gorice, Krasa, Črnjana in Podgrada v Istri).

Tako se je začel grof Mainhard III. (1220—1258), ki je postal l. 1254. tudi grof Tirolski, imenovati „pokneženi grof“ ter kovati svoj denar (okolo l. 1230). Od sedaj naprej so veljali goriški grofje kot državni knezi in udeleževali se tudi nemškega državnega zbora. Kot svojega vrhovnega vladarja priznavali so jedino le cesarja. Njemu so se klanjali ter obečavali podanost in zvestobo. V vsem drugem pa so bili neodvisni od cesarja in vojvode, pobirali so sami regalije po svojih posestvih, načelovali svoji vojski, napovedovali vojno ter sklepali mir in pogodbe.

Po vzgledu Goričanov postali so kesneje še drugi grofje deželski knezi. V to vrsto spadajo: Celjani, Heunburžani, Ortenburžani in Ptujčani. Dasiravno spadâ njih pokneženje v poznejšo dobo, vender se mi zdi primerno že tu govoriti o teh rodovinah. Heunburžani so imeli svoja velika posestva ob stari cesti iz Viruna skozi Juno v Celejo. Kot staroslavna rodovina ohranila si je vpliv v deželi in po l. 1231 izvrševala je knežje pravice na svojih posestvih. Ali že l. 1322 umre poslednji člen te rodovine, grof Hermann, in zapusti svoja posestva sestri Katarini, ki je bila omožena z grofom Ulrikom Sounek (Savinek). Ta rodovina je bila doma v Žovneku (Sonnegg) v občini Podgora pri Braslovčih. Morda izvira od katerega starega slovenskege plemiča, ker se nikjer ne omenja, da bi se bila iz Nemške doselila. Prvikrat se bere ime Sounekov v darilni listini samostana St. Pavel okolo l. 1120, kjer se med pričami nahaja tudi „Gebhardus de Soune (k)“. Od sedaj naprej srečujemo pogosto te plemiče in vidimo, da jim je bila sreča zelo mila glede pridobivanja posestev. Tudi Souneki so rabili odvetništvo gorenjegradske cerkve za pomnoženje svoje oblasti. Kakor dediči Heunburžanov postali so zelo mogočni in po svoji glavni pridobitvi začeli so se imenovati „grofi celjski.“ Kralj Ljudevik Bavarec potrdil jim je ta naslov l. 1341 in cesar Karol IV. priznal je l. 1372 knežjo oblast Celjanov ter opredelil meje „grofovine celjske“.

Posestva Ortenburžanov bila so že opisana. Vlekla so se kakor širok pas od Špitala na Koroškem proti jugu in jugovzhodu do Kolpe na hrvatski meji. Zdi se, kakor bi imeli Ortenburžani v zgodovini nalogo spajati Kranjsko s Koroško. Na svojih posestvih bili so tudi oni brezdvojbeno neodvisni deželski vladarji; bili so s Celjani sorodni in prijatelji Goričanom ter so tako posredovali razmere, ki so se bile začele v XIV. stoletji med tema najmogočnejšima grofovskima rodovinama na Slovenskem. Ko so Ortenburžani l. 1420 pomrli, pripadla so vsa njih obširna posestva Celjanom. Menj važni v slovenski zgodovini so Ptujčani. Njih rod je zelo star in omenja se med prvimi štajerskimi plemiči. Večjo važnost so zadobili še le ob času kralja Otokarja II., ko je Hartnid Ptujski mnogo pripomogel k osvobojenju Štajerske od Madjarov in njegov sin Friderik Otokarju izdal zaroto štajerskih plemičev. Najvažnejši gradi Ptujčanov so bili Ptuj, Borel (Ankenstein) in Wurmberg. Ko so l. 1409 izumrli, prišla so njih posestva v roke raznih štajerskih plemičev.

Velika torej bila je razkosanost slovenskih dežel, nekdaj lepo okrožene Karantanije. Ali vender tudi v XIII. stoletji slovenska samosvest še nikokor ni bila izginila. Zemlja čutila se je še slovenska, stari običaji še niso bili izginili pred tujimi ustanovami. In kar je najvažneje, imeli so Slovenci takrat še svoje narodno plemstvo. V goriški in frijulski zgodovini tega veka omenja se čestokrat plemenita rodovina Bojan. L. 1280. nahajamo Pužmana Eibiswaldskega, l. 1363 Valhuna Bistriškega in še l. 1472 Venka Lustalskega. Ko je glasoviti „pevec ljubezni“ Ulrik Lichtensteinski l. 1255 po Koroškem potoval, vzprejemalo in nagovarjalo ga je domače plemstvo slovenski. V domačem jeziku vršilo se je tudi postavljenje koroških vojvod, kakor nam priča Ivan Viktrinjski okolo l. 1286. Do l. 1269 torej, ko je Otokar II. združil skoro vse slovenske zemlje v svojih rokah, ohranil se je bil še čvrsto slovenski živelj po vseh delih Slovenije.

Kupčija vzpomladi.

Pričakovana težko k nam
Prišlà pomlád je draga:
„Stvarij ponujam lepih vam.
Izberite si blaga!“

Zeleno platno je lehkó
Kar nagloma prodala;
A dragotino je težkó
V začetku spečevala.

Oglasi se vijola zdaj,
Obljubi hitro vračat':
„„Baržuna kosek meni daj.
Z vonjavo hočem plačat'.““

In breskve, slive kupijo
Rudečo, belo svilo:
Med Mašami obljubijo
Obilno povračilo.

„Le vzêmite, vas že poznam.
Plačnice ste poštene;
Iz srca rada vse vam dam.
Naj lišpajo se žene!"

„Plačila vender vašega
Ne bodem učakala;
Saj sestra jesen vsakega
Bo na račun pozvala."

Že kásno trta prileti:
„„Daj čipke mi brizeljske!
Obetam, polniti kletí
Vipavske in bizeljske!""

„Nas várala si dostikrat —
„No, ker si zdaj nevesta,
„Še tudi tebi hočem dat',
„Pa letos bodi zvesta!"

Dr. Janko Sernec.

* * *

Na dómu.

Bódi pozdrávljen, dóm moj. srčnó
Zopet te vidi moje okó;
Vès kakor nékdaj še se mi zdiš,
Ko izmed drevja ljubko blestiš.

Bódi pozdrávljen, prístan moj tí,
Prístan moj varni mladih mi dni!
V têbi sem sánjal sanje sladké,
Tuje mi bilo življenja morjé.

Ali zapústil têbe neják,
Stópil sem k morju mlád in legák,
Stópil v usóde klamni sem čoln,
Vêslal v življenje nádej sem poln.

V čolnu tem dolgo jaz že veslám,
Kám me ponêse, kám — še ne znám:
Samo tó vém, da v mórski propàd
Vtáplja se srčnih vedno več nâd!

Têbe le videt' énkrat še vsaj,
Prišel sem, dóm moj, zgúbljeni raj!
Vès kakor nékdaj še se mi zdiš,
Ko izmed drevja ljubko blestiš.

Z rôsnim očesom moram od tód,
V tuje spet kraje žêne me pót;
Zdráv mi ostani, mili moj dom!
Morda te videl nič več ne bom.

Gorázd.

Mojemu grajalcu.

Ponižen šopíček cvetic sem nabrál
Ter milemu národu v dar ga podal,
In ko sem ga spletal,
Da vsem bi dopadal, si nisem obetal, —
Kakó bi pač tega se jaz nadejál?
Oj, dobro, predobro mi znan je svet:
Ta v jeden, ta v drug zaljubljen je cvet;
Ta ljubi vijolice cvetje pobôžno,
A drugemu zdí se preskromno, pretóžno,
In cvét je le všéč mu ponôsno odét. —
Kakó bi vsem bilo ustrézati môžno!
Ker mojega srca skrivnostne gredíce
Različne in mnoge gojíjo cvetíce,
Da vsákdo bi záse vsaj nekaj dobíl,
Iz raznih cvetíc sem svoj šopek povil.
Iskàl sem cvetíc, ki ne zvenejo rano.
Ki sveže bi bile, ko grm bo že suh, —
Na barvo sem gledal, — še bolj na duh,
Nabral-li sem pravih, to ní mi znano!
To vem pa zatrdno, da cvetke strupêne
V to kitico nísem vpletel nobene!
In gledal sem tudi na tó,
Oj gledal sem pazno,
Da rožam bi trnje izdrl neprijazno,
Da ne bi se ranil nikdó.
Oh, dobro vem sam, kakó skelí,
Če trnje se v živo nam zasadí!
Gojíl sem zdaj up, da nikdó se ne zbôde,
Da níhče ne bode trpel mi škode.
A ničen moj up!
Čuj, nékdo očítno in glásno mi tóži,
Da zbodel pri mnogi se moji je róži.
In môrda še misli, da v cvetkah je strup.
Ne boj se, ne boj,
Strupá ni v nobeni, prijatelj moj!
A ko bi kak trnček bil kje ostàl,
Ki zbodel te res je, mi srčno je žàl;

A upam, da ranil se nisi globôko
Ne v srce ne v róko!
Ker barva cvetic vsakdanja ni,
Mordà pa le barva te bôde — v oči?
Če to je, te cvetke le večkrat preglej,
Privádi okó so ti prej ali slej,
In môrda še dôbra si bóva poznéj!
Če meniš pa rés, da so rože bodéče,
In da so ti rane zadale skeléče,
Natančno mi trnjeve róže naštej.
Kakó so te zbôdle, nadróbno povej,
In ako tvoj góvor bo miren in stvaren,
Po tem za odgovor jaz skrben bom, — maren.

S. Gregorčič.

* * *

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

8. Gluha loza.

Krošnjarja Pavleta je dobro poznala vsa bela in dolenjska in še marsikatera druga krajina. Mož je izkusil po svetu veliko neprijetnega in hudega, ali tako strašnih rečij ni videl in doživel nikjer kakor v „Gluhi lozi“ na Gorjancih. Zgovorni starec povedal mi je to dogodbo takole:

Mislil sem iti zopet na Nemško, kakor smo mi dejali, ali na Kvakarsko, kakor govori naš mlajši rod. Dva dobra znanca in nekdanja tovariša sta me spremila do Štreklovcev. Bil je vroč poleten dan in nedelja. Krošnjarji se odvadijo radi božje službe. Brez maše šli smo v Štreklovcih pit. Jedi se je malo dobilo, vino pa je bilo prijetno in srkali smo ga v slast od sedmih do desetih. Koliko bokalov smo ga udušili, ne pomnim, to pa dobro vem, da ga je bilo zjutraj preveč. V pijači se domisli človek vsake neumnosti. Tovariš mi je rekel: Pavle, narediva stavo! Jaz pravim, da ti nimaš toliko srca, da bi se drznil mahniti čez Gorjance kar od tukaj, brez ceste, čez hribe in goščave. Vem, da se bojiš Gluhe loze, ker pravijo Kranjci,

---

Loza je v belokranjskem narečji hosta, gozd.

da tako straši. Mene so te besede razžalile in vnele. Dejal sem: Tu je roka! Gluhe loze boje se babe, ne pa jaz. Stava velja! Če jo dobim, kar se bo gotovo zgodilo, dal mi boš desetak. Navlekli smo se ga; čas je, da se poslovimo in ločimo. Čez Gorjance jo bom udaril kar precej, da me boš lahko sam videl, če boš hotel.

Tovariš je bil zadovoljen. Ko smò se o stavi še bolj na tanko pomenili, plačali smo račun, poljubili se in pozdravili in šli vsak sebi, jaz na levo, onadva na desno, nazaj proti Črnomlju.

Iz Štreklovcev sem se dvignil ravno ob desetih. Bil sem takrat mnogo mlajši in močnejši nego zdaj, pa sem dirjal kakor jelen. Ob jednajstih, vsaj ne dosti kasneje, stal sem že na Gorjancih. Pred sabo sem videl globoko nižavo, za njo precej visok hrib, za hribom pa le nizke griče in hosto. Na zadnjem griči se je svetila kapiteljska cerkev novomeška. Po kratkem oddihanji sem rekel: Hajdimo dalje! V dolino sem prišel, da nisem vedel kdaj. Po tem je šlo zopet v goro, na tisti precej visoki hrib. Takrat sem se nekaj zamislil v svojo malo trgovino, pri katerem kupci bi jemal blago, kam bi ga nosil na prodaj in v druge take reči. Ko sem se teh mislij iznebil in se začel z nova ozirati, silno sem se začudil, pa tudi ustrašil. Svet okolo mene se je bil ves izpremenil. Iz jednega hriba se jih je naredilo deset, dvajset in še več. Stali so, kamor sem pogledal in za njimi molele so še višje gore. Nad Štreklovci je ptičev vse mrgolelo. Peli in zvižgali sò liščki, kosi, kalini, konopljenke in še brez števila drugih. Koder pa sem zdaj hodil, ni bilo čuti ne jednega glasa. Bilo je mrtvo in tiho kakor v grobu. Od groze izpreletavala me je zdaj zima, zdaj vročina. Rad bi se bil vrnil, pa nisem vedel, ne kod ne kamo. Lezel sem počasno dalje kakor kak izgubljenec. Zdaj nisem mogel več dvomiti, da sem zablodil v Gluho lozo, v tako hosto, kamor se ne sliši noben zvon, v hosto, katere ni posvetila ne noga nedolžnega otroka, ne molitev spokorjenega grešnika, v tisti nesrečni kraj, ki ni prejel nikoli božjega blagoslova in božje milosti.

Grozovito me je zmotila in zapeljala moja brezumna predrznost! Na vsakem koraku so mi se množile strahote in prikazni, kakeršnih nisem videl poprej nikjer, ne na slovenski, ne na nemški zemlji in stopale so préd-me, le pomislite, po belem dnevu, katerega pravijo, da se vsi strahovi bojé. Če sem pogledal proti jasnemu nebu, viselo je nad mano žalostno, krvavo solnce, ki me je žgalo v glavo, kakor sam peklenski ogenj. Ko sem povesil oči, zapazil sem novo čudo: izgubil sem senco! Brez sence in hlada stala je tudi loza okolo mene. Moralo je biti nekaj čez poludne, pa so zijali name s skal in dreves čuki in sove, kakor da je polunoči. Deževalo že ni cel mesec, po razpokanih tleh pa so se plazili gnjusni močeradi, kakor po kakem velikem nalivu. Po tej hosti, mislim, da še ni pela nikoli sekira in vender je bila vsa pokvečena, škrambolasta, nagnena in polomljena. Stal je tu hrast, tamo bukev, gaber, javor, klen, ali vsako drevo je imelo črne veje, kakor da so ožgane in polne trnja, ki me je neprenehoma prijemalo in zbadalo. Pa kako grdo, sivo in napikano je bilo perje. Take žalosti nisem videl nikoli, niti v pozno jesen. Če sem potipal kako pero, med prsti se mi je zmelo in zdrobilo, kakor da je suho. To se je godilo, da ne pozabim povedati, sredi rožnika! Ali to še ni nič, prišle so mi na ogled veliko hujše reči. Po tleh ležale so sem ter tja človeške roke, noge in druge kosti vse raztrgane in krvave, kakor da so jih oglodali ravno kar volkovi. Iz razpoke v skalovji režala je váme mrtvaška glava! Na tenki vejici je viselo za rudečo žilico gnjusno zatečeno oko. Na drugo oko sem skoro stopil. Ko sem odskočil in ga jel bolj na tanko ogledovati, izpremenilo se je — v živega polža! Od vseh stranij so se mi pačili grdi obrazi, kakor predpustne šeme. Če sem se ozrl na desno, odskočili so na levo; če sem pogledal na levo, nagajali so mi na pol vidni in na pol nevidni na desni strani. V vsakem grmu je tičala rogata, črna glavica, ki mi je molela jezik. Če sem bliže stopil, izprevrgla se je v suho grčo ali pa v kolenčasto korenino.

Tako me je strašilo dobro uro in še več, pa sem začel misliti: Za božjo voljo, to vender ni mogoče, da bi bila Gluha loza tako prostorna. Cerkve so v Rožnem Dolu, Lazah, Uršnih selih, Pod gradom, na Ljubnem in v Cerovci. Od nekod bi se moral že vender kak zvon čuti. Kaj ko bi hodil jaz po hudi zmoti zmerom v okoliš, ne pa naravnost proti Novemu mestu? Da spoznam resnico, privezal sem za vejo bel trak in sem jel korakati potem naprej med drevjem po stari stezi. Lahko si mislite, kako sem ostrmel, ko sem prišel že čez pet minut nazaj do traka! Hu, visela je na njem debela kaplja krvi! Ali zdaj sem se preveril, da se doslej že dolgo nisem pomikal več naprej nego v jedno mer na okolo! Precej sem zapustil stezo in okrenil v goščavo, naj že pridem, kamor hočem. Kmalu zagledam prelaz in za njim nizko, okroglo, prelepo zeleno dolinico. Okolo nje štrlele so visoke, črne pečine: v sredini dolca pa je rastla cvetoča lipa. Ko sem dospel v dolino, prikazale so se mi tri reči, ki so mi nov strah obudile. Pred nekoliko trenutki sem bil še brez sence, zdaj vidite, imel sem je preveč, ležala je okolo in okolo mene, bila je tedaj okrogla! Po vrhu pečin je bilo razgrneno nekaj belega, ki se je gibalo sem ter tja, kakor da se suše velikanske rjuhe in jih napihuje in pridviguje polóžen veter. Zrak bil je drugače tako miren, da se nobena bilka ni ganila, na lipi pa je v vejah tako vršalo kakor v sivem oblaku, predno se začne usipati toča.

Ali dasiravno sem se nekoliko bal, šel sem vender le pod lipo in se ulegel v gosto grivino, da se odpočinem. Od truda in vročine so se mi oči kmalu sprijele, ali trdno zaspati mi ni bilo mogoče. Ležal sem omamljen in kakor otrpnen brez čuta in misli kakih deset minut. Po tem pa so se zaslišali lahki koraki, ki so se lipi od raznih stranij bližali in se nedaleč od mene strnili in jeli vrtiti okolo lipe. Ob jednem pa se oglasi petje, tako sladko in milo petje, kakeršnega moja ušesa še niso nikoli čula. Slišal sem dostikrat ubrane, preumetno zvoneče glasove v dunajskih in monakovskih cerkvah. Radostno sem poslušal lepe pesmi slovenskih dijakov, še radostneje pa čisto prepevanje jedine deklice, ki me je na tem svetu zmotila. Ali vsi ti glasovi niso bili nič, prav nič proti tistemu petju, katero mi je donelo na ušesa v Gluhi lozi pod košato lipo. Takó pojo morda nebeški angelji, ali človeškemu grlu ni bila podarjena ta slast in milina.

Ali zdaj pa čujte še jedno čudo, ki je bilo zadnje, zame pa najstrašnejše. Mene dobro petje neizrečeno gane in prevzame. Nobena druga reč me na svetu takó ne veseli, niti godba. Zdi mi se, da mi vzrastejo peroti in da bi lahko zletel pod oblake kakoz škrjanec. Pesme, katere sem slišal pod lipo, pa so me stiskale in dušile, da mi je kar sapo jemalo. Obhajala me je taka žalost in obupnost kakor še nikoli ne, kar sem na svetu. Bil sem neskončno bolan, slab in nesrečen. Najrajši bi bil umrl. Huje, mislim, da ne more biti niti pogubljenim dušam v peklu. Pridvignil sem glavo, da bi videl, čigavi so ti glasovi, ki mi zapirajo sapo in me moré tako nemilo. Ali gledati mi je bilo težko, strašno težko. Pred očmi vlekla mi se je črna megla, po kateri so švigale ognjene strele. Bleščalo mi se je tako silno, da nisem razločil nič druzega kakor čeveljce, ki so poskakovali mimo mene. Čevljci so bili spleteni iz pisanih gadov! O tem pogledu je kar kri v meni zaostala. Še le zdaj mi se je razjasnila prava resnica. Tako obuvalo nosijo vražje Vile. Spoznal sem, da se nahajam v vilinskem kolu in da poslušam omotljivo vilinsko petje. Izpreletele so me vse človeške groze, ali tisti trenutek mi je vdihnil Bog tudi dobro misel. ki me je rešila peklenske sile. Pobožno sem se prekrižal in začel moliti angeljsko češčenje, katero sem bil na potu, ne čuvši zvona. zanemaril.

Ko sem končal molitev. padle so z mene hipoma vse stiske in težave. Zdrav in vesel sem skočil kvišku in se oziral zopet po znanem svetu. Videl sem lepi Ljubenski hrib in na njem prijazno cerkev sv. Vida. Vile in vsa druga strašila Gluhe loze so izginile, kakor da bi se bila v zemljo udrla. Prehuda vročina je ponehala. ker je začel pihati hladni sever. Poleg sebe sem zagledal z velikim veseljem svojo ljubo senco, ki je bila zdaj zopet taka, kakor mi jo je Bog dal. Brez neprilike korakal sem po gošči. V jedni uri sem prišel na cesto, v dveh urah potem pa v Novo mesto, kamor sem bil namenjen. Kakor vidite, dobil sem stavo, ali nisem hotel vzeti ne krajcarja.

Moja povest je taka, to sam vem, da jej ni lahko verjeti. Morebiti se jej boste smijali. Jaz nisem lažnjivec ali na vero vas ne morem siliti. Pa recite, kar hočete, to mi morate potrditi vi in vsak pošten človek, da ima Bog še zmerom pravico in moč, grešnike kaznovati in da je nedelja za to ustvarjena, da kristijan moli in Bogu služi, ne pa da pijančuje že na tešče in se poteplje kakor preganjana zver po samotnih brlogih in neznanih gozdih.

* * *

Pogovori.

I.

Gospod urednik! Lepo število pisateljev ste pridobili svojemu listu. Jaz bi še mislil ne bil, da jih imajo toliko vse slovenske pokrajine: a da jih je moči toliko zvabiti in spraviti pod jedno streho, to je že celo podobno malemu čudesu, s katerim se lahko ponašamo pred vsem slovenskim svetom. Tako je prav: listu je potreba najprej mnogovrstnosti, in to je moči doseči z mnogovrstnimi močmi. Dvoje. troje pisateljev ne more vsega. Različni so „sv. Duha darovi“, vseh ni nobeden prejel, in kdor meni, da jih je kdor si domišlja, da more „vsem vse biti“, slepi samega sebe in druge. To je resno govorjeno, gospod urednik, zdaj pa nekaj kar je bolj na veselo stran. Lepo število pisateljev, pravim, pridobili ste svojemu listu, a ne samo, da stoje njih bolj ali menj slavna imena v zapisniku listu na čelu, po vrsti kakor v litanijah, — možje tudi delajo in donašajo vsak po svoji moči. Ko tako sam pri sebi premišljam to veselo prikazen, veste, kakšna misel mi časi roji po glavi, silni muhi podobna. Menda ni prav pametno, da sem tako odkritosrčen, tako naravnost, vender to je že tako moja stara lastnost in slabost, kateri se nečem ali prav za prav ne morem izneveriti, ko bi hotel. Torej brez ovinkov. Ali ni nobeni slovenski duši prišlo na misel, da bi v tej dolgi sijajni vrsti pisateljev pogrešala mojega imena? Da bi dejala sama zase: kje je pa stari Negoda? Da bi vam celo malo, ustno ali pismeno, poočitali: Kako da niste pridobili našega puščavnika z Golovca, tistega, ki je bil celo v deveti deželi? Ali ga še celo vabili niste, ali pa je mož tako muhast, da neče, ali kaj? Tu se mi zdi, da vas prav vidim, kako vam je nasmeh zablisnil po vašem resnem uredniškem obličji. Ali to mene nič ne moti. Jaz da bi ne bil pisatelj? „Ille ego, qui quondam . . .“ Če jaz nisem, potem tudi mnogi drugi niso, kateri se prištevajo tej izvoljeni občini. Slovenskemu listu urednik da bi bil mahoma postal tako izbirčen? Ne kaže. Jaz si pa še vender domišljam v svoji pozabljenosti — pustite mi to siromaško tolažbo — da me je kaka verna dušica videla „med tistimi, ki jih ni,“ ter dejala: Kje je pa Negoda?

Ali da primem stvar z druge strani. Mnogovrsten je res vaš list, podoben lepo opravljeni mizi z različnimi jedili in pijačami; vsak gost najde kaj za svoje grlo in hvali gostoljubnega gospodarja. Ali nečesa bi pa vender utegnil pogrešati kak razvajenec, to je tisto, s čimer se človek po kosilu rad malo „posladká“, kar povživa samo „pour la bonne bouche“, za dobra usta, kakor pravi Francoz. Zlasti ženske in mladi ljudje imajo kaj v čisli tako sladkarijo; in tem, posebno ženskim, hočete gotovo tudi ustrezati. Morebiti ste že uganili, kam merim: nekega listka, „feulletona“, zdi se mi potreba „Ljubljanskemu Zvonu“.

Vsak kolikor toliko omikan človek mendà vé, kaj je feulleton, in kako visoko ga čislajo drugod po svetu, to je razvidno že iz tega, da je bil, kakor vam je znano, neki dunajski list razpisal šest sto goldinarjev darila za najboljši spis (ali tri najboljše spise) té vrste.

To je že nekaj. Ta list namreč, mendà še ne prav utrjen, spoznal je in čutil. da mu je, ako hoče stopiti v vrsto z drugimi velikimi časniki, potreba dobrega feuilletona kakor slepcu vida. Jaz sem bil prav radoveden, kakšen bode vspeh tega nenavadnega razpisa. Spisov se je bilo nakopičilo sedem sto! Gorje ubogim sodnikom! Toda take grmade se je bilo nadejati. Nemcev je dovolj na svetu, in pisati zna do malega vsak, brez tistih, ki govoré in pišejo ta jezik, dasi niso Nemci po rodu. Ali kakšen bode najboljši spis, kakšen drugi in tretji? Nemci imajo toliko slavnih pisateljev, in darilo je bilo primeroma tako obilno, da se je lahko tudi kakemu prvaku vredno zdelo, da seže po njem. Prvi spis, „la crême de la crême,“ to bode gotovo kaj posebnega, vzornega! Po pravici rečeno: ta spis ni bil nič kaj tako čudovitega. Ko bi človek ne bil vedel, v kakih okolnostih je zagledal beli dan, bral bi ga bil, kakor bere kak drug spis „pod črto“ — v velikem dnevniku. In drugi in tretji primeroma ravno tako! „Tant de bruit pour — un feuilleton.“ Ta prikazen je bila meni v nekako tolažbo: izprevidel sem namreč, da tudi Nemci „z vodo kuhajo,“ kakor mi drugi ubožni ljudje. Mimo gredé naj tu še nekaj omenim. Jeden izmed natisnenih pohvaljenih spisov se je imenoval „Apoikis.“ Ta Apoikis je nekaka „Deveta dežela,“ moja deveta dežela, dostavljam z nekim pisateljskim ponosom — Bog mi ga odpusti! Samo da je blago malo filozofično obšito in obrobljeno, kar ga pa nikakor posebno ne priporoča. Ne da bi bil pisatelj posnemal ali tudi samo poznal mojo „deveto deželo“, kaj takega mi ne prihaja na misel. Ali brez nekega vtisa name pa vender to naključje ni ostalo. Začel sem se nekako čuditi; dejal sem sam pri sebi: glejte si, če je tako, morda pa vender nismo, kar si bodi! Vidite, že to vam kaže, da imam nekaj pisateljskega na sebi, vsaj slabost, če že druzega ne.

In zdaj hočem skleniti obroč ter po dolgem okoliši priti zopet na prejšnje mesto. Naravnost moram reči, da kaj takega še nameraval nisem, samo posrečilo se mi je. Seveda je nespametno, tako očitno povedati, da človek piše brez pravega načrta, kakor se piše pismo prijatelju brez posebne priprave. Reči pa sem hotel to: listka (ta beseda mi ni prav po volji, ali kaj se hoče, vsaj slovenska je!) listka je potreba „Ljubljanskemu Zvonu“: do sedaj se ni še nihče oglasil s takim blagom, kaj ko bi Negoda poskusil? Ali pa imaš. prijatelj, potrebne zmožnosti? Ali veš kaj je feulleton? Bog ne daj, da bi si jaz kaj posebnega domišljeval; tudi bi mi ne bila nikdar prišla ta misel, ko bi ne bil videl mesta praznega. Ko ni belega kruha, dober je ovsenjak, če ni človek od sile razvajen. Za silo bo že tudi Negoda.

Tisto pa, kaj je feuilleton, zdi se mi, da precej dobro vem: vsaj pečal sem se, skoraj od mladih nóg, dovolj z njim: to je: bral sem łepo število raznih feuilletonistov, začenši od Jules-Janina v „Journal de Débats“ ki mu pravijo oča feuilletona, do — do — zdaj pa ne vem, koga naj bi imenoval, recimo torej: do našega — Jaka! Tako zvesto, tako pobožno ne bere slovenska kmetica v nedeljo pri sv. božji službi iz svojih molitvenih bukvic, kakor sem bral jaz nekdaj svojega E. Kossaka v „Kolonjskem časniku,“ če se ne motim. Ta je bil svoje dni najboljši, morebiti jedini dobri listkar v Nemcih. In še dan denašnji ne zamudim rad kakega dobrega podčrtnega spisa v dunajskih listih. V dunajskih, pravim, kajti to je gotovo, da so Dunajčani v feuilletonu ne samo dosegli, nego tudi prekosili vse druge feuilletoniste, tudi francoske. Veliki časniki dunajski so zlasti pred nekim časom kar tekmovali, hitali se s feuilletoni iz najboljših peres. In ne da bi možje samo posnemali, nekateri izmed njih so prav izvirni in skoro vsak ima svoje posebno obličje, tako da ga je že iz prvih vrstic lahko spoznati. Gotovo se tudi vi sami, gospod urednik, še spominate famoznega J. J. K. (Krassnigga). To je tisti, ki je nekdaj med drugim pisal: Ko bi se bralo v uradnem Dunajskem časniku pismo cesarjevo; Ljubi J. J. K.! imenujem Vas za svojega itd. Kakor bomba je bil nenadoma treščil med dunajske žurnaliste, ali recimo rajši, kakor meteor je bil prisvetil in zopet ugasnil kakor sijajna prikazen na nebu. To je bila izvirnost, to je bila „verve“, duhovitost, humor, ironija, sarkazem in vse, česar človek more iskati v feuilletonu. Ali mož je bil sijajen talent brez pravega značaja. Nenavadni sijajni vspeh je moža — Korošca kar upijanil in omotil; brez trdne estetične in etične podstave zašel je v „manéro“ in naposled zabredel v pravo capinstvo. Pravo svarilo vsem mladim literatom!

Da, „manera“! Škoda, da nimamo slovenskega izraza tej spaki! To besedo namreč rabim tu v estetičnem zmislu; v tem pomenu je manera stilu, zlogu popačena sestra, prava karikatura njegova. Kar je v zlogu dobro, lepo, to je tu vse „pretirano“ in tako izpremenjeno v svoje nasprotje.

Hotel sem govoriti še o mnogih drugih listkarjih, na priliko o Spitzerji, Stettenheimu, Zieglerji: ali s tem bi grešil zoper prvi zakon, ki velja v prostih pogovorih in ta je, da se govorica ne sme predolgo sukati ob jednem in istem predmetu.

Zakaj pa govorim toliko o feuilletonih? Ali se morebiti hoče Negoda kako meriti z njimi? Bog ne zadeni! Pokazati sem hotel samo, da sem se mnogo pečal s to vrsto literature. Da bi pa jaz s kom tekmoval, posnemal ga, ali kaj jednakega, za to sem preskromen ali pa preponosen. Negoda je in bodi Negoda! Jaz se ne bodem nikdar pačil, nikdar delal se po sili dovtipnega in duhovitega: izkušal bodem govoriti naravno, prosto, kakor naj bi se sploh povsod govorilo in pisalo, zlasti pa v feuilletonu. Če hočete vzprejemati moje „pogovore“, nameravam v njih svojim rojakom časi kako kratkočasno, časi kako pametno povedati v prosti, lahki obliki, kakor se pametni ljudje pogovarjajo pri kozarci vina v veseli družbi.

Negoda.

Matej Tonejec-Samostal.

Spisal A. Žumer.

Dné 15. maja ob poludveh popoludne umrl je v Gorjah poleg Bleda na Gorenjskem Matej Tonejec, učitelj meščanski šoli v Leopoldovem na Dunaji in c. kr. častnik v rezervi. Z imenom Samostal bil je vsemu slovenskemu svetu znan pisatelj ter ljubezniv opisovalec in pripovedovalec. Pri njegovi gomili ne žaluje samo njegova rodbina in vsa fara Gorjanska, temveč ves narod slovenski, kateri izgublja po neizprosljivi smrti list za listom. Kadar iz svoje družbe izgubimo zaslužnega sivolasega starčka, žalujemo po njem, vender nam je v tolažbo to, da je moralo tako priti, ker mu je potekel od prirode odmerjen čas. Kadar pa nas zapusti nadarjen in delaven mož najlepše starosti, ki do svoje smrti še ni druzega užil nego grenkobo in težave tega sveta, kateremu se je boljša prihodnost ravno odpirati začela, kateri je ravno zastavil svoje pero in zbirati jel bogate svoje moči, tako da nam je bilo od njega še mnogo pričakovati: tedaj je naša žalost prevelika, neutolažljiva, ako premišljamo, koliko bi bil še ustvaril dobrega in koristnega za svojo domovino, za svoj narod.

In tako se nam godi danes s Tonejcem, ko z solznimi očmi stojimo ob gomili drazega prijatelja.

Matej Tonejec je bil sin neimenovitih roditeljev. Porodil se je dné 9. septembra 1846. leta. Sedmo leto dopolnivši vstopil je v domačo šolo, katero je nekoliko let obiskaval. Tedanji Gorjanski učitelj L. Mencingar, spoznavši „Matevževo“ nadarjenost, poučeval ga je nekoliko posebej in vplival na njegove roditelje, da so ga dali dalje v šolo. Normalno šolo v Beljaku z izvrstnim vspehom dovršivšega peljali so oča v Kranj v „latinske šole“. V kratkem času spoznali so njegovi učitelji v njem pravi biser, „gemma“, kakor ga je imenoval njegov izvrstni učitelj Brodnik. Iz Kranja pride na višjo gimnazijo v Ljubljano, kjer je bil vzprejet v Alojzijevišče. Vsak razred z odliko dovršivši prebil je leta 1869. zrelostni izpit tudi z odliko in je vstopil kot jednoletni prostovoljec v 28. pešpolk v Pragi, kjer je ob jednem obiskaval vseučilišče. Izvolil si je filologijo, ker je imel posebno veselje do jezikov. Tam je slušal klasične jezike, sam pa se je učil češčine in francoščine. V slabem gmotnem stanji moral je po dokončanem vojaškem letu vseučilišče zapustiti ter oktobra meseca l. 1870. vstopiti v ljubljanski seminar, katerega pa je zaradi vojaščine zopet popustil.

Takrat se je vsled novega šolskega zakona začela ljudska in meščanska šola bolje razvijati. Za tega delj gre Tonejec v učiteljišče v v Celovec, kjer ga je njegov prijatelj in sorodnik profesor T. Schrey po svoji moči podpiral. Leta 1872. prebil je tam z odliko izpit za meščanske šole iz vseh predmetov razen risanja in postal je ob jednem suplent na realki. Tega leta dobil je službo na dekliški meščanski šoli v Celovci, kjer je poučeval v realističnih predmetih. V tej službi bavil se je vedno s prirodopisjem in si napravil obširne zbirke, poleg tega pa je uredoval s prof. Schreyjem tedanjo slovensko prilogo nemškemu poljedelskemu listu, ki ga izdava koroška poljedelska družba.

Misel na univerzo pa mu ni dala mirovati, dokler ni dobil leta 1875. službo učiteljsko na dekliški meščanski šoli v Leopoldovem na Dunaji. Vkljub svoji težavni službi vpisal se je na univerzo, kjer je obiskaval prirodoslovne predmete in matematiko. Pretečeno jesen je prebil profesorko preskušnjo iz teh predmetov. Med tem pa je dostal tudi stenografski izpit za srednje šole. Ni čuda, da je toli duševnega dela, — kajti v tem času je tudi pridno sodeloval pri leposlovnih listih slovenskih — slabo vplivalo na njegovo telesno zdravje; mogoče, da je tudi bosenska okupacija, od katere je bil čez mesec dnij odpuščen, nekoliko pripomogla, da je začel hirati in da več ni ozdravel.

Kako iskreno je ljubil svojo ožjo domovino in svoj narod, ne kažejo samo njegovi spisi, ki se vsi od prvega do zadnjega tičejo samo domačih predmetov, temveč o tem priča vse njegovo življenje. Vse, kar se je naučil in kar je znal, imelo je le namen, koristiti svoji domovini; zato si je po dokončanih študijah najbolj želel dostojne službe med narodom svojim. Služboval je vedno v Nemcih, ali vse njegovo čuvstvo bilo je pri narodu slovenskem. On je ostal, kar ga je mati rodila. Tudi njega je zadela šiba dunajskega mestnega zbora, ostra graja, ker je pri ljudskem štetji zapisal, da je njegov občevalni jezik — slovenski. Ravno tako ga je nemški „Schulverein“ na Dunaji hotel ob ime pripraviti, ker po svojem prepričanji ni mogel njega ud postati. A vse je bilo zaman! Kjer je služboval, povsod so ga kolegi spoštovali in ljubili kot čist značaj, otroci kot ljubeznivega učitelja. V dokaz naj navedem le besede iz smrtnega lista, ki so ga izdali njegovi kolegi na Dunaji: „Mit ihm schied ein aufopferungsvoller, allgemein verehrter Lehrer, liebenswürdiger College und edler Charakter.“

Neprecenljivo pa je njegovo delovanje za svojo rodbino in za svoj rojstveni kraj Gorje. Vedno je izdatno podpiral roditelje svoje. Pri skromnih dohodkih dal je svojo sestro v dekliško šolo v Celovec in potem dve leti v Idrijo čipkarstva se učit. S tem postal je velik dobrotnik dekletom revnih družin Gorjanskih, kajti pred dvema letoma počela je Tonejčeva sestra domača dekleta poučevati v izdelovanji čipek, tako da jih je sedaj že kakih 30 izučenih. Izdelke pa je on na Dunaji prodajal, in revnim družinam je bilo s tem jako pomagano, dekleta pa so se tudi navadila marljivosti.

Sam marljiv kakor bučela zanimal se je tudi za to našo dobrotnico in je domače ljudstvo vzpodbujal k bučeloreji. Da bi dejal lep vzgled, ukvarjal se je o počitnicah, katere je vselej od prvega do zadnjega dné doma „v Radovini“ preživel, sam z bučelami. Koliko pa je še imel drugih idej za izboljšanje gmotnega stanja v svojem kraji! Po pravici, on ni bil učitelj le mladini, temveč učitelj mladim in starim, v pravem pomenu ljudski učitelj, učitelj naroda svojega.

Kar je delal, dalal je le za svoje ljudstvo; živel je le drugim, sam je bil vedno poslednji. Pri skromnem življenji pa je bil vedno dobre volje in poln dovtipa. Sovražnika ni imel niti jednega, prijateljev pa toliko, kolikor ljudij ga je poznalo.

Veliko prostega časa prebil je tudi po gorenjskih planinah v triglavskem pogorji, katero je v vsakem oziru tako dobro poznal kakor malokdo drug. Iz tega poznanja nastale so slike njegove iz gorenskih planin, s katerimi se je prvič oglasil v Stritarjevem „Zvonu“ in katere bistro kažejo, kako se je pokojni uživil v vse čuvstvo priprostega našega naroda, živečega po gorenjskih planinah. Te slike, žive priče o mišljenji in življenji planinskih Slovencev, pridobile so mu mnogo prijateljev v čitajočem občinstvu slovenskem.

Kako občeljubljen, čislan in spoštevan je bil pokojni, to je sijajno pokazal pogreb njegov dné 17. t. m. v Gorjah. Krasnih in dragocenih vencev je došlo lepo število od raznih prijateljev in iz raznih krajev. Omenjam posebno onih, katere so mu poslali njegovi dunajski kolegi, „Ljubljanski Zvon“ in učenke njegove. Obilo njegovih prijateljev iz Ljubljane, Radovljice, Bleda, Jesenic, Javornika itd. sešlo se je k njegovemu pogrebu, katerega se je udeležila tudi šolska mladina. Tudi priprosto ljudstvo je z mnogobrojno udeležitvijo pokazalo, kako zna ceniti svojega dobrotnika in prijatelja. Ako nas je lepo petje pred hišo in na grobu že ganilo, nastala je grobna tihota, ko je prof. Šuklje, poslanec „Ljubljanskega Zvona“, začel govoriti nagrobni govor, v katerem je z zgovorno in lepo besedo opisal življenje blagega pokojnika, kako se je boril z nemilo mu usodo, kako je delal in trpel, da bi koristil narodu svojemu. Solze so zalivale oči vsem poslušalcem. Ko pa je zagrnila črna zemlja prijatelja prirode, obsula je mladina s svojimi venci grob njegov tako, da je bilo videti samo kup pisanih cvetic, kar je zopet množico do solz ganilo.

Takoj po pogrebu osnoval se je odbor, ki hoče že do 15. avgusta pokojnemu postaviti mal, dostojen spomenik.

Nadejem se, da tudi čitatelji „Ljubljanskega Zvona“ ne pozabijo pisatelja slovenskega Samostala, ter pošljejo po svoji moči mal obolos za njegov spomenik ali g. Janku Žerovniku naddučitelju, ali pri g. J. Žumru županu v Gorjah pri Bledu.

* * *

Fran Hlavka.

V 5. dan meseca maja t. l. ob 2. uri zjutraj zatisnil je v Ljubljani po dolgem bolehanji, izpolnivši jedva svoje 29. leto, na veke svoje trudne oči Fran Hlavka, korektor Narodne Tiskarne, „Slovenskega Naroda“ in tudi lanskega „Ljubljanskega Zvona“.

Porojen 28. marcija 1853. leta v Radovljici na Gorenjskem iz češkega očeta in slovenske matere preselil se je z roditeljema še dete v Ljubljano, kjer je oča bil sedlar, hišni posestnik in meščan ljubljanski. A v svojem tretjem letu izgubi že svojega očeta, v petem svojo mater. Siroto vzele so tete v Kranj, kjer je dovršil ljudske in prve štiri latinske šole; peto in šesto šolo obiskoval je v Ljubljani, potem pa prestopil na učiteljišče. A predno to do cela dovrši, gre za pomožnega učitelja na Ig in potem v Velike Lašče. Toda zaradi svojega vselej odločno narodnega mišljenja in delovanja, katero so tedaj učiteljem šteli v največji greh, in zaradi raznih, deloma ne zakrivljenih prepirov s šolskimi uradi ostavi učiteljstvo ter stopi 15. aprila 1878. l. za korektorja v Narodno Tiskarno, kjer je bil ob jednem tudi sotrudnik pri „Slovenskem Narodu“. Za Jurčičeve bolezni pisal je večkrat sam pod Jurčičevim nadzorstvom ves redakcijski del in osobito o volitvah posrečili so se mu marsikateri dobri uvodni članki in dopisi iz Ljubljane in iz učiteljskih krogov. V prostih urah se je pridno pečal z glasbo, pel in pesni skladal ter pisal glasbena poročila v razne liste slovenske. Avgusta meseca 1881. je pa tako obolel, da je moral ostaviti svoje korektorsko mesto. Lotila se ga je huda plučna bolezen, dokler ga ni napósled vzela letošnja pomlad in v 7. dan majnika meseca spremili smo ga slovesno k sv. Krištofu. Sprevoda so se udeležila vsa narodna društva ljubljanska in lepe vence položili so pokojnemu na krsto in na grob „Glasbena Matica“, kateri je bil umrši odbornik, „Sokol“, „Slovenski Narod“, „Ljubljanski Zvon“, dalje sorodniki in prijatelji.

Hlavka je imel lep muzikalen in pisateljsk talent, a premalo resnobne volje, da bi ga bil harmonično dovrševal in razvijal. Sam Jurčič mu je priznaval, da bi bil lehko nadarjen žurnalist; a bil je prenagel, prenepremišljen delavec brez tiste vse obče omike, katera je žurnalistu vrhu bistrega vida, jeklenega značaja, mladeniške navdušenosti in brzega, ostrega peresa največja potreba. Od tod mnoge hibe v njegovih spisih. Lahka mu zemlja! L.

* * *

Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski.

Po službenih poročilih naučnega ministerstva sestavil A. **Bezenšek**.

(Dalje.)

5. Materijalno vzdržavanje šol.

Materijalno vzdržavanje početnih šol je prepuščeno občinam samim. Troškovi, koje ima narod za učilišča, jako so različni in se ravnajo po bogastvu in razvitku pojedinih okrogov. Kjistendilski okrog s 143.365 stanovniki potrosil je l. 1880/1. vsega skupaj 80.778 fr. 28 ct. za svoje šole; torej pride na jednega ustanovnika 56 ct. Istega leta imel je Trnovski šolski okrog s 181.504 stanovniki vseh troškov za šole 134.362 fr. 31 ct.; t. j. tam pride na vsakega stanovnika 74 ct. šolskih troškov. Najglavnejši izvor šolskih prihodov so prostovoljni davki, ki so razdeljeni in se zbirajo med samimi členovi občine. Razen tega tudi cerkovni prihodi skladajo nekoliko v šolske svrhe (n. pr. v Trnovskem 29·9% od vsega). Tako je bilo posebno za vojske, kajti učitelji bili so tedaj zadovoljni z jako malo plačo, tako da so ti prihodi v mnogih predelih bili čisto dovoljni za vzdržanje učilišč. A sedaj so postali troškovi večji in razen tega treba, da se čaka rešenje vprašanja, kateri del teh prihodov bo pripadal cerkvi in kateri šoli. Izmed vseh cerkovnih prihodov najvažnejši je ta, ki se dobiva od monopola za voščene sveče, kakor je postanovil kneževski ukaz 20. febr. l. l. Po tem monopolu prepovedano je privatnim ljudem líti in prodavati voščene sveče za cerkve. V vsaki okolici obstoji jedna okolijska livnica. Dve tretjini čistega dobička od prodavanja voščenih sveč imata se upotrebiti za pomoč mestnim občinskim šolam, a jedna tretjina ostaje za cerkev.

Najgotovejši prihod dobivajo šole od nepokretnega imetka in od kapitalov, od selskih občnih njiv, vrtov, pašnikov, malinov, gostilnic, od prostovoljnih podarkov in sporočil dobrodeljnih domoljubov. Takovega nepokretnega imetka imele so do osvobojenja samo mestne šole; a naučno ministerstvo gleda, da preskrbi šolam povsod, kjer je mogoče, takega imetka, t. j. da se opredeli od občinskih njiv jeden del za šolske svrhe in da se poseje od občine. Na ta način dobivajo šole svoj stalen prihod in niso prepuščene slučajnostim, katere se morejo dogoditi, ako se vsako leto zbira od hiše do hiše, ali ako se davek vsakega leta deli in nalaga na občinarje. Bolgarska je še slabo naseljena, ima mnogo pustih, neobdelanih zemljišč, katera se bodo povzdignila v ceni, ko se narod pomnoži in narodno bogastvo poveča.

Brigo za šolske prihode in troškove, kakor tudi za šolska poslopja, za redovno obiskovanje šole po otrocih in v občem vse šolske stvari nalaga občina šolskemu odboru (učiliško nastojatelstvo), ki obstoji od treh ali več članov in se izbira od naroda za jedno leto. Ta način ima mnogo neudobnostij, ker odborniki so samo prostovoljni služitelji občinski, in nimajo nikakeršne administrativne avtoritete. Posebno po selih zapadnih stranij ti odbori nikakor ne vspevajo; n. pr. v Kjinstendilskem okrogu je 69% odbornikov, ki ne umejo čitati in pisati. Zato se namerja v prihodnje tako napraviti, da bode namestu posebnega odbora sama občinska uprava odgovorna pred ministerstvom za šole; a za to se bode poskrbelo v novem občinskem zakonu.

6. Šolska poslopja.

Šolske hiše napravljene so v nekojih mestih dosta lepo, a po drugih imajo le redko potrebne lastnosti. Še slabeje izgledajo po vaséh, kajti v turških časih okolnosti niso dozvoljavale, da bi si kristjani napravljali uglednejša občna poslopja. V Rahovskem okrogu vidimo n. pr. v vsakem selu po jedno malko hišo, v kateri je šola in cerkva zajedno. V Vračanskem nahaja se mnogo šol po bivših kulah, katere so imeli turški begovi po selih. V iztočnih okrogih, po vaséh, kjer so bili poprej Čerkezi, nahajajo se šole neredko v polurazrušenih in malo pokrpanih džamijah (turških cerkvah), a v zapadnih okrogih često so šole v najprostejših kolibicah.

Zaradi tega skrbi ministerstvo, da se stroje, kjer koli je mogoče prilična šolska poslopja, ako ravno so napravljena na prost način; glavno je, da so dovoljno svetla, prostrana i zdrava za prebivanje. Ko bodo imeli vsaj jedenkrat svoja šolska poslopja v redu, drugo potrebno se bo laže našlo.

Kako se brigajo same mestne in selske občine za zidanje šolskih poslopij, pokazujejo sledeče številke: Po vojski postavljenih je v Bolgariji novih šol 327; l. 1880/1. začelo se je zidati 115 šol, od katerih se je do konca leta dozidalo 79, a 36 završilo se jih bo še letos.

V Sofiji se zida sedaj nova krasna gimnazija v velikem štilu, ki bo odgovarjala vsem zahtevam pedagogije i higijenije, a bode ob jednem okrašenje mesta, kakeršno se še v Avstriji redko nahaja. Isto tako stavi se lepo poslopje za realko v Lompalanki, itd.

7. Vladine podpore šolam.

Ministerstvo pomaga v nekaterih slučajih občinam za šolske stavbe, posebno ako so občine siromašne, od vojske upropaščene, ali pa ako je stanovništvo v omiki zeló zaostalo, ker samo podpore dane od vlade morejo podbuditi narod k večjemu negovanju šole. V to svrho naznačena je svota pod nazivom „pomoči občinskim šolam“ v državnem proračunu l. 1880. s 350.000 franki, a l. 1881. s 300.000 franki.

V sledečih števili so naznačene vse podpore, koje so se dale od države raznim bolgarskim šolam v kneževini, od kadar se je osnovala vrhovna državna uprava za učilišča do 1. januvarja 1882:

1.	V	Sofijskem okrogu	36.800	frankov.
2.	„	Kjistendilskem okrogu	44.600	„
3.	„	Trnskem okrogu	38.500	„
4.	„	Orhanijskem okrogu	10.800	„
5.	„	Vidinskem okrogu	29.100	„
6.	„	Lomskem okrogu	1.000	„
7.	„	Berkovskem okrogu	11.000	„
8.	„	Rahovskem okrogu	4.400	„
9.	„	Vračanskem okrogu	7.400	„
10.	„	Plevnenskem okrogu	9.000	„
11.	„	Lovčanskem okrogu	16.100	„
12.	„	Svištovskem okrogu	800	„
13.	„	Sevlievskem okrogu	9.400	„
14.	„	Trnovskem okrogu	27.450	„
15.	„	Ruščuškem okrogu	20.240	„
16.	„	Silistrenskem okrogu	11.400	„
17.	„	Razgradskem okrogu	7.500	„
18.	„	Eski-Džumajskem okrogu	10.800	„
19.	„	Šumenskem okrogu	23.900	„
20.	„	Provadijskem okrogu	8.200	„
21.	„	Varnenskem okrogu	53.350	„

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Knjige „Matice Slovenske“ za 1881. leto.

Geometrija za učiteljišča. — Sestavil L. Lavtar, ces. kralj. profesor v Mariboru.
Založila in na svetlo dala „Matica Slovenska.“ V Ljubljani 1882, v 8^{ki}. 204 stranij.
Natisnili J. Blaznikovi nasledniki. Cena 1 gld. 20 kr.

I.

Pisatelj, kateri je leta 1879. spisal občno aritmetiko za učiteljišča, podaje nam tukaj geometrijo z jednakim namenom. Sestavljena je ta geometrija popolnoma po Močnikovi knjigi: „Lehrbuch der Geometrie für Lehrerbildungsanstalten.“ Pisatelj je to storil deloma na željo vladino, kateri je nekoliko ljubša prestava že uvedene nemške učne knjige, deloma tudi zbog tega, da je bilo zaradi zmanjšanja stroškov možno clichéje Močnikove knjige rabiti.

Naša geometrija obseza isto tvarino, kakor Močnikova in nekoliko nedostatkov, koji so poznani iz Močnikovega originala, prešlo je tudi v Lavtarjevo delo.

Vender ne smemo L. Lavtarjevega dela prestave v ožjem pomenu besede imenovati. Rabil je sestavljaje svoje delo tudi Schrammovo in Frischaufovo geometrijo; prvo pri izbiranji nalog, drugi pri uredovanji tvarine same.

V sledečih vrstah omenjati hočemo glavne razločke nemške Močnikove in slovenske Lavtarjeve geometrije, tèr izraziti svoje mnenje o teh popravah ali preinačbah.

Obravnavaje stožkosečnice izpustil je pisatelj vse ono, kar ima Močnik na onem mestu iz analitične geometrije o koordinatah in jednačbah teh krivih črt; — zato pa je najpotrebnejše stvari o koordinatah dodal v posebnem oddelku, kateri govori o simetriji in projekciji. To je hvale vredna prememba. Preverjeni smo, da jednačeb stožkosečnic ne razume pravo nobeden, kdor se ni prej učil jednačeb preme in kroga. Tudi ni umestno, obravnavaje jedno tvarino, recimo elipso, takoj v sredi svoje obravnave začenjati razgovor o čisto novem in drugačnem predmetu, kateri bi imel prvemu še le pomožno služiti. Ako je Močnik hotel podati tudi jednačbe stožkosečnic, naj bi najpotrebnejše reči o koordinatah učil že popreje.

Kar pisatelj govori o simetrični leži in projekciji, to mu odobrujemo; vender bilo bi pripravneje o simetriji govoriti še le v stereometriji; ker pri tvorih v jedni in isti ravnini prav za prav o simetriji govoriti ne moremo. Dva ravna tvora, katera bi po tej definiciji imela biti simetrična, sta skladna. (Cf. Frischauf: Elemente der Geometrie.)

V planimetriji uvedel je pisatelj tudi nov, do zdaj nenavaden pojem: sokotje. Sokotje krstil je tvor, katerega dobimo, ako se sečeta dve premi v jedni in isti ravnini ter tvorita sovršne kote in sokote. Izrek: „dve sokotji, kateri imata dva kota paroma jednaka, imata tudi vse druge kote paroma jednake“ služi pri dokazih o vzporednicah vrlo dobro ter nekoliko polajšuje dotične, navadno puste dokaze.

V stereometriji postavil je pisatelj „klin“ na čelo. Uzroke, kateri so ga na to napotili, navaja v predgovoru. Ne moremo reči, da bi stvar s tem veliko pridobila ali pa izgubila. Mnenja gledé tega morejo biti različna.

Prvemu koraku dosledno uči nas pisatelj izmed teles najprej piramido potem še le prizmo, stožec, cilinder in kroglo. Po definiciji različnih prostorov bilo bi pa dosti bolj naravno, da bi pisatelj za piramido uvrstil stožec, za prizmo pa cilinder. V obče se nam dozdeva, da je stereometrija, posebno v prvem oddelku, v vsej knjigi najmenj dosledno obdelana.

Odobrujemo pisatelju tudi, da uči geometrijski naris in mreže posameznih teles takoj na dotičnem mestu, ko je lastnosti ali svojstva jednega teh teles pokazal, — ne pa še le za vse skupno na konci stereometrije. Za učenca je dobro, da si zna razna telesa narejati iz lepenke. Dokaze, da so „prizme, oziroma piramide, prostornojednake, ako imajo jednake osnovne ploskve in jednake višine,“ kakor jih navaja Močnik, izpustil je pisatelj in nadomestil jih z drugimi priprostejšimi, tedaj tudi láže umljivimi. Omenjene izreke dokazuje namreč s premikanjem ravnih likov v prostoru.

Pri krogli omenja in definuje Močnik v svoji geometriji tudi sferične kote in sferične trikotnike. V Lavtarjevi geometriji jih pogrešamo. Vender bi bilo primerno jih vsaj toliko omenjati, da učenec razume, kakšen pomen imajo časomerni koti, o katerih čuje v geografiji. Z nekaterimi vrstami in s pridejanima dvema likoma bi bilo o tem dovolj povedano.

V trigonometriji definuje Močnik kotne funkcije najprvo pri pravokotnem trikotniku, Lavtar takoj splošno. Lavtarjevo postopanje kot splošneje nam bolj ugaja ter tudi delo krajša. Pri §. 207. bilo bi potrebno, da bi dodal pisatelj tudi formule, kako moremo izračunati vse druge kotne funkcije, ako je dan kosinus, ali tangenta itd.; — in to zbog tega, da bi imel učenec vse formule takoj zbrane, ako katero izmed njih uporablja in bi jih ne bil primoran še posebej računati.

Velike važnosti v geometriji so naloge. Te pomagajo, ako so v pravi meri in dobro urejene, pri pouku marsikatero težkoto premagati, z njih pripomočjo morejo priučeni izreki še le preiti v meso in kri. Razločujemo dvojne naloge, računske in naloge za načrtovanje. Prve služijo, da se vadi učenec računati in ob jednem priučene geometrijske izreke praktično uporabljati: druge, naloge za načrtovanje, utrjujejo pridobljeno znanost, razširjajo razumstvo in napeljujejo k doslednemu mišljenju.

Nalog oboje vrste ima Lavtarjeva geometrija v obilni meri in sicer v mnogo večji meri nego Močnikova nemška. V planimetriji so računske naloge z decimalnimi in navadnimi ulomki: tudi so tako urejene, da služijo nekatere pri prvem pouku, druge n. pr. str. 46 št. 35 do 45 še le pri ponavljanji v četrtem tečaji. V obče so naloge na pravem mestu uvrščene in razumstvu učencev primerne. Jedino v stereometriji so naloge o projekciji za učiteljišča odločno pretežke, ker spadajo v „opisno merstvo“ (darstellende Geometrie).

V planimetriji dodal je jako mnogo nalog iz svoje bogate zbirke g. prof. Jos. Celestina, ozir jemaje posebno na to, da se pri teh vajah učenec uri ob jednem tudi v aritmetiki. Pri nalogah za načrtovanje imeli bi še pohvalno omenjati, da pisatelj iz prva strogo loči analizo, načrtovanje, dokaz in determinacijo, ter s tem učencu najpripravnejši navod daje, kako mu je tudi v drugem slučaji postopati, da pride najhitreje do zaželjenega smotra.

Razen nalog v ožjem pomenu besede, ima pisatelj še vaje; to so navadno vprašanja, katera imajo namen učenca k natančnemu in vsestranskemu premišljevanju napeljevati, ter tako njegovo znanje širiti in utrjevati. Take vaje so zelo koristne in njih uvrstitev med tekst je zelo primerna.

V predgovoru pravi pisatelj, da sta njegov rokopis pregledovala in prenarejala po svojem prepričanji gg. prof. Jos. Celestina in And. Senekovič in da svoje knjige zarad mnogih ovir ni mogel po takih načelih spisati, kakor je bila njegova želja. Nam se dozdeva, kakor da bi hotel pisatelj nekako grajo izrekati, da je knjiga sedaj slabša. Mi pa sodimo, da je knjiga na vrednosti pridobila, (nekoliko tega smo že popreje omenili), ker „več očij več vidi“; pridobila pa je gotovo tem bolj, ker je pri sestavljanji terminologije, kakor vidimo iz predgovora, prijazno sodeloval tudi g. prof. Fran Levec.

Kar se jezika tiče, so posamesni izreki jasno, kolikor mogoče kratko in jedrnato povedani. Sem ter tjà mora se naše uho se ve da še le temu jeziku privaditi; izkušnja nas bode učila nekatere besede drugače zasukati, da bodo ušesu lepše donele. Terminologija je v obče dobra in bode najbrž tudi obveljala.

Omenjati hočemo vender nekoliko izrazov, ki nam čisto malo dopadajo; ti so: pregreznjula, iztaknjula in razsulja. Ti izrazi slovniško gotovo niso opravičeni, in tudi našim ušesom čisto malo prijajo. Če smo izreke kratko in jasno izražene imenovali, ne moremo tega o vsej stilizaciji trditi. Na nekaterih mestih je stilizacija prisiljena in težko umljiva. Omenjamo le na str. 145.: „Očrt in načrt krogle sta kroga, jednaka največjemu kroglinemu krogu. Ako stoji kroglina os pravokotno na horicontalni vzmetni ravnini, je očrt vsakega meridijana premer, načrt jednega krog, druzega premer in ostalih elipse; očrt vzporednih krogov koncentrični krogi, načrt vzporedne tetive.“

Tukaj je treba razbirati in misliti, da bralec zvé, kar je hotel pisatelj povedati. Kako bode učenec to razumel!

Vnanja oblika knjigi je prijetna ter se dobro razločuje posebno gledé papirja od drugih knjig „Matice Slovenske“. Gledé tiska hočemo omeniti, da v knjigi sem ter tja pregled ni možen. Naslovu posameznih pododdelkov je časih preveliko, časih premalo prostora odmenjenega. Na pr. na str. 20. vidimo od daleč naslov „kot v polukrogu“, a drugi važnejši naslov „medsebojna zavisnost stranic v trikotniku“ je med vrstami celo skrit. Jednako se ponavlja še na pr. na str. 30, 31, 33, 34 itd.

Naša končna sodba je ta, da smemo L. Lavtarjevo knjigo v marsičem izdatni poboljšek Močnikove geometrije imenovati.

Od slavne vlade pa pričakujemo, da nje praktičnemu uvedenju ne bode stavila nobenih ovir. Prihodnjost bodo gotovo pokazala, da moremo geometrijo isto tako vspešno poučevati s slovenskim učnim jezikom kakor z nemškim.

Prof. A. S.

* * *

Spominski list.

Na Velikega Šmarijina dan leta 1861. bilo je na blejskega jezera Otoku pri sv. maši zbrane več odlične gospôde ljubljanske, med njo tudi dr. L. Toman. Poleg njega je iz svoje molitvene knjižice lepo molila ljubezniva Anica Grumnik-Scribejeva, poznejša, a zdaj že pokojna soproga gospoda dr. Alfonza Mošeta. Odhajaje iz cerkve pozabi mala deklica na klopi svojo molitveno knjižico. Čez nekoliko trenutkov prinese knjigo za njo dr. Toman; a ko jo gospodična odpre, čita na prvi strani zapisane te verze:

Ančki!
Deklica mala,
Pridna in zala,
Moli lepó!
Gori v nebesa
Svoja očesa
Obračaj zvestó!
Tak' boš vesela,
Bodeš imela
Dušo čistó! —

Na Bledu 15. avgusta 1861. Dr. Toman.

Gotovo ustrezamo mnogim častiteljem pokojnega doktorja Tomana, da tukaj priobčujemo ta dozdaj še nikjer ne natisneni spominski listek, katerega hrani g. dr. A. Mošè v Ljubljani. L.

* * *

Básně Františka Preširna

přeložil a životopisem básníkovým opatřil Josef Penižek.

Ta lansko leto že naznanjena knjiga prišla je ravnokar v založbi Ladislava Sehnala v Jičínu v lepi obliki na svetlo. Gospod Josef Penižek, o katerem je znano, da se živo zanima za našo literaturo, storil nam je s to knjigo veliko uslugo, kajti prav iz srca moramo biti hvaležni onemu, ki nam pripomore k temu, da spozna širji svet našega duševnega velikana Preširna ter tako udobi vsaj površni pojem o pomembi naše literature, o kateri se tako rada izreka opovržljiva sodba.

Priznavam sicer, da bi me veliko bolje veselilo, ko bi mogel reči, da je med Slovani duševna vzajemnost že tako razvita, da so prevodi iz jednega slovanskega jezika v drugi postali nepotrebni: a žal! do tega časa, ki prej ali pozneje vsekakor nastopiti mora, daleč je še in zavoljo tega mora posebno naš po številu najmanjši narod slovanski hvalo vedeti onim, ki njegove razmere med ostalimi Slovani razkrivajo in na znamenite plode njegove sicer maloobsežne literature opozarjajo.

Posebno pa nas mora veseliti, da naši bratje Čehi, ki po inteligenciji spadajo med prvi slovanski narod avstrijske države, ki imajo z nami zelo jednako usodo in ki so nam vedno izkazovali posebne svoje simpatije, dobivajo v tako izvrstnem prevodu duševne plode onega našega pesnika, čegar pesniški genij je že v njegovem razvitku spoznal neumrjoči njihov pesnik in znameniti estetik Fr. Lad. Čelakovsky, kateremu se je že pred 50 leti zdelo potrebno seznaniti česko občinstvo z nekaterimi prekrasnimi plodovi muze Preširnove.

A sedaj h knjigi sami.

V uvodu podaja gospod J. Penížek kratek, večinoma po prof. Levčevem v „Zvonu“ priobčenem životopisu, posnet popis življenja Preširnovega. Popis je kolikor mogoče natančen in sestavljen tako, da bode čitajočemu občinstvu lahko mogoče umeti pesni Preširnove; vrinila se je g. pisatelju vanj le pomota, da je iz „župnika“ naredil „župana“ kopanjskega, kar je pa sicer brez vsake daljše pomembe.

Potem slede prevodi poezij.

Priznavati moram, da sem z nekim svetim strahom vzel knjigo v roke, boječ se, da bi divnih poezij našega neumrjočega pesnika ne našel po slabem prevodu popačenih. Bal sem se tega temveč, ker mi je znano, kako težko je ravno česki jezik prilagoditi v pesnih slovenskemu in ker sem svoje dni čital v hrvatskem, našemu najbližjem slovanskem jeziku, neprimerno slab prevod Preširnovega „Krsta pri Savici“. A takoj pri prevodu „motta“ preletela mi je radost srce, kajti zadobil sem prepričanje, da je moj strah bil prazen in da imam pred sabo dovršen prevod. Naj častiti čitatelji sodijo sami:

Já dlouho doufal a se bál,
Pak naději jsem výhost dal,
Teď neštěstím jsa rozechvět,
Zas strach i naděj' volám zpět.

Tako je pel Preširen, to so njegove misli izražene z njegovimi besedami v češkem jeziku. In jednako dovršeno priložil je gospod Penížek petnajst pesnij Preširnovih, od katerih mi jedina „Sila spomina“ ne ugaja popolnem, ker v njej gospod prelagatelj ni pridržal prvotne Preširnove pesniške mere, temveč jo nadomestil s češkemu jeziku bolje ugajajočim jambom. Posebno milodoneče preložil je pesni „Pod oknom“, „Kam“, „Ukazi“, „V spomin Andreja Smoleta“ in „Nezakonska mati“.

Izmed balad in romanc preložil je g. Penižek, „Hčerin svet“, „Učenca“, „Doktorja“, „Zdravilo ljubezni“ in „Orglarja“. Zadnji dve preloženi sta isto tako dovršeno, ko pesni; o prvih treh pa tega ne morem reči, kajti ravno tega, kar original dela tako milodonečim in ljubeznivim — aconance — ne nahajamo v prevodih. Obžalujem, da gosp. Penižek ni na njo ozir jemal, kajti vsled tega nam v sedanji obliki te tri poezije ne morejo jednako ostalim predstavljati izvirnika popolno. Razen tega pa je napačno umel izraz „jezični dohtar“, ki ne pomeni „hovořivého doktora“, kakor je to preložil, nego „advokata“.

Izmed raznih poezij sta posebno krasno preloženi „Prva ljubezen“ in „Slovo od mladosti“. Pri poslednji imel bi prelagatelju očitati le to, da je popolnem izpustil prekrasni Preširnov verz „Gradove svitle zida si v oblake“; a z ozirom na ostali v resnici mojsterski prevod, odpuščam mu to prav rad. S prevodom te pesni in „Vojaške“ prekosil je gosp. Penižek nedvojbeno Fr. L. Čelakovskega, v tem ko je sonet

„Tak kakor hrepeni oko čolnarja“

poslednji preložil dovršeneje, pridržavši po mogočosti Preširnove stike.

Ako konečno omenjam, da je obe gazeli in vseh petnajst sonetov, katere je gospod prelagatelj prav spretno odbral, preložil popolnem dovršeno, dolžnost mi je še vse čestitelje našega Preširna — in kateri zavedni domoljub bi se jim ne prišteval? — povabiti, da si naroče to za nas Slovence v resnici znamenito knjigo (cena 70 kr.). Gospoda prelagatelja pa, ki tako spretno zna prelagoditi odgovarjajoče češke izraze slovenskemu pesniškemu govoru, prosim, naj bi nas kmalu razveselil s prevodom ostalih Preširnovih balad in veličastnega „Krsta pri Savici“. Hvaležnost slovenskega naroda mu je zagotovljena.

Ivan Hribar.

* * *

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Josipa Jurčiča Zbrani spisi. Založil in na svetlo dal odbor za Jurčičev spomenik. Uredil Fr. Levec. I. zvezek: Deseti brat, roman. Natisnila Narodna Tiskarna v Ljubljani 1882, 8°, 293 str. Cena 1 gld. Ta knjiga je te dni dovršena ter se bode začela še ta teden po raznih knjigarnah prodajati. Dotični odbor je dal priljubljenega „Desetega brata“ za tega delj najprej na svetlo, ker je ta roman že blizu osem let do cela razprodan in ker ljudje največ povprašujejo po njem. Ostali zvezki prinašali bodo Jurčičeve zbrane spise, kolikor je možno, v kronologiškem redu; vsako leto pridejo na svetlo po trije od 18 – 20 pol obširni zvezki v srednji osmerki, tiskani z novimi črkami na lepem, gladkem papirji. Prvih šest zvezkov obsezalo bode romane, povesti in novele; sedmi zvezek dramatične spise in balade; osmi studije, feuilletone in nekatere politične članke, deveti literarno ostalino, osobito na pol dovršeni roman „Slovenski svetec in učitelj“, deseti životopis s podobo in raznimi listi.

„Kratek navod, kako razumno izrejati sviloprejke“. Spisal Janez Bolle, vodja c. kr. poskušališča za svilorejo in vinarstvo v Gorici. V Gorici natisnil in založil Paternolli 1882. 8, 19 str. Knjižica ima zadaj še dva velika lista s podobami in načrti, iz katerih se natanko razvidi: 1) razvitek sviloprejke od izvaljenja do zapredanja, 2) izreja sviloprejke. Poleg tega ima knjižica skoro na vsaki strani po več podob, ki kažejo, kar pojasnjuje berilo z besedami. Razlaganje je prav jasno, preprosto in za tak predmet v nenavadno lepi slovenščini pisano. Knjižico vsem svilorejcem toplo priporočamo. „Soča“.

O knjigah „Matice Slovenske“ poročamo na drugem mestu.

Anton Alojzij Wolf, knezoškof ljubljanski. V spomin stoletnice njegovega rojstva 1882. Spisal Ivan Lavrenčič. Ponatis iz „Novic“. Založil pisatelj. Tiskali Blaznikovi nasledniki 1882. 8°, 58 str. Cena 45 kr. G. I. Lavrenčič, ki nas je oveselil v „Novicah“ že z marsikatero zanimljivo črtico iz cerkvene zgodovine slovenske, opisuje nam v tej knjigi življenje in delovanje nepozabljivega vladike ljubljanskega A. A. Wolfa ter z lepo, zgovorno besedo pripoveduje, kaj je ta genijalni mož in slovenski mecen storil za cerkev, državo in narod slovenski. Opisovanje opira se ves čas na uradne in zgodovinske vire ali na ustna poročila Wolfovih sovrstnikov, znancev in prijateljev, tako da nam podoba plemenitega škofa, ki je ustanovil Alojzijevišče, založil slovenski slovar in sveto pismo slovensko, ter svojo stolico in svojo vladikovino oblagodaril s tolikimi dobrotnimi ustanovami, živo stopa pred oči. Za tega delj in ker 12. junija t. l. slavimo stoletnico rojstva njegovega, iz vsega srca obilim čestiteljem pokojnega škofa priporočamo lepo pisano in krasno natisneno knjigo, kateri je pridejana tudi dobro izdelana podoba Wolfova. Knjigo, katere čisti dohodek je namenjen „Narodnemu domu“ in Bleiweisovemu spomeniku, prodaja g. pisatelj sam v ljubljanskem semenišči.

Gregorčičevih „Poezij“ prodalo se je do zdaj — tedaj v 6 tednih — že 1250 izvodov. To je gotovo najlepši vspeh, katerega je sploh kedaj doživela katera si bodi knjiga slovenska ter ob jednem najkrepkejši odgovor vsega našega razumništva „Slovenčevim“ — protestantom.

Josip Vesel, slikarski učenec na dunajski akademiji, po svojih spisih tudi našim čitateljem dober znanec, razstavil je te dni pri Bambergu v Ljubljani krasno z oljnatimi barvami na platno narejeno sliko, ki nam predstavlja star málin stoječ ob kataraktu v globoki dolini. Slika vzbuja občno pozornost in strokovnjaki poudarjajo osobito genijalni način Veselovega slikanja.

Celestinovo Aritmetiko za I. in II. gimn. razred, katero je nameravala izdati Matica Slovenska, založil ter do prihodnjega šolskega leta na svetlo dal bede tudi Otomar Bamberg v Ljubljani. Ob jednem je g. Bamberg kupil tudi založno pravico Lesarjeve „Liturgike“.

Divić. Zadnji „Ljublj. Zvon“ je govoril o tej besedi. Opozarjam, da je že veleznani g. J. Volčić v „Novicah“ (1852, X, 396) pisal tako: Divić, okroglo gledišče, (das Amphitheater, besonders jenes zu Pola; aber auch jedes Amphitheater). Prosti ljudi to tako pripovedujejo: „Vile Učkarske so stavile z nekimi drugimi Vilami, da bodo v Pulju v jedni noči z Učke kamenje noseč i kodeljo predoč do petelinovega petja Divić sagradile, — ali kaj se zgodi? žena v Pulju peče kruh in, meseć ga, pleskne z rokami po umesenemu hlebcu, zbudi peteline, ti počno peti, in Učkarske Vile so stavo zgubile, ga niso mogle dodelati in ga niso smele potle pokriti. Še dva druga Divića sta na svetu, in tud ta dva so Vile sozidale. Divić od „Diva,“ = „Vila“ ali od „diviti se“. L. Ž.

Taterman bilo je pri starih Slovanih ime božanstvenemu bitju, ki je imelo vodo v svoji oblasti (Hanuš, slav. Mythus). To ime ohranilo se je do naših dnij po Gorenjskem. Pri vodnih koritih, ki so po vaséh, stoji na podolžni strani v sredi, ali pa ob konci korita navpično bruno, iz katerega moli žleb, po katerem pritaka voda. Temu navpičnemu brunu vele „taterman“ in spominam se, da sem videl mnogo tatermanov, ki so imeli na vrhu primitivno obrisano človeško glavo. Navaden je tudi pregovor: „Drži se, kakor taterman“, to je leseno.

I. Ž.

Nov časopis. G. Filip Haderlap začel je s 1. majem izdavati nov list „Ljudski glas“, ki izhaja po dvakrat na mesec ter ima nalogo na krščanski in narodni podlagi zagovarjati posebno obrtniški stan. Naročnina mu je za štiri mesece po 1 gld., do konca decembra po 2 gold. Želimo mu naročnikov, kakor listja in trave že za tega delj, ker iz proste volje in dobrega srca nevedé tako lepo in kolegijalnost svojim bralcem priporoča tudi — „Ljubljanski Zvon.“

Anastazij Grün o Preširnu. G. P. pl. Radič je v dunajski „Tribüni“ od 2. maja 1882. razglasil zanimljiv članek: „Anastasius Grün über die slovenische Sprache“, v katerem med drugimi stvarmi pripoveduje tudi to, da, ko se je l. 1849. „Slovensko društvo“ v Ljubljani obnilo do A. Grüna ter poprosilo ga doneska za Preširnov spomenik, odgovoril mu je ta dné 2. maja 1849. leta tako: „Meine Herren! Sie haben das schöne, dankenswerthe Geschäft übernommen, die Stelle, an welcher sich die irdischen Fussstapfen eines Unsterblichen in die Geisterwelt verlieren, den Nachkommen zu bezeichnen; Sie sammeln Bausteine für das Denkmal unseres trefflichen Preširen. Als ich Ihren Aufruf las, fühlte ich mich zu einer doppelten Pflichterfüllung aufgefordert; ich folge ihr nicht nur, um als Sohn des Landes, dessen Volkssprache der vaterländische Sänger bereichert und veredelt hat, meinen Obolus für diesen Todten beizusteuern, sondern ich möchte auch vor Ihnen, meine Herren, noch ein anderes Todtenopfer in dieses Grab senken, nämlich das des wärmsten, unauslöschlichen Dankes, den ein Schüler dem einstigen Lehrer seiner Jugendtage schuldet. Wenn jemals der in der Knabenbrust schlummernde Funke zur edleren Flamme, der unentwickelte Keim zur Blüthe wurde, so danke ich es ihm vor Allen!

Der Mann, dessen odysseeischer Geist

„Vieler Menschen Städte gesehen und Sitten gelernt hat“

fühlte es gar wohl, dass eine gebildete Volkssprache der wohlthätige Strom sei, der in seinen Tiefen die Goldkörner jener höhern Gesittung führe, welche allein die in Krämpfen liegende Welt endlich zu beruhigen und neuzugestalten vermag.

In diesem Sinne hat der Verewigte in seinen Schriften eines der kostbarsten Vermächtnisse für sein Volk hinterlassen.

Thurn am Hart am 2. Mai 1849.

Anton Alex. Auersperg m. p.“

Ako pa g. pl. Radič v tej razpravi znano dogodbo, da je Dagarin požgal literarno ostalino Preširnovo, imenuje „Märchen“, zdi se nam ta trditev jako predrzna, dokler je ne more podpreti z boljšimi dokazi nego je ta, da se je jeden mesec pozneje ta ostalina nahajala v rokah znanega patrijota (dr. Bleiweisa). S čim hoče gospod Radič dokazati, da je Dagarin Bleiweisu res izročil vso literarno zapuščino Preširnovo? Dokler tedaj ne bodemo čuli boljših dokazov, ostanemo te misli, da je Dagarin res požgal literarno ostalino Preširnovo, kakor je pisatelj teh vrstic opiraje se na poročila kovača Gogale, zdravnika Pirca in trgovca Killerja dokazati skušal v Stritarjevem „Zvonu“ (V, 5, 66—68.).

Ave sancta chrisma! Bilo je Veliki četrtek med l 1803—1806., kadar so se v stolni zakristiji zbirali duhovniki, da pojdejo po škofa in mu strežejo pri posvečevanji krizme, krstnega in bolniškega olja: kar se približa ranjki Valentin Vodnik, tedaj profesor v latinskih šolah, nekemu tovarišu (morebiti celo M. Ravnikarju, vsaj on je to pozneje pripovedoval), češ, danes pa le pazi, da ne zapoješ: Ave sancta (nam. sanctum) chrisma! — Med posvečevanjem pride vrsta na Vodnika, kar jo on sam, učeni latinec, zapoje: Ave sancta chrisma! — Nadškof, bil je tedaj Mihael Brigido — se pomuza, pričujoči se zavzamejo, Vodnik pa kot zid obledi ter se za ušesom popraska. Po dokončanem opravilu ga v zakristiji tovariši s smehom obsujejo: „Tine, Tine, danes si jo pa zakrožil!“ On pa, pohleven in šaljiv, kakor je bil, pravi jim:

„Nam stari pregovor resnico povė:
Kdor mlati po druzih, ostane sam cep.
Bil jaz sem dans cep; — Bog pa že ve,
Kateri lisici da stopi na rep.“ (Slov. X. 39.)

Čehi se vedno bolj brigajo za naše socijalne in literarne razmere. Nedavno je po Slovenskem potoval g. E. Jelinek, urednik „Slovanskemu zborniku“, ki je svojemu listu nabiral kulturno-zgodovinskih črtic. — Praški „Svetozor“

je v svoji 16. št t. l. prinesel na češki jezik preloženega Tavčarjevega „Tržačana" (iz 1. št. letošnjega „Ljubljanskega Zvona") in v svoji 18. št. Kersnikovega „Ponkerčevega očeta", ki je bil natisnen tudi v 1. št. našega lista. Oba spisa je krasno preložil g. Josip Penižek, vrli literarni posredovatelj med Čehi in Slovenci. Isti gospod pisatelj je na češki jezik preložil našega Preširna, kakor pripovedujemo na drugem mestu, in v kratkem izide pri Sehnalu v Jičinu tudi Jurčičev „Tugomer" v njegovem prevodu.

Iz Zagreba sredi maja. Veselih novic mi je danes dokaj poročati iz lepe Hrvatske. Najprej govoril bodem o lepi literaturi. — Matica Hrvatska razpošilja svojim članom knjige za leto 1881. Katere knjige je društvo izdalo, povedano je že v letošnjem „Ljublj. Zvonu" na strani 189. — Gospod Bude Budisavljević izdal bode prelepe lirske proizvode umršega Vukelića. To je bil pravi pesnik! G. Franu Cirakiju, dobroznanemu pesniku in prof. Petru Markoviću gre hvala, da sta to izdajo omogočila. Knjiga veljala bode 1 gld. — Almanah „Hrvatska za godinu 1881" ki jo je izdala „hrvatska mladež stranke prava" izšla je nedavno Dodana je slika Vjekoslava Bacha. str. XXI i 257. — Naravna je stvar, da vsi tu natisneni proizvodi niso Bog si zna kolike vrednosti, ali priznavati mi je. da sem menj pričakoval nego sem našel. Knjiga je jako elegantna in velja 1 gld. 20 kr. — Prof. dr. Izidor Kršnjavi dal je iz „Narodnih Novin" ponatisniti svoje. za poznavanje hrvatske tekstilne obrtnosti uprav znamenite „Liste iz Slavonije." Cena 60 kr. — Vijenac gorskog i pitomog cvijeća hrvatsko-srbska. Pjesmarica, uredio J. A. Kaznačić. Drugo umnoženo izdanje. Cena 60 kr. — „Grad Petrinja" zove se zgodovinska črtica Nikole Kosa. Za Petrinjanca je to delce vsakako vrlo zanimivo. — „Hrvatske Vile" prekrasnega tega lista izšel je 3. in 4. zvezek, oba polna interesantnega gradiva in z lepimi večinoma izvirnimi slikami. Hrvatom moramo čestitati, da imajo takšen list; da pa „Svjetlo" ne bode izhajalo, to je pametno. — Kroatische Revue. Herausgegeben von Dr. Ivan von Bojničić. št. II. Zadržaj: Friedrich Pesty über Kroatiens Verhältniss zu Ungarn. (To so članki, ki jih je slavnoznani dr. Fr. Rački spisal v „Pozoru", od koder so potem preloženi in sem natisneni.) — Das Wechselgesetz vom Jahre 1876, von Dr. Wilhelm Winter. — Zur geistigen Kultur in Bosnien, von S. Singer. Poleg druzih neznatnih poročil natisnene so tudi tri nemške pesni Petra Preradovića in odgovor prof. J. Šumana na zlovoljno oceno njegove knjige „Die Slovenen". Hrvatje g. Šumann ne morejo pozabiti, da je Kajkavce imenoval — Slovence. Gospod Šuman pozivlje se tu na dela Miklošičeva. Jagičeva, Kopitarjeva, Fikerjeva. Dümmlerjeva in tudi na „Ljubljanski Zvon" I. pag 94+777, a uredništvo imenuje vse te knjige „kroatenfeindlich". — Kaj ne, tak odgovor je temeljit!

Hram modrosti — jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij! — naj tudi kaj o njej poročim. Žalostna vest je to, da te 25. aprila umrl pravi član akademije in predsednik matematično prirodoslovnega odseka, dr. Josip Šloser vitez Klekovski. rodom Moravec. Pokojnik prišel je l. 1838. na Hrvatsko kot zdravnik, a na polji prirodinih znanostij bil je najplodovitejši pisatelj hrvatski. Njegovi spisi — deloma tiskani, deloma še v rokopisu — prava so zakladnica hrvatske flore in faune. Vječnaja mu pamjat! — V javni seji filologično-zgodovinskega odseka jugoslov. akademije, v 19. dan aprila meseca čital je vseučiliški profesor Nadko Nodilo svojo razpravo: „Prvi ljetopisci i davna istorijografija dubrovačka“. Predmet razpravi so nekateri do zdaj nenatisneni letopisi dubrovniški. Stari ti letopisi, zdaj lastnina jugoslov. akademije, oskódni so po zadržaji in pisani v vrlo slabem jeziku, važni so pa zategadelj, ker so najstarejši svedoki zgodovine dubrovniške. V isti sednici izročil je pravi član akademije S. Ljubić nekoliko stotin dubrovniških pisem do benetske republike od 1461. do 1791. — V 10. dan majnika meseca imel je matematično-prirodoslovni odsek javno sejo in čital je pravi član dr. Bogoslav Šulek nekrolog pokojnega Bleiweisa. Dr. Šulek, ne poznavajoč slovenskih razmer, piše sicer o umršem našem vodji vrlo lepo, ali sem ter tja bi vender želel, da se je malo bolj držal faktov. — V 25. dan aprila meseca imela je akademija tajno sednico in je pravi član profesor dr. L. Geitler izročil akademiji ona dva sínajska rokopisa, ki ja je on našel. Akademija je ukrenila, da se vsak rokopis posebej tiska; trebnik izšel bode še letos, a prihodnje leto tudi psaltir. Omenjeni učenjak naprosil je tudi dunajsko akademijo podpore za izdavo velicega dela: „Das slavische und albanesische Schriftthum“. Temu delu dodani bodo snimki kacih 50 rokopisov cirilskih in albanskih. Vsakako vzbudila bode ta paleografija velikansko senzacijo. Kakor gotovo vem, dodelana je tudi v rokopisu „Zgodovina bolgarskega jezika“. Tu skušal bode prof. Geitler pobiti Miklošičevo teorijo o stari slovenščini in dokazati, da se je jezik, v katerem so najstarejši panonskoslovenski spomeniki pisani, govoril v Makedoniji. Kakor znano, potoval je dr. Geitler v to svrho nekoliko mesecev po Makedoniji. Vederemo! M. M.

Napis na lepem kamenitem huzarskem spomeniku v Logu pri Vipavi, o katerem govori v denašnjem listu g. dr. H. Dolenec v svojem spisu „Izza mladih let“, slôve tako:

„Paul Rostas,

des k. k. 5ten Huszaren Regiments Gemeiner,

welcher am 3ten Oktober 1813 nebst vier Kameraden, die Stellung des retirirenden Feindes ausspähend, mit edlem Entschluss die Vorposten allein angriff, von 60 Mann zu Fuss und 7 zu Pferd umgeben, Leonidas gleich ¼ Stunde zum Staunen der Gegner focht — bis 30 Kugeln sein Heldenleben für Monarchen und Vaterland schlossen.

Ihrem tapfern Waffenbruder, als würdigen des Andenkens, das k. k. 5te Huszaren Regiment.“

Jednak napis je tudi v madjarskem jeziku poleg nemškega.

R. D.

Zaradi raznih neprijetnih zadržkov moralo je v tej številki izostati nadaljevanje „Luterskih ljudij“ in poročila o Gregorčičevih pesnih.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**

Leto II. V Ljubljani, 1. julija 1882. Štev. 7.

Zaljubljeno morje.

Balada.

Na mórje se vlégel je mrak temán,
Kipí in bučí vsa vodéna raván,
Na morski obáli plašnó in solznó
Stojí in ihtí dekletce mladó.

„Morjé, morjé, ti mogočno morjé,
Umíri razljučene svoje vodé,
Oh pusti, oh pusti ga sem na kràj,
Oh pusti, oh pusti ga k meni nazáj!“

A dívje se peni morjé in kipí,
Zamolklo dekletu na brégu bučí:
„„Oj molči, oj molči, otročja ti stvar —
Naj moj, naj moj bo mladi mornar!

Jaz mnogo na dnù zakládov imám
Kar hočeš, jaz rádo za njega ti dám!““
In školjke lepé in svètle ko sneg
Iz péne pred déklico vrže na breg.

„Le hrani, le hrani ti školjke, morjé,
Čemu naj mi bodo te školjke svitlé —
Jaz njega, jaz njega le, mórje želím,
Oh pusti, oh pusti ga, da ga dobim!“

A dívje se péni morjé in kipí,
Zamolklo deklétu na brég bučí:
„„Oj molči, oj molči, otročja ti stvar —
Naj moj, naj moj bo mladi mornár!

Jaz mnogo na dnù zakladov imám,
Kar hočeš, jaz rádo za njega ti dám.““
In ribo čaróvnico, ribo zlató,
Iz pene pred deklico vrže mladó.

„Imej le čaróvnico, mórje, iméj,
Hraní jo in čuvaj skopó še posléj —
Mornarja, mornarja mi pústi na prod,
Ki v srci ga nosim vselèj in povsod!“

A dívje se péni morjé in kipí,
Zamolklo deklétu na brég bučí:
„„Oj molči, oj molči, otročja ti stvar —
Naj moj, naj moj bo mladi mornár!

Glej, kar jaz na dnù zakládov imám,
Jaz vse, jaz vse za njega ti dám.““
In kar le pokríva mu biserov vál,
Vse vrže dekletu zdaj vrhu obál.

Kakó to blestí, kako to žarí,
Ubogi mladenki pobíra oči . . .
Omámil dekletce blesteči je čar —
Oj mladi mornár, oj mladi mornár!

Pod brégom pa polje se mórje strastnó,
In čáka željnó in čáka težkó . . .
A dekle vzbudí iz omame se žé
In pahne darí zapeljíve v morjé.

„Ne maram jaz tvojega, morje, čarú,
Naj dalje še skrít ti počiva na dnù —
Jaz rajša ko vse to mornárja imam,
Za nič ti ga, mórje, za nič ga ne dám!“

In mórje kipí, kipí in ječí,
Z usmíljenjem strast se v morji borí —
„Oj dobro morjé, oj mogočno morjé,
Oh pusti, oh pusti ga sèm na srcé!“

Na sredi morjá, glej, vzdiguje se val,
Na valu pa ziblje čolníček se mal.
Čez morje priplúje val s čolnom na kraj,
Prinese dekletu ljubljenca nazaj.

Krilan.

Pri jezu.

Kakó hrumíš in šumíš, oj jéz,
Kakó valóvje drví se ti čez!
Ta vôda srdíta
Vsa v kaplje in pene in prah je razbita;
In solnca nebéškega svít
Po prahu, po penah, po kapljah razlít
Na tísoče solnčnih se praškov drobí,
Iz njih tisočérno iskrí!
Oj živo žarí;
A solnca podobe prvôtne,
Čarôbne njegove lepote celôtne
Na jézu razpénjenem ní!
Le šumi in hrumi, mogóčni jez,
Le vzpenjaj valovje bobneč se čez!
Naj le tu valovi razbijajo se,
Pod jezom bo konec nemira:
Tam doli razpršena voda se zbira,
Razdróbljeni žarki spet zlijajo se.
Kakó iz valóv tam smehljá se nebó,
In solnce žaréče
In drevje temnózeleneče
In cvetje zlató --
Kakó je tam doli vse mehkó,
Kakó mirnó!
Ko v te se ozíram, se zdi mi, oj reka,
Da gledam življenje, usódo človéka,
Človéško srcé,
Njegovo slast in strast in gorjé!
Kot vôda na jézu kipí nam kri,
Takó nam srcá valovje hrumí,
Ko tisoč sovražnih ovír
Zastavlja življenja težavni nam tír,
Ko divja nam strast
Srcá občutke dobí v oblast
Ter vreči nas hoče v brezdanjo propast
Oh, strè se tedàj
Nam solnce bliščeče
Pokoja in sreče,
Bog vé, če se žarki zberó še kedaj,
Če vmiri srcá se valovje kipéče?
Bog daj, Bog daj!

Le v jasnem valovji pokojnega srca
Prekrasno nebó vesoljno se zrca,
In zrca se v njem nešteti cvet,
Ki ž njim življenja breg je odet.
O, blažen, ki dajo mu dobra nebesa,
Da mirno mu teče valovje srcá,
Da prsij vihár mu sovražni ne stresa,
On ljubljenec pač je nebá.
A komur ta sreča ni dana od zgôri,
On trpi možáto, junaško se bori!

S. Gregorčič.

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

XVI.

Bližala se je Velika noč, in mnogo mnogo dela so dobile ženske po kuhinjah, kajti prazniki se morajo spodobno praznovati. Jurij je povijal butaro za cvetno nedeljo. Dve je bil naredil: jedno zase in jedno za Štefana; z brinjem in bršljanom je olepšal vršičke leskove, deklici pa sta ji prepletli s pisanimi trakovi. Ponosno sta ji nesla k sv. Andreju, kjer ni imel noben fant tako lepe; nazaj gredé pa je nabral Jurij gobe po drevji in jo potem posušil, in veliko soboto so poslali Štefana po blagoslovljenega ognja. Ko je prinesel nazaj tlečo gobo, zanetili so z njo nov ogenj, ko je bil stari popolnoma pogašen, in zakurili so pod velikim kotlom za veliko nedeljo. Popoludne je že na pol praznik. V izbi se je polnil jerbas, katerega je bil Jurij spletel, s piruhi in vsakovrstnim pecivom, kajti jutri ga ponese Lenčika blagoslovit. Jurij pa se je bil izgubil v gozd in dolgo ga ni bilo nazaj. Ko se je pa večer storil, prinese dva velika šopka dišečih cvetic materi in Lenčiki za piruhe.

„Meni pa nič?“ vprašala je Anica, ki je bila prišla v vas, kakor zadnje dni večkrat.

„Ti vender vse iztakneš!“ dejal je Štefan. „Kje si le vijolic dobil! Jaz jih toliko časa že iščem — ravno, Lenčika, tebi sem jih hotel prinesti — pa ni jih bilo še dobiti nikjer. Ves sem se bil opraskal, ko sem lezel za njimi. Jurij, ti imaš nasejane.“

„Kako to vender lepo diši!“ dejala je mati. „Vijolica je pa res preljuba cvetica. Tako ponižne barve je in tako daleč gre njen duh. — Le počakaj, Jurij, jutri ti vrnem piruhe, ker si se me spomnil,“ in ni se mogla naduhati krasnega šopka.

Anica pa je bila žalostna, da ona sama ne dobi nič. „Oh, Jurij,“ dejala je, „tako lepih piruhov sem ti bila pripravila, zdaj pa ne vem, če bi ti jih dala.“

Jurij se je izgovarjal, da ni vedel, da pride gori, a to je ni potolažilo.

„Povej, kje si jih dobil!“ rekla je; „sama si jih grem trgat.“

„Nič se ne méni, Anica!“ pravi mati Pečarjeva. „Medve bodeva delili; šopek je tako velik, da ga bo obema dosti. Juriju ne smeš zameriti, da je bil malo pozabljiv. Če mu boš pa piruhov dala, pa ne bo nikoli več. Kaj ne, Jurij?“

„I, kako pa!“ pritrdi on, in mir je bil sklenen.

Veliko nedeljo pa sta nesli obe deklici vsaka svoj jerbas z lepim prtom pogrnen v cerkev k blagoslovu. Koder so druščino ljudje srečevali, vse si je voščilo vesele praznike, in radost jim je sijala povsod nasproti.

„Anica!“ prične Lenčika, ko se vračajo, „če bi bili medve skupaj doma, skusili bi se, katera bo najprej prinesla blagoslova domov. Saj veš, kaj to pomeni?“

„Katera pride prva domov, omoži se tisto leto; ali ne?“

„Da, omoži. In ti veš, da sem jaz urnih nog; nemara bi te prekosila.“

„Oh, jaz bi se še skušala ne,“ pravi Anica.

„Ho, ho,“ smeje se ona, „to le tako praviš. Potlej bi pa letela kakor lastovka. Dobro, da se ni treba pehati.“

„Medve bodeva pač obe prvi domov prišli.“

„Pa res,“ pobere besedo Šimon. „Morda se omožita res obe še pred zimo. No, presneta reč, zakaj pa ne? Ali bi bilo to tako čudno? Kaj, Matija?“

„Naj bode, kakor je božja volja,“ pravi ta.

„Veš kaj? Nič čudnega bi to ne bilo. To ti jaz povem, Matija. Poglej ja no, kaka fanta sta! Kakor dve smreki. Dekleti pa tudi čvrsti! Poln jerbas ti nese pet ur daleč, če je treba.“

Štefan se je vzpel po konci pri teh besedah in pogledal okrog sebe, če ga Lenčika vidi. Anica pa je zarudela in obrnila se proč; mislila je, da se Jurij po njej ozira; a ta je malo razumel vse govorjenje in mirno korakal zraven Štefana.

Najmenj po všeči so bile te besede Lenčiki. „Oh, oča!“ odvrne naglo, „meni se še ne mudi tako hudo in Anici menda še tudi ne. Kaj ne, Anica?“ In Lenčika se ozre nanjo. „Oh, oh,“ vzklikne, „kako si pa rudeča! Ti, ti!“

„Ker mi je vroče,“ odgovori ona, a na jedenkrat je izpregledala Lenčika in razumela popolnoma pomen Šimonovih besed. Za Jurijem gleda Anica, tako si je dejala in nejevolja jo je obšla. Dasiravno prav za prav Jurija ni imela rada in je občevala z njim prijazno kakor z vsakim drugim, nevoščljiva je bila vender Anici. in čutila je ali vsaj mislila čutiti, da ima Jurija tudi rada. Čudno je časi srce človeško: spoznanje in zavest, da druge kaj zanima, da se drugi potegujejo za to, kar je nam le malo v čislih, razneti tudi hladen čut; in za kar se prej nismo dosti menili, to cenimo zdaj visoko, zató ker je drugim všeč.

„Meni pa ni nič vroče,“ odgovori ponosno Lenčika, in to je bil konec govorjenja. Molčé je stopala družba proti domu, in vsak je imel svoje misli. Deklicama se je stemnilo obličje in spoznali sta, da jima gre nekaj navskriž. Anica je pač dobro vedela, da njen brat nima posebne cene pri Lenčiki, a dasi je Štefanu to tudi časi povedala, verjel jej ni nikdar. Fantu ni hotelo v glavo, kako bi ga dekle, za katerim bi on pogledal, ne maralo. Sam sin, mislil si je, dom gotov in tak fant! Zdaj vem, dejala je Anica sama pri sebi, zakaj ga ne mara in zakaj sta si z Jurijem taka prijatelja. Meni ni prinesel nič šopka! Prav nesrečna je bila Anica. Kako vesela je bila pred malo dnevi, ko so njeni starši v misel vzeli, da, kadar Štefan Lenčiko vzame, bodo tudi njo omožili, in da bi jim bil Jurij za zeta jako po godu. Oh, njej bi bil tudi! Toda zdaj pa on že na drugo misli. Nemara se je pa le ona vanj zagledala, tolažila se je Anica, in Jurij se nič ne meni zanjo. Saj mi je že povedal, da je rad v moji družbi in da rad z mano govori; Pečarjevim mora se ve da bolj streči. Tako se je skušala pomiriti.

Lenčiko so pa tudi navdajale neprijetne misli. Anica dobi Jurija, tako si je dejala, jaz naj bi bila pa s tem pustim človekom zadovoljna, s tem Štefanom! Aha, zato hodi Anica zdaj tolikrat k nam, da se z njim pomenkuje. Glejte, glejte, ne izbira slabo. Toda Jurij je pa zanjo vender predober. In nekako zaničljivo je premerila z očmi šibko postavo Aničino; to pa je zdaj dobro vedela, da Štefana nima nič, prav nič rada.

Jurij se je pa čudil, zakaj je zgovornima deklicama beseda tako hitro zastala, a ker samemu ni bilo toliko do govorjenja, molčal je tudi on. Tako ošaben ni bil misliti, da je on uzrok te zamere. Ker ga je oboja družina rada imela, skušal je vedno vsem ustrezati, a da bi se za katero deklic posebno brigal, zdelo se mu je brezumno. Saj je vedel, da je le za nekaj časa varen, da bo le tako dolgo živel v miru, dokler ga ljudje ne spoznajo in ne zapode. Kacemu dekletu pa buditi prazno upanje, videlo se mu je tem pregrešneje, ker je bil njiju staršem hvale dolžan. Tako ni bilo pravega veselja na ta najlepši praznik, skoro nikdo pa ni vedel pravega uzroka. Štefana je to se ve da malo motilo. Če prej ne, pa pozneje; saj fantovanje je tudi lepo, mislil si je in piruhe je pobiral in žvižgal in vriskal, da je bil ves hripav. —

„Lenčika, imaš kaj piruhov?“ nagovori Jurij deklico, ko sta bila sama pred hišo.

„Saj ti jih bo Anica dala,“ odgovori mu ta kratko. Jurij je postal in jo gledal.

„Ti si huda name,“ pravi. „Zakaj pa?“

„Nič huda.“

„Zakaj mi torej ne daš piruhov?“

„Saj ne maraš za moje, ko imaš drugih dosti,“ odgovori Lenčika, steče v sobo in prinese jabelk in pomoranč.

„Pa ne smeš biti huda, Lenčika,“ pravi Jurij. „Ali sem ti kaj hudega storil?“

„Kaj mi boš storil!“ odgovori ona in se obrne in odide. Skoro vse popoludne pa jo je bolela glava.

„Prehladila se je,“ rekla je mati in jej hladila vroče čelo.

„No, Jurij, ali si že pobral piruhe?“ vprašal je Matija Jurija.

„Lenčika mi jih je že dala.“

„Kaj pa Anica?“ pristavi mati. „Ta ti jih je tudi obljubila.“

„Nisem bil nič doli.“

„Kak fant pa si ti,“ ošteva ga Matija, „da se za nič ne meniš! O to je bilo časih drugače! Po dve uri daleč smo hodili in po noči in potolčeni smo prišli domov. O, kje so tisti časi!“

„Tisti nerodni!“ pokara mati. „Ali je kaj neumnejšega, kakor tako po noči laziti okrog!“

„No, le tiho bodi, Neža, saj take sile ni bilo!“ pravi zopet gospodar. „Ampak Jurij se premalo briga za to pa za to. Veš, Jurij, Anica ni slabo dekle in poštenih staršev hči. Če utegneš, pojdiva malo doli pogledat. Jaz moram tudi iti jedenkrat v vas.“

„Medve bodeva pa sami; kaj ne?“ oglasi se Lenčika, katero so bile poslednje besede posebno ujezile.

„O le počakajta! Ne bo dolgo, bode pa Štefan tu!“

„Zmeraj ta Štefan!“ godrnja Lenčika, a kmalu se začuje glasno žvižganje, naznanjujoče prihod vsakdanjega obiskovalca.

Jurij pa je šel z Matijem doli k Šimonovim in mej potom je govoril gospodar o tem in onem in kako misli Šimon Anico na dom omožiti in da ima Jurij lepo priliko priženiti se, če se malo potrudi; dobro hišo bi dobil in pošteno, pridno ženo; samo Štefan se mora prej kam spraviti. „Na Lenčiko misli fant; pa ni nič kaj zdrav. Bojim se, da ga bo jedenkrat zvilo. Jetika rada pobira mlade ljudi. Počakajmo še malo!“

Tako sta prišla k Šimonovim, veselo vzprejeta od vse družine.

„Ali si vender prišel po piruhe?“ rekla je Anica Juriju in tako zvesto ga je pogledala, da mu je seglo do srca. „Vem, da ti je Lenčika lepših dala; pa vzemi, kar imam!“

In podarila mu je svilen robec za okolo vratu, da on še nikdar ni videl tako lepega. Branil se je nekoliko časa, da je to preveč, da je predrago zanj, a moral je vzeti in tako prijetno sta se pogovarjala, da mu je bilo, kakor bi sanjal.

Za mizo je sedel Pečar med Šimonom in njegovo ženo in imeli so važen pogovor o poljedelstvu in ovčarstvu, o gospodarstvu in svojih otrocih, in pomenkovali so se tudi, kedaj bi se napravila ženitev, kajti to je bilo dognano, da Štefan vzame Lenčiko.

„Stara sta že dosti,“ dejal je Šimon, „ali ne res? Pametna tudi; kaj? Matija, čas je za naju, da počijeva in mlajšim rokam izročiva delo.“

„Dobra sta oba in pridna,“ pritrjevala je mati. „Nič hudega ne bode starim, Matija, boš videl!“

„Ali je pa fant zdrav?“ vpraša Matija. „Tako bled se mi vidi. Jaz se bojim, da ne bi kake jetike dobil.“

„Oh, Štefan pa jetika!“ vzklikne mati. „Le nikar se ne boj. Jaz poznam svojega otroka: od nekdaj je bil že bolj medel, pa zarad tega ni slaboten. Trden fant je. Prav rudečih ljudij se prej prime bolezen kakor pa bledih. Tega se ni treba bati.“

„No, Bog nam daj zdravje vsem vkup!“ pravi Matija, „pa srečo našim otrokom!“

„Tako je prav govorjeno!“ potrdi Šimonovka. „Zakaj pa se trudimo po svetu, če ne za svoje otroke? Štefan pa Lenčika se pa vender tako lepo podajeta vkup, kakor bi bila ustvarjena drug za druzega. Fant jo ima vender tako rad, kakor ne vem kaj!“

„No, in ona njega tudi,“ meni Šimon.

„Ne vem prav, kako dekle misli,“ pravi Pečar.

„Ha, ha, ti je ne poznaš; jaz pa vem, kako je,“ smeje se mati Šimonovka. „Le vprašaj jo na kratko, pa boš zvedel.“

Tako se je govorilo pri mizi, Anica pa je vodila Jurija okrog hiše in po vrtu in mu razkazovala to in ono. „Oh, pri vas je se ve da lepše,“ dejala je. „Lepši je kraj in boljša zemlja; pa tudi tukaj nismo v puščavi. Iz vrta gledajo skale, pa drevje vender lepo raste in nam da dosti sadja in po leti prijetno senco. Naš studenec je boljši, ker nima tako mehke vode, kakor vaš. Burje ne užijemo toliko na tem kraji kakor gori in okrog hiše ni tistih nevarnih pečin. Zjutraj imamo malo megle, pa se hitro razkadi in po zimi nas hudega mraza varuje. Če je polje s kamenjem posuto in se teže obdeluje, leži pa bliže hiše. Kak lep gozd imamo, to si tudi že videl. In kako prijetna bo lopa, kadar se zaraste! Potlej jo moraš priti pogledat; in Lenčika tudi. Kako, da je ni nič doli danes?“

„Glava jo nekoliko boli,“ pove Jurij.

„Revica! Moram pa jaz obiskati jo!“ Hitro je čas minil Juriju in naprej in naprej bi bil še poslušal Anico, da ga ni poklical Matija, ki se je bil poslovil.

„Lenčiko glava boli,“ dejala je Anica: „jaz grem z vama, da jo malo pozdravim!“

„O saj ni nič sile,“ brani Matija. „Zdaj je že gotovo dobro.“

„Anica, kar pojdi!“ pravi mati in vsi trije se napotijo.

Doma pa je bila Lenčika jako slabe volje; na nobeno vprašanje ni dajala rada odgovora, in ubogi Štefan je bil ob ves pogum. Otožno jo je gledal; kar je rekel, nič jej ni bilo prav. Ko pa je prišla Anica, začela jo je še le prav glava boleti. Vsako govorjenje jej je težko delo in tako hudo si je želela miru, da sta Anica in Štefan kmalu odrinila. Žalostna je bila Anica videti, kako malo je ustregla prijateljici s svojim obiskanjem in tolažila se je s tem, da bode jutri pa drugače. A bilo je ravno tako in več dnij zaporedoma držala se je rudečelična Lenčika tako čmerno in kislo, kakor gorenjsko grozdje. Z Jurijem ni govorila nič in z drugimi tudi ne dosti.

„Sam Bog ve, kaj je deklini!“ dejala je mati.

„Nič jej ni,“ rekel je oča. „S Štefanom sta se nemara sprla kakor vsak teden dvakrat in zdaj kuha jezo.“

Juriju je bilo pa vse to velika sitnost. Vedno so mu šle po glavi Matijeve besede o Šimonovih namerah in marsikaj mu je bilo zdaj očito, česar pred ni zapazil. Da ga Anica rada vidi, to je ugajalo njegovemu samoljubju in dobro mu je dela zavest, da vender jedno srce tudi zanj bije. Potem se je spomnil Lenčike in njenega čudnega vedenja. Da za Štefana ne mara mnogo, ni mu bila skrivnost, a zdaj se mu je dozdevalo, da ona tudi nanj misli. In kaj bode iz vsega tega? Kaj hoče storiti? Na ženitev misliti je norost. Ali naj bi šel proč? Toda kam? V tuje kraje, da ne bi videl več domačih hribov niti zelene doline? Ne, tega ne! Da tu gori ostane, to se mu je zdelo namenjeno, toda ženitev iz glave! Da bi imel Anico ali Lenčiko posebno rad, tega si ni mogel reči. Obe sta mu bili jednako ljubi in s katero je ravno govoril, ta se mu je zdela lepša. Kako lehko mu je pustiti vse pri miru in živeti v prejšnji jasni brezskrbnosti! Toda zakaj ne bi on užival sreče, vsaj dokler je pripuščeno? In potlej naj pride, kar hoče! A deklico bi tudi zakopal v svojo nesrečo. Ne, to se ne sme zgoditi! In Jurij je sklenil z deklicama kar najmenj občevati in nikdar nobene besede ne izpregovoriti, ki bi se dala napak umeti.

Z lehkim srcem je opravljal Jurij zopet svoje vsakdanje delo. v hišo je zahajal redkeje in na samem ni govoril ne z Lenčiko ne z Anico.

„Moder fant, moder mož,“ dejala sta moža.

„Skoro premoder,“ menila je Šimonovka in tudi deklicama se je tako zdelo.

Lenčiko je nejevolja zopet minila in bila je zopet prejšnja vesela deklica, a tako samosvestno ni več govorila z Jurijem, boječa je bila v njegovi družbi in besed jej je zmanjkovalo. Jurij pa, ki je gledal zdaj vse z drugačnimi očmi, zapazil je kmalu, kako si mu prizadeva postreči, bodi si, da se mu je res hotela priljubiti ali pa se je njemu tako zdelo. Neobčutljiv se ve da Jurij tudi ni bil in da je Lenčika zala, to si je moral obstati.

„Kako dekle!“ dejal je časi. „Dolinske naj se kar skrijejo pred njo.“ In večkrat je njegovo počasno premišljevanje sklenila beseda: „Škoda!“

Anice že cel teden videl ni in kaj bi mislil nanjo, ko je vse zastonj. Spomnil se je je zopet, ko si je zavezal okolo vratu svileno ruto, njeno darilo.

„Glej ga Jurija!“ ogovori ga na jedenkrat Lenčika, „kje si pa kupil to gizdavo ruto? Saj ne greš nikamor.“

„To sem kar tako dobil,“ odgovarja Jurij.

„Kje pa?“ izprašuje Lenčika in njena radovednost raste. „Jaz ne dobim takó nobene reči.“

„Za piruhe se vse dobi, Lenčika.“

„Ah, tako! Torej Anica ti jo je dala, Anica,“ pravi dekle in se obrne in odide. Dolgo je Jurij ni videl; ko jo zopet sreča, zdelo se mu je, da ima objokane oči. In tako milo se mu je storilo, da bi se kar zjokal in stekel za njo in jej povedal, kdo je, kakšen človek, kako malo vreden, da le količkaj misli nanj. A bal se je nasledkov take izpovedi. Morebiti bi ga dali takoj proč, če bi zvedeli, da ga iščejo žandarji; in skušal se je tudi preveriti, da se pa nemara moti, kar se tiče Lenčike.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Slovenci za Karola Velikega.

Spisal dr. Fr. Kos.

Mnogo zanimljivostij podaje nam domača historija starejših in novejših časov, a gotovo najinteresantnejša zdi se mi brez dvoma zgodovina devetega stoletja. Radi se oziramo na te čase nazaj in v duhu si predstavljamo podobe onih mož, ki so takrat delovali slovenstvu in slovanstvu v prid. Komu ni znano ime posavskega Ljudovita, ki je branil z orožjem v desnici svoj dom zoper mnogobrojne sovražnike; komu ne imeni slovanskih blagovestnikov, svetega Cirila in Metoda, ki sta se trudila z besedo in peresom za dušno blagost slovanskih narodov? Odveč ne bo, če se tudi mi ozremo v one starodavne čase in se seznanimo vsaj z nekaterimi osobami, ki so takrat delovale med Slovenci. Moj namen je, podati tukaj čitajočim Slovencem kos domače zgodovine za Karola Velikega, ki je vladal od l. 768—814. Vender predno začenjam pripovedovati, hočem nekaj malega izpregovoriti o slovenski zemlji, njeni razširjenosti in njenih posameznih delih pred tisoč leti.

1. Zemljepisni pregled slovenske zemlje.

Zemlja, v kateri so živeli Slovenci pred tisoč leti, zvala se je Slovenija ali Slavinija in zadnje zaznamenovanje nahaja se po gostem pri pisateljih in v listinah one dobe, navadno nekoliko izkaženo v besedo „Sclavinia“. Dobivajo se pa v starih spisih tudi drugi izrazi, s katerimi so se zaznamenovale slovenske dežele, kakor „partes Sclavorum, provincia Sclavorum“ itd. (Gl. spis Conv. Bag. et Carant. v Monum. Germ. Scrip. XI., pag. 9, 10; Paul. Diacon. de gest. Langob. IV., c. 7. Listina od 9. sept. 878 in od 21. jul. l. 891 v Archivu für Kärnten, 1. Jahrg. str. 68 in 69.).

Slovenska zemlja je bila razdeljena v več posameznih dežel, izmed katerih moramo najprej omeniti Koroško in Panonijo. Tudi neznani pisatelj za slovensko zgodovino jako važnega spisa „De conversione Bagoariorum et Corantanorum“ (M. G. S. XI., p. 9.) od leta 871. loči Slovenijo v Koroško in Panonijo s temi besedami: ... in Sclaviniam, in partes videlicet Quarantanas atque inferioris Pannoniae. Iz teh besed je tudi razvidno, da je bila Karantanija le del Slovenskega, drugi del pa spodnja Panonija. Nekaj jednacega beremo v istem spisu na drugem mestu (l. c. p. 10), kjer nam neznani pisatelj nekoliko menj določno pripoveduje, da je Slovenija obsezala Koroško in pa pokrajine na severnem bregu Drave do njenega izliva v Dunav.

Izmed vseh slovenskih dežel devetega stoletja zasluži gotovo Koroško ali Gorotan, da o njem izpregovorimo najprej nekoliko besed. Koroška dežela je bila največja slovenska pokrajina tistega časa in mnogo obširnejša kot danes. Bila je starim pisateljem jako znana, kar nam spričujejo pogostoma navedena imena dežele in njenih prebivalcev pri različnih pisateljih od Pavla Dijakona (de gest. Lang. V. c. 22) v 8. stoletji, pri katerem se nahaja najprej beseda „Carantanum“, pa do ruskega Nestorja v 11. stoletji, ki imenuje Slovence „Horutane“ in tudi pri zgodovinarjih poznejšega časa. Kakor ruski Nestor, storili so dostikrat pisatelji že pred njim in zaznamenovali z besedami „Quarantani, Carantani, Carinthii“ itd. ne samo Korošce, temveč sploh Slovence. Imeni Slovenec in Karantanec sta bili večkrat pri njih identični. Sem ter tja so se stari zgodovinopisci, ako so imeli v mislih slovensko zemljo ali pa slovenski narod, izraževali tako, da so najprej imenovali največjo deželo nekdanjih Slovencev, namreč Koroško, ali pa njene prebivalce in pristavljali zraven še besedo „confines“, ki je pomenjala Koroščem sosedne Slovence ali pa koroški deželi sosedne slovenske pokrajine (Primerjaj „Conv. Bag. et Carant. M. G. S. XI., p. 6, 10.).

Imena, katera se nahajajo pri starih pisateljih za koroško deželo, kakor „Carantanum, Carentanum, Carantania, Karantana, Quarantana, Korutane“ itd. izpeljujejo se od slovenske besede „gora“ in pomenjajo to, kar slovenski izraz „Gorotan“, t. j. gorata dežela (Ankershofen v Archivu für Kärnten, 1. Jahrg. str. 129—136).

Koroška dežela je bila pred tisoč leti večja, kot danes, ker je obsezala skoro vse Štajarsko, del Kranjskega, Tirolskega in Spodnjeavstrijskega. Meje so bile naslednje: Od Predela pa do tirolske meje ločile so Koroško in Furlanijo Karnske alpe, kakor še dandanes. Bistriška dolina na Tirolskem spadala je takrat pod Koroško, ki je sezalo na zapadu do izvira Drave, do Innichena. Listina od 5. febr. l. 816 pravi, da Innichen leži na meji liburnske ali tiburske pokrajine, ki je bila na zapadnem Koroškem (Archiv für Kärnten, 1. Jahrg. str. 67). Od Innichena je šla meja proti severu, potem pa proti vzhodu do Gr. Glocknerja tako, da je bila Slovenska Matreja (Windisch Matrei) in njena okolica še na Koroškem. Na severu ločile so Koroško in Solnograško Visoke Ture, kakor še sedaj. Sveti Rupert moral je prekoračiti Ture, ko je prišel Slovencem oznanovat sveto vero. Kar se tiče sedanjega Lungaua ob gornji Muri na Solnograškem, ne vé se natanko, spadal je li h koroški ali bavarski deželi; Felicetti (Beiträge zur Kunde steierm. Gesch. 9. Jahrg. str. 52) misli, da je prvo verjetneje. Od Lungaua dalje imel je stari Goratan tiste meje, ki delé še denašnji dan Štajarsko od Solnograškega in Gornjega Avstrijskega; samo tega ne vemo, spadal je li Aussee s svojo okolico pod nekdanje Koroško ali ne. Tudi med Spodnjim Avstrijskim in Štajerskim ločila je denašnja meja nekdanji Gorotan od Avarije ali oberske dežele noter do Göllerberga na iztočni strani znane božje poti „Maria Zell“. Od Göllerberga dalje šla je meja do izvirov Piestinga blizo Guttensteina na Spodnjem Avstrijskem, dalje ob Piestingu do Wöllersdorfa blizu Dunajskega Novega Mesta in potem od Piestinga do Litave nekoliko severno od Dunajskega Novega Mesta. Vzhodnja meja koroške dežele šla je od Dunajskega Novega Mesta proti jugu prej ko ne po sedanji med Spodnjim Avstrijskim in Ogerskim do štajarske meje blizu Friedberga, dalje k Fischbaherskim planinam blizu Murice (Mürz) in potem menda po gorovji med Muro in Rabo do Cmureka na Muri. Odtod se je vlekla meja prej ko ne čez Slovenske gorice do Drave med Mariborom in Ptujem in od tukaj k Sotli in Savi. Ptuj s svojo okolico je bil takrat še v Panoniji (Felicetti, Steiermark im Zeitraume vom 8. bis 12. Jahrhundert. Beiträge zur Kunde steierm. Gesch. 9. Jahrg.).

Da se je raztegovala meja med Panonijo in Gorotanom od Cmureka pa do Sotle, spričuje različnost slovenskih narečij v onih krajih. Še dandanes se pozna med panonskim in karantanskim narečjem meja, katera seza od Cmureka preko Slovenskih goric do sv. Martina na Dravi in odtod čez Ptujsko polje do Donaške gore in potem do Sotle (Rutar, v „Ljublj. Zvonu“, II, 95.).

V devetem stoletji bil je s Koroškim zvezan velik del sedanjega Kranjskega (Dümmler v Archivu für Kunde östrr. Gesch. X. Bd. str. 15.), kar nahajamo tudi v naslednjem stoletji (Pr. listino od 30. junija 974 in od 1. oktobra 989, obe v Mittheilungen d. hist. Ver. f. Krain, 1847, str. 22.).

Kar se Kranjske dežele tiče, bila je pred tisoč leti veliko manjša, kot sedaj, ker nekdanja „Carniola“, katero ime se nahaja že pri Pavlu Dijakonu v 8. stoletji (De gestis Langob. V., c. 52), obsezala je le deželico ob Savi med Karavankami in Julskimi planinami (Ann. Einhardi, a. 820, M. G. S. I.). Carniola ali, kakor se je zvala v desetem stoletji in tudi pozneje, Kranjska marka, Kranjska meja, „Chrainmarcha“, takrat ni bila dosti večja, kot denašnje Gorenjsko. Listine iz te dobe nam imenujejo nekoliko na Kranjskem ležečih krajev, vender še premalo, da bi se dale meje določiti na vse strani. Iz listin vemo, da so bili v Kranjski marki kraji: Loka, Žabnica, Selca, Poljanska dolina do Hotavelj, kraj med Soro in Savo, Stražišče pri Kranji, Bled itd. (Gl. listine od 30. jun. 974, od 1. okt. 989, od 24. nov.

1002, od 10. apr. 1004, tiskane v Mitth. d. hist. Vereins f. Krain, 1847, str. 22, 23.) Mogoče je, da je južna meja Kranjske marke šla od dolenjske Save pa do Cirknice na Notranjskem po gorah, ki ležé na južni strani Ljubljane (Hitzinger v Mitth. d. hist. Vereins f. Krain, 1856, str. 33), potem pa proti severu k denašnji meji med Gorenjskim in Goriškim, in tedaj bi obsezala nekdanja Koroška, kamor je spadalo Kranjsko, vso gorenjsko stran in nekoliko krajev na Dolenjskem in Notranjskem.

Druga dežela, v kateri so prebivali pred tisoč leti Slovenci, zvala se je Panonija, ki je imela za mejo na jugu Savo, na iztočni in severni strani Dunav, na zapadu pa je sezala do Dunajskega Lesa in do meje gorotanske (Dümmler, Südöstl. Marken, Archiv f. Kunde österr. Gesch. X., str. 11.). Delila se je v dva dela, katera sta ločili reki Repcze in Raba na južni strani Nežiderskega jezera; severni del imenoval se je zgornja Panonija (Pannonia superior), južni pa spodnja (Pannonia inferior) (Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsqu. 9. Jahrg. str. 11 in d.).

Dežela med Anižo in Rabo, tedaj tudi vsa zgornja Panonija, bila je v začetku devetega stoletja znana pod imenom „Avaria“ ali „Hunnia,“ kamor je Karol Veliki naselil l. 805. nekaj ostankov nekdaj tako mogočnih Obrov, da bi jih varoval pred slovanskimi napadi (Ann. Einh. a. 805, M. G. S. I.).

V Panoniji živeli so Slovenci pod oblastjo Obrov, dokler jih ni osvobodil Karol Veliki; a tudi po bojih z Obri ostalo je še mnogo med Slovenci namešanih oberskih rodovin, ki so se sčasoma poizgubile in poslovenile (Conv. Bag. et Carant. M. G. S. XI, p. 9; p. 11.). Prebivalo je pa v Panoniji sploh le malo ljudij, ker mnogi kraji izgubili so po večletnih bojih svoje prebivalce in postali puščava. (Einh. Vita Karoli M. c. 13, M. G. S. II, p. 449.).

Jeden del slovenske zemlje spadal je pod Furlanijo, namreč vsa goriška stran in nekoliko Notranjskega. Istra je bila za Karola Velikega obširnejša, kot danes, ker obsezala je tudi južni del Kranjskega (Hicinger v Novicah 1861, str. 68).

Nekaj Slovencev prebivalo je tudi zunaj omenjenih mej, kakor na Gornjem Avstrijskem blizu Kremsmünstra, kajti bere se, da je bavarski vojvoda Tasilo daroval leta 777. samostanu v Kremsmünstru več slovenskih krajev in družin (Schumi, Archiv f. Heimatkunde, I. Bd. str. 2 i. d.), potem na Spodnjem Avstrijskem ob Orlavi (Erlaf), katere je kralj Ludvik dal v dar rezenski cerkvi (Verhovec, Germanstvo in njega vpliv na Slovanstvo, str. 22.), ob Dunavu (Dümmle) Südöstl. Mark. l. c. p. 19.) in drugod (Gl. Rutar, „Ljublj. Zvon“ II, str. 29, 30).

Pred tisoč leti stanovali so Slovenci po vsem nekdanjem Gorotanu, na mnogih krajih spodnje Panonije, v severni Istri in vzhodni Furlaniji. Da so bili Slovenci razširjeni po vsej dravski dolini do Innichena, po murski dolini do Lungaua, ob Murici in Rabi in na mnogih krajih Gornje in Spodnje Avstrije, da se lahko dokazati iz spisov starih zgodovinarjev; še bolj pa nam spričujejo nekdanjo razširjenost Slovencev imena mest in vasij, dolin in gora, rek in potokov v vseh teh krajih.

Kako so se selili Slovenci, prišedši v svojo sedanjo domovino, mislimo si lahko. Stanovali so poprej vedno le v ravnini in po nizkih brdih. Takega zemljišča so bili navajeni in zato so tudi v novi domovini poiskali takih krajev. Gorovitih predelov so se ogibali, dokler je bilo mogoče. Le kjer so se doline tako polagoma vzdigale, kakor n. pr. ob Savi, Dravi in Muri, prodrli so daleč v nje in tako jih nahajamo že l. 592. na toplaškem polji v Tirolski (Rutar v „Ljublj. Zvonu,“ II, str. 29).

Kljubu tej raširjenosti bilo je število Slovencev vender le malo, kajti marsikatera pokrajina, pokrita danes z rodovitnim poljem, bila je takrat neobdelana in napolnjena s širokimi gozdi. A ravno ta okolščina bila je prvi in največji uzrok, da so Slovenci izgubili toliko zemlje v prid germanstvu. Po frankovskih nazorih pripadlo je kralju, kar je bilo zemlje neobdelane in brez gospodarja. Kar danes imenujemo državno imetje, bilo je takrat kraljeva lastnina; tedaj t. j. vsa neobdelana zemlja, katero je lahko dal kralj, komur je hotel (Verhovec, Germanstvo in njega vpliv na Slov. str. 20.). Večji del jo je daroval svojim zvestim služabnikom in jih na ta način odškodoval za zasluge, ki so si jih bili pridobili. Ti so šli potem na svoja podeljena posestva, vzeli s seboj celo krdelo vsakovrstnih delavcev in rokodelcev in začeli obdelovati pusto zemljo.

Lahko se reče, da takrat, ko so prišli Slovenci pod oblast Frankov, bilo je gotovo veliko več kot polovica njih zemlje puste in pokrite s šumami. Treba nam je samo pomisliti, koliko dolgotrajnih bojev od rimljanskih časov pa do Karola Velikega morale so prebiti dežele ob Savi, Dravi in Muri, koliko so trpele slovenske pokrajine med ljudskim preseljevanjem. Lahko bi se navedlo še več druzih dokazov, ki spričujejo slabo obljudenost slovenskih dežel za Karola Velikega, vender ne kaže, da bi jih tukaj našteval. Tedaj več kot polovica slovenske zemlje postala je imovina frankovskih kraljev, ki so potem radodarno delili posestva svojim zvestim, kar nam dokazujejo mnogobrojno ohranjene listine.

Karol Veliki posluževal se je še nekega drugega pripomočka, da bi laže ukrotil nemirne narode. Po vzgledu asirskih in babilonskih kraljev, ki so preseljevali Izraelce, Jude in druge narode iz jedne dežele v drugo, storil je tudi Karol Veliki z upornimi Saksonci. Več tisoč jih je moralo zapustiti svojo domovino, in te je Karol razdelil po različnih krajih svoje države, na njih mesto pa postavil slovanske Obodrite (Ann. Einh. a. 804, M. G. S. I; Annalista Saxo, a. 804, Eccardi Corp. hist. medii aevi, Tom. I.). Prej ko ne naselil je frankovski kralj Saksonce tudi med Slovence, česar spominjajo marsikatera krajevna imena po Štajerskem in Koroškem, n. pr. Sachsenburg na gorenjem Koroškem, Sachsenfeld (Žalec) pri Celji.

Pa ne samo politična, tudi cerkvena gosposka skrbela je za to, da so se naselili med na pol poganske Slovence nemški kristijani, ker na ta način se je najhitreje razširjevalo krščanstvo. V prvi vrsti moramo tu omeniti solnograških škofov, oziroma nadškofov. Ti so nekoliko iz verske gorečnosti, nekoliko pa zarad dobičkarije oznanjujé sveto vero med Slovenci skušali spraviti vse slovenske pokrajine pod svojo cerkveno oblast. Da so solnograški višji pastirji oznanjujé Slovencem božji nauk hrepeneli po posvetnem dobičku, ni težko dokazati. Alkuin je pisal solnograškemu nadškofu Arnu, da naj bi ta za svojega bivanja med Slovenci ne skrbel za izterjevanje desetin, temveč za njih pouk — „Esto praedicator pietatis, non decimarum exactor“. Frankovski kralj je obljubil ravno temu Arnu pri njegovem odhodu na Slovensko tretjino vseh dohodkov tistih krajev, katere bo pridobil sveti cerkvi. Dalje je sebičnost rodila prepire zarad mej med solnograškim nadškofom in oglejskim patrijarhom in zavoljo koristolovja in dobičkarije vnelo se je tudi sovraštvo solnograških nadškofov do Cirila in Metoda.

Slovenci so morali plačevati desetino in druge davke. Ker jih pa niso mogli vselej odrajtovati, izgubili so dostikrat zaradi tega svojo prostost, postali iz svobodnih ljudij sužnji in bili navezani na zemljo, katero so obdelovali, kar je tudi nekoliko k hitrejšemu ponemčevanju pripomoglo.

Omenili smo, kako je prišlo posestvo za posestvom v tuje roke. Nemški naseljenci množili so se od dne do dne in kmalu je bilo njih število na sedanjem gorenjem Štajerskem in gorenjem Koroškem precej večje, kot prvotnih slovenskih prebivalcev; tudi na Kranjsko in spodnje Štajersko so dohajali, vender ne tako mnogobrojno. Ker je postal v severnih krajih nekdanjega Gorotana nemški živelj močnejši od slovenskega, ponemčili so se ondu stanujoči Slovenci; na sedanjih slovenskih tleh godilo se je nasprotno, ker tukaj so se nemški naseljenci navadno poslovenili.

Da so nemški prišleci dobili v last večji del neobdelano zemljo, kaže nam med drugim tudi to, da je bilo n. pr. na Kranjskem v goratih krajih največ nemških naselbin, kakor na Kočevskem, ki se je ohranila do danes, v Sorici itd. Na Koroškem utrdilo se je nemštvo najbolj med gorami, kjer je bilo pred tisoč leti največ neobdelane zemlje; na spodnjem Koroškem pa, kjer so tla ravnejša in za polje pripravnejša, ohranili so se Slovenci.

(Dalje prih.)

* * *

Slovenska Lenora ali mrtvi pride po svojo ljubico.

Poslal S. Rutar.

Znano je, da je Bürger vzel snov svoji baladi Lenori iz nemške narodne pravljice. Ista snov je znana pri Škotih pod imenom „Viljelmov duh“ ter se nahaja tudi pri Škandinavih, Litavcih, Romanih, Grkih, pri Slovencih, Srbih, Bolgarih, Rusih in Čehih. Slovenci imajo popolnoma jednako narodno pesen „Anzelj“, natisneno v Valjavčevi zbirki „Narodne pripovjedke u i oko Varaždina“, Varaždin 1858. Pa tudi v prozi pripoveduje naš narod isto snov. Za vzgled pripovedujem tu pravljico iz Hude Južine na Tolminskem, kakor mi jo je zapisal g. Kokošar.

Mlad fant je moral v vojake. Imel je pa zvesto ljubico in tej je prisegel, da se vrne nazaj, če ne živ, pa mrtev. Nasprotno mu je dekle obljubilo, da se neče možiti, dokler se fant ne povrne.

Vojska je bila že davno minila, ali fanta le ni bilo in ni bilo nazaj. Dekle je žalostno premišljevalo, kaj bi se bilo moglo njenemu ljubemu pripetiti. Neko noč sliši, da je zvonček pri hišnih vratih zapél. Mati, ki je z dekletom v isti sobi spala, hotela je pogledati, kdo tako pozno zvoni. A dekle jej reče, da je to njen posel in steče naglo po stopnicah v vežo. Ko odpre vrata, zagleda svojega ljubega pred seboj in od veselja vzklikne. Ljubček, ki je bil na konji prijezdil, reče dekletu, naj se hitro opravi in gre za njim, ker se bodeta še nocoj poročila.

Razveseljeno dekle zleti v sobo, opravi se naglo in zbere vse svoje vrednosti, zavije jih v ruto in dene pod desko. Na to se vrne k svojemu dragemu. Ta jo posadi za sé na konja in zdirja v divjem teku iz vasi na plano. In od todi jezdita dalje neizrečeno hitro mimo vasij in pokopališč. Mej potom ogovori večkrat ljubček svojo drago: „Glej, kako lepo mesec sveti in kako hitro mrtvi jašejo! Ali te ní nič strah?“ — Dekle mu je vedno odgovarjalo. da je ni strah, saj je on pri njej; a da mrtvih ni treba buditi.

Ko pridirjata do tistega pokopališča, kjer je bil fantov grob. krene jo ta kar naravnost proti njemu. Brez odloga skoči fant v svoj grob in potegne za seboj tudi dekle za predprt. Ta pa se jej utrga in dekle od straha zbeži v mrtvaško hišico na pokopališči. Tu je ležal še nezakopan mrtvec in ta je branil pribeglo dekle pred njenim ljubim, ki je hotel siloma, naj bi šla z njim v grob. Ko je fant videl, da nič ne opravi, reče svoji ljubici: „Ako se hočeš domov vrniti, ‚na cesto pej, na zvezde glej,‘ in ne bodeš zgrešila pota.“

Ko se je dan storil, napoti se dekle proti domu. Ali še le čez dolgo časa je prišlo nazaj. V tem se je bilo doma že vse izpremenilo in nihče je ni več poznal. Šla je k duhovniku in ta jej pove, da se je bilo pred dolgo leti neko dekle izgubilo iz svoje rojstne hiše. Pa tudi duhovnik jej ni veroval, da bi bila ona tista izgubljena. Vrne se zopet na dom in zahteva, naj jo pustijo v sobo, kjer je ona nekdaj spavala. Ko so domači videli, da je tu res znana in da je izpodi deske izvlekla svoje nekdanje imetje, dovolili so jej, da je smela do smrti v hiši ostati.

◆

Tiberius Pannonicus.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

I.

Na tlaku pred Neronovo zlato palačo raztezavala sta ude rimska postopača Casca in Crispinus.

„Slabi časi, Casca!“ vzdihnil je Crispinus.

„„Slabi časi, Crispine!““ pritrdil je oni.

„Oj, ko je še nebeški Augustus živel, Casca!“

„„Bogovi naj ga poveličajo blagega Oktavijana!““

In Casca je vstal, zavil se v zastarelo, dolgo svojo obleko, naslonil se ob steber ter zrl na krasni cesarski dvor, ki se je ravno tedaj lesketal v žarkih zapadajočega solnca.

„Kaj je ta Neron, Crispine?“ vprašal je zaničljivo.

„„Res, kaj je ta Neron!““ ponavljal je Crispinus z glasom srditim.

„Požeruh! Polovica dohodkov sveta izgine mu v neizmerni želodec!“

„„Drugo pa zazida v taka zidovja! Da bi ga kmalu videli Averna črni duhovi!““

„Naj mu pretrga Parka nit tolstega življenja!“

„„Ali pa naj mu razbije Jovov blisk čepinjo!““ dodal je Crispinus.

„Tam prihaja Pansa, senator!“ vzkliknil je v istem trenutku ter vstal s trdega svojega ležišča. Z obširnim trebuhom vlega se vsak dan k imperatorjevim skledam! Bogovi, kaka sreča!“

„Gaj Pansa! senator!“ kričal je prihajajočemu nasproti, doma berem v stari listini, da je moj oča nekdaj volil sorodnika tvojega za tribuna. Bodi hvaležen in spominaj se sina sedaj! Sina siromaka!“

„„Senator!““ oglasil se je tudi Casca, „„in jaz sem Minucius Avrelius Casca, sin Avrelija, ki je pri vsaki volitvi dajal glas tvojemu očetu! Usmili se tudi mene! Glad trpim!““

„Dii avertite omen!“ godrnjal je trebušni senator ter hitel mimo. Taki postopači! Bogovi, varujte me srda nebeškega imperatorja!“

Izginil je med stebri krasnega portika.

„Naj mu je v strup, vino falernsko, s katerim si bode zalival čeva!“ siknil je Crispinus med zobmi.

„„Ali vidiš, Crispine, taki so časi sedaj! Pod nebeškim Tiberijem polnili so nam sklede, sedaj pa nam še cestnega prahu ne privoščijo ti psi!““ In Casca stiskal je pesti.

„Orka pošasti!“

„„Smrt na nje!““

Umolknila sta ter povesila glave. V tistem trenutku vsula se je z imperatorjevega dvora vojaščina ter potem pohajkovala okrog uhoda. Tu in tam pošalil se je German iz lenušnega proletarstva, ki se je bilo zbralo okrog Casce in Crispina. Takoj so se razburili duhovi.

„„Naš mozeg nam sesajo iz kostij!““ priložil je Casca.

„Sinovi naših robov!“

„Pijavke!“ vpilo je vse. „Da bi jih požrlo Pluta črno brezno!“

„Ti barbar! rjul je Crispinus nad bližnjim stražnikom, v Judeji je upor, a ti lenariš, ter si paseš tu želodec za naše denarje!

„„Ha! ha!““ oglasil se je Casca pri tej priči, „„kaj govoričiš, Crispine, v boj in tako deviško dekliški obraz!““

„Koliko stavim, državljani rimljanski, zadrl se je nekdo iz družbe, da ume ta German bolje sklede prazniti, nego pa kopje sukati, državljani rimljanski!“

Zasmehovanemu vojaku pridružita se tovariša, in vsi trije obstoje v srdu pred tulečim krdelom.

„Čemu tu raztegujete usta?“ vprašal je tisti, ki so ga prej zasmehovali.

„„Oj, sinovi črnega Orka,““ odgovoril je Casca, „„mi vam želimo vse hudo!““

„Terencij, ali potegnemo iz nožnic!“

„„Nikari Livij, zavoljo krika nikari!““

In vojaki so se hoteli potolažiti.

„Lenuhi!“

„„Bojazljivci!““

„Sinovi slabih očetov!“

„„In še slabejših mater!““

Taki in jednaki kriki so jim doneli nasproti. Tedaj pa je pretorijanec, imenovan Livius, potegnil kratek svoj meč.

„Možje, možje!“ kričal je Casca, „tu se pobijajo prosti Rimljanje!“ Ročno se je vzklonil, izroval kamen iz tlaka ter ga z veliko močjo treščil vojaku v prsi. Streslo se mu je telo, odpadel mu meč; z rokama je grabil po zraku, potem pa telebnil na tla in ječé obležal.

„Minerva neskončna! tovariši tu sem!“ zavpil je Terencij. In prihitela je oborožena množica ter hotela z ostrimi meči napasti meščansko druhal. V trenutku bi bilo nastalo krvavo ruvanje! Ali tedaj je prihitel iz portika krasno opravljen vojak, visoke postave, a otročje nežnega obličja. Izpod bliščeče čelade vsuvali so se mu dolgi lasje, črno-rujavi.

„Kako se vedete, Terencij, Clavdij in ti Menenij!“ vprašal je osorno. „Neoboroženemu ljudstvu grozite z meči!“

„Tribun!“ odgovoril je Terencij, „začeli so ti! In Livija so s kameni pobili!“

Livij je stokaje poskušal vstati. Tribunu razburilo se je srce.

„Domov!“ obrnil se je proti meščanom, „domov, malovredneži, in ne postopajte todi!“

„„Malovredneži!““ oglasil se je takoj Crispinus, „„malovredneži, ali čujete, prosti Rimljanje!““

„Potisni mu bodalce v trebuh, Crispine!“ začul se je Casca iz množice.

„„Potisni ga mu do ročaja, temu rujavemu Germanu!““ pristavil je tretji.

In Crispinus je vzdignil ostro orožje, ali ko blisk zagrabil mu je tribun roko ter jo trdo oklenil.

„Tribun! tribun!“ zaječal je Livij, „pri vseh olimpiških bogovih, zabodi ga z mečem, zabodi ga z mečem, da mu gre skozi goltanec čez tanko hrbtišče! Ta pes mi je zdrobil drob v telesu! O Jupiter!“

Tribun je samo z roko stresnil in Crispinus je ležal na tlaku.

Že so se hoteli z nova sprijeti, kar je razpodila rimljanske meščane nemila usoda. Caesar Avgustus začul je hrup pred svojo palačo ter videl ljudstvo v prepiru z vojaštvom.

Razdivjan od srda planil je med prepirajoče.

„Caesar Avgustus!“

In vse je trepetalo, ko je stopil iz portika na ulice.

„Napadli so nas, nebeški imperator!“ izpregovoril je Terencij.

„„S kamenjem!““ vpil je drugi.

„Z orožjem!“ pristavil je tretji.

„„Ta je hotel umoriti tribuna Tiberija!“ dejal je Terencij ter pokazal na Crispina, na tlaku kopernečega.

„Umoriti tribuna! Napadli so mojo stražo! O večni bogovi!“

Imperatorju napele so se žile po tolstem obrazu. Pristopil je k trepetajočemu Crispinu, ki se od groze ni upal vstati. Pobral je bodalce, ki je bilo odpadlo Crispinovi roki. Potem pa se je vzklonil, pograbil s pestjo ležečemu za vrat ter mu z orožjem pretrgal lice, da je Crispinus v groznih mukah zaječal. Ali mogočni vladar ponosnega Rima še ni bil nasičen. Zabodel je konečno nesrečnežu bodalo z vso silo pod vratom v prsi ter je pustil v rani tičati! In še le potem je odšel s svojim spremstvom. Množica pa se je trepetaje razpršila, in vojaci so se smijali za njo.

Crispinus je ležal dolgo časa nem, brez zavesti. Ko se mu je povrnilo življenje, odplazil je proti palači ter se zgrudil ondu v kotu debelega ozidja in čakal skoro pri polni zavesti trenutka, ko se mu izteče vir življenja.

Hrup po mestu se je vlegel in na jasno nebo primigljale so svetle zvezde! —

II.

V visoki dvorani ležal je Neron, imperator pri polnih skledah. Krog njega kadili so mu slavo njegovi privrženci ter si polnili trebuh z izbranimi jedili.

Imperator slonel je na bogati blazini in srd poprejšnji zginil je bil čisto na lahkoživnem tem obrazu.

„Caesar Avguste, bogovi naj te ohranijo! zakričal je senator Vitelij ter vlil v svoj strašni želodec za sedanje čase silno posodo sladkega vina.

„„Kako otemnuješ svoje prednike!““ vzkliknil je Galba, prokonzul, mastil se s tolsto pečenko, potem pa zadovoljno sam sebi pristavil: „Kako nebeško ukusna jed!“

„Pregnal si Jova z Olimpa, rod juliškega rodu!“ oglasil se je Lucij Telesinus. Bil je konzul tedaj.

„In vzel Apolonu neumrljivo liro!“ pristavil je Tigelinus.

Ali imperator je molčal, in le tu in tam vlil vina v sé.

„Caesar, kričal je Atticus Vestinus, Vitelius pokončuje že drugo skledo ptic!“

In Neron je dobrovoljno smejé se pogledal proti omenjenemu.

Vitelij razbleknil je tolsta ustna, izpraznil polna usta in dejal potem z glasom ponižnim:

„Nebeški plod neumrjočih bogov, ves sem tvoj verni sluga! Drugi ti pokončujejo divjih Partov krvoželjne čete ter se vojskujejo z barbari, kojim zapoveduje kruti Vologes! Vsakemu svoje! Jaz pa zauživam vesel tvoje nebrojne darove in v senci tvoje milosti ne zavidam drugim bojne slave!“

„Avguste!“ dejal je prokonzul Galba, „pošli Vitelija na Parte, morda jih spravi v svoj grozni želodec!“

Vse se je smijalo in smeje se tudi Neron.

„A jaz sem vesel imperatorjeve milosti!“ odgovoril je Vitelius ter pričel zopet jesti. Potem pa je takoj vstal Tigelinus, pograbil velikansko kupo z vinom, postavil jo pred se, vzel vrtnico, trgal njeno rudeče perje ter je metal v kupo.

„Nebeški Avguste, v tvojo slavo!“ In zvrnil je kupo v svoje grlo in to s tako spretnostjo, da so se začudili vinski bratje na okrog. Oddahnil se je ter dejal:

„Divni Avguste! Tvoji verni hlapci želijo, da bi ti osramotil Apolona sebi v neskončno slavo, in nam v neizmerno radost!“

Ta poziv dopadal je vladarju sveta. Vstal je vina poln, vzel liro ter pričel prebirati strune. In plesal je in divjal in metal ude po zraku, kakor srdita bahantinja. In sinovi slavnih očetov so ploskali v mehke roke ter občudovali smešnega svetu zapovednika, kot bi zrli neumrjočega boga.

Ob strani pri stebru slonel je Tiberius Pannonicus, tribun, in zamišljeno gledal po razsajajočem dvoru. In globoke iskrene želje vtisnile so se mu v mladega lica mehke črte. Misli so ga hipoma postavile med domače gore, do domačih vodá in gozdov. Hrepenel je v domačo dolino, kjer mu je stal priprosti dvor starega očeta, veljaka med sosedi. V srci storilo se mu je milo, da je zapustil to drago samijo, in da se je dal, po rimskem blesku presleppljen, v slabem trenutku v Emoni vvrstiti med dvorno stražo. Želel si je nazaj, in solza mu je prihitela v oko ter mu omočila lice cvetoče.

(Konec prihodnjič.)

* * *

Črni trn.

Oj vije stèza v hrib se strm,
Oj steza kamenita,
Ob njej pri grmu raste grm,
In mnog se že razcvíta.

Oj, črni trn, oj, črni trn,
Ob gorski stezi strmi,
Tí prvi nôsiš cvet srebèrn
Med drevi in med grmi?

Razvíl se ní še róže cvet,
Še mrtvo vídim trato,
Ní gaj še svatovsko odét,
Le tí cvetèš baháto!

A cvet, ki prvi se žarí,
Oh, trnje le zakríva,
In pust in trpek sad rodí,
Kedó naj pač ga vžíva?

To ní, to-ní na gôro pót,
To tvoje je življenje,
In trnje, ki cvetè ondód,
To bridko je trpljenje.

Ob stezi tej, ob stezi tej
Ti trnje to bodéče
Gosteje raste, cvète prej
Kot róže sólnčne sréče.

In grm trpljenja vsiplje ti
Na stezo trne mnôge,
Da srce vbogo vtríplje ti,
Da krvavé ti nôge.

A le naj rane krvavé,
Ti solz mi ne prelívaj,
Zatrì solzé, zatrì tožbé,
Če ne, jih vsaj — prikrivaj!

Ne mara srečni svet solzâ,
Trpínov ne umeje;
Ko tóžbe čuje, — godrnjá,
In solzam se le — smeje!

S. Gregorčič.

◆

Bolník.

Na beli póstelji bolán
Mladenič bled leží;
Živòt, poprej takó cvetán,
Zapuščajo močí.

In sêstrica pristópi zdàj
S postréžnoj mu rokój,
Z očij mu čita vsak migljàj,
In s čêla briše znoj.

In glej, bolezen gine že,
Umíri lek mu krí;
Še bolj ljubezen pa sestré
Povrača mu močí. —

Káj pravim ti, deklè skrbnó?
Bolník sem tudi jaz!
Ozdravi mêne še takó,
Ko brata si tačàs!...

A ti deklè se smeješ mi
Na ude zróč krepké;
Bolezni ne umeješ mi,
Ki tare le srcé!...

Gorázd.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

9. Volkodlak.

Lenčika pasla je na Gorjancih drobnico. Drugim pastirjem delale so nadlego in škodo divje zveri, njene čede pa se ni nobena polotila. V Lenčiko se je zaljubil volk, pa jej ni raztrgal nobene živali niti ni dovolil tega drugim zverim. Dolgo časa mu ni dosti verjela in se ga je bala. Ker pa je ostal jej vedno zvest varuh, izgubila je sčasoma strah in se ga je privadila in se z njim sprijaznila. Ležal je poleg nje, gledal jo in se jej milil, kolikor je hotel. Če je začutil nevarnost, planil je na sovražnika in ga odpodil ali pa raztrgal in ko se je vrnil pohvalila ga je Lenčika, lepo ga božala in se z njim pomenkovala. To je volka neizrečeno veselilo. Poslušal jo je rajši in izpolnjeval je nje ukaze bolj na tanko, nego najzvestejši in najprivržnejši pes. Hrane si je hodil sam iskat, svoji preljubi gospodinji ni prizadel ne sitnosti ne stroškov. Takega čuvaja zavidali so Lenčiki vsi pastirji.

Ko pa je odrastla, pustila je pašo in volka in se jela pripravljati za možitev. Snubilo jo je veliko fantov, snubit jo je prišel tudi volk. Lenčika mu se je zasmijala in mu rekla: Jaz se nečem zameriti gorjanskim volčicam. Pojdi z Bogom!

Volk odide in jo pride drugi dan zopet snubit.

Lenčika mu veli zastavno: Ljubi volk! saj veš, da se midva ne moreva in ne smeva vzeti. Izberi si za nevesto gorjansko volčico in ostani z Bogom!

Volk odide in jo pride tretji dan zopet snubit.

Lenčika se ga ustraši in mu veli: Ne hodi več k meni! Brat se je zagrozil, da te bo ustrelil. Ostani zdrav in pojdi z Bogom!

Volk odide ali še tisto noč pride po Lenčiko, zgrabi jo in odnese v svoj brlog. Bila je njegova žena tri leta in tri mesece. Manjkalo jej ni nič. Jedla je vsak dan svinjino in bravino, ob nedeljah teletino in v velike praznike tudi srnino in kuretino. Zajcev in druge drobne divjačine nanosil jej je mož, da je ni mogla pojesti, Živela je dobro za vse drugo, ali tožilo se jej je strašno po domu in po človeškem društvu. Iz brloga ni smela iti nikamor. Noč in dan je jokala in prosila Boga odrešenja. Volku je rodila sina, ki je bil na videz človeške podobe in lepega obraza, ali rastla mu je po vsem truplu volčja dlaka, da jo je groza obšla, kadar ga je pogledala. Dala mu je ime Volkodlak.

Volkodlaka ni bilo treba tako dolgo zibati in pestovati kakor druge otroke. Rastel je hitro kakor volk, ali pamet mu je dohajala tako počasi kakor drugim otrokom. Ni še dopolnil dve leti, ko je jel že hoditi sam na lov, trgati ovce in prašiče, žreti surovo meso in piti gorko kri. Srce mu ni poznalo ne gnjusa, ne usmiljenja: vrglo se je v zversko, ne v človečje. Lenčika ga je lepo učila in skrbno svarila, ali ni maral nič za nje besede in nauke. Če se je nanj razjezila in ga pokarala, pokazal jej je volčje zobe, kakor da jo hoče raztrgati. To jo je grozno peklo in bolelo. Globoko se je zamislila in se tudi domislila. Nehala je jokati in žalovati in začela je preveselo plesati in se smijati. Volk se začudi.

Lenčika pa mu veli: Presrčna ti hvala, preljubi mož! Zdaj vidim, kako neskončno dobroto si mi storil, da si me unesel. Toliko slastne pečenke ne bi bila pojedla pri nobenem drugem moži. Z nobenim drugim ne bi bila mogla imeti tako čvrstega sina, kakor sem ga rodila s tabo. Matere trpe z otroki po deset, nekatere še po dvajset let in časi tudi celo življenje. Moj Volkodlak pa mi ne dela ne skrbi ne truda. Spečo ne budi me nikoli z jokom in vpitjem; hrano si dobiva sam in od Boga je prejel gorko oblačilo, ki se nikoli ne raztrga. Menda sem bila oslepela, da več ko tri leta nisem spoznala velike sreče, s katero si me nadaril.

Volku so bile te besede jako povšeči. Rekel je Lenčiki: Ne zameri, da sem ti doslej branil zapustiti brlog. Ker te imam tako prisrčno rad, bal sem se, da mi ne bi pobegnila. Zdaj vidim, da si se me privadila, pa ti ne porečem nikoli več žale besede, če se boš hotela kaj sprehoditi. Ječa se ti odpira: pojdi, kamor ti drago; samo tega ne pozabi, da si moja žena in da je tvoja spalnica in tvoj dom moj prijazni in topli brlog!

Takó je Lenčika volka prekanila. Še tisto uro šla je na sprehod. Pritekla je na svoj dom in velela bratu: Vzemi puško in pojdi z mano! Brat vzame puško in jo spremi. Lenčika mu pokaže brlog in veli: Volku poznam navado pa vem, da se je ulegel spat. Lehko ti ga bo ustreliti, ali lepo te prosim, ne streljaj mi v Volkodlaka, mojega sina in mojo žalost! Naj živi, dokler bo božja volja! Nečem, da bi mi očital svet njegovo smrt in da bi pogubila zarad njega svojo dušo.

Brat stopi v brlog in volka ustreli. Volkodlak ostane živ in pobegne. Iz goščave pa je bistro pazil in dobro videl, kako sladko se je smijala mati. Lehko je pogodil, kdo je najel in pripeljal očetovega morilca. Dvignil je proti materi pest in jej prisegel maščevanje. Lenčika pa se ni brigala za Volkodlakovo jezo. Vesela šla je z bratom domu in se jela pripravljati za možitev.

Snubilo jo je veliko fantov, prišel je snubit tudi imenitni Hrovat Marko. Lenčika je tolažila domače fante: če vzamem vas katerega, prišel bo Volkodlak in me nadlegoval. Vzela bom Marka, ki prebiva od tod tri dni hoda. Pri njem bom živela brez straha. Pa če Volkodlak tudi pride in me zaskoči, ubranil me bo lehko junak Marko s svojo blagoslovljeno puško.

Lenčika se je poročila z Markom in se odpeljala z njim na Hrovaško. Volkodlak je divjal po Gorjancih in Podgorji in iskal mater. Poprej je trgal ovce in prašiče samo za potrebo, zdaj je mesaril živali in ljudi tudi sit, iz srditosti; izmenil se je v strašnega razbojnika. Lovci so prežali nanj noč in dan ali brez vspeha, ker se ga ni prijela nobena krogla. Dokler ga je gnal le volčji bes, še ni bil toliko nevaren. Ali ko je preteklo več let in mu se je začela razvijati človeška pamet, divjal je ne samo króto ampak tudi premišljeno. Oblačil se je po podgorsko in je premotil s tem vsakega preganjalca. Noben lovec ga ni več poznal. Če so ga zasledili in mislili, da se ga bodo zdaj polastili, pridružil jim se je čedno opravljen in šel z njimi, kakor da lovi z njimi vred Volkodlaka. Po dnevi je pobijal vse, na kar se je nameril, zvečer pa je hodil po vaseh in poslušal pod okni, kaj se nanj kuje in pripravlja. Na tak način je utekel vsaki zanjki in zasedi. Sovražnikom je zažigal hiše neprenehoma. Brez požara ni minila skoraj nobena noč. Podgorje so vznemirjali že mnogi razbojniki, ali premeteni in srčni Podgorci so jih kmalu ustrahovali. Jedinemu Volkodlaku se nikakor ni moglo priti do živega. Te silovitosti in groze so trajale veliko let. Volkodlaka ni bilo moči ugonobiti ne s silo ne s prekano, dokler ga ni odnesla z Gorjancev strastna jeza na mater.

Pod oknom neke hiše slišal je besede: Ko bi Volkodlak vedel, da mu je mati omožena pri Marku na Hrovaškem, gotovo bi udaril za njó, dasiravno bi imel do nje tri dni hodá. Volkodlak zapustil je Gorjance še tisti večer in se napotil na Hrovaško. Sum ni letel nanj nikakeršen, kar se je bil oblekel po hrovaško. Markove hiše mu ni bilo treba dolgo iskati, poznal jo je vsak človek, ker je slovela na daleč okrog po svojem poštenji in bogatstvu. V veži so se igrali trije otroci, njegovi bratje. Volkodlak skoči nanje in jih podavi.

Njihov krič je slišala mati in pritekla gledat. Prvi hip spozna sina Volkodlaka in pokliče na pomoč junaka Marka. Marko nabije blagoslovljeno puško in ustreli Volkodlaka v srce. Volkodlak je poginil, ali še na smrti je preklinjal mater, da je ubila svojega moža in njegovega očeta.

* * *

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

V.

> Molče ozré se ona name,
> Molče ozrem se jaz na njo;
> Oko z očesom tu se vjame
> In z usti usta se vjemó.
> Boris Miran.

Odslej je hodil Kosan dan za dnevom na Potok; mnogokrat že zjutraj, navadno pa popoludne; vračal se je vselej stoprav pozno zvečer.

„Ali boš še dolgo imel opraviti tam gori?“ vprašala ga je čez kakih deset dnij mati, ko je korakal ravno čez prag, da se napoti v grad.

Ozrl se je naglo v njo, kajti v besedah njenih čutil je nekaj, kar mu ni bilo prav po volji.

„Ne vem!“ dejal je potem malo osorno ter odšel.

Odslej ga pa mati tudi ni več o njegovih grajskih opravkih povpraševala.

Gori na Potoku mineval mu je dan za dnevom, da sam ni znal kedaj; težko in počasi vračal se je zvečer domov in štel ure do trenutka, ko bode druzega dne zopet prestopil grajsko mejo; in če se je to imelo zgoditi še le popoludne, hodil je potem prej zjutraj po bližnjih gozdih in goricah, ali pa je sedel doma zaprt v svoji gorenji sobi in slikal tamkaj malo podobo.

V zadnjem času je bilo menj družbe v gradu; Berg in nadlajtnant odšla sta bila za nekoliko dnij v mesto, in ostali hodili so po svojih opravkih; teta Mara je ukazovala in gospodinjila po hiši, grajski gospodar je pogledoval po polji in pri tlačanih, in Olga je v prostih popoludanskih urah, ko je prihajal slikar, imela dovolj časa in prilike ostajati v prostorni, svetli sobi, katero je bil Kosan začasno uredil za svoj atelier.

Delo šlo mu je naglo od rok, čeravno sam konca ni želel. Med njegovim delom govorila sta z deklico navadno malo, le tedaj, kadar je prišla teta k njima, postal je razgovor bolj živahen. Ko je polegla zunaj vročina, odšla sta ona dva ali pa vsi trije ven na vrt, ali na kratek sprehod v okolico.

Takega večera je bilo, ko sta stala Olga in Kosan po malem sprehodu na strmem robu gori nad gradom, raz katerega se je odpiral lep razgled po Rodiški dolini. Debela, košata bukev branila je zadnjim solnčnim žarkom v zatišje pod sé.

„Ah, kako lepo bi bilo, gospod Kosan, ko bi se mogla jaz kar tako na perutah prepeljati tja čez dolino!“ vzkliknila je deklica po svojem otročjem načinu. „Glejte, kako zeleno je vse pod nama, kakor morje, in vse tako tiho in mirno!“

„Varujte se,“ dejal je on ter prijel jo za roko. „Vi stojite preblizu prepada, zdrsnilo bi se Vam lehko!“

Spreletelo ga je nekaj zaporedom, kakor mraz in vročina, ko je tiščal na lehko njeno ročico.

„O, ne bojite se!“ deje ona, ne da bi ga pogledala, ali za korak odstopila od strmega prepada. Roko svojo pa mu je nehoté pustila, ter z drugo obsenčila si oči, kajti rudeč žarek zahajajočega solnca prodrl je bil bukove veje ter obsijal njen obraz.

Slikar pa se še ozrl ni v dolino, le v deklico je imel uprte svoje oči.

„Ali ni tako tukaj, Olga, kakor tam pri vili Borghese?“ dejal je. Sam si ni bil v svesti da niti gledé panorame niti gledé njenega položaja ni pravega sklepa v primeri. Isti dozdeval se mu je morda le za trenutek v možjanih. O njijinem srečanji v Lahih pa onega večera na vrtu nista govorila.

Deklica se je ozrla vanj ter močno se zarudela; roko, katero je on sedaj skoro stiskal, hotela mu je na lehko izvíti.

A v istem trenutku tiščal jo je okleneno z obema rokama na svoje prsi, in ona položila mu je roki okolo vratu. Poljubila sta se — ne tako, kakor pri svojem prvem srečanji, ne, to je bilo sedaj čisto drugače.

Pa tudi sedaj se mu je ona izvila; dvignila je svoje velike oči, bile so rujave, temnorujave — k njemu, in iz njih sijala je slikarju ljubezen, — nedolžna, zaupljiva ljubezen.

„Ali me ljubiš, Olga?“

„Da, — in ti mene?“

„Čez vse!“

In poljubila sta se zopet.

„Domov morava,“ dejala je potem ona.

Napotila sta se navzdol ter za roke stiskajoč se šla v dolino proti gradu.

Tam doli, predno se je steza stekala ven na plano med njive, stala so še košata drevesa kraj gozda.

Tu je objel še jedenkrat deklico.

„Kaj pa — Berg, gospod pl. Berg?“ vprašal je poluglasno, hlastno.

„Ah kaj!“ deje ona, „to ni vse nič, to je le tako govorjenje; jaz ga ne ljubim.“

„In mene ljubiš že dolgo?“ vpraša on.

„Da, da, dolgo!“ zašepeta ona.

„Od — tedaj?“

„Da, — od tedaj!“

In poljubovala sta se v novič.

„In — doma?“ vpraša zopet on.

„Ni še treba, da bi vedeli!“

„Dobro!“

Stopila sta ven na plano in med njivami stopala hitreje proti gradu, nego sicer. Molčala sta tudi — kajti denes sta vedela dovolj — jedna misel, jeden čut polnil jima je duši.

Pred gradom se je poslovil slikar.

„Ali že hočete oditi?“ dejala je ona; za bližnjim plotom prilival je vrtnar svojim cveticam.

„Oprostite, — mnogo opravil, — pisanje me čaka. Zaostal sem s pismi!“

„Torej jutri, gospod Kosan!“

„Da, jutri.“

Podala sta si roki, kakor drugekrati pri slovesu, le stisnila sta si ji denes mehko — pa vender tako gorko!

„Lehko noč!“ šepnila je ona.

„Lehko noč!“ prikimal je on.

Sto korakov pod gradom srečal je grajski voz, katerega so konji težko vlekli navkreber.

„Ali greste že domov?“ klical je nadlajtnant Werner iz voza.

„Da, opravila — — “

„Torej jutri na svidenje!“

Berg je, kakor po navadi, hladno pozdravil.

VI.

Klepále bodo klèp na klèp! —
Levstik.

„No, mati Kosanova, dobro jutro!“ dejal je nekaj dnij pozneje Peter Polenček, prišed zarano po ulicah iz vasi in ugledavši starko pred hlevom. Peter Polenček bil je nekakov vaški norec, pa, kakor so dejali ljudje, bolj zloben nego neumen. Mati Kosanka mu prikima ter hoče ne meneč se za trapa v hlev.

„Hohoho, mati Kosanka,“ krohoče se oni, „kaj ste povohali denes, da se Vam tako mudi, kos kruha mi dajte, pa malo mleka kislega; Vam bom pa nekaj povedal, na ušesa se ve da, če niste podplatov našili nanje; na očeh imate pač štibale — pravijo ljudje!“

„Spravi se mi, cigan gorjanski,“ vpije sedaj starka ter se obrne na pragu, „pijan si menda zopet v koprivah ležal, da si tako srborit!“

„Hoho, koprive, kaj koprive! Kaj pijan, nič pijan! Mleka mi dajte, pa kruha, — pa se mi bo dobro godilo, kakor vrabcu v prosu. Če pa ne daste denes, boste pa drugikrat, mati Kosanka! Povedal Vam bom pa vender sedaj le, zakaj pravijo, da ste si štibale na oči nataknili. Vidite, — Izpodreceva Urša je tako dejala sinoč, jaz sem pa tam za kašto ležal — spal pa nisem, ne, — ni treba misliti, da se mi je sanjalo!

„Kaj je dejala?“ reče sedaj Kosanka, „ter postavi nogo, s katero je bila že v hlev stopila, zopet nazaj na prag.

„Hoho, da imate štibale, prave štibale na očeh!“

„Hodi, hodi, norec neumni, če ne, ti dam po tvojih škrbinah, dlaka ti prismojena!“ rekši pobere grablje, ležeče na tleh tik hleva.

„Čakajte malo, mati Kosanka,“ vpije Polenček ter odskoči na drugo stran ulic. „Veste, zakaj je tako dejala Izpodreceva Urša? Rekla je, da Vi svojega Franceta ne vidite, tistega ki svojih dolgih kodrov ne striže! Široko je obzinil, ta Vaš France, dejala je, pa požreti ne more. Jaz to le tako pripovedujem, kakor je ona Urša pravila, če Vam pa ni prav, si pa ozel v ruto naredite!“

„Kaj je s Francetom?“ vpije sedaj starka vsa razjarjena.

„Zinil je, obzinil je na široko, za tisto lutersko gospodo v gradu, ali za tisto punico lutersko, pa je požreti ne more! Hudič ga pa bo, pravim Vam, hudič ga pa bo požrl. Bršlinovega zelenja mu dajte pod postelj, da ga rogatec kosmati ne vzame, konjsko smrt mu pa pod vzglavje vtaknite, da bo druzih mislij!“

„Komu? Kaj? Kaj kričiš tu?“ oglasi se nekdo pred hišo in France stopi na ulice proti Polenčku.

„Oj, oj, joj, — nič, nič!“ vzklikne ta ter, ko bi trenil, skoči skozi maklenovo grmovje na breg nad ulicami in zgine za robom.

„Kaj pa je hotel ta norec?“ reče France dobrovoljno ter koraka čez dvorišče proti materi.

Ta je stala malo bleda in s stisnenimi ustni pred hlevom.

„Slišal si ga lehko, če si nisi ušes mašil!“ reče jezno ter se obrne k sinu; „to ti pa povem, bodi kar hočeš, stori kar hočeš, tega pa ne morem, da bi ljudje za menoj kazali! In tudi doma te ni treba, če misliš samo gori pri tistih grajskih zijala prodajati — pri tistih, ki še naše vere niso, — da bi jaz še jedenkrat odgovor dajala! Bojim se jih pa tudi ne, in če hočeš, povem jim vse to na vsa usta, saj jaz ne dajem desetine tjà gori! In da boš vedel — rajša bi ti bila na vrat stopila takrat, ko si se rodil, kakor pa doživela, da bi mi ti luteranko v hišo vodil, in če bi bila — zlata!“

Rekši pobrala je grablje, zaobrnila se urno ter stopila v hlev.

„I, kaj pa je vender?“ dejal je slikar poluglasno za njo; pa ganil se ni z mesta. Zrl je nekoliko pred se k tlom, a potem obrnil se ter odšel ven iz vasi v gozd.

Ko ga tudi opoludne ni bilo domov k obedu, vprašal ni nihče domačih po njem, in molčé so se razšli vsi po svojih opravkih.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

XXVII.

Ali potres res prizdiguje in znižuje zemeljsko skorjo?

Na drugem mestu je bilo že rečeno, da potresi naklanjajo ali tudi vzdigujejo poprej vodoravne in skupne sklade zemeljske skorje ter napravljajo tako zvane premete. Posebno zanimljivo pa je vzdigovanje in nižanje suhe zemlje in podmorskih tal, ker se po tem preminja površje zemeljskega obla, zlasti pa naličje suhe zemlje. Tu ne mislimo na ono počasno in redno vzdigovanje in nižanje, ki se godi v teku mnogih let ali vekov, ampak le na primerne prikazni, ki so jih potresi h kratu učinili.

Najlaže se ta prikazen opazuje ob morji; ker se skoro nič ne prominja srednja visokost gladine vesoljnega morja, vreže to ob suhi zemlji ali bregu skoro povsodi tako natanko mejo med vodo in suhim, da se zlasti vsako vzdigovanje zemlje lehko spozna. A tudi sredi celin opazujemo lehko tako vzdigovanje in nižanje zemeljske skorje po raznih premembah na njej n. pr. po padu in hitrosti rek, po večjem ali manjšem obzoru itd. Leta 1822. (19. novembra) je razsajal silovit potres po Čilskem ter mesti St. Jago in Valparajzo skoro popolnoma pokončal. Ravno takrat se je tam mudila glasovita angleška prirodoznanka Mrs. Graham. Ta je poročila v Evropo, da po natančnih preiskavah je potres vzdignil primorje zelo 30 mirijametrov na dolgo. V V Valparajzu je vzdignil zemljo za jeden meter, pri Quinteri pa za 1 $^{1}/_{3}$ metra. Ob bregu so to spričevale tudi razne morske živali (kamenice, školjke in druge), ki so vsled tega prišle na suho in poginile. Reka pri malinu komaj poldrug kilometer od morja je na 100 metrov po potresu za 35 centimetrov, močneje padala, kar je zopet očitno pričalo, da se je bila zemlja ondu še bolj vzdignila kot ob morji. Angleški rastlinoslovec Cruikshanks je takrat pri Quinteri opazoval grebenine iz zelenjaka, ki so pred potresom zmerom bile pod vodo, a po njem so molele iz vode. Navaja tudi, da so vsi ondotni ribiči trdili, da jo morje ondu postalo bolj plitvo in da se je umaknilo od bregov.

A evropski učenjaki niso verovali poročilu, ker še nikdar niso opazovali jednacega dogodka. Zatorej se ne bodemo čudili, da so vsi prirodoznanci, ki so pozneje obiskovali čilsko obrežje, pregledovali rečene razmere, da bi ono poročilo potrdili ali pa izpodkopali. Leta 1831. je prišel tja Meyen ter je pritrdil vsem besedam učene gospice Grahamove. Našel je še razne navedene priče, kolikor so se mogle čez devet let ohraniti. Videl je še ob skalovji ostanke morskih rastlin in živalij, ki jih je bil potres prizdignil na suho. Isto so spričali tudi Freyer, Caldcleugh in Darwin. A če so kljubu temu še nekateri dvojili o resnici, priznati so jo morali, ko je še mladi bistroumni Darwin poročal o jednakem dogodku iz Južne Amerike.

Angleški ladiji Adventure in Beagle sta na potovanji okrog zemlje bili ravno v Valdiviji, ko je močen potres razsajal po ondotnem primorji (20. febr. 1835) ter nad svojim središčem popolnoma porušil mesto Concepcion. 4. marcija sta bila Darwin in učeni voditelj onih ladij, slavni Fitzroy že na pretreseni pokrajini ter sta jo natanko preiskala in premerila. Dokazala sta, da je rečeni potres pokrajino vzdignil za 100 do 130 centimetrov; res se je pozneje zopet nekoliko znižala, a v aprilu je bila še zmerom 70 do 90 centimetrov nad nekdanjo visokostjo. Isto sta spričala pri otoku sv. Marija, ki stoji 4 mirijametre od celine. Ta otok se je iznad morja vzdignil na južni strani za 2 $^1/_2$ metra, na severni pa dobro za 3. Grezilo ali globomer je tudi pokazal, da so se v jednaki razmeri vzdignila podmorska tla, namreč za dobra 2 $^1/_2$ metra.

Dve leti pozneje je potres vzdignil primorje pri Valdiviji (7. novembra 1837.) Pomorščak Coste je 5 tednov po potresu obiskal otok Lemus, a našel je, da so se podmorska tla vzdignila za 2 $^1/_2$ metra. Nekatere grebenine so bile poprej zmerom pod vodo, a sedaj so molele iznad morja ter so bile pokrite z gnijočimi ribami in školjkami.

Ker je bilo dokazano, da so omenjeni potresi res prizdignili suho zemljo in razne grebenine in podmorska tla, iskali so potem dokazov za jednako vzdigovanje zemeljske skorje v minulih časih. Že bistroumna gospica Grahamova je dokazala, da se je čilsko primorje v minulih časih večkrat vzdignilo. Zasledila je namreč očitne, po večem vzporedne meje med morjem in suhim v preteklih časih.

Na drobno in bolj korenito je isto dokazal Darwin na vzhodni in zahodni strani Južne Amerike. Pozneje je v istem oziru preiskoval Alcide d' Orbigny vzhodno stran Južne Amerike zlasti porečje Laplate ter dokazal, da se je ondu večkrat zemlja h kratu vzdignila. Res da nimamo zgodovinskega poročila, da so potresi todi prizdigovali suho zemljo, tudi ne poznamo časa, kedaj se je to dogajalo, a po vsem smemo sklepati, da se je to dogajalo po potresih kakor pri Valparajzu, Valdiviji in Concepcionu.

Jednake učinke so opazovali tudi po drugih zemljinah. Leta 1819. (16. junija) je močen potres razsajal po delti veletoka Inda ter mesto Bhooj popolnoma porušil. „Precej po potresu, piše Lyell, so zapazili prebivalci Sindrijski 8 kilometrov od njih vasi dolg vzpet nasip, kjer je poprej bila popolnem ravna planjava. Temu vzdignenemu pasu so rekli Ulah-bund ali božji nasip ter ga tako ločevali od druzega nasipa, ki so ga bili naredili prek posebne reške panoge. Ta novo vzpeta pokrajina je zelo 8 mirijametrov dolga ter seza od otoka Puhuma do Garea; nje širjava od severa proti jugu meri dobro 2 mirijametra; najvišja nje točka stoji 3 metre nad nižino ob ustji.“ Najnovejši dogodek so opazovali leta 1855. na otoku Novi Zelandiji. Potres je 23. januvarja skoro za 3 metre vzdignil zemljo na severno stran od Cookovega preliva. Prizdignil jo je na raznih krajih različno visoko, da, na južno stran od Cookovega preliva se je celó posedla ali znižala.

(Dalje prihodnjič.)

V obrambo.

I.

Tožníki, vi sedli na sodnji ste stol,
A mêne na klóp ste zatóžno dejali,
Obràz ste v gúbe resnôbne ubrali,
In óstro na mé se ozirate dol.
Ti ostri pogledi, te resne gúbe
Na vašem obrazi
So živi dokazi
Obsodbe moje in moje pogube!
Obsojen tedaj pred vami stojím,
Plahó ne, a žalostno res se držím!
Ko ostra obsódba zvení na uhó mi,
Pri srci bridkó je, bridkó in težkó mi.

Kakó bi srcá mi ne trla bolést?!
Posvétil domovju srcé sem in glávo,
Da služim s tem svéto mu, bil sem si svest:
Ne svoje, iskàl sem le naroda slavo,
Ne svoje, iskal sem domovja korist,
Namén mi je bil kot solnčece čist, —
  In zdaj takó!
Ko bilo brezplodno moje bi délo,
Srcé občutljívo bi pač me bolelo,
A ne kot sedaj neizmerno strašnó.
Oh, misel, da domu škodljív je moj trud,
Ta mojemu srcu je vdarec prehud,
Pač hujši na sveti
Bi mene nikoli ne mogel zadeti.
In vender še tega naj trpel bi ném?!
Ne tega pa nečem. ne morem, ne smem!
Gospôda! Vi brídko ste sódbo izrêkli,
Očítno povem:
S tó sódbo ste v žívo dušo me spekli.
To moje brezmejno dušno bolest
Hladí mi jedino notránja zavest,
  Zavest nepremíčna,
Da sodba je vaša brezmejno krivična.
Krivična je sodba vaša in níčna,
To trdil bom, dôkler bom živ!
In ker sem uverjen, da sem nekriv,
Do naroda svoj prijavljam prizív.
Gospôda, ki naglo ste me obsodili,
Ne da bi v zagôvor mi časa pustili,
Vi bili mi trdi tožníki ste,
Ob jednem mi ostri sodniki ste!
Tako ni v navadi drugodi:
Drugjé drug toži, a drug pa sodi,
Takó še med nami v tej pravdi se zgôdi!
Zatožbo vašo moj narod je bral,
Natančen odgovor jaz nánjo bom dal.
Sodník pa med nami — naš narod bódi!
Tožniki, sè sodnjega stola dol,
A narod naj sede na sodnjí stol!

II.

Vam „javno menenje“ sicer nič ni v čisli,
Le vaše sodbe so všeč vam in misli;
A vender že star pregovor učí,
Da vedno več vidi več očij,
Več glav resnico prej zasledí.

Zató ker so glave posamne bolj zmótne,
Pri nas so uvedli sodnije porôtne, —
Pravično in pametno to se mi zdí.
In sodbi vsesobčne porotne sodnije
Prepuščam zdaj svoje jaz poezije!

III.

Izrek je poznán in sploh priznán,
Da ní poezija kot svetli poldán,
Ko solnce prejasno stvari obseva;
A tudi ni kakor brezzvezdna polnoč,
Ko góste teme sovražna moč
  Nebó in zêmljo odeva.
Ampak poezija je — polumrák,
Ko zarje večerne zlati trak,
Ob temenu gôr polagoma gasne,
Ko zvezde v višavi se vžigajo jasne,
Ko zemljo ogrinja pôkoj sladák.
Skoz sveti pokoj in zvezdni odsev
Odmeva prijazno slavčev spev,
In listje v veterci lahkem trepeče,
Sladkó, ko duh spet z duhom šepeče.
Skrivnostno vse krog,
Vrt, polje in log!
Oj, polumraka čarobnost vabljiva,
Kakó te z veseljem mi duša uživa!
Kedor je pa plah,
In čutnice rad pretresa mu strah,
Oj, tega se groza polôti,
Ko mrak ga zasači na poti.
Ko listje na grmu mehko zašumí,
Že misli, da ropar za grmom preží;
Te skale beléče se v luni prijazni
Mrličev se zdijo mu grobne prikazni;
Mogočni, samotni hrast
Pa njemu je grozna, peklenska pošást,
Ki hoče ga v svojo dobiti oblast.
    Oh, že se bliža,
    Že roke steza,
    Po njem že seza!
Z odprtimi na široko očmi
    On plah beži,
    Bežeč se križa,
    Polmrtev domov prileti,
    Domá omedlí.

A ko se zavé, vaščane oplaši,
Da gori nekje na samoti stráši,
In véruje ljudstvo po vasi mu naši.
Jednako nekterim se z mano godí.
Ta polumrak, ki skrivnostno krije
Nedolžne vstvaritve živé domišljije,
Strašan se jim zdi,
In strah, ki jih vije,
Kali jim očí,
Da blagi duhovi, duhovi prijazni
Pogubne se zdé jim in zlobne prikazni.
Jaz luč bom prižgál,
Da svit bo obilen okrog posijál
In z vami k „strašílu“ se bodem podál.
Oglejmo od blizu si vsako prikazen,
In, upam, da naglo vas mine bojazen,
Spoznavše, da strah je bil otel in prazen!

4.

K pesni: „Izgubljeni cvet“, str. 30.

Oj sólze pretaka
Dekletce bledó,
Ki včeraj je pelo,
Cvetelo lepó.

Le plakaj, oj reva,
Jaz plakam s tebój,
Zgubila, zgubila
Svoj cvet si nocój!

Oh, cvet ne povrne
Se več ti nikdár;
A njemu, ki vzel ga —
Kaj to je pač mar?

Za lice ti blédo,
Za sólze v očéh
Ima le vriskánje,
Le zloben zasméh! — —

Zasmeh ta peklenski,
Ta „Zgúbljeni cvet“
Dekletom — v svarílo
Poslàl sem med svet.

Oj, dèkle nedolžno,
Ti dekle mladó,
Umelo-li nisi
Te pesni tako? . . .

(Dalje prihodnjič.)

S. Gregorčič.

Statistične črtice o kranjskem prebivalstvu 1881. leta.

Spisal E. Lah.

II.

O narastaji zadnjih jednajstih let.

1. Dolitavsko prebivalstvo je narastlo v omenjeni dobi za 1,749.264 ljudij ali za 8·6%. Kranjska posebej je ostala daleč za tem narastajem in se je sploh tako slabo pomnožila, da sta le še dve provinciji za njo.

Štev.	Imena provincijam	Narastaj	Štev.	Imena provincijam	Narastaj
1.	Nižjeavstrijska .	17·1%	8.	Štajerska . . .	6·6%
2.	Bukovina	11·3%	9.	Češka	6·2%
3.	Šlezija	10·1%	10.	Dalmacija . . .	4·2%
4.	Primorska . . .	9·7%	11.	Koroška	3·3%
5.	Gališka	9·4%	12.	*Kranjska*	*3·2%*
6.	Solnograška . . .	6·8%	13.	Zgornjeavstrijska	3·1%
7.	Moravska . . .	6·7%	14.	Tirolska	3·0%

2. Prebivalstvo in njegov narastaj po glavarstvih brez ozira na Ljubljano:

Štev.	Glavarstvo	Prebivalstvo		Štev.	Glavarstvo	Narastaj v %
		31. dec. 1880	31. dec. 1869			
1	Ljublj. okolica	*54.057*	50.519	1	Kočevje . . .	+ 9·7%
2	Kranj	*52.294*	53.804	2	Logatec . . .	+ 7·2%
3	Krško	*51.023*	50.028	3	Litija	+ 7·1%
4	Novomesto . .	*46.493*	44.559	4	Ljublj. okolica	+ 7·0%
5	Kočevje . . .	*41.794*	38.106	5	Novomesto . .	+ 4·3%
6	Postojina . .	*41.503*	41.225	6	Kamnik . . .	+ 2·3%
7	Kamnik . . .	*39.079*	38.204	7	Krško	+ 2·0%
8	Logatec . . .	*37.702*	35.152	8	Črnomelj . . .	+ 0·8%
9	Litija	*34.946*	32.642	9	Postojina . .	+ 0·7%
10	Črnomelj . . .	*29.888*	29.646	10	Radovljica . .	— 2·3%
11	Radovljica . .	*26.180*	26.795	11	Kranj	— 2·8%

Z ozirom na absolutno prebivalstvo ima torej največji narastaj okraj Kočevje. Nadnormalno je narastel z ozirom na dolitavski narastaj sploh samo omenjeni okraj; za Kranjsko so še nadnormalno narastli okraji: Logatec, Litija, Ljubljanska okolica in Novo Mesto; podnormalno vsi drugi; zmanjšalo se je prebivalstvo le v okrajih Radovljica in Kranj.

3. Prebivalstvo in njegov narastaj po raznih okrajnih sodnijah:

Štev.	**Sodnije**	Prebivalstvo 31. dec. 1880	Prebivalstvo 31. dec. 1869	Štev.	**Sodnije**	Narastaj v %
1	Ljubljana . .	*39.228*	36.272	1	Kočevje . . .	+10·3%
2	Novo Mesto .	*26.040*	25.241	2	Logatec . . .	+10·3%
3	Škofja Loka .	*23.607*	24.032	3	Ribnica . . .	+ 9·7%
4	Kranj	*22.776*	23.866	4	Lašče	+ 8·2%
5	Kamnik . . .	*22.759*	22.016	5	Ljubljana . .	+ 8·1%
6	Litija	*22.428*	20.776	6	Litija	+ 8·0%
7	Kočevje . . .	*20.331*	18.432	7	Žužemperk . .	+ 7·1%
8	Radovljica . .	*19.565*	20.075	8	Kostanjevica .	+ 6·9%
9	Črnomelj . . .	*17.817*	17.744	9	Ilirska Bistrica	+ 6·1%
10	Brdo	*16.320*	16.188	10	Idrija	+ 5·8%
11	Krško	*15.915*	15.424	11	Zatičina . . .	+ 5·5%
12	Vrhnika . . .	*14.829*	14.247	12	Lož	+ 5·1%
13	Mokronog . .	*14.457*	14.205	13	Trebnje . . .	+ 4·7%
14	Idrija	*14.410*	13.620	14	Vrhnika . . .	+ 4·1%
15	Logatec . . .	*14.045*	12.738	15	Postojina . .	+ 3·6%
16	Zatičina . . .	*12.518*	11.866	16	Kamnik . . .	+ 3·4%
17	Ribnica . . .	*12.508*	11.399	17	Krško	+ 3·2%
18	Postojina . .	*12.277*	11.852	18	Novo Mesto .	+ 3·1%
19	Metlika . . .	*12.071*	11.902	19	Mokronog . .	+ 1·8%
20	Vipava . . .	*12.050*	12.485	20	Metlika . . .	+ 1·4%
21	Kostanjevica .	*11.652*	10.895	21	Brdo	+ 0·8%
22	Ilirska Bistrica	*10.502*	9.893	22	Črnomelj . . .	+ 0·4%
23	Žužemperk . .	*10.369*	9.683	23	Tržič	+ 0·1%
24	Trebnje . . .	*10.084*	9.635	24	Kranjska Gora	— 1·6%
25	Lož	*9.247*	8.749	25	Škofja Loka .	— 1·8%
26	Radeče . . .	*8.999*	9.504	26	Radovljica . .	— 2·5%
27	Lašče	*8.955*	8.275	27	Vipava . . .	— 3·5%
28	Senožeče . . .	*6.674*	6.995	28	Kranj	— 4·5%
29	Kranjska Gora	*6.615*	6.720	29	Senožeče . . .	— 4·6%
30	Tržič	*5.911*	5.906	30	Radeče . . .	— 5·3%

Glede na dolitavski normale so narastle nadnormalno samo 3 sodnije; glede na kranjski pa jih je narastło 16 nadnormalno, in jedna, namreč Krško normalno; v sedmih se je prebivalstvo zmanjšalo.

4. Okrajne sodnije po številu občin in po njihovem narastaji:

Štev.	Sodnije	Štev. občin	Prebivalstvo je		
			narastlo v	jednako ostalo	zmanjšalo se
1	Kamnik	*39*	22 občinah	v 1 občini	v 16 občinah
2	Ljubljana	*28*	26 „	—	2 „
3	Zatičina	*24*	19 „	—	5 „
4	Kočevje	*22*	21 „	—	1 „
5	Črnomelj	*21*	12 „	—	9 „
6	Brdo	*20*	13 „	—	7 „
7	Litija	*17*	12 „	—	5 „
8	Radovljica . . .	*14*	6 „	—	8 „
9	Vipava	*14*	4 „	—	10 „
10	Kranj	*12*	1 „	—	11 „
11	Ilirska Bistrica .	*11*	11 „	—	—
12	Metlika	*10*	6 „	—	4 „
13	Novo Mesto . .	*10*	8 „	—	2 „
14	Ribnica	*10*	10 „	—	—
15	Škofja Loka . .	*9*	2 „	—	7 „
16	Idrija	*8*	6 „	—	2 „
17	Senožeče	*8*	4 „	—	4 „
18	Lašče	*7*	7 „	—	—
19	Vrhnika	*7*	4 „	—	3 „
20	Kranjska Gora .	*6*	2 „	—	4 „
21	Logatec	*6*	6 „	—	—
22	Mokronog . . .	*6*	4 „	—	2 „
23	Postojina	*5*	4 „	—	1 občini
24	Trebnje	*5*	4 „	—	1 „
25	Tržič	*5*	3 „	—	2 občinah
26	Žužemperk . . .	*5*	5 „	—	—
27	Kostanjevica . .	*4*	4 „	—	—
28	Krško	*4*	4 „	—	—
29	Radeče	*4*	1 „	—	3 „
30	Lož	*3*	3 „	—	—
	Skupaj .	*344*	234 občinah	v 1 občini	v 109 občinah

Na Kranjskem je torej 68% občin narastlo, 0·3% občin jednakih ostalo, in 31·7% palo. Če Ljubljane ne jemljemo v poštev, imamo samo 8 sodnij, v katerih so vse občine narastle; več občin je narastlo, kot zmanjšalo se, v 15 sodnijah; jednako jih je narastlo in palo v 1 sodniji; več jih je palo kot narastlo v 6 sodnijah; vse občine se pa v nobeni niso zmanjšale. —

Št.	Sodnije	Stevilo občin z več kot													
		31. decembra 1880.							31. decembra 1869.						
		5000	4000	3000	2000	1000	500	pod 500	5000	4000	3000	2000	1000	500	pod 500
1	Kamnik	—	—	—	2	2	8	27	—	—	—	2	2	9	26
2	Ljubljana	—	1	2	3	10	9	3	—	1	1	3	11	8	4
3	Zatičina	—	—	—	1	1	5	17	—	—	—	—	2	3	19
4	Kočevje	—	—	1	1	5	7	8	—	—	—	2	4	6	10
5	Črnomelj	—	—	1	—	5	8	7	—	—	1	—	5	7	8
6	Brdo	—	—	—	2	1	11	6	—	—	—	2	1	11	6
7	Litija	—	—	—	4	4	8	1	—	—	—	2	6	8	1
8	Radovljica	—	—	—	5	4	4	1	—	—	—	4	5	4	1
9	Vipava	—	—	—	1	3	7	3	—	—	—	1	3	7	3
10	Kranj	—	—	2	4	3	2	1	—	—	2	5	2	2	1
11	Bistrica	—	—	1	1	1	2	6	—	—	—	1	2	2	6
12	Metlika	—	—	—	1	5	4	—	—	—	—	1	5	4	—
13	Novo Mesto	1	—	1	5	2	1	—	1	—	1	5	1	2	—
14	Ribnica	—	—	—	4	—	2	4	—	—	—	3	1	2	4
15	Škofja Loka	—	2	1	2	4	—	—	—	1	2	2	4	—	—
16	Idrija	—	1	1	—	2	2	2	—	—	2	—	2	2	2
17	Senožeče	—	—	1	—	1	1	5	—	—	1	—	1	1	5
18	Lašče	—	—	—	1	4	1	1	—	—	—	1	2	3	1
19	Vrhnika	1	—	—	1	3	2	—	1	—	—	1	4	1	—
20	Kranjska Gora	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	3	3	—
21	Logatec	—	1	1	—	3	1	—	—	1	1	—	2	2	—
22	Mokronog	—	—	—	3	1	1	—	—	1	—	3	1	1	—
23	Postojina	—	—	1	2	2	—	—	—	—	1	2	2	—	—
24	Trebnje	—	—	—	3	1	1	—	—	—	—	2	2	1	—
25	Tržič	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	3	2	—
26	Žužemperk	1	—	—	—	2	2	—	1	—	—	—	2	2	—
27	Kostanjevica	—	—	2	2	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—
28	Krško	1	1	2	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—
29	Radeče	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—
30	Lož	—	2	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—
	Skupaj	4	9	17	52	74	96	92	3	7	16	47	80	94	97

Najmočneje je tedaj narastlo število občin z več kot 2000 ljudmi, namreč za 5 ali za ravno toliko, za kolikor je palo število najmanjših občin. Najmočneje je palo število občin z več kot 1000 prebivalci, namreč za 6, to je za toliko, za kolikor je narastlo število največjih občin z nad 3000 ljudmi in število občin z več kot 500 ljudmi skupaj —

Štv.	Občine z več kot 3000 ljudmi	Prebivalstvo 31. dec. 1880	Prebivalstvo 31. dec. 1869
1	Mesto Ljubljana	*26.284*	24.259
2	Št. Mihael-Stopiče	*7.364*	6.955
3	Vrhnika	*5.556*	5.290
4	Žužemperk	*5.231*	3.985
5	Krško	*5.228*	5.072
6	Cirknica-Begunje	*4.999*	4.656
7	Dobrunje p. Ljubljani	*4.964*	4.791
8	Selca pri Škofji Loki	*4.679*	4.722
9	Cerklje pri Krškem	*4.439*	4.233
10	Stari Trg pri Loži	*4.349*	4.282
11	Št. Rupert pri Mokronogu	*4.345*	4.224
12	Idrija	*4.284*	3.937
13	Bloka nad Ložem	*4.099*	3.790
14	Škofja Loka	*4.051*	3.885
15	Vinica pri Črnomlji	*3.907*	3.898
16	Št. Jarnej pri Kostanjevici	*3.866*	3.786
17	Žir z Vrhom pri Idriji	*3.741*	3.649
18	Planina	*3.661*	3.220
19	Stara Loka	*3.631*	3.767
20	Hrenovice-Razdrto	*3.612*	3.892
21	Postojina	*3.513*	3 606
22	Mirna Peč pri Novem Mestu	*3.362*	3.155
23	Cerklje pri Kranji	*3.269*	3.449
24	Velika Dolina pri Kostanjevici	*3.236*	2.929
25	Raka pri Krškem	*3.147*	3.029
26	Studenec pri Krškem	*3.101*	3.090
27	Št. Jurij pri Kranji	*3.101*	3.193
28	Devica Marija v Polji	*3.084*	2.481
29	Trnovo pri Ilirski Bistrici	*3 083*	2.927
30	Medvode pri Ljubljani	*3.044*	3.015
31	Kočevje	*3.042*	2.591

Štv.	Občine	Narastaj v %
1	Devica Marija v Polji	+24 1
2	Kočevje	+17·0
3	Planina	+13·8
4	Velika Dolina	+10·6
5	Idrija	+ 8·9
6	Ljubljana	+ 8·4
7	Bloke	+ 8·1
8	Cirknica-Begunje	+ 7·4
9	Št. Mihael-Stopiče	+ 5·8
10	Vrhnika	+ 5·0
11	Žužemperk	+ 4·9
12	Cerklje pri Krškem	+ 4·9
13	Škofja Loka	+ 4·3
14	Raka	+ 3·9
15	Dobrunje	+ 3·6
16	Mirna Peč	+ 3·3
17	Krško	+ 3·0
18	Št. Rupert	+ 2·9
19	Žir-Vrh	+ 2·5
20	Št. Jarnej	+ 2·1
21	Trnovo	+ 1·9
12	Stari Trg	+ 1·6
23	Medvode	+ 1·0
24	Studenec	+ 0·3
25	Vinica	+ 0·2
26	Selca	— 0·9
27	Postojina	— 2·6
28	Št Jurij	— 2·9
29	Stara Loka	— 3.5
30	Cerklje pri Kranji	— 5·2
31	Hrenovice-Razdrto	— 7·2

Omenjene občine imajo skupaj 147.269 prebivalcev ali 30.6 % vsega kranjskega prebivalstva. V zadnjih jednajstih letih so se pomnožile za 6.411 ljudij ali skoro za 4·7 %, to je za 1·5 % močneje, kot prebivalstvo kranjsko sploh in za 3·9 % slabeje, kot dolitavsko prebivalstvo sploh. Močneje, kot v Dolitavskem sploh, narastlo je od omenjenih občin samo 5; močneje, kot na Kranjskem sploh, 16.— Zmanjšalo se je prebivalstvo v 6 občinah. Posebno velik je narastaj občine Devica Marija v Polji, in to vsled tega, ker so jej prišteti prebivalci novo osnovane blaznice na Studenci.

* * *

„Specimina linguae palaeoslovenicae.“

Edidit V. Jagič. Spt. 1882, 8⁰, 147. T. p. n. „Obrazcy jazyka cerkovnoslavjanskago po drevnêjšim pamjatnikam glagoličeskoj i kirillovskoj pisĭmenosti.

Odkar je že pred blizu petnajstimi leti pošla slavnoznana staroslovenska krestomatija Miklošičeva, nismo imeli nobene učne knjige, katera bi bila sistematično sestavljena ter v formalnem oziru točna in dovršena, mogla v berilo služiti onim, ki se uče staroslovenskemu jeziku, tako da je moral sam Miklošič s svojimi učenci čitati svojega v čisti panonski slovenščini pisanega sv. Matevža. Taka knjiga je pa neizogibna potreba vsem vseučiliškim slušateljem, vsem srednješolskim učiteljem in sploh vsem samoukom, ki se resno pečajo z divnim jezikom staroslovenskim; kajti le malokdo ima priliko po velikih knjižnicah čitati razne imenitne rokopise same ali svoje znanje zajemati iz dovoljnega števila tiskanih knjig staroslovenskih, osobito ker so tiskani zborniki staroslovenski navadno tako dragi, da si jih posamezen človek vseh raznovrstnih niti nakupiti ne more.

Veseli pozdravljamo za tega delj novo krestomatijo staroslovensko, katero je te dni v Peterburgu na svetlo dal akademik V. Jagič, profesor slovanskim jezikom na vseučilišči Peterburškem.

Vsebina jej je ta:

Prvi list nam kaže azbuko glagoliško in cirilsko, zadnjo v stari cerkovni in novejši grajanski obliki. Ostala knjiga je razdeljena v štiri dele: I. obseza spomenike glagoliške, II. cirilske, III. vzglede „pravopisanija russkago“ in „pravopisanija srbskago“, in IV. kratek slovarček.

„Glagoličeskie pamjatniki“ polnijo v knjigi celih 33 stranij in priobčeni odlomki so vzeti iz najstarejših, najlepših in najznamenitejših spomenikov glagoliških: namreč iz Zografskega, iz Marinskega ali Grigorovičevega, iz Vatikanskega ali Assemanijevega evangelija, iz Klocovega zbornika, iz Makedonskega lista, iz Sinajskega trebnika in iz panonsko-moravskega služebnika po latinskem obredu.

Drugi del („Kirillovskie pamjatniki“) tudi na 33 straneh obseza večje odlomke iz Savine knjige, iz evangeljskih beril Undolskega (fragmentum Mosquense) in Kiprijanovega (fragmentum Petropolitanum), iz psaltira Sluškega, iz zbornika Supraselskega (martyrium s. Codrati, vita s. Gregorii papae) in odlomek Hilandarski.

V tretjem delu, 43 stranij obsežnem, nahajamo najprej Ostromirovo evangelije, Turovske liste (fragmentum Taurinum), Evgenijevske liste (fragmenta Eugeniana), izbornik Svjatoslava iz l. 1073., Moskovsko-uspenski zbornik XII. veka. Dalje v srbskoslovenskem pravopisu: Simeonovo evangelije iz konca XII. veka, kormčajo iz 1262. leta, in nápósled zbornik poučenij XIII. veka iz slavnoznane rokopisne zbirke Mihanovičeve.

Zadnjih 34 stranij nam podaje vestno sestavljen staroslovensko-grško-latinski slovarček.

Po tej tukaj navedeni vsebini vsak znalec staroslovenskih spomenikov lahko posnema, s kakim bistrim očesom je Jagič izbral in s kakim finim ukusom sestavil to v resnici krasno berilo staroslovensko. Osobito nas veseli, da je v svojo krestomatijo vzel tudi odlomke nekaterih dozdaj nam zapadnim Slovanom največ samo po imenu znanih zbornikov staroslovenskih.

Knjiga je v prvi vrsti namenjena učencem Jagičevim in za tega delj so kratke opazke in naslovni napisi sestavljeni v ruskem jeziku, vender se nádejemo, da se bode tudi po slovanskem jugu in zapadu razširila tako, kakor zaradi prelepe vsebine svoje po polnem zasluži. Kje se dobiva in po čem, danes svojim bralcem še ne moremo povedati, ker je v Ljubljano došla naravnost iz Peterburga. L.

* * *

Knjige „Matice Slovenske“ za 1881. leto.

II.

Somatologija ali nauk o človeškem telesu, učiteljiščem in višjim učilnicam spisal dr. Jan. N. Woldřich. — Po četrtem natisku poslovenil Fran Erjavec. V berilo vtisnenih je 140 slik. Založila in izdala „Matica Slovenska“. V Ljubljani, 1881. Natisnoli J. Blaznikovi nasledniki. Cena 75 kr.

Komur so bile znane zapreke, ki so se bile pokazale o porodu potrebne te naučne knjige, ta pač ni pričakoval, da bode že letos ležala pred nami. A zastalo delo vzel je g. prof. Erjavec v roke in v teku nekoliko tednov je že iznenadil Matičin odbor z dovršenim prevodom, tako da ni bilo konečno nobene zamude. Somatologija je poslovenjena po znani Woldřichovi knjigi, ki se rabi že mnogo let po višjih učiliščih našega cesarstva; slike so one, kot jih ima izvirnik. Pri njihovem opazovanji motijo nekoliko črke, ki zaznamenujejo posamezne dele slik; v nemškem originalu so te črke navadno začetnice dotične besede — n. pr. ma kaže na Magen — kar iskanje organov zelo olajšuje, a Matica je bila primorana rabiti založnikove clichéje in tedaj se te neprilike ni bila moči ogniti; sploh pa se na to lehko pozabi pri tolikih prednostih, ki jih nahajamo v lični tej knjigi.

O razdelitvi njeni ne bodemo govorili, ker je jednaka originalu, ki je v svojih novejših izdanjih mnogo izboljšan in popravljen. Pridejana so mu tudi „Zdravstvena pravila“, kjer se ob kratkem poučuje, kako je treba gojiti in negovati razne organe (gibala, hranila, občutila, kožo itd.); sploh je vsa knjiga sestavljena tako, da ni samo suhoparna šolska knjiga, temveč tudi prijetno berilo, ki mora zanimati vsacega omikanega človeka in ki bi je ne smeli pogrešati v nobeni olikani hiši. Zato pozdravljamo tudi s tega stališča novo Somatologijo in jo gorko priporočamo prijateljem prirodopisja, osobito človeškega.

Knjigi je pridejan tolmač, ki nam razlaga poprej rabljene izraze. In tu se pač izplača, da si te izraze nekoliko bolj natanko ogledamo. Ako je že sploh vsako Erjavčevo delo zanimljivo v jezikoslovnem oziru, menimo, da to velja še posebno o tej Somatologiji. Tu nahajamo za razne organe toliko krasnih izrazov, ki so vzeti iz národa in ki so marsikomu že ušli iz spomina, kdor je živel po mestih in si pojíl dušo s tujim znanstvom; drugi izrazi pa, koje je ustvarila veda sama, zopet so taki, da ne vemo, bi li prej omenili krasote in gibčnosti rodnega nam jezika ali pa spretnosti g. pisatelja, ki nam podaje tako lepe, blagoglasne termine. Iz zoologične terminologije smo imeli do sedaj pač malo izrazov; tisto, kar se nahaja v „Prirodopisji živalstva za spodnje razrede“, obseza le zunanji opis telesa, a kdor bi jih bil iz anatomije iskal, prišel bi bil kmalu v zadrego. S Somatologijo naredili smo sedaj velik korak naprej. Kdor nam bode pisal znanstveno zoologijo, imel bode primeroma lehko delo; da bodo tu nam podani termini obveljali, pač ni dvojiti, saj je učeni g. prelagatelj prva naša avtoriteta na tem polji!

Nemški jezik hvalijo zaradi lepih zloženih samostavnikov, ki olajšujejo posebno v znanosti razumljivost in natančnost izraza in ki delajo prelagatelju na naš jezik čestokrat preglavico. In vender je slovenščina jako zmožna za jednake besede, ki nam jih podaje v ravno tako krasni, a mnogo krajši obliki; naj omenimo tu le nekaterih na pr. gibala = Bewegungsorgane, okostje = Knochensystem, prebavje = Verdauungssystem, žilje = Gefässsystem itd.

Zraven nahajamo nekaj izrazov, ki so do sedaj malo znani v našem slovstvu, a umejo se lehko vsled druzega priprostega in umevnega jezika, v katerem je pisana vsa knjiga; dolge perijode nemškega izvirnika razcepljene so na posamezne stavke, kar omenjeno lastnost in rabljivost knjige, — osobito šolske in učne knjige — jako povikšuje.

Tisk je lep in razločen, samo da bi nekoliko debelejši papir ne bil škodoval; a to se pozabi pri vsebini Erjavčeve knjige, ki jo konečno še jedenkrat toplo priporočamo slovenskemu občinstvu. Ne samo oni, ki se peča s šolo, temveč vsak prijatelj prirode in vsak jezikoslovec našel bode v njej mnogo, kar ga bode zanimalo in veselilo!

Ivan Šubic.

* * *

„Archiv für slavische Philologie“.

Jagičevega zbornika za slovansko filologijo, o katerem smo že večkrat govorili v svojem listu ter ga priporočali svojim bralcem, prišel je VI. knjige 2. zvezek na svetlo, poln najzanimljivejših učenih razprav in književnih naznanil. Prof. Nehring nadaljuje svoj članek „über den Einfluss der altčechischen Sprache und Literatur auf die altpolnische“ in A. Kalina svojo razpravo „Anecdota palaeopolonica“. Prof. A. Brückner priobčuje jako imenitno razpravo „Pripegala“, v kateri dokazuje, da Pripegala ni Priapus ali Belphegor, kakor se je do zdaj mislilo, ampak slovansko božanstvo, stsl. Pribyhvalŭ, augmentum laudis habens, katero ime Miklošič navaja v „Bildung der slav. Personennamen“ str. 239. Prof. Jagič začenja daljšo razpravo „zur Berichtigung der altrussischen Texte (passio st. Codrati). Osobito zanimal nas je koreniti spis W. Wollnerjev „der Lenorenstoff in der slavischen Volkspoesie“, v katerem g. pisatelj dokazuje in z vzgledi pojasnuje, da je snov Bürgerjeve balade znana do malega vsem narodom slovanskim, Grkom in Arbanasom. „Der Inhalt dieser Mährchen und Lieder ist einestheils der, dass der verstorbene Liebhaber (Bräutigam) durch die Thränen und die Sehnsucht seiner Geliebten, oder auch durch die Zauberkünste derselben, aus seiner Grabesruhe aufgestört, die, meist von seinem

Tode nichts ahnende Geliebte aufsucht, mit ihm zu gehen beredet und sie dann mit sich ins Grab zu ziehen bemüht ist. Soweit stimmt der Stoff mit dem der Lenore. Nun tritt aber in der Mehrzahl der slavischen Versionen ein neues Motiv hinzu: das Mädchen flieht in dem Augenblicke, wo sie ins Grab steigen soll, in ein Haus, das sich als die Todtenkammer herausstellt, und riegelt sich ein. In der Kammer liegt ein Leichnam (in einer Version drei); an ihn wendet sich der Verfolger um Herausgabe seiner Braut. In den meisten Fällen ist auch der Todte bereit dazu; ehe es ihm aber gelingt zu öffnen, kräht der Hahn und das Mädchen ist gerettet. In einem Mährchen gelingt es beiden Todten des Mädchens habhaft zu werden, wogegen in einem andern der Verfolger durch den anderen Todten, der des Mädchens Partei ergreift, zurückgewiesen wird.“ G. pisatelj navaja potem vsebino dotičnih pravljic in narodnih pesnij iz maloruskega, litavskega, poljskega, českega, slovenskega, srbskega, bolgarskega, grškega in arbanaskega jezika. Iz našega slovenskega narodnega pesništva omenja g. W. Wollner znano, po vsebini Lenori podobno narodno pesen „Anzelj“ in kajkavsko pravljico „Cura jaše s mrtvecom“ iz Valjavčevih „Narodnih pripovedk“. Veseli nas, da more tudi „Ljubljanski Zvon“ danes podati interesanten donesek k temu gradivu. G. prof. S. Rutar na drugem mestu priobčuje v našem listu narodno, do zdaj še neznano pravljico o Lenori iz tolminskih hribov. G. A. Wollner prihaja v svoji lepo pisani preiskavi do tega rezultata, da je pravljica o Lenori najbrž srbskega izvira.

V oddelku „kleine Mittheilungen“ nahajamo naslednje razprave. Prof. J. Gebauer v članku „über die Nationalität der Prager Gregoriusglossen“ dokazuje, da so te glose česke, a ne staročeske in starobolgarske, kakor misli Patera. V. Jagič nam v razpravi „das russische Adjektiv „chorošij“ podaje etimologijo te do zdaj temne besede ter priobčuje vrhu tega še dva jezikoslovna spisa: „litauisch te: slavisch tŭ, atŭ“ in „das slavische Praesens bądą“. Prof. Tieftrunk popravlja nekatere napake, katere o českem, osobito pesniškem slovstvu obseza znana Pypinova zgodovina slovanskih književnostij. Taki popravki bi bili zeló potrebni tudi o slovenski književnosti, katero je Pypin po nekatera mesta po vrhu in v obče pogrešno opisal.

Zadnji oddelek je „bibliographischer Bericht“. V njem akademik V. Jagič ob kratkem neizrečeno točno, stvarno, poučno in ljubeznivo poroča o vseh raznovrstnih znanstvenih knjigah, ki so zadnje mesece v raznih jezikih slovanskih ugledale beli dan. To je poročilo, iz katerega ne samo strokovnjak, temveč vsak omikan Slovan, ki se je nekoliko ozrl okolo sebe, more zajemati obilico krasnih poukov. Predaleč bi sezali, ako bi o tem poročilu hoteli kaj več govoriti. Omenjamo mimo gredé naznanil samo dveh treh knjig. Dobravskega razpravo „der slavische Interrogativsatz“, katera se je tudi v nas Slovencih — hvalila, Jagić odločno graja, naštevaje jej mnoge napake. „Sein bester Freund, pravi, würde offenbar der sein, der ihm den Rath ertheilt hätte (jetzt leider schon zu spät) diese Leistung in dieser Form überhaupt nicht zu veröffentlichen“. O Celestinovem „Preširnu“ omenjá, da pogreša v njem natančnejšega izvestja o prijateljski zvezi Preširnovi s Stankom Vrazom ..... „beide sind und bleiben ungemein liebliche dichterische Gestalten, die in gleichem Maasse verdienen von den benachbarten Slovenen und Kroaten gelesen zu werden.“ Obširneje govori o Šumanovih „Slovencih“ ter iz knjige našteva nekatere nedostatke, o katerih je največ tudi prof. Rutar že pisal v našem listu. Svojo sodbo končno sklepa tako, „dass in dem Werke, wie es jetzt aussieht, der mir im ganzen so sympathische Charakter der Slovenen nicht voll in allen seinen ethnischen und moralischen Zügen zum Vorschein kommt“. O tej priliki pripovedujemo, kar smo pozvedeli iz bistrega vira, da je imela knjiga v začetku drugačno podobo, a da se je pozneje brez vednosti in brez dovoljenja prof. Šumana iz rokopisa ne gledé na celoto marsikaj izbrisalo in izpustilo; za tega delj nam knjiga ni prišla taka v roke, kakeršno nam je hotel prof. Šuman podati.

Imenitna za literarno pravdo, v katero se je prof. Šuman s svojim v obče vrlim in jako hvale vrednim delom zapletel o kajkavcih, zdi se nam izjava prof. Jagiča, kateri o tej stvari piše tako: „Sprachlich, d. h. wenn die linguistischen Merkmale eines gesprochenen Dialektes allein in die Wagschale fielen, würde ich selbst nach dem Dialekte meines Elternhauses, meiner Vaterstadt (Varaždin, ured.) und der engsten Heimat überhaupt zu den Slovenen zu zählen sein, das lässt sich nicht läugnen; ebenso wie man anderseits sagen darf, dass der politische Verband und die höhern Ideen der glücklichen und segensreichen neuern Zeit meine Heimat zum untrennbaren Glied eines andern grössern Ganzen gemacht haben.“ To je tudi stališče Miklošičevo in Šumanovo! Čestitamo veleučenemu hrvatskemu in ruskemu akademiku Jagiču na tej korektni, plemeniti, iz globokega znanja in nepristranskega mišljenja izvirajoči izjavi, zaradi katere so ga njegovi hrvatski zemljaki, kakor vidimo iz njih glasil, začeli že smešiti ter in effigie križati.

„Archiv für slavische Philologie“ izhaja pri Weidmannu v Berolinu. Vsako leto pride na svetlo po jedna knjiga v štirih zvezkih. Vsaka knjiga stane 20 mark (= 12 gld.), ali vsak zvezek 6 mark (= 3 gld. 60 kr.) Po Slovenskem bi si ga morala naročiti vsaj vsaka srednješolska učiteljska knjižnica.

L.

„Vračara ili Baba Hrka“.

Opereta Davorina Jenka.

Srbski listi, ki nam dohajajo iz Novega Sada, in tudi druge novine, katere nam je iz Belega Grada prijazno poslal g. inženir S. Roš, polni so vznesene hvale našemu genijalnemu rojaku g. Davorinu Jenku, kapelniku pri narodnem srbskem kraljevskem gledališči v Belem Gradu. Dné 3. maja predstavljala se je namreč v tem gledališči prva izvirna srbska opereta Jenkova: „Vračara ili Baba Hrka“ in občinstvo je to prvo večje delo našega rojaka na polji vokalne muzike vzprejelo s tako živo pohvalo in takim srčnim odzivom, da se je morala opereta štirikrat ponavljati in da je moral gledališki upravitelj na željo kraljice Natalije skladatelju izreči njeno kraljevo zahvalo „na ozbiljnom zauzimanju oko razvića narodne muzike“. Libreto je sicer rumunskega izvira ter nima posebne vrednosti, a muzika Jenkova je tako divna, da je srbski glasbeni krititi ne morejo prehvaliti. Takó na priliko pišejo novosadske „Srpske Ilustrovane Novine“ (l. 20, str. 127) „Jenko je ovim delom uvenčao sve svoje dosadanje radove . . . Pesme u ovoj opereti odlikuju se sve, kako lepotom sa tehničke strane, tako i varijacima u izkazu osečaja“ . . . In „Srpske Novine“ pravijo: „G. Jenko je sa svojom kompozicijom podigao srpsku muzikalnu svest, otvorio novu eru muzike u Srpstvu i na sjajan način pokazao, što je u stanju učiniti talenat, udružen s narodnim genijem. On je ne samo osnažio i podigao našu odanost prema njemu i naše poštovanje prema njegovom talentu, koji nam je i pre lepe probe svoje moči dao, nego nam je i našu narodnu muzu učinio milijom i dragocenijom. Jenko je ovim delom podigao sebi spomenik u našoj muzikalnoj literaturi, spomenik. koji če, pored Stankovićevog. vrlo časno mesto zauzimati, a kako se u nekoliko i riznicom narodnog muzikalnog blaga poslužio, to je pokazao, kakve dragocenosti leže u našem narodnome pevanju“.

A osobito človeku dobro dé, da Srbje o tej priliki Davorinu Jenku presrčno hvalo in največje spoštovanje izrekajo zaradi velikih zaslug, katere si je ta rojak naš pridobil za razvoj srbske muzike v obče. naštevaje ogromno število prelepih koncertnih pesnij njegovih, s katerimi je obogatil poprej skromno glasbeno literaturo srbsko. Iz vsega srca radujemo se tudi mi tega krasnega vspeha Jenkovega ter obžalujemo o tej priliki, da so se baš o tem genijalnem rojaku našem mogle obistiniti besede: nemo propheta in patria sua! Da se je to moglo pri nas zgoditi, to ostane večni madež na slovenstvu. L.

Zlata knjiga.

Poezije. Zložil S. Gregorčič. I. Založil Ig. Gruntar; tiskala Klein in Kovač v Ljubljani 1882, 8⁰, 158 str. Cena po 1 gld.

II.

Odkar nam je za Vodnikom v tridesetnih letih tekočega stoletja „Kranjska Čebelica“ po obliki in vsebini presnovala pesništvo slovensko. poslala so dobrotna nebesa Slovencem v vsakem desetletji velikega pesnika, ki je s svojimi neumrjočimi pesnimi korenito označil razvoj našega pesništva ter vrhu tega zaznamenoval lepi napredek vsega književnega, vsega kulturnega življenja slovenskega: četrto desetletje nam je rodilo Preširna, peto Levstika, šesto Jenka, sedmo Stritarja in zdaj na meji osmega in devetega veselimo se Gregorčiča.

Gotovo bi bilo poročevalcu mikavno in tudi hvaležno delo, na tem mestu obširneje govoriti, kakšnega literarnega pomena je Gregorčičevo ime v književnosti slovenski ter preiskavati, v kakšnem razmerji stoji s predniki svojimi: kaj ima z njimi skupnega, kaj od njih različnega: kaj se je od njih naučil, kaj je svojega prvotnega in izvirnega položil v svoje „Poezije“. A da se že danes ne lotim take razprave, najimenitnejši uzrok je ta, ker mislim, da nam bode tako priden in delaven pesnik, kakor je Gregorčič, še večkrat dal priliko obširneje razpravljati o njegovih poezijah in potem tudi ta, ker sem uverjen, da naš pesnik, dasi je že zdaj klasično dovršen, nikakor še ni dospel svojega umetniškega vrhunca.

Zbral nam je pesnik svoje „ude“, kakor pravi, da bi nam podal svoj „kip“: a ta kip, dasi tako krasen, tako veličasten, vender še ni celoten. In hvalo moramo vedeti nebesom, da je tako; kajti ako nam že te „Poezije“, kar jih imamo tukaj pred seboj, tako živo sezajo v dušo, koliko nam je pričakovati od njega, kadar celotna podoba njegova stopi pred strmeči svet.

Ako pa tudi Gregorčič ni še priobčil vseh svojih poezij, ako se bode pesnik tudi odslej še množil in dopolnjeval na vse strani, vender nam je že iz priobčenih proizvodov njegove muze poznati „glavo in srcé“ njegovo.

In to glavo, to srcé hočemo si tukaj v kratkem ogledati.

Ko prebiramo Gregorčičeve pesni, kažejo nam po svoji večini nekaj jednakega, nekaj skupnega. Misli so raznovrstne, motivi razni, vtis različen; a skrivaj med vrstami leze kakor rudeča nit nakakov duševen razpor. Skrivaj, pravim, in zategadelj ga morebiti nekritični bralec niti opazil ne bode, a paznemu presojevalcu je ta razpor očiten ravno zaradi tega, ker se na več mestih, dasi v raznih oblikah ponavlja. Nečem trditi, kar sem že večkrat slišal, da je ta duševni razpor Gregorčiča za pesnika naredil, a vplival je gotovo nanj, sodim pa, da ne bode vedno. In kadar se tega vpliva iznebi, storil bode velikansk korak v oblast večnolepega pesništva. To je še neko „prerojevanje, presnovljanje“. Boj še ni končan, a konec ga bode, konec ga mora biti! Ko čitamo otožno donečo pesen, vsiluje se nam nehoté misel in navdaje nas strah, da bode naturna, zdrava in krepka sila v pesniku podlegla, da bode pesnik zašel v nepogumno, a vender tako zapeljivo gibanje in guganje mehkega subjektivnega svetobola: preobrnemo list in divna moč pesnikova vzraste zopet tako gigantično, da se jej mora klanjati vsak ter pripoznavati, kako visoko nad nami stoji ta pesniški genij! Kdor ne čuti tega, bere naj zaporedoma pesni „V mraku“ (str. 38) in „Človeka nikar!“ (str. 45).

In ravno ta zdrava, krepka, elementarna sila pesnikova ustvarila nam je najlepše, najveličastnejše pesni. In med te bi v prvi vrsti štel pesen „Soči“ (str. 85) in „Človeka nikar!“ Ideja, dikcija, stik — vse je nedosežno dovršeno in izvirno in kakor je pesnik v prvo položil ves sveti ogenj domovinske ljubezni svoje, tako je v drugi upodobil najglobokejše filozofiške svoje nazore. V slovenski književnosti nimamo nobenega pesniškega proizvoda, ki bi se tema pesnima mogel primerjati. Take pesni so neumrjoče!

In kako ta elementarna sila premaguje v našem pesniku, kaže nam jasno še mnogo pesnij, tako n. pr. „Kupa življenja“ (str. 29):

Kedor je možák,
Strupene se kupe ne brani,
Sladké se nikdar ne vpijáni,
No vedno ostane enak,
In vedno ohrani
Si pokoj sladák!

A še krepkeje jednak čut izraža veličastna pesen: „Na bregu“ (str. 40). Pesnik stoji na skali ob morskem bregu ter zre v razljučene valove, ki srdito butajo ob kamenito bregovje, tako da mu bele pene brizgajo v obraz. A skala se ne gane, in tudi pesnik na skali se ne umakne morskemu viharju:

Ko v steno valovje osode vihar
Ob mé se zaganja;
A duh se ponosni ne vklanja:
Ti streti me moreš, potreti nikdár
Osode sovražne besneči vihar!

To je vznesena možka beseda!

In kaj pravi v „Izgubljenem raji“? (str. 48):

Nespametno ljudstvo, čemú—li tvoj stok?
Na delo! Ne nosi mi križema rok!
Povrni se sámo v prvotnost nazaj,
In našlo povsodi prvotni boš raj!

Te pesni zdé se mi za pesnikovo zdanje in bodoče mišljenje tako značajne, da jih nalašč poudarjam na prvem mestu.

Poleg teh moramo v obče domovinske pesni Gregorčičeve prištevati najlepšemu cvetju slovenske lirike. Koga ne bi do solz genila oda „Domovini“ (str. 107), peta zlati, zapuščeni, tožni, s solzami in krvjo napojeni materi? Ta glas, ta mehki, srčni glas, ki od kraja do konca preveva vso pesen, odkriva nam vso neskončno ljubezen, katero blag sin goji do nesrečne matere, baš zaradi nesreče njene že bolj iskreno ljubljene! Isto plemenito ljubezen razodeva tudi „Znamenje“ (str. 150), ki nam v priprosti obliki narodne pesni izraža najglobokejši čut. — Ali kaj naj porečem o pesni „V pepelnični noči“ (str. 111)? Komaj je bila lani v „Zvonu“ natisnena, že so jo deklamovali po vseh čitalnicah in šolah slovenskih. Človek ne vé, komu bi se bolj čudil: ali izvirni veličastni ideji, ali načinu, kako je pesnik izrazil to idejo. — Čisto nova je tudi misel v klasični elegiji „Na potujčeni zemlji“ (str. 86). Pesnik gleda ravno, solčno, vinorodno Furlanijo, podobo rajskega vrta; a srce se mu užalosti, ko se domisli, da

Naš bil nekdaj je ves ta raj;
Očetom našim domovina!

A zdaj se širi tod tuj rod in tujci gospodarijo zemlji nekdaj naši. Kako se je to zgodilo? Najde se časi, pravi pesnik, pergamenet, na katerega je bil učen mož napisal krasne pesni, modre reke, vredne, da bi se ohranili na večne čase. A ta list dobi neveden tujec v roke in ker napisane modrosti ne ume, izbriše stara slova ter nariše nanj svoje črte.

Tak list prostran si ti ravan!
Naš ded tu pisal svoja dela,
Naš govor čul si prek poljan,
Tu pesem naša je živela.

A zdaj zatrt je tod naš glas,
In tuji krog zvené glasovi,
Tuj trg in grad, tuj ves je kras,
Oh, naši so samo — grobovi.

In tista nedosežna „Na sveti večer“ (str. 8)! Kakor mlado dekletce gre na sveti večer v potok gledat, da bi v vodi opazila podobo svojega ljubega in jo iz dna valov pozdravi krasan, ljub obraz, ki jej s sladkim nasmehom pravi, da je tukaj čas njiju združbe: tako tudi pesnika vleče na sveto noč, da bi se prinagnil nad vodo ter iz proročnih valov zvedel svojo in svojega naroda usodo:

Kdaj srečno moje bo domovje?
Rešitve njemu le še ni?
Kaj mi razkrilo boš, valovje?
Nadjá srcé se in — boji! . . .

V tretjo vrsto prišteval bi tiste pesni, v katerih nas pesnik z živo, s pravim krščanskim duhom napolnjeno, iz srca izvirajočo in v srce prodirajočo besedo vzpodbuja k pravi ljubezni do svojega trpečega brata in k dejanski ljubezni do trpeče domovine.

Odprì srcé, odprì roké,
Otiraj bratovske solzé,
Sirotam olajšuj gorjé!
Kedor pa srečo vživa sam,
Naj še solzé preliva sam!

„Sam“ (str. 10).

Tako nas uči pesnik ter dostavlja:

Odločno odpovej se svoji sréči,
Goreče išči drugim jo doséči,
Živeti vrli mož ne smé za sé.

„Daritev“ (str. 28).

Odprto srcé in odprte roké
Imej za trpečega brata;
A trdno zapahni uhó in srcé,
Ko trka sovraštvo na vrata.
„Samostanski vratar“ (str. 97).

In svojega prijatelja opomina („Slovo in naročilo str. 90):

Značajen sam še v ljudstvu značaj,
Oživljaj, gôji in krepčaj!
Na to mi prvo skrb obračaj:
To naša je naloga zdaj.

In še krepkeje isto misel izraža v nedosežni pesni „Življenje ni praznik“ (str. 62).

Ni praznik, predragi mi, naše življenje,
Življenje naj bode ti delaven dan,
Od zora do mraka rosan in potán
Ti lajšaj človeško trpljenje!
Ne plaši se znoja, ne straši se boja,
Saj moško dejanje krepčuje moža,
A pokoj mu zdrave moči pokonča,
Dejanje ti ljubi, a bój se pokoja!
Dolžan ni samó, kar veleva mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan!

Kakor vsak velik pesnik, povzdiguje se tukaj Gregorčič do pravega narodovega in domovinskega učenika, ki najplemenitejše nauke seje svojim rojakom v srcé!

A ne uči nas samo ljubezni do trpečega brata, nego dejanski jo tudi sam zvršuje. Saj je duhovnik, duhovnik živo čutečega, blagega srcá, kateremu se tolikrat odkriva človeško gorje ondu, kjer je prikrito posvetnim očem:

Pravico v grob so dévali,
Pri grobu jaz sem bil,
Pogrebci so prepevali,
A jaz solzé sem lil.

Zrl bratoljubja sem pokòp . . .
Ko grob se je zaprl,
Smejal se je spremnikov trop,
V bridkosti jaz sem mrl.

Uzore pokopali so, . . .
— Oh, to dočakal sem! —
Na grobu tam plesali so,
Grenko jaz plakal sem.

On plaka s siromakom, ki (str. 20) toži:

To pa nadloga vseh nadlog
To hudo je najhuje,
Da, ker sem reven, ker ubog
Me ljudstvo zaničuje.

Gorečo molitev moli za zapuščeno siroto (str. 34) in v pesni, po formi kakor po mislih čudovito dovršeni, prosi „O nevihti“ (str. 70) grozečega Boga, da bi se usmilil siromaka-kmeta, kateremu toča preti uničiti žulje pridnih rok. — In tudi mrtvih ne pozabi! Ko na vseh svetnikov dan vsak venča s cveticami grobove dragih svojih pokojnih,

Kogá, kogá pa srce moje
Spomina se tačas? . . .
Vas, zabljeni grobovi,
Kjer križ ne kamen ne stoji,
Ki niste venčani s cvetovi,
Kjer luč nobena ne brli.
O če nikdo
Nocoj se vas ne spomni,
Pozabil ni vas pevec skromni
In pa — nebo!

Gregorčič se nam v „Poezijah“ kaže skoro izključivo lirika. Pripovedni odlomek „Biser“ (str. 152) je prekratek, da bi mogli po njem sklepati in soditi o epični strani pesnikovi. Vender sta nam prelepi pripovedni pesni „Jeftejeva prisega“ (str. 23) in „Tri lipe“ (str. 138) predobra poroka, da bi mogli dvojiti o velikanski zmožnosti Gregorčičevi v tej stroki; želeli bi, da bi epika postala Gregorčiču močnejša stran in da bi s proizvodi te vrste vzbudil in povzdignil slovensko pripovedno pesništvo, katero se zadnja leta v nas Slovencih tako malo goji!

O vnanji obliki Gregorčičevih pesnij danes nečem govoriti. Poudarjati hočem samo, da tudi v tem oziru njegove „Poezije“ v slovenski književnosti zaznamenujejo izdaten napredek; da, neko posebno obliko liriških pesnij je on v Slovencih iz nova ustvaril. Na mislih so mi osobito pesni, kakor „Soči“, „O nevihti“, „Pozabljenim“, „Človeka nikar“ i. dr. Že X. je pri nas rodil vse polno epigonov. Vzemi v roke kateri si bodi leposlovni list slovenski, koliko pesnij znanih in neznanih pesnikov te spomina X-a! Ako ima že ta toliko naslednikov, koliko jih bode imel še le Gregorčič! Veselo znamenje je to, da se dobre stvari pri nas tako hitro posnemajo. Ni se nam bati več za našo liriko. In da je osnovana zdaj na taki krepki podstavi, za to imata največjo zaslugo Stritar s svojo teorijo in svojim vzgledom in zdaj Gregorčič s svojim dejanjem.

Ker že ravno govorim ob obliki, ne morem završiti tega naznanila in priporočila (kajti ta namen imajo v prvi vrsti pričujoče vrstice), da ne bi čestitih čitateljev opozoril še na dve pesni, na „Pastirja“ (str. 106) „Oljko“ (str. 143). Prva se mi zdi jedna najblagoglasnejših pesnij slovenskih, ki bistro kaže, kaj more pravi pesnik slovenski ustvariti z našim jezikom. Jednako zveneča je jedina Levstikova:

Oh, koliko moških in ženskih ljudí
In mladih in starih na goro,
Ob romarski palici molit hiti
In delat za grehe pokoro! . . .

Druga je tako veličastna, da se vsaj z daleka mora primerjati s Schillerjevo pesnijo o zvonu.

Ako pa pesnik „Oljko“ završuje:

Pred duhom vidim nizko sobo,
A v sobi bledo sveč svitlobo;
Med svečami pa spava mož,
Bled mož, ogrnen s plaščem črnim,
Ki s trakom je našit srebernim;
On trdno spi, nevzdramno spi,
Strudila ga je težka hoja.
Moža pa množica ljudí
Z mladiko oljkovo kropí
Želeč mu večnega pokoja.
Oj, bratje, ko se to zgodi,
Tedaj končana pot bo moja
In konec bo težav in boja,
Tedaj potihne za vsekdar
Srcá mi in svetá vihar . . .

odgovarjamo mi in z nami gotovo vsa slovenska zemlja, da se to prerokovanje njegovo zdaj ne sme še uresničiti, nego dolgo dolgo narodu našemu dobrotni Bog zdravega in delavnega ohrani genija slovenskega Simona Gregorčiča! L.

* * *

Slovenski glasnik.

Zgodovina Tolminskega, to je: zgodovinski dogodki sodnijskih okrajev Tolmin, Bolec in Cerkno z njih prirodoznanskim in statističnim opisom. Spisal S. Rutar, profesor na c. kr. gimnaziji v Špljetu. Na svetlo dal Josip Devetak, deželni poslanec in župan tolminski. V Gorici nat. Hilarijanska Tiskārna 1882, 8°, 320 str. Cena 1 gld. po goriških knjigarnah in v Tolminu pri g. Devetaku. — V obče Slovenci še vse premalo poznamo lepo svojo domovino, bodi si v narodopisnem, jezikoslovnem, zemljepisnem, zgodovinskem ali prirodopisnem oziru; za tegà delj tem veselejši pozdravljamo to krasno, iz Gorice došlo nam knjigo, katera ima namen do dobrega opisati nam važen del naše Slovenije ter seznaniti nas z zanimljivo zgodovino in vrlimi stanovniki njegovimi. V uvodu nam pripoveduje g. pisatelj, kako mu je prišlo na misli pisati tolminsko zgodovino. Že v prvih razredih svojega gimnazijalnega učenja se je počel baviti z zgodovino svoje ožje domovine ter spisovati zgodovino Tolminskega. Ali kolikor je on sam v znanosti napredoval, tako je ob jednem videl, kako nepopolno je delo njegovo. Zato jo je vedno popolnjeval in predeloval, tako da je pričujoča knjiga že peti izdelek istega predmeta. Tistemu, ki bi se čudil, da si je g. pisatelj odbral baš Tolminsko za predmet svojega zanimljivega opisovanja, odgovarja tako: „Ta deželica je okoli in okoli s prirodnimi mejami tako obdana, da se je morala že od nekdaj smatrati kot za se samostojna, lepo zaokrožena celota. In zares, odkar se nam začne zgodovina teh krajev jasniti, prikazuje se nam Tolminsko (z Idrijo, Oslico in Davčo vred) pod oglejskimi patrijarhi, goriškimi grofi in avstrijskimi vladarji vedno kot za se odločeno okrožje z lastnimi glavarji. Da, še celo do leta 1848. se lahko trdi, da je bilo Tolminsko posebna deželica med drugimi avstrijskimi pokrajinami. — Tudi glede cerkvene uprave bilo je Tolminsko ločeno od ostalega Goriškega, ker je spadalo še do novejšega časa pod čedadski kapitelj, kateri je je vedno smatral kot svojo dragoceno lastnino na avstrijskih tleh. — Natorno je torej, da se je začelo na Tolminskem različno živenje z lastnimi navadami in značajnimi svojstvi. Zato je opravičena trditev, da ima Tolminsko svojo posebno zgodovino, ki je vrědna, da se marljivo zbira in skrbno preiskuje, ter sedanjemu in bodočemu svetu spisuje v prijetno zabavo, še bolj pa v pouk in živ vzgled.“ — Za danes samo svoje čitatelje opozarjamo na to zanimljivo delo, priobčujoči jim njegovo vsebino, ki je ta: I Tolminsko pred začetkom patrijarške oblasti. A. Najstarejše zgodovinske vesti do prihoda Slovencev (str. 5). B. Od prihoda Slovencev do začetka patrijarške oblasti (str. 15). — II. Tolminsko v srednjem veku, A. Tolminsko pod oglejskimi patrijarhi (str. 27.); B. Tolminsko pod Čedadom in goriškimi grofi (str. 48.); C. Kulturno živenje v srednjem veku (str. 63.) — III. Tolminsko pod Avstrijo do francoskih vojen (str. 83). — IV. Kulturne razmere na Tolminskem od XVI. do XVII. stoletja (str. 131). — V. Od francoskih vojen do l. 1880. (str. 185 do 215). Dalje obseza knjiga „Dostavke in pojasnila (str. 216—253), t j. izvirne listine in izpiske iz važnejših dokumentov, nahajajočih se v grofovskem arhivu v Tolminu ter v kapiteljskem arhivu v Čedadu. Na str. 254. začenja se „Prirodoznanski opis Tolminskega“, ki je razdeljen na A. Splošni pregled; B. Gore (str. 257); C. Doline (str. 281); D. Vodovje (str. 283) in E. Geologijo (str 291.) Pridejano je znanstveno „Kazalo osobnih in krajnih imen“ ter „Važneje pomote“. — Že ta vsebina sama na sebi priporoča knjigo: a priporoča jo še bolj ime pisatelja profesorja Rutarja, ki je vsemu svetu slovenskemu dober in drag znanec po prezanimljivih in korenitih zgodovinskih studijah, priobčenih zadnja leta po „Zvonu“, „Soči“, „Edinosti“, „Slovenskem Narodu“ in po Letopisu „Matice Slovenske“. Hvalo smo dolžni tudi č. g županu tolminskemu Josipu Devetaku, da je knjigo založil ter tako pomagal slovstvo naše obogatiti z dragocenim znanstvenim in domoljubnim delom.

Rokovnjači, historičen roman. Spisala Josip Jurčič in Janko Kersnik. Ponatis iz „Ljubljanskega Zvona“. V Ljubljani 1882, 8°, 133 str. Natisnila „Narodna Tiskarna“. Cena 50 kr., prodaje J. Giontini v Ljubljani. — Dolžni smo povedati, zakaj smo ta roman iz svojega lista ponatisnili. Stvar je ta: Ko so nam lani pošle „Ljublj. Zvona“ prve tri številke, ukazal je Jurčič iz njih ponatisniti svoje „Rokovnjače“, da bi novi, a prepozni naročniki vsaj to zgodòvinsko povest vso dobili v roke. Iz istega uzroka smo po smrti Jurčičevi nadaljevali ponatiskovanje. Dostavljamo še, da je prvih jednajst poglavij (do 54. str.) spisal Jos. Jurčič, a ostalih trinajst Janko Kersnik.

„Matica Slovenska“ imela je svoj občni zbor za leto 1881 (!) dne 14. junija t. l. v Ljubljani. Iz obširnega obravnavanja priobčujemo tu najimenitnejše točke. Računski sklep za l. 1881. nam kaže, da ima Matica imovine 44.006 gld. 52 kr. v gotovini in 9760 gld. v obligacijah. Po proračunu ostaje 3103 gld. 20 kr. za izdavanje knjig leta 1882. Veliko se je tudi govorilo o preosnovi društvenih pravil ter konečno ukrenilo, naj odbor še jeden pot o tej stvari ukrepa ter svoje nasvete prihodnjemu občnemu zboru predlaga. V odbor so bili izvoljeni gg. M. Pleteršnik, Fr. Erjavec, Fr. Levec, dr. Jarn. Zupanec, Ivan Vilhar, V. Zupančič, Fr. Wiesthaler, And. Senekovič, Fr. Hubad, Fr. Šuklje, A. Kržič, And. Marušič, dr. A. Jarec, L. Robič, Mih. Žolgar, J. Majciger, S. Gregorčič. Razen teh sedé zdaj v odboru še gg. Peter Grasselli, K. Klun, Jos Marn, And. Praprotnik, Fel. Stegnar, I. Tomšič, I. Vavrů, M. Vodušek, Matej Cigale, And. Einspieler, Jurij Grabrijan, dr. A. Jeglič, Fr. Kosar, dr. J Poklukar, Božidar Raič, L. Svetec, dr. Jurij Šterbenec, K. Šavnik, I. Šolar, Jos. Šuman, dr. I. Šust, dr. Jos. Tonkli in Vilj. Urbas.

Odbor za Jurčičev spomenik je imel 24. t. m. sejo, v kateri je ukrenil: 1. drugi zvezek Jurčičevih zbranih spisov dati takoj v tiskarno; 2. vzidati letos 15. avgusta v pisateljevi rojstveni hiši na Muljavi spominsko ploščo in 3. v ta namen prirediti na Muljavi in v Zatičini primerno narodno slavnost ter povabiti narodna (osobito ljubljanska) društva, da se udeležé tega narodnega praznika. Spominsko ploščo bode izdelal g. V. Čamernik. V slavnostni odbor so izvoljeni gg. dr. Dolenec, dr. Starè, H. Turek in Fr. Levec.

Gregorčičeve „Poezije“. „Slovenski Gospodar“ in za njim drugi listi slovenski poročajo, da je prevzvišeni ljubljanski vladika g. Janez Kriz. dr. Pogačar slovenskemu pesniku g. vikarju S. Gregorčiču pisal pismo, v katerem mu lepo čestita zaradi njegovih krasnih „Poezij“. V pismu tudi izreka željo, da bi pesnika rad osobno poznal. Dozdaj so že vsi večji slovenski listi govorili o Gregorčičevih „Poezijah“ in vsi so — razen jednega — polni hvale! A kakor se nekdaj krivoverci v slovenskem narodu niso mogli ukoreniniti, tako smo preverjeni, da tudi ti „protestantje“ v slovenskem pesništvu ostanejo brez — občine in brez pastirja! Tudi „Novice“ (l. 23) so prinesle o njih prav lepo razpravo in v praškem „Světozoru“ (l. 23) jih Jos. Penížek svojim českim rojakom toplo priporoča; najbolj so mu po volji pesni „Soči“, „V pepelnični noči“ in „Na sveti večer“. Zadnjo pesen je v „Svetozoru“ g. Penížek tudi na češki jezik preložil. Glasbeni direktor g. A. Nedvěd je že jedno uglasbil in sicer: „Vojaci na poti“. Kakor čujemo, misli še nekaj drugih uglasbiti.

G. Ivan Lapajne, šolski ravnatelj na Krškem, vabi na naročno „Praktične metodike,“ v kateri misli slovenskim učiteljem podati navodilo za poučevanje v vseh predmetih ljudske šole. Knjiga, okolo 130 str. obsežna, stala bode 80 kr.

Slovensko-latinske vaje za III. gimnazijski razred obsezajoče sklonoslovje (Casuslehre) izdeluje g. prof. Val. Kermavner. Stavke zbira iz latinskih klasikov, zlasti iz Kornelija Nepota in Cezarja. Kadar to knjigo zvrši, začel bode pisati slovensko-latinske vaje o načinoslovji (Moduslehre) za IV. gimn. razred. Nadejati se nam je tedaj od tega izvrstnega šolnika v kratkem dvoje temeljitih izvirnih šolskih knjig. And. K.

Prof. Miklošič je v seji dunajske cesarske akademije znanostij 20 aprila t. l. predložil spis: „Doneski h glasoslovju rumunskih narečij. O konsonantizmu. II. del“.

„Slep je, kdor se s petjem vkvarja!“ Te dni so v poslopji ljubljanske c. kr. gimnazije našli izvirni rokopis pesnij znanega pesnika in rodoljuba slovenskega profesorja dra. Jakoba Zupana. Našli so ga v samotnem kraji, kamor peš hodijo kralji in cesarji. Zanimljivi ta rokopis hrani zdaj g. prof. Fr. Wiesthaler.

Imenovanje. Naučno ministerstvo je slovenskega pisatelja gosp. Jožefa Križmana imenovalo za verskega učitelja na c. kr. gimnaziji v Pázinu.

Občni zbor „Glasbene Matice“ v Ljubljani je bil dne 20. aprila t. l. Po nagovoru predsednikovem poročal je društveni tajnik g. V. Valenta o odborovem delovanji, ki je merilo na to, da se 1. ohranijo stari društveniki, 2. da se pridobé novi, 3. da se, kolikor mogoče, zadovolé z raznimi muzikalijami za leto 1881. na svetlo danimi, 4. da si društvo pridobi spretnih skladateljev in 5. da si „Glasbena Matica“ pomore do boljšega materijalnega stanja. V to svrho se je društvenikom marljivo dopisovalo, da njih podpora ni izostala; — za pomnožitev podpornih udov je slovensko časništvo objavši in priporočivši društvena dela hvalevredno delovalo: — za letni donesek 2 fl. so dobili člani 22 pol muzikalij in sicer: Lavoriko, II. del z 38 nekaj znanimi, nekaj novimi napevi, tiskanimi v 4 glasovih za tenor I. in II., bas I. in II. v mali priporočni obliki, kar posamičnim pevcem in pevskim zborom posebno ugaja (tržna cena 2 gld.) Dalje je bilo razposlanih 15 novih večinoma nenatisnenih napevov in partitur, katerim so skladatelji ranjki Kam. Mašek, Iv. pl. Zajec, Gjuro Eisenhut, dr. Gust. Ipavec, P. A. Hribar, Danilo Fajgelj, K. Knitl, N. Stross, Fr. Hlavka (tržna cena 80 kr.) in 10 strani obsezajoča transkripcija Jurij Flajšmanovega napeva „Luna sije“, urejena za klavir po D. Fajglji (tržna cena 65 kr.) — Z muzikalijami so društvo podpirali razen že omenjenih skladateljev tudi D. Jenko ter svojo daljno pripomoč zagotovili še gg. Ant. Nedvěd, Ant. Foerster, F. S. Vilhar, vodja glasbenega zavoda v Karlovci, dr. Benjamin in dr. Gustav Ipavec; istotako je odboru došla od g. Janka Lebana ponudba glasbenih del (4 glasni napevi) iz zapuščine umršega g. Avgusta Lebana in od g. Hilar. Zorna na Goriškem 4 dela. — V izboljšanje denarstvenih razmer je „Glasbena Matica“ dne 6. aprila 1881 vložila pri slavni c. kr. deželni vladi prošnjo za državno podporo; na ministerijalni poziv se je prošnja obširno podprta ponovila, a do sedaj še ni rešena. Slavna hranilnica kranjska je darovala društvu 50 gld. Tudi od slavnega deželnega zbora je dobila „Glasbena Matica“ 100 gld. podpore. Z oddajo vseh dosedaj na svetlo danih muzikalij proti vložnini 8 gld. je blagajnica pridobila precejšnjo svoto. Po tej znižani ceni pa so dobivali muzikalije samo naročniki, ki so postali potem podporni društveniki.

Tako se je delovalo sploh; posebe pa je po odboru bila izročena visokorodni gospici M. Winklerjevi njej posvečena Fajgljeva transkripcija „Luna sije“.

Za arhiv je odbor najel svojo društveno sobo pri visokočestiti gospe Drag. Bleiweisovi-Trsteniški. S tem je delovanje odbornikom mnogo olajšano. V osnovalni odbor za ustanovo Bleiweisovega spomenika sta bila voljena dva odbornika, in za „Narodni Dom“ je odbor volil 200 gold. v nakup jedne delnice. V Zagrebu se je osnoval odbor, ki napravi ranjemu slavnemu goslarju Fr. Krežmi nagrobni spomenik; v ta namen prosi ustanovljeni odbor podpore. Glasbena Matica je priobčila slavnega umetnika prvo delo „Moje sanje,“ romanco za gosli in klavir, zato ima prijetno dolžnost, storiti kaj za dostojen spomenik. Odbor se društvenikom priporoča za prostovoljne doneske. Tajnik se konečno spomina še društvenikov umrših v pretečenem letu in poudarja zlasti izgubo gosp. dr. Jan. Bleiweisa-Tersteniškega, ustanovnika Gl. Matice.

O denarnih razmerah poroča blagajnik S. Stegnar. Društvo je imelo
dohodkov v pretečenem letu . . . . 952 gld. 53 kr.
in stroškov . . . . 852 „ 50 „

torej je prihranjene gotovine . . . . 100 gld. 03 kr.
Nedotakljive ustanovnine ima 1000 gld. pri podpornem obrtnijskem društvu naložene.

Društvenikov je pri Glasbeni Matici razen 3 častnih, 191; izmed teh je 21 ustanovnikov in 170 podpornikov: ti se delé v 22 društev (čitalnic 9, pevskih društev 5, učiteljske knjižnice 3, 3 društva vseučiliščnikov in 2 drugi društvi). Po deželah se delé člani tako: Hrvatska jih šteje 27, Štajerska 17, Primorska 12, Koroška 7, in po drugih deželah 9; na Kranjskem je torej 119 članov in od teh jih je v Ljubljani 43, drugod po Kranjskem 76. V letu 1881. je na novo pristopilo 21 društvenikov, torej polovico menj nego leta 1880.

To poročilo se odobri in blagajniku izreče priznanje za njegovo delovanje.

Naposled nasvetuje g. Jos. Maier v izboljšanje denarnih razmer naslednje resolucije: 1. društvo naj vabi rodoljube k pristopu in nabira male darove za povišanje ustanovnine. 2. naj se slavni dež. zbor prosi za ustanovo deželne stipendije v izobražbo domače moči, ki bi potem vodila slov. glasbeno šolo; 3. naj se ponavlja prošnja do slavne vlade za državno podporo; 4. naj bi se na korist blagajnice priredil vsaj jedenkrat v letu kak koncert, pri katerem naj se producirajo domače kompozicije, da se občinstvo ž njimi seznani. Resolucije so bile vzprejete, istotako tudi g. Valentova nasveta, naj se slovenska glasbena predavanja priredijo v izobražbo prijateljev muzike in diletantov, in naj bi društvo izdalo „nauk o igri na glasoviru.“ —

V odbor so izvoljeni: Fr. Ravnikar, predsednik, Srečko Stegnar, blagajnik, ki sprejema naročila in oglasila, dalje V. Valenta, Fr. Drenik, J. Maier, dr. K. pl. Bleiweis, A. Foerster, P. A. Hribar, Alfred Ledenig, A. Razinger, dr. J. Stare, Drag. Žagar, vsi v Ljubljani in vnanji: D. Fajgelj, Fr. Gerbić, S. Gregorčič, Ig. Gruntar, M. Šušteršič, J. Žirovnik in A. Gnezda v Zagrebu. Častnima članoma g. dr. B. Ipavcu in g. A. Nedvedu se po društvenih pravilih ni več naložilo odborništvo. — S. St.

Desetorica literarnega in zabavnega kluba v Kranji, ki je 28krat v Peter-Majerjevih zgornjih prostorih zborovala. sklenila je 20. maja svoj redni zimski tečaj. — Beril je bilo 18. Brali so: 15. oktobra g dr. Šavnik: „o vplivu vode in zraka na človeško zdravje“; 22. in 29. oktobra prof. Franke: „Čemu sem potoval v Kitaj?“ (resničen roman iz 19. stoletja); 5. novembra prof. Karlin: „o stari atiški komediji“; 12. novembra g. Majdič: „o polaganji prvega atlantskega kabla“; 19. novembra g. Majer: „o pivovarstvu“, (s praktičnim razkazovanjem); 26. novembra g. dr. Mencinger: „o zmotnjavah“; 3. decembra g. Pirec: „geologična slika gorenjske ravnine“; 10. decembra g. Pezdič: „maksime de Larochefoucauldove“; 17. decembra prof. Škabernè: „Od zajca do medveda“, (lovski dogodki v Gorjancih); 27. decembra g. dr. Šavnik: „o sanjah“; 7. januvarja g. sod. adjunkt Škerlj: „pravo in advokat“; 14. januarja g. dr. Mencinger: „občni državljanski zakonik v sedmem zakramentu“, (o priliki ženitovanja klubovega uda); 21. januvarja prof. Karlin: „nekaj o Aristofanu;“ 1. februvarija prof. Franke: „pogreb v indiškem oceanu“; 18. februarja gosp. M. Pirec: „o vesoljnosti“; 25. februavarja g. Majdič: „o maškeradah“; 18. marcija g. Pezdič: „Svift: Čudna sanja“ — Vrhu tega se je zložilo 14 sonetov in 21 godovnih ali spominskih pesnij (med njimi jedna pečena in nekatera „apte dicta“), katere so ustvarili ali posamezni izvoljeni poeti ali ad hoc izbrani odbori. — Predstavljali so se tudi dramatično-lirični prizori. — O godovih in izredno svečanostnih priložnostih narisal je klubov ud 19 historičnih, krajepisnih in genre-podob, jedno častno diplomo in jeden red. — Ob takih prilikah so se pele tudi primerne izvirne pesni in govorili prilični govori. — Za vsak večer se je izvolil po listkih „gospod“ (reditelj). — Obravnave so se vršile po pravilih vzglednih evropskih parlamentov. Ukrenila se je „lex“, da nihče nego „gospod“ ne sme govorniku sezati v besedo, in da ta „lex“ dobi ime po tistem, ki se prvi zoper njo pregreši. Ta „lex“ do sedaj še nima imena. Pilo se je pivo domače (Peter Majerjevo), vino pa Meniško (Valvasor, Ehre des Herzogthums Krain lib. II. cap. 29.) in Marsalko (Horatius carmen I. vers. 19.). (Iz tega dopisa vidimo, da je bil Kranjski klub res zabaven in literaren. Želeli bi samo to, da bi svoja berila in svoje pesni priobčil v katerem koli si bodi listu slovenskem. Ured.)

Klubov avgur.

Rusko slovstvo. V Peterburgu prišla je na svetlo v štirih zvezkih tretja dopolnjena izdaja sočinenij G. P. Danilevskega. V prvem zvezku so pomeščeni: Pervyj vypusk sokola. povest iz časov carja Alekseja Mihajloviča; Večer v teremê (graščini) carja Alekseja Mihajloviča; Na Indiju pri Petrê I. povest v 12 delih; Mirovič, roman v treh delih, in Poslêdnie Zaporožcy, povest. V drugem zvezku so natiskani: Ekaterina velikaja na Dnêprê, povest; Potemkin na Dunaê (Donavi), roman; Semejnaja starina, povest; Belyja v Novorossiji roman v dveh delih, in Četyre vremeni goda ukrajinskoj ohoty, povest. Tretji zvezek obseza: Volja, Beglie vorotilisj, roman v dveh delih; Novyja mêsta, roman v dveh delih in povesti: Bêlyj Lavruška za granicej in Svjatočnaja legenda — bês. Zadnji zvezek obseza: Devjatyj val, roman v treh delih; Ukrajinskija skazki; svoje pesniške proizvode G. P. Danilevskega in njegove prevode iz Schillerja, Mickieviča in Heineja. Cena vsem 4 zvezkom je 6 rubljev brez poštnine. Dobivajo se pri avtorji (Spt. Nevskij, d. 69, kv. Nr. 5) in v knjižnem magacinu M. Stasjuleviča. (Vas. ostrov, 2 linija, Nr. 7.) — Naznanja se, da je A. S. Suvorin v Moskvi jel izdajati popularno Ilustrovano zgodovino Petra Velikega v posameznih zvezkih. Sestavljanje teksta za to delo prevzel je profesor Derptske univerze A. G. Brückner (zdaj v Berolinu, ured.) Ilustracije bodo ksilografovane od najboljših rezbarjev v Rusiji in za granico. Podobe vzprejemale se bodo le take, ki imajo premo odnošenje k carovanju Petra Velikega. Slike spodvižnikov Petra bodo se posnele po najboljših izvirnikih, slike mest, poslopij, noš, prizorov iz življenja iz originalov sovremenih Petru. Od slik novejših umetnikov vzprejele se bodo le one, ki zgodovinsko verno izražajo tedanjo dobo. R.

Iz urednikove listnice. G. dr. Fr. S. na D.: Žvabov „Popovič“, kolikor ga je bilo natisnenega v lanskem „Zvonu“, res ne obseza vsega, kar bi se moglo povedati o tem znamenitem rojaku našem; a tega ni kriv pisatelj g. L Žvab, ki je s posebno pridnostjo, vestnostjo in natančnostjo zbral vse zanimljivo gradivo o Popoviči, nego podpisani urednik, ki je pod spis zapisal „konec“, predno je bil v resnici dokončan. Prisilili so ga v to mnogi naročniki, katerim razprava ni ugajala — ne zaradi tega, kar je pripovedoval g. Žvab, ampak zaradi načina, kako je pripovedoval. Iz spisa so za tega delj izostale najinteresantnejše partije, n. pr. o Popovičevih slovenskih črkah, o njegovi slovnici, o njegovem slovarji in dr., o katerih bi želeli, da jih g. Žvab priobči v Matičinem letopisu. — G. Fr. T. v I. na T. Kaj pa misliš! Zdaj sem založen za tri leta. Lepa hvala! Le poskusi! — Naročnik naš g. Vikentij Šumi, profesor v Niž. Uralsku v Sibiriji nas prosi, da bi mu doposlali 1. št lanskega „Ljublj. Zvona“; a ker je sami nimamo na razpolaganje, obračamo se do svojih naročnikov z uljudno prošnjo, da bi nam jo kdo izmed njih blagovolil vrniti, ako mu prebiva, ter nam tako pomogel z njo oveseliti rojaka našega v daljni Sibiriji. — G. J. K. v K. O priliki pismeno. — G. M. H. v Kr. To so še le detoustni glasovi slovenskega pesnika. — G. J. Z. Nekoliko. — G. V. Š. na Z. pri Tr. Ni mogoče! — Al A' Patrik v Wab. Minn. G. Jeram Peter je v letošnjem letopisu M. Sl. na 283. str. vpisan za ustanovnika, najboljši dokaz, da je M. resnično prejela poslani znesek. — G. Fr. N., k. pri sv. J. na Šč. Pesen Vašo smo poslali „Poetu“. — G. A. B. v C. Uganjke tiskamo na zavitku, ker smo s prostorom v večni zadregi. Ako jih hočete ohraniti, recite knjigovezu, naj Vam zavitek konec leta k „Zvonu“ zveže. — G. Bogomil: O priliki. Hvala! — G. O' B. v Wabashi U. S. of N. A. Presrčna hvala! Prihodnjič. — G. Ant. Bez. v Sofiji: Za danes prepozno!

Upravništvo še jeden pot lepo prosi vse gg. naročnike, ki ponavljajo svojo naročnino, da bi blagovoljno svojim naročilom vselej dostavljali število svoje adrese.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**

Leto II. V Ljubljani, 1. avgusta 1882. Štev. 8.

Mlademu prijatelju.

Li bodo, ko se snideva,
Kot danes lica ti cvetlà;
Li iz očesa tisti žar
Kot danes gorel bo vsíkdar?

Li s čela bode mládostna
Brezskrbnost ti odsévala;
Li tisti bo veselja svit
V obrazu jasnem ti razlit?

Li bo beseda gladka še
Iz ust ti razsipála se:
Smehljanje tisto zíbalo
Se čez obličja ti nebó?

Li boš še takrat to slavil,
Kar mlad naučil si se bil:
Li bode Bog ostal ti vse
In stvar njegova to, kar je?

Li srce prosto bílo bo
Kot danes ti nedólžnostno;
Li noga kakor zdaj lehkà
Bo takrat še ti stópala?

Li bo telesa in duhá
Ostala neizkáljena
Ti gibčnost za prihodnje dni:
Bog sam to vé povedati. . .

Takó ugibal sem tedaj,
Ko vaš zapuščal drag sem kraj:
In želel sem, da vidim spet
Nedolžnost tvojo — zdravja cvet!

Tomo Zupan.

Lobánja.

Pred máno vrhu grôba ležíš,
Duhá nesmrtnega ti posóda,
Ozbíljne mísli mi v duši budíš,
Ostanek Adamovega zaróda.

Kakóvo nosílo têbe teló,
In káko nosíla nekdaj imé si,
Povédati mi ne more nikdó,
Izbrísana iz družbe živé si.

Če mrámorjev spomeník ti stál,
Če kríž lesén je na hribci grôba,
Lehkò, da vihár ga razdejál,
Lehkò, da zgrúdila ga je trohnôba.

O žítji se tvojem izgubil sléd,
Na vsa vprašanja molčé se sméješ;
Po volji têbi je stvarstva réd,
Če sneg te kríje, če v solnci se gréješ.

Lehkò, skrivnóstna posóda tí,
Prepróstemu duhu si bila sédež,
Čast lèhko si bila naróda ti,
Ko nôsil te oblasten je védež.

Lehkò ti gospód je svobóde bil sín,
A lèhko tudi zatíranec sužen,
Lehkò ubóžec, lehkò bogatín,
Molčèč samotár, jezíčnik družen.

Vse, kar ponujal ti čas in dajál,
In kákeršen si náslov iméla,
Vse čas je zopet odvzél kakor dál,
In sama bodeš skôraj strohnéla.

Že davno bil têbi je gròb izkopán,
A skôraj vzprejme zemlja še mêne,
Takrat se ozdravim vseh žgóčih rán
V naročji hladnem gomíle zelêne!

Jos. Cimperman.

Kamnéni hram.

Iz morskih pén, zelênih pén
Kipí mogočno hram kamnén,
V vihárnih dnevih nezmaján,
Na dnò morjá ne pokopán.

Vodé ob njem razsájajo
In treskajo in vstajajo,
Ko htele bi prepluti ga
In vekomaj razsuti ga! . . .

Nanj ptiči môrski sédajo
In v temne vôde gledajo
In letajo nad penami
In jadrajo nad stenami! . . .

Le stojaj hram, takó močán,
V viharnih dnevih nezmaján
In silam vsem upiraj se
In čez morjé oziraj se!

Saj naš si hram na sred morjá
Ki pod tebój rohnèč divjá
In hoče potopiti nas
In v večno noč zaviti nas!

—b—

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr Fr. Detela.

XVII.

Pečarjevim se je čudno zdelo, da ne izreče Jurij nikdar želje, da bi videl zopet svoje domače, ko mu je bilo vsako nedeljo tako pri rokah. Kakor se jim je od začetka to pametno videlo, da ne sili domov, tako so mu zdaj sami ponudili, če hoče obiskati kako popoludne svoje ljudi: a vselej se je odtegnil. Malo preveč je sam svoj, dejali so in pustili ga pri miru. A zavzeli so se zopet, ko ni hotel iti k sv. Florijanu v nedeljo po binkoštih, kadar je gori véliko sveto opravilo. Mežnar Ožbe je bil vse posebno povabil in sobotni večer nesli sta dekleti lepih vencev in cvetic v cerkev. Vse je hotelo biti pri opravilu in mati je rekla: „Jurij, jutri boš pa lehko govoril s katerim svojih znancev. Dolinci močno pridejo k sv. Florijanu.“

„Jaz pojdem rajši kakor po navadi,“ pravi Jurij.

„O kaj še! Le pojdi gori! Saj še nisi videl cerkvice nikdar tako olepšane. Pojde pa jutri sam oča k sv. Andreju.“

„Ne, mati, jaz grem res rajši zjutraj. Naj pa oča gredó sem!“

„E, kaj bi se branil!“ pravi Matija. „Le pokaži se, kakšen si. Ali se sramuješ, da pri nas služiš?“

„Kaj se bom sramoval. Služba tu kakor tam.“

„No, silil te ne bom. Pojdeš pa sam k sv. Andreju.“

Malo čuden človek se je pa zdel Jurij vsem in Lenčika je bila posebno nezadovoljna. Še le drugi dan se je umirila, ko je videla Anico zraven sebe v cerkvi in znala, da Jurij ni zarad nje šel k sv. Andreju.

Sv. Florijana gora pa je polna prazničnih ljudij in pomlajen skače stari Ožbe sem ter tja. Zdaj teče s kadilnico po oglja, zdaj v zvonik na zvonca, zdaj ošteva srborite fantine dolinske. Tu tišči jeden v zvonik: „Ali smem iti gori v vaš dimnik piskre pomešat?“ – „Boš piskre mešal, sitnost!“ huduje se Ožbe. „Da mi doli padeš!“ — „Koliko daste, oča, pa doli skočim?“ A mežnar se zaničljivo proč obrne. „Poredni paglavec!“ pravi. „Palico bom vzel, boš pa drugače skakal.“ — Tam na trati stoji nabit možnar, tega je treba izprožiti. Okrog je zopet polno nagajive mladine. „Šestico mi dajte, oča!“ nagaja zopet mladi sitnež, „pa se usedem na možnar, kadar boste izprožili, ali ga pa v roci držim.“ A Ožbe se malo meni za vse to in le gleda, kako bi povišal slavnost tega dneva.

Proti poludnevu je že bilo, ko se je po končanem opravilu množica jela razgubljati z gore. Jurij je ravno živino opravljal, kar priteče Lenčika.

„Oh Jurij, Jurij, pojdi hitro, pojdi Štefanu pomagat! Hudo se mu godi.“

„Kaj pa je?“ vpraša Jurij in hiti za njo.

Ko prideta blizu pota, ki se zavije proti Dolini, zasliši se kričanje Štefanovo: „Ti zlodej, ti! ti vrag! Ali boš izpustil?“ In ko prideta zraven, ležal je Štefan na tleh in neki fantin ga je obdelaval s pestjo, še drugi pa je stal zraven in smijal se. Jurij odvali hitro fanta raz Štefana in ko se drugi vanj zažene, pomeče mlada razsajalca po bregu, da jima preide poželjènje po pretepu. A komaj je Štefan prost, skoči za onima dvema in po bregu bi tekel za njima, da ga ne obdrži Jurij s silo.

„Ta sodrga dolìnska!“ huduje se Štefan in kri mu teče iz nosa in iz ust po raztrgani obleki. „Taki paglavci se pridejo gori pretepavat. Hu, naj ga še jedenkrat dobim! No, pomnil me bo, mislim!“

„Pusti jih, Štefan,“ opomina Jurij. „Kdo se bo s takimi pobalini pečal!“

„Še jedenkrat naj mi pride v pest! Glavo presučem, da bo v Dolino šel, pa sv. Florijana gledal. Taka žaba!“

„I kako pa, da ste se začeli ruvati?“ vpraša Jurij.

„I kako že? Saj tak človek s tem namenom gori pride, da bi razgrajal.“

„Zakaj si jih dražil, Štefan?“ pravi Lenčika. „Vidiš!“

„Kdaj sem jih dražil?“

„Zabavljal si jim; pa sem ti branila.“

„Nič jima nisem rekel. Samo toliko sem dejal: Fanta, ali vama pot pokažem? Pa sta bila precej huda. Jaz si pa tudi ne pustim vsega reči.“

„Ti si rekel: Danes je cesarjev god, in si jednemu klobuk izbil z glave.“

„Kaj pa je to tacega? Kaj pa je oni rekel? Ali ni tebi dejal: Dekle, nesi fanta domov, če ne ti ga vzameva. Potlej smo pa skočili vkup. Dva sta bila proti jednemu, pa komaj sta me zmogla. Pa bi me še tudi ne bila, če bi se ne bil spotaknil.“

Milovaje je peljal Jurij Štefana domov in tudi Lenčiki se je smilil tako potolčen.

„Zakaj nisi prej mene poklical?“ dejal je Jurij. „Bila bi jima že pokazala.“

„Oh, saj res!“ tarna Štefan. „Pa sem mislil, da ja uženem sam. In bil bi ja tudi, da nisem padel.“

„Drugič jima vrneva,“ pravi Jurij in hvaležno mu stisne Štefan roko. Naprej in naprej pa je govoril o svojem maščevanji in koval naklepe, kako bi nesrečna fantalina privabil zopet na goro. „Da bi ja le prehudo ne zdelal!“ dejal je. „Jaz imam trdo pest in si ne upam udariti z vso močjo. To me malo zavira. Se ve da! ubij zlodja, imaš pa sitnosti!“

Popoludne pa so šli, to je bila že taka navada, obiskat starega Ožbeta. Štefan je pozabil svojih bolečin, samo da spremi Lenčiko. Ožbe je bil že zopet sam se svojo zakonsko družico in vesel je pripovedoval, kaka je bila pridiga in kako slovesna maša.

„To-le mora iti še danes v zrak!“ dejal je in pokazal zavitek smodnika Juriju. „Dve libri ga je, pa nič ne dé, če prav goro raznesem. Ali znaš ti možnar nabiti?“

„Znam,“ odgovori Jurij. Kajti Ožbe je sicer rad streljal, a nekak strah ga je bil vselej, kadar je nabijal. „Vrag naj se izproži, pa imam!“ dejal je in kadar je zažigal, skrival se je za drevo in odskakoval tako daleč proč, da se je vse čudilo njegovim starim nogam. Jurij pa je bil streljanju vajen in trdo je nabil možnarček z žaganjem in kamenjem in ko je počilo, udaril je Ožbe dlan ob dlan: „Vsa dolina se mora zganiti, tako je zagrmelo!“

Razkazavši malo število znamenitostij peljal je goste v svojo nizko hišico, kjer je bila ženica že mizo pogrnila in obložila z jedili in pijačo. Vina in mesa je bil dobil od farne vasi, vse drugo pa je bil domač pridelek. Do poznega mraka so se veselili med sabo. Ožbe je zopet pripovedoval dogodke svojih mladih let, kako je pastiroval in kravaril doli v graščini; kako hud je bil gospod, da se ga je vse balo, samo njega je imel rad, ker je bil pogumen fant. Mladi gospod je pa študiral nekje daleč in malokdaj je prišel domov. Kadar je bil pa doma, hodil je okrog ves bel, vso obleko je imel belo kakor kak Hrovat. Ožbeta je pa to jezilo. Kaj bi se kdo pačil, če ni treba! Graščinskega bika pa še bolj; kar sivo je gledal pa pihal je, če je pogledal beli gospodič v hlev. „Jaz sem pa tiho bil,“ pravi Ožbe, pa na priložnost čakal. Pa vzame jedenkrat mladi gospod puško pa gre po cesti kakor na lov. Pa v belih hlačah na lov! No, pa saj ni hodil v hosto; tam je bilo neko dekelce v vasi, drobna reč, pa so rekli, da tja lazi. Jaz pa ne vem, ali je bilo res ali ne, zato pa nič ne rečem. Proti vasi je pa šel in jaz sem bil ravno v hlevu. Ti nerodnost, ti, takrat se mi pa bik odtrga. Kakor živ vrag dere žival za gospodom. Gospod pa vrže puško iz rok in beži kakor tristo zajcev. Gospa zagleda fanta, ki je tekel po polji, pa začne kričati na žive in mrtve, jaz sem pa tudi vpil kakor hribovska kola: Jožek, vaha! jožek, vaha! in dirjal po bregu. Žival je bila pa gospoda že do Dolinščice prignala; kar nič se mladič ni pomišljal tam, ampak v vodo se je zagnal, naš Jožek pa za njim. Na oni strani je bilo nekaj dreves, za tiste je gospod skočil, da sem jaz odgnal sitneža. Bele obleke pa ni nič več nosil in kaka je tudi bila! Jaz sem se pa smijal na tihem.“

„Navihani ste bili, oča, navihani, ko ste bili mladi,“ pravi zvesti poslušalec Jurij. Štefan se je pa zmeraj po malem hudoval nad dolinskimi fanti in pravil, kako je dva mesaril in davil. Anice ni bilo zraven, Lenčika pa, ki je prišla z materjo, vesela je bila in na ves glas se smijala zdaj Ožbetu, zdaj Štefanu.

Ljudje, ki malokdaj vina pokusijo, hitro se omamijo, kadar ga pijo. Kolikor delj je bil za mizo, toliko hrabrejši je postajal Štefan. Kričal je in metati se je hotel z Jurijem, ki ga je komaj miril. Toliko gostobesednejši je bil pa tudi Ožbe: čedalje hitreje mu je tekel jezik in zdaj mu je to prišlo na misel, zdaj to.

„Še jedno kupico, Jurij!“ je vpil. „Še jedno! Nič ne pomaga, ti moraš! Ti si moj fant, pa ubogaj pa pij! Tak fant, he! In, Lenčika, še ti pij! Kaj se držiš kakor pepelnična sreda: pa tacega fanta imaš pri sebi!“

„Ali boš vender tiho!“ svari ženica Meta zgovornega moža.

„Ti bodi tiho, Metka, ti! Jaz vem, kaj govorim. Kaj, mati Pečarjeva, ki imaš tako hčer? Poslušaj ti mene, kaj ti pravim! Staraš še že; pa ne zameri! Meni se ravno tako godi. Gospodarja bo treba pri vas, novega, mladega.“

„Molči vender,“ miri ga zopet žena. „Oh, Neža, lepo te prosim, nikar ga ne poslušaj: saj ne ve, kaj govori. Vinjen je že.“

„Kaj vinjen! Nič vinjen,“ vpije Ožbe. „Jurij, ti pij, da boš jedenkrat gori gospodar. Ti moraš biti mladi Pečar pa nobeden drugi.“ Lenčiko je bilo hudo sram, ko je preveseli Ožbe tako govoril, in mati njena se je prisiljeno mu smijala in obe sta se odpravljali domov. Štefana je bila pa pijača še bolj prevzela kakor Ožbeta. Glavo si je podpiral pri mizi; kaj se pa govori, tega pa ni natanko razumel; malo se mu je sanjalo, da Ožbe ne govori prav.

„Ho, ho.“ zagodrnjal je in glava mu je omahnila. „Gospodar pri Pečarji, ho, jaz, pri Pečarji, pa Lenčika, gospodar, ho!“

„Ti seveda!“ kriči Ožbe. „Kaj boš ti! Boga zahvali, da si še na svetu, pa tiho bodi!“ In Štefan je bil res tiho, kajti zaspal jim je bil. Z veliko težavo so ga spravili po konci in Jurij ga je peljal potem domov, potolčenega fanta. Drugi dan pa je ležal, zdelan od vina in od poboja, in hudo mu je bilo.

Pečarka pa je povedala svojemu možu, kaj je govoril Ožbe in nič po všeči ni bilo Matiji. „Ožbe je norec, kadar je pijan,“ tako je dejal. „To ni vse vkup nič. Fant je dober, to je res; pa kdor je dober hlapec, ni vselej dober gospodar. Kdor nima nič, ne bo znal nikoli denarja varovati pa prav obračati. Bog ve, kacih ljudij je; kakor bi se jih sramoval, tako se obnaša. Pri Štefanu ostanemo! Mudi se pa še nič ne: naj le čaka, jaz še nisem tako star.“

„A s Štefanom se Lenčika nič kaj ne razume,“ pravi mati.

„Kaj to! To se s časom vse poravna. Zakoni, ki se preveč zaželévajo, mnogokrat niso dosti prida.“

„Kaj pa, če bi vender na onega mislila?“

„O, se ve da! Prepametna je in on tudi premoder. Časi je celo osorna proti njemu, da sem jo že pokaral.“

„Naj Bog obrne, da bo prav!“ sklenila je mati in opazovala od zdaj natančneje mlada človeka, a nič posebnega ni mogla opaziti.

Štefan pa je ležal doma bolen in Jurij ga je obiskal zvečer, kajti z njim je Štefan posebno rad govoril. „Saj meni ni nič,“ dejal je. „Zdrav sem kakor riba, pa me ne pusté iz postelje. Jutri paže pridem gori.“

„Počakaj še malo, da boš trdnejši,“ prigovarjal mu je Jurij.

„O, kaj se menim! Tako ti povem, Jurij, pa ne da bi se bahal, klečé si upam vreči tistega zabavljivega Dolinca; samo da bi se s hrbtom kam naslonil.“

„Jedenkrat mu bodeva že pokazala. Le potolaži se!“

„Ali mu bodeva? Tako je prav. Če sva midva vkup, koga se pa bojiva? Kaj?“

„Kaj bi se bala!“

„Ha, sapermušč! Naj le pride, kdor hoče: midva sva dva. Veš, Jurij, jaz imam tebe rad.“

„Jaz pa tebe tudi.“

„Boš videl, kako bova lepo gospodarila na Strmi peči. Saj mislim, da bom kmalu gori, morebiti še letos. Ob nedeljah pojdeva pa časi doli v Dolino pogledat z Lenčiko. Malo mora človek piti, da je bolj hud. Potlej bova pa videla, če se naju bo kdo lotil! Prav lepo bo, boš videl, če se ne priženiš pred kam. Kaj?“

„Ni še sile. Za to je še čas.“

„Zdaj mi pa še povej, kako sem prišel sinoči domov!“

„I, lepo. Jaz sem te spremil.“

„In nisem nič nerodnega govoril, Jurij? Kaj? Da bi bil zabavljal ali kakor si bodi?“

„Nič. Kaj bi bil zabavljal!“

„Veš, malo sem bil vinjen, pa ne zelo; samo toliko. da sem bil dobre volje, pa nič več. Oh, kak je bil pa Ožbe! Kakor slama; kaj? Tako trdega še nisem videl. In kako je vpil! Kaj je že govoril? Nič se več ne spominam. Nad tabo je prav kričal. Pa se nista sprla?“

„O ne!“

„Pa Lenčiko je imel v misli. To še vem. Kaj je pa dejal, pa ne vem. Tako čudno se mi je potlej sanjalo“, pravi Štefan in drgne glavo z roko, „prav čudno! Veš Jurij, kakor bi ti hotel gospodar biti gori na Strmi peči.“

„Jaz? Kaj ti hodi na misel! Meni se kaj tacega še sanja ne.“

„Ha, ha, saj je res neumno. Jaz sem že skoro ženin in Lenčika se menda nalašč nekoliko protivi. Ali nisem dobro izbral, Jurij?“

„Bolje ne bi bil mogel.“

„Res je to. Jaz tudi tako mislim in rad jo imam in kar nič hudo jej ne bode pri meni.“

Drugi dan je prišel Štefan zopet v vas, bolj bled kakor navadno, in Lenčika je bila posebno uljudna proti njemu. Vesel je bil Štefan in mnogo je govoril in Lenčika mu je pomagala; le kadar je začel govoriti o ženitvi, in to mu je vedno in vedno prihajalo na jezik, zastala jej je beseda, ali pa je skušala govor drugam obrniti. Štefan pa ni odjenjal. „He, mati!“ dejal je. „Kdaj napravimo svatovščino, kdaj?“

„Kadar hočeta,“ smeje se mati.

„No, Lenčika, govori!“ priganja Štefan.

„O jaz se še nisem dekliškega stanu nič naveličala.“

„Pa jaz sem se že. — Oh, oča, poglejte, kako je sitna!“

„Pa res je,“ pravi ta. „Toda, Štefan, uživaj še nekaj časa fantovski stan! Potlej ti bode še hodil na misel, ko pridejo skrbi pa delo, in pomisli, da mati bolje kuhajo, kakor pa žena. Pozdravi se tudi še malo, bolehen se mi vidiš.“

„O se ve da! Kar recite, da bo kmalu poroka, pa boste videli, kako bom potlej zdrav!“ Tako je govoril v jedno mer Štefan, kadar je prišel v vas. Tolažili so ga z obljubami; le Lenčika mu ni nič obetala, zató je bil Štefan po pravici hud.

„Povej vsaj kak čas, naj bo že kadar hoče!“ silil jo je, a nič ni hotela reči in nič povedati, le to je dejala, da čakaj. Slabe volje je bil Štefan. „Meniš, da si sama ti na svetu?“ hudoval se je.

„O vem, da ne!“

„Pa se tako držiš kakor oné, kakor stari kolovrat!“

„Ha, ha!“ smeje se Lenčika. „Tvoje primere so kakor iz svetega pisma.“

„Kaj ni res? Ti misliš, da sem nate navezan in da nobene druge ne poznam. He, Lenčika, če bi jaz hotel —“

„A tako, Štefan?“ zavzame se poredna Lenčika. „Pri drugih tudi oglariš okrog? Glejte, glejte! Dobro, da vem. Zdaj se moraš pa vender spokoriti!“

„Lenčika, bodi pametna pa poslušaj me!“

„Saj te že celo popoludne, pa ne poveš nikdar nič novega. Zmeraj tiste litanije.“ Tako je šlo naprej in naprej in nezadovoljen se je vračal Štefan domov. Doma pa je bil pust kakor prisad in jezil se je na vse ženstvo sploh in na Lenčiko posebej. Mati mu je hladila srčne rane. „Nič ne maraj, Štefan!“ dejala je. „Ne bo ti dolgo nagajala. Pa nikar se ne jezi! Jeza ti škoduje; zato si vedno bolan.“

„Kaj imate vedno ta bolán pa bolan!“ huduje se Štefan. „Neprenehoma moram to poslušati. Kamor grem, povsod slišim: Oh, kako si bled! ali si bolan? kaj pa ti je? Vsaj doma me pustite pri miru!“ In vzel je klobuk in pozno v noč še le je prikašljal domov.

Ubogi Štefan! Nič ga ni veselilo več. Redkeje je hodil k Pečarjevim in tam je večkrat samo Jurija poiskal. V njegovi druščini je bil rad, njemu je tožil svoje težave, njega je izpraševal, kaj Lenčika o njem govori in kaj drugi, kaj bi ukrenila, da bi Lenčiki dopadlo, in če je res tako bolen videti. In Jurij, čegar odločno govorjenje in moško obnašanje je Štefan vedno občudoval, znal ga je najbolj potolažiti in mu zopet navdihniti novega poguma. Kako možato pa je tudi govoril Jurij. „Štefan!“ dejal mu je, „nikar si ne greni življenja! Kaj bi zdihoval kakor otrok, ki se šibe boji! Kaj nisi fant? Poglej hribe tod okolo pa dolino spodaj! In če se ti poljubi pa rečeš: danes grem sem in jutri tja ; pa greš, zato ker si prost, in Boga zahvali! Zakon te pa zveže od vseh stranij.“

„To je že res,“ odgovoril je Štefan, „toda Lenčika je zalo dekle.“

„Da malo tacih. Pa meni se skoro zdi, da nas imajo dekleta tem rajše, čim menj se zanje menimo.“

„To je pa gotovo!“ vzklikne Štefan in ponosno koraka proč ne govorivši z Lenčiko, ki se je čudila, da ima toliko časa mir.

A komaj je bil Štefan doma, minil ga je ves pogum. Glavo je podprl z rokama in zrl pred se in kadil in z nikomer ni govoril. „Kaj ti je vender?“ vpraševala ga je mati.

„Nič.“

„Kaj se držiš tako?“

„Ker se ne znam drugače.“

„Glej ga, kako pa govoriš z mano, Štefan?“

„Oh, pustite me pri miru!“

„Zakaj pa nisi ostal delj gori pri Pečarjevih?“

„Zato ker nisem hotel.“

„Kaj poreče pa Lenčika?“

„Kaj se menim za njo! Naj reče, kar hoče.“ Anica pa je sama znala ceniti njegovo togo, kajti tudi njej se ni godilo bolje. Jurija ni in ni; on služi rajši, kakor da bi bil njen gospodar. Ali pa si je izbral drugo. Da, da! Lenčika, ona je vzela bratu nevesto in njej ženina. Tako je premišljevala deklica in kar jo je najbolj poniževalo, to je bila zavest, da mu je ona šla tako rekoč naproti in da je njena bila prva beseda. Kako mora biti pač njegovi ošabnosti po všeči, da ga tako iščejo in se mu ponujajo. Solze žalosti in potrtega ponosa silile so jej iz očij pri takih mislih. Nič več ne mislim nanj, tako je sklenila, a kolikokrat na dan je bil prelomljen njen sklep! Sama zase je trpela in v neprestanem delu vtapljala nemirno hrepenenje mladega srca. Kdo bi jej pač mogel pomagati in kdo bi jo razumel? Z vso ljubeznijo oklenila se je svojega brata, in Štefana so njene besede najbolj potolažile in pomirile. Če je zraven njega šivala in mu prigovarjala tako ljubo in tako zvesto, vzklonil se je po konci, za roko jo prijel in dejal: „Anica, sama ti me imaš rada. Oča se jeze nad mano, da nisem za nič, mati me karajo, da sem tako otročji in nimajo zame druzega kakor kamilic in bezgovega cvetja; sama ti me razumeš in mi govoriš, dasiravno se jaz zmeraj le zadiram nad tabo. Oni Pečarjevi pa naj govorim, kakor le morem; vse je zastonj: kakor bi ob skalo butal. Pa naj ostane le moška, jaz jej pa ne bom kadila zažigal.“

„Boš videl, Štefan,“ dejala je Anica, „vse se bo še poravnalo; vse se bo še poravnalo; vse bo še prav in vesel boš še.“

„Ali misliš, da bo? Oh, ne bo ne!“

„Bodeš videl!“ trdila je sestra, dasiravno sama ni verjela svojim besedam in srce jo je bolelo, da mora s praznim upom tolažiti brata. A bala se je, da ne bi huje zbolel in jej ne umrl, on, ki bi imel biti jedenkrat njena jedina podpora.

„Oh, Štefan!“ dejala mu je zopet. „Pusti za nekaj časa pipo. Videl boš, kako ti bo dobro!“

„Jedino veselje mi hočeš vzeti,“ tarnal je Štefan, „kakor mati.“ Druzega tako nimam na tem svetu.“

„Štefan, ali nimaš sestre, ki te ima rada?“

„Če me imaš rada, pusti me s tem pri miru!“ In sestra ga ni prosila več, in Štefan je kadil in kašljal dalje.

Tako se je bilo v malem času mnogo izpremenilo na gori. Več ni bilo slišati veselega petja in vriskanja, katero je bil Jurij našel na novem domu; glasni smeh je umolknil in prešlo je tisto prijazno, neprisiljeno občevanje, ki je kakor ostanek brezskrbne otroške dobe poprej ogrevalo srca. Jurij je dobro zapazil to izpremembo. — Moja roka je vmes, dejal si je. Kamor jaz stopim, tam je konec miru in veselja. Starše sem zakopal v žalost; Premca in sina njegovega sem spravil v zapor in zdaj sem tu gori prišel srečo razdirat. Tudi on ni bil več srečen. Rad bi videl — vsaj zdelo se mu je tako — da bi Lenčika vzela Štefana, da bi bilo vender jedenkrat vsega konec. A če je dlje časa na to mislil, tudi mu ni bilo všeč in sam ni vedel, kaj bi želel. Dekle bo nesrečno, dejal je sam pri sebi, ker ga ne mara. Začel je Lenčiko milovati in miloval jo je tako dolgo, da je ni privoščil Štefanu. Komu pa? Ni si upal odgovoriti, da samemu sebi in le sebi. V glavi se mu je vrtelo pri takem premišljevanji. Proč ga je gnalo, proč in le do božiča je sklenil še ostati. A dnevi so mu tekli počasi in čudne sanje mučile so ga po noči.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Slovenci za Karola Velikega.

Spisal dr. Fr. Kos.

2. Slovenski vojvode na Koroškem.

Namenili smo se podati čitateljem nekoliko domače zgodovine za Karola Velikega. Vender ne bo nihče zahteval, da bi začenjali svojo povest s 24. sept. 768., tedaj z dnem, ko je Karolov prednik in oča umrl (Ann. Fuldens. a. 768, M. G. S. I.), pa šli do 28. jan. 814., ko se je ločil Karol sam s tega sveta (Ann. Fuld. a. 814.)! Za Karolovo življenje važni dnevi in meseci ne morejo biti odločevalni za razdelitev slovenske zgodovine in zató bolje storimo, če si poiščemo v slovenski zgodovini sami pripravne dobe našemu začetku.

Že v prvi polovici osmega stoletja vladal je na Koroškem slovenski vojvoda Borut. Takrat so divji Obri nadlegovali koroške Slovence in jih skušali podjarmiti. Ker pa Borutu samemu ni bilo mogoče premagati sovražnikov, obrnil se je do Bavarcev in jih prosil pomoči, ki so tudi res kmalu prišli in pomagali Slovencem pregnati Obre iz dežele. Vender Slovenci so Bavarcem drago plačali njih postrežljivost, ker morali so odslej pripoznavati njih vrhovno oblast. Borut je tudi poslal v poroštvo zvestobe svojega sina Karasta in svojega strijčnika Hotimera z nekoliko drugimi na Bavarsko. A ta zveza med koroškimi Slovenci in nemškimi Bavarci ni bila brez pomena v nekem drugem oziru. Vojvoda Borut je namreč želel, da bi se Karast in Hotimer poučevala na Bavarskem v krščanski veri, kar se je tudi zgodilo.

Ko je vojvoda Borut umrl, sledil mu je po dovoljenji Frankov — kajti Bavarci so postali med tem časom podložniki Frankov — njegov sin Karast, ki je bil takrat že kristijan. Vladal je le malo časa in umrl že tretje leto po svojem nastopu na vojvodski sedež. Slovenci so se sedaj, kakor že prej po smrti Borutovi obrnili do Frankov in prosili Pipina, da je smel Borutov strijčnik Hotimer postati slovenski vojvoda na Koroškem, kar se je tudi zgodilo.

Hotimer je bil jako goreč kristijan. Njegov učitelj in krstni boter je bil solnogradski duhoven Lupo, ki je skrbel za njegovo dušno blagost. Lupo je dal slovenskemu vojvodi pri njegovem odhodu z Bavarskega svojega strijčnika, duhovna Majorana, da ga je spremljal in prišedši na Koroško začel poučevati poganske Slovence v krščanstvu. Majoran je tudi pregovarjal slovenskega vojvodo, da naj bi bil v cerkvenih zadevah pokoren solnogradskemu škofu, kar je Hotimer obljubil in tudi izpolnoval do smrti (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI. p. 7.).

Leta 767. je bil učeni in za sveto vero vneti Irec Virgilij posvečen za škofa v Solnem Gradu (Ann. Salisb. a. 767, M. G. S. I.). Tega je prosil Hotimer, da bi prišel obiskat njegovo ljudstvo na Slovensko. Tej želji Virgilij sicer ni mogel ustreči, poslal je pa namesto sebe svojega podškofa Modesta in ž njim več duhovnikov, kakor Vatona, Reginberta, Kozarja, Latina, dijakona Ekeharda in druge. Modestu je dal oblast po slovenskih pokrajinah oznanovati sveto vero, postavljati cerkve in posvečevati duhovne. Izmed navedenih duhovnov je bil menda Kozar, če sodimo po imenih, jedini Slovenec, ker njegovo ime glasi se čisto slovensko, naj se je potem zval Kozar, Kožar ali pa, kakor Lavrenčič piše, Kočar (Novice, XXXIX, 27.). Jaz pišem Kozar. Tudi živé še danes Slovenci s tem priimkom.

Ko so prišli omenjeni duhovni na Slovensko, storili so, kakor jim je bil ukazal škof solnogradski. Kmalu so postavili na več krajih cerkve, kakor pri Gospé Sveti blizu Celovca, potem v Liburniji blizu Špitala na gornjem Koroškem in jedno v Undrimah, kateri kraj je bil v pomurski dolini blizu Judenburga na gornjem Štajarskem ali pa med Št. Vidom in Gospo Sveto na Koroškem. Modest je ostal med Slovenci do svoje smrti in njegovo truplo so položili v cerkev pri Gospé Sveti (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 7.).

Po smrti škofa Modesta prosil je zopet Hotimer Virgilija, da bi prišel obiskat slovensko ljudstvo, a tudi sedaj mu solnogradski škof ni mogel storiti te prijaznosti, nekoliko zarad upora, ki se je bil vnel na Slovenskem, nekoliko pa zavoljo nedostatnega časa, ker Virgilij je zidal takrat v Solnem Gradu cerkev sv. Ruperta, ki je bila posvečena l. 774. (Ann. Juvav. maj. a. 774; Ann. Salisb. a. 774, M. G. S. I.). Poslal mu je duhovna Latina, da bi skrbel med Slovenci za razširjanje krščanstva. Kmalu pa je nastal v drugič nemir in Latin je moral zapustiti deželo. Ko se je upor zopet polegel, poslal je solnogradski škof na Slovensko Mađaloha in za njim duhovna Varmana (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 8.).

Po Hotimerovi smrti (l. 769.) vnel se je v tretjič upor in sicer sedaj s tako silo, da je trajal več let in da so bili primorani vsi oznanovalci krščanstva zapustiti deželo. Lahko si mislimo, da so že pokristijanjeni Slovenci iskali v takih okolnostih pomoči pri Bavarcih. S pomočjo bavarskega vojvode Tasila II. posrečilo se je Hotimerovemu nasledniku Vladuhu (Valkunu) premagati poganske Slovence l. 772. in utrditi med njimi svojo oblast (Ann. st. Emmerammi Ratisp. maj. a. 772, M. G. S. I; Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 8.).

Da bi te vstaje koroških Slovencev veljale samo novi veri, rečeno ni nikjer; a tudi ne moremo trditi z otcem L. Hrovatom (Kopitarjeva Spomenica, str. 151, 152), da so se Slovenci upirali samo zoper germanstvo. Jaz mislim, da je upor veljal obema, krščanstvu in tujcem, ki so vreli v deželo.

Tasilo II. je dobro porabil upor, ki je razsajal od 769—772. po slovenskih pokrajinah. Posrečilo se mu je, marsikateri kos slovenske zemlje dobiti v svojo last in ga podeliti samostanom in škofijam. Tako je daroval l. 770., tedaj za upora med Slovenci, opatu Attonu iz št. Petra v Scharnitzi (blizu meje med denašnjim Tirolskim in Bavarskim) kraj Indijo ali Innichen v Bistriski (Pustriški) dolini na Tirolskem z okolico, ki je sezala od Taissnerbacha pa do slovenske meje pri Erlbachu, tekočem na zapadni strani od Anrasske gore in izlivajočem se pri Abfaltersbachu v Dravo, da ondu sezida samostan v ta namen, da bi se privedli sosedni poganski Slovenci na pot resnice. (List. od l. 770, Mitterrutzner, Slovani v Pustriški dolini, posl. Malovrh, str. 11.)

Sedem let pozneje (l. 777.) ustanovil je Tasilo samostan v Kremsmünstru in mu podaril med drugim kakih deset slovenskih vasij (decaniam), katerim je stal na čelu župan, kojega ime se glasi v listini „Physso“ in pa dva oskrbnika (actores), Faljup in Sparuna, ki sta bila prej ko ne zató postavljena, da sta dohodke slovenske dekanije iz prva Tasilu, potem pa samostanu izročevala. Taka dekanija, kakeršno si moramo tukaj misliti, obsezala je kakih deset vasij (Muchar, Gesch. d. Steierm. II, str. 112.). Dalje je daroval Tasilo samostanu v Kremsmünstru 30 slovenskih družin pri Dietachu (Todicha) z davki vred, katere so morale te družine že prej Tasilu plačevati. Tudi je samostan takrat dobil v last zemljo, katero so začeli Slovenci pri Dietachu in Sierningu (Sirnicha) brez Tasilovega dovoljenja obdelovati (List. od l. 777., Schumi, Archiv für Heimatkunde, I, str. 2, 3, 4, 18.).

Imenovani listini od l. 770. in 777. sta za slovensko zgodovino velike važnosti, ker nam kažeta, kako daleč so se razprostirali takrat Slovenci. Ta dva samostana namreč sta bila ustanovljena na meji Slovencev, da bi med njimi nemški duhovni kakor iz dveh trdnjav delovali in vero širili, zraven pa tudi germanizovali (Kopitarjeva Spomenica, vredil J. Marn, str. 152.). Listina od l. 777. je tudi zarad tega velikega pomena, ker se nam tu najprvo imenuje ime slovenskega župana.

Vojvoda Vladuh (Valkun) je postal, kakor je bilo že rečeno, s pomočjo Bavarcev gospodar koroškim Slovencem. Tudi on se je obrnil, kakor Hotimer, do škofa Virgilija in ga prosil, da bi mu dal sposobnih duhovnov, kar se je tudi zgodilo. Prvikrat mu je poslal duhovnika Hejmona in Reginbalda, dijakona Majorana in več druzih duhovnov. Kmalu potem prišli so na Slovensko Dupliter, Hejmon in Majoran, zadnja dva takrat že v drugo. Tretji pot je škof poslal Kozarja, Majorana in Erchanberta, potem pa Reginbalda in Reginharda. Čez nekoliko časa potem prišla sta med Slovence Majoran in Avgustin in poslednjič Reginbald in Gundahar (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 8.).

Iz teh pošiljatev lahko sklepamo, da sta morala imeti Majoran in Reginbald največ zaupanja pri škofu in Vladuhu, posebno prvi, katerega je škof štirikrat poslal med Slovence, premeril je gotovo zarad važnih stvarij med Virgilijem in slovenskim vojvodo tolikokrat jedno in isto pot. Tudi se vidi, da vselej, kadar je škof poslal Vladuhu novih močij, bil je jeden iz med teh dveh zraven, Majoran ali pa Reginbald. Pomniti je tudi, da ta Majoran ni jednakoimenski strijčnik Lupov, ki je bil pod Hotimerom na Koroškem, ker Lupov strijčnik bil je že pod Hotimerom duhovnik, ta Majoran pa je bil za vojvode Vladuha, ko je prvikrat šel na Slovensko, še dijakon.

Do svoje smrti 784. trudil se je škof Virgilij za dušno blagost slovenskega naroda, za razširjanje in utrjenje krščanstva in tako si je pač zaslužil naslov slovenskega apostola (Ann. Juvav. maj. a. 784; Ann. Salisb. a. 784, M. G. S. I.). Nova vera dobivala je zmerom več tal, število poganskih Slovencev se je zmanjševalo in njih poskusi, zatreti krščanstvo, imeli so čedalje menj vspeha. Doklej je Vladuh vladal, ne vé se in tudi ne, kdo mu je bil vojvoda za njim.

(Dalje prihodnjič.)

Iz Preširnovega življenja.

Spisal Tomo Zupan.

III.*)

Preširen, student na Dunaji.

Jesensko nebo, prevlečeno s sivimi oblaki, se danes razteza nad Vrbo. Ribičeva tiha hiša ti je nemirnejša od sicer: vsaj mati se za trenutek prikažejo večkrat gori nad stopnicami na pragu in odhité zopet v vežo nazaj. Prav jim je, da bo voz kmalu pripravljen, ker se mudi in zopet bi jim ljubše bilo, da treba ni voza: ker „Fronc“ — tako so mu odrastli domači večjidel rekali od sedaj — se poslavlja od gorenjskega doma in je namenjen na Dunaj učit se pravic.

Tudi jokajo se mati to jutro. Zato pristopi mala Preširnova sestrica Alenka, stara sedaj 10 let, mater tolažeč: „Kaj pa jokate, mati! saj ni umrl France!“ Nedolžna sestrica, se vé, je pač mnogo smehú in jokú skusila in videla pri otročjih veselih in žaloigrah po vrbenjskih livadah; odrastlih jokati pa je opazila le takrat, ko so dvignili štirje resni možje utrujenega Vrbnjana ali Vrbnjanko ter ja ponesli tja čez nepozabljivo lepo polje v posteljo na Rodinah ali od l. 1821. na Breznici za vselej postlano. — Franc pa tako zdrav ta trenutek pred Alenčico stoji in jej o vrnitvi z Dunaja obljublja krasnih igrač in darov, kakor jih ne premore Gorenjska. — Čemu torej jokate, Ribičeva mati, oglasili bi se vsi mi ter karali to mater, tako trde gorenjske narave, danes pa tolikanj preobčutnega srca, da joka na glas.

---

*) Gl. „Ljubljanski Zvon“ 1881, st. 13, 271, 335.

A razumna mati sredi izmed našega ljudstva vé dobro, da — kje so bile še železnice takrat! — ona dobro vé, da ni le dalnja in težavna ta pot na Dunaj. Še bolj jo namreč skrbi ta resnica, da tujina ni brez nevarščin mlademu človeku. In še ta bridka zavest jej dušo morí: da za sinú prostega seljaka, ki bo daleč od doma prepuščen samemu sebi, pač ne bo zgolj veselih ur tam v velikem svetovnem mestu . . .

Došedšega na Dunaj je vzprejela Preširna prijateljska družba kranjskih rojakov; bili so to: poznejša doktorja Crobath in Jakob Traven,*) kedaj advokat v Mariboru, sedaj v miru živeč pri svojem sinu, tudi advokatu v Celovci, in pa Matija Golmajer, 27. septembra 1878. umrši upokojeni finančni komisar v Trstu.

O Preširnu, dunajskem dijaku, ta čestita priča tistih dnij, Matija Golmajer, do svojega brata pismeno tako-le pripoveduje:

„Le nektera leta za seboj se učečega Franca Preširna sem, če tudi najožji mu rojak — Matija Golmajer je v Žirovnici, brezniške župnije, doma — v Ljubljani le malo poznal. A na Dunaji smo od l. 1823**), ko je Preširen došel tjà, on, Crobath, Traven in jaz v družbo se shajali skoraj redno vsak dan. Malo da ne slednji šolski praznik smo hodili ti imenovani peš po dunajski prijazni okolici okrog, ali v Dornbach, Schönbrunn, Laxenburg, v Klosterneuburg, na Kahlenberg, v Grinzing, v Florisdorf, ali še do drugih krajev dunajskega prijetnega obližja. Opoludne smo skoraj da brezizjemno obedovali skup ter si na to privoščili uro prostega časa razvedrujoč se pri kaki igri. Zvečer potem smo se zbirali zopet skoraj slednjega dne pri kupici piva v dunajski gostilni „zur Pfeife." — Velicega vpliva do Preširna je bil že ta čas na Dunaji od njega le malo starejši

---

*) Za blagovoljno pojasnilo o Travnu naj bode izrečena milostivi gospé Luizi Pesjakovi, Travnovi sorodnici, tu prisrčna zahvala.

**) Prav za prav jeseni 1822, „Zvon" 1879. str. 35.

Crobath. Če priprostejši Preširen n. pr. v obleki pravega ni znal pogoditi, učil ga je Crobath, kako naj se oblači, da bo pristojneje: ali drugo. Za vsak tak blagohoten opomin pa je — kakor je navada dobrodušnim ljudem — bil že takrat Preširen Crobathu iz srca hvaležen. Preširen je poleg tega, da ga je po moči podpiral stari strijc Josip Preširen s pravima mu strijcema Francem in Jakobom Preširnom vender le moral na Dunaji preživljati se prav kakor jaz: poučevajoč namreč šolsko mladino. Samega ob sebi suhejšega pravoslovja se je Preširen — tako méni starina Matija Golmajer — le toliko poprijel, da je brez spotikljaja izhajal; z ognjenim navdušenjem pa je prebiral kot dunajski dijak pesnike raznih jezikov. — Jaz sem bil prvi, ki sem se že 1825ega leta iz te ljube dunajske družbe moral ločiti prevzemši službo sodnijskega pristava pri knezu Auerspergu v Kočevji. Preširna sem videl leto pozneje, 1826, ko sem se iz Kočevja v Kamnik vozil. To leto je Preširen namreč bival pri svojem starem strijci, Josipu Preširnu, takrat župniku na Ježici, ter se je tam za rigoroze pripravljal. Na Ježico došedšega me je poljubil Preširen kot pravi prijatelj: a nisem se mogel, če tudi povabljen, za dalje ustaviti tu pri njem in pri njegovem starem strijci, ker se mi je mudilo dalje. Bil sem pozneje le še jedenkrat, leta 1833., s Preširnom skup v Ljubljani, kjer so me prišedšega on, Crobath in drugi prijatelji v veseli družbi zelo gostovali. Pozneje Preširna osobno nisem več videl. — Svojih literarnih proizvodov mi pa Preširen na Dunaji ni nikdar pokazal; a bil je kot dunajski student v poeziji tudi le še začetnik.“

Toliko in tako dunajski Preširnov tovariš, Matija Golmajer, v svojem 20. junija 1874. leta do brata Urbana, sedaj kubedskega dekana, nemški pisanem poročilu. *)

Pristavljam naj iz pripovedavanja pesnikove sestre Alenke M. Golmajerjevemu poročilu le to, da se stud. jur. Preširnu — če se izvzame prvo leto, ko mu je nekoliko teže bilo — po njenem mnenji na Dunaji ni slabo godilo.

Jedno leto ali vsega vkup menda je dve Preširen bival na Dunaji v Klinkowströmovem **) zavodu in v Terezijanišči ter bil tu učitelj Antonu grofu Auerspergu, onemu slavnemu Kranjcu, kojemu je izmed nemških pisateljev, rojenih v naši deželi, jedinemu do sedaj usojeno bilo uvrstiti se med klasike nemškega jezika in ki je kot tak — hvalo mu vedimo za to! — razširil slóves slovenskih narodnih pesnij do skrajnih méj, kjer se čuje nemška govorica. Pomirljiva Preširnova narava je Anastaziju Grünu vcepila spoštovanje do genija tega prvega našega pevca; zato oslavlja tudi spravoljubnega slovenskega orjaka ta nemški veliki mož govoreč:

---

*) Pismo Golmajerjevo je zdaj prof. Ivana Zupana lastnina.

**) „Zvon“, 1879, st. 35 in 36.

„Hie Slave!“ — „hie Germane!“ scholl es grimmig
Und Zornesworte brausten tausendstimmig . . .
Er war mein Lehrer einst! . . .
Auf dieses Todten Herz, — das nie gewittert,
Geleuchtet nur, — leg' ich die Hände gerne . . .
Wenn Hass zum Streit hinaus das Volk getrieben,
Vergräbt's, wie Gold, ins Dichterherz sein Lieben.

Ker se je Preširnu služba pri mladini v Terezijanišči zdela jako težavna, odpové se jej in ponudbo vzprejme korepitirati z nekim moravskim grofičem, s kojim bi bila menda skupaj izdelala zadnje juridične izpite. Kdo je bil ta grofič iz Morave, ki je Preširen bojda šel z njim po dokončanih strogih izpitih na opočitnice v Moravsko, pojasnilo se brezdvojbeno nikoli več ne bo! Le o prav lepi obleki, ki jo je o tem povodu Preširnu narediti dal grof oča in ob uri, o tej priliki mu podarjeni, ki jo je vse življenje pozneje nosil Preširen in ki se je v Kranji po pesnikovi smrti za 10 forintov na dražbi prodala: le o tem in le toliko, a to isto strogo, in v jednomér trdeč vé sedaj pripovedovati Preširnova sestra Alenka. — Drugim o tem Preširnovem potovanji do teh sestrinih pripovedovanj celo ni bilo znano.*) Sestra Alenka pristavlja tudi še to mnenje, da je bil Preširen pri moravskem grofiči na Dunaji tudi v stanovanji in to povedati vé, da se je čutil v tukajšnjem svojem poslu zadovoljnega prav zelo: veliko bolj, nego v Terezijanišči.

Znanéje pa je Preširnovo potovanje v tej dobi s pesnikom Franom Ladislavom Čelakovskim na Češko. A kakor vemo, skušajo pa zadnji čas tudi to Preširnovo pot s Čelakovskim v Čehe omajati nekateri trdeč, da Preširen in Čelakovski osobno niti nista občevala.

O s cela neznani črtici iz Preširnovega dunajskega življenja mi vé še sestra Alenka pripovedovati, in to je Preširnov nameravani vstop v ljubljansko bogoslovje; zato naj mi je tudi o tem tukaj poročati.

V drugem letu Preširnovih pravoslovnih studij, 1824. l. menda je bilo, da je Preširnov stari strijc Josip s pesnikom porazumljen škofa Wolfa zaprosil, naj Preširna vzame v bogoslovnico v Ljubljani. Škof ga radovoljno vzprejme z dostavkom: „Vračunilo se mu bo v bogoslovji jedno vseučiliško leto; jedno bode pa izgubil.“ Ljubljeni materi je s tem pesnikovim odločilom zasijal bitja najlepši dan. Gorenjska gora in plan se jej je zazdela drugačna in milejša, ker izpolnjena jej bo sedaj jedina še ostala želja v življenji.

---

*) Prvič sem pisal o tem v „Slov. Nar.“ l. 1878, v 119. številki.

In kdo vas bi ne umel te matere izmed našega ljudstva? Čegavo srce bi se z materinim širiti ne hotelo, ko bodo zvonovi na Breznici zazvonili tako slovesno čez rajsko planoto in k novi maši vabili v krasno, ravnokar v novo pozidano cerkev. Vso svatovščino, kakor se pomika iz sredi poljá ležeče Vrbe tjà do nasprotne si Breznice, naslonjene na Stolovo podnožje: vso to novomašno svatovščino mati v duhu že gleda pred seboj.

In kdo vas bi še čudil sinu, da se misli odločiti za stan, ki je najspoštovanejši v naši deželi; za idealno lepi stan, ki sam ob sebi duhovnika veljavnega dela ter mu vplivno zaupanje vzbuja med ljudstvom; za stan, v kojem se med Slovenci brezdvojbeno največ storiti more za ljudsko omiko ter ljudsko osrečenje; za stan, ki onemu, koji ga zvesto izpolnuje, podeli zmožnost med našim ljudstvom izposlovati skoraj vse — da le ne preseza umrjočega močij. Vsakdo bo prav dajal sinu, da hoče postati duhoven, ki bo kot drugih nikdo z jedno roko mogel ljudstvu pokazovati na zemljino skorjo pod seboj; z drugo pa je bo vodil k zvezdnatemu nebu nad seboj. — Kako srečen je torej zadnji slovenski kaplan, če se le zlagati hoče s čestitim svojim poklicem!

A mladeniču Preširnu je bila ta odločba mašnikom postati le mimogredoča. Preširen ni čutil temu poklicu v sebi vztrajne moči: zato se je zopet premislil in ukrenil nasprotno. Prav v pismu do roditeljev slika ta svoj premenjeni sklep govoreč: „Ko bi bil od konca to vedel, kar sedaj vem; to skusil, kar sem sedaj skusil: tako bi jaz gotovo nikoli ne bil videl Dunaja; ali sedaj je prepozno!“

Želímo mu torej pesniškemu mladeniču, ko se zopet vrača v svet, naj bode srečen med svetom. — — A škoda! srečen pač pesnik ni bil. Morda bi bil srečen, da je ostal pri popisanem svojem sklepu? Kdo vas si bo to misel zanikati upal? — A morebiti bi pa nam, praviš dragi čitatelj, Preširen duhovnik pesnikoval ne bil? — Kaj še! Brez dvojbe bil bi pel iz druzih strún: a pesnik bi bil ostal, pesnik po milosti Božji prepeva v vsakem stanu in povsod. Le ozrite se, mladeniči, tjà do Sočinih bregov: kako gorkega čuta in ves svet v sé vklepajočega srca se smeje in joka tam v nezaslišanih glasih te naše dni uprav duhovnik: Simon Gregorčič, dika slovenskemu svečeništvu!

Tri dečke brate je s pesnikom Preširnom odredila Ribičeva hiša v Vrbi; a njih nobeden ni hotel umeti úka, ki ga je pesnik vdihnil besedam vrbenjskega milega soneta govoreč:

> De b' uka žêja me iz tvoj'ga sveta
> Speljala ne bilà, goljfíva kača!

Prav narobe je pri Ribičevih bilo. Vse te tri dečke je bistra glava ter up blažje prihodnosti odvêdel z doma in vse tri v šole. Ostale so torej za dom le sestré in izmed to dobo doma bivajočih je bila Mina starejša. Zato so začeli oča naveličavši se gospodarjenja misliti tega, kako bi kteri hčerá — Preširnovih sestrá — hišo oddali. Preširnu se ta očeva misel vsaj za sedaj ni zdela najsrečnejša; zato je o tem čujoč pismo pisal z Dunaja — polno spoštovanja sicer, a vender le v nasprotnem zmislu in je svoj nazor utrjeval z blago ga značujočim stavkom očeta svarèč; „Prezgodaj je hišo oddajati, oča! Pomislite, oča, sestre se sedaj ljubijo presrčnó; a potem se ne bodo, če bote Vi jedni vse dali!“

To modro previdnost Preširna dijaka še danes hvali sestra Alenka in pristavlja: „Tudi nam sestram Franc ni z lepa kaj dejal; a očetu ali materi bi drugikrat kot to pot nikdar nikoli nobene prerekel ne bil.“ — Dobrovoljni bralec! Zapisal sem to črtico o Preširnu, mladem studentu, da ti je pesnik pred očmi kot mirovni angel svoje rodbine in pa pravi „pius Aeneas“ do svojih si najbližjih ljudij.

Sploh pa pisal Preširen z Dunaja na dom ni veliko. Če je pisal, kar je v petih letih menda le trikrat bilo, dobila je poročilo pesniku najljubša ker najduhovitejša in najpismoukejša njegovih sestrá, Jerica, v roke, ki mu je tudi odgovarjala v materinem in v očetovem imenu. Iz njenega pisanja, rekel je časih mladi Preširen, izvem najbolje voljo staršev in pa strijcev. Jednemu izmed teh tréh z Dunaja do staršev poslanih pisem, od 24. velikega travna (kakor piše Preširen) 1824. leta je lastnik sedaj pisatelj teh vrstic. Izpisal je prav iz njega zgoraj zaznamenovani citat.

Jedenkrat vseh pet let dunajskega bivanja, o kojih sestra vé pripovedovati — bilo je po tretjem vseučiliškem letu — pa je presedati začelo Preširnu to sicer lepo, a vender tujejezično dunajsko mesto in obližje. Rad bi bil zopet videl krasno Górenjsko, obiskati je želel srenji sv. Marka sosednje blejsko jezéro; rad bi bil za nekaj časa dihal čisti zrak pod Stolom in Triglavom: najrajši pa bi bil ugledal zopet jedenkrat mile si matere obraz ter iz jasnih jej očij bral na dnu njenega srcá. Prepričal bi bil osobno rad to zvesto dušo, kako se ni izgubil sredi nevarnega oddaljenega mesta; sanjal bi bil rad z njo o svojem prihodnjem življenji ter z njo vred zidal svitlé gradé si v oblake. — Da, v oblake! — Koliko, dragi čitatelj, pa naj ima poezije tvoje pomladnje življenje, če si nisi stavil s Preširnom tudi ti tacih zračnih gradov? — Ali nista z ljubo materjo — in to tudi v najbornejši koči naše dežele — ali nista tudi vidva oba vkup že časih nanašala kamenov k temu drznemu oblačnemu zidanju? Prav sta imela, da sta jih: le nosíta jih skup in jih nosíta in kadar jih mislita v novo, pokličita še mene: tudi jaz vama z najboljšim voščilom rad cel ogel priložim.

Zato stopi nekega dné s pisanimi trakovi — kot si jih je to dobo mnogo prišivalo po obleki ženstvo na Gorenjskem — s trakovi obložen stopi pravoslovec Franc v Ribičevo domačo hišo. — Najbolj se je bil ob tem Alenčici prikupil: spoznala je namreč po donesenih trakovih moža besedo v bratu. — Čez mero pa je vzkipelo ob Francevem prihodu ljubeči materi srce: zato ja pustímo mi, naj se veselita sedaj in naj si tožita sama.

Poslovímo se od Preširna, ki smo ga v teh črticah gledali mladeniča jurista. Želimo mu srečnega konca njegovih studij, koje dokončavši se povrne v drugo ter takrat za vselej v domovino. V umu si ohranímo besede, koje nam govori o njem tudi pesnik, oni veleizobraženi mož, ki je na tujem ulil „Zvon“ in ulitemu sam najkrepkejši potegoval za trdno spleteno vrv; on naj ga mesto pisatelja teh vrstic sodi, ko pravi:

„Blažjega ni srcá slovenska nam zemlja rodila.“

Svetoivanski evangelij.

Spisal S. **Rutar.**

Okolo l. 1120. združi oglejski patrijarh **Ulrik** prestari samostan svetoivanski (štivanski) ob Timavu z imenitno opatijo benediktinsko v **Belinji** pri Ogleji. Vse zaklade in vrednosti so prenesli v Belinjo in med njimi tudi dragoceni rokopis evangelija, o katerem trdi pobožno sporočilo, da ga je sam sv. evangelist **Marko** spisal.

Kako je prišel ta evangelij v svetoivanski samostan, ni nam znano. Izvestno pa je, da so ta evangelij zelo spoštovali že v IX. stoletji. Ko se je bilo razneslo mnenje, da je evangelij sv. Marka svojepis tega evangelista, dá ga neki oglejski patrijarh v XIII. ali XIV. stoletji prenesti iz Belinje v zakladnico oglejske cerkve. Isti patrijarh je dal Markov evangelij, obsezajoč sedem knjižic, izrezati iz cele knjige in posebe lepo vezati v zlate platnice, koje so olepšane s patrijarhovim in oglejskim grbom. Ko je bil prišel cesar Karol IV. leta 1354. v Oglej, izprosil si je zádnji dve knjižici Markovega evangelija od svojega brata patrijarha Nikolaja, ter jih poslal z veliko slavnostjo v Prago. Ondu sta bili knjižici dragoceno vezani in položeni v zakladnico stolne cerkve, kjer se še sedaj nahajata.

Ko je začela l. 1409. benečanska vojna, pošljejo oglejski kanoniki zaradi večje varnosti vse svoje dragocenosti v Čedad (Cividale) in med temi tudi evangeljski rokopis, in sicer najpoprej tri ostale evangelije, l. 1418. pa tudi pet knjižic Markovega evangelija. Ko so pa Benečani Frijulsko podjarmili, zahteva njih dože Tomaž Mocenigo, naj čedadski kapitelj preda republiki avtograf sv. Marka. In res so poslali l. 1422. onih pet knjižic Markovega evangelija v Benetke. Tu so jih položili v kristalno skrinjico in izročili zakladnici sv. Marka. Ali vlažnost je zelo pokvarila rokopis, tako da so se vsi listi sprijeli in stisnili v nerazločljiv zavitek.

Ostali listi v Pragi, kakor tudi evangelij sv. Mateja, Luke in Ivana v zakladnici čedadskega kapitlja ohranili so se prav dobro in mogó se na vseh mestih lahko čitati. Samo da je čedadski rokopis na vseh treh straneh zelo obrezan in da mu pogrešamo poslednje liste, koje so bržkone že v starih časih razdelili med različne mogočnike kot dragocen dar.

Ves svetoivanski evangelij je dal l. 1749. Bianchini natisniti v knjigi „Evangelium quadruplex.“ Della Torre je spisal uvod k njemu in trdil, da je bil prišel evangelij iz Belinje k Sv. Ivanu, kar je neverjetno. Profesor Sickel pravi, da je nastal v Sv. Ivanu (Historische Zeitschrift XXVII. 449.). Če je bil od kodi prišel v ta samostan, prišel je izvestno od vzhoda.

Iz evangeljskega rokopisa se pozna, da je ves evangelij pisala samo jedna roka in sicer z lepo, trdno pisavo v velikih uncijalnih črkah na zelo bel in fin pergament velike čveterke. Pisan je v dveh kolonah z zelo širokim prostorom na kraji. Vlažnost je pergament na nekaterih mestih poškodovala, tako da je postal vijolčast in zelo rahel. Po obliki in značaji črk soditi bil je evangelij pisan v IV. ali V. stoletji. Druga roka je pripisala v VI. ali VII. stoletji kratke liturgične opomnje na obrobku in zabeležila, kojega dne se je bral ta ali oni evangelij. Še pozneje so pripisali oznanila o prazniku darovanja in o postu in sicer v prav starih okroglih minuskulah VIII. stoletja (t. j. l. 735. ali 746., ker je bila takrat sexagesima oznanjena na 20. februvar in Velika noč na 17. april).

Svetoivanski evangelij ima veliko zgodovinsko in za nas Slovence celo jezikoslovno važnost. Po obrobkih rokopisa zabeleženih je namreč od različnih rok brez števila slovanskih in nemških lastnih imen, italijanskih pa skoro nič. To so imena pobožnih romarjev, ki so obiskovali samostan pri Sv. Ivanu ob Timavu in dali svoje ime upisati za spomin romanja, kakor je po nekaterih krajih to še dandanes navada. Vsa imena niso svojeročno pisana, nego po več vkup jih je napisal le jeden, izvestno kak duhovnik. Tudi med obema kolonama rokopisa stoje imena in prvih devet stranij čedadskega dela je tako gosto popisanih, da se ne nahaja nijedno prazno mesto tudi med kolonama ne. Tudi deseti in jednajsti list sta zelo polna, vender med kolonama ni nobenega imena več. Od dvanajstega lista dalje je samo malo imen na vsaki strani in po petnajstem listu je več stranij celo praznih. Pozneje je le še redko katera stran popisana, tako da tudi na izrezanem Markovem evangeliji ni moglo stati mnogo imen.

Po pisavi ni nobeno ime starejše, kakor od konca VIII. in nobeno mlajše, kakor od konca X. stoletja. Langobardska pisava se nahaja samo jedenkrat, drugače povsodi okrogli minuskuli VIII.—X. stoletja. Večina imen je izvestno iz IX. in X. stoletja, zlasti iz druge polovice IX. in prve X. Potem se je navada upisovanja hitro poizgubila in le iz početka XI. stoletja nahaja se še nekoliko imen. Še le v novejšem času upisal se je svojeročno cesar Franc in za njim tudi nekatere druge imenitne osobe. Proti koncu XVI. stoletja poskušal je nekdo na različnih mestih upisovati imena langobardskih vladarjev, kakor bi se bili sami ondu upisali. Ali ta prevara se prav lahko spozna zlasti po jednakomernih črtah in potezah.

Natorno je, da so pristna imena upisana precej natanko po kronologiškem redu. Pa to ne velja brez izjeme. Od znanih zgodovinskih osob nahajamo le malo imen upisanih, n. pr. lodohicus imp. (cesar Ludovik Nemški), Karolus imp. (Karol Debeli,) aisthulphuss rex, Ratschis rex et Luiprand (vsi langobardski kralji;) potem znani bolgarski kralj Mihael z brati „dox et gabriel et uxor eius maria et filius rasate, gabriel, simeon et quartus filius iacob, et filia eius praxi et alia filia eius anna.“ Tu imamo torej vso obitelj bolgarskega kralja Mihaela-Borisa, ki se je bil dal krstiti l. 861. Že pred njim je bil obiskal svetoivanski samostan Bolgar sondoke s svojo družino. Izmed oglejskih patrijarhov se nahaja upisan samo Teudmar (Theodemar 850—871.)

Za Slovence so ti zapiski radi tega posebno važni, ker nam poročajo lepo število nekdanjih osobnih imen slovenskih. Naši sosedje Hrvatje in Srbi imajo vse polno krasnih osobnih imen, a pri nas Slovencih se nahaja komaj sled temu zakladu narodovega jezika. Kolikokrat iščejo naši novelisti pripravno ime svojemu junaku ali svoji junakinji in ker ne poznajo starih imen, skujejo si jih sami, ali navadno prav nesrečno. Zato bi bilo prav hvaležno delo zbrati staroslovenska osobna imena, ki se nahajajo po mnogih zgodovinskih listinah raztresena. V tem obziru ima za nas svetoivanski evangelij vrednost krstnih bukev. Za poskušnjo naj stoji tukaj iz njih nekoliko navadnejših slovenskih imen:

List 1: odela, bega, livera, puellę; l. 1': beda, solano filius; l. 2: nepocor, gresic, ihon; de terra brasclauo: zelesena, uxor eius hesla; stregomil filius eorum; trebenec, dracig, craniohi, millena, zelebor, andreas, uualti, hertri, pina;

l. 2': chotmer, cozil, uuozet, margareta, zalislaua, sebetuh, humislau, trebebor, bribibor, trudopulc; l. 3: boselisa, sobemuscla, sclauenca; l. 4'. khaco, sebedrago, centeska, szuentiepulc, suentezizna, predezlaus; l. 5': presbrasclava, pressoboda. mutacus, sedemir, perinsuin, stamer, perebod, semidraga, domno tripimiro, bribina, terpimir, dragoiud, sabes, pizeden, straha, bodeslau, drisimir, sedobra, dragoroc, estimer (Čestimer,) radasta, motimira, rodlorich; l. 6: rada, olamir, radoslau, zizemir, braslauo et uxor eius uuentescella, nepocor; l, 6': menedraga, merisclafa, nitrabor. kasno. negot, lala, stranemer, trebena, tesina, slotiuenza, tonasclaua, stradesclaua; l. 98': olodrag, olomer, pigimer, cotes sitigoi, mirigoi: l. 270' (predzadnji): nenadei, glauoz i. t. d. (Glej: Neues Archiv für deutsche Geschichtskunde zv. II.).

Svetoivanski evangelij spada torej med najstarejše spomenike stare karantanščine in je vreden, da se omenja poleg brižinskih spomenikov. Zlasti v glasoslovnem obziru je ta jezikovni spomenik prevažen, ker kaže, kako so se takrat nekatere črke izgovarjale in kako se je karantanska slovenščina razlikovala od panonske. Želeti bi torej bilo, da se naši filologi nemudoma lotijo tega spomenika ter ga po vrednosti raztolmačijo in ocenijo. Celo Hrvatje so že uvrstili svetoivanski evangelij med svoje zgodovinske spomenike, le Slovenci se do zdaj še čisto nič niso zmenili zanj.

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

France je bil v jutru burno odšel od doma; vrelo in šumelo mu je po glavi, in daleč tam v zakotji širnega grajskega gozda vrgel se je na rosni, mokri mah, ter skušal mirneje premišljevati o jutranjem prizoru.

Priznati si je moral, da so mu denašnje materine besede prišle kakor strela z neba; kajti doslej v svoji mladi ljubezni ni jedenkrat ni mislil: kaj bodo dejali mati? Kako tudi, ko se še z ljubico svojo razgovarjal ni o tem, kaj bode ž njima! Shajala sta se v gradu sleherni dan: govorila sta, ako so bili drugi navzočni tako, ko dobra znanca in če se jima je ponudila sedaj redka prilika biti za trenutek samima, bil je gorak poljub vse, kar sta si želela, in kar sta si delila. K večjemu da je mogel slikar šepniti tolikokrat ponavljano, staro in vender njima vedno novo vprašanje:

„Ali me ljubiš?“

„Da, da, nad vse!“ zavrnila je ona z zarudelim licem in sladkim smehljajem.

Na sprehod od onega dne nista šla več sama. Olga je imela vedno izgovor.

In na to jasno nebo privlekel se je danes prvi črni oblak.

Glede „luterskih ljudij“ Kosan ni stal na jednem stališči z materjo: mari mu ni bilo do tega, da je ljubica njegova — luteranka. A mater svojo je tudi ljubil, in bolelo ga je spoznavšega, da je njej denašnja vest usekala globoko rano. Pa potolažil se je kmalu: kadar se mati umiri, govoril bode ž njo jasno o tej zadevi in — je li treba, da ostane Olga — luteranka?

A druga skrb mu je legla sedaj na prsi. Mati je zvedela danes po onem norci to novost: gotovo je, da klepečejo o njem po vsej okolici, — kaj bode, ako pozvedo to v gradu? In pozvedeli bodo gotovo! Stari Werner, nadlajtnant in Berg — vsi so se mu trli zaporedom po glavi. Drug, starejši od njega, bi ne bil mnogo ugibal o tem, — a Kosan je bil mlad. Lehkomišelnost mladostna pobila mu je naglo skrbi o maternem oporekanji, a tu mu ni mogla pomagati. Mlad lehkomišljen človek je kakor popirni čolnič v potoku; mirna voda in mali valčki, časi tudi večje valovje ga nosi ali podi s seboj, plešočega in vrtečega se na površji; ko ga pa pridrvi do jezu, vrže ga na lahko čezenj — a onokraj pod jezom potopi ga vrtinec.

In slikarju se je dozdevalo, da se že bliža jezu in vrtincu. — Pa še več druzih mislij usililo se mu je zaporedom: jedna prvih bila je: kaj, ko bi denes ne šel v grad? Morda tamkaj že vse vedo? Bilo mu je pri tem, kakor bi mu kdo stiskal goltanec. Ne, to bi ne bilo moški, dejal je sam pri sebi; in kaj bi rekla, kaj bi mislila — ona? Potem pa se je na jedenkrat vprašal: Ali pa bode kedaj moja —

žena? Zakril si je obraz z rokama, ter težko sopel; naposled skoči kvišku, kakor da bi hotel otresti in ubraniti se vsega tega, kar mu je sililo zaporedom v glavo, ter reče poluglasno: „Naj pride, kar hoče; česa se mi je pač bati?“

Solnce se je skoro že nagnilo, ko je prišel slikar po stranski poti iz doline na kolovoz, ki je vodil do grada; hodil denes ni tako naglo, ko navadno.

Na ovinku, izza katerega se mu je v trenutku pokazal od daleč beli grajski zid, stopil je mlad deček pred njega ter mu pomolil pismo. Kosan je osupnen postal; spoznal je fanta, bil je vrtnarjev pomagač iz grada.

„Kaj je?“ vpraša dečka.

„Čakam Vas že dolgo; teta grajska so mi dali to za Vas, in naročili, da Vas počakam tu, prej nego pridete v grad.“

„Teta, — za mene?“

„Da, za Vas!“

Kosan je stal, ne da bi se ganil, ter ogledoval pismo. Fant pak je stekel proti gradu.

Do sedaj slikar še ni bil dobil pisemca od svoje ljube, a pisavo njeno je poznal ter tu pri prvem pogledu videl, da pismo ni pisala teta Mara, nego Olga.

Nekov sladak, srečen čut ga je prešinil, a ob jednem silen nemir: „Zakaj mi piše, in zakaj tako skrivnostno in po — teti? Za boga — vse vedó, vse vedó!“

Tako poluglasno govoreč vrnil se je po stezi, po kateri je bil prišel, ter par streljajev daleč krenil s pota v stran v goščo; tu pa je s strahom, in skoro s tresočo roko razganil pismo. Bral je sledeče:

„Dragi! Prvo pismo je to, katerega prejmeš od mene, in drugi hočejo, da bodi tudi zadnje: jaz pa se moram ukloniti. Povedala in razložila Ti bom vse — vsaj videti te moram, moram Te videti še jedenkrat, in vem, da boš prišel. Pa denes, po dnevi ne hodi v grad; jaz sem se grozno zmotila, mislila sem, da se bode obrnilo vse k sreči záte in záme, pa kako grozno se je vse preobrnilo v zlo. Sinoči kmalu po Tvojem odhodu, poklicali so me oča v svojo sobo, in tu mi pové brat, ki je bil navzočen, da se ima moja poroka z Bergom v jednem meseci izvršiti. Oča so molčali ter v tla zrli. Bilo mi je, kakor bi sanjala, a vedela sem, da moram govoriti in povedati vse. In povedala sem, da Tebe ljubim, da sem le — Tvoja! Pa kar je sledilo mojim besedam, to je strašno! Brat je kričal in divjal po sobi, ter žugal mi in očital, da sem nesramnica, in da hočem ugonobiti celo rodovino, očeta in njega. In Tebi se je zagrozil, oh — jaz nisem znala, kje sem in kaj se godi. Po dolgem pak izprevidela sem, da me prodajajo, prav prodajajo. Zvedela sem, de je Berg upnik očetov in bratov, in da ja lehko uniči; — odkupila pa sta se z menoj! Vprašala sem očeta, je li to res, a odgovora ni bilo; oča so sloneli z zakritim obrazom pri mizi. Vedela sem dovolj. Prejokala sem to noč pri teti, in denes sem povedala očetu, da mi je vse po volji, kar koli hoté storiti z menoj. Odpusti mi, — Tvoja sem bila in Tvoja ostanem; v srci Te bom nosila — oh ljubček Ti moj — odpusti mi! Povedala Ti bom vse, da me ne boš sovražil, da me ne boš zaničeval! Pridi nocoj, saj veš, kedaj odido vsi k počitku, — pridi tedaj na vrt, tam od gozdne strani; izprosila sem si to od tete, da Te še jedenkrat vidim; in vedi, Tvoja sem, jedino Tvoja! Olga."

Slikar je strmel v te vrste, ki so mu plesale pred očmi, ter bral jih dvakrat, trikrat. Skoro nevedoč šel je počasi nazaj na stezo in potem proti domu; pred hišo mu nové pastir, da je grajski hlapec nekaj zanj prinesel, in da je položil to v zgornjo sobo.

France je našel tam zavitek in zraven list s sledečimi vrstami:

„Čestiti gospod! Umeli bodete, da Vam le tem pôtem morem izročati honorar Vašemu trudu za naročeno sliko. Werner."

Slikar je prijel zavitek ter vrgel ga v kot, da se je obojni papir pretrgal, ter so zažvenketali cekini po tleh.

„Bergov denar!" siknil je zamišljeno med zobmi.

Vrgel se je na posteljo, ter potisnil roki pod glavo; tako ležeč strmel je v leseni strop, ter mislil samo jedno: kedaj bode noč, trda noč?

VII.

V gradu so se odpravljali k počitku. Pri večerji so bili navzočni samo stari gospod, pl. Berg in nadlajtnant, in vsi trije so bili jako redkobesedni; tete Mare in Olge ni bilo. Gospodar je vstal kmalu ter želel onima lehko noč; odšel je v svojo spalnico.

Po odhodu njegovem molčala sta ostala dva nekoliko časa. Berg je pušil iz svoje pipe, Werner pak je vrtil kozarec v roki.

„Kakor sodim, ne bilo bi nocoj umestno, tako hitro spat hoditi!" izpregovori Berg prvi čez nekoliko časa, ter izpod na pol zatisnenih trepalnic opazuje svojega prihodnjega svaka.

„Zakaj? Ali igrava šah?“

„Se ve da, — šah kraljici, če hočeš!“ nasmehne se cinično oni.

„Kaj ugiblješ?“ vpraša nadlajtnant pozorno.

„Da bode nocoj prilika, onega usiljenca zaznamenovati. da bode pomnil in vedel, kako se imajo vzprejemati taki kmetski pritepenci.“ reče Berg poluglasno med zobmi: divja, ljuta strast sevala mu je iz njegovih sivih očij.

„Kaj, kako?“ vzklikne Werner ter stopi pred tovariša.

„Prav lehko!“ pravi ta mirneje, ter zapali v novič svojo pipo: „videl sem denes vrtnarjevega fanta nosečega neko pismo; in onega pobalina tudi ni bilo v grad! Teti Mari, kakor veš ne zaupam mnogo in Olga —? Vzemi vse in računi, izkušnje vsaj imaš dovolj v tacih stvaréh! Jaz sem uverjen, da se bo oni mazač klatil nocoj tu okolo grada, po vrtu ali koderkoli — daleč ne bo!“

„Prokleto!“ sikne nadlajtnant.

Oni je molčal.

„Jaz mu bom dal jedno med rebra!“ vzklikne Werner.

„Ni treba!“ ugovarja Berg, „jaz vem nekaj boljšega. Zaznamenovati ga hočeva. Vzemi le svoj bič s seboj!“

„Dobro, izvrstno!“ meni oni.

„Sedaj pa storiva, kakor bi že ves teden ne bila spala. Luči v sobah ugasneva čez četrt ure, in potem pri stranskih vratih ven na stražo! Pa stoj, to tudi ne bode prav! Iz tvoje sobe, iz zadnjega okna se vidi na vrt in zlasti na zadnji uhod: po prednjem ne bo nikdo prišel. Tja na zadnjega bodeva pazila, in ako se kaj gane, potem doli! In še nekaj! Kaj, ko bi za vrata na mostovži pri Olginem in tetinem stanovanji porinila zapah? Nikdo ne more ven, in midva njameva ptička samega, kar mi je ljubše!“

Rekoč nasmehne se zopet Berg.

„Najbolje bo tako!“ pritrdi oni.

Malo potem odšla sta v svoji sobi, in po gradu bilo je kmalu na videz vse v globokem spanji.

(Konec prihodnjič.)

* * *

Narodov grob.

Tu kažete mi grob rosán
In križ stoječ pri njem.
Vi ženete posmeh glasán,
A nanj srpó jaz zrem!

Za národ tvoj pripravljen je!
Smejoč mi vpijete
In zemljo kot v proslávljenje
Z nogami bijete!

Le bijte jo, le pléšite,
Kričáje vmes glasnó,
A vender se utéšite —
Doslej še ni takó!

Če tudi rod zatiran je,
Ki nekdaj vaš je bil,
Če tudi le preziran je,
Zato še ni miníl!

In tudi dolgo še ne bo,
Vi morda boste prej!
Le bijte jo, le to zemljó
In pléšite po njej! . . .

—b—

* * *

Življenja cvet.

Žaprli v grob očeta so —
Kakó je vzóren bil!
Ložíli v tla ga sveta so,
Za njim solzé sem lil!

In vender ni bil oče mi,
Ki v smrti ga čestim,
In vender srce joče mi
Še zdaj bridkó za njím!

V trpljenji bil rešitelj je,
Vodník mi v temnih dnéh,
In rádosti buditelj je
Solzé zatrl v očéh! — —

In zdaj ga ni! — V gomili spi
Življenja dragi cvet,
Okó po njem zamán želi,
Zamán obràz je bled!

In nádej ni, da pólnile
Z veseljem bi srcé
In duši moji bolni le
Bridkósti se režé!

Življenja cvet, predragi cvet,
Radósti oče mi!
Po tebi le obraz je bled
In srce joče mi! . . .

—b—

Velésalo, substant. n., a ne: Velésovo, adj. poss. n.

Spisal Fr. Levstik.

Miklošič je v svojem spisi „Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen I.“ dejál: „Velesovo (gorénjska vás), dessen wahre Fórm nicht ganz sicher gestellt ist, daher auch nicht mit Sicherheit gedeutet werden kann, soll nach dem Hirtengotte Volosŭ, Velesŭ benannt worden sein: Slovenci so prišli do majhenih goric, na kterih je zlasti ovčja paša obilno rasła, in tako so kŕaj in tudi vas, ki so jo zidali, po bogu ‚Velesovo‘ imenovali. Trdina, Zgodovina 28.“ Denkschr., philos.-hist. Cl., v 21. zvezki (1872. l.) na 77. str.

Očito je, da Miklošič né te misli, katere je nekdaj bil profesor Trdina ter pred njim uže Metelko. A to ime res néma začetka od boga Volosa ali Velesa. — Gorénjci zdaj govoré, kakor nekdaj néso govorili, namreč: Velésovo, vega, adj. n., ter okrog Bleda tudi: Melésovo, vega, adj. n., a v Škofji Loki je slišati: v Melésane so šli; do Melésan pojdem; v Melésanih so bili. — Velésovo, adj. n. je namesto: Velésavo, in to namesto: Velésało, substant. n. V obrazih: Melésovo, Melésane vidiš „m“ namesto „v“, ter kaže da Melésane stojí v nom. plur. m., namesto: Velésane, katero lice je po vsej podobi zaradi príglasa, ležečega zeló na začetki besede, skrčeno od: Velésaljane, nom. plur. m., kar zaznamenúje ljudí, prebivajoče v Velésali, a more ob enem zaznamenovati i sámo Velésalsko vás. Krájevnih imen te vrste je mej Slovéni obilo: Cerkljáne, namesto: Cerkŭvljáne: cérkŭv; Vrbljane: vrba; Lípljane: lipa; Vašáne: vás, das Dorf, starslov.: vĭsĭ itd.

A kakó morem jaz trditi, da je Velésalo, n. pravo lice tega imena? Opiram se na znanega Novoméškega kanonika Matijo Kostêlca in osobito na Valvasorja. — Mátija Kostêlec je bil svoje „Bratovske Buquice s. Roshenkranza. Stiskanu u' Lublani 1682,“ posvétil „Gospei Materi Joan. Susani Paradaisarci, Priorci tèga jmenitniga Divizhniga Velleſſalskiga Cloſtra, u' Gorènski ſtrani“. ter Valvasor XI. 365. 367. piše: „Das Frauen-Kloster Michlstein, auf Crainerisch Veleſalo, ligt in Ober-Crain. Die jetzt, in diesem Jahre (1689), regirende Priorinn aber ist Frau Susanna Paradeiſserinn.

Freyinn". — Michlstein je tukaj teskovnà hiba, katero je na konci tega (III.) zvezka Valvasor sam popravil: „f. (für) Michelstein l. (lies) Michelstetten." Ako Slovén zdaj uže ne vé, kaj to krájevno ime znači, vidimo, da je vsaj njega pravo lice pred 200 léti bilo še sploh znano.

Beseda Velésalo je sestavljena z dveh kosov; prvi je: vele, a drugi: salo, kakor moravski „Velehrad" v sebi kaže tudi: vele in: hrad (grad). Kaj znači „vele", né težko povedati, ker to je v drugačnem obrazi isto, kar je starslov.: velij, a, e, adj., gross, in lice „vele" je tudi starej slovenščini rabilo v sestavljene besede: veleglavŭ, adj., grossköpfig, veledušije, n., Grossmuth. Naše ime Velésalo je nemški narod z besedo Michelstetten preložil, kakor jaz ménim, zeló na tanko po slovenskem zmisli; kajti gotski: mikils, starvisnem.: michil, sredvisnem.: michel, adj., znači isto, kar grški: μέγας, latinski: magnus, gross, obtorej isto, kar vele. Anda ako hočemo zvédeti, kaj znači drugi, v tem naziváli res neobični dél: salo, trebé najprvo pogledati, kacega pojma je nemška beseda: Stetten. Bilo je starvisnem. in sredvisnem.: stat, f., Stätte, Stelle, Platz, Ortschaft, pozneje „urbs"; novovisnem.: Statt, f., Standort, Platz, Ort des Seins, also Wohnplatz. Ista beseda je tudi: Stetten (Stätten), samó da stojí v dat. plur. Weigand, Wörterb. II. 790. 800., Schmell.-Fromm. II. 792. 794. Beseda: Stetten (razno pisana) često služi v nemščini sestavljenim nazivalom krájevnim: Heiligenstetten, Königstetten, Dreistetten itd., ter na samem kranjskem svéti je poleg Michelstetten še tudi Kerschstetten (Kirschstetten), in to tri krati: Čéšnjice, f. plur., Kerschstetten, v Moravškem dekanati; Čéšnjice, f. plur., Kerstetten (namesto: Kerschstetten, Kirschstetten), blizu Špitalíča v Kámeniškem dekanati; Češnjévik, m., Kerschstetten, blizu Cerkŭvljàn. — Češnjévik je kraj (Stätte), kder se nahaja ali se je kdaj nahajalo obilo črešenj (Kirschen), kakor je srbski: bùkvîk, m., tudi kraj, na katerem raste mnogo bukev, der Buchenwald. Iz tega se nam jasno kaže, da je salo isto, kar nemški: Stätte, Wohnplatz, ali z drugimi besedami, da je salo isto, kar selo, in obtorej: Velésalo namesto: Veléselo (Véliko Selo), die grosse Wohnstätte. Res v denašnjih časih ta vás né posebno velíka, ali kdo vé, koliko manjše od nje so v začetki bile vasí po obližji? Tudi se je v tej dôbi Velésalo utegnil morda zvati večji prostor okolne zemlje, ker to ime se nahaja v listinah uže 1154. l., kakor svedoči Parapat v Letop. Matice slov. s 1872-1873. l. II. na 18. str., kar nam dokazuje, da je vsaj 84 lét staréje od nunskega samostana, založenega 1238. l. v tem kraji, in Valvasor XI. 365. piše, da je rečeni samostan iz prva bil imenovan „Frauen-Thal“ ali „Marien-Thal“, a Velésalo (Michelstetten) da so zvali župo (faro), katere cerkev je blizu ondukaj, ter da se je stóprav kesneje ime Velésalo prijelo i tega samostana, čegar založno pismo (Stiftungsurkunde) s 1238. l. jednako priča, da je sezidan bil „in Valle S. Mariae apud Michelstetten“. Mitth. des hist. Vereines für Krain, v IX. létniki (1854. l.) na 76. str.

Zdaj trebé še dokazati, da je lice: salo poleg ter namesto lica: selo v slovanskem jezici možno, rekše, da glagolska korenina: sed, sitzen, tudi slôve: sad; kajti nikogar né tajno, da sêlo stojí namesto sedlo, der Sitz, Wohnsitz, Ansiedelungsplatz, zaradi česar je Čehom: sedlák, der Landmann, človek na sêli, a ne v mesti živeč, ter na Goriškem neko vás imenujo še zdaj: Staro Sedlo, vender i tamkaj denes premaguje uže izrékanje: Staro Selo, a pridevnik se v zdanjih časih govorí vedno le: starosélsk, poleg: stársk. „Iz potne torbe“ prof. Erjavca v Letop. Matice slov. 1880. l. na 208. str.

Sad namesto sed po Jungmannovem svodoštvi rabi Slovakom, govorečim: sadnu, ich setze mich, kar Čehom slôve: sednu; zatorej slovaški: sadlý, a češki: sedlý, adj. (partic. praet. act. II.), gesetzt: sedlé mléko, geronnene Milch, kar mí neslovanski zovemo: sŭsédeno mlěko, namesto: sŭsělo (sŭsědlo) mlěko. Rečêni Jungmann učí, da je tudi v Čehih krajevno ime: Sadlná, f., Zodel, vás v Budéjevskem, ter i: Sadlno, n., neko drugo češko ime jednake vrste, kar bi slovenski oboje slulo: sel-, ako ne: sal-. Sem je šteti i óno besedo, katera staroslovenski slôve: salo, n., sebum (a ne: adeps), novoslov., bolg., srb., ruski: salo, češki: sádlo, poljski in gorsrb.: sadło, Schmer, kar je zopet namesto: sedlo, selo, ter znači táko stvar, kà se je strdíla, ‚sŭsědla‘, kakor je tolmačil uže Jungmann: „jako by řekl: sedlý tuk,“ in zdaj lehko razuméjemo, zakaj more beseda: sálo v ruščini tudi značiti: die erste dünne Eisrinde beim Gefrieren der Flüsse. — Lice: sad poleg: sed ima i beseda, katera slôve srbski: sádno, n., ruski: sadnó, češki: sadno, sadmo, poljski: sadno poleg: sedno, der Satteldruck; ruski: sádnitĭsja, sich wund reiben; poljski:

sadnić poleg: sednić, wund drücken, wund reiben, sadnisty poleg: sednisty, adj., wund gerieben; a novoslovenski v Laščah: sědno, der Satteldruck; die Wunde auf dem Rücken eines Kranken vom Liegen; sědnast, adj., wundgelegen, kar na kranjskej meji v Prézidi mej Hrvati imenujo: sádno, n., sádnast, adj., a po Istri, kakor J. Volčić pripoveduje: „skupna kobila je sadniva ali sadnita (bekommt den Satteldruck),“ v „Glasniki“ 1860. l. I. na 79. str.; mej Krko in Zatíčino po Dolénjskem: sêdno, n., der Satteldruck, osêdniti se (k temu prispodôbi ruski: sádnitĭsja): osêdnil se je, rekše, dobil je ran po hrbti, bodi si človek od mnoge léže ali konj od sedla, in poleg tega ondod govoré: oséjen je, kar znači isto, če tudi nikoli né slišati: osêditi se; i Ribničan déje: osêdniti se, a v Škofji Loki je navadno: sáje ima, sájast je; pridevnik: sájast v jednacem zmisli rabi tudi Logatčanom: primeri: prísad, sáda, m., der Brand einer Wunde, rana se je prisadíla, die Wunde ist brandig geworden; Gorénjci okolo Kranja velé: séna ima, namesto: sédna, ter: sénast je, namesto: sêdnast, kar nas učí, da lice, navadno Laščanu: sědno, sědnast, namesto: sêdno, sêdnast, né pravilno. S tem je neovržno dokazano, da slovanski glagol: sed ima namesto „e“ časi „a“: sad, po katerem zakoni je tudi: Velésalo, namesto: Veléselo. — A kakó je o tej stvári soditi? Da tukaj „a“ iz prajezika ne bode, o tem se ménda né dvojiti.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

10. Divji mož, hostni mož, hostnik.

Po gričih, dolcih in jarkih, na katere se drobé Gorjanci, padaje polagoma proti Krki, razprostira se med Podgradom in Ljubnim velik gozd; imenuje se Rasno. Zdaj poje v njem sekira, ki ga nemilo podira in pokončuje, ali še pred tremi desetki let je bil košat, temen in krasen, da je marsikak popotnik obstal in mu se čudil. Takrat stala je kraj njega majhna koča, reklo se jej je „pri

Logarji". Stari Logar ni bil bogatin; polja in pašnikov imel je ravno toliko, da je prehranil s trudom in potom sebe in svojo rodovino. V cerkev je šel naj večkrat v Šmihel. V Podgrad bi bil rajši hodil, ker se je tamo rodil in je imel ondu tudi skoro vso svojo žlahto, ali pot šla je skoz Rasno, v katerem zablodi prav lehko še tak človek, ki misli, da ga pozna.

Neko noč se je pripetilo, da je izruval vihar ne daleč od Logarjevih nekoliko najlepših bukev. Možu je bilo žal za nje in je šel sadit mesto podrtih dreves druga. Ko se je o tem trudil in péhal, stopi k njemu nekdo od zadaj in ga potrka na ramo in veli: Taki ljudje so kaj vredni. Logar se ozre, zagleda kosmatega velikana in ga vpraša, kdo je. Tujec odgovori: Ne boj se, jaz sem divji mož in tvoj prijatelj. To rekši velikan zgine.

Kmalu potem imel je Logar Pod Gradom opravek. V goščavi mu se pridruži divji mož, spremi ga molčé do konca gozda in zgine. Tako je spremljal odslej vsakikrat Logarja in njegove ljudi, če so šli v Podgrad. Zdaj se niso trebali več bati, da bi se v hosti izgubili. Logarjevim je bilo jako po volji, da so mogli pohajati svoj rojstveni kraj brez nevarnosti in neprilike. Jedenkrat so se pomudili pri žlahti in dobrem vinu dolgo čez polunoči. Kakor vselej kazal jim je pot proti domu divji mož. Ko pa je začelo Pod Gradom dan zvoniti, zapustil jih je kar nanagloma, dvignil z obema rokama bližnji grič in smuknil v jazbino, ki je bila pod njim. Grič se je poveznil sam nazaj, kakor je prej stal.

Pa tudi za druge reči je bil hostnik prav čudna prikazen. Mesto človeške brade in brkov zarastel mu je obraz dolg mah. Če ga je kdo kaj vprašal, ni dobil nič odgovora, sam je pa tudi prav malo kdaj katero zinil. Z divjačino se je rad igral, domača živina pa se mu je gnjusila in se je je ogibal. Hiš, polja in vrtov se je bal kakor hudoba križa. Če so ga Logarjevi povabili, da bi šel z njimi in popil v njihovem hramu kak kozarec vina, vselej se je grdo zapačil, mahnil z roko in šinil od njih v goščavo, kakor da je hudo razžaljen. Ali obilna skušnja jih je preverila, da je ostal vedno njihov najboljši in najiskrenejši prijatelj, ki jim je pritekel na pomoč, še predno so ga prosili. Če je zalezoval čedo volk ali kaka druga zver, planil je nanjo z gorjačo in jo ubil ali pa prepodil. Nad Rasnim nakopičile so copernice oblake in so hotele usipati iz njih točo; divji mož pa se je ustopil za Logarjevo hišo in jih jel s tako silo krepeliti in goniti, da so morale pobegniti. Jedni je izbil z glave pečo, drugi pa iz ust zadnji zob, ki ga je še imela. Logarjevim niso mogle narediti najmanjše kvare niti ta pot, niti pozneje, dasiravno so to dostikrat poskušale.

Tako je hostnik mnogo let branil in varoval svoje prijatelje pa ni bilo čudo, da so si tako lepo opomogli in skoraj obogateli. Ali sreča je rada nestanovitna. V Rasnem je našel Logar lepo, mlado drobnico in jo cepil. Divji mož iz goščave to zapazi in se zadere srdito: Nesramnež! Jaz sem ti v vseh rečeh pomagal, v zahvalo pa si mi zdaj zagradil pot.

Od takrat se hostnik nikoli več ni prikazal Logarjevim, da bi jih spremljal skoz gozd ali obvaroval škode in nadloge. Najmlajši sin se je v Rasnem izgubil in poginil od straha in lakote; živino trgali so volkovi in druge zverine; žito in sadje pobijala je toča. Tako so se nesreče kar lovile: Logar je zopet osirotel: z bornimi ostanki svojega imetka se je preselil nazaj v Podgrad. V njegovo zapuščeno hišo je treščilo, in ogenj jo je pokončal do tal s poslopji vred. Le malo kak sled še spričuje, kje je stala in kako strašno se zna maščevati divji mož, če ga človek vedé ali nevedé razžali.

Razen na Gorjancih živi na Dolenjskem še mnogo drugih hostnikov. Najimenitnejše sem našel med Novim Mestom in Dvorom. Da se bodo spoznale navade in razvade divjih mož bolj na tanko. treba je tudi o njih kaj izpregovoriti. Težave mi to ne bo delalo, ker so mi po naključji ti še dosti bolj znani nego gorjanski. Jednega sem celó sam videl in sem dobre pol ure z njim popotoval. To mislim, je dovolj dober razlog, da pride v mojem popisu prvi na vrsto.

V Zaloški krčmi zbirala se je pred 15 leti jako zgovorna in vesela družba, v kateri se je človek rad pomudil. In tako sem ostal jedenkrat tamo do pozne noči, z mano je bil prijazni svak moje gospodinje. Tone, ki je bil krčmarju pripeljal mošta. Ko odbije jednajsta ura, velim: Záme je zadnji čas, da se dvignem; če Vas je volja, pojdiva! Tovariš je bil zadovoljen. Na potu mi zašepetá nekako plaho: Pač ste prav pogodili, da je zadnji čas odriniti. Takó kasno jaz sploh nikoder rad ne hodim, najmenj pa tod, to se pravi, od Češče Vasi dalje skoz hosto, ki jej pravimo Brezovec. Vražam se ljudje smejejo in tudi jaz jim se smejem. Ali to, kar sem videl v Brezovci na svoje oči, ni vraža ampak resnica. V tej hosti se prikazuje grda pošast, imenujemo jo divji mož, ker je res strašno divja. Lansko jesen šel sem tod domov, prav tako pozno kakor nocoj še ni bilo. Ko sem prikorakal v Brezovec do prve smreke, pridruži mi se kosmatin, kakor da bi me bil za drevesom čakal in me spremi tjà do lastovške drobnice. Tako je spremljal že veliko drugih in kakor meni, prikazal se je tudi vsakemu drugemu pri prvi smreki, pri lastovški drobnici ga pa zapustil. Kaj, ali niste Vi še nikoli o njem slišali?

Jaz odgovorim: Slišal sem že dosti in bi prav rad vedel, če je res tako visok kakor tista smreka, pri kateri ga ljudje najprej zagledajo.

Tone veli: Da, to trdi marsikdo. Ali takrat, ko sem ga jaz videl, bil je manjši, vender je bil dosti velik; če se ne motim, precej višji od Vas. Morda se mrcina lehko po svoji volji potegne ali skrči, ali pa zna ljudi tako preslepiti, da se zdi nekaterim visok kot smreka, drugim pa mnogo nižji.

Jaz vprašam Toneta, če mu je divji mož kaj hudega storil, ko ga je spremljal.

On mi odkima: E kaj — nič! Pred polunočjo nima te oblasti. Samo zijal je vame in pa prav po volčje tulil. Po polunoči pa me sam Bog varuj takega društva! Zato je res pametno, da se vračava še o pravem času.

Na sredi pota med Češčo Vasjo in Brezovcem me prime tovariš hlastno za roko in veli: Ali ga ne vidite? Ta je tisti, ki me je spremljal — divji mož! Ker je bilo nekaj meseca, zagledal sem ga tudi jaz in ga jel opazovati. Tone se je bil zmotil, kajti ta hostnik ni bil nič večji od mene. V obraz je bil dobro porasten ali ne tako, da bi se ga moral človek ustrašiti. Bil je bos in gologlav. Dolgi vlasje so mu mahali po plečih in hrbtu kakor griva. Opravo je imel kmetiško in kaj borno. Hlače so mu šle komaj do kolen; janko je bil slekel in jo vrgel čez levo ramo. Srajca je bila za vratom odpeta. da je kazal, kakor pravimo, gosle. Hodil je precej čudno, prav za prav je bolj poskakoval nego korakal. Ko je prišel s polja na cesto, pozdravim ga: Dober večer! On pa ni dal iz sebe nobene besede, ampak samo nekako hripovo je zarenčal. Popolnoma se nama ni hotel pridružiti, ostal je zmerom kakih 15 korakov pred nama na veliko tolažbo Tonetu, kateremu je strah kar sapo jemal. Zdaj sem se sam preveril, da se ljudje niso zlagali, kar so pravili o grdih šegah divjega moža. Ponašal se je res na vso moč nespodobno. Od konca je le nerazločno nekaj krulil in tulil. Že ta glasba ni bila preveč prijetna. Potem je začel na prste zvižgati, da je kar skoz ušesa letelo. Moralo se je priznati, da je to pastirsko umetnost odlično izvrševal. Brlizgal je na vse mogoče načine: debelo, tenko, ostro, glasno, zamolklo, na konci z zavijačo in brez zavijače, na kratko in na dolgo, v jeden cep in v dva cepà, zdaj na dva, potem na štiri prste in vmes tudi „na kljuko“. Tone je ječal in si tiščal ušesa, jaz pa sem poslušal in se spominal, kako rad sem se nekdaj tudi jaz kratkočasil in bahal s to neskladno zvižgo, v kateri sem bil tak mojster, da so mi vsi drugi pastirji in kmetski sončenci zavidali. Zvižganje divjega moža je donelo v hostni samoti in nočni tišini tem bolj neznano in pošastno, ker mu je odgovarjala od treh stranij prekrasna jeka.

Ko pridemo do srede Brezovca, hostnik umolkne in zabavo izpremeni, ali ne na veselje svojima sopotnikoma. Jel je metati v drevje kamenje, krepelce, grude suhega blata in kar mu je prišlo v roke. Odkleščene veje in ščepke padale so neprenehoma okolo naju na cesto, nekatere priletele so tudi nama na glavo! V vsem obližji so se prebudili ptiči in frfetali preplašeni sem ter tjà, ne vedé v nočni in gozdni tmini, kamo bi se skrili.

Ko se je naveličal divjak tudi metanja, začel se je obešati za kljuko svoje debele palice na močne spodnje veje in gugaje se kričati na vse grlo: Mate, oj! Miško oj! Imen je bilo še več, ali jih nisem dobro razločil. Ne dobivši nobenega odgovora prišel je zopet cesto in zdaj se je domislil zabave, ki me je res prav živo zanimala: začel je peti. Prepeval pa je v romskem (ciganskem) jeziku. Nekaj malega sem razumel. Vsaka tretja beseda je bila „rakli“, po naše: deklica, ljubica. Njegova pesen je bila torej brž ko ne zaljubljena, petje pa polno burne strasti, ognjenih in reznih čutov in čudovitih predrznih skokov, samobitno. prekrasno, neskončno zamikajoče, dasiravno na vso moč divje, grozno in nepravilno. Tudi najostrejši sodnik bi bil moral potrditi, da je ta divji mož umetnik, kateremu se ne bi smijali zaničljivo niti v gosposkih dvorih. Za romsko pesnijo prišla je na vrsto vzhodno slovenska: Tiček leti, tičica za njim leti . . . Pel jo je naglo, nekako zaletavasto in torej slabo. Videlo se je, da pevec nima zanjo ne grla, ne srca. Bolje je pogodil hrvatsko, da ne velim, srbsko: Mlado pastirče, zašto si se snuždilo . . . Ali še mnogo, mnogo bolje pa primorsko: Popuhnul je tihi vetar i odnesal Mari krunu . . . Težko sem čakal ali se bo držal primorske besede: „crni moro“ ali pa jo bo zamenil z varianto, ki se čuje povsod po Hrvatskem v rodoljubnih, grabljivim „Švabam“ sovražnih društvih. Divji mož je hotel pokazati, da je s Hrvati iste misli in je pel s povzdignenim in hudim glasom: „Našal ju je crni Švaba“. In tako tudi na zadnje: „Volila bim poginuti — nego Švabi ljuba biti“. Ta konec mu se je moral prav posebno priljubiti, kajti ponovil ga je gotovo desetkrat, če ne še več in vsak pot z večjo strastjo, jezo in zabavljivostjo.

O tem petji smo Brezovec prehodili in se bližali lastovski drobnici. Uveril sem se zopet, da govorica ni bila prazna. Pri tem drevesu se je obrnil divji mož res na stransko pot in zginil izpred očij. Tone se globoko oddahne, ustavi me in vpraša: No, kaj pravite?

Jaz odgovorim: Ko mi ne bi bili Vi povedali, da je to divji mož, bil bi mislil, da je kak natrkan cigan, morda Cene Brajdič ali pa njegov brat Matija.

Tone veli nekoliko nejevoljen na moj sum: E, kaj še! Cigani se o tem času ne potepljejo po hosti, tudi vem za gotovo, da zapijajo danes v Lastovčah konja, ki so ga bili prodali zjutraj v Prečini. Hm! Prav za prav pa med njimi in divjim možem ni dosti razločka. Tisti ljudje, ki se niso hoteli podvreči ne deželski, ne cerkveni gosposki in nobeni postavi, pobegnili so v hribe in brloge in so v samoti tako obdivjali, da jim pravimo zdaj divji možje in še ne vemo, če imajo kaj duše ali nič. Cigani pa niso dosti boljši. Tudi oni se valjajo najrajši po hosti in za postave se brigajo toliko kakor moj cucek. Ker govore hostniki in cigani isti volčji jezik, jaz tako sodim, da so se ga jeden od druzega naučili in da so si tudi po krvi, če ne bratje, vsaj bratranci.

(Konec prihodnjič.)

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

(Dalje.)

Zeló redkoma so pa opazovali, da bi se bil velik del zemeljske skorje vsled potresa usedel ali znižal. Pri lizbonskem potresu se je h kratu potopila kaj močno zidana obrežina iz marmorja v globočino. Z njo je poginilo kaj veliko ljudij, ki so se bili pred podirajočimi se hišami oteli na njo; poginilo je tudi več čolnov in malih ladij, ki jih je nastali vrtinec požrl. Najbrž se je ta zidana obrežina pogreznila v veliko podzemeljsko razpoko. Jednako se je pogreznila zidana obrežina v Mesini pri kalabrijskem potresu, a že bistroumni Hamilton je menil, da se je najbrž cela v stran zdrzala ali usadila v globočino morja. Tako se je pri potresu l. 373 pr. Kr. v korintovski zaliv zdrzalo mesto Helike, bližnja Bura pa se je pogreznila v velikansko razpoko. S Tajgeta se je pa pri potresu leta 464 pr. Kr. utrgal cel vrh in zdrsal v dol. Jednakih dogodkov ali učinkov navaja Hamilton več pri potresu v Kalabriji (1783). Precej velika pokrajina se je znižala ali pogreznila leta 1692. pri potresu na Jamajki. Pri velikem potresu v Zjedinjenih Državah (1811 in 1812) so zapazovali v planjavi ob Misisipiji, da so se razne nje pokrajine močno znižale, sem ter tjà v malo urah; zemlja se je ondu udirala v velikanske kotle, katerih premer meri po 5 do 20 kilometrov. Lyell jih je še leta 1846. mnogo opazoval. Najzanimljivejši tak učinek so zapazovali leta 1819. pri potresu obustja veletoka Inda. Na vzhodni in južni strani od rečenega božjega nasipa se je vsled potresa pogreznila čez 50□ miriametrov velika pokrajina. Na njej je stala trdnjavica Sindree in jednako imenovana vas. Usedla se ni h kratu, ampak se znižavala tako polagoma, da so prebivalci to komaj zapazili po morji, ki je drlo v znižani prostor. Nekoliko jih je zbežalo v najvišji del trdnjavice, od koder so jih drugi dan v čolnih rešili. Vas in trdnjavica sta se z zemljo pogreznili, a ne porušili. Lyell je še leta 1838. videl stolp in vrhne dele obzidja moleti iznad vode. (Principles 438.) Usedla so se tla na raznih mestih različno globoko: pri Lukputu za 5 metrov in pol, na drugih mestih pa za 1 do 3 metrov.

Dokazali so še o raznih pokrajinah zemeljske skorje, da so se znižale, a dokazali niso, da so se usedle ravno vsled potresov. Ko hitro je preteklo delj časa od takega dogodka, pač nikdo ne more določiti, ali se je zemlja ondu h kratu znižala ali ne. Vsa znamenja takih prememb v kratkem času popolnoma izginejo: na nje le sklepamo, če so slučajno dorastli gozdovi ali pa hiše prišle pod vodo. Lyell je leta 1846. na potovanji po Zjedinjenih Državah opazoval na raznih krajih onih udrtih in z vodo napolnjenih kotlov ali plitvih jezer dorastla a vsahnela drevesa, ki so s spodnjim delom stala v vodi; mnogo več pa jih je videl zvrnenih po teh plitvih jezerih, globokim močarinom primernih. Ker pa se tudi najtrdnejša taka znamenja le malo časa ustavljajo mehanični in kemični sili morske in sladke vode, čudili se pač ne bodemo, da jednakih usedov vsled potresov v minulih stoletjih ne moremo več določevati.

XXVIII.

Kako vplivajo potresi na človeka?

Ondanji potres Zagrebški je znova spričal, koliko škodljivega vpliva imajo taki prirodini pojavi na človeka. Strah obhaja človeka precej pri prvem zibanji zemlje; če pa sliši še podzemeljsko šumenje in bobnenje, upade mu popolnoma srce. Ta obupnost gotovo ne izvira iz spomina na raznovrstne nezgode v minulih časih, o katerih smo slišali ali čitali; izvira temveč iz zavesti popolne onemoglosti in zapuščenosti nasproti nepričakovani podzemeljski sili. Humboldt misli, da na človeka potres zato tako čudovito vpliva, ker vidi in čuti prevarano prirojeno mu vero na stalnost trde zemeljske skorje.

„Od prvih otročjih let, pravi Humboldt (Kosmos I. 224) smo vajeni ločevati gibno vodo in negibna stanovitna tla, na katerih stojimo. To vero v stanovitnost zemeljske skorje so nam utrdila vsa čutila. Če se nenadoma potrese zemlja, nastopa mu skrivnostno delujoča nepoznana prirodina sila, ki trdo zemljo pregiblje. Jeden sam trenutek je uničil iluzijo vsega prejšnjega življenja. Spoznali smo zmoto o mirnosti prirode in čutimo se odvisne od pokončujoče nepoznane sile. Najmanjši šum, celó najmanjše gibanje zraka vzbuja našo pozornost. Ne zaupamo več, rekel bi, celó tlem ne, na katerih stojimo.“ Notranja nemirnost pri potresu človeka spremlja, kamor koli se obrne. Drugi nevarnosti se lehko ognemo, lehko jej ubežimo, potresu pa ne moremo uteči. Ta skrivnostna podzemeljska sila nas preganja, kamor koli bežimo, povsodi se čutimo nad virom strahovitega pokončevanja. Kakor Humboldt, pojasnoval je že pred njim sloveči prirodoznanec Karol Darwin strah in trepet, ki človeka pri tresenji zemlje obhaja. „Zemlja, podoba stalnosti, pravi Anglež, gibala se je pod našimi nogami kot tenka skorja na tekočini; trenutek časa je vzbudil našemu duhu doslej neznani mu čut nevarnosti, katerega bi mu ne bile vzbudile dolge ure neprestanega premišljevanja.“

Strah izpreleti vsakega, iz straha sledi nemirnost, ki žene vsakega, da bi se rešil. Najmenj strahu trpé otroci, ker se pretéče nevarnosti še ne zavedajo. Da strah različno deluje na različne ljudi, pač ni treba posebno poudarjati. Ko bi se smeli opirati na časniška poročila, rekli bi, da je strah pri Zagrebškem potresu huje vplival na ženske kot na moške. Nenadni strah pred poginom je jednemu h kratu pobelil lase, drugemu je uzročil krčeviti jok, kateremu zdravniki vsaj prve dni po potresu niso vedeli pomoči. Jednake in še hujše učinke so poročali pri drugih potresih. Obupnost je posamezne tako prevladala, da se jim je pamet zmešala. Osiander je pojasnoval razne fiziologične učinke strahu pri potresih v Burdachovi fiziologiji (II. 223—224).

Človeška natura je taka, da se vsemu privadi. Kmalu poneha po potresu prouzročena nemirnost, ki ga je sprva toliko trla. Če se v deželi ponavljajo malo močni potresi, izgine prebivalcem vsak strah pred njimi. Res da glasoviti potovalec Tschudi (Peru. 170) pravi, da se človek nikdar ne privadi potresov tako, da bi se zmanjšal čut strahu pred njimi. A ravno nasprotno je o istej deželi trdil Aleksander Humboldt. „Po brezdežnem primorji peruvanskem ne poznajo niti toče, niti groma in bliska. Grmenje v oblakih jim nadomestuje podzemeljsko bobnenje, ki potrese spremljuje. Mnogoletna navada in zeló razširjena misel, da se je nevarnih potresov treba bati le po dva ali trikrat na sto let, učinili sta, da v Limi slabi potresi vzbujajo komaj več pozornosti kot toča po zmerno toplem pasu.“ Na drugem mestu smo že omenili, kako so se Dobrovničanje, naši jugoslovanski bratje, privadili potresov in da se le takrat zmislijo na nevarnost ter bežé, če se dimniki podirajo in pomoli iz njih palač izdirajo. Bližnjih sosedov Mletčanov pa strah ni nikdar popolnoma zapustil, ko so poslušali toliko časa ono podzemeljsko bobnenje in pokanje ter čutili sedaj pa sedaj kako slabo gibanje zemeljske skorje. Neprestani potresi so vse ljudstvo ob Bajkalskem jezeru prepodili iz njih selišč. Na to izseljenje so pač mislili mnogi Zagrebčanje, katerim je potres hiše razdrl. Na vprašanje, ali bodo hiše popravili ali znova sezidali, odgovorili so vsi obupni: „Kaj, ali smo varni?“ A kljubu temu se mora priznati, da Zagrebčanje v največjih stiskah niso bili izgubili pogumnosti. Res jih je mnogo zapustilo mesto, res so mnogi hudo nadlegovali Zagrebško hranilnico, a trgovski svet ni bil obupal, ni raztrgal svojih zavez in ni hotel nič vedeti o moratoriji, katerega so se po drugih mestih toliko bali. Sedaj se jim je popolnoma povrnila mirnost in zaupnost v boljšo bodočnost, kar je zadnje štetje ljudi očitno spričalo.

A še od druge strani vplivajo potresi kaj škodljivo na človeškega duha. Rodili so zlasti v poprejšnjih vekih razne vraže posebno pa verske sanjarije in neumnosti. Po močnem potresu v Beljaku so bičevniki hodili po Koroškem ter strahovito razdražili verske čute po vsej deželi. Zgodovina srednjega veka nam ponuja na kupe jednakih norostij človeškega rodu. Da tudi v novem veku potresi in po njih prouzročeni strah močno pospešujejo in razširjajo prazno vero med omikanim in neomikanim ljudstvom, omenil je že Lyell v svoji geologiji (493). Bückle v svoji zgodovini angleške naobraženosti (histori of englisch civilisation, ki je po mojih mislih najbolj poučna knjiga novejšega angleškega slovstva) govori obširno v II. oddelku o ravnovrstnem vplivu prirode na človeka; na str. 105. in 106. poudarja tudi potresov vpliv na človeške duševne moči. Po njegovih besedah potresi neposredno razdražijo človeku živčevje in tako slabšajo njegov razum, čez moč dražijo njegovo fantazijo ter ga naklanjajo prazni veri. To nam nekoliko pojasnuje, zakaj so pri raznih potresih ljudje drli v cerkve, kot bi jim te stavbe bile gotovo zavetje. Kdo bi določil, ali je s tem v kaki zvezi oni ukaz zagrebškega župana, ki Zagrebčanom ostro prepoveduje ostudne kletvine?

XXIX.

Kje je pravi vir zemeljskih potresov?

Predno bodemo pregledovali razne teorije o pravem uzroku zemeljskih potresov, moramo še določiti, kje je pravo izvirišče delujoče podzemeljske sile. Začetkom smo že omenili, da se potres nikdar ne začenja na zemeljskem površji, ampak začenja se vselej nekje pod zemljo. Od tega izvirišča, kakor smo videli, razširja se tresenje po mehaniških zakonih na vse strani. To tresenje se opazuje le na površji naše zemlje. Ker je zemlja okrogla, zadene tresenje le na jedni točki ravno nad izviriščem navpično, na njeno površino. To točko smo prej imenovali središče zemeljskega potresa, prav za prav bi jej smeli reči le nadsredišče njegovo, kajti pravo središče je njego izvirišče. Po poprejšnjem vemo, da moč gibanja pojema čim dalje je od svojega izvirišča. Pri okrogli podobi naše zemlje se mora tudi mer gibanja zmerom bolj oddaljevati od navpične črte v nadsredišči ter približevati vodoravni ali horizontalni. Širjenje potresov in njih moč na površji zemeljskega obla, kjer le jih opazujemo, se moreta razlikovati prav po različni globokosti njih izvirišča v zemlji.

Na vse te razmere se je oziral imenitni angleški prirodoznanec Mallet, ki je prvi pokazal, kako naj se pri vsakem potresu iz raznih natančno opazovanih pojavov na površji določi globokost njegovega izvirišča v v zemlji. Leta 1857. se je zopet močno tresla Kalabrija. Ker so vse prikazni na površji natančno opazovali, namreč tega potresa nadsredišče, mer, v katero se je na raznih krajih širil, moč, katero je na raznih krajih kazal in tudi čas za trenutek natančen, kedaj so na raznih krajih začutili prvi sunek (ali prvo gibanje), preračunil mu je Mallet globočino njegovega izvirišča ter je našel 10667 metrov pod zemeljskim površjem. Tu bi pač bilo od več pokazati, po kateri zeló zamotani poti je Mallet prišel do tega proizvoda. Po tej poti so hodili tudi drugi n. pr. Lasaulx, Seebach ter po teških zeló zamotanih računih določili izvirišče drugim novejšim natančno opazovanim potresom. Tako je potres v Geri leta 1872. izviral 17956 metrov pod zemeljskim površjem, porenski leta 1846. opazovani 38806 metrov, žilinski v severozahodnem Ogerskem (ob Vagu) leta 1858. opazovani 26266 mtr., ahenski (od leta 1873.) pa le 11130 metrov globoko. To izvirišče ali središče bodo tudi določili zagrebškemu potresu od 9. nevembra 1880.; zato pač je bila dunajska akademija znanostij poslala mladega prirodoznanca dr. Wähnerja, da je po Zagrebu in drugodi nabiral vse natančne opazke. Ko mu bodo preračunili, koliko globoko je izvirala potresujoča sila, dalo se bode tudi kaj verjetnega določiti o njegovem pravem uzroku.

Razne preiskave, katerih tu ne bodemo razkazavali, naklonile so Malleta k izreku: nobeden potres ne izvira globokeje kot 55 kilometrov pod zemeljsko površino. Tedaj potresi ne izvirajo zeló globoko; negotovo pa je, ali izvirajo v trdi zemeljski skorji ali pa pod njo, kajti silno različno debelost so preračunili učenjaki zemeljski skorji. Po Mitscherlichu se 42 kilometrov globoko že topi trdi granit; po njem bi zemeljska skorja bila razmerno tenka. Nekateri menijo, da je 60 do 70 kilometrov debela; Cordier, francoski prirodoznanec, preračunil jej je debelost od 100 kilometrov; še drugi menijo, da meri 300 kilometrov in Hopkins, angleški geolog in prirodoznanec, zračunil je celó 128 do 160 miriametrov, t. j. $^1/_5$ ali pa $^1/_4$ zemeljskega polumera. H koncu naj še omenimo, da po besedah raznih prirodoznancev zemeljska skorja ni povsodi jednako debela, ampak je tu tanjša, tam debelejša; celó votline se sem ter tjà v njej nahajajo, ki držé do raztopljenega droba. (Konec prihodnjič.)

* * *

V obrambo.

V.

K pesni: „Človeka nikar!“

> „Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, — poenituit eum, quod hominem fecisset in terra.“
>
> Biblia, Genes. cap. VI. vers 5, 6. Komur drago, naj bêre tudi Ecclesiast. cap. IV. vers 1, 2, 3.

Oj ti, nebés in zêmlje cár,
Tvoj dih rodíl čisté duhóve,
Tvoj mig je zvezdne vžgal svetóve,
Tvoj rek je vstváril slednjo stvár!
Ti módro vse, lepó si vstváril,
A človek, zemlje gospodár,
To krasno delo vse je skváril.
Naš ded je vzél na vrtu sad,
Menèč, da trga sad modrósti;
A vtrgal je le sad bridkosti,
In smrti sad!
Od tàčas človek je trpín:
Morí ga starih ran spomín
In strah prihodnjih bolečín,
Skelé ga brídke rane
Mu zdaj zadane.
Trpljenja poln in poln je zmot!
Na žitja morji previharnem,
Na morji tem strašnó nevarnem
Zgreší preràd le pravo pot.
Oh, koliko mornarjev
Ob skale vrže moč viharjev,
In čoln in njé, ki so v čolníči,
Srdíto vníči!

Kedó prešteje milijone,
Kar jih na žítja morji vtone
Mordà — na vék?
Ti sam, — ko videl si z višáve,
Da vsi zašli so s póti prave,
Po cesti krívi drli v ték, —
Izrekel si prebridki rek,
Da žal ti je, ker nas si vstvaril,
Nam um in svobodo podaril!
O, kralj neskončne visokósti,
Dobrota sama in modróst,
Svetóst brezmejna in krepóst,
Če tí, vidèč sveta slabósti,
Kesàl si se prepoln bridkosti,
Da stvar človeško vstváril si,
Jej uma žár
In svobodo podáril si, —
Zavrgel bodeš mêne mar,
Če jaz, slabotna, zmotna stvar,
Ko svoje čutim sirotenje
In bratov zmote in trpljenje,
Zaklíčem k tebi, večni car:
„Ti, komur hočeš, daj življenje,
Trpinom zmotnim pa — nikár!“

VI.

K pesni „Izgubljeni raj“.

Zaklenjen človeku rajski je vrt,
Začasno ne, na vek je zaprt,
Oj, Kêrub nebeški z mečem ognjênim
Preteč stojí pred rajem zgubljênim.
Zastonj se oziraš vanj nazaj!
Srcé naj ti poka, okó naj ti jóka
Naj tare te tóga brezmejno globôka,
Ne ôdpre se več ti zaklenjeni raj.
Če tukaj želiš ubežati nesreči
In srečo srčnó zaželêno doseči,
Glej, delati treba in se potíti,
V nedolžnost, priprôstost se prejšnjo vrniti!*)

---

*) K odstavku VI.: Prosíti, naj nam Bog spet odpre zemeljski raj, bilo bi pač zastonj, to se opira na sv. pismo; a da bi bila zastonj ali nepotrebna molitev pri naših delih, to ni nikjer rečêno. Nasprotno! Ako tudi ta pesen molitve izrečno ne poudarja, razume se pa lahko iz besede: „prvotnost“, kajti v prvotnosti je tudi bila molitev človeku dolžnost.

VII.

K „Lastovkam“.

Lastovke, pomlád znanéče,
Hišam blágoslov noséče,
Z vami nísem ímel sréče!
Klical vas sem mnogo let,
Ko pomlajal se je svet,
Da pod stropom hiše moje
Bi pripele gnezdo svoje;
A zastonj sem klical vas:
Vedno ste drugàm zletele,
Drugim glásno žvrgolele,
Delale jim kratek čas!
Drugim srečo ste nosíle,
Drobne ptice, ptice mile,
Kaj od vas imám pa jaz?
Meni úkor ste rodile!
Ko sem letos klical vas,
Mož polgluh je mimo šèl,
Čul na pol je moje klice,
Ter jih nápak je umèl,
Ćeš, da kličem druge ptíce,
In ostró me je oštèl.
A jaz klical sem glasnó,
Ptíce, vàs, le vàs samó!
In moj klic ve zdaj ste čule,
K strehi moji ste priplule,
In pod strop prijazni moj,
Domek ste pripele svoj.
Le pri meni zdaj gnezdíte,
Pesni glásne žvrgolíte,
Ko bom slišal peti vas,
Pesen bom zapel še jaz!

VIII.

K „Romarici“.

Pobôžna mladenka je naša Slovenka,
In rada gre v cérkev, ko zvon zaklenka,
Če danes pa „mimo cerkve“ hití
Na grob*), kjer počíva nje zaročenec,
Ne lúčaj je s kamenjem, stari Slovenec,
Pomisli, da danes — nedelja ní!

---

*) „Slov.“ poudarja tisti „neblagoslovljen“ grob! Saj je vender znano in v „Zvonu“ (1878. l. str. 82.) sem to izrecno povedal, da država krati mrtvaški blagoslov obsojencem, ne cerkev. — To je ravno po mojem mnenji krivica, ali recimo prevelika ostrost, zoper katero v „Romarici“ polemizujem.

IX.

K „Nevihti“.

„Nevihta“ je tudi nevihto vzbudíla,
Nad mé se zagnàl je nje silni vihár,
In toča pogubna in groma vdar!
Zakaj pač nad máno razsaja ta síla?
Ker svetu sem rekel, da toča pobíla
Je upe, katere gojíl je ratár,
Čepràv je vzdihával gorkó in srčnó,
Naj drevje in pólje mu čúva nebó.
Povejte, mar res je pregreha to bila,
Da pesen je moja nesrečo odkrila,
Katero dopustil je néba vladár?
Mar greh je, če tožna izjavim čutíla,
Ko vidim trpeti nesrečno stvar?
Zakaj pač, zakaj nad to „nevíhto“
Neskončno svojo razlívate ihto?
Podtíkate, zdí se, mi zlobno trdítev,
Da nična in prazna je vsaka molítev!
Kje pa je v „nevíhti“ zapisano to?
Saj jaz tam o kmetu sem rekel samó,
Da prôšnje le te mu ne čuje nebó!*)
Oj ví, ki nad máno takó hrumíte,
Le k „Oljki“ mirú z menój pristopite!
Tam tudi grmí in pretí oblák,
Grmenje prirôdo in srca pretresa,
Prosèč in molèč v visôka nebesa
Obrača oči pobôžni seljak;
In zraven molítve oljko sežíga,
Da dím in molítev se k Večnemu dviga. —
In glej, popreje preteči oblák
Na polja razlije zdaj dèžič kroták!
Molitev in oljka vihár sta vkrotíla,
O, da bi ta „Oljka“ še vas pomiríla!

X.

K pesni: „V celici“.

1.

Kaj „v celici“ mladi menih govori?
Da mir na prôstor navezan ni!

---

*) Nikjer ne stojí pisano, da nam mora nebo dati vsakrat to, česar prosimo; tudi „o nevihti“ ní se kmetu izpolnila molitev. Nesrečo, ki ga je zadela, popisal sem zató, da bi nesrečnemu vzbudil sočutnih in darežljivih src. Tako, hočem, naj se ta pesen tolmači.

Ti bodi na poti, ali v samôti,
Med šumom življenja, ali v tihôti,
Povsodi se lehko nemír te poloti!
Ne išči ga torej med šumom svetá,
In ne na plesišči in ne v gledišči,
Mirú in pa sreće le v srci si išči,
Le sredi srcá je pôkoj domá!

2.

Zakaj samotárja v vzglèd sem navèl?
Da k potniku živ kontrast bi imèl!
A ker prav srečen ni ta samotár,
Postavljam ljudém v zasmeh ga mar?
Nikdár!
Možá, ker nesrečen je, jaz pomilujem,
A pôleg ga vender iskrêno spoštujem:
Saj on, če tudi ga tare bridkóst,
Vestnó izpolnuje stanovsko dolžnóst!
In svojih dolžnóstij zvestó spolnovanje
Zasluži pametnih mož spoštovanje,
Ne sreča in rádost in veselóst!

3.

Res, celice tihe meni so v čisli,
Pogosto tjà noter mi vhajajo misli:
Po celicah tihih, molčečih jaz sam
Prijateljev vrlih obilo imám;
In mnogo možákov spoštovanih
Živí po tihôtnih nam samostanih,
Premnôgi nam notri živé učenjaki.
Premnogi nam notri živé narodnjaki:
Če koga teh žalil je moj „samotár“,
Naj spravi mi ga „Samostanski vratar!“

XI.

K „Deklétovi molitvi“.

Molivec nekter to posebnost ima,
Da rádo se pri molítvi mu skíma.

Opomnja k pesni „v celici“: „Ta samotár je le izjemen eksemplár. Da sem ga postavil v pesen, s tem ne trdim, da v samostanih ni mirú: marveč ravno zató, ker ga je ondu največ, porabil sem tega moža. Kdor pozná manipulacijo s kontrasti, bo to umel. Da ne izvijam dokazov iz trte, priča ta strofa:

„Ne vlada vselej svet pokòj
Sred tihega zidú,
Če ne prineseš ga s sebój,
Ne najdeš tu mirú?‘

Ne vselej, torej: navadno pa! Sicer pa je v tej strofi ves pomen in zagovor te pesni!

„Slovenec“, čepràv pobôžen možák,
Molivcem tistim se zdi mi jednak.
„Molítve dekletove“ pol je prebral:
„Okusila sem že v zorni mladosti
Ljubezni sladkóst in, oh, nje bridkosti!“
Ko to je prebral, trdó je zaspál.
A ko se je vzbúdil, vrgel je kamen,
Češ: dèkle nesramno je, žênin nesramen!
Ko bił bi z beriłom se dalje potrúdil,
To bral bi bil mož, ko iz sanj se je vzbúdil:
„Kot solnčece čist moj srčni je žar,
Ne bo me ga sram pred tábo (t. j. Marija!) nikdar!“
Ljubezen tedaj dekletova tista
Nedolžna je bila popolnem in čista!
Kateri človek, če gnan ni od strasti,
Dekletce tako pač more napasti?

XII.

K „Pastirju“.

Oj, daljne goré, oj ve moje goré,
Od zarje večérne oblíte,
Ve v prsih mi čute otožnosladké
In sladkootožne budíte!

Prestopil moj čas je življenja poldán,
In solnce se moje že níža,
Primíče se véčer mračán in temán,
In noč se potihoma blíža.

A zarja gasnóča vrh ljubljenih gor,
In zarja večérna življenja,
Spomin mi obuja na jutranji zor,
Na zorno mladost brez trpljenja.

Glej, kot iz somraka lepó in svetló
Za zvézdo se zvezda poraja,
Iz duše otožne mehkó in sladkó
Spomin za spominom mi vstaja.

Pred mano detinstva in kraj je in čas,
Tu gozdi, tu trate domače.
In glasen pastírček (oj znan mi obràz!)
Po tratah, po pašnikih skače.

Oj, dnevi brezskrbnih igrač, veselíc,
Zaupnosti polni in nade,
In petja in sanj in čarôbnih pravljíc,
Oj, dnevi nedolžnosti mláde!

Oj, zlato detínstvo, oj rôsna mladóst,
Ki vžíl sem na naših te vrsih,
Ko píl sem nebeško radóst in sladkóst,
Kot slonel na božjih bi prsih.

Le gade naravne poznàl sem domá,
Poznàl sem le skalne propade;
Spoznàl sem zdaj brezna srcá in duhá
In strasti nevkročene gade.

Zdaj vidim sovraštvo, strupêno zavíst,
Krívice, hinavstvo, prevare,
Da sleherni svojo le išče koríst,
A brata nevsmiljeno tare.

Oh, to in pa druge izkušnje bridké,
In ôbčno človeško trpljenje
Nalilo mi gnjus do svetá je v srcé,
Zgrenílo mi zgodaj življênje.

Čeprav*) sem med svetom zdaj boljši pastír,
In čedo zdaj čuvam veljavno,
Oziram kopnèč na planínski se mír,
Na dneve minule že davno!

Oj, pusti mi, pusti, nevsmiljení svet,
Te zlate, nedolžne spomíne,
Oj, pusti spomíne detínskih mi let,
Oj, pusti pogled mi v planíne!

XIII.

Zakaj mnog bralec napáčno umeva
Bolest, ki mi pesen jo tožna opeva?
Ker drugo stališče zavzema beróč,
Bolj nizko in bolj omejêno stalíšče,
Kot ímel sem jaz ga te pesni pišóč.
Teh bralcev me vsákdo v nižavi išče,
Kjer strmih vrhóv kameníti zíd
Na vse straní zapira nam vid
Kot tesna ječa,
Kjer človek človeka ne vidi, ne sreča,
Kjer daleč od drugih samotno živí,
Le náse misli, le záse skrbi.
Tam vidijo me, kakó osamljèn,
Le váse zamišljen, le váse vtópljen

---

*) Čeprav in ne zato, ker sem zdaj drugačen pastír; tako naj se umeje „Pastír". Vsa ta pesen ni druzega, nego bridek vzdih po izgubljeni, nepovratni detinski dobi. Komu se ni še nikoli tak vzhihljaj izvil iz srcá?

Nenehoma črni svoj plašč ogledujem,
Le svojo osôbno bolest obžalujem,
Nad sábo solzím.
A jaz pa na višjem stališči stojím:
Stališče moje je vzvíšena gôra,
Kjer nič mi nikjer ne zapira obzôra.
V daljavo neskončno zró mi oči:
Pod máno vse zemlje mesta, vasí,
Pod máno ljudíj nemirno vrvenje,
Njih vrísk in stok, njih radóst in trpljenje!
A več kot veselja, vidim solzâ,
In več kot ukanja, čujem tožbâ;
In slednja krivica skelí še mêne,
In drugih nesreča v srce me zadêne.
Ta občna nesreča mi stresa srcé,
Bolj nego malénkostno lastno gorjé.
Kdor tacega srca je, on se ne vbrani
Bridkósti v nobenem kraji, ne stani.
Ko jaz bi v nebesih se že veselil, —
Ko kraj bi odprl se večne pogube,
Kjer videl trpeti bi duše mi ljube,
Poglèd bi ta mi nebesa zgrenil.
To moje mišljenje,
To mojega srca je živo čutjenje.
Če hočete mi odvzeti gorjé,
Prestvarite svet mi, ali — srcé!

XIV.

K vprašanju: „Ali ni poezíja, v kateri se opeva največ „človeštva brezmejno gorjé, žal in bol“ nežni mladini dostikrat nevarna?“

„Slovenec.“

Vi, trdi ljudjé,
Ki bratov nesrečo in žalost tajíte,
Ki glásno hrumíte,
Če kdo kaj o bratov vam revi pové,
Očesa odprite,
In videli boste roj solzán,
Ušes ne mašíte
In bil vam bo nánje jok glasán!
Le z máno stopíte v revežev koče,
Kjer stíske, nadloge prebivajo,
Kjer sólze siróte prelivajo,
In pôtlej tajíte gorjé, če mogoče!
O, zêmlja je res le dolina solzâ,
Le žalost, trpljenje je tukaj domá.

In ni nam zabranjeno v revah tožíti,
Nad sábo, nad brati solzâ točíti.
Kakó neizmérno je tóžil Jôb,
Ubog, zapuščèn in polen gob;
Kakó bridké solzé Jeremija
Na svetega mesta posipu prelija!
In naš Vzveličaŕ, duša zlata!
Kjer gódba, veselje in smeh se glasí,
Nikjer Vzveličarja videti ní.
Vnemár je on puščal poslopja bogata,
A rad je potrkal na revežev vrata,
In rad se ponižal pod nizki je strop,
Kjer bridko vzdihával trpinov je trop!
O njem evangelij nikjeri ne piše,
Da króžil bi bil mu ustnice smeh,
Pač pa, da so sólze mu stale v očéh,
Katére o bratov nesreči si bríše.
Ko bil je prijatelja Lazarja zgúbil
Debele mu sólze tekle so,
Da móžice zbrane rekle so:
„Poglejte, kakó ga je ljubil!“
In ko je na gori zamišljen stal,
Ozíral otóžno po svetem se mesti,
Zaplakal je v bridki bolesti,
Vedóč, da bo mesto sovrag razdejál!
Če plakali ti so samí trpeči,
Če so žalovali o ljudski nesreči,
Mar greh je, če jaz ne ostanem nem,
Če bridke občutke očítno povém?
Če z bratom nesrečnim sočutno vzdišem,
Če z njim žalujoč solzice si brísem?
Saj sveto pismo samó govorí:
„Z veselimi se prisrčno radújte
Z nesrečniki pa sočutno žalujte!“
Kar pismo, to pesen moja uči.
Tožèč le sočutje vzbudíti želí,
Ne mrtvo sočutje, sočutje dejansko,
Ki mímo ne gre kot oni levit,
Ko brat mu leží na cesti razbít,
Ki vsmili se bližnjika bridkih ran,
Kot vrli se vsmilil jih je Samarjan.
Dejanje tako ni le samarjansko,
Je občečloveško, je kristijansko!
Saj jaz ne učím iz sêbe takó,
To véra je Krista,
To véra ljubezni je sveta in čísta,
Ki nam jo v tolažbo je dalo nebó.

Če prava se ta ne dozdeva vam vera.
Katera potem je prava — katera?

XV.

Sočutje vzbudíti želim, ne obupa!
Mehkó, plemeníto nam bódi srcé;
A volje bodímo močné in krepke,
Da nas ne oplaši „življenja kupa,"
„Čeprav je gorjupa in polna strupa;"
Da nas ne potare nikdár
Osode sovražne besneči vihár!"
Življenje je boj neprestan,
„Ne plaši se boja!"
Življenje je delaven dan,
„Ne išči pokoja!"
Tako opomina pesen te moja!
In ní li mogoče človeku tó,
Da združeno v njem bi oboje biló:
Značáj neupognen — srce mehkó?
Pač more se to združíti in mora!
Najhrábrejši in najboljši junák
Krepák naj bode in zraven mehák,
In blag in ják,
To pot je do vzôra!
In poleg mehkôbe, povém vam, jaz sam
Obilo jekla v sebi imám;
Če kamen krivice v to jeklo zadene,
Iz njega izkreše iskre ognjene!
To jeklo, če vstane nevarnosti dan,
Pravíci in veri in domu bo v bran.
Krepák in mehák vsak človek bódi!
Kdaj ono, kdaj to,
Kdaj skupaj oboje,
Pa um razsvetljêni naj sodi!
Le tisto omiko jaz štejem za pravo
Ki voljo zadeva, srcé in glavo,
Vse troje!
Nebeško solnce zlató
Omike vzorne najlepša je slika.
Kot ono naj bode človeška omika.
Kako svetló nam solnčece sevá!
Kako plodilno nam zêmljo ogreva,
A zraven od večno odmerjene póti
Nikdar ne odstopi, nikjer se ne zmóti!
Kot ono, nam svetlo bodi v glavi,
Kot ono, prijazno in gôrko srcé,

In trdno, značajno po poti pravi
Vodimo korake krepké!
To gaslo žarí se na moji zastavi,
To pesni moje učé! *)

* * *

Dovolj! Zdaj treba končati!
Od moje strani odslej bo mir;
To prvi dozdaj je moj javni prepír,
Da zadnji bi bil, vsaj — z brati!

S. Gregorčič.

* * *

Rokopis Jenkovih poezij.

Spisal Mih. Lazar.

Zadnje binkoštne praznike obiskal sem svojega starega prijatelja v Kranji štiri leta mi bivšega tovariša, vrlega gospoda juris doktorja Jurija Štrbenca, župnika v Hrenovicah na Notranjskem.

Ko sva se prijateljski pogovarjala o tej in oni stvari, zasuče se govorica tudi na skupnega náma prijatelja pesnika Simona Jenka, ali na „Šmonco“, kakor smo ga prijatelji sploh nazivali. Gospod doktor, pokojnemu pesniku pravi prijatelj in velikodušni mecen, povê mi o tej priliki, da hrani rokopis vseh Jenkovih poezij, katerega mu je pesnik izročil pred svojo smrtjo v Kranji. Poprosim ga, naj mi ga pokaže. Res mi ga prinese.

Ta rokopis je knjiga, jedno ped dolga in primerno široka, trdo na hrbtu in na krajcih vezana v črno usnje, sicer pa v temen papir z obrezkom rumene barve.

Naslov na prvi strani jej je ta:

Poezije
zložil
Simon Jozipovič Jenko.

Na drugi strani je nekako gaslo:

„Kdor ni nič neumnega nikoli vsaj mislil, naj verže prvi kamen.“

Na tretji strani stoji ta „Vvod“:

„Vstani! glas neznan mi reče,
Serce v strašni je oblasti

---

*) Zlasti „Slovó in naročílo“.

Pred neznane močne strasti,
Ki hladi, ki žarko peče.
Čut izrazi se v besede!
Tuge černe bolečine,
Strast veselja s serca zgine,
Jasen mir se v persi vsede.“

$^{24}/_{5}$ 55.

Čitatelji znajo, da se tiskani Uvod glasi nekoliko drugače, in sicer:

„Dvigni se! ukaz mi reče,
Srce pade mi v oblasti
Silne, prej neznane strasti,
Ki ko živi ogenj peče.“

Primerjaj in uči se, kako je pesnik napredoval!

Na strani s števiłko 2. začenjajo se pesni, prav lepo, razločno, na močen papir pisane.

Prvo pesen v knjižici je pesnik zložil $^{11}/_{5}$ 55. Imenuje se „Moja pesen.“

Drugo pesen „Po bolezni“ na 3. strani imenuje pesnik na kazalu „Lavoslavi“, spredaj ima pa naslov „Po bolezni“.

Kazalo nam potem našteva te pesni:

Sonet — str. 4.
Mladenec na zeleni gori — str. 5.
Angel tužnih — str. 6.
Moč ljubezni — str. 7.
Naša moč — str. 8.
Pevec — str. 9.
Izviri serca — str. 10.
Pesmica — str. 11.
Ljubezen — str. 12.
Sprememba — str. 13.
Dekletu — str. 14.
Gazelica — str. 15.
Pod gradom — str. 16.
Pastirček — str. 16.
Na snegu — str. 17.
Mladenec i potok — str. 18.
Srečnemu — str. 19.
Divja roža — str. 20.
Cekin — str. 21.
Planinar — str. 22.
Sonet — str. 23.
R. K. M. — str. 24.
Naj bo — str. 25.
Po noči — str. 26.
Meglenica — str. 27.
Spremin — str. 28.
Primera — str. 29.
Neločljivost — str. 30.
Zaklad — str. 30.
Petja moč — str. 32.
Dan slovanski — str. 35.
Pod milim nebom — str. 36.
Pesem — str. 37.
Mlinarica — str. 38.
Plesavec — str. 42.
Meglenica — str. 43.
Pobratimija — str. 44.
V sobi — str. 45.
Ajdovska deklica — str. 46.
Človek — str. 48.
Deklica — str. 51.
Solze Slovenčove — str. 52.
I. Solza — str. 53.
II. „ — str. 54.

III. Solza — str. 55.
IV. „ — str. 56.
Na klanci — str. 57.
Na ledi — str. 58.
Zakladi — str. 59.
Na Kamniškem gradu — str. 60.
Sirotica — str. 61.
Ena prav fletna komendija — str. 62.
Gerlice — str. 64.
Popotni — str. 65.
Tici — str. 66.
Poslanka — str. 67.
Časi i človek — str. 70.
Lovec — str. 72.
Pastir poje — str. 73.
Čolnar — str. 74.
Posavski glasovi — str. 74.
Mraknenje solnca — str. 76.
Sveti Nikolaj — str. 77.
Kes — str. 80.
Na sorškem polji — str. 80.
Summo Jovi — str. 81.
Tri sonete kmetičici:
I. Sonet — str. 82.
II. Sonet — str. 83.
III. Sonet — str. 84.
Jasnica — str. 85.
Tabaku — str. 86.
Ognjoplamtič — str. 87.
Morska božanstva — str. 104.
Obupanec — str. 109.
Nasprotni prošnji — str. 110.
Sanjač — str. 111.
Vedni nasprotnik — str. 111.
Löb Baruh — str. 113.
Zakaj pa jaz ne morem — str. 115.
Na razpotji — str. 116.
Bogoslovec — str. 118.
Vprašanje — str. 118.
Meglenica — str. 120.
Pisavka — str. 121.
Vasvavec — str. 122.
Sončenci — str. 123.
Sveti Prometej — str. 125.
Voznica — str. 128.
Tičar — str. 128 (s črnilom prekrižana).
Pred odhodom — str. 130.
Čudna roža — str. 132.
Od Janeževe Neže — str. 133.
Jetnik — str. 134.
Snica — str. 135.
Jeremiada — str. 137.
Smert — str. 138.
Tolažba — str. 141.
Pijanec poje — str. 142.
Rezi pri oknu — str. 143.
Zimski večer — str. 144.
Pri potoku — str. 145.
Pogreb — str. 146.
Lilija — str. 148.
Pa nobenega ne — str. 149.
Mati — str. 150.
Poskočnice — str. 151.
Spomin — str. 152.
Zdravljica — str. 153.
Zadnji večer — str. 154.
Razni čuti — str. 155
Goljufana — str. 156.
Obujenke — str. 157.
Zakaj me ne ljubiš — str. 163.
Anabaptist — str. 164.
Zimski dan — str. 166.
Serce trepeče — str. 167.
Obujenka 7 — str. 168.
„ 8 — str. 169.
„ 9 — str. 170.
„ 10 — str. 171.
Lipa — str. 172.
Obrazi — str. 173.
Poezija pa proza — str. 176.
Obraz 7 — str. 177.
„ 8 — str. 177.
Pesmi — str. 178.
Morski duhovi — str. 179.
Ptujki — str. 181.
Obraz 9 — str. 182.

Od strani 182 do 200 je čist, nepopisan papir, potem pa kazalo.

Sklep.

P. S. Ko bi vedil, da imam kje kacega sovražnika, bi tebi, sivi Jupiter, tukaj še eno odo naredil i bi te prosil, mu tega zvezka nikoli v roke ne dati.

Servus!

Simon Jenko.

Tak je torej ta jako zanimljivi rokopis po obliki, kakšen pa je po vsebini, ni mi bilo mogoče pregledati. Važen je osobito zaradi tega, ker je večkrat pri pesnih letnica pridejana. Vidi se tudi iz njega, kako je slavni pesnik vedno napredoval, ker je toliko popravljenega. Pesen „Tičar“ je s črnilom prekrižana. Da pa ta rokopis ni rokopis že tiskanih pesnij, to se samo po sebi umeje, kar obojno kazalo, tiskanim pesnim in rokopisu, dovelj jasno kaže.

❧

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Aritmetika za nižje gimnazije. Spisal dr. Fr. vitez Močnik. Po 26. natisku poslovenil J. Celestina. Prvi del. V Ljubljani, tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg 1882, 8, 191 str. Cena 1 gl. 10 kr. — To je najnovejša učna knjiga slovenska za naše srednje šole, s katero sta oveselila Slovence gospod prof. Jos. Celestina in založnik Bamberg. Knjiga je pisana v lepem, lahko razumljivem jeziku, kar mora šolski knjigi biti suprema lex, ter natisnena na trdem papirji z novimi jako razločnimi črkami. Kdor primerja nemški, na slabem papirji s starimi črkami natisneni izvirnik s Celestinovo knjigo, mora se te lepe šolske knjige slovenske veseliti iz vsega srca, kajti tudi lepa vnanja oblika pri šolski knjigi ni brez pomena. — Pri istem založniku v kratkem izide latinsko-nemški slovar, ki je do 16. pole že zgotovljen in te dni se začne staviti pri njem Senekovičeva Fizika za male gimnazije in realke. Tiskanje Celestinove „Aritmetike“ je g. Bamberg zgotovil v treh tednih! — Ravnokar pozvedamo veselo novíco, da bode Bamberg založil tudi Mineralogijo za male gimnazije in realke, katero v kratkem zgotovi g. prof. Erjavec v Gorici.

Zemljepis za prvi razred srednjih šol, katerega je spisal prof. Jesenko, a odobrilo v rokopisu c. kr. naučno ministerstvo, začel se je te dni tiskati v „Národni Tiskarni“. Dotiskal se bode do 1. septembra.

Sovraštro mej bratoma. Igra v dveh dejanjih. Spisal Josip Gecelj. V Zagrebu, tiskarna „Narodnih Novin“ 1882, 8, 37 str. Cena 35 kr. Priprosta igrica, v kateri se čitatelj na konci zastonj povprašuje, zakaj so se tako blagi in tako blizu skupaj stanujoči ljudje celih devet let sovražili in se še le čez devet let spravili. To so lehko že poprej storili brez tistega nagajivega otroka. Knjiga je posvečena g. primariju dru. Jos. Fonu v Zagrebu in 10% je odmenjeno v korist

„Narodnemu domu“ v Ljubljani. — A čudno se nam zdi, kako more g. pisatelj trditi, da je igro „spisal“, ko vender arhiv „Dramatiškega društva v Ljubljani“ hrani rokopis igre „Angelj mirú“, katero je „poslovenil“ J. S. Gombarov ter društvu 2. febr. 1880. leta poslal prof. Skuhala iz Maribora. In ta prevod se — najbrž slučajno! — v svoji vsebini do pičice ujema z originalom g. Geelja.

Matica Slovenska. V zadnjem občnem zboru deloma ponovljeni društveni odbor ustanovil se je dne 5. julija t. l. Izvoljeni so bili per acclamationem: za predsednika župan ljubljanski g. Peter Grasselli; za I. podpredsednika prof. Jos. Marn; za II. podpredsednika „Ljubljanskega Zvona“ urednik Fr. Levec; za blagajnika g. Ivan Vilhar; za pregledovalca društvenih računov g. L. Robič; za ključarja g. ravnatelj A. Praprotnik in g. prof. Fr. Wiesthaler; za verifikatorja g. katehet Ant. Kržič in g. prof And. Senekovič. Izvolil se je izmed odbornikov nadalje gospodarski odsek, kateremu je načelnik društveni predsednik in književni odsek, kateri si je za svojega predsednika izbral g. prof. Marna. — Književni odsek je zboroval 8. julija ter ukrenil, da „Matica Slovenska“ za l. 1882. dá na svetlo te knjige: 1. Letopis, v katerega je vzprejemati samo izvirne znanstvene spise (izobčeni so vsi prevodi in vsi leposlovni spisi). — 2. Spomenik o šeststoletni zvezi Kranjske deželе s slavno dinastijo Habsburško. Ta spomenik obsezaj slavnostne pesni, in pripovedne beletristične spise, kakor tudi znanstvene razprave o Habsburžanih, ki so s Kranjsko, ali sploh s Slovensko zemljo prišli v kako dotiko. — 3. Književno zgodovino štajerskih Slovencev, katero je spisal g. prof. Ivan Macun. — 4. Slovanske knjižnice I. zvezek, kateri bode obsezal Ivana Turgenjeva „Lovčeve zapiske“ v Remčevem prevodu. „Ljubljanski Zvon“ danes gg. pisatelje slovenske opozoruje osobito na prvi dve zgoraj omenjenih knjig. Letopis naj bi pričal, kaj more spisati svojega inteligencija slovenska in za tega delj naj bi si vsak učenjak naš štel v čast in dolžnost poslati Matici Slovenski za Letopis primeren članek. „Spomenik“ pa namerava Matica Slovenska pokloniti presvetlemu cesarju, kadar bodoče leto obišče o šeststoletniški slavnosti deželo Kranjsko. In tu bi se pač spodobilo, da se združijo vsi pesniki, pisatelji in učenjaki slovenski ter pomorejo prvemu literarnemu zavodu našemu, da svojega vladarja dostojno počasti. Matica plačuje izvirnim spisom od 25—40 gld. nagrade za tiskano polo.

Iz odbora za Wolfov slovar. Pod vodstvom odbornika za izdanje Wolfovega slovarja prof. Toma Zupana dokončali so tę dni Alojzniki obširno delo alfabetičnega urejevanja dosedanjih dveh zvezkov Wolfovega in Janežičevega nemškega slovarja. Vsaka beseda, kar jih imajo te tri knjige, oddala se jim je najprej slovenski potem nemški zapisana na lističi in vsi ti listi so sedaj tako dejani v red, da imaš — ko bi se razgrnil — pred seboj popolnoma reden Wolfov in Janežičev slovar. Delali so ob tem učenci višje gimnazije: osmošolec Pavliš; sedmošolci: Česenj, Drukar, Oblak, Vrhovšek, Volk, Žužek; šestošolci: Cvek, Frjančič, Janežič; petošolci: Cuderman, Jankovič, Legat, Oštir, Petkovšek, Sever Strancar; iz nižje pa četrtošolci: Čerin, Loj, Miklavčič in Tomšič.

Zadnji sošolec Preširnov, gospod Jurij Gabrijan častni kanonik in dekan Vipavski, umrl je 22. junija t. l. v Vipavi. Kratek nekrolog njegov priobčil je „Slovenski Narod“ (XV, 141), nekoliko obširneje je njegovo življenje in delovanje opisal g. Ivan Lavrenčič v „Novicah“.

Jurčičeva slavnost določena je definitivno v 15. dan meseca avgusta. V ta namen pomnoženi, iz gospodov: Peter Grasselli, Ivan Hribar, Fran Levec, Ivan Murnik, dr. Josip Stare, dr. Ivan Tavčar, Hugon Turk, Vojteh Valenta, dr. J. Vošnjak, dr. Valentin Zarnik, Toma Zupan in Ivan Železnikar sestavljeni odbor imel je 22. julija t. l. sejo, pri kateri se je ukrenilo, da se slavnost obhaja sijajno. V ta namen povabijo se gg. pevci čitalnični, društvo „Sokol“ in naroči se godba 16 mož. Med 9. in 10. uro dopoludne bode prihod na Muljavo, kjer bode slovesna sv. maša. Po maši odgrne se spominska plošča. Pri tej priliki peli se bodo primerni zbori. Glavni govor prevzel je gosp. Janko Kersnik. Po tem odhod v Zatičino, kjer bode obed ob ½2. uri popoludne. Zvečer odhod in daljši postanek v Višnji Gori. Natančnejše poročilo priobči se pravočasno. Odbor povabi tudi gasilno društvo v Šmariji, da se blagovoljno udeleži. Po raznih nam dohajajočih glasovih bode to prava narodna slavnost v velikem obsegu. Bog daj le ugodno vreme in Jurčičev spomin častil se bode njemu dostojno!

Praški „Svetozor“ prinaša v jedni zadnjih svojih številk posebno dobro zadeto podobo učenega rojaka našega g. prof. dra. Gregorja Kreka z obširnim životopisom in oceno njegovih znanstvenih spisov.

Grof Medo Pucić, čislani pesnik in učenjak srbski in hrvatski, umrl je 30. junija v Dubrovniku, kjer je bil z veliko slavnostjo pokopan 2 julija t. l.

Alphabetum Sclavorum. V „Ljubljanskega Zvona“ prvem tečaji, na strani 776, navel je gospod Fran Levstik nekoliko malo ali celo čisto neznanih rokopisov slovenskih ter ondu omenil nečega „Alphabetum Sclavorum,“ kakor poročata o njem Muchar in Šafařik. — Da bi videl in preiskal „Alphabetum Sclavorum“, potoval je dunajske dvorne biblijoteke skriptor, gospod Menčik v Vodomotski samostan, kjer se rokopis hrani, ter famozno to azbuko točno posnel. Jaz sem to kopijo videl pri prof. Geitlerji v Zagrebu, in ta učenjak sodi, da si je najbrž kakšen len menih to azbuko po srednjeveškem običaji izmislil. Da so nekoč ljudjé res tako delali, svedoči knjiga, ki jo hrani dunajska dvorna biblijoteka in kje se nahajajo azbuke tacih narodov, ki nikdar na tem svetu prebivali niso. Ta „Alphabetum Sclavorum“ nima tedaj niti najmanjše starinoslovske vrednosti. M. M.

Iz Zagreba. Danes mi je zabeležiti te književne novice: — „Fiškal“. Roman Ante Kovačića izšel je v Senji v zalogi H. Lusterja in velja 80 kr. Kovačić prišel je v Hrvatih po svoji pred nekoliko leti izdani noveli „Baruničina ljubav“ na dober glas; tudi najnovejše to delo mu je v čast in svedoči o njega lepem novelističnem daru. — V isti zalogi izdal je odvetniški kandidat Brozo Brozović delce „Ljepota povod strahota, pripoviedka po Omerijadi“. Cena 60 kr. — Veselemu društvu namenjena je knjižica „Nazdravničar“, napitnice i govori. Sakupio A. Šimunović. Zagreb. Mučnjak i Senftleben. Mnogi govori so res šaljivi, mnogi pa tudi brezsmiselni. — Dr. Ivan Bleiweis-Trsteniški Nekrolog. Napisao dr. B. Šulek. Prestampano iz 53; knjige Rada jugoslov. akademije. (Cf. Lj. Zvon. II. VI. 384.) Ta brošurica delila se je Slovencem ki so se udeležili dvajsetletnice hrv. pevskega društva „Kola“ v Zagrebu. Tega društva zgodovino opisuje knjižica: „Črtice o hrvatskom pjevačkom družtvu „Kolo“ prigodom dvadesetgodišnjeg obstanka.“ Zagreb, troškom Mije Mijatova. Sà slikom pjevačkog hrama. 8. 32. Cena 20 kr. — Zadarski list „Katolička

Dalmacija“ javlja, ko se je v odborovi seji Dalmatinske Matice ukrenilo, da se ta spojí kot poseben odsek z „Matico Hrvatsko“ v Zagrebu. — Fr. Š. Koch-Kuhaču dodelil je hrvatski deželni zbor iz letošnjega budgeta 1000 gld. podpore za izdajo pete knjige njegovega preznamenitega dela Južnoslovjenske narodne popjevke. Ta svotica je majhna, le premajhna za tako podjetje in za tega delj začela so razna pevska društva prirejati koncerte, da omogočijo dičnemu Kuhaču, ki je vse svoje privatno premoženje v podjetje vložil, to delo dovršiti, sebi v čast, národu v korist.

V Slovacih sedaj izhajajo sledeče novine: 1. „Národnie noviny“, časopis politicky. Izhaja po trikrat na teden, naročnina za celo leto 12 gld. Ureduje ga gospod Ambro Pietor v Turčanskem sv. Martinu 2. „Národny hlasnik“. Tudi političen list, kateri izhaja po jedenkrat na mesec. Celoletna cena temu listu je 1 gld. Ureduje ga tudi g. Ambro Pietor v Turč. sv. Martinu. 3. Zabávno-poučny časopis: „Slovenské pohl'adi“. Izhaja v zvezkih po šestkrat na leto. Urednik mu je g. Svetozár Hurban v Turč. sv. Martinu. Stoji na leto 5 gld. 4. „Obzor“, noviny hospodarské, izhajajoče po trikrat na mesec, stojé na leto 3 gld. Ureduje jih g. Dániel G Sichard v Ogerski Skalici. 5. Humoristicky časopis „Černoknažnik“. Izhaja vsak mesec po jedenkrat in velja 2 gld. na leto. Ureduje ga v Turč. sv. Martinu g. N Čajda.

A. A. P

Srbska književnost. „Matica Srbska“ v Novem Sadu izdala je svojega Letopisa 129. knjigo s sledečo vsebino: 1. „Uroš Stevar Nestorović in njegove zasluge za škole“ od Gj. Rajkovića. — 2. „Uzroci srpsko-vezantinskog ratovanja 1073—74“ od Pante Srećkovića. — 3. „Mera za meru“ pozorišna igra V. Šekspira, s engleskog preveo dr. Milan Jovanović. 4. „Živi. palimpsesti“; nemački napisao dr. Laza Kostić, preveo Sava Petrović. — 5. „Smiljana“ pripovedka iz Stiga napisao Nikola V. Gjopić. — 6. „Život Luke Stojačkovića, senatora i direktora srpsko-narodnih osnovnih školâ u Somboru od A. S. — 7. „Naša novija lirika“ od S. V. P. — 8. Poročilo o Matičinem delovanji. — Letopisa 130. knjiga se že tiska in izide še ta mesec Vsebina jej je sledeča: 1. „Gjeneral Putnik i njegova doba“ od Gj. Rajkovića. — 2. „Putničke slike“ od Pante Srećkovića. — 3. „Mera za meru“ pozor. igra od V. Šekspíra, preveo s engleskog dr. Milan Jovanović. — 4. „Apologija Mušickova“ i privatnoje poslanije s uvodom A. Sandića. — 5. „Srpske narodne poslovice“ skupili Lj. V. Stojanović i Milovan Ružičić. — 6. „Naša novija lirika“ od S. V. P. — 7. „Književnost: Hrvatske školske knjige u gimnasiji Karlovačkoj“ od prof J. Oberkneževića. 8. Poročilo o Matičinem delovanji.

Uzorna knjigarna bratov Jovanovićev izdala je ta mesec sledeča dela: Narodne biblioteke št. 34. Asan, pripovetka iz bugarske povesnice. Napisao T. T. Jež. Prevod s poljskog. — Iste št. 35.: Gjorgja Magaraševića putovanje po Srbiji god. 1827. Iste št. 36.: Ukoćena goropad. Šaljiva igra u četir čina od V. Šekspíra. Preveo M. Kostić. — Iste št. 37.: Basni Dositeja Obradovića (VIII. sešitek zbranih spisov D. Obradovića.) — Gorski vijenac Sačinio Petar Petrović Njegnš. Cena 52 kr. — Don Kišot od Manče. Prevod s francuskog. — Basni u slici i reči, preveo i preradio Luka Popović. Cena 24 kr. — Rečnik stranih reči. Vrlo vestno sestavljeno delo. —

Slavjanski apostoli Kiril i Metodije i istina pravoslavlja. Povodom rimskog pokreta u 1880/81 god. protivu pravoslovne crkve. Napisao dr. Nikola Milaš, arhimandrit i profesor bogoslovije. Zadar. Pečatnja J. Vodicke. Cena 2 gld. — To delo naperjeno je v prvi vrsti proti Strossmajerjevi encikliki, ki je izhajala v slovenski prestavi tudi v letošnjega „Slovenca" podlistku. — Istorija srpskoga naroda. Napisao Venijamin Kallay, sa ovlašćenjem piščevim preveo Gavrilo Vitković. Biograd, izdanje Petra Čurčića. XX. 149. Cena 1 gld. — Naš sedanji državni finančni minister Kallay bil je nekoliko let avstroogerski generalni konzul na Srbskem ter tamkaj zbral gradivo za to svojo dosti kritično in nepristransko pisano zgodovino junaškega naroda srbskega.

M. M.

Dva čestita gosta obiskala sta zadnje tedne Ljubljano. Prvi je veleznani francoski slavist Louis Legér, profesor slovanskih jezikov na orijentalski fakulteti v Parizu. Dasi je prof. Legér rojen Francoz iz Toulousa, vender čudovito dobro govori večino slovanskih jezikov. Z nami je govoril hrvatski kakor rojen Hrvat. Pripovedoval nam je, da je imel letos 30 slušateljev, samih Francozov. Predaval jim je staroslovenščino, ruski in srbski jezik. Tudi v vojinski akademiji poučeval je 12 štabnih oficirjev v ruskem jeziku. Zadnje njegovo znanstveno delo je: Esquisse rommarie de la mythologie slave, Paris 1882. V Ljubljani je g. profesor nekoliko dnij studiral v licealni biblioteki, potem pa odšel v Zagreb, Beligrad in Sredec.

Drugi čestiti gost je bil g. Bronislav Grabowski, znani poljski literat, profesor v Czestohowi. Profesor Grabowski je čislan pripovedni in dramatički pisatelj poljski, a vrhu tega poljske rojake svoje seznánja osobito s pesniškimi proizvodi hrvatskimi in slovenskimi. Preložil je že več pesnij Vodnikovih, Preširnovih, Veselovih in Jenkovih na poljski jezik, spisal je biografijo Jurčičevo in v lanski varšavski „Niwi" (X, 1881, 654—661) je priobčil razpravo o slovenski literaturi v letih 1879. in 1880., katera jasno prića, kakó so mu dobro znane vse socijalne in književne razmere slovenske. G. Grabowski nam je pravil, da poljski književniki nameravajo prihodnje leto v Krakov sklicati občni shod slovanskih pisateljev. Da Poljaki mislijo na kaj takega, to je veselo znamenje! Iz Ljubljane odšel je prof. Grabowski v Zagreb.

Rusko slovstvo. Ruski listi za deco. Rusi imajo sedem listov za deco. Med njimi se odlikujeta zlasti „Dětskoje Čtenije" in „Rodnik". Prvega ureduje Ostrogorskij, predavatelj slovesnosti v Peterbrugu, ki slovi za jednega najboljših in najzvedenejših ruskih pedagogov. Spisal je za otroke že več priličnih knjižic, izmed katerih omenjamo le „Junim čitateljam, razskazi o raznih ljudjah," „Ilja Muromec". „Puškinskaja Rus" itd.; poleg tega je izdal tudi nekaj pesnij in dve drami: „Mgla" in „Lipočka".

Drugi list, „Rodnik," ureduje gospa Sisojeva, katere knjižici „Očerki i razskazi" in „Istorija malenkoj děvočki" sta najpriljubljenejši med ruskimi spisi za mladino; tudi je kot prelagateljica na dobrem glasu. Oba ta dva lista priobćujeta pravljice in basni, ki so brez fantastične našemljenosti in imajo gotovo realno podlago. Vsaka pravljica in basen zaključuje v sebi idejo, pridajajočo jej smisel in tvorečo jo koristno. Pesni Mihalovskega, Arsenjeva, Barikove se smejo imenovati izvrstne. V obeh dveh so nam všeč i po vsebini i po priprostem, a lepem jezici povesti, obrazi in prizori iz domačega življenja, katere spisujejo bolj ali menj znani pisatelji Grigorovič, Stavrovskij, Maksimov, Bogdanov, Kruglov, Světnikova itd. Veliko vrednost imata lista tudi za tega delj, ker so v njih skoro vsi prirodoznanski, zgodovinski in narodopisni spisi oblečeni v obliko mičnih povestij in prizorov, kajti drugače so taki spisi za otroka presuhoparni in jih ne čita ali vsaj ne prečita. Jedino, kar bi mogli očitati listu „Dětskoje Čtenije“ je to, da se premalo ozira na rusko narodno življenje, priobčujoč veliko kompilacij in prevodov iz tujih jezikov. Oba izhajata v Peterburgu po jedenkrat na mesec, cena prvemu („Dětskoje Čtenije“) je 5 r. 75 k., drugemu („Rodnik“) pa 5 r.

Ostali listi za deco so naslednji: „Semja i Škola,“ ki je še dosti dober, samo da je preobširen in predrag (velja namreč 11 r. 50 k.), „Igrušečka“ (6 r.), „Dětskij Otdih,“ „Semejnije Večera“ in „Žurnal dlja dětej“. O zadnjih dveh pravi neki ruski list, da sta po vnanji obliki in vsebini pripravna samo za zavijalni papir.

—n.

„Perelom. Pravdivaja istorija B. M. Mkarjeviča“ je najnovejši roman tega pisatelja v štirih delih in dveh knjigah, ki je izšel v Petrogradu. To delo je nadaljevanje druzega prekrasnega proizvoda njegovega: „Četvert vêka tomu nazad“; v njem nastopajo zopet iste osobe, samo v poznejšem času. Ker je gradivo vzeto povse iz narodnega življenja in pisatelj odkriva tudi marsikaj iz življenja najviših krogov, kar bi sicer utegnilo ostati za vselej pozabljeno, jako je delo zanimljivo. Kritik izraža se o njem sledeče: „Ko jameš čitati ta roman, prikava te pisatelj tako k svoji knjigi, da nimaš najmanjšega veselja resno kritikovati, ampak bi samo vzkliknil ‚prekrasno, prekrasno‘ in pomislivši nekoliko dodal: ‚ne, niso še opešale literaturne sile ruske zemlje‘! —

„Sergej Gorbatov, istoričeskij roman konca XVIII veka,“ spisal Vsevoladja Solovjev. Ta roman, ki je prošlo leto izhajal v leposlovnem listu „Njiva“, izšel je posebno. Cena mu je 3 rublje brez pošiljanja. Kot nadaljevanje njegovo izhaja v letošnjem omenjenem listu roman „Volterjanec“, od istega pisatelja. Dejanje obeh vzeto je iz časa carinje Katarine II. in vrši se deloma v Petrogradu, deloma v Parizu. Pisatelj vodi čitatelja največ po dvornih krogih, kjer ima priliko opažati tedanje življenje najvišjih mogotcev. Posebno zanimljiv opisuje carinjo Katarino in njene prve svetovalce, kakor tudi prestolanaslednika P. Petroviča. Tudi francoska revolucija zanima važna mesta v tem delu.

R.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**
Leto II. V Ljubljani, 1. septembra 1882. Štev. 9.

Madonna.

Balada.

1.

Končáno! Táke slike ní videl samostán
Še v cerkvi svoji stari, odkar blestí čez plan.“

In čopič in paleto zdaj odloží slikár,
Zrè v sliko, ki obseva jo solnca zadnji žar.

„Čepràv se drug ti v živih topí sedàj očéh,
Odsev njih vender právi žarí se tudi v téh.

Čepràv zdaj drug okuša ust gôrkih tvojih med,
Rubína njih je vender na sliki tukaj sled.

Čepràv te nímam žive, nesrečno dèkle tí,
Podoba vender tvoja pred máno zdaj stojí!

Le svéti se v oltárji, obràz takó krasán,
Saj tákega ní vídel nobèn še samostán!“ —

In sliko še goreče slikár poljubi zdàj:
„Oj z Bogom, z Bogom, lepa Madonna vékomàj!“

In šel po širnem svetu je mladi umetník,
Dokàj dežél je videl, dokàj ustvaril slik.

A dási ga čestíjo, a dási ga slavé,
Iz gláve in iz srca Madonna mu ne gré.

2.

Stojí, stojí na gôri rujàv tam samostán,
K molítvi samotárje v njem vabi zvon glasán.

Končana je molitev — le jeden samotár
Zrè sam kakòr zamáknen na zlati gor oltár.

Zrè v sliko na oltárji, Madonni zrè v očí.
Ki čárobno obseva jo solnca zlati sij!

Káj mu žarí se lice, káj mu plamtí okó?
Káj tajno govoreče se ustna mu gibljó?

In vsak dan, ko že bratje ostáve božji hrám,
Ostája pred oltarjem redôvnik Stanko sam.

Zrè v slíko na oltárji, Devíci zrè v očí.
Ki čárobno obseva jo solnca zadnji sij. —

3.

Spet vábi samotárje k molitvi zvon glasán,
Káj Stanka pred oltárjem več zreti ní ta dán?

Več ne gorí mu lice, več ne plamté očí —
Na odru tam mrtvaškem on v celici leží.

In brzo vsà dežela smrt Stankovo pozvé,
Prečudna govorica od ust do ust pa gré:

Da bil bajè bi ranjki sloveči tist slikár,
Ki slikal je Madonno prekrasno za oltár;

Da hódil je po svetu brez vére, brez Bogá,
V samoti pa napósled je našel mir srcá! —

Gorázd.

Vihár.

Vihár zdivjá in strah in šum
Prostíra bòj ponôčnih trum;
Nad ravnim poljem se boré
In v grozni bitvi se moré!

Zabliska se in zagrmí,
Da kot grohôt okrog zvení —
Le bijte se, boríte se
Smejite se, moríte se! . . .

Vihár — obup, raván — srcé
In čuvstva trume — oj gorjé!
Kedaj bo kruti boj končán.
Kedaj pokojna bo raván?!

Prostrl po njej se bo pokòj,
Nad njó pojenjal bode bòj,
Ko cvetje vse se vsulo bo,
Zvenelo bo, minulo bo!

Pa i raván — srcé bo vzel
Rohnèč vihár in bo zapel:
„Vihár sem jàz, strašán vihár
In kot obup sem tvoj vladár!“

—b—

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr Fr. Detela.

XVIII.

Solnce je bilo zašlo na kresni večer in le svetlo obrobljeni oblački visoko na nebu so še naznanjali, kod se je odpeljala zlata luč. Blede zvezde so se jele prikazovati na nebnem oboku. Tiho je prihajala ljuba noč in na lehko kakor mati, ki se boji, da bo vzbudila speče dete, razgrinjala je temno odejo čez trudno življenje, za nočno luč pa si je prižigala zvezdic brez števila. Večerni hlad vabi ljudi iz zaduhlih hiš; v druščinah sedé pomenkujejo se med sabo, a ne tako glasno kakor po dnevi, kajti priroda počiva in ni, da bi jo budil z nepotrebnim vriščem. Vse vesele in glasne stvarce so potihnile in netopirji, ki letajo po zraku, bojé se motiti vesoljni mir. Le slavec še prepeva, ker ne more zaspati in zakasnjen rogač robanti mimo nas kakor pozen pivec, ki se vrača iz krčme domov.

Najedenkrat zablišči velik ogenj na griči: kres se je prižgal. Iz vse vasi se je skupaj znosil les, nakopičila se silna grmada in zdaj gori. Više in više raste plamen, do neba seza žar in rudeči vso okolico in temní svetle zvezde; okrog in okrog pa stoje fantje in dekleta in vriskajo in pojo. Kmalu se olepšajo vsi hribje s kresovi in otroci si jih kažejo in ugibajo, kje gori ta in kje oni.

Tam na najvišji gori pa, kdo ga tam zažiga? Tam ga pa žge divji mož. Suhega štorovja je bil nanosil velik kup in divji ogenj je bil naredil in kuril bo vso noč. Tako govore otroci in pazljivo gledajo kres, ki gori na Strmi peči, če ne bi mogli v blišči razločiti groznega moža. A predaleč je, oči ne sežejo do tja, kjer Pečarjevi in Šimonovi praznujejo sv. Janeza večer. Zraven mogočnega ognja stoji Jurij, v rokah pa ima velik kol, s katerim popravlja grmado, da ogenj ne udari čez mejo. Razen starega Šimona je družina obeh hiš zbrana okrog ognja in tudi Ožbe je prišel od sv. Florijana sem. Štefan sedi zamišljen na tleh s pipo v ustih, poleg njega pa poskušata deklici zapeti, a nič jima ne gre po sreči. Ožbe prižiga naprej in naprej tobak in pripoveduje, kacega pomena je denašnji večer, kako moč ima praprotovo seme in kako cveto zakladje v skalovji in vmes vpleta dogodke svojega življenja, ki spravljajo poslušalce v smeh. Krasen je razgled z gore. Kamor oko pelja, kres za kresom visoko in nizko na vseh straneh. Jurij je bil ves zamaknen in živo mu je prišel v spomin tisti čas, ko je med vaško mladino veselil se okrog domačega plesa.

Ogenj je že ugašal, ko se je poslovil zgovorni Ožbe in tudi drugi vrnili se domov. Jurij pa je še ostal in moril žarjavico, da je veter ne razpiše in ne raznese v gozd. Tako prijetna je bila noč, da se mu ni mudilo domov. V temi so svetile kresnice okrog njega in gorek veter je šumel po lehkem listji. Jurij je gledal pojemajoč kres dolinski in mislil na svoj dom. O božiči, dejal je sam pri sebi, o božiči se vidimo zopet! A prijetnih čutov mu ni vzbujala ta misel: goro bi vender nerad zapustil, goro in pa Pečarjevo družino, kjer je tako zadovoljno in mirno preživel ta čas. Naj bode, kar hoče! dejal je in korakal počasi proti domu.

Prišel je mimo hiše in pred hlevom se ustavi; ni se mu še ljubilo spat iti.

Ko tako gleda v temno noč, zasliši na jedenkrat urne stopinje od Šimona sem. Radoveden stopi Jurij naprej in napenja svoje oči, ki pa ničesa ne morejo razločiti. Ali Štefan kaj išče? pravi sam pri sebi in se postavi sred pota, da bi ga prestregel. Zdaj, zdaj pride do njega. Štefan ni. Jurij se hoče umakniti, a prepozno je: kakor bi mu noge odrekle pokorščino, ostrmi na mestu.

„Jurij!“

„Lenčika!“ začuje se v tihi noči in lahki vetrec odnese glasove čez hrib in dol. Kakor megla izgine prikazen mimo strmečega Jurija in on stoji in gleda in premišljuje. Ali je ona njega prijela za roko ali on njo? Ali jo je res stisnil k sebi? Ali bode nemara huda? Vse to mu roji po glavi in zdi se mu kakor sanje, kakor prijetne sanje. Dolgo ni mogel Jurij zaspati in vedno si je ponavljal čudni prigodek.

Ko se pa drugi dan spogledata z Lenčiko, pobesi ona oči vsa rudeča in se nasmehne. Jurij je bil srečen, mislil ni ne na preteklost, ne na prihodnost, ne na Anico, ne na koga druzega razen Lenčike in skrival je svojo srečo kakor skopuh svoj zaklad. Le Lenčiki je pravil o njej, ker je rada slišala.

„Kako, da si tod prišla tako pozno?“ vprašal je Jurij.

„Šimonove sem spremila. Kako pa to, da si ti tako pozno zunaj čakal?“

Jurij se je smijal, da se je vse tako lepo primerilo, in Lenčika je bila dobre volje kakor nikdar pred in nič več ni zasmehovala Štefana, temveč obnašala se je proti njemu tako prijazno in tako dobrosrčno, da je bil zopet ves vesel in da je Lenčiko še mnogo bolj ljubil kakor poprej. Samo Anica je tiha ostala v glasnem veselji in če so jo vprašali, zakaj je žalostna, silila se je v smeh, v grenki smeh izgubljenega upa.

Postrežno naključje pa je po desetkrat na dan pripeljalo Lenčiko in Jurija skupaj; povsod sta se srečavala. In koliko sta si imela povedati! Odškodovati se je bilo treba za poluletni molk in kaj se je moralo vse premisliti in preudariti! Najnavadnejše reči zdele so se jima tolikanj važne, da si nista nikdar mogla vsega dopovedati. Da bi le zmeraj tako ostalo! dejal je Jurij sam pri sebi in da bi službo katerikrat pustil, na to ni mislil nič več. Le kadar ga je Lenčika povprašala po njegovih starših in govorila o njijini zvezi in kdaj misli stopiti pred očeta, takrat mu je upadlo srce in umolknil je. Ona pa je mislila, da se boji, in prigovarjala mu je, da ga imajo oča radi, da se bodo dali pregovoriti, ker že vedó, da nima Štefana rada; naj bode torej pogumen, kajti čim dalje se bo odlašalo, tem teže bo izpregovoril. Jurij pa jej je ustavljal govorjenje, češ, da se nikamor ne mudi in da je zdaj tako srečen, da si ne želi nikake izpremembe. In po celih tednih sreče in veselja polaščevale so se Jurija tudi otožne misli, kadar je preudarjal, kaj bo iz vsega tega. A lehko njegovo srce ni hotelo prenašati žalosti, opustil je vsa premišljevanja o bodočnosti in živel tja v en dan v srečni brezskrbnosti.

XIX.

Tako je minil dan za dnevom in bogata jesen je že delila svoje darove. Noben oblak ni zatemnil Jurijeve sreče. Štefan ni več priganjal k ženitvi, trdno prepričan, da ima Lenčika srce le zanj;

vidno pa je hiral, tako da je Matija večkrat zmajeval z glavo in dejal svoji ženi: „Štefana bo vzela zima, le zapomni me!“

Milo se je storilo marsikomu, kadar se je fant ponašal s svojo močjo.

„Pojva vozove vzdigovat!“ dejal je časi Juriju, in če ga ta ni ubogal, nasmijal se je moško: „Aha, bojiš se, da te ne bi prekosil“.

In trudil se je in péhal po nepotrebnem vzdigujé težka bremena, da mu je pot oblival obraz. Kadar pa ni mogel več, sedel je zasopel k drugim in dejal: „No, pa pravijo, da sem bolen.“

Smrt pa ne izbira dosti in nikdo ni tako zdrav, da ne bi mogel umreti pred bolnikom na smrtni postelji. Velika nesreča je zadela družino Pečarjevo. Bilo je lepo jesensko popoludne, ko sta Matija in Jurij otepavala orehe; mati in Lenčika sta pa pobirali.

„Pustite, oča,“ dejal je Jurij, „jaz jih sam lehko oklatim!“

„Na to-le drevo še grem,“ pravi oni, „ki je tako pripravno, da bomo prej končali, ker se hitro zmrači.“

Stari mož zleze v drevo. Ko je prilezel že dosti visoko, iztegne se s prekljo, da bi dosegel orehov na konci vejevja. Pri tej priči se mu zlomi veja, za katero se je bil prijel in ki je bila po viharji nalomljena. Mož pade na trda tla, a prileti tako nesrečno na glavo, da si zlomi tilnik. Na silen krik obeh žensk skoči Jurij z drevesa in nese nezavednega moža v hišo. Močili so ga z mrzlo vodo, brizgali mu jo v obraz, drgnili ga po rokah in nogah, a oživel ni več. Jurij teče po Ožbeta k sv. Florijanu, a vsa njegova prizadevanja in vsa domača zdravila niso pomagala nič.

„Če bi bil takoj pri rokah,“ menil je Ožbe, „nemara bi se dalo kaj storiti.“

Matija je bil mrtev in žalost se je naselila na Strmi peči. Šimonovi so prišli žalovat; Jurij pa je tiho opravil svoje delo, potem pa je šel v gozd, naslonil se na drevo in zjokal se kakor otrok. Kdor je poznal poštenega moža, vsak ga je čislal, in kdor je čul vest o njegovi smrti, dejal je: Škoda ga je!

Šimon je šel v Dolino naznanjat nesrečo duhovnemu gospodu in zdravniku in preskrbet pogreb, kajti štel si je v dolžnost očeta namestiti zapuščenima ženskama. Ožbe je naredil rakev. Prvi dan so dejali Matija na mrtvaški oder, drugi dan so ga kropili, kar je bilo prebivalcev v bližini po pogorji, tretji dan pa so ga vzdignili in nesli k počitku na dolinsko pokopališče in žena in hči sta ga spremili do groba. Jurij pa je taval po svojih opravilih in sultan je hodil za njim in se mu prilizoval. a ker ga ni pogladil z roko niti ga pohvalil, ulegel se je na tla, stisnil gobec med prednji nogi in mižal.

Tako nenadoma je bila prišla nesreča, da je krepki ženi pobrala za nekaj dnij vso zavednost in da ni Šimon tako skrbno vse urejal in Jurij tako marljivo opravljal pomnoženi posel, šlo bi bilo pri hiši vse navskriž. Ker je umrl Matija brez oporoke, lotila se je gosposka zapuščine. Šimon je bil izbran za varuha in vestno je zastopal hišo pri vseh priložnostih; lastnica posestva pa je bila Lenčika. Zdaj se bo morala skoro možiti, mislil je Šimon in preverjen je bil Štefan. A žalost o očetovi smrti je tako polnila njeno srce, da ni bilo prostora drugim mislim in občutkom. Vrhu tega je bila tudi jezna na Jurija. Ko je bil namreč Šimon preskrbel nosilce umršemu sosedu, odločil je bil tudi Jurija; a ta mu odreče naravnost svojo pomoč. Šimon se obrne na Lenčiko, ki ni verjela, da bi bilo to mogoče; toda tudi njej odbije prošnjo tako odločno in tako brezobzirno, da je bila globoko razžaljena. Hitro je vzkipela njena vroča kri in z gorkimi besedami mu je očitala nehvaležnost. A njega ni genilo, in nobene besede ni izpregovorila več z njim. „Še do božiča!“ dejal je Jurij žalosten sam sebi, „potlej pa gremo po svetu.“

Človeškega srca ne potare lehko nobena žalost. Bridko žalovanje po umršem moži in očetu izpremenilo se je polagoma v otožen spomin na blagega človeka, ki je prebil zemeljsko trpljenje in se zdaj nad zvezdami veseli. Razvedrilo se je Lenčiki zopet čelo in oči dobile so prejšnji mladi blesk.

Popolnoma je pozabila Lenčika Jurija — vsaj njej se je tako zdelo — dokler je vse njeno srce le naudajala žalost za dobrim očetom in dokler je živel čut razžalitve, katero je morala trpeti od mladeniča. Kakor se je pa vračal mir v dušo, privedel je tudi živ spomin osrečujočih razmer prejšnjega časa in jela je premišljevati, če Jurij morebiti ni imel gotovih razlogov za tako ravnanje. Sama trma ga je, rekel jej je ponos: če bi bil imel uzrok, povedal bi ga bil. Sama svojeglavnost mu je ubranila ubogati. Nasproti pa ga je zagovarjalo njeno srce. Bog ve, kaj mu je bilo prišlo na misel! Brez povoda bi me ne bil razžalil. Morebiti se mu krivica godi. In na misel so jej prišle ostre besede, s katerimi ga je oštela, in kesala se je skoro. Skrivnostno pa se jej je vender zdelo to vedenje in radovednost jo je gnala vsej zadevi priti do konca. Če je bil brez uzroka nepokoren, nikdar več ga ne pogledam, tako je sklenila in prvo priliko, ko sta bila sama, porabivši, oponesla mu je njegovo razžaljivo obnašanje.

„Ranjkega očeta si ubogal,“ dejala je, „materi in meni pa nagajaš. Ali te ni sram?“

„Nikar se ne jezi, Lenčika!“ prosil je Jurij. „Očitaj mi pa le, kar hočeš, vse sem zaslužil.“

„Ali tega nisi prej vedel? Glej, tako rada sem te imela, zdaj te pa nimam nič več!“

„Prav imaš, Lenčika. Jaz tudi nisem vreden, da bi mi izkazovala svojo prijaznost. Najina pota peljeta narazen.“

„To ti je še le zdaj prišlo na misel?“

„Dolgo sem že vedel, Lenčika, dolgo. Pa pozabil sem bil za malo časa, zdaj sem se pa zopet spomnil in ne vem, kako bi dejal, ali da sem žalosten ali da sem vesel, da se od mene obračaš.“

„Pred si se torej hlinil in legal?“

„Ne hlinil, ne legal, Lenčika,“ odgovori Jurij moško. „Kar sem ti govoril, resnica je bila, ki je ne utajim nikdar in nikomur. Žal pa mi je bilo večkrat, da ti nisem razodel vse resnice. Zdaj, ker si se izpametovala, pa poslušaj, kaj ti bom povedal!“

In Jurij jej pove, kdo je in kaj ga čaka, če ga dobi pravica v pest in zakaj se mora ogibati domačega kraja. Strmé ga je poslušala Lenčika in ko je končal, rekla ni nobene besede, dala mu je roko, vsa bleda in hitela proč. V izbo prišedši pa je objela mater in obe sta jokali vsaka nad svojo nezgodo. Govorila pa je zopet z Jurijem, malo, o vsakdanjih rečeh in prijazno; on pa se ni jezil, da mu je usoda tako naglo podrla zračne gradove. Bil je zopet miren, kajti neprijetna skrivnost ni več težila njegovega srca Če me nočejo več pri hiši, grem si drugam sreče iskat brez vse zamere, mislil si je. A ni kazalo, da bi ga hoteli odpraviti: še le bolj so se držali njegovega sveta in njegovih naredeb. In ko je jedenkrat sam zase stal in premišljeval Bog ve kaj, približa se mu Lenčika.

„Jurij, ali pa nikakor ni mogoče, da bi se sprijaznil z gosposko?“ vpraša ga.

„Jaz ne vem,“ odkima Jurij.

„Sčasoma te bodo menda vender pozabili?“

„Upam, da čez par let.“

„Recimo, da čakava tri leta ali tudi pet let; kaj pa to? Potlej me pa popelješ pred oltar.“

„Ali s kakšnim imenom, Lenčika, s kakšnim imenom! Ravno takrat se moram izdati. Zatorej, Lenčika, pozabiva, kar je bilo med nama; če ne, potegnem še tebe v svojo nesrečo.“

„Ti nisi torej nikdar prost pred postavo?“

„Nikdar.“

„Pa Ožbe je vender pravil, kako je bil ušel vojaščini. Malo let je bil na tujem in rešen je bil.“

„To je bilo časi, Lenčika, a dandanes je, kakor bi se vragu zapisal.“

„O Bog nas varuj!“ vzdihnila je Lenčika in ga ostavila. Mislila je in mislila na vse strani, a nobene rešilne misli jej ni dal razum, in udala se je v svojo usodo. Materi ni povedala ničesar o tej skrivnosti, sama je nosila svojo žalost in spomin prejšnjih dnij. A nerad si človek obstane, da nima nobenega upanja več in po nekaterih mirnih dnevih oglašale so se Lenčiki zopet stare priljubljene misli in zopet je ugibala in ugibala.

„Kaj bi se ti zgodilo,“ ogovorila je zopet Jurija, „če bi se jim sam podal?“

„Da, Lenčika!“ vzklikne Jurij, „to je jedina pot, ki nama še ostaja.“

„Toda hudo te bodo gotovo kaznovali, in zaprli nemara več mesecev?“

„Ne, zaprli me ne bodo,“ pravi Jurij, „ampak puško bom zopet nosil.“

„In koliko časa?“

„Bog ve. Najmenj petnajst, nemara pa tudi dvajset let.“

„O moj Bog! dvajset let bi te ne bilo nazaj!“ dejala je Lenčika in konec je bilo pogovora. Zopet je premišljevala sem ter tjà. Bolje čez dvajset let kakor nikoli, dejala si je in teh mislij je bil tudi Jurij, ko mu je zatrdila, da vzame njega ali nikogar. Ko je pa Jurij rekel, da pojde, zadržavala ga je, naj vsaj to zimo še ostane, ko so tako zapuščeni.

„Pa če prej grem, prej se povrnem,“ dejal je Jurij, ki je bil trdno sklenil Lenčiki na ljubo povrniti se k vojakom, naj velja, kar hoče.

„Oh, samo sedaj še ne!“ tarnala je Lenčika. „Nikogar nimava z materjo, ki bi nama pomagal.“ In s strahom je mislila Lenčika na tisti čas, ko se bo Jurij moral ločiti in zdelo se jej je časi, da bi bilo bolje, če on ostane pri njih. Koliko deklic se ne pomoži, dejala si je, zakaj bi se jaz morala! Bog ve, kaj se mu po svetu v tem dolgem času pripeti! Tolažila jo je nekaj časa ta misel, potlej jo je pa zopet zavrgla.

Odkar je umrl Matija, hodil je pogosteje v vas Ožbe, da je žalostne tolažil, kakor je menil. „Jedenkrat mora vsak umreti,“ tako je govoril. „Nekateri pride prej na vrsto, nekateri pozneje. Kaj bolje pa je kar tako na jedenkrat preseliti se v boljši kraj, brez vsega trpljenja kakor pa leta in leta mučiti sebe in druge. Kako tava ta Štefan okrog! Ali bi ne bilo bolje, da bi do svojega sebi odmerjenega časa živel vesel in zdrav kakor nas kdo, potlej naj ga pa pobere smrt v božjem imenu. Ej, mati, le verjemi meni,“ prigovarjal je jokajoči vdovi, „Matiji se zdaj bolje godi kakor tebi in meni. On ne koplje več težke ilovice in se ne boji slabe letine; nas pa Bog ve kaj še čaka! Hudo zimo bomo dobili, hudo, vse kaže tako, in kmalu bode tu. Kdaj so že odletele lastovke in kako trdno se drži listje drevja, noben vihar ga ne odtrga.“ Svojega najljubšega predmeta pa Ožbe tudi ni pozabil. „No, mati,“ dejal je, „ali misliš hišo res tako pustiti brez gospodarja? Ne bo dobro storilo, meni verjemi! Lenčika je že dovolj stara in vsacega žalovanja mora biti jedenkrat konec. Kar je, to je in se ne da predrugačiti, zato naj pa bo, kakor je božja volja! Mi pa se veselimo, dokler imamo še zdravje. Poglej, mati, Jurija! Ali ni priden fant, kakor se jih mora v zdanjih časih iskati, ali ni dober in pošten? Če ne bo imel dote, he, kaj pa se menite pri vas, ko ni treba nič izplačevati, nič zidati, nič popravljati.“ Tako je modroval Ožbe in če je mati omenila Štefana, zmignil je z ramama in dejal: „Le vse po pameti pa tako, da bo prav! Ta revež pa ni za kmetijo. Ali hočeš, da umrjeta dva gospodarja v jednem letu na Strmi peči?“

Lenčika je pač menila, da se še ne spodobi o ženitvi govoriti, a zavrnil jo je: „Kaj misliš, dekle, da jaz to za smeh govorim? To je resna stvar, ki se mora dobro premisliti.“

Nekateri ljudje imajo pač posebno veselje in pravi nagon ljudi ženiti in možiti in tem se mora prištevati tudi Ožbe. Rad je omenjal, kako je ta dva pa ona dva vkup spravil in kako se jima dobro godi.

V častno dolžnost si je tudi štel pri Pečarjevih vso reč do kraja izvesti. „Jurij, le tiho bodi!“ dejal je časi in potrkal fantu na ramo. „Ti bodeš tod gospodaril, le zapomni mene pa pameten bodi!“

In če je Jurij ugovarjal, hud je bil mož. „Molči, pravim ti,“ dejal je. „Boš ti stare ljudi učil? Ne bo dolgo, govoril boš vse drugače. Le stoj, še Lenčiki moram Štefana iz glave izbiti.“

In Ožbe je izbijal deklici Štefana iz glave, da se je morala smijati. Ožbe pa si je mêl roke, ponosno pogledoval okrog sebe in odhajaje je dejal: „Mati, le meni pusti vse narediti in videla boš, da bo prav!“

XXX.

Videlo se je, kakor bi se hotelo uresničiti prorokovanje Ožbetovo. Štirinajst dnij po Vseh Svetih je bilo in sneg je začel naletavati, od kraja debel in redek, potlej pa droben in gost, šel je čez dan in po noči ni prenehal in na debelo je pokril gore in dol. Po vrtu se je drevje šibilo pod belo težo in Jurij je otresaval veje in ovijal mlada drevesa s slamo. Gaz je bilo treba delati okrog hiše in do studenca, od koder so jo Šimonovi speljali do svoje hiše. Ko je sneg ponehal, razgrnila se je megla po obeh stranéh gore, dan potem pa je bil jasen in solnce je sijalo in sneg je bliščal, da je jemalo oko: a solnce ni imelo gorkote več; zima je bila tu. Pečarjevi in Šimonovi so bili navezani na svoj dom in omejeni na medsebojno obiskovanje, kajti dokler sneg ne odkopni, ni bilo misliti na izhod. In bile so zime, kakor je pravil Šimon, da so komaj dvakrat prišli iz svojih zametov. Jurij je nataknil kodrastemu sultanu širok grebén z železnimi špicami na vrat, kajti radi pridejo po zimi volkovi obiskat osamljene hiše. Puško in nož je vlačil Štefan s sábo, kadar je prišel v vas. „Dobra puška je bolja ko dva prijatelja, dejal je, „in ta-le nož“ — ponosno ga je vlekel iz nožnice — „bo za silo tudi dober.“ Kadar se je pa vračal, stopal je tako urno domov, da je Jurij menil. Štefan bo vse orožje proč pometal, če ga volk sreča.

Čudili so se pa Pečarjevi, ko je na jedenkrat prigazil Ožbe. „To je hoja,“ dejal je in pot mu je tekel po obrazu. „Tacega pa še ne. Do pasu se pogrezam vanj pa moram še gledati, kam stopim.“

„I, kaj pa ste vender prišli, oča?“ vprašuje Lenčika.

„I, kaj? Kar nimaš v glavi, moraš pa v petah imeti. Pa kdo bi bil mislil, da nas bo zima tako zgodaj zabila! Po ognja sem prišel, po ognja! Zmeraj sem odlašal iti v Dolino, zdaj je pa v kraji. Še jeden čevelj snega pade, pa smo mi tudi ločeni. K vam sem prišel ponj, da mi ne poíde po zimi. Ali ga dobim?“

„Kaj pa, da ga dobite!“

„Ti hentaj ti, do oken je narastel pri nas in s cerkvene strehe sem ga moral ogrebati, da mi je ne podere. — Sultana ste že tudi oborožili. To je že prav. Letošnjo zimo bo treba varovati svoje blago. Kmalu bomo kaj slišali o sivodlakih požeruhih. Na tri strani jaz kar iz hiše lehko streljam, če je treba.“

„Kaj pa bo, oča,“ pravi Lenčika, „če Vas sreča kateri? Ali se niste bali, ko ste šli k nam?

„A, po dnevi se ta žival z lepa še ženske ne loti.“

„Mislite, da volk tako razloči?“ smeje se Lenčika.

„To je da! Saj se moraš še spomniti — o sv. Pavlu bo pet let, ko so raztrgali Grabnarico, močno, hudo ženo. Zvečer je šla od brata domov; pol ure pred je bil pa šel ravno tisto pot suhi Gašper, ki vodnjake dela. Pa njemu se ni bilo nič zgodilo, óne pa ni bilo domov. Ko so jo šli iskat, našli so v gozdu same ostanke. — Preveč poguma ni vselej dobro. Toda če imaš močnega psa s sábo, ni se ti treba bati. Sultan bi jednemu dal dosti opravka. Da bi pa boječega psa s sábo jemal, to je pa bolje, da sam hodiš, ker volk psa takoj izvoha in posebno jezo ima nanj.“

„Kako je to, ker sta si vender tako podobna?“

„Sam Bog ve: žlahta se večkrat najhuje sovraži in pes pa volk sta brata in menda ga ta zato sovraži, ker se je pes udomačil in svojemu rodu izvrgel.“

Veliko je še Ožbe povedal o volkovih, kajti Bog ve, kdaj bo zopet moči priti, in toliko zgodeb je vedel! Nekoliko so se bile res dogodile, nekoliko pa jih je povekšalo ustno sporočilo. In v kaki nevarnosti je bil Ožbe tudi sam jedenkrat. V rebri sta se srečala z volkom, on pa ni imel pri sebi nobenega orožja, samo steklenico hudičevega olja je imel, ki je v prejšnjih časih služilo tudi mesto vžigalic, in s tem je delal ogenj in se ubranil zveri. „Oh, koliko sem bil prebil tisto noč! Tukaj-le boš umrl, mislil sem, in kdo bo potlej zvonil pri sv. Florijanu? Drugim si rakve delal, sam pa ne boš pokopan! Kaj pa bo počela Meta? Omožila se bo zopet, dejal sem sam pri sebi, pa Bog ve kacega moža dobi! In to je pa tudi res, da se star človek veliko bolj boji smrti kakor pa mladina. Saj je tudi tista starka, ki so jo na smrtni postelji gospod tolažili, da bo denes že v nebesih večerjala, opomnila, da bi rajša še tu. Jaz sem se pa tudi bal umreti kakor še nikoli. Vender sem bil srečno ušel. Doma sem butil v vrata, da je Meta mislila, da je potres, lasje so mi pa stali kakor ščet. Meta, molek v roke pa moliva, dejal sem, potlej pa hruševca na mizo, danes sem ga zaslužil!“

Tako je pravil Ožbe in se odpravljal, kajti zmračilo se je bilo. „Kadar sneg skopni, bomo pa Lenčiko možili!“ pristavil je in Jurij mu je prižgal bakljo iz smrekovega lesa, s tuljem ovitega in v smolo pomočenega, kakeršne rabijo, če je treba po noči kam delj iti. Z velikimi koraki stopal je mož proti domu in samo kratki kožuh in kosmata kapa se je videla iz snega.

Doma so praznovali Pečarjevi in Šimonovi božične praznike, kajti pot je bila še vedno zaprta. Ko pa je prišel predpustni čas, obšle so Štefana zopet svatovske misli. Razodel jih je Lenčiki mené, da ga bo zdaj vender že rada poslušala. A zmotil se je; kakor je ljubeznivo govorila o vsakdanjih rečeh, tako pusta je postala, kadar jo je zabaval s svojo snubitvijo. In Štefan je potožil to Pečarjevi materi in tožil doma; in Šimonovim ni šlo v glavo, kaj dekle prav za prav hoče. „Ali ima kacega druzega v glavi, ali kako?“ dejala je mati. „Da bi kakemu dekletu snubitev ne bila po všeči, le tega mi nikar ne pravite.“

„Saj nobenega moškega ne vidi,“ čudil se je Šimon, „in z Jurijem menda vender ne vleče.“

„Na to pa še mislila nisem,“ reče mati. „O tem moram pa z Nežo govoriti. To bi bilo pa vender lepo, fanta toliko časa za nos voditi, potlej se pa obesiti na prvega, ki pride Bog ve, odkod.“

Štefan pa se je žalostno smijal tem besedam, kajti njegov ponos ni dopuščal misli, da bi Lenčika Jurija rajša imela kot njega. „Vi pa poznate Lenčiko, da!“ dejal je. „Samo v sé je zaljubljena, pa v nobenega druzega. Nad vsakim viha svoj majhni nòs. Če vzame Jurija, kaj pa to? Naj ga vzame! Le tako prevzetna naj nikar ne bo.“

Vkljub tem moškim besedam vzbudil se je bil vender sum v Štefanu in okrog Lenčike moledovati ni jenjal. Ko pa je Šimonovka dotaknila se bila te stvari, poklicala je jedenkrat mati Lenčiko k sebi in po nekaterih ovinkih zvedela je vso resnico. „Stara si dosti,“

rekla je mati svoji hčeri, „da veš, kaj delaš in kaj je prav. Premisli in preudari, naglica ni nikjer dobra.“

Lenčika pa jo je jokaje objela in prosila, naj ne bode huda, saj jo bo vedno ubogala.

„Jaz te ne bom silila nikamor,“ dejala je mati, „kakor si postelješ, tako boš ležala.“

Šimonovim pa je rekla, da je Lenčika še premlada in se še ne mara možiti in dasiravno sta se stara dva malo napeto držala, Štefana vender ni odgnala nobena sila, da ne bi šel zdaj pa zdaj v vas. Kajti doma se je neizrečeno dolgočasil: oča in mati sta obravnavala svoje reči, Anica pa je skoro zmeraj molčala. Jurij in Lenčika pa tudi nista dobila priložnosti govoriti med sabo, vedno je bila mati za hrbtom.

Leto je minilo, kar je prišel Jurij na Strmo peč in zima se je zopet bližala svojemu koncu. . . .

„Jurij, ali si ti včeraj po noči streljal? vpraša necega večera Štefan, ko je zopet sedel pri Pečarjevih in pomagal Juriju turšico robkati.“

„Jaz streljal? Ne!“ pravi Jurij.

„Kdo bi pa bil! Ob jednajstih po noči!“

„Po noči jaz spim. In kje bi dobil puško? Ta-le stara cev visi v hiši, na hlevu pa nimam nobene.“

„In se nič ne bojiš?“ pravi Štefan. „Veš, Jurij, ti si navajen ljudnatih krajev. V sredo vasi res ne pride nobena zver. Naš oča so pa bili sinoči doli pri mlinarji in ta jim je pravil, da so mu te dni volkovi tri ovce raztrgali. Dve libri volne je poslal v dar sv. Klemenu, da bi branil volka. Jemlji puško s sabo, Jurij, če ne boš jedenkrat skusil.“

„Kaj pa bodo imeli mati pa Lenčika?“ nasmehne se Jurij.

„Kako pa tudi znam jaz streljati!“ pohvali se Lenčika. „Veš Štefan, kako pokanje je bilo na sveti večer!“

„Izprožiti že znaš,“ meni Štefan. „Toda kdo bi bil pa včeraj streljal, to mi ne gre iz glave. Od sv. Flórijana sem se ne sliši in od drugod tudi ne.“

„Ali je še kdo drugi slišal?“ meni Jurij.

„Sam jaz.“

„Tebi se je gotovo le sanjalo,“ meni Jurij.

„Tako sem bil buden kakor zdaj in trikrat sem slišal pok in po konci sem se vzklonil.“

„Morebiti se je zvalil sneg po bregu in zlomil kako drevo ali pa je mraz skalo razgnal,“ pravi Jurij; Štefan pa je bil ves zamišljen in čez nekaj časa vpraša zopet: „Jurij, ali veruješ ti na spomine?“

„Sam še nisem nikdar nič slišal, ne videl, kar bi bilo spominu podobno. Druge sem pa večkrat slišal o tem govoriti, posebno ženske.“

„Ah, Jurij,“ pravi oni, „ti se hočeš norčevati z mano, češ, da sem babjeveren. Nekateri človek je tak, da se sramuje povedati, če je kak spomin slišal; jaz pa nisem tak, ker sem prepričan, da se nesreča človeku naznani, predno se zgodi. Kakor bi bil danes doživel, tako se še spominam večera, predno mi je teta umrla. Koliko je tega? Jednajst let!“

„Ravno jednajst let,“ pravi Pečarka, „ker tistega leta je šla Lenčika k birmi, devet let stara.“

„Vidite, mati! Prav dolgo sem bil ostal pri vas, pa z Lenčiko sva si igrala, ko ste drugi turšico belili. Ko smo pa šli po noči strani, začelo je pri sv. Florijanu zvoniti in zvonilo je kakor hudi uri in dolgo časa. Drugi pa niso nič slišali ali pa niso hoteli povedati. Proti jutru mi je umrla teta, Ožbe pa je dejal, da ni nič zvonil.“

„Teta je bila gotovo že stara,“ opomni Jurij.

„Lehko bi bila še živela delj časa, ker je bila trdna. Veš Jurij, če človek na samoti živi, marsikaj vidi in sliši, kar si ne more razložiti. In zapomni me, da ne bo dolgo, ko bo nesreča zadela katerega si bodi izmed naših ljudij in morebiti tudi mene.“

„E, Štefan,“ pravi Jurij, „kako pa žalostno govoriš. Kdo bi si grenil življenje s smrtnimi mislimi.“

„O jaz si nič ne grenim življenja,“ ugovarja Štefan. „Ampak nesrečo slutim, naj bo že, kakeršna hoče. Ti si pa prav neveren Tomaž in privoščil bi ti, da bi se jedenkrat spokoril in spoznal, kako neprevidno govoriš. Vprašaj jedenkrat Ožbeta, kaj ti bo ta povedal!“

„Ožbe pa res veliko ve o spominih,“ pravi Lenčika. „Samo mislim, da časi malo pregloboko pogleda v kupico, predno kaj sliši.“

Štefan pa se ni dal pregovoriti, da ne bi bil slišal spomina, in malo jezilo ga je, da mu niso vsi verjeli, a zarad tega ni šel nič prej domov.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Slovenci za Karola Velikega.

Spisal dr. Fr. Kos.

3. Boji z Obri.

Kmalu po smrti škofa Virgilija godile so se na Bavarskem velike izpremembe, ki niso bile brez pomena tudi za slovenske pokrajine. Leta 768. umrl je frankovski kralj Pipin in sledila sta mu Karol in Karlman. (Ann. Fuld. a. 768, M. G. S. I.). Po smrti zadnjega (671) postal je Karol jedini gospod razprostranega frankovskega kraljestva. A s tem še ni bil zadovoljen, ker hotel je na vse strani raztegniti svojo državo in tako začel boj sedaj s tem, sedaj zopet z onim sosedom. L. 774. vojskoval se je z Langobardi in njih kraljem Desiderijem, katere je tudi premagal. Desiderij moral se je odreči prejšnji časti in iti v samostan. Kraljestvo Langobardov s Furlanijo vred in ž njo tudi kos slovenske zemlje, namreč Goriško in del Notranjskega prišlo je v roke Karolu Velikemu. Dve leti pozneje vzdignili so se Langobardi zopet, njim na čelu Rotgaud, vojvoda furlanski, a tudi sedaj z istim vspehom kot prvikrat. Langobardi bili so premagani, Rotgaud ujet in obsojen k smrti (Ann. Einh. a. 776; Ann. Lauriss. a. 776, M. G. S. I.).

Jako neprijetno moralo je biti bavarskemu vojvodi Tasilu, da so bili Langobardi v bojih s Franki vselej nesrečni, kajti bil je Desiderijev zaveznik in zet. Tasilo bi bil rad prišel do popolne samostojnosti in se za zmerom osvobodil frankovskega jarma, o čemer pa Karol Veliki ni hotel ničesar slišati. Leta 781. opomnili so Tasila papeževi in kraljevi poslanci na pogodbe med njim in kraljem Pipinom, na kar je prvi obljubil pokorščino in dal poroke ali talnike. (Annaliste Saxo, a. 781, Eccardi Corpus hist. I.) Vender prijateljske razmere med Tasilom in Karolom trajale niso dolgo, ker kmalu so nastale med njima vnovič razprtije, katerim je hotel Karol l. 787. storiti konec. Sicer sta posredovala pri papeži v Rimu solnogradski škof Arno in opat Henrik (Hunric), pa kaže se, da brez vspeha, ker še tisto leto je poslal Karol proti Bavarski tri armade, jedno iz Italije na Tirolsko, drugo od severozahoda do Dunava in tretjo, katero je sam vodil, od večerne strani do Augsburga. Ko Tasilo vidi, koliko sovražnih trum ga obdaje, sklene podati se svojemu nasprotniku, obljubi mu znova pokorščino in mu da poroke, med drugimi svojega sina Teodona (Ann. Einh. a. 787; Ann. Lauriss. a. 787; Poeta Saxo, lib. II, a. 787, M. G. S. I.).

Ko pa je frankovski kralj zapustil Bavarsko, pozabil je Tasilo danih obljub, zavezal se je z Obri, bivajočimi po sedanjih ogerskih ravninah ob Tisi in srednjem Dunavu, da bi mu pomagali bojevati se zoper Franke. Ko je Karol to zvedel, sklical je zbor v Worms, kamor je prišel tudi bavarski vojvoda. Ondu so Tasila tožili njegovi velikaši, ker je bil prelomil prisege in se zavezal s poganskimi Obri. Zarad tega so ga obsodili jednoglasno k smrti; vender Karol, zadovoljen, če spravi bavarskega vojvodo samo iz njegove dežele, polajšal je obsodbo in mu dovolil iti v samostan. Tudi je bilo iz dežele pregnanih nekoliko Bavarcev, ker so stali na Tasilovi strani. Karol sam je šel na Bavarsko, tam uredil deželno upravo in postavil namesto prejšnjega vojvode več grofov. Na ta način prišlo je l. 788. Bavarsko neposredno pod oblast Frankov in z Bavarskim tudi večina slovenskih pokrajin, namreč Slovenci na Koroškem, v Pustriški dolini in na gornjem Avstrijskem (Ann. Einh. a. 788; Ann. Lauriss. a. 788, M. G. S. I.). Slovenci stanujoči v Panoniji bili so še takrat pokorni Obrom.

V dokaz, da je Karol Veliki v tem času postal gospod na gornjem Avstrijskem, služi nam lahko to, da je l. 791. potrdil pisanje, s katerim je bil Tasilo, kakor smo že omenili, daroval samostanu v Kremsmünstru več slovenskih vasij in družin (Linhart, Versuch einer Gesch. v. Krain, II, 171, opaz.).

Ko je Karol postal gospod na Bavarskem in si pridobil velik del slovenskih pokrajin, bila je njegova skrb, da je ukrotil tudi divje Obre ali Avare. Kolikor nam je znano, imel je že l. 782. z Obri opraviti, ker takrat so prišli njih poslanci na Saksonsko h kralju, ko se je ravno mudil pri izviru reke Lippe. Poslance sta poslala kakan (Caganus) in jugur (Jugurrus), ki sta imela pri Obrih najvišjo oblast. V naslednjem letu (783) prišli so Obri do reke Aniže, ne da bi se bil vnel kak boj. L. 788. hoteli so priti na Bavarsko, da bi bili pomagali Tasilu in tako izpolnili svojo obljubo, a ta takrat že ni imel več oblasti v svoji deželi. Obri so prišli le do reke Ipuše

(Ips) na spodnjem Avstrijskem in bili tam tepeni. Ko so ponovili boj, godilo se jim ni nič bolje kot prvikrat. Drug oddelek Obrov grmel je v istem času iz spodnje Panonije skozi pokrajine ob Dravi in Savi v Furlanijo, kjer jih je Pipin, sin Karola Velikega, premagal in zapodil nazaj (Ann. Einh. a. 788; Ann. Lauriss. a. 788; Ann. Fuld. a. 788, M. G. S. I.).

Obre in Bavarce ločila je takrat reka Aniža. Ravnokar našteti boji so pač Obre nekoliko ponižali, nikakor pa ne po želji frankovskega kralja popolnoma ukrotili in uničili in zató je bilo treba nadaljevati krvavo vojsko.

L. 790. prišli so oberski poslanci h Karolu v Worms in nato je poslal tudi frankovski kralj svoje k Obrom. Prej ko ne so hoteli na natanko določiti meje med obersko in frankovsko državo, a boji prihodnjega leta nam kažejo, da je bilo dogovarjanje brez vspeha.

Ker Karol Veliki ni mogel svojih zahtevanj od Obrov doseči po mirnem potu, sklenil je pričeti boj, kar se je tudi l. 791. zgodilo. V Regensburgu na Bavarskem zbiral je iz vseh svojih pokrajin vojake, med katerimi je bilo tudi mnogo Slovanov (Ann. Alamann. a. 790, M. G. S. I.). Jeden del armade vodil je sam na južni strani Dunava. drugi oddelek pod vodstvom grofov Teodorika in Meginfrieda šel je dalje po njenem severnem bregu, po reki sami pa so plavale ladje, napolnjene z živežem in drugimi potrebnimi rečmi. Prvikrat je postavil kralj svoj tabor pri Aniži, tedaj na meji bavarske in oberske dežele. Tam ostane Karolova vojska tri dni in prosi božjega blagoslova srečnemu izidu. Potem gre dalje proti vzhodu. Ko Obri zagledajo tako množico sovražnikov na obeh bregovih reke, upade jim srce, popusté svoja utrjena mesta ob reki Kampu in na Kumbergu ter začnó bežati. Kumberg je najbržé denašnji Kaumberg pri Königsstättenu blizo Tullna. (Gl. Mon. Germ. SS. I, p. 176, 177, opaz.) Frankovska vojska pa se je pomikala brez izgube dalje in kmalu je prišel Karol med potjo pleneč, požigajoč, pokončujoč in moreč v Panonijo do izliva Rabe v Dunav, kjer se je nekoliko časa mudil. Ostal je vsega skupaj 52 dnij v deželi Obrov in se vrnil potem z neízmernim plenom, vodeč s seboj neštevilno množico ujetih mož, žen in otrok čez Sobotico (Stein am Anger) nazaj na Bavarsko v Regensburg. Izgubil je Karol v tej vojski jako malo vojakov, le neka živinska bolezen pobrala mu je toliko konj, da jih je komaj deseti del prišlo zopet nazaj (Ann. Einh. a. 791; Ann. Lauresham. 791;

Ann. Alamann. a. 790; Fuld. a. 791; Poeta Saxo, lib. III, a. 791, M. G. S. I; Ann. Xantes. a. 791, M. G. S. II.).

Istega leta šel je tudi Karolov sin Pipin s svojo vojsko s Furlanskega čez Slovensko na Obre, premagal jih, njih zemlje pustošil in se potem vrnil zopet nazaj (Muchar, Gesch. d. Steierm. VI, 199.).

V naslednjih letih je Karol še zmerom mislil na boj z Obri. Zarad tega je ostal do poletja 793. v Regensburgu na Bavarskem in delal priprave za novo vojsko, kajti vzel je bil Obrom l. 791. le jeden del, njih glavna trdnjava med Dunavom in Tiso pa je stala še ravno takó, kako poprej. Dal je napraviti l. 782. most čez Dunav na Bavarskem, da bi laglje spravil svoje trume na drugo stran. Imel je v tem času tudi dovolj druzega posla, ker treba mu je bilo urediti cerkvene zadeve, kar se je pri nekej sinodi v Regensburgu zgodilo; moral je odstraniti zaroto svojega sina Pipina in nekaterih druzih nezadovoljnežev, kar se mu je tudi posrečilo. Zraven vsega tega pa je dobil vest, da so se Saksonci zopet spuntali in še celo poslance poslali k Obrom, da bi se ti znova vzdignili. Prisiljen je bil tedaj poslati nekoliko vojske tudi na Saksonsko (Ann. Lauresham. a. 792; Chron. Moissiac. a. 792. M. G. S. I.).

Leta 793. hotel je kralj vojsko z Obri nadaljevati in Panonijo podvreči popolnoma; ko se mu je pa naznanilo, da so njegove trume in njih poveljnika, grofa Teodorika, Saksonci napadli in pobili, sklenil je Obre še nekoliko časa pustiti pri miru.

Prihodnje leto bilo je sklenjeno, da se Obri potolčejo za vselej. (Muchar, Gesch. d. Steierm. IV. str. 200.). Ta nakana ustrašila je prej ko ne jeden del Obrov, kajti prišli so l. 795. oberski poslanci od Tuduna h Karolu v Lüneburg, obetajoči, da se hočejo podati in postati kristijani. Tudun ni bil glavar ali kakan Obrov, temveč le jeden izmed velikašev, in poslal je na svojo roko poslance k frankovskemu kralju. V tistem času se je bila že zelo zmanjšala nekdanja moč Obrov in posamezni velikaši, med njimi tudi Tudun, bili so skoraj popoloma samostojni (Dümmler, Südöstl. Marken, Archiv f. Kunde österr. Gesch. X. str. 5.).

Že naslednje leto prišel je Tudun in ž njim precej velika množica Obrov h Karolu v Aachen, kakor so bili obljubili poslanci prejšnje leto, dal se ondu s svojimi ljudmi krstiti, prisegel zvestobo in se vrnil potem z bogatimi darili zopet v svojo domovino, kjer pa je kmalu pozabil svojih obetanj. (Ann. Einh. a. 796; Ann. Juvav.

maj. a. 796; Ann. Laurissen. a. 796; Ann. Fuld. a. 796; Poeta Saxo, III, p. 796, v. 42 sg., M. G. S. I.).

Vender Tudun in drugi, ki so prejeli sv. krst in bili pripravljeni podvreči se vrhovni oblasti Frankov, zastopali so le peščico Obrov, večina je bila za stáro svobodo in zoper novo vero in ravno proti tej bilo je treba se še dalje vojskovati. Ker pa niso bili Obri med sabo jedini, boj ž njimi, ki se je l. 796. zopet pričel, ni bil težak (Ann. Laurissens. a. 796, M. G. S. I.). Slovenski vojvoda Vojnimir in furlanski Erik ali Henrik peljala sta svoje čete zoper Obre. (Ann. Tiliani, a. 796 (797); Ann. Laurissens. a 796, M. G. S. I; Annalista Saxo, a. 796 Eccardi Corp. hist. I.) Z združeno močjo vzela sta v kratkem času brez posebnih težav njih glavno trdnjavo med Tiso in Dunavom, katero so imenovali Franki zarad njene zunanje podobe „ring". Bila je velikanska ograja, sestavljena iz devet koncentričnih, po dvajset komolcev visokih in ravno tako širokih krogov, narejenih iz drevesnih debel, kamna in ilovice in tako velika, da je obsegala več vasij. V sredi teh krogov nakopičeni so bili neizmerni zakladi, kamor so jih spravljali Obri skozi več kot dvesto let. Trdnjavo obersko je razdrla in razrušila frankovsko-slovenska vojska, zaklade pa je poslal furlanski vojvoda Karolu v Aachen. Nekoliko tega bogastva podaril je kralj rimskemu papežu, nekaj cerkvam in samostanom, drugo pa razdelil med svoje zveste služabnike (Ann. Einh. a. 796: Ann. Tiliani, 796 (797); Poeta Saxo, III, a. 796, M. G. S. I.). Obri so se morali podati in obljubiti pokorščino. (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 9).)

Še tisto leto poslal je Karol svojega sina Pipina na čelu Langobardov in Bavarcev na Obre, da bi si še bolj osvojil panonske pokrajine. Ko je prišel Pipin onstran Dunava blizu Tise na mesto podrtega „ringa", obljubili so Obri v drugič zvestobo frankovskemu kralju, kar je Pipin tudi poročil svojemu očetu na Saksonsko. (Ann. Einh. a. 796; Ann. Lauresham. a. 796, M. G. S. I.) Potem je šel v spodnjo Panonijo med Rabo in Dravo v okolico Blatnega jezera in tam določil, da naj solnograški škof Arno skrbi za pokristijanjenje tam stanujočih Slovanov in Obrov (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 9.). Potem se je vrnil v Aachen in prinesel s seboj iz Panonije ostanke nekdanjega velikega zaklada. (Ann. Einh. a. 796; Poeta Saxo, III, a. 796; Ann. Lauresham. a. 796, M. G. S. I.)

Vender boji z Obri še niso bili končani popolnoma. Bere se namreč o Pipinu, da je pustošil l. 797. s pomočjo Bavarcev in Langobardov zemljo slovensko, o Eriku pa, da je s svojimi Franki in Langobardi premagal Vandale in si podvrgel njih deželo (Ann. Alaman. a. 797; Ann. Guelferbyt. a. 797, M. G. S. I.). Vandali tukaj niso drugo ljudstvo kot Obri; tudi si ne moremo misliti, da bi Pipin plenil zemljo tistih Slovencev, ki so pomagali Frankom vojevati se z Obri, temveč one slovenske pokrajine, ki so bile do zadnjega časa pod oblastjo Obrov. Iz tega lehko sklepamo, da je bil jeden del Slovencev takrat pokoren Obrom, drugi pa ne. Kar pa se tiče Obrov samih, reče se lehko o njih, da so želeli nekateri na vsak način sprijazniti se s frankovskim kraljem, kar nam svedočijo večkratne pošiljatve zaupnih mož do Karola, o čemer pa nasprotna stranka ni hotela ničesar slišati.

Meseca novembra l. 797. prišli so zopet poslanci znova premaganih Obrov h kralju frankovskemu v njegov tabor v Herstelle pri Weseri, prinesli mu bogatih darov in obljubili pokorščino. (Ann. Aaurissens. a. 797; Ann. Tiliani, 797 (798), M. G. S. I.) A kmalu so besedo prelomili, kajti vzdignili so se prihodnje leto zopet. (Ann. Alam. a. 798, M. G. S. I.)

Za gospodarja v pokrajinah, katere so Franki vzeli Obrom, namreč v tako zvani Avariji med Anižo in Rabo in v Panoniji do Drave postavil je Karol Veliki (najbrže l. 796.) svojega svaka grofa Gerolda, kateremu vender ni bilo dano dolgo časa nadomestovati kralja v omenjenih krajih. L. 799. zbrali so se zopet Obri in Gerold je peljal svojo vojsko proti njim, pa bil je uredujé svoje trume in pripravljaje se k boju z dvema drugima umorjen. Ne ve se, kdo je bil morilec, morebiti kak Ober ali pa kak nezadovoljen frankovsk vojak. (Ann. Einh. a. 799; Ann. Augiens. a. 799; Poeta Saxo, a. 799, M. G. S. I; Einh. Vita Karoli M. c. 13, M. G. S. II.)

V naslednjih letih bilo je še nekoliko majhnih bojev z Obri. Leta 802. bili so Geroldov naslednik, Gotram, potem Kadalok in drugi ubiti najbrže pri Kiseku (Güns), kakor nam neki letopisec pripoveduje. (Ann. st. Emmerammi Ratisp. maj. a. 802, M. G. S. I, kjer stoji ad castellum Guntionis.) Morebiti so jih Obri umorili. Kaže se, da so bili Obri popolnoma podvrženi še le l. 803., ker takrat proti koncu leta prišli so zopet njih poslanci v Regensburg in obljubili Karolu, ki se je takrat zavolj panonskih stvarij mudil na Bavarskem, zvestobo in pokorščino. (Ann. Einh. a. 803; Ann. Laurissens. min. a. 803, M. G. S. I.)

Z divjimi Obri je bil tedaj končan boj, v katerem se je prelilo veliko krvi, pomorilo mnogo ljudij in bilo pokončano obersko plemstvo. Cele soseske izgubile so svoje nekdanje prebivalce in kraj, kjer je stala oberska trdnjava, bil je tako razdejan in opustošen, da ni bilo daleč okrog nobenih človeških bivališč. (Einh. Vita Karoli M. c. 13, M. G. S. II; Monachi Sangall. de gest. Karoli M. lib. II. c. 1, M. G. S. II, p. 748.) Obri so bili tako potolčeni, da so izginili v kratkem času za vselej in že l. 822. omenjajo se zadnjikrat v zgodovini. (Ann. Einh. a. 822, M. G. S. I.) Ta boj prinesel je posebno Frankom veliko koristi, ker dobili so iz Panonije neizmernih zakladov in postali takó čez noč bogatini, akoravno se jim ni bilo treba veliko truditi, ker bojevali so se za njih prid Slovenci, Langobardi in Bavarci (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 7: Franci ac Bagoarii cum Quarantanis ....). V pokrajinah, kjer so do sedaj prebivali Obri, začeli so se širiti Slovani in potiskati svoje nekdanje tlačitelje zmerom bolj v kot. (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 9.) Že l. 805. obrne se oberski poglavar, ki se je pri krstu imenoval Teodor, do Karola Velikega v Aachen in ga prosi, da bi dal njemu in njegovemu ljudstvu novih bivališč pri Nežiderskem jezeru med Sobotico in Dunavom v gornji Panoniji, ker v dosedanji domačiji delali so mu Slovani preveč sitnosti in nepokoja. Karol je Teodora prijazno vzprejel in mu spolnil prošnjo. Bogato obdarovan vrnil se je ta k svojemu ljudstvu in kmalu potem umrl. Njegov naslednik bil je Abraham, ki se je dal krstiti 21. sept. 805. pri reki „Fischa“ blizu Dunaja (Ann. Juvav. maj. a. 805, M. G. S. I; Ann. st. Emmeram. Ratisp. maj., M. G. S. I.). Tudi sedaj ni bilo konca razprtijam v Panoniji in l. 811. poslal je Karol celo vojsko tjakaj, da bi pomirila Slovane in Obre. Po želji frankovskih poveljnikov poslali so Obri svojega kakana in ž njim tudi Tuduna, Slovani ob Dunavu pa svoje kneze h Karolu v Aachen, ki naj bi uravnal večletne prepire. (Ann. Einh. a. 811: Ann. Fuld. a. 811; M. G. S. I; Annalista Saxo, Eccardi Corp. hist. I.).

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Slovenski Faust.

Spisal S. Rutar.

Razvoj pravljic, pripovedij in narodnih pesnij je pri vseh arijskih ljudstvih jednak in njih jedro podobno si je pri vseh teh narodih. Kar je splošno človeško, to se povsodi ponavlja, le lokalna prevlaka se izpreminja. Zato lehko trdimo, da so pravljice, pripovedi in pesni skupen umotvor vsega človeštva, v katerem se izgubljajo narodne in plemenske posebnosti človeškega duha (E. Tylor, Anfänge der Cultur). Zaradi tega imamo toliko anologij v slovanskem, romanskem in germanskem tradicijonalnem slovstvu; zaradi tega se nahaja toliko mednarodnih ali vzajemnih pesniških snovij. Napačno bi bilo misliti, da so se te narodne snovi razširile od jednega naroda k drugemu; nasprotno, one dokazujejo, da si je bilo prvotno mišljenje vseh Arijcev podobno, in da so torej oni med seboj sorodna ljudstva.

Tako je n. pr. Grimm dokazal, da se pravljica o Polyphemu ne nahaja samo pri Grkih, nego tudi pri Slovanih, Romanih in Germanih, da celo pri Fincih, Tatarih, Arabih (Die Polyphemsage, Berlin 1857). — Tako imajo tudi Srbje in Hrvatje svojega Odiseja v osobi Stojana Jankovića, „vojvode Morlakov“, ki se je l. 1683. do 1699. za Benečane neprenehoma bojeval s Turki. Iz sinjske okolice in Like podil se je globoko v Turčijo in strašil dednega neprijatelja krščanstvu. Njegov značaj v srbskih narodnih pesnih podoben je popolnem Odisejevemu, zlasti glede hrabrosti, moči in zvitosti. Kakor Heraklej kidal je tudi Janković vse leto gnoj Turčinu iz hlevov. (Vidaković, Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten an den vier letzten österreichisch-türkischen Kriegen, Wien 1854.)

Ali da preidem na Slovence. moram omeniti, da imamo tudi mi pripovedij in pravljic popolnem sličnih jednakemu blagu drugih narodov. V legendi o sv. Andreji (Slov. Glasnik IV. 73) se pripoveda, da se je moral ta za storjen greh sežgati na grmadi, da je pa njegovo osrčje celo ostalo. Slučajno pokusi od tega mlada deklica in v hipu zanese novega Andreja. Tako se bode po Zoroastrovem nauku čista devica, hči pobožnih puščavnikov, kopala v svetem jezeru „Kancu“ in od semena Zoroastrovega, ležečega v jezeru, spočela iranske odrešenike Ošederbama, Ošedermaha in Sosioša.

V Novicah (1862, list 22) nahaja se legenda o sv. Matiji, ki je mnogo podobna grški pripovedi o Ojdipu. Sv. Matiji so bile rojenice narekle, da bode očeta in mater ubil. Da bi se to ne zgodilo, gre daleč na tuje, kjer zeló obogati in se z neko grofico oženi. Ko gre jedenkrat na lov, prideta ga roditelja obiskat in ker sta bila utrujena, spravi jih grofica v svojo zakonsko posteljo. Na lovu zve Matija, „da pri njegovi ženi drugi ležé.“ Vrne se razkačen domov in ko najde v zakonski postelji dva ležati, odseka jima glave, ne da bi se bil poprej prepričal, kdo sta.

Tudi snov Fausta je Slovencem znana. Na Tolminskem (zlasti v Drežnici) se pripoveduje, da je nekdaj študent iz Trente pod Triglavom v Vidmu v šolo hodil. Kakor navadno delajo kmetski starši, tako so tudi Trentarji nosili svojemu sinu kruh in živež od doma v Videm. Ali po zimi padlo je v Trenti toliko snega, da so bile vse hiše zakidane in da ni mogel nihče od doma. Trentarski študent je v Vidmu neizrečeno stradal in v največji sili zapisal se je hudiču, da mu je ta denarja prinesel. Ker pa je bilo to za dušo zelo nevarno, obrne se trentarski študent do sv. Šembilje (Sibilla) in jo vpraša za svet, kaj mu je storiti. Ta ga je naučila, kako naj se hudiča odkriža, in podeli mu celo dar prerokovanja. Študent stori po nasvetu in hudič mu ni mogel nič več škodovati. Vender zaradi svojega greha ni smel duhoven postati in maše brati.

Od Šembilje dobljeni dar je trentarski študent tudi rabil in prerokoval, da pridejo jedenkrat od solnčnega zahoda divji vojaki s kozlovo brado in da bodo vso soško dolino tako oplenili in opustošili, da ne bode moči najti kravjega repa od Predela do Gorice. Vse može odpeljejo ti vojaki s seboj, tako da jih na Tolminskem samo toliko ostane, da se lehko vsi skupaj v senci jednega oreha zberó. Žene bodo tako želele mož, da bodo od gore do gore letale, ker se jim bode zdelo, da tam moška suknja leži. Ali kadar pridejo na omenjeno mesto, ne najdejo druzega nego „trhlén štor.“

To prerokovanje nanašalo se je bajè na Francoze, ki so v letih 1797, 1805 in 1809—1813 tudi na Tolminskem gospodarili.

* * *

Tiberius Pannonicus.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Konec.)

III.

V tem je umiral Crispinus. Kratko pred smrtjo povrnila se mu je popolna zavest in strašno mu stanje vrinilo se mu je z vso svojo grozovitostjo v trpečo dušo. Iz praznega želodca pa so se mu izvijale srdite muke, da je ječé vzdihnil:

„Bogovi so me zapustili! A najhuje je, da moram lačen poginiti!“

Tedaj se je spomnil tudi svoje hčere, ki jo je bil pahnil od sebe. Nekdaj mu je bila povedala, da je zapustila stare bogove, da ne veruje niti v Jova, niti v zmagonosno njega hčer, neskončno Minervo, temveč da se je udala novi veri. pritrošeni iz umazane Judeje.

„Čemu bi se jej srdil?“ šepetal je Crispinus, „Jova moč mi noče pomagati! In v smrtnem trenutku spé mi vsi olimpiški bogovi!“

V tistem hipu prihitela je ženska čez trg, obstala pred palačo ter se pazljivo ozirala okrog. Prišla je tudi k njemu, ki je v kotu kopernel, — in jokaje padla tik njega na tlak. Bila je hči njegova, Evlalija, ki je po znancih bila zvedela usodo svojega očeta.

„Daj mi piti!“ prosil je Crispinus, ko sta se bila zavedla od sreče zopetnega svidenja. Prinesla mu je vode od bližnjega vodometa. In pil je, kakor pije jelen v razbeljeni puščavi.

„Poglej, Evlalija, kako revno moram poginiti, jaz, rimski državljan! Pokončal me je Neron, o katerem čuješ po naših svetiščih, da je velik ljubljenec bogovom na Olimpu! Ta hudobnež! A mene sovražijo ravno isti bogovi! Malo so vredni taki bogovi! Tvoj bog, pristavil je tiho, imá boljše srce od Jova olimpiškega: pripeljal je tebe k meni, da si mi tolažba v mojih bolečinah!“

Tedaj mu je pričela pripovedovati o boljšem posmrtnem življenji, in o neskončni ljubezni jedinega Boga, ki je kri prelival na gori Golgati! In žarek milosti tega večnega bitja prešinil je starcu srce, da je hotel verovati.

„In Neron bode vržen v večni ogenj?“

„„V večni ogenj!““

„Stari bogovi pa bi ga poklicali v Olimp! Evlalija, tvoj bog je tudi moj. Verujem pa, da me zavrgel ne bode, ker toliko, toliko trpim!“

Takrat pričela ga je zapuščati zavest. In Evlalija prinesla je vode življenja, ter mu jo izlila na vročo glavo.

„Kopljem se v hladni vodi, obdajajo me bistri valovi, in solnce sveti na jasnem obnebji. In zopet sem zdrav in bojne trume našega Boga spremljajo me v nebeško zarjo! In rudečih rož je poln vrt, in kakor imperator sem, sedeč na triumfalnem vozu! In sedaj se odpirajo vrata; velikansko, večno, in na zlatih oblakih plujem skozi nje, ter med zelenjem in cvetjem zaspim — tako — sladko!“

Tako je umrl Crispinus!

IV.

Pozno v noči končal je Neron svoje gostovanje. Vstal je ter vina polnim gostom ukazal, naj gredo ž njim.

„Znano vam je, kviriti, vpil je, da so se iz Judeje oglasili preroki krive vere, ki hočejo iz Olimpa spoditi večne naše bogove, ki hočejo še celo imperatorski moj stol v prah razdrobiti!“

„„Caesar Avguste, udari jih z močno svojo pestjo, da se bodo zvijali, kakor se zvija črv pod sandali!““

Tegelinus, ki je izpregovoril te besede, dodal je še, obrnivši se k tovarišem:

„Kdo naj bi vzel Caesarju Avgustu imperatorsko oblast! Če se združi vsa zemlja, ne mogla bi tega!“

Delal se je, kakor bi govoril to samo svojim prijateljem, tako da bi ga ne čul imperator. Ali govoril je glasno, da ga je moral čuti tudi Neron.

„Kaj praviš, Tegeline,“ oglasil se je senator Pansa. „kaj praviš: vsa zemlja! Če bi se sam Jov, na Ossi večni gospodar, združil z železnim Martom, ne mogla bi tega!“

Tudi ta je govoril tako glasno, da ga je čul imperator. Tegelinus pa ga je prav strupeno pogledal, ker ni ljubil tistih, ki so ga v prilizovanji prekositi skušali.

Neronu je v istem hipu tolsti obraz prešinilo hudobno sovraštvo in zakričal je:

„Da, Tegeline, vzdignil bodem svojo pest, ter jih strl kakor črva! Denes pa vam bodem posvetil s svetilnicami, kakor jih to starodavno mesto še nikdar ni gledalo!“

Peljal jih je na vrt, ležeč za cesarsko palačo. Na nebu sijala je izmed temnih oblakov bleda luna, ter obsevala visoka drevesa, da so napravljala dolge sence, padajoče po vrtnih gredicah. Nad palačo nakupičilo se je bilo črnih oblakov v mogočno gručo, ki je imela podobo velikega zmaja.

„Glejte vam nebeškega zmaja, vpil je Neron, ‚moja podoba!“

Stopili so na povišano, nekaki terasi jednako mesto. Pod njimi se je razprostiral plan, in v prvem hipu videla se je gola gneča vojaščine, s štrlečimi sulicami in svetlimi čeladami. Ko pa so očetje senatorji bolj pazljivo pogledali po prostoru, opazili so dve dolgi vrsti kolcev, na katerih so bile privezane nekake slamnate kepe. Sedaj pa sedaj se je taka slamnata masa premakniti skušala, in če je surov vojak s kopjem sunil v njo, pokazala se je na slami rudeča kri!

Tedaj je stopil pred imperatorja centurio ter povedal, da je še nekdo tu, ki ni med tistimi, koji so v smrt določeni. Z začudenjem čul je Caesar, da se je med potem pridružila jetnikom mlada deklica, ki hoče sedaj po vsej sili, da bi jo peljali v smrt.

„Zgôdi se jej volja!“ dejal je s hudobnim smehom. Potem pa je dostavil mrzlo: „Pripelji jo sem!“ Trepetaje stopila je Evlalija pred imperatorja in pijano njega druhal. Kri jej je zalila mehko lice. Začule so se umazane opazke, združene s hripovim smehom. Sam imperator dejal je zaničljivo: „To je pretanko in prešibko! Če hoče umreti, patres conscripti, naj umrje!“

In že je hotel ukazati, da bi jo vlekli na morišče, ko je stopil pred njega tribun Tiberius.

„Caesar Avguste! vzkliknil je, pusti jo meni! Že davno jo ljubim!“

Napravil se mu je tenak smeh okrog ustnic, potem pa je izpregovoril: „Bogovi! če ti je všeč, tribun, vzemi jo!“ In obrnivši se k družbi dostavil je imperator: „Barbar pač nikdar ne zataji slabega svojega ukusa!“

Evlalija stopala je nehoté za tribunom, ki je jo odpeljal iz gneče. Tik debelega drevesa sta obstala. Treslo se jej je telo, in ni si upala dvigniti očesa k njemu, ki je ravno kar očitno povedal, da jo ljubi. Ali že pred imperatorjem ga je bila spoznala. Živila se je nekdaj s tem, da je prodajala cvetice po mestu. Tedaj je rumenolasi tribun lazil za njo, kupoval njeno cvetje, ter jej hvalil tudi cvetoči obrazek. Bala se je pregrešne ljubezni ter se preselila v drugi oddelek mesta, kjer je skrita ostala pred njim. Sedaj pa sta stala molčé na mestu, in tudi tribun ni dobil poguma, da bi izpregovoril prvo besedo.

V tistem hipu zažarilo se je med drevesi, ondu pred imperatorjevo družbo plapoleli so ognjeni jeziki, kakor bi švigali iz zemlje. O grozovitem pogledu okamenela je surova družba, da je molčeč in strmeč ozirala se po prvih krščanskih mučenikih. Ti pa, ki so umirali v ognja plamenih, molili so k svojemu Bogu, in iz stotero ust se je oglasilo: „Pater noster, qui es in coelis!“

A ta molitev, pričetkom močna kakor grom, postajala je slabejša in slabejša, dokler se konečno ni skrčila v jeden slaboten glas, ki je vzdihoval iz plamena: „Pater noster, qui es in coelis!“

Take svetilnice prižgal je imperator Neron svojim gostom, ko so v pozni noči zapuščali njegovo palačo!

* * *

Evlalija se je solzila ter ihtela: „Moja dolžnost je bila, da sem umrla ž njimi.“

„„Čemu hočeš umreti? izpregovoril je Tiberus strastno, „poglej, od tedaj spominam se te v ljubezni, ko sem kupil prvi cvet pri tebi. Že tedaj rodil se je sklep v meni, da bodem samo v tvoji družbi zapustil to mesto!“

Sramovala se je prav močno ter mu tiho odgovorila: „Moj Bog mi ne dopušča, da bi te ljubila!“

Kdo je ustvaril zemljo?“ vprašal je.

„„Bog!““ odgovorila je hitro.

„No vidiš, če je torej tvoj Bog ustvaril zemljo, ustvaril je tudi mene in tebe. In zatorej pravim, da tudi tvoj Bog ljubezen dopušča!“

„In moji bogovi jo tudi dopuščajo, nadaljeval je kipeče. Pojdi z mano, Evlalija! Ti ne poznaš prekrasne Panonije, in ne mogočne Save, ki moči s svojimi valovi panonska polja in zelene travnike. Ondu, kjer udarja naša reka ob znožje nebokipečih snežnikov, katerih vrhovi nikdar ne izgubé belé odeje, odpira se med zeleno gorovje domača moja dolina. Stoletni gozdovi razširjajo se po gorskih planinah, v senci pod košatimi vrhovi bega vitka srna in jelen hitronožni strmoglavi čez prepade. V srdù lomi tur debla mnogoletna; ob veji tišči se ris s svetlimi očesi in okorni medved valja se po resji! Nad vsemi pa gospoduje naša pušica, ki pere ostrino svojo v krvi dan za dnevom! Evlalija, v te kraje pojdi z mano! V nižavi vre ti voda, peneč se drvi po strugi, založeni s skalovjem starodavnim. V dnù pa se vlačijo težke ribe, pluskajo za plenom ter obračajo trebuhe bele okrog skalin! Sredi gozdov, pod Blegašem z zelenim vrhom leži ravnina, in v ravnini tej dvor starih mi roditeljev. Vzpomladi obdaje ga cvetje češnjevo in v polletji valovi rumene pšenice! Stara pa vzdihujeta noč in dan po meni, in bogovi znajo, živita li še, ali ne? Če pa jih pokriva zemlja, težko sta umrla! Ali če živita, vzprejela te bodeta z radostjo, z radostjo te vzprejela bode tudi stoglavna njiju družina!“

„„Ali jaz ne verujem v bogove vaše!““ odgovorila je tiho.

„Mi nismo Germani, dejal je ponosno, pri nas si prosto volimo vero in bogove!“

Plamteče svoje oko obrnila je proti njemu. Dolgo ga je gledala, in ko je luna predrla oblake, opazil je roso pod njenimi trepalnicami. Očividno borila je boj v svoji duši, ali konečno je zakopernela:

„Ne morem, ne smem! Moja dolžnost je umreti!“

V tistem hipu izvila se je iz teme visoka, črna podoba. V luninem svitu zabliščala se je gola glava, ki je nosila samo vrhu čela mogočen šop las. Po svetem obrazu razlita je bila milina ljubezen. Evlalija se je zgrudila na tla ter vzdihnila: „Odpusti, sveti učitelj!“

Takoj se je sklonil k njej, dvignil jo od zemlje ter izpregovoril z mehkim glasom: „Živi, veruj in ljubi!“

Neskončna radost je prekipela v dekletu, in ko jo je oni peljal proti Tiberu, zgrudila se je temu v naročaj, ter jokala polna sreče in veselja. Prouzročitelj vse te sreče pa je izginil v noči. Bil je sveti apostel, kojega nasledniki so pozneje na razvalinah imperatorskega sedeža vladali vesoljni svet!

Drugi dan privolil je Neron, da se je smel Tiberius povrniti v svojo domovino. Ž njim je šla tudi Evlalija. Potem pa sta izginila v valovih zgodovinskih.

Pač pa se pripoveduje, da so prvi oznanovalci svete vere v Panoniji že dobili malo vrno družbo, o kateri se ni vedelo, kdaj je nastala. Morda sta Evlalija in Tiberius v zvezi ž njo? Kdo ve?

⁂

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

10. Divji mož, hostni mož, hostnik.

(Konec.)

Pod Lukenjskim gradom nahaja se jazbina s prostorno otlino in lepim kapcem, katero hodijo gledat ne le gospoda, ampak tudi bližnji vaščani. V tej jami je prebival divji mož, ki je gostom kaj rad upihal luč ali pa jim še drugače kaj ponagajal. Neko nedeljo prosili sta grajščaka dve lepi deklici, Kresetova Katra in njena prijateljica Lenka, da bi smeli iti v jazbino. Prosili sta ga zgolj iz priljudnosti, ker dovoljenja prav za prav ni bilo treba. Prijazni gospod jima je prošnjo iz srca rad uslišal in se potem četrt ure prav prijazno ž njima pomenkoval. Po krščanskem nauku sta šli v jamo in sta vzeli s seboj, da bi bili brez skrbi, blagoslovljeno svečo. Katra je svetila in korakala naprej. Komaj sta začeli ogledovati in otipavati bleščeči kapec, stopi iz stranske jame divji mož in svečo upihne. Bil je visoke rasti brez brade, oblečen po lovsko in jako podoben grajskemu gospodu. Lenka je pobegnila precej, ko se je prikazal in dospela srečno iz jazbine na plan. Katra je prišla za njo še le čez pol ure, češ, da je v temi pravo pot zgrešila. O divjem moži je pravila, da jo je zgrabil, ali jo precej izpustil, ko se je prekrižala in začela moliti. Prav čudno pa se je zdelo ljudem, da si je kupila še tisti teden v Novem Mestu novo, lepo in drago obleko. Povpraševali so se v čudu, kje je dobila denar? Čez nekaj mesecev pa se je razglasila o njej novica, kakeršne prečinska župa še nikoli ni čula: da zahaja k divjemu možu in da ni več sama. Nastal je tak hrup, kakor da bi se bil punt vnel. Katra se umakne obči razdraženosti v Ljubljano. Čez pol leta se vrne zdrava, čvrsta in cvetoča: tako lepa še ni bila nikoli. Celó tercijalke so migale z ramami in govorile potolažene: obsodili smo jo prehudo; taka znamenja ne lažejo: Katra je poštena.

Ker je izročil Kresè gospodarstvo sinu, šla je kmalu od doma in si dobila službo v Lukenjskem gradu. Izpolnovala je svoje dolžnosti tako zdušno in skrbno, da se je gospodi brž prikupila. Gospa je ni mogla prehvaliti. O vsaki priliki je zatrdila, da tako dobre dekle še ni imela. Priporočila jo je svojemu skrbniku in logarju in on jo je res snubil in se ž njo poročil. Mož je bil že bolj postaren, ali jako blag in tudi denaren. Katra je pojedla pri njem več zajcev in kljunačev, nego so jih njene vrstnice videle. Ob nedeljah in praznikih je prišumela v cerkev vsa v svili in mrežah. Kadar je prišla v krčmo, posadili so jo povsod na prvo mesto. Gospodje jej niso dejali nikoli drugače kot: „gospa Kati“. Kmetom se je zdela ta čast nekoliko prevelika, ali toliko so se sčasoma vender le podali, da so jo vikali „od sebe“.

Ker jej Bog ni dal otrok, vzela je za svojo ljubljansko siroto, malo Katrico. Punička jej je bila tako podobna, da bi bil vsak tujec prisegel, da je njena hči. Grajska gospa je pa zapazila še neko drugo podobnost. Ko je Katrico božala in milovala, kar ostrmela je, plesnila z rokama in velela: Bog in sv. božji križ, poglejte no, ta otrok ima za levim ušesom tako znamenje kakor moj gospod, rudečo zvezdico s petimi žarki, ali ni to čudno? Tudi drugim ljudem se je to čudno zdelo, ali ne vsem. Nekateri so se pomenljivo muzali in si namigavali, češ, mi nismo taki brglezi, da ne bi znali pogoditi, kako se je vse to naonegávilo. Pametni možje pa so govorili: Misli se slobodno, kar se hoče. Tudi nam se dozdeva, da ne bi bila brez „divjega moža“ Katra nikoli taka gospa; ali kdo je svetil, da bi jej mogel kaj dokazati? Tudi za to reč bo najbolje, da poslušamo stari pregovor: Vsaki pometaj svojo hišo, pa bo povsod snažno! —

Ravno tisti čas je zahajal v Lukenjski grad prav pridno neki prošt na skrivne veselice, o katerih sem zvedel samo to, da so spadale med prepovedane. Ta gospod imel je tudi to napako, da je odiral kmete še skoraj grje nego nemški baroni in grofi. Zahteval je, da mu delajo tlačani ne samo brez plače, ampak tudi na vso moč pridno in z veseljem! Če mu je hlapec koga ovadil, da je nemaren, ukazal je vselej: Namažite ga dobro z brezovim oljem! Te besede so se zdele vsakemu tem bolj grozne in razžaljive, ker jih je izustil s sladkim smehom in v mehkem idrijskem narečji, ki se jako lepo pristane nežnim ženskim, nikakor pa ne trdosrčnemu samosilniku.

Te nespodobnosti je divji mož zvedel in ko se je pripeljal prošt pozno zvečer do jazbine, zgrabil je kočijo in jo prevrnil. Ali prošt, ki je mislil drugi dan v grajski kapeli maševati, imel je pri sebi sveto hostijo. Vzemši jo v roke zarotil in preklel je divjega moža, ki se z Bogom ni mogel boriti in je rjové pobegnil. Od takrat ga ni nihče več videl, pa se ne ve, ali je poginil ali pa se preselil v kako drugo jazbino. Starci se kdaj pa kdaj še zmerom radi spomnijo njega in srečne Kresetove Katre. Mladina pa imenuje take povesti „prazne marnje“ in se jim smeje.

Iz krasnega ali mračnega Lukenjskega zakotja premaknimo se na zeleno in veselo goro, katera se vzdiguje nad cesto, gredočo iz Soteske v Podturen in je tako neizrečeno bogata z razvalinami, jamami, strahovi in divjimi možmi. Najlepše stanovanje si je dobil vsakako tisti hostnik, ki je živel v Rožeški jazbini. V njej se je mogel sprehajati, če je hotel, skoraj pol ure daleč in se veseliti spotoma čudnih podob, katere je ustvarila kapljajoča voda. Nihče mu ni kalil miru, dokler se ni domislila soteška pivovarnica, kako dobro bi bilo po letu spravljati pivo v hladno jamo. Te prazne in kalne plaže se je divji mož neki tako ustrašil, da je pobegnil. Če je ta zgodba resnična, dokazovala bi, da je imel nepokvarjeno grlo in da je pijačo bolje poznal nego tista gospa, ki je hodila to „pivo“ pred jazbino pit in je nekatere krati celo trdila, da je „izvrstno!“ — Za prerastenimi podrtinami Rožeškega grada odpira se strahovito brezno, v katerem bi se skril marsikak slovenski zvonik. V globočini zima menda nikoli ne mine. Na dnu se nahajajo kepe snega in ledena skorja še o kresu. Glasoviti poštenjak in kmetiški modrec Poglajen (z Riglja pri Toplicah), ki je učakal do sto let, videl je v megleno jutro, ko je bil še majhen, v tej prepadini velikana, ki je stal na glavi. Bil je tak dolgàn, da je trkal z opetnicami ob gornji rob navpičnega skalovja, ki oklepa brezno v silni višavi onkraj rožeških razvalin. Bil je uverjen, da je ta velikan divji mož, druzega mi pa o njem ni mogel nič povedati, ker se ga je zbal in utekel.

Pol ure od tod je še jedna, ali mnogo manjša jama. Tudi v njej je stanoval divji mož, ki ni bil prav velik, tem bolj pa samogolten. Ko se je zdrsnil gospodarju v prepad vol, planil je po njem, da bi ga raztrgal in požrl. Ljudje so se morali z njim hudo rovati, predno so mu plen ugrabili. Jeden rog je volu odlomil in je po noči dostikrat vanj trobil. — Ves drugačen nego ta krvolok je divji mož, ki gospoduje v svoji globoki jazbini nad Loško Vasjo, četrt ure od Soteske in tri četrti ure od Toplic. Ta del slovenske zemlje ni najzadnji za imenitnosti. Griči in hribi se ponašajo s starinskimi tabori in razsutimi gradovi nemških razbojnikov in pijancev, Toplice se hvalijo s svojo zdravo, gorko vodo, Krka z raki in rastočim kamenom, Dvor in Soteska z obrtnostjo, Loška Vas pa s svojim slavnim, divjim možem, ki se mora imenovati zaradi svoje olike, blagodušnosti in pohlevnosti vsakako prvak vseh slovenskih hostnikov. Brez njega bi bila ostala ta vas neznana rojakom gotovo še veliko let, morebiti tudi na vekomaj. Loški divji mož še ni nikomur nič škodil. Ko je padla pastirju v njegovo jamo krava, ni se hotel tujega blaga niti dotakniti. Brez nejevolje je gledal, ko so spustili človeka po vrvi, ki je žival prevezal, da so jo mogli nazaj potegniti. Ker ga skrbi, da se ga ne bi kdo ustrašil, ljudem se niti ne prikazuje. Družba hostnih mož mu se mrzi, njihove surove veselice ga ne mikajo. Mirno živi v svoji gorki jami, in da mu se ne bi tožilo, našel si je zvesto, krotko in dobro tovarišico in gospodinjo, ki poje z njim in Preširnovo nuno vred: Le celico najno zapriva — prostosti sveta ne želiva! Že sam zakon ga povzdiguje visoko nad vse hostnike, kajti se dozdaj za nobenega druzega še ni zvedelo, da bi bil oženjen. Jazbino zapušča samo jedenkrat v letu, kadar gre kupovat ajdove moke za — žganjce! Če uživa še kaj druzega, ne vem, to pa je dokazano, da so žganjci njegova vsakdanja in najljubša hrana in poglavitna radost in tolažba njegovega želodca, srca in življenja. Ker jih jé tako v slast, ni dvombe, da mu jih zna žena izvrstno kuhati in beliti. Ko mu jih prinese na mizo, ne prisede k njemu, ampak mu gre brž druge kuhat, ker ga hrepenenje po tej jedi nikoli ne mine. Vprašal sem vaščanke, če divja žena ne jé žganjcev in sem dobil odgovor: Morda jih, ali najljubši je brž ko ne tudi njej — kafetek! Nu, mislim si, že prav! Bog jej ga blagoslovi! Pridni gospodinji se ne sme ta dobrota zavidati, ker jo zasluži. Loški divji mož je res da neskončno pohleven in prijazen, ali bi se hudo zmotil, kdor bi mislil, da mu sme zabavljati brez kazni. Po višavah nad Loško Vasjo klatil se je kočevsk krošnjar. Ker si ni znal najti druzega dela, začel je metati v jazbino kamenje in je izbil divji ženi iz rok kuhalnico! Prestrašena pokliče moža, ki plane iz jame in postopača zgrabi. Da je bil kak domač paglavec, bil bi ga najbrž potresel malo za vlase ali ušesa, dal mu brco in ga zapodil. Ko pa vidi, da mu je prišel nagajat na dom tuj potepuh, prime ga taka grozna jeza, da izruje z jedno roko bukev, z drugo skalo in ubogega Kočevarja tako nemilo zdruzne in premlati, da ni ostalo nič druzega kakor kupček krvavih cap in koščic. Ta zgodba pomni se dobro še dan denašnji. Lani sem se sprehajal neko popoludne po Loški Vasi; pastirji so gnali ravno na pašo. Na konci vasi stal je mal, dobrovoljen možiček, ki je ustavljal in svaril žive fante: Varujte, se otroci, in ne mečite v jazbino kamenja, da ne izbijete divji ženi kuhalnice iz rok!

Najljubša želja.

Na vrtu pod staro hruško
Sedíjo mladénke trí,
Pa lepih mladenek jedna
Družícama govorí:

„Oj, dragi družíci moji,
Povejte zvestó vidvé.
Kaj neki bi zdaj od vsega
Imeli najrajši vé.“

Pa reče mladenka prva:
„Jaz robec si nov želím,
Oj robec prekrasno písan,
Da glavo ovíjem ž njim.“

Pa reče mladenka druga:
„Jaz krílo želím svetló,
Iz svile najmečje tkano,
Spremínjasto prav lepó.“

In reče mladenka tretja:
„Jaz prstan bi rada zal,
Iz čistega skóvan zláta,
In kamen v njem svetál.“

Po vejah na stari hruški
Pa ptiček mi živ skaklјá,
Posluša déklice mlade,
Dé drobni jim ptiček ta:

„Oj čujte me dečle mlade,
Oj čujte me, dečle tri,
Kar ste govoríle zdaj-le,
Gotovo resníca ni.

Oj ljubši ko robec, krilo,
Oj ljubši ko prstan zlat,
In ljubši ko vse na svetu —
Zdaj vsaki bi mož bil mlad.“

Spoglédajo se mladénke,
Lehkó zarudé vse tri . . .
Kakó, ko bi res le bilo,
Kar drobni vam ptič velí?

Krilán.

* * *

Knjiga življenja.

Srpó mi duh na knjigo zrè —
Življenja mojega je knjiga!
In ko bolest se burno dviga,
Srpó mi duh na knjigo zrè

O tožnih dnevih jávljajo
Posámezni listóvi njeni;
Nikjerí luči v njih svetlé ni —
O tožnih dnevih javljajo!

Naj zabim jih, naj zabim jih!
S krvjó bolest jih je pisála,
Da duša je na glas plakála —
Naj zabim jih, naj zabim jih!

Oj ti dekle, lepó deklè,
Na têbe naj spomín vzbudí se
In s krêpko silo naj glasí se —
Oj ti deklè, lepó deklè!

Straní poslednje nosijo
Povsod imé premilo tvôje.
In pa izràz ljubezni môje
Straní poslednje nosijo!

Jedíno to je žar svetál
V življenja môjega temôti:
Podoba tvôja v vsej krasôti
Jedino to je žar svetál!

Ostáni zvest mi, angelj moj,
Ti moje vse na žalnem sveti!
Le v krasnem, nevenljivem cveti
Ostáni zvest mi, angelj moj!

—b—

Pri križi.

Pred tábo padem v práh zemljé
Na tuji zêmlji, križ leseni!
In ko vetróvi vró ledéni,
Razjeda mi bolest srcé.

Oh gol in pa razsut stojiš,
In náte gledam zdaj otožno,
Ihtèč glasnó, molèč pobožno,
In poln tolažbe se mi zdíš!

Spomín na dom se mi budí
Na malo hišo. vas bogáto,
Na polje širno, klasje zlato,
Ki tam prijazno mi zorí!

In pač stojí mi križ lesén.
Odičen z zgodnjimi cvetovi,
Oh támkaj pa ne vró vetróvi
In tam mi ni poglèd meglen.

Samótni križ, razpali križ
Bridkó na têbe se oziram,
Oziram se, solzé otiram
Ko tukaj mi molčé stojiš!

In tjà mi splava vid v nebó:
Oh! Bog dobrotni, Ti me vodi,
Ti mi usmiljen oče bodi!
Srčnó te kličem in glasnó! . . .

—b—

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

V tem pa, ko sta ta dva moža kovala gori v gradu svoje naklepe, v tem odprla so se bila že potihoma zadnjestranska grajska vrata, in ven sta stopili dve ženski osobi.

Bili sta Olga in teta Mara.

Odšli sta tiho na vrt in tam v lopo na spodnji strani. Teta Mara tresla se je ko šiba na vodi in ostala pri vhodu v lopo skrbno na vse strani gledaje. Olga pa je sedla k mizi ter podprla glavo z obema rokama.

„Oh, Olga,“ šepne teta ter potegne svoj robec še bolj tesno okolo vratu, „kam si me izpeljala? Mene je groza, če pomislim —“

„Teta, obljubili ste mi, in česa se Vam je bati?“

Molčali sta potem obe.

Čez nekoliko časa reče zopet teta:

„Gori je še luč! Ona dva še nista odšla!“

Olga ni odgovorila.

Bila je temna noč in nebo oblačno; po senožeti pod vrtom glasili so se murni, in z drevja na vrtu padel je sedaj in sedaj piškav sad ter udaril z gluhim lopotom v travo.

Gori v grajskem oknu ugasnila je luč, in teti je bilo, kakor bi se jej odvalil težak kamen s prsij.

„Sedaj gresta spat!“ reče poluglasno v lopo; pogum jej je bil pri tem tako porastel, da je čez nekoliko časa šla proti vratom gledat, se li še pričakovani ne bliža. Pod stopinjo njeno je na lahko zahrščal pesek, in to je opozorilo ona dva poslušalca gori v oknu.

Teta se je vrnila zopet proti lopi.

„Morda ga ne bo?“ šepne zopet Olgi.

„Oh, pride, gotovo pride!“ reče ta ter stopi ven pred lopo.

„Ali ne čuješ korakov tam na ovinku?“ vpraša naglo čez nekoliko trenutkov ter prime teto za roko.

Obe sta pridržali sapo ter poslušali; in res so prihajali lehki, previdni koraki iz doline proti zakotju, kjer so bila vrtna vrata.

„Oh teta!“ zaihtelo je dekle ter oklenilo se starke.

A v tem trenutku začuje se onokraj vrat poluglasen vzklik:

„Kakov tat lazi tu okolo?“

Takoj za tem zazvižgalo je nekaj po zraku in temu je sledil težak udarec, kakor bi človek lopnil na tla.

Teta se je od strahu skoro zgrudila, Olga pa je z glasnim vzklikom planila proti vhodu. Tu pa jo je prijel nekdo krepko za ramo ter jej stisnil roko na usta.

„Molči, pravim!“ siknil je isti.

Pa odrinila ga je z neznano silo, spoznavši brata svojega. Pri tem je zadela ob nekaj na tleh ležečega.

„Tatove preganjava!“ reče Berg ter stopi pred Olgo.

V tem pa se je bila ona sklonila k tlom in spoznala slikarja; z bolestnim krikom zgrudila se je nezavedna poleg njega.

„Hoho, Vi tudi tukaj?“ zagrohoče se nadlajtnant ugledavši teto Maro, ki je bila omahujoča prihitela bliže.

„Nocoj menda vse tatove zalezuje!“ reče Berg s ciničnim zasmehom.

„Pojdite, da spravimo Olgo v sobo, in molčite!“ zapove osorno Werner in vzdigne nezavedno sestro kvišku ter jo nese v grad. Teta gre tiho jokaje za njim.

Ko se je vrnil nadlajtnant, tipal je Berg na tleh ležečega slikarja za žilo.

„Skoro bi ga bil preveč,“ dejal je mrzlo; „nisem premislil, da je bič okovan; pa to malo puščanje mu ne bo škodilo. Položiva ga tu doli v travo, rosa ga bo spet prebudila, in potem bo lehko premišljeval, kaj se pravi hoditi na takov rendez-vous. Za take fantiče je bič — pravo zdravilo.“ Storila sta, kakor je svetoval Berg, ter zavlekla nezavednega Kosana pod vrtno ozidje v visoko, rosno travo; potem sta odšla v grad.

Čez kake pol ure probudil se je slikar iz svoje omotice. Dvignil se je počasi ter gledal in premišljeval, kje je in kaj se je bilo zgodilo ž njim. Trajalo je dolgo, da se je spominal, kako je nekdo na jeden hip poleg njega bil siknil o tatovih in ga v istem trenutku udaril s tako silo čez glavo. Kdo bi bil to, tega si slikar ni vedel povedati, a le to se mu je še dozdevalo, kakor v sanjah, da je bila

Olga kriknila poleg njega, in da sta ga Berg in Werner vlekla v travo. In ko se tega domisli, bilo mu je tudi jasno, da sta ga ta dva pobila k tlom. Divij, strasten srd se ga polasti, ko skoči pri tej misli kvišku. A zavrtelo se mu je takoj v glavi, in zgrudil bi se bil, da se ni prijel ob zid.

Čez nekoliko časa splazi se počasi gori do vrtnih vrat; a ta so bila zaprta, in vse mirno in tiho okolo. Tam pri vratih stopi na nekaj, in ko se skloni, najde svoj klobuk.

Temna noč je bila, in kri, ki je tekla Kosanu iz rane na glavi čez čelo na oči, jemala mu je tudi vid. Odšel je počasi in omahujoč ter je doli v bregu pod vasjo pri malem studenci izpral si svojo rano. In čim bolj mu je ginil sedaj prvi strastni srd ter je jel sam mirneje premišljevati in sklepati o vsem dogodku, tem hujša postajala je telesna bolečina, in ker je bil mnogo krvi izgubil, obhajale so ga tudi lahke omotice.

Bližalo se je že jutro in nebo se je na lahko jasnilo na vzhodu, ko je dospel France domov.

Druzega dne pa je ležal v hudi vročini. Ker ga opoludne ni bilo iz sobice, prišla je mati gledat ter našla ga v postelji.

„Ali si bolan?“ vpraša ona.

„Bo kmalu bolje!“

V tem trenutku ugleda starka nekaj krvave obleke, ki je ležala kraj postelje. „Za božjo voljo, ali si se tepel?“ vzklikne. „Tiho bodite in nikari ne govorite o tem; udaril sem se malo. Mrzle vode mi prinesite.“

A mati je sedaj vedela, da je vse to z „luteranskimi“ v zvezi, in prešinilo jo je pri tem, kakor neko tiho, skrivno veselje.

„To je zavoljo „luteranke!“ dejala je pri sebi, ko je šla po stopnicah iskat vode. Za to je pa doli v veži molčala o tem, da je France ranjen.

„Ali ga ne bo doli?“ vprašala je mlajša hči.

„Pravi, da je bolan in ne bo jedel!“ reče mati.

Tudi druzega dne ga še ni bilo doli, a vročina mu je odlegla; ponehovala je telesna bolest, a želja po maščevanji rastla mu je od ure do ure. Gotov je hotel biti o tem, kdo ga je udaril, in plačati mu je hotel to, ali pa sam poginiti. Tako strasten je postajal ta čut v njem, da se slikar Olge in svoje brezupne ljubezni skoro spominal ni.

Tretjega dne stopal je počasi po stopnicah doli in srečal v veži mater: bila je sama.

„Kam pa hočeš?“ Slab si še; kar pred hišo sedi!“ deje ona ter gleda skrbljivo za njim.

„V grad pojdem!“ reče slikar kratko.

„Kaj boš tam? Žive duše ni gori; včeraj so se vsi odpeljali na Nemško: samo stari Jaka je v gradu.“

France postane jeden trenutek, kakor bi okamenel, a potem se obrne in gre zopet gori v sobico.

Tam je padel na stol ter podprl glavo z obema rokama: vedel ni, kaj bi mislil, kaj bi počel: strast njegova bila je tako silovita, on sam pa tako slab, tako onemogel!

Se ve da — slutiti ni mogel, da že ima maščevalca, bridkega in gotovega!

VIII.

> Trdna med nama vzdiguje se stena
> 'Z brezna globoc'ga do strmih nebes;
> Vendar ne vdrža želj skrivnih plamena,
> Da bi ne mogel on švigniti čez.
>
> Preširen.

Bilo je skoro tri leta pozneje. Krasna pomlad, kakor je mogoča le pod južnim nebom, smehljala se je nad starim Rimom. Po obljudenih cestah in prostorih videti je bilo mnogo tujcev iz severnih krajev, in ločiti je bilo lehko vsakega, kakor je to povsodi, od domačinov.

Tudi slikarska in kiparska razstava bila je že nekaj tednov odprta in dobro obiskovana. Udeležilo se je iste letos mnogo umetnikov, zlasti mnogo novih imen kazal je zapisnik.

Umetnikom prijazen plemenitaš prepustil je razstavi svojo palačo ob Corsu, in v njenih visokih sobanah videti je bilo dan za dnevom več domačega in tujega odličnega občinstva, ki je s kritičnim očesom sodilo razstavljene kipe in slike.

Bilo je nekega gorkega dopoludne, ko je vstopil eleganten par, gospod in gospá, očitno tujca, v razstavne prostore. On visokorasten, bledega, rumenkastega obraza in že sivih las, ona srednje postave, mlada in lepa. Melanholična poteza preko na lahko stisnenih usten delala je mlado, morda komaj dvajsetletno ženo, — kajti to je bilo videti na prvi pogled, — še bolj zanimljivo.

In še nekaj drugega je opozárjalo nánjo. Šla sta tako čudno, tako mrzlo drug poleg druzega, in akoravno jo je vodil on, bilo je vender kakor bi se ga ona niti ne dotikala. Tudi govorila nista.

Šla sta po sobanah, on malomarno gledaje sedaj to sedaj ono sliko, časi pa malo dalje mudeč se pred jedno ali drugo.

Tudi ona je pozorno ogledovala umotvore; a oko njeno je hitelo skoro vedno le bolj po ljudeh okolo, po občinstvu, med katerim se je sukalo tudi mnogo umetnikov. Oster opazovalec bi bil sodil, da mlada dama nekoga išče.

Pa sedaj je zrla zopet po podobah, in v tem trenutku obviselo jej je oko na mali, skoro neznatni sliki. Stopila je za pol koraka bliže, a v tem se je stresnila, tako da se je obrnil njen soprog, ki je ogledoval veliko Venero, k njej ter vprašal:

„Kaj ti je, Olga?“

„O nič, nič; vroče, tako zaduhlo je tukaj!“

„Pa pojdiva ven!“ reče on ter se obrne k vratom.

Ona se ozre še jeden pot naglo po podobi, katera jo je bila tako vznemirila ter ponovi v mislih številko, ki je bila prilepljena pod sliko.

Gospod vsega tega ni bil zapazil. Zunaj je stopila na veliko senčno altano ter ukazala mimogredočemu slugi prinesti kozarec vode. Soprog njen vrnil se je v razstavo v kiparski oddelek.

Hlastno je izpila Olga, sedaj pl. Bergova — kajti ona je bila, — kozarec in potem velela slugi prinesti razstavni zapisnik.

S tresočo roko prebirala je liste, in glej, tu je stala številka: 235, številka one slike, in poleg nje ime slikarjevo: Fransesco Kosan.

„Oh, kako dobro sem vedela,“ šepnila je Olga sama pri sebi, „to je moja podoba, ista, katero je tedaj doma slikal!“

Vrnila je slugi knjigo in stisnila mu cekin v roke.

„Preskrbite mi takoj adreso in stanovanje tega slikarja!“ reče. kazaje na številko 235.

Ni trajalo dolgo, vrnil se je sluga iz razstavne pisarne z malim lističem in tu je stalo: Via di Porta Maggiore, casa Carminati. „Torej vender jedenkrat!“ vzdihnila je mlada žena ter zamišljeno, a z gorečim očesom zrla iznad altane.

(Konec prihodnjič.)

* * *

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

(Konec.)

XXX.

Kaj uzročuje zemeljske potrese?

Sedaj še le, na konci te razprave se nam primerno zdi staviti vprášanje: kaj pa uzročuje zemeljske potrese? Kaj zapeljivo vprašanje! Ko bi mislili, kot naši filologi, da je vse zlata vredno, kar so starodavni Grki in Rimljani zapisali in naslednjim rodom zapustili, razpravljali bi z največjim veseljem zlate njih resnice. Povedali bi, kako so zemeljske potrese pojasnovali Aristotel, Strabon in Ivan Lavrencij Lydus (roj. 490 po Kr. v Filadelfiji v Lidiji) potem Lukrecij, Seneka, Lucilij mlajši in Plinij, da omenimo le najimenitnejše grške in latinske pisatelje o tej stvari. A ker v naših očeh še nikdar ni zadobila nobena reč kake veljave le zato, ker so starodavni Grki Rimljani o njej pisali, prepuščamo tudi tákrat našim klasičnim jezikoznancem omenjenih pisateljev otročje šušmarije in teorije, naj se oni ž njimi dolgočasijo. Iz starega veka bi tu omenili še škofa Patricija, ki se je v 3. stoletji po Kristu pečal s to prirodino prikaznijo. Iz sledečih stoletij srednjega veka ne moremo navesti le jednega moža, ki bi bil skušal pojasniti zemeljske potrese. S šestnajstim stoletjem so jele se vede znova razvijati in širiti med večje kroge. Bistroglavi možje, če sprva prav redki, so jeli zanemarjati nadzemeljske stvari in razmere ter so se bolj pečali s pozemeljskimi rečmi. Prav naravno je bilo, da so svojo pozornost obračali tudi na te strahovite prirodine pojave ter jim po svoje izkali uzrokov. Tako Jurij Agrikola v šestnajstem stoletji, Atanazij Kircher, Martin Lister, Lemery in drugi v sedemnajstem, potem Valerius, Buffon, Delij Pini, Delametherée, A. G. Werner, Viljem Stuckelly, Štefan Hale, Beccaria, Tiberij Cavallo, Vivenzio in Poli v osemnajstem. Še bolj pa je zanimal ta predmet geologe in prirodoznance sedanjega veka. Izmed velike množice naj tu naštejemo najimenitnejše: A. Humboldt, L. Buch, Vasali Eundi, H. Steffens, Hamphrey, Davy, Gay-Lussac, Ampère. A. Perrey (Falb). R. Wolf, G. Bischof, E. Kluge, Mohr in Decken (Hoerners). Odveč bi bilo tu na drobno razkazovati, kako so posamezni ti učenjaki pojasnovali zemeljsko tresenje. Nektere njih teorije so se med seboj ujemale, ali le malo razlikovale: nektere so se pa popolnoma nasprotovale ter pravih uzrokov iskale v popolnoma različnih razmerah in silah.

Nekteri učenjaki skušajo zemeljske potrese jednako pojasniti kot bljuvanje ognjenikov: trdijo namreč, da prevelika vročina v zemeljskem drobu nareja razne pare in plinove, zlati vodne pare ter jim podeluje toliko napetost, da siloma suvajo od spod v zemeljsko skorjo ter jo pretresajo. Tem učenjakom pravijo plutonisti ali vulkanisti, njih nauku pa vulkanska ali plutonska teorija. Voda ali dere ali leze skozi zemeljske otline in razpoke ter se dotikaje razbeljene ali raztopljene tvarine zemeljskega jedra nemudoma premeni v paro, ki se silno razpenja ter skuša steno tega podzemeljskega kotla razdreti: silovito suje vánjo ter jo pretresa, kar ravno kot potres čutimo na zemeljski površini. O tem ni dvojiti, da razne potrese res uzročuje rečena podzemeljska sila, zakaj dežele z mnogimi ognjeniki se kaj pogostoma potresajo (zahodna stran Južne Amerike, Srednja Amerika, Antilje, Italija in Sundski otoci), posebno močno se rade potresajo, predno začnó ognjeniki bljuvati. Ti potresi ognjeniških pokrajin se nikakor ne ločijo od potresov neognjeniških pokrajin, tudi takih, ki so zelo daleč od ognjenikov. Zemlja se jednako trese in tresenje se jednako širi po njej, kažejo se enaki učinki v zemeljski skorji in na njej, jednako se razpokuje, vzdiguje in znižuje. Zapazovali so tudi, da potresi po ognjeniških deželah navadno prestanejo, kadar so žepna odprta ter iz sebe puhté neizmerno množino vodne pare in drugih plinov. Zato je A. Humbol bljuvajoče ognjenike prav primerno imenoval zaklopnice varnice.

Razbeljene vodne pare in razni plinovi, ki iz ognjenikov velike skale in drugo tvarino izmetajo, delujejo z jednako silo v podzemeljsko skorjo tudi ondu, koder ni nikakeršnih ognjeniških gorá. Vender razni vulkanisti kaj različno pojasnujejo, kako se vse to dogaja. Nekteri menijo, da sami plinovi in vodne pare uzročujejo potrese, nekteri pa, da poleg njih se zaganja tudi tekočina zemeljskega jedra ter udarja v zemeljsko skorjo, zopet drugi mislijo, da se zemeljska skorja vsled neprestanega razhlajenja mahoma useda ter tako nanapenja in hruši. Napeti plinovi in vodne pare silovito pritiskajo na tekoče zemljsko jedro ter tako uzročujejo njegovo valovanje in zaganjanje v zemeljsko skorjo; po drugih se usedajo posamezni deli zemeljske skorje ter pritiskajo in razburkajo tekoče zemeljsko jedro. Pojavi na zemeljski površini pač kažejo, da izvirajo iz močnih sunkov od spod navzgor, da nenadoma in trenutkoma delujejo sile popolnoma primerne silam močno napetih par in plinov, ki se v preveliki vročini ali zeló nagloma razvijajo ali ovire trenutkoma premagujejo ter tako, ali neposredno pretresajo gornje zemeljske plasti ali pa posredno, ker uzročujejo silno valovanje in udarjanje tekočega droba na zemeljsko skorjo.

Kako se vse to dogaja, ne moremo določiti, ker ne vemo natančno, koliko debela je zemeljska skorja in kako so zemeljske plasti razvrščene in iz kakega kamenja sestavljene. Vulkanisti trdijo, da je v zemeljski skorji mnogo razpok in razdorov, večjih in manjših otlin polnih vode, ki se nagloma udere v notranje globine ter pride do razbeljenega jedra in se hipoma premeni v pare in plinove.

Po takem se ne bodemo čudili, da so pri raznih potresih zapazovali puhtenje par in plinov iz zemlje, drugodi so celo videli švigati plamen iz nje (pri potresu na Armenskem 1840, v Rumani leta 1797, v dolini reke Magdalene v Novi Granadi 1827, pri raznih potresih v Kalabriji in Siciliji in pri Lizbonskem leta 1755). Najbrže bi bili tudi pri drugih potresih lehko opazovali jednake pojave, a strah in trepet sta ljudi tako zbegala, da nikdo nanje še mislil ni; pogostoma jih je človeškemu očesu tudi lehko zakrival prah, ki se je od podirajočih se hiš in tresenja zemlje nabiral v goste megle.

Notranji del zemlje ali njen drob je tekoč in krog in krog ga obdaja razmerno tenka zemeljska skorja. Luna in solnce, t. j. njijina privlačnost morata na tekoči drob jednako vplivati kot na pozemeljsko morje ter narejati plimo in oseko. Močne plime, primerne visokim plimam vesoljnega morja, zaganjajo se in udarjajo od spodaj v zemeljsko skorjo ter jo pretresajo. To teorijo bi imenovali kozmično, ker po njej razmerje med svetovi (solnce, luna in zemlja), t. j. njih privlačnost uzročuje zemeljske potrese. Prvi jo je vsaj deloma že pred sto leti izrekel profesor G. Balivi v Limi (na Peruvanskem), pozneje pa Italijan Toaldo, profesor prirodoznanskega zemljepisa in astronomije v Padovi. Prvo polovico sedanjega stoletja se je ž njo pečal Francoz Aleksij Perrey iz Dijona ter jo vsestransko in dosledno razvil. Občudovati moramo tega Francoza, da je z nepopisljivo marljivostjo nabiral gradivo, ter ga z jednako bistroumnostjo razvrščeval tako, da je primerno dobro podpiral občrtano teorijo. Prav primerno bi se morala po njem imenovati Perreyeva. Tej je pozneje med drugimi pritegnil R. Edmonds ter zlasti poudarjal čudovito razmero med potresi in luninimi izpremembami. Čestitim čitateljem „Ljubljanskega Zvona“ je ta uk o potresih le znan pod imenom „Falbova teorija“. Nemec R. Falb se je namreč polastil Perreyeve teorije in je zlasti zadnjih deset let nabiral novo gradivo ter jo ž njim podpiral in razvijal. Ker so ljudje že vajeni človeka soditi po novi suknji, če je ta prav iz „prerojene volne“ narejena, spozabili so na zasluženega Francoza ter tega teorijo imenovali po bližnjem Nemci, po njim bolj pristopnih nemških knjigah.

Luna in solnce, uči ta teorija, privlačata tekoči zemeljski drob ter uzročujeta njegovo plimovanje (plimo in oseko) ondu, kjer se zemeljska skorja ne dotika rečene tekočine. Plima vesoljnega morja se ravna po njegovi globokosti ter je tem višja, čim globokejše je morje. Ker je po prej omenjenih geologih zemeljska skorja razmerno tenka, znaša premer tekočega zemeljskega droba okolo 1260 miriametrov; tolika je tedaj globočina tega neznanega morja sredi zemlje! Privlaka lune in solnca mora v tej silno globoki tekočini uzročiti neprimerno visoke plime. Ko bi med njo in zemeljsko skorjo bilo kaj praznega prostora, pluskala bi, poganjala se in udarjala bi ob plimi tekočina v zemeljsko lupino ter jo pretresala. A naj se tudi zemeljska skorja neposredno drži tekočega droba, tako da se ta vsled privlačnosti rečenih nebesnih teles ne more napeti ter pluskati v skorjo, vender mora vsled privlake tekočina posebno močno pritiskati od spodaj gori na trdo zemljo. Po Falbu uzročuje tudi ta tlak zezemeljske potrese. Rečeni tlak pritiska neprestano na druga mesta, ker se tudi stanje zemlje in lune vedno preminja. Preminja se tudi njegova sila ter sedaj raste, sedaj pojema, prav potem ali se zemlja nategujočima telesoma (luni in solnci) bliža ali se pa od njih oddaljuje. Posebno velika je njegova sila, kadar se privlaka lune ujema s privlako solnca, razmerno majhna pa, kadar si rečeni privlaki nasprotujeta. S kratka, ta tlak se po vsem preminja tako kot plima vesoljnega morja na zemlji. Poleg tega se premènja še po različnih razmerah zemeljske skorje, po različni njeni sestavi, različni debelosti, trdosti in težkoti. Zarad teh razlik tlak ne uzročuje na vsakem mestu zemeljskega obla dveh potresov, tako da bi se ti redno ponavljali kot se ponavlja plimovanje vesoljnega morja.

Mnogo je nerazumljivega v tej teoriji. Kjer se zemeljska skorja neposredno dotika raztopljenega droba ter ta vsled privlake le močno tišči v njo, tlak, če še tako silen, pač nikdar ne bode potresal zemlje. Kjer sŏ med skorjo in drobom otline ali prazni prostori, napenja se pač lehko tekočina ter pluska in udarja v skorjo. Taki udarci uzročujejo zemeljske potrese, ki se res v nadsredišči povsodi kot podzemeljski sunki čutijo. Kjer pa v zemlji vladajo take razmere, morali bi na površji vsak dan čutiti po dva potresa, kot na istem mestu ob morji vsakdan zapazujemo po dve, če prav različno visoki plimi. Tako redoma se pa ne ponavljajo potresi nikjer na zemlji. Če so razmere ugodne, če se privlačni moči (lune in solnca) ujemata, ponavljajo se kaj radi potresi. Prvi zagrebški potres 9. novembra o poluosmih zjutraj recimo, izviral je iz takih ugodnih razmer; a kako da so isti dan čutili še štiri druge, če prav menj močne potrese! Plima podzemeljske tekočine se je v 24 urah pač le dvakrat ponovila. Kako bi pojasnovala ta teorija, da so leta 1846. v Limi čutili v 24 urah skoro 200 močnih potresov! In na otoku Havaji so se leta 1868 potresi ponavljali več mesecev; samo meseca marca so čutili 2000 sunkov! Res čudovita nerednost, ko bi po teoriji imela vladati najlepša pravilnost. 10. in 11. novembra se je v Zagrebu zemlja večkrat potresala; mirovala je od 12. do 15. po noči. Kar jo po noči od 15. do 16. novembra prebudi polna luna: podzemeljska plima, močni potres na površji. A kako je navzkriž s teorijo še isti dan moglo slediti 6 drugih potresov? Pa zakaj bi še dalje primerjali te dogodke, ki teoriji popolnoma nasprotujejo. Na meteorologični postaji v Zagrebu so od 9. novembra 1880 do 13. januvarja 1881. opazovali 87 bolj močnih potresov, ki so med dneve minulih dveh mesecev kaj različno razdeljeni.

Ono pritiskanje raztopljenega droba se vsled svetovnih razmer redoma ponavlja in ravno tako redno se bi imeli ponavljati iz onega tlaka izvirajoči potresi. Dejanske opazbe pa kažejo največjo nepravilnost. Recimo, da razmere res niso vselej ugodne, tako da čutimo na površji le močnejše potrese, izvirajoče iz najmočnejšega tlaka tekočega droba na zemeljsko skorjo. A tudi v tem slučaji omahuje kozmična teorija, kajti po njej se bi ona nepravilnost morala ravnati po nekem drugem pravilu. Astronomija uči, kako se luna pomika krog zemlje, ta pa krog solnca. Natančnejše preiskave teh kaj zamotanih potov so pokazale, da se v 19 letih medsebojno stanje solnca, lune in zemlje točno ponavlja t. j. mlaj je na vsakih 19 let zopet isti dan leta. To 19letno dobo imenujemo lunin krog. Ta doba se bi morala gotovo kazati v vrstenji zemeljskih potresov. V nekem prejšnjem oddelku te razprave smo zasledovali, ali se kje potresi ponavljajo v jednakih dobah. Vse dosedanje opazbe so pokazale, da se potresi nikjer ne vrsté po določenih dobah, nikjer se ne ponavljajo ravno po 19letnih dobah, kot se bi imeli po kozmični teoriji ponavljati. Omenili smo že, da je profesor Kispatić prijavil pregled vseh v Zagrebu opazovanih in zaznamenovanih potresov. Naj pregledujemo to dolgo vrsto zagrebških potresov od katere strani koli, nikjer se ne pokaže kaka pravilnost, ki bi se ujemala z luninim krogom. Če med njimi odberemo najmočnejše potrese, ne sklada se tudi njih vrstenje z omenjeno dobo. Med zaznamenovánimi potresi najhujša sta bila 26. marca 1502 in 9. novembra 1880. Obračajmo teh 378 let 7 mesecev in 13 dnij kakor koli hočemo, delimo jih tako ali tako, pokazala nam se ne bode nobena doba, ki bi se vender imela ujemati z luninim krogom. Zato smo silno radovedni, kako je sredi decembra R. Falb potolažil in utéšil zbegano inteligencijo jugoslovanskega središča ter jej mir pred podzemeljsko pošastjo prerokoval za bodočih 300 let! Slavni namen je gotovo dosegel: ubožcem zagrebškim je nabral več stotin forintov.

Tretja imenitna teorija uči: Velikanski deli trde zemeljske skorje se usedajo ter v globočini udarjajo na drugo tvarino; ti udarci pa uzročujejo zemeljske potrese.

Slavni francoski učenjak in potovalec Boussingault je blizu prvi leta 1835. skušal s tem pojasniti zemeljske potrese v Južni Ameriki (Sur les tremblemens de terre des Andes v Annal. de Chem. et de Phys. zv. str. 84—86 in v Ascension au Chimborazo str. 176). Velikanski vrhi in grebeni Kordiljerskih gora iz trahita in dolerita se niso vzpeli mehki ali na pol tekoči iz raztopljenega droba, ampak bili so popolnoma razhlajeni in strjeni, ko so bili kot velikanski ostrorobati kosovi kvišku pognani in nakopičeni. Pri tem kopičenji so med njimi ostale velike praznine in otline; vánje se mahoma usedajo pretežke ali premalo oprte grmade ter uzročujejo zemeljske potrese. Zeló jednako je 12 let pozneje pojasnoval Hopkins potrese. V „Analitični teoriji ognjeniških pojavov“ jih naravnost imenuje „sunke, ki izvirajo iz padanja nadstropja podzemeljskih otlin“ („ashock produced by the falling of the roof of a subterranean cavity“).

V novejšem času sta se med drugimi Volger in Mohr poprijela te teorije ter jo nekoliko po svoje razvila in občinstvu prijavila. Po njih leze na zemljo padajoča voda v zemeljske sklade ter jih razjeda in ondu nareja večje in manjše praznine in otline; vanje se udirajo vršne grmade ter uzročujejo zlasti one obširne potrese. „Voda, pravi Volger (Erde und Ewigkeit, str. 252), razje vse raztopljive sklade ter naredi velike otline globoko pod dolom. Na straneh razotljenega prostora so opore, ki nosijo bližnja pogorja. Ko se je otlina povečala, oslabele so tudi opore, da ne morejo več nositi preteškega stranskega gorovja. Sedaj se h kratu usedajo nadvršnji skladi ali se pa mahoma udira izpodjedeno stropovje. To gibanje uzročuje na površji zemeljskem razne potrese. Če je gorovje zeló veliko, sune ali udari z vso silo na kamenito podlago ter jej podeluje valovito gibanje, ki se v krog širi na vse strani.“

Nasprotniki te teorije so jo izpodkopavali z ravnimi razlogi. Nemogoče je, oporekali so jej, da bi velikanske grmade mahoma se usedle ter tako res močno udarile na podlago, kar bi se po tej teoriji moralo goditi pri vseh močnih in obširnih potresih. Dalje se po njej v središči ali nadsredišči zemeljskega potresa trda zemlja le useda ali udira, nikdar pa se ne more vzdigniti. Dosedanje opazbe pa temu nasprotujejo. Le kaj mali krajni potresi morebiti izvirajo iz podirajočega se stropovja podzemeljskih otlin in jam. Tudi razje voda take otline in praznine le v površnjih plasteh zemeljske skorje, kar se da po toplini raznih studencev dokazati. Prej omenjeni računi, oprti na natančne opazbe, dokazali so, da zlasti vsi močni in obširni potresi izvirajo kaj globoko v zemeljski skorji.

Decken je še nekoliko drugače skušal pojasniti potrese. Zemlja zlasti raztopljeni njé drob se neprestano razhlaja; vsled tega zemeljska skorja nikdar ne miruje, ampak se neprestano stiska in giblje in sicer ne povsodi in zmeraj počasi in polagoma, ampak tudi mahoma in nagloma. Tako se grmade in skladi zemeljske skorje, zlasti visokega gorovja neprestano premikajo in tlačijo. krčijo se in naklanjajo, razdirajo se in drgnejo. Kadar koli se nagloma razdere ta medsebojna napetost zemeljskih skladov in grmađ, potresa se zemlja, dokler se ravnotežje znova ne ustanovi. Tej teoriji so pritegnili tudi razni avstrijanski prirodoznanci: Hoernes, Hochstetter, Suesz, Bittner, Hoefer in Slovak Dionizij Stur. Opazovali in po tej teoriji pojasnili so zlasti razne potrese po avstrijskih Alpah in bližnjih pokrajinah. Zapazili so, da se zlasti po svetu grebenastih gora kaj rado razdira ono ravnotežje zemeljskih skladov in notranjih grmad; posebno pogostoma se to godi, kjer gorska pobočja drže v obširne kotline in ravnine ali pa k morju. Zato se tako močno in pogostoma potresa svet ob Kadorskih, Karnskih in Kranjskih Alpah in njih bližnjih predgorjih, potem pa Kraševina zlasti ob Jadranskem morji. — Imenovali so take potrese tektonske. Po tej teoriji se med nje šteje tudi zadnji Zagrebški potres; z vulkanskimi potresi v ognjeniških pokrajinah nima nič opraviti, zakaj zagrebško zagorje ima starokristalasto jedro iz rožanca in sljudovca, na njem stojé triasne tvorbe, ki so otokoma vzpete nad tretjaškimi tvorbami. Vulkanske tvorbe ni zaslediti nikjer v Zagrebški okolici. Najbližje ognjeniške tvorbe so trahiti in bazalti v Gleichenbergu blizu Nemškega Gradca, bazalti ob Blatenskem jezeru na Ogerskem in Evganejske gorice pri Padovi v Benečanski ravnini. A vsi ti so ugasneli ognjeniki ter niso nikakor zakrivili Zagrebškega potresa. Ali se po tej teoriji lehko pojasnujejo vsi prikazi in učinki nevulkanskih zemeljskih potresov, tega tukaj ne bodemo razkladali. Že tako se je razprava preveč raztegnila. Blagi čitatelj naj si tu sam pomaga. Po vsem bo sedaj lehko določil, katera teorija ima največ za se, po kateri bode v tem ali drugem slučaji najlože pojasnil dotične prirodine pojave. Njemu, njegovemu razumu in njegovi bistrosti prepušča vse to pisatelj, ki sklepa z zlatimi besedami modrega Platona: „V bolečinah sem stopil na ta svet, moje življenje je bilo neprestano strmenje, pa le nerad ga zapuščam; naučil se nisem ničesa, razen tega, da ničesa ne znam.“

* * *

Pesen Slovenca v Amerikancih.

Rojak naš, ki je mlad ostavil domovino svojo ter preselil se v Severno Ameriko, kjer biva že mnogo let, poslal je nedavno „Ljubljanskemu Zvonu“ tukaj natisneno pesen. V formalnem oziru bi se jej sicer moglo marsikaj očitati, a vso pesen prevéva tako gorák, takó presrčen ton, da jej v svojem listu nismo mogli odreči prostora. To ni akademiška, to ni umetna pesen, katero bi bilo možno popravljati; priprosta je, péta v narodnem zlogu in kar prenarediš v njej, bode jej na kvar. Priobčujemo jo zatorej neizpremenjeno v vesel dokaz, kako živo klije ljubezen do slovenske domovine v srci naših slovenskih rojakov v Ameriki. Mimo gredé omenjamo, da ima „Ljubljanski Zvon“ v Severni Ameriki osem naročnikov in da ga samo v Wabasho Minn. in okolico hodi šest izvodov. Omenjena pesen slôve tako:

Moja pesen.

Sem v Ameriko se sélil,
Duh je bil pogumen mi,
Boljše sréče sem si želel,
Kot doma jo mislil si.
Se od svojih dragih ločim,
Kličem jim za zmér slovó,
Pri odhodu solze točim,
Je ločiti se težkó.

V novo zemljo ves navdušen,
Peljem se čez vál morjá;
Saj sem mlád še, neizkušen,
Ves gorèč za nova tlà.
„Tukaj našel bodem srečo,
Kjer jo najti more vsak“ —
S tako željo hrepenéčo
Skočim — hajd! — na novi tlák.

Rés mi sréča bila mila,
Stan pohléven sem dobil;
To pa sprétnost pridobila —
Sem domá se kaj učil.
Tu v Ameriki drugače:
Vsak veljá le tó, kar zná;
Le za trdo delo plače —
Kdo za drugo ti kaj da?

Da sem sréčen — kdo verjame?
Sréčen sem, — pa sam za sé.
Vender tuga me prevzame,
Če pogledam na morjé.
Onkraj morja domovina
Na slovénski zemlji mi,
Kjer košata lipovina
Tik ob Savi zeleni.

Tukaj vse mi je le tuje,
Jezik tuj je, — o ni moj!
V vsakem kraji le se čuje,
Da naj vsak bo sam si svoj.
To je rés dežela tužna,
Vsak za sebe le skrbi;
Kogar sem bolezen kužna
Vleče, naj srcé vduši.

Koliko se jih zmotilo,
Ki čez morje so prišli!
Kaj se jih je pogubilo,
V zemlji tuji jih trohni.
Tu srcá ni, ne ljubezni,
Človek tu je le blagó;
Vsi ljudje prav mrzlo trézni,
Milih duš se ne dobó.

Semkaj srca ne pripelji,
Rajši pusti ga domá!
Tu med nami še v veselji
Nihče ti ga ne pozná.
Kteri jezik mati znala,
Kdo te prašal bode li?
Čutja nima trda skala,
Le zlató jo omeči.

Zdaj še lé, oj domovina,
Vém beséde te sladkóst,
Kruta mačeha tujina
Ima záme le bridkóst.
Tu prijateljstvo neznano,
Samopridstvo je vladar;
Lé šopirstvo spoštovano,
Ljubljeno, kar dá denar.

Kak okó prek morja gléda
V domovine sladki raj!
Kak ta zemlja mi preseda!
Rad bi vrnil se nazaj,
Da bi vender v domovini,
Kjer je solnce bolj gorkó,
Tam pri svoji rodovini
Našel tiho jamicò!

Al O' Patrik.

Zbirka slovenskih pregovorov iz leta 1592.

Te pregovore je v „Kresi“ (1. junija 1882. l.) gosp. P. pl. Radič objavil iz Megiserjeve knjige, zvane „Paroemiologia“, kà je bila natisnena prvič 1592. l. v Gradci, a drugič (pomnožena) 1605. l. v Lipski.

Rečeni pregovori so od prvega do zadnjega tí: 1) Je li Bug sa nas gdu more supar nas biti?: je li Bog zá-nas, kdo more soper nas biti? Novoslovenski je to res, a vzeto iz lista sv. Pavla k Rimljanom, VIII., 31.: εἰ ὁ ϑεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καϑ' ἡμῶν; (si Deus pro nobis, quis contra nos?) 2) Hud coza hud cozliza. — Ali je res Megiser takó dal natisniti? Ménim, da treba čitati: huda kozą, huda kozlica. Tudi še Beli Kranjci velé: kozlíca, f., kar je nam: kozíca, f., die junge Ziege. Slovensk pregovor jednacega zmisla slôve: kakeršna mati, taka hči. 3) Zhistn obrazn malo vode tribi: čistu (nsl. čistemu) obrazu malo vode tribi (nsl. trebé). 4) Od lahcha metsha tescha rana: od lahka (nsl. lehkega) meča težka rana. 5) Ne zna pas plavati, dokle mu nig puna rith vode: ne zna pàs (nsl. pès) plavati, dokle (nsl. dokler) mu nij puna (nsl. polna) . . t vode. 6) Chi se shuma bogi ne hodi ugermye: ki (nsl. kdor) se šuma boji, ne hodi u grmje (grmóvje). Slovensk prigovor istega zmisla ter malo ne istih besed je bil v „Glasniki“ 1859. l. II. na 108. str. Kurnik razglasil: kdor se šuma bojí, v listje ne hôdi (soll nicht gehen). 7) Chi od straha umre, sperzi mu zuone: ki od straha umre, s . . dci mu zvone (nsl. zvoné). 8) Zherna (črna) bradu strogi (strójì). Tega po vse ne umejem. Govor je menda o bradi, katero si starec počrnjuje, ker je siva; a vprašati bi bilo, če je to res v Megiserji prav natisneno, ali iz Megiserja dobro prepisano? 9) Chi zapsi leshe rad sbuhami staije: ki sa psi (nsl. s psí) leže, rad z buhami (nsl. z bolhami) staje. Vuk ima: ko sa psima leže, pun buha ustane. Ta pregovor je tudi slovensk in slôve: kdor gre s pŭsòṃ léč, z bolhami vstane. 10) Zhesa doma nig toga udobi nig: česa (nsl. česar) doma nij. toga u dobi nij. Tukaj „doba“ morebiti znači „svét“ (die Welt: das Geformte), primeri češki: doba, f., die Gestalt, Form, in zmisel bi potem bil, kakor velí i Vukov srbski pregovor: „svagђe je dobro, al' kod kuće najbolje,“ in slovenski: „ljubo domá, kdor ga imá.“ 11) Vsacha ptiza k' suomo jatn leti: vsaka ptica k suomo (suomu, namesto: svojemu) jatu leti. Gorénjec ponemčeno velí: gliha vkup štriha. Staroslovenski in srbski: jato, n., eine Schar (Vögel), a novoslovenski v Dolénjcih: jata, f., isto. 12) Kako noga zstrimena, tako sluzba doli: kako (nsl. kakor) noga s (namesto: iz) strimena, tako služba doli. — Stremén, ména, m., der Steigbügel: tukaj se menda govorí o nekdanjih kónjikih, najetih samó v kak poseben boj ali v káko posebno vojno. 13) Vboshtvo mushtvo crati: uboštvo muštvo kráti. Slovenec govorí: uboštvo krši moštvo. 14) Chragul na prazhnu ruchu ne sida: kragulj na praznu ruku ne sida (nsl. séda), — ker mu je običaj, dobivati ondukaj mesa in drugačne krme ali váde. Istran jednako velí: neće kragulj na golu dlan, kakor J. Volčić pripoveduje v „Novicah“ 1877. l. na 358. str. Krágulj je tukaj namesto sokola (Beizvogel). Drug pregovor tacega zmisla je znan tudi po Istri: krava neće pojt' na praznu pést, kakor zopet J. Volčić piše v „Glasniki“ 1860. l. I. na 79. str. 15) Bogli ye dobar glas, nego zlat chlas: bolji je dobar glas, nego zlat klas. Novoslovenski se to prikladneje govorí takó: boljši je dober glas (guter Ruf), kakor srebrn pás; jednako ima i Vuk: bolji je dobar glas, nego zlatan pâs. 16) Grozdova juha pshenitsna muha chi tega ochusha slatcha unje dusha: grozdova juha, pšenična muha (?), ki tega (?) okuša, sladka u nje (?) duša. Ta pregovor je izmej vseh najtežji, ker je pohabljên, osobito v besedah: „tega; unje“. A né lehko uganiti, kakó bi trebalo popraviti. Namesto: tega (hujus) v pričujočih pregovorih nahajamo drugače vedno: toga. A káj si je: muha? Morebiti namesto: muka (nsl. moka, das Mehl)? Grozdova juha bode ali vino ali mošt. Rad bi védel, kakó ta pregovor prav slôve. Naj bi povedal kak Hrvat, če je komu znan. 17) Chi je pian toga uslamn chi je mertan toga vjamn: ki je pijan, toga (treba nesti) u slamu, ki je mrtav, toga u jamu.

Razven prvega teh pregovorov, ki po resnici né pregovor, kar smo uže rekli, nobenega izmej vseh ostalih, kakor vsak vidi, ne moremo šteti mej slovenske, nego hrvatski so od kraja do konca,*) a nekateri mej njimi vrlo stari. Nekaj teh Megiserjevih pregovorov imata srbski v svojih zbirkah tudi Vuk in Daničić; a Vukovih „poslovic“ (pregovorov) sem jaz mogel zdaj v rokah imeti samó prvo izdajo: Na Cetinju 1836.

— r —.

Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski.

Po službenih poročilih ministerstva prosvete sestavil A. Bezenšek.

(Dalje.)

8. Šolsko leto, programi in šolske knjige.

Šolsko leto traje po mestih povsod po 10 mesecev. Po selih je pa težko seljake naučiti, da bi držali otroke tako dolgo v šolah, ker jih potrebujejo pri poljskih opravkih. Selska šola odpira se jeseni navadno tačas, kadar prestoji delo po njivah, a zapira se v pomladi, ko se začno poljski opravki. Zato se v vseh šolah na kmetih uči po 7—8 mesecev v letu.

Občna premena bo morala nastati v tej navadi s časom tedaj, kadar bo selski narod znal bolje ceniti korist naukov.

Učni načrt početnim šolam opredelil se je najprej od upravitelja oddela za narodno prosveto gosp. M. S. Drinova v avgustu l. 1878., s samo triletnim tečajem. V avgustu l. 1880. namesti se ta načrt po tedanjem ministru narodne prosvete gosp. Gizelevu z novim, ki predlaga štiri šolska leta ali štiri oddelke. Ta program je še zdaj v rabi, če tudi se nahajajo polne šole z vsemi 4 oddelki samo po mestih in v večjih vaséh.

Za prihodnje trebalo bo premeniti ta program, da bode bolje odgovarjal obstoječim okolnostim in potrebam ter ustrojiti tako, da se bodo dosezali jednakoobrazni in bolj trajni rezultati.

---

*) Tudi g. prof. in akademik M. Valjavec piše v prijateljskem pismu, da ti pregovori niso slovenski, kakor misli g. pl. Radič, ampak hrvatski-čakavski.
Ured.

Dozdanje šolske knjige, z redkimi izjemami, jako so težavne za početne nauke; trebalo bode pripraviti polehko razumljive knjige, ki bodo pristopnejše detinskemu umu. A v metodi predavanj trebalo bo uvesti nekakov sestav in red.

Šole so razdeljene na moške in ženske samo po mestih. Po vaséh uče se dekleta zajedno z dečki ali pa se celo ne učé. Žensko obrazovanje je v obče jako zaostalo. L. 1878/9 bilo je od vse učeče se mladine samo 15$^0/_0$ ženskega spola: zdaj je je okolo 17$^0/_0$. A po okrogih je deklet v razmeru z vsem števìlom šolske mladine: v Kjistendilskem 7$^0/_0$, v Rahovskem 9$^0/_0$, v Vračanskem 9$^0/_0$, v Vidinskem 10$^0/_0$, v Trnskem 12$^0/_0$. v Trnovskem 18$^0/_0$, v Silistrenskem 20$^0/_0$, v Razgradskem 21$^0/_0$. v Ruščuškem 21·8$^0/_0$, v Svištovskem 23$^0/_0$, v Provadijskem 24·7$^0/_0$, v Trnovski okolici sami 26$^0/_0$, a v Šumenskem 30$^0/_0$. Po mestih so te številke povsod še večje, n. pr. v Svištovu 36$^0/_0$, v Šumenu 38, a v Trnovu 41$^0/_0$.

Učni pomočki so povsod velika redkost. Šolske knjižnice se nahajajo samo po mestih iztočnih okrogov, a počele so se odpirati tudi po vaséh iztočne polovine.

9. Učitelji.

V učiteljskem osobji premenilo se je od vojske sem jako mnogo Do osvobojenja Bolgarije štel je učiteljski stan bolgarski najbolj izbrane in najbolj omikane elemente naroda med seboj, ker tedaj so se bavili vsi omikanejši Bolgari samo z učiteljevanjem, ko ni bilo za nje druzega posla. A ko se je osnovala bolgarska država, bila je pozvana večina teh učiteljev v razne druge državne službe. In brez sumnje, ako bi ne bilo teh učiteljev, Bolgarija bi bila pri svojem vstópu v nov život čisto brez delavcev v javnem in občnem življenji in brez uradnikov v raznih oddelkih državne uprave. V tem počele so se odpirati nove šole, a število starih učiteljev se je manjšalo. V takih okolnostih trebalo je postaviti za učitelje nove, mlade osobe, ki še niso imele nobene prakse, in ki tudi niso bile dosta izšolane. V Trnovskem šolskem okrogu se bavi z učiteljevanjem samo 6$^0/_0$ učiteljev že 10—30 let, 24$^0/_0$ 5 do 10 let, a drugi 70$^0/_0$ so vsi novi, ki so postali učitelji posled vojske in poučavajo 1—4 leta.

Da se je moglo sestaviti v kratkem času takovo učiteljsko osobje, ni bilo druzega pomočka, razven vzeti za učitelja vsakega, ki je le znal brati in pisati. Tako se nahajajo po vaséh iztočnih okrogov učitelji, ki so se do nedavno bavili z raznimi rokodelstvi, a v zapadnih predelih je selski učitelj kakor vaški fant, ki sam komaj zna to, kar se zahteva kot rezultat početnih šol. Za to so se obdržavali do sedaj okrog 3 leta ob šolskih praznikih pedagogični tečaji, v kojih je okrožni inspektor z jednim pedagogom poučeval okrog 6—8 tednov, da upozna slabejše učitelje z najpotrebnejšim znanjem, z učevno metodo itd. L. 1881. bilo je takih tečajev na 5 mestih, s 407 slušatelji in 11 slušateljicami. Tako se pripravljajo od slušateljev za silo novi učitelji.

Pri vsem tem je obraženje in priprava učiteljev jako raznoobrazna. To se najbolje vidi, ako se primerja, koliko učiteljev je zvršilo samo početne ali narodne šole, a koliko jih je zvršilo nekoliko tečajev glavnih ali meščanskih šol. Učiteljev s prostim znanjem iz početnih šol je v Kjistendilskem okrogu 80%, v Rahovskem 61%, v Vidinskem 55%, v Trnovskem 31% itd. Samo v Šumenskem okraji imajo skoro vsi razven 3% večje znanje iz glavnih šol.

Da se primerno odgoje narodni učitelji, treba pedagogičnih zavodov ali učiteljskih pripravnic. Takov zavod bil je v Šumnu l. 1880/1, kjer je bilo upisanih 30 učencev in 15 učenk. A l. 1881/2 odprli sta se dve redovni državni učiteljski pripravnici, ki imata za sedaj samo po jeden tečaj, in to v Šumnu in Vraci. V prvi je bilo 42 pripravnikov in 28 pripravnic, a v drugi 31 pripravnikov. Od teh učevnih zavodov more se pričakovati, da bode čez nekoliko let zadovoljeno za največjo silo potrebi narodnih učiteljev.

Plače učiteljske po selih so jako različne, in materijalno stanje jim je jako malo zagotovljeno. Ti se pogodé z učiliškim odborom vsikdar samo za jedno leto, in razven novčne plače imajo po vaséh še navadno hrano, žito, drva, stanovanje itd., kakor se pač pogode. Srednja plača po vaseh znaša okolo 300 frankov na leto (okolo 130 gld.). A večja je plača po mestih n. pr. v Svištovu 2600 frankov, v Šumnu 2500, v Trnu 1450, v Vraci 1200 frankov itd.

V malih vaséh je učitelj navadno tudi občinsk pisar in pevec v cerkvi. Po zakonu za vojsko učitelji niso svobodni od vojinske dolžnosti, ker so se večkrat dogajale prevare; n. pr. inspektor je hotel jednega od svojih prijateljev, ki ni bil učitelj, osvoboditi od vojaštva, hitro ga je namestil nekje, a spodil prejšnjega učitelja, tako da je prevaril naborno komisijo.

Za penzije ostarelih učiteljev in njihovih vdóv, posebno če so jim možje bili zaklani v turških časih, bilo je opredeljeno v proračunu pr. leta 30.000 frankov. Takovih penzij prejemalo je l. 1881. 27 učiteljev in 13 vdov. A sedaj se je ta broj že povečal.

(Dalje prihodnjič.)

Langus in Preširen.

I.

Lastnina sedanjega predsednika goriške čitalnice, gospoda deželnega računarja And. Jegliča in njegove gospé soproge rojene Ovsénkove iz Lesec na Gorenjskem, krasna je slika na plehu, jeden meter dolga in blizu toliko široka. Slika nam predstavlja Jezusa sedečega na stolu, pred njim stojita dva mlada dečka v obleki, pred kakimi štiridesetimi leti na Kranjskem navadni. Na strani se vidi cerkev v Lescah pri Radovljici in v ozadji gorenjski Triglav. Sliko je napravil naš rojak slavni Langus, a njegov prijatelj Preširen je v to svrho zložil nekoliko verzov. Omeniti moram, da sta bila oba, Langus in Preširen, pri Ovsenkovih domača prijatelja. Ker mi ni znano, da bi bili ti verzi, pod ono sliko napisani, že kedaj natisneni, hočem jih tu prepisati. Napis na sliki slôve tako:

Janez Ovſenek
rojen 2. dan velkiga
ſerpana 1834 umerel
26. dan ſuſhza 1839.

Jaſni ſo in ſrezhni bli
Nij' shivlenja kratki dni.
Glaſ ſaſliſhta: „Prid'te k mêni
Majhni vi, nesadolshêni!"
Duſhe nijne ſta veſéle
Repetnizhize rasſpéle. —
Ozha, matere ozhéſa
Môkre gledajo v nebéſa.

Ignaz Ovſenek
rojen 7. dan maliga
travna 1833 umerel
7. dan maliga travna
1839.

Ta slika zdi se mi dvojne važnosti, prvič ker je delo Langusovo, in drugič, ker je Preširen preskrbel sliki primeren napis.

Dr. Fr. Kos.

Da je ta napis res Preširnov, za to imamo še drugo imenitno pričo. Prečastni stolni prošt ljubljanski, gospod Jos. Zupan pripoveduje namreč to: Ko sem bil okolo leta 1840. stolni kaplan pri Sv. Nikolaji v Ljubljani, obiščem nekega dné svojega prijatelja Langusa. Kmalu za mánoj pride tudi najin skupni znanec dr. Preširen. Langus mu reče, da potrebuje grobnega napisa dvema dečkoma, bratoma, ki sta oba hitro jeden za drugim umrla. Preširen mu poredno odgovori: „Kakšnega pa hočeš, ajdovskega ali krščanskega?“ Langus se zasmeje ter pravi: „Ti si bil in ostaneš malopridnež („Spitzbube“)!“ Nato gre Preširen v drugo sobo in čez par minut prinese zgoraj natisneni grobni napis Langusu. — Listič z napisom pa je spravil prečestiti gospod sedanji prošt Zupan ter nam ga je te dni poslal prijazno v porabo. Videli smo, da je pisava na njem res Preširnova. Gospodu stolnemu proštu pa se za njegovo ljubeznivo prijaznost lepo zahvaljujemo! L.

II.

„Marskteri rómar grè v Rím, v Kompostêlje“.

Ta sonet Preširnov, natisnen na 153. strani njegovih „Poezij“ (1847), izraža sicer veličastno misel, a po svoji dikciji je neokreten in umeti ga je najteže med vsemi soneti Preširnovimi. Leta in leta mu nisem mogel do živega, in kakor mêni, godilo se je in godi se še dan denes tudi drugim. Bistra priča mi je prof. dr. Fr. J. Celestin, ki v svoji knjigi „France Preširen“ (U Zagrebu, 1882), na 50. strani o tem sonetu piše takó: „Kao što hodočastnika u Rim, isto tako vuče srdce pesnika u njezinu kuću, da gleda tamo lik djevice, sjenu rajske njezine ljepote. Ali sve to jesu varave sanje, u kojih jedva imade traga istini.“

Učeni gospod pisatelj je tukaj popolnoma prezrl, da, ako bi bil pesnik hodil „u njezinu kuću,“ ne bi bil ondukaj gledal samo „podobe“ ljubljeni devici, ampak živo devico samo; ne bi bil gledal samo „sjenu rajske njezine ljepote,“ ampak istinito, dušno in telesno rajsko lepoto njeno. Prezrl je naposled g. pisatelj, kar piše na 31. in 32. strani omenjene knjige svoje, kjer pripoveduje, da Preširen z Julijo Primčevo „nije govorio nikada“; a govoriti bi bil moral gotovo ž njo, ako je hodil „u njezinu kuću“.

Ta sonet nam je zatorej tolmačiti drugače, nego ga razlaga prof. Celestin.

Preširen pôje takó:

Marsktéri rómar grè v Rím, v Kompostêlje,
Al tjè, kjer svét Antón Jézusa várje,
Tersát obíše, al svéte Lušárje
Enkràt v življênji, al Maríjno Cêlje.

V podóbah glédat' hrepení vesêlje
Življênja rájskiga. Sled sénce zárje
Unstránske glórje, vtísnjeni v oltárje
Ljubézni vèrne ohladí mu žêlje.

Ah tàk podóbo glédat' 'me device,
Nebéške njé lepôte sénco, sánje
Goljúfne, v ktérih kómej sléd resníce,

Ukàz žélj vléče v tvôje domovánje;
Sercé obúpa mànj moré pušíce,
Ur krájši ték, tam mílši pèrs zdihvánje.

Blagovoljnega čitatelja prosim, naj v tem sonetu čita začetne črke vsakemu verzu od zgoraj doli. Kaj bode našel? Našel bode, da je pesnik zložil sonet MATEVŽU LANGUSU. Zložil ga je dragemu prijatelju svojemu Matevžu Langusu, ki je, porodivši se l. 1793. v Kamnji Gorici, sin ubogega kovača in žebljarja, samouk, brez osnovnih studij, samo po svojem prirojenem geniji in po svoji čudoviti pridnosti in vztrajnosti od navadnega sobnega mazača vzpel se do slavnega slikarja slovenskega, ter 21. oktobra 1855. l. obče čislan, imovit umetnik umrl v Ljubljani.

In kaj nam pesnik pripoveduje v tem sonetu?

Pripoveduje nam to:

Marsikateri romar roma v Rim; gre v Kompostêlje (Santiago de Compostella = „Svetega Jakopa v beli Galiciji“ na Španskem pozna tudi narodna pesen slovenska): napoti se k svetemu Antonu v Padovo; Trsat, svete Lušarje ali Marijino Celje obišče vsaj jedeňkrat v svojem življenji. — Zakaj? Zato ker hrepeni v podobah gledati rajskega življenja veselje. Ni istinito rajsko veselje, ni istinita nebeška glorija, katero romar gleda v oltarjih imenitnih teh božjih potij. Kaj še! Niti zárja onostranske glorije ne blestí se z njih, niti senca te zarje nebeške ne sije mu v oči, ampak sveti mu z oltarjev samo „sled sence zarje unstranske glorje“. A že samo ta sled, katerega daje senca, izvirajoča od krasne zarje nebeške glorije, ohladi pobožnemu romarju želje verne ljubezni.

Jednaka godi se tudi našemu pesniku. Prijatelj Langus slika portrêt Preširnove ljubice, Primčeve Julije. In kakor pobožnega romarja v Rim, Komposteljo, Padovo, na Trsat, na sv. Lušarje ali v Marijino Celje, tako pesnika Preširna vsak dan „ukàz žélj“ vleče v Langusovo domovanje, da tam gleda krasno podobo slikane device: pesnik ne vidi pri Langusu prave istinite podobe ljubljene Julije, ampak vidi samo „senco“ njene nebeške lepote, „goljufne sanje“, v katerih je komaj sled resnice! A vender obiskuje dragega prijatelja, vender se vtaplja v divno sliko drage mu Julije, katera je v življenju tako krasna, tako nebeško lepa, da čopič niti najslavnejšega slikarja ne more naslikati v resnice take, kakeršna je! In ko tako pri svojem prijatelji gleda samo „sled sence zarje Julijine lepote,“ tedaj mu „obupa pušice“ menj moré otožno srce, tedaj je uram njegovim „krajši tek“ in prsim njegovim „milejše zdihovanje.“ Kakor pobožni romar na imenitni božji poti, tako pesnik pri Langusu, slikajočem Primčevo Julijo, išče hladila verni ljubezni svoji!

Tako je umeti, tako je tolmačiti ta sonet. Konečno še hvaležno omenjam, da sem ključ do tega soneta od g. Levstika prejel.

L.

Slovenski glasnik.

Prvi slovenski narodni roman. Knjižnica slovenskej mladini. Knjiga III. Sreča v nesreči. Poučna povest odraslej slovenskej mladini. Spisal Janez Cigler, župnik pri sv. Tilnu v Višnjigori. Drugi popravljeni natis. V Ljubljani 1882, m. 8, 145 str. Založil in izdal Ivan Tomšič. Cena trdo vezanej knjižici po 45, s pošto pò 50 kr. — Vrstniki naši, ki so pred 25, 30 ali več leti hodili v začetne šole, spominajo se še gotovo drobne, a že takrat redke knjižice o slovenskem kmetu in francoskem vojščaku, Franci Svetinu in njegovih dveh sinovih dvojčkih: o Pavlu, ki je iz pastirja po čudnih dogodkih postal imeniten škof in o Janezu, pekárskem učenci, ki je iz Trsta dospevši v Tulon na Francosko k bogatemu trgovcu, po nedolžnem bil k smrti obsojen, potem pa, ko se je pokazala njegova nedolžnost, dobil bogatega trgovca hčer v zakon ter sam bil imovit trgovec v Tulonu, kjer je srečno našel svojega izgubljenega očeta, kakor škof Pavel svojo mater Nežo. Redka je bila ta knjiga že pred petindvajsetimi leti in kdor jo je imel, čuval jo je kot drag zaklad A vender na Kranjskem ni bilo človeka, ki ne bi bil na pamet znal povesti o Svetinu. Ob nedeljah in ob zimskih večerih so jo ljudje prebirali kakor zlato knjigo in potem leta in leta še menili se o čudnih dogodkih, katere so prebili Svetin in njegova sinova, tako da je njé vsebina na Kranjskem postala pravo narodno blago. Ni se nam zatorej čuditi, ako je jeden najizbornejših pisateljev naših, g. Fr Levstik, o tem prvem in narodu našemu predragem romanu slovenskem napisal obširno razpravo in oceno v Janežičevem Glasniku ter že pred več nego dvajsetimi leti izrekel željo, da bi se ta knjiga iz nova natisnila Srečna je bila zatorej misel, „Svetina“ dati v drugem natisku na svetlo in za to misel in nje zvršitev moramo hvaležni biti g. Ivanu Tomšiču, vrlemu uredniku „Vrtčevemu“, ki tako lepo berilo pripravlja mladini slovenski. G. izdajatelj v predgovoru piše tako: „Že davno je bila obča želja slovenske mladine prijateljev, da bi povest o Svetínu prišla zopet v dέžel. Ta želja se do zdaj ni bila izpolnila, da-si je minilo že 45 let, odkar je prvič natisnena (1836 l.), in ta natisk je zdaj takó redek, da ga je težavno dobiti v roke. Tedàj, ko je bila slovenska knjiga priprostim ljudém še jako redka prikazen, čitala se je rečena povest povsod s tolikim veseljem, da je do malega ni bilo hiše, v katerej bi je ne bili poznali, samo če je kdo v hiši znal čitati na knjigo. Zatorej mislim, da bi moja „Knjižnica slovenskej mladini“ izvestno lepše in boljše knjige ne mogla prinesti, nego li je knjiga o Svetínu, katero je spisal pokojni Višenjski župnik Janez Cigler, ki se je v Vódmotu pod Ljubljano bil porodil v 7. dan maja 1792. l, in umrl v 11. dan aprila 1869. l. v Višnjigori. Razven nekaterih raznoličnih molitvenikov in Svetínove povesti je spisal tudi „Življenje sv. Heme;“ potem „Deteljico, ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov“ (1863. l.), in mično povest „Kortonica, koroška deklica,“ katero je 1866. l. dala družba sv. Mohora v Celovci na svetlo. — Toliko o moži, ki je oče povesti, katero s to knjižico Tebi, mladina slovenska predraga, podajem in želim, da bi jo čitala z enakim veseljem, s kakeršnim smo jo čitali i mi, kadar smo bili še v Tvojih letih srečne mladosti. Zatorej knjižico, ki je napisana Tebi v pouk in zabavo, vzprími z ono dobrohotnostjo, s kakeršno si vzprijela i prvi dve moji knjižici; ako storiš to, dovolj mi bode plačila za trud, ki sem ga imel, o knjižico iz nova dajoč na svetlo.“ Mi ta prvi slovenski narodni roman svojim čitateljem najtopleje priporočamo. Lepše povesti od Svetína g. Tomšič ne bi bil mogel podati naši mladini.

Šolske knjige slovenske. Te dni je bila dotiskana nova učna knjiga slovenska: Zemljepis za prvi razred srednjih šol. Spisal in založil Janez Jesenko. Cena 45 kr. V Ljubljani 1882, velika 8, 116 str. Natisnila „Narodna Tiskarna“. Tako nas je g. profesor Jesenko oskrbel z vsemi učnimi knjigami, kolikor jih za zemljepisno-zgodovinsko stroko potrebujemo v nižjih razredih naših srednjih šol. Ker je njegove „Občne zgodovine“ I. del že pošel, izdal ga bode v kratkem g. pisatelj v drugem natisku. Občno zgodovino za višje razrede srednjih šol ima prof. Jesenko tudi pripravljeno in izdá jo, kadar se pokaže, da je bodemo potrebovali. — Bambergovega „Latinsko-slovenskega slovarja,“ ki bode obsezal ókolo 30 pol, natisnenih je do zdaj že 24 pol. Knjiga bode gotova do 15. septembra. — Senekovičeva „Fizika“ bode do božiča dotiskana. — Natiskovanje prof. Kermavnarjevih „Slovensko-latinskih vaj za III.

in IV. gim. razred“ dospelo je do 5. pole. — Na dalje je prišla na svetlo: Fizika za nižje gimnazije, realke, učiteljišča. Spisal in založil J. Čebular. c. kr. višje realke profesor v Gorici 1882, 8, 90 str. Natisnila hilarijanska tiskarna. Cena 80 kr. A knjiga ni cela, ampak obseza samo učivo, kolikor ga treba za poučevanje v bodočem šolskem letu; drugo polovico obeta g. pisatelj izdati vsaj do 15. febr. 1883. l. Obširnejše, knjigo hvaleče poročilo o Čebularjevi „Fiziki“ priobčuje prof. A. Šantel v goriški „Soči“ št. 33. t. l.

V obrambo. Odgovor „Slovencu“. Zložil S. Gregorčič. Cena 20 kr. V Ljubljani 1882, 8. 18 str. Natisnila „Narodna Tiskarna“. Založil Ig. Gruntar. To je krasno opravljen ponatis znane in duhovite Gregorčičeve obrambe iz „Ljubljanskega Zvona“. Nasprotniki Gregorčičevi naj te knjižice ne prezró. morebiti se vender še spokoré.

Gregorčičevim kritikom odgovor in poúk. Cena 30 kr. V Ljubljani 1882. 8, 27 str. Tiskala „Narodna Tiskarna“. Založil Janko Pajk. — Ta knjižica ostro odgovarja vsem tistim, ki so Gregorčičeve poezije bodi-si s cerkvenega, bodi-si z estetičnega stališča grajali. Priporočamo jo vsem, ki se resno brigajo za našega pesništva razvoj.

G. A. Förster je uglasbil Gregorčičevi pesni „Njega ni“ in „Sirota“. a g. Ludovik Hudovernik v Mariboru pesen „Naša zvezda“.

Slovenski umetniki. G. Fr. Grbić, znani skladatelj in operni pevec slovenski, ki je zadnje leto pel v lvovski operi, imenovan je za profesorja na poljskem konervatoriji v Lvovu. — G. operni pevec Josip Nolli pel je letošnje poletje z veliko pohvalo v Pragi, a bodočo zimo bode pel pri operi v Forliji in v Rimu. — Slavnoznani slikar naš, g. I. Wolf okrasil je kapelo sv. Frančiška in pročelje frančiškanske cerkve v Ljubljani z novimi prekrasnimi freskami. — Drugi slikar slovenski, g. Schlegl, ki po zimi biva navadno na Italijanskem, osobito v Firenci, olepšal je budanjsko cerkev poleg Vipave z novimi freskami, katere močno hvalijo.

Dva narodna praznika praznoval je minuli mesec slovenski narod ter z njima pokazal, kako ve ceniti in čestiti spomin zaslužnih pisateljev svojih. Dné 13. avgusta odkrila sta se slovesno pokojnemu M. Tonejcu-Samostalu v prijaznih Gorjah nad Bledom dva spomenika: grobni kamen in spominska plošča na njegovem rojstvenem domu.

Grobni spomenik je ukusno naredil iz domačega marmorja radovljiški kamenar g. Vurnik; na vrhu je okrašen z zlatimi arabeskami in pisateljskimi emblemi (zvitek papirja in pero), vzidan je v cerkveni zid in ima ta napis:

Tu počiva
Matej Tonejec Samostal,
profesor in meščanski učitelj,
rojen 9. septembra 1846, umrl 15. maja 1882.
Blag mu spomin!

Dolžán ni samo, kar veleva mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan!

Spominska plošča vzidana na rojstvenem domu v Gorjah ima ta napis:

Tu se je rodil
Matej Tonejec,
rojen 9. septembra 1846, umrl 15. maja 1882.

Slovesnost je poveličevalo krasno petje in mnogobrojno zbrano občinstvo, med katerimi je bilo videti tudi nekoliko zastopnikov hrvatskega in češkega naroda.

Drugi narodni praznik je bila velikanska narodna slavnost, katero je odbor za Jurčičev spomenik priredil 15. avgusta na Muljavi in v Zatičini o priliki, ko se je na Jurčičevem rojstvenem domu na Muljavi vzidala in odkrila spominska plošča s tem napisom:

V tej hiši je bil porojen v 4. dan marcija 1844. leta
Josip Jurčič,
pesnik in pisatelj slovenski.
Postavil hvaležni narod 15. avgusta 1882.

Jurčičeva slavnost — tako piše odlično pero v goriški „Soči“ — vršila se je v najlepšem, uzornem redu. Udeležitev od vseh stranij je bila res velikanska, bilo je gotovo kakih 7000—9000 ljudij navzočnih. Kakih 400 voz pripeljalo se je na Muljavo, iz same Ljubljane nad 50. Navdušenost je bila tolika, tako iskrena, neprisiljena, neponarejena, kakeršne dozdaj še pri nobenem narodnem shodu videl nisem. Kersnikov slavnostni govor in pogled na staro Jurčičevo, poleg govornika plakajočo mater privabil je mnogim iz množice odkritosrčno solzo v okó.

Hiša Jurčičeva na prijaznem holmci stoječa je nizka, skromna, s slamnato streho krita, a snažna koča. Nizka je hiša, toda črna, v njeno belo steno vzidana plošča, ki z zlatimi črkami pripoveduje, da pod to uborno streho je tekla zibel duševnega velikana Jurčiča, dela to nizko hišico zdaj imenitnejšo kakor mnogo visoko palačo bogatinov ..... Jurčičevi častilci so bili na poti k svečanosti in od njé gredoči povsod najsijajneje vzprejeti: povsod slavoloki, streljanje, pozdravljanje, živioklici. Videlo se je povsod, kako se je narod vzbudil, kako ima narodna stranka neizgubna tla na deželi.“

Mi temu kratkemu popisu dostavljamo še to, da je veliko peto mašo na Muljavi s pomočjo domačih gospodov kaplanov Kljuna in Podboja služil g. prof. T. Zupan in da je bil v Zatičini na posestvu gostoljubivega gospoda Fortune poleg mnogobrojnega občinstva zbran cvet slovenske inteligencije; opazovali smo tukaj dva državna poslanca (dr. Vošnjaka in V. Pfeiferja), dva deželna poslanca (L. Svetca in dr. Zarnika), okrajnega glavarja Grila, več mestnih odbornikov ljubljanskih (podžupana Fortuno, dr. Drča, dr. Bleiweisa), dolgo vrsto slovenskih pisateljev, profesorjev, notarjev, justičnih uradnikov, učiteljev in mnogo tujih gostov, tako n. pr. prof. dra. Celestina iz Zagreba, pesnika S. Gregorčiča z Goriškega, skladatelja Davorina Jenka iz Belega Grada, Poljaka viteza Smolskega z Dunaja itd. Krepki, živi, ognjeni govori povzdigovali so občno navdušenje. Telegramov je od vseh stranij slovenske zemlje došlo 67. Gotovo vsakemu udeležniku ta lepi narodni praznik ostane nepozabljiv.

Slovanski gostje v Ljubljani. Zadnje tedne smo v Ljubljani spet imeli nekoliko odličnih gostov slovanskih. Videli smo českega pesnika g. Mokrega, ki se je vrlo zanimal za literarne razmere naše; videli smo poljskega pisatelja g. Antonija Donimirskega iz Torana na Pruskem, bivšega poljskega poslanca na državnem zboru nemškem, zdaj bivajočega v Varšavi; videli smo napósled poljskega novinarja g. viteza Smolskega. Vsi ti gospodje so se natančno poučili o naših literarnih, narodno-gospodarskih in socijalnih odnošajih ter so obétali, da bodo po českih, oziroma poljskih listih pisali o Slovencih in tako pospeševali medsebojno spoznavanje slovanskih narodov.

Slomškovi zbrani spisi. Čitatelje svojega lista opozarjamo na denašnji inserat g. Mih. Lendovška, vikarja v Ptuji. Po znižani ceni — za neznatnih 1 gld. 90 kr. — vrli izdavatelj Slomškovih zbranih spisov prodaje tri krasne knjige slovenske: 1. pesni, 2. basni, 3. životopise. Slomškovih spisov ne bi smeli pogrešati v nobeni poštenoslovenski hiši, a vender čujemo, da se knjige kaj počasi razpečavajo, kar ni posebno lepo za nas. Pri istem gospodu dobivajo se tudi „Val. Orožnovi spisi“ po 50 kr. broširan izvod.

Preširnova ura. V „Ljubljanskem Zvonu“ (II. 8, 467) pripoveduje g. prof. T. Zupan, da je bila Preširnova žepna ura po pesnikovi smrti na javni dražbi v Kranji za 10 gld. prodana. To je zmota. V ustnem testamentu, katerega je dr. Preširen 6. februvarja 1849. leta naredil pred pričami: Matevž Mayr, Anton Achtschin in Valentin Čemžer in katerega je 15. februvarja 1849. l. sub /. c. kr. okrajna sodnija Kranjska v zapisnik vzela, pravi Preširen: „Auch die goldene Sackuhr soll obigen zwei Kindern der Jelovšek gehören“. Preširnovo uro je tedaj podedoval njegov sin in po njega smrti Preširnova hči Ernestina, katera jo je hranila do l. 1855. A to leto se je Jelovškovim tako slabo godilo, da je Ernestinina mati pesnikovo zlato uro izročila ljubljanskemu advokatu dru. Rudolfu, váruhu Preširnovih otrok, in ta jo je svojemu pisarju prodal za 20 gld. To poročilo nam prihaja od tako zanesljive strani, da mu ni možno oporekati.

Poslednji „Kranjski Čebelár,“ preč. g. dr. Jarnej Levičnik, dekan pri Sv. Mohorji na Koroškem, obhajal je 5. avgusta svojo zlato mašo. Porojen 15. avgusta 1808. leta v Železnikih, bil je v duhovnika posvečen 5. avg. 1832. leta. Novo mašo je pel isto leto v nedeljo po sv. Jarneji v farni cerkvi domačega kraja, kjer je obhajal tudi l. 1857. ravno isto nedeljo sreberno sveto mašo; zlato mašo pa je opravil na tihem v št. mohorski podružni romarski cerkvi „Maria Thurn“. Bog nam prečestitega gospoda zlatomašnika, pesniškega veterana slovenskega, poslednjega živečega „Kranjskega Čebelarja“ zdravega in krepkega ohrani še mnogo let! Po „Zgodnji Danici“.

„Matica Hrvatska“ zbirala je več let narodno blago, katero je zdaj ukrenila na svetlo dati. Na razpolaganje so jej ogromne zbirke, katerim je za urednika imenovala — kakor smo zvedeli iz privatnega vira — gg. prof. F. Petračića in prof. T. Maretića. — Tudi naša Matica ima mnogo narodnega blaga nabranega in skrajni čas je, da se stvar zgotovi in izdá. Jedini Slovenec ki bi bil vrhu prof. Kreka temu delu sposoben, je g. profesor Matija Valjavec v Zagrebu. Do njega naj se Matica obrne in potem se nam je nadejati, da pride v kratkem naše narodno blago izvrstno urejeno v tisek.

M. M.

Hrvatska književnost. Vienac gorskog i pitomog cvietja. Hrvatsko-srbska pjesmarica. Uredio J. A. Kaznačić. Drugo umnoženo izdanje. U Dubrovniku. Naklada tiskare Dragutina Pretnera 1882. 16. 247. Cena 60 kr., po pošti 65 kr. — Hrvatje imajo dokaj pesmaric; najrazširjenejša je Deželičeva, najcenejša pa neki Sušaški fabrikat te vrste. Gotovo je veselo znamenje, ako se je takega dela lotil tudi znani rodoljub in pisatelj Dubrovniški, J. A. Kaznačić. V njegovi zbirki nahajajo se najlepše za petje pripravne pesni hrvatske i srbske, narodne in umetne. Narodnih je 70 in priznavati treba, da so tu biseri narodne poezije srbske in hrvatske zbrani in z veščo rokó urejeni. Umetnih pesnij je isto toliko: žal da je urejevalec prezrl dva znamenita pesnika Jakšiča in Jorgovaniča. — Savka i Stanko. Izvorna pripoviest odraslijoj mladeži. Napisao Davorin Trstenjak. V Zagrebu, 1882, mala 8^{ka}, 220. Nakladom hrv. knjiž. sbora. Marljivo delujoči pedagogiški zbor v Zagrebu pridobil si je veliko zaslugo, da je omogočil izdanje te prelepe povesti. Gospod Trstenjak je kot pisatelj pripovedek za mladež v Hrvatih na dobrem glasu, in tó po pravici, kajti ta knjižica ni prvo njegovo delo v tej stroki; hrvatska književnost je pa baš v tej vrsti povestij jako slaba. Jezik povesti je lep, a izdanje elegantno. Cena —? — Naš zemljak g. prof. Fr. Marn sestavil je po Karlu Kurzu učno knjigo: Njemačka vježbenica za prvi razred srednjih škola. Založila je to $9^1/_2$ pol obširno delo deželna vlada hrvatska in postavila knjigi ceno na 45 kr. — Hrvatska Vila dné 5. srpnja 1881 na slavu sv. Cirila i Metoda. Od Mihovila Pavlinovića. 35 str. 25 kr. Slavenski apostoli Kiril i Metodije i istina pravoslavlja. Napisao dr. Nihola Milaš, ocijenio dr. A. Franki. 53. Cena 20 kr. — Dvie sluge. Pripovedka iz bilježnice Stjepana Dragoića. 57. Cena 30 kr. Kratko ali lepo delce, vredno, da se pazljivo prečita. — Crtice i pripoviesti iz bosanskog života. Napisao Vjekoslav Wiesner-Livadić. Te črtice natisnene so bile že prej v „Vienci“ in „Obzoru“ ter so se občinstvu toli prikupile, da jih mora pisatelj še v posebni knjižici na svetlo dati. — Razbibrige Pjesme. Spjevao Milan Kasumović. U Srk. Karlovcih. Štampa Koste Pavlovića 1882. Nič posebnega! — Bazilika sv. Dimenta u Rimu. Povjestno arkeologičke crtice. Od prof. Fr. Bulića. 68. 25 kr. — Ko bi slovensk cerkven list tó delce preloženo priobčil! — Jugoslovanske akademije znanostij in umetnostij zgodovinsko-jezikoslovni odsek imel je dné 21. junija javno sejo, v kateri je čital pravi član in varuh zagreb. nar. muzeja, prof. Š. Ljubić razpravo: „Novi prilozi za dalmatinsko epigrafiju.“ Ljubič našel je v Benetkah dva rokopisa iz 16. stoletja; v teh rokopisih zabeleženih je 135 rimskih napisov iz Dalmacije, o katerih Mommsen (Corpus Inscript.) ničesa ne vé. Matem.-prirod. odsek imel je 7. julija sejo, v kateri je čital pravi član, prof. S. Brusina „o hrvatskoj fauni.“ — V „Mittheilungen des Institutes für österreichische Geschichtsforschung“ natisnena je jako zanimljiva razprava „Die historischen Arbeiten der südsl. Akademie der Wissenschaften in Agram. Von Dr. Fr. Rački.“

M. M.

Srbska književnost. Zabeležiti mi je denes zopet nekoliko bolj ali menj znamenitih knjižnih proizvodov srbskih: Boka Kotorska. Mali srpsko-narodno-književni zabavnik za srpsku mladež. Napisao i uredio Jovan Šarić. Knjiga prva. U Novome Sadu. U štampariji A. Pajevića 8. 62. — Najbolje priporočilo lepega tega delca je menda tó, ako porečem: naj bi se tudi naši mladeži jednak almanah preskrbel. Članki, ki so tú natisneni, jako so zanimivi, a vse delo z veščo rokó sestavljeno; naj mi bode dovoljeno nekatera posebno poudariti: Boka Kotorska. — Primorkinja, pjesma Zmaja-Jovana-Jovanovića. — Petar Petrović Njeguš, vladika crnogorski, pjesnik srpski. — Stefan Nemanja, njegova dva vlastelína Kotoranina. — Budva, kratak pogled na nju iz „Fruške Gore.“ — Marija i Draginja crta iz života Bokeljskog. — Pitalice od Vuka Vrčevića. — Jadransko more. itd. — Gradja za istoriju kraljevine Srbije. Vreme prve vlade kneza Miloša Obrenovića. Priredili Vukašin J. Petrović, dr. Nikola J. Petrović. Knjiga I. od 1815—1821. U državnoj štampariji u Beogradu. 1882. Za zgodovino Srbske je tó v vsakem obziru imenitno in prekrasno delo, eminente vrednosti — takó sôde srbski listi. — Ruski učenjak Vladimir Kočanovskij izdal je zopet dve veliki knjigi o dalmatinsko-srbski književnosti: 1. Neizdanyj dubrovniščkij poet Anton Marin Glejevič 8⁰ 205. — 2. Obrazcy dubrovniščkago jazyka i pisma. — Črnogorski knez Nikola I. ni samó junak, nego i pesnik, in sicer jako nadarjen pesnik. Kdo ne pozna prekrasne njegove pesni: Onamo, onamo? Novíne srbske javljajo, kà je knez ravnokar dovršil dramo v treh dejanjih: „Balkanska carica“ in do jo kani sam preložiti na francoski jezik. — Srpske narodne pripovedke, ponajviše kratke i šaljive. Skupio Vuk vitez Vrčević. Knjiga II. V Dubrovniku, nakladom Dragutina Pretnera. Vseh pripovedek je 227, a vrednosti so po priliki take, kakeršne so pripovedke po prof. J. Trdini v „Ljub. Zvonu“ priobčene. — Knjigarna bratov Jovanovićev izdala je zopet nekoliko knjižic: 1. Omirova batrohomiomahija i Prodromova galeoniomahija. 16⁰, 52. Cena 16 kr. — Srpski Hajduci u narodnim pesmama. Sa slikom. 15 kr. — Gjurgje Smederevac i prokleta Jerina. Sa slikom Gj. Brankovića II. praunuka Gj. Smederevca. Cena 15 kr.

M. M.

Vaclav Nebesky †. Vrli pisatelj česki, bivši tajnik českemu muzeju in pravi član c. kr. českega društva znanostij v Pragi, umrl je v 64. letu svojega trudoljubivega, prosveti in znanstvenemu napredku naroda českega posvečenega življenja po daljšem bolehanji 17. avgusta 1882. v Pragi. Blag mu bodi spomin!

Popravek. V zadnjega „Ljubljanskega Zvona“ spisi: „Velésalo itd.“ naj se na 483. str. v 5. vrsti od zgoraj dôlu čita: sêdno, n., sêdnast, adj., namesto: sádno, n., sádnast, adj.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**
Leto II. V Ljubljani, 1. oktobra 1882. Štev. 10.

Poslednji bràt.

Še jeden glas! . . . Oh, mrtvo vse je!
Zasut je gròb, pogrebcev ni!
Blestèč nebó navzdol se smeje,
A mêni se okó solzí — —
Oj, le počij v gomili hladni,
Tovariš moj, továriš zadnji!

Menìh klečím le tú s solzámi,
Na grôbe zrèm srpo pred sé.
Kedó, kedó tolážbo dá mi,
In ž njo odvzáme mi gorjé?
Nikogar ni! . . . Molčèč grobóvi
Vrsté se tukaj med zidovi!

Brez šuma so te pokopáli
Možjé neznani iz vasí.
Zapel je zvon! . . . Oh, zaplakáli
Po tebi smo, tovariš, vsi!
In zdaj sem sam! Srcé mi poka
In koperní in žalno joka!

Osível sem! Predrage brate
Sem videl tukaj hirati,
In srca blaga, duše zlate
Tu videl sem umirati;
Ko druge smrt je pomorila,
Jedíno mêne je pustíla!

Zakaj takó? — Oh, cvet modrósti
Premnog pač ž njimi vničen je,
In rek o svetovni svetlósti
I tukaj opravíčen je . . .
In jàz živim še v samostáni,
Ko bratje vsí so pokopáni!

Mirú iskal sem med zidóvi —
Na veke kmalu ga dobím
Poslednji brat! Tu med grobóvi
Klečím, oh, in bridkó ječím.
Povsod je mir! . . . Oj, duša môja
Le tebi, tebi ni pokôja! . . .

—b—

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr Fr. Detela.

XXI.

Sneg je po večjem skopnel ob nekaterih toplejših dnevih; a kmalu se je mraz povrnil in zima je še škripala pod nogami. Jurij je spal po leti in po zimi nad hlevom v dišeči mrvi in delo od jutra do mraka preskrbi zdravemu telesu trdno spanje. Bilo je že pozno neko noč in mesec je svetil v zadnjem krajci, ko Jurija na jedenkrat strašno lajanje vzbudi. Takoj skoči po konci in vrže obleko náse, kajti to je moralo biti kaj posebnega. Zvesti čuvaj sicer ni žugnil po noči, če ni bilo uzroka; ako je pa lisica prišla pogledat po kokoših, samo oglasil se je sultan in tatica je pobrala pete. Lajanje je postajalo vedno srditejše in tudi ovce v hlevu so začele beketati. Na hlev se je prišlo po lestvi, ki je bila zunaj prislonjena. Jurij zgrabi vile in leze urno po lestvi doli. Pod lestvo pa se je sultan valjal in premetaval s čudno zverjo in le srdito renčanje se je slišalo; druga zver pa se je vzpenjala, kakor je videl v mesečini, po hlevskih vratih in praskala in vohala s smrčkom; dolg rep pa je mahal po tleh. Volkova sta bila. Jurij ne premišljuje dolgo, skoči z lestve na volka pri vratih in mu hoče zabosti svoje orožje med rebra, a volk odskoči in se potuhne z glavo k zemlji. Hitro ga pritisne Jurij za vrat in na vso moč ga tišči k tlom. A zdaj skoči druga zver od zadaj nanj in na jedenkrat je pretrgana suknja in srajca in čudno gorko oblije Jurija po plečih. Po njem bi bilo, da ni zvesti sultan iz nova se vrgel na svojega nasprotnika in mu ubranil pomagati tovarišu.

Krik in hrup pa je vzbudil tudi ženski. Hišna vrata se odpro in mati in Lenčika stopita na prag.

„Kaj pa je, kaj pa je? Križ božji! Pomagajte, pomagajte!“ začneta vpiti in to vpitje je Juriju res pomagalo, kajti drugemu volku upade pogum; oprosti se svojega sovražnika in izgine v gozdu. Le do konec hleva ga je podil sultan, potlej pa se je vrnil Juriju pomagat. Ta pa je tiščal svojega jetnika, da so mu roke otrpnile in komaj je strahoval volka, tako srdito se je premetaval. Praskal ga je s prednjimi in zadnjimi nogami, da je bil Jurij po nogah ves okrvavljen; umoriti pa volka ni mogel, ker ga je bil slabo zadel.

„Kaj pa je, Jurij? Za božjo voljo!“ vpije mati in se ne upa od hiše.

„Nič ni. Volka imamo,“ pravi Jurij.

„Ali hočeš puško?“ kliče Lenčika.

„Ne, ni treba,“ oglasi se ta. „Če moreš, Lenčika, prinesi mi tisti dolgi nož iz kuhinje!“

Urno prinese Lenčika nož: Jurij pa zbere vso svojo moč, stopi z levo nogo na vile, z desnico pa porine volku nož do držaja v prsi. A zdaj še le se prične pravi boj. S silno močjo vzdigne zver svojo glavo in skuša popasti Jurija, z nogami pa brca in praska tako hitro in tako močno, da se Jurij že boji, da ni prav zabodel in da bo omagal. A kmalu poide zveri moč, strašno zatuli in prične grgrati; še jedenkrat brcne krčevitô z vsemi štirimi in se iztegne. Sultana mora Jurij s silo odgnati proč od mrtve živali, kajti še zdaj jej ne da miru. Blizu premaganega nasprotnika se uleže in si liže gobec in noge, jedno uho pa je bil revež popolnoma izgubil. Jurij pa je tudi ves razpraskan in krvav, a hude rane ni dobil nobene. Komaj se zazna dan, teče Lenčika sosedom pravit, kako reč so pô noči imeli. Naglo se zbere vsa Šimonova družina okrog mrtve zveri in vse na tanko mora Jurij povedati, kakšen je bil boj.

„Ti neugnana zver ti!“ pravi Šimen in brca volka z nogo.

„O Jurij, ti si srečen,“ méni Štefan, „ti še naletiš na kaj pravega, jaz pa nimam nikoli te sreče.“

„Štefan, nikar se ne pregreši!“ svari ga mati, ki se ne more nagledati grozne zverine. „Še Jurij je imel dosti opraviti, kaj bi že ti!“

„I kaj pa je Jurij?“ huduje se Štefan. „Ali je kak Goljat proti meni? Veš, Jurij, kakor sva prijatelja, ne bojim se te pa prav nič.“

„Kaj bi se me bal,“ smeje se Jurij, „ko ti nič nočem!“

„Kaj pa misliš zdaj z zverjo storiti? Ali jo popelješ v komisijo, da potegneš darilo?“

„A, jaz ne grem,“ pravi Jurij.

„Oh, ti, naj jo jaz peljem! Kaj?“ prosi Štefan.

„I pelji, če se ti ljubi!“ pravi Jurij. „Pa kar na tvoje ime naj ti dadó, če bodo res kaj dali.“

„Takoj pridem s senmí,“ veseli se Štefan.

„Štefan,“ opomni Lenčika, „kaj pa, če te sreča tovariš tega volka? Kako se bosta pogledala?“

„Saj res! Ni mu treba hoditi, da se mu kaj ne zgodi,“ odgovarja Šimonovka in Štefan je začel premišljevati, a sramoval se je vender Lenčike in Jurija.

„Ne pomaga nič,“ pravi odločno, „jaz pojdem, pa puško vzamem s sabo, potlej naj se me pa loti, komur se zdi. Dvajset goldinarjev ali koliko dobiva, Jurij? Pa naj bo, kolikor hoče. Jaz grem.“

Kmalu prihiti s puško in senmí.

„Oborožen si, kakor bi šél na Turka,“ pravi Lenčika, „toda pazi, da ne padeš in se ti puška ne izproži!“

„Kaj bom padel, ko sem hriba vajen kakor maček peči,“ odvrne Štefan in moško vleče naloženega volka proti Dolini. Kakor zmagalec hodi svojo pot; staro in mlado pa hiti od vseh krajev radovednost past. „Oh, naj mi peljemo!“ prosijo otroci, ki se ne morejo ločiti od voza. Ko se Štefan nekoliko obotavlja, izpulijo mu ojé iz rok in kričaje in ukaje pride sprevod v Dolino. Tam pa zopet novo izpraševanje in nova zamuda. „Dva sta bila,“ pripoveduje Štefan: „pa oni je bil večji kakor ta, najmenj za dva palca in prav zdi se mi, da je bila volkulja. Če bi bila ta-le puška pri rokah, preskrbel bi bil že druščino temu na vozu, da bi mu ne bilo dolgčas. Toda po noči in pa v sili moraš pa udariti, če druzega ni, s polenom. Letos so posebno sitne te živali in toliko jih je, da sem se kar čudil, da nisem po poti katerega pobral.“

„Torej kar z nožem si ga bil podrl?“ vpraša dedec, ki je posebno moško premetával zver.

„Kar z nožem,“ baha Štefan. „Vidite, tak-le pipec“ — fant kaže svoj nož — „je kakor stvarjen za volka. Dva palca mu ga porinete med kosti, pa bo dosti imel.“

Ves dan bi bil moral pripovedovati o junaškem činu, če bi bil utegnil; a po noči ni hotel hoditi domov. Najel si je voz in odpeljal se h komisiji. Židane volje vrne se zvečer domov: tako dobro se mu še nikdar ni godilo. Juriju odšteje denar, kolikor mu ga je še ostalo; on sam je zadovoljen s slavo.

Po vsej dolini in daleč okrog pa se je govorilo o tem volku in o hrabrem Šimonovem Štefanu. Ker se je zvedelo, da se še jedna zver po hribih potika, napravili so gospôda velik lov proti gori sv. Florijana. Sodnik, davkar, pristav, zdravnik, sploh vse, kar je bilo bolj imenitnega in je puško premoglo ali vsaj na posodo dobilo, hotelo se je udeležiti: kajti če tak lov tudi sam na sebi ni posebno zabaven, toliko prijetnejši je konec njegov, ki se praznuje v kateri si bodi krčmi. Hoja po mrzlem zraku in bivanje pod milim nebom pospešuje prebavljanje in spravlja v slast jed in pijačo. Če pa moraš že za zajčji lov preskrbeti se z žgano pijačo, s polu hlebom kruha, svinjsko kračo in pečeno kuretino: kaj tirja še le lov na volka! Dva dni so se polnile čutare z vinom in žganjem in torbe z raznimi jedili, tretji dan pa so se odpeljali gospôda proti nevarnemu kraju. Kar je za lov treba, vse so imeli s sabo in še pušek niso pozabili; okrog vozov pa so se pojali lačni psi. V Dolini se jim pridruži drugo krdelo: kmetje iz okolice, ki so tudi radi postopili za kako zverjo, če ni bilo druzega dela. Ko je bila v krčmi večerja naročena, odrinili so peš proti gori, gospoda naprej, možje v kožuhih pa za njimi in med raznimi burkami se je hitro hodilo.

„Možje,“ obrne se sodnik proti kmetom, „kdo pozna dobro kraj? Oča Rožanec, Vi ste pravi lovec. Vi nas boste razstavili.“

„O gospod sodnik,“ ponižuje se mož s klobukom v roci, „bil sem jedenkrat, bil, pa sedaj sem star. Roka se mi trese in oči me zapuščajo, tako da ne zadenem nič več.“

Glasno se zasmejejo vsi pri teh besedah in dasi se Rožanec brani, prevzeti mora vender posel, da odkaže vsakemu svoje mesto. Obrne se najprej proti kratkovidnemu davkarju, ki je imel to nesrečo, da je na vsakem lovu kacega psa ubil ali poškodoval.

„Gospodje,“ pravi Rožanec, „zgovoriti se moramo, da psov ne bomo streljali, ker ta žival nam nič hudega ne stori.“

„Volk pa pes se malo razločita,“ meni oni gospod. „Ali bi ne bilo bolje, da pošljemo pse nazaj? Saj niso za nič.“

„A! Pustimo rajši pse tu, pa mi pojdimo domov,“ ugovarja Rožanec. „Razločili boste pa lehko: če se spusti zver proti Vam, volk je, pa streljajte; drugače je pa pes.“

„Torej mislite, da se bo volk koga lotil, če nas je toliko?“ pravi drugi gospod.

„Zver je prekanjena,“ meni Rožanec, „nič jej ni zaupati. Zato je treba dobro meriti; če pa ne zadene, potlej pa puško za tanki konec prijeti pa udariti ali pa na drevo!“

„Jaz sem pa slišal,“ omeni kmet, „da gre pravi volk na drevo kakor veverica.“

Splošen smeh nastane o tej opazki, Rožanec pa razvrsti zdaj lovce po hosti. Davkarja postavi k prvemu jarku nad cesto, pristava toliko od njega, da se s puško ne moreta doseči, tega sem, onega tjà, sebe pa je postavil na križempot pod sv. Florijanom. Jasen je bil dan in solnce se je bližalo zatonu, ko se je lov pričel. Psov pa ni bilo mogoče spraviti na noben sled; kakor nori so letali okrog in če je jeden zalajal, tekli so vsi k njemu in lajali in begali. Čez kaj časa so se poboljšali in tu pa tam se je slišal kak pok in dva zajca sta obležala pred Rožancem. Zdaj pa je premišljeval starec, ali bi ja nesel s sábo ali kako. Če ja vzamem s sabo, tako je dejal sam pri sebi, pojedli ja bo gospôda in kaj imam jaz od tega? Še strel ne bo plačan. Če ja pa pustim tukaj, požrè mi oba lisica ali pa maček. Že vem, kaj bom storil. In ko se je popolnoma zmračilo in je rog zapel in sklicaval lovce, lezel je Rožanec proti Strmi peči in srečal je Šimona, ki je ravno drva peljal iz gozda.

„Ali ste kaj dobili?“ vpraša mož Rožanca.

„Mi lovimo kar za kratek čas,“ odgovori Rožanec.

„Kaj pa ta dva zajca!“

„Ta sem pa s sábo prinesel, da imamo kaj pokazati,“ pravi Rožanec. „Zakaj niste volka živega ohranili, danes bi ga mimo gredé ubili, če bi nam ne utekel.“

„To ste lovci, da!“ pravi Šimon.

„Veste kaj, mož? Vi niste Pečar; kaj ne, da ne?“

„Šimon sem, Šimon, sosed Pečarjev.“

„Saj Vas pelje pot mimo Pečarja. Nesite to-le tjà, pa naj denejo v klet na mraz. Jutri pa pridem, bom pa vzel. Bodite tako dobri!“

„To je že prav,“ pravi Šimon in dene zajca na voz, Rožanec pa se obrne proti Dolini nazaj.

V dolinski krčmi pa je bila zbrana skoro vsa družčina, ki je deloma tam prenočila, kajti za rana bode treba zopet poskusiti srečo. Smeha ni bilo ne konca ne kraja, ker so se vsi s praznimi rokami vrnili.

Zdravnik je omenil, da je videl jednega zajca in takoj so ga obsodili, da mora pet bokalov vina plačati za tako srečo.

„Rožanec, ti si tudi nekaj streljal,“ meni neki kmet.

„Na veverico sem bil pomeril, ker ni bilo druzega,“ odgovori ta, „pa še te nisem zadel.“

„Ha, ha!“ smeje se sosed pri mizi. „Veverice po zimi pa res še nikdo ni zadel, videl pa menda tudi še ne.“

„Jaz sem jo pa že,“ pravi moško Rožanec. Večer pa je hitro tekel med veselimi pogovori in krčmar je pridno polnil kupice in pridno črtal s kredo na sod. „Tonček!“ dejal je svojemu sinku. „Glej na mizo! Kadar bo bokal prazen, nič vprašati, kar prinesi ga!“

A vsaka reč ima svoj konec. Polagoma se je razgubljevala družba in le malo se jih je upiralo spancu hoté za mizo pričakati belega dne. Dve sobi je imel krčmar za tuje ljudi, obe sta bili polni in večina je še morala prenočiti na slami. Ko pa je drugo jutro zapel petelin, prišel je že Rožanec budit zaspance. A to je bila težavna reč. „Pusti me, vrag!“ godrnjal je ta in se obrnil na drugo stran; oni ni hotel verjeti, da je že čas in tretji se je rotil, da pride takoj za njimi. Počasi pa so se vender vsi spravili po konci razen zdravnika in pristava: teh dveh pa ni bilo moči pregovoriti. „Kar pojte,“ dejal je pristav zaspano, „saj ne bo nič; jaz vas tukaj počakam!“ Proroškega duha je bil mladi mož, kajti vse dopoludne in še popoludne dolgo časa so prežali lovci, prebivali mraz in žejo gasili, toda bodi si, da je bil volk prestrašen v druge kraje jo pobrisal, ali pa, da se ni hotel pokazati, ves trud je bil zastonj in še sledú niso dobili nobenega. Ko so se vračali popoludne v Dolino, obstal je ves plen iz dveh zajcev; jednega je bil ustrelil sodnik, druzega pa kratkovidni davkar, ki je ponosno nesel svojo trofejo proti Dolini. Tu se je še dobro zalil ves lov in na večer so se vrnili gospodje glasni in dobre volje domov.

Rožanec pa se ni bil povrnil ž njimi, kajti imel je mož to koristno navado, da je v druščini sicer rad pil, toda kadar je prišlo do računa, ni se rinil naprej, ampak izginil je rad. Vrhu tega pa je imel še pri Pečarji dobiti dva zajca k tretjemu, katerega je bil ta dan ustrelil. Kakor maček je lezel starec v breg naravnost proti hiši Tu se je prijel za drevo, tam uprl na skalo in zavihtel se navkreber in kmalu je priplezal do Strme peči. A sultan, ki ga je prvi zagledal in naznanil, ni ga pustil po nobeni ceni v hišo in ko je ta pomeril s puško nanj, pokazal mu je pes zobe tako neprestrašeno, da je mož videl, da je bolje z lepo ga pogovoriti, kar se pa tudi ni dal.

„He, ali ni nikogar doma?“ zavpije Rožanec in od hleva sem se prikaže Jurij. Kakor bi kaj nadprirodnega ugledal, obstal je in strmel in vse barve so se izpreminjale na njegovem lici. Nič men osupnen pa ni bil Rožanec, čeravno se mu ni tako videlo in čudno prijazen smeh prikazal se je na njegovih ustih.

„He, Jurij, ali si ti? Glej ga!“ s temi besedami mu gre naproti in mu ponuja roko.

A Jurij je moral prej sultana spoditi, potlej pa sta si podala roki: Jurij hladno, ker ni vedel, ali je Rožanec še njegov sovražnik, ali pa je že pozabil, kar se je bilo dogodilo; Rožanec pa mu jo je krepko stisnil in ga ogledoval.

„Glej ga, kako si se popravil! Komaj bi te kdo spoznal,“ pravi.

„Mislite, oča, da sem se izpremenil?“ vpraša Jurij.

„In pa kako! Moje oči imajo dober spomin; pa vender, če bi bil ti dejal, da nisi Jurij, verjel bi ti bil. Ti si jim pa lepo zmešal sled, tukaj te noben živ človek ne najde.“

„Ali me še kaj iščejo? Ali veste, oča?“

„A! kdo te bo iskal, pa kod! Vse misli, da si na Hrovaškem, kjer je izgubljeni sin svinje pasel. Oh, glej ga, Jurija! Na, tukaj imam še jedno kapljo dobrega slivovca. Potegni!“ pravi mož in mu ponudi opleteno posodico, ki mu je visela na strani.

Jurij se brani, da ne pije žganja, a starec ga ne izpusti. „Moraš,“ pravi, „če ne, zameriš se mi. Glej, toliko časa se že nisva videla!“

„Ali ste še kaj hudi name, oča?“

„Kaj bom hud! Kar pij!“

In Jurij pije starcu na ljubo.

„Vi ste torej sinoči dva zajca poslali hranit?“

„Jaz, kaj pa! Šimonov fant se je pa res izkazal s svojim volkom. Kje pa ga je bil zaklal?“

„Ravno pred hlevom, doli,“ pravi Jurij. „Midva, oča, sva pa zopet prijatelja, kaj ne?“

„I se ve da, ljuba duša; kakor sva bila prej.“

„Veste, velikrat sem se že bil pokesal —“

„Kar tiho bodi, pa molči!“

„Denar Vam pa vrnem, ki ste mi ga posodili.“

„E, kaj! Saj se ne mudi. Boš že dal o priliki!“

„Kar malo počakajte, pa Vam ga prinesem.“

„I, pa pojdi!“ pravi Rožanec in oko se mu blišči v sladkem veselji. Jurij pa prinese denar in mu plača mali dolg z velikimi obrestimi.

„Vidiš, ljuba duša!“ pravi mož. „Kako prav sem jaz zmeraj govoril! Ti si pošten človek, dejal sem. Premca pa ni bilo nič prida in ga tudi zdaj ni; ne starega, ne sina, to ti povem.“

„Kaj pa je s Premcem?“ vpraša Jurij.

„S Premcem, praviš? Doma sta, on in sin, pa živita kakor sta prej živela. Toda dolgo pa ni tega, kar sta doma. Kacih štirinajst dni bo, dasiravno ne morem natanko povedati. Jaz ne govorim ž njim in on ne z máno, kakor je najbolj prav. Pred je pa sedèl. Saj veš, da so ga bili žandarji odgnali.“

Govorila sta še o tem in onem, potem pa je vrgel Rožanec svoje blago čez ramo in prijateljsko stisnil Juriju roko in odšel.

„Kdo pa je ta človek, ki tako hudo gleda? Pa tako smešno izkrivljena usta ima,“ vprašala je Lenčika po odhodu. Jurij pa je povedal, da je Rožanec, ki rad na lov hodi in da sta stara znanca; a kako ga je s Premcem osleparil, tega ni povedal, kajti sramoval se je in ni rad mislil na to. Bal se ga pa Jurij ni več, ker je tako prijazno ž njim govoril, in poplačal mu je tudi, kar je bil dolžan. Kdo bi mogel sovraštvo toliko časa gojiti v svojih prsih in v nesrečo spraviti koga brez koristi! mislil je Jurij. Vrhu tega pa ga je bila še zmeraj volja vzpomladi zopet iti v vojake, dasi že dolgo z Lenčiko ni nič govoril o tem.

XXII.

Tri dni pozneje pa je v mraku zopet lezel Rožanec proti Strmi peči in dva moža sta ga spremljala.

„Ha, tristo vragov! Sam hudič je te poti naredil!“ zakolne znani žandar Križan spotaknivši se ob korenino, ki je molela izpod zmrzlega snega.

„Tiho, tiho!“ pravi Rožanec, „da nas kdo ne sliši.“

„Sam zlodej nas vleče tu gori,“ meni drugi žandar. „Rožanec, Vi ste hudič, če je le kateri na svetu.“

Rožanec kar molči.

Ko pa pridejo blizu hiše, šepne zopet žandarju: „Zdaj naj pa jeden na to stran zavije, da prestreže pot!“

Križan zagodrnja med zobmi in migne tovarišu, naj se obrne na levo okrog vrta; sam pa leze z Rožancem naravnost proti hiši. Zdaj se začujejo koraki na trdih tleh in malo nad njima se pokaže moška osoba, ki gre proti hiši.

„On je, on je!“ šepeče Rožanec; Križan pa sname puško z rame in stopi urno naprej. Jurij je moral slišati šum, kajti pri tej priči se obrne in pogleda v gozd. Na jedenkrat pa odskoči in steče kakor jelen proti hiši.

„Stoj!“ zagrmi Križan in hiti na vršino.

„Stoj!“ odmeva zopet po gori, a Jurij se je bil že skril za oglom in izginil izpred očij. Kako naglo je bil pozabil mladenič svoj sklep, da se vrne k vojakom! Naravnost k prepadu teče, da bi splezal po stopnicah doli, koder bi ne mogli za njim. A od druge strani mu doni zopet: „Stoj!“ in mrzel pot mu oblije čelo; ves je zmočen in brez zavesti se obrne od pečine, ki bi ga bila nemara rešila in hiti proti Šimonu po poti, ki ga ne more skrivati. Puška poči in Jurij se prekucne na tla blizu vodnjaka in zemlja zarudi pod njegovim truplom. Križanov tovariš ga je bil ustrelil. Žandarja tečeta k njemu, a besen plane sultan od hleva sem in ja ustavi. Ustrelil bi ga bil Križan v jezi, da ni prihitela iz hiše Pečarka in pomirila žival. Pok in hrum jo je bil privedel in za njo priteče Lenčika.

„Križ božji! kaj pa je? kaj pa je?“ vpije in teče proti vodnjaku. „Kaj pa je?“ zakriči nad žandarjema.

Križan pokaže na truplo ustreljenega.

„Jurij, oh Jurij moj!“ zavpije dekle in se vrže na nesrečnika in ga objema, da se je žandarjema v srce smililo. Jurij se ne gane več; Križan ga tiplje, škropi ga z vodo in tovariš ga drgne po telesu; a življenja ni več v njem. Kroglja ga je bila zadela v levo stran in obtičala mu v prsih.

„Mrtev je,“ pravi Križan.

Od Šimona so bili pa tudi prihiteli na krik in strmeli, kaj vse to pomeni, in žalostno se spogledovali, kajti nobeden ni vedel dogodka si razložiti.

„Vi ste streljali. Kaj ne?“ pravi Šimon žandarju. „Ali se pa sme vedeti zakaj? In kako, da ste ga ubili, Jurija?“

„Uhajač je,“ odgovori žandar. „Od vojakov je ušel in postava ga išče. Če bi bil obstal, ne bi ga bili ustrelili.“

„Veste kaj?“ povzame zopet mož. „Hudo je, če katerega taka zadene. Ampak to pa rečem, da je bil fant priden; priden kakor jih je malo. Pa ste ga vender ustrelili! Se ve da, postava je postava; ali ni res? In vi jo morate ravno tako izpolnovati kakor nas kdo. In postava pravi — kaj ne? — da moraš Jurija ubiti. Ali ni taka? Bodisi priden kakor hoče. kaj? To je vse jedno. E, hudo je to, hudo!“

Solzne oči je imel starec ravno tako kakor Štefan, kī se je proč obrnil, da ne bi kazal ginenja.

„Nesimo ga v hišo!“ pravi Križan in prime Jurija pod pazduhami, Štefan pa za noge in neseta ga k Pečarjevim. Anica pa, ki je dozdaj nema gledala prizor, oklene se Lenčike in obe jokata na ves glas. Pečarka pa je vedno še strmela in vsakovrstne misli so jej šle po glavi. Da bi bil mogel Jurij tako kazen zaslužiti, bilo jej je nerazumno, dasi je zdaj vedela, kake so bile njegove razmere.

„Oh, kako ga je škoda!“ dejal je Štefan.

V hiši so položili Jurija na posteljo in jeden žandar je ostal pri njem, drugi pa se je vrnil nazaj naznanit, kaj se je zgodilo.

„Iz pekla je ušel ta Rožanec,“ mrmral je mož odhajaje; o Rožanci pa že ni bilo ne duha ne sluha. Toliko da je slišal strel in videl, da Jurij pada; obrnil se je in dirjal navzdol kakor razbojnik, ki mu je pravica za petami.

Pri sv. Florijanu je najprej zvonilo Juriju. Štefan je bil šel do Ožbeta in komaj ga je prepričal o tem, kar se je bilo zgodilo.

„Oh, oh, oh,“ tarnal je mož, „in jaz sem mislil, da pojdem skoro v svate, ko bo Lenčiko vzel. Vidiš, Štefan, taki smo vsi: od danes do jutri. Kak hrast je bil Jurij in zdaj je mrtev; midva pa še živiva, ki se komaj dživa po konci!“

Ta govor sicer ni bil Štefanu posebno po všeči, a resnična žalost po prijatelji prevzela ga je tako, da ni mogel misliti na kaj druzega. Zvečer je prišel Ožbè in napravil Jurija in položil ga na oder.

„Oh, Jurij,“ dejal je, „kdo bi si bil mislil, da bom jaz tebi rakev delal! Svojo bi ti dal, ki sem jo záse stesal; lepa je in gladka, toda premajhna je záte. Dekle, le jokaj!“ rekel je Lenčiki, „tacega fanta ne boš več videla, nič več. O ti nesreča, ti!“

Druzega dne zjutraj pa je prišel zdravnik iz Doline. „Hu! to je pot!“ sopel je in brisal si tolsti obraz. „Kaj hodite v take kraje ljudi morit,“ šalil se je proti žandarju. „Še mene naj neso potlej doli, da ne bo treba hoditi. He, rožica!“ obrne se na Lenčiko, ki je bila prišla iz sobe, „kje pa imate fanta, da ga malo pregledamo, če se ni potajil. — Fant, ali si še živ?“ zavpije v sobo stopivši, tako da je bilo Pečarki takoj preveč.

„Gospod dohtar!“ pravi žena, „vedite se vender, kakor se pri mrliči spodobi, ne pa tako kakor noben človek.“

Na glas je zajokala Lenčika; zdravnik pa je urno pogledal rano Jurijevo in odšel.

„Gospod, jaz se Vam klanjam,“ dejal je žandarju, ko sta skupaj zapuščala Strmo peč. „Dobro ste merili. Kadar boste kacega druzega ustrelili, ni me treba več klicati na ogled. Kar naprej mu dam spričalo, da je mrtev. Toda krepak fant pa je bil, raca na vodi! kakor medved. Ni čuda, da dekleta jokajo. Pa hodite bolj počasi! Kaka škoda, da ne moremo to životno moč izpeljati iz jednega trupla v drugo! Uh, uh! Naj bi imel kri pa živce tega uhajača, kateremu zdaj nič več ne koristijo, v sebi mesto svoje stare, zrabljene ropotije, hu! lehko bi z Vami vštric korakal. Tako pa, gospod, ali hočete tudi mene usmrtiti? Saj se Vam nikamor ne mudi: počijva malo, da si pot obrišem!“

Mnogo se je še potil revež, preden je prišel v Dolino. Tam pa je napisal list in dal na znanje, da je Primožev Jurij resnično in gotovo umrl, — „za svincem,“ kakor se je dovtipno izraževal.

Po vsej vasi in po okolici raznesla se je hitro žalostna vest in vse se je povpraševalo, kako so ga izvohali. Dosti ljudij ga je prišlo kropit, zlasti Jurijevih vrstnikov, čeravno je pot težavna in je mrzla burja brila. Sestra Franica je prišla s svojim možem in stara mati je prilezla še jedenkrat pogledat svojega sina. Objela ga je na odru in poljubovala in neme solze so močile bledo lice ljubljenega sina. Goreče je molila za dušo nesrečnega ljubljenca, da jo je morala hči odpeljati. K slovesu pokropivši mrliča zahvalila se je Pečarki za vse, kar je storila njenemu sinu. Ko je pa prišla domov, usedla se je na stopnice, podprla si glavo s komolci in jokala. Stari Primož je prišel k njej, da bi jo potolažil; a nobene besede ni mogel izpregovoriti. Obrnil se je in šel v izbo in tu je hodil gori in doli zamišljen in zvižgal in skušal zatajiti svojo žalost.

Na Strmo peč pa je prišel proti večeru Premec s sinom Miho, kajti pozno sta bila zvedela nesrečo.

„Oh, Jurček, Jurček!“ tarnal je sivec. „Zakaj sem te moral zapustiti! Kakor steklega psa so te preganjali in ubili, jaz pa ti nisem mogel pomagati! Oh, Jurček, da bi mi mogel vsaj to povedati, kdo te je ovadil in izdal zlodejem! Primojdunaj, kesal se še bode! Jaz ga bom našel in če se skriva pod zemljo. Oh, Jurček moj, tvoja roka je mrzla in moja bo tudi kmalu, pa tukaj ti jo dam: ta se ne bo dolgo smijal, ki ti je jamo izkopal.“

Miha je stal na strani in ogledoval svojega prijatelja in ustni si grizel. Širok obraz se mu je daljšal in daljšal in proti oknu se je obrnil Miha in z rokavom si obrisal oči in nos.

„Mati, midva ostaneva danes tukaj,“ dejal je Premec gospodinji.

„Bog Vama plati!“ odvrne žena, „da vsaj ne bodeva sami.“ Potem je začel Premec izpraševati, kdo bi bil v zadnjem času k njim prišel. Ko pa je hči povedala, kak človek je bil tu, kake oči je imel in kaka usta, zaškripal je stari z zobmi in pogledal tako divje, da je bilo deklico groza, ko se je spomnila, da bo ta mož vso noč pri njih.

„Primojdunaj, Rožanec je!“ pravi dedec sinu.

„Ravno tako ga je menda tudi Jurij imenoval,“ reče Lenčika, in miren se usede mož za mizo. Zvečer so prišli gori še Simonovi kropit in molili so in pogovarjali se. Ko je pa postalo pozno, ločili so se in tudi Štefan je šel domov naspat se, ker je hotel na vsak način nositi Jurija. Premec in Miha ostala sta sama v sobi, kajti tudi Lenčika in mati sta se bili odpravili. Na vsaki strani odra goreli sta dve sveči, pri mizi pa sta sedela tiho oča in sin in premišljevala. Premec si nabaše pipo in jo prižge pri sveči in ponudi sinu tobaka in tako kadita in dremljeta po malem.

Velika hišna ura je odbila deset, polu jednajstih, jednajst in Miha se je zravnal po klopi in kmalu zasmrčal, Premec pa je vlekel dim iz pipe in zrl préd-se in utrnil sem ter tjà kako svečo. Na jedenkrat se mu zdi, kakor bi se bil preganil prt, s katerim je bil Jurij pokrit. Starec pogleda kvišku, potem po oknih, če ni morebiti sapa skoz pihnila; a vsa so zaprta.

„Nič ni,“ zamrmra mož, ko je vse pregledal in se usede. Čez nekaj časa vidi se mu zopet, da se prt giblje. Starec ni bil bojazljiv, a malo tesno mu je bilo vender pri srci. Miho sune z roko in ga spravi po konci, sam pa gre k odru in preiskuje okrog in okrog, če ni kaka žival, kak maček zraven. Nehoté pogleda Jurija v obraz. Zdaj zdaj se pomajejo ustna. Starec skoči zraven in približa svoje uho Jurijevim ustom in čuti rahlo sopenje. Mihi so pa stopili lasje po konci, ko je videl očeta pri mrliči in na jedenkrat je bil vzdramljen. Premec pa je pazljivo poslušal prestajajočo sapo in kmalu sliši razločno: „Vode, vode!“ in čez nekaj časa zopet: „vode piti!“

„Miha, brž po vode!“ pravi stari in Miha teče v vežo po kozarec hladne pijače. Premec je vlije nekaj kapljic v usta Juriju in mu položi roko na prsi in zdi se mu, da srce bije. Zopet se sliši: „vode!“ in starec vlije zopet pijače v usta. Zdaj odpre Jurij malo oči, a takoj jih zopet sklene.

„O hvala Bogu!“ pravi Premec, „morebiti ga še rešimo.“ Zdaj skličeta gospodinjo po konci in drgneta Jurija po vsem životu in ga škropita v obraz. Zopet izpregleda Jurij za jeden trenutek, a videlo se je, da nikogar ne pozna. Tudi Lenčika je bila pritekla in z glasnim klicem: „Jurij!“ hotela ga objeti, kar je pa Premec ubranil.

„Najprej v dobro posteljo!“ veleval je, „in tako, da ga ljudje ne bodo videli jutri; tam ga skusimo popolnoma vzdramiti.“

Z Miho ga preneseta v Lenčikino izbico. Tam mu starec streže, kakor ve in zna, mati in hči pripravljata juho in Miha pomaga zdaj očetu zdaj ženskama.

„Primojdunaj!“ pravi Premec k Mihi, „kaj pa bo, če ga zjutraj ljudje ne dobé na odru in če se zvé, da ni mrtev. Ta bo lepa, primojdunaj! Potlej pa pridejo zopet žandarji, da ga potolčejo popolnoma. Pojdi vprašat, komu so rakev naročili.“ Takoj se mu pove, da jo bo prinesel Ožbe od sv. Florijana.

„Miha,“ reče starec, „ali znaš pot do sv. Florijana? Pa saj je ni treba poznati, kar po vrhu gore hodi, pa ne boš izgrešil. Pod cerkvijo je mežnar in temu reci, naj rakev tebi da, ker bomo mrliča takoj noter dejali, da potlej ne bo zamude. Prinesi jo sam, če ne, bomo imeli sitnosti.“

Brez ugovora vzame Miha klobuk in se odpravlja; kar zalaje zunaj pes in nekdo potrka na hišna vrata. „Kdo je?“ vpraša Miha.

„Jaz,“ odgovori se mu.

„Nikomur odpreti,“ zapoveduje stari iz izbe. „Slišiš: nikomur!“

„Jaz sem tudi jaz,“ pravi Miha in čaka pri vratih. A oni se ne da odgnati in kliče Lenčiko, naj pride odpirat.

Dekle takoj spozna Ožbeta in mu odpre vkljub Mihi. Z rakvijo na rami prileze mož noter. „Da bi nikoli več nobene sem ne nosil!“ pravi in jo položi na tla. „Ta je druga in tretja pride rada.“

„Oča, Jurij še ni mrtev,“ izpregovori Lenčika. „Oživel je zopet.“

„Kaj? kaj praviš?“ čudi se stari, Lenčika pa mu pove, kaj se je bilo zgodilo.

„Iz očij ti berem, da govoriš resnico,“ reče mož in hiti vesel v izbo, kjer je Jurij ležal brezzavesten. Komaj pa prestopi prag, zgrabi ga Premec za vrat in tišči nazaj. „Kdo si?“ vpraša z zamolklim glasom, da ne bi dramil Jurija, a tako srdito, da je Ožbetu kar zagrmelo po ušesih. Ves trd je bil od strahu, ko je pogledal v svetle oči Premčeve; usta je odpiral, a besede ni bilo slišati in topo je zrl v hudega dedca.

„Vrat ti zavijem, stara duša, kakor vrabcu,“ šepeče Premec.

„Zakaj? zakaj pa?“ ječi Ožbe. Zdaj pa stopi Miha v izbo in pomiri razburjenega očeta. Oba starca sta se smijala tej zmoti; kot zdravnik pa hiti Ožbè k postelji, odgrne odejo in pregleda in pretiplje Jurijevo rano.

„Dvoje reber je zlomljenih,“ pravi čez nekaj časa, „toda to ga je nemara rešilo smrti, ker svinec ni šel v prsi, kakor bi po videzu kdo sodil, ampak po strani doli za kožo. Toda krvi je menda veliko izgubil, krvi. In kako je potolčen po glavi ta revež! Nerodno je moral pasti in tla so tudi trda.“ Izpral mu je rano in izpulil kosce obleke, katere je bila kroglja v telo zanesla, potem ga je pa obvezal. Lenčiki in materi je pravil, kako naj ravnajo in kaj naj mu dajó jesti in piti, vmes pa še zmeraj Premca od strani gledal, kdaj mu bo iz nova skočil za vrat. Zopet je Jurij odprl oči in zagledavši Premca in Ožbeta nasmehnil se je. Premec ga je držal za roko in gledal v obraz skrbno, kakor mati bolnega otroka.

„Jurij!“ dejal je, „ali kaj čutiš, če ti roko stisnem? Tako-le.“

Jurij lahno prikima.

„In če te primem za nogo?“

Jurij potrdi zopet.

„E Jurij!“ pravi starec vesel, „midva bova še dolgo živela, primojdunaj!“

A zdaj je bilo treba kako napraviti, da bi ljudje ne zvedeli rešitve. „Rakev je tu,“ pravi Premec, „in napolnim jo lehko, s čimer si bodi, toda primerno težo bo morala imeti. Ampak vrag bi bil, če bi jo kdo še hotel odpreti! Dolinski konjedirec, ta bo morebiti še noter tiščal, primojdunaj!“

„Vi mislite zdravnika?“ pravi Miha. „Tega se pa le ne bojte! Ta kar ob kratkem vso reč dožene. Kadar je rakev pred cerkvijo, pride nanjo trkat. Če se mrlič oglasi, živ je; če ne, je pa mrtev, kakor postava veleva. Zato nič bati se!“

„Jaz bom pa rakev tudi zabil,“ pravi Ožbè, „da se nikomur ne bo ljubilo odpirati jo.“

Sklep je urno izveden. Prstí nanosijo v rakev, ob straneh jo obdado s platnom in drugo robo in nabijejo pokrov. Za pet rakev ni porabil Ožbè toliko žebljev, ko za to samo, tako je dejal.

Za rana pa so prišli fantje naprošeni, da bi nosili, in med njimi Štefan in čudili so se, da je rakev že zabita. Gospodinja jim je dala zajutrek in ko je bilo vse pripravljeno in je Šimon tudi došel, vzdignili so rakev in jo položili na sení in obrnili se proti dolu. Ožbè gre zvonit in Premec s pogrebci, da bo držal nadzor, Míha pa je ostal pri Pečarjevih, da bo odslej služil mesto Jurija in temu stregel. Ker bi pa utegnilo dolgčas mu biti po Gorici, obljubil je oča prinesti mu harmoniko.

Lep pogreb je imel Jurij; od daleč so prišli ljudje zadnjo čast mu skazat in marsikaka solza se je prelila na poti proti pokopališču.

„Rožanec je Judež, on ga je izdal!“ pripovedoval je Premec na ves glas in hude besede so se slišale proti brezsrčnemu ovadniku.

Ko pa je končal župnik pogrebno opravilo in sedel k zajutreku, potrka nekdo na vrata. Na povabilo vstopi sključen možiček in poljubivši župniku roko položi debelo črno knjigo na mizo. „Te-le bukve sem Vam prinesel,“ pravi, „če Vam je kaj do njih.“

„Ah, Šimen!“ — kajti stari mlinar z Gorice je bil ta mož — „jedenkrat sem Vas bil vprašal po njih, pa ste se v tajbo izpustili,“ smeje se župnik. „Prav je, da mi jih izročite; saj vidite, da je vse to le vraža.“

„Menda bo že tako, kali,“ odgòvori mož in se praska za ušesi. Veste, s pogrebom sem bil šel za tem Jurijem Primoževim, ki so ga ubili; pa sem rekel, naj pa še to-le vzamem s sábo. Mislil sem pa, da bo ta Jurij delj živel, delj!“

Šimen se poslovi, župnik pa spravi stare bukve svetega pisma, ki jih je bil spisal Jurij Dalmatin.

(Dalje prihodnjič.)

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

V.

Predno se ločim od domačih tâl in povem, kako se mi je drugod po svetu in na lovu godilo, ne morem si kaj, da ne bi sam sebi, sorodnikom in prijateljem svojim na ljubo tiste dobe omenil, katera nas je več let zaporedom v jesenskem času na Nanos vabila in katere se vselej radi spominamo; saj toliko veseli morda nikdar več skupaj ne bomo. Ujema se ta doba s taisto, v kateri se je narod naš prebudil iz dolgotrajnega hiranja in je bilo vsako veselje, vsako društvo povišano in navdahneno z zavestjo, da nismo samo bitja na svetu, za katera samo tisti vedo, ki jim ukazujejo, ampak da smemo, kakor vsak drug narod, vsemu svetu povedati, da smo in da se upamo tudi dokazati, da nas je treba. Dovoljujte mi, da rečem, in s ponosom rečem, da nikjer na Slovenskem ni narodna zavest že v prvem hipu tako lepih in plodunosnih kalij pognala kakor v naši vasi in nje bližnji okolici. Povedal bodem o tem več in kar trdim, z dejanji dokazal o drugi priliki, a omeniti sem moral tega, ker vzbujena narodna zavest vplivala je tudi na družábno življenje.

Narodnjaki smo se zbirali skupaj, bodisi za lov, bodisi za drugo veselje. Potihnili so rodbinski prepiri, pod narodnim praporom ni bilo stanovske razlike; narodnjak si vstopil v vsako pošteno hišo, in umikati so se jeli objedci in tisti, ki so nas ločili. Vsako jesen na Nanosu smo se zbrali tisti, ki smo v poletnem času pod Razdrtsko zastavo obiskovali kraje, kjer so se zbirali v prid in napredek naše reči domorodci iz vseh slovenskih pokrajin. in na večer in po lovu spominali smo se zopet prelepih trenutkov in vseh prijateljev, s katerimi smo jih doživeli.

Zbirališče in stan naš je bil pri Strgarjih v Pižéntovi hiši.

Strgarji se imenuje sedmerica kmetov, ki so za Nanosom po gori naseljeni. Najbližji od našega kraja je bil Pižént. Tedaj je še stari živel, gospodaril je pa že sin. Stari je bil pravi gorjan in vztrajen lovec. Prvikrat sem se seznanil ž njim, ko sem bil deček z očetom na gori pri Pižénti.

Z očetom sva po gori doli kotorne streljala in za poludne počivala pri Pižènti. Stari je k nama prisedel in na očetovo vprašanje, kako se ima, pritožil se, da je truden; povedal je tudi nekaj. Pravil je, da mu je nekdo pred tremi dnevi posebno velicega dorejenega kozla iz hleva ukradel. Njega da je ta drznost posebno jezila, ali kam se hoče obrniti? „Ne rečem — pravi mož, — ko bi bil že sneg; ali ko bi bilo vsaj mokrotno, da bi se sled poznal; ali po suhem se nisem vedel kam obrniti. Pomiriti se pa le nisem mogel in najprvo sem šel čez goro v vipavsko dolino. Pozvedoval sem po vseh potih, misleč, da je tat kozla proti Trstu odpeljal. Nič nisem pozvedel in brez počitka sem jo ubral zopet čez goro in proti domu. Doma se malo pristavim in ne slušaje svojih odpravim se že na večer proti gozdu in proti Podkraju. Pazno iskaje po potih sledú pridem do Podkraja, a tudi tam nič ne pozvem. Čakam dné in svetlobe in hajdi dalje proti Rovtam. Vse dopoludne hodim in stikam, pa svojega blaga le ne morem zaslediti. V Hotédržci popijem polič vina in pozvedavam, pa ničesar ne zvem ter se obrnem proti Logatcu. Grem in gledam in ko pridem do mesta, kjer se je stranska stezica v pot stezala, opazim v prahu sled svojega kozla“.

Že prej, ko je mož omenjal, da je gledal in stikal po sledu svojega kozla, pogledavala sva se z očetom, kako bi mogel mož že po sledu svoje blago poznati, in zdaj se oča oglasi in vpraša: „Kako ste pa poznali, da je bil sled ravno Vašega kozla?“

Pogleda naju Pižent in s trdim glasom oporeče: „Kaj ne bom svojega blaga poznal po sledu, pa tacega kozla, ki je stopal ko mala telica!

Oča je bil s tem zadovoljen in Pižent je nadaljeval: „No, mislim si, zdaj sva pa že skupaj; ako ne prej, v Ljubljani se snideva. Sled mi je pošel in kakor sem tudi stikal, kje se je umaknil tat s kozlom iz velike poti, tega le nisem mogel doslediti in kasno sem prišel v Logatec. Za dné sem šel proti Vrhniki in nad Vrhniko na veliki cesti zasledim zopet kozla in grem po sledu naravnost na Vrhniko in v hlev, kjer je bil kozel zaprt. — Kozla pogledam in grem v gostilno. Ni bilo treba povprašati za tatú, kajti ko hitro me ugleda, hotel se je umakniti, toda zapodil sem se vanj in žal, da so mi ga domači ljudje in gostje iz rok izpulili; končal bi ga bil, kakor sem bil jezen. Danes ob zori sem kozla domov pripeljal in zdaj sem v resnici truden.“

Tak je bil Pižent v šestdesetih letih; krepák in po ves dan z nami je bil tudi še pri sedemdesetih. Vesel nas je bil, kadar smo prišli in vselej naš gost, rodbina njegova pa nam je na vse strani ustrezala.

Še pred dnevom smo bili na nogah, izdaten zajuterk nas je okrepčal za ves dan, lepa tropica psov je teško pričakovala odhoda, in hajdi v gozd! Še le na večer smo se vračali žejni in lačni, kuhali in pripravljali smo si sami in živeli potem v kasno noč „kakor Bog zapoveda“. Prostorna soba v prvem nadstropji je bila za nas, pri dolgi mizi smo sedeli, kmet in gospod, vsak jednako veljaven, največ pa tisti. kateri se je na lovu najbolj izkazal. Glad nas je prej minil, žeja pa nikdar; tudi brez prepira ni prešlo, najvišji sodnik je bil stari Pižént. Mož je bil krépkih in odločnih besed, toda tudi zvit in ostre šale. Radi smo ga poslušali, kadar je pripovedoval, kako je medvede in rise pobijal in dostikrat ponavljal, da je on v vipavski „komisiji“ okoli 300 gld. talij potegnil, o čemer se vsak lahko prepriča. Obstal je pa tudi mož, da je ni pedi kože na njem, ki bi ne bila prestreljena, kajti z grofovskimi logarji so se vselej s svincem pozdravljali.

Kakor ni on nobenemu prizanesel, ki je bil lovskega greha kriv, prizadevali smo si tudi mi njemu vračati, kar se nam je jedenkrat posebno posrečilo. Prišli smo čez goro in lovili po gori proti Strgarjem, Stari nam je prišel nasproti in očitali smo mu, da je letos že vse zajce pobil on sam ter da ga ni zajca pregledati. On se je rotil, da to leto ga še ni bilo zajca pod njegovo streho. in lovili smo dalje. Jeden izmed nas pa veli nekemu lovcu. naj se odpravi naprej do Pižénta ter reče materi, da naj napravijo zajca, ki je v hramu, za gospode, ki pridejo. In v resnici, ko vstopimo v hišo, čepela je stara Pižentovka na ognjišči in zajca na ražnu obračala. Obční smeh je pozdravil ta prizor, stari Pižént pa je klel „zviti gospôdi“ in grozil „neumni babi“.

Vselej za več dnij smo ostali na gori, ako nas ni slabo vreme pregnalo; za posteljo je bila nastlana slama, a s pijačo nas je preskrbávala Pižentova Micika. Mi smo po zajuterku v gozd odšli, ona pa čez goro v dolino po vino. Več let je bila pravilna mera sedemnajst bokalov na večer. Do tega pravila nas je bil stari Pižent napotil in sicer takóle: Prvo leto smo neki večer preudarjali, ali bi popili vse vino, kar ga imamo, ali bi ga polovico za drugi dan prihranili. Pride beseda in vrsta na Piženta in on se na kratko odreže: „Vse izpiti, vse snesti! Bog ve, bomo li jutri še živi?“

Odločil je lakonični odgovor, izpili smo ga in ravno 17 bokalov ga je še bilo in tako dobro nam je zalegla ta mera, da smo se je držali in jo krstili za Pižéntovo mero.

To vam je kratek obris gorskega življenja, ki se je ponavljalo več let. Koliko dogodeb, koliko pripovedek, koliko lovskih prizorov obseza! Vsak dol, vsak vrh ima svoje povesti, nejedne žalostne, izimši, da pod Debelim Vrhom smo nekega dne vsi najedenkrat bili brez tobaka. Jeden se je na druzega zanašal in vsem je pošel. Že večer poprej je začelo izposojávanje, zjutraj smo čutili, ali molčali v preteči nevarnosti. Po prvi gonji „Za hlevi“ je bila kriza gotova in povišana še s tem, da je ob jednem tudi Baraku iz Lozíc do zadnjega prahu pošel. Ti se smeješ, bralec, ki ne veš, kaj je nekaterim ljudem tobak v gozdu. Lakoto, žejo, to vse ti voljno prebivajo, brez tobaka pa ne morejo biti. Brakir, ki je zadnji k nam prišel, povpraševal je pipo v roki držeč plaho za tobak. Ko so ga naše besede prepričale, česar se je že itak bal, kar obrnil se je in kar udrl jo naravnost proti domu.

„Ej! Ej! Kam? Kam? Ne domov!“ vpili so za njim.

Mož se obrne in z vso resnobnostjo odgovori: „Pustite me, še tako ne vem, bom li še živ ostal do doma.“

Da ga živega ohranimo, stresemo skupaj vse smeti iz mehurjev in takoj fantiča odpošljemo štiri ur daleč po tobak. Brakir, oča njegov, zapretil mu je, da nikdar več mu ne sme pred oči, ako bi se dal doma materi pregovoriti in nam ne prišel s tobakom nasproti. Bralec, ki se še zmerom smeješ, genilo bi te bilo vsaj to, ko bi bil skrivaj opazoval najhujše tobakarje, kako so meneč, da jih nobeden ne opazuje, na nasprotnem konci cevi glevili in ko bi bil videl starega Baraka, kako je nos v tobakiro tlačil, kakor bi si ga bil hotel odščipniti in kako je proti poludne izginil in šel proti domu, kakor bi bil kaj ukradel, mož, kateremu je bil dan med nami vselej prekratek, in ki je vselej rad en dan na gori navrgel, akoravno je Micika z vinom vselej tudi sporočilo prinesla, da mati so rekli, naj oča pridejo domov.

Po tretji gonji so nas Vipavci zapustili in kar nas je še ostalo — sedmero nas — zastali smo še dvakrat. Ko smo se približávali vrhu gore in nagnivali proti sv. Jeromenu, nismo se ozirali po ladijah na morji, niti občudávali prekrasnega pogléda proti vlaški ravnini. Vsak je le gledal, kedaj in kje se bode prikazal fantič s tobakom. Že iz navade smo nekoliko počivali nad cerkvijo. Smeli bi biti dobrovoljni, kajti lepi plen so bile tri srne, a vender sicer najbolj zgovorni možaki so molčali zamakneni, kakor bi bili prebili nezgode poln dan. Drugim pa, katerim ni bil tobak vse na svetu, uhajal je vedno smeh. Kar — oh nepozabljivi ta prizor! — prikaže se fantič vrhu pota svetega Jeromena in zavpije. Vsi ob jednem bili smo po konci in se oglasimo. Vsak je po pipo segnil, jel jo snažiti in poskušavati, àko vleče; oča je še godrnjal na fanta, kod hodi tako dolgo; ta pa položi na tla in razgrne ruto, v kateri je bilo funt tobaka. Pokleknemo okolo zaželjenega daru božjega in tlačimo si pipe. Vsem je besedà pošla kakor lačnim pri juhi, le dim za dimom je vsakateremu uhajal iz ust. Zadovoljnost se je vračala na obraze, posedemo jedni po skalicah, drugi poležejo po tleh, le fantič je stal in pot si brisal in pritoževal se, da je le predolga pot od Strgarjev v goro, od tam na Razdrto in zopet nazaj do svetega Jeromena. V resnici, hvale vreden je bil fantič, ali kdo se je zanj zmenil? Za nami so puške slonele, na večjo steno so bile srne zložene, okolo nas so utrujeni psi ležali, tik pred nami je stala tiha cerkvica, in solnce je le še Triglava obsevalo in se potápalo v Jadransko morje. Nikdar te ne pozabim, prelepi trenutek, vsa radost je bila v tebi!

Mrak nas je opominal oditi. Še vsak jedno pipo smo si ga natlačili in hajdi čez rob in proti domu!

Slovenci za Karola Velikega.

Spisal dr. Fr. Kos.

4. Slovenci pod Karolovo vlado.

Vrnimo se zopet k notranjim razmeram slovenskega naroda za bojev z Obri in tudi nekaj let pozneje in poglejmo, kako izpremembe so se vršile takrat na slovenski zemlji. Ozrimo se najprej na politične, potem pa na cerkvene razmere slovenske na konci osmega in v začetku devetega stoletja.

Ko so prišli l. 788. koroški Slovenci neposredno pod Franke, pustil jim je Karol Veliki njih domače vojvode in župane, da so še dalje vladali ljudstvo (Dümmler, Südöstl. Marken, Archiv f. Kunde österr. Gesch. X, p. 18.). To pa je storil iz dveh uzrokov, prvič so se Slovenci le polagoma navadili živeti pod tujo vlado, ko so jim v začetku zapovedovali domači knezi, namestu tujih grofov; drugič se je pa hitreje razširjevalo in utrjevalo krščanstvo med njimi, kajti domačim vojvodam bilo je láže vzpodbujati ljudstvo z besedo in vzgledom, da je opustilo svoje malike in se poprijelo nove vere, kot pa inorodnim, za želje domačinov pravega pojma ne imajočim poglavarjem. Vender ni gotovo, da bi po smrti Vladuhovi, o katerem smo na konci druzega poglavja govorili, vladal le po jeden slovensk vojvoda na vsem Koroškem ob Savi, Dravi in Muri, kakor prejšnje čase; temveč verjetno je, da je postavil Karol na slovenski zemlji po več vojvod in knezov slovenskega rodú. Ravno tako je storil tudi v Panoniji, ko so postali po bojih z Obri ondotni Slovenci podložniki Frankom. Neznani pisatelj solnograški iz l. 871. govori v svojem spisu o „ducibus atque comitibus,“ (M. G. S. XI, p. 9.). Množini „ducibus“ in „comitibus“ naznanjata, da je zapovedovalo po Slovenskem takrat več vojvod in grofov. Znano nam je iz te dobe več slovenskih knezov, kakor Ingo, ki je vladal najbrž na Koroškem, Vojnomir, ki se je bojeval z Obri in morebiti gospodoval po sedanjem Kranjskem (Hitzinger v Mitth. d. hist. Vereins f. Krain, 1856, str. 34.), potem Pribislav, Cemikas, Stojmir in Etgar, ki so zapovedovali po onih krajih, v katerih so Slovence nadzorovali Gerold in njegovi nasledniki, namreč v Panoniji (Primerjaj Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 11.).

Najbolj priprost in priljubljen izmed navedenih vojvod bil je gotovo Ingo. Vladal je na konci osmega stoletja in mogoče je, da je bil naslednik Vladuhu, če ne po vsem, pa vsaj v jednem delu Koroškega. Njega je častilo in rado imelo vse ljudstvo zarad njegove modrosti in z veseljem je izpolnovalo njegove ustne in pismene ukaze. Veliko je Ingo pripomogel. da se je krščanstvo razširilo in utrdilo tudi med plemstvom. O njem se pripoveduje, da je povabil nekega dne na obed več odličnih, pa še poganskih plemenitašev in tudi več že pokristijanjenih, a nesvobodnih kmetov. Te je posadil na prve sedeže in jim delil v pozlačenih posodah najboljših jedil in pijač, prvim pa odkazal prostor zunaj pred hišo in pred nje postavil jedila in pijače v zamazanih posodah. Na vprašanje plemičev, zakaj tako dela, odgovori jim: „Vi niste vredni skupaj jesti z onimi. ki so postali po svetem krstu čisti in na novo prerojeni, ampak zunaj hiše, kakor psi.“ Nató so prestopili tudi plemenitaši k novi veri in se dali krstit (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 9.).

Če ne za vojvode Inga, pa vsaj kmalu za njim, uvêlo se je slavnostno ustanovljenje novoizvoljenega koroškega vojvode pod Krnsko goro blizu Celovca. Iz tistega časa je najbrž tudi najstarejši slovenski napis na Gospesvetskem polji in mogoče je, da ga je dal napraviti Ingo sam. Iz dveh uzrokov bi lehko Ingu pripisovali napis na vojvodskem stolu. Prvič nam je znano. da je znal Ingo pisati, kar je bilo v tistem času precej nenavadno. Karol Veliki sam učil se je pisati še le v svojih poznejših letih. Da pa je Ingo znal pisati, rzzvidno je iz spisa „Conversio Bag. et Carantanorum“ (M. G. S. XI, p. 9.), kjer je rečeno, da je ljudstvo Inga rado ubogalo in vedelo. kaj je treba storiti, tudi če mu je vojvoda poslal nepopisan papirnat ukaz. Iz tega lahko sklepamo, da je Ingo večkrat tudi pismeno veleval svojim podložnikom storiti to ali ono, tedaj da je znal pisati on sam, ali pa vsaj njegovo spremstvo. Drugič dá se soditi iz besed napisa samega „MA SVETI VERI,“ da ga je dal nekdo napravit, ki je bil posebno vnet za sveto vero, kar zopet govori za Inga.

Način ustanovljenja koroških vojvod nam jako dobro kaže značaj slovenskega naroda. Ljudstvo ne zahteva od svojega kneza, da naj bi bil mogočen vojskovodja, temveč pravičen sodnik, branitelj vdov in varuh prave vere; vojvoda pa naj bi pomnil, da oblast, ki jo ima, dobil je od naroda in da njegova moč traje le dotlej, dokler zložno postopa s podložnim ljudstvom.

Za pokristijanjenja koroških Slovencev živel je na gornjem Koroškem neki „dux“ Domicijan, ki je v Millstadtu sezidal novo cerkev in skrbel za razširjanje krščanstva med svojimi podložniki. Njegov nagrobni napis v Millstadtu se glasi: „Hic requiescit B. Domitianus Dux, primus fundator hujus Ecclesiae, qui convertit istum populum ad Christianitatem ab infidelitate“. Flor (Archiv f. vaterländ. Gesch. u. Topogr. vom hist. Verein f. Kärnten, 7. Jahrg. str. 4 itd.) misli, da sta Ingo in Domicijan jedna in ista osoba, kar se meni zdi neverjetno. Mogoče je, da je Domicijan v tistem času živel, kakor Ingo in da je bil vojvoda na zapadnem Koroškem; morebiti pa še vojvoda bil ni, temveč samo vojskovodja ali vojašk poveljnik, kar tudi pomenja beseda „dux“.

Omenjeni slovenski vojvode, pa tudi drugi, katerih imena se nam niso ohranila v zgodovini, vladali so po različnih pokrajinah slovenske zemlje pod nadzorstvom kraljevih namestnikov. Skoro vse slovenske dežele nadzorovali so za Karola Velikega furlanski vojvode. namreč vso zemljo na južni strani Drave in zraven tudi vso Koroško. Vender si ne smemo misliti, da bi bili Slovenci od kraljevih namestnikov Bog vé kako odvisni; bili so skoro popolnoma samostojni in v resnici pravega nadzorovanja ni bilo, temveč le po imenu, kar se da lehko dokazati. V Panoniji do Drave in v Avariji zapovedovali so zopet drugi kraljevi namestniki. Prvi iz med njih bil je že znani Karolov svak, grof Gerold, ki je najbrž začel vladati l. 796. in 799. nesrečno končal svoje življenje.

Pogostokrat se nahaja v nemških in slovenskih spisih (Lavrenčič v Novicah XXXIX, str. 43; Krsnik, Zgodovina avstrijsko-ogrske monarhije, 1874, str. 11.) napačno poročilo, da je Drava, ki je pač od l. 811. delila solnograško nadškofijo in oglejsko patrijarhijo, delala mejo med pokrajinami, katere je nadzoroval Gerold in onimi, ki so pripadale furlanskemu vojvodi. A reči se mora, da je koroška dežela stala v začetku pod nadzorstvom furlanskega Erika, potem pod njegovim naslednikom Kadolajem in za njim pod Balderikom, kar lehko sklepamo iz naslednjega citata: . . . . . Cadolah, dux Foroiuliensis, febre correptus in ipsa marca decessit. Cui cum Baldricus esset subrogatus, et in Carantanorum regionem, quae ad ipsius curam pertinebat, fuisset ingressus.... (Ann. Einh. a. 819, M. G. S. I.).

Za Geroldom so, ako smemo verjeti neznanemu pisatelju, ki je 871. pisal o izpreobrnitvi Karantancev, zaporedoma sledili Gotram, Werinhar, Alberik, Gottfried in Gerold II. Prvi iz med teh je najbrž oni Gotram, ki je bil l. 802. ubit pri Kiseku. Kar se zadnjega izmed peterih tiče, moramo reči, da pisatelji že l. 811. imenujejo Gerolda, ko je podpisal testament Karola Velikega in potem še večkrat v naslednjih letih. Za vladanje ostalih treh ostaje nam kratka devetletna doba od 802—811. Kopitar v svojem „Glagolita Clozianus“ misli, da so navedeni peteri možje vladali v jednem in istem času, samo na različnih krajih; drugi so zopet drugačnega mnenja.

Ko je prišlo l. 776. Furlansko pod frankovsko oblast, postavil je Karol Veliki tam za vojvodo Markarija, ki je zapovedoval od l. 776—791. (Hitzinger, Mitth. d. hist. Vereins f. Krain, 1856, str. 34.) Za njim je prišel Erik ali Henrik, ki je nadomestoval kralja do svoje smrti 799. Končal je svoje življenje istega leta, kot grof Gerold, zavratno ubit s pušicami in kamenji pri obleganji Trsata pri Reki. Oglejski patrijarh Pavlin zložil je po Erikovi smrti lepo pesen, v kateri je žaloval o izgubi milega prijatelja in poveličeval njegova dela. Iz te pesni zvedamo, da je bil Erik doma iz Strassburga ob Renu, podpiratelj cerkvam, oče ubogim. pomočnik nesrečnikom, tolažnik vdov in ljubljenec duhovščine. Ta pesen nam tudi pripoveduje, da se je Erik hrabro in vspešno bojeval v Panoniji in na meji dalmatinski (Versus Paulini de Herico duce, tiskano v Einh. Vita Kar. M. ed. Pertz, p. 37—39, drugo izdanje.). Da se je Erik združen s slovenskim Vojnimirom bojeval zoper Obre, povedali smo že. Eriku je sledil Kadolaj, ki je umrl l. 819. in tedaj vladal vsega skupaj 20 let.

Omeniti hočemo na tem mestu še nekaj o bojih med Franki in Grki, ki niso brez važnosti za slovensko zgodovino. Že l. 788. prišlo je do bitve. v kateri so Franki in Langobardi premagali Grke. Takrat je v Carigradu vladala cesarica Irena (780—802) za svojega nedorastlega sina Konštantina. Vsled nesrečno končanega boja morala je Irena frankovskemu kralju odstopiti več pokrajin ob Jadranskem morji, med drugimi tudi Istro. Pozneje pod Nikeforom, ki je bil Ireno odstranil in sam zasedel cesarski prestol v Carigradu, ponovila se je še dvakrat vojska med Franki in Grki in ko je bil l. 812. sklenen mir med rimskim in grškim cesarjem, ostala je Istra, Liburnija in del Dalmacije pri frankovski državi izimši nekaj pomorskih mest. Vender so bila mesta Labin (Albona), Pulj, Poreč in Trst, kakor nam dokazuje neka listina, pod oblastjo Frankov in tedaj ne grška lastnina (Linhart, Versuch einer Gesch. v. Krain, II, str. 174.).

Za isterskega vojvodo postavil je Karol Veliki nekega **Ivana** (Linh. l. c. str. 173.), ki je tudi pomagal uničiti Obre (Linh. l. c. str. 177.). Pozneje so ga tožili njegovi podložniki pri cesarji in sodnija sestavljena iz posvetnih in duhovskih gospodóv, med katerimi sta bila tudi gradenski patrijarh Fortunat in mejni grof furlanski Kadolaj, spoznala ga je krivega. Karol je na to vojvodi Ivanu vzel njegovo častno mesto in dovolil isterskim prebivalcem, da so smeli sami voliti svoje škofe, opate, svetne glavarje, župane in druge uradnike. To pravico je pozneje potrdil tudi Karolov sin in následnik Ludovik (Dümmler, Südöstl. Marken, Archiv f. Kunde österr. Gesch. X. Bd., p. 18.).

(Konec prihodnjič.)

Na poti.

Oh solnčece jasno, lepó in čistó,
Na daljno planíno mi sevaj,
In rádostno sveti na kočo staró,
In njene zidóve ogrevaj!

O pač tudi ti si veselo z menój,
Ki zopet vesélo dekle sem!
Saj ljubček že skôro ozdravel je moj
In rožic dišečih mu nêsem.

Gotovo gotovo pred kočo sedí,
In v tebi se, solnčece, greje
In radost mu sije iz lepih očij,
In sreča se z lica mu smejè.

I mêni se smeje lepó in čistó,
Ko hodim po gladki mi potí,
In mílo ozíra se náme nebó,
Raván pa blestí se v krasoti!

Ti solnčece jasno, le čisto se smej,
Kakó sem dekle te vesela!
In drago mi kočo z ljubeznijo grej
Da bode prijazno blestela.

In njemu življenje pomlájeno vlij,
Ki rešen je smrti osorne,
In v lice še bledo prijazno mi síj,
Da polno bo zôre uzorne!

Oj pač tudi ti si veselo z menój,
Ki zopet vesélo dekle sem!
Saj ljubček že skôro ozdravel je moj,
In rožic dišečih mu nêsem!

—b—

Slovenska elegija iz preteklega veka.*)

Spisal Fr. Wiesthaler.

I.

Ljubljanskega Zvona čestiti bralci, ki so navajeni trgati sveže, vonjive cvetke iz Miranovega, Gregorčičevega, Krilanovega in Gorazdovega vrta, čudom se bodo čudili, da dobijo danes v roke ovenelo, suho rastlino, ktero je pred davnim časom na polji slovenskega pesništva zasadila roka nam neznanega vrtnika. Opiraje se na latinski rek: „variatio delectat“, upam vender, da najde i ta pesen pred njimi milost: saj je je pa tudi vredna že zavoljo svoje čestitljive starosti: v kratkem namreč bode obhajala svojo stoletnico. Uzornim proizvodom je sicer ne moremo prištevati, kajti „pesnik po milosti božji“, kakor bi rekel g. Stritar — pač mož ni bil, ki se je s tem „umotvorom“ ogrehotil: za to mu nedostaje pesniškega povzleta in pred vsem pesniške domišljije. Pesen je prava žalostinka ne samo po snovi, ampak še bolj po obliki, zlasti gledé na toli nepravilno mero in stiko in nedosledno pisavo. A nasproti temu trebé pomisliti, da so slovenske posvetne pesni v prejšnjih vekih le redke prikazni in da nam uzornega pesnika pred Preširnom sploh ni porodila slovenska mati. Tudi jezik se nima ponašati s posebno lepoto ali kakim v jezikoslovnem obziru zanimljivim svojstvom; vender za tisti čas še ni tako pohabljen, dasi ni prost običajnih nemčizen. A kljubu vsem hibam odločil sem se ipak objaviti to pesen slovenskemu svetu, meneč, da utegne vsaj njeno kulturnozgodovinsko jedro koga zanimati.

Eligija opeva namreč oni, zatiškemu samostanu usodepolni trenotek, ko je c. kr. komisar Ivan Nep. pl. Buset (v pesni „Buseti“) zbranim zatiškim cistercijanom oznanil cesarski ukaz, da ima samostan prenehati ter svoje premoženje državi (verskemu zakladu) izročiti. To se je zgodilo 25. oktobra l. 1784; dan pozneje, kakor kaže podpisani datum, rodila se je naša pesen.

---

*) Izročil mi jo je šestošolec J. M., ki jo je dobil v Višnji Gori posredno iz zapuščine nekega starca Škrbinca, najbrž tistega, ki je pod pesnijo podpisan.

Zatiški samostan, ustanovljen l. 1136. bil je najstarejši v deželi. 30. novembra l. 1781, izdal je cesar Jožef II. znani edikt, da se imajo po vseh dednih deželah oni moški in ženski samostani odpraviti, ki ne poučujejo v šolah, ali ne strežejo bolnikom, ali se ne odlikujejo „in studiis“. Tedaj so se mogli zatiški menihi še tolažiti z mislijo, da se ti gromonosni oblaki pač ne bodo iztreskali nad njihovo skupščino; kajti v njej bilo je mnogo odličnih mož, ki so marljivo in vspešno gojili znanost in vednost. Opat Franc Xav. baron Tauffrer sam bil je jako izobražen in za napredek slovenskega naroda vnet mož, ki je celo mali katekizem na slovenski jezik preložil in izdal.*) In ko so se po novem od cesarice Marije Terezije izdanem šolskem redu po deželi normalke uvájale, ni se jim v svojem okraji tako protivil, kakor drugi duhovniki, temveč je njihovo osnovanje na vso moč podpiral in pospeševal.**) — Samostanski knjižničar Kuralt spisal je juridično delo, arhivar Fabiani je izdal moralno filozofijo, Radics in Scharf pa sta se pečala s povestnico. Celo sloveči kranjski zgodovinar Anton Linhart je dokončavši svoje zgodovinske studije dve leti (1776—1778) kot menih Christijan v tem samostanu prebil. Omeniti trebe tudi še izvrstnega geografa Florianschitza, ki je bil že l. 1744. prvi, na podlagi trigonometrijskega merjenja načrtani zemljevid vojvodine Kranjske na svetlo dal. Vrhu tega so si zatiški menihi pridobili še mnogo drugih zaslug ne le za deželo kranjsko, ampak za avstrijsko državo sploh. Oni so urodovitili skoro vso dolenjsko stran ter so drage volje priskočili vsakemu na pomoč, kdor je je v svojih dušnih ali telesnih potrebah pri njih iskal. (Primeri 15. in 23. kitico naše pesni!) Celih 31 vikarjatov in fará na Kranjskem in 8 na Štirskem oskrboval je samostan z dušnimi pastirji. In kolikokrat je za turških vojská sovražno silo z največjo požrtvovalnostjo in hrabrostjo odbil! Mar niso zatiški cistercijani tudi v vseh poznejših vojskah Habsburžanom zvesto služili? In za vse to dobil je zdaj c. kr. komisar nalog jih sramotno „s kloſtra ſegnat!“ Takega povračila, take hvaležnosti se pač niso nadejali! Ni se tedaj čuditi, da toži pesnik (sit venia verbo!), ki je brez dvojbe jeden izmed zatiških menihov, v tako otožnem glasu o tej nesreči, ki je samostan kakor strela z jasnega neba zadela, in radi mu verjamemo, če pravi, da so se bogoljubni ljudje čudili: „Kok more biti, de zeſar ſme tó ſtriti“.

---

*) Naslov mu je: Kratki sapopadik kerſhanſkiga navuka sa otroke inu kmetiſke ludy. (Spisal Franc Saveri Tauffrer). Labaci typis J. F. Eger. 1773 12^0 108 str.

**) Znani slovenski jezikoslovec in pisatelj Blaž Kumerdej, ki je bil takrat c. kr. svetnik šolske komisije in direktor ljubljanske normalke, poroča o tej stvari cesarici tako le: „Dem frommen und gelehrten Priester Ignaz von Fabiani, geistlichem Rath und Stiftssecretär in Sittich und seinem würdigen Abte (namreč Tauffrerju) habe ich es zu danken, dass ich in dem Bezirke von Sittich in der Einführung der Normalschule Alles bereitwillig fand, und nicht den tausendsten Theil jener schrecklichen Hindernisse antraf, die mir sonst bei jedem Schritte leider! nur zu sehr im Wege sind“. (I. Freiherr von Helfert, die österr. Volksschule Bd. I. p. 567).

Kdo je to pesen „skoval“? Akopram sem se mnogo trudil, tega vender nisem mogel zaslediti, ker nam listine in knjige niti imen vseh tedanjih zatiških menihov ne podajejo. Podpisan je sicer nek „Franz Skerbinz von Weixelburg“. A pri natančnejšem primerjanji črk in črnila se lahko spozna, da ime ni od tiste roke pisano, katera je pesen sámo pisala. To mi je zatrdilo tudi več veščakov pismoznancev. Da je bil ta Škrbinec le lastnik te pesni, in ne njen oča, razvidno je tudi iz tega, kar sem po prijaznosti č. g. župnika iz Višnje Gore, gosp. J. Raspotnika zvedel. Rojen je namreč 24. avgusta l. 1777. v vasi Polje h. št. 7. Višenjske fare. Imel je nekaj posestva, a ni se nič kaj brigal zanje, ampak hodil je le po božjih potih, vodeč s seboj cele tolpe romarjev, katerim je zmerom „naprej molil“. Navadna služba božja mu ni dopadala, temveč iskal je le takih posebnostij, pri katerih je mogel on prva osoba biti. Sploh je rad stikal po posebnih (zlasti pisanih) rečeh, katere je prepisoval in se potem sam ž njimi ponašal. Tako je najbrž tudi to pesen kje našel ter se kar pod njo podpisal. Znal je namreč prav dobro pisati in je bil sploh, kakor se pripoveduje, izredno nadarjen. Spisal je i sam silno dolg križev pot, kterega je romarjem toli navdušeno „naprej molil“, da so ljudje po cerkvi kar solze pretakali. Njegovo posestvo je bilo prodano, njegov sin pa berači Bog ve kod po svetu.

Razen datuma in ravno omenjenega podpisa beró se pod pesnijo v desnem oglu tretje strani tudi še besede: „26 mönch — 50 Apt,“ kar ne pomenja nič drugega, nego da je bilo v samostanu ob času, ko so ga razpustili, 26 menihov (razen opata) in da je bil zadnji opat petdeseti v vrsti predstojnikov zatiškega samostana.*) Izimši Škrbinčev podpis pisano je vse drugo od jedne in iste roke).

Náte zdaj pesen samo v neizpromenjeni obliki in črkopisu, kakeršnega ima matica.

Peſem od gorvsdigneina ſetiſhkiga Kloſhtra.

1.

Poſhluſhajte vſi ljudje
Te beſede moje
Kar vam imam povedat
Ino tudi rasodevat
De kar na ſvejt shivi
En mejhen zhaſ terpi.

2.

Doſtikrat ſte ſliſhali
De ſo nam sbriſali
Vſe kar ſo nam pervolili
Pred altarjam oblubili
Sdaj tu nizh ne vela
Zeſar vſem ſlavu da.

3.

Shtir lejta je glih prezh
Kar je blu ſhliſhat rezh
De vſi kloſhtri miniſhki
Sraven pa tud Setiſhki
Ti bojo vsdigneni —
Oh bod Bog vſmileni.

4.

Niſmo hotli verjet
Beſede nasaj vset
Je perſhla ſtraſhna poſhta
Pojdete gviſhno is kloſhtra
Piſmo nasnanje da
Nebo tri dni tega.

5

Pride ta trki dan
Pravi naſh Opat ſam
Lube moje ovzhize
Men ſe ſmilte ſrotize
De pojdem jeſt od vaſ
Sazhne jokat na glaſ.

6.

Bla je ravno vra prezh
Deſet en meihno vezh
Slishal ſo ena ſhtima
Ktiro paſtelion ima
Streſlu ſe je vſe blu
Oh kdo bſe ne sato.

7.

Kar ſe perpelejo
Prezej vſim velijo
Pridte vſi Goſpodi
Sraven ſam Opat tudi
Jeſt bom povedov vſim
Pokaj ſem perſhel ſem.

8.

Kmal ſmo bli vprizho tam
Pravi Buseti ſam
Sim poſlan od Zeſarja
Od vikſhga poglavarja
Vam morem ſlavu dat
In vſe s kloſhtra ſegnat.

---

*) Primeri: Adam Wolf: „Die Aufhebung der Klöster in Inneroesterreich, p. 145. in Dr. V. F. Klun: Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krain II. u. III. Heft. p. 120. P. pl Radics (die Gegenäbte Albert und Peter von Sittich) našteva sicer 54 opatov zatiških, ker uvrščuje tudi one, ki so se takoj po svoji izvolitvi tej časti odpovedali.

9.
Bere ſhe vezh naprej
Kar vedit vſak naſmej
Ampak ſamo to rezhem
Oh kako teſhku jeſt srezhem
Srezhen be bil kako
Keb bil she pred mertu.

10.
Vſe ſmo mogli ven dat
Perſezh in povedat
De ſmo uſe ſkasali
Kluzhe od ſebe dali
Oh! to je blo teſhko
Strit k' je vſe naſhe blo.

11.
Smiſlit ſe sdej ne ſmej
Nato kar je blo poprej
Vſe kar ſmo posheleli
To ſmo prezej imeli
Sdej dobit ni tega
She kar je prov treba.

12.
Jokat morem sato
Kader smiſlim zheſ to
K' ſem vſelej imel veſelje.
Ino velike shelje
V' kloſhtru shivet lepu
Ino vmret' ſvetu.

13.
She drugi ſo tud bli
Tako ſtanovitni
De ſo ſe prov trudili
Goſpod Bogu ſlushili
Vſi ljudje to vedo
Saj radi povedo.

14.
Kolk ſvetih maſh je blo
Vſak dan branih lepo
Kolko drugih molitov
Je blu vſak dan veliku
V kloſhtru Sittiſhkimo
Ordnu miniſhkimo.

15.
Pridigarja ſta bla dva
Poſlana od Boga
Kolk drusih vuzheniku
Pridigarjov Spovednikou
Je blo sadoſt vſelej
De ſo vuzhili dosdej:

16.
Sdej pa to jest povem
Sanaprej nizh nevem
Kok ſe bo s vam godilo
Zhe ſe ne (bo) Bog vſmilil
Gviſhno ſe mi ſmilte
Des me ne vidite

17.
Eni ſe zhudijo
Kir Boga lubijo
Pravjo kok more biti
De Zeſar ſme to ſtriti
Pa pravim jest nato
Bog zhe imet tako.

18.
Sazhel ſo bli ludje
Sveti brumni moshje
Lep kloſhter gor sidati
Vſe ſorte ordne ſhtiftati
Deb ſe bol Bog zhaſtil
Zheſhen in hvalen bil.

19.
Terpel ni dolgo to
Maihno lejt zheſ ſheſtſto
Kmal je andoht menila
Ino vso mozh sgubila
Shtrafa nas Bog sato
K' ga rashalmo hudo.

20.
Oh Bog! to proſem te
Sanaprej vari me
Saj vem de ſem taisti
Jeſt zhlovek tu nezhiſti
Kloſhter je vrshoh tiga
K' ſim rashalil Boga.

21.

Tako jeſt proſim vaſ
Ino pravim na glaſ
Saj sdej mi odpuſtite
Po ſhtengah me ſpuſtite
Greval me bo vſelej
To ſam Bog dobro vej.

22.

Zhe je vaſ tud ktiri bil
Deb bil kaj zheſ to falil
De je kloſhter vsdignen
Nej bo ſaj sdej tok vſmilen
De proſ Goſpod Boga,
Kje tok rashalil ga.

23.

Kolk revnih ludi
Dosdej v kloſhtru shivi
Sdej bo vſe to nehalu
K ſe je Bog rashalu
Terpel' bo vſe s' enga
K' je on vrshoh tega.

24.

Oh zhaſ mi je nehat
Slavu od vſih jemat
Ker ſe morem lozhiti
Sittizhna sapuſtiti
She tu poſhluſhajte
Dobro samirkajte.

25.

Dokler jest shiv bom
Na vaſ jeſt smiſlu bom
Sdaj vaſ lepo objamem
Od vſih ſlavo vsamem
Molil bom tud sa vaſ
Des glih grem prezh od vaſ.

26.

Sdej vaſ perporozhim
Ino vſe srozhim
Zhe ſte moji ſoſedje
So lete sadne beſede
Bog vſe obvari vaſ
Notri do sadni zhaſ.

Franz Skerbinz von Weixelburg.

26 Oktober
1784.

26 mönh
50 Apt.

(Konec prihodnjič.)

Mrtvaški ljubec.*)

Narodna pripovedka iz Višnjegorskega okraja, zapisal **Radivoj Poznik**.

Vaški fant in vaška dekle sta se že precej časa ljubila, kar potrdijo fanta ob svojem času v vojake in moral je na vojsko. Težka je bila ločitev ljubečima srcema, pa ni moglo drugače biti, on je moral iti. Pri odhodu pa jej za trdno obljubi, da čez leto in dan gotovo pride, živ ali mrtev, vse jedno, in odločita le še kraj, kje se snideta.

Ljubček je bil pa na vojski ubit. Leto se izteče. Ljubica čaka in čaka, ljubčka ni. Pride noč, njega ni. Ona ne gre spat, temveč zaveže si svojo culico in ga gre na odmenjeni kraj čakat. Ura je že pozna tekla; ona je čakala, njega le ni bilo. Začela je že misliti, da ga ne bo.

Zdaj je že jednajsta odbila in zadnja ura je tekla, pa pride njen ljubček na belem konji. Reče jej, naj na konja sede. Ona brez ugovora sede in zdaj začneta neprenehoma dirjati in dirjati čez devet deželâ. Ko že daleč daleč prideta, vpraša jo on, če jo je kaj strah.

„Kaj me bo strah, saj sem pri tebi,“ odgovorila mu je ona.

Potem ga pa ona vpraša, če bosta kaj kmalu prišla do namenjenega kraja.

„Kmalu, ljubica“, rekel jej je, pa je konja še hitreje pognal, da kmalu prideta do pokopališča.

Tu se ustavita, skočita raz konja in on jej reče, prazen grob kazaje: „Tu je moje domovanje, ljubica, le notri poskoči!“

Ona je imela vender še toliko milosti, da je le culico notri vrgla.

On pa je menil, da je ona poskočila, poskoči še on in grob se zasuje.

Ona pa je strahoma zbežala. Konci pokopališča pa je bila mežnarjeva hiša in v to ona gre. Žive duše ni bilo notri, le mrlič je sredi hiše na odru ležal. Ona zleze za peč.

---

*) Primeri „Ljubljanski Zvon“ II. 7 l., 402 in 432 str.

Kmalu pride mrtvaški ljubček na okno trkat: „Mrtvác, vrzi živega ven!“ Tako potrka trikrat. V tretje pa se mrlič vzdigne in pravi: „Daj mi mir!“

Oni pa le trka in trka. Zdaj ta vstane in se zgrabita ter se dolgo mečeta, pa nihče ni mogel premagati. Zdaj pa petelin zapoje in takoj se izpustita; mrlič gre na oder leč, mrtvaški ljubec pa v svoj grob.

Ko drugo jutro ljudje v hišo pridejo, najdejo dekleta za pečjo in se čudijo, odkod je prišla. Govorili so ves drug jezik, da jih čisto nič ni umela. Ker ni vedela, kam iti, ostala je tam in mežnar jo je vzel za deklo. Služila je že sedem let pri mežnarji, pa gre nekega dne na pokopališče travo žet. Kar zagleda na grobu svojega mrtvaškega ljubca jajce, ki je je kura znesla. Gre je pobirat: ko se pa s prstom tâl dotakne, prime se mazinca koščička, ktere na noben način ni mogla odstraniti, vedno se je je trdno držala. Gre domov, pokaže mežnarju, in mežnar gre k fajmoštru. Temu se reč čudna zdi, vzame mašne bukve in gre z deklo na grob ter moli. Med molitvijo pa se koščička na prstu oglasi: „Jaz se ne odtrgam od prsta tako dolgo, dokler tega dekleta ne spravite čez deveto deželo, od koder sem jo jaz pripeljal. Prej tudi vzveličan ne morem biti.“

Fajmošter pošljejo zdaj dekleta domov čez deveto deželo in kost je odpadla. Doma niso vedeli, kam je ona prešla, in so bili začudeni, ko jo zopet čez sedem let ugledajo. Vpraševali so jo, kaj se je dogodilo, ona je pa le malo govorila in je kmalu potem umrla.

* * *

Dež.

Le rôsi, rôsi, dež hladán,
Čez hrib zelêni, cvetno plán,
Prevrôča tlà ohládi tí
In ves tá svet pomládi ti!

Káj pravim ti? — še v srca líj!
Lij noter v srca vseh ljudij.
Pogási strastij ógenj tam.
Ki mir kali na svetu nam! —

Zató le rôsi, dež hladán.
Čez hrib zelêni, cvetno plán. —
Sovraštva še ohládi svet.
In ves nam tá pomládi svet!

Gorázd.

Po slovesu.

1. Zjutraj.

Na hribu zelênem ob zôri stojím
In gledam čez polje in glasno ječím
Ob zôri, ob jutranji zôri!
Pokójno predrági še v hiši mi spé,
A mêni že joka in poka srcé
Ob zôri, ob jutranji zôri!

Deklè sem uborno — moj ljubček srcá
Odšel je sinoči za vrhe gorâ
In pustil me sámo s tožbámi!
Kedàj pa, kedàj pa povrnil se bo
Da zopet objela ga bom presrčnó
Objela ga — oh! sè solzámi? . . .

Zatísnila nisem do zôre očíj
In duša trepèče in v bôlu drhtí,
Ko môji pokójno še spé mi!
Obvaruj nebó te, tam onkraj gorâ,
Obvaruj skrbnó te, moj ljubček srcá,
Do mêne te skôraj spet sprémi!

2. Zvečer.

Na vasi, na vasi pa fantje pojó,
Pojó oh! ubráno in milo takó,
Da joče uborno srcé mi!
In ôkence svoje na lahko odprèm
In slušam glasóve in pevce uzrèm
Na vási pod lipámi tremi!

Pač fantje lepí so, in krêpki so vsí,
Med njimi pa vender najgoršega ni,
Ki ljubim sirôta takó ga.
Bog sam vé, Bog sam vé, kjé biva sedaj,
Če pride kedàj še do mêne nazaj,
Ki deva nanj mislim uboga?

O dà! Saj prišel bo čez leto in dán
Krepák in uzôren in bolj še krasán;
Saj dal mi je svojo besedo!
Do tákrat pa trpí srcé mi težkó,
Razjásni pogled se, užaljen takó,
Razjásni i lice se bledo!

Le pojte na vasi mi, fantje krepkí,
Med vami najgoršega vender le ni,
Zdaj ôkno bom svôje zaprla!
In v sánjah jedíno bom mislila nánj.
Čez leto in dan pa veséla bom vánj
Poglèd svoj ljubeči uprla!

—b—

Nemanič.

Naj bo dovolj, sebični svet,
Ne bom te več študiral!
H gorjancem našim pojdem spet
In dnine bom pobiral.

Pač čudna tekočina kri,
Ki v vék me k svojim vlečeš,
V goràh tvoj tok se umirí,
Tu mirovati nečeš!

Po dnevi bom travó kosil
In bom senó obračal;
Ko bom prav pridno se potil,
Legák domov se vračal.

Zvečer bom dečke pestoval,
Lasé jim s čela gladil
In modre náuke dajal,
Kaj me je svet navadil.

Kako ustvaril modri Bog
Nebesa in zemljó je,
A drugih làst je širni krog,
In naše le nebó je.

Na zemlji last nam prašna pot
Od doma v tuje kraje;
Za trud in pot tam hud gospod
Nam malo plače daje.

Krepost po šolah nam slavé,
Po cerkvah dobra dela,
A vsi za zlatom se lové
Od Dunaja do sela.

Sè zlatom v žepu si gospod,
Vrh Krna grad si staviš,
Priklanjajo se ti povsod
In hvalijo, kar praviš.

A „nemanič“ je čuden ptič
Ki poje, perja nima.
Nesrečen ptič si „nemanič,“
In sestra ti je zima,

In brat ti volk, ko ga čez plan
Božični sever žêne;
In biser tvoj je sólze kan,
Tvoj strop meglé snežene.

In ko usahneš, še ne veš,
Te bodo li pobrali;
In ko izdihneš, še ne veš,
Te bodo pokopali;

Ker šepetá se: „nema nič
Za líbero, za jamo“ —
A mirno se smejí mrlič:
„Pa sveti raj imamo!“

S. Bric.

Luterski ljudje.

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

(Konec.)

Sama ni znala, doklej je slonela tam, ko jo vzbudi iz njenih sanj glas soprogov.

„Ali greva domov?“ vpraša isti, stoječ za njo.

„Da, da!“ reče hlastno ona, ter ne ozrši se vanj položi svojo roko v njegovo njej ponudeno.

Odšla sta molčé, kakor sta bila prišla.

Stanovala sta v hotelu na spodnjem konci Corsa in tamkaj tudi obedovala. Berg je bil tu malo bolj živahen, in izpivši nekaj kozarcev pikrega Sardinca, govoril je o domu, o Olginem očetu, doklej bode trajalo še potovanje in o jednacih predmetih. Olga mu je malo odgovarjala, zrla je največ skozi visoko okno, ob katerem sta sedela, ven v živahno gibanje po širokem Corsu.

Kje so bile njene misli? Daleč, daleč od tu in zopet tako blizu! Tamkaj v zelenem podnožji gorenjskih planin stal je beli Potoški grad in nad njim temno zarasten holm; vrhu njega nad strmim robom pa ona košata bukev, ki je zakrivala nekdaj prvi njen poljub, prvi poljub gorke, prve ljubezni: in kakor tedaj mlademu dekletu, tako so vzkipele prsi sedaj mladi ženi o spominu na oni trenutek. Solnce, jasno solnce ni moglo prodreti tedaj k njima v večerno senco, ko jo je bil objel oni mladi mož; in v vso njeno ljubezen, v življenje njeno od onega trenutka sem ni bil posijal jasen žarek. In potem! Ona grozna dva večera domá! Pri očetu prvi, in na vrtu drugi, ko se je bila zgrudila nezavedna poleg slikarja.

Na cesti, na Corsu kričal je prodajalec ter ponujal zgodnjo sadje. Zveneli so jej ti glasovi na uho, a dozdevalo se jej je, da jej šumi le glas in klic po ušesih: Via di Porta Maggiore! Via di Porta Maggiore!

In kam so jej šinile zopet misli? Tja daleč v Nemce, na Saksonsko! Da, tri dolga leta prebila je tam v zakonu z možem, katerega je sovražila in zaničevala. Kakov je bil ta zakon! Soprog je hodil svojim potem, ona svojim; toda njegova pota bila so široka, njena ozka in trnjeva. Ljubeznivo nista govorila nikdar, in kadar je hotel biti ljubezniv, dozdevalo se je mladi ženi, da mu je le priležnica, in da mu mora biti priležnica proti svoji volji. Oh, kako sramotno, kako bridko je bilo to! Otrók nista imela, a zvesta mu je bila, — temu možu, katerega je zaničevala. In zakaj mu je bila zvesta? Ker je bila zvesta in udana ónemu, katerega je videla tedaj v krvi na tleh, in o katerem vse leto do sedaj ni več besedice čula. O zvestoba! In sedaj se jej je zopet zdelo, da kriči Vlah zunaj na cesti: „Via di Porta Maggiore! Via di Porta Maggiore!“ In kako mehko, kako sladko jej je zvenel ta glas!

Pa on? Kakov je on? Je še tak, ko nekdaj? Ali še misli nanjo?

Ozrla se je na uro na nasprotni steni; kazala je že skoro dve.

Berg je vstal, in odšla sta v svoje zgornje sobe. Ona je vedela, da jsoprog popoludne ne ostaje doma; kam hodi, to je ni brigalo; ona se e vozila v tem mnogokrat sama po mestu. Storila je to samovoljno, kadar se jej je zljubilo, a naznanjala tega ni nikdar prej svojemu soprogu.

Danes pa je vender postala še med vrati v svojo sobo, ter obrnila se k Bergu rekoč: „Jaz pojdem morda zopet v razstavo!“

„Dobro,“ meni on: „zvečer se vidiva torej tukaj. Jaz pridem nocoj morda malo pozneje domov.“

Ko je pa zaprl vrata za seboj, postal je sredi sobe, ter dejal poluglasno: „Čudno, v razstavo! In čemu mi to pravi? Tako raztresena, razmišljena je denes!“

Pa druge misli so mu šinile v glavo. Zunaj pred mestom v Vili Vanuzzi čakali so ga stari znanci, prijatelji, in opera in gledališče bila sta tudi zastopana. Jel se je opravljati, da pojde tjà.

Ravnal je počasi, kajti shod njegov z znanci bil je odločen pozno na popoludne. Čul je v tem, da se je opravljala tudi Olga v sosedni sobi; vrata tjà bila so zaprta. Trajalo je komaj dobre četrt ure, pa je odšla že soproga njegova, ne da bi se bila pri njem poslovila. Čeravno to med njima ni bila navada, osupnilo ga je vender zopet; sam ni vedel zakaj, a nekaj mu je sililo v prsi in v glavo, kakor ljubosumnja. Nasmehnil se je iz prva po stari navadi ter zapalil si svojo kratko pipico. Opravljen je bil že, a mudilo se mu še ni ven. Hodil je večkrat k oknu, ter gledal po Corsu; na jedenkrat pa gre k vratom sosedne sobe, in malo pomudivši se pred njimi odprè jih ter vstopi v Olgino sobo. Ozrl se je okolo, in šel parkrat gori in doli od ogledala do mize sredi sobe, kjer je ležalo vse križem, kar koli more potrebovati dama za svojo toaleto. Malomarno je postal tu ter, kakor bi se sramoval, da stikuje po tuji sobi, obrnil se zopet k vratom. Kar ugleda na tleh pred seboj, poleg naslonjača listič papirja. Mehanično, a ne radovedno se skloni ter ga pobere.

„Via di Porta Maggiore, casa Carminati,“ bere poluglasno.

Roka se mu je pri tem malo stresnila.

Stopil je naglo v svojo sobo nazaj in tu še jedenkrat prečital one besede.

„Kaj pomeni to? Znancev nima — in to, to je moška pisava!“

Pri tem potegne naglo uro, in pozvonivši slugi, reče odločno sam pri sebi: „Časa imam še dovolj; hočemo videti, kaj je s tem papirjem.“

Kmalu potem odšel je iz hotela ter krenil s slugo, ki mu je kazal pot, preko Corsa na južno stran mesta. Voza ni hotel.

IX.

Da ist's vorbei! Was ist daran zu lesen?
Es ist so gut, als wär' es nicht gewesen,
Und treibt sich doch im Kreis, als wenn es wäre.
Mephistopheles.

Olga je bila skoro celo uro prej na oglu palače Colonna poklicala voznika. Na razstavo še mislila ni: le jedna želja jo je naudajala in gnala jej kri v razburjeno lice: videti svojega nekdanjega ljubega; — a kaj nekdanjega! Jedinega ljubega, ki jej je bil namenjen na tem svetu. Ukazala je vozniku tjà, kjer je znala sedaj Kosanovo stanovanje.

Pot je bila dolga in voznik ni bil hiter. Mimo staroslavnih palač po obljudenih ulicah drdral je voz, in pozneje med krasnimi vrtovi, s katerih je nosila lahka sapa težko vonjavo ven na prašno cesto.

Mlada žena je dihala v sé to težko vonjavo, a gledala ni v stran; videla ni niti temnega zidovja, niti svetlega, z brezbrojnim cvetjem okrašenega zelenja; le ta omamljajoči duh legel jej je na prsi.

„Casa Carminati,“ dejal je voznik ter obstal pred veliko hišo, prostorni vili podobno.

Planila je kvišku, kakor iz težkih sanj probujena. Stopila je iz voza ter ukazala izvožčeku, naj jo čaka. Potem je šla v hišo. Pri hišniku je povprašala za slikarja Kosana, in on jej je pokazal visoko gori v tretje nadstropje. Stopala je počasi kvišku po strmih kamenitih stopnicah, in čim više je prihajala, tem bolj težilo jo je nekaj v prsih.

„Je li prav tako?“ vprašala se je najedenkrat, in postala je za trenutek vrhu druzih stopnic. A na mostovži poleg nje odprla so se vrata, in mlada žena ni imela časa premišljevati. Šla je dalje, više po stopnicah, in sedaj je bila pri vratih v stanovanje Kosanovo.

Odprla jih je, ne da bi trkala, in tu je stala v nizki, pa vender prostorni sobi. Po stenah so visele velike in male slike in risarije, po kotih stale so starinske posode in nekoliko polomljenih kipov, na stojalu pred oknom pa je visela pričeta slika. Pohištvo bilo je borno. Kot na desno od vrat pa je zakrivala visoka zavesa, ki je bila odprta proti oknu.

„Kdo je?“ oglasi se nekdo od tamo.

Mlado ženo je pretresel ta klic; tako slaboten je bil, tako hripav, pa ona ga je takoj spoznala. Omahujoča se in s težko sapo stopila je bliže ter odgrnila zaveso. Pred njo na borni postelji ležal je opravljen, pa odet z debelo, tu in tam raztrgano odejo in z raznimi oblačili mlad mož, bledega, upadenega obraza s tisto čudno jetično rudečico na lici. To je bil Franc Kosan.

Dvignil se je na pol kvišku ter kakor v čeznatorno prikazen zrl v gospo, ki se je bila zgrudila na koleni poleg postelje, in obraz zakrila z rokama.

„Olga!“ vzkliknil je hripavo, in lice se mu je še bolj zarudelo.

„Da, jaz sem,“ rekla je ona počasi; „ali se ne spominaš, da sem ti obljubila, da pridem, da se morava videti še jedenkrat?“

Vstala je pri tem, in on prijel jo je za obe roki, ter krčevito stisnil ji na svoje prsi. Odgovoriti ni mogel: težak kašelj ga je posilil.

„Olga, Olga!“ vzdihnil je čez nekoliko trenutkov in izpustil njèni roki. Pal je nazaj na vzglavje in z obema rokama prijel se za čelo.

Ona se je sklonila k njemu, in bridke njene solze kapale so mu na obraz. Na lahko mu potegne roko s čela in ga poljubi tjà. Tam čez levo stran čela vlekla se mu je široka rudeča proga — Bergov udarec.

Sedaj ga je ona prijela za roki.

„Prisegla sem, da ti bom povrnila, kar si moral trpeti záme, da te bom maščevala nad — onim! In sedaj sem prišla.“

Slikar se je ozrl v njo; umel ni njenih besed.

Ona pak je sedela poleg njega na postelji, na raztrgani, umazani odeji, in goreči svoj pogled vpirala vanj; videla je samo njega, pa videla ni, da je ta mož zapisan smrti. Čudna strast se je je polotila; strast, katero je bila skrivala in tešila tri dolga leta, in kateri je dala sedaj dušek. Objela je divje slikarja in vroče svoje ustni pritisnila na njegove.

„In oni — Berg? Kje je oni?“ vpraša Kosan poluglasno.

„On je tu! On je moj — mož!“

„Tvoj mož?“ ponavlja s pikrim nasmehom bolnik; „dozdevalo se mi je to!“

„In če hočeš, pustim ga, tega človeka, katerega sovražim in zaničujem: če hočeš, ostanem pri tebi, France; ostanem tvoja, samo tvoja!“

Govorila je to kakor v deliriji.

Slikar se je vnovič bridko nasmehnil.

„Prepozno je!“ dejal je, skoro bolj sam za sé.

„Ne, ne ljubček moj! Vedi, jaz se lehko ločim od Berga; in potem ideva domov. Potoški grad je moja last; Berg mi ga je dal brezpogojno, ko ga je odkupil od očeta, — — —“

Žena je govorila to v svoji divji strasti, ne da bi bila kedaj o tem premišljevala; sedaj se jej je gnetlo vse to po možganih.

„Prepozno!“ dejal je slikar; kaplja krvi prišla mu je na ustni.

Olgo je presunilo po vsem životu.

„Ozdravel boš! Ozdraviti moraš, France!“ hitela je in podprla mu glavo.

„Denes bodo prišli po mene, da me poneso v bolnico,“ dejal je čez nekoliko časa, ko mu je bil odlegel kašelj. „Tu polegam že dolgo, pa mi je vedno slabeje. Časi delam, pa mnogo ne morem!“

V tem pa si je ona vzela stol in ga porinila k postelji; sedla je tjà, in roke njegove v svojih držeč pripovedovala mu je o svojem življenji, o očetu, o potovanji in kako ga je našla po sliki v razstavi. Bila je sedaj mirnejša: strast je bila minila, a nekov strah, neka skrb sévala jej je iz oči, kakor materi, ki bedi pri bolnem otroku.

Pa tudi on je pripovedoval o svojem življenji, odkrito, brez barv in brez zastorov. In to življenje! Jasno časi, mnogokrat pa podlo, vedno lehkomiselno, v vsem pa — izgubljeno!

V tem pa sta ta dva človeka govorila še o onej uri, ki ja je bila prvikrat speljala skupaj, in dejala sta, kako lepo je bilo tedaj. In vender je bila ona ura najnesrečnejša življenju obeh, ker sta bila oba preslaba, da se nista ognila drug druzega.

Pa ko je pripovedoval slikar o svojih krivih potih, na katera je bil zašel zadnja leta, in o svojih lehkomiselnostih, poslušala ga je ta žena tako verno, tako zaupno, tako polna ljubezni, kakor da bi jej zatrjeval le svojo udanost in zvestobo; in naslonila se je zopet k njemu.

Tako jima je hitel čas.

Kar vzdrami Olgo težak korak na stopnicah, in v tem trenutku odpró se vrata.

Berg je stal pred njima; zasopljen in razburjen in rumen v lice ko vosek.

„Torej take razstave obiskujete, gospa!“ reče porogljivo, pa s škripajočimi zobmi.

Olga ni bila niti iznenádejana, slikar pak je z divjim sovraštvom in z neko zasmehljivo škodoželjnostjo zrl vanj.

„Ah, Vi ste me zalezovali!“ odgovori mirno Olga; „dobro, da ste prišli; sedaj Vam je žeti, kar ste sejali!“

Berg je stopil za korak bliže.

„Olga, jaz ti zapovedujem, pojdi domov!“ deje nekoliko osupnen zaradi mirnega vedenja svoje žene. Kosana je bil spoznal na prvi pogled.

„Še ne!“ zavrne ona, „jaz imam plačati tvoj dolg; vedi, — tvoj dolg! Ali se še spominaš one noči pred našim gradom; in — ali se spominaš, kako si me kupil? Da, da, kupil si me! Oh, dobro, da si prišel za menoj, povem ti tu lehko brez okolišev, da te zaničujem, vedi, v dnu srca zaničujem. In glej, tako plačujem, tako povračujem jaz tvoje krivde!“

Pri teh besedah, govorjenih v silni razburjenosti, sklonila se je k slikarju, objela ga strastno z obema rokama ter ga poljubila.

„Olga!“ kriknil je divje Berg, a genil se ni z mesta. Planil bi bil ko ris na ona dva, pa nekaj nerazumnega držalo ga je na mestu.

„Tako! Sedaj smo menda pobotani!“ reče mrzlo mlada žena, ter podavši z nasmehom svojo roko slikarju, zašepeče mu: „Na svidenje!“

Odšla je potem mirno, ne ozrši se v svojega soproga.

Le-tá je stal še vedno ko kamenit sredi sobe. Po odhodu žene svoje vzdramil se je kakor iz težkih sanj in stopil s stisnenimi pestmi proti postelji. Slikar se ni genil; ležal je s zaprtimi očmi tamo, in težka sapa, ki mu je dvigala prsi, in vroče, potno lice pričalo je o silni razburjenosti, ki se ga je bila lotila. A proga čez čelo je bila krvavo rudeča.

Berg je stopil pred posteljo, a pogled na bolnika ga je ustavil. Pomudil se je za trenutek, in videti je bilo početkom, da bode skočil na slikarja in ga zadušil. Tako krčevito stiskale so se mu pesti. Pa h kratu se je obrnil in odšel nem in hitro iz sobe; on je menda bolje znal, kakšni so umirajoči, nego soproga njegova.

Drugo jutro oddal je sluga v hotelu gospé pl. Bergovi pismo njenega moža, v katerem jej ta poroča, da je odpotoval, in da bode uravnal vse, kar je treba, da se zvrši ločitev njijinega zakona. Nakazal jej je ob jednem potrebno svoto za potovanje domov. Pismo je bilo pisano suho, mrzlo, brez vsake druge opazke, tako da je ženo zadelo nekaj, kakor očitajoča vest. Rajša bi bila videla in čitala razburjeno, jezno pisanje. A vender je vzdihnila lehko in veselo; kamen, ki jo je težil vsa ta leta, jel se je valiti ž nje.

A drug kamen se je pokazal nad njo ter žugal, da pade na njo sedaj pa sedaj! To je bila skrb za slikarja, za njegovo življenje. Vso noč je mislila nanj, in sedaj je jela slutiti, kako nevarno je bolan. Dalje si ni upala misliti.

Popoludne se je odpeljala zopet tjà: a hišnik jej je naznanil, da so mladega moža odnesli v bólnico. Tam pak so jej povedali, da je danes že prepozno obiskovati bolnike; dopoludne naj pride. In prišla je točno druzega dopoludne, pa tudi to je bilo prepozno. Sluga pri vratih povedal jej je kratko, da je slikar Kosan prejšnjo noč umrl.

— — — — — — — — — — — — — — —

In kaj vam hočem še pripovedovati? Pol leta pozneje bila je ločitev zakona pl. Bergovih dognana. On je živel na svojih posestvih v Nemcih, grad Potok bil je pa že prej last njegove ločene soproge. In ta je prišla domov. V tem so bili tudi starega Wernerja pokopali, teta Mara bila je pa že zdavna pod zemljo. O bratu nadlajtnantu pa ni bilo ni duha ne sluha.

Na vasi, v Rodici so ljudje mnogo ugibali, zakaj hodi stara Kosanka tolikokrat gori v grad k mladi gospé, k „luteranki,“ in pripovedovali so si čudne dogodbe o Kosanovem Francetu in o teh „luterš-ljudéh“. Pa čez nekoliko let je tudi to minilo. Olga je prodala Potoško posestvo z vsem, kar je bilo tu, in sled njen se je odslej izgubil.

Le tu nad menoj, na steni visi še podoba njena, óna, katero je vzela mlada žena po smrti slikarjevi iz razstave. Kako čarovito hiti njeno oko mimo mene v daljavo! Ali hiti za izgubljeno srečo, ali hiti za nedosežnim — —? Tako čudno me presune, ko zrem v njo!

Tako pač zremo, tako pač hitimo vsi za svojo nedosežno srečo!

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

11. Povodni mož.

Povodni možje, katere sem našel, spadajo na tri precej različna plemena. Jedno prebiva v Krki in nje vidnih in nevidnih pritokih: v Radežiči, Temenici, Prečini, Težki vodi; drugo brodari po slovečem gorjanskem jezeru; tretje je živelo in poginilo globoko pod zemljo onkraj Gorjancev na tistem prečudnem svetu, ki ga zove narod „zdeti“ in „ukleti“. Zdaj bom govoril samo o prvem, ki je ljudem najbolj nadležno in torej tudi najbolj znano.

Pod kapiteljskim hribom pri Novem Mestu reži v skalovji nekoliko sežnjev od Krke silna razpoka, v kateri je domoval strašen velikan: divji mož. Prilomastil je iz svoje otline, ko se ga je človek najmènj nádejal. Najrajši se je prikazoval tistim, ki so trdili, da ga ni, ali pa se ustili, da se ga ne bojé. Zgrabil ni nikogar, ali že sam pogled bil je tako grozen, da so nekateri kar strepetali, še več pa jih je od straha hudo zbolelo. Brez skrbi so hodili mimo njegovega brloga samo tujci, ki niso o njem nikoli nič slišali. Zdaj se ga ne bojé niti domačini, ker je zijalko že zdavnaj zapustil. Zadnjikrat se je prikazal neki straški kruharici leta 1848. Ko je prišla na travnik, stopil je iz skalovja, pomolil proti njej jezik in gledal vánjo tako grdo, kakor gleda levi razbojnik na križi. Pošast je bila vsaj tolika kakor največji človek, v obraz vsa kosmata, da se lice ni skoraj nič videlo, oblečena pa prav čedno, po vojaško, kakor kak korporal. Zanj se je skrivala mlada ženska. Stražanki se je zdelo kaj čudno, da ni nič vpila in jokala, kakor da bi mu bila že privajena. Tem bolj pa se ga je ona ustrašila. Jela je na vso moč teči, ob jednem pa se križati in moliti, kar jej je se ve da tudi pomoglo. Ker se na vsem potu nikoli ni ozrla, ni mogla vedeti, če jo je prikazen preganjala ali ne. Od takrat je divji mož od tod izginil in po dolgem povpraševanji sem tudi zvedel, zakaj. On ni storil tega iz svoje volje, ampak za to, ker je moral, ker ga je prisilil povodni mož, njegov sosed in sovrážnik. Zmagovalec polastil se je tudi zapuščene jazbine in prebiva zdaj, kakor mu se zljubi, časi v skalovji, časi v Krki.

Ta povodni mož je pošiljal v stare čase po babici novomeškim materam otroke. Zdaj si jih znajo dobiti. če govorica ne laže. brez njega. To se mu gotovo za malo zdi; kakor da bi se hotel zmaščevati, začel je nositi svoje žive dari neomoženim, kar se pred skoraj nikoli ni zgodilo. Če nima druzega opravka, kratkočasi se s tem, da ljudi straši. Take šale niso vsakemu po volji. Novomeški okraj se ponaša po pravici, da je rodil že marsikatero bistro glavico. Jedna teh glavic iznašla je menda po globokem premišljevanji zagovor, kateremu niso kos vsi povodni možje skupaj, nikar samo jeden. Ta imenitni zagovor sem zvedel tudi jaz in ga bom razen treh črk oznanil, nekaj zato, da razveselim tiste učenjake. ki so preverjeni, da se skriva najstarejša narodna modrost in učenost v zagovorih, najbolj pa iz blagega namena. da bi si znali moji preljubi rojaki v potrebi pomagati. Če bodo popotovali kdaj za Krko od Novega Mesta gori proti Lastovčam in se namerili na ostudno pošast, ki se zove povodni mož, naj jo zaroté brez straha: Svinjski d . . . naj te zatare! Teh groznih besed se bo tako zbala, da bo pobegnila tisti hip v Krko in se ne bo nikoli več drznila jih nadlegovati.

O tej prikazni se je čulo nekdaj veliko prav čudnega in zanimljivega, dan denašnji pa je dedovska vednost že jako oslabela in potemnela.. S svojimi znanci sem se moral dostikrat pregovarjati in pričkati. Nekateri so poznali samo povodnega, drugi samo divjega moža. Oni so trdili, da je povodni mož že od nekdaj gospodar Krki, pa tudi jazbini. Drugi so to zanikali in govorili, da stanuje v zijalki še zdaj divji mož ali da pobegne, če ga kdo zagovori, v Krko. Jaz pa velim, da se oboji motijo in moji dokazi so nepobitni. Prvotni dom vseh povodnih móž je voda, kakor že ime spričuje. Ravno tako gotova je resnica, da so se zaredili in prebivajo vsi znani hostniki v jazbinah. Globoke vode se bojé, ker bi v njej zadahnili. Tudi ne morejo pošiljati in nositi nikomur otrok zato, ker jih sami nimajo. niti jih imeti ne morejo, ker razen jednega niso oženjeni. Prav lahko pa dela kaj takega povodni mož, ki ima toliko bab, kolikor jih more ugrabiti. Razen teh dokazov pa imam tudi dve dobri priči: staro Švarcovko in še starejšo Kolenčevo Jero. Ti dve ženi ohranili sta narodna poročila neskaljena in nepomešana z novejšimi pritiklinami in obe sta pripovedovali o povodnem in divjem moži prav na tanko tako, kakor sem jaz napisal.

Med Lokami in Zalogom teče Krka v precej ozki strugi in je na mesta jako globoka. Tod je gospodaril in rogovilil nekdaj drug povodni mož, ki pa ni bil tako močan in oblasten. Prišel je nádenj Šratelj, kateremu pravijo nekateri tudi Šretelj, in ga pregnal na zaloške travnike. Kdo je bil in od kod je privihral v Krko, nisem mogel zvedeti. Z neko verjetnostjo se more samo toliko trditi, da je bil v rodu Škratu, morda njegov sin ali mlajši brat. Prav po Škratovo je bil tudi hudoben, ob jednem pa strašno požrešen. Ko sta padla v Krko dva vola, kar precej ja je raztrgal in pohrustal s kostmi vred. Čez nekaj dnij našli so jarma v rupi blizu brajtenovskega grada, kamor sta bila priplavala iz reke po podzemeljskem vodotoči. Povodnemu možu se je na zaloških košenicah dosti slabo godilo. Če je dolgo deževalo, nabralo se je po nižavah in kotanjah vode še čez potrebo, ali ob suši je ni bilo ne kaplje. V bližnjo Prečino pa ni bilo varno hoditi, kajti imela je že svojega gospodarja, ki ni ljubil gostov, ker je stanoval še sam na tesnem. Kadar je usahnila na travnikih voda, moral se je begunec zariti v močvirje, kar mu se ni moglo zdeti ne lepo ne prijetno. Hranil se je zdaj z žabami in gotovo mu je srce utripalo, če je pomislil na slastne rake, ščuke in sulce, katerih je bilo v Krki na izbèr. Dobro je živel samo o povodnji, ko se je razlila reka čez bregove in prinesla svoje zaklade tudi na travnike.

Ta povodenj je bila jedenkrat posebno velikanska in krasna. Prišla jo je gledat tudi grajska gospodična Gena. Povodni mož jo zapazi in se dvigne iz vode. Ona zakriči in pobegne na kozolec. Dasiravno je ni mikalo, da bi ga dolgo gledala, videla ga je vender toliko, da je mogla ljudem povedati, kakšen je. Ni bilo čudo, da je človeka, kateremu se je prikazal, groza obhajala. Bil je visok kakor najdaljša žrd, nag in po vsem životu zelen kakor kuščar. Prav inako mu se je storilo, da ga gospodična ni počakala, kajti je ni mislil razžaliti, ampak jo razveseliti s preprijetno novico. Ker je videl, da se ga boji, ni je hotel nadlegovati na travniku, ali je prišel še tisti večer k njej na dom in jej podaril prav majhnega fantička, ki je bil ljubezniv, mil in krasen kakor jutèrnja zarja, da se ga ni mogla nagledati, naujčkati in naljubiti. Nje mati je od konca nekaj godrnjala. Dejala jej je: Genica! če ne boš huda, ti bom nekaj povedala. Ti, veš, prav za prav še nimaš te pravice, da bi pestovala svojega otroka! Gena se je na vse grlo zasmijala: Če nimam pravice, imam pa dolžnost, ali mar ni res? Ta hitri in rezki odgovor je gospo tako potolažil, da se je zasmijala tudi ona in velela: Ta pot govoriš resnico, če je še nikoli nisi. Ali, veš, to tvojo dolžnost izpolnuje lahko tudi kak Podgorec. Za denar dobiva krušnih očetov in mater, kolikor hočeva. Pankrček pojde še ta teden pod Gorjance, pa bo vse dobro.

In tako se je zgodilo. Ko sem sedel pred desetimi leti v šentpeterski krčmi, prišel je pit postaren mož. Imel je nemara petdeset let. Rudeči in polni obraz in čvrsto truplo pa je spričevalo, da ga ni starost še nič omajala in potrla. Krčmarica ga pogleda in vpraša: Ne zamerite, tako se mi znani zdite, od kod pa ste, oča? Prihodnik veli: Zdaj sem prišel izpod Gorjancev, iz Cerovega Loga, če veste, kje je to? Jaz sem tisti, saj vem da ste že kaj slišali, ki ga je prinesel grajski Geni povodni mož in grem danes po doto. Mati so mi umrli, pa sem dobil pisanje, da naj pridem. Bog jim daj večni mir in pokoj! Mati bi se bili lahko omožili, pa se niso hoteli, prav zaradi mene ne. Vsi pravijo, da so gotovo toliko zapustili, da mi stara leta ne bo treba kruha prositi.

Zdaj pa čujmo še prečudno prigodbo, kakó se je zaloški povodni mož razšel. Slovenci nismo vajeni govoriti, da se kak človek ali kaka druga živa stvar razide, ali do zdaj neznana reč zahteva tudi do zdaj neznano rabo besede.

Grajski čuvar Grom je bil zvest služabnik, samo to slabost so mu znanci očitali, da ga ne more veliko nesti: polič ga je bilo zanj premalo, tri merice pa preveč. To napako pa je tudi on sam dobro poznal in se proti njej, kolikor se je dalo, zavaroval. Če se je peljal v tak kraj, kjer je vedel, da bo večja pijača, vzel je s seboj vselej koš. Pijan zlezel je vanj in pohlevni konj ga je privlekel domov brez vodstva živega in nepobitega. Jedenkrat se ga je nabrenkal v Zalogu. Pred odhodom se je dejal po svoji navadi v koš, dasiravno je bil ta pot, kakor je pravil, komaj „na pol izgubljen“. Ukaje drdràl se je čez travnike, kar mu ustavi konja blizu velike mlake povodni mož in se upre z vso silo v voz, da bi ga zvrnil v vodo. Grom to zapazi. On je bil prebrisane glave. Znal je celó pesni zlagati in ljudje so trdili, da so neizrečeno lepe in takó vesele, da človeka na smeh silijo. Ko bi bil povodni mož vedel, da je grajski čuvar tak umetnik in razumnik, ne bi se ga bil morda nikoli polótil, vsaj ne tako po divjaško in tolovajsko. Grom je sprevidel precej silno nevarnost, ali se je ni ustrašil, temveč se jej srčno v bran postavil. Najprej je v koši vstal in se prekrižal, ali ne po nemško, ampak po latinsko ali vlaško, ker mu se nemški križ za to rabo ni zdel dovolj krepák. Potem je uprl oči v povodnega moža in ga začel držeč se z obema rokama za koš z grmečim glasom tako-le zagovarjati: Vivoda, pivoda, kalivoda, gazvoda! Sv. Miklavž, sv. Šempos, sv. Šentjanž! Vi ste moji, jaz sem vaš. Pano gažo — dižo tažo — amen, amen, amen!

Ko je izustil zadnji amen, slišal se je pok, kakor da bi bil kdo ustrelil in zasmrdelo je po žveplu. To je pomenilo, da se je povodni mož razletel in razkadil. Grom ni pozabil razglasiti smrti te pošasti in za jedno se ve tudi svojo zaslugo, ali mu je od konca malo kdo verjel. Ko pa je preteklo pet, deset, petnajst let, da ni na zaloških travnikih nikogar več strašilo, spomnili so se ljudje njegove povesti in nehali biti neverni Tomaži. Sem in tam se je dobil že takrat kak nezaupen dvomilec, ki se je smijal copernicam, rogatim in repatim hudičem in vsem drugim prikaznim. Ta svojat se z Gromom nikoli ni zbogala. Zaničljivo je trdila, da je ravno tako lahko zagovoriti povodnega moža, katerega nikoli bilo ni, kakor zagovoriti kačji pik, če kača ni strupena. Starejšim ljudem so se zdele take besede samopašne in nesramne. Tem rajši jih je poslušala mladina. Ker je ta mladina od takrat odrastla in se jela celo že starati, ne moremo se prav nič čuditi, da sedanji zaloški otroci povodnega moža še skoraj po imenu ne poznajo. In kakor on, razkadila se je brez sledu tudi Gromova slava.

(Konec prihodnjič.)

Statistične črtice o kranjskem prebivalstvu 1881. leta.

Spisal E. Lah.

III.

O posameznih krajih in njih narastaji.

1. Kranjska ima brez ozira na Ljubljano 3251 krajev, kteri se po posameznih glavarstvih in sodnijah tako delé:

Štev.	Imena glavarstvom	Število krajev	Štev.	Imena glavarstvom	Število krajev
1.	Novo Mesto . .	508	7.	Kamnik . . .	269
2.	Krško . . .	461	8.	Črnomelj . . .	217
3.	Kočevje . . .	385	9.	Logatec . . .	215
4.	Kranj . . .	317	10.	Postojina . . .	162
5.	Ljublj. okolica .	299	11.	Radovljica . .	127
6.	Litija	291			

Štev.	Imena sodnijam	Število krajev	Štev.	Imena sodnijam	Število krajev
1.	Novo mesto . .	265	16.	Radovljica . .	106
2.	Ljublj. okolica .	230	17.	Lož	102
3.	Kočevje . . .	189	18.	Metlika . . .	82
4.	Škofja Loka. . .	168	19.	Žužemperk . .	80
5.	Trebnje . . .	163	20.	Vrhnika . . .	69
6.	Kamnik . . .	157	21.	Ribnica . . .	67
7.	Zatičina . . .	149	22.	Idrija	62
8.	Krško . . .	143	23.	Radeče . . .	55
9.	Litija	142	24.	Logatec . . .	51
10.	Kostánjevica . .	139	25.	Bistrica . . .	43
11.	Črnomelj . .	135	26.	Postojina . . .	43
12.	Velike Lašče . .	129	27.	Vipava . . .	43
13.	Mokronog . .	124	28.	Senožeče . . .	33
14.	Kranj . . .	120	29.	Tržič	29
15.	Brdo	112	30.	Kranjska Gora .	21

2. Prebivalstvo se je po posameznih sodnijah v spodaj omenjenih letih takó delilo:

Štev.	Imena sodnijam	Štev. krajev	31. dec. 80 je bilo krajev z (s)				31. dec. 69 je bilo krajev z (s)			
			nad 300	200—300	100—200	pod 100	nad 300	200—300	100—200	pod 100
1	Novo Mesto	265	6	14	87	158	6	10	78	171
2	Ljublj. okolica	230	27	37	80	86	22	33	80	95
3	Kočevje	189	9	15	45	120	6	13	47	123
4	Škofja Loka	168	10	18	49	91	10	18	50	90
5	Trebnje	163	—	2	22	139	—	2	24	137
6	Kamnik	157	15	18	44	80	14	16	42	85
7	Zatičina	149	3	8	30	108	3	5	28	113
8	Krško	143	5	12	45	81	5	10	43	85
9	Litija	142	11	18	56	57	11	16	54	61
10	Kostanjevica	139	4	5	28	102	3	5	25	106
11	Črnomelj	135	11	14	43	67	9	13	46	67
12	Velike Lašče	129	4	6	11	108	3	5	14	107
13	Mokronog	124	3	4	59	58	3	2	57	62
14	Kranj	120	19	20	34	47	22	25	29	44
15	Brdo	112	9	10	52	41	9	13	49	41
16	Radovljica	106	15	20	29	42	16	18	36	36
17	Lož	102	5	8	20	69	4	9	18	71
18	Metlika	82	7	12	25	38	9	10	25	38
19	Žužemperk	80	4	13	21	42	4	7	22	47
20	Vrhnika	69	14	8	27	20	12	10	28	19
21	Ribnica	67	13	6	18	30	12	5	20	30
22	Idrija	62	14	4	15	29	14	3	13	32
23	Radeče	55	7	4	28	16	8	3	28	16
24	Logatec	51	17	7	10	17	13	8	10	20
25	Bistrica	43	9	12	15	7	9	10	17	7
26	Postojina	43	15	11	13	4	13	12	14	4
27	Vipava	43	16	5	17	5	17	7	16	3
28	Senožeče	33	4	9	14	6	4	10	15	4
29	Tržič	29	5	2	8	14	5	1	9	14
30	Kranjska Gora	21	9	4	1	7	9	4	1	7

3. Prebivalstvo in njegov naraštaj po mestih, trgih in večjih vaseh:

Število	Imena mestom in trgom	Prebivalstvo 31. dec. 1880	Prebivalstvo 31. dec. 1869	Število	Imena mestom in trgom	Naraštaj v %
1	Mesto Ljubljana	*24.618*	22.593	1	Kočevje . . .	+ 27·1
2	„ Idrija	*4.174*	3.813	2	Kostanjevica .	+ 21·5
3	„ Kranj	*2.313*	2.326	3	Lož	+ 16·8
4	„ Škofja Loka	*2.293*	2.017	4	Škofja Loka .	+ 13·7
5	„ Novo Mesto	*2.066*	2.068	5	Kamnik . . .	+ 11·0
6	„ Kamnik	*1.963*	1.768	6	Idrija . . .	+ 9·5
7	„ Kočevje	*1.332*	1.048	7	Krško . . .	+ 9·1
8	„ Metlika	*1.244*	1.168	8	Ljubljana . .	+ 8·9
9	„ Črnomelj	*1.055*	1.071	9	Metlika . . .	+ 6·5
10	„ Krško	*878*	805	10	Novo Mesto .	— 0·1
11	„ Radovljica	*664*	836	11	Kranj . . .	— 0·6
12	„ Lož	*633*	542	12	Črnomelj . .	— 1·5
13	„ Kostanjevica	*464*	382	13	Višnja Gora .	— 10·8
14	„ Višnja Gora	*362*	406	14	Radovljica . .	— 20·6
1	Trg Tržič . .	*1797*	1751	1	Turjak . . .	+ 28·2
2	„ Postojina .	*1621*	1701	2	Litija . . .	+ 23·2
3	„ Vrhnika .	*1567*	1471	3	Sodražica . .	+ 11·6
4	„ Cirknica .	*1477*	1391	4	Ribnica . . .	+ 7·2
5	„ Železniki .	*1203*	1288	5	Vrhnika . .	+ 6·5
6	„ Planina .	*1197*	1191	6	Cirknica . .	+ 6·2
7	„ Kropa . .	*1110*	1119	7	Žužemperk . .	+ 3·9
8	„ Vipava .	*1108*	1250	8	Tržič . . .	+ 2·7
9	„ Ribnica .	*1003*	936	9	Mengiš . . .	+ 2·2
10	„ Žužemperk	*956*	920	10	Mokronog . .	+ 1·4
11	„ Senožeče .	*953*	943	11	Senožeče . .	+ 1·1
12	„ Mengiš .	*877*	858	12	Planina . . .	+ 0·5
13	„ Mokronog .	*855*	843	13	Kropa . . .	— 0·8
14	„ Sodražica .	*732*	656	14	Radeče . . .	- 0·9
15	„ Radeče .	*691*	697	15	Kostel . . .	— 2·9
16	„ Litija . .	*494*	401	16	Postojina . .	— 4·1
17	„ Belapeč .	*490*	588	17	Železniki . .	— 6·6
18	„ Vače . .	*296*	333	18	Motnik . . .	- 9·8
19	„ Motnik .	*293*	325	19	Vače . . .	— 11·1
20	„ Turjak .	*218*	170	20	Vipava . . .	— 11·4
21	„ Kostel .	*68*	70	21	Belapeč . . .	— 16·7

Prebivalstvo kranjskih mest znaša 45.752 ljudij in se je za 3.216 ljudij ali za 7·6%, to je za 4·4% močneje pomnožilo kot kranjsko prebivalstvo sploh. Od 9 sploh narastlih mest je narastlo vseh 9 nadnormalno; zmanjšalo se je prebivalstvo petih mest.

Prebivalstvo kranjskih trgov znaša 19.006 ljudij in se je pomnožilo za 104 ljudij ali za komaj 0·5%, to je za 2·7% slabše, kot kranjsko prebivalstvo sploh. Nadnormalno je narastlo samo sedem trgov, sploh narastlo jih je tudi le 12; zmanjšalo se je prebivalstvo v devetih.

Število	Imena vasem, z več kot 650 ljudmi	Prebivalstvo 31. dec. 1880.	Prebivalstvo 31 dec. 1869	Število	Imena vasem	Narastaj v %
1	Toplice pri Zagorji .	*1603*	1181	1	Begunje . .	+ 67·7
2	Spodnja Šiška . .	*1536*	1296	2	Podkraj . .	+ 61·3
3	Stražišče pri Kranji .	*921*	940	3	Rakek . . .	+ 56·2
4	Studenec pod Krimom	*912*	883	4	Toplice . .	+ 35.7
5	Kamna Gorica pri Rad.	*816*	876	5	Loke . . .	+ 35·1
6	Rovti pri Logatci .	*814*	717	6	Unec . . .	+ 21·2
7	Bohinjska Bistrica .	*813*	781	7	Borovnica . .	+ 20·0
8	Rateče pri Beli Peči .	*791*	730	8	Spodnja Šiška	+ 18.5
9	Vojsko nad Idrijo .	*779*	742	9	Knežak . .	+ 14·5
10	Knežák pri Il. Bistrici	*774*	676	10	Rovti . . .	+ 13·5
11	Podkraj pri Litiji .	*766*	475	11	Liberga . .	+ 10·4
12	Blagóvica pri Brdu .	*755*	763	12	Travnik . .	+ 10·2
13	Rakek pri Planini	*753*	482	13	Štanga . .	+ 10·1
14	Liberga pri Litiji . .	*751*	680	14	Rateče . .	+ 8·4
15	Borovnica	*749*	624	15	Vojsko . .	+ 5·0
16	Št. Jurij pri Kranji .	*749*	742	16	Boh. Bistrica	+ 4·9
17	Begunje pri Radovljici	*736*	439	17	Studenec . .	+ 3·3
18	Štanga pri Litiji . .	*717*	651	18	Il. Bistrica .	+ 2·7
19	Dolenja Vas pri Ribnici	*711*	711	19	Zagorje . .	+ 1·8
20	Travnik pri Ribnici	*690*	626	20	Trzin . . .	+ 1.7
21	Ilirska Bistrica . .	*688*	670	21	St. Jurij . .	+ 0·9
22	Dolenji Logatec . .	*680*	781	22	Dolenjavas .	—
23	Kranjska Gora . .	*678*	743	23	Blagovica . .	— 1·1
24	Loke pri Litiji . .	*670*	496	24	Stražišče . .	— 2·0
25	Unec pri Planini . .	*663*	547	25	Kamna Gorica	— 6·8
26	Zagorje pri Il. Bistrici	*660*	648	26	Kranjska Gora	— 8·7
27	Trzin pri Kamniku .	*654*	643	27	Dol. Logatec .	— 12·9

Prebivalstvo omenjenih vasij znaša 21.856 ljudij; pomnožilo se je za 1303 ljudij ali za 5·9%, to je za 2·7% močneje kot kranjsko prebivalstvo sploh. Nadnormalno se je pomnožilo 17 teh vasij, sploh pomnožilo se jih je 21, jednaka je ostala jedna, zmanjšalo se jih je 5. —

4. Narastaj in primankljaj krajev sploh:

Število	Imena sodnijam	Število krajev	Prebivalstvo			Število	Imena sodnijam	Število krajev	Prebivalstvo		
			narastlo	jedn. ostalo	zmanjšalo se				narastlo	jedn. ostalo	zmanjšalo se
1	Novo Mesto	265	140	13	112	16	Radovljica .	106	51	3	52
2	Ljublj. okolica	230	149	2	79	17	Lož . . .	102	60	5	37
3	Kočevje .	189	115	12	62	18	Metlika . .	82	45	4	33
4	Škofja Loka	168	63	3	102	19	Žužemperk .	80	58	3	19
5	Trebnje . .	163	99	7	57	20	Vrhnika .	69	36	3	30
6	Kamnik . .	157	81	4	72	21	Ribnica . .	67	50	2	15
7	Zatičina .	149	87	7	55	22	Idrija . .	62	33	6	23
8	Krško . .	143	81	1	61	23	Radeče . .	55	21	1	33
9	Litija . .	142	73	9	60	24	Logatec .	51	35	2	14
10	Kostanjevica	139	95	2	42	25	Bistrica .	43	30	1	12
11	Črnomelj .	135	65	6	64	26	Postojina .	43	27	—	16
12	Velike Lašiče	129	78	8	43	27	Vipava . .	43	13	1	29
13	Mokronog .	124	60	6	58	28	Senožeče .	33	10	2	21
14	Kranj . .	120	35	2	83	29	Tržič . .	29	15	1	13
15	Brdo . .	112	51	3	58	30	Kranjska Gora .	21	12	—	9

Po vseh kranjskih sodnijah je tedaj narastlo 1768 ali 54·3%, jednakih je ostalo 119 ali 3·7%, zmanjšalo se jih je pa 1365 ali 42%. Nadnormalno število narastlih krajev je imelo 15, podnormalno tudi 15 sodnij. Jednak ostal samo v dveh sodnijah ni noben kraj. Manj krajev je narastlo kot zmanjšalo se samo v 9 okrajih.

Absolutno je največ krajev narastlo v ljubljanski okolici, relativno največ v Ribnici; absolutno je največ krajev zmanjšalo se v okraji Novo Mesto, relativno pa v okraji Kranj. Največ krajev je ostalo jednakih v okraji Novo Mesto.

* * *

Od kod so Podmíljščaki?

Na zapadni strani župe sv. Ožbalda, ki se razprostira v dolinski kotlini pod starodavnim „Adransom“, brdom, katero se denes Učak (ne Volčjak!) imenuje, kar pomenja „Quellenberg“ (primeri Učka Gora, iz katere mnogo studencev izvira, in tudi: Ukanec, vrelec pri Bohinjskem jezeru itd.), stojí kakih 20 minut od Št. Ožbaldske cerkve na izkrajnji meji travnika „Zabájerja“, zaradi groze glasovitega, kjer so v letih 1809—1814. razbójniški ljudjé neusmiljeno francoske vojake, v malem številu mimo gredoče, napadali, pobijali, plenili in zakopavali, — precèj visoko brdo, pod katerim se nahaja nekoliko hiš imejoča vasica „Pod Míljem“. Ta kraj se imenuje v nekem fevdnem pismu že v 15. stoletji „Mell ob Glogovitz,“ vender ni gotovo, ali je bila že takrat naselbina, ali ne pod „Meljem“,[1] t. j. pod hribom, iz katerega se melje — in kateri res o nalívih državno cesto s peskom visoko zasipa. A kakor so nastali: priimki „Zamêjevec, Potókar, Planínščak, Podskálar, Podkrájščak, Podbéljščak“, takó je dobil tudi prvi naselnik pod tem brdom ime „Podmíljščak,“ in hiša „pri Podmíljščaku,“ ali kakor narod izgovarja: „pri Podmílјš’k’“, od vasí: Pod Míljem. Po teh dokazih se sme zatorej trditi, da stara dédina Podmíljščakov je naša vas Pod Míljem, ker drugih vasij tega imena ní znanih, in od tod je tudi rodovina slovenskega pisatelja Josipa Podmíljšaka ali Andrejčkovega Jožeta, ki se je 2 uri hodá od tam v Krášinjo (kraj med vodami ležeč) preselila. Od 1804. l. do 1806. letá je bil Tomaž Podmíljščak gospodar Pod Míljem; 1830. leta pa je Janez Podmíljščak svojemu bratu Jakobu dom preoddál. (Izvirniki v mojih rokah.) Po tacem načinu bi se dala mnogi rodovini dédina poiskati, kakor plemenitažu dédni grad.

Fran Šúmi,
izdajatelj zbornika „Archiv für Heimatskunde“.

---

[1] Vse kaže, da se je ta vasíca v začetku res imenovala: Pod Méljem, dasi obraz: Mílj, m. (in zatorej: Pod Miljem) nikakor ní nemožen.
Ured.

Vuk Vrčević. †

V 25. dan avgusta meseca umrl je v staroslavnem Dobrovniku jeden prvih srbskih pisateljev in poleg Vuka najznamenitejši zbiratelj narodnega blaga, umrl je Vuk vitez Vrčević.

Vrčevićevo književno delovanje znano je daleč čez meje srbske; Vrčević posvetil je vse svoje življenje zbiranju narodnega blaga; z neumorno delavnostjo je srbsko literaturo znatno obogatil in si pridobil nesmrtnih zaslug.

Rodil se je Vrčević v Risnu, v Boki Kotorski, v 25. dan februvarja meseca 1811. leta. Oča mu Stepan je bil občinski tajnik in učitelj srbskega in italijanskega jezika v Risnu. Akoprem je imel štirinajstero otrok in torej mnogo skrbij za vsakdanji kruh, pazil je vender na dobro odgojo svoje dece. Leta 1831. umrè stari Vrčević in mladi, stoprav dvajsetletni sin Vuk prevzel je njegovo mesto, da vzdrži in vzredi vso obitelj. Poleg mnozih opravil, ki jih je imel, studiral je marljivo Dositeja Obradovića, stare dobrovniške pisce in italijanske klasike. Ko so se mu sestre pomožile in ko je brate v italijanskem jezici do dobrega izuril, odložil je svojo službo in si hotel poiskati boljše službe; toda šurjak mu ne pustí ga od sebe, nego ga vzprejme za agenta v svojo trgovino v Budvo. Na jesen l. 1833. preselil se je Vuk Vrčević iz Risna v Budvo ter príšel tako v novo, njemu čisto neznano sfero. Tudi tu ni popustil začetih svojih studij, nego marljivo je deloval in napredoval. V Budvi živel je do 1841. l. a videvši, da mu za trgovski stan nedostaje potrebnih svojstev, zapustil je svojega šurjaka in vzprijel tajništvo Grbaljske občine in mesto vladinega zbiratelja državnih davkov. Kmalu nató se v Kotoru ožéni i Bog mu blagoslóvi zakonsko posteljo z več otroki, katerih še zdaj štirje živé. Leta 1848. vzdignili so se tudi Kotorani kakor i drugi avstrijski narodi, in Vrčević je bil primoran odpovedati se svoji službi, namesto katere dobóde tajništvo kotorskega tribunala. Črnogorski knez Danilo, čuvši o vrlinah Vrčevićevih, ponudi mu 1852. l. službo državnega tajnika Črnogorskega, in Vrčević vzprejme častno tó ponudbo in se še na jesen istega leta preseli na Cetinje. Ondukaj živel je jako zadovoljno do meseca maja l. 1855.; ker pa tedaj na Cetinji še ní bilo nikake redne šole, odložil je zaradi svoje dece njemu toli priljubljeno službo, ki jo tako vestno opravljal kakor pred njim še nihče ne. Knez Danilo ga je pustil nerad, a v znamenje svojega priznanja podelil mu je red za neodvisnost Črne Gore. Majnika meseca l. 1855. preseli se Vrčević s svojo obiteljo v Zadar, kjer vstopi zopet v avstrijsko službo in sicer kot sekretar pri deželni vladi dalmatinski; tu je imel toli poslov, da je časih delal po štirinajst ur na dan ter skoraj oslepel, da se ní hitro na Dunaj zdravit odšel. Marcija meseca 1861. l. nastane hercegovski upòr in tedanji namestnik dalmatinski baron Mamula predloži za službo konzularnega agenta v Trebinji zató najsposobnejšega moža — Vuka Vrčevića. V novi svoji službi pridobi si Vrčević tolikih zaslug, da postane pozneje vicekonsul na tem kraji. To službo opravljal je do leta 1878., kadar prosi in dobi (18. julija) zasluženo penzijo; od tedaj živel je v Dobrovniku mirno samo svojim studijam. Za zasluge pridobljene si v službi dodelili so mu: car Fran Josip viteški red Frana Josipa I. in vojaški avstrijski križec, knez Danilo črnogorski red za neodvisnost in turški sultan turško megjidijo.

Na književnem polji začel je Vrčević delati l. 1835., ko ga je slavni Vuk Stefanović Karadžić v Budvi obiskal in se ž njim sprijateljil. Od tistega časa pa do svoje smrti nabiral je Vrčević z občudovanja vredno vztrajnostjo národno blago; nabiral je najprej po Boki Kotorski, potem po Črni Gori in zadnji čas po Hercegovini. Do smrti Vuka Stefanovića Karadžića pošiljal je vse zbrano gradivo temu svojemu prijatelju na Dunaj, ki je potem nabrano blagó izdajal. Začenši od l. 1839., ko je počel pokojni dr. Božidar Petranović izdajati „Srbsko-dalmatinski magazin“, podpiral je Vrčević to podjetje tudi z mnogimi izvirnimi članki. V tó dobo spadajo tudi njegovi prevodi italijanskih lirskih pesnikov. Tudi „Pravdonoša“, v Zadru izhajajoči pravniški list, prinašal je mnogo Vrčevićevih razprav. Živeč na Črni Gori zbiral je razven narodnega blagá tudi gradivo za zgodovino Črnogorsko in za životopis pesnika i vladike Petra II. Petrovića Njeguša in kneza Danila. —

Vrčevićevo delovanje bilo je toli mnogovrstno, da se mi vidi najumestneje, vsa njegova dela (po „Slovincu“ IV. 145.) navésti.

I. Národno blagó.

1. Srpske národne pjesme (ženske, natisnene na Dunaji l. 1866 v zalógi Ane udove Vuka Karadžića).

2. Narodne pripovjetke. I. knjiga, kratke in šaljive.

3. Národne igre. I. knjiga. (Obé te knjígi navedeni pod št. 2. in 3. natisneni sta l. 1860. v Belem Gradu na troške srbskega učenega društva.)

4. Národne pripovjetke. II. knjiga (v rokopisu).

5. Národne basne (v rokopisu).

6. Národne podrugačice (v rokopisu).

7. Národne gatalice (v rokopisu).

(Vse te zbirke, navedene pod št. 4, 5, 6, 7, natisnile se bodo v „Slovinci“ in potem izšle tudi kot posebna knjiga z životopisom in s podobo Vrčevićevo.)

8. Narodne igre. II. knjiga (v rokopisu).

9. Národne junačke pjesme, dve knjigi.

10. Narodne junačke pjesme, što uz gusle pjevaju Srbi turskoga zakona.

11. Národne poslovice (3600).

(Vse knjige in zbirke navedene pod br. 8, 9, 10, 11, odstopil je Vrčević srbskemu učenemu društvu.)

12. Národne pitalice (natisnene so v „Srbski Zori“ in tudi posebej).

13. Národne pripovjetke } ki se ne morejo tiskati.
14. Národne pjesme }

15. Národne tužbalice. (Rokopis hrani hčí Vuka Karadžića, gosp. Mina Vukomanićeva.)

16. Srpske národne pripovjetke. U Dubrovniku 1882.

II. Izvírna dela.

1. Moralno-zabavne i šaljivo-poučiteljne srpske zagonetke. Natisneno v Zadru 1857. l.

2. Plač Ercegovca, u kome su popisani svi zulumi od Turaka počinjeni raji od postanja vlade Alipaše Rizvanbegovića Stočanina do moga (Vrčevićeva) dolaska u Trebinje. (V rokopisu.)

3. Crkve i manastiri v Ercegovini, njihovo postanje, obredi i uprava. (Natisneno v „Srbadiji“.)

4. Národno sujevjerje, i sve što uz ovo u narodu živi, kao i mimogred o našoj mitologiji. (Natisneno v „Srbadiji“.)

5. Buna u Boki Kotorskoj god. 1848. (V rokopisu.)

6. Biografije sviju odličnih lica Boke Kotorske. (V rokopisu.)

7. Životopis vladike Crnogorskog Petra. II. (Natisneno v „Dubrovniku“.)

8. Ogranci za istoriju Crnegore. (Natisneno v „Slovincu“.)

9. Ljubav Jova i Milice, vesela igra u 3 čina. (V rokopisu.)

10. Dva Bogoslovca, vesela igra u 3 čina. (sestavljena za društvo „Sloga“ v Dubrovniku).

11. Empirik ili narodno ljekarstvo, kako se u Boki, Crnojgori i Ercegovini rane vidaju i razne bolesti liječe. (Izdal Stojan Novaković, sedanji naučni minister srbski.)

12. Kronaha sviju glavnih dogodjaja od početka do svršetka bune Ercegovačke 1875—78. Tri knjige (še v rokopisu).

Razven teh del, pisal je še silno mnogo manjših člankov za „Pravdonošo“, za „Magazin“, „Srbadijo“, „Zabavnik“, „Pava“, „Slovinca“, in „Srpsko Zoro“. Odgovoril je na vsa vprašanja dr. V. Bogišića o sledih slovanskega prava in deloval za Vukove zbirke narodnega blaga.

Tako neizmérno koristno delovanje pridobilo bi bilo vsakemu drugemu človeku velik glas, a stari Vuk Vrčević živel je skromno in le delal in tiho delal. Zdaj se še ne govori in ne pripoveduje toli o njem, ker ljudje še ne znajo niti njegovih zaslug. „No doći će vrijeme, da će Vrčevićeve knjige biti kažiput i pravilo, te će roditelji svojoj djeci u ruke ih tiskat; a školske starješine, izmetnuvši iz ruku učenikâ neka sadašnja grdila, koja kvare moždani i ćud, udesiće školske knjige Vrčevićevijem jezikom i turit djeci pod oči kao ugodno i pravilno štivo Vrčevićeve knjige. Dao Bog, da se ovo proročanstvo što prije obistini, a da će se kadli tadli obistinit, nema sumnje“ piše dični Luka Zorè v „Slovinci“ (IV. 145 str.).

M. Málovrh.

Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski.

Po službenih poročilih ministerstva prosvete sestavil A. **Bezenšek**.

10. Nebolgarske šole.

Do zdaj smo govorili o početnih šolah bolgarskih v kneževini; a razven teh šol nahajajo se tudi šole drugih narodnostij.

Turske šole so urejene na jako primitiven način, ki ne odgovarja niti pedagogičnim zahtevam, niti ima v sebi reda. Otroci se uče v teh samo mohamedanskega veronauka in turskega pisanja. Učitelji so hodže (turski popi) brez opredeljene plače, nego dobivajo od roditeljev n. pr. za vsako dete po 5 ok žita ali po 25 grošev na leto. V Razgradskem okrogu bilo je 123 turskih šol, s 124 učitelji, 4691 učenci in 3022 učenkami. V obče pa nema ministerstvo točnih dat o turskih šolah; samo to je znano, da jih je v iztočnih krajih več, a v zapadnih so bolj redke.

Tudi pri Turcih se pokazuje volja, poboljšati stanje svojih šol zato, da bi si otroci pridobili več koristnejših naukov; a ministerstvo do zdaj ni dospelo, da bi izučilo vprašanje o obrazovanju musulmanov, kajti Turci so bili pred kratkim še v neizvestnem stanji; jedni so se priseljevali v Bolgarijo, a drugi so se selili iz nje. — Tudi se pojavljajo slučaji, da hode Turci v bolgarske šole, akoravno je to redko. V nekojih turskih šolah se predava tudi bolgarski jezik.

Židovi, kojim rabi španjolski jezik (Španjoli), ker so se naselili po iztoku v 15. veku za preganjanja Židov iz Španjske, imajo svoje šole v Sofiji, Kjistendilu, Dupnici, Samokvu, Brkovici, Lomu, Vidinu, Ruščuku, Razgradu, Silistri, Šumnu in Provadiji. Te šole se v turskih časih niso mnogo razlikovale od musulmanskih; a sedaj se opaža pri njih velik napredek, kakor n. pr. pri Sofijski, kjer se predava z dobrim vspehom tudi francoski jezik. Vladine podpore so se dale tudi nekterim židovskim šolam, posebno za predavanje bolgarskega jezika.

Armenci imajo tudi svoje šole povsod, kjer so naseljeni n. pr. v Varni, Šumnu, Silistri in Ruščuku. Te šole so dosti dobro urejene.

Grške šole so v Varni, Balčiku, v Silistri in v 8 vaséh kraj Črnega morja.

Rumunska šola je jedna, namreč v mestu Tutrakanu.

Razven tega je še nekoliko privatnih šol: učevni zavod amerikanskih misijonarjev v Samokovu, in **katoliška** šola pri katoliški cerkvi v Sofiji, ki je prav dobro urejena, tako da jo obiskujo otroci ne samo stranih državljanov, živečih v stolici, nego tudi sami Bolgari pošiljajo radi tjà svoje otroke, posebno da se nauče francoskega jezika, a dekleta, da se uče ročnih dél, petja itd. Dečke poučujo očetje Augustini, a dekleta nune in nektere svetne učiteljice. Poslopje za katoliško šolo je za sedaj jedno najlepših v Bolgariji; postavilo se je lani za 50.000 frankov.

11. Glavne občinske šole.

Za nadaljevanje naukov služe glavne ali klasne šole, z jednim ali dvema razredoma, v katere gredó učenci, kedar zvrše štiri tečenja početne ali narodne šole.

Teh je bilo 1880/81. leta 44 moških in 10 ženskih. Nahajajo se po mestih in vseh okrogih, razven v Kjistendilskem, kjer sta namestu njih dvé državni srednji šoli. Prva izmed teh šol, ki je najbolje urejena, je Ruščuška občinska realka, ki ima zdaj 5 razredov.

Učitelji v teh šolah so nekoliko bolje pripravljeni za svoj poklic, zvršili so srednje šole, ali vsaj nekaj razredov od njih. V Trnovskem okrogu jih je 9, ki so se učili v drugih deželah; n. pr. 1 v Zagrebu na realki, 1 v Odeskem seminariji, 2 v Belgradu, 1 v Pragi itd.

Učnih pomočkov te šole do zdaj niso imele. A ministerstvo se je pobrigalo za nje, kupivši letos za 16.000 frankov najpotrebnejših učnih pripomočkov za fiziko, prirodopis, zemljepis in risanje, ter jih je razdelilo med 18 šol. Gledé materijalnega vzdržavanja glavnih šol more se reči isto, kar gledé navadnih šol. Nekoja mesta troše dovoljno kakor za navadne tako tudi za glavne šole; n. pr. Svištov 37.500 fr., Šumen 34.152 fr. A na mnogih mestih te šole brez vladine pomoči ne bi mogle prebiti. V prihodnje se bodo te šole laže vzdrževale, ako bodo postale **okrožne** ali centralne, ker tedaj bode se brigal za nje ves okrog, a ne samo mesto, kjer so postavljene.

(Dalje prihodnjič.)

* * *

Slovenski glasnik.

Latinsko-slovenski slovnik za tretji in četrti gimnazijski razred; izdelan po latinsko-nemškem J. A. Rožeka. Tiskala in založila Ig. v. Kleinmayr et Fed. Bamberg. V Ljubljani 1882. 8, 446 str. Cena 2 for. 70 kr.

To je naslov baš izišlemu slovniku, ki bode služil naši mladini pri tolmačenji onih latinskih spisov, ki se navadno prebirajo v tretjem in četrtem gimnazijskem razredu. Ti so namreč: 1) vsi životopisi Cornelija Nepota: 2) C. Julija Caesarja Comentarii de bello Gallico; 3) Em. Hoffmanna Historia antiqua, in 4) J. A. Rožka Chresthomathija iz latinskih pesnikov. Spisali so ga po J. A. Rožka latinsko-nemškem slovniku ljubljanske gimnazije profesorji: Val. Kermavner (črke A, B, E), Maks Pleteršnik (C, D, M), Matej Vodušek (F—L), Fran Wiesthaler (N—Q) in Miroslav Žakelj (R—Z.)

To delo se ne more imenovati prevod v strogem pomenu besede. Kajti slovniki se ne dado prevajati, kakor druge knjige. Pomen besedi se da često le tedaj določiti, če imaš celi latinski stavek pred seboj. Treba je tedaj često ozirati se na klasike same. Tudi je treba često posvetovati se z velikimi in specijalnimi slovniki. Uporabljali so v ta namen naši vrli profesorji razven večjih slovnikov specijalni Crusijev slovar k Caesarju, specijalni Eichertov k Corneliju Nepotu in Justinu; primerjali so tudi latinsko-hrvatski rječnik (v Zagrebu, 1881.) Razven tega je slovenski slovnik nekoliko obširnejši nego nemški, ker se je vzprejelo besedje nove, mnogo izpremenjene izdave Em. Hoffmanna Historia antiqua, ki je stoprav zà poslednjim natisom lat.-nemškega Rožkovega slovnika na svetlo prišla. — Slovenski narod je zeló hvaležen gospodom pisateljem, da so v tako kratkem času priredili prepotrebno šolsko knjigo, kajti le tako je bilo možno, da se je že v tekočem šolskem letu uvedel slovenski poučni jezik v tretji razred naših gimnazij. Naši mladini čestitamo k boljši bodočnosti in jej želimo najboljšega vspeha. Knjigo pa najtopleje pripóročamo vsemu slovenskemu razumništvu. Papir je dober, tisek zeló lep in razločen; knjiga dela vso čast gosp. tiskarju. A. K.

Vadbe v skladnji latinski. Prvi del za tretji gimnazijski razred. Sestavil prof. V. Kermavner. Tiskala in založila Ign. v. Kleinmayr et Fed. Bamberg. V Ljubljani 1882, 8. 133 strani. Cena 70 kr.

Tako slove najnovejša šolska knjiga, katero je spisal naš marljivi in temeljiti pisatelj g. prof. Val. Kermavner. Namenjena je učencem tretjega gimnazijskega razreda, da si utrde znanje v latinskem sklonovji. Ta knjiga je po neki novi, doslej v jednakih knjigah nenavadni metodi uravnana. Za vsako važnejše pravilo sklonovja zbrani so vzgledi v dveh skupinah: v prvi, kolikor možno, v logičnem redu, „Nadaljevanje“ pa obseza tem podobne, mešane stavke. Stavki so vzeti deloma iz klasikov samih, zlasti iz Caesarja in Cornelija Nepota, deloma iz drugih vadbenih knjig. Pri vsakem odstavku se citujejo dotični paragrafi latinske slovnice g. Ladisl. Hrovata. Razdelba tvarine se naslanja najbolje na Karla Schmidta latinsko slovnicó, ker je ta slovnica sama ob sebi dobra, na nemških oddelkih naših gimnazij v porabi in se bode učencem po višjih razredih na njo treba ozirati, dokler ne dobomo popolnem slovenskih gimnazij.

Kolikor smo se mogli v tem kratkem času prepričati, preseza ta šolska knjiga glede metode in razvrstitve tvarine vse nam znane nemške šolske knjige jednakega sodržaja. Ni tedaj dvojiti, da bode vspeh pri pouku po vsem povoljen. Vsem, katerim je kaj do razvoja naše šolske literature, to knjigo najtopleje priporočamo. Slednjič se še nadejemo, da nas bode učeni g. pisatelj v kratkem času osrečil z jednako izvrstno knjigo za četrti gimn. razred. A. K.

Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole, sèstavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelja. Natisnil in založil Ig. pl. Kleinmayr in F. Bamberg v Ljubljani 1882, 8, 90 str. Cena vezani knjigi 24 kr.

Iz predgovora te učne knjige vidimo, da je posebno vsem tistim šolam neobhodno potrebna, katere so uvedle Razinger-Žumrov Abecednik, kajti za drugo šolsko leto ni za take šole nobene knjige, ki bi bila z omenjenim abecednikom v soglasji. Veseli nas, da tudi na literarnem polji za ljudske šole moremo omenjati vztrajnega delovanja pisateljev, ki meri na to, da ljudski šolarji dobé knjige v roke, ki so našim razmeram najbolj ugodne. Razvrstitev tvarine se tu popolnoma ujema z Razinger-Žumrovim abecednikom, le 18. oddelek „Domovina“ zdelo se je pisateljema potrebno pridejati. Posebno veliko beril pisanih je v vezani besedi; tudi naša pesnika Fr. Levstik in S. Gregorčič našla sta v tej knjigi svoj prostor. Jezik je vse skozi prav priprost in lehko umeven.

Slovnica, katera ima 22 vaj s 170 nalogami, obseza 19 stranij. Pohvalno se moramo o slovnici izraziti posebno zaradi tega, ker se vse vaje in naloge opirajo na berilo in so v tesni zvezi ž njim. Tako postane slovniški pouk bolj živahen in mikaven. Tega ne nahajamo v dosedanjih slovenskih učnih knjigah. Mnoge naloge, katere so primerne lahke in kratke, ugajale bodo posebno šolam s posrednjim poukom.

Tisk je lep in prav velik na trdnem, debelem papirji. Ako še pristavljamo, da g. Bamberg na vsak pri njem kupljeni deseti iztis priloži jedno knjigo za uboge učence, ne dvojimo, da bodo tudi po tej knjigi g. učitelji tako hitro segli, kakor so po Abecedniku. A. L.

Domoznanstvo poknežene grofije Goriške in Gradiščanske za meščanske šole in učiteljišča. Spisal Simon Rutar, c. kr. gimn. učitelj. Na Dunaji v ces. kralj. založbi šolskih knjig 1882, 8, 124 str. Cena knjigi mehko vezani 50 kr. — Neumorni naš zgodovinar g. prof. Rutar, ki je pred nekoliko meseci Slovencem podal svojo izvrstno „Tolminsko zgodovino“, obogatil je spet književnost našo z drugo izborno knjigo, ki je sicer v prvi vrsti namenjena našim šolam, a nam zemljepisne in zgodovinske razmere pokne̍žene grofije Goriške in Gradiščanske opisuje tako točno in temeljito, a ob jednem prijetno in umevno, da bode knjigo vsak omikan Slovenec čital z največjim pridom in veseljem. O priliki izpregovorimo kaj več o tej prezanimljivi knjigi.

Domovinoslovje. Za slovenske ljudske šole. Spisal J. L(apajne). Drugi popravljeni natis z 2. zemljevidoma. Natisnil in založil Ivan Leon v Mariboru 1882, 8, 31 str Cena 20 kr. Knjižica nam podaje na kratko pisan zemljepis in zgodovinski pregled vojvodine Štajerske, Koroške, Kranjske in avstrijskega Primorja; potem kratek zemljepisni pregled avstrijskih dežel, kratek zgodovinski pregled avstrijsko-ogerske države, kratek pregled evropskih držav in občne zgodovine. Narodne učitelje naše opozárjamo na to drobno, a dobro knjižico, vztrajnemu gospodu pisatelju slovenskih, naši narodni šoli toliko potrebnih pomožnih knjig pa želimo mnogo sreče pri njegovem trudoljubivem blagem poslu.

Fran vitez Miklošič, porojen 20 novembra 1813. leta v Radomerščaku poleg Ljutomera, stopi v kratkem čil, zdrav in krepak na duhu in telesu v sedemdeseto leto svojega trudoljubivega, s toliko divnimi plodovi in znanstvenimi rezultati blagoslovljenega življenja. „Ljubljanski Zvon“ je mislil o tej priliki svojim čitateljem podati temeljito sestavljen, blizu tri tiskane pole obsežen životopis tega najslavnejšega rojaka našega, prvega slavista in v obče jednega izmed največjih učenjakov evropskih. A ker je književni odbor „Matice Slovenske“ uredniku „Ljubljanskega Zvona“ izročil uredovanje Matičinega letopisa, odločil se je Miklošičev životopis natisniti rajši v Matičinem letopisu, ker se mu primerneje zdi, da prvega učenjaka našega o njegovi sedemdesetletnici spodobno počesti prvi književni zavod slovenski. Životopisu, v katerem je gosp. pisatelj Anton Trstenjak na Dunaji točno in korenito opisal življenje in premnogostransko znanstveno delovanje Miklošičevo, pridejana bode tudi dobro izdelana podoba velečestitega slavljenca — Tudi ptujski, ljutomerski in ormoški rodoljubi nameravajo bodoče poletje o Miklošičevi sedemdesetletnici v Ljutomeru osnovati velikansko narodno slavnost, h kateri bodo povabljeni vsi učenci Miklošičevi. Sestavljen je že osnovalni odbor 30 móž, kateremu je načelnik g. prof. dr. Krek. O tej priliki se bode Miklošičev životopis razdelil med narod v 3000 izvodih. — O tej nameravani slavnosti nam prečestiti g. Božidar Raić piše tako: „Dne 3. septembra letos zbrali so se ljutomerski, ormoški in haloški Slovenci v Ljutomeru in sklenoli bodoče leto meseca avgusta napraviti velikansko slovesnost na čast največjemu jezikoslovcu in jezikoznancu slovanskem o njegovej 70letnici v Ljutomeru kot Miklošičevem rojstvenem kraju, povabiti vse njegove živoče učence in druge znanstvenike, kateri so srkali modrost iz Miklošičevih knjig; izdati Miklošičev životopis, in ako bi možno bilo, dopolnek k Miklošičevemu slovarju spisan Oroslavom Cafom . . .“

Na čelo tega ogromnega početja postavili smo prof. Kreka, kateri je radostno to častno pa težavno mesto prevzel. Odbornike smo izbrali po vseh imenitnejših mestih na Slovenskem, da nam pomagajo to veličanstveno nalogo dostojno rešiti. Za belo Ljubljano naprošeni so odborništvo dragovoljno prevzeti gg. Grasselli, Levec, Pleteršnik. Zapisnika nismo razglasili zato, ker še ne znamo, kaj poreče kanjeni slavljenec sam o tem, g. Krek mu je pisal. Drugi odborniki razve Ljutomera so: prof. Šuman, Pukelj Radosl., dr. Klemenčič, dr. Pajek, dr. Radaj, prof. Žolgar, dr. Srnec J., prof. Glaser, prof. Jesenko, prof. Erjavec, dr. Sket, Einspieler, prof. Fr. Hubad, dr. L. Požar, B. Raić, dr. Geršak, Jesih, Vek. Kranjec, dr. Žižek, Prekmurca župnika Borovnjak in Žižek. Vsakateri bode naprošen dobre nasvete dajati in po svojej zmožnosti stvar pospeševati. Mi čvipljega broja Slovenci ponašamo se, ka med 100 milijoni Slovanov imamo največjega jezikoslovca slovanskega in, kakor Müllenhof pravi, največjega slovničarja in poznalca jezikov na svetu, torej storimo svojo dolžnost!“

„Archiv für Heimatkunde“. Tega Šumijevega zgodovinskega zbornika prišla je baš te dni 7—14. pola na svetlo. Prve štiri pole obsezajo zgodovinske razprave: „1. Die Herren von Krain und der Windischen Mark, 2. Sichelburg, 3. Pfarre Glogovitz, 4. Krain unter Markgrafen (vse štiri je spisal g. izdavatelj), 5. Alte Grenze zwischen Krain und der Hauptmannschaft Tolmein, spisal S. Rutar, 6. Zur Ansiedlungs- und Verwaltungs-Geschichte der Krainer Uskoken im XVI. Jahrhunderte, spisal gradske univerzitete prof. dr. Herm. Ign. Bidermann. Razpravam so pridejane raznovrstne listine iz zgodovine kranjske. — G. Šumi je začel izdavati še drugo znamenito in zanimljivo delo: „Urkunden- und Regestenbuch zur Geschichte Krains im Mittelalter“, v katerem hoče zbrati in natisniti vse listine, ki se dostajejo kranjske zgodovine v srednjem veku. Knjiga bode izhajala po posameznih polah v obliki zgodovinskega zbornika; prve štiri pole so prišle že na svetlo. Čitatelje svoje spodobno opozarjamo na to domoljubno podjetje g. Šumija.

G. V. Jagič, slavni ruski akademik in profesor iz Peterburga in urednik slovečega zbornika za slovansko jezikoslovje mudil se je meseca septembra, potujé v Trst, jeden dan v Ljubljani, kjer si je ljubeznivi gospod ogledal znamenitosti naše stolice.

Imenitna knjiga. Bolonskaja psaltir (1186—1196) i Evangelie rilskago monastyra (v bolgarskom knjažestvê) konca XII. v. ili načala XIII. v. Soobščenie V. V. Kačanovskago. Sanktpeterburg 1882. — Ta spomenik broji 264 listov, a pisan je „vŭ ohridě gradě vŭ selě rěkomymŭ Ravne pri cari Asêni blŭgarŭskymŭ.“ Torej med 1186—1196 letom. Pred Kačanovskim priobčil je že J. J. Sreznjevski (Drevnie slavjanskie pamjatniki jusovago pisma. St. Peterburg 1868) nekoliko odlomkov; to pa je prvo popolno in točno po veščem moži véstno izdelano izdanje.

Popravek. Na 562. str. zadnjega „Ljubljanskega Zvona“ v 17. vrstíci, od zdolaj góri štejóče, namesto: εἰ ὁ δεὸς itd. čitaj: εἰ ὁ θεὸς itd.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**

Leto II. V Ljubljani, 1. novembra 1882. Štev. 11.

Pri mrtvaškem sprevôdu.

Oj téžka pot, oj tóžna pot,
Ko od srcá srcé se lóči!
Mi sprémljamo te žalujóči.
Saj tí na véke greš od tód.
Oj sólzna pot, oj zadnja pot!
Ti v kraje rômaš nam neznane,
Odkoder več vrnítve ní;
Slovó nam brídke seka rane,
Solzé rosijo nam očí, —
Oj z Bogom, drago srce tí!

A dàsi nam se je ločíti
Nad tábo tréba ni solzíti:
Na sréčni póti ti si zdaj,
Na póti v gròb, na póti v raj.
Pokòj sladak te čaka v jami.
Neskončna sreča nad zvezdámi.
Mi sprémljamo v mirú te kraj.
Krilatci pa v nebeški raj!

S. Gregorčič.

Pri pogrebu.

Globôko pod zemljó,
Tu v ózki, hladni hiši,
Kjer šum svetá se več ne sliši,
Ti trudno truplo spalo bó,
Globôko pod zemljó.
Kakó bo domek tvoj mirán!
Tu vtíhne vseh viharjev jeza,
Krivice róka sem ne séza,
Tu rev ne bo, težav ne ran.
Če kdo te je doslej sovražil,
Tu ni sovraštva, ne srdú,
Tvoj dom bo skrbno stražil
Zvest angeljček mirú.
Teló sladkó ti spalo bo
Globôko pod zemljó.
A duh visôko vrh zvezdâ
Z duhovi rajskimi ti biva,
V objetji večnega Bogá
Tam blaženstvo neskončno vživa,
Visoko vrh zvezdâ.
Ni srečc videlo okó,
Ni čulo je nikdár uhó,
Ni rádosti srcé čutílo,
Ki zdaj ti jo delí nebó,
Ki v veke bo ti jo delílo.
Oj srečna, srečna duša tí,
In s tábo vsak, ki v Bogu spí.

S. Gregorčič.

Brez dóma!

S popótnim lésom mérim pót — brez dóma,
Zdaj tukaj sem, zdaj sem drugód — brez dóma!
Ko jedva jáme rasti broj prijatlov,
„Oj z Bogom, dém, spet grem od tód — brez dóma!“
Ljudjé popótnika me pogledújo,
Češ: kám pa tí, kedó, odkód? — „Brez dóma!“
Káj boste radovédni vpraševáli!
Ne véste-li, da sem povsód — brez dóma?
A káj, če jáz je nimam svoje strehe!
Le tí se smiliš mi, moj ród — brez dóma!

Gorázd.

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

XXIII.

Ti pa nisi tako brhek, kakor je bil Jurij,“ prilizoval se je nekega večera po teh dogodkih Štefan Mihi, ko sta v hiši pri peči sedela. „Ranjki Jurij, ta je bil res korenjak, ti pa nisi videti.“

„Kaj, jaz da ne?“ ponese se Miha. „V zobeh bi te jaz nesel, Štefan, dóli v Dolino, tam bi te pa pred cerkvijo na glavo postavil, ako bi imel vse zobe.“

„Veš, Miha, jaz se ti ne bom nič sladkal,“ pravi zopet óni, pa v rokah se Jurija nisem nič bal, tebe se pa še precej menj bojim, da boš vedel.“ In meni nič tebi nič prime Štefan tovariša za rami in ga poskuša stresti.

„Štefan, te hruške ne boš stresel, prestara je,“ pravi Miha in iztegne svojo široko pest in prime Štefana za pas in ga vzdigne kvišku. Kakor motovilo so mahale Štefanove noge v zraku, oprostiti se pa ni mogel, in, o nesreča! pri tej priči vstopi Lenčika. Glasen smeh jo posili, ko ugleda to podobo. Štefan pa je bil hud, da je že zadosti šale, da naj ga izpusti Miha, in ko je bil na tleh, jel se je smijati.

„Vidiš, Lenčika,“ dejal je, „tako-le se nosiva po izbi. Miha, ti si pa tudi hud, čeravno se ti ne vidi. Marsikdo bi mislil, da nisi za nič, ker si tako rogovilast. Jurij je bil pa okrogel in lepo povit kakor jaz.“

„Oh, Štefan, prijatelj moj!“ prosil je Miha. „Nikar ne govori tako neumno, če ne, počim od smeha.“

„Jaz bi te vrgel na mestu,“ grozi se Štefan, „pa se bojim, da kaj pobijeva.“

„Bodita rajša pri miru!“ opomina Lenčika.

„Oh, Lenčika,“ pravi Miha, „bodi brez skrbi! Ne bova se metala. Kadar bom na smrtni postelji, Štefan, pa pridi: pa če me boš premaknil z otepa in če te ne poravnam jaz po tleh s tem-le prstom, ki na zvončke pri orgljah pritiska, pa naj ostanem cele kvatre dèlj v vicah. Zdaj mi pa pomagaj rajši korenje meti, kakor da bi se premetaval. Če bova pridna, bom pa potlej jedno zagodel.“

„Kaj bo pa Lenčika rekla, če boš muziko delal?“

„E, kaj poreče! Nič. Kaj ne, Lenčika, da bomo malo zagodli?“

„Toda le malo, Miha,“ pravi ona. „Ne spodobi se, da bi se veselili, ko imamo žalost v hiši.“

„Žalost ni nikoli dobra,“ modruje Miha. „Če je je prej konec, bolje je. Zato jaz muziko toliko cenim: ž njo se prežene žalost kakor molji s trepetinovim oljem.“

Miha se iztegne po harmoniko, ki je bila spravljena na polici, in jo začne navijati. Z glavo kima na obe strani in pogleda zdaj Lenčiko, ki se drži pol na smeh pol na jok, zdaj Štefana, ki pritrkuje z nogo. A kmalu jim mati ustavi veselje in pograja Miho, da se preglasno raduje.

„Veš kaj, Miha?“ pravi Štefan in položi roko na harmoniko. „Jaz bi tudi rad znal tako-le gosti.“

„Ha, verjamem, da,“ pravi Miha.

„I kje si se ti tako naučil?“

„Kje? Sam. Kje se pa nauči kos, da poje in oponaša druge ptiče? Tu poberem jedno pesen, tam jedno, poskusim jo, pa gre.“

„Kako bi se le jaz malo naučil?“

„Kako? Harmoniko si kupi na semanji dan! Kakor imaš harmoniko, pa si že pol godca. Vse drugo potem je igrača in kar samo pride.“

„Kako se prijemlje, to mi boš pa ti pokazal. Kaj ne?“

„I kaj pa! Če me ne boš pretepaval, kakor se groziš.“

„Ti se kar norca delaš!“

„Jaz norca? To se vidi, da me ti ne poznaš. Ako bi se jaz hotel norca delati, prijel bi te za lase, pa stresel za ušesa. Toda jaz nočem. Kaj bi se iz ljudij norca delal, če treba ni. Zdaj-le, Štefan, te pa spremim domov, če te je volja. Bodeva pa zunaj zagodla, ker se tukaj ne spodobi. Pri vas doma bodo mislili, da peljem ženina.“ Pol s silo in pol s prigovarjanjem spravil je Miha Štefana domov; kajti on je gledal na to, da se ni nikoli predolgo mudil. Ko je pa oni odšel, zaprla je Lenčika hišna vrata, duri stranske izbice pa so se odprle in prilezel je ven Jurij, bled in slab, in se usedel k peči. Miha pa mu je porinil vrnivši se klópico pod noge, sedel k njemu in zabaval njega in mater in Lenčiko.

Hudo je bila poškodovala Jurija nesrečna kroglja, toda krepko in zdravo telo, zraven pa skrbna in ljubezniva postrežba, kakor bi boljše v očetovi hiši ne bil dobil, ohranila mu je življenje. Prvi čas je bil Miha njegova pesterna: prekladal ga je, hodil k Ožbetu, ki sam ni mogel vselej priti, po zdravila in po dobre svete, zraven pa je vestno opravljal svojo službo. Kako nedeljo je obiskal očeta, da mu pove, kako se bolniku godi; in ko je bil Jurij že prebil največjo nevarnost, hotel je iti povedat tudi roditeljem njegovim, a oča mu je prepovedal. „Bog ne zadeni!“ dejal je. „Potem bodo vsi gori tiščali in stari lisjak, tisti Rožanec, bo takoj zvedel in komedije so zopet tu. Nič praviti! Naj le jokajo, da se ljudem utrdi misel, da je Jurij na onem svetu. Stara moli zanj in Primož daje vbogaime, to mu ne more škodovati.“

Tako ni po Dolini nikdo nič slutil o tej rešitvi. Teže pa je bilo Jurija Šimonovim, zlasti Štefanu skrivati. Gledati je bilo treba, da ga kdo nenadoma ne zasači, in če Štefan le predolgo ni mogel ločiti se od Lenčike, pomagal mu je Miha, ki je bil posebno spreten za to reč in ki je že vlačil ljudi iz hiše, ki so se trje držali. Dasiravno pa je bil Jurij rešen, misel na prihodnost je vender manjšala veselje. Kaj bo in kako bo, premišljevala je Lenčika in premišljeval je Jurij. Če ostane na gori, zopet pride v nevarnost: kako težka pa bi bila ločitev!

Miha, ki je kmalu spoznal razmerje med Jurijem in Lenčiko, odganjal je prijatelju otožne misli, kolikor je mogel. „Če te hoče dekle imeti,“ dejal je, „naj proda domačijo, pa naj v drugih krajih kaj kupi, kjer te ne bodo poznali.“

Ako mu pa to ni dopadlo, da bi zaradi njega kdo moral zapustiti rojstni kraj, svetoval mu je drugače. „Kar tukaj ostani!“ dejal mu je. „Noben človek te ne bo več iskal, in če te kdo vidi, še verjel ne bo, da si ti. Samo deklino pusti, pa fantuj! Kaj se pa jaz menim! Ali se mi slabo godi? Kupi si kake citre, in kadar ti bo dolg čas, pobrenkaj, pa boš zopet dobre volje!“

In Jurij bi bil tudi voljen to storiti in še dalje služiti pri Pečarjevih, a če mu je prišlo časi na misel, da bo Lenčiko kdo drugi dobil, pobegnil bi bil daleč proč v tuje kraje.

Tudi Ožbe si je ubijal svojo staro glavo, kako bi se to naredilo, a nobena umna misel mu ni razsvetila možjanov. Lenčiki pa je mati zelo zelo prigovarjala, naj vzame Štefana, kažoč jej, kako brezumno je misliti na Jurija. Deklica pa je prosila, naj je nikar ne sili k možitvi, ker je tako zadovoljna s svojim stanom. Štefanovo snubljenje se je bilo tudi nekoliko ohladilo. Kar prej ni hotel verjeti, to je zdaj spoznal, da ima Lenčika Jurija rada, in to se mu je menda za malo zdelo; potem se ga je pa tudi polotil, ko je bil tekmeca rešen, čut varnosti in mislil si je pač, jedenkrat bode dekle tako njegovo, kaj bi se še posebno trudil! In v tem, ko drugi niso bili nič prave volje, predstavljal je on z Miho veselo stran strmopeškega življenja. In če so drugi dejali, da je Miha pust in oduren, kakor hrastova skorja, zagovarjal ga je Štefan, da je dosti bolj zabaven in zgovoren kakor ranjki Jurij, in da zna gosti, kakor kdor si bodi. Štefanovo mehko srce, ki ne more živeti brez zaslombe, navezalo se je popolnoma na Miho, tako da je ta Lenčiki časi rekel: „Ti si neumna, ker ne vzameš Štefana; ž njim lehko storiš, kar hočeš.“

A dekle ni hotelo nič slišati o tem in na cvetno nedeljo je bilo, ko se je bila zopet jedenkrat sprla s Štefanom. V Dolini je bil pri maši ž njo in z materjo, nazaj ji pa ni hotel spremiti, ampak pit je šel k fantinom. A tudi tukaj se je kmalu sprl. Od vina razgret začel jim je zabavljati in jih klicati na korajžo toliko časa, da so ga potisnili pod klop. A ker se jim je otročje zdelo tepsti se ž njim, posade ga zopet za mizo.

„Ti moraš biti naš fant, Štefan,“ potrka mu jeden na ramo. „Ti imaš srce, da si hud, pa roko, da udariš. Fantje, vzemimo ga méd-se!“

„Toda krstiti ga moramo, predno mu damo pravico hoditi okrog naših deklet,“ meni drugi. „He, Štefan, čez naša dekleta jih ni. Saj jih vidiš v cerkvi. Rudeča pa bela so, očij pa črnih kakor muren.“

„Zala dekleta, Bog jih živi!“ pravi Štefan in pije pogumno. „Pa vas tudi, fantje, če me vzamete za svojega!“

„Halo!“ vpijejo fantini in ga objemajo. „Zdaj pa pet bokalov vina na mizo!“ ukazuje poglavar. „Na sredo jednega in na vsak ogel jednega. Danes plačuje Štefan.“

Pili so in pili, da je težka postala Štefanova glava; in da se ni bal, kaj bodo doma rekli, ostal bi bil še v veseli družbi. Tako pa se je odpravil proti večeru in fantje so ga spremili do konca vasi, on pa je ukal in dalje omahoval.

Šimonovi pa so bili v veliki skrbi zaradi njega in Anica je prišla vprašat na Strmo peč, če je gori; in ko ga le ni bilo, prišel je oča sam.

„O ti nadloga, ti!“ vzdihuje. „Kaj praviš, mati, kje je, da ga ni toliko časa domov?“

„V krčmi se je zapoznil,“ pravi ona. „Toda dolgo pa res izostaje.“

„Oh, ti otrok, ti! Kake skrbi mi napravlja! Saj mu ga privoščim poliček časi, kaj pa to! To me ne bo spravilo na beraško palico. Ampak do mraka naj bi prišel domov!“

„Posedite malo!“ pravi Lenčika, „morebiti pride kmalu.“

„Tako ti misliš? Da pride? Oh, da bi bilo le res!“

„Nič se ne bojte, oča!“ tolaži Miha. „Štefanu se dobro godi. Nemara je že pijan ali pa se celo pretepa v Dolini.“

„O jej, jej, Miha! Torej ti misliš, da se pretepa? Oh, Bog nas varuj! Pa je že tak kakor ogenj. Kar trgal bi se, pa zabavljal, ta otrok.“

A Štefana le ni in ni.

„Miha!“ pravi Šimon čez nekaj časa, „polič vina ti plačam, kadar hočeš in kjer hočeš: pojdi z mano, da greva po Štefana.“

„Pozno je že, oča, pozno! Pa tema, o jej! Pa mraz!“

„Jaz sem star človek,“ prosi Šimon, „in raje me zebe kakor tebe, ki si mlad; pa vender mi ni mraz, če grem po Štefana. Pojdi še ti!“

„Kar pojdi, Miha,“ pravi še mati in fant skoči po konci.

„Dva polička ga bova, oča,“ pravi in prižgavši svetilno napoti se ž njim proti Dolini.

Pri Pečarji pa jih niso več dočakali, kajti pod goro še le, tam kjer se strmec prične in steza v goro zavije, našla sta Štefana, ki je ležal na mrzli zemlji in spal. Mnogo mnogo truda je stalo, predno sta ga spravila domov, kajti ne le da ni mogel od slabosti hoditi, ampak še upiral se jima je in tiščal v Dolino nazaj, kajti on ni več hribovec, on je Dolinec in pojde s fanti na vas. Ko se je pa po poti malo iztreznil, hotel se je metati z Miho.

„Ha, ha, Miha!“ vpil je kakor čednik in jezik se mu je opletal. „Ali te, ali te sunem? Kaj pa se bojim! ha, ha, jaz hud, ha, kakor zlodej, kakor, ha, kakor dva, ha, zlodja!“

„Oh, Štefan, križ božji! Kakšen si pa!“ vzkliknila je sestra, ko sta ga oča in Miha privedla domov.

„Ha, ha, Anica!“ jecljá on. „Kakšen? ha! Kakšna si pa ti, ha!“

V posteljo so ga položili in kakor so ga položili, tako je obležal in zaspal. In spal je dolgo, skoro do poludne druzega dne. Ko pa se je vzbudil, vse ga je bolelo in ni mogel vstati. Glava je bila neznano težka in občutna, hudo je kašljal in kadar je zasopel, čutil je bolečine v prsih. Jako se je bil prehladil prejšnji dan, ko je spal na tleh pod milim nebom.

„Jutri bom pa zdrav,“ tolažil se je. „V nedeljo gremo pa zopet v Dolino. Toda nič bati se, oča! Ne bom ostal tako dolgo doli. Prvič sem moral malo bolj postaviti se, ker so me fantje krstili in za svojega vzeli. To seveda ni zastonj, ampak zdaj grem lehko v njih druščino, kadar hočem. Pošteni fantje so in denarja imajo kakor slame.“

Drugo jutro pa Štefan še ni mogel vstati in tretje še tudi ne. Miha ga je hodil gledat in mu vzbudil tako željo po harmoniki, da je po vsej sili hotel, naj gre kdo nalašč jo kupit. „Tak lep čas imam v postelji,“ dajal je, „koliko bi se naučil! Kaj, Miha? Saj si rekel, da je lehko!“

„Kakor pero,“ pravi Miha. „Kupiti je najteže, naučil se boš pa preč.“

„Oh, oča, od sv. Andreja gre večkrat kdo v Ljubljano; naročite vender komu!“

„Če bi je ne potrl,“ meni Miha, „posodil bi ti jaz svojo; pa se bojim.“

„Oh, kar prinesi mi jo! Nič jej ne bom storil.“

Miha mu ustreže; a ni mu hotela tako piskati kakor Mihi in to mu ni bilo prav.

„A, če bom vedno v postelji, zbolim še za res,“ dejal je četrti dan in zapustil izbo, dasiravno je bil sila slab. Neprijeten dan je bil in mrzel veter je vlekel, a vkljub vsemu odsvetávanju koračil je Štefan in opotekal se proti Pečarjevi hiši. Leža sama na sebi ga je bila oslabila in plučna bolezen se je bila shujšala. Ves onemogel je prilezel na Strmo peč, kjer so se ga kar ustrašili. Ko pa je nekoliko počil, poslovil se je zopet z otožnim smehom in odšel, opiraje se na Miho, in domov prišedši ulegel se je zopet.

Po Ožbeta so poslali in on mu je dajal zdravil in mazil, „le za tolažbo, pomagalo ne bode,“ pravil je drugim.

Skrbno mu je stregla sestra; Lenčika pa je prišla večkrat vprašat, kako mu je, in kadar nje ni bilo, prišel je zvečer Miha in mu malo zagodel, kajti sam je bil tako ob moč, da je komaj držal harmoniko.

„Lenčika!“ dejal je časi, kadar ga je obiskala, „saj meni ni tako hudo. Nič me ne boli nikjer; samo slab sem, ker vedno doma tičim v postelji. Pa dokler so večeri še hladni, naj bo le še tako; kadar bo pa gorkejši veter potegnil, pridem pa v vas. Le verjemi mi: najhujše bolečine trpim zato, ker mi ne privoščijo tobaka.“

„Le vzdrži se ga Štefan,“ dejala je Lenčika, „potlej ga boš pa toliko več.“

„Vsak dan po dve pipici bi mi nič ne škodili. Toda če nočejo dati, naj ga pa imajo. Saj jim bom kmalu ušel. Škoda je, da ne morem v Dolino iti. Ali veš, Lenčika, da me fantini doli pričakujejo? Pobratil sem se bil z njimi, pa krstili so me. Krepki fantje pa so, to se mora reči, in veseli v druščini. Pogovorili smo se bili, da gremo vsi vkup v drugo vas, da se malo polasámo. Pa zdaj že ni nič.“

„Oh, Štefan, ali ti tako dopade rovanje?“

„Ti tega ne razumeš, Lenčika; toda fant mora imeti srce, če hoče biti kaj prida. Jaz moram pa porabiti svoj čas. Bog vé, kako kmalu bo fantovanja konec! Kaj, Lenčika? Kadar bo žito spravljeno, pa pojdeva k fajmoštru, jeli?“

„Oh, le glej, da se ozdraviš!“ dejala je Lenčika. Štefanu pa je prihajalo vedno huje in huje.

„Zdaj sem pa že čisto zdrav in dober,“ dejal je necega dne Ožbetu, ki je prišel k njemu. „Tako lehko mi je v prsih, kakor že zdavna ne.“ V postelji se je vzklonil in padel zopet nazaj.

Ko pa je Ožbe v veži mater srečal, rekel je: „Ti, mati, pošlji po gospoda, pošlji!“

„Kaj, tako hudo je že?“ začudila se je ona.

„Varna pot je zmerom boljša.“

„Če se le ne bo preveč prestrašil!“

„Kaj se hoče? Jaz ne dam za njegovo življenje ne piškavega oreha.“

Mater pa so oblile solze in s predpasnikom si je zakrila obraz.

„Zgodi se lehko,“ pravi Ožbè, „da se na bolje obrne, toda jaz svetujem, kakor vem in znam.“

„Počakajmo še jedno noč. Da bi vender Bog dal, da bi prebolel.“

„Da bi Bog dal! Jutri pridem za rana pogledat.“

Druzega dne na vse zgodaj korakal je zopet Ožbè še vedno v kožuhu proti Šimonovini. Onstran Strme peči sreča starega Šimona, ki gre ves zamišljen svoj pot.

„Šimon, kam pa tako zgodaj?“ nagovori ga.

„Ah, Ožbè, ali si ti?“ odgovori oni. „Veš kaj, Ožbè? Ni te treba več pri našem Štefanu. Bog mu bodi milostiv!“ vzdihne mož in si obriše z dlanjo oči. „Včeraj ti nismo verjeli, da je taka sila, včeraj. Božja volja je tako. Štefana pa ne bo več nazaj.“

„Torej je res umrl?“

„Ravno pred jedno uro. Zdaj grem pa gori Pečarki povedat in morebiti dobim Miho, da pojde mesto mene naznanit k sv. Andreju.“

„Počakaj, ti Šimon! Pojva še nazaj, da ga ogledava, Štefana. Morebiti pa še ni popolnoma mrtev.“

„O mrtev, mrtev!“ tarna mož in Ožbè ga pelje nazaj proti hiši, iz katere se je slišal glasen jok.

„Oh, Ožbè, Ožbè,“ prijoka mati, ko vstopita. „Zakaj te nisem ubogala! Revež bi bil vsaj previden umrl!“

„Le potolaži se!“ dejal je Ožbè in ogledoval mrliča. „Štefan ni bil hudoben človek; grešniki smo pa vsi, in če se nas Bog ne usmili, reveži smo na tem in na onem svetu.“

„Oh, ubožec,“ vzdihuje mati, „kako na jedenkrat ga je vzelo!“ „Mati,“ rekel je še danes zjutraj, „zdaj-le se pa napravim, da grem k Lenčiki. Harmoniko mi dajte sem! Kako se bo zavzela, kadar prigodem gori!“ Jaz grem po orglje, ta čas je pa umrl, oh, oh!“

„Tako je, tako, Šimon,“ pravi Ožbè in sede k njemu. „Smrt letos ne kosi otave, le mlado seno. Ti pa tako misli, mati, da je božja volja zmerom dobrotna. Bog nam časi doma kolo stare, da se med potom ne prebrnemo. Mi smo pa ludi, ker nič ne vemo — Koliko je tega, Šimon, ko smo Matijo pokopali? Potlej je pa prišla vrsta na Jurija in zdaj na Štefana, in kmalu pojdemo vsi, drug za drugim. Ali se spominaš Jurija? Kakšen je bil! Lep. velik. močan in kako moder! Milo se mi stori, kadar nanj mislim. Ali ga nismo vsi radi imeli kakor Štefana tukaj? Ali ni bil vsakemu všeč, Šimon?“

„O dober fant je bil, dober, in toča je letos pri nas vzpomladi bila.“

„Ali bi ne bila mogla oba živeti tukaj gori? Lepo in pošteno živeti kot fanta ali pa tudi kot moža, nam vsem v veselje in podporo?“

„Ožbè, ti misliš kakor jaz. Tako sem tudi jaz dejal. Mi se staramo, rekel sem, in ne bomo več dolgo živeli. naj mladina stopi na naše mesto. Pa sem mislil, da bo on lepo gospodaril gori in nam starim stregel. Saj veš, Ožbè, kako dober fant je bil!“

„Oh, dober in mehkega srca,“ pravi Ožbè.

„Mehkega srca je bil pa starše je rad ubogal, in ni se ulačil okrog kakor nekateri in rad je delal. Če je katerikrat kaj pil, Bog ve, da ni bilo greha zraven in da nam ni nič zapravil. Pa reci, če ne bi bil mogel gori gospodariti, kakor kdor si bodi!“

„Nič slabše ne kakor ranjki Matija, Bog mu daj dobro.“

„Tako je, Ožbe. Matija je bil pač dober gospodar in Štefan bi bil tudi. Zdaj nam ga je pa Bog vzel.“

„Kakor Jurija,“ pravi Ožbè.

„Kakor Jurija, ki je bil pošten in moder fant. Štefan pojde gori k Pečarju, dejal sem; na to-le kmetijo, ki ne bom rekel, da je kaj posebnega. ampak delavno družino lehko preredi, na to naj se pa dekle omoži. Pa naj vzame pridnega moža, ki ni razvajen, če prav ne prinese veliko k hiši. In, glej, Jurija sva imela v mislih z ženo in dekletu bi bil tudi všeč. Pa ga nam je Bog vzel. nam starim ljudem. da smo kar sami ostali. Naj bode, kakor je božja volja! Dolg čas mi pa bo, ko ne bom več videl svojega fanta. Naj bi bil vsaj eden ostal!“

„Kako bi vsi radi imeli Jurija,“ pravi Ožbè, „če bi živel! Ali ni tako, Šimon?“

„Res bi ga imeli.“

„Ali bi se bil ti branil vzeti Jurija pod svojo streho za svojega?“

„Naj bi bil le besedo rekel, nič bi ne bil premišljal.“

„Ali si pa zdaj izpremenil svoje misli: zdaj, ko so ga ustrelili kakor hudodelca?“

„V mojih očeh ni zavoljo tega nič slabši.“

„To je moška beseda, Šimon. Bog mi greh odpusti, če to morebiti ni prav, ali jaz sem ga po tisti nesreči še rajši imel. In kaj bi ti rekel, če bi ti jaz dejal, da Jurij še živi?“

Šimon je debelo gledal Ožbeta in ozrl se potem na ženo, in pomenljivo sta se spogledala. Ožbè pa je zapazil te poglede.

„Misliš, da se mi meša? Stara je Ožbetova glava, a zmešana ni.“ Pove jima, kaj se je zgodilo z Jurijem in zavzela sta se in čudila.

„Kaj praviš ti, Šimon, ki si pameten mož, k temu?“

„Bog bodi zahvaljen, da se je tako srečno izšlo. Kaj bi mogel druzega reči!“

„Ti privoščiš Juriju srečo? Kaj?“

„Iz vsega srca.“

„Glej, Šimon, Jurij je pa pri vsem tem še vedno siromak. Če se le pokaže kam, dobé ga v pest in drugič se mu ne bo tako dobro godilo. V tuje kraje mora bežati in še tam ne bo varen.“

„Hudo je, hudo. Vsak človek ima svoj križ, jeden večji, drugi manjši.“

„In ti ne bi hotel Juriju pomoči? Tudi ne, če bi ti bilo lehko?“

„Jaz? Če morem jaz kaj storiti zanj, rad storim. Toda kako bi mogel, pa ne vem.“

„Poglej, Šimon, Štefan ti je umrl. Škoda zanj! Ali že kdo ve, da je umrl?“

„Ti veš, Ožbè, drugi pa nobeden.“

„Kaj, ko bi ti vzel mesto njega Jurija v hišo kot svojega otroka?“

„Kaj ti pride vender na misel!“

„To ni nič tacega! Tako pomoreš Juriju in on ti bode hvaležen. In kacega delavca doboš!“

„A kaj bodo rekli ljudje, ki so poznali Štefana?“

„Ej, tako hudo tudi ni bil znan! In če ga delj časa ne bo med ljudi, zgrešili ga bodo in kmalu se bodo navadili Jurija. Boš videl.“

„Kaj pa praviš ti?“ obrne se Šimon na svojo ženo.

„Ne vem, kaj bi dejala. Rajša bi imela Jurija za zeta ko za sina.“

„To pa ne gre tako, mati,“ pravi Ožbè. „Pod svojim imenom se Jurij še pokazati nikamor ne sme, nikar pa da bi se ženil. Šimon mu pa lehko da drugo ime, brez svoje izgube.“

„Ali kaj!“ premišljuje Šimon. „Če ga res vzamem, moram mu potem doto šteti, doto; Anica je pa zdaj moje jedino dete.“

„Misliš, Šimon, da bi Jurij tebe za kaj terjal in od tebe kaj vzel? Ne koščeka kruha, če si ga ne bo prislužil. Ubogaj me, dobro bode in spočil se boš na stare dni.“

„Ha, če bi človek vedel, kaj bi bilo prav, Ožbè! Če bi vedel vse naprej! Veš kaj? Počakajmo še malo, da premislim vso reč in preudarim.“

„Potlej bo prepozno. Kakor hitro kdo zvé, da je Štefan umrl, vse je zastonj. Ti boš brez sina in Jurija boš pognal po svetu.“

Toda Šimon se ni mogel tako hitro sprijazniti z Ožbetovo mislijo.

„Kaj meniš ti?“ vprašal je zopet ženo.

„Stori, kakor se tebi prav zdi,“ tarnala je ona, in zopet je poskùsil Ožbè vso svojo zgovornost, da bi ja pregovoril. A ni se dalo in ni se dalo, in že se je hotel ločiti, kar stopi Anica, ki je ves čas pri bratovi postelji slonela, pred svojega očeta; oklene se ga in prosi jokaje, naj vzame Jurija za njenega brata.

„Naj pa bo v božjem imenu!“ reče Šimon. „Na tvojo besedo, Anica, naj pride Juríj!“

„Bog vam povrni stoterno!“ pravi Ožbè in hiti z lehkim srcem proti Strmi peči povedat to novico. Anica pa se je zaprla v svojo izbico in pokleknila pred podobo križanega Odrešenika in jokala in molila dolgo dolgo časa, da jo je spanec premagal, kajti prebudela je vso noč pri bolnem bratu in natora je terjala svoj davek. Spanje pa je vlilo mir v njeno ubogo srce.

Kdor bi bil pa po noči tistega dne hodil po gori sv. Florijana, srečal bi bil sprevod, katerega bi se bil prestrašil. Rakev so nesli trije možje proti cerkvi, jeden spredaj in dva zadaj, za njimi pa sta šli dve ženski. Tiho je šel sprevod skoz temno noč. Ko so pa prišli po dolgi, počasni hoji do cerkve sv. Florijana, nesli so rakev v ograjeni prostor, ki obdaje cerkev in je nemara katerikrat služil za pokopališče. Tam jih je čakal Ožbè in na njegovo povelje so postavili rakev na tla. Grob je bil izkopan in vanj so spustili telo umršega Štefana in jamo zopet zagrebli in zasuli. Gomile pa niso vzdignili, da ne bi se kraj ločil od druge zemlje. Potem so molili nad grobom za dušo ranjcega in vrnili se zopet, od koder so prišli. Tako je bil pokopan Štefan na gori sv. Florijana. Ko so pa prišli do Strme peči, poslovil se je Jurij od Lenčike in njene matere, od Mihe in tudi od Sultana ter šel z novimi roditelji na novi dom. Vso pot ni nihče izpregovoril besede. Ko so pa prišli domov in naredili luč in se pogledali, vsem se je storilo inako. Mati in Anica sta jokali na glas, Šimon pa je podal Juriju roko.

„Bog daj srečo!“ dejal je, več pa tudi ni mogel govoriti.

Spravili so se spat. V izbi je ležal Jurij, a spati ni mogel in slišal je vzdihovanje starega Šimona, ki se je obračal na svoji postelji in spominal se svojega Štefana.

(Konec prihodnjič.)

* * *

Slovenci za Karola Velikega.

Spisal dr. Fr. Kos.

5. Cerkvene razmere slovenske.

(Konec.)

Izpregovoriti nam je še nekoliko o cerkvenih razmerah za neposrednega vladanja Karola Velikega na slovenski zemlji. Kakor smo že jedenkrat omenili, pastiroval je solnograški škof Virgilij do svoje smrti l. 784. in njemu je sledil na škofovskem sedeži Arno. Tudi ta je pošiljal duhovne na Slovensko, ki so s pomočjo domačih knezov delali v dušni prid slovenskega naroda. Ko so bili l. 796. Obri potolčeni, izročena je bila Arnu skrb za izpreobrnitev panonskih Slovencev in Obrov med Rabo in Dravo (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 9.).

Ko so prišli Koroški in panonski Slovenci pod solnograško škofijo, pridobila si je ta toliko novih pokrajin in tako množico novih duš, da se je sklenilo povzdigniti jo v nadškofijo, kar se je tudi l. 798. zgodilo. Arno sam se je napotil v Rim, kjer ga je vzprejel rimski papež Leon III. in ga posvetil v nadškofa.

Ko se je vračal v začetku l. 798., prišel mu je naproti onstran reke Pada poslanec in mu naznanil željo kraljevo, da bi šel kar naravnost oznanovat Slovencem sveto vero. Pa Arno hotel je še prej govoriti s kraljem in izpolniti ukaze papeževe, kar je tudi hitro storil. Nató mu je naročil kralj sam, naj gre k Slovencem in jih poučuje v krščanskih resnicah (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 9.). Tudi mu je podelil za plačilo njegovega truda tretji del vseh dohodkov v tistih krajih, katere bo pridobil s svojim ukom katoliški cerkvi. Arno je tedaj prišel na slovensko zemljo, tam poučeval ljudstvo, postavljal cerkve in razpošiljal mašnike. Vender se ni dolgo mudil med Slovenci, nekoliko zaradi bolehnosti, nekoliko pa tudi zavolj druzih opravil, katera so ga čakala na Bavarskem; vrnil se je tisto leto (798) zopet nazaj (Dümmler, Südöstl. Marken l. c. p. 21.).

Ko je Arno prišel pred kralja, omenil mu je, kako bi bilo potrebno, če bi kdo namesto njega nadaljeval apostolsko delo po Slovenskem. Na vprašanje Karolovo, če li pozna kacega moža, ki bi mogel z vspehom tam oznanovati sveto vero, odgovoril mu je, da vé za tacega človeka, ki bi bil sposoben pastirovati Slovencem. Nató je posvetil po povelji frankovskega kralja solnograški nadškof Teodorika za podškofa, izročil mu Koroško in Panonijo do Drave in dal pravico voditi v teh krajih cerkvena opravila, vender ne popolnoma samostojno, kajti odvisen je bil od solnograškega nadškofa. Arno sam je peljal, spremljan od bavarskega predsednika in kraljevega namestnika v Avariji in Panoniji, grofa Gerolda, novoposvečenega podškofa na Slovensko in ga tam priporočil domačim knezom. To se je zgodilo najbrž v začetku leta 799. Znano je namreč, da je Arno l. 798. prišel iz Rima. potem se podal h kralju, nató šel Slovencem oznanovat sveto vero in na zadnje zopet prišel h kralju. Lahko se misli, da se je l. 798. moralo bližati že koncu, predno je Arno prehodil vsa ta pota. L. 799. pa je bil umorjen grof Gerold, ki je z Arnom vred bil pripeljal Teodorika na Slovensko. Iz tega sledi, da je moral Teodorik priti v začetku l. 799. k Slovencem. Teodorik se je trudil, da bi Slovence dobro poučil v krščanskih resnicah, preskrbel jim vnetih duhovnov in posvetil mnogo cerkva (Conv. Bag. et Carant., M. G. S. XI, p. 10.). Mogoče je, da je Teodorik postavil tudi cerkev sv. Štefana v Ziljski dolini (Mon. Germ. Script. XI, p. 10. not. n. 40.).

Leta 803.. šel je Karol Veliki v Regensburg na Bavarsko, kamor so prišli tudi poslanci obrski, in je tam uredil zamotane razmere panonske (Ann. Einh. a. 803, M. G. S. I.). Potem se je napotil meseca oktobra istega leta v Solnograd, kar ni bilo brez pomena za slovenske dežele v cerkvenem oziru. Kakor znano, izročil je že 796. Karolov sin Pipin solnograškemu škofu Arnu deželo med Dravo in Rabo, da bi ta pastiroval tam stanujočim Slovencem in Obrom. Karol je za svoje navzočnosti v Solnogradu potrdil to naredbo svojega sina in določil, da mora spadati Koroško in Panonija pod solnograško nadškofijo (Conv. Bag. et Carant., M. G. S, XI, p. 9.).

Nič gotovega ne moremo reči, s kakim vspehom so oglejski patrijarhi, imajoči pod svojo oblastjo tudi škofije v Istri, med južnimi Slovenci oznanovali sveto vero; to pa vemo, da je oglejskega patrijarha Pavlina, ki je živel v dneh Karola Velikega in umrl leta 802. vzpodbujal njegov prijatelj Alkuin k apostolskemu delu med bližnjimi Slovenci (Dümmler, Südöstl. Mark. l. c. p. 22.). Lahko se trdi, da je bil trud solnograških škofov in duhovnov med slovenskim narodom izdatnejši, kakor delovanje oglejskih patrijarhov.

V prejšnjih časih oglejski patrijarhi niso imeli samo na južni, temveč tudi na severni strani reke Drave višjo cerkveno oblast. Ko pa je dobil podškof Teodorik od svojega nadškofa vso slovensko zemljo na severni podravski strani, nastal je med oglejskim patrijarhom Ursom in solnograškim nadškofom Arnom zarad mêj prepir, ki je trajal do l. 811. Oglejski patrijarh pritožil se je pri cesarji in ta je določil 14. junija navedenega leta, da naj mejí med oglejsko in solnograško cerkvijo reka Drava.

Solnograški nadškofje trudili so se v vseh onih slovenskih krajih, katere so njih duhovni pridobili krščanstvu uvesti desetino in so jo prej ali pozneje tudi res uvêli. Alkuin je sicer svojega prijatelja Arna, idočega l. 798. prvikrat v Panonijo, opominal in mu rekel, da naj skrbi bolj za dušno blagost Slovencev, kot pa za svoj dobiček (Esto praedicator pietatis, non decimarum exactor.). Zaradi prestrogega izterjevanja desetin izgublja ljudstvo nagnenje do svete vere. „Še mi,“ pisal je Alkuin cesarju samemu, „ki smo rojeni in vzrejeni v katolški veri, dajemo le neradi od svojega imetja desetino, je li tedaj pametno, pobirati jo po hišah od ljudstva, ki je komaj pristopilo h kerščanstvu? Zahtevali so li desetino apostoli, ko so različnim narodom oznanovali sveto vero, ali pa komu drugemu velevali, naj jo pobira?“ (Dümmler, Südöstl. Mark. l. c. p. 23.) Kaže se, da se solnograški škofje in duhovni niso ravnali po nasvetu Alkuinovem; zató jih pa tudi ljudstvo ni ljubilo, pozdravilo pa s toliko večjim veseljem pol stoletja pozneje dva druga moža, sv. Cirila in Metoda, ki k Slovanom nista prišla pobirat desetine, temveč učit sveto vero.

Desetine so morale biti Slovencem izprva jako zoperne, kar nam posebno to kaže, da so se morali solnograški višji pastirji truditi nad dvesto lęt, predno so navadili slovenske podložnike, da so jo plačevali. Leta 1060. jo je nadškof Gebehard prvikrat dobil od vseh v njegovi škofiji bivajočih Slovencev (Vita Gebehardi, M. G. S. XI, p. 25.).

A ne samo desetine bogatile so solnograško in druge cerkve, temveč dobivale so škofije in opatije po radodarnosti Karola Velikega in njegovih naslednikov v last mnogo slovenskih zemljišč, katera so morali obdelovati nesvobodni podložniki, ali pa na takih posestvih že od nekdaj stanujoči in tedaj prvotni prebivalci, ki so postali s časom nesvobodni, kajti zamenjali so dostikrat prostovoljno svojo svobodo s sužnostjo in darovali cerkvenim zavodom svoja zemljišča, katera so pa za letni davek dobili navadno do smrti zopet nazaj, videč, da je bolje biti podložnemu škofu, ali opatu, kakor pa svobodnemu imeti toliko neprijetnih dolžnostij in zraven pa biti še v strahu pred svetnimi velikaši.

Desetina in naseljevanje tujcev v deželi budilo je nevoljo med ljudstvom. Bilo je pa tudi še mnogo skrivnih poganov, ki so postali le na videz kristijani, v srci pa so molili svoje stare bogove. Ti so bili pripravljeni ob prvi priložnosti našuntati ljudstvo in je pregovoriti k uporu. Vender za vladanja Karolovega bil je mir, ker pod njim bi bila vsaka vstaja brez vspeha; ko pa je on zatisnil oči in na njegovo mesto prišel njegov sin Ljudovik, poskusili so jugovzhodni Slovenci svojo srečo in vzdignili se na strani posavskega Ljudevita.

Po krivici.

Sem lepa, sem mlada, sem brhko deklè,
To pravijo mladi in stari;
Pa vender pa vender mi srčece mrè
In joče v obupni prevari.

Oh! žalna usoda, usoda strašnà,
Ponižno se têbi uklanjam!
Sáj uničena radost in žalost plašnà
Zapísali konec sta sanjam!

Nevesta stopila bom jàz pred oltár —
Naj žrtvenik bil bi v resnici!
In njemu bom dala življenje to v dar,
Ki bo mi soprog po krivíci!

Pač večno udanost prisegla mu bom —
Odpusti, nebó mi dobrotno,
O celem stvarjenji se vzbuja mi dvom,
In joče srcé mi sirotno!

Če tudi prisegla mu bodem glasnó —
Vezála ne bo me prisega;
In njemu ostala bom zvesta samó,
Ki ljubi to borno srcé ga.

Priprostih roditeljev blagi je sin,
Todà ker ubog on zeló je,
Zató pa naj zbrišem iz srčnih globín
Jaz njega, ki drag mi tako je!

Oj, oča in mati, kaj hčerka vam dém:
Pogube ne bom vas tožila,
In tudi plakáti tem kalnim očém
Nikóli ne bodem pustíla!

Nad nami razpenja se večno nebó,
In to naj vas milostno sodi,
Če vi ne, naj ono mi bode miló,
In zvésto naj pota mi vodi!

Nevesta stopila bom zdaj pred oltár —
Naj žrtvenik bil bi v resnici!
In njemu bom dala življenje to v dar,
Ki bo mi soprog po krivíci!

—b—

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

VI.

Ko sem v šolo hodil in prišel tudi na Štajersko, čudil sem se množini divjačine, ki se ondu nahaja; a ko sem našel priliko loviti, posebno zajce po polji, prepričal sem se dejansko o tem, kar se mi je vedno že dozdevalo, da lov ne zanimlje samo s tem, da se žival pobija, ampak lovec mora imeti zasluge tudi v tem, da si ve in zna divjačine tudi tam prisvojiti, kjer je je le toliko, kolikor je ostaje brez posebnega varstva in posebne gojitve.

Po prijatelji sem se seznanil v Gradci s cesarskim nadlogarjem, bivajočim v Lankovici, in udeležil se tam zimskih lovov po gorah med dolenjo in gorenjo Štajersko posebno zato, da bi streljal na žival, katera se je na Kranjskem, žal, zatrla, to je na jelena. Dasiravno sem se dosti trudil in ostal celih 8 dnij v Zali, vasjo sredi hribov in gozdov in na cesti, ki vodi iz Köflacha v Ljubno, vender se mi ta želja ni izpolnila; postala sva pa dobra prijatelja z Veitom, tamošnjim logarjem, kateremu sem za trdno obljubil, da vzpomladi se vrnem, kadar bode čas za petelina.

Veit je bil rojenjá Slovenec, toda še mlad prišel je med Nemce; slovensko je torej samo še umel, govoril pa le teško. Bil je pa lovec, kakor sem jih malo spoznal. Ne samo, da je bil vztrajen in da je dobro streljal, spoznal se je tudi na sled in vsako navado živalij kakor malokdo. Oponašati in vabiti žival je znal pa tako, kakor nisem za njim nobenega lovca našel.

Poseben je bil Veit tudi zato, ker je malo govoril, bil največ zamišljen, in čemur sem se posebno čudil, bilo je to, da se je pijače ogibal.

Vas Zala štela je takrat 64 hiš, ali bile so raztresene po hribih, pri cerkvi jih je bilo le 7 ali 8, med temi precej dobra gostilna ravno nasproti cerkve, za gostilno pa málin. Gostilničar je bil mlad in v tem kraji jedini, nekoliko izobraženi človek, vdovec. Za pomoč je imel pri sebi sestro, dvajsetletno, prav nežno deklico, ki je v Gradci v šolo hodila.

Natančneje moram opisati mlinarja. Mož je imel okolo šestdeset let, bil je velik in debel, zalitega obraza in kratkega vratu, zmerom v jedni in tisti obleki, popolnoma z moko oprašeni. Na glavi je nosil kapico s čopkom, in ko bi ga bil na zid naslonil in ti ga od daleč pokazal, rekel bi bil, da tam velikanska vreča sloni. Obleka in kapica mlinarjeva sta morali biti silno stari, kajti tisti čas, ko sem jaz v te kraje zahajal, mlinar je samo še spal v málinu, od zjutraj do večera pa v gostilni sedel in pil. dopoludne žganega, popoludne in v noč pa surovega: v tem času torej obleke ni oprašil. V mladih letih bil je vojak in pri žrebcih v Pibru: vdova starejša od njega zaljubila se je vanj in napravila ga za samostalnega mlinarja. Ne vem, je li hodil mož tudi po Českem ali odkod so mu ostale besede, katere je vselej rabil, kadar je ob mizo udaril, kar se je prav dostikrat zgodilo, namreč besede: „Du verfluchte Pardubicpruken!“

Dva lovca hodila sta z máno in s Veitom, krojač Miksner, suhljat človek, drobnega, šilastega nosa, katerega je vedno s tobakom pital in z modrim robcem brisal, in posestnik in žagar Fuxpihl, mož majhne postave, srednjih let in vedno dobre volje. Bila sta oba strastna lovca, posebno krojač.

Ko pride vzpomlad in čas, da se petelin jame glasiti, pisal mi je nadlogar iz Lankovica, da naj pridem na lov ter s seboj pripeljem še kakega prijatelja. Vzel sem s seboj doktoranda Oettla, rojenjá Tirolca, mirnega in ljubeznivega mladeniča, ki je moral biti vsakemu všeč. Stanovala sva v jedni hiši in prava prijatelja sva si bila. Nisva šla naravnost v Zalo, ampak pristavila se v Lankovici, in od tam šla za prvi večer v hribe nad tem krajem in v vrh Laudanbaumkogel. Spremljal naju je logar Leitner, človek, ki bi bil morebiti dober cerkovnik, ali bodisi birič, ali kaj jednacega bolj oficijalnega, samo lovec ne: kajti, dasi že v dobrih letih, nikakor se možu puška ni podala in ko bi bil še sto let živel, živalij bi bil on malo prevaril. Klepetal je pa vedno in pripovedoval in circulo vitioso vedno jedno in isto.

Že skoro nekoliko kesno je bilo, ko smo prišli na kraj, kjer so se petelini nahajali. Leitnerju izročim prijatelja, da ga pelje poslušat, a sam si izberem svoje mesto, katero ni bilo po volji Leitnerju, ki je trdil, da on z gospodom si bodeta boljše izbrala. Jedva se usedem, že zaslišim šum v zraku: blizu mimo mene se petelin popelje ter se pod menoj kakih 100 korakov usede. Mirno sem čakal, da sta se že v trdem mraku Leitner in Oettel vrnila. Leitner mi je z glavo majé pravil, da teško, da bi petelin v tem robu bival ter je meni, ki sem mu rekel, da sem ga slišal in da vem zanj, odkimal, da sem se motil. Šli smo za rob do kmeta, kjer smo prenočili. Imeli smo precej živeža in pijače s seboj in do 11. ure se nam je prav dobro godilo. Leitner se je pripil, jezik se je še bolj omajal in zvedela sva iz njegovih ust čudovite tajnosti o lankoviški kaznilnici, katerih se ve da ne smem objaviti, ker Leitner je pri vsaki peti besedi ponavljal, da Bog obvaruj kaj dalje praviti, in to sva mu zagotovila. Luč ugasnemo in poležemo po klopeh.

Prej ko je bilo treba, bili smo po konci in šli v gozd. Kmet je prijatelja in Leitnerja v poseben kraj peljal, a jaz se nisem dal prepričati, da bi se bil motil za petelina, in se v resnici tudi nisem, kajti o prvi zori se je oglasil in še v temi sem bil pod drevesom, kjer sem ga poslušal ter se tresel, predno sem ga mogel ugledati med vejami ter ga sklatiti.

Še pred peto uro smo se sešli. Leitner je zopet majal z glavo in se čudil, da je bil petelin tam, kjer ga on ni hotel, pozdravili smo Laudanbaumkogelbaura ter šli navzdol.

V Lankovici sva pri prijaznem nadlogarji dobro obedovala, Leitnerju roko in v roko stisnila in odpeljala se v Zalo, kamor je dobri dvė uri. Veit naju je pričakoval, Miksner je za ta dan hlače in šivanko tudi na kol obesil, mlinar nama je do gostilničnih vrat nasproti prišel, „s'Micel“ nama je pobrala, kar sva hotela sama v sobo odnesti ter samo puške Veitu prepustila. V prijazni sobi smo za mizo posedli, „s'Micel“ je vrč na mizo postavila in razgovor se je takoj pričel, za koliko dnij ostanemo tukaj. Jaz povem, da v dolini le kaka dva dni in da hočeva tudi na Pasuralm na ruševce V tem, ko sva se s prijateljem krepčala, opazil sem, da je Veit Miksnerja in mlinarja iz sobe izvabil, in ko se zopet vrnejo in se raznovrsten razgovor zopet prične, jame me Veit in vsi za njim „Grof gnaden“ titulirati, čemur sva se s prijateljem jako začudila. Jaz ugovarjam, a zastonj. Veit se je celó opravičeval, da mu nikar za zlo jemati, ako tega do danes ni vedel, mlinar se je tudi prizdignil ter za kapico prijel in Miksner je celo pristavil: „I hob mir's e gdoht!“

Še le ko sem se v Gradec vrnil in puško iz usnjatega zavoja vzel, pokazal se mi je uzrok tega visokega in tako na jeden pot pridobljenega počeščenja. Zavoj, katerega mi je bil puškar prepustil, nosil je od znotraj napis: „Leopold Graf von Galler“ in najbrž je Veit napis bral, ko je puške iz zavojev jemal.

Le malo smo se mudili, kajti jaz in Veit sva imela do Hirschkogla dve uri, Miksner je pa Oettla spremljeval ter peljal ga na Schneiderbaumkogel. Jaz sem drugo jutro zopet petelina ustrelil, Oettel pa ni nič slišal in videl, kar meni ni bilo všeč in kar sem Veitu očital, ker sem mu že dan poprej rekel, da mora gospoda na boljše mesto postaviti. Veit se je jezil nad Miksnerjem, da je gospoda slabo vodil in trdil, da petelin je gotov v Schneiderbaumkoglu, kar je tudi prav imel, kajti na večer smo ga v resnici zaslišali in drugo jutro ga je Oettel ustrelil. Jaz in Miksner sva to jutro po Zwölnerkoglu prehajala, prepodila več kokošij, pa petelina ne našla. Domov gredé se o Veitu razgovarjava in jaz se začudim, da Veit ne pije. Miksner je jel z glavo otresati, tobak duhati, nos brisati in sploh se vesti, kakor bi sam sebi branil ziniti. To opazivši sem Miksnerja nagovarjal in ga spravil, da mi je jel praviti, da Veit se v pričo gospodov in tudi sicer kolikor mogoče premaguje, da ne pije več kakor svojo mero; da ga, ako to prestopi, pijača takoj prevzame, in potem da postane divij in srdit ter ljudem nevaren. S zobmi da škriplje, pušo in vsako ostrino da treba pred njim skriti, kajti pri pijači da je že človeka zaklal in pijan tudi svojo ženo ob življenje spravil, in bil zatorej tudi več let zaprt. Bolelo me je to slišati in premišljeval sem o tem vso pot do doma. Veit in Oettel sta pred nama prišla: prvi se je jako veselil lepega petelina in jaz ž njim.

Pri zajuterku že smo sklenili, da popoludne odrinemo na Pasuralm, in to se je tudi zgodilo. Veit in Miksner sta naju spremljala in še nosača smo najeli. Na planini smo se ustanovili v cesarski hiši, v kateri je stanoval samo jeden vojak, da je stražil velikanske, tukaj sezidane hleve, v katerih prebivajo v poletnem času cesarski konji, katere iz Piberske kobilarne sem na pašo gonijo. Mládi človek, ki je od septembra meseca zmerom sam tu gori prebival in le vsakih 14 dnij jeden pot šel si živeža iskat, bil nas je kaj vesel in še tem več, ko sem ga jaz po slovensko nagovoril. Bil je štajerski Slovenec od Ptuja doma in prav slabo je nemško govoril, ker je še le dve leti bil vojak med Nemci.

Zgodaj na jutro smo se razšli po planini, jaz in Miksner skupaj, Veit s prijateljem. Ruševcev smo več prepodili, jaz sem jednega tudi streljal, a ne zadel, in še tisti dan smo se potem odpravili jote si napravljat. Ali že opoludne se je jelo oblačiti, Miksner nas je svaril da na planini ne ostajati in popoludne še se domov odpravil; mi smo pa ostali in bili smo drugo jutro v debel sneg zameteni.

Dva dni smo čakali vremena, ali le zmerom več snega je padalo, tretji dan pa smo bili prisiljeni oditi mi in naš gospodar, kajti ni bilo nobene najmanjše stvari več pri hiši za pod zob. Vojak nam je pravil, da ravno dan potem, ko smo gori prišli, bil je namenjen iti zopet po živeža, katerega smo pa tem več potrebovali, ker je bila jed skoro jedina zabava. Debel sneg smo gazili skozi celo uro in menjavali se gaz delajoči, dokler nismo prišli pod rob, kjer je bilo že menj snega in zmerom menj proti dolini. Razjasnilo se je, in o najlepšem solnci smo dospeli v Zalo. Zopet smo bili z veseljem vzprijeti in prvo je bilo, da smo si naročili dobro kosilo. V dolini je le malo snežilo, kakor nam je dopovedoval mlinar, ali za nas pa da so bili v skrbeh. Med kosilom je tudi Miksner prišel, ki se nam je posmehoval, da ga nismo ubogali in ž njim odšli.

Skleneno je bilo, da ob treh popoludne se odpeljemo. Za odhodnico smo ga že nekoliko vrčev popili in postali dobre volje, razgovarjali se posebno o našem bivanji na planini in med snegom; mlinar, ki je, kakor se je izrazil, nam na ljubo danes dva maselčka več popil, udaril je že Bog ve kolikokrat ob mizo ter po navadi zaklel, gostilničar in „s'Micel“ sta tudi pri nas posedla in se z nami razgovarjala in smijala, — kar zacvili nasproti nas v visočini in udari na zvon. Ostrmeli smo za trenutek. „Ogenj!“ je vsak prestrašeno izpregovoril in na cesto šinil. Istina, pri zadnji hiši na desni strani ceste je že iz strehe gorelo. Vseh moških nas v vasi ni bilo petnajst, in vse je bilo zbegano. Sprevidel sem, da se moram samega sebe za vodjo pri gašenji postaviti. Prvo povelje je bilo, lestve nastaviti ob hišno streho na nasprotnem kraji ceste. Bil je to farovš. Ob jednem ukažem potrgati leseno ograjo, ki je stala do sosedne hiše. Potem še le sem skočil skozi vrata in vežo na dvorišče, da si pogledam streho in ogenj od druge strani. Tu zapazim, da ni gorelo iz lesene strehe, ampak iz dimnika, ki je bil pa toliko nizek, da ga čez streho nisi videl, pač pa je plamen visoko čez streho švigal. Skočim nazaj, dopovem s silnim glasom, kako je in lestve so bile v hipu na tej strehi. Jaz pa silno pozovem prijatelja in v malih trenutkih sva bila v gostilni in nazaj s puškami. Na misel mi je prišlo, kar sem že večkrat prej slišal, da, ako ni druge pomoči pri roki, dobro je v dimnik streljati, da se saje doli posujejo in da se tako ogenj in nevarnost zmanjšata. To sva zdaj tudi s prijateljem storila in ne brez vspeha. ljudje so bili pa tudi že na strehi, voda se je jela podajati in vender že jedenkrat so se tudi koci dobili, da je bilo mogoče ogenj dušiti.

Ljudstva zmerom več je iz hribov in iz doline gori in doli prihajalo, iz vaških hiš je bilo dosti skrinj in druge pohišne oprave iznesene; blago iz hlevov segnano je okolo pohajalo.

Župnik je bil na prvi hip na cesto pritekel, a potem, ko je zvedel, da samo iz dimnika gori, umaknil se nazaj v hišo. Vedel je zakaj, kajti komaj je bila večja nevarnost pri kraji, padale so trde besede o njem in njegovi sosedi. Bila je ta poprej njegova kuharica, in že priletna zbrala si je še dobro mladega moža, katerega je trdo držala kakor sužnega, sama pa, dasiravno precej premožna, tako stiskala, da celo dimnikarja ni hotela plačevati. Nasledek je bil, da so se saje vnele, in Bog ne daj, da je bila suša in sapa, gotovo bi se bil ogenj razširil. kajti razen gostilne so bile vse hiše le z deskami krite. Gospodinji se je reklo „Stoiserin“, nje možu pa „Hisel“. Mlinar, katerega je pri nevarnosti skoro vsa zavednost popustila, vêdel se je zdaj hudo nad pohišniki, da so tolikanj nemarni in še dimnika ne dadé snažiti. Prava istina je, da se je mož, ki je bil čevljar, takoj po ognji zopet na stol usedel in jel šivati, a gospodinja je za mizo sedela in trdo mlinarju in drugim grajalcem odgovarjala ter se jih vedela znebiti. Kar je bilo moških, skoro vsi so šli v gostilno. Le našo mizo nam je gostilničar ohranil, in mlinarju se je navadni prostor pri nasprotni mizi prepustil. Prijatelj je silil, da se odpeljiva, a jaz sem se branil, da ne, da danes bode še dosti smeha in zabave in res je to bilo.

Mlinar je imel glavno besedo. Čim bolj je pil, tem bolj se je jezil na Stojserico in nje moža, katerega je imenoval „tamischen Hisel“, in vselej je nehal s tem, da, ako ne bi bil gospod grof pričujoč in bi si ne bil tako hitre pomoči izmislil, bila bi vsa vas pogorela. Jaz sem mlinarja tudi hvalil in mu le očital, da ni Stojserice še bolj v strah prijel, nego se jej skoro umaknil. To je mlinarja še bolj razjarilo; kar vsipali so se mu iz ust sami „verfluchte

Pardubicpruken“ in vse gorje še je zapretil Stojserici. Večkrat je vstal mlinar, da gre še zdaj na njo, da jo bode kar na dva kosa pretrgal, Hisla pa na trto in v dimnik obesil. Občen smeh je bil nasledek takim in jednakim izjavam, in Bog ve, kako bi se bilo Stojserici in Hislu godilo, ko bi bili mlinarja pustili na nja, ali „s'Micel“ je prišla na me ter me okarala, da mlinarja dražim. Poprijel sem zopet besedo in nasvetoval, da danes ne, ampak zjutraj da gremo k Stojserici, mlinar in še dva moža v imenu vaščanov in jaz ž njimi. Moj nasvet se je odobril, potem je pa mlinar besedo poprijel, še jedenpot naštel moje zasluge in zaključil s tem, da se morajo javno in po časnikih meni zahvaliti. Pohvala je donela mlinarju in njegovemu nasvetu in, skoro da smo postali vsi jeden, kar vrč za vrčem se je donašal na mize in peti smo začeli.

Zdaj pa nastopi drug mož na prvo mesto. Bil je ta bolj male, a krepke postave: smeh mu je bil vedno na lici in imenovali so ga Jodlersep. Zaslužil je to ime, kajti tak krepak in gibčen glas se malo kedaj sliši. Jodlersep je moral k naši mizi in zapeli smo tako, da je mlinar trikrat zaporedom ob mizo udaril in trdil, da jednacega kaj se na nobenem gledišči ne sliši. Miksner je bil tudi pevec, in za vsakim petjem se je brisal in smijal in posebna zadovoljnost se mu je razlegala po nosu in obrazu. Kar nenadoma pa skoči po konci, posegne čez ogál mize in zgrabi Veita za roko, v kateri je ta imel nož. Drugi pripomorejo in vzamejo mu nož. Veit se je bil opil in ni ljudij več razločil. Mrmral je sam s seboj, kadar ga je pa jeza zgrabila, jel je škrtati s zobmi in groziti temu in onemu. Sovaščani so bili temu privajeni ter so se zanj malo brigali, ko ni bilo več noža na mizi. Petje in veselost sta spet zavladala. Le mojemu prijatelju, ki ni bil vajen krepkemu ljudskemu življenju, jelo je postajati opasno, ko je mlinar le zmerom bolj razsajal, ko se je petje le zmerom bolj oddaljevalo od harmonije, in je Veit skoro neprenehoma škrtal. Vabil me je, da pojdiva spat, a jaz sem se izgovarjal, da društva ne smeva puščati. Tudi prošnjam gostilničarjeve Micike sem se ustavljal, ali ta si je vedela pomagati. Zginila je in čez malo časa je zopet vstopila, ampak ne sama, ž njo je prišla mlinarica.

S krepkim glasom se je napovedala. Mlinar hudo vinski, bil je vender takoj na nogah, ter je hotel z dobrotljivim vabljenjem ženi strup odvzeti. Toda ta je bila stanovitna, strašanski marš je mlinarju diktirala in malo zmenila se za doktorja in še menj za grofa, s katerima jo je skušal mlinar potolažiti. S'Micel in Oettel sta se smijala, še jedno smo pa vender le zapeli in potem se razšli. Z Oettlom sva že v postelji ležala in še slišala Jodlersepa, ko je doli po dolini pel. Voz sva bila za deveto uro naročila, kajti opoludne se je odpeljaval vlak iz Köflacha.

A predno sva se zjutraj odpeljala, prišla sta naju pozdravljat Miksner in Veit. Ta je bil miren in skesan; videlo se mu je, da ga teži, ker se je prejšnji večer v svoji silni slabosti pokazal. Že smo se do voza odpravili, ko dojde tudi mlinar, slab še, toda ker smo počakali, okrepčal se je in pokazal se je navadni njegov humor.

Preskočim, kar se je še pred odhodom godilo in povem samo to, da smo se še toliko časa mudili, da se je potrpežljivi Oettel do dobrega razjaril, kar je meni prav hudo dejalo, ker sem bil zvestemu prijatelju v resnici udan. Že na vozu je sedel, ko sem mlinarja popustil, ki je zvesto svojo zaroto prejšnjega večera zvršil. Moje reči so bile na voz zložene, pozdravim Miksnerja in Veita in hoté na voz stopiti ugledam s'Micel v veži s solznimi očmi. Pozdravim tudi njo in ginen in skesan prisedem Oettlu. Kočijaž požene in že vznemirjeni konjiči zleteli so doli po hribu, da se je bilo vsega bati. Molčé sva sedela; meni je bilo hudo. Peljemo se mimo Fuxpihlove žage, nekoliko bolj se je odprla dolina, prvo zelenje se je v solnci lesketalo in nad nama v bregu zaslišiva čist, vesel glas. Nehoté se z Oettlom pogledava, oba na jedenkrat se nasmejeva. Jodlersep naju je bil zopet sprijaznil.

Godec.

Godec gode mi pod oknom,
Godec brez roké,
Godec gode tožno pesen,
Joka mi srcé.

Godec invalid sedaj je,
Bil je mlad voják,
Šel za carja v boj je, v vojsko,
Mlad junak krepák.

Pustil ženo svojo drago
Samo je domá,
Pústil ženi je otroka,
Sina šibka dvá.

Bíl se je za carja hrabro,
Boj mu vzel rokó;
Žena pa doma trpela
Glad je, mraz hudó.

Vojska bila je končana,
Zmagal bil je car,
Zmagala je vojska hrabra,
Kak je carjev dar? —

Godec tužne pesni gode,
Godec brez roké,
Za otroka, ženo gode, —
Jokaj se srcé!

A. A. P.

Slovenska elegija iz preteklega veka.

Spisal Fr. Wiesthaler.

II.

Ko sem prvič pod pesnijo bral ime „Franz Skerbinz von Weixelburg,“ prišel mi je na misel slovenski pisatelj pater Paškal Škrbinec, bivši fajmošter in guardijan frančiškanskega samostana v Ljubljani, kojega se starejši Ljubljančanje še zdaj spominajo kot izvrstnega propovednika. Ker je tudi on iz Višnje Gore doma, ugibal sem. da je to elegijo zložil, predno se je poměnišil, ter da se je v popisani položaj le v mislih postavil, ali pa da je bil morda tudi sam zatiški cistercijan, ki je po onem gori omenjenem dogodku prestopil k frančiškanom, prilastivši si drugo samostansko ime. Pregledal sem vse slovenske literarne zgodovine, kar jih je do zdaj izšlo, a nobena me ni poučila, da napačno sodim. Kajti o živenji tega pisatelja vedo nam vrlo malo ali celo nič povedati: znano jim ni niti rojstno, niti smrtno leto, niti krstno ime njegovo. Da je čutil nekaj pevske žile v sebi, priča nam njegova l. 1813.: „Isloshejna (= zložena) pesem,“ v kateri se odhajaje na Dunaj ginljivo od svojih faranov poslavlja. Moje mnenje je na videz potrjevalo tudi še to, da sta si obe pesni po duhu nekako podobni. O tem se čestiti bralci lehko prepričajo, primerjajoč le začetni rázstavki obeh pesnij:

„Ufe kar je na temo Svetu — Moi zhlovek le en zait terpi.“	„De kar na ſvejt shivi En mejhen zhaſ terpi.“
Paškal Škrbinec.	X.

Da si razbijem v tej stvari vsak dvoum, zatečem se k tukajšnjim č. oo. frančiškanom, češ, v njihovem arhivu dobom gotovo zaželene date. A v samostanu hranijo sicer dobro sliko rajnega patra, o živenji in delovanji njegovem pa ni v arhivu najti ne sledu, ne tiru. Po nasvetu prijaznih očetov obrnil sem se na to pismeno do zdanjega provincijala kranjsko-hrvatske redovne provincije, prečestitega patra Friderika Hoenigmanna v Gorici. V obširnem odgovoru je ljubeznivi gospod moji želji ustregel ter mi podal natančen životopis Paškalov, posnet po aktih provincijalnega arhiva. Ker morda ni brez vrednosti za literarno našo zgodovino, objavljam ga tu slovenskemu občinstvu. Poročilo glasi se blizu takó:

Andrej Skerbinz je bil rojen 1. oktobra l. 1780. v Višnji Gori. Oblekši redovno suknjo 29. oktobra l. 1800. v Klanjskem (Klanjec) samostanu na Hrvatskem, zavezal se je 29. okt. l. 1803. v Novem Mestu slovesno z dosmrtnimi obljubami meniškimi; kajti v rokopisu „Tirocinium seraphicum“, kojega hrani tukajšnji (goriški) arhiv, bere se do besede to-le:

Parte secunda pag. 304: „Sub Provincialatu A. R. P. Castuli Weibl, iterato electi: Anno 1803 die 29no Octobris expletis in Religione seraphica tribus annis integris conformiter ad aulicum decretum dd. 2. Aprilis 1802 ac praemissis praemittendis, Neostadii in manibus ipsius P. Ministri Provincialis professionem solemnem emisit Fr. Paschalis Skerbinz (antea Andreas) Carniolus Weixelburgensis natus 1. Oct. 1780. indutus Clanicii in Croatia, die 29no Oct. 1800.“ —

Po uradnih spisih provincijalnih bil je P. Škrbinec v letih 1804—1807 gramatikalni učitelj na c. kr. Novomeški gimnaziji, 1808—1810 duhovni pomočnik in redovne provincije tajnik v Ljubljani, 1810—1813 samostanski guardijan in fajmošter pri „Devici Mariji.“ Bil je izvrsten govornik. 12. decembra l. 1813. odšel je na Dunaj, kamor so ga bili ondotni oo. frančiškani povabili, ter je tamkaj ostal.*) 4. januvarja l. 1815. so ga popolnem iz kranjsko-hrvatske provincije odpustili ter z dekretom dvorne pisarne od 6. aprila l. 1815. št. 5541 nižeavstrijski provinciji frančiškanski privtelili, kjer se je v raznih službah odlikoval, zlasti pa kot cerkveni govornik. Izvolili so ga trikrat za redovnega provincijala. Umrl je 28. januvarja l. 1824. na Dunaji. Kajti v nekrologiji goriškega arhiva, v kateri se vsak umrli redovnik takoj po uradno naznanjeni smrti zapiše, bere se od besede do besede: „Viennae: A. R. P. Paschalis Skerbinz per quatuordecim annos Provinciae nostrae Alumnus et per triennium ad B. V. Annuntiatam Labaci Parochus, Concionator zelosiſsimus et famosiſsimus. Postquam in Provinciam Austriacam transiit praeter plura alia Provinciae officia honorificentiſsime expleta tertio Minister Provincialis actualis, annor. aetatis physicae 43 & 4 mensium, Religionis 23 & 3 mensium mortuus est 28. Jan. 1824. R. i. p.“

---

*) Meščan ljubljanski poroča nam to: Moja sedemdesetletna babica, za Paškala Škrbinca mlada gospodinja, imela je tega slovečega cérkvenega govornika v posebnih čislih ter mi je večkrat pripovedala, zakaj je p. Paškal odšel na Dunaj. Tiste čase živelo je v Ljubljani vse polno „freigeistov“, ki so Paškala črtili ter mu celo po življenji stregli. Nekega večera že po jednajsti uri pride neki gospod „na porto“ frančiškanskega samostana; pozvoni ter pove vratarju, da nekdo, ki je jako nevarno bolan, želi patra Paškala, kateri naj takoj pride v Špitalske ulice v to in to hišo. Pater Paškal vstane ter hiti k bolniku. A ko pride na frančiškanski most, obsujejo in zgrabijo ga tam zbrani „freigeisti“ ter ga hočejo vreči v Ljubljanico. A k sreči udari ura polunoči, mestna straža stopi na most, prepodi napastnike ter patra reši gotove smrti. Takoj prihodnjo nedeljo pa se pater Paškal v silni pridigi poslovi od svojih vernih poslušalcev, zatrjevaje, da ga je sam svetli cesar poklical na Dunaj, ker mu v Ljubljani strežejo

V dežel prišla so sledeča njegova dela:

1. Nedelſke pridige, k' jih je dal natiſnit P. Pashkal Skerbinz Guardian in Fajmaſhter per Materi Boshji pred moſtam. (V Lublani.) Jih ima na prodaj A. A. Hohn 1814. 8⁰. 522 str.

2. Prasniſhke pridige, k' jih je dal natiſnit P. Paſhkal Skerbinz .... s' perſtavkam nektirih nedelſkih. (V Lublani.) Jih ima na prodaj A. A. Hohn. 1814. 8⁰. 266 str.

3. Rede bei Gelegenheit der jährlichen Feier des heil. Joseph als Schutzpatron des Handlungs-Kranken-Institutes. 8⁰. Wien. 1816.

4 Rede von den Vorzügen der Priesterwürde. 8⁰. Wien. 1816.

5. Zwanzig Fastenreden. 8⁰. Wien. 1818.

6. Sechs Predigten über die fünf Stücke, die zum Sakramente der Busse erfordert werden. 8⁰. Wien. 1820.

7. Predigten auf die vorzüglichsten Feste Mariens. 8⁰. Wien. 1820.

8. Die zehn Gebothe Gottes. 8⁰. Wien. 1825.

O njegovem pesniškem poskusu molči goriško poročilo. Naslov mu je:

9. Isloshejna pesem od pater Paſhkala Skerbinza fajmaſstra per Diviz Mari u Lublani Leita 1813. 8⁰. $^1/_2$ pole.

---

po življenji. Vsa cerkev je jokala. — Da so „freigeisti“ patra Paškala res napadli, za to imamo še žive priče, samo da uzrok temu napadu nekateri iščejo v patrovem življenji samem (primeri, kaj o tem poroča objektivni Čop v Šafarikovi „Geschichte der südsl. Literatur“, 39. str.). —

Pater Paškal imel je v Ljubljani brata, imenitnega advokata. Strijc moj pravdal se je za neko hišo na Starem Trgu. Doktor Paškal je bil njegov zastopnik. Ko ga strijc vpraša, kaj misli on, bode li pravdo dobil, odgovori mu dr. Paškal: „Vidiš, dragi moj, stvar je taka: Ako se meni posreči, v zid tvoje hiše narediti samo majhno luknjico, toliko da vtaknem notri mazinec svoje desne roke, videl bodeš, da potem izkopljem iz te luknjice tako luknjo, da bom ves zlezel v tvojo hišo in — pravda bo dobljena.“ In tako je tudi bilo. Čez dve leti je dobil strijc pravdo, a doktorju je moral plačati tak ekspenzar, da mu je rajši kar hišo prepustil. Tako je doktor Paškal res v hišo zlezel!

Razven tega zapustil je še mnogo drugih (nemških) pridig v rokopisu, ki so bile pozneje v več zvezkih tiskane izšle.

O njem sodi Paul Jos. Šafarik v svoji knjigi: „Geschichte der südslawischen Literatur“ tako-le: „Paškal Skerbinc . . . . . . hatte . . . grossen Zulauf als Prediger, besonders von der niederen Volksklasse, wovon indessen wohl nur sein eindringlicher Vortrag Ursache gewesen sein mag, denn das Uebrige, zumal das Leben selbst, war nicht so ganz regelrecht.“

V latinskem predgovoru k svojim nedeljskim pridigam opravičuje se P. Škrbinec zavoljo nečistega jezika svojega, češ, da se mu dá z jezikoslovnega stališča marsikaj očitati, a da njemu ni stalo do tega, da bi likal jezik in pisal za učenjake, marveč je le nameraval z besedo vsakemu razumljivo vzpodbujati ljudstvo k pobožnosti in grešnike zopet na pravo pot spravljati. „Linguam quod attinet“ (pravi), ea est, quae intelligi a quovis sat facile potest, quamvis multum germanizet.“ Sicer pa menim, da se mora tudi z retoričnega stališča nemškim njegovim propovedim prednost dajati pred slovenskimi in da je morala govorjena njegova beseda dokaj večjo moč in silo v sebi imeti, nego jo ima pisana. Isto sodbo o njem izrekli so mi tudi nekateri duhovniki strokovnjaki.

Izgubljena mladost.

Lepe sanje so mladosti leta,
Kaj si mladež vse obeta!
Ali vse ko pena hitro zgine,
Sreče doba naglo mine

Grenko-žal spomin, globoke rane,
To je vse, kar nam ostane
Od mladostnih upov, želj in vzorov,
Od navdušenih naporov.

Tudi meni so prelepe sanje
Brž zbežale, in spoznanje
Grenko mesto njih je nastopilo,
Dušno moč mi ostrupilo.

Prešli zlati dnevi so radosti,
Proč je srečni čas mladosti,
Sladke moje nade so pregnane,
Srčne slike pokopane.

Pa zastonj, zastonj je vzdihovanje.
In zastonj vse žalovanje,
Kar nam časa hitri tek zagrne,
Nikdar več se ne povrne.

Torej čuj me, revno srce moje:
Mirno bolečine svoje
Nosi, in ne toži več usode,
Bolje ti takó ne bode!

Nis Vodoran.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

11. Povodni mož.

(Konec.)

Predno so naredili baltovški most, bil je blizu tamo brod in najstarši in dolgo časa tudi jedini hiši Baltove Vasi sta bili Brodnarjeva in Ribičeva. Brodnar Balt je imel razen več sinov lepo hčer Metko, njegov sosed pa razen več hčerij brdkega sina Janeza in tako se skoro ni moglo drugače naključiti, nego da sta se ona dva jeden v druzega prav globoko zaljubila. Dala sta si že tudi zaročne prstane. Ker se njijini zavezi nista protivila ne očeta ne materi, bila bi se lahko vzela in živela kakor se jemljó in živé drugi ljudje, da ne bi trebalo o tem nič pisati in še dosti govoriti ne. Ali v Baltovo Metko se je zaljubil tudi povodni mož in prežal neprenehoma nánjo, da bi jo zgrabil in unesel. Mati je hčerko dostikrat svarila, da naj ne hodi na vodo nikdar brez kakega krščanskega znamenja; ona pa se je smijala in velela, da se povodnega moža ne boji. Neko nedeljo zjutraj se je hotela umiti, in ker ni našla vode v kablu, šla je na Krko. Predno se je začela umivati, položila je na breg brojanice, da jej ne bi padle v vodo in tako je vzela izza vrata tudi zlati križček in ga dejala na trato. Zdaj si zasuče rokave in se začne umivati. Povodni mož se jej približa, ali zapazivši na roki prstan, spomin krščanske ljubezni in zvestobe, moral je odskočiti nazaj v globočino, ker še ni imel do nje oblasti. Metki se je jel v vodi prstan zmikati. V strahu, da jej ne pade v Krko in se izgubi, sname ga s prsta in dene na grivo. Povodni mož se zopet pokaže in ko vidi, da ni zapreke, plane iz vode in Metko ugrabi.

Bridko sta jokala za njo oča in mati, še bridkeje pa ubogi Janez. Noč in dan je premišljeval, kako bi mogel rešiti svojo preljubo zaročnico. Povpraševal je modrih mož in svetih puščavnikov, ali zastonj iskal je pri njih dobrega sveta in pomoči. K Ribičevim pride mlad, reven popotnik in prosi večerje in postelje. Ribič mu veli: Mi imamo še záse premalo prostora, pojdi k sosedu! Blagosrčni Janez pa se oglasi: Naj spi pri meni! Treba se bo malo stisniti, ali kaj za to. Zdaj pravi stari Ribič: Če je prav zate, je tudi zame, naj ostane! Popotnik je z Ribičevimi večerjal, potem sta šla z Janezom spat. Janez se spravi in gre v posteljo, tujec pa sede na tla in začne nekaj mencati in godrnjati.

Janez ga vpraša, zakaj se ne uleže.

Popotnik: Ne utegnem.

Janez: Kaj pa delaš?

Popotnik: Krvavo mleko za gospo, ki daje psom kavo, revežem pa še skorje črnega kruha ne. Zdaj bo morala prebiti tudi brez kave.

Janez vpraša tujca v drugo, kaj dela.

Popotnik: Trganje v desni roki za hudobno mačeho, ki tepe brez uzroka svojo pastorko.

Ko je tujec še vedno nekaj mencal in godrnjal, vpraša ga Janez v tretje, kaj dela.

Popotnik: Točo za devet vasij, v katerih ni ne jednega moža, ki bi bil tega imena vreden.

Janez: Kdo pa si?

Popotnik: Črnošolec.

Janez se obveseli in pravi: Sam Bog te je prinesel pod našo streho. Ti mi boš mogel razodeti, kje se nahaja zdaj moja nevesta in kako bi mogel jaz do nje priti.

Črnošolec odgovori: Če bi to jaz tudi vedel, ne bi nič tebi koristilo, ker ti ne bi smel povedati. Vežejo me tako hude prisege, da ne bi ostal ne tri dni živ, ko bi se jim izneveril. Ali nobena prisega mi ne brani, da ti dam dober svet. Vse skrivnosti so zapisane v črnih bukvah. Te bukve pa imajo razen črnošolcev tudi mrliči. Pojdi o polunoči na pokopališče in se ustopi takó, da ti bo stala jedna noga na posvečeni, druga na neposvečeni zemlji. Kmalu se bo oglasil mrtvec in začel prebirati iz črnih bukev prerokovanje za bodoče leto in sploh vse skrivnosti, ki so imenitne za duhovnijo. Če ne boš zvedel nič, kar bi bilo za rabo, na prvem pokopališči, pojdi na drugo, tretje, dokler ti se želja izpolni. Poglavitna reč pa je, da boš stal gotovo tako, kakor sem ti rekel. Če bi bili obe nogi na neposvečenih tleh, ne bi ničesa slišal in zvedel, če bi pa stal z obema na posvečenih, prišel bi mrličem pod oblast, da bi te smeli raztrgati, ali pa ti storiti kako drugo škodo.

Janez črnošolca lepo zahvali za dobri svet in prvikrat, od kar je izgubil ljubico, trdno zaspi. Precej drugi večer napoti se proti Prečini in se ustopi o polunoči na sveto in nesveto zemljo. Videl ni nikogar, dobro pa je čul prerokovanje: „To leto se bosta rodila graščaku samo dva nezakonska otroka. — Prečina bo dobila učitelja, ki bo orglal tako kratkočasne, da bodo začela dekleta kar v cerkvi plesati. — Stari fant in svetohlinec, ki meče vse zaljubljene fante in dekleta v peklensko žarjavico, omožil bo ta predpust svojo hčer, katero ima spravljeno tamo gori na Gorenjskem pri Kranji.“

Po tem kratkem branji je mrlič umolknil, ker v črnih bukvah ni bila nobena skrivnost več zabelježena. Janez se je smijal in čudil, da se brigajo prečinski mrliči za take prazne novice in posvetne bedastoče.

Drugo noč se napoti v Sotesko. O polunoči je že stal z jedno nogo na pokopališči, z drugo zunaj in je čul berilo: „Soteščani bodo lovili ribe in rake, pa se ne bodo s tem niti letos ne vzveličali, ne obogatili, ne zredili, ne nasitili. — Knez bi prišel rad pogledat svoje posesti, pa ne bo imel za pot denarja. Bolj srečen je njegov služabnik: kupil si bo graščino.“

Soteški prerok se je zdel Janezu pametnejši od prečinskega, ali njemu ni povedal nič koristnega.

Tretjo noč šel je poslušat črne bukve na topliško grobje. Mislil si je: do tretjega gre rado, bržkone ne bom niti nocoj nič zvedel. Mrlič bere: „Tamo, kjer teče Sušica v Krko, naredil si je v koreninah gnezdo povodni kos. Kdor bo to gnezdo našel in s seboj nosil, ne bo ga mogel nihče videti pa bo šel, kamor bo sam hotel, in če ga ne bo strah vélike krnice, tudi k povodnemu možu, ki je ugrabil lani osovrej baltovško Metko in pred njo brezštevila drugih deklet. — Za Gradiščem leži seženj pod zemljo med kozolcem, potom in glogovim grmom velik zaklad. Grad tistega, ki ga ogrene, ostal bo bogat, nepremagan in slaven do devetega rodu. — V razpoklini pisane skale pod Rumanjo Vasjo vzrasla je iz trdega kamena prežlahtna zel tolažník. Kdor jo poduha, znebi se vsake žalosti in skrbi in pozabi vsako nesrečo in gorje.“

Janez je vedeževanje na vso moč pazljivo poslušal in si vsako besedo zapomnil. Komaj je pričelo svitati, tekel je iskat čudodelnega gnezda, katero je našel brez truda. Vzemši ga s seboj skočil je v čoln in se prepeljal po Krki do velike krnice, ki požira vodo in vse, kar v vrtinec pride. Krnica Janeza pogoltne in ga nese globoko doli tja do steklene hiše povodnega moža. On stopi v hišo. Kamor je le pogledal, lesketalo se je biserje, zlato, srebro in sto drugih dragocenih rud in samocvetnih kamenov. Prehodil je brez števila nepopisno krasnih izb, v katerih je vse mrgolelo bab in otrok. Gospodarja ni dobil doma, ker je šel strašit krdelo pijanih Krájinčanov, popotujočih domov iz slavonskih gozdov. V zadnji izbi najde Janez svojo preljubo Metko. Ona je zibala, bridko vzdihovala in jokala. Janez dene kosovo gnezdo na mizo in se jej prikaže. Metka zavrisne od veselja in mu potoži, kako slabo se jej je godilo pri povodnem moži. Tamo doli lepega solnca nikdar ni videla. Sprehajala se je med steklenim drevjem in spala v stekleni postelji pod stekleno odejo. V hiši ni nobene kuhinje, nobene peči, ogenj se v njej nikoli ne zaneti. Jedla je surove ribe in surove, neslane in nezabeljene povodne zeli. Ljudi se vidi vse polno, ali to društvo človeka ne veseli, ker je pomenkovanje prepovedano. Blagi Janez se je razjokal o hudi bedi, katero je prebila njegova ljubica pa je zopet prijel kosovo gnezdo in jej velel, da naj ga prime tudi ona. Nevidna prekoračila sta izbo za izbo in dospela srečno iz steklene hiše. Janez je bil prišel vánjo skoz sprednja vrata, skoz zadnja sta jo zdaj zapustila. Pred pragom tekla je podzemeljska Temenica. Janez in Metka skočita brez strahu vánjo in brza struja ja prinese v nekoliko trenutkih v Krko, po kateri priplavata do zaželenega brega. Še tisti teden sta se poročila in zakon vzel je povodnemu možu vso pravico in moč do blažene Metke.

Ali hudobnež si izmisli strašno maščevanje. Ko je prišla na Krko po vode, privihra na površje, raztrga njenega otroka in jej vrže krvave kosce pred noge. Ubožica se je zgrudila in jela od neskončne groze in žalosti umirati. Janez pa se domisli prežlahtne zeli „tolažnika“. Ko jej ga prinese in da poduhati, pozabila je strašno prigodbo in kakor bi trenil zapustili sta jo groza in žalost. Bila je zopet zdrava in takó vesela in srečna, kakor še nikoli ne v vsem svojem življenji.

Zdaj se je spomnil Janez tudi zaklada nad Gradiščem. Ogrenivši ga sezidal si je na brdu med Gradiščem, Krko in Rumanjo vasjo prekrasen grad, ali nikdar ni pozabil, da je domačega rodú in kmetiškega stanú. On se ni polastoval zemlje, sto in stokrat s krvavimi žulji obdelane in z vročim znojem porošene svete dedine neutrudnih slovenskih oratarjev. Svojih kmetov ni silil, da bi mu zastonj delali in ni hodil pobirat desetine od žita in vina, ki je vzrastlo in dozorelo brez njegovega truda. Tlako imenoval je v nebo vpijoč greh, desetino očiten grabež.

Svojim zatiranim bratom je pomagal iz srca rad v vseh stiskah in nadlogah. Če so jih dali gospodje zapreti, poslal je svoje hlapce, ki so ječo razbili in jih rešili. Kadar so skrbniki in župani peljali domov iz kozolcev uplenjeno desetino, čakali so jih Janezovi ljudje v kaki zasedi in prisilili voznike, da so morali se vrniti in ubogim kmetom vzeto žito do zadnjega snopa povrniti. Grofi in baroni so se strašno raztogotili in Ribičev grad oblegli. On je udaril nánje s svojimi zvestimi hlapci in od zadaj pritisnili so kmetje. Veliko žlahtne gospode je v tem boji poginilo, brez rane ni utekel nobeden. Naskoki in odboji ponovili so se dostikrat tudi za Janezovih naslednikov z istim vspehom do devetega rodú. Desetemu rodu pa se je bojna sreča izneverila: žlahtniki so grad premagali in razrušili. Bahato in hudobno so se ustili, da so razdejali brlog krvavih razbojnikov in rogoviležev, ki so jim kratili pravice, kradli desetino in hujskali tlačane. Drugače pa je sodil o tem zasužnjeni slovenski kmet. Gredé mimo tožnih razvalin jel si je brisati solze, snel klobuk in molil očenaš za duše slavnih junakov, svojih rojakov, dobrotnikov in maščevalcev.

Želje.

Ko nágne se življenja mi solnce na zapàd,
Za ktérim holmom zášlo mi bo, bi vedel ràd!
In póznal rad bi hišo in v hiši póstelj tisto,
Kjer vlégel bom se truden, oh, truden slednjič spat!
In póznal rad bi róko, poljubil jo iskreno,
Ki mi očí zatisne v nevzdramni sèn takràt.
In . . . bó-li se vtrníla v očesu kákem solza,
Ko vroče srce prejšnje objame grôba hlad?

Gorázd.

V Valvasorjevem gradu.

I.

Molčèč stojím! . . . Oj veleúm,
Ki tu si sanjal dela svôja,
Pozdravlja me podóba tvôja,
Učênost jo krasí, razúm!

Oh, kóliko od tákrat let
V morjé neskônčnosti je palo,
Ko tvôje je imé sijálo
In cvel modrósti tvôje cvet!

A ni minil! Spomín na té
Še védno nas bodrí in dviga
In část in slavo ti prižiga,
Ki sile vse je ne vmoré!

V prostorih teh tvoj duh živí
In plava skoz mogočne hrame,
Sedaj neviden gleda náme,
Ki duša ga na glás čestí!

Naróda ti preslavni sín,
Odličen s slavo nevenljívo;
Na veke naj sè silo živo
Dviguje nas na té spomín!

Zidánje pač razpada žé,
A svéto je, dragó in čestno,
In srce vsako samosvestno
Proslavlja dično ti imé!

II.

Skoz gotska ôkna pada žar
Večerne zôre v grajsko sobo —
Oh! le na zábljeno trohnôbo
Skoz gotska ôkna pada žar!

Ti angelj moj, zaklad cvetán,
Boječe zrèš krog sebe, tožno
In brez glasú stojiš pobožno,
Ti angelj moj, zaklad cvetán!

Kaj žali ti mladó srcé?
Glej! med pozabljeno trohnôbo
Odsevaš tí lepó s svetlôbo —
Kaj žali ti mladó srcé?

Okó na naju gleda mu,
Oj strogo je, pa vender milo
In s prebodljivo, hudo silo
Okó na naju gleda mu!

Na mêne sèm zaúpno zrì,
Ki ljubim te iz duše cele,
Oh! duše žalne in vesele —
Na mêne sèm zaúpno zrì!

Ko skozi ôkna pada žar
Zvestóst si večno priseziva
In gorko se, srčnó ljubiva,
Ko skozi ôkna pada žár!

Na steni, glej, podobo zrèm!
To viteza je stara slika,
Rodbíne svôje bil je dika,
Na steni, glej, podobo zrèm!

Na sliko to ozriva se,
Naj priča nema bo ljubávi! . . .
V večerni divni razsvetljavi
Na sliko to ozriva se! . . .

—b—

Kuzovci.

Slika iz naròda. Spisal dr. Ivan Tavčar.

Pred pet in petdesetimi in tudi še pred petdesetimi leti bila je poljanska dolina na Gorenjskem pozabljen in zapuščen kos slovenske zemlje. O beli cesti, vijoči se sedaj tik vode, niti sluha ni bilo; pač pa se je pričela takoj pri Škofji Loki kolovozna pot, ki se je vlekla potem proti Poljanom in še dalje proti Žirém. Tolminci in Čiči tovorili so po njej s svojimi konjiči. Visoko hrastovje in gosto smrečje senčilo je nesrečni ta kolovoz, ter zrlo premnogokrat, kako so se vozovi, ki so slučajno zabredli tu sem, prekopicevali in čuli ostro kletev komisarja, po voznih deskah se premetujočega, kojega je uradna usoda vrgla v to pustinjo.

Pot le-tá bila je po noči prav zelo nevarna. Po gošči plazili so se nadležni gostje, ki so bili ob jednem tihotapci, tatovi in če treba tudi roparji. Tujemu imetju sovražna ta četa združevala je v sebi vojaške begune in drugo slabo in izprideno osobje. Ravnali so se po nekakem vojaškem redu. Vodja obupno-predrznemu temu krdelu bil je še sedaj tu in tam v poljanskem spominu živeči Peter Smuk; pod njim pa so imeli zapovedništvo Groga Rohnač, kruljavi Martin Goščavec, in pa črni Tinač Šust, ki je napravljal poštenemu očetu Marku Šustu, svetovolniškemu cerkovniku, prezgodnje sive lasé. Nosili so tobak s Primorja, pri tem ustavljali voziče in tovore na poti, ter si tudi po tem načinu pridobivali denarjev. Časih so lovili zajce po planinah ter kradli jance na paši. Tik podružnice v Bukovem Vrhu visoko nad poljansko vasjo v vznožji planine, ki se zove Pasja Raván, imeli so svoje selišče ter prebivali v veliki leseni koči, stoječi na zemlji, ki se še sedaj imenuje na „Kuzovem“. Zategadelj so jih Poljanci imenovali Kuzovce.

S Poljanci so Kuzovci živeli v lepem miru; ustavljali jih niso po potih, ter jim niso jemali niti jaret niti denarja. Tu in tam prišli so v Poljane k deseti maši. Pripeli so iz Hotavelj čez županov most ter priukali v vas, da je vse skupaj letelo. Bili so bogato-kmetsko opravljeni; krog njih je ferčalo svilnatih in špičastih robcev, da so dekleta poželjivo odpirala oči. Najgorši bil je pa Peter Smuk, človek orjaškega telesa in rudečih lic. Rad se je usedel tik cerkve na zid pri pokopališči, in sicer tako, da je sedel ravno za finančarji, ki so božjo besedo tudi rajši zunaj cerkve kot v njej poslušali. Zvonil je z nogami ter časih napeljal stvar tako, da je zadel z nogo finančarjevo telo. Strupeni pogledi bili so mu v zahvalo, njemu pa se je vse obličje samo smijalo, in kdor ga je videl takrat, dejal je nehoté: pa je res zal človek!

Skoro bi se lahko trditi dalo, da so bili Kuzovci kake tri leta gospodarji poljanskega pogorja. Počenjali so, kar se jim je ljubilo! Svetna oblast prikazovala se je v dolino samo v podobi bojazljivih finančarjev in plahih revizorjev. Ali vsi ti so se Petra Smuka bali, da so mu šli s poti, če so ga le iz dalje ugledali. Bali so se ga tako, da se njegovih hudodelnih činov niti ovaditi niso upali. Konečno pa se je stvar tudi tedanjim oblastvom nevarna videla, tako da so napela vse svoje moči. Necega jutra primaršira v Poljane kompanija Čehov z jednim častnikom. Ti potem lazijo po planinah in naposled v istini polové in raztepó Kúzovce, to pa toliko laže, ker je bil Peter Smuk še poprej sklenil svoje življenje. Njegove kosti počivale so tedaj na produ v „Kotu“ kjer ga je bila voda mrtvega na suho vrgla. Grob le-tá leži sedaj po izpremembi vodotoča sredi struge in dan na dan pluskajo mrzli valovi čez ubogo človeško bitje, ki je nekdaj v življenji nosilo goreče srcé v sebi ter imelo zmožnosti, ki bi bile boljšo usodo svojemu razvitju zaslužile.

I.

Pičlo uro od Poljan, ob sedanji cesti v Loko leži vas na Logu. Tik te vasi dviga se nevisok hrib. V vznožji obrasten je z grmičevjem in trnjem, na vrhu, ki se na najvišjem mestu izgublja v malo planoto, pa ga obvija zelena trátina. Na omenjeni planoti postavili so naši predniki za ta kraj mogočno cerkev z dvema stolpoma ter jo posvetili svetemu Volbenku, ali kakor Poljanci mehkeje pravijo, svetemu Volniku. Kdor s sercem kipečim po zaviti cesti v Poljane hiti, oznanujeta mu svetovolniška stolpa že iz dalje, da se bliža domačemu kraju, domačemu zraku in šumečim domačim vodam! Bodita tisočkrat pozdravljana svetovolniška stolpa, ljubljena stražnika domače doline!

Ravno pod svetovolniškim hribom tik pota imel je ob času naše pripovesti premetena in zvita buča Janez Premetovec svoje selišče. Štel je v svojo lastnino staro leseno kočo s tako tesnimi okni, da ni nikdo rad pomolil svoje glave skoz-nja, boječ se, da bi je več nazaj ne spravil. Premetovec je bil tedaj pričel krčmariti; prodajal je kislo vino in žganje, ter počenjal še druge baže trgovine, ki ga niso v najboljše ime spravile. Domačija njegova stala je in še sedaj stoji (dasi ima druge lastnike) kake dva streljaja zunaj vasi, oddaljena od sosedov. Na zgornjo stran kopiči se svetovolniški hrib, skoro ravno pod hišo pa teče reka, ki se na tem mestu zavija ali lomi, tako da je tu plitva, in da se brez teže prebrede. Premetovčeva koča imela je iz ceste in tudi spodaj poseben vhod, in nikomur ni bilo skrito, da so pri spodnjem vhodu Kuzovci v krčmo zahajali. Isto tako se je vedelo povsod, da je Premetovec vzdržaval s Kuzovci živo trgovsko zvezo, po kateri je bogatejši postajal od dné do dné.

V soboto večer pred kvaterno nedeljo v septembru leta 1828. gorela je v Premetovčevi pivnici trska v steni pri peči, dasi na prvi pogled niti jednega pivca v zakajenem prostoru videti ni bilo. Če bi se tu in tam ne bila prikazala roka izza klopi na mizo, nikdo bi ne bil vedel, da je človek v hiši. Ali za črno mizo je ležal samoten pivec, ki je posegal z roko po kupi na mizo ter pil žganje ž nje.

Zunaj v veži bilo je nekoliko več življenja. Janez Premetovec imel je s svojo ženo sitne skrbi. Kar si je bil napravil gostilno, vedel je gotovo, da mu ta žena na skrivnem vino in žganje pije. Tudi danes sta se ji motovilili nogi, ko je kurila, da se je krog ognjišča gnetla. Takoj se je Janez neznosno razsrdil ter rojil in kričal, kakor bi gorelo pod streho.

„Spet si pila, rogovila stara! Ti me boš na beraško palico spravila! Ti mi sneš vse! Ti, ti!“ — In Premetovec je od gole jeze utihnil.

„„Ti si mi pa pismo snedel!““ odrezala se je ona, „„doto in pismo, ki ga še intabuliraš ne!““ Moral je to biti občuten predmet, kajti Janez se je zarudel v obraz, kakor kuhan rak. Gledal je nepokorno svojo ženo in prvi trenutek ni vedel ničesar odgovoriti. Poskušal je nogó dvigniti, da bi udaril ob tla. Konečno se mu je posrečilo, da je lusknil s podplatom ob tlak.

„Ti bi mi v kotu Boga s križa ukradla, če bi pribit ne bil! Ti“ — in molil je pesti proti njej — „ti si mi snedla — milijone!“ Rešilna beseda bila je dobljena. Kakor bi se mu bil kamen od srca odvalil, tako se je oddahnil oča Premetovec, ko je to grozovito očitanje svoji ženi na dušo položil. Utihnil je, ali utihnil je tudi za tega delj, ker se je ravno tedaj s hiše glasno začulo: „Janez!“

Hitel je v hišo. Tu se je bil zaspani pivec izza mize vzdignil. Klobuk si je bil potisnil na čelo ter se sklonil na mizo.

„Janez!“ dejal je še jedenkrat ter bliskal s temnimi pogledi.

„„Kaj! kaj! kaj!““ in Janez je postrežen pristopil. Oni ga je resno pogledal, potem pa dejal odločno:

„Tiho bodi!“

Rekši se je zopet zvrnil na klop. Premetovec je osupnen obtičal na mestu, potem pa odgovoril ponižno:

„„Če pa ti ukažeš, bom molčal! Prav tako, bom molčal!““

Tožen je prizdihoval v vežo ter zastokal proti ženi:

„Vidiš, Marušica, zdaj se še prepirati ne smeva! On noče!“

V tem je nastala tema. V tistem času prihajali sta po poti iz Poljan dve osobi proti Premetovčevi koči. Bila sta Županov Tomaž iz Poljan in pa Matevžetov Matijče iz Volče. Le-tá služboval je tedaj pri Kuzovcih ter je bil v krâji posebno spreten.

„Torej imaš trden sklep,“ vprašal je Tomaža, „k nam priti? Dobro boš živel.“

„„Trden!““ odgovoril je vprašani. „„Doma delajo z menoj kakor z živino! In pri vas greha tudi ne bom storil več, kot do sedaj, ko sem klel, da se je tema delala!““

Stopila sta k Premetovcu v vežo. Prej pa je Matijče pri poti v grmovje treščil breme, katero je nosil do tedaj na rami. V veži pomežikal je gostilničarju, ki je na ognjišči zložno pri svoji ženi sedel, ter vprašal tiho:

„Ali je tu?“

„„Le notri, Matijče! Za mizo leži in po pravici rečeno, prav siten je!““

Matijče je stopil v hišo ter ukazal Tomažu, naj stopi za njim.

Takoj se je oni za mizo vzdignil ter se ozrl po prišedših.

„Ti si, tat!“ dejal je nekako zaničljivo, izvlekel orjaško svoje telo na dan ter pričel po sobi hoditi.

„Koliko kokošij si danes pograbil?“ vprašal je Matijčeta smejé. Potem pa je skoro resno pristavil: „Ti nam napravljaš sramoto, Matijče! Če bi bilo po mojem, moralo bi jih nekaj s Kuzovega, in ti, Matijče, najprej! Ali kaj se hoče? Najlepši konj se umazanih muh ubraniti ne more!“

Pri tem je Matijče mirno molčal. Ko je oni končal, izpregovoril je hladnokrvno:

„Tu je Županov Tomaž! K nam bi rad prišel! Dobra dlaka je! Tomaž, tu je Peter Smuk, pa se ga nikar ne boj preveč!“

Ali vzlic temu opominu je mladi mož vender boječe stal pred glasovitim Kuzovcem ter s strahom povešal oči.

„Jedna muha več ali menj!“ dejal je Smuk. „Ostani, če hočeš. To ti pa povem, v potu boš jedel kruh pri nas! Ali kje ostaje Goščavec in kje Rohnač?“

Z lahno kletvico je zopet legel za mizo. Ona dva pa sta ukazala pijače, sedla za drugo mizo, ter se tiho med sabo pogovarjala. Prišel je k njima tudi gostilničar Janez Premetovec.

„Janez,“ dejal je Matijče čez nekaj časa, „tu zunaj odložil sem kos platna. Kje sem ga pobral, gotovo te ne skrbi mnogo. Ali malo se mi je že poprej dozdevalo, da ga boš ti kupil!“

In Matijče je napravil nedolžen obraz ter izpil kupico žganja.

„Veš, Matijče,“ odgovoril je Janez, „ukradene reči so nevarne reči! In jaz jih ne kupujem!“ pridejal je moško ter tudi izpil kupico žganja.

„No, boš pa ceneje kupil!“

„Tisto pa že, tisto! Morda se vender kaj naredi. Ali blago moram videti. Skrbi so, skrbi z ukradenimi rečmi!“ In Janez Premetovec je pokril z rokama obraz, ter vzdihoval. Matijče je hitel iz sobe, ter kmalu privlekel kos pražnjega platna. Poštenjaka sta se takoj dogovorila, da bode laket po štiri groše, kar je bilo tudi za tedaj smešno nizko v cenó. Z vidno radostjo pospravil je Premetovec tisto platno ter je odnesel v kaščo, ki se je odpirala ravno nad kletnimi stopnicami. V tistem hipu, ko je hotel zakleniti, prisopel je Matijče ter mu potisnil veliko steklenico v roke z ukazom, da jo naj gledé na srečno kupčijo napolni z žganjem, ki je plača on, Matevžetov Matijče. Premetovec si misli: saj lahko nazaj gredé zaklenem, odide s steklenico v klet ter pusti ključ v vratih. Matijče pa hipoma tedaj odpre kaščo, pograbi platno, zapre, ter bliskoma odhiti iz veže, kjer buti kos na skladnico. Nazaj gredé pa oča Janez v resnici obrne ključ pri kašči, utakne ga v žep ter prinese z zadovoljnim obrazom steklenico v sobo ter jo postavi na mizo, za katero je tedaj Matevžetov Matijče sedel, mirno in pijače želján. Ko so nekoliko pili, dejal je hišnega gospodarja nedolžno pogledavši:

„Janez, ko si že jednega kupil, morda kupiš še druzega?“

„Ukradeno blago, Matijče, moj Bog, ukradeno blago! Kaj hočem!“

„Ukradeno je res,“ odgovoril je Matijče mrzlo, „ali kupiš je ceneje.“

„„Tisto pa tisto! Le prinesi je Matijče!““

Matijče ročno prinese kos platna ter je položi na mizo. Dogovorila sta se, da bode laket po štiri groše. Matijče spravil je, kakor poprej, tudi sedaj kupno ceno. Premetovec pa naloži platno, da je odnese v kaščo.

„Ravno prav,“ govoril je po hiši gredoč, „bodeta dva jednaka kosa. Prej ko ne, vzel si jih pri jednem in istem gospodarji, Matijče.“

„Tisto ne! A saj boš slišal, da sta bila dva gospodarja!“

Oni zapre vrata ter stopi v vežo. Kmalu pa se začuje iz kašče nekako joku podobno rjovenje in ječanje. Čez malo časa Premetovčev Janez pomoli bledi obraz v hišo ter rečé z glasom tresočim:

„Meni si je okradel, Matiče!“

„Kje sem je vzel, gotovo te malo skrbi, Janez, saj si je ceneje kupil!“ odgovoril je Matijče ter se grohotal na široka usta.

Peter Smuk in njega pajdaši so že skoro pozabljeni in malo kdo vé kaj o njih. Ali o tem, kako je Janez Premetovec platno kupoval, o tem živi še obilo spomina, ker ima humor tudi med gorami svoje vladarstvo.

2.

Še se je smijal Matijče, ko so v sobo stopili trije sumnjivi možje. Jeden bil je treščil v temi z nogo ob škaf, puščen sredi veže. Že predno so se odprla vrata, rohnel in kričal je na vse kriplje:

„Če boste puščali škafe sredi veže, razbil ti bom kosti, Premetovec, da boš kakor prasè, ki so mu izpustili kri! In tebe, Maruša, obesil bom za noge nad ognjišče, da boš požirala dim kot klobasa, če se dene sušit! Hudir! hudir! hudir!“ Mož govoril je tako hitro, da je besede kar požiral in da se je čulo, kakor oddaljeno grmenje za gorami. Za tega delj dejali so mu Rohnač.

Stopil je v pivnico. Ž njim vstopila sta Martin Goščavec, kruljav, zabuhel človek z lisičjim pogledom, in črnolasi širokopleči Tinač Šust, svetovolniškega cerkovnika izprideni sin. Rohnač je bil hud, ker ga je bolela kost, piščalka na nogi, s katero je poprej butil ob škaf. Trdo je stopal po deskah, da so žvenketale kupe na mizi.

„Nič ne bo, Peter,“ dejal je stopivši pred Smuka.

„Nič! začudil se je le-tá, in čakal sem celo noč! Dobiva se drugikrat!“

„Za šefarskim znamenjem sva stala z Rohnačem,“ oglasil se je Goščavec, „kar ga vidiva Brentača, ko je potiskal konjiča in voziček po poti. Stisnila sva se v hrastičje ter ga pustila mimo. Rohnač ti je šel pravit, jaz pa sem krevsal za njim po Loki ves dan ter gledal, kako so obkladali vožiček. Upregli so pod noč, ter jo konečno pobrisali skozi — Selce in Davče, vragu v trebuh!“

Smuk je vstal, molčé plačal, kar je izpil, ter odšel iz hiše. Zunaj jo je zavil po bregu in prebredel vodo v strugi. Onstran obstal je pod gozdičem ter lahno zazvižgal. Kmalu izvila se je iz smerečja črna osoba ter obstala pred Smukom.

„Jernač,“ dejal je Smuk ostro, „vzemi Miho, Lovreta in Toneta. Pričakujte me ob polunoči pri Visoškem mostu. Proti jutru peljal bo Brentač iz Cirknega voz blaga iz Loke ter menil, da spimo! Spali bi pač, če smo vsi take klade kot sta Goščavec in Rohnač!“ Lahno se je smijal ter izginil s tovarišem v gošči.

V Premetovčevi gostilni se je v tem pilo in glasno kričalo.

„Kaj ima z Brentačem?“ vprašal je Županov Tomaž bojazljivo.

„Izdal je Smuka vzpomladi, ko je tovoril tobak, tako da so mu napravili finančarji precej škode!“ odgovoril je Rohnač. „No, bosta še skupaj zadela! Ali nocoj ne!“

„Kaj pa mi?“ oglasil se je Goščavec, „ali ne bo nič zaslužka nocoj?“

„Jaz bi nekaj vedel,“ začul se je Šust ter trkal s kupo ob mizo. „Jaz bi nekaj vedel, ali vi, ovce, ne boste si upali.“

„Jaz si upam vse!“ pripravljen je bil takoj Matevžetev Matijče.

„Kaj je?“ rohnel je Rohnač. „Kar si upaš ti, Šust, upamo si vsi!“

„Tu gori,“ pričel je Šust, „tu gori ima sveti Volnik lepo skladnico bogatij! Naj le nekaj povem! Tu je zlat kelih, ki ima spodaj na držaji kup biserov! Mašni plašči s srebernimi žilami in druzih tacih cunj je na kupe! Tiste žile, lahko rečem, imajo na funte srebra v sebi! Sreberni so svečniki, sreberne svetilnice, in tudi kadilnice. Sreberno mora biti, ker se je vse to dobilo iz Mekinskega samostana, kjer so imele nune srebra na ostajanje! Ako bi se to vse stopilo, nabrala bi se lepa reč tolarjev! No, pa vi si ne boste upali! Jaz to vse vem, ker sem cerkovnikov sin in sem dostikrat pri maši stregel. Ali vi ste bojazljive koze! In púšice tudi niso nikdar prazne! Stvar je pripravna. Vrata v zakristijo so strohnela in če se kolček vtakne med prag, vzdigne se, kakor nič.“

Gledal je v steno. Molčali so nekaj časa.

„Cerkev okrasti!“ zastokal je Županov Tomaž.

„Cerkev!“ kričal je Šust, „kaj je to posebnega? Bog ima tako vsega dosti! Če ne, si pa ustvari!“

Grdo se je grohotal, in drugi grohotali so se ž njim. — — —

Moralo je biti dve po polunoči, ko se je prebudil Marko Śust, svetovolniški cerkovnik. Zdelo se mu je, da je čul hrup od nekod. S postelje je že videl, da je cerkev razsvetljena. Površno se je oblekel, ter v tem od samega strahu trepetal.

„Sama sv. Marija bodi zahvaljena,“ ječal je, jemaje raz stene staro puško na kamen, „da je vse v Poljanah! Plašči, kelihi, kadilnice in drugo vse! Gotovo je Tinač tudi pri njih! Oča naš!“ — — In starec pričel je moliti. Prihitel je iz hiše ter prilezel k lipam, pred cerkvijo stoječim. Stisnil se je za deblo in pripravil puško, da je lahko streljal vsak trenutek. V cerkvi je videl luč. Pred stranskimi oltarji bile so sveče lesene, da se prižgati niso dale, kar je cerkovniku za lipo posebno dobro délo. Nekaj so razbijali, potem upili, ker ničesar dobiti niso mogli. Zapustili so hram božji in kleli Tinača, ki jih je bil spravil na ta pot. Kakor bučele vsuli so se iz vrat ter leteli po bregu navzdol. Dasi je luna sijala, prikazali so se bili vender tako hitro, da Marka od same osupnenosti streljati ni mogel. Vsi so mi ušli, mislil si je. Pač, tu je še jeden! Počasi je zlezel iz žagreda. Prikazavši se na plan zaukal je ter stopal potem lagoma mimo leskovih grmov po stezi navzdol. Tedaj je cerkovnik izprožil napetega petelina na puški. Prav močno je počilo. Ko se je dim razkadil, videti ni bilo ničesar. Starec se je prestrašil ter pobegnil.

Brentač iz Cirknega je bil v tem v večnem strahu s svojim vozičkom in blagom prilezel pod sv. Volnik. Dobro je vedel, da ga opazuje v Loki Goščavec, za tega delj delal se je, kakor bi hotel čez Davče domov. Ali kmalu jo je obrnil na selški poti ter udaril pozno v noči na poljanski kolovoz. Že je imel za sábo svetega Volnika cerkev in že videl pred sebój stolp poljanski, ko mu v Kotu ustavi voz pet črnih neznancev. Spraznijo mu voz ter njega samega dobro otepó.

Drugo jutro na vse zgodaj vstal je cerkovnik Marko ter sopel h cerkvi. Ondu pod zakristijo pri stezi ležalo je ob leskovem grmu človeško truplo, pod katerim se je zemlja rudečila od strjene krvi. V mrtvem spoznal je nesrečni oča svojega sina Tinača!

(Konec prihodnjič.)

* * *

Bičarji in skakači na Slovenskem.

Spisal S. Rutar.

Kadar se začne človeška fantazija z verskimi stvarmi pečati, zabrede prerada v take špekulacije, katerim se morajo vsi pametno misleči smijati. Zgodovina nam pripoveduje v vseh stoletjih o „sanjarskih ljudeh“, ki so mislili, da so od svetega duha prešineni ter poklicani sveto pismo razlagati, krščansko vero popravljati in zboljševati ter zopet uvesti ono priprosto življenje apostolskih časov. Najplodnejše za take špekulacije pa je bilo XIII. stoletje, v katerem se nam prikazuje veliko število čudnih ljudij. Med te spadajo tudi bičarji ali flagellanti.

Za splošno omiko in občim razsvetljenjem XII. in XIII. stoletja, ki se je najbolj javljalo v pesništvu in cerkveni filozofiji, prišli sta dve stoletji velike nevednosti in mračnjaštva. Neki notranji nemir polotil se je bil ljudij in tega so se skušali iznebiti z neprimernimi sredstvi. Mislili so, da svojo vest najlože s tem upokojijo, ako se bičajo. Leta 1260. začnó na otoku Siciliji zbirati se velike tolpe spokornikov, s procesijo potovati od kraja do kraja ter jeden druzega bičati. S Sicilije razširili so se bičarji po vsej Italiji in okolo l. 1290. prikazali v Ogleji, torej na meji slovenske zemlje. Od tod so potovali dalje skozi naše dežele proti Avstriji in Češki. Vsi, ki so to videli, imeli so bičarske procesije za veliko čudo.

Anonymus Leobiensis (za Štajersko predelana kronika Martina Polona) opisuje bičarske procesije tako-le: Od cerkve do cerkve, od mesta do mesta potovala je velika množina ljudij brez razločka spola, starosti in premoženja: mladeniči in starci, siromaki in bogati, ministerjali in vitezi. Vsi ti so bili do pasa popolnoma goli, samo glavo so zavijali z belim platnenim prtom. Nosili so zastave, baklje, goreče sveče in biče, s katerimi so se do krvi tepli. Med tem so prepevali psalme in spokorne pesni. Mnogi, ki so to videli, bili so tako pretreseni, da so se tudi oni nagi s celim telesom na tla vrgli, v največje blato, kakor tudi v sneg po zimi. Tako pokorjenje nadaljevali so neprenehoma skozi 33 dnij in sicer vsak dan dvakrat, zjutraj in zvečer.“

Mnogo čudnejša je bila sekta skakačev, ki se je bila v XVI. stoletji tudi na Slovenskem prikazala. Vsakemu je znano, da je ples verskega izvira in da so vsi stari narodje plesali na čast svojih bogov. Salomon je plesal od veselja in rimski duhovniki „salii“ čestili so bogove s plesanjem in skakanjem. Tudi Slovani so plesali in skakali okolo kresa in s tem čestili solnčnega boga. Nemci so posebno ljubili „bojni ples“, t. j. bojno igro v podobi plesa. V srednjem veku je bil med njimi tudi zelo navaden „mrtvaški ples“, t. j. plesali so okolo človeka, ki je ležal na tleh kakor mrtev brez gibanja. Sploh so bili Nemci izumili najmnogovrstnejše plese, n. pr. z obroči, meči, svetilkami, bakljami itd.

V XIII. in XIV. stoletji postal je bil ples bolezen, katero Nemci „Veitstanz“ imenujejo. Stare in mlade napadlo je neko zamaknenje, neko trepetanje po vsem životu, ki jih je sililo gibati se in plesati. Na stotine ljudij potovalo je od kraja do kraja plešoč in prepevajoč svete pesni. Mnogi so mislili, da so take plesne procesije Bogu posebno dopadljivo delo. L. 1237. plesalo je več nego 1000 otrok iz Erfurta v Arnstadt. V Bazileji je bila neko dekle tako napadla plesna besnoba, da je neprenehoma plesala in jej niso mogli najti zadosti plesalcev. Mestno svetovalstvo postavilo je „ex officio“ nekaj krepkih mož, ki so morali z dekletom plesati. Ta bolezen je trajala skoro ves mesec in v tem je dekle le malo jedlo in prav malo spalo, ali še v spanji se je njeno telo neprenehoma gibalo. — L. 1374. napadla je bila ta bolezen prebivalce ob Renu, Mozli in Eiflu. Kogar je prijela, vrgla ga je kakor božjastnega na tla. Ali na jedenkrat je bolnik poskočil in začel neprenehoma plesati, da si je vse čevlje raztrgal in da so mu začele noge krvaveti. Mnogi so celo pomrli od prevelikega napora in truda. Navadno so dobili vsi navzočni jednako bolezen od samega gledanja.

Tudi italijanska „tarantella“ je postala iz neke bolezni. Ljudstvo veruje, da pik strupenega pajka tarantole sili ugrizenega človeka plesati, in da je melodija tarantelle, ki vedno hitrejša postaje, jedino sredstvo proti omenjeni bolezni. Tarantella je Italijanom najljubši ples in navdušuje še celo lene Napolitane in Sicilijane.

Še dandanes nahajajo se v katoliški cerkvi sledovi božje službe, združene s plesom. V Kotoru plešó na čast sv. Tripuna (Trifone) poseben, zmerom hitrejši in hitrejši ples, ki se po omenjenem svetniku imenuje.*) — V Echternachu na Luksemburškem opravljajo vsako leto tako imenovano „procesijo skakačev“ (Springerprozession) na čast sv. Willibrorda. Pri tej procesiji hodijo ljudje v 3—6 vrstah in se držijo za robce, ali pa tudi za gole roke (moški in ženske ločeni), ter poskakujejo po taktu muzike 5 korakov naprej, a 3 nazaj; ali pa 3—4 korake na desno in ravno toliko nazaj na levo.

Tudi pri nas so se ohranili spomini na skakače in sicer po Štajerskem, Kranjskem in Goriškem. V poslednji deželi prikazali so se bili skakači l. 1584. pri Sv. Luciji blizu Tolmina. Sočasni prebačenski župnik Noctua (Sova?) piše o njih tako-le: „Ljudje obojega spola tekajo tjà in sem, letajo po vaséh od cerkve do cerkve in se vedó kakor obsedeni ali brezumni. Delali so se, kakor bi jih bil sv. Duh navdihnil, tresli so se na vsem životu, delali so se boječe in plašljive, tolkli so močno z rokami in valjali so se okolo cerkve nekateri po trebuhu, drugi po hrbtu. Ti skakači so bili vsi svetnega stanu ter so z besedami in dejanjem napadali duhovnike. Proti njim začeli so v Ljubljani kriminalno preiskavo . . . . .“, dalje se ne more brati v izvirniku.

Tudi po Slovenskih goricah uganjali so skakači svoje komedije. Njih glavne cerkve so bile v Soboti, cerkev sv. Primoža pri Sv. Duhu v Ločah in cerkev sv. groba pri Sv. Lenartu. Pri svoji božji službi zvijali in pregibali so se na čuden način, skakali in premetovali se na vse pretege. Utrujeni so potem trdno zaspali in kadar so se vzbudili, pripovedovali so svoje čudne sanje, da so videli Boga sedeti na prestolu in božjega Sina na njegovi desnici; da se jim je prikazal Kristus, Mati božja in vsi apostoli, ki so jim zapovedali, naj pridigajo svetu ter mu oznanjujejo pogin in vse nesreče, ako bi ne hotel sezidati cerkve na onem mestu, kjer oni skačejo in se premetávajo. Februvarja meseca l. 1600. pripelje grof Paar protireformacijsko komisijo tudi k Sv. Duhu in zažge cerkev skakačev. Na jednak način postopali so proti njim tudi pri Sv. Lenartu in v Soboti. (Janisch, historisch-topogr. Lexicon v. Steiermark pri dotičnih krajnih imenih.)

---

*) G. Ant. Žlogar pripoveduje v svoji lepi knjižici „Trojna božja pot“ (1881, str. 31 in 32), da tudi na Žalostni Gori poleg Mokronoga na Dolenjskem romarji vsako leto plešejo cerkven ples, katerega narod „vrtec“ imenuje („vrtec igrajo“). G. Žlogar misli, da so to narodno igro v Mokronog zanesli Štajerci, ker so nje vodniki največ s Štajerskega. Ured.

* * *

Statistične črtice o kranjskem prebivalstvu 1881. leta.

Spisal E. Lah.

IV.

O relativnem prebivalstvu in relativnem narastaji.

a) Glavarstva in sodnije.

Na Kranjskem je prebivalo pri zadnjem štetji 48·0 ljudij na □$^{km.}$, pri predzadnjem pa 46·2; relativno prebivalstvo je torej narastlo za 1·8 ljudij. Nadnormalno prebivalstvo je imelo l. 1880 7 glavarstev in 15 sodnij, l. 1869 pa 6 glavarstev in 16 sodnij.

Število	Glavarstva po rel. prebivalstvu	Prebivalstvo		Število	Glavarstva po rel. prebivalstvu	Prebivalstvo	
		l. 1880	l. 1869			l. 1880	l. 1869
1	Kamnik . . .	*63·5*	62·1	7	Novo Mesto . .	*48·1*	46·1
2	Ljublj. okolica .	*60·2*	56·3	8	Postojina . .	*46·2*	45·9
3	Krško . . .	*57·2*	56·1	9	Kočevje . . .	*35·3*	32·2
4	Črnomelj . . .	*54·7*	54·2	10	Logatec . . .	*33·7*	31·4
5	Litija. . . .	*51·5*	48·1	11	Radovljica . .	*24·2*	24·8
6	Kranj . . .	*51·3*	52·8				

Število	Sodnije po rel. prebivalstvu	Prebivalstvo		Število	Sodnije po rel. prebivalstvu	Prebivalstvo	
		l. 1880	l. 1869			l. 1880	l. 1869
1	Metlika . . .	*71·3*	70·3	16	Ribnica . . .	*47·8*	43·5
2	Krško . . .	*69·1*	67·0	17	Črnomelj . .	*47·2*	47·0
3	Ljublj. okolica .	*67·5*	62·4	18	Škofja Loka . .	*47·1*	48·0
4	Brdo	*67·5*	67·0	19	Vrhnika . . .	*46·9*	45·0
5	Kranj . . .	*62·8*	65·8	20	Trebnje . . .	*44·9*	42·9
6	Kamnik . . .	*60·9*	58·9	21	Idrija.	*44·7*	42·3
7	Mokronog . .	*57·1*	56·1	22	Senožeče . . .	*44·6*	46·8
8	Zatičina . . .	*55·8*	52·9	23	Velike Lašče. .	*41·2*	38·1
9	Vipava . . .	*52·3*	54·2	24	Postojina . .	*38·8*	37·4
10	Bistrica . . .	*52·1*	49·1	25	Tržič.	*38·0*	38·0
11	Kostánjevica . .	*51·9*	48·6	26	Logatec . . .	*37·6*	34·1
12	Litija . . .	*49·3*	45·7	27	Kočevje . . .	*28·8*	26·1
13	Novo Mesto . .	*49·2*	47·7	28	Radovljica . .	*27·6*	28·4
14	Radeče . . .	*48·9*	51·6	29	Kranjska Gora .	*17·7*	18·0
15	Žužemperk . .	*48·7*	45·5	30	Lož	*17·6*	16.8

b) *Občine.*

Na Kranjskem sploh pride na vsako posamezno občino 1323 prebivalcev. Nadnormalno prebivalstvo imajo tedaj občine v 5 glavarstvih in v 16 sodnijah, podnormalno v 6 glavarstvih in v 14 sodnijah. — Glede prebivalstva ima največje občine Notranjska, kjer pride na vsako občino po 1517 ljudij; najmanjše Gorenjska, s samo po 1179 prebivalci; dolenjske občine imajo povprek po 1370 ljudij.

Število	Glavarstva po relat. prebivalstvu občin	Prebivalstvo		Število	Glavarstva po relat. prebivalstvu občin	Prebivalstvo	
		leta 1880	l. 1869			leta 1880	l. 1869
1	Krško . . .	*2835*	2779	7	Postojina . .	*1092*	1085
2	Novo Mesto .	*2325*	2228	8	Kočevje . .	*1072*	977
3	Logatec . .	*2218*	2068	9	Črnomelj . .	*964*	956
4	Kranj . . .	*2011*	2069	10	Litija . . .	*852*	796
5	Ljublj. okolica .	*1545*	1443	11	Kamnik . .	*662*	648
6	Radovljica .	*1309*	1340				

Število	Sodnije po relat. prebivalstvu občin	Prebivalstvo		Število	Sodnije po relat. prebivalstvu občin	Prebivalstvo	
		leta 1880	l. 1869			leta 1880	l. 1869
1	Krško . . .	*3979*	3856	16	Radovljica . .	*1398*	1434
2	Lož . . .	*3082*	2931	17	Litija . . .	*1319*	1222
3	Kostanjevica .	*2913*	2724	18	Velike Lašče .	*1279*	1182
4	Škofja Loka .	*2623*	2670	19	Ribnica . .	*1251*	1140
5	Novo Mesto .	*2604*	2524	20	Metlika . .	*1207*	1190
6	Postojina . .	*2455*	2370	21	Tržič . . .	*1182*	1181
7	Mokronog .	*2409*	2368	22	Kranjska Gora	*1103*	1120
8	Logatec . .	*2341*	2123	23	Bistrica . .	*955*	899
9	Radeče . .	*2250*	2376	24	Kočevje . .	*924*	838
10	Vrhnika . .	*2118*	2035	25	Vipava . .	*861*	892
11	Žužemperk .	*2074*	1936	26	Črnomelj . .	*848*	845
12	Trebnje . .	*2017*	1927	27	Senožeče . .	*834*	874
13	Kranj . . .	*1898*	1988	28	Brdo . . .	*816*	809
14	Idrija . . .	*1801*	1703	29	Kamnik . .	*584*	565
15	Ljublj. okolica .	*1401*	1295	30	Zatičina . .	*522*	494

c) *Kraji.*

Na Kranjskem sploh pride na vsak posamezen kraj po 148 prebivalcev. Nadnormalno prebivalstvo imajo tedaj kraji v 5 glavarstvih in v 15 sodnijah, podnormalno v 6 glavarstvih in 15 sodnijah.

Glede relativnega prebivalstva ima največje kraje Notranjska, kjer pride na vsak posamezen kraj 211 ljudij; najmanjše, s samo 110 ljudmi, ima Dolenjska; v gorenjskih krajih prebiva povprek po 166 ljudij.

Številu	Glavarstva po relat. prebivalstvu krajev	Prebivalstvo		Število	Glavarstva po relat. prebivalstvu krajev	Prebivalstvo	
		leta 1880	leta 1869			leta 1880	leta 1869
1	Postojina .	*257*	254	7	Črnomelj .	*138*	137
2	Radovljica .	*206*	211	8	Litija . .	*120*	112
3	Ljublj. okolica	*181*	168	9	Krško . .	*111*	108
4	Logatec .	*175*	164	10	Kočevje .	*109*	99
5	Kranj . .	*165*	170	11	Novo Mesto	*92*	88
6	Kamnik . .	*145*	142				

Število	Sodnije po relat. prebivalstvu krajev	Prebivalstvo		Število	Sodnije po relat. prebivalstvu krajev	Prebivalstvo	
		leta 1880	leta 1869			leta 1880	leta 1869
1	Kranj. Gora	*315·0*	320·0	16	Metlika . .	*147·0*	145·0
2	Postojina .	*285·5*	275·5	17	Brdo . .	*146·0*	144·5
3	Vipava . .	*280·0*	290·5	18	Kamnik .	*145·0*	140·0
4	Logatec .	*275·5*	250·0	19	Škofja Loka	*140·5*	143·0
5	Bistrica .	*244·0*	230·0	20	Črnomelj .	*132·0*	131·5
6	Idrija . .	*232·5*	219·5	21	Žužemperk .	*129·5*	121·0
7	Vrhnika .	*215.0*	206·5	22	Mokronog .	*116·5*	114·5
8	Tržič . .	*204·0*	203·5	23	Krško . .	*111·0*	108·0
9	Senožeče .	*202·0*	212·0	24	Kočevje . .	*107·5*	97·5
10	Kranj . .	*190·0*	199·0	25	Novo Mesto	*98·0*	95·0
11	Ribnica . .	*186·5*	170·0	26	Lož . . .	*90·0*	86·0
12	Radovljica .	*185·0*	189·5	27	Zatičina .	*84·0*	79·5
13	Ljublj. okolica	*170·5*	158·0	28	Kostanjevica	*83·5*	78·5
14	Radeče . .	*163·5*	173·0	29	Velike Lašče	*69·5*	64·0
15	Litija . .	*158·0*	146·5	30	Trebnje . .	*61.5*	59·0

Glede na relativni narastaj za Kranjsko sploh, za 1·8 ljudij na 1☐km., je nadnormalno narastlo relativno prebivalstvo 6 glavarstev in 16 sodnij.

Relativni primankljaj je imelo dvoje glavarstev in sedem sodnij.

	Za	Imena glavarstvom	Imena sodnijam
Relativni narastaj po številu ljudij	več kot 5	—	Ljubljanska okolica
	4—5	—	Ribnica
	3—4	Ljublj. okolica, Litija, Kočevje	Litija, Logatec, Kostanjevica, Žužemperk, Lašče, Bistrica,
	2—3	Logatec, Novo Mesto	Zatičina, Kočevje, Idrija, Krško, Kamnik, Trebnje
	1—2	Kamnik, Krško	Vrhnika, Novo Mesto, Postojina, Mokronog, Metlika
	0—1	Črnomelj, Postojina	Lož, Brdo, Črnomelj, Tržič
Rel. primanjkljaj po štev. ljudij	0—1	Radovljica	Kranjska Gora, Radovljica, Škofja Loka
	1—2	Kranj	Vipava
	2—3	—	Senožeče, Radeče, Kranj

Ker je na Kranjskem vsaka posamezna občina povprek narastla za 52 ljudij, narastle so tedaj nadnormalno občine 6 glavarstev in 16 sodnij, podnormalno pa občine 5 glavarstev in 14 sodnij. Od glavarstev so najmočneje, za 150 ljudij, narastle občine v Logatci, najmočneje pale, za 58 ljudij, v Kranji. Od sodnij so narastle najmočneje, za 218 ljudij, zopet v Logatci, najmočneje pale, za 126 ljudij, so pa v Radečah. Za več kot 100 ljudij so še narastle občine glavarstva Ljubljanska okolica, in sodnij: Kostanjevica, Lož, Žužemperk, Krško, Ribnica in Ljubljanska okolica.

Ker je na Kranjskem narastel vsak posamezen kraj za 5·5 ljudij, narastli so nadnormalno kraji 4 glavarstev in 10 sodnij, normalno kraji 2 sodnij, podnormalno pa kraji 7 glavarstev in 18 sodnij. Za več kot 10 ljudij so narastli kraji glavarstev: Ljubljanska okolica, Logatec, in sodnij: Logatec, Bistrica, Idrija, Ribnica, Ljubljanska okolica in Litija. Najmočneje so narastli kraji glavarstva Ljubljanske okolice in sodnije Logaške. Najmočneje so pali v glavarstvih Kranj in Radovljica, in v sodniji Vipavski.

* * *

Star srbsko-cirilsk rokopis.

Das dalmatinisch-serbische cyrillische Misale romanum der Leipziger Stadtbibliothek. Von Prof. Dr. August Leskien. (Abdruck aus den Berichten der philol.-histor. Classe der königl. Sächs. Gesellschaft der Wissenschaften. 1881. Od 199. do 250. str. v 8$^{\text{ki.}}$)

Méstna knjížnica v Lipsku hrani rokopis na papirji (mášno knjigo ali misál), obsezajóč evangelija in epistole v južnosrbskej (dalmatinskej) prelógi. Rokopis je v Lipsk 1699. l. prišel po tedanjem biblijotekarji G. K. Goetze-ji, kakor svedoči spredaj prilépljeno pismo glagolskega književnika Ivana Pastrića.

O tem rokopisu je učeni g. profesor Leskien objavil zgoraj omenjeno, zeló zanímljivo razpravo, v katerej na 204. str. žaluje, da v Lipsku nikakor né mogel v roko dobiti knjige (misála) po imeni: „Pistule, i Evanyelya po sfe godischie harvatschim yazichom Stumacena, Nouo pristampana. i s pomgnom priuiyena, po nacinu nouoga Missala nareyena po sfetoy materi Crichui. — Prodayu se v Bnetcih pri sfetomu Xulianu v chgnigara chi darxi zlamen od Macche.1) 1586.“ — Na konci knjige je čitati: „In Venetia. Per Giouan' Antonio Rampazetto. Et si vendeno à San Zulian, all' Insegna della Gatta.“ Ljubljanska biblijoteka ima to z nemškimi písmeni natisneno knjigo v dveh izvodih (eksemplarih), ter jeden izmej njíju zdaj leží pred menój, kadar to pišem. Lice teh „pistul in evanyelyj“ je mala četvrtina (Kleinquart), in vsa knjiga ima 116 listov, a vsaka stran razpredeljêna je na dve, navadno po 38 vrstíc beroči postáti (kolumni); čisla so zabeléžena vselej samó na 1. stráni vsacega lista, a druga stran néma čisla.2)

---

1) Čitaj: mačke. katero je ta knjigotržec naslikano imel nad svojo prodajalnico, in tudi náslovni list (Titelblatt) rečene knjige kaže podobo zajétne mačke, držéče ujeto miš v gobci, a okolo mačke napis: „dissimilium infida sotietas.“

2) K temu od začetka te knjige nésem prištel: a) náslovnega lista; b) kazála (tabula contentorum in hoc volumine) itd., kar obseza 2 lista: c) vlaškega kolédarja, katerega je 3 liste, zatorej vsega vkupe 6 listov. natisnenih z latínico, brez kacega napisanega čisla. Potem se stóprav tekst in čislo stranàm začenja z besedami: „Stumacenye harvascho od Pistul, i Evanelyi. Choyi se zdarxe, v novom Missalu nareyenu po sfetey materi Chrichui“.

Rokopis mestne knjižnice v Lipsku, o katerem piše g. Leskien, zovóč ga tudi „lectionarium Illyricum“ (ilirsko čítanko), kakor ga hočem za njim i jaz imenovati, imel je vsega vkupe do 283 listov, a zdaj uže né ves, kolikeršen je bil nekdaj, kajti okršen je v začetku, v sredi in na konci nedeljskih evangelij. Največ je odtrganega v začetku.

Ako je bil tekst ilirske čitanke vse takó uréjen, kakor je v misálu s 1586. l., to so mu v začetku izgubljeni tí kosovi: V nedig(liu) parvu od adven.: ctenye pistule blaxenoga Paula apostola k Rimglianom XIII., 11—14.; naslidouanye suetoga euan. po Luçi XXI., 25—33. — U nedigliu drugu od aduenta: ctenye p. b. P. apost. ch Rimglianom XV., 4—13.; naslidou. sue. eu. po Matiu XI., 2—10. — U nedigliu tretu od aduenta: c. p. b. P. a. ch Filipianom IV., 4—7.; (eu.) po Ivanu I., 19—28. — U sridu od quatar: prorocastuo (paruo): ct. Izaiye prorocha II., 2—5.; prorocastuo drugo: cten. Izaiye prorocha VII., 10—15.; (eu.) po Luçi I., 26—38. — U petach (od quatar): c. Yza(iye) proroka XI., 1—5.; (eu.) po Luci I., 39—47. — U subbottu od quatar: c. Yzaie prorocha: prorocastuo paruo XIX., 20—22.; prorocastuo drugo: c. Yzaie prorocha XXXV., 1—7.; prorocastuo treto: c. Yza(iye) p(rorocha) XL., 9—11.; proro(castuo) cetuarto: c. Iza(iye) pro(rocha) XLV., 1—8.; proro(castuo) peto: c. Daniela pro(rocha) III., 47—52.; c. p. II. b. P. a. k Solugnianom II., 1—8.; euangelie (po Luçi III., 1—6.) [Na tem mestu je samó povedano, kde se to evangelije išči]. — V nedigliu cetuartu od aduenta: ctenge p. I. b. P. a. Korin. IV., 1—5.; naslidouanie s. e. (po Luçi) III., 1—6. — Na uecer Boxichia: ctenye pistule b. P. a. k Rimglianom I., 1—6.; naslidouanie suetoga e. po Matiu I., 18—21. — Na dan Boxichia, na paruu missu: ctenye pist. blaxenoga Paula apostola k Titu II., 11—15.; naslidouanye s. e. po Luci II., 1—14. — Na drugu missu: c. p. b. P. a(po)stola k Titu III., 4—7.; naslidouanie s. e. po Luci II., 15—20. — Na tretu missu: c. p. b. P. a. k Xidouom I., 1—2., to je, do besed: „didnicha oda sfega“, s katerimi besedami se stóprav začenja rokopis ilirske čitanke. V misálu s 1586. l. ti kosovi obsezajo 5 listov in 7 vrstíc na 1. postáti 6^a. — Po misálu s 1586. l. sodèč bi v sredi ilirske čitanke v evangeliji po Ivanu X., 22—38. nedostajal zadnji konec, to je 33—38. (ne pobiyamo te — a ya sam v otçu), kar se čita u sridu pete ned(iglie) ko(rizmene) [postne], ter nedostajalo bi ondúkaj tudi u cetuar(tach) pete ned(iglie korizmene) vse „čtenje“ Da(niela) p(rorocha) III., 34—45., in evangelije po

Luci VII., 36. do besed: „(suzami sf)oyimi oprala ye noge moye.“ Ta vrzel v misálu s 1586. l. obséza 27 vrstíc na 2. postáti 39^a, potem vso 2. stran 39. lista (76 vrstic) in polčetvrto vrstíco na 1. postáti 40^a. — Dalje od teh besed se v ilirskej čitanki nič ne pogreša dor do konca nedeljskih evangelij, to je, do nediglie duadeset i cetuarte po Dusih; a tukaj se nahaja zadnja vrzel, in to v evangeliji po „Matiyu“ XXIV., 15., kder je odtrgano vse, kar je bilo dalje od 24. granesa (vêrza) do konca (do 35. granesa) tega evangelija (ustanu se tada stanouito — ne chie pomagnkati), katera vrzel v misálu s 1586. l. obseza 23 vrstíc na 1. postáti 85^a in 19 vrstíc na 2. postáti 85^a, zatorej vsega vkupe 42 vrstíc.

Izgubljene liste v začetku ilirske čitanke, pripoveduje g. Leskien, nadomestil je bil nekdo drug mnogo pozneje, kakor se vidi iz pisanja; teh listov se je ohranil samó zadnji. Z istim papirjem in z isto roko se je i nedostatek v sredi, to je, mej 90. in 91. listom, nadomestil z dvema listoma. To pismo je iz 17. véka. A ker drugi teh dveh listov né čisto popisan, upotrebil je nekdo prazni prostor, da je nanj postavil zanímljivo zabeléžbo v cirilici:¹) „da se zna i uspomenuie kada potresĭ bii u sriedu na šest(i) danĭ aprila mieseca na 1667 i kule se odĭ grada obališe i izpucaše“. Iz te zabeléžbe je razvidno, da je rokopis o vélicem potresu 1667. l. bil v Dubrovníku, in to ali v mestu samem ali v njega oblížji, ker drugače bi se ne bila zapisala beseda „grad“. — To je vse, kar se vé o zgodovini tega rokopisa. Njega pismo je krasna bosensko-dobróvška cirilica, na videz jako starega obraza; a po paleografiji gosp. profesor Leskien né mogel dognati, iz katere dôbe: po jeziku in pravopisu spada v konec 15. ali v začetek 16. véka. Jezik tega rokopisa vodi nas ob enem v južno-srbske kraje, in zdelal ga je kak primorec, kar pričajo mnoge vlaške besede in druge jezikoslovne posebnosti; najbrže kak Dobróvčan, kakor gospod Leskien misli. — Zakaj ménim jaz, da né mogel biti Dobróvčan, to hočem pozneje povedati.

A iz vlásti važno je vprašanje, v kacem odnóšaji si je ta rokopis k ostalim južnoslovanskim prelógam cerkvenih misálov. Če v misel ne vzamemo netrdnih Trubarjevih besed (v predgovoru k novemu testamentu s 1561. l.), da je njemu ob tem zdelovanji nekoliko rabila i neka hrvatska, malo pred 1556. l. v Benetkah natisnena mašna knjiga, to so nam znani vrhu tega še tí hrvatski, po večíni z latínico natisneni

---

¹) Ker tiskarnica néma dovolj cirilskih známenj, zató sem cirilska písmena dál povsod natisniti z latinico.

misali: 1) natisk s 1495. l., ki ga je na svitlo dal Bernardin (emendata et diligenter correcta per fratrem Bernardinum Spalatensem). To je najstarejša natisnena knjiga katoliških Ilirov, kolikor je do zdaj znano; 2) neki Benetsk natisk s 1543. l., ki ga je zdelal nekak svečeník iz Trogirja, bajè Zborić, tudi Zboravčić in Zborišić imenovan;[1] 3) „Pistule i Evanyelya po sfe godischie itd. V Bnetcih 1586.“ Uže poprej smo povedali, da Ljubljanska biblijoteka to knjigo hrani v dveh izvodih. — Ivan Kukuljević (v Bibliografiji hrvatskej na 21. str.) ta natisk imenuje novo izdanje Bernardinovega misála, o čemer se né dvojiti: izdaji s 1543. l. in s 1586. l. se od nekdaj prisvajati obé jednemu ter istemu možu, kateri misala né prelagal iz nova, ker je brez nobene dvojbe poznal Bernardinovo délo, kajti bil je duhovnik izpod Spletskega nadškofa, od koder tudi Bernardin. A besedam gosp. profesorja Leskiena, izrečenim na 204. str., da je misál s 1586. l. narejen čisto po ónem misálu, ki je bil izza tridentskega zbora pregledan ter potlej natisnen prvič 1570. l., naj odgovorím, da to vender né takó. Gosp. Leskien velí namreč, da niti v dotridentskih misalih niti v ilirskej čitanki u subotu svetu u drugom proročastvu: genesis V., 31. — VIII., 21. né najti VI., 8—12.: „hae sunt generationes Noe — super terram,“ a v potridentskih da se to nahaja. Resnica je, da tega mesta zaman iščemo i v misalu s 1586. l., ker je izostavljeno tudi v njem. Dalje baš ondúkaj piše gosp. Leskien, da v „osobitom svetih“ (proprium sanctorum) v 21. decembra „in festo s. Thomae apostoli“ v dotridentskih misalih namesto epistole stojí: „Benedictio domini super caput justi. Require in vigilia unius apostoli“, to je: „čitanje iz Lib. eccles. caput 44. in 45.“, a v potridentskih mimisalih da je na tem mestu „čitanje iz lista k Efežanom (II., 19—22.)“ Ta list k Efežanom ima tudi misál s 1586. l. ($86^a/98^b$), in slôve takó:

U blagdan aposto(la). Ch Efez. Bratyo, yure niste gosti ni prisclaçi, da yeste grayane sfetih i hixniçi boxyi, nadozidani sfarhu zastaue apostolof i prorokof Isucharstom, nay viscim poglauitim chamichom, v kom sfacho zidanye zastaufglieno reste[2]) v templi sfetom v gospodinu, u chom se i ui saziyte na pribiualischie boxye u duhu sfetom.

---

[1]) On sam se je na tej knjigi podpisal: „Benedat Zborofçiç“, to je: Zborovčić, kakor gospod profesor Jagić pripoveduje v svojega „Archiva“ II. zvezku (1876/77. l.) na 722. in 723. str.

[2]) Namesto: raste.

Gospodu profesorju Leskienu, kakor je znano, né bil dostopen misál s 1586. l.[1]); o njem je védel samó iz Daničićeve razprave: „Razlike izmedju jezika srpskog i hrvatskog“ (v Glasniku IX., 58.), in zató je on iz te razprave v svoj spis na 205. in 206. str. vzprejel kratek odlomek tega misala, a ne brez hib, ki jih je našel morebiti uže v Daničići, katerega zdaj némam v roci. Hibe so té: na 205. str. v 7. vrstíci namesto: at to, čitaj: a to; v 25. vrstíci namesto: hochiesc, čitaj: hockiesc; na 206. str. v 6. vrstíci namesto: bisce, čitaj: bijsce; v 9. vrstíci namesto: scupilo, čitaj: schupilo.

Ako se primemo te misli, da misála s 1543. in s 1586. l. násta nič druzega, nego nov natisk ónega misála, ki je bil mej ljúdi prišel 1495. l., potem je soditi, da bi oba prva ter ž njima vred i čitanka ilirska imeli v glavnih stvaréh take besede, kakeršne so v misalu s 1495. l., in tudi bi nastalo vprašanje, ali sta misál s 1495. l. in ilirska čitanka vzeta oba iz jednega ter istega rokopisa, ali je prepísano drugo iz druzega.

Profesor Leskien tega vprašanja né rešil, a navèl je na 206. in 207. str. iz ilirske čitanke dve mesti, po katerih bi se dalo ugibati, da je ta čitanka iz latinice prepisana v cirilico. Namreč iz Ivana V., 6.: „hunc cum vidisset Jesus jacentem et cognovisset, quia multum jam tempus habet, dicit (dixit) ei“, vidimo v misálu s 1586. l. (20^{a}) od besede do besede a dobro preloženo takó: „ovoga kako vidi Isus ležeći, i pozna, da veliko vrime biše imil (z dodatkom: v nemoći svojoj), reče njemu“; a v cirilskem prepisu ilirske čitanke stojí: gnil, namesto imil, kar se ne dá tolmačiti drugače, nego da je prepisovalec napak čital latinski zapisano besedo: gimil ali ymil (t. j. imil), posebno zató, ker narečje ilirske čitanke hoče imeti: imao, namesto: imil. — V misálu s 1586. l. (20^{b}) nahajamo besede: „jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat“ pravilno preložene takó: „jure ne hti veće sagrišiti, da ti još gore nič ne pride“, a v ilirskej čitanki vidimo „nie“, namesto: „nič“, kar se dá zopet samó takó tolmačiti, da prepisovalec latinski zapisanega: „nic“ (t. j. nič) né razumel. K temu naj z drugačnega pogleda tukaj dodam še jaz, da, kakor mi kaže 228. str. Leskienove razprave, ilirska čitanka ima tudi v evangeliji po Ivanu VI.,

---

[1]) V jednem izmej obeh izvodov Ljubljanske biblijoteke je na 1. stráni zadnjega lista zapisano s črnilom: „Ego Peri . . s (dve písmeni te besede se ne dasta razločiti) Vincentius Gladich Flum^{s}. (Fluminensis = Réčan) 1611“, kar nam pripoveduje, da je ta knjiga 1611. léta rabila Réčanu Gladiću.

7. pogreško: „da bi svaki od nihĭ isto koliko godire malo vazeo“, a v misálu s 1586. l. (31^b) je óndukaj prav: „da bi sfachi od gnih listo choliko godire mallo vazel;“ kajti „listo“ hrvatski znači „tantum“ (nur), katere besede pisatelj ilirske čitanke zopet né prav čital ali je né razumel, kakor i mnogo drugih ne.

Razven rečenih natisnenih misalov je gosp. Leskien k temu srbskemu rokopisu primeril še jedno delo te vrste, katero je 1503. l. v latinskem rokopisu zvršil Dobróvški pisatelj Nikola Ranjina. To delo né prepisano iz ilirske čitanke, niti ne čitanka iz njega, od katerega se zeló razlikuje, a z druge platí se zopet vidi mahoma, da se oba rokopisa opirata na jedno ter isto prelógo starejše dobe.

Vsi dosedaj oménjeni misali so v narodnem jezici pisani; a v zapadnej Srbskej (v Hrvatih, po starozgodovinskem zmislu te besede) nahajali so se tudi še drugačni misáli, pisani z glagolico, imejoči evangelija in liste iz staroslovenske preloge sv. pisma. Profesor Leskien je k ilirskej čitanki primeril tudi nekó mesto glagolskega, natisnenega misála s 1483. l., a vse to je pokazalo, da v narodni jezik presukneni hrvatski misali izvirajo vsi iz nekdanjih staroslovenskih, katerim so jezik poznejši duhovniki toliko prenovili, da je v njih beseda ljudém bila zopet razumna.

(Konec prihodnjič.) M. M.

* * *

Dva verza Preširnova.

„Môgla umréti ni stára Sibíla,
De so pernêsli ji ’z dóma perstí“.

(Preš., 1847, 28.)

Kako je tolmačiti te besede Preširnove?

Domovina Sibyll je Mala Asija; prebivale so, kakor nymphe, v krasnih špiljah, iz kterih so prejemale navdihnenje. Iz Asije so razširjale se njih prerokbe in pravljice o njihovem osobnem delovanji po Grškem in po Italiji. Tako so pravili v Troadi, Erythrah, Klaru, na Samu, Delu in v Delphih o Sibylli Herophili, svečenici Apollona Smintheja, ki je prepevala stare hymne Apollonu na čast in se zvala hčer nymphe Ide, in v italijskih Cumah o zgodovinsko znani Sibylli, ktera je bila tudi svečenica Apollonova. (Prim. Preller. Griech Mythol. I. 216). Z njeno pomočjo je širil kralj Tarquinius Apollonovo bogočastje po Italiji.

Sibylla ni ime jedne osobe, nego vsake take Apollonove prerokinje; za tega delj govore starodobni pisatelji zdaj o jedni, zdaj o več Sibyllah. Platon (Theag. p. 124 D) pozna le jedno Sibyllo ter jo imenuje prerokinjo (Χρησμῳδός). Pausanias (Descript. Graec. X, 12) poroča: „V Delphih je na štrleči skali stoječa prerokovala Herophila, nazvana Sibylla. Ta je, pravijo, najstarejša, po grški pravljici hči Dija in Lamije; prerokovala je prva ter od Afričanov dobila priimek Sibylla. Druga poznejša Herophila pa je živela pred Trojsko vojno. Imenovala se ni le Herophilo, temuč tudi Artemido. Živela je večjidel na Samu, a prišla je tudi v Klaros. Delos in Delphe. Umrla je v Troadi, kjer ima v gaji Apollona Smintheja nagrobnico“. To nagrobnico, pisano v distihih v dorskem dialektu, ohranil nam je tudi Pausanias. Jednako so kazali v Kymi (Pausan. l. c.) majhno ročko v svetišči Apollonovem rekoč, da ondu leže kosti Sibylline.

Diodor (IV, 66) piše dalje, da je Daphna, hči Teiresijeva, prerokovala v Delphih ter bila nazvana Sibylla.

Teh citatov menda ni treba množiti z jednakimi iz Aristotela (Mirab. 96), Strabona (14. p. 645). Aeliana (V.H. 12, 35), Suide (Lex. 5. v. Sibylla); omenjamo samo še, da so nympho Albuneo pri Tiburji, znano iz Horatija (Od. I, 7, 12) in Vergilija (Aen. VII. 82) tudi nazivali Sibyllo.

Iz tega bode očito, da so Sibylle prerokujoče nymphe. Ker so si bile po duhu sorodne in so jako dolgo živele, dela je pravljica tudi njihovo osobnost v neko zvezo. Tako je veljala Cumaejska Sibylla v Italiji za to isto, kakor Erythraejska, katera je, pravijo, od Apollona toliko dnij življenja prejela, kolikor je bilo peska na obrežji njene domovine, toda s tem pogojem, da zapusti domovino in nikdar več ne vidi rodne zemlje. Šla je tedaj v italske Cume in živela ondu neskončno dolgo, da si je naposled sama smrti želela in jo našla po pismu, ki je bilo s prstjo iz njene domovine zapečateno (Preller, Röm. Myth. str. 266).

V. K.

Družba sv. Mohorja

razpošilja svojim družabnikom za leto 1882. te knjige:

1. Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina sv. Jožefa. Popisal Jožef Volčič. duhoven ljubljanske škofije. I. snopič, 9 tiskanih pol.

2. Križana vsmiljenost ali življenje sv. Elizabete. Spisal dr. Alban Stolc, poslovenil P. Hrizogon Majar, 13 tiskanih pol.

3. Slovenske večernice, 34. zvezek, 7 tiskanih pol.

4. Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. Spisal Jos. Starè, IX. snopič, 11 tiskanih pol.

5. Naše škodljive živali v podobi in besedi. Opisal Fr. Erjavec. III. snopič (konec), 7 tiskanih pol.

6. Koledar družbe sv. Mohora za navadno leto 1883, 17 tiskanih pol.

Tedaj šestero knjig, ki skupaj obsezajo 64 tiskanih pol. In vse to daje družba svojim članom za 1 gld. na leto!

Kar se tiče posamičnih knjig, moramo odkrito povedati, da z našega stališča nam najbolje ugajajo zadnje štiri, ker nam podajejo največ pripovednega, poučnega in obče zanimljivega berila. O Erjavčevi knjigi nečemo govoriti; saj je ta najpriljubljenejši pisatelj slovenski vsakemu dober znanec in vsak spis njegov dovršeno delo. — Staretova „Zgodovina“ nam letos pripoveduje zgodbe srbskega, bolgarskega in madjarskega naroda v srednjem veku ter završuje srednji vek v obče. Pričenja se tudi že IV. zvezek, t. j. novi vek, v katerem nam pisatelj pripoveduje raznovrstna odkritja in razne iznajdbe 15. in 16. stoletja ter pričetke cerkvene reformacije. Knjiga je prijetno in, kolikor je pri takem predmetu môči, popularno pisana; za tega delj se čudimo ter ob jednem obžalujemo, da bode bodoče leto odbor izdavanje te prekoristne, pouku in omiki naroda našega prepotrebne knjige ustavil ter jo stopram leta 1884. nadaljeval; obžalujemo to osobito za to, ker je Staretova „Zgodovina“ tudi pridnim gimnazijalcem in realcem našim jako priljubljena pomožna knjiga, katero o prostih urah slastno prebirajo, da bolje razumejo nemški tolmačeno jim zgodovinsko učivo. Naj bi tedaj slavni odbor svoj sklep ovrgel ter lepo to knjigo redno nadaljeval! — V „Večernicah“ odlikujeta se posebno Kržičev spis o Ircih in dr. Fr. Škofičeva razprava o pravnih razmerah med sosedi (mejaši). Dobro bi pogodil družbin odbor, ako bi priobčeval v svojih knjigah več spisov take vrste, kakeršen je Škofičev. S takimi zlatimi pouki bi našega zemljiškega posestnika odvrnil od marsikatere nepotrebne in drage pravde. Tudi Vrhovčev „Razgled po svetu“ je prav dobro in primerno sestavljen. Veseli nas, da se Koledar na 148. strani v uradnem poročilu in v „Razgledu“ na 70—75. str. tako toplo spomina tudi našega pokojnega Jurčiča. Baš Jurčičeve povesti (osobito njegov „Jurij Kozjak“, njegovi „Spomini starega Slovenca“ in njegov „Grad Rojinje“) so veliko, jako veliko primogle, da se je družba sv. Mohorja Slovencem tako hitro in tako močno priljubila.

Iz družbinih oznanil posnemamo te črtice: Družbin odbor toži, da mu dohaja premalo pripravnih pesnij, bodisi liričnih, bodisi epičnih, tako da je bil letos primoran prositi pesnika Gregorčiča, naj mu dovoli ponatisniti nekoliko svojih že drugje objavljenih pesnij. Ako se ponatiskujejo dobre lirične pesni, transeat! A kaj in komu naj koristijo nedovršeni pesniški proizvodi, kakor jih čitamo tudi po nekaterih straneh družbinih knjig? Osobito naj bi družba skrbela za dobre pripovedne pesni, kajti te veliko bolje ugajajo našemu kmetu, nego čisto subjektivne lirične, ako niso tako krasne in jedernate kakor Gregorčičeve. — Dalje čitamo tožbo, da družbi pohajajo dobre povesti, krepke narodno-gospodarske razprave in spisi o pravnih razmerah. Pozor tedaj, pisatelji slovenski!

Za razpisana darila tekmovalo je letos 28 rokopisov, a obdarovani so bili samo trije, jeden gospé Pavline Pajkove, drugi Svetilkov, in tretji Kodrov. Družbi dohaja preveč „nezrelih dijaških poskušenj“; a to je deloma zakrivil sam odbor v svoji dobri volji, ker je zadnja leta večkrat nagradil nezrele, po raznih nemških knjigah posnete spise. Velikrat bi odbor bolje pogodil, ako bi se kar naravnost obrnil do priznanih pisateljev slovenskih ter jih poprosil, naj mu spišejo to in to. Tako je tudi pokojni Janežič pri Jurčiči vedno povesti „Večernicam“ naročal.

Za letošnje leto družba razpisuje te nagrade: 1. dvesto goldinarjev za izvirno, do 5 pol obširno povest; 2. sto in štirideset goldinarjev za štiri poučne, po $^1/_2$ tiskane pole obsežne razprave.

Vrhu „Koledarja“ in nadaljevanja Volčičeve, letos pričete knjige prejeli bodo družabniki prihodnje leto: dr. J. Križaničevo zgodovino sv. katoliške cerkve, „Večernic“ 36. zvezek, pričetek nove knjige Erjavčeve: „Naše škodljive rastline v podobi in besedi“ in cerkveno pesmarico „Cecilija“.

Dohodkov je imela družba 25.352 gld. 65 kr., stroškov 25.278 gld. 98 kr., ostanka tedaj 73 gld. 67 kr. Matičini glavnici je prirastlo letos 288 gld. v gotovini, tako da je 1. avgusta 1881. l. znašala 16.291 gld. v gotovini in 200 gld. v obligacijah. Naložena je zakonito in obrestinosno v družbini hiši in tiskarni.

Družabnikov je bilo letos 24.474 (lani 25.084), tedaj 610 menj ko lani, in ker jih je že leta 1881. tudi 346 odpadlo, izgubila je družba v dveh letih 956 družabnikov.

5. Po posamičnih škofijah delé se družabniki tako:

Goriška	2798	družabnikov,	239	mènj	ko	lani
Krška	2398	„	35	več	„	„
Lavantinska	7982	„	252	menj	„	„
Ljubljanska	9327	„	223	menj	„	„
Tržaška	1322	„	25	menj	„	„
Sekovska	160	„	9	več	„	„
Somboteljska	124	„	10	menj	„	„
Zagrebška	150	„	31	več	„	„
Senjska	98	„	12	več	„	„
Poreška	28	„	—			
Videmska	59	„	47	več	„	„
Razne	30	„	5	več	„	„

Skupaj 24.474 družabnikov, 610 menj ko lani.

Konečno izrekamo še dvojno željo. Prva je ta, da bi družba vse knjige svoje izdavala v jednem ter istem formatu, ker je sedanja raznovrstnost v tem oziru jako neprilična vsakemu, kdor družbine knjige hrani; in druga je ta, da bi družba razpošiljala samo vezane knjige. Ako bi vsako leto namestu po šestero nevezanih svojim družabnikom dajala samo po petero, ali četvero vezanih knjig, jako bi ustregla vsem, a tudi ubranila, da bi se knjige ne ugonobile tako hitro, kakor se zdaj. Knjigovezna obrtnost je zadnja leta tako napredovala, da je pri tolikem številu možno knjige solidno in prav v cenó vezati. V obče pa želimo slavni družbi najlepši razcvit in napredek v čast in korist in slavo naroda slovenskega.

L.

„Archiv für slavische Philologie.“

Tega prekrasnega zbornika Jagičevega prišel nam je te dni v roke VI. knjige 3. zvezek s to vsebino: A. Brückner, Die Magdeburger Urtheile. Ein Denkmal deutschen Rechtes in polnischer Sprache aus der Mitte des XV. Jahrhunderts; A. Veselovski, neue Beiträge zur Geschichte der Salomonsage; več manjših doneskov od J. Hanusza, P. Syrkuja in T. Maretiča. A najimenitnejši članek zdi se nam v tem zvezku korespondenca med Dobrovskim in Kopitarjem, katero sta Miklošič in Patera prepustila Jagiču, da jo objavi v svojem zborniku.

Natisnenih je 15 listov iz leta 1810. In kakšni so ti listi! Tu je govor o Popoviči, Vodniku, Županu, Zoisu, Japlji, Kumerdeji, Primci, v novem slovenskem in slovanskem alfabetu, o Rusih in Madjarih, o habsburškem dvoru in avstrijski vladi, o političnih in občekulturnih vprašanjih, s kratka: o vesoljnem slovanstvu in ob vseh stvareh, javnih in osobinskih, ki so tisti čas prevévale srce tema največjima tedaj učenjakoma slovanskima. To je prava zgodovina prvih apostolov slavistiki! Nas Slovence mora ta korespondenca še posebno zanimati iz dveh uzrokov: prvič ker ta pisma izvirajo od rojaka našega Kopitarja ter podajejo zanimljive priloge h karakteristiki njegovi, in drugič ker se na premnogih mestih tičejo našega jezika, naših pisateljev.

Kakor vselej podaje nam tudi v tem zvezku prof. Jagič poučno biblijografično poročilo o najnovejših knjigah slovanskih. Na 492. in 493. strani se ob kratkem tudi prijazno spomina lanskega „Ljubljanskega Zvona“, omenjaje Žvabovih, Zupanovih, Hribarjevih, Levstikovih, Rutarjevih, Kosovih, Šumanovih in Trdinovih spisov. O Žvabovem „Popoviči“ pravi: „dieser Beitrag zur Geschichte der Gelehrten Deutschlands, die slavischer Abkunft waren, verdient besonders beachtet zu werden; übrigens man staunt, wenn man liest, dass der Verfasser seine Abhandlung hat kürzen müssen;“ o Levstikovih „Jezikoslovnih razpravah“: „etymologische Deutungen (darunter eine beachtenswerthe Erklärung des Wortes kupalo), sehr reichhaltig (die Fortsetzung wünschenswert);“ — o Levstikovi kritiki Kleinmayrove knjige: werthvolle Anzeige eines werthlosen Buches, die Abschnitte über Prešern, Vodnik und namentlich über Vesel-Koseski stellen der kritischen Schärfe des Referenten ein glänzendes Zeugniss aus.“

Konečno dostavljam še to, da Trdinovi „Gorjanci“ niso „krain. Oberland“, kakor zmotno misli prof. Jagič, ampak „Uskokengebirge“ na kranjsko-hrvatski meji. L.

Slovenski glasnik.

Pesmi. Peval Ivan Jenko. Založil pisatelj. Natisnila Klein in Kovač 1882. m. 8^0 206str. Cena 1 gld. — To je najnovejša pesniška zbirka slovenska. na katero dánes opozarjamo čitatelje svoje. Marsikoga bode zanimalo zvedeti. da je prof. Ivan Jenko v Gorici mlajši brat Simona Jenka, slovečega pesnika našega. Knjigo prodajeta Bamberg v Ljubljani in Wokulat v Gorici.

„Vrtnica“. To je naslov mazurki, katero je zložil Fran Jurkovič in založil Konstantin Tandler v Gradci. Skladbe za ples so pri nas Slovencih redke prikazni, tembolj je treba podpirati vsakega, kdor nam zloži kaj dobrega v tem genru. Jurkovičeva mazurka je dobra skladba, prva dva dela sta celo prav dobra, samo trio je nedostaten in ima to napako, da je spremljevanje neugodno, ker premalo označuje ritmične naglase, kar je pri plesovnih igrah, sosebno pa pri národnih, kakor je mazurka, neobhodno potrebno. V tem oziru bi svetovali gospodu Jurkoviču, da bi študiral Fr. Chopinove mazurke in polonaise, katere so pravi biseri te vrste skladeb. Priporočamo „Vrtnico“ našim igralkam in igralcem na glasoviru, ker jim bo posebno o pustnem času gotovo ugajala. Gospoda skladatelja pa radostno pozdravljamo kot novo moč na muzikalnem polji slovenskem, katera nam more zaradi lepe nadarjenosti še marsikatero lepo skladbo ustvariti in kličemo mu: le vrlo naprej! Tisk in vnanja oblika sta elegantna. cena jej je 50 kr. Na prodaji je pri založniku in tudi pri Giontiniji v Ljubljani.

V. Valenta.

Literarni in zabavni klub Ljubljanski začel se je s 30. septembrom shajati vsako soboto. Takoj prvi večer čital je g. R. Bežek svoj spis „Sokrat in Diotima“, obraz iz dijaškega življenja; 7. oktobra predaval je g. E. Lah o kranjskih jezerih; 14. oktobra Fr. Levec o Paulu Wienerji, kanoniku Ljubljanskem, somišljeniku in pomočniku Trubarjevem; 21. okt. prof. Šuklje o rudeči knjigi Ludovika XVI. Želeti bi bilo, da bi se tudi po drugih mestih slovenskih osnovali jednaki literarni in zabavni klubi, kajti taki prijateljski shodi podpirajo s svojimi predavanji in berili slovenske časopise in po njih slovensko slovstvo v obče, a vrhu tega v prijaznem razgovoru o raznih literarnih in drugih narodnih stvareh združujejo slovensko razumništvo.

Bleiweisov spomenik. Obitelj pokojnega dra. Bleiweisa vit. Trsteniškega postavila je na grobu svojega očeta posebno krasen spomenik. Na podstavi iz sivega domačega kamena vzdiga se četverorobovna 3·5m. visoka piramida iz drazega temnega granita. Zgoraj na sprednji strani je rodbinski grb (zlata zvezda nad polumesecem v rudeče-modro srebernem polji); pod grbom se čita ta napis:

Dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški,

vitez avstr. železne krone in Fran Josipovega reda, ruskega Vladimirovega reda, predsednik Matici slovenski“ in čitalnici Ljubljanski, c. kr. profesor, deželni poslanec, tajnik c. kr. kmetijski družbi, urednik „Novicam“, pravi član jugoslavenski akademiji znanosti in umetnosti v Zagrebu, častni član mnogih učenih društev, častni meščan ljubljanskega mesta in mnogih drugih mest in trgov, častni občan skoro vseh očin slovenskih itd.

** 19/11 1808 † 29/11 1881.*

Na kvadratični bazi nahaja se ta napis:

„Edino, kar nas teši v bolesti, je zavest, da ves narod slovenski z nami vred plače na Trojej gomili in da bodeš živel večno v srcu njegovem“.

Piramido iz granita zdelala sta brata Grein v Gradci, postavil jo je tukajšnji kamenár g. V. Čamernik na podstavi iz domačega kamena in okolo vsega spomenika je jako lično in ukusno ograjo iz kovanega železa naredil Ljubljanski ključaničar L. Zelenec. Kakor čujemo, stal je spomenik okolo 1100 gl.

Erženov spomenik. Literarni in zabavni klub Ljubljanski postavil je lani umršemu slovenskemu pisatelju Viktorju Erženu nagrobni spomenik. Na kubični podstavi vzdiguje se četverostrana 1·6^{m} visoka piramida iz svetogorskega belosivega kamena. Na sprednji strani bere se ta napis:

Viktor Eržen,
porojen 4. junija 1857. l. na Razdrtem pod Ljubljano, umrl 31. oktobra 1881. l.
v Ljubljani.
Pisatelju slovenskemu postavil literarno-zabavni klub Ljubljanski.

Literarni in zabavni klub Ljubljanski dal je olepšati tudi jako zanemarjeni grob pokojnega pisatelja Jos. Podmilšaka (Andrejčkovega Jožeta) ter je preskrbel, kar je bilo treba, da se njegovi umrjoči ostanki ne prekopljejo.

Spominski list. Gospod J. Cimperman v Ljubljani hrani spominsko knjigo umršega pisatelja Viktorja Eržena, v kateri čitamo tudi ta zanimljivi spominski list:

Viktorju Erženu.
(V album.)

Naši možjé, veliki in mali,
Vidim, da bodo napisali
Stare in mlade modrosti obilo,
Dobrih svétov, naukov lepo število
V te zbrane bele liste.
Glej, prijatelj, da spolniš vsaj tiste,
Za katere so ti izglede dajali.

V Ljubljani 24. julija 1879. Jos. Jurčič, s. r.

Nulla dies sine linea! Prof. Miklošič je te dni dunajski znanostni akademiji spet izročil učeno razpravo: „Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte“.

Gregorčičevih „Poezij“ prodalo se je do zdaj, t. j. v pol leta 1760 izvodov (tiskanih je bilo 1800). To je najlepši vspeh, katerega je sploh kedaj imela kakšna knjiga slovenska. O tej priliki naznanjamo, da je g. dr. Fr. Papež, advokat v Ljubljani, narisal Gregorčičevim „Poezijam“ prekrasne platnice, katere so se potem na Dunaji zdelale. Kdor si jih želi omisliti, oglasi naj se pri Ljubljanskem knjigarji J. Giontiniji.

Prof. Louis Leger priobčuje v velikem francoskem dnevniku „Le Télégraphe“ od 5. avg. t. l. zanimljiv feuilleton o svojem potovanji skozi Ljubljano in o Slovencih v obče. Omenja tudi, da francoski general Uhrich, slavni branitelj Strassburga l. 1870. je bil rojenjà Hrvat — Jurić, jeden tistih ilirskih mladeničev, katere je leta 1811. maršal Marmont poslal v vojaške šole na Francosko.

Čehi in Slovenci. Českí pisatelj Otokar Mokry, ki je letošnje poletje potoval po naših krajih, priobčil je v leposlovniku „Kvety“ krasno pesen „Slovinska“ in arabesko „Na vrbském jezeře“, a v „Narodnih listih“ feuilleton o svojem potovanji po Slovenskem. — Dr. Kaizl, ki je po letu bival na Bledu, opisuje v „Pokroku“ divno našo Gorenjsko. — Jurčičevega „Tugomera“ je v českem prevodu dal na svetlo Jos. Penižek. O priliki izpregovorimo besedo o tem zanimljivem prevodu. — Isti pisatelj priobčuje v „Ruchu“ (št. 21) studijo o našem Gregorčiči ter podaje v českem prevodu krasno pesen „Na potujčeni zemlji“. A kar piše g. Penižek o naših „asonanicah“, to je zmotno in o priliki hočemo stvar pojasniti.

Jan Matejko. Na Dunaji velikansko pozornost vzbuja prekrasna slika najslavnejšega slikarja poljskega Jana Matejka. Podoba 3·88^{m} visoka in 7·85^{m} dolga predstavlja ono zgodovinsko imenitno dejanje, ko se Albreht Braniborski, vojvoda Pruski poklanja poljskemu kralju Sigismundu I. Albreht Braniborski, načelnik nemškega viteškega reda, bil se je namreč po nasvetu Lutrovem in Melanhtonovem poluteranil, oženil, ter cerkvene posesti nemškega viteškega reda izpremenil v posvetno vojvodino Prusko. Da bi se zaradi tega svojega protizakonitega dejanja laže ubranil eventualnih napadov od nemške strani, izročil je vojvodino Prusko kralju poljskemu, od katerega jo je 10. aprila 1525. leta v Krakovu spet vzprejel v fevd. In ta veličastni prizor, ko Nemec kleči pred Slovanom, prekrasno je upodobil Matejko s svojim divnim čopičem. „Hołd pruski“ cenijo na 60.000 gld. a Matejko je sliko poklonil narodu poljskemu v Galiciji, da jo shrani v svojem gradu Wavel v Krakovu, kjer so nekdaj vladali in kjer leže pokopani nekdanji kralji poljski. Grad Wawel je pred par leti naš cesar poklonil deželi gališki. — Znano je, da je drugi imenitni slikar poljski Siemiradski svojo prekrasno sliko „Baklje Neronove“, katero cenijo na najmenj 30.000 gld. tudi pred tremi leti podaril poljskemu narodu, da si v Krakovu osnuje slikarsko galerijo. To je dejansko rodoljubje!

Urednikova listnica: G. V. I. Kr. v Kr. Oprostite neljubi pogrešek v Vaši adresi. Pri skakalnici nam ni možno podajati risanega obrazca, kako jo je pogoditi, ker za to nimamo prostora. — J. B. v C. Ni mogoče! Metelko je svoje dni učil v šoli: „Dr. Toman ist zwar ein Dichter, aber die vielen grammatischen Fehler machen seine Gedichte schwach“. Isto veljá Vam. — G—ski: Ne ugaja nam ni oblika, ni vsebina. — Ljubljanski klubist: „Slovenskemu dekletu“ o priliki, drugega ne! — A. Fr. v K. Nedoumno mi je, zakaj se taki pesniški začetniki, kakor ste Vi, spravljajo na najtežje pesniške forme, na sonete, gazele, ottave rime itd., ko niti najpriprostejšega trohajskega in jambiškega verza ne morejo pogoditi! — Gg. V. J., v Sv. J., L. C. na D., J. K. v V.. A. L. v Hr., Roza K. v Kr. Vsem vam lepa hvala! O priliki. — Omega v N. M. Nezrelo! — Z—r. Lepa odeja, a v kakšni obliki! — E. Nondum! — J. Z. Ko bi se čez kakih pet let kje srečala, očitali bi mi, da sem že zdaj natisnil Vaše pesni. — A. B. v S. Drugi del Vašega spisa o srednjih šolah bolgarskih pride po novem letu na dan, ker bi ga letos tako ne mogli zvršiti, — Bl. g. prof. J. Ogorek v Lv. Zagrebški „Vienac“ prinesel je lani v svoji 42. št. na 676. strani to vest: „Poljski dramaturg grof Aleksander Fedro, dober znanac naše hrvatske publike, napisa dva nova kazalištna komada i to dramatičnu sliku „Poginuo od gladi“ (stihom) i jednoaktnu šurku prozom: „Smrt i žena, bogom dosudjena“. Jednako literarno poročilo čitali smo nekoliko tednov poprej tudi v českih listih, zato je je ponatisnil tudi naš list. Izraz „napisa — napisal je“ še nikakor ne pripoveduje, da sta dotični igri tudi že tiskani na svetlo prišli, ali da sta v gledališči že igrani bili, nego pisatelj hrani ji lehko še v rokopisu; kajti tega ne moremo misliti, da bi s bil „Vienac“ to literarno vest — iz trte izvil. Čemu?

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji: **Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.**
Leto II. V Ljubljani, 1. decembra 1882. Štev. 12.

Vaška lipa.

V dolini za tremi gorami,
Na sredi slovenske vasí,
Na sredi med belimi hrami
Tam lipa košata stojí.

Kakó se ponosno dviguje
Nad tihoj zagôrskoj vasjój,
Mogočno v okróg raztezuje
Prijazni dom sénčnati svoj!

Čegáva je roka vsadíla
In kdáj jim ljubljenko le-tó,
Vaščanom tá vest se zgubíla,
Živečih ne pómni nikdó.

Že dólgo od tega je časa! —
Pokópat so nêsli možá,
Zagrebli so starca Stoklása,
Oj, vrednega kupov zlatá!

Pod vaško je lipo sedéval,
Ko mrak se je znižal do stréh,
Mladini strmeči prepeval
O davno minúlih je dneh.

Prepeval o vojskah krvávih
In pravil jim zgodbe strašné
O čudnih ljudéh pesoglavih,
Da strah jim je pólnil srcé.

„Tú doli — dostávljal je često —
Za gozdom kraj naše vasí,
Tam grozne morítve je mesto,
Kjer tekla krščanska je krí.“

„Turčínov ko listja in trave
Prihrulo nad našo je vás,
Morílo, da v breg iz nižave
Jokú se razlegal je glás.“

„In vás porazivši divjali
Naprej svojo silno so pót,
Zaklàd pa težák pokopáli
Na póti so svoji od tód.“

„In kjé je zdaj? — Tukaj je v jami
Pod lipo bogáti zaklàd,
A v známenje lipa nad námi,
Da pridejo spet ga jemát!“ . . .

Že dólgo od tega je časa! —
Pokópat so nêsli možá,
Zagrebli so starca Stoklása,
Ž njim v zemlji — pravljica je tá.

Ponosno še lipa saméva
Na sredi zagôrske vasí,
Po vejah roj ptičev gnezdeva,
Prepeva kot prejšnje je dní.

Pod lipo, kot nékdaj, mladina
Cvetočih še zbira se líc,
A starih se dnij ne spomina,
Nihčè jej ne poje pravljic!

Gorázd.

Malo življenje.

Povest.

Spisal dr. Fr. Detela.

XXIV.

Dalje časa je še hodil Jurij slaboten od jedne hiše do druge kakor senca in težko delo mu ni še šlo izpod rok. Ko je pa pihal gorák veter in solnce jelo žito zoriti, vračal se je tudi na njegova lica po malem svetli žar zdrave mladosti in z zdravjem vračala se je dobra volja in delavnost. Rad je prevzel svojim novim roditeljem vsa dela zunaj hiše in lehko sta z Miho opravila, kar je bilo treba na polji, kajti pomagala sta drug drugemu in kar je bil Miha še močnejši, bil je Jurij spretnejši. Stari ljudje ljubijo mir in ne prenarejajo radi, kar je storjenega, in Šimonova poslopja so se bila v poslednjih časih zelo zanemarila. Umna roka Jurijeva pa se je kmalu povsod poznala. Tu je bilo treba vrata popraviti, ki so se le na pol zapirala, tam je vpila miza z bolno nogo na pomoč, v omarah so se bili trhli predali sesuli in stopnice pod streho so bile že tudi porušene. Jurij je vse popravil. Po vrtu je izkopal suho drevje in na njegovo mesto posadil mladovje in cepiče mu je dajal Pečarjev vrt. Da Šimonovi niso mogli dolgo pozabiti svojega sina, bilo je naravno, a nikdar se niso pritožili čez Jurija in nobene žale besede ni slišal iz njih ust, le vedno so ga opominali, naj se nikar ne pretegne z delom. Kakor sestra z bratom občevala je ž njim Anica in čestokrat je prišla v vas Lenčika, da jo je potem spremil Jurij domov. In dolga je bila vselej ta pot. Ob nedeljah pa je peljal Jurij Anico k Pečarjevim in sedeli so pred hišo, če je bilo lepo vreme, in menili se o tem in onem in Ožbè jim je pravil vse, kar je doživel in še mnogo več. Če ni bilo drugače, pa je tudi Miha nagnal svojo muziko.

„Človek vse okorne prste dobi,“ dejal je ta necega nedeljskega popoludne, ko je mislil, da je pogovora že dosti za ta dan. „Kar otrpnejo mu, če jih ne vadi sem ter tjà.“

„Ti greš zopet po harmoniko?“ vpraša Jurij.

„I, kaj pa!“

„Oh, pusti jo! Rajši se še kaj pomenimo!“

„Jaz sem že vse povedal, kar vem. Vi lehko govorite, jaz moram pa malo poigrati.“

„Miha se boji,“ pravi Lenčika smeje se, „da ne bi tu v hribih čisto zdivjal. Anica, ti ga moraš malo razvedriti.“

„O mene nič ne posluša,“ odgovori deklica.

„To je pa res,“ pristavi Miha. „Anica mi sicer dopade —“

„Ti pa meni nič,“ zavrne ga deklica. „Vedno se režiš kakor razsušeno korito.“

„Zato grem pa tudi po orgeljce. Saj veš, Jurij, ali Štefan, kako sem časi naredil, kadar dekleta niso záme marale, kar se je seveda malokaterikrat primerilo! Orglje sem vzel v roke in kar v procesiji so šle za máno.“

Miha gre po harmoniko. Ko pa pride na ogel hiše, ustavi se, dene dlan nad oči in zre proti Dolini.

„Lenčika, pojdi sem pogledat,“ zakliče, „kaj se tako sveti tu doli! Ali je mesec pot izgrešil, da danes tukaj vzhaja ali kako?“

„Mesec vzhaja!“ smeje se Lenčika in stopi tjà. „Ali se ti sanja, Miha? Zdaj imamo mlaj. To je ogenj!“

Na ta vzklik prihiti vsa družba gledat, kako se je žarilo obzorje za Dolino. Gori! slišalo se je iz več ust in v tem trenutji izgine vsak dvom, kajti visoko po nébu vzpne se mogočen plamen in rudeče siv oblak obda svetlo jedro.

„Ubogi ljudje!“ vzdihnila je Anica, Miha pa je upiral svoje oči v veličastni ta prizor in majal z glavo.

„Štefan!“ dejal je, „poglej dobro, kje bi utegnilo to biti!“

„Daleč ni ta ogenj,“ meni Jurij.

„Na Gorici je,“ reče Miha zamolklo. „Na Gorici gorí, nikjer drugje. Dolina leži niže kakor požarišče in najbolj razvidim iz te črne lise v ognji. To je šop Rožančevih smrek, ki nam po dnevi branijo, da ne vidimo naše vasi. Jaz tečem doli.“

„Ali si nor?“ zadržuje ga Jurij. „Kaj pa hočeš doli? Ali boš gasil, ko bo že vse pogorelo?“

„Kaj pa naša hiša!“

„Vaša hiša? Vaša hiša ne bo nikdar tako gorela. Tu gori slama pa les, in v dveh urah je vse končano. Kar gorí, tega ne otmeš, za druga poslopja pa ni nevarnosti, ker stoje narazen in je drevje vmes. Vetra pa tudi ni.“

„Res je,“ pravi Miha. „S takim plamenom naša hiša ne bi gorela. Pri Rožanci bo.“

Dan pozneje prišel je že Ožbè povedat, da je vse pohištvo Rožančevo na Gorici pogorelo: hlevi, podi in hiša, in da sumijo, da bi bilo zažgano.

„Temu vragu naj pa le zgori!“ rekel je Miha v svoji krščanski ljubezni.

„Miha, Miha, kako pa vender govoriš!“ posvari ga Pečarka.

„Mati, ali ni ta hudoba našega Jurija izdal?“

„Če se je pregrešil, Bog ga bo kaznoval; mi pa ne smemo nikomur nesreče želeti.“

„Zakaj pa gada ubijem, kadar se na solnci greje?“

„Človek je pa človek.“

Mihi pa ni šlo v glavo, kako da bi to ne bilo prav, jednako z jednakim plačevati. „Stari ljudje so vsi otročji,“ mrmral je med zobmi in šel na svoje delo.

Prihodnjo nedeljo pa je šel v Dolino in Primoževi so mu povedali, da so očeta zopet vtaknili v zapor, ker nanj leti sumnja, da bi bil zažgal, kajti prepirala sta se večkrat z Rožancem in ljudje so baje slišali, ko se je Premec rotil, da mu bo kaj naredil. Pravili so tudi, da mu menda trdo gre pred sodnijo, ker ne more izpričati, kje bi bil takrat, ko je nastal ogenj. Mihov brat France je bil zelo žalosten, da je oča na tako slabem glasu in da je tolikrat zaprt. Miha pa se ni menil dosti.

„Če sedé jeden mesec več ali menj,“ dejal je, „to je pač vse jedno. Oča se bodo že izvili kako, Rožancu se pa čisto prav godi.“ Tako je mislil Miha in ž njim veliko drugih, ki so v tej nesreči le videli kazen za izdajstvo. Stari lisjak Premec pa se je kmalu izkopal. Štirinajst dnij so ga držali v preiskovalnem zaporu, a ker mu nihče ni mogel naravnost dokazati zlodejstva, morali so ga izpustiti. — —

Čas, ta slavnoznani zdravnik srčnih boleznij, pokazal je bil tudi pri Šimonovih in Pečarjevih svojo umetnost. Posušil je solze in odvzel grenkobo spominu na ranjke svojce. In ko sta nekega dne pozno jeseni Šimon in Jurij praznično oblečena stopila v Pečarjevo hišo vedela je mati takoj, kaj to pomeni. Zadovoljno smehljaje se pogrnila je žena mizo z belim prtom, Lenčika pa je nosila na mizo jedi in pijače in časi malo poslušala za vrati, kako je Šimon počasi in po ovinkih napeljeval govor na pravo pot. O vremenu je govoril stari mož in kruha prigrizaval, letino je hvalil in mater pit klical, zraven pa jo uljudno vprašal, koliko je že stara. Potem je povedal, da tudi on ni več mlad in da bo treba krepkejših rok pri kmetiji. „Zdaj bo,“ mislila je Lenčika in vlekla na uho, kar přiropoče v vežo Miha.

„Lenčika, ali poslušaš?“ zavpije in jo obdrži, ko hoče steči, dokler ne pride Jurij in je ne odpelje v izbo.

Drugi teden sta šla k izpraševanju: Lenčika z materjo v Dolino, Jurij pa k sv. Andreju.

„Gospod župnik, oženiti se mislim,“ dejal je Jurij duhovnemu gospodu.

„To je prav,“ smijal se je župnik, ki ga je po obrazu poznal. „Nekaj časa si bil bolen, Štefan, kaj ne?“

„Bil sem, zdaj sem pa zopet zdrav, hvala Bogu!“ rekel je Jurij in lehko sta se pogovorila.

Tisto nedeljo pa, ko sta bila v obeh cerkvah v tretje oklicana Šimonov Štefan in Pečarjeva Lenčika, prišel je po poludne stari Premec k Primoževim, kamor ga že dolgo ni bilo. Skljućena je sedela mati na klopi z brojenicami v roci.

„He! mati, stara mati!“ zavpije Premec. „Ali še kaj slišiš? Primojdunaj!“

„Kaj pa hočeš, Premec?“ vpraša ga.

„Vprašati te hočem, če še jokaš za sinom, za Jurijem.“

„Oh. pusti me, Premec, pusti!“ prosi žena.

„Nikar se ne boj! Jaz sem dober človek in imam tako mazilo, da te po ušesu pomažem in solze se bodo ustavile kakor Šimnov malin med pasjimi dnevi.“

Premec se skloni in šepeče starki na uho nekaj tacega, da je takoj skočila po konci in srpo ga gledala.

„Ali se norčuješ z máno?“ vpraša napósled.

„Primojdunaj,“ pravi oni, „če se hočem norčevati, ne bom hodil k tebi. Ta reč je pa, kakor sem rekel.“

Ko je prišla v izbo Franica z detetom na roci, povedal je tudi njej to skrivnost in kmalu so jo vedeli vsi domači. Premec pa jim je zabičeval, da Bog ne zadeni komu kaj povedati; on je prišel povabit jih na tihem na ženitovanje, toda Bog varuj, da bi roditelji šli. Od začetka starcu niso hoteli verjeti popolnoma; ko pa je France, kateremu je bil Miha vse povedal, to vest potrdil, bilo je veliko veselje v hiši. Franici pa se je za malo zdelo, da je še le zdaj to zvedela.

„Le čakaj, France!“ dejala je, „zakaj mi nisi povedal! Jaz pa proti tebi nimam nobenih skrivnostij.“

„Jaz sem se bal,“ opravičuje se mož, „da se ne bi ti zagovorila.“

„Kaj ne, ker sem taka klepetulja?“

„Tega ne bom dejal.“

„Nič! Le reci, France!“ hrabri ga Premec.

„Ne! Ne morem trditi.“

„Ker si pod žensko oblastjo. Kdor pravi, primojdunaj, da je še katerikrat kaka ženska kaj zamolčala, tega imajo ženske pod oblastjo.“

„Očetu sem moral besedo dati, da nikomur ne povem, Franica.“

Ko pa je solnce zatonilo, korakal je Premec s sinom Francetom in sinaho proti gori sv. Florijana. Prisrčen je bil pozdrav med bratom in sestro: roki se nista mogli izpustiti, oči ne nagledati in vprašanj in pripovedovanja ni bilo ne konca ne kraja. Lenčiki in Anici je bila Franica kmalu velika prijateljica in prav dopadlo jej je na gori, da bi le tako daleč in tako visoko ne bilo. Ko so pa že drugi odšli spat, pripravljala je še ona s Pečarjevo in Šimonovo materjo, kar je bilo za praznični dan treba. Drugo jutro zgodaj pa so se zbrali svatje pri Šimonu na zajutrek, ko so prišli po ženina, in ž njim vred so šli po nevesto, katero sta Anica in Jurijeva sestra venčali in pòtem so se napotili k sv. Andreju. Ožbè je ponosno koračil s Šimonovko, njegova lepša polovica pa, kakor ženo Meto iz prirojene uljudnosti imenujemo, s starim Premcem; za njimi so se pa zvrstili drugi. Franica in Pečarka pa sta ostali doma in Miha je opravljal svoje delo in zvižgal okrog hiše.

Na tihem se je zvršila poroka pri sv. Andreji. Nič se niso mudili v vasi in nobene popotne ni bilo. Ženske, ki so stale na hišnih pragih, dejale so: „Ženin je čeden, nevesta pa nič.“ Fantje pa so menili, da je nevesta brhka, ženin pa pust. Kar je bilo pa bolj moških, tem se ni zdelo vredno gledati. „Hribovska ženitev, brez popotne, brez muzike!“ dejali so in obrnili se proč.

Veselje pa za tega delj nič manjše ni bilo v mali družbi. Miha je skakal od radosti, da zopet jedenkrat v delovnik gode in komaj so ga ustavljali v njegovem delovanji. Ožbè je plesal na stare dni, kajti zastonj je bil poskušal prevpiti sivega Premca. Nevesta pa se je jokala in smijala in objemala mater in svakinjo in Anico. Le-ta pa se je bridko nasmehnila in med splošnim veseljem ostala je sama otožna. In ko je videla družbo v živem razgovoru, zapustila je izbo in šla hladit si vročo glavo v večernem zraku in težek vzdihljaj je odnesla hladna sapa. —

Pozno drugi dan so se razhajali svatje. Franica je hitela s svojim možem domov, da brž prinese roditeljem, ki so težko čakali, sporočil o Juriji. Premec pa še ni hotel iti. „Ker sem že gori,“ dejal je, „hočem vse to skalovje pregledati.“ Če bi ga ne bil Ožbè povabil na domačo pijačo, prišel bi bil sam. Ožbetova žena pa se ga ni mogla naslušati in dejala je, da tako smešnega in kratkočasnega moža še ni videla.

Odsihmal je gospodaril Jurij na Strmi peči, Lenčika in mati njena sta mu pa gospodinjili. Ko pa Šimon več ni mogel opravljati težkih del, dal je posestvo v najem Juriju, kateremu je bil Miha trdna podpora, kajti zastonj je temu oča prigovarjal, naj pride zopet v Dolino s svojo harmoniko, drugače se bo skisal v hribih, da ne bo za nobeno rabo več. „Še oženil se mi boš na vse zadnje, če ostaneš tu,“ dejal mu je, a sam se je starec vračal in tarnal, da je izgubil Franceta, Jurija in da se mu bo gotovo tudi Miha izneveril.

XXV.

Dve leti sta pretekli v mirni zadovoljnosti našim hribovcem. Okrog Pečarjeve hiše je skakal mali Jurček in igral s konjiči, piščalkami in vozovi, katere mu je delal strijc Miha: malo potolčen je bil po obrazu, ker mu je tolikrat sveta zmanjkalo; govoril je že po malem in bábica mu je bila privezala višnjev trak na desno roko, da je vedel s katero križ delati. Kakor bi bil sanjal, zdelo se je Juriju vse prejšnje življenje in kdor bi ga bil videl, kako gospodari, dejal bi bil, da je iz mladih nog rastel na Strmi peči. Parkrat je bil že obiskal na večer svoje roditelje, a nova domačija se mu je bila priljubila tako, da je vselej nerad šel od doma.

Prišla je bila zopet jesen. Čvrst veter je pihal rumeneče listje z drevja in lastovke so se zbirale, da polete v gorkejše kraje. Ožbè je iztrkaval svoj kožuh, Pečarjevi pa so spravljali jesenske pridelke v shrambe. Koliko več lepih dnij šteje pač jesen od pomladi in vender imajo pesniki in drugi živočutni ljudje poslednjo bolj v čislih od prve. To pa menda le zató, ker smo po pusti zimi že z nestanovitno vzpomladjo zadovoljni, jesenska krasota nam pa budi otožne misli na prihajajočo zimo.

Lepega jesenskega popoludné je bilo in Pečarjevi so se bili ravno k mali južini posedli, ko se prikaže siva glava Premčeva.

„Ah, oča, kaj pa Vi hodite tod?“ vzklikne Jurij in mu hiti naproti. „Prisedite k nam!“

„Bog vam blagoslovi, pa meni tudi!“ reče zasopli starec, ne da bi se dal dvakrat prositi. S polu drznimi, polu plašnimi očmi je gledal Jurček tujega moža. Ko pa je videl, da mu ta ničesa ne stori, stopa počasi do moževe palice, katero bi tolikanj rad unesel. A zdaj se oglasi Premec: „Ho, Jurček, kje imaš pa konja?“ in fantu upade srce; nazaj se pomakne za mater, potlej pa steče na vso moč in Sultan za njim, ki je tudi hotel vedeti, kaj je Jurčku.

„Kaj boste povedali dobrega?“ vpraša po jedi Jurij.

„E, kaj! Nič tacega. Miha, daj mi malo tobaka!“

„Oča, ta je zadnji, ki ga imam,“ pravi Miha in vleče počasi mehur iz žepa.

„Nič ne dé; le daj! — Veš, Jurij!“

„Jaz sem Štefan,“ popravlja Jurij.

„Primojdunaj, da si tega ne morem zapomniti! Pa bodi, kar hočeš; toda z máno pojdi danes, če moreš.“

„Oh, toliko je dela,“ oglasi se vmes Lenčika. „Prav težko ga pogrešamo.“

„Kaj pa je posebnega?“ vpraša zopet Jurij.

„Posebnega nič. Če se ti ne zdi, pa pusti. Rožanec me je poslal póte.“

„Rožanec!“ čudi se Jurij.

„Da, Rožanec. Hudo mu gre, staremu norcu. Prej je bil vrag, zdaj se je pa spokoril. Norec pa je, ker ne zna živeti: denar ima, pa strada. Zadnje dni ga je bilo pa prijelo in huda mu prede. Predvčerajšnjim se je ulegel in včeraj so ga prevideli. Pri njem sem bil, pa mi pravi, da ne more umreti. Ali naj ti pomagam? dejal sem; potlej mi je začel praviti, kako se kesa, da je tebe ovadil, kako ga srce teži in vest peče in to in ono. Zdihoval je dedec kakor tristo duš v vicah in jokal, da se mi je smilil. Jaz sem mu povedal, kako in kaj in da ti tukaj gori z Miho ovce paseš kakor očak Jakob s svetim Izidorjèm. Zdaj bi ga bil moral videti starca, kako je planil na postelji po konci! K sv. Florjanu je hotel romati, pa še iz slame ni mogel izlezti. In prosil me je za žive in mrtve, naj grem po tebe, da te še vidi pred smrtjo. Zdaj pa stori, kakor se ti ljubi. Da ne bi mogel umreti, primojdunaj, tak dedec, to je babja vera. Naj le prava ura pride, nobeden se ne bo ustavljal. Toda če hočeš, pa pojdi!“

Jurij je vstal in mignil ženi, naj mu prinese suknjo. „Jaz pojdem,“ dejal je in priganjal Premca, da sta kmalu odrinila. —

Odkar je Rožanec pot kazal žandarjem na Strmo peč, prijela se ga je nesreča in ni ga izpustila iz pestij. Da se bo ta reč tako izšla, tega ni mislil. V vojake nazaj je hotel spraviti Jurija, potlej si je moral pa očitati, da ga je umoril. Po Premčevem trudu raznesla se je bila vest po vsej okolici in ljudje so se ga začeli ogibati. Lakomni mož že prej ni bil priljubljen, zdaj pa so ga črtili in zaničevali. Sam in zamišljen je hodil s puško po gozdih, dasiravno ni več streljal; doma pa je bil oduren, da se je žena bala vprašati ga po kaki reči. Kadar sta se srečala s Premcem, moral je slišati trde besede in jedenkrat ga je bil oni tako spravil v srd, da je s puško nanj pomeril.

„O ti grdoba!“ vpil je Premec. „Jurija si dal ustreliti, mene boš pa sam?“

In skočil je k njemu, izvil mu puško in ga ž njo otolkel, da se je Rožanec komaj priplazil domov. Ne dolgo potem umrla mu je žena in ravno tisti dan, ko so jo pokopavali, pogorelo mu je vse pohištvo. Ves obupen je bil mož in kaj mu je pomagalo, če so za nekaj časa zaprli njegovega preganjalca! Hiše ni hotel več zidati, ampak prodal je vse posestvo in kupil majhno bajto na konci Dolinske vasi, kjer je bival do smrti. V cerkev je hodil vsak dan in vbógajme dajal, kar prej ni bila njegova navada. Za Jurija pa je ustanovil večne maše, da bi poplačal svojo krivdo. Sam záse je živel in nobena kaplja vina ni zmočila več njegovih usten. Ko je pa umrl v vasi ponočni čuvaj, ponudil se je on za pol plače.

„Po noči jaz kar spati ne morem, gospod župnik,“ dejal je. „To bi bila služba záme.“

„Po dnevi pa tudi ne spite, Rožanec,“ opomnil je župnik.

„Tudi ne. Veliko spanja še nikdar nisem imel, star človek ga ima pa še menj.“

S sulico v rokah stopal je Rožanec vsako noč okrog cerkve in ure je klical in molil. Ker je bila s tem opravilom združena tudi služba grobokopa, prekopaval je zemljo po pokopališči in postiljal tesno posteljo svojim soobčanom. „Oh, po leti je to lehko delo,“ dejal je, „ali po zimi me pa že pobira; po zimi, ko je zemlja zmrzla.“

Z nepretrganim delom dušil je mož svoje misli in svoj spomin, a kakor hud duh hodil je za njim Premec in ga mučil z grenkim očitanjem. „Oh, pusti me, Premec!“ prosil ga je mož. „Saj vidiš, da nimam nič dobrega na svetu.“ Vidno je pojemala njegova moč in na zadnje se je moral uleči. Zapuščen je ležal v svoji bajti in nikdo ga ni obiskal, nikdo se zmenil zanj; le Premec se ga je še spomnil in prišel k njemu. „Bog ti stokrat povrni!“ vzdihnil je in prijel za roko svojega starega sovražnika, ko mu je ta povedal o Juriji. In Premec mu je tudi pripeljal Jurija. Rožanec se je sklonil po konci in obe roki podal mlademu Pečarju. Še enkrat se mu je zasvetilo oko, potem pa so je zalile solze. „Jurij, odpusti,“ jecljal je in Jurij je bil tako ginen, da je komaj govoril.

„Odpustite rajši Vi meni!“ dejal je in tolažil moža, da bode zopet okreval in da se bosta še vkup veselila.

A mož je odkimaval. „Moj dan je dozorel, da se že osiplje, dejal je. „Predno bo teden v kraji, poneso me. Da si le ti še prišel! Povej mi še, Jurij, kako se ti je godilo ves čas? Jaz težko govorim, poslušam pa še rad.“

Pozno po noči se je vrnil Jurij domov, Rožanca pa ni videl več, kajti dva dni pozneje je izdihnil svojo dušo dolinski grobokop.

„Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade,“ menil je Premec, ko je spremljal med redkimi pogrebci svojega soseda na poslednjem potu.

V oporoki Rožančevi pa je bil imenovan za jedinega dediča Štefan Pečar na Strmi peči in okolo pet tisoč goldinarjev je podedoval Jurij. Ljudje so zazijali, ko so slišali, koliko je zapustil stari mož. Jurij sicer ni bil v denarni stiski. a toliko gotovine je kmetu bogastvo. Postavil je Rožancu spomenik na pokopališči, drugi spomenik pa je dal zidati pri cerkvi sv. Florijana, in tam, kjer zdaj stoji bela kapelica matere božje, nad katero razobeša žalostna vrba svoje veje, tam počiva Šimonov Štefan. Kako nedeljo popoludne pelje tjà Jurij svojega sina, in kadar se deček nagleda lepih podob, opomni ga, naj moli, da ga bo mamka božja rada imela. In Jurček moli, kakor ga je učila mati in babica; če mu pa sredi kake molitvice opeša spomin, pomaga mu oča dalje.

Premec je osamel in dolg čas mu je bilo, kadar je hodil z Gorice v Dolino in nazaj, svoja navadna pota. Neka stara Urša, daljna sorodnica njegova, naselila se je bila k njemu in mu kuhala, kadar je imela kaj. Rožančeva nesreča pa je deloma tudi njega zadela, kajti vse tiste stare device, ki so se prej Rožančeve hiše držale, prišle so zdaj v njegovo hišo kakor poljske miši, privabljene od nove gospodinje Urše. Premec se ni dosti menil za to skupščino, ker je bil malo doma, tem bolj so se pa menile ženice zanj. Sklenile so storiti dobro delo in dedca izpreobrniti, da ne bi več preklinjal in razgrajal. Kadar je bil torej Premec doma, začela je Urša praviti zgodbe raznoterih svetnikov in popisovati trpljenje duš v vicah, in tako lepo je znala pripovedovati, da je Premcu do srca seglo.

„Urša, ti pa res lepo pripoveduješ,“ dejal je mož in Urša se je zadovoljno obliznila. „Primojdunaj, ti bi morala biti za duhovnega gospoda, ne pa, da bi lonce na ognjišči grela.“

„Glej, Premec,“ opominjala je Urša, ki je znala porabiti ugodni trenutek, „vse te muke trpe duše v vicah največ zavoljo preklinjevanja.“

„Kaj vraga!“ čudil se je mož. „Da bi bilo to tak hud greh? I, kje pa si zvedela ti to, Urša?“

„Glej ga! Kje bom zvedela? V bukvah je vse zaznamenovano in zapisano!“

„Ti misliš torej, da naj bi jaz pustil vse te čvrste besede? Meni pa dobro dé — ti ne veš — če malo zakolnem. To je moj oddušek.“

„Seveda ti tukaj dobro dé,“ svari Urša, „tam ti bo pa hudo.“

„Kako bi se pa jaz najlaže odvadil teh besedij? Saj toliko mi ni do njih.“

„Spomni se duš v vicah!“

„Rad, če bi se mogel. Pa ravno o pravem času mi ne pridejo na misel. Veš kaj, Urša? Spomni me rajša ti!“

Urša mu je obljubila in ves ženski zbor se je veselil, da je rešil jedno dušo iz vragovih kremljev. Kadar je pa Premca jeza ali dolg čas ali kar si bodi zapeljalo, da je zarobantil, zavpila je Urša: „Premec, spomni se duš v vicah!“ in mož je utihnil. Toda le, kadar je bil trezev; kadar se je pa primerilo, da ni bil, in če ga je imel le količkaj pod klobukom, zagazil je z obema nogama v stari greh. „Oh, Premec, kaj pa duše v vicah!“ opominjevala je Urša. —

„Tiho, baba!“ zarohnel je tedaj. „Ti in tvoje duše v vicah, zahvalite Boga, da ste pod streho pa na gorkem. Grešnika pusti pri miru, če ne bom jaz vse iz hiše izpodil, primojdunaj!“

Tako je časi iznenadil Uršo, ki je bila že popolnoma prepričana, da je mož ves drugačen, in to jo je žalilo tem bolj, ker se je bila že proti župniku pohvalila, káko izpreobrnenje se jej je posrečilo. Oj Premec, nikar ne bodi tako trdovatnega srca! A kaj je hotel, ko mu je bilo tako dolgčas po Mihi. France mu je bil premoder, da se bi ž njim pogovarjal, in vrstniki njegovi so bili vsi stari, on pa še vedno mlad. V vinu je topil svojo žalost in v krčmo je nosil vestno ves denar, kar si ga je sam prislužil in kar sta ga mu dajala Miha in Jurij. France pa mu je dejal: „Denarja ne potrebujete, oča! Brez skrbi lahko živite pri nas, pijača Vas bo spravila v grob.“

„Kaj ti veš!“ ugovarjal mu je mož. „Samo pijača me še veže na ta svet.“

Vesel dan je bil zanj, kadar ga je obiskal Miha. Ponosno ga je peljal v krčmo, sedel v kot za mizo in onega posadil zraven sebe. „Ali ga vidiš gorjanca?“ kazal je krčmarju svojega sina. „Komaj zna sedeti pri mizi in z denarjem ne ve, kaj bi počel.“

Necega večera zopet tako sedita pri poliči Premec in Miha. Vino je lezlo sivcu v lase, jezik pa mu je tekel kakor žaga. „Miha! še jednega bova,“ vpil je in objemal sina. Drugače ne prideš ti danes domov, po tistem skalovji, ki se ga koza straši, primojdunaj!“

„Pozno je že, oča,“ ugovarja oni, „in jaz moram še k Primožu, predno odidem.“

„E, kaj boš hodil! Tu ostani! Tu se nama dobro godi, tam je pa dolg čas. Pusti Franceta, tak je, kakeršen je bil. Pri meni bodi, ko te že toliko časa nisem videl. Ti ne prideš doli, jaz pa gori ne morem. Pa bi še šel, primojdunaj, da, če bi imeli le kapljo vina po vsej gori.“ Tako je govoril Premec, ko vstopi stari njegov znanec, žandar Križan. Zbranim gostom želi dober večer in postavi puško v kot.

„He, gospod Križan!“ zavpije Premec. „Pit pojte sem k nama!“

„Premec!“ pravi oni, „na onem konci vasi sem Vas že slišal, tak glas imate.“

„Glas pa jaz dober, primojdunaj. in grlo gladko. da vince lepo po njem teče, pa da zavpijem, če je treba.“

In Premec je zapel, da je vsem po ušesih zvonelo.

„Kadar jug vleče,“ dejal je ponosno, „sliši me na Gorici stara kavka Urša. — „Še jedenkrat pit, gospod Križan!“ klical je žandarja, ki se je odpravljal. „Pustite puško v kotu, saj rada počiva! Ali mislite zopet kateremu poslati svinca med rebra, gospod Križan?“

„Zopet,“ smeje se Križan. „Nemara ravno Vam.“

„Ha, ha, ali menite, da sem že dosti dolgo na svetu, in da me smrt ne more drugače zadaviti? Kaj?“

A žandar je bil odšel, češ, da se mu mudi.

„Kakó je pa moški!“ hudoval se je Premec. „Še pit ne gre. Čakaj ti dolgopetež, nazaj boš še tekel. Miha, ostani tu, dokler ne pridem!“

„Kam pa greste?“

„Tega vraga, tega Križana bom malo postrašil, da bo kaj smeha.“

„Pustite ga, oča, pustite! S takimi ljudmi je najbolje nič opraviti ne imeti.“

„Jaz ga hočem kaznovati, ker se mi je zameril, primojdunaj! Hlapec mi bo dal rjuho in pri Podrtém Znamenji bom obrnil tega rohnéta.“

Starec je bil odšel, Miha pa se je še razgovarjal s fantini, ki so bili v krčmi, in potem plačal, ker ni mogel očeta čakati. Bolj se je bil zapoznil, kakor mu je bilo ljubo. Ura je bila deset in on je premišljeval, ali bi še šel k Primoževim ali ne. „Če imajo luč,“ dejal je, „bom potrkal; če ne, pa grem.“ Okna Primoževe hiše bila so še razsvetljena in na trkanje mu pride odpirat brat. On in stari Primož sta bila še po konci.

„Kje imaš pa očeta?“ vpraša France. „Saj sta bila skupaj.“

„Skupaj. Pa na jedenkrat se jih je lotila neumnost. Križan je bil v krčmi in šli so ga strašit gori k Znamenju.“

„Zakaj jih nisi zadržal?“

„Niso se dali. Saj veš, kakšni so.“

„Kaj praviš, Miha?“ oglasi se Primož. „Strašit je šel oča? Tecita hitro za njim, tecita, da se ne zgodi kaka nesreča!“

„I kako že?“ vpraša Miha.

„Ustreli ga lehko žandar, ustreli. Kar pojta!“

„Vraga! Pa res; na to nisem mislil,“ zavzame se Miha in odide naglo po bližnjem potu proti omenjenemu kraju. France pa obleče suknjo in se napoti po cesti ravno tjà. Daleč je bil še od Znamenja, ko mu prineseta naproti Križan in Miha očeta hudo ranjenega.

„Zdaj sem pa iztaknil, primojdunaj!“ reče hripavo Francetu.

„Pa vender niste močno poškodovani?“ vpraša ta prestrašen.

„Ravno dosti, da se ne bo treba dolgo po posteljah valjati,“ pravi Premec in omedli. K Primožu ga neso in Križan stopi do zdravnika. Ko ta pride, zavedel se je mož zopet. „Meni ni treba nobenega mazila več,“ pravi hripavo. „Gospod Križan, nič več ga ne bova pila.“ Roko mu skuša podati, a pretežka mu je že bila, Križan pa ga prime zánjo in zapusti potem molčé hišo. Franica je bila poslala po gospoda in še tisto noč je umrl Premec v Mihovih rokah in France mu je zatisnil oči. Svojega Jurčka se je bil še na vse zadnje spomnil. Na vso moč je deževalo, ko so ga pokopavali, vender pa se je vila dolga vrsta ljudij proti pokopališču, kajti znan je bil mož povsod, sovražili ga pa niso. Primož je bil s svojo družino med pogrebci in pred njim je na glas molila stara Urša, Premčeva gostja, in vmes zdihovala: „Oh, ti ubogi Premec, kako smrt si storil, oh, ti reva stara!“ Ko so pa prišli do groba, obrnila se je in rekla: „Oh, ljudje božji! pozna se, da ga je mož rad pil, ker gre tako dež.“ — Primoža pa je ujezilo, ko je to slišal, in zavrnil jo je rekoč: „Kadar pa ti umrješ, bo pa toča šla, copernica stara!“

Jurija ni bilo za pogrebom, kajti ni še rad hodil med ljudi; inako pa se mu je storilo, ko mu je došla žalostna vest. Premčevina je bila zdaj Mihova last, a on je vse prodal in se vrnil na goro, od koder le redko kdaj še pride v Dòlino. Lenčika misli, da ga tudi nekaj druzega pri njih gori drži, ne samo prijatelj Jurij; in zadovoljno časi možu pripoveduje, kaj je tu pa tam videla in slišala. Jurij se trdno nadeje, da bode iz Mihe in Anice jedenkrat še par, kajti fant postaja bolj in bolj zamišljen, dekle pa veselo.

KONEC

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

VI.

Minulo je nekoliko let in bival sem spet v svoji domovini na Notranjskem. Bilo je pravo jesensko jutro, kakor si ga lovec želi, a jaz ga nisem mogel porabiti. Posel in dolžnost sta me zadržavala v pisarnici in skoro, da nisem imel časa skozi okno in na zametene vrhove pogledati. Vstopi mož in se pristavi pri peči. Pogledam ga in spoznam takoj, da tega je nagnal poseben posel do mene, in ker je bil Matevž iskren lovec, ni bilo teško uganiti, o čem hoče povprašati ali poročati. Pristopim k njemu in lesketale so se mu oči od samega veselja, ko mi po tihem in v naglici pove, da imajo tri medvede obsledene in da čakajo mene. Odpravim ga rekoč, da takoj nikakor ne morem oditi, da prej ko za poludne bodem pa že v Danah.

Kar najhitreje se odpravim čez Kopalnik vedno v strahu, da bi ne bili Podcirkavci in Danci, kar jih je bilo te vrste, že odšli. Ne! Na oglu pred malinsko hišo v Danah so me čakali. Celo stari Kraševec, gospodar temu málinu, stal je med njimi in s pušo v roki. Vseh skupaj nas je bilo deset. Najstarejši med nami je bil mlinar, najmlajši pa mlinarjeve hčere sin — Kandarov Pepe.

Tudi največ govoril je mlinar, ali s tem pa ne bodi rečeno, da je v tem krogu sploh šla mlinarju prva beseda. Gledé njegovih lovskih zaslug menim, da najzadnjejša, a mlinar je bil star, premožen in sploh veljaven mož in torej mu ni nihče ugovarjal, ko nam je tudi danes zopet pripovedaval, kako mu je nekdaj volk peska iz naročaja iztrgal in kako so košuto v danskem bregu živo ujeli. Skoro bi rekel, da največ tega je le Pepe poslušal, ki je pse vodil in s starim očetom zadaj hodil. Kadar smo se pa pristavili, vselej je mlinar še s povzdignenim glasom in po nas ozirajoč se Pepetu zabičeval, da nič bati se medveda, ampak le pomeriti vanj, kakor v goro. Zadnjikrat pristavili smo se pri Brezi na robu, na katerem se pot prevegne z danskih pašnikov proti lazom in gozdu. Ker se je sporočilo obsledovalcev na to glasilo, da medvedka z mladičema se je zdolaj po senožetih pasla, potem pa šla na Kamenice leč, bil je skrajni čas zgovoriti se, kako zastati in kako pognati, kajti Kamenice so bile pred nami. Pŏprijel je besedo Paternošt iz Dan in izrekel misel, da najbolje bi bilo še jedenkrat prepričati se, ali sled v resnici le v Kamenice drži in ne tudi nazaj ven; da po njegovem mnenji je neverjetno, da bi se bila medvedka na Kamenicah pristavila, ker to ni kraj za njo. Temu je pritrdil tudi Mlakar iz Dan. Takovim možem je teško ugovarjati, kajti Paternošt in Mlakar bila sta gozdarja, kakeršnih je malo več po Kranjskem. Njima je bil gozd do pod Snežnika ravno tako znan, kakor zapeček v hiši in na medveda sta ona dva že tolikokrat zastala, kakor marsikateri lovec ne na zajca. Vender je obveljal nasvet, da, ako Kamenice zastanemo, zamudimo se malo in zatorej smo jih zastali. Paternošt nas je nastavljal; mene je zadnjega in na vrhu postavil; pod máno prvi je stal Mlakar. Paternošt me je popustil z besedami, da tukaj ne bo medveda, in torej tudi nisem bil posebno vznemirjen.

Malo časa stojimo, ko se vrne Paternošt ter nas skliče v dolino. Ravno po dolini je bil sneg skopnel, ali za dobre tri streljaje više je še ležal. Zopet je bil posvèt. Paternošt, ki je bil Kamenice obšel, povedal je, da medvedka je vender le pohajala po Kamenicah, po njegovem mnenji pa šla léč proti Ostremu Vrhu, kakor ima že navado. Napotili smo se torej proti Ostremu Vrhu, a komaj prišli do snega, že smo zapazili sled starke in mladičev, ki je držal proti višini in Ostremu Vrhu. „Saj sem vedel!“ rekel je Paternošt in dva odposlal, naj gresta po poti med Ostrim Vrhom in Lomom, mi pa da gremo po potu ta kraj Ostrega Vrha in da se snidemo zopet pod potjo na Ravan.

Mi smo imeli krajšo pot in pod lazom, na katerem smo se sčakavali, presledili smo še jedenkrat medvede, ki so držali na ravnost v rob Ostrega Vrha. Le bolj tiho smo se razgovarjali in teško pričakovali odposlancev. Prideta doli po poti za Ostrim Vrhom in sporočita, da ven in čez niso šli medvedji. „Torej so notri!“ mislil si je vsak in nekateri tudi te besede izpregovoril. Resni smo postali, mlinar je popolnoma utihnil in se držal v dve gubè, kakor bi ga zeblo, v tem ko so Paternošt, Mlakar in Matevž ugibali, kako zastati in kdo da bo šel poganjat. Mene so izbrali, da bom stal na robu proti Ravani, kajti tam da ima medved že navadno pot, jaz da sem dober za pomeriti in da imam dva ognja. Res so imeli vsi drugi le jednocevke. Pod máno na óni strani roba, da bodeta stala Kovač pa Kukec. Za pogonjiča odločena sta bila Vidmar pa mladi Kovač.

Dasiravno sam zavzet, vender le sem opazoval, da mlinarju vedno tesneje postaja, in ko se Paternošt še jedenkrat pristavi in reče, da za pse se je treba zagotoviti, da bi nam vsega lova ne izpridili, ukrenili so možaki, da s psi mora jeden na lazu ostati ter jih le potem izpustiti, ako bi jih na pomoč klicali. Hoté ali nehoté, ne vem, kako bi rekel, srečale so se najine oči z mlinarjevimi, poprimem besedo in nasvetujem, da pse mlinarju izročiti, on da je zanesljiv in bode gotovo pazil, da mu psov kateri ne odide in lova ne zmede. Brez ugovora in v tem hipu je mlinar segnil po vrvicah, katere je še zmerom Pepe v rokah imel, ter s prvotnim pogumom Pepetu še jedenkrat povedal, „da nič bati se, ampak le pomeriti kakor v goro“. Pristavil se je mlinar, lep vzgled ubogljivosti, pod potjo na lazu, mi smo pa zastali gori po poti okrog Ostrega Vrha. Paternošt je ostal pod robom, Kovač je mene postavil ravno na rob, a sam se je umaknil ravno pod rob na drugo stran hriba proti Lomu. Rob, na katerem sem stal kakih deset korakov od pota, razteza se od Ostrega Vrha proti Ravani. Na levo stran je bil hrib strmo prevegnen in takrat nekoliko izsekan, naravnost pred máno je bil pa grd svet, precej skalovja in s snegom obloženo drevje je v tla tiščalo in vid jemalo. Ravno po robu sem videl, in ako sem se pripognil, tudi na dalje in celo do vrha. Nebo se je jelo jasniti, od drevja pa kapati in osipati se. Ne bom rekel, da nisem bil vznemirjen, ko me je Kovač nastavil ter se potem umaknil pódme na levo stran. Ni bilo prvikrat, da sem bil na medvêjem lovu, a do tedaj je bilo vselej še bolj dvomljivo, je li medved v hribu ali ne, in bo li prišel ravno náme; ta pot pa je bilo gotovo, da imamo medveda med sebój, in da se bode hotel najbrž po robu umakniti.

Že precej časa stojim, pa le nič ne pride; z drevja je pa zmerom bolj žlofalo, že zebsti me je začelo, posebno v roko, katero sem vedno nad kapicami držal, da mi jih ne zamoči. Da sem se kapa bolj ubranil, prestavil sem se za par korakov pod dve hoji ter na jedno se naslonil, in ko pogledam zopet po robu in proti vrhu, kar jo ugledam medvedko in jednega mladičev. Naravnost proti meni sta bila napotena, a samo za trenutek sem ja videl, izginila sta v goščavi. Poprimem puško in gledam, kar se zopet prikaže medvedka. S skale doli je stopila in prestopila s prvima nogama na drugo skalo; v tem hipu ona mene zagleda in zazijá, jaz pa pomerim in stisnem. Vznak se prevrne in dvakrat hudo zarohni, jaz poprimem za drugo zmet, gledam in čakam, pa ničesa ne vidim in ne slišim. Že stojim kaki dve minuti, kar ugledam jednega mladičev. Kakih štirideset korakov od mene je stal in poslušal. Ker nisem vedel, kaj bode stara še storila, nisem se upal nanj potegniti in umaknil se je. Mikalo me je iti na strel pogledat, toda ker je bilo za trdno zmenjeno, da se ne sme nobeden z mesta geniti, dokler gonjači skozi ne pridejo in se lovci ne skličejo, ostanem na mestu, a kmalu začujem na desno pod sebój pasji javk. Kmalu potem pa pristopi Paternošt k meni in me povpraša, kaj sem streljal. Jaz mu odgovorim, da medvedko in da menim, da sem jo tudi zadel, ker se je po strelu vznak zvrnila in zarohnela. Veli mi pokazati, kam sem streljal. Greva do mesta in ko pogledava čez steno, bil je sneg povaljan in krvav, kakor bi ga bil z vrečo krvi povlekel. Paternošt prikima, da bo, in ravno sva hotela po sledu dalje, kar zaslišiva pok nad nama proti Ravani in glas Kovačev, ki je „morto“ vpil. Stopiva mu naproti in ugledava ga, ko vleče medvedko po snegu v dolino. Snidemo se in pripoveduje nama, da po strelu je prišla medvedka blizu njega, da je pa ni videl, ko pa je stopil na sled pogledat, da je opazil, da močno krvavi in zatorej šel za njo in našel jo kakih sto korakov više pri kladi ležečo. „Kakor je že navada in vselej prav“, da jej je še jedenkrat v glavo potegnil, da se pa ní več genila. Pristopil je še Kukec in vlekli smo medvedko na pot in po poti doli na laze pod Lomom. Precej časa smo čakali, predno so pajdaši od druge strani došli. Vidmar je pravil, da je bilo zlo težavno za sledom hoditi in da sta dolgo po gošči tavala, predno sta prišla do medvedke. On da jo je videl, ko je vstala in se pomaknila čez rob, strela pa da ni slišal. Na jedenkrat pa da sta bila mladiča zopet pri njem in on da je prestrašen gledal, od kod se bode še stara pokazala. Mladiča sta jo udrla okrog hriba proti lazu, kjer je mlinar stal in kar znašla se pred njim. Rad bi bil videl in vedel, kaj je mlinar počel, ko sta mladiča predenj stopila. Mlinar je pravil, da ustrašil se ni nič ter da je hotel ustreliti, ali psi, katere ni hotel izpustiti, da so mu bili na poti. Psi da so se mu iztrgali in medvediča nazaj zavrnili. Mladiča in psi so zopet na Vidmarja naleteli, in Vidmar je imel opraviti, da je pse razmotal, ki so se bili zaplêli v goščo in med vrvice, na katerih so bili vsi trije navezani. Vprašal bi ta ali óni, zakaj smo pse s seboj jemali? Zgodilo se je to za tega delj, da, ko bi nam bilo na medveda izpodletelo, zastavili bi bili dvakrat ali trikrat za serne. Psi so tudi zato dobri, da mladiče, ako se stara odbije, pristavijo ali pa na drevo zapodijo. Ta mladiča bila sta lanščeka in torej psom ne več prav v strahu ter se nista dala pristaviti.

No, bili smo skupaj in velikanskega medveda smo imeli pred sebój. Kako bi vam razodel radost, ki me je obhajala? Kar sem si tolikokrat in od mladih nog zaželjeval, evo ti uresničeno pred máno. Paternošt me je še posebno pohvalil, da sem bil po strelu miren kakor star medvedar, in tudi to mi je bilo všeč. Ko smo se ga nagledali medveda in nam je mlinar večkrat povedal, da tudi jednega mladičev bi bili imeli, ko bi psov ne bilo, odposlali smo Pepeta naprej v Dane po vlak in voznike. Da bi pa predolgo ne čakali, zvezali smo s trtami medvedki noge ter premenjevaje se po štirje na dveh kolih odnašali. Ne bi bili daleč prišli na ta način, a zagledali smo v rebri na lazu fanta, ki je kravam drva nakladal. Tudi on nas je zapazil in si ogledaval, kaj prenašamo; ko pa zasliši da imamo medveda in da naj pride z vozom, da ga bode odpeljal, popustil je drva in nam ustregel. Za pol ure smo bili zopet pri Brezi in ko smo se v dolino pregenili, jeli smo streljati in ugledali tudi že danske fantiče, katerih je cela tolpa z vlakom nam nasproti hitela.

Preložili smo jim medveda. V tem, ko smo ga prelagali, in predno so potegnili, dobil je že vsak fantič kako za uhó ter bil povlečen za lase ali za ušesa, češ, da bodeš pomnil, kedaj si medveda vozil. Vse to je bilo fantom še v večjo radost, dasiravno je tudi kateri tako dobil, da bi je sicer ne bil z lepa prenašal.

Pred vasjo je stalo polno sveta in gledalo nas, ki smo prihajali doli po hribu. Najbolj radovedni so se nam naproti približávali, čudil se je ta velikim tacam in krempljem, óni veliki glavi, vsak pa še jedenkrat povprašal, kdo ga je ustrelil, in občen posmeh je bil nasledek vprašanju iz tolpice brhkih deklet: „Malinski strijc, kaj ste ga Vi?“

„Kaj boš krota povpraševalo, ki se ga še mrtvega bojiš!“ odrezal se je mlinar in šla sva skupaj dalje za vlakom in do pred njegove hiše, kamor so morali fantiči pristaviti, da si je svet zver ogledal; tudi starčki, katere je opominal pogled ta lepih dnij krepke mladosti, pridružili so se in primerjali medveda drugim, katere so že pobili sami, ali pa drugi znanci. Lovci smo se sešli v dobri Kandaravi gostilni, kamor so tudi fantki vlak pripeljali; v veži in na vagi, katera je že marsikatero divjad pretehtala, skazalo se je tudi zdaj, kdo je najbolje pogodil, koliko zver tehta. Potem pa smo posedli okrog mize in najprvo ustrezali gladu in žeji, a še dolgo potem dobri volji. Drugi dan, ko smo medvedko iz kože dejali, našli smo kroglo za samo kožo na desnem stegnu. Zadela je v vrat, ranila pluča, pretrgala jetra, izšla na dimljah, preskočila v stegno in prešla skozi stegno do pod kože.

* * *

Glas vetróv.

Na domovíne meji tam,
Na gôri strmi stal sem sam;
Na zemljo tujo pred menój
Poglèd temán je vprt bil moj.

In veter vzdigne se močán
Čez tuje zemlje cvetno plan;
V bregóvje gôrske pribučí
Med síve skale in čerí.

In tod — zdaj milo joče mi,
Zdaj med skalóvjem stoče mi,
A zdaj zatuli po bregéh,
Pretrése môzeg mi v kostéh! . . .

O, saj to veter ní močán
Vršèč čez cvetno to raván;
In piš in glas to ní vetróv,
To glas nemirnih je duhóv!

Očákov to duhovi so,
Očakov to glasovi so,
Ki v tuji zemlji spijo zdaj,
Ki naša bila je nekdàj.

Pač grénko tamkaj spanje spé,
Odeje tuje jih težé!
Zató prebridke dan na dan
Tožbé ječé čez hrib in plan:

„Kjerkoli solnce séva tod,
Slovanski je prebival rod;
A tujec tod zdaj širi se,
Oholo nam šopíri se.“

„Premêhki pač mi bili smo,
Da zemljo mu pustili smo,
Da v járem smo vkloníli vrat —
Robjé postali mu takràt!“

„Tá krivda nam ne dá mirú
V grobóv stoletnih hladnem dnú.
Zató pa ví maščujte nas,
Svarilni naš spoštujte glas!“

„Srcé slovansko ven in ven
Oklèp obdávaj vam jeklen,
Ko tujec le za pol pedí
Zemljé vam vzeti poželí! . . .“

O glas vetróv, resán tako,
Le túli národu v uhó!
Tí vnémaj, úči, drámi ga,
Da tujec ne premámi ga! —

Gorázd.

* * *

Bosenski grobovi.

Spisal S. Rutar.

Največja starinska zanimljivost Nove Avstrije so velikanski kameniti grobovi nekdanjih slovanskih knezov in bogatašev Bosne, Hercegovine in srednje Dalmacije. Čeravno je o teh grobih Nedić že l. 1857. pisal v „Arkiv za povjestnicu jugoslavensku“, vender se je začel učeni svet še le zadnja leta, zlasti po okupaciji, natančneje pečati s temi prezanimljivimi starinami, katere zdaj od dne do dne vzbujajo večjo pozornost vsega učenega svetá. Lanskega leta je opisal hercegovinske grobove Moric Hoernes (Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften, Bd. XCVII. Hft. 2.) in profesor Luka Zore raztolmačil je in s slikami pojasnil jeden grob nahajajoč se v Konavlji blizu Dubrovnika v programu dobrovniške gimnazije l. 1881.

Omenjeni grobovi so videti tako starinski in tako primitivni, da so jih bili nekateri za prazgodovinske razglasili. Drugi so mislili, da so to ostanki iztočnogotske vlade v Iliriku (Blau, Reisen in Bosnien und Herzegovina pg. 25.). Ali ni sumnje, da so to čisto slovanski spomeniki, ker se nahajajo na mnogih nadpisi v slovanskem jeziku z neko posebno glagolico pisani. Vender še niso našli ključa, da bi mogli te nadpise popolnoma raztolmačiti.

Bosenski grobovi raztreseni so v veliki množini po vseh treh zgoraj omenjenih pokrajinah. Najnavadnejši se nahajajo na malih visočinah, na širokih holmih, časi jih je do 300 skupaj na jednem mestu. Jedenkrat leže v dolgih vrstah drug pri drugem, zlasti ob cestah in potih; drugikrat pa kupoma in neredno tu pa tam raztreseni. Nekateri stoje na površji zemlje, drugi na pol ali celo v zemljo udrti in tretji s travo, mahom in grmovjem prerasteni. Mnogi so nagneni ali pa popolnoma prevrneni in odkriti.

Oblika teh grobov je kakor navadnih sarkofagov s strehi podobnim pokrovom, le da so bolj velikanski. Na mnogih se ne more zaslediti nikaka skulptura, nikak nadpis, morda sta dež in zrak vsak sled zbrisala. Na drugih pa se nahajajo ob straneh in na pokrovu razni nadpisi ter slike ljudij, živalij, mečev, zvezd in meseca, ter grbov (tudi udov kraljevske rodobine). Slike predstavljajo navadno igro „Kolo“ na čast mrtvemu, plakajoče žene, lovske prizore, ali sploh posle, s katerimi se je umrši najrajši pečal.

Čeravno te slike, kakor tudi sploh vsa skulptura bosenskih grobov niso Bog zna kako umetne, vender pričajo, da so se tudi Slovani v teh umetnostih že v starih časih poskušali in da bode moral učeni svet med druge skulpture uvrstiti tudi slovansko. Iz prvih stoletij krščanstva nahaja se po Dalmaciji, Hercegovini in Bosni mnogo poznorimskih grobov. Oblike teh grobov posnemali so v VI. in VII. stoletji doseljeni Slovani in stvarili posebno vrsto grobnih spomenikov, katerim se težko kje nahaja prilike.

Ali kakor je težko brati nadpisè na bosenskih grobovih, tako težko je tudi raztolmačiti slike na njih, ker jih je čas zelo pokvaril in zbrisal. Tu čaka slovanskih starinoslovcev še velika naloga. Tudi ni mogoče natančneje zaznamenovati, iz katerega stoletja izvirajo ti grobovi. Izvestno je le, da so jih dali napraviti záse plemiči in oblastniki, ki so zapovedovali nižjemu ljudstvu. Zato pa so dali na grob zapisati, da bodi proklet vsak drugi, katerega bi položili v njih grob, izimši ude njih rodbine („proklet tko će tudjin leći, veće njegovo pleme“).

Zakaj?

Tam gôri na hribu zagledam drevó,
Drevó oh! otožno in šibko mladó
Brez krêpke in trdne podpore!
In ko ga s solzámi mladenka motrim,
In bitje primerjam ostavljeno ž njim —
Nihče me tešíti ne more!

Pač bila sem srečna, pač bila krasnà,
Ljubila goreče in zvesto njegà,
Ki zdaj me smejoč je ostavil.
Odslé pa venéla ko rožica bom
In glasno plakála ubožica bom
In nihče ne bo me ozdravil!

Oh mož ti nezvesti, zakáj si nekdàj
Prinesel na ustnih vabljívi smehljaj,
Zakaj si sladko mi govoril?
Zakaj me z ljubeznijo dičil si ti
In srečo potem vso uničil si ti,
Zakàj si radóst mi umoril? . . .

—b—

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

12. Mrtvaška srajca.

Ne dajo se dopovedati in skoro niti misliti neskončne nadloge in stiske, v katerih je živel dolenjski kmet pred letom 1848. Gorenjec, dasi tudi zatiran, bil je proti njemu srečen svobodnjak in bogatin. Ječé in zvijaje se pod težko nogo nemških plemenitašev imel je skoro samo to jedino upanje, da ga bo rešila neprenosnega jarma gotova smrt. Noč in dan se je trudil, péhal in potil, sad in korist njegovih žuljev pa je spravljala in zapravljala tuja gospoda, ki je bila uverjena, da ne dela s tem nikake krivice, ampak da uživa le svojo pošteno podedovano ali kupljeno pravico. V denarjih dajal jej je slovenski podložnik „štivro“, v pridelkih desetino, gorščino, starič. Predivo, piščeta in jajca nosil jej je sam na dom, po druge davščine hodili so grajski župani in pisarji. Desetino so pobirali od vsakega žita, mnogi celó od koruze, boba in krompirja. Utajiti in skriti ni se dalo nič, ker so „podrepniki“ (vohuni) bistro pazili in se desetina ni jemala s polja, ampak iz kozolcev. Še več dobička nesla je gorščina in desetina od vina. Grajščine, ki so bile komaj srednje velikosti, dobivale so v letu po 1000 do 2000 veder, vrednih po sedanji ceni vina in denarja najmenj 5000 do 10.000 gld! In ta strašna gorščina zahtevala se je na več krajih z nečloveško brezdušnostjo, tudi če trta ni nič rodila! Desetino pa so pobirali Nemci tudi od vse živine, nekateri še od čebel. Jasno je, da je moral zaduševati ta davek v dolenjskem kmetu vse veselje za živinorejo. Tlaka bila je povsod huda; najbolj krivična zdela se je narodu zato, ker ni bila za vse jednako ustanovljena. V Rakovniku n. pr. bilo je je samo po dva dni v tednu, v bližnjem Griči po štiri dni od grunta. Ali gospode niti to ni še zadovoljilo. Koliko oral mora obsezati „grunt“, ni bilo menda nikjer na tanko določeno. Od konca se je mislilo, da se potrebuje zanj vsaj kacih 15 oral lastine, pozneje se je trdilo, da opravičuje to ime že kacih 7 ali 8 oral, in po tej meri povečala se je tlaka marsikje od dveh dnij na štiri, od štirih na osem! Kmet moral je plačevati in rediti jednega delavca skoro samo za to, da je hodil gospôdi na tlako! In delati moral jej je na vso moč pridno. Na nekaterih grajščinah so tlačane uprezali kakor vole in ž njimi orali! Povsod pa se je pazilo, da ne postavajo. Sem ter tam hodili so za njimi grajski hlapci z biči in palicami in so udrihali nemilo po „nemarnih“; nemarnost pa so očitali tudi tistim, ki so od presilnega truda, žeje in lakote opešali. Tolkli so delavce z razlogom, če so se kaj ustavljali, tolkli pa so jih dostikrat tudi brez razloga, kar tako iz divjaške zlobe, napuha in samopašnosti. Razen desetine in tlake pa so imeli nemški grofje, baroni in vitezi do kmeta veliko moč in oblast tudi v premnogih drugih rečeh. S svojo besedo dali so mu lahko sina v vojake, in takrat vojaščina ni bila taka šala kakor je dan denašnji. Kdor je bil potrjen, ni se vrnil domov celih štirinajst let, odvadil se je delu in za svojo rodovino in kmetiški stan večinoma popolnem izgubil. Ali ne le za sinove, ubogi kmet moral se je tresti tudi za ženo in hčere, ako jih je obdarila priroda z nevarnim darom lepote. Do malega v vsakem gradu nahajal se je kak poživinjen pohotnik (marsikje še po več nego jeden), ki je prežal na deviško nedolžnost in žensko poštenje bolj željno nego jastreb na piščence. Kar se ni doseglo z dobro besedo, dobilo se je z darovi in če se ni dalo drugače, tudi s pretnjo in silo. Kdor vse to premisli, ne bo se čudil, da je trla dolenjsko krajino taka nepopisna revščina in žalost. Z ratarstvom si kmet ni mogel opomoči; za trgovino takrat ni bilo nobene prilike; kake večje obrti pa nemški oblastniki tudi niso skoro nikjer oživili in razvili, kajti strosili so svoje ogromne dohodke rajši na razkošne pojedine, velikanske pijače, lepe pse, konje in ljubice, lov, lišp in brezštevilne druge zabave. Gruntarji nosili so še ob nedeljah stare, grdo zakrpane prtene hlače; v opravi niso se razločevali dosti od beračev. Mnogi podgorci prišli so v cerkev v debelih srajcah iz guzovine (tul), in ob dežji v plaščih iz bička ali ličja kakor divjaki. Kruh jedli so sploh zmesen iz najslabšega žita, dostikrat iz samega ovsa in prosa; iz grenke pire smatral se je že za veliko dobroto. Ali še Bog, če je hiša kak kruh premogla! Znane so mi cele in jako velike vasi, n. pr. Straža v prečinski župi, v katerih se je peklo samo pred največjimi prazniki. Razen krompirja in presnine kuhalo se je mnogo puste čičerke in cizare, katere se je zato veliko sejalo, ker Nemci od tako slabih pridelkov niso zahtevali desetine.

V tej neizmerni nesreči ostal je narodu samo jeden resničen prijatelj: naša poštena duhovščina, ki mu je vlivala na pekoče rane blagodejno olje krščanske tolažbe. Slava do nebes in poklon do zemlje tem božjim služabnikom in pravim tolmačem milih naukov našega nazaretskega učenika! Ali poleg njih oglašali so se tudi mnogi krivi preroki, ki so narodne zatiralce zagovarjali in zatirali brezvestno ž njimi vred svoje brate po Kristu in po krvi. Ti brezbožniki imenovali so krvavo sužnjost — sveto dolžnost! Na posvečenem kraji so se drznili lagati, da sta prišli v deželo tlaka in desetina — ne po tuji sili, hudobi in krivici, nego po vzvišeni božji volji! Kdor je verjel njihovim podlim, bogokletnim naukom, moral je misliti, da je ustvaril sam usmiljeni oča vseh ljudij in narodov Slovenca za večnega hlapca in trpina, Nemca za večnega gospodarja in tlačnika.

Naš dolenjski kmet je trpel silo in krivico, dokler se je dalo; ko mu to ni bilo več mogoče, začel si je pomagati kakor mu je velela pamet, ali kakor sta nanesla prilika in naključje. Zavrgši tožno kmetovanje umaknili so se nekateri v mesta in se poprijeli rokodelstva. Veliko jih je zapustilo domovino in pobegnilo na Hrvatsko, kjer so se za stalno naselili. Vojaški beguni in drugi fantje uhajali so čez deželno mejo po prepovedano blago, zlasti po tobak, in ga nosili potem skrivaj svojim rojakom, ki so jim dali za to imena: prehajači, prelazniki, tobakarji in dr. Kdor je bil bolj hude jeze in še posebej kaj razžaljen, šel je, da se maščuje, v razbojnike. Taki pridružili so se radi turškim tolovajem („hajdukom“), ki so našo zemljo že od nekdaj nadlegovali in so te ljudi z veseljem vzprejemali, da jim kažejo pot in jim pomagajó s svojo vednostjo in dobrim svetom. Tolikega nereda in prestopanja zakonov država ni mogla mirno gledati. Pomnožila je ob meji straže in paznike; pod Gorjanci postavila je vojarnice in čuvarnice; zastavila je ž orožniki vsa pota in doline, vse soteske, vrhove in kobile. Tobakarji in razbojniki potrebovali so prav posebno srečo, da jih ni na potu nihče videl, ovadil in zgrabil. Redki, jako redki so bili tisti, ki so se priplazili mimo toliko straž in vohunov čez široko Kolpo in čez visoke Gorjance z živim truplom in zdravimi udi na Dolenjsko.

Neusmiljena tuja gospoda vihtila je svoj bič tudi nad Belo Krajino. Mlademu Poljancu, ki je tlako delal, veli osorni oskrbnik, ko se je začelo mračiti: Danes še nisem nikogar tepel, bom pa tebe, da se kmet ne razvadi. Dasiravno ni imel najmanjšega razloga, udaril je fanta na vso moč z debelo palico po plečih. Poljanec pravi: Danes še nisem nikogar ubil, bom pa tebe, da se gospoda ne razvadi. To rekši dvigne motíko in razčesne oskrbniku glavo. Dobro vedoč, kaj ga čaka, pobegne v Gorjance. Blodil je po njih tri dni in tri noči. Tretjo noč zagleda v skalovji jamo in v jami luč. Pristopivši vidi na tleh umirajočega bolnika. Vpraša ga, kdo je. S slabim glasom veli bolnik: Jaz sem strojbar Hudobec. Poljanec se začudi in vpraša: Kaj pa strojiš v teh pečinah? Hudobec odgovori: Mrtvaške srajce. Mrliču, ki ni umrl po božji volji, slečem kožo in denem v stroj. Iz ustrojene naredim srajco. Kdor tako srajco obleče, živi brez strahu, da bi ga ugonobil z lahko kak sovražnik. Vidi se ljudem tako grozen, da se nihče ne drzne mu približati, nikar se ga lotiti. Kdor bi ga hotel ustreliti, začela bi se mu tresti roka, da ga nikakor ne bi mogel pogoditi.

To čuvši se Poljanec obveseli in prosi Hudobca, da bi mu ustrojil mrtvaško srajco. Hudobec veli, da je preslab; predno mine ura, moral bo umreti. Ako mu da, kar je na svetu največ vredno, bo precej ozdravel in mu željo izpolnil. Poljanec se prestraši in pravi: Ti si menda lakomen moje uboge duše? Zaničljivo se zareži Hudobec: Mar mi je tvoje garjeve duše! Take nesnage ne poberem, ko bi jo kdo za máno metal. Da bom zopet okreval, potrebujem košček tvojega življenja. Menj kot jedno leto ne vzamem. Poljanec se zasmeje: Jaz sem še mlad in bom še dolgo živel. Če bom smel v tvoji srajci nagajati gospodi brez nevarnosti, podarim ti iz srca rad jedno leto. Ali kako pa se more to zgoditi? Hudobec veli: Prav lahko! Vzimši škarje odstriže fantu nekoliko vlas in jih vrže v kotel črne vode, ki je stal poleg postelje. To vodo dobro premeša, potem izleče iz nje trak. Na traku bil je ozel. Hudobec odreže ozel in ga vrže v kotel bistre vode, ki je stal na drugi strani postelje. Tudi to vodo dobro premeša in se ž njo umije. Zdrav kakor riba skoči iz postelje in reče Poljancu, da naj malo počaka, dokler dobi mrliča, ki ni umrl po božji volji. Šel je iskat in našel je Vlaha, ki se je obesil iz srčne žalosti, da ni imel več preljubega luka pa niti denarjev, da bi si ga kupil. Hudobec Vlaha sname, prinese domov, odere in ustroji iz njegove kože mrtvaško srajco. Poljanec jo obleče na gol život. Bila je bolj mehka in tanka nego svila, da je ni nič čutil. Hudobec Poljanca dobro pogosti in mu veli za slovo: Srajca ostala bo cela in trdna jedno leto. Kadar se ti razpade, pridi slobodno po drugo! Dal ti jo bom v isto ceno. Ali to te moram opomniti, da se ne smeš izneveriti pameti: bedaku moj dar ne pomaga.

Od veselja vriskaje napoti se Poljanec domov. Graščak zve, da se je vrnil ubijalec njegovega oskrbnika in pošlje ponj svoje biriče. Poljanec plane vanje in oni se ga tako ustrašijo, da hudo tepeni brez upora pobegnejo. Graščak pošlje ponj svoje sinove. Poljanec plane vanje in tudi oni se ga tako ustrašijo, da hudo tepeni brez upora pobegnejo. Graščak pride zdaj sam ponj. Poljanec plane vanj in žlahtni gospod se ga tako ustraši, da strepeta in mrtev obleži, še predno je padel nanj kak udarec.

Ob letu se Poljancu mrtvaška srajca raztrga, pa se napoti po drugo. Hudobec odstriže mu zopet nekoliko vlas in stori vse tako kakor prvikrat, na isti način mu ustroji in naredi tudi novo srajco. Celih trideset let nosil je Poljanec mrtvaške srajce in smel brez straha gospodo pretepati, grabiti njeno blago in jej nagajati in zabavljati, kolikor mu je srce želelo. Čez trideset let pride k Hudobcu poleg stare navade po novo srajco. Hudobec mu odstriže zopet nekoliko vlas in jih vrže v kotel črne vode. To vodo dobro premeša in izleče iz nje trak ali na traku ni bilo nobenega ozla. Majé z ramama veli Poljancu: Tvoj čas je potekel. Namenjeno ti je bilo 80 let. Trideset dal si jih meni, petdeset si jih ohranil sebi. Zdaj ti ostaje le še nekoliko tednov — ta ostanek je po stari pravici moj. To rekši Poljanca zgrabi in zadavi.

Ali skrivnost ni ž njim poginila. Bil jo je razodel nekaterim prijateljem in znancem. Kmalu so jo zvedeli tudi zatirani kmetje in hajduki. K Hudobcu jelo se je romati kakor na kako slovečo božjo pot. Mnogi dali so si narediti samo po jedno srajco, da so se v njej maščevali, potem pa so odšli na Hrvatsko in se hranili s poštenim delom do smrti. Marsikateri pa je šel k Hudobcu vsako leto po novo srajco, dokler ga ni zadavil. Ali so se Gorjanci zdaj oživili! Vse mrgolelo je po njih tobakarjev, vojaških begunov, domačih in tujih razbojnikov. Straže pritiskale so trdo za njimi ali kaj, ko niso bile kos mrtvaškim srajcam! Groza bilo je pogledati človeka v tej opravi. Nekaterim se je zdelo, da ima tri glave, drugim, da nobene, še drugim, da mrtvaško, nekateri so videli pač človeško glavo, ali jej je švigal iz ust, nosnic in očij višnjev in zelen plamen itd. Prijetno, brezskrbno življenje se je začelo zdaj za tobakarje. Kdor je bil pameten in ni butal nalašč v nevarnost, delal je slobodno, kar je hotel. S hrvatskim „duhanom“ zakladali so prehajači ne le dolenjsko stran, ampak skoro vso deželo. Povsod so imeli svoje ljudi, ki so jih skrivali in radi pogostili. Pili so v krčmah najboljše vino in najlepša dekleta so jih ljubila. Znanci so se ž njimi brez konca hvalili in pripovedovali ponosno o stiskah, v katere so kdaj prišli in o zvijačnosti in predrznem junaštvu, s katerim so se vsak pot iz njih izkopali. V podgorji dobili so si v vsaki vasi dobrih prijateljev, ki so jim dajali znamenja, če so jih straže zalezovale. Pokalo se jim je z bičem, žvižgalo na prste, vriskalo, pelo, streljalo, kukurikalo, po noči se naredil na kaki višavi ogenj. Takih svaril bilo je mnogo in da se ne vzbudi šum, niso ostala zmerom jednaka in istega pomena. Rabil se je tudi latovski jezik. Dostikrat razlegal se je po gorjanskih tokavah in dobravah čudni krič: Lantje-fate lazte-pate lah-strate le-grete. (Fantje pazite, strah gre!) Star tobakar je pravil, da je léžé skrit v mrvi uganil po petji svojih znancev ne le to, da je straža v vas prišla, ampak tudi mimo katere hiše koraka. Na konci vasi oglasi se prijatelj: Nikdar ne bom pozabil očeta svoj'gà. Sosed poprime: Oh kol'krat so mi rekli: Moj sin, le pit ga pojvà. Tretji znanec, stanujoč na sredi vasi, nadaljuje: V te nove goré, k' so trte mladé'. . ., in četrti prijatelj dovrši kitico na drugem konci male vasi: Ki vince rodé za take faj' možé! —

Malo po malem so se prekanjeni klateži z mnogimi stražniki — sam Bog si ga vedi, kje in kakó — nékako seznanili in sprijaznili. Zmenili so se, da se kolikor bo moči ne bodo srečavali. Ker so se držale straže najbolj potov in stezá, tobakarji pa so se ravno potov in stezá vedno ogibali, ni se moglo lahko naključiti, da bi se bili namerili jeden na druzega. Zagledavši se od daleč, začeli so oboji streljati ali na borišči ni ostalo nič mrtvih! Pripoveda se, da je neka podgorska krčma s tem obogatela, da so zahajali vanj prav pridno tobakarji, ob jednem pa tudi — stražniki. Krčmar dajal je rad na vero tem in onim, ker ga za plačo ni skrbelo. Večkrat so pili in se veselili v jednem konci krčme prehajači, v drugem onkraj veže pa njihovi krotki preganjalci. Ta prijaznost teknila je dobro obema strankama. Marsikateri stražnik in vohun prihranil si je nekoliko stotin in si kupil hišico, katera brez posebnih prihodkov ne bi bila nikoli njegova. Dolenjskim fantom pa to znanje se ve da tudi ni škodilo. Podgorci sploh trdijo, da zveden tobakar ni bil nikoli nobeden ujet, ne ustreljen. Ta nesreča doletela je samo kakega pijanca in nerazumnega mladiča, ki se je zanesel preveč na mrtvaško srajco.

Sreča zapustila je rada tudi nespametne tolovaje. Turški hajduki privršali so v šempetersko župo in oblegli Stari grad. Grajski brambovci so se jih silno ustrašili. Zaklenivši vrata pričakovali so naskok in svojo smrt. Ali Turki zavalili so se pod zidovje, pili kavo in duhan in čakali, da bi se kristjani podali kar sami, brez boja. Bil jim je res že ves živež pošèl, pa si izmislijo zvijačo. Imeli so še dva panja čebel. Ta dva panja vržejo na Turke. Pikajočih čebel se bedaki tako prestrašijo, da sramotno in brez plena domov pobegnejo. Brez vspeha zaganjali so se Turki iz tega razloga tudi v visoki grad v Kostanjevici, ki je bil lastina Marka Psa.*) Ta Marka Pes bil je glasovit strelec. Menda ga je zmešala mrtvaška srajca, da turškega poveljnika („harambaše“) samega ni mogel pogoditi ali odstrelil mu je z vilic — kapuna! Ta umetnost butastega Turčina tako preplaši, da odide še tisti dan tudi brez plena in slave. —

Starejši ljudje dobro pomnijo, kako hudo so se sprijeli na sredi pota med Novim Mestom in Toplicami turški razbojniki in cesarski vojaki. Turčin se je straži zaničljivo pačil in jo dražil. Vojaki pomerijo in ga ustrelé. To je bilo prvikrat, pa tudi zadnjikrat, da je straža kakega razbojnika ugonobila, ujela pa ni nikolí nobenega. Hajduki so se za brezumnega tovariša hitro in strašno zmaščevali. Ubivši štiri lepe vojake šli so brez druge izgube in nadlege z obilim plenom domov. Po priliki pred petdesetimi leti prišli so turški tolovaji tudi pred Gracarjev Turen. Ljudje so se domislili in jim povedali, da je poln vojakov. Turki laži verjamejo, zbojé se in odidejo. Sedanji gospodar temu v rajskem kraji stoječemu gradu je naš vrli g. Dragotin Rudež. V spomin turškega pohoda vidi se na velikih vratih grajskega poslopja dobro naslikano krdelo divje gledajočih Bošnjakov in med njimi dolenjski kmet, ki jim mora potkazati. — Mnogo bolje nego teh hajdukov spominajo se Dolenjci turške druhali, ki je prilomastila menda 1827. v Brajtenov, grad v prečinski župi. Vodil jo je radovoljno domač človek, Stražan, ki je služil prej v gradu za hlapca. Napad se je vršil o mraku in grozne reči se o njem pripovedujejo. Gospodarja ni bilo doma. Vsa družina se je nahajala v smrtnem strahu in v smrtni nevarnosti. Zvesto hišino Marijo so razbojniki po divjaško mrcvarili in jo hoteli zaklati, ker ni povedala, kamo je skril gospod denarje. Pravi, da so bili v obraz vsi črni in takó zverski in grdi, da sam peklenščák ne more biti bolj grd in ostuden. Izmed dekel skrila se je jedna za dimnik. Tudi ta reva še zdaj živi. Od straha, ki ga je takrat prebila, trese se jej ves život že pet in petdeset let! — Graščak se je bal dolgo tudi za Luknjo. Izmed podložnih kmetov izbral in oborožil je do trideset korenjakov, ki so hodili po noči v ta grad na stražo. Z jednim teh bivših grajskih čuvajev sem se seznanil in ga vprašal, kako bi bili vzprijeli Turke, ko bi bili prišli. Mož mi odgovori: Lukenjski gospod je moral Boga hvaliti, da jih ni bilo. Pol bi nas bilo steklo domov, druga polovica pa bi bila brž ko ne pomagala rajši tolovajem nego gradu!

---

*) Tega gradú ni več; kdaj se je podrl, se ne ve. Prostor, na katerem je stal, ima zdaj kostanjeviški trgovec, g. Gač.

Kadar so pridivjali v kak kraj razbojniki, skočilo je vse po konci: vaščani pa tudi meščani so dostikrat po cele noči čuli in čakali. Razen orožnikov hodili so stražit tudi kmetje, ali hajdukom so bili sploh po priliki ravno tako nevarni kakor lukenjski čuvaji. Večkrat se je pripetilo, da so Turki, oplenivši kak grad ali kako vas, prisilili te kmetiške stražnike, da so jim morali nositi nagrabljeno blago čez strme hribe po več ur daleč! Ali kdo bo izbeganim revežem kaj takega zameril? Bolj čudno je bilo ponašanje oboroženih in orožju vajenih pravih straž. Kdàj pa kdàj so prav dobro vedele, kje se nahajajo razbojniki, ali mrtvaška srajca jim je tak strah delala, da se niso drznili jih nadlegovati.

Podgrajskemu duhovniku so se bili hajduki sami napovedali. Pustivši jim na mizi stotak in sodec vina, pobegne gospod na bližnji hrib in pošlje po stražo. Razbojniki vzamejo denar in popijo vino. S tem, kar so dobili, nekako potolaženi niso delali po hiši veliko kvara. Kmalu prihiti močna straža in hišo obstopi. Ko jo harambaša začuti, plane iz veže, zacepeta s toliko silo ob prag in zarentači nad njo tako gromovito in oblastno, da se, kakor da bi bilo med njo treščilo, na vse strani razkropi in pobegne. Druga straža pa je prežala na hajduke v samotnem kraji na Gorjancih. Njen vodnik spleza na bukev, da bi videl, če se že prikazujejo. Ko zagleda v mrtvaških srajcah korakajoče pošasti, zavrti se mu v glavi, pa se zruši vznak na kamenita tla in ubije. Zdaj se prestraši tudi straža in pobegne.

Taka sramota pade na orožnike tudi blizu Težke Vode. Na cesti stalo je do šestdeset stražnikov, ko pride iz goščave kakih petnajst hajdukov, poveljnik obledi in zapove svoji četi s tresočim glasom, da naj se umakne v dolino in skrije. Kaj ga je tako preštrašilo, ni hotel nikomur povedati. Proti svojim poglavarjem se je neki izgovoril, da ima lepe fante za parado, ne pa za to, da bi si blatili svoje čedne roke ob gnjusno tolovajsko sodrgo. Za nagrado svojega viteštva dobil je odpustnico in — pokojnino.

Marsikomu zdelo se bo nemogoče in vender-le je res, da je prikorakal kdaj posamezen Turčin celo — v Novo Mesto! O zadnjem, ki je bil tako samopašen, govoré še zdaj dostikrat stari meščani. Jaz pa bom povedal nekoliko besed o tistem hajduku, ki se je prikazal v mestu pred sto leti, predno je ukrotil za nekaj časa turško predrznost slavni Lavdon. Turčina ustavil je na mostu mestni birič in ga vprašal za popotni list. Hajduk izleče dolg samokres in mu ga pomoli pod nos in pravi: „Čakaj, zdaj ti bom pa pokazal tudi pero, s katerim mi pišemo. Iz nožnice izdere dolg, krvav nož. Birič se strese in omedli. Turčin začel se je šetati bahato po Novem Mestu in mu je razgledal na tanko vse prostore in prostorčke, vse ulice in uličice, vse hiše in hišice. Šel je potem v prodajalnice. Po svoji navadi plačal je v nekaterih več nego se je zahtevalo, v nekaterih pa tudi nič, kakor mu se je baš zljubilo. Nakupivši vsakeršnega blaga, jel je hoditi po krčmah in je obral vse od prve do poslednje. Kratkočasil in gostil je v njih sebe pa tudi marsikoga druzega. Najbolj čudno je bilo to, da se je videla njegova mrtvaška srajca grozna samo možem, ženske pa se niso kar nič bale. Gnjetle so se k Turčinu vse stare, pa tudi mnoge mlade device in celo nekatere zastavne mamke. Ali kako sladko pa je znal tudi govoriti za vsako uho in srce, kako zapeljivo namigavati z desnim očesom in brkom, kako presrčno se smijati, kedar je hotel pokazati svoje lepe, bele zobe! Ko se je dovolj nagostil in našalil, napotil se je tudi v slovečo kapiteljsko cerkev. Dal si je prinesti na sredo cerkve stol in lulo, pa se je usedel in puhal, da je bila kmalu vsa cerkev zakajena. Ko pride cerkovnik s škrabico, vrže vanjo polno pest rumenih zlatov, jednega pa da še po vrhu za trud cerkovniku. Po maši pa si je najel kočijo in se odpeljal nazaj proti beli Turčiji. Pustil je v mestu marsikatero solzno oko in ranjeno srce. Tiste device in mamke, ki niso mogle premagati prevelike bridkosti, priporočile so se Bogu in šle za njim. Staro poročilo trdi, da so brdkega Turčina najbolj pogrešale in se usule najprve za njim svojega bližnjega že od nekdaj brez hinavščine ljubeče — breške tercijalke.

Angelj ljubezni.

Minulo je, kar bilo je,
Sledú ni več po njem!
Solzé okó rosílo je,
Sedaj pa mirno zrem!

Zakaj takó, ne veste vi,
Ki vam vesel je svet;
Po svojih potih greste vi,
In hodite ga zret! — —

Le hodite, le zrite ga,
Vsaj jasen je takó!
Če hočete, molite ga,
Vsaj krasen je takó!

In vprášajte, kje to in to —
Dobili boste vse,
In radostí sladké takó
Vam bodo proste vse!

In ko vam vsega bo dovolj,
Še nekaj žêlite;
Potém pa le, potem še bolj
Se razveselite!

Opravljeni po svatovsko
Glasnó zavrisnite;
Sosedu sósed bratovsko
Roké si stisnite!

Saj našli ste, kar jaz zamán
Po svetu sem iskál:
Oj, da mu je takó krasán
Ljubezni angelj vstal! . . .

—b—

Oddihljaji.

1. Zapuščen.

Obrača vedno v mračni se nižavi
Cvetica krotka v solnca lice milo.
Ne more dihati brez njega čilo,
Ne more kvišku se držati v travi.

In če jo solnce sámo res ostavi:
Kakó se hitro skloni na gomilo!
Pretožna zre na zarje rumenilo,
Kakó se žalosti vrti jej v glavi!

Takó si mene ti, oj ljubo dete!
Brez nade zapustilo. Večno vzete
Oči so tvoje mi in lice milo.

Zato pa huda me teži praznota.
Trpim, ječim: Ah, pusti me, pustota!
Sicer mi tuge bo srcé odbílo.

2. Tiho slovó.

Na jesen, predno pod nebó gorkeje
Poda se ptič, boječ se zime, snéga:
Poprej z drevesa se slovó razlega,
In ptič pojoč najzadnje ure šteje.

Če se obrne potok v druge meje,
Glasneje šum valov odmeva z brega,
In ko po listji zimska sapa sega,
Še list ne pade tiho s svoje veje.

Le meni morajo čez bledo lice
Molčé in tiho kapati solzice
Mej tem, ko proč mi srečo ladja tira.

Kakó za njó bi rado srce vpilo,
Kakó bi rado: Z Bogom! vsaj voščilo,
A strah neznan mi tožni glas zapira.

3. Boljša želja.

Nekteri bi si želel morebiti,
Da v ljubko bi spremenil se vodico,
Da pri kopeli ljubici nožico
Bi belo mogel z valčki poljubiti.

Kdo drug bi rad bil cvetka v drage kiti,
Da vpletala bi z nežno ga ročico,
Še drug bi stopil k biserom v vrstico,
Da v nedrije bi mogel se poskriti.

A jaz pa vem, kaj bilo bi še bolje:
V meglico neprehladno se odel bi,
Ki v jutro lahka dviga se nad polje.

Takó ljubezen svojo zmer imel bi
Pri sebi, zmer bi toplo jo objemal;
Pa — i očem jo tujim bi odvzémal.

M. Posavski.

Kuzovci.

Slika iz naroda. Spisal dr. Ivan Tavčar.

3.

Tožna novica širila se je po vasi. Neverjetno je bilo, ali vender se je pravilo, da je Županov Tomaž bogatemu svojemu očetu ušel, ter jo pobral med Kuzovce. S prva ljudje še verjeti niso hoteli, ali potem, ko so videli nekaj resnice, smijala se je na skrivnem vsa vas, ter privoščila Županu, bogatinu, ki je drl vsakega in odganjal berače od praga. Bil je trd mož, oča Župan, in denarja lakomen. Pripovedovalo se je, da je imel nekje v gorenji hiši s silnimi verigami na steno priklenen železni zaboj. In ko je Zadurnikov Miha nekdaj pri odprtih vratih mimo šel, imel je oča Župan tisti zaboj odprt. Vse se je blesketalo od samega zlata in srebra! Miha je nehoté od samega začudenja zakričal. Oni pa je zaloputnil pokrov, zaklenil verige in podil nepričakovanega gledalca po stopnicah, da se je prah napravljal. Od tedaj se je govorilo, da je Župan tako bogat, da sam ne vé, koliko ima. Skop pa je bil toliko, kakor bi nič ne imel. Vsaj svojemu sinu ni dal ničesar, dasi se je ta sin bogatašev moral postavljati ter za vino dajati. Jemal je torej svojemu očetu ter napravljal dolgove, kar je pa zopet starega jezilo. S sinom sta se vedno rovala, da ni bilo prepira in krika nikdar konec. Naposled jo je sin v soboto večer pred kvaterno nedeljo v septembru popihal med Kuzovce ter zapustil dom vpitja in trganja. Še le kaka dva dni pozneje se je zvedelo. Od srda in sramote valjal se je stari Župan po tleh ter se zaklinjal pri vseh svetnikih, da sinu niti vinarja ne bode dal. Vdovec je bil in za tega delj pogrešala se je pri sinu mehka materina roka. Očetova pa je bila pretrda in za tega delj prišlo je tako! V hiši gospodinjila je tedaj jedina hči, Lenčika, dvajsetletno deklè. Bila je slovečega imena zavoljo lepote, a še mnogo bolj zavoljo — prevelike telesne moči. Privzdigovala je težka bremena, in kadar je bilo kaj silnega vzdigniti, ugnala je mnogokaterega hlapca v kozji rog.

Če je časih Tomaž s pestjo hotel po očetu, zbal se je nje, ker je ravno dobro vedel, da ga lehko otepe. Pri vsem tem bila je Županova Lenčika mehke duše in ves svet je rada imela, in zaradi tega je tudi njo svet rad imel. Brata Tomaža je ljubila pred vsem in ker je bila močnejša od njega, ravnala je ž njim kakor z otrokom. Bila je ženska trdega značaja in hitrih sklepov, in če se sme resnica povedati, bila je Lenka prvi in pravi gospodar v Županovi hiši ter središče, okrog katerega se je sukalo vse! Oča Župan udal se je vselej, če je prišla visoka hči ter se sladkala okrog njega. S Tomažem bila je ostra in če jej ni bil po godu, govorila je z dlanjo, da je tleskalo kakor z desko po vodi. Ali pod svojo oblastjo imela je očeta in brata! Kakor smo že povedali, bila je hitrih sklepöv in tudi v tem slučaji vedela je takoj, kaj jej je dolžnost.

Lepega jesenskega jutra, prav zgodaj, ko se je pričelo daniti, stopala je Lenčika praznično oblečena po visoki rebri nad Hotavljami proti Bukovemu Vrhu. Hitela je na vso moč. Ko je bila sredi pota poleg Kožuhove hiše, rilo je solnce izza gorovja ter s prvimi svojimi žarki obsevalo dekletu po hitri hoji razžarjeno lice. Pod Platiševo hišo dohitela je starega moža, ki je z malo culico krevsal navpik. Bil je stari Kosem z Griča.

„Kam boš šla tako zgodaj?“ vprašal jo je.

„Na Kuzovo!“ odgovorila je ročno „po Tomaža!“

„Na Kuzovo!“ začudil se je starec, „potem greva skupaj! Pred štirinajstimi dnevi po polunoči oglasili so se pri meni štirje Kuzovci ter naročili ruto pip. Sedaj jih nesem!“

Čitatelju naj povemo, da je tedaj v Poljanah cvela mogočna industrija z malimi pipami, o kateri sedaj skoro sluha ni. Dekle in starec plezala sta ročno po pogorji navpik, tu in tam počivala ter zrla globoko v dol, kjer se je videla orjaška poljanska cerkev med nizkimi hišicami, kakor skrbna koklja med piščeti. Pustila sta Bukov Vrh na levi ter krenila pod Pasjo Ravan, dokler se ni zaprla dolina pod njima, da se ni videlo druzega nego pogorska slemena na levo in desno, zgoraj in spodaj, nad vsem pa jasno jesensko nebo. V bukovem gozdu skrita je bila skoro popolno Kuzovska koča, iž nje pa se je tedaj, ko sta naša znanca blizu prišla, prav močno kadilo. Kar sta opazila najprej, bila je vrsta pušk, slonečih zunaj ob leseni steni. Na robu nad kočo slonela je straža ter se premeknila ni opazivši rani obisk. Vsaj tako se je delala ta straža, kakor bi prišleca niti opazila ne bila.

Stopala sta mimo nekakega svinjaka, v katerem je krulila in beketala lačna žival. Takoj za svinjakom tolkel je Kuzovec s polenom v skopec ujeti lisici po buči, ki je pri vsakem udarcu grdo zarjula. Na bukovji sedela je tolpa vran ter se kakor črni oblak dvignila v zrak, začutivši tuje goste. V gozd metali so Kuzovci ostanke živalske, pri kuhanji neporabne, za tega delj usosedilo se jim je toliko črnih ptic.

„Ali so doma?“ vprašal je Kosem ponižno. Grdi stražar se ne zmeni.

„Če ne odgovori, kar vstopiva!“ dejala je Lenčika ostro. In v resnici sta stopila v široko vežo, iz katere se je naravnost pod streho. pod okajene trame videlo. Na desni strani v tej veži stalo je velikansko ognjišče, na katerem se je tedaj kurilo. K ognju pristavljeno je bilo devet ali deset orjaških loncev, v katerih je šumelo in vrelo. Vmes pa je vreščala pečenka na železnih plohih, pod katerimi je živo oglje pršalo. Pred ognjiščem skakal je umazan kuhar, ter bezàl s še bolj umazanim kolcem sedaj v ta, sedaj v oni lonec ter kričal: „Dobro se kuha! lepo vre! Dobra bo piča! ha! ha!“ Opazivši vstopivšega dekleta in starega moža povesil je svoj kolec-kuhalnik, odprl usta in oči, da je bilo jasno videti, kako je osupnen poštenjak. Ali takoj razširilo se mu je veselje po tolstem obrazu, obrisal si je prste ob hlače ter zahitel:

„Dekl'ca, dekl'ca! od kod pa ti sem prihajaš?“ Sladko se je zasmijal, malo pozvižgal ter zopet upil: „Dekl'ca! dekl'ca! pfvit! pfvit!“

Kakor blisk je bil pri nji, ter iskal nekaj z umazanimi svojimi prsti okrog cvetočega njenega lica. Neskončna jeza zalila je vse mišljenje dekletu in z vso svojo močjo — ki je bila težka in velika — položila mu je roko po čeljustih. Vpliv tega udarca bil je viden in hiter. Udarjeni je malo zaječal, in telebnil je kakor posekan hrast v kup loncev in skled tik ognjišča po tlaku razloženih. Vse je zahruščalo pod njim. in napravil je obraz, kakor bi ravnokar doživel. Dekle je obstalo sredi veže, srdito, s krvjo zalilo se jej je lice, v pest stiskala je roki, ter z razžarjenimi očmi gledala po onem na tleh.

„Pri vas torej še ženska ni varna!“ izpregovorila je ponosno.

Ravno tedaj stopil je v vežo iz hiše Smuk, opozarjen po hrupu, ter mirno posadil k hišnim vratom visoko svoje telo. Razvidel je položaj ter se lahno smijal, ko se je kuhar iz čepinj vzdigoval.

„Ubiti ga nikar, Lenka!“ ogovoril jo je lahno, „potem ne vem, kdo nam bo kuhal!“

Še bolj se je razvnela — ker jo je poznal. Odgovorila je s srdom:

„Ubila ga ne bom; dasi bi ne bilo škoda, če bi vas vse pobili! Sicer pa ne vem, čemu me poznaš?“

Ničesar jej ni odgovoril, in niti kri mu ni stopila v lice o nepriljudnem njenem vprašanji. Mirno obrnil se je k možičku s culico ter hotel vedeti, kaj hoče.

„Ravno prav,“ dejal je potem prijazno, „da ste prišli, saj že skoro pipe pri hiši ni bilo.“

Vstopili so v hišo. Ondu se je Lenka molčé usedla na klop pri peči. Smuk pa je odprl omarico v steni, odštel denar, plačilo za pipe, na mizo pred Kosma ter takoj brez besede zapustil hišo.

4.

Dekle sedelo je tiho pri peči, še govoriti se jej ni ljubilo. Kosem pa je bil že bolj zadovoljen. Pri dolgi mizi sedeč srebal je žganje iz kupice ter sekal z nožem v velik hleb, ki so ga bili predenj položili. Vmes pa je prešteval prejeti denar, ter glasno hvalil Kuzovce in njihovo poštenost. Prav kmalu prisilil se je iz veže v hišo prijeten duh pečenke, kar je Lenki neprijetno delo: lačna je bila, v hitrici odšla je brez kosila od doma.

Kuzovci prihajali so v hišo, s starim možem se prijazno pogovarjali ter povpraševali, kaj je novega v Poljanah — ali dekleta ni pogledal nikdo. Skoro vsak vzel je pipo s kupa, kojega je bil Kosem iz svoje rute na mizo natresel. Takoj so pričeli basati in prižigati. Napósled pripihal jo je tudi Tomažek, stopil je nedolžno in mirno v hišo. Očitno mu ni nikdo povedal, kaka nevihta ga pričakuje. Nič hudega sluteč je vstopivši veselo zakričal:

„Hoj, Kosem! Ali ste tudi k nam prišli? Saj je tu gori lepše, kot pri vas v kislih Poljanah. Če vidite koga Županovih, recite, da se prav nič ne kesam, da sem tu. Pri Županovih me ne bodo videli več!“

„O pa te bodo še!“ izpregovorila je mrzlo, ter se kakor blisk postavila poleg njega. „Pa kar takoj greva!“

„Lenčika, ali si ti?“ In srce mu je takoj prav nizko upadlo, močno je prebledel in na čelo se mu je nabrala vrsta debelih kapelj. Niti pogledati si ni upal rodne svoje sestre.

„Kar takoj, pravim! Če ne te vlečem kakor teleta v mesnico!“

„No, saj bom šel! A jedel bom pa vender prej! Lačen sem!“ odgovoril je krotko — strahopetno. Usedel se je k mizi. V hipu je sedela pri njem, da bi jej ne ušel, če bi ravno hotel. Tomažek je tiho prenašal neposredno to kontrolo in sram ga je bilo, da govoriti ni mogel.

Kmalu je bila zasedena miza; tepeni kuhar pa je donašal velikanske sklede, ter jih posajal pred lačno družino. Do roba bile so polne, a prijetno kadilo se je iz njih proti stropu. Zaropotale so žlice, ter neprestano hodile po kratki stezi iz skled do ust. Kakor se posuši pozni sneg vzpomladi, tako hitro izpraznile so se sklede. Prinesli so drugih, in na velikih lesenih ploščah pečene divjačine. Smuk imel je svoj prostor ravno pri Lenčiki. Ko pri prvi ponudbi ni hotela jesti, ni jej več ponujal. Tem bolj pa si je Tomažek tlačil želodec in pri srci se mu je milo storilo, spomnivši se slabih skled, ki so se pri Županovih vsak dan posajale na mizo.

Po jedi odpravila sta se Lenka in Kosem; Tomažek pa si je izbral starega moža v družbo, ter jo odrinil naprej, da je dekle nekaj korakov zadaj ostalo. Tudi Smuk si je snel puško s stene ter dejal Lenki: „Grem malo z vami.“

Ni mu rekla, da naj ne hodi, in molčé je potem stopal na njeni strani.

Ravno pod cerkvijo v Bukovem Vrhu krožil je sokol v zraku nad senožetjo, napravljal krog za krogom, manjši in manjši, konečno pa kakor blisk šinil med tolpo divjih golobov, pasočih se po tratini. Uplenil je jednega ter se vzdignil v zrak ž njim. Kakor sneg usulo se je perje, druga tolpa pa je na vse strani plaho odplula.

Ostalo je dekle.

„Glej sokola!“ izpregovoril je Smuk mrzlo. „In ko ga je gospod Bog ustvaril, dejal mu je: - Tu imaš prostost, živi in glej kolikor časa moreš živeti! Kadar ti pa jedenkrat peruti polomijo, potem je to tvoja stvar! In meni bodete vi pravili, da sokol več velja kot jaz, ki sem človek?! Tudi meni dejal je Bog: Tu imaš prostost! Če ti jo kratijo, živi, a glej, koliko časa moreš! Če sokola zapró v železno klet, kdo bo dejal, da nima pravice uiti? In če so mene hoteli na leta in leta v železje ukovati, kdo bo trdil, da nisem imel pravice, razrušiti je ter živeti, kolikor časa morem! Vi, ki grejete lene svoje kosti pri peči, menite, da ste boljši od mene. Pa Bog ve! Sodil bo nekdaj in vas bo takrat obilo osramotenih, ker Peter Smuk ni moril, ni kradel, temveč v potu svojega obraza služil si je svoj kruh. Kar pa moji tovarši počenjajo, ni moja skrb, vsak je sam gospodar svoji duši! Sedaj pojdi! Tu doli te nikdo ne bo nadlegoval, kar bi se zgoraj lahko bilo zgodilo!“

Obstal je, vrgel puško z rame ter se naslonil nánjo. Dekletu je srce tolklo. Ko je govoril, pogledati mu je morala nekolikokrat v razburjeno lice in — v grozo — se jej je zál dozdeval. Odhitela je kakor srna. Daleč spodaj morala je nehoté, sama ni vedela čemu, obrniti glavico. Visoko nad njó stal je nepremakljivo kakor iz kamena izsekana podoba ter zrl za njo. Urno se je zopet obrnila ter hitela v dol. Tomažek je od strahu koprnel, ko se je prikazala domače hiše bela stena iz sadja. Sredi vasi je obstal ter hotel popihati za Prodovski ogel. Ali ročno ga je prijela za uho — obilnim otročajem na vaškem mostu v silno veselje — ter ga tirala, kakor šolskega otročaja pod domačo streho. Le z veliko težavo otresel je Tomažek potem smešnosti prokletstvo raz sebe in še v letih visoke starosti razsrdil se je, če ga je kdo vprašal, kako je od Kuzovcev domov hodil!

5.

Vzpomlad, s cvetličnatim svojim krilom plavala je nad dolino. Cvetje obešalo se je po drevji in po sivih skalinah. Cvetje poganjalo je tudi v srcih človeških, katera so prerojena z vsako vzpomladjo. In če je v poljanski dolini lepa vzpomlad, tedaj je malokje lepša po naših zemljah. V zimi so se rodili pod snegom nebrojni studenci, ki hitijo sedaj po vseh bregovih v dol zeleni. V najskritejšem kotu cvete vsaka ruša. Po bistrih vodah se ženi tanki lipan ter strelja kakor blisk z rudečimi plavutami tija in sem po belem pesku. Vse pa obsevajo mehkega solnca mehki žarki, da puhti iz zelenih travnikov in njiv preoranih tisto migljajoče mrgolenje, kakor srečne pomladansko-olepšane zemlje srečni vzdihi!

Tudi tisto leto bila je krasna vzpomlad. V tej vzpomladi živelo je malo žalostnih, ali med njimi bila je bogatega Župana jedina hči. Odkar je brata privlekla s Kuzovega, povešala je bolno glavo, postala zamišljena, malobesedna in osorna tudi prijaznemu ogovoru nasproti. Lice hotelo jej je popolnoma obledeti in časih so dékle ugibale, čemu domača hči po cele noči prejoka, in čemu ima vsako jutro tako objokane oči? V resnici je bilo deklè nesrečno. Vedno morala je hoté ali nehoté misliti nanj, ki je bil skoro razbojnik, in ni imel druge prihodnosti nego hudo smrt!

In on, ki bi v svojem razbojništvu ne bil smel dvigniti pogleda k njej, vedel se je v svoji zaslepelosti nespametno, pregrešno. V praznikih po dnevi naj je šla Županova Lenka desetkrat mimo, delal se je desetkrat, da je ne pozna. Ali v noči bila je stvar drugačna! V noči pa je kakor senca prihajal pod njeno okno in čakal, da je prišla pozna noč, v kateri je menil, da spi vsa vas. Ondu slonil je ob slivi, tedaj v polnem cvetji, zrl neprestano proti njenemu oknu ter pričel konečno tiho in z glasom medenim klicati njeno ime. Ko ga je čula prvič, strdila se jej je skoro kri okrog srca; prečudna sladkost napojila jej je dušo, katero je pa takoj pregnala grozna bolest. Nikdar se mu ni oglasila, tiščala si je s prsti ušesa ter se skrila pod odejo, da ni čula besed zapeljivih. Oni je prestajal skoro vse noči pod njenim oknom ter odhajal izpod cvetočega drevesa, ko je juternja zora kipela izza gora. Dal jo je v zobe hudobnim ljudem, ter za vedno zamoril jej srečo. —

Nekdaj pozno v noči prebudil je Lenčiko vrišč na vasi. Vpilo in klelo se je. Naposled počil je tudi strel. Preplašena je prihitela k oknu.

„Jezus Marija! Kuzovce lové!“ je zastokala.

Po vrtu se je v istini pripodil Peter Smuk, brez klobuka. Pod slivo je obstal ter opazil dekleta.

„Lenčika,“ dejal je „če ne odpreš, bodo me imeli!“

Urno odprla je okno. Oni pa se je prijel za zid in vejo pri slivi ter se zavihtel v sobo. Veja je zahruščala ter se odlomila in padla po tleh. Smuk pa je tiho zaprl okno in se poln obupa usedel na revni stol pri mizi. Ona je bila že davno v postelji. Kmalu prileteli so finančarji in kleli. „Tu sem je šel! tu mora biti! če ni hudič, imamo ga!“ so vpili — ali dobili so samo cvetočo vejo v travi. Drli so dalje po vrtu ter potihnili v temi. Smuk je slonil pri mizi, ječal je ter si z dlanjo tiščal obraz; dekle pa se ni genilo v postelji.

„Lenčika, ali si huda?“ vprašal je ponižno.

„Lehko bi bila!“ zaihtela je v mukah. V hipu bil je pri njej ter jej s prsti prebiral kostanjeve lase po trudni glavi. Tedaj pa je dvignila bele svoje roke, objela ga okrog vratu ter ga pritisnila k sebi. Ko je slonilo njegovo lice na njenem obrazu, čutil je gorke solzé, ki so jej lile iz očij.

„Bog te obvari. dekle moje!“

Odprl je okno ter se izpustil na tratino. Neizmerna sreča prebivala mu je v duši in tako ponosen je je bil za tega delj, da je iz golega zaničevanja do finančarjev sredi vasi iz vsega grla zaukal. Odrinil je proti domu, delalo se je že jutro. Sredi Županovega mosta stoječ zaukal je še jedenkrat, da bi pač vsakdo znal, da je to srečni Peter Smuk. Ali ravno v istem trenutku začul se je oster „stoj!“ in pri obeh koncih mosta štrlele so mu puške nasproti. Finančarji zastopili so mu bili skriti v vrbovji pot. ker so vedeli da mora čez most. Voda je bila velika. Malo dnij poprej je deževalo in do vrha bila je struga nalita. Smuk izprevidel je stvar: pogledal je navzdol: rujavo-rudeči valovi podili so se neprestano dalje.

„Čemu bom stal, ko lahko grem!“ dejal je zaničljivo ter se bliskoma izpustil čez držaj. Zapluskalo je v kalni vodi, ali kmalu se je zopet prikazal Kuzovec na vršini ter plaval z mogočno roko. Tedaj pa so pričele bojazljive duše z mosta streljati, da je onega v vodi obsul dež svinčenk. Zadelo ga je in kakor kamen izginil je v vodi. — V istini so ga dobili čez nekaj dnij mrtvega na produ v Kotu. K Županovi Lenčiki romali so potem snubači za snubači. ali ni se hotela možiti. Tudi je še mlada umrla.

* * *

Pri Sotli.

Zaspáno naprej tod viješ se mi
Kot kača med senčnim grmovjem.
In nič se ti k Savi kàj ne mudí
V objèm tam z bistrim valovjem.

In tam preko têbe je rod domá,
Oj rod, mêni drag in prijazen,
Med nama pa tvoje valovje šumljá,
Češ: jaz váju ločim narázen! —

A to têbi, Sotla, neznana je stvar,
Da vroča kar srčna kri spaja,
Da tega, da tega nikjer in nikdár
Studéna vodà ne razdvaja?! —

Gorázd.

Nekoliko o kranjskih jezerih.

Spisal E. Lah.

> Dežéla krájnska níma lépš'ga krája,
> Ko je z okólj'šno tá, podóba rája.
>
> Preširen.

Kako bogata razlika se nam kaže v vsakem obziru v geografiji kranjske dežele! Orografično že za tega delj zanimljiva, da pripada v večji svoji polovici mnogovrstnemu planinskemu gorstvu, postane Kranjska še toliko mikavnejša, ker se vežejo v njej neposredno Planine ž njim vsekozi nasprotnim Krasom. Nizkih ravnin se dotikajo najvišje goré, globokih dolin strmo hribovje, nizkih prehodov gole pečine.

Sicer ne tako velik, vender še pomenljiv kontrast se nam kaže pri kranjskih rekah. V Kranjski so zastopane vse vrste tekočih vodá od ponižnega gorskega vrelca do mogočne, deroče reke; Kranjska strinja v sebi neštevilno malih in večjih slapov, celo therm ne pogreša. Mimo navadnih in pravilnih rek ima Kranjska, posebno v svoji južni polovici, celo vrsto malih, pa tudi večjih rek, ki teko časih le perijodično, sem pa tjà tudi skoro ves čas pod zemljo.

Mnogovrstnost kranjskih gorá in rek se ponavlja tudi slednjič pri jezerih. Nisem se namenil opisavati lepoto njihovo, opisala so jo že spretnejša peresa. Stvar je večini tudi že gotovo vrlo poznata, kajti če se mu je le nudila prilika, gotovo jo je vsak porabil, da je obiskal bohinjsko, posebno pa bledsko stran, katera velja že našemu Preširnu za najlepši kraj Kranjske, katera mu je „podoba raja“.

Izpregovoriti hočem le nekoliko o kranjskih jezerih v geografičnem zmislu. Gledé števila in velikosti jezer se ve da Kranjska ne more meriti se z druzimi planinskimi kronovinami, posebno s Koroško in Zgornjo Avstrijsko ne. Pač pa strinja Kranjska v sebi vse vrste jezer, od malih gorskih jezer. ki so produkt vedno s snegom pokritih ledníkov. do velikih jezer v nižavi. Kranjska ima tudi, kar je sicer malokateri deželi lastno, mimo velikega števila malih perijodičnih jezer, ki polnijo kotline Suhe Krajine in Krasa, perijodično jezero „par excellence“, znamenito cirkniško jezero.

Kako so vsa ta različna jezera nastala?

Geologično je dokazano, da je bila pred diluvijalno dobo vsa zdanja velika gorenjska ravnina od Javornika do Iga veliko jezero, in da so moleli mnogobrojni osamljeni vrhovi, n. pr. Šmarna Gora, Holmec, Rašíca itd., kot otoki iz velicega jezera. Voda se je izgubljavala tem bolj od severa proti jugu, čim bolj nagnen je bil svet in čim bližij je bil visokim Julskim Planinam in Karavankom, iz katerih je neprestano dohajala velika množica peščevja po eroziji vsled navala velikih vodá. Kjer ni bilo pravilnih dotokov, da bi zasipali poplavljeno zemljo z dovedenim kamenjem. ohranila se je voda v večjih ali manjših kompleksih do denašnjega dne. Tako je umeti močvirnato zemljo ljubljanskega barjà. kjer so povodni tako pogoste in kjer je še dandanes 19 □^{km.} v večjih ali manjših kosih stalno z vodo napojenih. Akoravno je stalo vedno reguliranje že od Gruberjevih časov, torej dobrih sto let sem. dosti truda in stroškov, vender je stvar še vedno zelo problematična. Dandanes je barje prepreženo na vse strani z vodotoki, v dolgosti kacih 140 kilometrov, da bi se tako nevarnost poplavljenja vsaj za silo zabranila in preprečila.

Kjer so bile globine prevelike, da bi jih bilo zasulo gorsko peščevje, ohranila se je voda: tako sta ostali, oziroma ohranili se jezeri bohinjsko in bledsko. Drugje se je voda ohranila, ker ni bila zadosti močna, da bi razrušila v teku časa tik sebe stoječe gorostasne pečine: to vidimo pri belopeških jezerih. Kjer so bile gore slednjič previsoke in vsled svoje plastike zadosti močne, da so kljubovale navalu vodá. dotoki pa tudi le perijodni, tam so nastala perijodna jezera, med njimi posebno cirkniško. —

Mala jezera pod Triglavom zaslužijo komaj imena jezer in so tudi le manjše pomembe. Prav za prav niso nič druzega, kot stajani nekdanji ledniki izpod Triglava, in dajó svojo vodo slavnoznanemu, $76^{m.}$ visokemu slapu, bohinjski Savici. Nahajajo se v visokosti najmenj $1300^{m.}$ tik pod golimi pečinami divje Triglavove okolice.

Večje pomembe so druga kranjska jezera, ki se delé lahko po značaji in okolici v dve vrsti, v belopeški in bohinjsko jezero na jedni, v bledsko in cirkniško na drugi strani.

V samotni kotlini ležeči, po velikosti le neznatni, razprostirata se belopeški jezeri tik pod najvišjimi kranjskimi velikani. V južnozahodnem ozadji večjega jezera kipi mogočni Mangart v nebo; njega se dotikata visoki sedli Travnik in Ponca. Le v severovzhodu ponehajo vrhovi okrog jezer in prehajajo v manjše holme, ki se dvigajo tik nad ozko dolino kórenske Save. Med 955$^{m.}$ visoko ležečim spodnjim, manjšim in med 958$^{m.}$ visoko ležečim zgornjim, večjim jezerom se dviga kacih 20$^{m.}$ visoka skala, v novejšem času imenovana po cesarjeviči Rudolfu v spomin na to, da je jezeri pred nekoliko leti obiskal. —

Kar sta belopeški jezeri v malem, to je bohinjsko jezero v velikem, namreč gorsko jezero v pravem pomenu besede. Samota se ponavlja tu še v toliko večji meri. Slabo uro dolgo, dobre polu četrti ure široko, zaliva bohinjsko jezero s svojo temno zeleno, skoro črno vodo zapuščeno kotlino, ki je obdana okrog in okrog z golim ali k večjemu slabo obrastenim skalovjem. Le proti jugovzhodu se odpre okolica, kjer si je urezala bohinjska Sava v teku stoletij primeroma še precej široko dolino. Gore, ki obdajajo v severozahodu, zahodu in jugozahodu bohinjsko jezero, pripadajo Triglavovemu predgorju in so še povsod nad 2000$^{m.}$ visoke, posebno Škrbina, važna kot prehod iz bohinjske v bolško okolico.

Življenje, ki je pri prej omenjenih jezerih popolnoma zamrlo, nahaja se v toliko večji meri pri bledskem in cirkniškem. Sicer zalivata obe jezeri tudi dolini, ki sta obdani okrog in okrog od hribovja in odprti le proti jedni strani. Hribovje je pa že ali veliko nižje, ali pa do vrha gosto obrasteno; podoba divjine zgine popolnoma. Pol ure dolgo in četrt ure široko se dotika bledsko jezero v svoji severozahodni polovici absolutno le še nekoliko 100$^{m.}$ visocih hribov, kateri pripadajo kot skrajni stebri veliki bohinjski planoti Pokljuki in se polagoma izgubljajo v gorenjski ravnini, tako da je jezero v svoji jugovzhodni polovici že skoro popolnoma odprto. Relativno leži njegovo površje 474$^{m.}$ visoko, tedaj 55$^{m.}$ niže kot pri bohinjskem, in še jedenkrat niže, kot pri belopeških jezerih.

Cirkniško jezero spremljata v vsej njegovi dolgosti dobrih dveh ur dve gorstvi, v jugozahodu do vrha gosto obrasteni, povprek kakih

1300$^{m.}$ visoki Javornik, v severovzhodu pa do vrha s travo porastena, srednje nad 1100$^{m.}$ visoka Slivnica, v ljudski govorici domovje čarovnic. Proti severozahodu je dolina odprta, proti jugovzhodu jo pa zapira bloško in loško hribovje. Ob obeh jezerih je v nižavi polno vasij.

Po obliki se približujejo bledsko in belopeški jezeri podobi kroga, bohinjsko in cirkniško sta pa podolgasti. Pri bledskem jezeru prevladuje največja dolgost od severozahoda do jugovzhoda za dobro tretjino nad največjo širokostjo od severovzhoda do jugozahoda. Pri podolgastem bohinjskem jezeru je največja dolgost skoro šestkrat, pri cirkniškem tudi še vedno petkrat večja, kot največja širokost. Največja dolgost meri pri bohinjskem jezeru skoro natanko od zahoda proti vzhodu, pri cirkniškem od severozahoda do jugavzhoda; največja širokost od severa proti jugu se nahaja pri bohinjskem jezeru v srednji tretjini njegove vzhodne, pri cirkniškem v srednji tretjini njegove južne polovice. Po obliki najnepravilnejše je cirkniško jezero, ki nareja več poluotokov in ima tudi precej velik otok, na katerem leži cela vas, Otok imenovana. Sicer ima le še bledsko jezero tudi mal otok skoro na sredi svoje severozahodne polovice.

Gledé dotokov in odtokov nahajamo pri kranjskih jezerih razen cirkniškega, precej pravilne prikazni. Vsako jezero ima svoj glavni, večinoma tudi jedini dotok, ki mu brez ozira na letni čas pravilno dohaja. Bohinjsko jezero dobiva svojo vodo na zahodu od slapa Savice in jo oddaje na vzhodu kot bohinjsko Savo; bledsko jezero dobiva svojo vodo od gorjanske strani in jo oddaje na jugozahodu, od koder se izliva po kratkem teku kot navaden potok v bohinjsko Savo. — Cirkniško jezero ima pa celo vrsto dotokov, ki se imenujejo večkrat po vasćh ob jezeru ležečih, zraven pa tudi celo vrsto požiralnikov, v katere se voda v pomladnem času izgubljava, da se v jesenskem času ob večjem deževji zopet pokaže. Najvažnejši, deloma podzemeljski, deloma nadzemeljski dotoki so: Veliki in Mali Obrh od loške, Lipsenščica, Stebrščica, Zlatavec in Ušiva Loka od bloške, Cirkniščica, Globovšek, Martinščica, Trstenik in Žerovski Obrh od cirkniške strani. Od požiralnikov so največji in najvažnejši: Rešeto, Vodonos, Ribiška Jama, Županova Luža, Sitarica, Male Ponikve, Retije, Velika in Mala Karlovica.

Po velikosti površja so kranjska jezera v primeri z jezeri druzih dežela celo nepomenljiva, ker tudi največje cirkniško jezero ne meri več kot 20, bohinjsko jezero pa le 4 in bledsko jezero še celo le 3 $\square^{\mathrm{km.}}$, popolnoma nevažni sta v tem oziru belapeški jezeri.

Večje pomembe je že globočina, če tudi zgine pred globočino druzih jezer. Dasiravno so jezera ob južnem vznožji Alp globokejša, kot ob severnem, vender ne velja to tudi o kranjskih jezerih. Jezera zgornje Italije imajo po več sto metrov, tako da sezajo njih tla še globoko pod morsko površje, pri Lago Maggiore za $657^{\mathrm{m.}}$; tedaj so le še za $43^{\mathrm{m.}}$ višja kot dno najnižje stoječe vode, kot dno mrtvega morja.

Pri cirkniškem in pri belobeških jezerih je globočina precej jednakomerna in tudi ne posebno velika; ne tako pri bledskem in bohinjskem jezeru. Tu so si tudi vednostna preiskavanja in ljudsko mnenje nasprotna. Po narodovem mnenji ima bohinjsko jezero na več krajih po 80 sežnjev. Znani geolog Hochstetter pa pravi („Jahrbücher des oesterr. Alpenvereines III. Jahrg.“), da bohinjsko jezero nima nikjer nad 24 sežnjev, in še to le na malo krajih, posebno v sredi svoje največje širjave. Sploh je pa njegova vzhodna polovica precej globokejša, kot zahodna; prva ima povprek po 20 sežnjev globočine, druga komaj 15. Od krajev je najglobokejši tudi vzhodni, najplitvejši zahodni; severni in južni sta precej jednaka in sploh srednje globočine do 18 sežnjev. Da je zahodna stran plitvejša, kot vzhodna, to je popolnoma naravno, ker od zahodne prihaja jezeru deroča Savica, ki se daleč v jezeru še le popolnoma umiri.

Največja globočina bledskega jezera znaša 16 sežnjev, in sicer na več krajih severozahodne polovice, posebno v obližji otoka; največja globočina južnovzhodne polovice znaša le 13 sežnjev, in sicer precej na sredi te polovice. Sploh je severozahodna polovica povprek za 3 sežnje globokejša, kot južnovzhodna. Kraji so povsod precej jednako globoki in znašajo najmenj šest, največ osem sežnjev.

O starosti človeškega rodu.

Spisal Ivan Šubic.

Znano je, da delimo zgodovino človeškega bivanja na zemlji v dve dobi, v prazgodovinsko in zgodovinsko; o prvi vemo pač malo in le redki ostanki iz teh davno minulih dnij nam pričajo o tedanjem človeku, ki takrat pač še ni poznal stalnega doma in blagoslova njegovega. Divij lovec se je potikal in plazil po neizmernih gozdih, boreč se z divjačino za živež in obstanek, ali pa si je postavljal v močvirjih in jezerih na kole svoje koče ter se je od tam branil napadov z nepopolnim kamenitim orodjem in s pomočjo mokrega elementa, ki ga je obdajal. Od teh dob so nam ostali razni spomeniki — a kaj pa je bilo poprej —? Sam Bog zna, koliko neštetih časov je pač prominulo še do te „omike“, koliko let je trajalo, da so se pradedje naši razvili iz prvotnega svojega stanja, o katerem ni nobenega sledu! . . . O tem ni mogoče razsojati —; kjer ni nobenih ostalin, tam izgubljajo naša preiskavanja realno svojo podstavo in negotova neopravičena slutnja stopa na njegovo mesto. Drugače pa je tam, kjer so se ohranili spomeniki človeškega bivanja na zemlji, tam je mogoče sklepati o njihovi starosti iz raznih okolnostij, ki nam z večjo ali manjšo verjetnostjo pričajo o preteklih onih dobah.

Dvoje takih jako zanimljivih prirodopisnih preiskavanj o starosti človeškega rodu, rekše o najstarejših sledovih njegovih, hočem tu ob kratkem opisati; prvo se je vršilo v stari deželi Faraonov, drugo pa na tleh novega sveta v Severni Ameriki. Preiskavanje se tiče starosti ostalih spomenikov, ki nam pripovedujejo, da je takrat že človek gospodaril na svetu. — Koliko časa pa je že poprej, predno je zapustil one sledove, bival na svojem planetu — to se odtegava se ve da popolnoma naši sodbi; tiste dni obdaje tema in človek je pač ne bode nikdar pregnal!

Reka Nil, ki teče po vsem Egiptu, obstoji iz dveh pritokov, iz Belega in Sinjega Nila, ki se družita visoko gori pri mestu

Hartumu v zgornjem delu dežele. Sinji Nil prihaja z Abesinskih planin; tam je nabral in natrgal ob deževnem času velikanske množine trdih, jako gnojenih snovij, katere potem prinaša v nižave, kjer se posedejo in obstanejo. Beli Nil pa prihaja iz Srednje Afrike in je navádno čist; le tu in taín vlači s seboj nekoliko peska iz sosednjih puščav. Blato, ki tedaj leto za letom, stoletje za stoletjem o povodnji pokriva ozko Nilovo dolino med Arabskimi in Libijskimi gorami, donašaje jej rodovitnost in blagostanje, prihaja z vodami Sinjega Nila v deželo. Množina te mastne grezi je velikanska; že stari Herodot pripoveduje, da je Egipt dar Nilov in dostavlja, da pride toliko blata vsako leto, da, ko bi mogli napeljati reko v Rudeče Morje, bila bi njegova kotlina kmalu zasuta in morski valovi bi se morali umakniti zlatemu klasju . . .

Ker se poseda torej vsako leto toliko naplavine po Egiptu, naravno je, da se mora dežela polagoma vzdigovati. Že ob Herodotovem času so bili Egipčani prisiljeni monumentalne svoje stavbe varovati z nasipi, da jih niso zasule nanošene plasti. Stari spomeniki tičé časih jako globoko v teh naplavinah. Tako so našli pri mestu Memfis postament Bog zna kedaj že prevrnenega kipa slavnega kralja Ramzesa Velicega, ki je skoro do vrha tičal v Nilovih grezéh. Horner je l. 1825. kopal spomeniku do dna in našel, da ga je bilo čez 3 metre že zasutega. Na plošči, ki je ležala blizu spomenika, bralo se je, da je kralj Ramzes umrl l. 1329. pred Kr.; ker je pač verjetno, da so mu postavili kip ob smrti njegovi, tedaj je preteklo od one dobe do Hornerjevih preiskavanj skoro 3200 let. Ako je Nil redno nanašal, pride na vsacih 100 let povprek kacih 10 cm. plasti; Horner je kopal potem še dalje 10 metrov globoko rudniško okno (šahto) pri spomeniku, dokler se ni nehala Nilova grez in ni prišel do trdega belega peska puščave. Deset metrov visoko so tedaj sezale Nilove naplavine in s podnožjem vred čez trinajst metrov; toliko se je povzdignila zemlja v teku let zaradi Nilovih povodnji. Če dalje vzamemo, da je Nil redno nanašal svoje blato (kar nam svedočijo razne druge okolnosti), da se je torej vsako leto svet za 10 cm. povikšal, izdá to skoro 14 tisoč let! Toliko časa že razliva Nil svojo rodovitno grez po Egiptovski dolini ter jej daje silno rodovitnost! — A kar je za nas posebno zanimljivo — na dnu skopane šahte je našel Horner kosove žgane opeke, tedaj sledi človeške kulture. Pred 14 tisoč let je torej v Egiptu na vsak način že človek živel, znal je že takrat opeko žgati, z drugimi besedami: imel je že takrat vsaj nekaj omike! —

Mogoče je, da je to število še premalo, kajti iz raznih uzrokov se dá sklepati, da od začetka Nilove naplavine niso bile tako mogočne, da ni vsakoletna povodenj napravila tako debele plasti, kakor pozneje. A naj si bo že, kakor hoče — štirinajst tisoč let je tudi že nekaj! —

Še mnogo starejši sled o starosti človeškega rodu našli so v Severni Ameriki pri slovečem šumu reke Niagare. Ta veletok izliva se iz Erijskega v Ontarijko jezero. Prvo jezero leži skoro 100 metrov više, nego drugo na razprostrani, vodoravni ravnini, s katere čez strm rob voda pada do druzega jezera. Po omenjeni ravani teče Niagara, pride do roba in potem se vali v prepad, ali bolje rečeno valil se je nekdaj, kajti zdaj so se velikanske vodne mase že vrezale globoko v rob in šum se je umaknil nazaj. Vsak slap ima namreč to lastnost, da se umika proti navzgor, da se bliža izviru svojemu. Padajoča voda izpira in izpodjeda strugo pod slapom, izpodvrtuje one plasti, na katere udarja, ter odplavlja odtrgane drobce dalje naprej. Zaradi tega izgubi v teku let oni kameniti prag, čez katerega voda bobní, trdni svoj temelj in svojo podlago, zgornje plasti ne morejo več nositi svoje teže, zato se ulomijo v globočino in se poderó v kotel pod padom: slapov prag se je tedaj umaknil nekoliko nazaj proti izviru. Ta izpodjedovalni proces vrši se počasi, a neprestano. Slavna angleška geologa Lyell in Hall sta po natačnem opazovanji preračunila, da se na ta način šum Niagare vsako leto pomakne za kacih 30 cm. nazaj proti Erijskemu jezeru, kjer reka izvira. Slap se je vrezal v strmi rob in v pečevje ravani ter teče zdaj od pada dalje po tej vrezani cesti med strmim vertikalnim robovjem do ravnine Ontarijskega jezera. Prišel je že tako daleč nazaj, da je od onega časa, ko je voda šumela čez rob, preteklo že 36 tisoč let, ako je opazovanje največjega strokovnjaka v geologiji, Lyella, pravo. Struga pa, ki je vdolbena v ravnino, prereže na jednem kraji velike sladkovodne utvore (Süsswasserbildungen), v katerih se nahajajo okamenele kosti Mastodona, onega sesalca iz rodu zdaj živečih slonov, ki je bil (kar je neovrgljivo na mnozih krajih dokazano) sovrstnik denašnje flore in tudi sovrstnik človeku! Struga je vrezana v imenovane utvore, ki so tedaj starejši, nego zareza; šum pa je potreboval 36 tisoč let, da je dospel do utvorov in se vsekal vánje — in vsaj ravno toliko časa je že preteklo, odkar je živel Mastodon in ž njim človek . . .

Take neizmerne čase dolgo životari že torej človek po Ameriki! Drugi učenjaki celo menijo, da je ta številka še premala, da se šum od začetka ni tako hitro umikal od robu, da ležé one dobe človeškega sledu še dalje od nas! . . .

Kakšen pa je bil tedaj človek, na kakšni stopinji omike je stal, o tem molči opisani natorni vir; pripoveduje nam samo, da so takrat naši pradedje že bili; drugače je za nas ona doba temna, nepoznana.

Te črtice pa nam kažejo, da je človek vsekako že silno star znanec naše zemlje, da se je ž njo boril in na njej naselil se že tedaj, ko še potem davno, davno ni zapustil nobenega sledu in spomenika omike svoje; kažejo nam, kako nepopolni so naši posvetni viri, kako stara je zgodovina naša!

◆

Pogreta mladost.

Čekin sem stavil v loterijo,
Ker tamkaj se denar dobí;
A zdaj ljudje povsod golčijo,
Da se mi terna rudečí.

Le urno konja zaprezite,
Naj kakor kraška burja gré,
In k roži moji me peljite,
Da ona to novico zvé.

Oj dekle zvesto, ljubeznivo,
Te dvakrat dvajset ljubim let;
Zornó si bílo, zdaj si sívo
In v zémljo se mi ključiš spet.

A prej, ko sné te lačna jama,
Duhovnika naprosil bom,
Da desno k desni zveže nama,
Ženica pojdeš na moj dom.

Pa, golobica, urna bodi,
Ker meni se močnó mudi:
Z ženó je čislan mož povsodi,
A samec v kotu sam čepi!

„Moj zlati ženin, čakaj malo,
Lasé si poferlila bom;
Ti fant krasán — jaz dekle zalo
Vse druge prekosila bom.“

Simon Bric.

Andrej Einšpieler.

Spisal Fr. Levec.

Ko smo 19. novembra 1878. leta v beli Ljubljani slavili sedemdesetletnico Bleiweisovo, poslal je „Zvon“ z dalnjega Dunaja slavljencu in ljubljencu naroda slovenskega to pozdravilo:

Sedemdeset
Mnogo je let!
Dolgo življenje,
Dolgo trpljenje,
Malo mirú,
Mnogo sadú,
Zarja večerna,
Slava nezmerna!

Isto pozdravilo tudi „Ljubljanski Zvon“ danes iz bele Ljubljane pošilja v prijazni koroški Celovec, pošilja je možu, ki že blizu pol stoletja tiho, a vztrajno, skromno, a vspešno budi tlačeni narod slovenski v nekdaj tako mogočni, tako slavni vojvodini Koroški; pošilja je možu, ki že blizu pol stoletja s cerkvene prižnice in s šolskega katedra, iz šumne deželne zbornice in iz tihe svoje sobe z mogočno pisano in govorjeno besedo neustrašeno povzdiguje glas za večne, a teptane pravice naroda slovenskega na Koroškem; pošilja je možu, ki je pravi ustanovnik, duhovni oča in bistri vodnik nedosežni naši „Družbi sv. Mohorja“; pošilja je možu, ki je v letih, ko drugi upéhani in utrujeni pod težo svojega življenja odhajajo s človeškega dejališča, stopil pogumno z močjo čilega mladeniča na politično bojišče, sam uprl se mogočnemu navalu germanskemu ter narodu svojemu ustanovil list, ki danes v 2100 izvodih nosi narodno zavest v trikrat toliko priprostih koč slovenske Koroške; pošilja je Andreju Einšpielerju, Bleiweisu koroškemu, ki je te dni slavil sedemdesetletni svoj rojstveni dan.

Spodobilo bi se bilo sicer, da bi bil ves narod slovenski slavil to sedemdesetletnico, da bi jo bil slavil primerno velikim zaslugam Einšpielerjevim; toda o znani skromnosti in ponižnosti dragega slavljenca bilo je komaj možno zvedeti leto in dan rojstva njegovega;

na željo njegovo vršila se je vsa slavnost na tihem, priprosto v stanovanji njegovem ter je imela bolj značaj presrčnega obiteljskega, nego li narodnega praznika. Za tega delj je ta sedemdesetletnica ves narod našla nepripravljen in tudi naš list, kateremu so zadnje dni od mnogih stranij došle želje, naj bi o tej priliki dostojno opisal blago življenje in plodunosno delovanje Einšpielerjevo, ni v mali zadregi, kajti pisati mi je slavopis brez vseh priprav v zadnjih trenutkih, ko se vrti že tiskovni stroj, da dovrši zadnje strani našega mesečnika. Pičli čas mi tedaj nikakor ne dopušča, da bi opisoval delovanje Einšpielerjevo tako, kakor zaslužuje; zatorej, evo ti samo nekoliko črtic iz plemenitega življenja njegovega!

Andrej Einšpieler je bil porojen 13. novembra 1813. leta pri Mežnarji v Svečah v spodnjem Roži na Koroškem. Oča mu je bil cerkovnik in tkalec. Tri leta obiskoval je domačo ljudsko šolo, že tedaj največ nemško. L. 1823. pride v normalko v Celovec, kjer dovrši l. 1834. tudi gimnazijalne studije, potem pa l. 1835. stopi v ondotni bogoslovski seminar. Dne 6. avgusta 1837. je bil posvečen v duhovnika in 20. avgusta l. 1838. je nastopil svojo prvo pastirsko službo.

Od tega dné in leta do 1. oktobra 1840. leta je bil kaplan v Nemškem Plajbergu, v Št. Jurji v Zilski Dolini, v Milstadtu in na sv. Višarjah; a od oktobra 1840. do oktobra 1845. l. je služil za provizorja v Starem Dvoru, pri sv. Hemi, v Št. Mihelu blizu Gospé Svete, v Št. Mohorji, v Št. Jurji v Zilski Dolini, v Lipi nad Vrbo, v Slov. Plajbergu na Ljubelji in v Bilčevsu.

Iz Bilčevsa pokličejo ga l. 1846. za kaplana h glavni mestni fari v Celovec, a 1. marcija 1852. imenujejo ga za kateheta in začasnega učitelja slovenskemu jeziku na c. kr. realki v Celovci. Ko l. 1855. pri c. kr. realčni izpraševalni komisiji na Dunaji pod Miklošičem prebije preskušnjo iz slovenščine, postavijo ga za rednega c. kr. profesorja na celovški realki. To službo je Einšpieler opravljal do septembra 1882. l., ko je stopil v stalni pokoj.

Že leta 1846. začel se je Einšpieler, tedaj kaplan v Celovci, pridno pečati z izučevanjem slovenskega jezika ter brigati se za mnogotere potrebe naroda slovenskega. Ko je l. 1848. o novi politični svobodi tudi Slovencem zasvetila zarja boljše bodočnosti, nahajamo Einšpielerja pridnega sotrudnika in dopisnika v ljubljanski „Sloveniji“, v novinah, katere je takrat vzorno uredoval M. Cigale, zdaj na Dunaji c. kr. ministerski tajnik in urednik slovenskemu državljanskemu zakoniku. Brezimno je poročal v raznih dopisih iz Celovca in s Koroškega, a tudi s podpisom „Svečan“ dopisaval je „Sloveniji“ obče zanimljive novice s Koroške in vrhu tega priobčeval daljše članke in razprave o mnogovrstnih političnih dnevnih vprašanjih. Vsi ti članki nam pričajo na jedni strani o plemenitem mišljenji Einšpielerjevem, a na drugi plati o bistrem vidu in praktičnem razumljenji za vse važnejše potrebe naroda slovenskega. V istem času dopisaval je Einšpieler tudi v več nemških, Slovanom prijaznih novin.

L. 1852. osnuje si Einšpieler svoj list, začne namreč na svetlo dajati tednik „Šolski Prijatelj“, ki se je l. 1856., ko je bil Janežič prevzel skrb za slovensko beletristiko, premenil v mesečnik „Slovenski Prijatelj“. Ta list še zdaj pod njegovim spretnim uredništvom donaša Slovencem lepe cerkvene govore in cerkvene novice.

Z ustavno dobo začenja se publicistiško delovanje Einšpielerjevo. Osnoval je l. 1861. izvrstni list „Stimmen aus Innerösterreich“, kateri je pod njegovim uredništvom izhajal do l. 1863.; l. 1865. izdajal je „Draupost“; l. 1865. ustanovil je politični list „Slovenec“, kateri je pod njegovim vodstvom in J. Božičevem uredništvom izhajal do l. 1867. Gotovo se še marsikdo spomina krepkih člankov in dopisov v teh zanimljivih novinah. L. 1869. je začel izdavati „Kärntnerblatt“, ki se je l. 1876. prelevil v „Kärntner Volksstimme“. Vsi ti nemški listi so bili osnovani iz tega namena, da bi Nemce seznanjali z našimi težnjami ter vsaj zmernejše in pravičnejše elemente med njimi naklonili Slovencem; a nekoliko tudi za to, da bi starejše, slovenščini neuke domačine ogreli za pravične zahteve slovenske. L. 1882. ustanovil je Einšpieler „Mir“, in ž njim osnoval je list, ki je, izvrstno uredovan, v prvi vrsti namenjen priprostemu narodu slovenskemu po Koroškem; ž njim osnoval je list, kateri na ves glas budi koroške Slovence in kateri je baš za tega delj vreden izdatne podpore vsega slovenstva.

Vrhu tega je dal na svetlo obširno knjigo „Jedro katoliškega nauka“ in izvrstni „Politični katekizem za Slovence“, knjigo, s katero je budil politično in narodno zavednost slovensko. L. 1858. zapel je celo nekoliko pesmic o prihodu novega škofa Krškega dra. Valentina Wieryja ter leta 1864. osnoval z znanim Čehom Chocholovškom, tedaj inženirjem pri južni železnici, slovansko čitalnico v Celovci.

A največja in najlepša zasluga Einšpielerjeva zdi se mi ta, da je l. 1852. po volji in nasvetu vladike Slomška ustanovil ter ves čas do denašnjega dné umno vodil „Družbo sv. Mohorja“. Zgodovina tega za prosveto naroda slovenskega in za razvoj in razcvit književnosti naše preimenitnega društva opisana je v družbinem „Koledarji“ za leto 1878. Tam je natanko pripovedovano, kako se je družba začela, po malem rastla ter napósled razvila se v mogočno drevo, pod čigar blažilno in krepilno senco se dandanes leto za letom zbira nad 25.000 Slovencev. In tudi, da Einšpieler za narod naš ni storil ničesa drugega, nego li to, da je ustvaril nam „Družbo sv. Mohorja“, dostojen je slovanske hvaležnosti, dostojen neizmerne slave.

Narod slovenski po Koroškem se je Einšpielerja tudi vedno hvaležno spominal ter večkrat pokazal mu svojo ljubezen in svoje zaupanje s tem, da ga je volil za deželnega poslanca. Ves agresivni germanski element, ki sovraži Einšpielerja Slovenca, duhovnika, katoličana in konservativnega publicista, ni mogel zaprečiti volitve njegove, dasi so ta agresivni germanski element z vso silo podpirali tuje plemstvo, potujčeno meščanstvo in ves vladni birokratiški aparat. Prvič je bil deželni poslanec l. 1863.; a ko je bil zaradi nekega dopisa v svojem listu „Stimmen aus Innerösterreich“ obsojen v jednomesečni zapor, izgubil je poslanstvo. O občni cesarski amnestiji bil je sicer pomiloščen, a list njegov ubil je Schmerlingov liberalizem. Leta 1871. in 1880. poslal ga je narod iz nova v deželni zbor, kjer ne zamuja nobene prilike, da ne bi mogočno povzdigoval svojega glasu za teptane pravice slovenske.

In tako vidimo sedemdesetletnega Andreja Einšpielerja še vedno čilega in zdravega z mladostnim ognjem delujočega na političnem bojišči, na novinarskem polji in v slovenski književnosti. Vzneseni o njegovem vztrajnem delovanji pošiljamo njemu, ki je v sveti službi za sveto domovino osivel, a poleg tega ohranil si bistro glavo in mladeniško srce, v staroslavno vojvodino Koroško staro slovensko pozdravilo:

„MAZÍ TI BOG!“

Venerino prehajanje mimo solnca 6. decembra 1882.

6. december t. l. je zvezdogledom zelo imeniten dan, ker mimo solnca gredé videla se bode premičnica Venera na solnčni plošči kot črna pika. Ta nam zemljanom jako redka prikazen da se primerjati solnčnemu mraku, ker tudi mesec prehaja večkrat mimo solnca ter nam je kot najbližji sosed več ali menj zatemni. Venera je pa veliko dalje od zemlje in se prehajaje mimo solnca ne vidi večja od pike. Tudi ta razloček je med obema, da pride mesec zmerom od desne plati proti solncu, Venera pa od leve. Pred 17. stoletjem ni nikdo slutil, menj pa še opazoval te prikazni; še le po iznajdbi daljnogledov (1608) jeli so na to misliti in sicer je bil mladi Anglež Horrox prvi, ki je opazoval s svojim prijateljem Grabtreem 4. decembra 1639. Venerin prelaz mimo solnca ter o tem poročal v knjižici „Venus in sole visa“. Bolje pripravljeni bili so zvezdogledi na prelaz, temu sledeči, 9. junija 1761. l.; z dobrim vspehom pa se je opazovala ta prikazen 2. junija 1769 l., ker je zvezdogledov na krajih, takemu opazovanju najpripravnejših, kar mrgolelo; Sibirija jih je bila polna. Halley (1656—1742) namreč je prvi opozoril na to, da se iz teh opazovanj more zračuniti srednja daljava zemljina od solnca in tudi pokazal, kakó. Način njegovih računov je težaven in dandanes zastarél, ipak je Enke v Berolinu na podlagi teh opazovanj in po Hallejevem načinu zračunil, da je zemlja okolo 20,667.000 milj od solnca oddaljena. — Po dolgem času se je 8. decembra 1874. Venera pred solncem zopet pokazala; tudi takrat je šlo mnogo zvezdogledov na vse strani sveta opazovat, vreme jim je bilo prav ugodno. Kot glavni pripomoček rabila jim je skoro povsod fotografija, a pokazalo se je, da ta pripomoček ni posebne vrednosti, kar bi se bilo pač lahko prerokovalo; tudi še računi niso vsi dognani, a sploh se veliko ne pričakuje od tedanjih opazovanj. Že prej začeli so zvezdogledi dvojiti, ali so ti prelazi Venerini res najboljše sredstvo v ta namen ter si poskušali nekateri pomagati na drug način; tako je Amerikanec Nesocomb po celo drugi poti našel za to daljavo vrednost 20.035.140 milj, kateri številki se je dolgo najbolj verjelo, a tudi ta utegne za več ko 100.000 milj napačna biti. — Upati smemo, da bode opazovanje letošnjega prelaza, za katerim potem 122 let ni nobenega, mnogo boljši vspeh od vseh dozdanjih imelo, ker zvezdogledi so imeli ta čas priliko prepričati

se, da ni boljšega sredstva nego so ta opozovanja, pa tudi teorija vsega postopanja se je v tem času izdatno popravila. Vsa prikazen bode sploh trajala 6 ur 31·6 m. Ladija ki bi stala 48⁰ 44ʹ južne širjave in 89⁰ 2ʹ vzhodne dolgosti od Greenwicha, zagledala bi prva na vsej zemlji Venero stopati pred zahajajoče solnce; v tem trenutku bode ura v Ljubljani kazala 2 uri, 46 min. 26 sek.; za 10 minut 48 sekund pozneje, t. j. ob 2. uri 57 min. 14 sek. se bode tudi v Ljubljani videla Venera ob solnčnem robu. Ker solnce še le jedno uro pozneje zahaja, bodemo se v naših krajih te prikazni lahko nagledali, ako bo le vreme po tem. Treba je pa za to opazovanje daljnogleda, ker s prostimi očmi se omenjena pika le težko zapazi. M. Vodušek.

* * *

Nova česka opera.

Po navadi se pravi, da narodje, ki so splošno po naravi nadarjeni v kaki stroki umetnosti ali vednosti, ne dosezajo običuo višje stopinje v dotični stroki. Tako se pravi, da so Madjari in Malorusi (Kozaki) najboljši jahači po naravi, Francozi pa najslabejši, a da so ravno Francozi prvi umetniki v tej stroki na vsem svetu. Do zdaj se je tudi Čehom očitalo, da so prvi muzikaši pri vojaških godbah vseh polkov, ali da se ne morejo vzpeti do višje stopinje skladateljstva. V novejših časih je pa Smetana s svojo opero „Prodana nevesta“ podrl nekoliko ta predsodek. Tej operi so se vrstno pridružili tudi „Braniboři“. Nadkriljuje pa vsa ta dela umotvor Antona Dvořaka: „Dimitrij Samozvanec“. To opero so že peli meseca septembra in oktobra večkrat v Pragi in vselej je bila vzprejeta z največjo pohvalo in z vedno rastočim entuzijazmom. Libretto je napravila Marija Červenka, dr. L. Riegerjeva hči, po slavnem ruskem zgodovinarji Solevjevu. Znani nemški muzikalni kritik, prof. dr. Ed. Hanslik, sicer velik neprijatelj Čehom, imenuje to Dvořakovo delo umotvor prve vrste, ki se da prispodabljati najslavnejšim svetskim operam; pravi, da je to skladateljsko delo, „qui fera le tour du monde“ in da bi smel vsak velik narod ponosen biti na tak proizvod muzikalne umetnosti. Pripoveduje Hanslik, da je šel v česko gledališče v Dvořakovo opero kakor Savl, zapustil jo je pa kakor popolnoma spokorjeni Pavel. Pravi nadalje nemški kritik, da se tekst čisto nič na Schillerjevega Dimitrija ne naslanja, ali je pa pri vsem tem vender tako zanimljiv, da skladatelja kar sam po sebi izaziva, da se ga muzikalno loti. — Ta Dvořakova opera, s katero se je mož med najslavnejše svetske skladatelje uvrstil, prelaga se zdaj na nemški jezik in pripravlja za predstavo na dunajskem dvornem operinem gledališči. — Mi čestitamo bratom Čehom, posebej pa skladatelju na tem sijajnem vspehu, ker ta umotvor je na korist in na slavo vsemu Slavjanstvu!

Dr. V. Z.

* * *

Josipina pl. Kwiatkowska.

Dunajska „Österr. Botanische Zeitschrift“ podaje v letošnji 6. številki nekoliko črtic o pisateljici Josipini pl. Kwiatkowski ter prinaša tudi jako pohvalno oceno njene knjižice: Erste Anfangsgründe der Botanik in Briefen. etc. Wien. 1824. Ker smemo reči, da je to delo nastalo zaradi bivanja pisateljičinega v Kranjski in so mu v povod bili bogati prirodopisni zakladi te zemlje, zanimali bodo morebiti „Zvonove“ čitatelje mali podatki o ženi, ki se je s tako ljubeznijo bavila s kranjskimi rastlinami.

Josipina pl. Kwiatkowska bila je hčerka rudarskega svetovalca Gerstorfa v Oravici ter je bila odgojena v necem Bruseljskem samostanu. Omožila se je s ces. kr. uradnikom (menda okrajnim komisarjem), poljskim plemičem Kwiatkowskim in po njegovi smrti je živela nekaj let pri svoji hčerki Anici v Idriji*). Anica je bila omožena s ces. kr. blagajnice kontrolorjem Urbasom; njene otroke je stara mati neizmerno ljubila in jednemu Urbasovih dečkov, najstarejšemu Josipu posvetila je omenjena rastlinska pisma, kojih obseza knjižica tri. Prvi ima napis: „Briefe über Botanik an meinen kleinen Freund Joseph U(rbas)“ in takoj v začetku spomina se pisateljica tistih lepih dnij, ko je s svojim ljubim „Pepčkom“ iskala cvetek po prekrasnih idrijskih hribih; potem jako spretno in ljubeznivo opisuje razne oddelke rastlinstva, naslanjaje se na Linnéjevo sistemo. Povsod risa s tako živimi barvami in globokim razumljenjem prirode, da jo primerja Hohenbüchel (ki ocenjuje njeno knjižico v „Österr. Botan. Zeitschr.“) s slavnim Rousseauom, ki je pol stoletja poprej l. 1771. tudi pisal rastlinska pisma gospé pl. L.; stavi jo celó nad francoskega pisatelja, kajti prava ženska gracija in originalno shvatenje dajeta njeni knjigi prednost.

---

*) Morebiti je bivala tudi že poprej tam, kajti Hitzinger poroča v svoji knjigi: Das Quecksilber-Bergwerk Idria, Laibach 1860, da je bil Gottlieb pl. Gerstorf l. 1791. rudarski svetovalec in predstojnik v Idriji; ta je bil pač pisateljici oča, ki se je iz Oravice preselil na Kranjsko.

V zadnjem pismu nam podaje kratko zgodovino botanike; omenivši slavnega Scopolija in njegovih nezgod v slovenskem rudarskem mestu, vzklikne: „Oh, zakaj ni živel v našem času v Idriji!“ —

Hohenbüchel tudi poroča, da je spretna žena pisala še druga dela, na pr. nekatere črtice o poljski in česki povestnici, izdala je nemško geografijo z zemljevidi in nekaj romanov. V francoskem jeziku spisala je knjigo o vzgoji z napisom: „Moji hčeri“.

Ko je bivala v Idriji, nabirala je tudi pridno rastline ter sestavila lep herbarij, pri čemer sta jej pač pomagala lekarniški laborant Ferjančič, velik prijatelj cvetkam in priden nabiralec, ter znani Hładnik, rodom Idrijčan in znamenit prirodopisec kranjske dežele, ki je umrl 25. nov. 1844 l. profesor in gimnazijski prefekt v Ljubljani.

Iz Idrije šla je Kwiatkowska na Dunaj in tam je umrla 73 letna l. 1834.; tudi njé vnuk Josip, kojemu je spisala knjižico, umrl je 24 let pozneje v omenjenem mestu računski svetovalec ces. kr. dvornega vojaškega knjigovodstva, a štirje bratje njegovi in vnuki pisateljice živé še dan danes v Ljubljani — prečestiti gospod kanonik in stolni dekan Ant. Urbas in Leopold Urbas fabriški oskrbnik v pokoji; tretji brat Fran Salezij je stotnik v pokoji, imejoč trafiko v Ljubljani v Mahrovi hiši, četrti je oskrbnik v bólnici Ljubljanski po imenu Gabrijel Urbas.

Ivan Šubic.

* * *

Star srbsko-cirilsk rokopis.

Das dalmatinisch-serbische cyrillische Missale romanum der Leipziger Stadtbibliothek. Von Prof Dr. August Leskien (Abdruck aus den Berichten der philol-histor. Classe der königl Sächs. Gesellschaft der Wissenschaften 1881. Od 199. do 250. str. v 8ki)

(Konec.)

Po vsem tem se gosp. Leskienu dozdeva takó, da je najkesnéje pod konec 15. véka staroslovensko sveto pismo, kar ga je vzetega v mašne knjige ali misále, predelano bilo na hrvatsko-srbski národni govor, a to po vulgáti, kolikor se je koli moglo, in da so temu delu zatorej v podstavo rabili hrvatsko-glagolški misáli, katere je bila potrdila katoliška cerkev, in iz te prve prenaredbé da izvirajo vsi taki misali, kar nam je znanih, rekše vsi poprej našteti, ž njimi vred Nikole Ranjine rokopis in ilirska čitanka, prepisana cirilski. Ta čitanka je posebna svoje vrste, in rabila je, kakor gospod Leskien misli, kakej rimsko-katoliškej občini Bosenskej ali kacemu Bosenskemu samostanu frančiškanskema ali kakovi kmetskej občini Dobróvškej.

To so ob kratkem učenega profesorja misli, ki jih je položil v svojo važno razpravo, katerej je dodal obilo primerov iz ilirske čitanke. Tudi jaz postavljam semkaj iz misála s 1586. l. nekoliko primerov, kateri jasno kažejo, da ta misál in čitanka brez nobene dvojbe izvirata oba iz jedne ter iste prvobitne matice; kajti razlike mej njima je samó toliko, kolikor mej pravo hrvatsko in mej hrvatsko-srbski zasukneno besedo, kar je uže slutil vse tudi sam bistroumni gosp. profesor Leskien.

Matth. VIII., 23.
(Lesk. na 220. str. — V misálu s 1586. l. 10^{b}.)
Naslidouanye s. e. po Matiu.

V ono vrime ulazechi Issus v plafçu naslidouali su ga vceniçi gniegoui. I euo fortuma 1) velicha 2) bi vcigniena v moru, tacho da plafçu pochriuahu valloue, yere bisce gnim vitar suprotiua. A Issus tada spasce. I pristupifsci vceniçi probudisce gniega gouorechi: gospodine, obaruy nas, euo ghinemo. Rece gnim Issus: ca ste stracgliui 3), male vire? Tada vstafsci se Issus zapouida vitru i moru, i vcini se tiscina velicha 2). A gliudi se cuyahu stanouito gouorechi: cholicho ye moguch of, da vitri i more poslusca gniega.

Matth. XIII., 24.
(Lesk. na 221. str. — V misalu s 1586. l. 11^{a}.)
Po Matiyu.

V ono vrime rece Issus vcenichom suoyim pritac 4) ouu: prichladno vcignieno yest chragliefstuo nebescho clouichu, chij posia dobro sime u gniuu suoyu. I chada spahu gliudi, doyde nepmategl 5) gniegof, i zgora posiya gliugliem po srid pscenice, i otide tya. I chada nareste traua i plod ucinij, tada se uchaza i gliugl. I pristupifsci sluge otça od obitili rechosce gniemu: gospodine, nisi li dobro sime posial po tuozoy 6) gniui? Od chuda dachle bij gliugl po gnoy? I rece gnim on: nepriazniui

---

1) Namesto: fortuna, der Sturm. Ta beseda je v tem zmislu znana tudi Slovéncem ter se nahaja uže v Trubarji. Levec, „Die Sprache in Trubers Matthäus“, na 30. str.

2) Namesto: velicha (velika).

3) Namesto: strascgliui (strašljivi)

4) V ilirskej čitanki: priču. — Mikl. Lex.: pritŭča, f., parabola: croat. pritač, f., adagium. Verant. — Misál s. 1586 l. menda upotreblja obraz: pritač, f., samó v nom. acc. sing., â druge padeže dela od: priča, f., na pr. Luk. VIII., 10. (13^{b}): „uam dano yest, da znate otayno Boxyega chragliefstua, a ostalim v pricah, da onnì, chi vide, ne budu viditi.“

5) Namesto: nepriategl (neprijatelj).

6) Namesto: tuoyoy (tvojoj).

clouich ye to ucinil. Sluge tada rechosce gniemu: hocchiesc li, da ga poydemo poguliti? 1) I rece gnim: ne, yere gulecchi gliugl da biste ne izgulili i pseniçu 2) sc gnim zayedno. Pustite oboye, da ueste 3) do xetue, a urime 4) od xetue hocchiu recchi xatelicam: izberite nay pria gliugl, i suexite ga u snope za sazganye, a psceniçu schupite u moy granar. 5)

II. ad Cor. XI., 19.

(Lesk. na 222. str. — V misálu s 1586. l. 12^{b}).

U nedigliu od sexayezme. Ct. p. b. P. ap. Chorintianom.

Bratyo, dobrouoglno tarpite ludih, zac 6) ste sami mudri. Podnosite, acho uas tcho v sluxbu podlaga, acho li uas tcho poyida, acho li uas tcho plinuye, acho li uas tcho vzuiscuye, poruguyuchi se, acho li uas tcho po obrazu vdira. 7) Po neplemenschini gouoru, chachono da bismo mi nemochni bili v ouom dilli. U cem se tcho smi pohualiti (v nerazumu govoru), da smim i ya. Xidoue yessu, i ya; Israelichiane yessu, i ya; od simena Abramoua su, i ya; slughe Issucharstoui yessi, 8) i ya, chakono magnie razuman dim, 9) da vecchie ya. U trudih mnozih, v tamniçah obilatno, v ranah obilatno, v ranah izuan reda, na smarti cestochrat. Od Xudiyef po petchrat cetardesset magnie yedan vdorac

---

1) Vuk ima: guliti travu, rupfen, vellere (u Dubrovniku). Te besede zopet prepisovalec ilirske čitanke né razumel in zatorej v nje mesto postavil: *a)* pogubiti, *b)* skubući, *c)* izgubili. Važno je, da beseda: guliti rabi v tem zmislu baš Dobróvčanom; iz tega namreč jasno vidimo, da prepisovalec ilirske čitanke nikakor né mogel biti Dobróvčan, ker mu je bila rečena beseda vsa neznana, če tudi je po Vuku baš Dobróvška. A da je res ta beseda stala i v samej matici (originalu), iz katere je on prepisoval, o tem se zopet ne moremo dvojiti, ker je ta mož izrázoma, sebi nerazumnima: poguliti; izgulili v svojej zadrégi dal nepripravno lice: pogubiti; izgubili, premenivši samó „l“ na „b“, česar bi pravi Dobróvčan, kateri je znal svoj jezik, nikakor ne bil stvoril. Prepisávani rokopis (Vorlage) je morda utegnil biti Dobróvškega počéla, a prepisovalec, oča ilirske čitanke, po mojih mislih ne.

2) Namesto: psceniçu (pšenicu).

3) Namesto: reste (raste).

4) Namesto: u urime (vŭ vrěmę).

5) Granár, od vlaškega: granaro, navadneje: granajo, „žitnica“, kakor ima ilirska čitanka.

6) Zac (zač), denn; novoslov.: zakaj rabi tudi v tem zmislu.

7) V ilirskej čitanki: udara.

8) Namesto: yessu (jesu).

9) V ilirskej čitanki: velimĭ. — Dim stojí za: děm, a to za: dějem; staroslov.: děją, ich sage.

priyah. Trichrat sam prutyem byen, yednochrat sam chamayem 1) pobyen, trichrat sam tonul, noch i dan na dnu mora sam bil; na putih cestochrat, na poghibli hi 2) od rijch 3), na poghibili od razboynichof, na poghibili od roda, na poghibili od narodof, na poghibili v gradu, na poghibili v pustigni, na poghili 4) v moru, na poghibili od neuirne bratye; u trudu i vntugah 5), v bdinyih mnozih, u gladu i v xeyi, v xexinih 6) veliçih, v zimi i v nagosti, brez onih, cha izuancha yessu, v nastoyanyu moyem suagdangniemu brinutyem sfih crichaf 7). Tcho ye nemochian, a ya se ne raznemagam? Tcho ye smuchien, a ya sse ne ne uxixu? Acho li sse ye od potribe slauiti, cha ssu od nemochi moye, ya chiu sse slauiti. Bog i otaç gospodina nascega Issukarsta zna, choyi ye 8) blagoslofgliem 9) va uiche, da ne laxu. Damaschi vladauaç od naroda Aretschoga chraglia cuuasce grad Damascenschi, da me vhiti, a ya nis ponistru 10) v chonistri 11) spuschien bih niz mir 12), i tacho vtekoh od ruch gniegouih. Acho li se ye triba slauiti, da stanouito ne pristoyi se, da li doyti chiu na vidinya i ocitouanya gospodignia. Znam clouicha v Isucharstu pria cetarnadeste godisch, alli v chipu alli izuan chipa, ne znam, Bog da zna, da bij vazet tim nacinom deri do 13) tretyega nebba. I znam clouicha tachoua, alli v çhipu alli izuan chipa, ne znam, da Bog zna, da ye vazet v ray, i sliscal yest otayne besside, che se ne pristoye clouichu gouoriti. Zac 14) tachoue stuari hochiu se slauiti, a za me se nisctar ne chiu slauiti, nego v nemochijh moyih. Yere i acho 15) se hotiti budu slauiti, ne chiu biti nerazuman, zac chiu istinu rechi.

---

1) Namesto: chamegniem (kamenjem).

2) Namesto: na poghibili.

3) Novoslovenski: rěk, der Flüsse.

4) Namesto: poghibili (pogyběli).

5) Namesto: vu tugah.

6) V ilirskej čitanki: u postiehĭ. — Žežin od vlaškega: digiuno, a to od latinskega: jejunium.

7) Namesto: crikav (cérkev).

8) V ilirskej čitanki: ko-je.

9) Namesto: blagoslofglien (blagoslovljen).

10) Ponistra = okno, od latinskega: fenestra, f.

11) Od grškega: κάνυστρον, κάνιστρον, n., der Korb.

12) Mir = zid, od latinskega: murus, m.

13) V ilirskej čitanki: dari do; staroslov.: daže do; dože do; doži do, usque ad (bis zu).

14) Zac (zač) je hiba, namesto: za, kakor piše tudi ilirska čitanka.

15) Ilirska čitanka ima pogrešno: iere ija ako.

Da malo chiu se pohualiti, da nitcho ne mniti bude, da sse huastam[1] izvisce onoga, ca vidij v meni alli slisci ca od mene. A da vellicina od ocitouanyi ne vznesse mene, daan yest meni napastnich putti moye, anyel zaloga[2] satane, chij mene po uratu vdira[3] poticuchi, cichia cessa trichra[4] sam gospodina molil, da bi odascla sablazan od mene. I rece meni gospodin: zadouoglna yest tebij milost moya, yere se chripost v nemochi suarscuye. A za to z dobre voglie chiu se slauiti v nemochieh moyih, da bude pribiuati u meni chripost Isucharstoua.

Pesen „dies irae“ (pri Leskienu na 232. str.) ima v misalu s 1586. l. (105^{b}) mej 10. in 11. kitico vtakneno še to kitico:

„Ne chrati mi yur proschenya,
Daruy milost odriscenya,
Raslog Bogu praf kladenya“.

Prof. Leskien (na 233. in 234. str.) navaja tudi nekoliko molitev, katere so v ilirskej čitanki slovanske, ali v misalu s 1586. l. je samó prva teh molitev hrvatska, a vse druge latinske (54^{b}, 55^{a}, 55^{b}).

Gospod prof. Leskien je svoj spis (na 238. str.) okončal z „dodatkom“, v katerem je z mnogimi primeri dokazal tudi to, da sta protestantska duhovnika hrvatska Anton Dalmata in Stefan Konzul (Consul) v šestdesetnih létih 16. véka pred soboj imela zgoraj oménjene hrvatske misále, kadar sta prelagala sv. pismo Hrvatom, a da nésta delala iz nemškega jezika po Lutru. Ta dokaz je zanímljiv in zeló važen. Po tem načinu je namreč zdelana njiju „postila“, z glagolskimi písmeni natisnena v Tubingi 1562. l., ter i njíju prva polovica novega zavéta, zopet glagolski natisnena v Tubingi 1562. l., kakor tudi druga polovica novega zavéta, s cirilskimi písmeni na svetlo dana v Tubingi 1563. l. Iz tega naj bi se učili i Slovenci, kadar v svoje narečje prelagajo sveto pismo, da o lepoti in izbornosti knjižne besede né dovolj, samó upati v sé in povzdajati se v pomoč svetega Duha, nego da je vrhu tega treba poleg starih naših cerkvénih prevodov pred sobój imeti i starejše novoslovenske ter drugih slovanskih jezikov svetopisemske knjige.

M. M.

---

[1] Ilirska čitanka ima: da hvatamĭ, kar zopet né prav. — Mikl. Lex.: hvastati, gloriari (prahlen). Dictionarium trilingue, edidit Theodorus Polycarpi: ruski: hvástatĭsja, prahlen, sich brüsten.

[2] Namesto: zloga. Tudi starejši novoslovénski pisatelji imajo: zál, zála, zálo, adj., übel, namesto: zèl, zlà, zlò.

[3] Ilirska čitanka ima tukaj zopet: udara.

[4] Namesto: trichrat (trikrat).

◆

Slovenski glasnik.

Pripovedke za mladino. I. zvezek. Spisal Fr. H(ubad). Založil in natisnil W. Blanke. V Ptuji 1882, m. 8, 72. str. Cena 20 kr. Tako se imenuje lično tiskana in spredaj s podobo v barvanem tisku olepšana knjižica, kateri bode vsak prijatelj mladine slovenske vesel vzkliknil: dobro došla! Lepa ta knjižica podaje mladim čitateljem našim sedem krasnih narodnih pripovedk in sicer slovenske „Pedenjčlovek - laket brada“ po M. Valjavci, „Čudotvorni lokot“ po istem nabiratelji; „Zlatorog“ po K. Dežmanu; češki „Dolgi, Široki in Bistrooki“ in „Trije zlati lasi Deda-Vseveda“, srbsko „Hroma lisica“ in moravsko „Golobica s tremi zlatimi peresi“. Pisava je, kolikor je moči, priprosta, nežni mladini primerna, a tudi neznatna cena ni v nobeni primeri z notranjo vrednostjo lepe knjige. Opozarjamo slovenske roditelje, učitelje in šolske knjižnice na te „Pripovedke“, g. pisatelja pa prosimo, naj nas kmalu oveseli z II. zvezkom. Želeli bi samo, da bi se v prihodnjih zvezkih g. pisatelj ogibal nekaterih pravopisnih nedoslednostij in slovniških nedostatnostij, baš zato, ker je knjiga v prvi vrsti namenjena mladini.

Rože in koprive za šolo in dom. I. Dva dijaka; trije šolarji, in še marsikaj druzega. Na svitlo daje Svitoslav. V korist dijaški kuhinji. V Ljubljani 1882, m. 8, 31 str. Cena 10 kr. Ta drobna knjižica, katero je na svetlo dal znani urednik „Zgodnje Danice“, mons. L. Jeran, priporoča se sama po svoji lični obliki, lepih naukov polni vsebini, nizki ceni in blagem namenu. Želimo jej mnogo bralcev in kupovalcev.

G. J. Giontini, knjigar v Ljubljani, dal je na svetlo štiri lične knjižice z barvanimi podobami za male otroke (Bilderbücher), t. j. za take otroke, ki še sami ne znajo čitati, ampak katerim se podobe kažejo in primerno tolmačijo. Te knjižice so: „Mali Palček“, — „Sedem Švabov“, — „Aladin s čarobno svetilnico“. — „Trnjulčica“. Podjetnemu g. Giontiniju želimo mnogo vspeha. Cena posamičnim knjižicam je po 12 kr.; vse štiri stojé po pošti samo 53 kr. Naj bi jih tudi slovenski sv. Nikolaj kaj nakupil!

Monsignor Luka Jeran, urednik „Zgodnje Danice“ in velik podpornik ubogim dijakom, imenovan je za kanonika stolne cerkve ljubljanske.

V *literarnem in zabavnem klubu* v Ljubljani predavali so 28. okt. prof. I. Vrhovec o Sibiriji; 4. nov. dr. Mosche ob odškodovanji za nedolžno obsojenje in kaznovanje; 11. nov. prof. Fr. Wiesthaler o dozdaj nikjer še objavljenem pastirskem listu ljubljanskega škofa Rajnalda Scarlichija iz l. 1631. in prof. Šuklje o Rutarjevi knjigi „Zgodovina Tolminskega“; 18. nov. g. Trtnik o Preširnovem verzu „Brijareja storocega si vkrotil“; 25 nov. g. I. Železnikar o osapski dolini v Istri. Dalje je klub telegrafično čestital 11. nov. slovenskemu pisatelju in učenjaku Dav. Trstenjaku o njegovem 65. godu in 13. nov. starini koroškemu preč. gosp. Andreju Einšpielerju. Tudi je ukrenil klub v bodočem postu prirediti v ljublanske čitalnice dvorani tri javna predávanja na korist

„Narodne Šole“. Predavati so obljubili gg. prof. Šuklje, Senekovič in Wiesthaler. Na predlog g. dra. Moscheta ukrenil je na dalje klub bodočo vzpomlad na severni obali bledskega jezera poleg A. Grünovega spomenika v skalo vzidati spominsko ploščo Preširnu ter v ta namen in corpore meseca majnika iti v Bled.

Krasna darila za sv. Nikolaja in božič prodaje g. J Giontini v Ljubljani. Ta knjigotržec, ki je založil že marsikatero lepo delo slovensko, dal je vse novejše leposlovne knjige slovenske krasno vezati ter jih prodaje po teh cenah: Gregorčičeve poezije po 2 gld.; Jurčičevega Desetega brata po 1·40 gld.; Slomškove pesni po 2 gld.; Valjavčeve pesni po 1·30 gld.; Jenkove pesni po 1·50 gld.; Razlagovo pesmarico po 1·50 gld.; Vodnikove pesni po 1·50 gld.: Ciglarjevega Svetina po 60 kr.; Slomškove basni po 1·70 gld.; Slomškove životopise po 1·80 gld.; Robinzona po 70 kr.; Tomšičev nazorni nauk po 3·50 gld.; Šmidove spise po 70 kr. Vse te knjige niso samo jako ukusno, ampak tudi jako solidno v platno vezane, tako da jih z dobro vestjo priporočamo čitajočemu občinstvu slovenskemu.

„Slovansky Sbornik.“ Čitatelji naši se še spominajo knjige, katero je lani češki pisatelj E. Jelinek pod tem naslovom dal na svetlo in o kateri je tudi naš list obširneje govoril (II. 127). Ta knjiga našla je v občinstvu toliko in takó prijaznega odziva, da je g. Jelinek odločil se izpremeniti jo v redno izhajajoči mesečnik, katerega prvi zvezek leži pred nami. Obseg mu je jako raznovrsten in obče zanimljiv. Gospod K. Jaromir Erben pódaje nam prilog k slovanskemu bajeslovju pod naslovom „Vidy čili Sudice“; J. I. Kraszewski opisuje Pinsk; Jaroslav Vlček priobčuje zanimljivo studijo o Slovaški za poslednjih petih let, pisatelj opisuje žalostno stanje slovaškega naroda ter pripoveduje o nečloveškem madjarjenji mlade inteligencije slovaške, tako n. pr. slovaški bogoslovci po madjarskih seminarih niti cerkvenega lista slovaškega ne smejo čitati, da, v nitranskem in banskobistriškem seminaru bogoslovci slovaški niti — govoriti ne smejo, dasi jim bode nekdaj v tem jeziku narodu oznanovati sv. evangelij. E. Jelinek opisuje velikansko moskovsko razstavo letošnjega leta, a Otakar Mokrý svoje potovanje po Sloveniji; Hanuš Klima govori o srbskih narodnih dobrotnikih, osobito o Iliji Milosavljeviči Kolarci, ki je umrši l. 1872. v svojem 82. letu ostavil velikansko vsoto 60.000 dukatov za srbske literarne in prosvetne namene. Jos. Holeček priobčuje jako zanimljiv članek o osnovnih šolah v Črni Gori. Vseh elementarnih šol bilo je l. 1880/1. v Črni Gori 22, med temi 9 četverorazrednih, a po vseh devetih četrtih razredih bilo je samo 58 učencev. V vsem skupaj bilo je na teh 22 šolah 28 učiteljev in 2 učiteljici, a 1180 šolskih otrok, med temi 1069 dečkov in 111 deklic. Po veri je bilo med dijaki 1119 pravoslavnih, 25 katoliških in 36 mohamedanskih. Dekliški šoli sta samo dve. na Cetinji in v Podgorici, po vseh druzih šolah deklice niso ločene od dečkov; a l. 1882 bilo je že 34 šol z 41 učitelji in 1626 dijaki. Konečno obseza list še zanimljiv razgled po raznih slovanskih literaturah. Četrtletna naročnina „Slovanskemu Sborniku“ je 1 gld. 40 kr.; celoletna 5 gld. in pošilja se knjigotržcu J. Ottu v Prago, Jungmanove ulice, 23.

Tako ne smemo delati! V letošnjih „Večernicah“ družbe sv. Mohorja nahaja se povest „Loterijo je pustil“ (pripoveduje E. Jurjev). Ta povest je od besede do besede preložena iz hrvatskega, kjer jo je napisal odlični hrvatski pisatelj Janko Jurković pod naslovom „Ima i tomu lieka“. (Janka Jurkovića sabrane pripoviesti I. svezak. 1880. str. 63–97. Izdala Matica Hrvatska.) Pač bi se bilo spodobilo, dȁ bi bil E. Jurjev povedal, odkod je vzel povest. G. V. K.

„Bosenski grobovi.“ Ko je bil članek pod tem naslovom v denašnjem listu že natisnen, poslal nam je g. prof. Rutar še ta dostavek: Dr. Hoernes je tudi v letošnjem zvezku akademijskih „Sitzungsberichte“ (Band 99, Heft 2, pg. 799—946) nadaljeval opisovanje slovanskih grobnih spomenikov po Bosni in Hercegovini. Tu se nahajajo popisani, in deloma tudi narisani taki spomeniki, ki ležijo po mejnih okrajih proti Črni Gori in proti Novemu Pazaru; dalje po okolici sarajevski, travniški in livanjski. Svojemu popisu je pridejal tudi nova pojasnila o rimskih cestah in postajah po Bosni in Hercegovini ter skušal pobiti mnenja prof. Tomaschka razvita v spisu: „Die vorslavische Topographie der Bosna, Hercegovina, Crnagora und der angrenzenden Gebiete“ (Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellschaft 1880). — Za razlago brezštevilnih spomenikov in na njih udolbenih podob pa Hoernes ni nič novega priobčil. Samo to poudarja, da so spomeniki tako ogromni in na takih mestih postavljeni, kjer daleč na okolo ni sličnega kamenja. Iz tega sklepa, da je moralo imeti mnogo večje moči in sposobnosti prvotno, nepokvarjeno pleme, nego denašnji prebivalci Bosne in Hercegovine.

Dalmatinova biblija. Jeden izvod te prekrasne l. 1584. v Vitenbergu natisnene knjige slovenske hrani g. Peter Buchner, knjigar v Fürstenfeldu na Štajerskem. Iz knjige je iztrganih nekoliko listov, a sicer je lepo in solidno vezana v usnje. Arhivar Zahn v Gradci cenil je knjigo na 30 gld. G. Buchner išče kupca zanimljivi knjigi.

Preširen v furlanščini. H. Pennove „Dichterstimmen aus Oesterreich-Ungarn“ priobčujejo v svoji 8. št. l. 1877., str. 94. Preširnov sonet „Življênje jéča, čàs v nji rábelj húdi“ v nemškem Pennovem in v furlanskem prevodu. Zadnji slôve tako:

Una presòn la vita, il timp un boja,
Fedei compagns i displasês, la noja;
Travais di ogni sorta, simpri a flánc,
Il pentiment un sbirro, mai plui stanc.

Spesséa duncia, muart desiderada;
Tu ses la claf, la puarta, ses la strada,
Che fur dai patimenz fin la nus mena,
Dulà che si distruzz ogni ciadena;

Dulà che il fier nimí mai plui no riva,
Dulà che ogni so dituart nus schiva,
Dulà che l'on a liberassi va;

Culà nel dormitori della tomba,
In cui rîposerâ, onde la tromba
Dei guais umans no lu spaventerâ.

Ta furlanski prevod je preskrbel g. Fr. Zakrajšek v Gorici.

Šenoa v Italijanih. V „Ljubljanskega Zvona“ 2. št. t. l. smo poročali, da se je v Bolonji osnovala „Accademija Mickiewicz“, katera ima poleg slovanske stolice na ondotni univerzi namen Italijane seznánjati s slovanskimi jeziki in njih literaturami. Ta akademija je dala lepo povest Šenoovo „Karanfil s pesnikovega groba“ (t. j. s Preširnovega v Kranji) v italijanskem jeziku na svetlo pod naslovom: „Il garofano dalla tomba del poeta“ Racconto di Augusto Šenoa. Traduzione dal croato di Doimo Bego. Bologna, Tipografia Fava e Garagnani. Predsednik omenjene akademije prof. Domenik Santagata napisal je temu prevodu prekrasen predgovor, v katerem se spomina Hrvatov in Slovencev ter ocenjuje lepo povest Šenoovo. Dodajemo še to, kar je gotovo malokomu znano, da prijatelj Albert, s katerim dijak Šenoa v povesti roma iz Zagreba na Preširnov grob v Kranji, je zdanji ljubljanski advokat g. dr. A. Mošè.

Gotiški zlog. Prof. S. Ljubić v Zagrebu rešil je vrlo zanimljivo vprašanje, dokazavši, da je bil gotiški zlog prej uveden v Hrvatski, nego li v Nemški in da je brez dvojbe izumljen v Francoski. Povod tej njegovi razpravi je bila Topuska cerkev, sezidana v čistem gotiškem zlogu, ki je najmenj deset let starejša, nego li prva na Nemškem v gotiškem zlogu od l. 1227—1244. zidana cerkev „Liebfrauenkirche“ v Trieru.

Gjuro Daničić. † V Zagrebu je v noči od 16. do 17. novembra umrl srbski profesor in hrvatski akademik Gjuro Daničić, največji jezikoslovec južnega slovanstva. Porojen l. 1825. v Novem Sadu, kjer mu je bil oča pravoslavni svečenik, obiskoval je prve šole v svojem rojstvenem mestu, gimnazijo zvršil v Požunu ter na to bil pravoslovec v Pešti. L. 1845. pride na Dunaj, kjer se prijateljski seznani z Vukom in Miklošičem. Ta prijateljska zveza bila je zanj odločilna. Daničić se posveti jezikoznanstvu. Vuk ga upozna z jezikom srbskim in bogato njegovo tradicijonalno literaturo, a Miklošič ga uvede v metodo, kako se znanstveno preiskujejo jeziki. L. 1856. bil je imenovan za biblijotekarja, l. 1859. za profesorja na liceji v Belem Gradu. L. 1867. pride v Zagreb za tajnika novo osnovani jugoslavenski akademiji, a l. 1873. se povrne v Beli Grad profesor na veliki šoli, od koder ga srbski knez l. 1879. radovoljno odpusti, da zvrši v Zagrebu veliki akademijski „Rječnik.“

Daničićeva največja zasluga je ta, da je na podlagi bogatih Vukovih zbirk in na podstavi srbskih književnih starin, katerih je sam objavil dolgo vrsto, strogo znanstveno in korenito preiskal zgodovinski razvitek srbskega jezika ter zanstveno utrdil zdanji srbski pravopis in zdanji književni jezik srbski. Druga ogromna zasluga Daničićeva je ta, da je rojene brate Srbe in Hrvate, ki so bili razdvojeni po veri, politiki in občni kulturi, združil v jednem književnem jeziku s tem, da je pomnožil latinico z novimi črkami, vzel za podstavo jedino fonetiko ter s svojimi jezikoslovnimi študijami in njih vplivom zbrisal v knjigi razliko med srbskim in hrvatskim jezikom.

Število njegovih knjig in razprav jezikoslovne, osobito gramatikalne in leksikalne vsebine, je ogromno; a vse te knjige — od „rata za srpski jezik i pravopis“, katerega je l 1847. na svetlo dal dvaindvajsetletni Daničić, do akademijskega slovarja, o katerem je delal še zadnji dan pred svojo smrtjo, pisane so na vrhunci jezikoslovnega znanja, pisane so tako temeljito, da je srbski jezik dan danes najbolje preiskan in raztolmačen jezik slovanski. Miklošič pravi o Daničićevi srbski sintaksi, da take knjige nima nobena druga literatura slovanska, in Jagić o njegovi „Istoriji oblika srpskoga ili hrvatskoga jezika,“ da take zgodovinske slovnice ne premore nobeden narod slovanski in občna sodba slovanskih jezikoslovcev je ta, da takega slovarja, kakeršnega je Daničić o srbskem in hrvatskem jeziku izdal, žal, samo I. zvezek, ne premore zemlja slovanska.

A poleg slovnic, slovarjev, poleg srbskih starin in drugih učenih knjig, pisal ali prelagal je Daničić neumorno tudi raznotere zgodovinske in bogoslužne knjige. Vuk je z Miklošičevo pomočjo, ker sam ni bil vešč latinskega in grškega jezika, vzorno posrbil svetega pisma novi zakon: Daničić je temu prevodu dodal sveto pismo starega zakona in kdor hoče znati in čutiti vso lepoto in krasoto jezika srbskega, ta čitaj divno to knjigo, ta čitaj osobito psalme Davidove v Daničićevem prevodu!

A pri vsem svojem neizmernem znanji in pri vsej svoji neumorni delavnosti, ostal je Daničić skromen, ljubezniv značaj. Kralji in carji obsipali so ga z redovi in s čestjo, akademije in učena društva volile so ga za častnega člana svojega, a Daničić nikoli tega odlikovanja ni javno kazal. Samo v delu je živel; vztrajno je delal — zadnja leta izključno na velikem akademijskem „Rječniku,“ kateri na veliko škodo vsega slovanstva ostane zdaj nedovršeno delo. Živa priča duševnega jedinstva dveh razdvojenih bratov, od obeh jednako čislan, ljubljen in spoštovan, umrl je duševni velikan, s peresom v roci in o njegovi nenadomestni izgubi žaluje kraljeva Srbija ravno tako, kakor trojedna kraljevina Hrvatska. Na povelje srbskega kralja Milana, prepeljali so se 21. t. m. umrjoči ostanki njegovi v Beligrad, kjer se svečano pokopljejo na državne stroške.

Tudi „Matica Slovenska“ poslala je v Zagreb lep venec, katerega je na krsto Daničićevo položil prof. Vodušek, dramatično društvo in čitalnico ljubljansko pa je pri sprevodu zastopal g. Iv. Hribar. Teško se je hrvatski narod ločil od mrtvega srbskega učenjaškega velikana in marsikatero oko je bilo rosno, ko je prof. Armin Pavić slovó jemal v imenu naroda hrvatskega od mrtvega Daničića: „Narod hrvatski i srpski nije još nigda žalio za većim i zaslužnijem učenjakom, nego što ove dane žali na lijesu, v kojem leži Daničić mrtav. Narod srpski junački Djordje povede, a energični Miloš mu izvojeva slobodu, ženijalni Vuk mu osnova, a učeni Daničić dogradi književni jezik. Ovo su četiri velikana, kojima Srbija najviše duguje zahvalnost, što joj je danas državna zgrada krunjena kraljevskim veličanstvom, što je srečna budućnost i politička i kulturna osigurana.“

Dodajemo še to, da pravo obiteljsko ime Daničićevo bilo je Popović, a imenoval se je Daničić, odkar mu je umrla ljubljena nevesta Danica, hči Vuka Karadžića.

Slovansko življenje v Parizu. Iz tega mesta poroča prijatelj našemu listu: Na večer 25. avg. napravili so v Parizu živeči Čehi in drugi Slovani sijajen večer na čast slavnemu českemu pisatelju Verhlickemu. Ob deveti uri bila je dvorana „Česke besede“ prenapolnjena z mnogimi odličnimi rojaki in čestilci duhovitega moža, ki je v tako zorni mladosti že dika in ponos českemu narodu. Pisateljev prijatelj, češki umetnik Chittussi, pozdravil je došle goste in izrazil srčno svoje veselje, da vidi ta večer zbranih tudi dókaj druzih slovanskih bratov, ki so prišli slavit českega pisatelja. Predstavil je gostom poljskega pisatelja prof.

Gasthoffta, potem Slovenca, slikarja Jurija Šubica i. dr. Prvi se je zahvalil v lepem govoru in potem je vstal slikar Šubic ter odzdravil napitnici. Poudarjal je, da mora pač vsacega Slovana veseliti, ko vidi, kako se razna plemena vedno bolj spoznavajo in družijo; pred več ko pol stoletjem občeval in dopisoval je Čelakovsky s slovenskim prvim pesnikom Preširnom — in zdaj čita narod česki krasne te poezije v svojem jeziku, a naš rod se jednako zanimlje za dela českih duševnih velikanov. Rekel je dalje, da kot jedini Slôvenec v odlični tej družbi misli, da govori v duhu vsega svojega naroda, ako nazdravi iz dna srca slavljenemu gostu in kliče: Bog živi česki rod, Bog živi Verhlickega! — Živio, na zdar! donelo je od vseh stranij in pel se je jednoglasno naš prekrasni „Naprej“. Verhlicki pa je poleg njega sledečemu slikarju Šubicu prijateljsko stisnil roko in se mu z bratskim poljubom zahvalil. Potem je govoril Verhlicki sam in poudarjal, da je treba Slovanom mirnega in skupnega delovanja, da si bodo z delom pridobili spoštovanje tujcev in svoje blagostanje; napil je svojim rojakom, bratom Poljakom in konečno vsem Slovanom.

Iz „Česke besede“ šla je družba pred veliko opero, da tam počaka soproge slavnega pisatelja in jej izroči prekrasen šopek.

Prihodnjo nedeljo napravili so Poljaki izlet v St. Cloud na čast Verhlickemu, kjer se je igralo, govorilo in plesalo ter izvrstno zabavalo, čeravno je slabo vreme nekoliko oviralo prosto razveseljevanje.

Čez osem dnij priredili so Poljaki zopet slovesno odhodnico v nekem hotelu v „Avenue de Clichy“, kjer so se končale slavnosti na čast Verhlickemu; 4. sept. odpotoval je pisatelj s svojo soprogo spet v zlato Prago, noseč s seboj pač najlepše vtise in prijetne spomine na dni prebite v krogu Slovanov v Parizu.

Naš slikar Jurij Šubic, ki je bil omenjeni večer kot zastopnik slovenskega naroda tako laskovo pozdravljen, zapustil je tudi malo dnij potem Pariz za nekaj tednov ter odšel v Normandijo, in bival je v obližji mesta Caën, kjer je risal in slikal studije po okolici, ki je tu nepopisno krasna. Prve dni oktobra pa se je vrnil zopet v metropolo slovanskih umetnikov — kakor se Pariz po vsej pravici sme imenovati.

G. vitez Smolski začel je izdavati na Dunaji nov političi tednik „Reform“ z literarno prilogo „Slavische Rundschau“, katero uredujejo Smolski, Meixner in Peničžek. „Slavische Rundschau“ ima namen seznánjati nemški narod s poetiškimi proizvodi slovanskih literatur ter posredovati literarno vzajemnost tudi med Slovani samimi. Zatorej prinaša prevode iz raznih književnostij slovanskih, iz poljske, ruske, česke in tudi iz naše slovenske; g. Penižek je namreč ponemčil v našem listu natisneno Kersnikovo povest: „Ponkerčev oča“. „Slavische Rundschau“, katero svojim čitateljem spodobno priporočamo, stoji celo leto 8 gld. pol leta 4 gld. in četrt leta 2 gld. — „Reform“ stoji četrt leta 3 gld. jeden mesec 1 gld. Naročnina se pošilja na Dunaj (IX. Universitätsstrasse 4).

„Hrvatska biblioteka.“ Po vzgledu znane nemške Reclamove „Universal-Bibliotheke“ začela je tudi znana zagrebška knjigarna Lav. Hartmanna (Kugli et Deutsch) izdavati „Hrvatsko biblioteko“. Ta zbirka bode obsezala izvirne hrvatske proizvode dramatične, novelistične in poučne vsebine, kakor tudi prevode izvrstnih tujih proizvodov. Deželna vlada hrvatsko-slavonska je temu narodnemu podjetju dovolila, da sme porabiti tudi bogato gledališko knjižnico zagrebško.

Vsaka knjižica, po 64 stranij v mali osmerki obsežna, stala bode po 15 kr. ter prinašala vsak poetični proizvod v celini. Namen tega unenitnega domoljubnega podjetja je ta, na jedni strani hrvatsko knjigo razširiti po Hrvatskem in obče slovanskem svetu, a od druge plati Hrvate upoznati z izvrstnimi proizvodi angleške, francoske, ruske, italijanske, nemške in poljske književnosti. Prva knjiga prinaša Bogovićevo „Slavo i ljubav“. Slovenskemu občinstvu to zbirko najtopleje priporočamo.

Hrvatska književnost. Rječnik hrvatskoga ili srpskega jezika. Nasvijet izdaje jugoslavenska akademija znanostî i umjetnosti. Obradjuje D. Daničić. Dio I. sv. 4. Zagreb 1882. Pag. 721—960. — S tem zvezkom zgotovljen je prvi del monumentalnega Dan'čičevega slovnika; prva knjiga končava se z besedo „česulja“. Ta zvezek izdelan je po istih načelih kakor i drugi; pri vsaki besedi dokazujejo primére ne samo besedino značenje, ampak tudi nje življenje. To delo ni samo za leksikografa, nego tudi za zgodovinarja, pravnika pravi zaklad. —

Izviešće o zagrebačkom potresu 9 stud. 1880. Sastavio J. Torbar, pravi član jugosl. akademije znanostî. U Zagrebu 1882. Pag. 144. Cena 2 gld. — To poročilo, uprav minucijozno izdelano, ne ozira se na teorije o potresih, nego navaja sama gola fakta. V razjasnjenje služi 6 fotografij, 9 v tekst natisnenih slik, 7 tablic in jeden zemljevid. — (Cf. „Ljublj. Zvon“ II. 255.) — O poslanicam u dubrovačkoj-dalmatinskoj periodi hrvatske literature napisao Ivan Milčetić. Preštampano iz programa Varaždinske gimnazije za god. 1881/82. U Varaždinu, brzotiskom G. Platzera. — „Gosp. Milčetić“ — piše dobrovniški „Slovinac“ — „pomno i vješto razabrao je poslanice iz naše srednje knjige i učinio što na pamet još dosad niko nije i tim pristavio kamen našoj zgradi gragjanske literature. On trijebi i procijenjiva svaku poslanicu, te joj ističe vrijednost i zamašaj, što je vrlo zgodno na spoznanje onadašnjih misli i odnošaja. Nema druge, dok ne isisamo do kosti svakog našeg starog pisca, nećemo imat dobru poviest književnosti naše srednje knjige“. — Kroatische Revue. Von Dr. Ivan v. Bojničić. Zvezek tretji. Zadržaj: Das kroatische archäologische Nationalmuseum I. — Dr. Franz Marković von Fr. Seljak. — Wallensteins kroatische Arkebusiere. Von Dr. J. B. — Die Fortschritte des Kunstgewerbes in Kroatien. Von Dr. Isidor Kršnjavi. — Berichte und Notizen.

Danica, koledar i ljetopis družtva svetojeronimskoga za g. 1883. Ta knjiga, najpriljubljenejši koledar hrvatski, natisnena je v 22.000 izvodih. — Knjiga tiskana je v Albrechtovi tiskarni v Zagrebu, šteje 160 str. in se prodaje nečlanom Jer. društva po 25 kr. izvod.

Književno cvieće Lavoslava Vukelića. Pribrao Bude Budisavljević. Sa slikom. 8⁰ Str. 813. Cena 1 gld. V tej zbirki, v „Ljublj Zvonu“ že naznanjeni, natisnen je najprej životopis pokojnega Vukeliča, ki ga je spisal izdajatelj, a potem se vrsté njegovi spisi. Vukelić je bil jako nadarjen pesnik in bi bil gotovo znamenit književnik postal, da ni tako rano umrl. — Slava i ljubav. Historijska pripoviedka od Mirka Bogovića 16⁰ 56 str. Cena 15 kr. To je prvi zvezek „Hrvatske biblioteke“ ki jo je začela izdavati marljiva knjigarna L. Hartmanan (Kugli & Deutsh). — Kritične primjetbe „Pripovijestima“ Šćepana M. Ljubiše od P. Castropellega. Ponatisneno iz „Slovinca“.

Dubrovnik. Drag. Pretner. 8° 33. Te „Pripovijesti“ vzbudile so v Srbih in Hrvatih velikansko senzacijo in sloveči učenjaki so jih presojali; med njimi tudi Adolfo Veber v Radu LIX. Ta gospod (Adolfo Veber) preložil je delo slavnega de Amicisa „Carigrad“ in se knjiga že tiska.

Slavonija od X--XIII. vieka. Napisao Vjekoslav Klaić. Cena 40 kr. — Dobro znani hrvatski zgodovinar gospod prof. Klaić spisal je to razpravo kot odgovor Frideriku Pestemu, ki je bil v svoji razpravi „Die Entstehung Croatiens“ natisneni v „Ungarische Revue“ jako čudne, da ne rečem neumne nazore o tem predmetu razvil. Dr. Rački pobijal ga je že v „Pozoru“, od koder se je potem njegova razprava na nemški jezik preložila (Kroatische Revue št. 2.). — V komisijonalni zalogi Mučnjaka i Senftlebena (Zagreb, Duga ulica št. 6.) izšel bode v kratkem zadnji, največji in najlepši roman slavnega Avgusta Šenoe. Ker pisatelj dela ni sam dovršil, prevzel je to častno nalogo g. J. E. Tomić in izvrstno vspél. Delo izhajalo bode v sešitkih po 4 tiskane pole obsežnih; vsak zvezek, katerih bode 15, stal bode po 30 kr. — Gosp. Josipa E. Tomića izvrstna igra „Barun Franjo Trenk“ predstavljala se je nedavno v prelogi prof. Bronislava Grabovskega v Varšavi in izvrstno vspéla. Gospoda Tomiću poslali so mnogi(70) odlični možje iz Varšave čestitko za to delo. — Vjekopis dr. Jurja Dobrile, biskupa tršćansko-koparskoga, prije puljskoga. Napisao Cvjetko Rubetić. Izdalo društvo sv. Jeronima. U Zagrebu. Cena 30 kr. —

Srbska književnost. Profesor zgodovine na veliki šoli v Belem Gradu, Panta Srećković priobčil je v časopisu „Ratnik“ večjo zgodovinsko razpravo „Česlav“ (933—962), ki je te dni pesebej natisnena izšla. Cena 50 din. para. — V Karlovcih (Sremskih) izšel je tamkajšnje srbske gimnazije letni program, v katerem je natisnena zanimljiva razprava prof. Jovana Živanovića. „Osobine resavskoga ili kosovopoljskoga dialekta.“ — „Za prosvetu i slobodu.“ Članci i razprave naučnog i političnog sadržaja iz ranijeg i novijeg doba, napisao Stojan Bošković (bivši minister prosvete). U Beogradu 1882 Str. 299. Poleg političnih člankov nahajamo v tej knjigi tudi mnogo lepih razprav i studij o druzih obče zanimljivih stvareh. Cena tej prezanimljivej knjigi je 1 gd. — Ta isti pisatelj izdal je tudi drugo delo: Slike iz srpske istorije od Stanoja Boškovića Novo pregledano izdanje. 8° 192. Cena 80 kr. Izdajatelj napisal je knjigi vrló lep predgovor, kateremu je pridejan životopis pokojnega Stanoja Boškovića, pisan od prof. dr. J. Turomana. Na tó sledi teh šest zgodovinskih razprav: 1) Smrt Deda Nemanjina. — 2) Porodica cara Lazara. — 3) Jug i Jugovići. — 4) Kneževa večera. — 5) Boj na Kosovu i — 6) Despot Gjuragj Branković III. i Branković VII. Knjigin dodatek ima jasno in lepo izdelano genealoško tabelo obitelji Brankovićev. — Zbranih spisov Ljubomira Nenadovića izšel je zadnje dni v Belem Gradu četrti zvezek, v katerem so natisnena važna in zanimljiva „Pisma o Crnogorcima“. — Prof. Stojana Novakovića knjižice: „Kosovo Srpske narodne pjesme o boju na Kosovu uregjene kao cjelina“ — izšel je nedavno že sedmi natis. — Dela Dositijeva. XI. — Sv. 43. „narodne biblioteke braće Jovanovića“ v Pančevu Str. 193—256. Cena 16 kr. — Šala i satira od Abukazema. Svezka treća. Novi Sad, izdanje knjižare Luke Jocića i dr. 8° 80. Cena 40 kr.

Smrt Stepana Dečanskog, žalosno pozorje u pet dejstva od Jovana S. Popovića. Pančevo, braća Jovanovići. Zvezek 45. „Národne biblioteke.“ 16° Str. 64. Cena 16 kr. M. M.

Ruska književnost. Polnoje sobranije sočinenij gr. A. K. Tolstago. S partretom. St. Peterburg. 1882. Štirje zvezki; cena vsem vkupaj 7 rubljev. Prodajejo se tudi posamezni zvezki. — Dela grofa A. K. Tolstega, pesniška kot prozaična, prištevajo se najboljšim proizvodom, biserom sovremenne ruske slovesnosti. Pod uredništvom kneza D. Certeleva izšla so sedaj prvikrat v obliki „polne zbirke“, če tudi ta zbirka, po besedah urednikovih ne obseza vsega, kar je grof A. K Tolstoj pisal, temveč samo ona dela, katerim je pisatelj sam pripisaval resno značenje. Prva dva zvezka (c. 3 rub.) obsezata pesniške proizvode, tretji zvezek (c. 2 r. 50 kop.) dramatično trilogijo: Smrt Ivana Groznago, Feodor Joanovič, Car Boris, — četvrti (c 1 r. 50 kop.) roman Knjaz Serebrjanyj. Prvemu zvezku dodana je slika prof. A. Tolstega in avtobiografični očrk, posnet iz pisma pisateljevega k firenškemu profesorju Degubernatisu, kateri ga je prosil priobčiti mu nekoliko podatkov za sestavljenje njegovega životopisa. Iz tega očrka vidi se, da je grof Tolstoj imel za svoje najboljše delo dramo: „Car Feodor“. Historičen roman „Knjaz Serebrjanyj“ bil je še za živega pisatelja preložen na francoski, nemški, angleški, italijanski in poljski jezik. Drama „Smrt Ivana Groznago“ igrala se je z velikim vspehom v Weimarskem gledišči v nemškem prevodu in je tudi preložena na angleški, francoski in poljski jezik.

Uprav zdaj razpošilja leposlovni ilustrovani list „Njiva“ svojim naročnikom kot brezplačno premijo jako krasno sliko, tiskano z oljnatimi barvami (82 cent. visoko, $62^1/_2$ cent široko), s podpisom „Dorogoj gost“, predstavljajočo prizor iz gr. A. Tolstega romana „Knjaz Serebrjanyj“, katere original je izdelal po naročilu za „Njivo“ B. J Jakobi, profesor akademije umetnostij. (Ta premija bode te dni v Kolmanovi prodajalnici v Ljubljani razstavljena. Ured.)

Slovar pisatelej drevnago perioda russkoj literaturij (IX—XVII. veka 862—1700). Sestavil A V. Arsenijev. St. Ptbg. izdanje knjižne zaloge „Novega Vremena“ 1882; cena 1 r. 50 kop (XV + 136 str.). — Ta slovar je prav za prav priloga k sestavljeni od istega avtora karti „dlja nagljadnago abozrênija istoriji i kronologiji russkoj literaturij“, a je poraben tudi brez omenjene karte, ker je osnovan popolnoma neodvisno od nje. Sestavljen je temeljito in popolno, ter tako predstavlja jako priročno knjigo za vsakega, ki se bavi z rusko slovesnostjo.

Drevnêjšija russkija monetij Velikago Knjažestva Kievskago. Numizmatičeski opit grofa J. J. Tolstago. St. Ptbg. 1882. To nedavno izšlo delo udostojila je akademija nauk z malo premijo grofa Uvarova. Predmet delu je denar velikih knezov Vladimira Svetega, Svjatopolka I in Jaroslava Modrega. R.

Urednikova listnica. G. Fr. Š. v Kr. Tudi od druge strani je bil „Ljublj. Zvon“ opozorjen na napako, katero je zagrešil s tem, da je zadnjič ljubljanskega advokata dra. Pascalija naredil za brata patru Paskalu, ker je brez svoje kritike preveč verjel narodni tradiciji. Poudarjamo, da gre ta hiba samo na urednikov rovaš, a ne na onega č. g. pisatelja prof. W. —

Poziv slovenskim pisateljem.

Dné 27. decembra 1882. leta bode minulo šest sto let, odkar je prišla vojvodina Kranjska pod preslavno dinastijo Habsburško in dné 11. julija 1883. leta bode Kranjska v navzočnosti svojega preljubljenega vladarja, Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Frana Josipa I. dostojno praznovala šeststoletni spomin tega preimenitnega in za ves narod slovenski prepomenljivega zgodovinskega dejanja.

Matica Slovenska je ukrenila o tej slavnostni priliki dati na svetlo

Spomenik

o šeststoletni zvezi vojvodine Kranjske z dinastijo Habsburško

ter to knjigo bodoče leto pokloniti Njegovemu Veličanstvu, presvetlemu cesarju Franu Josipu I. o Njegovem bivanji v stolici slovenski Ljubljani in v vojvodini Kranjski.

Za tega delj podpisani prvosednik Matice Slovenske uljudno vabi vse pisatelje slovenske na delovanje o tem Spomeniku. Osobito dobro došle bodo Matici zgodovinske razprave, dostajajoče se Habsburžanov in naroda slovenskega, a dobro došli bodo Matici tudi poetiški in leposlovni proizvodi, bodi si v dramatiški, bodi si v pripovedni ali liriški obliki, samo da so s slavnostno priliko v kakeršni koli si bodi zvezi.

Vsi taki doneski naj se blagovoljno pošiljajo prvosedstvu Matice Slovenske

vsaj do 1. aprila 1883. leta.

Pesniki in pisatelji slovenski! Združite se, in pomagajte prvemu literarnemu zavodu našemu spodobno praznovati zgodovinsko imenitno narodno in dinastično slavnost ter o tej priliki dostojno poslaviti presvetlega Vladarja našega!

V Ljubljani 19. novembra 1882.

Peter Grasselli,
prvosednik Matici Slovenski.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

AP
58
L5
leto 2

Ljubljanski zvon

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY